Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXI
G
72
NAPOLI

XXI
G
72

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ARS
SEMPER GAUDENDI,
DEMONSTRATA
EX SOLA CONSIDERATIONE
DIVINÆ PROVIDENTIÆ:

SIVE

Lætitiæ perfectæ Artificium

IN CONSCIENTIÆ RECTA EFFORMATIONE,

INVENTUM, ET

PER

CONCIONES SELECTISSIMAS

EXPOSITUM AC DECLARATUM

AB

ALPHONSO ANTONIO DE SARASA
SOCIETATIS IESU.

Cum duplici Indice Tractatuum ac Materiarum, quæ in utraque parte continentur.

TOMUS SECUNDUS.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus IOANNIS WILHELMI FRIESSEM.
ANNO M. DC. LXXVI.

Digitized by Google

D. PAULUS

Ad Rom. c. 11. v. 33. & ſeq.

O Altitudo divitiarum Sapientiæ & Scientiæ Dei! Quàm incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit! Aut quis prior dedit illi? & retribuetur ei. Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſæcula. Amen.

Digitized by Google

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS PER FLANDRO-BELGICAM.

EGo infraſcriptus Præpoſitus Provincialis Provinciæ Flandro-Belgicæ Societatis IESU, ex poteſtate mihi facta à Reverendo admodùm P. Ioanne Paulo Oliva Vicario Generali ejuſdem Societatis, eàm facio D. IACOBO MEURSIO Typographo Antuerpienſi, ut imprimat librum cui titulus: ARS SEMPER GAUDENDI *ex ſola divinæ Providentiæ conſideratione demonſtrata, & per Adventuales Conciones explanata à P. Alphonſo Antonio de Saraſa Societatis* IESU, quem prius examinarunt atque approbarunt Theologi noſtri. In quorum fidem haſce manu propriâ ſubſcripſi, eaſque ſolito officii mei ſigillo munitas dedi. Antuerpiæ 23. Iunii 1664.

FRANCISCUS DE CLEYN.

Digitized by Google

APPROBATIO.

QVod Apoſtolus inculcat, nempe, gaudere in Domino ſemper, quodque Sapiens optimum ſub Sole eſſe judicat, ſcilicet lætari hominem in opere ſuo; idipſum faciendi artem liber hic inſcriptus, ARS SEMPER GAUDENDI, *demonſtrat & exponit per præclaros gratoſque diſcurſus ac digreſſiones doctiſſimas, quibus homo Chriſtianus cum omni fortunâ æque adversâ ac proſperâ docetur componi, & ad lætandum omni tempore ſive nubilo, ſive ſereno, & in omni rerum eventu, ſeu triſti, ſeu læto inſtituitur ex conſideratione divinæ providentiæ, quæ ex parte divini intellectus eſt Dei ſapientia, in voluntate, Dei bonitas, Dei æquitas, Dei potentia; bonitas in diſtributione bonorum, æquitas in permiſſione malorum, potentia, quâ facit de malis provenire bona. Datum Antuerpiæ* 4. *Septemb.* 1664.

IOANNES DE CAPUA,
Canon. Cath. & Lib. Cenſ.

FACVL-

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS, PER FLANDRO-BELGICAM.

CVm ARTIS SEMPER GAUDENDI PARTEM SECUNDAM *in rectâ Conſcientiæ efformatione inventam, & per Adventuales Conciones expoſitam à R. P. Alphonſo Antonio de Saraſa, Societatis Ieſu Theologo*, tres ejuſdem Societatis Theologi legerint, & edi poſſe cenſuerint, ego ÆGIDIUS VAN DER BEKE ejuſdem Societatis per Flandro-Belgicam præpoſitus Provincialis, poteſtate ad id mihi ad Admodum Reverendo P. N. IOANNE PAULO OLIVA præpoſito Generali factâ, concedo IACOBO MEURSIO Typographo Antuerpienſi facultatem, eandem excudendi. In cujus rei fidem has litteras officii mei ſigillo munitas, meâque manu ſignatas dedi Bruxellis 23. Octob. 1666.

ÆGIDIUS VAN DER BEKE.

APPROBATIO.

SECUNDA PARS ARTIS GAUDENDI inventæ & demonſtratæ per R. P. Alphonſum Antonium de Saráſa Societatis Ieſu, *quàm digniſſima eſt editione & lectione, propter doctrinæ ac inſtitutionis utilitatem. Præterquam enim quòd doctrina in hoc opere tradita nec ſacris litteris, nec Conciliis Eccleſiæ, nec ſanis Theologis contrarietur; plurimum conducit ad rectè efformandam Conſcientiam bonam, quæ eſt & eſſe debet interna regula omnium actuum voluntatis; qui per conformitatem cum bonâ iſtâ regulâ ſunt boni, & per difformitatem ſiunt mali. Quantopere igitur conducit ſcire bonum quod eſt agendum, & noſſe malum quod eſt fugiendum, tantopere conducit hæc doctrina, quæ ſedulò Lectori hoc dare poterit, ut per rectam beneque formatam Conſcientiam vivat in lætitiâ bonus, & in bonitate lætus. Datum Antuerpiæ* 22. *Martii* 1666.

IOANNES DE CAPUA
In Cath. Eccl. Antuerp. Can.
Theol. & Libr. Cenſor.

ELE-

ELENCHUS.

TRACTATVS I.

Gaudium ex Conſcientiâ.

Oſtenditur lætitiam nuſquam inveniri niſi in animâ. In eâ autem non tam inveniri quam efformari. Artis rem eſſe Gaudium, non felicitatis. Artem autem totam, in ſolâ Conſcientiâ rectè efformandâ conſiſtere. Varia adduntur Conſcientiæ encomia, *Fol.*1.

§.I. G*Audium pauci acquirunt, idque duplici ex errore. Ac primò quidem, quia paſſim homines id quærunt in rebus quæ extra ſe ſunt poſita, cum tamen non niſi in animo unicujuſque ſitum ſit.* fol.3.

§ II. *Alter error eſt, quòd homines lætitiam inveuire ſe poſſe credant. Artis opus eſt lætitia, non inveniendi felicitas.* fol 9.

§.III. *Summa artis quâ fabricatur lætitia eſt, ut poſtquam tibi placuit Deus, efficias ut tu placeas Deo. Hoc autem facies, ſi bonam in te effingas Conſcientiam* fol.11.

§ IV. *Conſcientiam itaque, ut ſolidè gaudeas, rectè tibi effinge, intra hanc ſtat omnis in hâc vitâ lætitia & ſecuritas. Ponuntur varia Conſcientiæ ex Patribus encomia* fol.16.

TRACTATVS II.

De Conſcientia in genere, ejuſque naturâ.

Exponitur quid propriè ſit Conſcientia, ejuſque præcipua munia ſummatim explicantur. *Fol* 21.

§. I. *Variè à variis Conſcintia deſcribitur potiùs quàm definitur.* fol.23.

§ II. *Quid propriè ſit Conſcientia. Ac primò quidem oſtenditur eam non in voluntate conſiſtere, ſed merum eſſe intellectûs judicantis actum tranſeuntem.* fol.26.

§.III *Declaratur Conſcientiam non eſſe actum Iudicii decernentis de bonitate aut malitiâ actionum generatim, ſed judicium particulare; de hoc quod aut agendum,*

**** aut

aut actum eſt opere ſigillatim. Quomodò Conſcientia differat à Syndereſi aut aliâ ſcientiâ, explicatur. fol. 32.
§.IV. Exponuntur ſummatim varia Conſcientiæ officia. fol. 38.
§. V. Oſtenditur, varia epitheta, quæ Conſcientiæ dant Sacra pagina & ſancti Patres, præclarè cum datâ Conſcientiæ definitione convenire. fol. 45.

PRIMVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Dirigere actiones faciendas aut fugiendas.

TRACTATVS III.

De Conſcientiâ certâ, etiamſi ſit erroneâ.

Conſcientiæ certæ, actionem aliquam imperanti, ſemper parendum eſſe; permittentem vero, licitum eſſe ſequi, ſive ex vero judicio Conſcientia proceſſerit, ſive ex errore inculpato. *Fol.* 48

§. I. *Variæ Conſcientiæ diviſiones. Quid ſit Conſcientia certa, quid opinans aut probabilis, quid dubia, quid ſcrupuloſa,* fol. 49
§. II. *Conſcientiæ certæ, ad Actionis alicujus præſtationem obliganti, etiamſi erret, ſemper parendum eſſe oſtenditur,* fol. 52
§. III. *Proponuntur conditiones quædam neceſſariæ ut quis peccet agens contra Conſcientiam errantem, ſeu obligantem per errorem,* fol. 59
§. IV. *Conſcientiæ ſine hæſitatione ullâ actionem aliquam ut licitam permittenti, etiamſi erret, modò invincibiliter, impunè creditur, & abſque peccato eam ſequitur voluntas,* fol. 63
§. V. *Exponuntur tres modi quibus error invincibilis committi poſſit à Conſcientiâ, qui tamen ei culpæ verti non poſſit,* fol. 67
§. VI. *An detur ignorantia aliqua juris naturæ, & quæ? Probatur dari,* fol. 76
§. VII. *Oſtenditur expoſitam hanc ignorantiam inculpatam juris naturæ, excuſare ab omni culpâ ea, quæ ex illa committuntur,* fol. 81
§. VIII. *Quænam ſit ignorantia culpabilis, quæ ex eâ facta, à peccato propriè dicto non excuſat,* fol. 87

TRA-

TRACTATVS IV.

De Conſcientia probabili.

Conſcientiam in actionibus ſuis dirigendis, opinionem verè probabilem, ſemper ſequi poſſe, *Fol.* 89

§. I. *Proponitur ſtatus quæſtionis,* fol. 90
§. II. *Quæ ſit opinio probabilis, & quæ ejus natura: quæ probabilior: quæ minus ſit tuta, & quænam vulgò dicatur tutior,* fol. 94
§. III. *Propoſitio. Conſcientia in decernendis actionibus poteſt ſequi opinionem probabilem. Quantis conviciis impetatur hoc dogma ab adverſariis, exponitur.* fol. 98
Senatûs Conſultum Pariſienſe contra literas Provinciales Montaltii, notas Wendrockii, diſquiſitiones Irenæi, fol. 105
§. IV. *Reſpondetur teſtimoniis Scripturæ perperam à Wendrockio, & loco D. Auguſtini malè à Sinnichio allato,* fol. 109
§. V. *Conſcientiam in actionibus decernendis ſequi poſſe ſententiam probabilem, auctoritate, & communi toto orbe proborum praxi probatur,* fol. 117
§. IV. *Idem ratione demonſtratur,* fol. 123
Catalogus auctorum 189. *qui libris impreſſis docuerunt licitum eſſe agere ex opinione probabili,* fol. 133

TRACTATVS V.

De *Conſcientiâ probabili.*

Reliqua quæ ad Conſcientiæ probabilis directionem ſpectant, expediuntur. *Fol.* 142

§. I. Propoſitio prima. *Poteſt Conſcientia ex duabus probabilibus opinionibus, utram vult eligere. Poteſt etiam unius viri docti & prudentis opinionem ſequi,* fol. 143
§. II. Propoſitio ſecunda. *Licitè ſequitur Conſcientia opinionem probabilem alienam, contra propriam opinionem vetantem, ſeu dicentem rem de quâ quæritur eſſe illicitam,* fol. 149
§. III. Propoſitio tertia. *Licitè ſequitur Conſcientia opinionem probabilem deſertâ probabiliori,* fol. 157
§. IV. Propoſitio quarta. *Licitè operatur Conſcientia ex probabili opinione, relictâ tutâ aut tutiori, etiam ubi ex hâc nullum adeſſe videtur agenti incommodum,* fol. 162
§. V. Propoſitio quinta. *Conſcientia in actionibus dirigendis, non ſequitur licitè*

 opinio

opinionem probabilem : admodum autem parum probabilem, nonniſi in extremâ neceſſitate. Exponitur quanam opiniones ſint improbabiles, fol. 169
§. VI. *In quo ſtatu ſit hodie apud adverſarios tota de opinione probabili controverſia, & quantùm in eâ promoverint,* fol. 179

TRACTATUS VI.

De Conſcientiâ dubiâ.

Conſcientiam de actionis ſuæ malitia, id eſt practicè dubitantem, eam permittere non poſſe. In ſpeculativo autem dubio quod ſuperari non poteſt, Conſcientiam ex poſſeſſione & juris præſumptionibus, in omnium virtutum materia rectè efformari. *Fol.* 180

§. I. *Expoſitâ dubij natura & differentia, proponitur ſtatus quæſtionis,* fol. 181
§. II. *Cum practico dubio numquam licitum eſt dubia agere, ſed ſemper tutior pars eſt eligenda,* fol. 184
§. III. *Cùm dubio ſpeculativo agere non licet, donec Conſcientia judicium certum, licitè rem agi poſſe, efformarit. Hoc autem judicare non poteſt, niſi priùs ſpeculativum dubium deponere ſtuduerit,* fol. 187
§. IV. *Quòd ſi diligentiâ adhibitâ manet dubium ſpeculativum, tum formandum eſt dictamen Conſcientiæ, ex bona Fidei poſſeſſione, & præſumptione juris, in materiâ quæ juſtitiam concernit.* fol. 190
§. V. *Non in juſtitia tantùm, ſed & in aliarum virtutum materia, poſſeſſio & præſumptio juris ſufficit, ut in dubiis certum Conſcientia dictamen efformetur. Exponitur id in variis caſibus,* fol. 194
§. VI. *Dubitatio affectata numquam excuſat à crimine, ſed potiùs malum animi affectionem arguit. Quid dicendum ſit de eo, qui varios ſtatuit conſulere, donec opinionem ſibi faventem invenerit,* fol. 199

TRACTATUS VII.

De Conſcientiâ ſcrupuloſâ.

Quid ſit ſcrupulus, quæ ejus cauſſæ; & unde dignoſcendum ſit an aliquis ſit ſcrupuloſus, *Fol.* 204

§. I. *Exponitur quid ſit ſcrupulus, & in quibus animæ motibus propriè conſiſtat,* fol. 204
§. II. *Proponuntur cauſſæ naturales & externæ ſcrupulorum, eorumque ortus & varietas,* fol. 211

§. III. *Pro-*

§. III. *Proponuntur cauſſæ externæ ſcrupulorum.* fol.21
§. IV. *Exponuntur ſigna ex quibus dijudicari poſſit an ſcrupuli ſint à naturâ, an à Dæmone, an à Deo.* fol.225
§. V. *Ponuntur ſigna ex quibus dignoſci queat an quis ſit ſcrupuloſus.* fol.231

TRACTATVS. VIII.

De Conſcientiæ ſcrupuloſæ remediis.

Quomodo agendum ſit contra ſcrupulos, & quæ eorum remedia. *Fol.*233

§. I. *Quiſquis à ſcrupulis curari vult, ante omnia ſibi perſuadeat nullam in ſcrupulis eſſe ſanctitatem; & ſe eo morbo laborare.* fol.234
§. II. *Quomodo ſcrupuloſo in ipſo ſcrupulorum æſtu formanda ſit Conſcientia; & contra ſcrupulos agendum.* fol.2?3
§. III. *Ponuntur aliquot remedia generalia ad arcendos ſuperandosque ſcrupulos.* fol 245.
Remedium primum. *Medicina phyſica purgando melancholico humori nonnunquam adhibenda.* fol.245
Remedium ſecundum. *Non agat familiariter cum ſcrupuloſis.* fol.246
Remedium tertium. *Secum etiam de ſcrupulis non multùm agat, diſputet, aut deliberet.* fol.248
Remedium quartum. *Agat contraria iis quæ à ſcrupulis ſuadentur.* fol.250
Remedium quintum. *In formandâ contra ſcrupulos Conſcientiâ, non rationu, ſed tantùm Confeſſarii, & quidem ſolius, & unius judicium ſequatur. Quomodo cum Confeſſario, & à Confeſſario cum ſcrupuloſis agendum ſit.* fol.253
Remedium ſextum. *Non ſit nimiùm ſollicitus de ſalute; nec nimiam adhibeat vitandis peccatis venialibus curam.* fol.258
Remedium ſeptimum. *Peculiariter contra ſcrupulos, tamquam contra Diaboli tentationem, Deum oret.* fol.260

SECVNDVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Laudare benè agentem Voluntatem.

TRACTATVS IX.

De teſtimonio & laude Conſcientiæ.

Laus quam Conſcientia de re benè actâ Voluntati dat, ſolida eſt & licita. Neque ab eâ inanis gloria, ſed verum ſincerumque Gaudium mentis exoritur. *Fol.*262

Digitized by Google

§. I. *Ea quæ præcedentibus ſex Tractatibus ſunt explicata, breviter & ſummatim exponuntur.* fol. 264
§. II. *Solius Conſcientiæ eſt peractis actionibus laudem dare, cui Voluntas tutò poteſt acquieſcere. Declaratur quænam judicia humana æſtimanda ſint, quæ contemnenda.* fol. 267
§. III. *Exponitur in quo conſiſtat laus Conſcientiæ; quod gaudium inde oriatur; & quæ dicatur læta Conſcientia.* fol. 273
§. IV. *Oſtenditur minimè inſanum, aut vitioſum eſſe, benè de actionibus ſuis à ſe præſtitis ſentire & judicare; ſed contra potiùs ſanctum. Explicantur quædam oppoſita auctoritates Patrum & Sacræ Scripturæ.* fol. 275
§. V. *Gaudium ex bono Conſcientiæ teſtimonio exortum, adeò non eſſe vanam gloriam, ut contra ſit maximè ſolidum & meritorium.* fol. 284

TERTIVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Reprehendere Voluntatem de malè actis.

TRACTATVS. X.

De ſtimulis Conſcientiæ.

Quomodo Conſcientia Voluntatem peccantem arguat, & caſtiget per immiſſos ſtimulos & aculeos. Explicatur quàm gravis hæc ſit pœna; quæ eorum effecta; quandonam à Deo, quando à naturâ aut diabolo excitentur; denique his exſurgentibus quid ſit agendum. *Fol. 288*

§. I. *Ex acrimoniâ ſtimulorum, quos peccatoribus admovet Conſcientia, rectè colligitur eſſe aliquod Numen, cujus auctoritate hæc fiant.* fol. 289
§. II. *Quid propriè ſint ſtimuli Conſcientiæ; & quomodo actionem ſuam peccatori primò inſtituat, ac deinde tormenta animæ admoveat.* fol. 295
§. III. *In quo conſiſtat pœna quam animus ſentit ex Conſcientiæ tormento, & quanta hæc ſit, ampliùs declaratur.* fol. 300
§. IV. *Oſtenditur non omnes Conſcientiæ ſtimulos eſſe tam acres, neque ſemper urgere. Item datur ratio, cur ex quibuſdam peccatis majores ſentiantur ſtimuli, majorque percipiatur dolor, quàm ex quibuſdam longè gravioribus.* fol. 307
§. V. *Alios eſſe Conſcientiæ aculeos naturales, alios ſupernaturales; rurſus alios veros immiſſos à Deo & Conſcientiâ, alios à Dœmone. Quomodo diſcernantur. Denique quid agendum ſit animæ, his ſtimulis exercitæ.* fol. 311

QVAR-

QVARTVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Legitimè in acta inquirere.

De *examine Conſcientiæ.*

Quo jure examen præteritæ vitæ, & in quem finem Conſcientiæ competat. Quomodo inſtituendum ſit examen, tum quotidianum, tum quod Sacræ Confeſſioni præmittitur. Severiſſimè, non tamen anxiè inquirendum eſſe quid actum ſit. Cum moderatione verò de actis eſſe judicandum, præſertim dubiis. *Fol.* 318.

§. I. *Ius inquirendi in omnes animæ actiones, undenam Conſcientiæ competat, & in quem uſum.* fol. 319

§. II. *Imprimis diligens debet eſſe peccatorum omnium diſcußio. Ad hoc multùm confert examen Conſcientiæ quotidianum. Exponitur ex Davide quomodo & quàm accuratè id faciendum, & qui fructus ex eo exiſtant.* fol. 325

§. III. *Secunda conditio examinis eſt, ut inquiſitio ſit ſincera, neque minuat Conſcientia peccatorum malitiam ea perperàm excuſando.* fol. 333

§. IV. *Tertia hujus examinis conditio eſt, ut comperto crimine, Conſcientia Animam reprehendat & caſtiget. Quis exinde fructus, & quomodo facienda ſit hæc reprehenſio.* fol. 335

§. V. *Quarta conditio eſt, ut Conſcientia non multiplicet, neque augeat peccata; neque examen ſcrupuloſè inſtituat.* fol. 338

§. VI. *Exponuntur regulæ aliquot generales, ſecundùm quas Examen Conſcientiæ inſtituendum eſt, & in Examine de peccatis commißis eſt judicandum. Ac primò quidem quid à magnis diuturnisque peccatoribus ſit obſervandum.* fol. 343

Regula I. *Quantum ſpatium temporis ferè impendendum ſit examinandis ante Confeßionem peccatis, iis qui ſæpè confitentur, aut examen faciunt quotidianum; item quantum & quod ſcrupuloſis.* fol. 344.

Regula II. *Quomodo ſcrupuloſus de actionibus præteritis judicare debeat.* fol. 347

Regula III. *Quomodo etiam non ſcrupuloſus ex opinione probabili de actionis præteritæ bonitate aut malitiâ debeat judicare, & pro ſe ſententiam benignam ferre.* fol. 348

Regula IV. *Quid judicandum dum dubitatur an actio commiſſa ſit, cui certò ſcitur peccatum annexum? Iudicandum eſſe, non commiſſum.* fol. 349

Regula V. *Quid judicandum quando de facto aut de actione conſtat, dubitatur autem an in eâ peccatum ſit.* fol. 353

QVIN-

QVINTVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Voluntatem peccatis implexam, ad ſcelerum pœnitentiam ducere.

TRACTATVS XII.

De Contritione perfectâ.

Deum ad gratiam ſcelerum peccatori præſtandam ex ſuâ parte eſſe propenſiſſimum. Ex parte peccatoris tantùm requiritur ad Deum redeat. Reditur autem per Contritionem. Exponitur ex Tridentino quid ſit Contritio perfecta quæ oritur ex amore Amicitiæ Dei dilecti ſuper omnia. Quâ ratione excitandus ſit hic amor ut ſit ſuper omnia. Denique exponuntur ea quæ ad exercendam Contritionem ſunt neceſſaria. *Fol.358*

§. I. *Peccatori nullum facti aut juris remedium ſupereſt; nec quidquam reſtat niſi ut gratiam commiſſi ſceleris à Deo petat. Adeat itaque thronum gratiæ.* fol.359

§. II. *Adeat autem hunc thronum magnâ cum fiduciâ: gratiam enim offenſus Deus pœnitenti ultro offert, eamque ſe daturum jurejurando pollicetur.* fol.362

§. III. *Dolorem, qui à pœnitente requiritur, non eſſe meras lachrymas aut corporis triſtem affectionem.* fol.367

§. IV. *Contritionem in actu Intellectûs & Voluntatis conſiſtere. Exponitur in quibus. Explicatur doctrina Concilii Tridentini de dolore, & propoſito non peccandi.* fol.370

§. V. *Exponitur quis & quid ſit Amor Dei ſuper omnia dilecti, qui ad reconciliationem ſcelerum requiritur.* fol.375.

§. VI. *Deteſtationem peccatorum omnium in Amore benevolo Dei ſuper omnia dilecti, virtute contineri. Ad Contritionem excitandam, non requiri ut omnia peccata ſigillatim attingantur. Item non requiri moram temporis; momento perfici. Deniqne Contritionis ſubſtantiam, in ſtrictâ Dei adhæſione conſiſtere.* fol.381

TRACTATVS XIII.

De Contritionis imperfectæ, ſeu Attritionis naturâ.

Oſtenditur actum Attritionis eſſe bonum, & utilem. Refutatur duplex doctrina, Lutheri ſcilicet & cujusdam Neoterici de Attritio-

contritione conceptâ ex ſpe gloriæ, aut timore inferni &c. Et Lutherus quidem Attritionem hanc docuit eſſe actum malum: Neotericus verò, quòd licèt bonus ſit, non poſſit tamen ab ullo benè exerceri. Vterque perperàm. *Fol.* 388

§. I. *Proponitur controverſia momentum & ſtatus.* fol. 390

§. II. *Lutheri ſententia de Attritione proponitur. Refutatur ex Scriptura, & S. Auguſtino. Hæreſis damnatur à Concilio Tridentino.* fol. 392

§. III. *Neotericus quidam ſententiam Lutheri nec planè probat, nec planè improbat. Diſtinguit inter Timorem & Timentem. Refellitur ejus argutia.* fol. 396

§. IV. *Timorem gehennæ ad evitanda peccata, & reconciliationem cum Deo faciendam, prorſus inutilem, imò malam eſſe, tribus potiſſimum argumentis probat Neotericus. Proponitur ſummatim tota ejus de Attritione doctrina, fusè per tredecim capita ab ipſo expanſa.* fol. 400

§. V. *Commentitium eſt quod dicit Neotericus, Trident. ſeſſ. 14. c. 4. de aliâ imperfectâ Contritione locutum, quàm quæ ex gehennæ metu &c. exoritur. Item Contritio veri nominis, quæ tamen ad juſtificationem ſine Sacramento non ſufficiat, novitium commentum eſt, & in Eccleſiâ inauditum.* fol. 404

§. VI. *Poteſt dari Attritio ex timore pœnarum concepta quæ ſit ſupernaturalis. Et talis eſt quæ ad juſtificationem requiritur.* fol. 410

§. VII. *Attritio ſupernaturalis orta ex timore pœnæ, &c. excludit voluntatem peccandi de cætero. Falsò dicitur quod ſit coacta. Libera eſt prorſus & voluntaria.* fol. 414

§. VIII. *Attritio ſupernaturalis ex timore pœnæ &c. concepta, ſufficit ad ſervandam totam legem. Eamque qui ex tali timore obſervat, ex amore juſtitiæ obſervare demonſtratur. Oſtenditur quòd malè ab adverſariis explicetur Amor juſtitiæ.* fol. 418.

§. IX. *Explicantur loca D. Auguſtini quæ in ſpeciem videntur contraria.* fol. 423

TRACTATVS. XIV.

De *Attritionis imperfectæ, ſeu Attritionis cum Sacramento efficaciâ.*

Oſtenditur quâ ratione ex timore ſervili elicienda ſit Attritio quæ ſervilis minimè ſit, ſed liberalis omnino & ingenua. Deinde quòd Attritio cum Sacramento ſufficiat ad abolenda peccata. Tertiò, quòd hæc ſententia omnino certa ſit; & tam ſecura, ut in mortis articulo ultimæ Confeſſioni poſſit adhiberi, eique licitum ſit planè acquieſcere. Tandem quo modo populo commendanda ſit Contritio ſine Attritionis præjudicio. *Fol.* 428

§.I. *Quâ ratione ex peccati comprehenſâ turpitudine, & ex gehennæ aut pœnarum ſervili timore, elicienda ſit Attritio, quæ tamen ſervilis non ſit, ſed liberalis ſeu ingenua.* fol. 429

§.II. *Attritio ſola ſufficiens eſt diſpoſitio ad juſtificationem, & remiſſionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam: Actus autem Charitatis inefficax qui præterea à quibuſdam requiritur, merum & neotericum eſt figmentum.* fol. 437

§.III. *Oſtenditur certam eſſe de Attritionis cum Sacramento efficaciâ ſententiam. Fictum eſſe quod ex Suare, frivolum quod ex cujuſdam ſtudioſi Pariſienſis apparitione, nullius verò momenti quod ex auctoritate contraria ſentientium contra ſententiæ orthodoxæ certitudinem petitur argumentum.* fol. 444

§.IV. *Tutum omnino & ſecurum eſſe Attritionem Abſolutioni præmittere, etiam in articulo mortis. Falſum eſſe aphoriſmum qui ex præcepto ſecuriora ſalutis remedia tunc conquirenda eſſe præſcribit, modò aſſumantur ſecura, evidenter demonſtratur.* fol. 455

§.V. *Quo ſenſu Attritio à Tridentino dicatur imperfecta. Contritionem pro Attritione non eſſe coram populo indiſcriminatim inculcandam; ſed utramque generatim commendandam: particulatim verò applicandam à Sacerdotibus, pro pœnitentis diſpoſitione. Cenſura Sorbonæ contra adverſariam ſententiam lata.* fol. 461

SEXTVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Peccata commiſſa ritè confiteri.

TRACTATVS. XV.

De *Sacramentali Confeſſione.*

Quare gratia peccatori facienda hominibus ſit commiſſa. Qualis gratia in ſacro Pœnitentiæ tribunali præſtetur. Quid exigatur ut Confeſſio ſit legitima. Quomodo facienda peccatorum enarratio. Denique quomodo ſuperanda omnis à confitente verecundia. *Fol* 466

§.I. *Tribunal in quo criminibus gratia concedenda eſt, rectè hominibus à Christo concreditur, ut in peccatoribus fiducia adeundi hunc thronum excitetur.* fol. 468

§.II. *Hoc verò majores peccatori animos dabit, quòd in hoc throno non detur nuda ſcelerum impunitas, ſed quòd & Gratia ſanctificans infundatur, & perfecta ineatur cum Deo amicitia.* fol. 472

§.III. *Modus procedendi in hoc tribunali eſt non defendere ſe, ſed accuſare.* fol. 476

Digitized by Google

§. IV. *Quâ corporis & mentis compoſitione inſtituenda ſit peccatorum confeſſio. Calvinus eam dicit impoſsibilem, ſed ex falſis hypoth. ſibus.* fol. 477
§. V. *Exponitur quid ad ſubſtantiam bonæ Confeſsionis requiratur: eamque impoſsibilem non eſſe, eâdem operâ contra hæreticos demonſtratur.* fol. 482
§. VI. *Explicantur errores aliqui qui in modo confitendi, pœnitentium vitio aut ignorantiâ intercurrunt, Confeſsionemque faciunt difficilem.* fol. 490
§. VII. *Occurritur difficultati quæ ex verecundiâ pœnitentis crimina fatentis petitur. Oſtenditur quanta ſit ſecreti ex Confeſſione exſurgentis obligatio. Denique injuſtum eſſe pudorem, & ferè phantaſticum, qui à Confeſſione peccatorem deterret.* fol. 494

SEPTIMVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Pro pœnis peccato debitis ſatisfacere.

TRACTATVS XVI.

De pœnâ tam Sacramentali, ſeu à Sacerdote ſatisfactionis ergô pœnitenti impoſitâ, quàm ultroneâ ſeu ſponte ſuſceptâ.

Quo jure imponantur à Sacerdote mulctæ pœnitentibus; & quantùm obligent. An ſemper graves injungendæ, & an hæc fuerit praxis veteris Eccleſiæ, & mens SS. Patrum. Commendantur pœnitentiæ ſponte ſuſceptæ, & earum fructus, & uſus multiplex oſtenditur. *Fol.* 500

§. I. *Vnde poſt remiſſam culpam, ſatisfactionis exiſtat obligatio. Satisfactio duplex eſt, voluntaria, & Sacramentalis. Declaratur quid hæc poſſit. Vtramque reiiciunt hæretici, ſed malè, & contra Sacræ paginæ mentem.* fol. 501
§. II. *Graves & ingentes pœnitentias in Confeſsione paſsim injungendas eſſe, aſſeritur præter mentem Tridentini, à quo ſalutares & convenientes dandæ præſcribuntur.* fol. 505
§. III. *Graves pœnitentias pœnitentibus ſemper imponere, eſt contra praxim veteris Eccleſiæ, cujus uſus malè ex Canonibus petitur. Fallacia eſt, quod contraria ſuadentes, non diſtinguant inter pœnitentiam publicam & privatam: item inter voluntariam & Sacramentalem. Hinc etiam perperam pro ſe afferunt aliquos Patres.* fol. 514
§. IV. *Pœnitentiæ ultroneæ commendantur. Ac imprimis oſtenditur, prorſus rationi conforme eſſe, ut corpus criminum complex, etiam ſit conſors ſatisfactionis, & pœnas meritas luat.* fol. 521
§. V. *Pœnæ corporeæ ſecuriſsima ſunt ſatisfactionis via: nihilque iis præſtantius ad avertenda irati Numinis flagella, alioquin infligenda in hâc vitâ.* fol. 527

Digitized by Google

§. VI. *Etiamſi nulla pœna pro peccatis perſolvenda reſtarent, caro tamen afflictationibus exercenda, ob multiplices fructus quos ea ſeveritas ſecum fert. Fructus hi exponuntur.* fol. 530

§. VII. *Exponitur quibus pœnis corpus affligendum ſit. Et quomodo à Deo corpori immiſſa miſeria, acceptanda ſint, ut per eas pro peccatis ſatisfiat.* fol. 533

OCTAVVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Animam ſecuram reddere acceptæ à Deo peccatorum gratiæ; litteras abolitionis, ut ſic dicam, ſubſignando & porrigendo.

TRACTATVS XVII.

De ſecuritate quam in hâc vitâ habemus obtenta gratia, aut nos eſſe in ſtatu filiorum Dei.

Oſtenditur Conſcientiæ ſolius eſſe, animam certam reddere & ſecuram obtentæ gratiæ. Hæretici volunt certitudinem illam debere eſſe Fidei; ſed refelluntur. Certitudo quam de obtentâ gratiâ habemus, eſt moralis. Exponitur quantam illa animæ ſecuritatem det obtentæ gratiæ. Denique oſtenditur, quot modis Conſcientia ſecuritatem illam præſtet; & explicantur Scripturæ, quæ ſecuritatem omnem videbantur animæ denegare, *Fol.* 539

§. I. *Conſcientia eſt, animam de relatâ à Deo peccatorum gratiâ, ſecuram reddere. Hinc de eâ certus eſt, quiſquis Conſcientiæ ſecuritatem obtinet. Probatur id ex Scripturis & SS. Patribus,* fol. 541

§. II. *Certitudo generatim duplex eſt; alia objectiva, alia ſubjectiva. Objectiva rurſus triplex: nempè certitudo Fidei, phyſica, & moralis. Explicantur ſingula, earumque natura,* fol. 546

§. III. *Hæretici docent neminem fidelem eſſe, qui non credit ſe in ſtatu gratiæ eſſe, certitudine quæ ſit Fidei, adeoque hunc eſſe articulum Fidei. Horum error demonſtratur,* fol. 552

§. IV. *Exponitur Catholica, de certitudine peccati remiſſi, ſeu ſtatûs gratiæ obtenti, ſententia. Item, quam ſecuritatem moralis certitudo, in hac materia, menti afferat,* fol. 562

§ V. *Enumerantur rationes & ſigna, ex quibus certitudo moralis gratiæ obtentæ elicitur, & mens de ſuo ſtatu confirmatur. Oſtenditur autem ea potiſſimum ex Conſcientiæ teſtimonio eſſe petenda. Reſpondetur item ad quaſdam dubitationes ex incer-*

Digitized by Google

Incertitudine Abſolutionis, Confeſſionis, & Contritionis exſurgentes, fol. 567
§. VI. *Reſpondetur ad auctoritates Sacræ Scripturæ, quibus omnis certitudo gratiæ obtentæ videtur elidi,* fol. 573

NONVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Animum contra externa hominum judicia & dicteria armare; & ſecurum reddere, ſic ut nihil ab hominibus timeat.

TRACTATVS XVIII.

De ſecuritate quam in humano commercio præſtat Conſcientia.

A Conſcientiâ dependet gaudium quod ex humanâ laude, & triſtitiâ quæ ex vituperio percipitur. Timor incurrendæ infamiæ ſi crimen prodatur, occultorum ſcelerum eſt tormentum. Hinc mali ſibi conſcius, ſemper trepidus, atque omnia habet ſuſpecta, timens ne prodatur. Contrà verò bona Conſcientia, non timet videri, imò gaudet; & perverſa de ſe lata judicia, ridet intrepidè. *Fol.* 578

§. I. *Judicia ſibi adverſa non metuit, qui ſuâ innocens eſt Conſcientiâ. Hæc enim, omnis triſtitiæ quæ ex vituperio, uti & gaudij quod ex humanâ laude percipitur, baſis eſt & fundamentum,* fol. 579
§. II. *Datur ulterior ratio, cur animus reclamante Conſcientia, humanis laudibus non acquieſcat. Et ratio eſt, timor infamiæ, ſi prodatur tectum ſcelus,* fol. 585
§. III. *Conſcientiæ bonæ teſtimonio armatus, nullius hominis judicium aut magni facit, aut etiam declinat. Contemnit autem perverſa de ſe lata judicia,* fol. 592

DECIMVM OFFICIVM CONSCIENTIAE,

Animum contra diabolicas impugnationes, ſeu angores diffidentiæ in horâ mortis defendere.

TRACTATVS XIX.

De ſecuritate quam in horâ mortis præſtat bona Conſcientia.

In morte nihil magnopere eſſe terribile, præter malè actam vitam, Quædam tamen naturæ eſſe horrida, ſit ex ignorantiâ futurorū,

& ob diuturnum animæ cum corpore commercium. Metum hunc tamen ſuperatu non eſſe admodum difficilem. Nihil in illo articulo infeſtius ma'â Conſcientiâ; nihil bonâ jucundius. Rectè ab hâc lætitiam in illo angore excitari; optimamque eſſe mortis præparationem, ad gaudium mentem componere, & lætas cogitationes advocare; quod egregiè præſtat bona Conſcientia, *Fol* 598

§. I. *A morte nihil admodum metuendum eſt in mortis articulo, ſed ab anteacta vita malâ Conſcientiâ,* fol. 599

§. II. *Quòd è corpore timeamus exire, ex futura vita ſit ignorantiâ. Aliqua in morte ſunt natura horrida, tantum ex anima cum corpore, diuturno & familiori nimium commercio,* fol. 603

§. III. *Angores in morte maximè terribiles, à malâ Conſcientiâ proveniunt. Exponitur quomodo inferantur. His autem medetur bona Conſcientia; & clientem ſuum conſolatur bonorum operum memoriâ, & fiduciâ vitæ æternæ acquirendæ,* fol. 606

§. IV. *Optimam eſſe in mortis articulo memoriam bonorum operum, ad excitandam lætitiam. Sanctos viros non fuiſſe tunc triſtes aut melancholicos. D. Hilarionis metus expenditur, & oſtenditur ſine fundamento paſſim adſtrui,* fol 612

§. V. *Accommodiſſimam tempori praxim benè moriendi, in articulo mortis eſſe, bonorum operum recordari, & ad lætitiam mentem componere,* fol. 167

TRACTATUS XX.

De obſervantiâ debitâ Conſcientiæ,

Concluſio hactenus dictorum eſt: Itaque cuſtodi Conſcientiam tuam, ut ipſa cuſtodiat te, veramque animo præſtet lætitiam.

Exponitur egregia Conſcientiæ cum corde ſymbolizatio, ex quâ quædam explicantur Conſcientiarum differentiæ; ac denique quomodò Conſcientia in aliquibus emoriatur & indureſcat. Datur praxis, quâ cuſtodienda ſit vita Conſcientiæ. Oſtenditur præcipuam eſſe, magnam Conſcientiæ ſibi ſemper præſenti, exhibere reverentiam: item quanta debeatur. Denique hâc praxi conſervari vitam Conſcientiæ, à quâ vita totius animæ & pax dependet, *Fol.* 621

§. I. *Uti vita corporis à corde, ita vita ſpiritualis à Conſcientiâ ducit exordium. Exponitur multiplex cordis & Conſcientiæ ſymbolizatio,* fol. 622

§. II.

§. II. *Quid ſit vitam, & exitum vitæ ſive mortem animæ à Conſcientiâ procedere, explicatur. Nempè quid ſit Conſcientia tenera, agilis, & vivax; quid verò Conſcientia craſſa, dura & emortua. Item maximum peccati ſupplicium eſſe duritiem ſeu mortem Conſcientiæ: & quomodo hæc per peccati conſuetudinem animæ inducatur,* fol.627

§. III. *Concluſio. Itaque ſerva cor tuum. Oſtenditur quòd nulla ſit melior praxis ſervandæ Conſcientiæ, quàm eam obſervare & revereri. Explicatur quanta ſit, quæ Conſcientiæ debetur, reverentia: denique quanti momenti ſit hæc praxis, ad benè accurateque vivendum,* fol.633

ARTIS

ARTIS SEMPER GAUDENDI

PARS SECUNDA:

Lætitiæ perfectæ artificium in Conſcientiæ bonæ efformatione inventum & demonſtratum.

TRACTATUS I.

GAUDIUM EX CONSCIENTIA:

Secura mens quaſi juge convivium: *Pro. 15. v. 15:*

Oſtenditur Gaudium nuſquam eſſe niſi in animâ. In eâ autem non tam inveniri, quàm efformari: artis rem eſſe Gaudium, non felicitatis. Artem verò totam, in ſolâ Conſcientiâ rectè efformandâ conſiſtere. Adducuntur variæ Conſcientiæ encomia.

PROOEMIUM:

LÆTA Dominici Adventûs commemoratio iterum pro anni Eccleſiaſtici tempeſtate recurrit, Auditores. Et quamquam nihil niſi ingentia nobis tonitrua, micanteſque judicii extremi ignes & fulmina ſpiraverit primæ diei Evangelica hiſtoria; ne tamen propterea vultum pavidi contrahamus, neque ſerenam auram deſperemus. Purgandus erat aër iſtis ignibus, ne ſegni ſitu tandem putreſceret: concutiendi, inquam, erant ſacro pavore quorumdam animi, quos nimia malacia jam corruperat, & ſuo malo inſolentiores fecerat tam longa peccandi, & jam ferè ſcelerum ſecura impunitas. Itaque judicii ſeveriſſimi recordatione, excutienda erat mortalium veternoſa ſegnities. Verum poſt denſa nubila, lætior ſolet exoriri ſol. Gaudium itaque rurſus denuntiaturus vobis venio; neque enim meliorem

Digitized by Google

ullum reperio aptioremque ornatum, quo adventanti ad nos Salvatori gratulabundi occurramus, quàm ſi vultus afferamus bonos & placidos, quique lætitiam animi, adventanti è cælis Hoſpiti atteſtentur. Scio enim eum eſſe ejus genium, ut triſti fronte contractiſque mœrore ſuperciliis, minimè delectetur; neque ædes facilè ſubit, quibus malignè noverit excipiendum ſe. Malignè verò excipitur, quiſquis triſti aſpectu, atque animo contracto excipitur. Quòd ſi ergo in penu non ſint lautitiæ Hoſpiti tanto pares, ſanè vultum amœnum & candidum advenienti exporrigite, & partes veſtras explevistis, & obſonatum eſt opiparè. Nam, præterquam quòd ſuper omnia vultus boni Deo arrideant, certè *ſecura mens quaſi juge convivium*. Quid autem eſt ſecura mens, niſi læta & exporrecta? Quo pacto enim ſecura eſſe poterit, niſi ſit læta? Prov. 15. v. 15. Et rurſus quâ quæſo ratione, læta eſſe poterit, niſi fuerit admodum ſecura & ſui & Dei? Ita ſit inquies: verùm cui lætitia ad manum non eſt, ubi gentium illam inveniet? Hoc nunc ago. Ac primò quidem oſtendam, Gaudium quærendum non eſſe, ſed arte efformandum: artem verò efformandi Gaudii, totum in propriâ cujuſque conſcientiâ, & quidem ab ipsâ Conſcientiâ exiſtere. At inquies, ſuperiore libro Ars ſemper Gaudendi, ex noſtræ voluntatis cum Divinâ conformatione petebatur. Fateor; verùm iſthic non dixi omnia; altiùs theſaurum lætitiæ aperiam; atque apparebit confeſtim, lætitiam, quæ ex Divinæ voluntatis approbatione in mente exoritur, non niſi tranquillitate & lætitiâ, quæ ex bonâ Conſcientiâ naſcitur, perfici & ſtabiliri. Oſtendamus itaque plenum perfectumque Gaudium Conſcientiâ ſolâ efformari; unde iſtud manifeſtum fiet deinde, artem Conſcientiæ cæteras omnes ſcientias, & preſtantiâ, & neceſſitate, & addiſcendi facilitate pluſimùm ſuperare.

Digitized by Google

§. I.

Gaudium pauci acquirunt : idque duplici ex errore. Ac primò quidem, quia paſſim homines id quærunt in rebus quæ extra ſe ſunt poſita; cùm tamen non niſi in animo uniuſcujuſque ſitum ſit.

1\. GAudium ſolidum & verum in rebus extra ſe poſitis inventurum ſeſe ſi quis credit, nequidquam id credit. Et ſi illi inquirendo foras proſiliat animus, ſuiſque deſertis laribus per aliena evagetur bona, illam quam tantopere deſiderat lætitiam domum delaturus; ſanè & operam perdit penitus, & quod pejus eſt, perdit ſe. Duplex impendii tam malè paſſim collocati, ſeſe mihi nunc offert ratio. Neutram homines ſatis attendunt : hinc fit, ut curas ſuas præfractè congerant paſſim mortales, operâ ſanè maximâ, ſed operæ premio planè nullo. Et prima quidem ratio hæc eſt. Quærit vulgus hominum lætitiam ubi prorſus non eſt, imò ubi lætitiæ ne prima quidem ſunt elementa. Secunda verò eſt, quòd *inventuros* ſeſe gaudium ſperent homines, quaſi res ea ſit quæ indagatione ſolâ indigeat. Error ſanè maximus: nuſquam enim aut creſcit, aut venum proſtat. Factitia res eſt Gaudium; artis eſt opus & quidem exquiſitæ, non caſus fortuiti aut ſortis felicitas. Non invenitur, inquam, ſed fabricanda eſt omnino; & quidem non ab alio; ſed quiſque neceſſariò lætitiæ fabricator eſt ſuæ. Utrumque exponendum eſt impenſiùs. *Duplex error in quærenda lætitia ab hominibus committitur.*

2\. Et ſanè nemò qui ſapit inficiabitur, amentiam dicendam eſſe longè maximam, ingenti molimine impenſiſque gravibus agrum ſuffodere, terræ viſcera perſcrutari, ut iſthinc argenti vena eruatur, quam conſtat inibi non latere; cùm jam ab omni hominum memoriâ, lapicidinæ ſemper fuerint aut cryptæ carbonariæ, neque ullum foſſori dederint laboris pretium, niſi mera ſaxa olidasue carbonum maſſas. Magis autem deſipere dicetur is, qui non tantùm argenti venam è cavernis arenariis effoſſurum ſeſe autumat, ſed & argentum perpurgatum, fabrefactum, quinimo & culum, *Argenti vena non quæruntur in lapicidinis, niſi ſtultè.*

Regiiſque litteris & facie inſignitum, inventurum ſe præfractè credit; ſic ut argento jam reperto, nihil aliud ei agendum reſtet, quàm theſauro tam diviti manus injicere, domum inventum deportare, illique inſidentem, vitam deinceps ducere opiparè & hilariter. Inſanis vir bone quiſquis es, & quidem inſaniâ non unicâ. Primò enim materiam è cryptis eruderas, in quâ argenti ne quidem ſunt principia; atque adeo nullâ arte, igne nullo, metallum eliquabitur quod nuſquam eſt. Deinde, ut in venam inciddiſſes argentiferam, atque ipſa Potoſini montis viſcera eduxiſſes, ſanè ne id tibi perſuadeas, elaboratum cuſumque reperturum te metallum. Materiam ut ſummum congeſſeris multis fæcibus implicatam; quæ quidem magnâ arte deducendæ ſunt; conflandæ deinceps laminæ, quæ demum, prout viſum fuerit, in tuos uſus dabitur elaborare. At ex lapicidinis meris, argentum factum, pecuniamque cuſam eruderare velle, duplex omnino eſt inſania. Nam nec argenti facti copia, ne in venis quidem argentiferis ſuppetit; fabricandum eſt metallum. Deinde ne primam quidem metalli tam pretioſi materiam hæ cryptæ ferunt, quas tu, labore tam impenſo, ne quidquam ſedulus pertentas.

Naturæ inſitum eſt gaudium quærere

Utroque errore dicam, an inſaniâ, paſſim peccant homines. 3.
Singulos excute, ab iiſque perquire, quò tandem omnia eorum colliment vota & deſideria? quid tantis quæ impendunt ſtudiis præfixum habeant? Nemo unus id non reſponderit, quietem animi ſeſe quærere, ſortem eam exoptare, quâ tandem contentus vitam hilariter & lætus ducat. Neque abs re, aut præter rationem iſthæc vota ſunt. A vitâ enim humanâ ſi tollis Gaudium, certè non eam duci, ſed miſerè trahi exiſtimo. Neque verò vitæ ſuaviſſimam appellationem, ejuſmodi vitæ generi facilè attribuero: niſi fortè eam aut vitam emortuam, aut vivam mortem appellare libeat. Certè morte ipſâ tetriorem exiſtimo Gaudij expertem vitam. Miſeriarum enim mihi terminum ponit quantumlibet amara mors; ubi ſubtriſtis vitæ non alium fructum refero, quàm quòd ſenſum miſero protrahit, quo diutius doloribus interſim, eoſque vivaciùs perſentiſcam. Lætitiæ itaque perquirendæ quòd paſſim inſiſtant homines, id quidem faciunt perhoneſtè: agunt id quod natura benè inſtituta, pro jure innato rectè appetit. Uti enim cuique inſitum eſt velle vivere, ita procul dubio congenitum ei eſt velle lætum vivere. Etenim vivere ut dixi exſortem Gaudij,

Nam vita ſine gaudio, morte ipſa tetrior eſt.

Gaudii,non id quidem vivere cenſendum eſt,ſed lentè & diu mori. Hactenus benè.

4 Aſt iſtud nunc perquiro,ubinam terrarum aut gentium lætitiam quam tantopere inſequeris, inventurum te tandem credas? Hic certè graviſſimè te imprimìs falli auguror. Video quidem indefeſſo te labore circumagi, modò ut aurum congeras, à divitiis tibi ut ſit commodè: modò ut dignitatem neſcio quam aſſequaris, magnatum gratiam venari te, amicorumque ſatis putidè prenſare manus: modò, quod quidem turpiſſimum eſt lætandi genus, voluptatibus corporis parandis totum incumbere; iſthic cogitationes omnes impendi; iſthuc referri ſtudia; iſthuc & ſpem & rem omnem derivari: iſthic denique vires corporis, valetudinem omnem, quin & vitam ipſam abſumi ſatis video. Verùm an non

Sed malè quæritur in creaturis extra ſe poſitis.

Pſ.4 v.4 & iſtud cum Pſalmiſtâ oggerere meritò paſſim, *Filii hominum uſquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* fierinè poteſt, ut ita libeat vitam trahere tot curis fruſtrà diſtentam, ſemper anxiis, numquam lætis? quid agitis miſeri, quid quæritis? quò tandem oculos mentemque circumvolvitis,

Ibid. v.6. labore improbo, fructu nullo? *Multi dicunt*, inquit Pſalmiſta, imò pene omnes dicunt: *Quis oſtendet nobis bona?* Bona quæritis, atque ea oſtendi vobis vultis? Erratis primo in limine. Neque bona foris ſunt; de tuo gaudeas neceſſe eſt: neque oſtendi poſſunt quæ nuſquam ſunt, neque inveniri, quæ proprio marte debent confici. Nec verò miror ego jam, ſemper vos eſſe *gravi corde*, tædio abſumi, curis confici; *nam ut quid diligitis* vanitatem & quæritis mendacium? toties deceptos numquam ſapere, an id demum eſt ſapere? Quis id mihi inficiabitur, decipi eum prorſus velle, qui non decies, ſed & ſexcenties opinione ſuâ falſus, eidem ſe committit errandi periculo, & quidem ſponte ſuâ? Mendacium quæris vir bone; circumvenieris procul dubio mendaciis; neque cuiquam porrò ſuccenſeas, niſi ipſemet tibi. Exclamare ſanè hic libeat, O vanas curas hominum! imò ô ſtultas & præfractas mortalium cogitationes, ô inſanas ſpes! Non dico centies, ſed numquam non decepti ſumus, ſi quando quietem animi, verum inquam ſolidumque gaudium foris putidè emendicavimus; numquam res pro voto ceſſit, & ubi quidquam ſucceſſit, illico periit: ſemper blanditur caro, mira mundus pollicetur; ſemper tamen mentitur, ſemper decipit; idque cum lachrymis etiam

tandem conſitemur; & tamen mentienti fidem damus, blandienti inhæremus admodum ſecuri. Quis id agat, niſi cui mens inſana eſt? & quis id intelligat, cui ſana mens? Ego certè mendaciis delectari te video; neque multum miſeriis tuis tangor; etenim *quæris mendacium*. Mendacium autem cùm ubique ſit, facilè invenies. Iſtud certum eſt, neminem hactenus verum gaudium in rebus extra ſe poſitis inveniſſe. Teſtes appello, quotquot ſuperior ætas tulit, aut inferior latura eſt homines. Voluptatem fortaſſe, & quidem admodum perfunctoriam adferre poſſunt externa bona & delitiæ, non tamen eam quâ contentus acquieſcat animus; imò ne corpus quidem quantumvis terreum, niſi ſpatio temporis admodum exiguo. Solidum verò gaudium, bonitate ſuâ quod ſtet, numquam profectò dabunt ea, quæ ita à naturâ ſeu naturæ auctore Deo comparata ſunt, ut ſponte ſuâ diffluant. Quod enim ſolidæ rei fundamentum dabunt ea, quæ ipſamet numquam ſtant, & quorum natura eſt præterlabi? Hinc rectiſſimè Seneca: *Hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac perfuſoriam voluptatem; & quodcumque invectitium eſt gaudium, fundamento caret. Hoc de quo loquor, ad quod te conor perducere, ſolidum eſt.* Quod ſi ſolidum eſt, certè præterfluentibus voluptatibus non incumbit: neque iis poteſt ſuperſtrui id, in quo ſecurus quieſcat animus. Hoc autem ſolum eſt Gaudium.

Vt ſummum voluptatem afferunt res creatæ.

Sen. ep. 23.

5. Quid, quòd tantùm abſit ut verum Gaudium inter creaturas inventurus ſis, ut ne voluptatem quidem ab earum uſu ſis ablaturus, niſi quàm tœdia longè maxima, languores exhauſti corporis, mentiſque defatigatæ faſtidia ſuo jure ſubſecutura ſunt, niſi tu iis modum frænumque poſueris? Fateamur ſanè cum Senecâ quod res eſt. *Corpuſculum vanas ſuggerit voluptates, breves, pœnitendas, ac niſi magnâ moderatione temperentur, in contrarium abituras. Ita dico; in præcipiti eſt voluptas: ad dolorem vergit, niſi modum teneat. Modum autem tenere in eo difficile eſt, quod bonum eſſe credideris.* Manifeſtum profectò eſt, ſi rem penitiùs attendis, corporis delitias, niſi admodum temperentur, vires corporis ipſo uſu abſumere, ſpiritusque exedere, qui voluptatibus percipiendis neceſſariò impenduntur. Hinc non ſtudiis tantùm & laboribus, ſed & riſibus, cachinnis, feſtivis clamoribus, jucundis confabulationibus, ſaltibus & choræis, commeſſationibus, gratarumque rerum aſpectu, harmoniâ quantumvis jucundâ auribus, ſi hæc, inquam, præter modum

Verùm omnis voluptas corporea in triſtitiam natura ſua diffluit.

Sen. Ibid.

modum ſint; defatigatur tandem & corpus & animus. Conſumuntur enim paulatim ſpiritus ſeu ſanguis defæcatior, qui voluptatibus hiſce percipiendis impenduntur. Hiſce autem attritis, defatigationem ſubire corpus neceſſe eſt; animam verò tœdium. Quinimò cùm tota voluptas quam corpus perſentiscit, non aliud ſit quam grata ſanguinis, motu celeri caloreque ſeſe alterantis conſtitutio, unde quædam impetigo exoritur, quæ ſenſus afficit & demulcet: quæ quidem omnia, non niſi ſpirituum, puriorisuè ſanguinis ultro citroque decurſantis fiunt beneficio: hinc ſanè conſequens eſt, quantò major eſt voluptas quæ corpore percipitur, tantò breviorem illius eſſe uſum; utpote quâ plures ſpiritus breviori temporis ſpatio exhauriuntur. Hinc voluptates maximas maximè etiam fluxas eſſe neceſſe eſt. Deinde verò cùm ſuavior ille ſubtiliorque ſanguis membra deſtituit, quæ ſuo calore demulcebat; tum verò terriorem magisque fæculentum ſanguinem ſubire neceſſe eſt; quô dum membra & viscera imbuuntur, etiam in ſe concidere, laſſari, male habere, torqueri manifeſtum eſt, & ex corporis languentis conſortio etiam diſſolvi mentis vires, & in tœdium triſtitiamque diffluere. Præclarè ergo dixit Seneca. ***In præcipiti eſt voluptas, ad dolorem vergit, niſi modum teneat.*** Moderanda itaque eſt, ne umquam ad ſummum perveniat; nam ubi in ſummo eſt, ibi deſinit: & ubi ſic deſinit, ibi defatigationem corporis, & mentis tœdium ſuccedere neceſſe eſt. Non itaque lætitiam aut Gaudium voluptates dabunt, neque alterum alteri commenſurari poteſt. Voluptas enim naturâ ſuâ brevis eſt, lætitia vero conditione ſuâ eſt æterna; utpotè quæ vera quies ſit. Voluptas in tœdium & triſtitiam neceſſe eſt ut deflectat; lætitia ſuâ virtute ſtat, & eſt quid immutabile. Voluptati ponendus eſt & modus & menſura; lætitia ſine modo eſt, ſine menſurâ & termino, utpote quæ verum bonum ſit: atque adeo hujus boni ſola tuta eſt aviditas.

Et quidē tantò citiùs, quò voluptas major fuerit.

Hinc præter quod voluptas numquā ſit gaudium.

6. Hæc cùm ita ſint, etiam teipſo judice; ut quid temet angore vano conficis? toties rem expertus, deceptus toties nondum reſipiscis? *Vſquequo gravi corde? ut quid diligis vanitatem & quæris mendacium*, niſi ut te inſano labore torqueas? Quæris quod extra te nusquam eſt. Cæterùm in creaturarum uſu voluptatem fortaſſe invenies, aut ut preſſiùs loquar, voluptatum materiam: carbones, inquam, quibus libido, corporisque lubentia accendatur,

In animo ſolo gaudium ſitum eſt.

no ſi ſeminas, In folia fortaſſis aſſurgent ſemina; fortaſſis etiam flores dabunt, delicias, inquam, corpori accommodas; fructus verò maturos ne expecta. Floribus te miſerum paſces, ſed eheu brevi perituris; quorum folia primus ventus aduret; cumque aduſſerit, in meros ſtolones aridosque ſcapos miſerè diffluet, quidquid oculos futili virore demulcebat. Non igitur lætos dies tibi ſubſtractos volo, ſed viam eos inquirendi oſtendo. Tu ridere vis ut lætus ſis; ego verò volo ut lætus ſis primò, ut deinde rideas hilariter. Tu voluptates quæris, ut lætitiam exinde obtineas; ego contrà, lætitiâ tibi volo animum erigi, ut deinceps voluptatibus ipſis cum voluptate ſincerâ perfruaris; & ut præclarè Philo ait, deliciis diffluas innocentiſſimis, Hoc ut aſſequare, Gaudium quære ubi verè eſt, & non ubi fucatâ fronte voluptas abblanditur. Et ſic quidem primum, qui in perveſtigandâ lætitiâ error committitur, jam deteximus.

§. II.

Alter error eſt, quòd homines lætitiam invenire ſe poſſe credant. Artis opus eſt lætitia, non inveniendi felicitas.

8. VErùm needum ſatis eſt edixiſſe, lætitiæ pretioſam venam nusquam eſſe niſi in animo uniuscujusque. Illud enim deinde præmonere debeo, ne iſthic quidem ita ſitam eſſe lætitiam, ut ea inquirenti illico ſuâ ſponte ſit occurſura. Minimè gentium; error hic rursùs eſt oppido inſignis. Ager eſt animus, lætitiæ quidem ferax; ſed hujus ſemina agro mandanda ſunt, ut exinde naſcatur gaudium; aut ſi priori metaphoræ placeat inhærere, cudenda eſt lætitia; fabricari vult; & ſic demùm artificio efformari. Hinc ſanè ridenda mihi ſunt hominum dicteria. Conqueruntur paſſim homines, quietem animi ſeſe etiam in animo inveſtigare; nihil ſeſe adeò exoptare, quàm ut theſaurum tam pretioſum inveniant; neque ſatis attendunt fruſtranea eſſe hæc vota. Fabricandum eſt enim quod ipſi jam factum ſibi pollicentur, Fortunæ eſt quidquid invenitur; aut certe multum in iis ſibi caſus vendicat. Gaudium, res fortuita non eſt, neque in quam incurrat caſus. Artis eſt negotium, & quidem inge- *Arte fabricanda eſt lætitia*

 nioſæ.

nioſæ. Hinc rectè tibi cum Senecâ dixero: *Hoc antè omnia fac, mi Lucili, diſce gaudere.* *Sen. ep. 23*

Quæ ſit materia lætitiæ In Potoſinis montibus licèt multo argento venæ turgeant, vix tamen purum iſthic metallum eſt; terra eſt quæ educitur, dives gleba, ſed argenti tantùm eſt materia. Multo igne & Mercurio perpurganda eſt, terræ fæces decoquendæ; & ſic tandem metallum merum & ſincerum eliquabitur. Hoc verò ſine arte non fit. Ita eſt; Lætitiæ materiam primam nuſquam niſi in animo tuo invenies: verùm hæc ipſa multo ſtudio defæcanda eſt, plurimumque terrenarum ſordium quibus adhæret detrahendum, ut ſolidum exinde exiſtat ſincerumque Gaudium. Quæ demum iſthæc inquies eſt materia? At ego quoque ex te quæro, quid in animo tuo tu reperias? Inſpice te, atque identidem circumſpice; illudque mihi nunc ediſſere, quid tua ferat tellus. Quid in teipſo invenis? Certè cogitationes inquies quamplurimas, affectiones deinde varias; tertiò judicia de rebus diverſa; deſideria denique omnis generis; neque quidquam aliud ferè in animâ occurrit rei. Benè eſt. Atqui hanc ipſam eſſe aſſero lætitiæ materiam, & quidem ſolam. Attende obſecro; materiam eam eſſe dico ex quâ educatur Gaudium: non autem eas eſſe ipſum Gaudium. Non enim cogitationes omnes, non omnes affectiones animi, non judicia omnia, non deſideria paſſim omnia Gaudium adhuc ſunt. Defæcanda hîc ſunt plurima; nam ſi rectè rationem tenes, omnes perturbationes animi, triſtitia omnis, quâ mens corroditur, tœdia denique omnia, ex his ipſis affectionibus deſideriisque etiam ortum trahunt. 9.

Eadem eſt & Gaudii & triſtitiæ materia. An igitur inquies, eadem ipſa res perturbationis & quietis eſt materia, pacis & belli elementum? Eſt planè. Et utrumque ex eâdem prorſus re educitur? Educitur ſanè. Quid? an idem mihi & lætitiæ, & verò etiam triſtitiæ materiam ſuppeditat? Ita inquam; nihilque verius: materia utrobique eſt eadem: verùm à te jam pendet judicia illa decoquere, à fæcibus purpurgare, & tuam tibi exinde felicitatem fingere, vitam efformare ſuavem & lætam, denique tuam tibi ipſi cudere & fabricare lætitiam. Itaque cùm in promptu ſit materies, jam nihil ſupereſt niſi ut *diſcas gaudere*. Quod quidem aliud non eſt, quàm ut diſcas tibi formare quod formandum eſt, & quod caſu non iuvenitur. Quis verò id me doceat inquies? Ego inquit David, & quidem verbis pauculis. 10.

Atten-

Pſ.4. v.7. Attende quid mihi evenerit : *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*, & ecce, *dediſti lætitiam in corde meo*. Omnia tua deſideria, cogitationes, affectiones, judicia, rerum revolutiones
1. Cor.4. v. 3. caſus, infortunia *non in humano die*, ut Paulus ait conſpicias, ſed in lumine quod emicat à vultu Domini, atque illico diſſolvetur terreſtris gleba, eliquabitur Gaudium, veriſſimumque eſſe in teipſo comperies, *datam* & natam eſſe *lætitiam in corde tuo*. Aut ſanè verba Pſalmi ſic accipe. Judicia tua & deſideria divinis aſſimiles; & imago vultus Domini ſignata ſit in te, ſic ut intuenti tibi ea ſtatim appareat clara & illuſtris; atque illico ſummâ cum voluptate exclamabit, *Dediſti lætitiam in corde meo*. Hoc nunc quidem tantùm aſſero; mox planum fecero qui id fiat.

§. III.

Summa artis quâ fabricatur lætitia, eſt, ut poſtquam tibi placuit Deus, efficias ut tu placeas Deo. Hoc autem facies, ſi bonam in te effingas Conſcientiam.

11. UT itaque artem hanc Gaudendi proveham, eamque ultra limites, ad quos eam parte primâ ratiocinationis meæ devexi, nunc promoveam, iſtud obiter dicendum eſt, non obiter tamen attendendum; perturbationes omnes animi, atque ex iis exorta tœdia & dolores, aut extrinſecùs ortum ducere & quaſi allabi, aut ex ipsâ animâ internisque actionibus quaſi ex fundo fæculento ſcaturire. Externa ſunt, fortunæ caſus, hominum nos circumſtantium oppugnationes, corporis incommoda; per quæ, quia ea devitare non datur, perturbatur animus. Neque hæc tantùm externa jam voco, ſed ut rem altiùs promoveam, omnia externa appello, quæ in manu hominis non ſunt, neque ſibi dare, quantumcumque annitatur, poteſt. Ejuſmodi ſunt bona valetudo, vires corporis, vita, ingenium, & quidquid denique hominem facit. Hæc nunc externa dico, quòd extra poteſtatem hominis ſit ea ſibi dare aut effingere : Dei dantis ſunt hæc beneficia. Interna, ut nunc ea à prioribus dividimus, ea ſunt, quæ ex homine jam à Deo conſtituto, ſuam trahunt originem. Et hæc quidem, ſunt affectiones, judicia, deſideria, actioneſque humanæ; *Quæ ſunt externa lætitiæ impedimenta.* *Quæ interna.*

libere inquam, quas ſibi effingere producere, detruncare, perpolire, ſupprimere denique etiam, homini pro ſuâ libertate in promptu eſt, & in liberi quo pollet arbitrii poteſtate conſtitutum. Illud autem contingit ſæpiſſimè, ut licèt omnia, aut ſaltem multa quæ hominem circumſtant bona arrideant, iiſque contentus vivat; ipſe tamen displiceat ſibi, magnaſque in animo ſentiat, & ſecum circumferat tempeſtates. Hinc perturbata ſunt omnia, quia intus omnia geruntur malè, neque animo eſt ſecum benè. Itaque in duobus hiſce perturbationum fontibus rite obſtruendis, aut potiùs in componendo, dum illæ exſurgunt, animo, totum verſatur lætitiæ effingendæ artificium.

Quomodo in externis dum obveniũt ſeſe gerere mens debeat ne turbetur.

12. *Artis ſemper Gaudendi parte 2.*

Et quidem, quo pacto externas inter, quæ obveniunt, procellas componenda ſit mens, id præcedenti libro jam peregimus: oſtendimusque iſtud ad lætitiam animi obtinendam imprimis eſſe neceſſarium, ut neutiquam velis res omnes, quæ te circumſtant, fieri & fluere prout tu vis: hoc enim numquam obtinueris, ac proinde votum futile eſt. Verùm ut te rebus prout eveniunt accommodes, veliſque fieri prout fiunt ea quæ tu emendare non debes, certè non potes. Deinde, ut animo adhuc ſis tranquillior; judices & facta benè, & ita fieri debuiſſe. Hoc autem facilè obtinueris, ſi voluntatem tuam, mentis partem præcipuam, Dei voluntati conformaveris, qui mala omnia, qui viciſſitudines rerum, qui cuncta fortunæ eventa aut immittit, aut permittit ſummo conſilio & prudentiâ, ad gloriæ ſuæ, tuæque ſalutis incrementa; idque tantâ accuratione & ſagacitate, ut neque tu, neque omnes quotquot ſunt intelligentiæ, ne minimam quidem ordinationis hujus partim rectè poſſint arrodere, multò verò minus emendare. Nimis enim limitata & circumſcripta ſunt hominum Angelorumque ingenia, quàm ut totam hujus orbis ſymmetriam, omniumque rerum complexus & ordinem poſſint comprehendere. Qui verò totum mente non complectitur, is profectò ſanum judicium de ſingulis non poteſt ferre. Atque illud longis ratiocinationibus tum exegimus; illudque liquidò demonſtravimus, ut ſeſe componat benè conſtituta mens, neque aut morbis aut morte, aut fortunarum, aut famæ, aut amicorum jacturâ, aut denique ullis rerum eventibus actionibuſque hominum (peccata propria ſi exceperis) perturbetur; illud tantùm agendum eſſe, ut ſibi prorsùs radicituſque impreſſum habeat, judicetque, omnia

Divinæ

Divinæ Providentiæ ſagaciſſimâ deſtinatione ſic evenire quæ eveniunt; & quidem ex Dei gloriâ & bono tuo. Itaque ut lætitiam puram ſinceramque ex rerum extrinſecùs advenientium materiâ exprimas & eliques, duo præſtanda ſunt Animo. Aſpicienda primò ſunt omnia, non in ſe, ſed in mente ea dirigentis Dei; & quia Dei ſunt inventa & artificia; adjiciendus eſt iis calculus, & judicio tamquam juſta, recta, & ſancta penitus comprobanda. Tum verò adjicienda judicio eſt voluntas; ſic ut deſideria tua Voluntati Divinæ conformia, illi exæquentur, eique exactè reſpondeant; adeò ut nec extendi quidquam velis aut contrahi, ſed prorſus ita eſſe omnia ſicut ſunt; ſunt autem, quia ſic eas eſſe voluit Deus. Huc uſque Gaudendi Artem priori libro deduximus. Pergendum eſt porrò Deo auſpice: ad culmen uſque deducenda eſt tam felix Ars. Et ne umquam vacillet, ea quam hâc arte effinximus, lætitia firmiſſimo eſt imponenda fundamento.

13. Etenim iſtud rogo, quid tandem magnopere quieti meæ procurandæ collaturum ſit, omnibus quæ me circumſtant rebus ſi acquieſco, nec tamen acquieſcam ipſemet mihi? Fruſtra mihi placent omnia, ſi mihi meritò diſpliceo. Quid mihi proderit judicare me, omnia rectè geri, omnia ratione optimâ eſſe compoſita quæ circa me ſunt, omnia Divinæ voluntati eſſe conformia, iiſque idcircò quòd acquieſcam; ſi domi meæ rem malè agi video, actioneſque meas Divinæ menti non conformari? Omnia Dei ſtudia ad meam ſalutem ut colliment, quid exindè commodi mihi obveniet, ſi Dei beneficio non allaborem: imò ſi tam ſanctis favoribus in meam perniciem ingratiſſimus abutar? Deus mihi quamvis placeat, ejuſque pulcherrima mihi penitus arrideant decreta & artificia; iſtud tamen video, non eſſe eum me, qui tanto Deo placeam, aut cujus actiones à tam exacto Cenſore comprobentur. Hoc autem in me ſi video unde diſpliceam, quam quæſo lætitiæ partem poſſim obtinere, aut quâ pace frui in tam aperto bello? Sanè ut rectè Job: *Sapiens corde eſt & fortis robore. Quis reſtitit ei, & pacem habuit?*

Fruſtra circa externa cõponitur animus, niſi & interna bene componantur.

Iob. 9. v. 4

14. Optimè tu quidem iſta; eviciſti rem. Idcircò primæ Arti, ſecundam hanc ut ſolidè gaudeas, adjungendam eſſe aſſero: ut nempè, cùm omnia ſic compoſueris ut tibi tandem placeant quæ fieri judicas auctore Deo; te quoque viciſſim ita componas, ut

tuipſe ratione bonâ tibi placeas. Hoc verò numquam obtinuè-ris, niſi talem te efformes, ut meritò etiam placeas auctori Deo. Quamquam id etiam fatear, Deo te prorſus placiturum, approbaturumque eum quidquid egeris, id modò ſi præſtiteris, ut actiones tuæ tales ſint, quæ teipſo judice, ſincerè & fide bonâ comprobentur. Hoc autem aliis verbis planiùs dixero, ſi dixero tum demum lætitiæ apicem conſecuturum te, cùm rectè factorum Conſcientiâ gloriaberis? Tum certè gaudebis ſolidè gaudebis enim de tuo.

In manu cujuſque, eſt interna ſic cõponere ut tu acquieſcas.

Ecce tandem ô Mortalis, ut in manu tua ſit lætitiæ; neque quærendam eſſe foris, quam domi ipſe tuæ & poſſis & debeas efformare. Tota Gaudii efformandi Ars in duobus vertitur. Primò fac ut tibi placeat Deus; deinde fac ut tu quoque placeas Deo. Utrumque domi fit, non extra te. Primum jam expoſuimus. Tum ſanè tibi placet Deus, cùm ea quæ ipſo auctore fiunt approbas & laudas; non generatim tantùm acta, ſed & ea quæ tibi præſertim obveniunt; cùm iis non tantùm non obmurmuras, ſed etiam ea gratus accipis, & benefactori munifico applaudis tamquam de re actâ benè & præclarè. Aſt tibi Deus cùm placuerit, ut pax perfecta ſit, ſic age, ſic actiones tuas inſtitue, ut nihil quod in iis carpat Deus inveniat, nihil quod diſplicear, nihil quod non approbet. 15.

objectio

Hæc verò, inquies, difficultas eſt ſanè maxima. Nam quamvis operam omneſque nervos animi impendam, ut in omnibus agam benè, actioneſque rectè inſtituam; tamen iſtud etiam conſtat, limpidiſſimos eſſe divinos oculos, quique intima & minutiſſima quæque perſcrutentur. Conſtat etiam exactiſſima & omni nævo expertia debere eſſe, quæ tam ſanctis oculis arrideant. Actiones autem noſtras ita expolire, infirmitatis humanæ non eſt opus. Deinde præteritorum ſcelerum angor memoriâ: ſcio ea per ſummam impudentiam à me commiſſa: an verò obliterata & condonara penitus, id verò ignoro; & hoc me cruciat. Denique in rebus agendis prorſus cæcus ſum, neque quid agendum aut non agendum ſatis ſcio. Fortè id ago quod Deo diſplicet; fortè me crimine polluo, tum cum placitura me Deo offerre credo obſequia. Sic ergo, placeat mihi quamvis Deus, fortè diſpliceo egomet Deo; & dum divina facta approbo, non approbantur mea. Sic autem conſtitutus dum ſum, ſanè in manu meâ 16.

non

non eſt Gaudere, cùm actiones omnes meæ à Dei approbantis pendeant judicio.

17. Eccli 39. v. 24. Præclara enimverò objectatio, & ut videtur, admodum difficilis. Verùm ſi placet, audi. Fateor rigidiſſimus eſt rerum Cenſor Deus : *Opera omnis carnis coram illo* : inquit Eccleſiaſticus, *& non eſt quidquam abſconditum ab oculis ejus*. Rurſus id eſt veriſſimum, ad divinæ trutinæ exactiſſimum examen ſi perpendantur quæ miſeri mortales agimus, plurimum juſto ponderi deeſſe actionibus noſtris comperturos nos, plurimaque quæ reprehenſionem juſtiſſimam non evadant. Nam ut ingenuè fatetur Job, *verò ſcio quòd ita ſit, & quòd non juſtificetur homo compoſitus Deo.* Iob. 9 v. 2 & ſeqq. *Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille. Sapiens corde eſt, & fortis robore : quis reſtitit ei & pacem habuit ?* Hæc cùm ita ſint, videte nunc quàm humanum habeamus actionum noſtrarum judicem, & quantâ ſeſe felicitate imbecillitati noſtræ accommodet, Ut itaque de cenſoris tui auſteritate aut rigore nihil habeas, ô mortalis : quod conquerare, cedit Deus juri ſuo quod pro ſummo ſuo imperio habet judicandi de rebus tuis, illudque tibi totum credit; tibi cenſuram tuiipſius committit: quod ſanè luculentiſſimum eſt Divinæ benignitatis facilitatiſque indicium, Conſcientiæ inquam tuæ vicarias jurisdictionis ſuæ partes delegat : & quidem cum tam amplâ poteſtate, ut cùm tibi ſatisfactum eſt à te, etiam Deo ſit factum ſatis; tibi cùm places, Deo perplaces.

Conſciētia noſtra, judicium plenum actionum noſtrarū ceſſit Deus

18. Magna profectò atque ampla jurisdictio ! Non abs re dixit Menander : *Mortalibus omnibus Conſcientia Deus eſt*, quod quidem verum non eſt, niſi eo quem præfixi ſenſu. Certum enim eſt Conſcientiam neque adorari poſſe, neque ſummum bonum eſſe, neque à ſupremi Domini jurisdictione prorſus exemptam. Iſtud tamen eſt veriſſimum, Conſcientiam Vicarium eſſe Dei; ei in omnibus obtemperandum eſſe, ut quæ Dei voluntatem cuique declarat ; illi tantâ fiduciâ quemque poſſe obſequi, ut errantem etiam bonâ fide ſi ſequeris, abſque mali tamen periculo aut peccati committendi diſcrimine, id tutus agas. Hujus ergo judicio cùm abſolveris & commendaris, nullumque cum eâ tibi diſſidium dum intercedit, id tibi penitus perſuaſum ſit. cum Dei Vicario tibi benè eſſe, qui nunquam revocaturus ſit ſententiam, quam à Vicario ſuo bonâ fide noverit

noverit eſſe pronuntiatam. Hæc omnia fuſius à me hoc libro pertractanda ſunt, uti & reliqua quæ huc ſpectant; ſingula enim tantùm leviter delibâvi.

§. IV.

Conſcientiam itaque, ut ſolidè gaudeas, rectè tibi effinge. Intra hanc ſtat omnis in hac vitâ lætitia & ſecuritas.

Ponuntur variæ Cōſcientiæ ex Patribus encomia.

IStud nunc tantùm modeſtè interrogo, ecque demum iſta ſit 19.
mortalium inſania, externa omnia tantopere quod curent, atque illic incaſſum emendicent Gaudii materiam, quæ iſthic non eſt; interim tam ſupinè ſeſe quod negligant, neque Conſcientiam attendant, è quâ tamen educenda eſt omnis lætandi materia; imò per, quam hæc ipſa in ſolidam veramque lætitiam eſt efformanda? Neſcio ubi terrarum & gentium tu Gaudium tibi vis exſurgere & excreſcere, inquit Seneca: Ego interim *volo* ſen ep.23.
illam tibi domi naſci. Si petis ex quo ſemine? *dicam,* inquit, *Ex bonâ Conſcientiâ, ex honeſtis conſiliis & rectis actionibus, ex contemptu fortuitorum, ex placido vitæ & continuo tenore unam prementis viam, & non per diverſa vacillantis.* Cæteræ voluptates quæ nimirum bonæ Conſcientiæ non innituntur, fluxæ ſunt; & uti carent fundamento, ita citò corruent. Corpus fortaſſe demulcebunt blanditiis, aſt animum non erigent. Ut autem verè gaudeas, *Animus debet eſſe alacer, & fidens, & ſuper omnia erectus.* ibid.
Fiduciam verò animumque conſtantem, præter Conſcientiam nemo faciet. Abſit autem conſcientiæ bonæ fiducia, inter ipſas Paradiſi delicias cum Adamo contremiſces, ſemper anxius futuri & pavidus; nec voluptatibus quibus interes frui dabitur, ſi Conſcientia iis renitatur. Sic medias inter divitias miſerè contabeſces; ubi contrà ingenti cum animi voluptate fruiturus es commodis etiam exiguis, curto lare, & parvâ re, ubi has ipſas tuta poſſidet, iiſque delectatur Conſcientia.

Ita eſt profectò, inquit eleganter D. Chryſoſtomus: *Animi* D. Chryſ.
tranquillitatem & lætitiam, non Principalis magnitudo, non pecu- hom. 1. in
niarum copia, non potentiæ tumor, non corporis fortitudo, non Epiſt. ad Rom.
menſa

menſæ ſumptus, non veſtium ornatus, non aliud quidquam rerum humanarum afferre conſuevit, præterquam Conſcientia bona. Quam certè, qui parum habet, ut pannoſus ſit & eum fame luctetur, tamen tranquillior beatiorque erit, quàm qui inter delicias degunt. Et quidem manifeſta res eſt. Etenim bona, quæ ſine Conſcientiæ commendatione poſſidentur; juriſdictionis poteſtas, contra Conſcientiæ dictamen malè exercita; pecuniæ, præter Conſcientiæ regulam in libidines commeſſationesque profusæ; nihil aliud profectò ſunt, quàm equuleus in quo anima miſerè torquetur: inſtrumenta ſunt quibus premitur & conſtringitur; & quidem ab ipsâ quæ contemptui eſt conſcientiâ. *Ipſa* enim ſola eſt, quæ in hoc tormento carnificem agit, & quidem acerbiſſimum; uti deinceps explicabimus. At verò quem conſcientia malè partæ rei non arguit, felix eſt & dives affatim; etiamſi parum ſuppetat in loculis, etiamſi totum panis aridus ſit obſonium. Satis id enim ipſi eſt, ut ſuo contentus vivat, ſcire ſe, id ita viſum Deo ut curto pane viveret. Et ſic placet ei Deus, quod erat Gaudii inducendi primum artificium. Rurſus verò ſcit ſe placere Deo, eique ſe ſatisfacere, dum ejus vicario, Conſcientiæ ſuæ, factum eſt ſatis, à quâ ſe admorderi non perſentiſcit. Gaudet itaque de ſuo, eoque fruitur: & hoc quidem ſecundum eſt, & ſanè longè præſtantiſſimum, quod modò aggredimur, Gaudendi artificium. *Contra mala Conſcientia &c.*

21. Ex hoc enim Conſcientiæ teſtimonio, illicò ſecuritas magna animo oboritur, ſic ut prorſus nihil timeat, nec præſentibus terreatur, nec futura expaveſcat. Ita præclarè D. Bernardus: *Nihil eſt jucundius, nihil tutius, nihil ditius bonâ Conſcientiâ. Premat corpus, trahat mundus, terreat diabolus, illa ſecura eſt.* Quid enim aut hominum judicia metuam, ſi meo ipſe me abſolvo? aut quid Dæmon mihi noceat magnopere, ſi mea me Conſcientia non admordeat? an mihi is quidquam perſuaſerit, quod falſum eſſe mea mihi conſcientia atteſtatur? An Deum mihi offenſum eſſe impoſuerit, quem mihi propitium eſſe, Dei vices gerens conſcientia liquidò affirmat? Id verò ſi affirmat, quid demum timendum eſt mihi! ne Deus quidem, qui totum quod habet in me jus, Conſcientiæ meæ judicio tranſcripſit & conſignavit. Atque adeo ſubdit Bernardus. *Bona Conſcientia ſecura erit cum corpus morietur; ſecura, cùm anima coram Deo præſentabitur.* Et *Sui ſecura eſt & nihil timet.* *D. Bern. de int. Dom. c. 23.*

C hanc

hanc quidem ſecurè vivendi felicitatem fuſiùs alio loco deſcribit, & verò etiam elegantiùs : *Abſit*, inquit, *ut in terrâ ſuaviter viventium, gaudiorum inveniatur materia :* (En ut antè à me dicta confirmet,) *cùm tantis alternationibus tota mundi facies immutetur. Sed eſt gaudium continuâ ſibi jucunditate firmiſſimum, quod perfectus animus de ſecurâ ſibi Conſcientiâ pollicetur. Mens enim ab hujus mundi aſpergine purè deterſa.* (En ut materia lætitiæ perpurganda ſit arte & defæcanda) *& in divinæ contemplationis acumen, totum deſiderii ſui figens affectum, minas aſpernatur, neſcit timorem, ſpem falſam eludit, & omnium ſcandalorum immunis, in pace in idipſum dormit & quieſcit.* Ita Bernardus, ſine dubio rem expertus.

D. Bern. ſerm. de Magdal.

Varia Conſcientiæ encomia.

22. Infinitus ſim, ſi congeram ea quæ ſacræ paginæ, & Patres pleno ore agglomerant Conſcientiæ encomia. Certè *ſecuram mentem jugi convivio* comparat Sapiens. Neque abs re inquit Gregorius, *quaſi enim continuatio refectionis eſt ipſa tranquillitas ſecuritatis.* Fuſiùs explanat rem, Conſcientiæ encomiaſtes egregius, Bernardus. *Conſcientia bona*, inquit, *templum Salomonis, ager benedictionis, hortus deliciarum, reclinatorium aureum, Arca fœderis, theſaurus regius, aula Dei, habitaculum Spiritus Sancti, liber ſignatus & clauſus, & in die judicii aperiendus.* Neſcio an in D. Auguſtini locum inciderit Bernardus; credo potiùs eadem expertos, eadem etiam prolocutos. Audi Auguſtinum. *O felix ſanctæ Conſcientiæ jucunditas, quæ vermem interiorem excludis, quæ à carcere doloris liberas rationem, quæ ab omni immunditia purgas mentem! O mens ſancta paradiſus deliciarum, variis bonorum operum virgultis conſita, variiſque virtutum floribus purpurata, & ſuaviter cœleſti gratia irrigata! Hæc eſt, fratres, paradiſus, in quô plantatur lignum vitæ & cœleſtis ſapientiæ. Hæc eſt thalamus Dei, palatium Chriſti, habitaculum Sancti Spiritus. Hæc eſt thronus Salomonis, lectus ſponſi cœleſtis, in quo ipſa Conſcientia bona optimè delectatur, & requieſcit cum ſponſo ſuo.*

Prov. 15. v. 15. D. Greg. l. 13. Mor. c. 12. D. Bern. de Conſc. par. 2.

Conſcientia bona in terris cælum eſt

23. Et his quidem inhærere jam nolo, utpote quæ toto ſermocinationis meæ decurſu fuſiùs ſunt exponenda. Iſtud tamen quod palmare eſt D. Auguſtini elogium præterire minimè poſſum, cuique neſcio an quidquam poſſit adjici. Quid enim! certè cœleſti gloriâ nihil eſt homini optabilius. Et huic tamen, Conſcientiæ delicias comparare non dubitat Auguſtinus.

Neſcio

Neſcio an eam cœleſte quoddam gaudium appellet, an terreſtre cœlum. Sanè de cœleſti gloriâ haud parum quod participet, non eſt dubium. Audi virum de bonâ Conſcientiâ, de ſuâ inquam, gloriantem. *O Conſcientia ſancta, in terra adhuc es, & in cœlis habitas*; quo pacto autem in cœlis habitare dicetur is, qui adhuc in terrâ eſt, niſi ipſa quam incolit terra, ipſi cœlum ſit? Ita eſt inquit Auguſtinus; ac propterea ſubjungit. *Gaude anima, ſancta Conſcientia decorata; gaude cœleſti & æterna gloria.* Quod quidem non ſic tantùm intelligendum arbitror, quaſi ſi velit Auguſtinus gaudendum eſſe animæ, de bonâ Conſcientiâ, quaſi de arrhâ & pignore quo de cœleſti gloriâ aliquando obtinendâ ſecura redditur; quamquam & hoc ingens ſit conſcientiæ bonæ præmium: plus tamen requirit Auguſtinus. Non enim de cœleſti gloriâ, ſed *ipſamet cœleſti gloria gaudere*, vult animam conſcientiâ bonâ inſignitam; utpote quæ felicitatis æternæ partem non exiguam, reipsâ in terris ſit conſecuta. Atque hæc quidem elogia conſcientiæ meritò competere, deinceps demonſtrabimus. Maneat iſtud interim ratum fixumque, & quidem Sanctorum Patrum auctoritate confirmatum, lætitiam veram & ſolidam ex conſcientiâ bonâ exiſtere; atque in eâ rectè inſtruendâ & componendâ, totam conſiſtere lætitiæ effingendæ ſcientiam, ſive Gaudii perfectum artificium.

D. Aug. Sup.

24. Ad hoc autem percipiendum, ut nos alacriùs accingamus; iſtud præmonuiſſe juverit, ſcientiam rectè componēdæ conſcientiæ inter omnes eſſe longè præſtantiſſimam; maximè verò cuique neceſſariam; &, quod rebus magnis non competit, facillimam eſſe, & ut addiſcatur, & verò etiam ut in praxim redigatur. Præſtantiſſimam ſane eſſe ſcientiam nemo negarit, utpote quâ homo ſeipſum in Deo cognoſcit; & quod admirabilius eſt, Deum percipit in ſeipſo, uti rectè Bernardus mox laudandus. Maximè verò hominibus eſt neceſſaria, cùm ab eâ non tantùm æterna & in cœlis poſſidenda tranquillitas dependeat, ſed & ea, quam in hac lachrymarum valle obtinere poteſt, calamitatibus obnoxia natura. Facillimam denique eſſe quæ addiſcatur, exinde conſtat, quòd à nemine prorſus pendeat niſi te; neque ullas ſecum difficultates afferat, niſi tantùm eas quas tua ſponte tibi facis. Interim, hæc cùm ita ſint, deplorandum eſt, inquit Bernardus, ad tam varia ſtudia quòd ſeſe effundant mortalium animi; ſcientiæ verò tam

Scientia componēdæ Conſcientiæ præſtantiſſima, maximè neceſſaria & facillima.

excellenti & portò neceſſariæ,tam pauci quòd incumbant. *Multi* Bern. ſup
inquit, *quærunt ſcientiam, pauci verò Conſcientiam. Si enim tanto ſtudio & ſollicitudine quæreretur, quànto quæritur ſæcularis & vana ſcientia, citiùs apprehenderetur, & retineretur.* Utilitatem verò ſi ſpectes, certè *utiliùs eſt currere ad Conſcientiam quam ad ſapientiam, niſi ſapientia ſit quæ ædificat Conſcientiam. Tunc enim ſe intelligit anima, tunc illuſtratur Conſcientia, tunc impletur cordis ſcientia, cum in ſe Deum, & in Deo, mutuâ revelatione ſeipſam recipit.* Quid de ullâ ſcientiâ dici poteſt præclarius? Hæc ſanè, quantum percipio Bernardi mens eſt, Conſcientiam eſſe ſcientiam quâ cogitationes ſuas, affectiones, & deſideria in Deo ejuſque voluntate animus intuetur, eâque tamquam regulâ actiones omnes metitur & dirigit; atque hoc eſt ſeipſum in Deo intelligere. Viciſſim verò hâc ſcientiâ Deum in ſe agnoſcit Anima; percipit enim agentem in ſe Conſcientiam, quæ vices gerit Dei, & per quam cùm agitur anima, in animâ agit Deus;ipſa cùm docet, Deus docet; ipſa cùm imperat, Deus imperat; ipſi cùm paretur, paretur Deo.

Huic itaque ſcientiæ comparandæ jam inſiſtimus. Verùm Tu 25.
qui omnis boni fons es & origo, *da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem* Sap. 9.
ſapientiam..... Mitte illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magni- v.4.&10
tudinis tuæ, ut mecum laboret, ut ſciam quid acceptum ſit apud te. Scit enim illa omnia & intelligit; & deducet me in operibus meis ſobriè, & cuſtodiet me in ſuâ potentiâ. Hanc verò ut aſſecutus fuero, tum demum habuero *illam quam mundus dare non poteſt pacem*, meâque me Conſcientiâ involvens, immotus ſanè conſpiciam corruentis in ſe ruinas orbis; ridebo blandientis mundi inſanas fallacias; illudque pleno ore ſecurus dicam. *Signatum eſt ſuper nos lumen vul-* Pſal. 4.
tus tui Domine ac propterea, *dediſti lætitiam in corde meo.* Hanc v.7.
cùm habeo Deum in me habeo; & in Deo, omnia.

TRACTA-

TRACTATUS II.

DE CONSCIENTIA IN GENERE EJUSQUE NATURA.

Hoc præceptum tibi commendo fili Timothee ſecundùm præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam Conſcientiam. 1. *ad Timot.* 1. *v.* 18. 19.

Exponitur quid propriè ſit Conſcientia; in quâ parte animæ conſiſtat, ejuſque præcipua munia ſummatim explicantur.

PROOEMIUM:

Unde petenda ſit Animi quies & verum Gaudium, utcumque jam oſtendimus. Ex bonis honeſtisque actionibus, ſolidam ſinceramque lætitiam exiſtere nemo negaverit, niſi qui ſcelerum patronus factus, ſibi eſt perfidus, atque hoſtis ſuus. Sanè probitatem morum, actionesque rationi congruas alimentum eſſe præſentis in hâc vita, pignusque futuri Gaudii, in comperto eſt; hoc clamant ſacræ paginæ, iſtud quotidianâ experientiâ teſtatur. Neutrum tamen nunc ago, ne nimium diffluat oratio. Verùm cùm actionum omnium moralis bonitas, atque adeò vitæ noſtræ laus (quam *bonam militiam* vocat Paulus,) à bonitate conſcientiæ; vituperium autem malæ vitæ aut militiæ, ab ejus perverſitate dependeat: ut res omnis à fundamentis penitus eruatur, iſtud ab ipſo exordio eſt explicandum, quid demum rei ſit conſcientia. Turpe enim eſt fortunæ ſuæ originem inquirere, & cùm jam tenetur manibus, naturam tamen tanti boni ignorare. Sanè nemo unus

1. ad Tim. 1. v. 19.

unus eſt, qui de conſcientiâ pleno ore non diſputet. Conſcientiam ſuam inclamant omnes, & fortaſſe non omnes eam prout eſt, intelligunt. Itaque ut ordine eat res, exponemus modò conſcientia quid ſit & in quâ Animæ parte ſedem fixerit. Deinde quæ ejus ſint partes aut officia, ſummatim explicabimus, ut ita uni aſpectui pateat conſcientiæ, & eorum quæ dicenda ſunt, ſymmetria & conſtructio.

Concionatoris munus eſt dogmata Theologica populo exponere.

Intercurrent fateor quæſtiones quædam in Theologorum ſcholis diſputari ſolitæ: ſed numquam credidi eas à Concionatorum ſubſelliis eſſe relegatas. Quin imò idcirco exiſtimavi ego, inter doctiſſimos illos parietes veritatem debere discuti diligenter, magnoque fervore ſententias agitandas eſſe, ut paleis pulveribusque, diſputationis vi diſcuſſis, purum frumentum, veritas inquam, animæ pabulum, tandem emergat, quòd pro concione demum oratione placidâ ſine altercationum acrimoniâ, populo proponatur. Quid quod abſtruſiſſima maximèque recondita Theologiæ myſteria, ex iis ipſis Sanctorum Patrum homiliis petita à Scholaſticis videam, quas viri prudentiſſimi, & Eccleſiæ primitivæ Doctores, jam olim antequam Scholæ exiſterent, pro populo paſſim exponebant? Adeò ut ſi rectè rationem teneo, manifeſtum ſit Theologiæ, etiam ſubtiliſſimæ placita, longè ante concionatorum pulpita quàm Scholaſticorum exedras fuiſſe peragata. Theologicas itaque de conſcientiâ quæſtiones, quas quidem ad rem meam generatim facere judicavero, in medium proferam: ſic tamen altiora dogmata pertractaturus, ut à quocumque Theologicis terminis non imbuto, facilè intelligendus ſim: quæſtionum abſtruſiores apices è rupibus vulgo inaceſſis, in plana deducturus, atque ea quæ paſſim habentur recondita & obſcura, omnium oculis, uti ſpero, facturus clara atque perſpicua.

& quomodo.

Digitized by Google

§. I.

Variè à variis Conſcientia deſcribitur potiùs, quàm definitur.

1. VAria & prorſus admiranda ſunt, quæ tum à Sanctis Patribus, tum etiam à Philoſophis de Conſcientiâ afferuntur: ea tamen ſunt, quæ encomia potius dicenda ſint, quàm rei plana expoſitio; utporè quibus non adeò præſtitutum fuerit Conſcientiam definire, quàm ejus præſtantiam dignitatemque verbis commendare. Varia quod afferant de re admodum ſimplici, id quidem non miror ego. Varia enim Conſcientiæ cùm ſint munia, & quidem inter ſe diſparata, diverſis etiam patet contemplantium aſpectibus. Et ſic contingit ut de re unâ & ſimplici, diverſa tamen ſint & judicia & encomia, prout eandem diverſimodè agentem, miràque varietate vim ſuam exerentem, variè fuerint contemplati. Juvat hanc judiciorum diverſitatem intueri: nam quamvis ſinguli ſingula tantùm referant, magisque deſcribant qualis ſit Conſcientia; quàm quid ſit; illud tamen inde referemus commodi, ut cùm ſingula à variis perceperimus ſigillatim, generatim etiam intellecturi ſimus omnia, quæ Conſcientiæ demandata ſunt munia: ſic demum facilè percepturi, non tantùm qualis, ſed & generatim quid ſit, & quæ demum rei adeo commendatæ definitio & natura.

Ex varia Conſcientia conſideratione, varia illi ejuſdem deſcriptiones.

2. Ac primò quidem ut à Philoſophis exordiar, Epictetus eam Pædagogum vocat natu grandioribus à Deo datum, ſingulorum actiones qui & obſervet & dirigat. *Pædagogo*, inquit, *nos tradidêre parentes, qui utique obſervet, num quid læderemur. Deus autem jam viros, inſitæ Conſcientiæ cuſtodiendos tradidit. Quæ quidem cuſtodia & obſervatio nequaquam contemnenda eſt; quoniam & Deo diſpliceret, & Conſcientiæ noſtræ ipſi hoſtes eſſemus.* Altiùs exſurgit D. Gregorius Nazianzenus, eamque appellat, *Domeſticum & verum tribunal*; illi procul dubio ſimile, quòd quia Regum lateri ſemper adhæret, ſanctioribusque Regni negotiis adhibetur, Senatus & eſt, & vocatur domeſticus, aut privatus. Magnus Gregorius, ipſam *accuſatricem* nominat, & cui ſoli in hoc tribunali actio

Ea enumerantur

Epicter. apud Meliſſam l. 2. ſer. 82.

D. Greg. Naz. de plaga grand.

D. Greg. l. 21 mor. c. 2.

actio competat criminandi. D. Bernardus eam & teſtandi jus habere contendit, quinimo & judicis partem agere, & carnificis, & rei. Alii tabellionem publicum dicunt, cujus tabulis omnimoda fides datur. Alii vermem indigitant, ſurdo allapſu animæ intima arrodentem. Divus tamen Paulus, ut ei invidiam detrahat, pleno ore triumphum ſuum eam ſibi eſſe deprædicat. *Gloria noſtra hæc eſt*, inquit, *teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* Quid quòd Pſalmiſta alto ſanè encomio, eam velit eſſe lumen Divini vultus, & quidem animæ noſtræ inſitum & inhærens? *Signatum eſt*, inquit, *ſuper nos lumen vultus tui.* Quæ verba ſic commentatur Auguſtinus, *Signatum autem dixit in nobis, tamquam denarius ſignatur regis imagine?* Neque abs re dixero ſignatam in nobis imaginem Divini vultus, tamquam ſigillum Dei, quo cuncta quæ in hoc Conſcientiæ tribunali expediuntur diplomata & decreta, ritè & authenticè obſerantur. Meritò itaque ex Nazianzeno, Conſcientiam diximus domeſticum & privatum Senatum Dei, utpote cui Divini ſigilli cura, cum ampliſſimâ poteſtate eſt demandata.

D. Bern. l. de Conſc par. 2.
2. ad Cor. 1. v. 12.
Pſ. 4. v. 7. Aug. in eum loc.

Conſcientia dicitur Mortalium Deus, & bonâ.

Minus igitur jam mirabor, Conſcientiam Menandro dici Deum. *Mortalibus omnibus Conſcientia Deus eſt*, inquit. Certè non loquitur abs re. Nam ſenatûs ſupremi, & verò etiam privati quòd Regi à latere eſt, acta & diplomata, meritò Regis nomen præferunt, & à Rege dicuntur emanare, utpotè qui tali Senatui, cum ſigillo & auctoritatem ſuam, & verò etiam nomen dignitatis ſuæ conceſſerit; atque adeò quæcumque ab iſtis ſubſelliis mandata deferuntur, ea dicitur præſcripſiſſe Rex. Ita ut hinc etiam meritò Senatus ille ſacer, Rex nominetur, cujus auctoritate inſignitur. Ita prorſus, cùm Divino vultu ſignatum ſigillum Conſcientia penes ſe habeat, ſibi à Deo ipſo legitimè & cum ſummâ auctoritate (ut paulatim viſuri ſumus) conſignatum, certè non immeritò Conſcientia dicitur mortalium Deus. Neque Menardi gentilis hominis ſententia multum ponderis apud me haberet, niſi eam Lactantius ſuo calculo in Cicerone comprobaſſet. *Non minùs*, inquit, *mirabiliter de Deo & Conſcientiâ meminit Tullius. Meminerit Deum ſe habere teſtem, id eſt ut ergo arbitror, mentem ſuam, quâ nihil homini dedit Deus divinius.* 3.

Tract. 3.
Lactant. de vero cultu. c. 24.

Imperat vice Dei.

Neque verò, ut quod res eſt fatear, hæc mihi per exaggerationem aliquam, & ad pompam tantummodo dicta videntur. Cùm enim 4.

Digitized by Google

enim res altiùs & attentiùs inſpicitur, (quodque toto libri hujus decurſu manifeſtum dabo) Conſcientia cuivis propria, Dei vices agit: utpotè cujus dictamini & imperio in rebus agendis neceſſariò quiſque ſeſe debeat ſubdere & accommodare; cùm ipſa ſola ſit quæ in actibus ſingularibus exigendis, voluntatem Dei animæ denuntiet: adeò ut ei qui paret, Deo prorſus pareat. Unde & Conſcientiam Theologi humanarum actionum Regulam proximam eſſe definiunt, quarum, Voluntas Dei Regula ſit remota; utpotè quæ homini, non niſi per Conſcientiam, ut regulam proximam, applicatur.

5. Re autem jam peractâ & actione poſitâ, ſolius Conſcientiæ in hac mortali vitâ munus eſt, eam judicis inſtar aut approbare, aut certè judicio ſuo condemnare, ad inſtar Dei. Quod quidem adeò verum eſt, ut Deus ipſe judicium ſuum ſuſpendat, ſententiamque à Conſcientiâ proferendam expectet, ut calculum ei ſuum porrò adjiciat. Illud enim ſciendum eſt, lites omnes quæ cœlum inter hominemque intercedunt, à ſuo tribunali Numen amandaſſe; earumque arbitrium & diremptionem, privato huic Senatui, domeſtico inquam Tribunali, Conſcientiæ commiſiſſe. *2. Iudicat acta.*

6. Denique ſententiâ pro Deo contra peccatorem lata, omnis cum offenſo Numine reconciliatio irrita eſt & fruſtranea, neque ulla à Deo delicti gratia conceditur, quæ prius in hoc tribunali examinata non fuerit; ritè diſcuſſa, ſigillo Conſcientiæ munita, ac ſic demum peccatori quaſi in manus conſignata. Et ſic omni ex parte veriſſimum eſſe conſtat, Conſcientiam mortalibus Deum eſſe, cujus vicarias partes tantâ cum auctoritate exequitur. Magna hæc ſunt fateor & magnifica Conſcientiæ encomia; necdum tamen ſatis liquet ea quid ſit. Iſtud igitur agamus modò, naturamque tam præclaræ rei penitiùs explicemus. *3. Reconciliat hominem cum Deo.*

§. II.

Quid propriè ſit Conſcientia. Ac primò quidem oſtenditur eam non in voluntate conſiſtere, ſed merum eſſe intellectus judicantis actum tranſeuntem.

Definitio conſcientia propria

ET quidem, ut ſubtiliores qui in hac parte à Theologis ingenioſè diſcutiuntur apices relinquamus, illud univerſim dico, conſcientiam aliud nihil eſſe, quam *Intellectûs dictamen practicum, ſeu judicium, quo hic & nunc decernitur, quid ſecundum rationem modò faciendum ſit, aut etiam ratione rectâ omittendum.* Et hæc quidem de rebus faciendis eſt conſcientia. In rebus autem jam peractis: conſcientia eſt *judicium intellectûs decernentis an res ex ratione peracta ſit benè, an verò perperam.* Ita cum D. Thomâ Theologi paſſim omnes, unum ſi excipias Durandum, & Ægidium à Gandavo. Ecce quantula res ſit, quæ totum tamen in humanarum actionum directione obtinet dominatum. Quid enim exilius, & in ſpeciem contemptibilius eſt, quàm unius hominis de rebus agendis, actiſve judicium? Certè humana quæ de ſe paſſim circumferebantur judicia, inſuper habebat Paulus, & contemptui. *Mihi autem pro minimo eſt*, inquiebat magnus gentium Apoſtolus, *ut à vobis judicer, aut ab humano die.* Quid verò de unius hominis judicio dicturum credimus, qui de pervulgatis plurimorum hominum de ſe ſententiis ſentiebat tam jejunè, imò tam contemptim? Verùm ut aliena de ſe dicteria & cenſuras pro minimo haberet Apoſtolus, ſanè Conſcientiæ ſuæ teſtimonium & judicium adeò non parui faciebat, ut eam & *gloriam ſuam* compellare non erubeſcat. Exigui itaque momenti ut ſint aliena de te judicia, tuum tamen, Mortalis, & magni pende & venerare. Exigua ut videatur res, ea tamen ejuſmodi eſt, ut ab illâ omnis moralis bonitas perverſitaſque actionum humanarum liquidò dependeat. Ab hâc autem, animæ in hâc mortali vitâ quietem aut perturbationem, in futurâ verò ſalutem aut condemnationem omnem exiſtere, in confeſſo eſt. Ne itaque parvum dixeris, à quo tanta pendet & dirigitur rerum machina. Neque gubernaculum quamvis viſu non admodum ſit elegans, & in ultimâ navis

D. T. 1. p. q. 79. a. 13.

In ſpecie exigua res videtur conſcientia

1. Cor. 4. v. 3.

Sed vi & virtute eſt potentiſſima.

2. Cor. 1. v. 12.

vis parte conſtitutum, dignitate ulli cedit armamento; imò ſingula longè ſuperat. Nam ut præclarè D. Jacobus: *Ecce & naves, cum magnæ ſint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo, ubi impetus dirigentis voluerit*; atque hæc dirigendi vis & neceſſitas, totam, uti in navi gubernaculo, ita & judicio illi, tenui ut videtur & exiguo, in animo tribuit & præſtantiam & dignitatem.

Iac. 3. v. 4

8\. Verùm ut & conſcientiæ definitionem exiguis verbis circumſcriptam, ejusque juriſdictionem & potentiam, nullis niſi quibus humanæ actiones terminantur finibus limitatam, clariùs explicem, tria mihi omninò exponenda ſunt. Ac *Primò* quidem, quòd conſcientia actus ſit judicii, reipsâ, ſeu ut dicitur hîc & nunc, de actionibus ſive faciendis ſive factis decernentis. *Secundò*, judicium iſtud non ſpeculativum eſſe de virtutibus vitiisque generatim prolatum, ſed ſigillatim & practicè pronuntiatum. Tum demum *Tertiò*, judicii hujus ſeu conſcientiæ, in reliquas actiones humanas, quæ quidem morales dicuntur, juriſdictio & auctoritas eſt explananda. Summatim tamen, & quantùm nunc ad conſcientiæ, deinceps tamen vivis coloribus depingendæ, rudiorem notitiam ſufficere viſum fuerit.

Expoſitio definitionis.

9\. Ac primò iſtud ſtatuimus cum communi Thelogorum ſententiâ, conſcientiam non eſſe potentiam aliquam animæ inſitam. Nam ut rectè D. Thomas, conſcientia nonnunquam deponi poteſt; imò & debet: potentiam autem animæ deponere, in manu nullius eſt. Deinde: *propriè loquendo*, ut ait Divus Thomas, *Conſcientia nominat actum*, id eſt, actus eſt judicantis reipsâ de actionibus ſuis animæ. Itaque nihil aliud eſt conſcientia quam ſimplex judicium. Solus Durandus, quod ſciam, Conſcientiam ait, non eſſe quid ſimplex; ſed aggregatum ex habitibus intellectûs circa particularia agenda acquiſitis, & ex inclinatione voluntatis ad bonum malumve implicatæ. Henricus verò à Gandavo, Conſcientiam neutiquam intellectui, ſed voluntati ſoli ineſſe, atque iſthic dominium ſuum exercere contendit. Eamque ſic definit: *Conſcientia eſt in voluntate quædam electio deliberativa, ſemper concordans cum dictamine ratione recta*. Et quamvis hæc definitio Conſcientiæ circa res factas verſanti, difficillimè poſſit accommodari, cùm circa res actas non detur amplius ulla deliberatio, detur autem nihilominus conſcientiæ de præteritis actio;

D. T. 1 q. 79. a. 13 contra.

Dur. in 2. d. 39. q. 4.

Henr. quodl. 2. q. 18

Conſcientia actus eſt judicii non potentia animæ.

Neque partim in voluntate & in intellectu.

Neque in voluntate ſola.

D 2 accuſa-

accuſatio nempe, reprehenſio, condemnatio, teſtimonium deniqué de quo gloriatur Paulus; pluraque alia ſint munia conſcientiæ, quæ tamen, uti patet, nullo modo voluntati ſeu electioni deliberativæ, ſed ſoli intellectui competunt: poſſet tamen Ægidii ſententia argumentis aliquot ſuffulciri, quæ non tam diſputandi gratiâ afferam, quam ut res ipſa objectionibus propoſitis ſolutiſque, clarius dilucidetur.

Proponuntur rationes ſuadentes cõſcientiam in voluntate conſiſtere, objectio 1.

Et verò in voluntate conſcientiam ſibi locum fixiſſe, eamque 10. in voluntatis ad bonum malumque inclinatione conſiſtere, hinc quidem *primò* videtur confici: quod paſſim hominem frugi, & ad virtutum exercitia obeunda facilem & propenſum (quæ quidem pronitas ſolius voluntatis eſt) bonâ conſcientiâ præditum virum vocitemus; contrà verò malæ conſcientiæ notam inurimus homini in ſcelera de facili ex voluntatis perverſæ inclinatione diffluenti. Communi igitur hominum judicio, Conſcientia, non in intellectu, ſed in voluntatis implicatione, & in bonum malumvè inflexione, ſtatuenda eſt. *Secundò* (& hæc quidem eſt Ægidii argumentatio) non rectè dici poteſt, in intellectu, aut rerum agendarum ſcientiâ conſcientiam collocari; nam inquit, *tunc omnis habens operandorum notitiam, haberet de operando Conſcientiam: & habens majorem notitiam, haberet ſtrictiorem de operando Conſcientiam; quod falſum eſt: quoniam videmus ſæpius, habentes majorem operandorum notitiam, minorem habere operandi Conſcientiam.* Atque ut Ægidii argumentationem promoveam, unde quæſo id fit, ut plurimi ſcientiâ rerum agendarum planè conſpicui, nihilominus peſſimam habeant conſcientiam, niſi ex voluntatis in ſcelera propendentis perverſitate: ubi alii rudes rerum, nulloque ingenii acumine conſpicui, bonæ tamen conſcientiæ felicitate gaudent? Igitur bonitas intellectûs aut malitia; item rerum agendarum peritia aut ſcientia, non eſt dicenda ſimpliciter conſcientia. Nam ſanè præclariſſima ingenia & quibus optima ad extremum uſque perſtitit conſcientia (ſi conſcientia in rerum agendarum ſcientia ſita eſt) modo tamen æternis ignibus addicti, conſcientiæ ſuæ pœnas dant. Et tamen nemo dixerit bonam conſcientiam æternis ſuppliciis caſtigari. Nemo planè. Caſtigatur ergo quia mala fuit. Unde autem mala? Non à ſcientiâ quæ intellectui inerat, ergo à rectitudinis defectu quæ aberat à voluntate. In hâc igitur, conſcientia collocanda eſt, in quâ ſola

Objectio 2 qua eſt Ægidii.

conſcien-

Conſcientiæ poſita eſt aut bonitas aut perverſitas. Atque ut objectionem hanc longius promoveam, validiùsque ſtabiliam, certe iſtud animadvertendum eſt *Tertiò*, paſſim in Sacris paginis Conſcientiam dici mundam aut immundam; ſceleribus plenam iisque obnoxiam, aut criminum immunem & innocentem; denique ne longus ſim, malam aut bonam. Jam verò apud omnes in confeſſo eſt, in tota intellectû, ut ita dicam, ſphærâ neque munditiem aut immunditiem, neque bonitatem aut malitiam, quam quidem moralem vocamus, habere locum. Hæc enim omnia libero hominis tribuuntur arbitrio, penes quod eſt agere vel non agere, & cùm agit, perperam agere aut etiam ratione rectâ. Quapropter etiam omnis penes liberam voluntatem ſtat actionum humanarum laus aut vituperium. Quid igitur juris in Conſcientiam bonam aut malam, ſibi depoſcit intellectus, cujus tota ratio, bonane an mala ſit, à ſolâ voluntate ducit initium & rem? Si ergo à voluntate eſt id quod eſt conſcientia, certè aut voluntas ipſa dicenda eſt conſcientia, aut ſanè voluntatis partus legitimus; non igitur intellectûs aut judicii actus eſt. *Objectio 3.*

II. Gaudeo equidem difficultates haſce mihi eſſe obvolutas. Diſſolutis enim nodis, tota quæ paucis, atque ideò fortaſſis obſcuræ definitionis verbis involvebatur materia, planiùs explicabitur, & intuentium oculis dilucidiùs exponetur. Et quidem ante omnia probandum eſt. conſcientiam non eſſe pondus iſtud voluntatis in bonum malumve propendentis & inclinatæ. Quòd *Primò* ſic conficio. Voluntatis enim in bonum malumve propenſio, virtus aut vitium morale voluntatis eſt. Si quidem, ut apud omnes in confeſſo eſt, virtus moralis aut vitium, nihil aliud ſunt quàm diſpoſitio potentiæ ad eliciendos actus conformes aut difformes rationi. Et, ſi quidem ad actus rationi conformes ea tendat diſpoſitio, virtus nominatur; ſin verò ad difformes, vitium & eſt, & dicitur. Rurſus, prout ad varias peculiareſque actiones rationi aut conformes aut difformes diſpoſitus pronuſve eſt animus, etiam peculiari aut virtute aut vitio manifeſtum eſt inſigniri. Hinc qui in pudicas actiones eſt propenſior, virtute pudicitiæ ornatus dicitur; qui in impudicas inflexus eſt, impudicitiæ vitio laborabit. Atque idem eſto de manſuetudinis, miſericordiæ liberalitatis, cæteriſque moralibus virtutibus, illiſque oppoſitis vitiis judicium. Tota enim virtutis vitiive eſſentia, in hac voluntatis

Conſcientiam non eſſe inclinationem voluntatis in bonum aut in malum

Probatur primò.

luntatis (quæ virtutum vitiorumque moralium ſedes eſt) diſpoſitione ad actus conformes rationi aut ei difformes producendos, conſiſtit. Atqui longè alia res eſt virtus aut vitium quàm, Conſcientia: neutrum enim eſt. Quod quidem ſic oſtendo. Sit enim qui multo uſu exercitationeque bonorum operum ſic enim virtutes omnes morales acquiruntur) virtutem ſibi aliquam, puta pudicitiæ, temperantiæ, aut juſtitiæ, & quidem admodum excellentem compararit. Is ſanè ſi pro libero quo valet voluntatis arbitrio, letali ſcelere impudicitiæ mentem contaminet, extra controverſiam eſt eum virtutem pudicitiæ illicò non amittere. Poteſt enim, ut rectè ex Philoſopho D. Thomas docet, habitus conſiſtere cum actu contrario qui habitui ſeu virtuti adverſetur. Neque quiſquam huic ſententiæ, quam ipſamet quotidiana comprobat experientia; facilè refragabitur. Itaque virtutem pudicitiæ, animum inquam ad pudicitiæ actus pronum, habebit ille, & tamen non habebit rectam in pudicitiæ materiâ Conſcientiam, ut deinceps explicabimus, atque omnibus in confeſſo eſt; cùm necdum à ſcelere eum reſipuiſſe ſtatuamus. Non igitur idem ſunt Conſcientia virtutis, & bona in virtutem voluntatis inclinatio, ut illi volunt; cum hæc ſæpiſſimè conjuncta ſit cum peſſimâ virtutis Conſcientiâ. Liquidiùs ea diſparitas in vitioſo voluntatis habitu aut diſpoſitione eluceſcet. Sit enim ſceleratus quis, qui omnem vitam impudicitiæ, luxuriæ, cæteriſque vitiis paſſim proſtituit, ſic ut in eâ toto voluntatis pondere ſeu habitu feratur: is inquam vitiis imbibitus, ſummâ animi pœnitudine peccata in confeſſione deponat, ſcelera præterita deteſtetur, eique abſolutione ſacrâ condonentur; an illicò depoſuit voluntatis vitia perverſamque animi inclinationem in peccata? an illicò virtutes contrarias acquiſivit? minimè verò; à peccatis immunis eſt, ſed non à vitiis. Vitioſas inquam ſecum fert affectiones animi, & tamen optimam habet de ſceleribus per vitium commiſſis conſcientiam: bona inquam eſt Conſcientia, quamvis voluntas tota ſit in vitiis. Longo itaque intervallo diſtant Conſcientia, & prava rectave voluntatis diſpoſitio, quod quidem erat oſtendendum. 12.

Poteſt quis habere virtutem pudicitiæ, & tamen habere malam in materia pudicitiæ Conſcientiam

D. Th. 1. 2. q. 52. a. 3. in c.

Poteſt quis habere bonam in materia pudicitiæ Conſcientiam, & tamen nõ habere virtutem pudicitiæ.

Probatur 2.

Secundò, Conſcientiam neque voluntatem eſſe, neque voluntatis actum, ex eo etiam liquet, quod, prout ſequenti Tractatu demonſtrabimus, conſcientiæ voluntas ita ſit obligata, ut ejus ductum, perverſa ne ſit, in omnibus ſequi debeat; eique ad amuſ-

ſim

ſim obedire: nulla autem res ſeipſam ſequi & præire, aut ſibi met-ipſi dicitur obedire. Sequetur autem ſe & ſe præibit, obediet, & imperabit una eademque res, ſi non aliud ſit conſcientia & voluntas.

13. *Tertiò* denique (& hæc eſt ratiocinatio D. Thomæ) nulla prorſus eſt Conſcientiæ actio aut operatio, quæ voluntati competat; omnes verò ab intellectu emanant, conſiſtuntque in aliquo intellectûs, reipsâ ſeſe applicantis, actu aut exercitio. *Dicitur enim* inquit D. Thomas, *Conſcientia teſtificari, ligare, vel inſtigare, vel etiam accuſare, vel etiam remordere ſive reprehendere. Et hæc omnia conſequuntur applicationem alicujus noſtræ cognitionis, vel ſcientiæ ad ea quæ agimus.* Rurſus Conſcientia dicitur retinere, judicare, condemnare, abſolvere, caſtigare; quinimò & laudare. Neque in his omnibus, cæteriſque quæ Conſcientiæ tribuuntur muniis, ullum apparet voluntatis ſeſe ingerentis veſtigium: & ut rectè D. Thomas, *patet autem quod hæc omnia conſequuntur actualem applicationem ſcientiæ ad ea quæ agimus. Unde propriè loquendo Conſcientia nominat actum*: & non eſt, ne quidem aggregatum ex habitibus intellectûs circa particularia agenda acquiſitis, uti volebat Durandus. Maneat itaque quod Conſcientia propriè & ſignatò nihil aliud ſit, quam Actus judicii reipsâ, ſeu ut loquuntur ſcholæ; actualiter de actione ſuâ decernentis, bonane ſit an mala; quòd breviùs vocabimus judicium actuale.

D. T. 1. p. q. 79. a. 13 in c.

Probatur 3. ratione D. Thom.

14. Jam verò facilis erit difficultatis primò poſitæ elucidatio. Nam quòd hominem ad virtutum opera ritè exercenda pronum & facilem, bonæ Conſcientiæ virum appellamus; hoc quidem exinde fit, quod ex virtutum crebro exercitio, facilè ſit conjicere, talem virum intellectu pollere; qui rectè de actionibus à ſe faciendis judicet, eaſque ut rationi conſentaneas voluntati exhibeat exequendas. Adeo ut voluntatis bona vel mala inclinatio, aut etiam operis executio, conſcientia ipſa non ſit, niſi arguitivè. Rectè enim arguimus ex operis bonitate aut malitiâ, judicium rectum aut perverſum de opere præſtando præceſſiſſe; iſtud autem judicium eſt conſcientia. Quando igitur voluntatem ſic in bonum malumve propendentem, Conſcientiam appellamus; non propriè loquimur, ſed impropriè. Nam ut rectè D. Thomas: *Conſuetum eſt quod cauſa & effectus per invicem nominantur. Et* quia recta conſcientia aliquo modo cauſa eſt rectæ voluntatis, eam

In bonum propenſa voluntas, non eſt bona Conſcientia, ſed eam indicat.

Impropriè vocatur bona Conſcientia

eam nempè quòd dirigat eique quòd præcipiat; hinc fit ut voluntatem rectam, bonæ Conſcientiæ titulo, impropriè tamen, condecoremus. Sic ſanè & lætas ſegetes dicimus, & avaritiam auro damus.

§. III.

Declaratur Conſcientiam non eſſe actum judicii decernentis de bonitate aut malitiâ actionum generatim, ſed judicium particulare de hoc quod aut agendum aut actum eſt opere, ſigillatim. Quo modo Conſcientia à ſyndereſi aut aliâ ſcientiâ differat, explicatur.

Aliud eſt ſcientia aut Syndereſis in genere, aliud Conſcientia.

UT igitur ad ſecundam objectionem, quæ quidem ab Ægidio proponebatur faciamus gradum; iſtud ſecundò in Conſcientiæ definitione ſedulo perpendendum eſt, quodque lucem maximam rei fortaſſis adhuc obſcuræ afferet; judicium iſtud intellectûs, quod conſcientiam eſſe diximus, non eſſe judicium qualecumque de virtute aut vitio; neque etiam de operatione ponendâ aut non ponendâ generatim; verùm, eſſe *judicium practicum, quo hic & nunc decernimus, quid ſecundùm rationem modò faciendum ſit aut non faciendum; & ſi res facta ſit, bene facta an ſit, an malè.* Longo autem intervallo hæc inter ſe diſſident, magnam de Divinis humaniſque legibus habere ſcientiam; atque eam qualiſcumque ſit, (magna an exilis nil refert) operationi quæ hic & nunc præ manibus eſt dirigendæ; aut ſi abſoluta jam eſt, examinandæ, ritè applicare. Iſtud ſcientiæ eſt, & quidem variæ, hoc verò Conſcientiæ eſt ſolius. 15.

Explicatur inductione.

16. Et ut ſigillatim id magis explicem; dico aliud prorſus eſſe, ſcire & dijudicare Divino obtemperandum eſſe Numini, idque generatim; rurſus perverſiſſimæ mentis eſſe, ejus imperia detractare, Deumque ea excutiendo injuriâ afficere; item æqui honeſtique in omnibus rationem habendam; cæteraque omnia *principia operabilium*, ut ait D. Thomas, *nobis naturaliter indita, quæ que pertinent ad ſpecialem habitum naturalem quem dicimus Synderesim*, mente complecti, exactè callere, earumque rationes tum

D.Th.1 p q.79.a 12 in c.

ſacrâ,

Digitized by Google

è ſacrâ, tum è profanâ Philoſophiâ, magno ingenii acumine poſſe demonſtrare: rurſus, ſcitæ quid humanæ ferant leges, quid jus gentium, quid ſcriptum jus aut Cæſareum, quid municipale; quid ſacri ſtatuant Canones & jus Pontificium: denique quo pacto exercendæ ſint virtutes, quâ ratione dæmonum oppugnationibus ſit obſiſtendum, quâ arte ejus inſidiæ ſint detegendæ & cavendæ, & quæcumque demum Sancti Patres & Aſcetæ de virtutibus vitiiſque tradidêre documenta; ea inquam omnia mente complecti, exornare verbis & ſententiis, & aptè de toto hoc virtutum apparatu poſſe diſſerere, aliud longè eſt ac occaſione agendi oblata, reipsâ hîc & nunc judicare & ſtatuere hanc actionem exhibendam eſſe aut omittendam; & ſi exhibenda ſit, haſce quas ratio dictat circumſtantias eſſe adhibendas ut ritè fiat; denique ſi res peracta ſit, benene an perperam ſit acta, liquidò ſtatuere, actionemque præteritam aut à ſcelere abſolvere, aut condemnare.

17. Magnum profectò inter hæc interjacet intervallum. Nam principiorum iſta coacervatio, quam Synderesim dicimus, aliæque ſive legum, ſive Canonum ſcientiæ, ſpeculativæ prorſus ſunt, neque peculiaribus actionibus ipſæ ſeſe applicant, niſi reipsâ applicentur: applicare autem, non id quidem ſcientiæ munus eſt, quæ ut Philoſophus ſtatuit, generalia ſolet contemplari; ſed Conſcientiæ, quæ actu judicat quid agendum, quid non agendum, quo tempore, quo loco; reliquaſque circumſtantias circumſcribit; quæ actioni bonitatem daturæ ſunt aut malitiam, ac proinde honeſtam facient aut inhoneſtam. Ac ſic Synderesim aut ſcientiam Academiis comparo, in quarum atriis ac ſubſelliis, Jus Civile Canonicve exponuntur ſed generatim; ſtatuitur quid ſit dominium, quo pacto acquirantur res, quid ſit præſcriptio, quid uſucapio; & cætera omnia, quæ de juſtâ poſſeſſione aut injuſtâ ſtatuit aut lex aut natura, diſputantur, ſedulò & decernuntur. Conſcientiam verò, non immeritò Senatui ſimilem dixero, in quo non quid generatim juſtum ſit, ſed an hæc actio, an hæc poſſeſſio de quâ diſceptatur, juſtitiæ limites non excedat; an huic an illi diſceptantium parti aſſignanda ſit quæ diſputatur res, decernitur. Sigillatim igitur de rebus judicat Senatus, de quibus generatim ſcholæ diſputant. Contingit autem ſæpiſſimè, ut qui acutè in ſcholis diſſerit, magnuſque eſt theori- *Et comparatione.*

 cus;

cus; in Senatu tamen ſit contemptui; aut quia ſcientiam genericam peculiari causæ non applicat; aut quia contra genericum dictamen, ex animi perverſitate, in causâ propoſitâ fert ſententiam.

Vnde fiat, ut qui maximã ſapè habẽt ſcientiam nullam habeant Conſcientiam.

Ita ſanè, quod ſummopere deplorandum eſt, uſuvenit non 18.
rarò, ut præclariſſimo homines præditi ingenio, quique quid bonum inter malumque interſit clariſſimè diſcernunt, perditiſſimis tamen ſint moribus; non quòd recti regulas ignorent, ſed quòd eas generatim callere contenti, actionibus à ſe exhibendis minimè applicent, aut affectionum caligine præpediti, aut æternorum honeſtique contemptu in transverſum acti; aut etiam ob ingentia commiſſa ſcelera, à Divinâ gratiâ prorſus deſtituti. Nam ut diſertè & graviter Paulus: *Tradidit illos* ad Rom.
Deus in deſideria cordis eorum, in immunditiam. ut contumeliis 1. v. 24.
afficiant corpora ſua in ſemetipſis; quia commutaverunt veritatem Dei in mendacium. Quam enim de Deo divinisque rebus veritatem ſpeculativam animo percêpere, commutaverunt in mendacium practicum; & prout alio loco deplorat Paulus, *Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant; cum ſint abominabiles, & in-* ad Tit. 1.
credibiles & ad omne opus reprobi, Conſcientiæ ſuæ nimirum ho- v. 16.
ſtes, & judicii, quod ipſimet in domeſtico tribunali contra ſe proferunt, contemptores refractarii & perduelles. *Veritatem* enim ut rectè Paulus conqueritur, *in injuſtitiâ detinent*, id eſt ſententiæ, ad Rom.
quam Conſcientia de re agendâ, ſecundum Dei rationisque regu- 1. v. 18
las juſtiſſimè protulit, executioni per ſummam injuſtitiam intercedunt; aut etiam ſententiæ à Conſcientiâ proferendæ prolocutionem, ad alia mentem avertendo, quaſi per jocum, & tamen per ſummam impudentiam interpellant. Et ſic *veritatem* à conſcientiâ declarandam *in injuſtitiâ detinent*, id eſt injuſtè. Hinc denique fit ut tandem à Gratiæ Divinæ, Conſcientiam excitantis, auxilio deſtituti, ſine Conſcientiæ interpellatione aut remorſu in omne ſcelus proruant, Deo exoſi, & conſcientiæ ſuæ, quam non ſentiunt, contemptores.

Conſcientia magis à Deo flagitanda quam ſcientia.

Præclarè proin Bernardus: *Vtilius* eſt, inquit, *currere ad Con-* 19.
ſcientiam quàm ad ſcientiam; niſi ſapientia ſit quæ ædificat Conſcien- S. Bern. l.
tiam. Tunc autem à ſapientiâ Conſcientiam ædificari ſcias, de Con.
quando generica æqui honeſtique ſcientia Conſcientiæ ita præſtò eſt, ut

eſt, ut peculiaribus actionibus ab illâ ſe ſinat applicari : utpotè à quâ diſcernendum ſit, quid quovis loco & tempore agendum ſit aut omittendum. Ceterùm generica iſta ſcientia, ſine hoc Conſcientiæ dictamine, adeò nihil prodeſt, ut ea quinimò in evidentiorem ceſſura ſit hominis præter conſcientiam agentis condemnationem. Conſcientiam in animo loquentem docentemque quiſquis audierit, is verè ſapit; ſiquidem ſapere eſt actiones ſuas rectè ordinare. Neque verò de aliâ ullâ ſapientiâ multùm laborare mihi viſus eſt David, cùm toties repetitis vicibus ſcientiam ſibi à Deo dari efflictim poſtulat Pſalmo centeſimo decimo octavo, quem quotidiano horarum penſo, tanquam orationem homini ut benè agat ſummè neceſſariam, non ſine ſummo conſilio inſeruit Eccleſia. Longiſſimus eſt Pſalmus, & totus fere eſt ut ſapientiam, ut intellectum, ut legis ſcientiam efflagitet. At quam ſcientiam? certè non genericam illam quæ ſacris codicibus continetur, & quâ intelligat quid rectum ſit, quid honeſtum; ſed illam quæ ſe edoceat, quid à ſe hic & nunc requirat Deus, quæque ad ſingulares actiones rectè exigendas eſt neceſſaria. Hæc autem ſola eſt, Conſcientiæ ad ſingula ſeſe applicantis, doctiſſima inſtitutio. En ut in omnem ſeſe partem vertat, Conſcientiæ ſuæ ſolicitus admodum, Divinus Pſaltes v. 18. *Revela oculos meos.* inquit, *& conſiderabo mirabilia de lege tuâ.* Oculos petit, non ut ſciat generatim, ſed ut particulatim conſideret legem Dei. v. 27. *Viam juſtificationum tuarum inſtrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.* Inſtrui vult, ut exercitio ſeſe applicet. v. 34. *Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo* v. 36 *Inclina cor meum in teſtimonia tua.* v. 57. *Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam*, non verò nudè ea intelligere. v. 73. *Da mihi intellectum, & diſcam mandata tua.* v. 80. *fiat cor meum immaculatum in juſtificationibus tuis, ut non confundar*, eas nempè ſi ſcivero, & tamen non exercuero. v. 97. *Quomodo dilexi legem tuam Domine! totâ die meditatio mea eſt*; certè totâ die legem Domini meditari non debebat David, eam generatim ut intelligeret, ſed ut ſpeciatim eam actionibus ſuis applicaret. Et hanc quidem ſcientiam, practicam nimirum, ſeſe impetraſſe, illicò fatetur v. 104. *A mandatis tuis intellexi, propterea odivi omnem viam iniquitatis.* Rurſùs v. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen ſemitis meis* : & ut oſtendat non merè ſpeculativum

Exemplo Davidis.

Pſal. 118.

Digitized by Google

lativum eſſe lumen, ſed practicum, ſubdit: *Iuravi & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ.* Iterum v. 109. *Anima mea in manibus meis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.* Quid autem eſt animam ſemper habere in manibus, quàm ſemper ſibi rebusque ſuis attendere, & Divinæ legis non oblivisci? v. 124. *Fac cum ſervo tuo ſecundum miſericordiam tuam & juſtificationes tuas doce me. Servus tuus ſum ego; da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tua.* v. 133. *Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum, & non dominetur mei omnis injuſtitia.* v. 135. *Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum, & doce me juſtificationes tuas.* Atque hæc ex pluribus quæ illo Pſalmo continentur delibaſſe ſufficiat; ex quibus manifeſtum fit, non ſcientiam legis generalem tantopere Davidem poſtulaſſe, neque de hâc adeò fuiſſe ſollicitum, quantùm de particulari illâ, quâ ei in mentem veniret, quid à ſe in ſingularibus actionibus requireret ratio & Deus: quod quidem nihil aliud eſt, quàm actuale dictamen Conſcientiæ, ſine quo reliqua omnis ſcientia aut ſuperflua eſt, aut etiam noxia. Huic igitur omni mentis conanime annitendum eſt; hæc flagitanda eſt ab illo Numine, cujus eſt humanas actiones, ut rectæ ſint, inchoare per Conſcientiæ dictantis imperium, & rectè imperata per liberum hominis arbitrium ſuamque gratiam, ad optatum exitum tandem perducere.

Reſponſio ad objectionem Ægidii.

Et nunc quidem ad Ægidii objectam rationem manifeſta eſt 20. Ægidii ſup.
reſponſio. Arguebat ille Conſcientiam, intellectûs actum non eſſe, ſed voluntatis, ne alioquin, inquit, fateri cogamur, *omnem habentem operandorum notitiam, habere de operando Conſcientiam; & habentem majorem notitiam, habere ſtrictiorem de operando Conſcientiam, quod falſum eſt; quoniam videmus ſæpiùs habentes majorem operandorum notitiam, minorem habere operandi Conſcientiam.* Fateor id ita eſſe, & verò etiam deploro. Aſt perverſitatis hujus cauſa eſt; quòd præter ſcientiam illam generalem, particularem applicationem aut negligant, aut eidem etiam adverſentur. Et ſic ſine ullâ conſcientiâ, aut particulari de hâc aut illâ actione exhibendâ judicio & dictamine ſingulariter applicato, maximam habere poſſunt de rebus agendis ſcientiam generatim. Quod quidem ex iis quæ manu & arte operamur, intelligere eſt perfacile. Poteſt enim quis magnam Architecturæ habere ſcientiam; item ſcire parietes ad regulam & perpendiculum erigendos eſſe;

Multi ſūt boni ſpeculativi peſſimi autem practici.

ne ſi

ne, ſi centrum gravitatis muri erecti, & punctum inſiſtentiæ, ut vocant, & centrum univerſi in eâdem non ſint lineâ, machina corruat univerſa. Hæc, inquã, & reliqua quæ amuſſis & æquilibrii naturam rectè demonſtrent, poteſt quis è ſtaticæ ſcientiâ callere & determinare; non tamen idcircò peritus erit latomus, neque parietem ex arte eriget. Cujus quidem alia ratio non eſt, quàm quòd æquilibrium & perpendiculum, cujus naturam ſpeculativè callet, reipsâ & practicè ædificando muro applicare ex arte aut neſciat, aut certè negligat. Hoc autem latomi eſt, non rationes inſtrumentorum ſcire & demonſtrare; ſed funiculum extendere, lapides ſecundùm regulam aptè diſponere, diſpoſitos ad libellam & perpendiculum expendere, ne quid ab horizonte deviet, ne quid exorbitet, aut citra lineam directionis inclinetur; denique ut omnia ad amuſſim exæquentur, eique rectè reſpondeant: quod ni faciat, tota machina abitura tandem eſt in ruinam. Hujus autem particularis ſcientiæ capaciores plerumque ſunt homines idiotæ & indocti, quibus ſufficit ſola ſcientiæ ad ſingularia applicatio, quàm homines multâ peritiâ conſpicui. His enim, quia eos ſola delectat ſpeculatio & rerum quæ ſiunt aut fieri debent demonſtratio, non lubet aut non vacat manum operi, nec libellam muro admovere; & ſic qui magni, dum ſpeculantur, ſunt Mathematici, infeliciſſimi ſunt, dum ædificant, imperitiſſimique fabri. Sic ſanè fit ſæpiſſimè: magna ſunt nonnumquam ingenia, magni Theologi, legum etiam peritiſſimi, quique honeſti rectique rationes omnes calleant, easque demonſtrent: theorici inquam maximi, qui de regulâ primâ actionum omnium diſſerrè diſſerant; practici tamen ſunt peſſimi, ideò quòd regulam illam, quam tam exactè norunt, rebus agendis non applicent. Exorbitant in ipſis omnia, & præter leges tument; extuberant faſtu & ſuperbiâ; nihil ad centrum quod Deus eſt tendit, & ſic ruinis omnia involvuntur. An tamen ſcientiam non habent? habent ſanè; ſed conſcientiam, quæ vera operum amuſſis eſt, agendis non adhibent: neque ratione quidquam incipiunt, ſed affectionibus perturbatis & agunt, & perpendunt omnia. Denique ut verbis ipſius Ægidii rem hanc concludam, *contingit*, inquit & ſanè doctiſſimè, *quod aliqui multam notitiam operandorum* Ægid. ſup. *habentes, nullam vel modicam habent in ſe Conſcientiam dè operando ſecundum ſcientiam, & hoc vel quia de operando nihil deliberant, ſed*

 omnia

omnia præcipitanter agunt : vel ſi deliberant, liberè tamen contra conſcientiam eligunt, & omninò illam reſpuunt; aut debiliter eam in eligendo ſequuntur, & contraria iis quæ noverunt agunt. Vnde omnes tales agunt contra ſcientiam, ſine omni Conſcientiâ remordente. aut modica. Acu rem tetigit Ægidius; illud tantùm miror, quòd ex his velit conficere, Conſcientiam in liberâ voluntatis electione conſiſtere; cùm ex iis quæ ipſe hîc affert manifeſtum ſit, liberam voluntatem contra Conſcientiam agere & eligere. Non igitur Conſcientia voluntas eſt, ſed hanc præcedit. Verùm de hâc quæſtione dicta ſufficiant; illudque maneat, judicium quo generatim decernitur Deum præ omnibus amandum, peccata fugienda, pro fide conſervandâ aut pro patriâ ponendam vitam, parentes honorandos eſſe, ad ſynderesim ſpectare, cujus eſt generalia virtutum principia ſcire & dijudicare. At verò ſtatuere, hoc peccatum modò fugiendum; hâc occaſione ingruente, aut patriæ hoſte aut Dei, vitam mortis periculo exponendam; modò honorandum eſſe parentem cùm ſeſe hæc aut iſta offert opportunitas: hoc quidem Conſcientiæ proprium eſt judicium, imò ipſamet Conſcientia.

Quid ſit ſynderesis quid conſcientia.

Videamus porrò rei tam exiguæ, & in ſpeciem tam contemptibilis, ingentem in humanas actiones dominâtum; ut ſe per omnes dffiundat, variaque in diverſis munia exerceat. Summatim tantùm perſequar ſingula : ad rei tamen totius planiorem explanationem, diffuſiùs deinde explicanda. Juverit ea hîc enumerare, ut agentem in nobis Conſcientiam meliùs agnoſcamus.

§. IV.

Exponuntur ſummatim varia Conſcientiæ Officia. Oſtenditurque Conſcientiæ cum Regio ſupremo Senatu Symbolizatio.

Symbolizatio conſcientiæ cum ſenatu ſupremo.

ET ut rem clariùs exponamus, repetendum hic eſt memoriâ, 21.
quod ex D. Gregorio attulimus; Conſcientiam eſſe *domeſticum & verum tribunal*; quod quidem ſacro Senatui, qui Regibus à latere eſt, ejusque majeſtatem præfert & repræſentat, comparavimus.

D. Greg. Nazianz. de plagâ grandinis

paravimus. Sanè tam eximium & ſupremum jus habet Conſcientiæ tribunal, ut ab eo nulla detur appellatio: illudque cum ſupremæ Majeſtatis Senatibus habet commune, quod ſententiæ iſthic latæ ſola concedatur Reſtauratio (ſi placet, Reviſionem voca) quam tamen nefas ſit ulli ligitime inſtituere, niſi ipſimet Conſcientiæ. Et ſic prout ipſi ſoli dicendæ ſententiæ competit ſupremum jus, ita & ipſius tantùm eſt acta ſua quoties collibitum fuerit recognoſcere, eaque aut rurſus approbare, aut certè etiam novâ ſententia condemnare.

22 Jam verò in ſupremæ auctoritatis Senatu, tria præcipuè comperiuntur Majeſtatis munia aut exercitia. *Primò* enim penes illum eſt leges interpretari, extendere, reſtringere, & explicare, ac prout res fert aut neceſſitas, ſecundùm has mandata dare, quæ ſecuturis temporibus Rempublicam moderentur, populoſque ſibi concreditos in officio ritè contineant. *Secundò* ad hunc Senatum pertinet, ſedulò disquirere, an ea, quæ rectè mandata ſunt ex legum præſcripto, etiam executioni fuerint ſeriò demandata. Rurſus quid bene in Republicâ & ſtrenuè peractum ſit, quid verò per ignaviam aut morum perverſitatem ſit delictum: & quidem benè acta apud Regem commendare; ſcelera verò examinare, diſcutere, & tandem latâ ſententiâ ſuppliciis aut adjudicare, aut etiam afficere. *Tertiò* denique hujus Senatûs eſt officium, tumultus ſi qui fortè exſurgunt compeſcere; populum, ſi quando deliquerit, bonis artibus ad Principis obſequium inflectere & reducere: commiſſi ſceleris à Rege dandam gratam diſcutere, approbare, reo in manus dare, litteraſque condonati criminis, ſigillo Regio inſignitas, porrigere; quibus deinceps munitus reus, patrati facinoris, recuperatæque Regis gratiæ ſecurus vivat.

23 En modò ut hæc omnia in Conſcientiæ domeſtico tribunali peragantur. Etenim primum ejus officium eſt, in rebus adhuc agendis, & quæ in manu eſt agere aut non agere, judicare agendæne ſint an omittendæ hîc & nunc. Et quidem ſi decernat actionem aliquam exhibendam eſſe neceſſariò, aut ab eâ deſiſtendum, quòd lex Dei & honeſti ratio, aut alia qualiſcumque neceſſitas ita ferre videatur; tunc ſanè judicium iſtud dicitur *Conſcientia obſtringens ſeu obligans.* Tantaque eſt huic obediendi obligatio, ut ſententiæ ſic latæ refragari in re gravi, aut quæ à Conſcientiâ *Primum officium conſcientiæ eſt res agendas dirigere.*

gravis

gravis judicatur, letale prorſus crimen ſit (uti ſequenti tractatu faciemus planum) licèt cæteroquin malum non eſſet, nec à legislatore ſummo Deo ulla de hac materiâ ſtatuta foret lex. Conſcientia autem hæc, nihil eſt aliud, quàm nudum judicium practicum, hoc fieri debere aut omitti.

Conſcientia conſulens & permittẽs quid ſit.

Sin verò res bona quidem judicetur, aut ſaltem non mala, ſed tamen non neceſſariò exhibenda; (ejuſmodi ſunt votorum nuncupatio, & cætera quæ ſecum afferunt Evangelica Conſilia; aut etiam actiones eæ, quæ dicuntur & ſunt indifferentes) tunc ſanè nominatur *Conſcientia conſules*, aut etiam *permittens*. Et quidem ſi judicium fit ejuſmodi. *Iudico bonum aut etiam meliùs fore votum caſtitatis*, exempli gratiâ, *ſi concipiam*, Conſcientia dicetur conſulens. Sin verò judicium hoc proferatur, *Iudico actionem hanc*, ambulationem puta, *ſine crimine poſſe confici*. permittentis Conſcientiæ erit ſententia. Non autem peccabit voluntas, alterutrius judicii ductum ſi non ſequitur; non enim ſe opponit Conſcientiæ obliganti; cùm minimè judicet rem deberi fieri, ſed tantùm decernat poſſe fieri; igitur & poſſe omitti ſine ſcelere. 24

Conſcientia premẽs quid ſit.

Dijudicatâ tandem & ſtatutâ actione aliquâ à Conſcientiâ obligante, puta audiendum eſſe ſacrum hâc die Dominicâ; donec ea executioni mandata ſit, urgetur anima & premitur dum rem confecerit. Et hæc quidem agitatio, *Conſcientia urgens aut premens eſt*; neque hi ſtimuli aliud ſunt, quam ſæpiùs repetita Conſcientiæ obligantis judicia, rem imperatam fieri debere aut omitti. Cùm ergo voluntas huic judicio ſic obliganti ſeſe accommodat, eique paret, tunc prorſùs ſecundùm conſcientiæ dictamen operata dicitur. Et quamvis fortaſſe conſcientia, quæ regula voluntatis proxima eſt, à ſummi legiſlatoris mente, quæ actionum noſtrarum remota eſt regula, deflexerit; minimè tamen aberraſſe voluntas noſtra dicenda eſt, aut peccaſſe, ſed egiſſe actione prorſùs honeſtâ & laudabili; quamvis res acta nec laude digna ſit nec honeſta. Contrà verò utcumque res ſancta ſit & Deo grata quæ agitur, ſi tamen Conſcientiâ reclamante fit, id eſt contra judicium quo fieri non poſſe decernitur, ne quidquam bona eſt res, quæ domeſtico judicio condemnatur. Atque hæc primum Conſcientiæ munus ſpectant: iſtud autem eſt, dirigere res agendas. 25

Quid ſit agere ſecundum aut cõtra conſcientiam.

Secun-

26. Secundum Conſcientiæ officium eſt, de rebus actis, malæne fuerint an bonæ, ac proinde an laude dignæ an vituperiò, legitimam ferre ſententiam. Jam verò prout in judicum ſubſelliis, de nullo umquam facinore quidquam decernitur, niſi de reipsâ conſtet penitus, factumque idoneis teſtibus fuerit comprobatum: ita in hoc tribunali nihil abſolvitur aut condemnatur, niſi factum ipſum prorſus teneatur. Numquam autem legitimè teneri cenſendum eſt, niſi Conſcientiæ teſtimonio comprobetur. Itaque ipſius eſt actorum teſtem agere, & dicitur *Conſcientia atteſtans*. Teſtimonium autem iſtud, aliud nihil eſt, niſi actus quo liquidò & ſine hæſitatione ullâ judicas, ſcire te imprimis actionem quæ memoriæ occurrit aut proponitur, à te fuiſſe exhibitam aut omiſſam. Et ſic ille, ut vulgò loquimur, in Conſcientiâ peccatum aliquod habere dicitur, qui actu judicat peccaſſe ſe, nec tamen ſceleri eſſe ſatisfactum. Certum autem ut ſit judicium oportet: nam ſi vacillet mens, ſi hæſitet, & de re totâ dubitet, ſanè illegitimum, imò nullum eſt Conſcientiæ teſtimonium, ſed mera ſuſpicio. His autem obrepentibus quid agendum ſit, deinceps declarabimus. Id nunc, ſed curſim aſſero, ſuſpicionibus in hoc tribunali nihil agi, nec illas ad facti probationem ullo modo admitti.

Secundũ officium Conſcientia eſt res actas dijudicare.

conſciẽtia atteſtans quid ſit.

27. Cùm itaque teſtimonio tam manifeſto evicta res eſt, ut illud neque negare reus poſſit, neque teſtem recuſare; tum verò ad proferendam ſententiam conſcientia accingitur. Dicitur autem cauſam omnem decidere, dum ſine hæſitatione, ſpectatis rerum circumſtantiis judicat factum aut benè aut malè. Quæ demum ſententia tanti momenti eſt & ponderis, ut in eam conceſſurus ſit tandem Deus ipſe, neque aliam exacturus ſit à te executionem fauſtam vel infauſtam, niſi illius ſententiæ, quam tuo judicio de te protuleris. Et ſic quisque à ſuâ conſcientiâ aut abſolvitur, aut condemnatur. Hanc ergo ſi pacaveris, pacata tibi & tuta ſunt omnia.

cõſcientiæ judicium decretorium quid ſit.

28. Quòd ſi ergo judicatum fuerit rem actam benè, tum verò *Conſcientia laudans* ſuas partes exequitur. Quæ quidem laus conſcientiæ, novus judicii actus eſt, quo decernit mens & judicat, rem aut factum eſſe ejuſmodi, quod ab quovis ratione prædito in cujus notitiam venerit, mereatur, imò debeat comprobari. Atque id mihi ſatis clarè & diſertè explicuiſſe videtur

cõſcientia laudans, aut Conſcientia bonum teſtimoniũ quid ſit.

D. Pau-

D. Paulus cùm dixit: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* Hoc enim fretus, nullius ſibi aſſenſum ſciebat meritò & ratione poſſe denegari. Sic ſanè qui partes ſuas, ſtrenuè pugnando, egregiè executus eſt miles, litteras à Centurione aut Chiliarchâ aufert, quibus facinus fortiter præſtitum legitimè atteſtetur. Et hanc meritò ſuam eſſe gloriam exiſtimat miles, iiſque acquieſcit; utpotè quibus fides rei actæ immeritò poſſit derogari. Non aliter conſciētiæ teſtimonio gloriatur Paulus, eique penitus inhæret ſecurus ſui; ut qui jam certus ſit, eas ſeſe obtinuiſſe facinorum ſuorum commendationes, quæ publici juris factæ, apud omnes, & præcipuè apud Deum, fidem omnem ſint habituræ. Et hæc demum eſt animi quies, ſecuritas, gaudium, ſerenitas mentis, quam ſibi præſtat rerum ſuarum ſecura Conſcientia.

2. ad Cor. 1. v. 12.

Conſciētia arguens & mordēs quia ſit.

Sin autem rem actam malè, facinuſque perverſè patratum eſſe judicaverit, tum ſanè reprehendit mentem Conſcientia, factum arguit, expoſtulat de indignitate rei, exprobrat Deo impactam injuriam: quæ quidem omnia, propriè *Conſcientiæ arrodentis* morſus ſunt & aculei; neque aliud ſunt, quàm diverſa judicia, de rei indignitate & malitiâ è diverſis capitibus, aut rationibus petita, & contra voluntatem, criminis patrati ream, cum acrimoniâ & indignatione prolata. Meritò autem hæc exprobratio *Conſcientiæ vermis appellatur.* Uti enim vermis ex putrefacto exiguâ in parte pomo enaſcitur; illudque cùm ei increverit, prorſus pervadit, exedit, colorem inficit, ſaporem vitiat, ſic ut tandem emarceſcat: ita profectò è vitiatâ per malam voluntatem actione, vermis conſcientiæ ſeſe effert: hoc eſt, judicium acre, quo perverſa voluntas perſtringitur, ſceleriſque commiſſi turpitudo exprobratur quaſi ob os. Iſtud autem judicium cùm repetatur ſæpiùs, & identidem ingeratur, nec ullas voluntati ferias det; tandem percellitur anima, pudorem quo conficitur nequit excutere, carnificem ſuum, quòcumque ſeſe verterit, ſecum portat, & ſic tandem eodem judicio tam diverſimodè divexata, virtute omni & gaudio deſtituitur, ac demum tœdio ignavo contabeſcit. Sic demum intelligetur, quo pacto verum ſit quod Divus ait Bernardus. *Nulla pœna major eſt mala Conſcientiâ. Siquidem actionum noſtrarum ipſa eſt teſtis, ipſa judex, ipſa tortor, ipſa carcer: ipſa accuſat, ipſa judicat, ipſa punit, ipſa damnat: unicuique enim liber eſt ſua Conſcientia.* 29.

D. Bern. l. de Cōſc. p. 2.

Quid

Liber Cõſcientiæ quid ſit.

30. Quid autem ſit liber Conſcientiæ, & quibus uſibus deſtinetur, paucis ſic habe. Solet certè judicis ſententia in codices & in acta referri, in Archivo publico dein aſſervanda, ut futuris deinde temporibus, ſi res ſic ferat, Reipublicæ, quid factum ſit, conſtet legitimè. Non aliâ ſanè ratione, ſententia in Conſcientiæ tribunali lata, in librum ſummâ fide tranſcribitur, æternitati, niſi ritè deleatur, reſervanda. At quis ille liber inquies? Certè non eſt is alius, quàm propria uniuscujusque memoria, cui ſententiæ omnes à Conſcientiâ, auctoritate legitimâ pronuntiatæ, optimâ fide inferuntur; ſuo tempore univerſo orbi propalandæ. Sic ergo liber ille, ſententiarum eſt digeſtio, & coacervatio. Conſcientiæ autem liber dicitur ideò, quòd acta conſcientiæ contineat; & quidem ejuſmodi, ut numquam intellectui repræſentari poſſint aut in memoriam venire, quin novo rurſus conſcientiæ judicio comprobentur. Hic liber, hic eſt, qui tantos in Davide concitabat motus; hic eſt qui & ſomnum ei interpellabat, & omnem interturbabat vitæ dulcedinem, ſemper ei adverſarius, ſemper hoſtis. *Peccatum*, inquit, *contra me eſt ſemper*. Et, *non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum*; videbat enimverò non peccata tantùm, ſed & iis affixam, quam in ſe tulerat, mortis ſententiam. Fruſtrà conquereris infelix peccator, quamdiu in codices relata perſtat ſententia. Revocanda eſt penitus & delenda, in manu tuâ id cùm eſt; alioquin condemnationis æternæ & materiam tecum fers, & quod peius eſt, ſententiam. Hujus autem indelebilis eſt memoria, niſi commiſſi facinoris gratia obtineatur. Hanc autem ut conſequatur.

Pſ. 50. v. 5. Pſ. 37. v. 7

Tertium officium cõſcientiæ eſt, malè acta corrigere, & pacem turbatæ menti procurare.

31. Tertium id quidem eſt conſcientiæ officium; turbatæ videlicet per peccatum menti benè conſulere, malè acta tandem corrigere quantùm quidem in ſe eſt; ad ſinceram commiſſi criminis pœnitentiam, voluntatem adducere, & ſic demum malè actorum gratiam impetrare; eamque à Deo conceſſam, ſuo ſigillo, ut penitus certa ſit, confirmare. Voluntatem itaque ſceleris ream, & ſuo jam judicio condemnatam, ad pœnitudinem perpetrati facinoris adducit *Conſcientia exſtimulans*; quæ rurſus ſunt varii actus judicii, quibus clarè decernitur, animæ ſuæ ſtatum miſerum prorsùs eſſe ac deplorandum; *jus dicandum à Domino populum ſuum, & horrendum eſſe incidere in manus*

Cõſcientia exſtimulans ad pœnitentiã quid ſit.

Ad Hebr. 10. v. 30. 31.

manus Dei viventis; actum eſſe de ſalute æternâ, niſi reconciliationis cum offenſo. Numine ratio ineatur: cæterùm, omni momento paratum eſſe, quantumvis offenſum, Deum, gratiam commiſſi ſceleris concedere, modò voluntas ſeriò, & non tantùm perfunctoriè reſipiſcat; illicò ad miſericordiæ fontem accurrendum eſſe, ne morâ nimiâ & contemptu exareſcat. Denique quæcumque ad hoc quod commiſſum eſt ſcelus deteſtandum, faciunt incitamenta, actus ſunt extimulantis animam, & ad pœnitudinem revocantis Conſcientiæ.

Cõſcientia ſecuritas quid ſit. Cui cùm tandem paret voluntas, ſcelusque quod Conſcientia confitetur, ex animò cùm deteſtatur; illicò gratiam malè actorum largitur mitis Deus; cui demum ſubſcribit conſcientia, certa pœnitudinis ſinceræ & ſeriæ, quantùm quidem humana patitur fragilitas. Et hæc eſt *Conſcientiæ pax & ſecuritas*, quæ nihil aliud eſt, quàm judicium firmum, & Deum fidelem eſſe, bonâque fide cum mortalibus agere; & à voluntate pœnitente omnia etiam non in ſpeciem, ſed fide optimâ eſſe peracta. Hoc judicio confirmata, erigit ſeſe voluntas; ceſſat perturbatio, Conſcientiæ ſuæ munimine felix vivit, & ſibi facit inexplicabiles delicias. 32.

Hi ferè actus ſunt in quibus humana conſcientia verſatur. 33. Qui quamvis varii ſint & diverſi, omnes tamen, uti ſingulos conſideranti patet, in hoc conveniunt, quòd ſinguli ſint judicium practicum de agendis aut omittendis particularibus actionibus prolatum. Singula fuſiùs ſunt deinceps explananda; juvat tamen ſimul uni quaſi aſpectui oppoſuiſſe omnia, ut ex mutuo conſpectu & comparatione, melius ſingula intelligantur. Illud tantùm reſtat modò exponendum, quâ ratione epitheta quædam, quæ ſacer textus, & Sancti Patres Conſcientiæ affigunt (quæ tertia erat oppoſita difficultas) optimè cum hâc Conſcientiæ definitione conveniant: quod certè ex jam dictis erit haud admodùm difficile.

§. V.

Digitized by Google

§. V.

Oſtenditur varia epitheta, quæ Conſcientiæ dant ſacra pagina & Sancti Patres, præclarè cum datâ Conſcientiæ definitione convenire.

34. AC primò quòd paſſim Bona dicatur aut Mala hominis frugi aut perverſi conſcientia, non hoc idcircò dicitur quòd moralis ulla aut bonitas aut malitia ei inhæreat, ob quam aut laude digna ſit aut vituperio: conſtat enim iſthæc non niſi voluntati convenire, quæ ſola aut bona eſt aut perverſa: conſcientiam verò cum voluntate nihil commune habere jam docuimus. Non incongruè tamen, quamvis non propriè, utrumque ſortitur nomen; eò quòd ipſa ſit judicium quod de actionis præteritæ bonitate fertur, aut malitiâ. Sic malam aut bonam à judice ſententiam retuliſſe dicetur reus, prout criminis abſolvitur aut condemnatur: & quidem ſi abſolvitur, bonam, hoc eſt faventem conſecutus ſententiam cenſebitur; malam verò, hoc eſt adverſam ſibi, ſi condemnetur: nulla tamen, ex parte judicis, ſententiæ malitia aſpergitur, cùm ſit juſtiſſima. Non aliter ſanè bona aut mala dicitur conſcientia. Judicium eſt, quod de ſuâ actione fert intellectus, & quidem ſemper ſincerum & certum, alioquin non eſt conſcientia. Judicio autem proprio qui condemnatur, ſententiam contra ſe malam tulit, ſceleriſque reus eſt: bonam verò, qui ſuo judicio abſolvitur. Utrumque quia præſtat conſcientia, idcircò aut bona dicitur aut mala; & ſic judicium de actionis bonitate, Conſcientia bona eſt; mala verò, judicium de ejuſdem malitiâ & perverſitate. *Unde dicatur conſcientia bona aut mala.*

35. Rurſus conſcientia inquinata appellatur, ſordida & immunda; alia verò caſta & munda; non quòd ipſa immunda ſit aut ſpurcitie aliquâ inquinata; quid enim ſordium adhærere poteſt rei, quæ naturâ ſuâ merus actus eſt judicii? Idcircò inquit D. Thomas. *Dicendum quòd inquinatio dicitur eſſe in Conſcientiâ, non ſicut in ſubjecto, ſed ſicut cognitum in cognitione: inquantùm ſcilicet aliquis ſcit ſe eſſe inquinatum*: Sic ſanè turpis aſpectus appellatur, ſi tædum quidquam, turpe viſu, aut obſcœnum & indecorum *Unde munda aut immunda.* *D. T. 1. p. q. 79. a. 13 ad 2.*

 oculo

oculo objicitur; & nulla tamen ſpurcities adhæret oculo, qui meram rei exhibet repræſentationem: tota verò in repræſentatâ re, eſt immunditia. Hoc planè modo Conſcientia immunda dicitur, quòd actionis ſpurcitiem exhibeat, quæ tamen tota in actione eſt, cujus fœditas conſcientiæ objicitur judicanda.

Vnde ſceleribus plena.

36. Non aliter etiam, plena ſceleribus appellatur, niſi quòd ſcelera à voluntate commiſſa, memoriæ imprimenda & fideli curâ quaſi in Archivo cuſtodienda judicet; atque ne quid, niſi ſatisfactum fuerit, eradatur, diligenter obſervet. Hâc nimirum etiam de causâ, codices & adverſaria, quibus mercatores, accepti expenſive rationes ſummâ curâ inſcribunt, plena debitis paſſim appellantur, ſi mercator in ære alieno eſt: & tamen nihil debent codices; debitorum immunes ſunt. Hoc ſolùm nomine dicuntur eſſe in debitis, quòd ea fideli manu inſcripta habeant, eorumque memoriam, cùm ſic res fert, clarè & ſine fuco repræſentent. Conſervat itaque peccatorum memoriam conſcientia; ipſa vero ſcelerata non eſt. Fida eſt quinimò, rerumque ſibi à Deo commiſſarum ſatagit. Neque earum memoriam diffluere facilè permittet, utpote quos ſuo tempore, cùm debitorum omnium rationes, & quidem exactiſſimæ reddendæ ſunt, repræſentatura eſt & judici ſupremo, atque adeò orbi univerſo, confirmationemque, imò & executionem poſtulabit illius ſententiæ, quam jam olim de ſe tulit.

cõſcientia cauteriata & cæca.

37. Denique quorumdam *Cauteriatam* Conſcientiam vocat Paulus, nimirum *in hypocriſi loquentium*, quos *cauteriatam* aſſerit *habere Conſcientiam.* Hæc autem, intellectus eſt, qui, ut rectè Franciſcus Turrianus, *ſenſum peccati amiſit* inſtar membri cauterio inuſti: *locum autem cauterio inuſtum*, uti benè commentatur Theodoretus, *priorem ſenſum amittere*, ſatis conſtat. Itaque quibus ob commiſſa ſcelera induratamque pervicaciâ diuturnâ voluntatem, Divini luminis aut gratiæ favor denegatur, & ſic in malum omne dantur præcipites, ſecuri admodum quid Deus ferat aut recta ratio, ii ſanè cauteriatam, hoc eſt, ſine ſenſu habent conſcientiam. Quos alio loco vivis coloribus exprimit Apoſtolus: ſunt, inquit: *Tenebris obſcuratum habentes intellectum, alienati à vitâ per ignorantiam quæ eſt in illis, propter cæcitatem cordis eorum: qui deſperantes, ſeipſos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.* Deplorandum verò hominem, cui occæcata eſt & obriguit

1. Ad Tim. 4. v. 2.
Turrian. in Canon. 44. Apoſt.
Theod. in hæc Verba Apoſt.
Ad Eph. 4. v. 18.

obriguit conſcientia. Nulla ſanè, licèt nunc cœca ſit, hâc erit oculatior, cùm coram æterno judice accuſatoris crudeliſſimi partes aget. Verùm hæc deinceps dicentur explicatiùs. Sufficit modò expoſuiſſe, conſcientia generatim quid ſit. Operæ prætium jam erit ſingula perſequi, illudque imprimis exponere, quod voluntatis ſit officium, & quo pacto conſcientiæ debeat partes ſequi.

PRIMUM

Digitized by Google

PRIMUM OFFICIUM CONSCIENTIÆ

Dirigere actiones faciendas aut fugiendas.

TRACTATUS III.

DE CONSCIENTIA CERTA,

ETIAMSI SIT ERRONEA.

Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt, *ad Rom.* 14. *v.*23.

Conſcientiæ certæ actionem aliquam imperanti, ſemper parendum eſſe: permittentem verò licitum eſſe ſequi, ſive ex vero judicio Conſcientia egerit, ſive ex errore inculpato.

PROOEMIUM.

VT omnia, quæ tam varia ſunt, Conſcientiæ officia exponantur accuratiùs, atque ordine minimè perturbato; iſtud repetendum eſt, Conſcientiæ munus eſſe, primò quidem de actione quæ præ manibus eſt ferre judicium, licitane ſit an illicita: deinde verò, cùm peracta fuerit, ſtatuere an quod factum eſt, factum ſit benè an verò perperam. Primum explicare nunc aggredior, & verò etiam præcipuum, atque adeo difficillimum conſcientiæ officium. Facile eſt enim de re actâ benè decernere, ſi quid agendum fuerit, liquidò conſtet. Itaque ut tota deinceps ordine ſuo fluat oratio, iſtud oſtendendum eſt primò, quantum

quantum à Deo Conſcientiæ in voluntate dirigendâ conceſſum ſit jus & imperium. Quod quidem tantum eſſe demonſtrabitur, ut ei certò rem aliquam imperanti, ſemper ſit obſequendum: ſin verò permittat ut licitam, quamvis reipsâ ſit illicita, (ſi modò bonâ fide agitur) ei etiam credatur inculpatè : & ut erret Conſcientia, voluntatem tamen, ſine crimine, malè ducentem ſequi. Verùm cùm hæc omnia à judicio Conſcientiæ certo & indubitato, bonâque judicantis fide dependeant, iſtud ante omnia exponendum eſt, quod demum ſit judicium certum & indubitatum, & quæ bona cenſenda ſit fides; ne, dum benè rem volumus exponere, malè fortaſſis intelligamur.

§. I.

Variæ diviſiones Conſcientiæ. Quid ſit Conſcientia certa, quid opinans aut probabilis, quid dubia, quid ſcrupuloſa.

1. Illud itaque conſtitutum cùm jam ſit, Conſcientiam eſſe judicium actu & reipsâ decernens, quid hîc & nunc agendum ſit aut fugiendum; & res peracta ſi ſit, an actum ratione bonâ & benè, an verò perversè: iſtud, ut tota Conſcientiæ materia rectè percipiatur, ſedulò attendendum eſt, judicium quod mens fert, varium poſſe eſſe & multiplex; unde etiam varia Conſcientiæ obtingunt nomina, prout varia eſt judicii natura aut conditio. Poteſt enim judicium illud eſſe certum, ratum & firmum: illudque eſt ejuſmodi, ut mens ſibi conſtet, judicii ſui ſinceritati prorſus adhæreat, neque de ſententiæ latæ bonitate ullo modo dubitet; ſic ut ne minimâ quidem aut fallaciæ aut falſitatis ſuſpicione tangatur, ſui prorſus ſecura & ſententiæ. Atque hæc dicitur *Conſcientia certa.* Sic qui pridie Paſchatis, provectâ nocte, horæ duodecimæ ſignum audiit, ſingulosque campanæ ictus ſedulò numeravit; atque exinde ſic ſecum ſtatuit, & horam Paſchatis inchoatam, & ſe jejunii legibus abſolutum, neque quidquam de malè numeratis horis dubitat: is & judicium planè certum, & certam proinde Conſcientiam habere cenſendus eſt. Neque verò hîc quidquam refert, malè fortaſſe, uti ſit ſæpiſſimè, horarum computum fuiſſe initum, & non niſi undecimam à campanâ

Ex judiciorum varietate oritur conſcientiarum differentia.

Quid ſit conſcientia certa.

 fuiſſe

fuiſſe deſignatam, ubi præproperus hic judex ſibi duodecimam efformavit. Nam demus ſanè, malè numeraſſe: ſi tamen nullum ipſi de errore à ſe commiſſo incidat aut dubium aut ſuſpicio; ſanè certum habet (licèt falſum ſit) de horâ duodecimâ jam tranſactâ judicium; ac proinde & certam Conſcientiam, jejunii legibus ſe non teneri. Certitudo enim hæc de quâ agimus, non à veritate exiſtentis aut non exiſtentis rei petenda eſt; ſed ab intellectûs, judicio ſuo acquieſcentis fiduciâ, minimeque dubitantis quin ratione bonâ judicaverit eſſe duodecimam; ratio autem cui innititur, eſt, quod fide bonâ ſeduloque numeraverit.

Conſcientia probabilis quid ſit. Poteſt deinde contingere, ut judicium quod de bonitate aut malitiâ actionis aut exercendæ aut jam exhibitæ fertur, non planè certum ſit, neque illi penitus mens acquieſcat. Nam licèt ſeſe quædam, eæque ſatis prægnantes rationes offerant, quibus actionis bonitas defendatur, tamen etiam aliæ ex adverſo ſunt & quidem non futiles, quæ perverſam eſſe ſuadent: quas cùm non detur planè diluere, non ita adhæret ſuæ ſententiæ intellectus, ut de ejuſdem falſitate non formidet, aut ſaltem formidare ut non poſſit, ad eas mentem ſi adverterit. Certitudinem itaque non habet verumne ſit an falſum, quòd tamen, non levis momenti & ponderis rationibus inductus, verum eſſe aut falſum opinatur. Atque hæc opinio, non vanis & futilibus, ſed iis quæ viro moderato & frugi, rerumque experto probantur, nixa fundamentis, quamvis non omninò certis & eventibus, *Conſcientia probabilis* paſſim appellatur. Non quòd hæc opinio Conſcientia verè ſit, ſed quòd ex eâ. Conſcientia ſeu rei agendæ judicium practicum legitimè efformetur, ut ſuo loco evidenter demonſtrabimus. 2

Conſcientia dubia quid ſit. Quòd ſi verò incertitudo aut hæſitantia judicii ferendi, exinde proveniat, quòd nulla prorſus in utramvis partem inclinandi ſeſe offert ratio; aut tam exilis, ut in medio poſita, nihil quidquam mens poſſit decernere; tunc ſanè dubia dicenda eſt mens & conſcientia. Sic nempè nocte concubiâ quis ſubitò expergiſcitur; neſcit prorſus quouſque devoluta ſit nox; atque adeò, ſi Sacerdos ſit, & ſequenti die ſtatuerit ſacris operari, ſecum ipſe nequit ſtatuere, an ſitim quâ exuritur, ipſi liceat potu extinguere an non liceat; dubius hîc prorſus eſt, hæret animo; neque ſanum proferre judicium in manu ejus eſt, quòd nullius rationis pondere, 3

in

in hanc potiùs quàm in adverſam partem queat inclinari. Mens ſic conſtituta, *Conſcientia dubia* dicitur. Et quamvis verè & propriè Conſcientia non ſit, cùm Conſcientia ſit judicium, hîc verò judicii omnis ſuſpenſio intercedat; tamen etiam Conſcientia appellatur, ſed impropriè.

Conſciẽtia ſcrupuloſa quid ſit.

4 Denique contingit ſæpenumerò, ut quis judicium & firmum & verum, quinimò etiam evidens habeat de actionis ſuæ aut peractæ, aut peragendæ malitiâ aut bonitate; & tamen aculeis graviſſimis urgeatur, rem ita ſe non habere prout judicat; imò prout certò ſcit ſe habere. Neque tamen ullius momenti rationes ſunt quarum objectu terreatur, ſed mera phantasmata, aut rationes adeo falſæ, ut ridiculæ ſint ſi detegantur. Is ſanè *Conſcientiâ ſcrupuloſâ* agi & urgeri dicitur. Quæ quamvis rurſus Conſcientia nullo modo ſit, cùm ne ſpeciem quidem ullam habeat judicii aut ſententiæ, (unde à Caſtro: Palao meritò dicitur umbra conſcientiæ,) tamen Conſcientia dicitur, quia veræ Conſcientiæ veris judiciis innaſcitur tanquam lolium depaſturum veras ſegetes, & ad judicium ferendum paulatim hominem diſponit. Interim Conſcientiæ felicem curſum retardat; & veluti immiſſo ſtipite ſufflaminantur curruum rotæ, ita interjectis hiſce phantasmatis, peccatorumque apprehenſorum falſis imaginibus, animæ vires implicantur, ac denique delaſſantur. Demum vocantur ſcrupuli, & non immeritò: nam uti hi, exigua ſcruta ſunt & lapilli, qui calceo ſeſe inſerentes, ambulantis pedem non leviter afficiunt, neque inceſſum ita ſinunt liberum, quin præ doloris acumine viator claudicet, & in latus affectum corpus componat; ita profectò, ubi phantasmata illa, velut ſcrupuli, menti inſederint, præpeditur ſolita expeditaque vis animi, quâ Regius Propheta David *viam mandatorum Dei currebat*, cùm dilatatum habebat cor: conſtringitur autem panico timore percuſſus animus, hæret ad ſingula; & quidem in deteriorem partem inflectit omnia quæ perturbatæ ſcrupulis menti occurrunt, & ipſas mali fanatici ſuſpiciones, graviſſima eſſe ſcelera ſtultè exiſtimat.

Caſtro-Palao to. 1. Tract. 1. diſp. 1. par. 1. n. 2

Pſal. 118. v. 32.

5 Et hæ quidem celebriores ſunt Conſcientiæ differentiæ. Iſtud porrò nunc explicandum eſt, quæ voluntatis partes ſint: & tam varia cùm ſint Conſcientiæ judicia, quo pacto ſeſe voluntas ad ſingula debeat inflectere. Sed id deinceps tractatibus

 expedie-

expediemus. Nunc verò id agendum eſt, quâ ratione conſcientiæ, certò & ſine hæſitatione ullâ aut formidine dijudicanti, ſit obſequendum.

§. II.

Conſcientiæ certæ, ad actionis alicujus præſtationem obliganti, etiamſi erret, ſemper parendum eſſe oſtenditur.

ATque id præmittendum eſt, conſcientiam verſari poſſe aut 6
circa rem agendam, aut circa fugiendam & omittendam. Et quidem dum de exhibendâ actione agitur, judicat ſeſe ad id obſtringi, actionemque à Deo eſſe præceptam: cùm verò de fugiendâ & omittendâ; judicat eam eſſe aut prohibitam, aut verò permiſſam & licitam. Et quamvis utriuſque eadem ſit ratio, claritatis tamen causâ primum hoc & ſequenti paragrapho, tertiò autem ſecùndum expediemus.

Parendũ eſt conſcientiæ obliganti etiam per errorem.

Primò igitur iſtud aſſero, quòd ſi rem aliquam (quàm quidem 7
agere vel non agere, in tuo poſitum ſit arbitrio) Conſcientia certò judicat aut exhibendam eſſe aut omittendam, voluntati onus parendi incumbere, à quo ſeſe ſine ſcelere non expedit, niſi conſcientiæ ſic obliganti promptè obſequatur. Quod quidem adeò verum eſt, ut quamvis nulla eſſet Dei lex, aut præceptum ullum, quo ad jejunium obſervandum, exempli gratiâ hodierno die obſtringeremur; iſtud tamen ſi conſcientia per errorem dijudicet, jejunii ſacras eſſe ferias; nihilominùs & illæ obſervandæ & à carnium eſu abſtinendum prorſus ſit, non ſecùs quàm ſi præceptum Dei aut Eccleſiæ tunc obſtringeret. Obligat enim conſcientia, & legem denuntiat. Contrà verò, ſi lex Dei aut quævis alia verè rem imperet, conſcientia autem per errorem, ut vocant, invincibilem, nullam legem de hâc aut illâ actione exhibendâ latam eſſe; aut ſi lata ſit, hâc tamen ſeſe hoc rerum ſtatu non comprehendi certò judicet; ſine ullo crimine, conſcientiæ ſuæ obſequitur, & à legis onere, domeſtici tribunalis judicio, abſolvitur. Breviter itaque dico, cùm de rei alicujus faciendæ obligatione diſceptatur, ſemper conſcientiæ dictamini eſſe inhærendum, illudque mandandum executioni, ſive judicium

judicium verùm tulerit, ſive falſum & malum, modò non malâ fide.

Obligandi vis quã habet conſcientia, ab auctoritate & lege Dei eſt.

8. Et quidem ſi verè præceptum ſubſit, nemo ibit inficias, Conſcientiæ tunc omnino parendum eſſe. Sic eſt inquies; aſt tum non Conſcientiæ ſed legiſlatori obeditur; neque tunc temporis à Conſcientiâ, ſed à lege latâ oritur parendi obligatio. Fateor ita eſt: ſi obligationem remotam ſpectes, à legiſlatore naſcitur obligandi vis; ſed ſi proximam, legis nempè applicationem, ſanè a Conſcientiâ rectè dicitur exoriri. Juvat rem hanc ipſis D. Thomæ verbis expedire, è quibus fiet manifeſtum quâ ratione verum ſit, ne Dei quidem legem, niſi per conſcientiam obligare. Dilucidè rem explanat comparatione è vinculis, corporumque obligatione, eleganter petitâ. *Ita*, inquit, *ſe habet impertum alicujus gubernantis, ad ligandum in rebus voluntariis illo modo ligationis qui voluntati accidere poteſt, ſicut ſe habet actio corporalis ad ligandum res corporales neceſſitate coactionis. Actio autem corporalis agentis, numqnam inducit neceſſitatem in rem aliam, niſi per contactum coactionis ipſius ad rem, in quâ agit. Unde nec ex imperio alicujus Regis, vel Domini ligatur aliquis, niſi imperium attingat ipſum cui imperatur: attingit autem ipſum per ſcientiam. Unde nullus ligatur per præceptum aliquod, niſi mediante ſcientiâ illius præcepti. Et ideò ille qui non eſt capax notitiæ, præcepto non ligatur. Nec aliquis ignorans præceptum Dei, ligatur ad præceptum faciendum, niſi quatenus tenetur ſcire præceptum. Si autem non teneatur ſcire, nec ſciat, nullo modo ex præcepto ligatur. Sicut in corporalibus, agens corporale non agit niſi per contactum; ita & in ſpiritualibus, præceptum non ligat niſi per ſcientiam. Et ideò ſicut eſt eadem vis quâ tactus agit, & quâ virtus agentis agit, cùm tactus non agat niſi virtute agentis; & virtus agentis, non niſi mediante tactû: ita eadem virtus eſt quâ præceptum ligat, & quâ Conſcientia ligat: cùm præceptum non liget niſi per virtutem Scientiæ, nec Scientia niſi per virtutem præcepti. Unde cùm Conſcientia nihil aliud ſit, quàm applicatio notitiæ ad actum, conſtat quod Conſcientia ligare dicitur, vi præcepti Divini. Ergo dicendum quòd homo non facit ſibi legem; ſed per actum ſuæ cognitionis quâ legem ab alio factam cognoſcit, ligatur ad legem implendam.* Ita Sanctus hic Doctor. Nihil ſanè poterat dici illuſtrius, ad declarandam totam rem, & præcipuè unde tanta ſit, quæ à Conſcientiâ voluntati imponitur, parendi neceſſitas.

Omnem à Dei lege exiſtere obligandi vim.

D. Th. q. 17. de ver. a. 3.

Tandem vim habet conſcientia eum in proponendâ lege Dei errat bonâ fide.

9 At quid ſi præceptum nullum ſit inquies, an etiam erranti Conſcientiæ præſtanda eſt obedientia? & quo jure? Mox id videbimus. Præſtandam verò prorſus eſſe & erranti, quamdiu latet error, obſequendum eſſe, eſt Catholicorum omnium cum D. Thomâ, qui mentem ſuam variis exponit locis, conſtans ſtabiliſque ſententia. Adeò ut oppoſitam D. Thomas vocet *irrationabilem*; Adrianus verò & Corduba hæreticam, ut quæ D. Paulo, cujus ſententiam mox referemus, manifeſtè adverſetur; neque ab hac cenſurâ abhorret Vaſquez, ut qui eam dicit *hæreticam ab omnibus jure cenſeri*. Quidquid de hæreſis notâ ſit, ſatis conſtat eam ſine temeritate non poſſe defendi; neque etiam ab ullo Catholico ſcio jam propugnari. Oſtendendum eſt igitur, ut clarè loquar (neque enim hæc iis ſolùm ſcribo qui Theologicis quæſtionibus aſſueti, generatim tantùm aſſertiones ſibi proponi poſtulant) oſtendendũ inquam, quòd qui peccatum eſſe judicat id, quod verè peccatum non eſt, ab eo ſi non abſtinet, non minùs ſe ſcelere malè apprehenſo polluere, Deumque offendere, quàm ſi re ipsâ Divinis legibus eſſet prohibitum. Sic ſi ceræ particulam è templo ablatam profanis uſibus applicare, furtum ſacrilegum eſſe cenſueris; aut diem veneris cum Jovis die deſignatione tuâ commutaris, ac propterea eo die abſtinendum carnibus judicaris; (quæ non niſi errantis Conſcientiæ ſunt judicia) iis tamen ita voluntas conſtringitur, acſi veram de iis actionibus ſententiam tuliſſet. Et qui mendacium nulli noxium, lethale crimen eſſe ſtatuit, profectò quoties mentitur, lethali ſeſe crimini reddit obnoxium, quamdiu errore ſuo mens implicatur.

D. Th. q. 17. de verit. a. 4 1. 2 q. 19. a. 5. & 6. Vaſq. in 1. 2. diſp. 59. c. 2.

Probatur ex S. Paulo.

Et verò ipſiſſimum id eſſe D. Pauli dogma, ob quod contra- 10
riam ſententiam hæreſis arguebat Adrianus, non renitente Vaſquezio, hæc ipſius verba ſatis indicant. *Scio & confido in Domino Ieſu quia nihil commune per ipſum, niſi ei qui exiſtimat quid commune eſſe; ipſi commune eſt*. Et aliquibus interjectis. *Tu fidem habes? penes temetipſum habe coram Deo. Beatus qui non judicat ſemetipſum in eo quod probat... Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt, quia non ex fide. Omne autem quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Atque ut hujus oraculi ſenſus & vis melius percipiatur, iſtud eſt revocandum in memoriam, plurima ciborum genera Iſrëliticæ genti Divinâ lege fuiſſe prohibita, puta carnes porcinas, farcimina ſanguine animalium farta, aliaque hujus generis; quæ quia gentili-

Ad Rom. 14. v. 14. v. 22.

gentilibus erant promiſcuè uſitata, *Communia* dicebantur à Judæis, aut etiam *immunda*: ſicque, *Commune* aut *immundum*, non aliud Judæis ſignificabat, quàm vetitum. Jam verò Chriſtianos inter, qui ex Judaismo Chriſti ſacra ſusceperunt, plurimi exiſtimabant, ſeſe etiam Baptiſmo jam ſuſcepto, nihilominus à gentilium cibis prohiberi: aut quod judicarent antiquatæ legis ceremoniis adhuc implicari ſe; aut ſanè cibos illos eſſe vetitos, quòd naturâ ſuâ verè *immundi eſſent*, & ſpurcitiem quandam naturæ contrariam continerent. Ut ut ſit, manifeſto tenebantur errore, & nihilominùs ita ſententiæ mordicus adhærebant, ut Chriſtianos alios Judæos, ſine diſcrimine ullo cibis gentilium veſcentes contemnerent, ſceleris arguerent, & ob inolitam ab ipsâ infantiâ ab ejusmodi cibis alienationem animi, etiam iis ſine crimine nunc utentes, non ſine magno Chriſtianæ charitatis detrimento & labe, publicè quoque averſarentur. Huic incommodo occurrit Apoſtolus, &, inquit, *ſcio & confido*, id eſt fidenter aſſero, nihil commune, id eſt nullum cibum Chriſtianis prohibitum eſſe *per ipſum*, id eſt per Chriſti legem. Ei verò *qui exiſtimat quid commune eſſe*, aut prohibitum, *ipſi commune id eſt*, hoc eſt, prohibitum. Tum verò eos qui erranti Conſcientiæ tantopere inhærebant, aggrediens, *Tu fidem habes*, inquit? id eſt, Tu tuam habes conſcientiam cui obſequeris? Ita ſit. Sed *penes temetipſum habe coram Deo*; hoc eſt, ſecundum tuæ Conſcientiæ dictamen actiones tuas moderare, ſed ne dirige, aut cura, aut judica alienas; felicior enim eſt, qui ſeipſum non condemnat, neque ſcrupulos dum comedit movet, neque ullum diſcrimen cibis interjicit. *Qui autem diſcernit*, hoc eſt qui differentiam facit cibos inter, quaſi vetiti quidam eſſent, quidam autem permiſſi, & nihilominùs promiſcuè iis veſcitur, *damnatus eſt, quia non ex fide*, id eſt non ex Conſcientiæ dictamine cibis utitur. Atque hæc omnia demum concludit pervulgatiſſimâ illâ ſententiâ, *Omne autem quod non ex fide, peccatum eſt*: id eſt, omne quod non eſt ex Conſcientiâ, aut ut paſſim dicimus, quod non fit bonâ fide, peccatum eſt. Per fidem autem, Conſcientiam intelligi, mens eſt paſſim Sanctorum Patrum. Certè de fide Chriſtianâ quâ Chriſto creditur hic non agi, ex ipſo ſententiæ contextu patet: neque ſanè ultima primis ſatis aptè cohærerent. Vides itaque hic, Chriſtianos, per merum errorem, malè de ciborum delectu judicantes

Expoſitio D. Pauli.

Scildere tract. 1. de Conſc. n. 15 & 18

ſupplicio: falsò enim primum iſtud judicât; neque enim prohibetur niſi ab errante Conſcientiâ: quæ ſi ſibi lex eſt, certè humana eſt; & ut Præclarè P. Scildere. *Legiſlatores humani non ſolent imponere pœnas, niſi tranſgreſſoribus veræ legis.* Unde inquit & rectè. *Is qui falsò putat alicui actui annexam eſſe excommunicationem, & illum ponit, non incurrit excommunicationem.* Hæc cùm ita ſint, cur ſupplicii æterni erit reus, qui actum poſuit quem pœnis illis eſſe obnoxium falsò judicabat? Alterum verò quod afferebatur, nimirum Conſcientiæ ſine ſcelere non obtemperari, eò quòd ipſa ſit immediata humanorum actuum regula; fateor ita eſſe, cùm ſuperior Dei lex actioni faciendæ verè applicatur. At, quam demum Dei legem Conſcientia errans voluntati applicat, ubi nullam, ut ſupponitur, præceptum Dei de hâc actione ponendâ, puta de ſervando jejunio diè jovis, ſit, & ut D. Thomas ait: *Homo non faciat ſibi legem, ſed per actum cognitionis quâ legem ab alio factam cognoſcit, ligetur ad legem implendam?* Atque hæc quidem non idcircò attuli, quòd à graviſſimorum Theologorum judicio velim diſcedere, ſed ut ſufficultatibus propoſitis magis dilucidetur tota res. Hoc ut agam, aliâ lubet viâ inſiſtere.

*2 Fateor itaque, à conſcientiâ, etiam errante, obligationem exiſtere, eamque eſſe proximam & immediatam humanorum actuum regulam, cui penitus obſequendum ſit: At verò obligandi jus, non à Conſcientiæ naturâ aut dignitate; ſed à legislatoris Dei auctoritate penitus provenire aſſero, cujus lex & imperium à Conſcientiâ ſolâ, voluntati humanæ legitimè denuntiatur. Itaque ſi ab alieno abſtinendas eſſe manus judicat conſcientia, illi judicio prorsùs acquieſcere tenetur voluntas: eique dum paret, Deo paret, cujus veram legitimamque legem voluntati exhibuit Conſcientia. Jam verò, cùm res aliqua quaſi à Deo præcepta, quæ tamen minimè præcepta eſt, à Conſcientiâ proponitur, iſtud cùm diſcernere voluntas minimè poſſit, ſanè ſi rem ſic propoſitam non exequatur, eique ſeſe exhibeat refractariam; ſatis reipsâ jam demonſtrat, ſeſe imperia Dei flocci pendere, & legislatoris contemnere auctoritatem, etiamſi verum eſſet, quod à Conſcientiâ falsò proponitur, Dei imperium. Non enim alio modo exhiberetur voluntati ſi verum eſſet præceptum, quàm quô nunc id quod falſum eſt, per errorem exhibetur. Hinc optimè D. Tho-

Reſolvitur, totâ conſciētia obligantis vim, etiā cum errat, à Dei auctoritate eſſe etiamſi non ſit Dei lex quæ proponitur

D. T. de verit. q. 17. a. 4.

mas: *Non igitur propter hoc Conſcientia (* ſcilicet errans *) dicitur ad aliquid ligare, quòd ſi illud fiat ex tali Conſcientiâ, bonum ſit* (ſi cæteroquin malum ſit aut indifferens, ut mox ſe explicat) *ſed quia ſi non fiat, peccatum incurritur.* At ex quo capite, cùm non ſit lata lex? Audi. *Non videtur autem poßibile, quòd aliquis peccatum evadat, ſi Conſcientia quantumcumque errans dictet aliquod eſſe præceptum Dei, quòd eſt indifferens ſive per ſe malum, ſi contrarium tali Conſcientiâ movente agere diſponat. Quantùm enim ex ſe eſt, ex hoc ipſo habet voluntatem legem Dei non obſervandi, unde mortaliter peccat.* Sic ergo, qui de jovis quem credit eſſe veneris, conſcientiâ licèt per errorem denuntiante abſtinendum eſſe carnibus, iis nihilominus veſcitur, ita conſtitutus eſt animo, ut legitimum imperium ſeu Dei ſeu Eccleſiæ excuſſurus ſit, ſi verò veneris die mandatum proponatur, non aliter ſanè quàm nunc voluntati proponendum. Et ſic verè & propriè voluntati Divinæ humana refragatur, non quidem illi quâ die jovis abſtineri vult à carnibus, nam id verè non vult; ſed quâ auctoritatem ſuam non patitur peſſum dari, voluntatemque divinam contemni etiamſi per errorem conſcientiæ, alia quam ſit, animæ proponatur. Sic ſanè qui per errorem aulicum habet ludibrio, quem ſibi Regem eſſe alienus error perſuaſerat, Regem ipſum contumeliâ affeciſſe cenſendus eſt. Et qui Regis mandata & litteras, de quarum fide non dubitat, utpotè quæ ſigillo ſolito munitæ ſunt, & ejus qui ab epiſtolis eſt conſcriptæ manu, nihilominuùs abjicit & contemnit; eandem Regi injuriam impegiſſe dicitur, ſeu veræ fuerint Regis litteræ, ſeu per errorem à Scribâ confictæ. Sic ergo, integra ſtat Conſcientiæ etiam erranti auctoritas; quam illa non à ſe, ſed ab ipſo Deo habet; cùm ejus imperia voluntati repræſentare, legitimum Conſcientiæ ſit officium. Voluntatis autem cùm non ſit, vera à falſis diſcernere; certè eadem ſemper eſt, Conſcientiæ mandata Dei deferentis auctoritas, atque eadem voluntatis, ei obſequendi obligatio. Falli igitur ut poſſit Conſcientia, voluntas tamen errare minimè poteſt; cùm ſeſe ſemper Divinæ, quæ per Conſcientiam repræſentatur, auctoritati accommodet & ſubjiciat: ſin minùs, eam potiùs, quàm Conſcientiam ſuam contemnat ac vilipendat; quod prorsùs eſt nefarium.

§. III.

Digitized by Google

§. III.

Ponuntur conditiones quædam neceſſariæ ut quis peccet, agens contra Conſcientiam errantem, ſeu obligantem per errorem.

Improvidè parentes infantium vitia nonnunquã exaggerant.

13 ISTud igitur in confeſſo ſit, verè peccari, Deique auctoritatem proteri, dum dictamen Conſcientiæ, etiam falsò peccatum eſſe judicanti ubi peccatum non eſt; aut lethale eſſe per errorem ſtatuenti, veniale cùm ſit, voluntas nihilominus refragatur. Et ideò inconſultò admodum, imò & malè eos credo, ſive parentes, ſive nutrices, ſive puerorum inſtitutores agere, qui ut eorum teneras adhuc mentes à ſcelerum contagio avertant, eadem aut exaggerant, aut etiam iis actionibus affingunt quæ ſceleratæ non ſunt, aut ſanè non adeò ſceleratæ. Nihil non eſſe lethale crimen, pueris perſuadent nutrices quædam oppidò imprudentes. Si panem in terram projiciat petulans puſio, illicò mortale crimen id eſſe exclamant; ſi parenti infantes ſint immorigeri, ſi levi mendacio, ut fit, veritati refragentur, inferni ignes promeruiſſe deblaterant; & plurima in hunc modum inſtituendis pueris congerunt terriculamenta. Interim erroribus imbuitur mens tenera & credula; & cum ætate errores creſcunt, iiſque implicita Conſcientia ſæpè occaſionem præbet peccandi, ubi cæteroquin nulla peccandi eſt materia. Aliud ſanè eſt, contra bonos mores agere, aliud verò mortale crimen committere. Neque verò ut boni ingerantur mores, malique dedoceantur, ad ſcelera lethalia, ignisque æterni ſupplicia recurrendum eſt. Alia terriculamenta ſuppetunt, aliæ pueris infligi ſolitæ, ad manum ſunt pœnæ, quibus ab inhoneſtis actionibus arceantur, quàm exaggeratæ peccatorum hyperbolæ, per quas in errorem inducantur infantes; & cùm ſuccreverint, in vera ſcelera. Sufficit enim, uti jam dixi, judicare crimen eſſe id quòd agis, ut verè committas crimen, etiam ubi mali non eſt ſpecies.

Vt quis peccet contra Conſcientiam errantem debet judicium.

14 Ne tamen quis ſeſe peccaſſe non obediendo erranti Conſcientiæ facilè ſuſpicetur, & credat temerè; duo dicenda ſunt quæ rem explanent. Et *Primò* quidem Conſcientiam cui reſiſtit voluntas

Conſcientia eſſe certũ & indubitatum.]

luntas, firmam debere eſſe ſibique conſtantem. Judicium, inquam, debere certum eſſe & indubitatum, peccari in eo quod agitur, aut ſine peccato omitti non poſſe quod proponitur. Nam ſi certa ſit de actione ſuâ mens, & nihilominus inter agendum ſuſpicionibus exortis de rei malitiâ agitetur, quamvis inſtitutam actionem promoveat, non idcircò Conſcientiæ non cenſebitur obſecuta. Suſpiciones enim judicia non ſunt, atque adeò ad Conſcientiam minimè ſpectant. Sic qui die jovis menſæ accumbit, & cùm cæteris convivis carne veſcitur, ſi ſuſpicionibus agi cœperit, forſitan diem eſſe veneris, Ephemerides inſpiciendas antequam pergat, convivas fortaſſis eſſe hæreticos, è quorum exemplo dijudicari non poſſit jovisnè dies ſit an veneris, ut qui utroque perinde veſcantur carnibus: hiſce, inquam, ſi mali imaginibus agitetur, nihil quidquam ſanè de inſtitutâ comedendi ratione intermittat; neque quidquam contra errantem Conſcientiam ſeſe commiſiſſe exiſtimet. Nulla enim hîc Conſcientiæ veſtigia ſunt, cujus eſt non ſuſpicari, ſed certò & indubitatum ferre de malo ſententiam.

Deinde debet eſſe in errante libertas ad ponendum vel non ponendum actionem circa quã erratur.

15 *Alterum* quoque ſedulò eſt attendendum: nempè, neque verè neque falsò judicantem Conſcientiam obſtringere, niſi res imperata in libero hominis poſita ſit arbitrio, ſic ut in manu ejus ſit eam ponere aut non ponere, prout paragrapho ſecundo dicebamus. Nemo enim peccat in eo, quod ipſi vitio non poteſt verti & vituperio: hujus autem fundamentum eſſe, libertatem agendi aut non agendi, res omnibus in confeſſo eſt. Itaque ſi quis detentus carcere aut lecto affixus, judicet mortale crimen ſe committere, ſi die Dominicâ ſacris non interſit, atque adeò per errorem ei ſacrum hunc cultum imperet Conſcientia; nullo modo is contra Conſcientiam errantem peccaſſe cenſendus eſt, quantumcumque id ſibi per errorem perſuadeat, neque de hâc re ulla facienda eſt exomologeſis. Nulla enim ne Dei quidem vera lex obſtringere quemquam poteſt, ut id agat quod in manu ejus non eſt agere. Quantò igitur minus obligabit lex putatitia?

Sanch. l. 2 in Decal. c. 11. n. 3.

Multos à peccato excuſat defectus liberi arbitrii circa quaſdã materias.

16 Atque hinc ad graves difficultates, quas non pauci pariuntur, patet reſponſio. Plurimos eſſe conſtat, qui cùm ab omni actione quæ vel ſpeciem peccati gravioris præ ſe fert maximè abhorrent, interim tamen aut obſcœnis luduntur imaginibus, aut cogitationibus blaſphemis & hæreticis graviſſimè agitantur. Nullum quidem.

dem iis conſenſum præbent; ſed tamen vel præbere ſibi falsò credunt; vel etiam cogitationibus tam horrendis tangi, grande per errorem judicant piaculum. An hosce, ſaltem ob conſcientiam errantem, peccare quis dixerit? Minimè verò. Nam quamvis Conſcientia dictet, peccari quoties ejusmodi cogitatio in mentem venit, tamen obligatio nulla inde voluntati exoritur; cùm & præter, imò & contra voluntatem ea phantasmata, imagines, & cogitationes in mentis adyta, quaſi per vim ſoleant irrumpere; ſic ut voluntas hisce præpedita, libertate ſolitâ exuatur, easque, utcumque velit, minimè tamen poſſit repellere. Neque refert quod iis etiam conſenſum præbuiſſe ſibi videantur; nam & hoc falſum eſt; & ut conſenſum aliquem præſtiterint excipiendis hoſpitibus tam importunis, hunc ipſum non dedêre liberè, cùm in eo ſtatu non eſſet anima phantaſmatis tam vehementibus implicata, ut vires omnes quantæ ad libertatem requiruntur, poſſet explicare. Atque hoc argumento ductus, virginem quandam à peccati noxâ, judicio ſuo excepit P. Nicolaus Baldellus Societatis noſtræ Theologus acutiſſimus. Rem placet ejus verbis deſcribere, ut ad manum ſit narratio, quæ Confeſſariis, iisque qui animarum, & quidem piarum præcipuè, curam gerunt, maxima futura eſt uſui. Plurimùm enim, dæmonis artificio, inter pias mentes graſſatur hæc contagio. „ Ex hoc capite, inquit, amiſ- *Exemplū Virginis blaſphema & tamen innocentis.*

Baldellus l. 4. diſp. 4. n. 12. „ ſæ libertatis & potentiæ ad oppoſitum. aliàs cenſui eſſe excuſan„ dam ab omni culpâ nobilem virginem Romanam, quæ quamvis „ à primis annis vitæ innocentiam ſemper ſervaſſet, & pietati & „ virtutibus ſemper vacaſſet, tamen ex naturali melancholiâ eò „ devenit, ut videretur ſibi perpetuò iraſci contra Deum & contra „ Beatiſſimam Virginem, omnesque Angelos aut Sanctos Dei, „ eosque proſequi peſſimo odio, & blaſphemias omninò turpiſſi„ mas, atque graviſſimas in corde ſuo in eos jactare, & mala „ omnia pro quâcumque occaſione iis velle. Ut videretur ſibi „ v. g. pedibus ipſis velle eos calcare ac terere, cùm ambula„ ret; acubus velle pungere ac transfodere, cùm fortè acu ope„ raretur; cultris ac gladiis velle diſcindere, cùm ad menſam „ ſederet, & cibos cultro divideret; ipſa ventris excrementa „ velle illis in os ingerere, cùm ventrem exoneraret; & hujus„ modi alia. Et ex his omnibus maximam capiebat moleſtiam, „ ſeque perpetuis lachrymis conficiebat; eò quòd ſentiret, ut

„ ipſa dicebat, non ſolùm hæc ſibi eſſe in imaginatione aut „ mente, ſed etiam pertingere uſque ad cor, ſeque omnia corde „ admittere, vereque velle, & verum aſſenſum iis præbere. Et „ tamen præterea addebat, cupere ſe omnia oppoſita, & velle „ his omnibus aſſenſum negare, non tamen poſſe. Quòd enim „ hæc virgo in his omnibus omni culpâ vacaret, ex eo viſum „ eſt mihi patêre: quia omnes illæ pravæ apprehenſiones pro„ veniebant ex nimiâ intentione & efficacitate phantaſmatum „ notabiliter depravatorum per habitus, ut vapores melancho„ licos, & ex nimis importunâ illorum accurſione. Et ideò, quia „ non poterat cum illis exiſtere rectus uſus rationis & mentis, „ neque etiam poterat ſimul conſiſtere vera libertas; quæ tamen „ ſemper eſt neceſſaria ad contrahendam malitiam & ad pec„ candum. Et cùm miſella illa benè adverteret, & ore proprio „ confiteretur, ſe non poſſe cogitationes illas abjicere, & actus „ odii non elicere, illud tamen non capiebat, quòd ex hoc ipſo „ capite impotentiæ, eſſet immunis ab omni culpâ: & quia „ maximè angebatur, digniſſima erat omni commiſerationc. „ Hactenus Baldellus.

Atque hæc quamvis fuſiùs deſcripta adferre placuit, ut animarum directores non mirentur, ſi in ejuſmodi genios & ingenia inciderint: non enim exiſtimo depravatos melancholicoſque fumos omnes in hâc virgine fuiſſe abſumptos; nec diabolicas artes iis in rem ſuam egregiè abutentes, penitus in divexandâ hâc animâ exhauſtos eſſe. Certè in unam incidi, cujus hiſtoria erat huic perſimilis, præterquàm quòd in multis eſſet non parum magis deridicula, quamvis non illi ipſi qaæ errantis conſcientiæ aculeis torquebatur. Neque fœminarum tantummodò ſunt hæ miſeriæ; habent & viri ſuos fumos, habent & umbras ſuas. 17

Item viri committentur uti uti rebatur plurima homicidia.

Etenim novi ego virum ſani cœteroquin cerebri, hominem frugi & inſignem probitate, quique & privatas agebat res, imò & publicas, mente ſerenâ & placidâ; qui tamen in hanc devenerat opinionem, ſe ſputo ſuo hominem poſſe conficere; adeò enim id eſſe virulentum, ut quiſquis illud transgrederetur, illicò correptum iri ſibi certò perſuaderet. Itaque hâc mente ſeſe templa adire profitebatur ubi multus erat populus; & ne ictum falleret, ad vaſculum in quo aqua benedicta populo proponitur accedere, ibique excreare, ut certior eſſet aliquem unum ſaltem, ſputum

recens

recens transgreſſurum, cujus veneno ſic correpto tandem contabeſceret. Et quidem quinquaginta tria, eo modo, à ſe numerabat perpetrata virorum præcipuorum eâ in urbe homicidiâ. Rogatus à me, eccur ab execratione, aliis tam cruentâ, non abſtineret? Reſpondebat candidè, id verò non eſſe in manu ſuâ; urgeri ſe nimiùm homines trucidandi libidine. Erat interim homo mitiſſimus. An autem peccaſſe quis credat virum illum, ſaltem ex Conſcientiâ erroneâ, cùm actione non abſtinet, quàm ſine ſummo ſcelere non poſſe confici Conſcientia dictabat? Numquàm id ſanè crediderim: præpeditam enim habebat in hâc parte mentem, ſui libertatiſque ſuæ non ſatis compotem; & ſic defectu libertatis, nulla erat Conſcientiæ obligatio; quæ jure ſuo excidit, quoties incidit in voluntatem non omnimodis liberam, & ad agendum aut non agendum penitus expeditam.

§. IV.

Conſcientiæ ſine hæſitatione ullâ actionem aliquam permittenti, etiamſi erret, modò invincibiliter, impunè creditur, & abſque peccato eam ſequitur voluntas.

18 His ita ritè expoſitis, ad ſecundam partem accingamur. Et ſiquidem oſtenſum jam eſt, eam eſſe Conſcientiæ auctoritatem à Deo, quaſi voluntatis ſuæ interpreti & denuntiatori legitimo conceſſam, ut quæcumque ab eâ etiam per errorem mandata deferuntur, vim ſuæ legis obtineant, cui nefas ſit obedientiam denegare, licèt cæteroquin res nec prohibita eſſet nec illicita: iſtud modò inquirendum eſt, an etiam vice verſâ, Conſcientiâ actionem aliquam voluntati poſſit permittere quaſi licitam, cùm tamen à Divinis legibus, aut naturæ, aut etiam humanis prorſus ſit prohibita; & an hoc modo rem proponendo, voluntatem ab omni obligatione liberet, ſic ut actionem illam naturâ ſua malam, ſine ullo tamen crimine impunè committat. Res eſt ſcitu per neceſſaria, ut quæ ſeſe humanis actionibus ſæpiſſimè intermiſcet.

Dico

Conſciētia ex invincibili errore actionem alias malam permittenti, paretur abſque peccato

Dico igitur ſecundò, quotieſcumque Conſcientia bonâ fide, & abſque ullâ formidine dictat actionem aliquam licitè exerceri, nullius malitiæ conſcia, quæ tamen in actione ponendâ, reipsâ eſt; voluntatem tali conſcientiæ rectè acquieſcere, neque ulli eſſe crimini obnoxiam. Nam ſi D. Paulo teſte *omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt*, certè viciſſim quod ex fide bonâ, ſeu Conſcientiâ eſt aut fit, peccatum non eſſe, videtur D. Pauli ſententiæ & menti admodùm congruere; imò & rationi. Quæ ſanè admodùm debet eſſe perſpicua, cùm eam Catholicorum omnium *Scholaſticorum*, *& Papæ Scholis & Eccleſiis*, communem fuiſſe, etiam ſuo tempore Lutherus, uti mox videbimus, inſulsè lamentetur. Et verò, ſi nulla prorsùs lex, uti omnibus juris tam Divini quam humani conſultis in confeſſo eſt, Rem-publicam obſtringit niſi legitimè fuerit proclamata & verò etiam denunciata; neque peculiaria majorum imperia à privato homine jure poſſint exigi, niſi ratione bonâ & legitimè ad eum perlata fuerint; quæ quæſo ex capite, voluntatis Divinæ aut humanæ legis rea dicetur mens, ſi nulla legis ei facta eſt legitima denuntiatio? Atqui legem illam legitimè voluntati patefacere ſic ut obliget, id quidem ſolius eſt conſcientiæ, quod nemo negaverit: itaque ſi illa ſilet, neque rei malitiam aut prohibitionem ullam exponat, nullum ſanè, ſi actio illa ponitur, hîc video crimen poſſe committi. Silet enim conſcientia bonâ fide, eò quod præceptum omne ignoret ex hypotheſi, & ſic nulla eſt in illo ſilentio malitia. Voluntas vero minimè peccat, conſcientiam innocentem innocens ipſa nec mali appetens, bonâ fide ducentem dum ſequitur; alium enim, cujus veſtigiis inſiſtat, non habet ducem. Multò autem evidentiùs à ſcelere eximitur voluntas, ſi conſcientia non tantùm malitiam actionis non exhibet, ſed prætereà, uti fit ſæpiſſimè, poſitivè, ut ajunt, peccatum non eſſe judicet quod tamen verè peccatum eſt.

Ad Rom. 14. v. 23.

Et communis Catholicorū ſententia.

Probatur primò ex natura legis ignoratæ aut denunciatæ.

Et licèt verè erret errat tamen ſine culpâ aut ſcelere.

Aſt, errat inquies conſcientia. Fateor; at quid deinde? errat 20
tamen innoxiè. Et ſic errantem ſi ſequatur voluntas, parata ſequi etiam non errantem, tu ſcelus dicis? Audi. Tu me perperam agere criminaberis, ſi Regis imperia, quæ mihi per Scribæ qui ei ſemper eſt à litteris, legitimas veraſque tabulas deferuntur, promptè & ſine cunctatione ullâ, aut animi dubio executioni mandaverim; tu inquam Regi injurium me fuiſſe dixeris, eò

quòd

Digitized by Google

quod per Scribæ errorem aut ignorantiam, alia ad me mandata delata ſint, quàm quæ Rex ipſe mente conceperat, & à me voluiſſet facta dari? Certè ſi id quod egi, Regiæ menti non correſponderit; egi tamen ea, quæ, quin ejus voluntati congruerent, minimè dubitabam. Quinimò obedientem me, etiam errando demonſtro, Regiæque voluntatis admodùm obſervantem, qui Regis aſſeſſori & Scribæ tam facilè & tam exactè pareo. Idem prorsùs hîc contingit: tantùm immutanda ſunt Regis & Scribæ, inſerendaque Dei Conſcientiæque nomina, & res eſt eadem. Nam utcumque Divina lex & voluntas manifeſta ſit & evidens; tamen id etiam conſtat, eâ non obſtringi me, niſi mihi manifeſta ſit, & innotuerit. Voluntas autem naturâ ſuâ cœca eſt; neque ullam rerum agendarum habet ſcientiam, niſi quam ei præſtat Conſcientia: Conſcientia verò aut nullum voluntatis Divinæ affert mandatum, aut affert per errorem immutatum. Sequitur illud humana voluntas. Quid quæſo hîc agit abs re, aut quâ in parte ſeſe voluntati Divinæ opponit? Quòd rem agat, inquis, à Deo prohibitam. Prohibitam ſi voces, eò quòd actionem illam, ſi Dei præceptum ei innoteſceret, minimè licitum eſſet exhibere, fateor eſſe prohibitam. Prohibitam verò, ſic ut hæc de quâ agimus Voluntas, eam hoc in ſtatu in quo eſt, licitè & ſine ſcelere non poſſit exequi, id verò prorsùs nego. En verò quàm ſit innocens voluntas; ſanè ita conſtituta eſt, ut ne latum quidem unguem à Dei voluntate velit diſcedere. Quid igitur acturam exiſtimas, ſi vel minima mali ſpecies ſeſe offerret? abſtinere ſine dubio à re propoſitâ: & perire mallet, quàm tam juſtis Dei imperiis refragari. Itaque quod agit, bonâ fide agit; & bonâ fide Conſcientia id agi permittit, aut etiam agendum judicat: itaque omnia cùm hîc fiant fide optimâ, ſanè peccatum non eſt, nec à Conſcientiâ, nec à voluntate.

Quomodo talis actio dicenda ſit voluntaria, itemque non prohibita.

21 Rem omnem exemplis declaro. Certum licèt ſit, mendacium omne Divinâ lege prohiberi, ſi tamen Conſcientia mihi in evidenti periculo mortis conſtituto, ſine ullâ hæſitatione dictet, mentiri poſſe me, ut morti injuſtè inferendæ, me, aut quemvis alium eripiam; ſanè mendacium proferre poſſum ſine crimine, imò & debeo, ut charitatis aut miſericordiæ, quæ mihi exhibentur, præcepta obſervem. Quinimò eo in caſu, ut egregiè docet Caſtro-Palao, Deus ipſe præcipit eſſe mentiendum, *non quidem abſolu-*

Exponitur per caſus particulares hæc ſententia.

Caſtro-Palao de Conſc. diſp. 1. pun. 2. ad 5.

abſolutè, inquit, *ſed ex ſuppoſitione quòd Conſcientia errans id dictet.*

Rurſus quamvis Eccleſiæ præceptum ſit, abſtinendum eſſe à carnibus die veneris, ſi per ignorantiam judico non eſſe diem veneris, ac proinde eâ me tunc lege non teneri, impune veſcor carnibus. Aut ſi ratione bonâ, aut medici judicio inductus, planè judico carnium eſum valetudini prorſus eſſe neceſſarium, quamvis reipsâ non conducat; non tantùm poſſum, ſed & manifeſtè obſtringor edictum errantis ſequi Conſcientiæ; modò ſic conſtitutus ſit animus, ut nullâ malitiæ fortè latentis ſuſpicione agitetur & ab omni eſu carnium paratus ſit abſtinere, ſi vel minima Dei offenſâ actioni ſuæ foret intermixta. 22.

Probatur 2. ex naturâ voluntarii quod ad peccandū requiritur.

Ut verò eorum quæ jam dicta ſunt penitius afferam fundamentum, & rationem, è quâ ſententiæ allatæ pateat evidentia; 23. iſtud certè nemo Theologorum negaverit, ad conſtituendum peccatum, ſi non requiritur, ut planè ſit liberum iſtud committere, aut non committere, ſaltem ut minimum requiri, ut ſit voluntarium. Ita ſentiunt omnes ſcholæ, nullâ penitus diſſentiente. Atqui error hic de quo agimus, aut ignorantia invincibilis tollit omne voluntarium; igitur & peccatum. Hypotheſis, manifeſta eſt D. Thomæ ſententia, & porrò communis omnium D. Th. ſenſus. Audi Doctorem Angelicum, totam rem dilucidè explanantem. q. 3. de malo a. 8 *Dicendum,* inquit, *quòd cum de ratione peccati ſit, ut ſit voluntarium, intantùm ignorantia habet excuſare peccatum in toto vel in parte, inquantùm tollit voluntarium..... Cùm autem ignorantia ſit in intellectu, ordo ignorantiæ conſiderari poteſt ex ordine intellectûs ad voluntatem. Præcedit enim ex neceſſitate actus intellectus actum voluntatis; quia bonum intellectûs, eſt voluntatis objectum. Et ideò ſublatâ cognitione intellectûs per ignorantiam, aufertur voluntatis actus; & ſic tollitur voluntarium quantùm ad hoc quod eſt ignoratum. Vnde ſi in eodem actu aliquid ſit ignoratum & aliquid ſcitum, poteſt eſſe voluntarium quantùm ad hoc quod eſt ſcitum; ſemper tamen eſt involuntarium quantùm ad hoc quod eſt ignoratum: ſive ignoretur deformitas actûs (puta cùm aliquis neſcit fornicationem eſſe peccatum, voluntariè quidem facit fornicationem, ſed non voluntariè facit peccatum) ſive ignoretur circumſtantia actûs; ſicut ſi aliquis accedit ad mulierem quam credit eſſe ſuam; voluntariè quidem accedit ad mulierem, ſed non voluntariè ad non ſuam.*

En ut Sanctus Doctor ſine ullo diſcrimine loquatur de ignorantiâ juris naturalis aut Divini. in primo caſu, & de ignorantiâ ut vocant facti, in ſecundo; quod mox nobis erit uſui. Enumeratis deinde aliquot ignorantiæ affectatæ & voluntariæ generibus, quibus docet minui quidem aliquando, non tamen penitus tolli voluntarium, tandem ſic ad rem meam concludit articulum. *Si autem ignorantia nullo prædictorum modorum ſit voluntaria; puta cum eſt invincibilis, & tamen eſt abſque omni inordinatione voluntatis, tunc totaliter facit actum ſequentem involuntarium.* Tollit tunc igitur ex mente D. Thomæ, omne peccatum. Deinde ut ſe, & auctoritatem D. Ambroſii, quam ſibi oppoſuerat, explanet, ita pergit. *Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Ambroſii ſic ſolet exponi: Graviſſime peccas, ſi ignoras; id eſt periculoſiſſime: quia dum neſcis te peccare, remedium non quæris. Vel loquitur de ignorantiâ affectatâ, quâ aliquis ignorare vult, ne à peccato retrahatur.* Hæc mens eſt D. Thomæ, hæc ſententia plana & dilucida. Non habeo quod apponam.

§. V.

Exponuntur tres modi quibus error invincibilis committi poſſit à Conſcientiâ, qui tamen ei culpæ verti non poſſit.

24 Istud tamen explicandum adhuc reſtat, quo pacto error ille qui peccatum excuſet, Conſcientiæ poſſit obrepere, ſic ut de errore ſaltem ipſo non poſſit à Deo conveniri. Nam ſi dolo malo, aut per conniventiam ſceleris affectata eſt ignorantia, certum id eſt perperàm agi omnia. Aliquâ enim ſine dubio perverſitas menti occurrit; quam ignorare dum ſatagis, ipſo ignorandi ſtudio, eam te aliquouſque percepiſſe conſiteris. Hoc autem non eſt penitus ignorare malum: & ſic non agitur bonâ fide, ſed prorsùs malâ & perversâ. De hâc verò hîc non agimus. Dicendum eſt igitur quis error ille ſit, & quot modis Conſcientiæ obveniat: is, inquam, qui & ipſe inculpatus ſit, & qui malam licèt actionem exhibendam voluntati proponat, eam tamen à peccato abſolvat.

Error poſitivus.

Tribus illum modis intellectui video poſſe irrepere. *Primò* quidem per rationem falſas quæ menti occurrunt, aut etiam ab alio proponuntur: rurſus per aliena exempla quibus ab ipsâ pueritiâ quis eſt innutritus, poteſt animus in errorem induci; ſic ut judicium ſincerum ferat indubitatò rem eſſe licitam, quæ tamen eſt illicita. In errore, quem quidem *poſitivum & affirmativum* vocare poſſumus, tunc proculdubio verſatur Conſcientia. Non tamen eſt voluntarius; nam nec voluntate quæſitus eſt, nec etiam voluntate nutritur aut continuatur, ſed meris rationibus; quas cùm non poſſit diſſolvere; imò cùm nequidem de earum falſitate vel minima ei incidat ſuſpicio, judicio ſuo fide optimâ acquiescit animus, ac propterea inculpatè. 25

Ignorantia invincibilis.

26 Poteſt etiam *Secundò* judicium iſtud falſum menti inſidere, ex merâ legis ignorantiâ, utpotè cujus ne prima quidem veſtigia ei aut inciderint âliquando, aut à quoquam fuerint per denuntiationem impreſſa. Et hic error paſſim dicitur, *Ignorantia invincibilis*, utpotè quam in manu ignorantis non ſit ullo modo deponere aut ſuperare. In errore rurſus eſt conſcientia, at rurſus inculpatè. Nec enim ex ipsâ eſt quòd fallitur; nec per ipſam ſtat, quo minùs ab errore extricetur.

Incogitantia inculpata.

27 *Tertiò* denique quamvis legis ſic ſit conſcia, ut ſi mentem adverteret, legislatoris voluntatem non ignoráret; ſit tamen ut aut oblivione merâ, aut aliis cogitationibus innocenter immerſa mens, legi præſtituto tempore adimplendæ non attendat, neque vel minimâ ejus memoriâ tangatur. Et hæc mera eſt, *incogitantia*, cui cùm nullus dolus malus aut peccatum anſam dederit, rectè ſtatuitur *inculpata*. Hi tres modi ſunt qui mihi ſaltem nunc occurrunt, quibus, ſine ullâ ſuâ culpâ aut noxâ, in errore poſſit conſcientia verſari. Operæ pretium erit quædam conſectaria ſubjicere, quibus quæ à me dicta ſunt magis declarentur, utpotè quæ ex iis legitimè conſequantur.

Quod ex errore poſitivo ſit, non eſt propriè peccatum

22 Itaque ſi conſcientia *primò* errandi genere, quem quidem *Errorem poſitivum* vocabamus, teneatur; manifeſtum eſt absque ullo peccato ei ſic erranti fidem dari. Nam nec error eſt voluntarius, & judicium ſine ulla hæſitatione fertur de rei propoſitæ bonitate; neque error poteſt deponi; & voluntas eſt absque omni deordinatione: ergo neque quod ex errore conſequitur, peccatum eſt voluntarium; uti paullò antè ex D. Thoma habebamus.

Igitur

Igitur nullo modo eſt propriè dictum peccatum. Sic qui judicat ſe in mortis periculo mentiri poſſe ut vitam ſervet, innocuè mentitur & ſine culpa.

29. Quid quòd & ipſum adulterium per hunc errorem commiſſum, ſi non omninò excuſat, ſaltem ſceleris condemnare non audeat D. Auguſtinus? rem actam eleganter narrat, ego eam ejus verbis dabo, quantùm quidem inſtituto meo eſt neceſſarium. Acindinus Antiochiæ Præfectus auri libram fiſco à debitore inferendam exigebat ſanè atrociter; nam carcere cùm debitor teneretur, mortem ei minabatur, niſi in ante diem præſtitutum pecunia ab homine inope repræſentaretur. Æs nullum erat in loculis, uxor erat domi ſpecioſa. Huic neſcio quis homo opulentus, ſed libidinis non ſatis potens, auri libram offerebat, una ſi ſe nocte ſibi proſtitueret. Pudica cùm eſſet fœmina, neque matrimonii legibus conſtitutum ei eſſet refragari, virum adiit, paratam ſe dixit vitium illatum pati, ſi tamen (verba ſunt D. Auguſtini) *ipſe conjugalis corporis Dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tanquam de re ſuâ, pro ſuâ vitâ vellet fieri.* En mulieris errorem manifeſtum. Judicabat enimverò id maritum tali in ſtatu poſitum poſſe concedere. Quid, quòd & maritus ipſe errore non ab ſimili teneretur? nam, ut ſtatim ſubjicit Auguſtinus, *egit illi gratias maritus, & ut id fieret imperavit: nullo modo judicans* (verba ſunt Sancti Doctoris) *adulterinum eſſe concubitum; quòd & libidò nulla, & magna mariti charitas, ſe jubente & volente flagitaret.* Et ut etiam mulieris bonam fidem, inculpatumque fuiſſe errorem demonſtret; *venit,* inquit, *mulier ad villam illius divitis, fecit quod voluit impudicus. Sed illa corpus non niſi marito dedit; non concumbere ut ſolet, ſed vivere cupienti.* Quaſi ſi dicat Sanctus, mulierem exiſtimaſſe Matrimonii jura ſe perſolvere, dum corporis ſui uſum, alieno in toro, conjugis ſui voluntati permittit, non jam delicias, ſed vitam ipſam ab uxoris corpore poſtulantis. Hæc inſtituto meo erant ſatis. Juvat tamen id quod ſupereſt hiſtoriæ pertexere, tum quia amœna eſt, tum quia tanto auctore tenetur. Ejus hæc ſunt verba. Re peractâ, *accepit aurum mulier. Sed ille qui dedit, fraude ſubtraxit quod dederat, & ſuppoſuit ſimile ligamentum cum terrâ. Quod ubi mulier jam domi ſuæ poſita invenit, proſiluit in publicum, eâdem mariti charitate clamatura quod fecerat, quâ facere coacta eſt.* Animadverte lector, charitate mariti coactam dici ab

D. Aug. l. 1. de ſerm. dom. in monte c. 16.

Expenditur hiſtoria D. Auguſtini de adultera Antiochenâ.

Auguſtino; hæc errori cauſam dedit; errabat igitur innocenter. Itaque *interpellat Præfectum, fatetur omnia; quam fraudem paſſa ſit, oſtendit. Tum verò Præfectus primò ſe reum, quòd ſuis minis ad id ventum eſſet pronuntiat: (tanquam ſi in alium ſententiam diceret) de Acindini bonis (hoc eſt ſuis) auri libram fiſco inferendam: illam verò mulierem, Dominam in eam terram, unde pro auro terram accepiſſet induci.* Dignam profectò tanto viro, & Romano nonnunquam Conſule ſententiam. Sed illi nolo immorari. Iſtud nunc indico, conſtare jam ex ipſo D. Auguſtino poſſe dari ignorantiam invincibilem alicujus juris naturalis, cùm eam in utroque hoc Antiocheno conjuge habitam narret, neque tamen, ut nonnulli hodie faciunt, eam tamquàm non poſſibilem rejiciat. Deinde adulterium ex illâ ignorantiâ ortum dum non damnat, ſatis indicat judicare ſe, potuiſſe ſine peccato committi. Starim enim narratæ hiſtoriæ ſubjungit hæc verba. *Nihil hic in alteram partem diſputo, liceat cuique æſtimare quod velit.* Quod quidem ſic intelligendum eſt, non ut quidam perperàm interpretari poſſent, quaſi ſi D. Auguſtinus in medio relinquat, an tali caſu jure poſſit adulterium committi; nam id anteà planè negaverat; ſed id ſolum aliorum æſtimationi judicandum relinquit, an reipsâ conjuges hi peccaverint. Et quod de hoc peccato ſpeciatim dubitet, manifeſtum eſt ex eo quod ſubjungit. *Liceat*, inquit, *cuique æſtimare quod velit*: an nempè hi conjuges peccaverint, an verò fuerint innocentes. *Non enim*, inquit, *de Divinis auctoritatibus deprompta hiſtoria eſt.* Quid deinde? an ideò vera non eſt? Non hoc dico ait Auguſtinus, ſed non ſatis mihi conſtat (res enim à quinquaginta annis tum contigerat) an verè judicarint ex errore poſitivo invincibili, ſibi licuiſſe eo caſu, alteri quidem imperare adulterium, alteri tam promptè imperatum exequi. Hinc nihil in alterutram partem de peccato commiſſo, aut non commiſſo inquit diſputo, quòd, de hoc judicio erroneo quid ſtatuendum ſit, non ſatis liqueat. Quamvis enim id ferat hiſtoria, non tamen hâc in parte, cùm de internâ hominum actione narrationem inſtituat, omnis ei fides danda eſt, cùm, inquit, *de divinis auctoritatibus non ſit deprompta.* Satis hoc ipſo innuens, criminis omnis eum abſoluturum conjuges, ſi de errore bonâ fide contracto, planè conſtaret. Quin imò hoc ipſum manifeſtè poſtrema ejus periodus indicat. Cùm enim dixiſſet, nolle ſe in alteram partem quidquam

Explicatur judicium D. Auguſtini de Antiochena adulterio.

quidquam diſputare, quòd *non ſit de divinis auctoritatibus de-prompta hiſtoria*; *ſed tamen*, inquit, *narrato hoc facto* (id eſt, ſi ita prout narratur contigerit) *non ita reſpuit hoc ſenſus humanus quod in illa muliere viro jubente commiſſum eſt, quemadmodum antea cùm ſine exemplo res ipſa ponebatur horruimus*. Propoſuerat enim ſibi quæſtionem Auguſtinus generatim, An ſcilicet peccent conjuges qui voluntate mutuâ corpus proſtituunt; quòd horrendum eſt ètiam dubitare; non autem propoſuerat veſtitam circumſtantiâ erroris inculpati, & in caſu quo hîc offertur. Hanc autem quæſtionem decidere ſpeciatim in hoc eventu non vult, quia de inculpato errore ipſi non omninò conſtat; deciſurus profectò ſi conſtaret. Libuit hæc fuſiùs diſputare, ut verus Doctoris Sancti ſenſus eluceſcat: & ne aliqui, qui malitiæ ſuæ & impudicitiæ patrocinium quærunt undique, & præcipuè à viris ſanctitate & doctrinâ illuſtribus, garrire audeant, ipſum Auguſtinum hoc loco de jure conjugum, in proſtituendis ex communi conſenſu corporibus, addubitaſſe. Non hoc dubitavit Auguſtinus, nec liberum reliquit cuique *in hâc parte æſtimare quod velit*. Sed an hi conjuges reipsâ peccaverint nec ne, hoc verò cuique relinquit æſtimandum. Ipſe verò de eorum innocentiâ non dubitat, ſi verè & ſine hæſitatione ullâ ſenſerint id licere.

30 Ex hoc errore non excuſari tantùm à peccato, ſed & laude dignisſimas cenſeo Virgines illas, quæ in turribus aliquando deprehenſæ, Caſtitatis conſervandæ ſtudio, ſaltu immani ſeſe dedêre præcipites; aut in flammas conjecêre ſe; aut etiam ne nimium ſpurcorum oculis placerent, ſuos ipſæ eruerunt; aut denique mammillis exſectis, pro pudicitiâ fortiter decertarunt. Numquam profectò magis conſpicuæ, quàm cùm ſine ullâ ſpecie, invicti animi in imbecillo corpore dedêre exempla. Heroicæ enimvero virgines, quasque omnes, etiam viri obſtupeſcerent, imitarentur autem perpauci. Scio equidem Divino afflatas Spiritu hæc facinora perpetraſſe, & eo ex capite non tantùm à crimine abſolvi, ſed & inter illuſtres Martyres ab Eccleſiâ univerſim reputari. Verùm & iſtud dico, etiamſi à Dei peculiari inſtinctu œſtroque compulſæ non fuiſſent, ad inferendam contra naturæ leges, naturæ ſuæ vim; ſi tamen errore invincibili tenebantur, naturæ legibus de conſervandâ vitâ, aut corpore non mutilandò ſe non obſtringi, tum cùm de vitio pudicitiæ inferendo, & propul-

Virgines ex mero errore pro Caſtitate conſervandâ, innocuè imò & laudabiliter ſe occiderunt.

propulſando agitur, ſanè non omni tantùm crimine liberas fuiſſe, ſed & ſummis laudibus efferendas, quæ gratiæ aut virtutis, cujus amittendæ periculum adeſſe judicabant, conſervandæ ſtudio, licitum ſibi putarunt & vim naturæ inferre, & reipsâ etiam conſtantiſſimè intulerunt.

Multis ex mero poſitivo errore hæreticis, non imputatur culpa.

Sic etiam nullus dubito, plurimos adoleſcentes, homines ruſticos, omniumque rerum ignaros, niſi quas inter mapalia, ovium greges, & boum armenta vident exerceri; item eos qui in abditis hæreticorum regionibus nati, nihil aliud ab ipsâ infantiâ audierunt, niſi prava falſaque dogmata, quibus innutriti numquam de eorum falſitate dubitarunt, neque Catholicos ad manum habent à quibus umquam fuerint inſtructi aut de errore dogmatum correpti; & ſi qui fortè occurrerint, qui obiter quid objecère, id certè ne minimam ipſis dubitandi anſam ſuppeditavit, utpotè qui paternâ inſtitutione errorem penitus imbiberant; eos inquam omnes, non dubito ego laborare errore prorſus inculpato: & eo ſi laborent, cum præſtantiſſimis Theologis fidenter aſſero, hæreſeos crimine non teneri, neque cælo excludendos, niſi alio quoquam ſcelere, innocentiæ in Baptiſmo acceptæ labem inferant. Atque hæc de primò erroris genere dicta ſint. 31

Varia ignorantiæ genera

Secundus error erat, quem *ignorantiam invincibilem* dicebamus. Hic autem non à ratione veritati oppoſitâ, prout prior; provenit, ſed ex merâ veritatis aut præcepti inſcitiâ. Et hæc quidem eſt varia, prout varia ſunt quæ ignorantur. Et ſiquidem quòd ignoratur, lex ſit jure naturali lata; *ignorantia juris naturæ* dicitur. Sic qui licitum credit ſeſe interimere; adulterium, aut fornicationem licitam; deſideria libidinoſa, aliasquè quæ luxuriam ſpectant occultiores actiones, obſcœnas tamen, peccata non eſſe, modò nemo complex iiſdem involvatur: hæc aliaque Decalogo comprehenſa, qui ignorat, ignorantiâ legis naturalis & Divinæ teneri dicitur. Quòd ſi lex Divina poſitiva fuerit quæ ignoratur, ut puta quæ circa Sacramentorum ſubſtantiam, & ſusceptionem verſatur, eam qui ignorat, *ignorantia juris Divini poſitivi* laborat. Hâc ſanè laboraret, qui neſciret ſe ad Confirmationis v. g. ſuſcipiendæ præceptum obligari. Si verò lex humana ſit quæ ignoratur, puta conjugia inter conſanguineos, aut cum prole quàm de Baptiſmi fonte ſusceperis eſſe irrita, *juris humani*, *Eccleſiaſtici*, 32.

aut

aut profani, prout lex fuerit, ignorantia erit. Denique ſi circa rem aliquam particularem verſetur error, dicetur *ignorantia facti*. Hâc laborat, qui hanc quam vult ducere, neſcit eſſe conſanguineam; hunc quem venerari lex naturæ imperat, neſcit eſſe parentem; hunc quem inter fruteta latentem videt, judicat feram eſſe ideoque telo impetit, cùm tamen homo ſit quem ferit.

33. Atque de his omnibus ignorantiæ modis, iſtud univerſim cum D. Thomâ, cujus verba jam recenſui, & unanimi Catholicorum conſenſu aſſero, quòd ſi ignorantia fuerit invincibilis, quidquid ex eâ committitur, peccatum propriè non eſſe; hoc eſt ejuſmodi, quod ad culpam pœnamve æternam poſſit deputari. Bonâ enim fide, & ſine ulla depravatione affectûs agit voluntas; nollet enim id agere, ſi ullam mali ſpeciem actioni ſuæ ſuſpicaretur ſubeſſe. Bonâ etiam fide agit Conſcientia; non enim de re faciendâ judicium ferret, ſi vel tenui errore ſuſpicaretur eſſe depravatum; igitur nuſquam peccatur. Verùm his non immoror, ut quæ fusè jam exegimus. Id tantùm nunc addo, hanc eſſe ipſiſſimam D. Auguſtini variis locis expreſſam ſententiam, quantumcumque quidam reluctentur. Ex pluribus do quædam teſtimonia. Celeberrimum eſt iſtud, quod & ſæpius repetit. *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras.* Ubi ergo non eſt quærendi negligentia, qualis non eſt niſi dum ignorantia eſt affectata, ibi ſanè, *invito*, id eſt non volenti ignorantia obvenit, quæ idcircò non deputatur ad culpam. Verùm ne me in oceanum auctoritatum immergam, unicam hanc arripio. *Si laborioſum eſt*, inquit, *omnia mandare memoriæ, hoc breviſſimum tene. Quæcumque illa cauſa eſt voluntatis, ſi non ei poteſt reſiſti, ſine peccato ei ceditur. Si autem poteſt, non ei cedatur, & non peccabitur. An ergo fallit incautum? ergo caveat ne fallatur. An tanta fallacia eſt, ut caveri omninò non poſſit? ſi ita eſt, nulla peccata ſunt. Quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri poteſt?* Quid clariùs in hanc rem dici poteſt?

Quæ per quamcũque ignorantiam invincibilem committũtur, propriè dicta peccata nõ ſunt

Hic n. 23. item 1. 2. q. 76. a. 2. & 3.

Hic § 4. toto.

D. Aug. l. de nat. & gr. c. 67. item Retract. l. 1. c. 19.

D. Aug. l. 3. de lib. arb. c. 18.

34 At inquies, D. Auguſtinus illicò ſubjungit id, quod jam dicta evertit. Addit enim, *Peccatur autem, caveri igitur poteſt* (ſcilicet inſcitia aut ignorantia.) *Et tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur.* Fateor. At quid exinde conficies? an Auguſtinum ſentire fallaciam ſeu ignorantiam omnem omninò caveri

Occurritur objectioni & explicatur locus D. Auguſtini.

caveri poſſe, ſeu eſſe vincibilem, ac proinde omnia peccata eſſe quæcumque ex ignorantiâ tanquam ex fonte facta derivantur, Minimè gentium. Nam Sancto Doctori præſtitutum erat oſtendere, quod paullò antè dixerat, peccati propriè dicti cauſam primam, eſſe ipſam voluntatem peccantis, ſeu ſceleratam exhibentis actionem; neque violentiæ, aut alteri cauſæ, fallaciæ ſcilicet aut ignorantiæ iſtud eſſe imputandum. Nam, inquit, quæcumque ſit iſta cauſa quæ voluntatem in peccatum ducit, *ſi non ei poteſt reſiſti*, hoc eſt ſi ſit invincibilis, *ſine peccato ei ceditur*. Rursùs, *an fallacia tanta eſt*, (hoc eſt, tam magna & generalis, ut ad omnes ſeſe hominum actiones extendat) *ut caveri omnino non poſſit? ſi ita eſt, nulla peccata ſunt, quis enim peccat in eo quod nullo modo caveri poteſt?* Tum ſubſumit. *Peccatur autem; caveri igitur poteſt*. Quorum verborum hic eſt ſenſus: Atqui aliquod committitur in orbe peccatum propriè dictum: ergo omnis fallacia non eſt ejuſmodi quæ caveri non poſſit; ac propterea non eſt quòd ad fallaciam, aut violentiam, aut coactionem, aut neceſſitatem recurras, ut peccatorum propriè dictorum cauſam invenias, uti faciebat adverſarius contra quem iſthic agebat Auguſtinus; *nec eſt*, uti antè dixerat, *cui rectè imputetur peccatum niſi peccanti; non eſt cui rectè imputetur niſi volenti*. Non igitur Auguſtini ſenſus hic eſt qui verbis illis affingi poſſet; peccatur autem per omnem ignorantiam, igitur omnis ignorantia caveri poteſt. Nam ſic non daretur ignorantia ulla invincibilis, quam tamen poſſe dari admittit Auguſtinus ipſe in eâ quam dixi Antiochenæ mulieris hiſtoriâ. Sed hoc vult; nimirum non omnia peccata ab ignorantiâ aut fallaciâ quæ ſuperari non poſſit profluere. Rurſus verò ne etiam omnia quæ ex ignorantiâ proveniunt, à peccati propriè dicti noxâ abſolvas, illicò ſubjungit. *Et tamen etiam per ignorantiam facta quædam improbantur*. Quædam, inquit, ergo non improbantur omnia. At quæ ſunt ea, ex Auguſtini mente, quæ per ignorantiam facta, nihilominùs improbantur? Dicam. Primò quidem ea, quæ aut ex affectatâ, aut ex vincibili committuntur ignorantiâ: qualia ea ſunt quæ de D. Paulo & Davide illicò adfert Auguſtinus. Secundò etiam ea, quibus ignorantia quidem invincibilis cauſam dedit: ſed ea ignorantia invincibilis, quæ non inculpatè, ſed per vitia & immania ſcelera, Deo ea vindicante, contracta eſt, quam mentis

Ibid. cap. infr.

Quænam ſint ea, quæ ex ignorantiâ facta, improbat Auguſtinus.

mentis cæcitatem *& Conſcientiam cauteriatam*, vocat Paulus. Et de hâc ignorantiâ loqui Auguſtinum manifeſtum eſt; ſtatim enim ſubjungit; *juſtam hanc pœnam de damnatione hominis venire. Nec mirandum eſt*, inquit, *quòd vel ignorando non habeat arbitrium liberum voluntatis ad eligendum quid rectè faciat; vel reſiſtente carnali conſuetudine, quæ violentiâ mortalis ſucceſſionis quodammodò naturaliter inolevit, videat quid rectè faciendum ſit, & velit, nec poſſit implere. Illa eſt enim peccati pœna juſtiſſima, ut amittat unuſquiſque quo benè uti noluit, cùm ſine ullâ poſſet difficultate, ſi vellet. Id eſt autem, ut qui ſciens rectè non facit, amittat ſcire quod rectum ſit: & qui rectè facere cùm poſſet, noluit, amittat poſſe cùm velit.* Patet nunc quæ ſit Auguſtini mens; quam fuſiùs inveſtigare operæ pretium eſſe duxi, ut pulviſculum illum exiguum, qui claritati pulcherrimæ ſententiæ aliquomodo officiebat, detergerem: unde manifeſtè eluceſceret, quid tantus Doctor de ignorantiâ invincibili, quæque nullo dolo malo contracta ſit, illo quem adduxi loco, judicaret. Judicat autem inculpata cùm eſt ignorantia, & ejuſmodi, *quæ caveri non poteſt*, id eſt quæ eſt invincibilis, id quod ex eâ committitur, vitio aut culpæ nullo modo verti poſſe.

35 Illa autem ignorantia talis eſt, cui neque cauſa eſt malâ fide data, neque occaſio quæ culpari poſſit; ac proinde non eſt affectata: & jam ejuſmodi eſt, ut de perverſitate judicii aut errore in quo verſatur Conſcientia, nulla aut ratio aut dubium incidat, quo animus à judicii ſui conſtantiâ dimoveatur. Ea certè vinci aut ſuperari ignorantia non poteſt, quamdiu non apparet aliquo jure oppugnandam. Hâc ſanè ratione paſſim Sancti Patres & Interpretes, Patriarcham Jacob à crimine abſolvunt, licèt dolo malo Labani deceptus, ad Liam acceſſerit, alieniſque complexibus operam dederit, quam fide bonâ in Rachele, conjuge legitimâ, exiſtimabat impendi. Laborabat enim ignorantiâ invincibili; quòd cùm alienam fidem ex ſuâ metiretur, vir antiquæ fidei ſummæque probitatis, nullo modo crederet perfidiam tantam in patrem proſtitutæ cadere poſſe; adeoque nullo modo dubitaret, quin legitimi tori jure frueretur.

36 Reſtat nunc *tertium* erroris genus, quòd meram, *incogitantiam*, dicebamus. Verùm de hâc nihil peculiare dicendum reſtat. Iſtud tantùm eſt repetendum, eas quæ ex illâ oriuntur actiones ſi bonâ *Facta ex inculpabili incogitantia peccata non ſunt*

ſi bonâ præſtantur fide, etiam ſemper eſſe innocuas. Hinc ſi verè quis non meminerit diem eſſe veneris, ſubitoque partem carnis, ne morâ temporis, aut calore æſtatis corrumpatur veritus, aut alia cogitans, ori inſerit & comedit, neque interim ulla præcepti occurrit memoria; innocuum eſt quod agit, & præcepti violati nec culpâ nec pœnâ involuitur. Eadem eſt enim hujus ignorantiæ, quæ præcedentium ratio: ſuſtulit namque id quod ad peccâti formam requiritur, nempè voluntarium. Neque ad rem facit ſi dicas, *æquiparari in jure, ſcire & debere ſcire.* Item, *ignorantiam juris non excuſare.* Nam fori externi & politici ſunt hæ regulæ. In hoc enim ex præſumptionibus agitur, internas hominum actiones diſcernere Judici cùm non detur. Præſumitur autem is ſcire jura, qui ea debuit non ignorare. Hinc ea ſi infregerit, ſciens & ex propoſito illa violaſſe, in humano foro cenſendus eſt. In foro autem interno, ſicut Conſcientiæ, quæ actionum omnium judex eſt, conſtare poteſt, an omnia fide agantur bonâ; an ignorantia verè fuerit invincibilis an affectata; an incogitantia innocua fuerit, an contrà falsò infractæ legi prætendatur; ita etiam legitimè poteſt ſententiam ferre, & ignorantem ſe, à violati juris, quod ignorabat, crimine ritè abſolvere.

§. VI.

An detur ignorantia aliqua juris naturæ, & qua? Probatur dari.

Datur ratio cur hæc quæſtio particulatim proponatur.

QUamquam autem ea quæ à me expoſita ſunt, plana ſint adeò & manifeſta, ut nullâ ratione bonâ à quoquam poſſint refutari: & verò in tribus ignorantiæ generibus, ab omni Catholico homine ferè admittantur; tamen duæ difficultates ignorantiæ juris naturæ obvoluuntur, quas penitus exequi non eſt animus. cùm is graviſſimorum Theologorum fuerit præclarus labor: neque verò libet toties acta agere, aut farcinas meas inſtruere de alieno. cùm id non ſit neceſſe. Diſſimulare tamen eas omninò non poſſum, ne quidquam ſedulus Lector requirat hâc in pârte, quod ad Conſcientiam moderandam requiritur. 37

Fortaſſis

Fortaſſis etiam non parvo uſui erit hæc diſſertatio, ut fucus detrahatur aliquorum licentiæ, qui dum magnificis verbis, mortalium Conſcientiis ſeſe dicunt conſulere, turbant omnia & ſacra & profana, & quod ipſis pejus eſt, ſe. Modeſtè itaque agamus omnia: ita vult Paulus: *Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus*: quod iis præcipuè incumbit, qui modeſtiæ facti ſunt, aut haberi volunt profeſſores. Multa enim in hâc materiâ de quâ agimus, acta ſunt & dicta ab adverſariis ſatis perperàm. Multorum, inquam, in Eccleſiâ excellentium virorum proſciſſâ fama, calumniis, & quidem immanibus impetita virtus, arroſi mores: quibus non habeo quod reſpondeam, niſi turpe admodùm eſſe, veritatis inquirendæ prætextu, Chriſtianam charitatem tam enormiter violari. Et quamquam durioribus verbis ejuſmodi injurias poſſem refellere; tamen uti rectè de ſe dicebat Tullius, non tam meminiſſe debeo quid ejuſmodi homines mercantur audire, quàm quid me deceat dicere, & calumniatoribus objectare. Igitur rebus agamus rem, non dicteriis aut calumniis.

Non ſatis modeſtè hanc tractant adverſarii.

Ad Phil. 4. v. 5.

38. Itaque quamvis in aliis admittendis nulla ſit difficultas, gemina tamen in juris naturalis ignorantiâ objicitur. Primò enim negant nonnulli, ullam dari hujus juris ignorantiam, cùm ipſi naturæ inſerta ſit lex, eique coæva: itaque volunt omnem juris naturalis ignorantiam eſſe vincibilem aut affectatam, ac proinde numquam à peccato excuſare. Atque de hac quæſtione ſatis modeſtè diſputatur. Altera ab aliis agitur turbulentiùs. Nam quamvis eam dari admittant, dicunt tamen eam à peccato neminem prorſus excuſare; novitia eſſe Theologaſtrorum ſimilia docentium commenta, perniciem bonorum morum, Theologiæ veræ deſtructionem, cœcos eſſe & duces cœcorum hæc qui populo imponunt; & multa in hanc ſententiam, quæ mox videro. De primâ quæſtione agamus modò.

39 Ac primò quidem, dico cùm Vaſquez, generalium legum naturæ non dari ignorantiam invincibilem. *Poſſet quidem*, inquit, *aliquis eas non conſiderare; at verò aliquo modo ignorare non poſſet*. Ratio autem ea eſt quæ modò allata eſt; nempe quod lex illa naturæ rationali ſit ingenita; quodque primum fundamentum ſit è quo actionum humanarum petenda ſit honeſtas. Et ſicut aliarum ſcientiarum prima quædam ſunt principia, quæ nec demonſtrari poſſunt, nec ignorari ab eo, qui eam ſcientiam, cujus

Vaſq. in 1. 2. diſp. 122, c. 2.

Nō datur in homine ignorātia generaliū legum Naturæ.

 hæc

Adverſariis magno apparatu auctoritates SS. Patrum congerũt, ut probent res claras & quæ ad mittũtur ab omnibus.

hæc ſunt principia, profitetur; ita & hæc ſunt ejuſmodi fundamenta, quibus rationalis vitæ & commercii facultas omnis & ſcientia, quam ratio ab homine exigit, incumbit. Quæ proinde nec demonſtrari ulteriùs debent, nec ſine naturæ rationalis vitio & ſubverſione, poſſunt ignorari. Atque ad hanc legis naturæ & Decalogi ſcientiam generalem, revocandæ ſunt Patrum ſententiæ, quibus aſſerunt legem Dei inſcriptam in cordibus noſtris, Decalogi præcepta ignorari non poſſe, & multa in hanc rem; quæ quidem affatim congerunt adverſarii labore magno; credo ut folia impleant & auctoritatem ex tantâ ſententiarum farragine ſibi concilient; fructu verò nullo, ſi iis ignorantiam omnem juris naturalis velint excludere: quandoquidem generalem illam primorum principiorum naturalium, quæ Decalogo continentur ſcientiam, de quâ ſolâ loquuntur Sancti Patres, naturæ minimè denegemus.

Datur tamen ignorantia earum legũ, quæ ex primis, per conſequentiam deducuntur.

Aſt verò (quòd & in aliis ſcientiis ſæpiſſimè contingit,) ut ex 40
primis principiis quæ ab omnibus cognoſcuntur, conſecutiones multæ & conſequentiæ deducuntur, quas non omnes æquè facilè intelligunt, aut præ mentis hebetudine, aut quòd è primis principiis ratiocinationem non rectè inſtituant ipſi, aut ab aliis inſtitutam non percipiant: ita fit ſæpiſſimè, ut conſequentias è primis naturæ rationalis principiis, quæ nemo ignorare poteſt, legitimè quamvis deductas, multi non intelligant: aut quòd tardo ſint hebetique ingenio, aut quòd reipsâ obſcuriores ſint, quam ut paſſim intelligantur, aut etiam quòd ipſis numquam ſint propoſitæ. Atque hæc eſt ipſiſſima D. Thomæ ſententia, quam clariſſimis exponit verbis. *Hujuſmodi*, autem inquit Vaſquez, *ſunt præcepta contra delectationem moroſam in materiâ venereâ; unius uxoris & perpetuitatis matrimonii*, adde & voluntariæ pollutionis, præſertim valetudinis conſervandæ prætextu; imò & fornicationis, cujus ignorantiam invincibilem dari poſſe agnoſcit D. Thomas, prout antè vidimus, atque alia ejuſmodi. Hæc, inquam, & ſimilia, quamvis ſint juris naturæ, aliquando & quidem inculpatè ignorantur.

D.T 1.2. q 94. a. 4

Hic n. 23.

Probatur primò ratione.

Quid enim? an ea omnia tam evidenter educuntur ex primis 41
naturæ principiis, aut ex præcepto *Non Mæchaberis*, ut ea rudis quiſque exinde poſſit ſuo marte deducere? certè ejuſmodi ſunt hæc, ut acutiſſimus quamvis ingenio Theologus Durandus, hâc in parte

Durand. in 4. diſt. 28. q. 2. in parte cœcutiverit; adeoque non viderit evidentes eſſe has
conſecutiones, ut etiam negaverit fornicationem ſimplicem na-
turæ jure eſſe prohibitam, ſed mero jure Divino poſitivo. Igno-
ravit itaque conſequentiam hanc Durandus, abſque dubio non
malâ fide: errarunt etiam in determinandis aliis juris naturæ
legibus viri Sanctiſſimi, qui de quibuſdam in utramque partem
acriter diſputarunt. Unde eſt evidens, alterutrum ſaltem Theo-
logorum diſſertantium, jus naturæ in propoſitâ quæſtione igno-
raſſe. Et erit quisquam qui dicere audeat, hæc quæ tantis viris
fuerint obſcura aut ignorata, ab hebeti & ruſtico ingenio, qui-
que numquam ratiocinando conſequentiam ullius momenti
pertexuit, ignorari non poſſe, aut certè ignorantem eſſe ex cri-
mine? Unde enim iſta potuit ediſcere, qui nec ſuo ingenio id
potuit aſſequi, nec ullum prorſus habuit qui hæc ignorantem e-
doceret?

42 Et verò cùm hæc quæſtio non à Theologis petenda ſit (nullus *Secundò probatur experientiâ.*
enim locus in Theologiâ eſt ex quo ea diſſolvi poſſit) experien-
tiam ipſam, quæ utinam quotidiana non eſſet, præcipuè conſeo
conſulendam. Quæritur an dari poſſit aliqua invincibilis igno-
rantia juris naturalis? At à quo id quæritur? nempè à viro docto,
& juris omnis apprimè gnarò? Abs re id eſt. Non enim id pe-
tendum eſt, vir doctus quid ſciat, ſed homo rudis quid ignoret;
atque inde judicabimus ignorare quid poſſit. Rudes itaque inter-
rogandi ſunt quid ſciant, ut ſciamus quid ignorent. Nunc verò
fidem illorum, ignorantiam hanc qui negant appello; illud edi-
cant, an numquam inciderint in hominem qui bona fide & merâ
inſcitiâ, quædam præcepta naturæ ignorarit? Sin etiam? quid
ergo diſputant fierinè poſſit, quod factum manibus tenent? ſi
non; ſane exiguum fuit ipſis extra ſcholas doctorumque ſubſellia,
cum hominibus commercium; raras admodùm rudiorum con-
Vaſquez ſupra. feſſionibus aures præbuêre. Vaſquez certè de ſe alia teſtatur. *Ruſtici apud Vaſquez.*
Vidi ego, inquit, *ruſticum aliquem, qui pium exiſtimabat, ægrotum*
jam jam moriturum, ne diu dolore mortis detineretur, in aliã partem
verſare, ut citius animam exhalaret: nec umquam id ſibi illicitum, *Hiſpani occidentis pueros Mauros à ſe Baptizatos.*
imò pium & honeſtum ſemper apparuit: quem ſanè facto ſufficienter
examine, mihi perſuaſi ignorantiâ inculpabili laboraſſe. Nota eſt
paſſim Hiſpani hominis inculpata inſcitia, qui Divini honoris, &
Eccleſiæ, ſaltem in cœlis amplificandæ, imprimis appetens, Mau-
rorum

Digitized by Google

rorum infantibus pias, ut quidem ſibi perſuadebat, ponebat inſidias; clanculum à parentibus abductos ſacro Baptiſmi fonte abluebat; & mox nè in Mahometis caſtra, parenrum educatione concederent, rrucidabat: mente adeò ſecurâ, ut ſuperis, ſi placer, innocenti infantium ſanguine, religiosè admodùm libaſſe ſe crederer. Cætera de genere hoc adeò ſunt multa, ut nemo unus ſit qui rudium tractavit animos, qui cùm hæc leger, non plurima talis ignorantiæ exempla poſſit experientiâ ſuâ doctus ſuggerere.

Aliorum in quos ego incidi.

43 Certè plures inveni ego, quibus numquam innotuerat, mollitiem inter lethalia peccata reputari; imò qui ne minimum quidem peccatum eſſe ſuſpicabantur. Unde enim ſcientiam hanc hauſiſſent; qui honeſtiſſimâ in domo enutriti, ne verbum quidem inaudierant, quod caſtis auribus eſſet offendiculo? Neque exinde criminis ſuſpicionem aliquam ipſis inhæſiſſe arguas, quòd alienos oculos ſubterfugerent, infanda hæc dum committebant: multæ enim actiones ſubtrahuntur oculis, quæ tamen cùm exercenrur, minimè vertuntur crimini. De horum genere credebant has ſordes eſſe; & ſic per meram ignorantiam, in multos annos excreverant cum ætate vitia. At inquies, inculpatam fuiſſe ignoranriam quis ſpondebit? Ego ſanè ſpondeo. Nam ut primùm de crimine ſunt edocti, ita cohorruerunr animo & verò etiam corpore, ut ſtupor ipſe, & Dei quem credebant offenſi reverentia nullam mihi de præcedente ignorantiâ, & quidem inculpatâ dubitationem relinquerenr. Prætereà ſubſecuta emendatio fidem fecit indubitatam. Tantus enim eos, non ingrati cæteroquin criminis horror invaſit, crimen eſſe ubi intellexêre, ur per multos annos iſtud committere in animum numquam induxerint; tantus erat Dei offendendi timor, tanra religio. Et hos credat quis, pacatè tranquilleque vixiſſe cum offenſi tam enormiter numinis Conſcientia? barbarus ſim & humanitatis omnis exors, hoc ſi judicem. Quinimò eorum unus, ne quidem primos, ad repetendum cui diu aſſueverat crimen, impulſus naturæ poſtmodum umquam perſenſit. Adeò ſanctus hic horror præteritorum ſcelerum imagines fugarat. Quòd ſanè, inculpatam prorſus ignorantiam fuiſſe, evidenriſſimum facit argumentum. Maneat igitur deciſum penitus, aliquarum legum quæ juris naturæ ſunt, ignorantiam dari poſſe inculpatam, quæ prima erat quæ-

ſtionis

ſtionis propoſitæ pars. Ad ſecundam tranſeamus, in hac turbarum eſt pluſculum: pacatè agendum eſt tamen, ne ſi clamem, turbas augeam. Clarè tamen loquendum eſt, vt intelligar.

§. VII.

Oſtenditur expoſitam hanc ignorantiam inculpatam Iuris naturæ, excuſare ab omni culpâ ea, quæ ex illâ commituntur.

44. Alterum quæſtionis caput erat, an ignorantia inuincibilis Iuris naturæ, quam dari poſſe oſtendemus, etiam à culpâ excuſet actiones quę eam conſequuntur. Uniuerſim id affirmauimus, iiſdē inducti rationibus, quibus id de tribus reliquis ignorantiæ generibus eſt oſtenſum. Hic verò nonnullis mouetur ſtomachus, iis inquam, qui ſeſe Auguſtini cuiuſdam gloriantur eſſe ſectatores; ſed recentis admodum atque heſterni. Vt vt ſit, aſſurgunt atrociter; & tam multa ingerunt in veram ſententiam dicteria & ſcommata, vt præ iis eorum anteſignanus planè fuerit modeſtus. Singula refellere non eſt animus, aut lubentia.

Ignorantiam juris naturæ inuincibilem à peccato excuſare non eſt recenter adinuenta ſententia.

45. Aſtiſtud imprimis peto, cur neotericam aut nouam hanc doctrinam eſſe dicant, & quaſi nuper adinuentam à quibuſdam, quos, ne Theologos nominent, modò *Probabiliſtas*, modò per contemptum *Caſuitas* vocat neſcio quis ficto nomine Wendrockius, aliique huius farinæ homines, cùm tamen Ianſſenius ipſe fateatur *videri generale Scholaſticorum pronuntiatum, quod quidquid ex inuincibilis fit ignorantiâ, hoc ipſo culpâ vacet.* (Ianſſ. to. 2 l. 2. c. 2.) Fatetur id etiam ingenuè, ſed & deplorat impiè, harum omnium turbarum primus auctor Lutherus. Hæc eius verba ſunt. (Lutherus in c. 12. Geneſ.) *Scholaſtici inuincibilem ignorantiam dixerunt excuſabilem, quæ ſimpliciter à toto excuſet; id eſt peccatum omne tollat. Tanta cæcitas eſt in Papæ ſcholis, & Eccleſiis.* Ecce, vt vniuerſalem fuiſſe hanc doctrinam ſuo quo viuebat tempore Lutherus ingemiſcat. Non igitur à Cauſuiſtis temerè adinuenta & conflata, quos heri natos, ut auctoritatem iis adimat aſſerit idem Wendrockius. (Wēdroc in nota 1. ad epiſt. 5. ſec. 6. §. 3.) *Decem* inquit *ac quinque ſæculis Eccleſia floruit, antequam hæc Caſuiſtarum ſeges exoriretur.* Quaſi verò eius ſecta, de auitâ ſibi antiquitate poſſit ablandiri, quam nuper, fungi inſtar, una nox peperit; & quod peius eſt, ſola nox protegit

ac conſeruat. Cur enim nomen ſuum Wendrockius non prodit? cur degit in tenebris, ſi filius lucis eſt? an ut tutiùs, veluti ex latebris, optimum quemque telis petat, eò quòd fortaſſis in hâc materiâ, tutiorem partem iudicat eſſe ampleɛtendam? Bene ipſi ſit. Verùm cum hoc homine Tractatu ſequenti agendum erit paullò prolixius. Illud tantùm jam curſim dico, non eſſe neotericam eam doctrinam, nec â Caſuiſtis inuentam; quos cùm à ſeculo vno & dimidio tantùm incepiſſe nugetur Wẽdrockius, certè circa Lutheri tantùm tempora eius judicio inceperunt effloreſcere. Atqui jam tum, eam fuiſſe Scholaſticorum ſententiam, eamque in Papæ ſcholis & Eccleſiis Lutherus aſſerit floruiſſe: itaque malè admodum, inuidia, quaſi recenter adiuuentæ doctrinæ, Caſuiſtis affingitur, quos, cùm ea maximè vigebat, aſſerunt in rerum naturâ non fuiſſe.

Sententia contraria malè vocatur Catholica.

Secundò iſtud iam quæro, cùm non neoterica ſit hæc doctrina, nec paucorum, ſed Ianſſenius ipſe fateatur eſſe *generale Scholaſticorum effatum*, & Lutherus in *Papæ ſcholis & Eccleſiis*, nempe Papæ penitus inualuiſſe; quæro inquam, quâ fronte idem hic 46
auctor oppoſitam, hoc eſt Lutheri, audeat *Catholicam* id eſt vniuerſalem nominare, & quidem tam *Catholicam doctrinam, vt ea Ariſtotelicis argumentis & argutiis non nitatur, vel terreatur; ſed è Scripturis ſacris hauſta, majorumùe traditione ad nos* (potius dixiſſet ad ſe) *tranſmiſſa, adverſus omnes huiuſmodi machinas ſtet immobilis & inconcuſſa*. Magnifica quidem hæc ſunt verba: ſed iſtud non ſatis capio, cur eandem mox & ſæpe alibi, vocet *arcanam & tremendam doctrinam*; ipſiſſima eius ſunt verba. Tremendam atque horrendam quòd eam nominet, hoc ſatis intelligo: verùm *arcanam* quò vocet, quam tamen aſſerit eſſe *Catholicam*, hoc inquam ſatis non capio. An ergo arcanum eſt dogma quod eſt Catholicum, hoc eſt quantum ego intelligo, de fide & à Catholicâ Eccleſiâ vniuerſim approbatum? ſi verò ſic approbatum non eſt tremendum iſtud & arcanum dogma, quo pacto eſt Catholicum? Atqui ante ſua tempora in Papæ Eccleſiis receptum id non fuiſſe, clamat Lutherus: neque poſt modum fuiſſe receptum à Scholaſticis, fatetur Ianſſenius; quo modo igitur eſt Catholicum? An ergo per tot ſæcula, tota cœcutiit Papæ Eccleſia; Hæc ſanè Lutherus inter ſuos infrunito ore deblateret. Aſt hæc tam cõfidenter à Catholicis in Catholicâ dici Eccleſiâ, id certè pie aures

Ianſſen. ibid. c. 4.

non

non ferunt, iu ſummis enim tenebris fuiſſe Papæ Eccleſiam imo nec Eccleſiam quidem Chriſti fuiſſe, fateamur neceſſe eſt, *cui dogma à Scripturis ſacris hauſtum, majorumque traditione ad nos,* (id eſt Ianſſenium) *tranſmiſſum* non innotuerit; itaque in errore prorſus fuit, extincta igitur fuit aliquando vera Eccleſia, in quam tamen
47. non cadit neque macula neque ruga.

Nequaquam inquies, erravit Eccleſia: errarunt Scholaſtici. Audio, at non de ſcholis modò, ſed & de Eeccleſiis Papæ id univerſim aſſerit Lutherus. Et verò, an non omnes Theologorum quotquot toto orbe ſparſæ ſunt ſcholæ & Academiæ, illuſtris admodum eſt pars Eccleſiæ? & has omnes in Catholico, & à majoribus tradito dogmate tam turpiter erraſſe per plurima ſæcula, conſciis Summis Pontificibus, & errores tam palpabiles tolerantibus, cuiquam poteſt eſſe credibile? Quid, quòd & plurimos ex his Scholaſticis ſententiæ ſuæ immortuos, in Sanctorum numerum retulerit Eccleſia? An verò honores illos potuit decernere contra Catholicum dogma palàm ſentientibus, niſi & ipſa Eccleſia inſigniter cæcutierit? certè cæcutiiſſe affirmat Lutherus. An verò à Catholico homine ejuſmodi dicta dici queant, ſine ſummâ impudentiâ, ipſe viderit qui id dicet. Ego verò non video, quâ mente Lutheranum illud Caluinianumque dogma, in quo ſeſe de Eccleſiâ triumphare putidè & impudenter gloriantur hæretici, quis audeat in Eccleſiâ Catholicâ, Catholicum affirmare; & quo pacto tamen apud Catholicum aliquem fidem inveniat. Neſcio inquam quò hæc vergant.

Valde temerarium eſt dicere Theologos omnes paſſim erraſſe.

Iam verò cum de majorum traditione tam præfidenter fiat mentio; iſtud peto tertiò, à quo hæc doctrina ſit tradita, & per quos tranſmiſſa? Ab Auguſtino, inquit Neotericus, & Hieronimo & Concilio Palæſtino *quantùm excuſſis magno labore diligentiâque principiis & anfractibus doctrinæ ipſius mihi judicare licet.* Verùm ut omnia quæ ab Auguſtino afferuntur indubitata eſſent & Catholica dogmata, quod nemo dixerit? qua ratione fidem faciet hic Neotericus Auguſtini ſenſum ſeſe omni fide percepiſſe? quid ſi in *anfractibus* ut vocat Auguſtinianæ doctrinæ miſerandum in modum errarit: an tum ad ſuum judicium volet Eccleſiæ atque orbis communem ſenſum revocare? Aut fortè Scholaſticos ante ſe omnes, numero ut ſic dicam infinitos, ſapientiâ toto orbe celeberrimos, ſanctitata conſpicuos, autumat aut tam ſegnes fuiſſe ut

Ia. ſſ. ibd.

Male etiã dicitur eſſe Auguſtini.

ſe ut Auguſtinum non legerint, aut tam hebetes ut non intellexerint, aut tam peruerſos ut agnitam veritatem per meram peruicaciam impugnarint; Horrori ſanè eſt talia cogitare: quæ tamen cum ex arcanâ illâ doctrinâ liquidò conſequantur, non abs re eſt, quòd eam auctor ipſe aut potius ejus ſuſcitator, doctrinam dixerit eſſe *tremendam.*

Ad omnia ex Auguſtino objecta loca reſponſa eſt ſæpius.

Non tamen hîc hæreo: verùm iſtud dico; à præſtantiſſimis Theologis examinata eſſe & diſcuſſa omnia, quæ ex DD. Auguſtino, Hieronimo, Palæſtino Concilio congerit, reſponſumque eſſe ad omnia; illudque demonſtratum, ſenſa Auguſtini perperam eſſe intellecta; inverſa, diſtorta omnia; neque auctorem hunc tam veram doctrinam ex Auguſtino diſcere, quam ſuam ante animo præconceptam in Auguſtino inuenire voluiſſe? aut ſaltem eam Sanctiſſimo viro affricare, ut eius contactu aliquid ei ſplendoris adiiciat. Oſtenſum eſt inquam, nunqum docuiſſe Auguſtinum, facta per inuincibilem ignorantiam juris naturalis peccata eſſe propriè dicta, ſeu quæ agenti poſſint verti vituperio, & æternis ignibus caſtigari; ſed peccata eſſe impropriè ſeu errata quæ ex vitiatâ per originale peccatum naturâ profluunt, quod vnicè negabant Pelagiani ne Originale peccatum, cogerentur admittere, & quod omni ſtudio aſſertum veluti dogma Catholicum, volebat Auguſtinus. Oſtenſum eſt pluribus quæ afferuntur locis, de iis quæ per ignorantiam affectatam, aut aliquomodo vincibilem perpetrantur, loqui Auguſtinum, non verò de iis quæ per ignorantiam invincibilem committuntur. Denique nullus eſt locus, nulla auctoritas, quam non ex mente S. Auguſtini, Hieronimi, & Concilii Palæſtini, Catholicè planè atque euidenter explicarunt, Ripalda tom. 3. de inte ſup. Diſp. 10. Moraines in Antijanſſenio. diſp. 16. Annatus in Auguſtino à Baianis vindicato. lib. 6. toto. & denique ut antiquiores coſque celeberrimos Theologos omittam, recenter & quidem acutatiſſimè Ludouicus Scildere de Conſc. tract. 2. c. 1. §. 2. Nihil intactum permittunt doctiſſimi hi acutiſſimique viri; difficultatem omnem amoliuntur, quidquid obſcurum eſt dilucidant. Et tamen quaſi ſi nihil ab his actum eſſet, rurſus novis libellis, etiam vernaculâ linguâ, ut ſibi plauſum faciant, conſcriptis, eadem ingerunt, eandem ſemper trahentes ferram, Auguſtinum obiiciunt, Auguſtinum obtrudunt, bene an malè id quidem perinde

Quæ ſunt ex ignorantia inuincibili errata ſunt ſeu peccata impropriè non vero propriè. ſeu quæ pœnam mereantur.

Ripalda Morainesannatus. Scildere.

Aduerſarii ſemper eadē argumenta proferunt quantumcumque eis reſpondeatur.

inde eſt, modò nomen Auguſtini populus exaudiat. Quid facies huic hominum generi? ſi centies iis reſpondeas, diſſimulatis reſponſionibus centies ſua protrudunt. An hoc demum non eſt veritati fucum facire, & non tam veritatem inquirere, quàm eam clamoribus velle peſſumdare? 50.

Dogma contrarium male cohæret.

50. Rurſus, quàm iſtud ſibi malè cohærens eſt dogma; *inuincibilis ignorantia facti* inquit, *perſpicuum eſt* quòd à culpâ excuſet *Ignorantiam quoque juris Diuini invicibilem, à peccato immunem reddere, juxta doctrinam Auguſtini, veriſimilius eſt.* At verò de inuincibili ignorantiâ juris naturæ id dici non poteſt. Cur non? quia hæc ignorantia ab originali peccato exorta eſt, inquit & eſt pœna peccati. Atque hæc eſt *radix arcana illius & tremendæ doctrinæ* ita enim eam vocat. Egregium enimuero fucum. Nam *primò*, cùm omnis ignorantia etiam facti, etiam juris Diuini poſitivi, error verus ſit, omniſque error à ſtatu naturæ integræ fuiſſet abfuturus (error enim, malum intellectûs eſt, & quidem maximum) ſanè manifeſtum eſt, etiam ignorantia hanc ab originis peccato profluxiſſe. Cur non igitur æquè peccata ſunt ea quæ ex ignorantiâ hâc committuntur, quàm quæ ex ignorantiâ juris naturæ? *Secundò*: an omnia quæ ex vitio naturæ corruptæ pullulant, propriè dicta peccata ſunt? Profectò motus omnes concupiſcentiæ primò primi, ex corruptâ per orginale peccatum natura obueniunt: eos compeſcere in manu noſtra quòd non ſit, ex illo naſcitur. Et an erit quiſquam tam demens, ut motus concupiſcentiæ primò primos & indeliberatos, peccata lethalia eſſe decernat? & tamen impotentia illa, etiam pœna peccati eſt. *Tertiò* an omne id quòd perperam ſit ex eo quod pœna peccati eſt, etiam peccatum propriè dictum eſſe quis contendat? Certè miſerias omnes quibus corpora noſtra nunc inuoluuntur, pœnam peccati originalis eſſe docet Ianſſenius. Cœcitas igitur quæ homini obuenit, pœna peccati eſt. Ita ſit. *At* ſi cœcus quis, caſu fortuito, per tabulata agatur præceps, ſeſeque lapſu lædat grauiter, aut etiam interimat, an homicidium commiſiſſe eum dicet homo ſobrius, ſicut propterea æternis ignibus damnandus ſit cœcus? Ridiculum id eſt inquies. *Sic* eſt: & tamen ex cœcitate, quæ pœna peccati orginalis eſſe ſtatuitur à Ianſſenio, ortum ſuum habuit hoc homicidium. Quid ergo ad rem facit, ignorantiam inuincibilem juris naturæ, pœnam pec-

Ianſſ. ib. cap. 5.

ibid c. 4 & 6.

Ianſſ. to 10. c. 15.

cati eſſe aut non eſſe, ut ex eâ facti dicantur eſſe crimina, nec à culpâ excuſari poſſint; cùm hæc facti ignorantia à crimine reddat innoxium lapſum, qui tamen ex cœcitate profluxit, quæ non minus pœna peccati eſt, quàm ignorantia juris naturæ? Atque eccum radicem & fundamentum *arcanæ illius ac tremendæ doctrinæ*; quod quando D. Auguſtini auctoritatibus oblinitur, videtur aliquid habere ſoliditatis; cùm verò detegitur, apparet 51. quàm ſit malè connexum & futile.

Occurritur cuidã adverſariorum calumnia

Manum tollo de tabulâ, quam præſtantiſſimis coloribus Theologi eximii expreſſerunt. Hæc tantùm rogatos velim dogmatiſtam arcani ſectatores; *Primò* ut Theologis illis reſpondeant, ſi ita videatur: ſed nova afferant, & non decies decantata & retuſa argumenta; aut certè taceant. *Secundò* cùm toties ad ravim uſque clament & repetant, per hanc, quæ tamen ſana eſt, Scholaſticorum doctrinam, omnia moralis Theologiæ deſtrui fundamenta, pietatem tolli, Catholicæ religionis vetuſtam auſteritatem enervari, atque his ſimilia; quibus in vulgum ſparſis, non exiguos excitant animorum motus, auctoritatemque ſibi conciliant, quaſi primævæ pietatis aſſertores; illud inquam enixè ab iis poſtulo, ut clarè nobis edicant, quæ demum illa ſint ſanctiſſima moralis Theologiæ fundamenta, quæ vellent tantopere inconcuſſa? ubique ea jactitant, nuſquam clarè produnt. Sanè arcana ea nobis patefaciant, ut videamus quid iis commodè poſſit ſuperſtrui. An autem alia ſunt quàm hæc?

1. *Quod voluntariè fit, etiamſi neceſſitate fiat, liberè tamen fieri.* Propoſ. 19.
2. *Hominem peccare, etiam damnabiliter, in eo quod neceſſariò facit.* Baii. Propoſ. 67.
3. *Aliqua Dei præcepta hominibus juſtis volentibus & conantibus, ſecundùm præſentes quas habent vires, eſſe impoſſibilia.*

Hæc verò ſi ſint; fateor per communem Scholaſticorum ſententiam, non tantùm ea concuti, ſed prorſus etiam prorui & deturbari. Verùm alia, ſi ſapiunt, præter hæc efferant Theologiæ ſuæ fundamenta. Nam duo prima jam dudum à tribus Pontificibus ſunt proſcripta & condemnata, ut minimùm tanquam ſcandoloſa & piarum aurium offenſiva: tertium verò à duobus Pontificibus, hæreſis notâ evidenter eſt inuſtum. Sed de his ſatis ſit: quæ ſi non ſufficiant ad pervicaciam aliquorum retundendam, uſui tamen erunt homini cordato, & veritatis amanti,

ut non

vt non ſinat ſe phaleratis & ad pompam compoſitis verbis facile circumueniri.

§. VIII.

Quænam ſi ignorantiæ culpabilis, quæ ex eâ facta, à peccato propriè dicto non excuſat.

HÆc cùm ita ſint, certiſſimumque ſit Ignorantiam quamcum- *Ignorantia affectata aut*
que inuincibilem, deinceps factā à peccato abſoluere? illud *vincibilis*
32. etiam æquæ certum eſt, ſi per culpam contracta ſit ignorantia; *numquā*
aut ſi non per culpam contracta quidem primò, per culpam ta- *à peccato*
men continuetur porro deinceps, neutiquam commiſſum ex eâ *excuſat.*
crimen, per eam excuſari. Tacitus enim vult malum, qui iſtud
ignorare affectat, ne deſerat. Talis mali ignorantia, mali ap-
petentia eſt: & in foro etiam Conſcientiæ, æquiparantur *Scire*
& nolle ſcire. Injuſtum profectò appellat Sanctus Dauit eum *Quæ ſit*
Pſalm. 35 *qui noluit intelligere, vt bene ageret.* Ideò nempe *quoniam dolosè* *ignorantia affe-*
v. 4. *egit in conſpectu ejus* nempe Dei; dolosè autem egit, quia fide *ctata.*
malâ. Nemo ſanè mihi perſuaſerit, præceptum Eccleſiæ eum
non velle excutere, qui cùm ignorat quis dies ſit, Iouiſne an
Veneris, & ignorantiam agnoſcit, rem tamen diſſimulat, nec
ignorantiam vult dedoceri, vt carnibus veſcatur; quaſi verò
tum eas impunè comederet & inculpatè. Nemo dicat ſe hæreſis
ſuæ erroribus intricari non velle, qui Fidei veræ & Catholicæ,
cuius paſſim audit elogia, doctrinam examinare negligit, ne
hæreſis ſuæ fallacias tandem agnoſcat. Ignorans vt ſit, ſuâ cul-
pâ ignorans eſt; & ſic, ſuo etiam malo & ſcelere, erroribus
implicatur. Nemo etiam ſibi perſuadeat, impunè ſe multa quæ
ad ſalutem neceſſaria ſunt ignorare, qui, ut ea non audiat, ſa-
cris cœtibus & concionibus abſtinet; neque dicat ſe neſcire a-
gendum quid ſit. Scire enim agenda cùm non vis, nolle te quæ
agenda ſunt agere, manifeſtè conuinceris. Non vis enim quod
primum in agendo eſt; hoc autem eſt; agenda ſcire. Multò eti-
iam minùs à ſcelere extricaberis, ſi ne ad Conſcientiæ quidem
te edocentis oculeos vis attendere, vt tibi de ignorantiâ ineptè
blandearis.

Sanè

Sanè dicendum eſt clarè. Prorſus credo ego ignorantiam iuris poſitiui & facti, plurimùm inter humana commercia petuagari: at verò ignorantiam juris naturæ, præſertim in iis actionibus quæ pudorem & verecundiam ſecum ferunt quamuis aliquos aliquando occupet, tamen paſſim aut non diu durare, aut eſſe plerumque aliquo modo affectatam. Bonam enim hominum fidem cùm videt Deus. adeo eſt miſericors, ut ignorantiam in quâ verſantur inculpatè, aut magiſtro aliquo & directore, quaſi fortè ſubmiſſo patefaciat; aut etiam Conſcientiæ immiſſis ſtimulis dubitationem aliquam menti iniiciat. Hæc autem quantumuis minima, ſi inciderit, inquiranda deinceps eſt res, aut certè debonâ fide & deculpatâ ignorantiâ quod te palpes, non eſt. Hanc ob cauſam licet Plutarcho teſte vitâ Lycurgi, apud Lacedæmones, contra jus naturale, adulterium judicaretur eſſe licitum, tamen inquit Vaſquez, *horum ignorantia culpæ imputabatur. Nam vel ſemper aliquis timor Conſcientiæ remanſit; vel certè nimiâ peccandi conſuetudine extinctus fuit. Forſan in paruulis qui ab aliis docentur, pro aliquo tempore aliquorum præceptorum ignorantia contingere poſſet, at toto vitæ tempore non poteſt; quia ſemel aut iterum pulſabit animum fœditas & turpitudo peccati.* Ita præclariſſimus ille Theologus. Et verò plerumque ſcelerum tam enormium effectatam eſſe, vti licentiam, ita & ignorantiam, acutè ſane colligit Seneca ex ipsâ quâ teguntur & negantur ſollicitudine. *Alioquin ut ſcias* inquit *ſubeſſe animis etiam in peſſima abductis boni ſenſum, nec ignorari turpe, ſed negligi, omnes peccata diſſimulant.* Ut quid autem diſſimulandum eſt, quod ne ſuſpicione quidem turpitudinis ullius inficitur? bonæ fidei ſignum eſt euidens, facti prompta confeſſio; malæ verò, tergiuerſatio. Atqui ſi vel minimâ mali ſuſpicione tangeris, manifeſtum id eſt, te neque quod ex tali ignorantiâ ſucipiendum ſuadetur opus, ſine culpâ poſſe agredi; nec ſi inceptum fuerit poſſe proſequi, niſi re bene examinatâ error aut ignorantia penitus deponatur. 53.

Minima mali ſuſpicio, bonam fidē actionū faciendæ tollit.

Deus non patitur eos qui bona fide agunt, diu ignorare quæ ſcienda ſunt.

Ignorantia Lacædæmonū circa adulteria, in pleriſque fuit affectata.

Vaſq. in 12 diſp. 120. c. 4.

Sen epiſt 97.

Finem facio. Sufficienter etenim videor mihi demonſtraſſe quod ab initio fuerat propoſitum, Conſcientiæ quantumuis per errorem, actionem aliquam indubitatè & ſine hæſitatione ullâ imperanti, obſequendum eſſe penitus: permittenti verò, & ex ignorantiâ invincibili at innoxiâ licitum judicanti, impunè credi

oredi & ſine ſcelere. Deus det omnibus & ſcientiam agendorum, & promptam benè agendi voluntatem; qui tam facilem ſeſe præbet, infirmitatique noſtræ tam accommodum, ut præceptorum ſuorum ſcientiam, Conſcientiæ noſtræ bonâ fide agenti; eorum verò executionem, voluntati promptæ commendarit.

TRACTATUS IV.

DE CONSCIENTIA EX PROBABILI OPINIONE FORMATA.

Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt. *Ad Rom.* 14. v. 25.

Conſcientiam in actionibus ſuis dirigendis, opinionem verè probabilem ſequi poſſe ſine ullo prorſus crimine.

PROOEMIUM.

EXpoſito utcumque onere, quod voluntati incumbit, ſeſe inclinandi in eam partem, in quam Conſcientiæ dictamen certum & indubitatum, etiamſi ſit ex errore conceptum, eam fert: iſtud nunc videndum eſt, quid porrò agendum ſit, dum primum, quòd dictamen Conſcientiæ præcedit intellectûs judicium, non omninò certum eſt de legis obligatione aut indulgentiâ; neque ullum de rei veritate judicium ferre poteſt, niſi tantùm probabili ratione efformatum. Certum eſt enim, nihil quidquam agi poſſe ſine crimine, niſi certò ſtatuat Conſcientia, actionem eam quæ præ manibus eſt non eſſe illicitam, ac proinde ſine culpâ

Agendū eſt quo pacto ex opinione probabili formari debeat Conſcientia, ſeu judicium practicum certum.

Digitized by Google

poſſe exhiberi. Verùm quo pacto id prudenter à Conſcientia poteſt ſtatui, ſi de legis obligatione nihil in utramvis partem omninò conſtet, niſi quod utrimque probabilibus tantùm; & non certis aſſequitur argumentis? Hoc nunc ago: illudque oſtendendum, quâ ratione ex opinione quæ tantùm, ſed verè tamen eſt probabilis, elici poſſit Conſcientiæ dictamen practicum & certum, cui voluntas ſecurè adhæreat, atque obediat inculpatè.

Magnos hæc quæſtio hodie in Eccleſiâ excitavit tumultus: exponitur cauſa

Dabit mihi hanc veniam æquus Lector, ut materiam hanc tractem præter morem meum paullò prolixiùs. Magnos enim hæc diſputatio per hoſce annos toto Belgio & Galliâ concitavit animorum tumultus: quos quidem exacuiſſe videtur perverſa hujus materiæ in populum ſparſa explicatio, & nimium fortaſſe omnia admordendi & convellendi ſtudium; idque, neſcio quo veteris Eccleſiaſticæ auſteritatis, pulchro quidem, ſed falsò prætextu. Hinc fit ut omnia ſeſe componere populo cùm perſuadent, non niſi maximos cieant tumultus, quibus & pax publica Eccleſiæ, & Conſcientiæ privatæ tranquillitas penitus perturbetur. Exponam itaque rem totam, & uti ſpero eâ claritate, ut quamvis Theologica ſit, nemo tamen unus ſit, qui eam dilucidè non percipiat; æquumque, modò partium ſtudio præoccupatus non ſit, de re totâ judicium ferre non poſſit.

§. I.

Proponitur ſtatus quæſtionis.

QUamvis id planum ſit & indubitatum, prout diximus Conſcientiæ certò & ſine hæſitatione actionem aliquam decernenti, promptè eſſe obſequendum, quamtumvis erroneum ſit ju- 1
dicium quod de obligatione, ſive à naturâ, ſive à Divinis, humaniſve legibus impoſitâ fert intellectus, modò bonâ fide & abſque dolo malo agat Conſcientia; à quâ ne iſtud quidem quærendum ſit, an error illi judicii à falſitate rationum argumentorumque fallaciâ, an à legum ignorantiâ, an à merâ incogitantiâ obligationis oriatur, modò invincibilis inculpatusque ſit error, qui Conſcientiæ, actionem eam, hiſce circumſtantiis, imperandi dedit occaſionem; illud tamen etiam advertendum eſt non indiligenter.

Digitized by Google

ligenter, ſæpiſſimè contingere ut certum de obligatione actionis ponendæ aut omittendæ judicium, ſibi effingere mens non poſſit. Cùm verò id accidit, vacillat intellectus, hæret Conſcientia incertitudine rei quaſi ſuſpenſa; & ſic voluntas angitur, neſcia in quam ſeſe partem ſit datura. In alterutram verò ſi ſe dederit, & res peracta ſi jam ſit; tum rurſus moleſtiis implectitur ſanè graviſſimis, eò quod Conſcientiæ ſuæ judicio non acquieſcat; utpotè de quo dubitari poſſit, ſincerumnè fuerit, an verò dolo aliquo aut malitiâ pertubatum. Hìc nunc difficultates aggredimur bonæ mentis, quam tamen ipſamet, quantumcumque bona ſit Conſcientia reddit inquietam.

Alius eſt judicare an lex obliget necnè, aliud verò an actio præstanda ſit nec ne.

2. Ut itaque tumultus animi componamus, iſtud exponendum eſt, tum cùm non eſt certum & indubitatum judicium, quod de bonitate aut malitiâ actionis ponendæ fertur; ſive cùm non certò conſtat, an hìc & nunc legibus obſtringamur, quâ ratione tum formanda ſit Conſcientia, ſic ut legitimè ſtatuat, an actio quæ præ manibus verſatur, facienda ſit an omittenda. Aliud enim eſt judicium certum ferre de lege, an hìc & nunc obliget & vim habeat; aliud verò, certò ſtatuere an actio hæc, circa quam verſatur aut verſari videtur lex, ſit exhibenda. Certum eſt enim, ut jam dixi, nunquam voluntatem quidquam poſſe agere ſine crimine, niſi quod Conſcientia certò & ſine hæſitatione ullâ judicat poſſe agi innoxiè; illudque ſi Conſcientia judicet inculpatè, etiam ubi lex obligat, inculpatam nihilominùs eſse voluntatem, judicio tali Conſcientiæ ſi ad hæreat. At quid ſi Conſcientia ipſa, de legis obligatione dubitat, aut non planè eſt certa, quo pacto tum poterit certò & indubitatim ſtatuere, actionem illam aut præſtandam eſse omninò aut planè deſerendam, cùm ei de legis in alterutruam partem obligatione planè non conſtat? & tamen ſine hoc Conſcientiæ decreto & ſententiâ, ſcilicet an agendum ſit an non agendum, nihil aut agere aut non agere licitum eſt voluntati, niſi in errores graviſſimos & crimina vult devoluo. Hic nodus eſt, hæc difficultas.

Sine ſecundo judicio nihil agitur rectè.

Incerta poteſt eſſe Conſcientia de obligatione legis, eò quòd vere dubitet.

3. Quam ut expediamus, dicendum eſt duobus modis poſſe contingere, ut de legis obligatione Conſcientia judicium certum ferre non poſſit, ſic ut incerta ſit aut potiùs non certa. *Primò* quidem, ſi in neutram partem rationes ullæ ei occurrant, per quas poſſit decidere an legis adſit obligatio, an non adſit: aut ſi oc-

curram aliquæ, iis tamen ita irretitur, ut ſuſpenſus hæreat animus & planè incertus; ſic ut nihil prorſus audeat, aut etiam ratione bonâ poſſit ſtatuere. Non enim rectè dicet, aut eſt aut non eſt, obligat lex aut non obligat. Sic, ut me dixiſſe memini, qui nocte Jovis inter Venerisque diem ſubitò expergefit, non poteſt diſcernere an lex abſtinendi à carnibus obliget an non obliget: & ſi die Veneris ſacris operari ſtatuerit, prorſus incertus eſt, an bibendo jejunium naturale poſſit ſolvere, an verò potui indulgere. Quamdiu ſic hæret quaſi ſuſpenſa Conſcientia, vocatur dubia. Potiùs dicenda eſſet nulla; nihil enim de legis obligatione judicat. Quod ſi autem ſuſpenſo ſic judicio, voluntas in actionem prorumpat, procul dubio agit perperam. Nihil enim adhuc de actione ponendâ aut omittendâ decrevit Conſcientia: & tamen ſolum hoc decretum impunè voluntas ſequitur, ſic ut criminis exors ſit. Sine decreto enim Conſcientiæ, id eſt, ſine actionis benè faciendæ firmo judicio ſi voluntas operatur, peccandi ſe periculo ſpontè exponit. Perinde autem eſt peccatum adamare, & ejus perpetrandi manifeſto periculo ſeſe committere. Quomodò autem, cùm de legis præcepto dubia eſt Conſcientia, ſeſe debeat gerere, & quid de actione circa quam verſatur lex, ponendanè ſit an omittenda debeat judicare, id deinceps Tractatu ſequenti diſputabimus.

Item poteſt non certa eſſe conſcientia de legis obligatione, ob rationes probabiles utrimque occurrentes.

Secundò, judicium quod Conſcientia de legis vi ſibi efformat, 4.
poteſt eſſe non certum, quod etiamſi rationes habeat bonas & urgentes, quibus inducitur, ut credat rem ita eſſe, & jus à lege ſtare; tamen etiam alia obvolvantur argumenta, neque tenuia aut minimi ponderis, quibus non ineptè induci poſſit, non urgere legem, ſuamque voluntati ſtare agendi aut non agendi libertatem. Hæret hic rurſus intellectus; aut ſi uni parti adhæret, ita adhæret ut non aliquâ errandi formidine percellatur. Quid hic itaque aget voluntas? nam uti primâ fronte apparet. Conſcientia nullum de actione, præſtandane ſit an omittenda, certum poteſt eo caſu ferre judicium: & tamen ſine hoc judicio prævio, nihil à voluntate rectè fit. Rem claritatis causâ familiari explicemus exemplo. Antecineralis diei nocte, menſæ accumbitur, editur opiparè. Nox interim circa umbilicum eſt; non longè abeſſe videtur hora noctis duodecima, quæ bacchanales dies à Quadrageſimâ dirimat. Aures erigis, campanæ, horam deſignantis

Exponitur tota quæſtio familiari exemplo.

tis, ictus ut excipias. Cùm ecce in æde D. Petri duodecimam horologium iſthic in turri expoſitum deſignat; eodem ferè tempore, quo medium duodecimæ, horologium in D. Pauli campana proclamat. Hic nunc hæret Conſcientia quid de lege carnes poſt duodecimam vetante ſtatuendum ſit, an eo temporis momento obſtringat nec ne. Quid agent convivæ? Non enim liquidò & certò poteſt ſtatui, horam eſſe duodecimam, ac propterea legem obſtringere: nam licèt id ratione bonâ dici poſſit, quod ſic ferat D. Petri horologium, tamen non eſſe niſi medium duodecimæ, etiam ratione optimâ poteſt ſtatui, ac ideò carnium veſcendarum libertatem perſiſtere; quòd pro eâ ſtet Horologii in D. Pauli teſtimonium; utrumque autem ejuſdem eſſe ſtatuo apud omnes illius urbis cives, fidei, auctoritatis & famæ. Quæro, inquam, quodnam eo caſu judicium certum & indubitatum ferre poſſit convivarum Conſcientia; non quidem an ſit an non ſit hora duodecima; iſtud namque certò ferre non poteſt, cùm rationes ſint utrimque eæ quæ certitudinem mutuam elidant: ſed de eſu carnium? protrahendumne ſtatuet convivium, an illicò abrumpendum? *Quæritur quid agendum ſit eo caſu*

5. Ego verò inquies, ſequerer id quod titulus eſt, carnibusque abſtinerem, neque legem infringendi periculo me exponerem. Rectè id ageres, præſertim in hoc caſu, in quo ſi carnibus abſtineas, nullum aut ſanè exiguum ſecuturum eſt incommodum. Aſt iſtud quæro generatim, an obligatio homini incumbat agendi ſemper id quod eſt tutius; & utrum peccandi periculo ſe exponat, id ſi non agat? Et quid ſi tutiora amplectentem, graviſſima certò certiùs incurſura ſunt incommoda? Quid ſi, inquam, rationes bonæ occurrant quibus contractus aliquis oſtendatur uſurarius, aliæ verò ab uſurâ abſolvant; quid ſi de amplæ hæreditatis aditione utrimque ratione bonâ diſputetur; quid ſi de beneficio Eccleſiaſtico lis ſit, an ſimonia aliudve virium donationem infecerit, & utrimque ſtent rationes non exiguæ; an illico reſcindendus eſt contractus, illicò cedendum eſt hæreditati, illicò dimittendum eſt Beneficium, aut jus illud acquirendi? Nemo ſanè id fecerit, ne illi quidem, qui tutiora pleno ore clamitant ſemper eſſe amplectenda. Atqui tutius ſemper eſt in his eventibus juri cedere: ab omni enim injuſtitiæ, etiam materialis ut vocant periculo, per ceſſionem Conſcientia extricatur; cui exponi videtur, ſi jus ſuum *An tum agendum ſi id quod tutius.*

probabile proſequatur. Verùm ſuſpendite pauliſper judicium, antequam quidquam de hâc quæſtione decernatis. Facite mihi audientiam, rem omnem dilucidè expoſituro. Atque ut ordine progrediamur, prius ſtatuendum eſt, quæ ſit opinionum quas Conſcientia amplectitur differentia.

§. II.

Quæ ſit opinio probabilis & quæ ejus natura; quæ probabilior; quæ minus ſit tuta, & quænam vulgò dicatur tutior.

Quid ſit probabile PAucis rem hanc expedio; & cùm communi Theologorum conſenſu, dico ſiam ſententiam probabilem eſſe, quæ firmis 6.
ſolidisque rationibus, quamvis rem neque viri neque falſi planè convincentibus, innititur: ſi enim alterutrum cvincitur ac demonſtratur, jam id non probabile tantũ eſt, ſed prorſus certum. Ex verò dicuntur firmæ ſolidæque rationes, quibus benè expenſis & diſcuſſis, homines conſideratè agentes beneque conſiliati, prudenter ſolent aſſentiri. *Quæ ſit opinio probabilis.* Opinio itaque probabilis, eſt judicium prudens quo ſtatuitur rem ita eſſe, latum tamen cum aliquâ formidine de oppoſito, ſeu, fortaſſis non ita eſſe ut videtur. Non igitur ſufficit ut primâ fronte res ita appareat, ſubitoque ita eſſe judicetur; non enim prudens id eſt judicium, neque homini cordato uſitatum; ut pote qui non niſi expenſis probè rebus ſoleat judicare. Non etiam ſufficit ut levibus nixum ſit fundamentis & rationibus, quas ſi attendantur, facilè ſit diſcutere; nam neque tales ſolent prudentes viri judiciis ſibi efformandis adhibere. Sed firmas, beneque diſcuſſas rationes eſſe neceſſe eſt; quas quia nequit diſſolvere intellectus, meritò etiam iis aſſentitur; & ſic judicium ſibi format prudens de rei veritate. At quia ex adverſo etiam ejuſmodi ſeſe rationes offerunt, quæ omnia contraria ſuadeant, judicium fert cum formidine aliquâ, quæ judicantem non ſinit ſententiæ ſuæ tamquam omninò certæ acquieſcere. Atque hoc judicium dicitur opinio: ſic autem judicare, eſt propriè opinari.

Quòd ſi autem opinionis hujus naturam attentiùs conſideras. 7.
illicò

illico comperies. *Primò* nullam ei ſubeſſe falſitatem aut errorem, etiamſi falſum eſſe opinetur id quod verum eſt, & licitum quod eſt illicitum. Non enim abſolutum eſt judicium rem veram eſſe & licitam, aut ſanè falſam & illicitam; tali enim aſſenſui error ſubeſſe poſſet & falſitas: ſed ſolummodò eſt opinio; id eſt judicium, tales eſſe rationes ex quibus meritò poſſit colligi rem ita eſſe, permiſſam nimirum lege aut prohibitam. Si autem rationes fuerint eiuſmodi, judicium iſtud ſanè eſt veriſſimum, quantumvis falſum ſit id circa quod opinio verſatur; non enim tam cenſet rem ita eſſe, quàm rationes ſolidas eſſe quibus ita eſſe comprobetur: in hoc autem judicio nullus error eſt; nam utcumque res ita ſe non habeat, tamen iſtud eſt veriſſimum, rationes eſſe, ob quas jure merito ita eſſe judicetur: hoc enim eſt aliquid eſſe probabile. Atque hoc ſedulò eſt attendendum, ut cavillis nonnullorum, qui Conſcientiam probabilem immeritò falſam vocant &
8. erroneam, ſatisfiat.

Opinionē probabili nulla admixta eſt falſitas.

Secundò iſtud eſt etiam conſectarium, neminem de re ullâ opinionem habere probabilem quod vera ſi aut licita, quin etiam reipsâ aut virtute, uti aiunt, etiam habeat opinionem probabilem, rem fortè falſam eſſe aut illicitam. Si enim contrariam partem improbabilem planè cenſeat aut falſam, jam ſanè non opinatur, ſed prorsùs abſolutè de re judicat ita eam eſſe prout ſentit: quod quidem eſt contra hypotheſim: ponebatur enim, ipſi de totâ re non niſi probabili ratione conſtare. Probabiles autem rationes non ſunt, niſi & contrariæ partis rationes judicentur eſſe probabiles. Hoc autem qui judicat, jam profectò etiam eam veram eſſe opinatur.

Qui opinionem probabilē habet de rei veritate, etiā de ejuſdē falſitate opinionē habet probabilem actualiter aut virtualiter.

9. *Tertiò* denique iſtud videtur eſſe conſequens, duas opiniones inter ſe contrarias uno eo demque tempore intellectum poſſe complecti; ſive probabilitas utraque opinionum, ex principiis quæſtioni intrinſecis, hoc eſt ex rationum argumentorumque pondere oriatur; ſive probabilitas unius quidem opinionis, ex principiis intrinſecis, alterius verò ex extrinſecis, id eſt ex auctoritate virorum præſtantium atque ita ſentientium exortum ducat. Opiniones, inquam, ſibi ſic contrariæ, in eodem intellectu poſſunt ſociari, imò quantùm capio, ſociantur pœnè ſemper. Ita Theologi graviſſimi Thomas Sanchez, Bruſſerus. Arriaga, Bardus, Boſſius & alii. Neutra enim opinio de rei propoſitæ veritate aut falſitate,

Poſſunt eſſe duæ opiniones probabiles & contraria ſimul in eodem intellectu.

Sanch. l. 1 in decal c. 9. n. 12. & 15. Breſſ. l. de Con. probab. l. 3. c. 6 Arriaga in p. 2. diſp. 24. ſec. 2

neque

neque de lege obligante aut non obligante quidquam abſolutè ſtatuit; illud tantùm utrimque decernitur, rationes eſſe ob quas meritò ſtatui poſſit obligare legem; alias verò, ex quibus non obſtringere meritò etiam poſſit decerni. Atque adeò quamvis contradictoria ſint judicia quæ ſtatuunt obligationem legis adeſſe & non adeſſe, rem eſſe licitam & non eſſe licitam (quæ quidem ſimul in eodem intellectu non poſſunt conſiſtere, cùm ſeſe invicem elidant) attamen judicium quod decernit, rationes eſſe tales, quæ rectè obligationem negent, non contradicit quidquam judicio, quod rationes eſſe ſtatuit, quibus obligatio ea affirmetur; Utrumque enim eſt verum. Ita disertè D. Th. *eſſe & non eſſe ſunt contradictoria: ſed opinio quâ opinamur quod bonum eſt bonum, eſt contraria opinioni quâ opinamur quod bonum non eſt bonum: non igitur contradictoria.* Ac proinde ſi utrimque rationes illæ ſeſe menti offerant (quod fieri poſſe nemo negarit) non eſt cur ab eodem intellectu duæ tales opiniones excludantur. Non igitur contradictoria hæc ſunt, *Probabile eſt legem obligare*, & *Probabile eſt legem non obligare.* Negatio enim totam propoſitionem non afficit. Contradictoria verò eſſent. *Probabile eſt legem obligare*, & *Probabile non eſt legem obligare.* Hæc licèt judicia una mens ferre non poſſit, nihil tamen eſt priora ut illi denegentur. Erit fortaſſis hæc opinionum in unâ mente combinatio, dicendis non parvo uſui.

Bardus de Conſc. diſcep. 4. c. 12. n. 5. Boſſius de Conſc. n. 108.

D. Th. 1. 2. q. 64. a. 3. ad 3.

Quæ ſit opinio probabilior, quæ tutior, quæ minus tuta.

10. Atque his de probabilis opinionis naturâ ritè expoſitis, facilè erit intelligere quænam opinio dicenda ſit *probabilior*. Manifeſtum enim eſt eam eſſe, quæ firmioribus nixa eſt fundamentis. *Tuta* eſt, quam ſine ullo peccandi periculo datur executioni mandare. *Tutior*, ea quæ magis à periculo materialis peccati ex eâ operantem removet: *minùs tuta*, quæ illi periculo agentem magis admovet. Poteſt itaque probabilior opinio eſſe minùs tuta. Omnia hæc, in exemplo, quod jam propoſui, planiùs explicemus.

Exponuntur hæc omnia exemplo.

11. In convivio antecinerali quod per noctem protrahitur, in æde D. Pauli audiebas horam proclamari; diligenterque attentâ campanæ mole (minor enim eſt quæ dimidias, præ eâ quæ horas abſolutas indicat) numeratiſque ſedulo ictibus, medium duodecimæ adhuc fluere rectè & certò judicas. Ex hoc judicio formas Conſcientiam; ſtatuis, inquam, ſine fluctuatione ullâ, actionem inſtitutam

tutam te poſſe proſequi, & ingenio indulgere. Hactenùs rectè & bellè: omnia certa ſunt. Certum enim eſt judicium quod Conſcientiam præit: nimerum necdum eſſe noctis medium: certum itē eſt judicium, quod de comedendis cornibus Conſcientia efformavit. At paulò pòſt ex æde D. Petri nuntiatu horam eſſe duodecimam. Hîc jam ſubitò percelleris, ſuſpendis paullulùm quod antè indubitatò tuleras judicium, illudque in opinionem decreſcit. Neque enim jam ampliùs certò judicas, licitum eſſe veſci carnibus, ſed tantùm opinaris: judicas enim cum formidine; quam quidem ingeſſit de dimidiatâ nocte contraria opinio ab horologio D. Petri excitata. At verò cùm æquè firma ſit ratio quæ utramque fulcit; nimirum horologiorum æqualis, ut ita dicam, fama & auctoritas, Conſcientia hîc ſtat inter duas opiniones perinde veriſimiles, & æquè probabiles. Quòd ſi verò ſic inter utramque opinionem hærenti in mentem veniat, eo die aut alias ſæpiùs, horologium D. Petri præ D. Pauli horologio, à Solis horâ aberraſſe; aut certè ſi in tertio D. Andreæ horologio etiam audiatur medium duodecimæ, cùm duodecima eſt in D. Petri, tunc ſanè accreſcit opinio, quâ ex D. Pauli horologio priùs conceperas; & ſic medium tantùm eſſe duodecimæ, ac proinde lege ieiunii te necdum obſtringit, eſt opinio præ alterâ probabilior. Quòd ſi tum ſtatuis carnibus te veſci poſſe, opinionem probabiliorem ſecutus eſſe cenſeberis: nam plures firmioresque rationes cùm ſint, quæ medium duodecimæ eſſe decernant, quam quæ duodecimam; probabilius eſt etiam ita rem ſe habere. Denique quamvis probabilius longè ſit, legem necdum obſtringere, ideò quòd dies Martis veroſimiliùs evolutus adhuc non ſit; ſi tamen ob formidinem quam incutit D. Petri horologium, cuius ſententia etiam adhuc eſt probabilis, nec per contrarias rationes planè eliſa, ſtatuat Conſcientia carnibus abſtinendum, tum quidem minùs probabilem, ſed tamen magis tutam opinionem ſecuta vulgò dicetur. Longè enim à peccato materiali committendo, remotior eſt eo caſu carnis abſtinentia, quàm comeſtio. Fieri enim poſſet, vti ſæpè ſit, ut opinionis illius, longè licèt probabilioris, obiectum eſſet falſum nihilominùs; & ſic lex ieiunii infringeretur ſaltem materialiter. Infractionis autem nullum eſt periculum, ſi minùs probabili adhæret opinioni Conſcientia. Ut enim ſit minùs probabilis, eſt tamen magis tuta. Atque hîc demum eſt quæſtionis, tantis

ſtudiis, tantâque contentione animorum per hos dies agitatæ ſtatus, quantùm reor expoſitu dilucidè.

Tria itaque dicenda ſunt. *Primò* an in actione quæ præ manibus eſt decernenda opinionem tantùm probabilem, conſcientia 12
poſſit adhibere. *Secundò* an cùm altera eſt probabilior, huic inſiſtere non teneatur. *Tertiò* an non ei quæ tutior eſt, neceſſariò, ne peccet; ſeſe actionemque ſuam debeat applicare. Primum hoc Tractatu; reliqua ſequenti expediemus.

§. III.

PROPOSITIO.

Conſcientia in decernendis actionibus poteſt ſequi opinionem probabilem.

Quantis convitijs impetatur hoc dogma ab adverſarijs, exponitur.

Licitum eſt Conſcientiæ ſequi ſententiam verè probabilem

ET quidem ut ad primam quæſtionis partem, quæ totius controverſiæ caput eſt, reſpondeam, dico prout communis Theo- 13
logorum, quos mox afferam, fert ſententia, licitum eſſe Conſcientiæ in actionibus ritè decernendis, opinionem ſequi quæ verè ſit probabilis. Probabilem autem vocamus; quæ firmis, & *alicuius momenti* nixa ſit rationibus. Alicuius verò momenti non dicuntur rationes *alicuius ponderis quantumvis exilis*, prout ad invidiam ſanæ doctrinæ concitandam, non ſatis ſincerè ea verba interpretatur Sinnichius: ſed eæ quæ verè pondus habent & momentũ, & quæ hominis rem benè prudenterque perpendentis animum in ſuas inflectant partes. Talem itaque opinionem, Conſcientiæ licitum eſſe ſequi eſſerimus. 14

Convitiis impetitur hoc dogma.

Hic verò totâ turbatum eſt Hieroſolimâ. Et neſcio quo perculſi œſtro, veteriſque ſanctitatis tuendæ prætextu, aſſurgunt quidam acerrimè. Libros alii, alii libellos famoſos protrudunt, alii domos, alii pulpita, alii ſi placet fœminarum adita clamoribus replent, ſententiã impetunt, Theologorum proſcindunt famam & quaſi ſi monſtrum aliquo (ita enim vocant) ex inferni faucibus profiliiſſet, ita undique, ut iſtud diſcerpant, vociferantur ad arma.

Digitized by Google

arma. Quinimò putidè admodum & inſulsè in theatrum pro comœdiâ, nuper portentum hoc Probabilitas deridiculè & ſcenicè ornatum protruſère, ut populo riſum facerent. Res fuit frigida, nec invento tam præclaro ſucceſſus par. Sic nempe Theologorum toto orbe celeberrimorũ auctoritas, plebi deridenda proponitur; pueris hominibusque de trivio, propudioſo per tales artes, ut ipſi rentur, poſt hac futura declamatio. Denique ubique clamant & declamant, ubique vociferantur, & nihil dicunt interim, niſi deſutoriè, Hoc ſanè non eſt agere virum moderatum. Calumniis autem & conviciis bona cauſa, ut ſeſe tueatur, non indiget; mala verò apud viros frugi, nihil admodùm promovetur. Ut autem aliqua ex multis decerpam, quibus animi perturbati non exigua dant indicia; ſanè eſt, nempè Sinnichius, *Expenduntur hæc convitia Sinnichij* qui doctrinam hanc, quantumvis Theologis omnibus communem ſatis liberè vocet, *doctrinam Libertinis ſummoperè arridentē; priſcæ Eccleſiaſticæ diſciplinæ non tam inſidiantem, quàm inſultantem.* Auctores verò eam docentes *laxiorum opinionum inventores & aſſertores* eſſe criminatur modò, modò *laxitatum præcones, & buccinatores*, modò *cæcos & duces cæcorum* & denique, ne non loquatur clarè *ſeductores Chriſtianorum.* *Montaltij* Feſtivior eſt Montaltius quidam in ſuis quas ubique ſparſit litteris *Provincialibus*. Hiſtrioniæ ignatus cùm non eſſet, facetiis & ſalibus doctrinam hanc ſuasque calumnias inſpergit; ut ſaltem riſum moveat aliis, dum ipſi commovetur ſtomachus, dicaturque inter fæmellarum & vulgi gregem, homo mordax nec inficetus. Impetuoſior eſt is qui notas in haſce epiſtolas inſcripſit Wendrockius; & quia ſub *Wendrockij* ficto latet nomine, in tenebris factus eſt audacior, eaque effutit quæ pietatis aſſerendæ amantem Theologum, qualem ſe eſſe præfert, non admodùm ſapiunt aut decent. Parum ei fuerat dixiſſe, doctrinam hanc *manes cavillationes eſſe*; eam qui propugnarent, non niſi *flagitioſè* eam tueri, item *audaciſſimè eos defendere perverſiſſima eius doctrinæ conſectaria*: ut enim quidquid in pectore latet veneni evomat, aſſerit: *Hoc probabilitas dogma, tantum virus eſſe, ut omnem penè Theologiam infecerit.* Horrendam verò rem! Ad quos enim jam, conſilii & Confeſſionis inſtituendæ causâ, divertent homines, ſi penè omnes veneno infecti ſint Theologi? Ad nos, inquiunt, qui veterem religionem aſſerimus & reſtituimus. Id porrò videbimus deinceps, cùm te noverimus ex nomine,

Sinnich. in Saule ex rege l. 1. c. 94. 95. 98. 99.

Montaltius epiſt. 5.

Wendr. in not. ad epiſt. 5. Montaltii ſect. §. 1.

ne,ſcivetimuſque quis ſis. Audiamus ergo reliqua quæ de Probabilitatis ſententiâ, non alto premis pectore, cùm ſatis liberè ea Sect. 3. §. effutias *Ridenda*, inquit vanitas, *plectenda audacia homunculorum,* 4. *qui humanis ratiunculis, probabilibus mendaciis, deleri poſſe Divinam legemputant..... Hac vanitas, hæc cæcitas, hac audacia tota, in illo dogmate continetur: Opiniones probabiles falſas à peccato excuſare.* Rurſus ne nihil adhuc dixiſſe videretur: *Latiſſimum*, inquit, *ad* Sect. 3. §. *omnem impietatem aditum pandit.* Iterùm & vehementiùs. *Tam* 5. *latè funduntur ſcelerati dogmatis rami, ut in totius Religionis apertè graſſentur exitium, & in omnium denique Religionum horrendam permixtionem. tendant.* Credo eundem fuiſſe calamum qui hæc effutiit cum eo, quem non puduit ſribere, hoc dogma, eſſe *venenum ſupra omnia aconita lethiferum: clavem eſſe quâ reſcratur infernus miſeris animabus.*

Theologos generatim habent contemptui.

15. Quàm verò de Theologis, viris inquam graviſſimis, totoque Chriſtiano orbe celeberrimis, proiectè & abjectè ſentiat, id ſanè exinde patet; quòd eos ne Theologorum quidem appellatione dignetur; ſed *Probabiliſtas* modò, modò *Caſuiſtas*, ſic quaſi per contemptum nominet. At ego Wendrockium, ſi noſſem, libens rogaro, an ii tantùm ſint Theologi, qui Theologiæ lauream, doctoris puta titulum, in Academiâ aliquâ ſint adepti; ſic ut cæteri omnes, quantumuis Theologiam & perceperint & commẽtariis præclariſſimè exornarint, dicendi tamen ſint quaſi rudiculè Caſuiſtæ? hoc ſi ita eſt; rurſus iſtud eum rogatum velim, an is qui ex Doctorum, cui inſertus erat claſſe, Sorbonâ verbi gratiâ, per ſententiam publicam exactus eſt, & ex Doctorum Theologorum numero expunctus, titulis & dignitate exciderit, an inquam talis deinceps etiam Theologus dicendus ſit an Theologaſter, aut potiùs Theologiæ fætus abortiuus? Et tamen eius farinæ aut potiùs furfuris ſunt homines, qui orthodoxos Theologos, ſummosque viros tam atrociter vilipendunt.

Etiam nominatim aliquos impetunt conuitiis.

Cæterùm non Theologis tantùm generatim eſt injurius, ſed & parricularium, quorum etiam nomen exprimit, neſcio quâ inductus Conſcientiâ an certâ an erroneâ, famam proſcindit, convitiis proborum virorum ingenium, nomen, auctoritatem admordet. 16. De uno dicit, *neminem eo in Theologiâ eſſe magis hoſpitem, neminem judicio ac ratione corruptiorem*: de alio, eum eſſe *unum* Sect. 4. § 1. *omnium audaciſſimum*; de omnibus verò, quos iſthic nominat (iis autem

autem inſerit & Thomam Sanchez, virum non doctrinâ tantùm, ſed & ſanctitatis famâ planè conſpicuum) iſtud univerſim pronuntiat, *eos eſſe quibus longè fuiſſet nihil ſciviſſe melius*; *id enim tantum ſtudio conſecutos, ut nativum in ſe rationis lumen extinguerent.* Denique de ſe fatetur, *ſi alterius judicio ſtandum ſit in aliquâ morali quæſtione, vel hominis indocti at cordati,* vel eorum quos iſthic nominat; *ſexcenties malle ſe indocti illius ſententiæ acquieſcere, quam iſtorum retorridorum Caſuiſtarum.* Præterea nihil agere, *qui decem aut viginti Caſuiſtas in aciem producant, & à ſe ſtare decent! facilè enim ſeſe iſtud argumenti genus contemnere & repellere, etiamſi pro decem Caſuiſtis, producantur, ſi velint, decem millia.* Hæc ferè eius verba. Quæ quidem à comœdo Montaltio, quàm à Wendrockio Theologo, ut præ ſe fert, dicta fuiſſent haud paullò concinniùs: planè enim Thraſoniſmus hic Platinum redolet Bombomachydem.

Sect. 6. §. 2.

17. Non deerat hîc quod reponerem. Iſtud tantùm dico, planè confirmari me dum hæc audio, dari ignorantiam juris naturæ & quidem invincibilem, quæque à peccato excuſet, quod tamen ipſi negant præfractè. Video enim naturæ leges Decalogique præcepta per calumnias, convitia, libelloſque famoſos ac ipſis penitus infringi. Non autem exiſtimo tam perditæ eos eſſe Conſcientiæ, ut Deum ſeſe arbitrentur offendere hæc qui agunt. Ad ignorantiam itaque invincibilem recurrendum eſt, aut ad aliam ignorantiam mihi hactenus ignotam, à ſcelere eos tam aperto quæ abſolvat.

Legi naturæ adverſum eſt convitiis agere

18. At quâ ratione Conſcientiam alienam ſe velle reformare & reſtringere, perſuadere populo volunt illi, ſuæ Conſcientiæ qui tam laxa fræna dant? laxatum inquiunt præcones ſunt, qui probabilitis doctrinam tuentur, laxitatum buccinatores, ſeductores Chriſtianorum. Verùm laxare ora in calumnias, famam Theologorum paſſim proſcindere, convitiari, peſſumdare, an id non laxæ tantum, ſed & diſſolutæ prorſus, & in jus naturæ peccantis eſt Conſcientiæ? Ubi nunc eſt illa naturæ lex; *generalis* inquam illam teſte Sinnichio, *& tranſcendentalis ipſius legis ſanctio, quam Auguſtino teſte omnes habent in corde fixam quod tibi non vis fieri alteri ne feceris?* Hæc verò lex ſi in eorum corde fixa eſt, quo pacto & calamo & ore eam non exprimunt, imò contrà penitus proſcindunt & proculcant; hoccine eſt veterem Eccleſia-

Nec admodum reſtricta Conſcientia ſignata eſt, inſurriſquiquam opſeter,

Sinn. l. 1. c. 100. §. 377.

ſticam diſciplinam, quam ſemper ore crepant, reſtituere? Certè modeſtiam nos Paulus docuit: veterumque Chriſtianorum antiquiſſimum fuit inſtitutum modeſtè agere, & modeſte de ſe ſentire. Si quæ Theologia, alia omnia ſibi ſtatuit eſſe licita, neoterica ea eſt, vetuſtatem non ſapit; ſed Lutherum & Calvinum Theologorum omnium contemptores. An autem in hiſce quos adduxi viris, non aliquid modeſtiæ requiratur, non eſt meum id diſcernere; judicent, qui hæc legerint.

Condemnati ſunt convitiantium libri Romæ.

Quòd ſi tamen aliqua judiciis publicis, Pontificum præſertim, danda ſit auctoritas; non pigebit dicere, ab hodierno Pontifice 19.
Alexandro VII. damnatus eſſe atque proſcriptas Montaltii quidem litteras anno 1657. die 6. Septembris. Quod quamvis ſupremum tribunal ſit, & præ omnibus venerandum, juverit tamen afferre eam quam de Montaltii litteris, notiſque à Wendrochio & Irenæo affixis, Epiſcopi Doctoreſque Pariſienſes, quibus legitima ad rem examinandam data fuerat auctoritas, expenſis examinatiſque diligenter omnibus, tulêre ſententiam anno 1660. afferunt illi, *in eo libro à tribus prædictis auctoribus manifeſtè propugnari & defendi Ianſſenianas hæreſes ab Eccleſiâ damnatas.* Aſſerunt prætereà, *maledicentiam & petulantiam tribus illis auctoribus adeò eſſe familiarem, ut nulli hominum conditioni parcant, non Pontifici, Epiſcopis, Regi, Religioſiſque familiis. Adeoque librum eſſe dignum pœnâ libellis famoſis & hæreticis à jure conſtitutâ.* Atque hâc tandem, punitus eſt 14. Octobris & manu cornificis, Pariſiijs ex Regij Senatus-Conſulto publicè exuſtus. Pœnam verò hac longè ante tulerant Montaltii litteræ, A quis-ſex tiis Summi-Senatus ſententiâ condemnatæ & ſimili igne per tortorem flammis traditæ, anno 1657. die 9. Februarii. Atque hinc, quam inter Catholicos mereantur, fidē ſtatuet Lector, partium ſtudio non præpeditus. Cui ut magis conſtet de Pariſienſium condēnatione, Senatus decretum, non Parlamenti, ſed ſanctioris Concilii Regii, quod vocant Statûs, prout impreſſum eſt Pariſiis, ſubnectimus, ut Lectori ad manum ſit, & innoteſcat.

Pariſiis combuſti.

Et Aquis Sextiis, Aix en Provence.

ARREST

ARREST
DV CONSEIL D'ESTAT
PORTANT QUE LE LIVRE INTITVLE
LVDOVICI MONTALTII LITTERÆ PROVINCIALES &c
Sera laceré & bruslé par le mains de l'Executeur de la haute Iuſtice.

Enſemble la Sentence du Lieutenant Civil donnée en conſequence dudit Arreſt : & le Procés verbal d'execution.

Avec. l'Avis & Iugement des Prelats, & autres Docteurs de la SacréeFaculté deTheologie deParis, qui ont examiné leditLivre.

EXTRAIT DES REGISTRES DU CONSEIL D' ESTAT.

V*Eu par le Roy eſtant en ſon Conſeil, l'Arreſt donné en icelùy le 12 d'Aouſt dernier, ſur le ſuiet de pluſieurs plaintes renduës à ſa Majeſté, de ce qu'encore que les Conſtitutions des Papes Innocent X. & Alexandre VII. condamnent la doctrine de Ianſenius Eveſque d'Ypres contenues dans le livre intitulé* Auguſtinus, *& que leſdites Conſtitutions ayent eſté receuës par l'Aſſemblée générale du Clergé de France publiées par les Prelats dans leurs Dioceſes, exécutées par les Univerſitez, meſmes confirmées par les Declarations de ſa Majeſté, leſquelles ont eſté regiſtrées dans les Cours de Parlemẽt: Neantmoins on voyoit tous les jours dans le public de nouveaux écrits & imprimez, qui tẽdoient à ſoûtenir ladite doctrine cõdamnée, & un entr' autres ſous le titre de* Ludouici Montaltij Litteræ Provinciales, &c *lequel autre les propoſitions heretiques qu'il contiẽt eſt outrageux à la reputation de feu Roy Louis XIII. de glorieuſe memoire, & à celle des principaux Miniſtres qui ont eu la direction de ſes affaires : Par lequel Arreſt ſa Majeſté pour y pourvoir inceſſamment, afin d'en prevenir les mauvaiſes ſuites, à ordonné, que ledit livre intitulé,* Ludouici Montaltij Litteræ Provinciales, &c. *ſeroit remis pardevers le ſieur Baltazar Commiſſaire à ce deputé, pour eſtre veu & examiné, & avoir le ſentiment des ſieurs Eveſques de Rennes, Rodez, Amiens & Soiſſons: enſemble des ſieurs Grandin, Leſtocq, Morel, Bail,*

Digitized by Google

Chapelas, Chamillard, du Sauſſoy, & des Peres Nicolai & Gangy, Docteurs en Theologie de la Faculté de Sorbonne, que ſa Majeſté a commis a cet effet pour donner leur avis, en eſtre dreſſé procès verbal, & le tout rapporté à ſa Majeſté y eſtre pourveu ainſi qu'il appartiendra. Le proces verbal deſdits Commiſſaires du 7. du preſent mois de Septembre, par lequel apres avoir diligemment examiné ledit Livre, ils declarerent que les hereſies de Ianſenius condamnées par l'Egliſe ſont ſouſtenuës & defenduës, tant dans leſdites Lettres de Montalte, & dans les Nottes de Guilleaume Vendrok, que dans les Diſquiſitions adjointes de Paul Irenee: que cela eſt ſi manifeſte, que ſi quelqu'un le nie, il faut neceſſairement ou qu'il n'ait pas leu ledit Livre, ou qu'il ne l'ait pas entendu, ou ce qui pis eſt, qu'il ne croye point heretique ce qui a eſté comme heretique condãné par le Saincts Pontifes, par l'Egliſe Gallicane, & par la Sacrée Faculté de Theologie de paris: que la detraction & petulãce eſt tellemẽt familiere à ces trois Auteurs, qu'ils ne pardonnent à la condition de perſonne, non pas meſme au Souverain Põtife, aux Rois, aux Eveſques & aux principaux Miniſtres du Royaume, à la Sacrée Faulté de Theologie de Paris, nd aux familles Religieuſes: & que ledit livre eſt digne de la peine ordonnée de droit pour les libelles diffamatoires & livres heretiques: Oui le raport dudit ſieur Baltazard & tout conſideré, Majeſté eſtant en ſon Conſeil, à ordonné & ordonne que ledit livre intitulé Ludouici Montaltij Litteræ Provinciales, &c. *ſera remis par devers le ſieur Daubray Lieutenant Civil au Chaſtelet de Paris, pour à la Croix du Tiroir, par les mains de l'Executeur de la haute Iuſtice, dont ſadite Majeſté ſera certifiée dans huitaine. Faiſant cependant tres expreſſes inhibitions & defences à tous Imprimeurs, Libraires, Colporteurs, & autres de quelque qualité & & condition qu'ils ſoient, d'imprimer, vendre & debiter, ny meſme retenir ledit livre ſans Notes, ou avec les Notes, Additions & Diſquiſitions deſdits Wendrok, & Paul Irenée, ſur peine de punition exemplaire. Et ſera le preſent Arreſt executé, non obſtant oppoſitions ou appellations quelconques, dont ſi aucuns interviennent, ſadite Majeſté s'eſt reſervé la connoiſſance d'icelles. interdite à tous autres Iuges Fait au Conſeil d'Eſtat du Roy, ſa Majeſté y eſtant; tenu à Paris le 23 Septembre mil ſix cens ſoixanse. Signé, PHELIPPEAUX,*

LOVIS par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, à noſtre amé & feal Conſeiller en nos Conſeil, le ſieur Daubray Lieutenant Civil au Chaſtelet de Paris; Salut. Naus vous mandons & ordonnos par ces preſentes ſignées de noſtre main, que l'Arreſt de noſtre Conſeil d'Eſtat, dont l'extrait eſt cy attaché ſons le contreſeel de noſtre Chancellerie, vous ayez à mittre à deue & entiere exécution, ſelon ſa forme & teneur. De ce faire vous donnes pourvoir commiſſion & mandement ſpecial par leſdites preſentes. Commandons au primier noſtre Huiſſier ou Sergent ſur ce requis ſignifier ledit Arreſt à tous Libraires, Colporteurs & autres que beſoin ſera, & leur faire les defences y contenues ſur les peines y declarées, ſans demãder autre permiſſion: car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Paris le 23. jour de Septembre l'an de grace 1660. & de noſtre Regne le dix-huitiéme. Signé LOVIS, & plus bas, Par le Roy, PHELYPPEAVX, & Scellé.

SENATUS

SENATUS-CONSULTUM

CONCILII STATUS,

QUO DECERNITUR LIBRUM CUI TITULUS

LUDOVICI MONTALTII

LITTERÆ PROVINCIALES, &c

Lacerandum & flammis tradendum, manu carnificis.

Item ſententia Vicarii Civilis lata ex vi ejuſdem Senatus Conſulti: & renuntiatio executoria.

Unà cum conſultatione & judicio Præſulum, & aliorum Doctorum Sacræ Facultatis Pariſienſis, qui præfatum librum examinarunt.

EXTRACTUM EX REGISTRIS

CONCILII STATUS.

Viſo à Rege præſente in ſuo Concilio eiuſdem Senatus conſulto edito 12. *menſis Augusti noviſſimè elapſi, occaſione plurium querelarum quæ ſuæ Maiestati fuerunt exhibitæ, eò quòd quantumvis Conſtitutiones Pontificum Innocentij X. & Alexandri VII damnent doctrinam Ianſſenij Epiſcopi Yprenſis, contentam libro cui titulus* Auguſtinus; *& dictæ Conſtitutiones admiſſæ fuerint in Concilijs Generalibus Cleri Gallicani, promulgatæ per Præfectos in ſuis Diœcibus, executioni mandatæ per Vniverſitates,*

imò confirmata per declarationes ſuæ Majeſtatis, quæ etiam relata ſint in curiarum ſupremarum monumenta; nihilominùs videre eſſet indies publico evulgare nova ſcripta & impreſſa ad ſuſtinendam præfatam doctrinam condemnatam; inter quæ vnum, cui titulus Ludouici Montalij Litteræ Prouinciales, &c. *quod præter propoſitiones hæreticas quas complectitur, contumeliam facit exiſtimationi Regis defuncti Ludouici XIII. glorioſæ memoriæ, præcipuorumque Miniſtrorum qui negotijs eius gerendis præerant. Quo Senatus conſulto, ut abſque morâ præuenirentur mala exinde nata conſequi, conſtituit ſua Majeſtas, ut dictus liber cui titulus* Ludouici Montaltij Litteræ Prouinciales, &c. *committeretur Domino Baltazard Commiſſario ad id deputato, ut inſpiceretur, examinaretur, & haberetur judicium Dominorum Epiſcoporum Rhedonenſis, Rodij, Ambianenſis, Sueſſionenſis; nec non Dominorum Grandin, Leſtocq, Morel, Bail, Chapelas, Chamillard du Sauſſoy, & Patrum Nicolai & Gaugij, Doctorum Theologiæ in Facultate Sorbonicâ, quos huic cauſæ commiſit ſua Majeſtas, ut judicium ſuum ſuper hâc re ferrent, inſtitueretur proceſſus verbalis, omnibuſque ad ſuam Majeſtatem relatis, debitè huic negotio proſpiceretur. Item audito proceſſu verbali dictorum Commiſſariorum 7. currentis menſis Septembris, quo poſt diligens dicti libri examen declarârunt, damnatas ab Eccleſia Ianſenij hæreſes ſuſtineri ac defendi, tam in prædictis Montaltij Litteris & notis Guilielmi VVendrockii, quàm in diſquiſitionibus adjunctis Pauli Irenæi; & id ita manifeſtum eſſe, ut ſi quis id neget neceſſe ſit ut aut non legerit dictum librum, aut non intellexerit, aut quod peius eſt, non credat hæreticum quod tamquam hæreticum damnatum eſt per ſanctos Pontifices, per Eccleſiam Gallicam, & per ſacram Facultatem Theologicam Pariſienſem: detractionem verò & petulantiam adeò familiarem eſſe tribus illis auctoribus, ut non parcant ulli hominum conditioni, non ipſi ſupremo Pontifici, non Regibus, non Epiſcopis, non præcipuis Regni Miniſtris, non Sacræ Facultati Theologicæ Pariſienſi, non familijs Religioſis: & prædictum librum dignum eſſe pœna à jure decreta in libellos infamatorios, & libros hæreticos: Audita relatione dicti Domini Baltazard & omnibus perpenſis, ſua Majeſtas præſens in hoc Senatu, decrevit & decernit, ut dictus liber cui titulus* Ludouici Montaltij Litteræ Prouinciales, &c. *committatur Domino Daubray Vicario Ciuili in Caſteletto Pariſienſi,*

enſi, ut agente Procuratore dictæ ſuæ Majeſtatis, curetur lacerari, & ad Crucem Tractoriam manu carnificis comburi, de quo peracto ſuæ Majeſtati intra octiduum conſtabit. Interim ſeverè admodùm inhibet omnibus Typographis, Bibliopolis, Baiulis & alijs cuiuſcumque ſtatus & conditionis, ne imprimant, vendant, diſtrahant, imò ne penes ſe retineat dictum librum, aut ſine Notis, aut cum Notis, Additionibus, & Diſquiſitionibus dictorum VVendrocki, & Pauli Irenæi, ſub interminatione punitionis exemplaris incurrendæ. Atque hoc Senatus conſultum executioni mandabitur, non obſtantibus oppoſitionibus aut appellationibus quibuſcumque. Quæ ſi interueniant, ſua Majeſtas earum ognitionem, interdictam quibuſcumque alijs judicibus, ſibi reſervavit. Actum in Regio Concilio Status, ſua Majeſtate illic præſente, habito Pariſiis. 23. Septembr. anni Milleſimi ſexacenteſimi ſexageſimi. Signatum, PHELYPPEAVX.

Digitized by Google

LVDOVICUS *Dei gratiâ Rex Franciæ & Navarræ, dilecto noſtro & fideli Conciliario in Curiâ noſtrâ Domino Daubry, Vicario Civili in Caſteletto Pariſienſi, ſalutem. Nos mandamus tibi, & per præſentes manu noſtrâ ſignatas litteras præſcribimus, ut Senatus-conſultum noſtri Concilij Status, cujus extractum hiſce affixum eſt, ſigillo Cancellariæ noſtræ munitum, debitæ & integræ executioni mandes juxta eius formam & tenorem. Ad hoc exequendum damus tibi poteſtatem, authoritatem, & ſpeciale mandatum per has præſentes. Imperamus primo noſtro Apparitori ad hoc requiſito, ut dictum Senatus conſultum notum faciat omnibus Bibliopolis, Bajulis, & alijs quibus id opus erit ſignificari, illisque prohibitiones iſthic contentas faciant ſub pœnis inibi declaratis, ſine petitione alterius permiſſionis: ita enim Nobis placet. Datum Pariſiis die 23. Septembr. Anno ſalutis 1660. & Regni noſtri decimo octavo. Signatum* LUDOVICUS, *& infrà, Per Regem,* PHELYPPEAVX, *& ſignatum.*

§. IV

§. IV.

Reſpondetur Scripturis perperam à VVendrockio, & loco D. Auguſtini malè à Sinnichio allato.

20. CÆterùm cùm ad Scripturas Sanctoſque Patres provocet Wendrockius, eaſque à ſe ſtare tam magnificè proclamet, ut hominis præfidentiam fucoſque detraham, quibus veritati os oblinit, & populo palpum obtrudit: juverit, ſaltem quæ ex ſacrâ paginâ affert teſtimonia, breviter perſtringere. Patebit ſanè, quàm de nihilò ſint, quæ tam præfidenter & præfervidè jactat doctrinæ ſuæ fundamenta. Et quidem primus locus eſt ex, D. Matthæo, apud quem Chriſtus ait, *ſinite illos; cæci ſunt, & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, nonne ambo in foveam cadunt*? hic exilit Wendrockius; *quis enim* inquit, *neget cæcum eſſe qui opinionem falſam ſequitur*? Ego ſanè id nego, & negant omnes quotquot prudenter eum agere cenſent, ſequendo quod eſt probabile, uti ſuprà numero 7. oſtendi, & oſtenſuri ſumus porrò deinceps. Qui autem prudenter agit, cæcus eſſe aut cæco modo agere cenſendus non eſt. Et verò, ut aliqua opinioni probabili cæcitas ineſſet aut ignorantia, an illa eſt cœcitas de quâ Chriſtus agit, & quæ in foveam ducit? Hoc inquam quæro, an Chriſtus iſthic aſſerit omnem omnino cœcum in foveam proruere, & omnem omnino cæcitatem peccato mortali eſſe obnoxiam? Sanè de Phariſæis iſthic loquitur, quos paullò antè egregiè perſtrinxerat hypocriſis, id eſt malæ fidei fictæque virtutis: illos inquam, qui legem naturæ de honorandis parentibus non ignorabant, ſed pervertebant nefariè, quique meris falſimoniis & legem Dei & populum depravabant. Denique hos hypocritas eſſe aſſerit *de quibus bene prophetavit Iſaias; Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me.* Tales autem cæcos, id eſt voluntariè & aſſectatâ cœcitate laborantes, quorum cor longè eſt à Deo, aſſerit in foveam ducere. An idcircò cœcitatis tam damnabilis & impiæ dicendus eſt hoc loco condemnari is, cujus cor adeo non longè eſt à Deo, ut non aliud velit niſi ſcire quid Deus à ſe

Diffluun tur eaque obiciun tur ex ſcripturis.

Prim. objectio.

Matt. 15. v. 14.

Wendr. ſup. ſect. 2 § 2.

Matt. 15 v. 6. 7. 8. 9.

ibid. v. 8

 exigat:

exigat: ſanctamque eius voluntatem cùm certò nequeat aſſequi & interpretari, eam ſequitur quam Dei voluntatem eſſe prudenter judicat, probabilibus inquam inductus fundamentis? Sanè ne per umbram quidem hic eſt Scripturæ ſenſus. Cæci in foveam cadunt, ſed malitiâ & perverſitate ſuâ cæci: error, ſed affectatus, in peccatum protruit, non verò inculpatus & invincibilis: uti tractatu ſuperiore planum fecimus. Probabilem autem opinionem quiſquis ſequitur, non eſt quòd ſibi à foveâ extimeſcat. Nam ut rectè Pſalmiſta, ſolus is qui *parturiit injuſtitiam... & peperit iniquitatem, lacum aperuit & effodit eam; & incidit in foveam quam* ipſe *fecit*. Pſ. 7. v. 15.16.

Alter è ſacrâ pagina locus eſt e Proverbiis deſumptus, *Eſt via quæ videtur homini recta, & noviſſima illius ducunt ad mortem.* Quid validius inquit Wendrockius? Et quid imbecillius Prov. 16. v 25.

Secunda objectio. inquam ego, ut pedem figat, ſuumque commentum fulciat? Eſt, inquit Sapiens, aliqua via quæ videtur homini recta, & quæ tamen ad mortem ducit: igitur omnis via quæ videtur homini recta ducit ad mortem, id ſanè prorſus non ſequitur. Neque id etiam aſſerit Sapiens. *Quid enim eſt aliud via quæ videtur recta & non eſt*, inquit Wendrockius, *niſi falſa probabilitas*? Ita ſit ut vult. Ergo ducit ad mortem; hoc certe prorſus nego: nque conſecutionem eam eſſe legitimam ulli, ne ſibi ipſi quidem facilè comprobarit. Eſt ſanè via aliqua quæ videtur homini recta; *via nempe cupiditatis* inquit A lapide, *affectus inordinati, voluptatis, ambitionis*; hæc hominibus affectione nimiâ excæcatis recta videtur, honeſta, & commoda; & tamen non niſi morte concluditur. Iſtud autem quid hic facit ad rem; aut cur eiuſmodi fallaciæ, in re ſane graviſſimâ obtruduntur? hoc certè eſt Scripturis abuti; & ex ſacris oraculis temerè prorſus patrocinium quærere falſitati. *A Lapide in eum loc.*

Tertia objectio Tertium & palmare eſt, quod ex Evangeliis affert. *Nulla* inquit *umquam opinio falſa, fuit probabilior, quàm ea qua Iudæi. quibus minus bene cum uxoribus conveniebat, fas eſſe cenſebant dare illis libellum repudij*; *nullus id apud ipſos doctus vel ſuſpicabatur illicitum. Apertè enim id permiſerat Moyſes ad duritiam quidem cordis eorum, ut ait Chriſtus. At id unde poterant elicere? Et tamen ex Chriſti verbis, qui repudium, tantùm ad duritiam cordis declarat eſſe conceſſum; & demiſſam ab aliquo uxorem* Matt. 19. v. 8.

rem ſine adulterio duci non poſſe, conſtans Patrum traditio concluſit, nunquam Iudæis repudium licuiſſe. Ita ſit Wendrocki. Verùm an ii Patres qui aſſerunt Judæis nunquam licuiſſe repudium, ac proinde contra legem naturæ peccaſſe materialiter, etiam dicunt formaliter peccaſſe, qui iſtud ſibi permittente Mayſe, ne ſuſpicabantur quidem, ut tutè dicis, eſſe illicitum? Hoc autem Patres ſi non aſſerunt, quid locus hic ad rem noſtram quæſtionemque quam tractamus pertinet; Deinde quo quæſo auctore id tam præfidenter aſſeris, probabilem fuiſſe apud Iudæos ſententiam, ſine crimine licuiſſe dare libellum repudii; cum deinde fatearis, nullum doctum vel ſuſpicatum fuiſſe id eſſe illicitum? hoc verò ſi nemo ſuſpicabatur, jam non id erat ipſis tantùm probabile, ſed & certum. Et tamen peccarunt inquis. Hoc profectò nemo Sanctus Pater dixit, de iis qui illud non ſuſpicabantur non eſſe illicitum. Verùm ut dicam quid ſit de re, facile erit eam expedire ex D. Thomâ in Magiſtrum Sententiarum. Teſtatur is, de Judæorum repudiis, duplicem fuiſſe Patrum & Theologorum opinionem; & quoſdam quidem cenſuiſſe, quòd *quamvis repudiare uxorem* atque alteram ducere, *per ſe ſit malum, tamen ex permiſſione Divina licitum factum*, diſpenſante nimirum per Moyſen Deo, idque *ab duritiam cordis Iudæorum*; id eſt, ad evitanda graviora mala, quæ cæteroquin ob perverſitatem populi erant eventura. Quomodocumque autem diſpenſatum ſit in lege, ſiverè diſpenſatum eſt, contra legem non peccari manifeſtum eſt. Itaque ex illorum ſententiâ, ne materialiter quidem peccarunt Iudæi; cùm per Moyſis indulgentiam, lex naturæ fuerit refixa. Alii autem, inquit D. Thomas, cenſuere *eos qui ſub lege, uxorem dato libello repudij dimittebant, non fuiſſe excuſatos à peccato, quamvis excuſarentur à pœna ſecundùm leges infligenda; & ſic libellum repudij permiſſum fuiſſe..... propter majus malum cohibendum, ſcilicet propter uxoricidium, ad quod Iudæi proni erant propter corruptionem iraſcibilis: ſicut & permiſſum eis fuit fænerari extraneis, propter aliquam corruptionem in concupiſcibili, ne ſcilicet fænerarentur cum fratribus.* Et tamen nec extraneis quidem fænerari ipſis licuit abſque ſcelere, quamvis a pœnâ fæneratorum per leges conſtitutâ aut inferendâ, eſſent abſoluti. Sic ſanè & modò & à Republicâ meretricium aliquando permittitur, id eſt, auctoritate publicâ non punitur; & tamen non exercetur abſque peccato. Peccarunt itaque

D. T. in 4. diſt. 33 q. 2 a. 2.

De libello repudii duplex eſt Patrum ſententia.

Neutra favet VVendrokio, aut ad eius rem facit

que Judæi, non quòd probabile id ipſis eſſet, indulgentiâ Legiſlatoris ſnblatam eſſe legem; nullâ enim ratione id ipſis erat probabile: ſed qnod legis pœnam indultum cùm eſſet evadere, legem ipſam naturæ, Deique mandata deinceps haberent, neque de eorum obſervatione magna ipſis eſſet curatio. Rectè igitur concluſit conſtans Patrum traditio, numquam Judæis repudium licuiſſe. Rectè etiam concludet unuſquiſque, eos ſemper idcirco peccaſſe, non materialiter tantùm, ſed & formaliter. Verùm quomodò exinde concludet Wendrockius, eos quibus verò probabile eſt legem non obſtringere, ſi verè tamen lex obſtringat, peccare etiam formaliter, opinionem probabilem ſi ſequantur? Hoc tamen ex allato Scripturæ teſtimonio fuerat conficiendum: aut fallendi tantùm gratiâ iſtud afferri, ſit illicò manifeſtum.

Adverſarii afferendis auctoritatibus, ſemper ſupponunt id quod probandum eſt.

Atque hæ ſunt ex ſacris paginis ab iis adductæ probationes: ex quibus, quam fidem mereantur in aliis, quas congerunt Patrum auctoritatibus, quaſque longum eſſet perſequi imò inutile, facilis erit conjectura. Qui enim Sacro-ſanctis teſtimoniis ſic abutitur, quid is in humanis pervertendis non audeat? In quibus id ſedulò advertendum eſt, ſemper eos ſupponere, ut ajunt, quod probandum eſt; ſcilicet errorem materialem, qui per probabilem opinionem ſi falſa ſit committitur, ſemper culpæ eſſe obnoxium. Hoc autem, quod tamen probandum erat, cùm populo impoſuêre, tum verò Patrum fulmina, quidus illi qui voluntariâ cecitate & perverſitate mentis in errores ſe conjiciunt, acerrimè perſtringuntur, hi auctores, promiſcuè etiam in eos qui innocenter erant, à Patribus intorta eſſe invidiosè quidem, ſed falsò criminantur. Quòd certè eſt agere fide non optimâ; aut ſanè ita affectionibus ſuis eſſe excæcatum, ut in Patribus videant id quod non eſt, & videre tamen quod præfractè volunt. 23.

Non diſtinguunt inter errorem latè ſumptum, & errorem Theologicum.

Denique amicè mihi monendus eſt Wendrockius, ne populo 24.
erroris & erronei vocabulis malè perceptis imponatur, ut eum quem Theologi harum vocum ſenſum ſtatuunt & differentiam, non diſſimulet, & quod pejus eſt, non confundat. Nam ut præclaré Cardinalis Lugo, *Erroris vox latiſſimè ſumpta, attribui poteſt cuilibet propoſitioni falſæ in qualibet materiâ. Nam qui falſum credit, errat à vero & decipitur. Communiter tamen ea vox ſolet*

Lugo de Fide diſp 20.n.71.

ſolet reſtringi ad falſum, quod opponitur non ſolùm verò, ſed evidenti, vel certo quod apud omnes communiter certò ſcitur. Nec appellatur erro in Philoſophiâ qualibet opinio falſa, ſed quæ opponitur dogmati certo, & pro tali apud Philoſophos recepto. Quare in Theologiâ non dicetur error, niſi qui certæ alicui veritati adverſatur, quæ apud Catholicos & Theologos pro certa habetur. Aliud eſt igitur ſequi ſententiam erroneam, id eſt errantem, aliud verò longè, ſequi opinionem in Theologiâ erroneam, id eſt veritati quæ apud Theologos pro certâ habetur, adverſantem: certum eſt enim in moribus actionibuſque dirigendis neminem hanc ſequi poſſe.

ponitur differentia.

25. Cur verò differentiam hanc diſſimulat Wendrockius, niſi ut tenebras rei claræ offundat, iiſque involuat incautos? En novum malæ fidei exemplum. Aſſerit D. Thomæ eſſe ſententiam, neminem abſque crimine ſequi poſſe magiſtrũ probabili ratione opinantem & docentem. Et ut id planum faciat, affert verba D. Thomæ, & quaſi ſi apertè pro ſe ſtarent, majuſculis ea characteribus exprimit. Verba hæc ſunt: *In his quæ pertinent ad fidem & bonos mores* NULLUS EXCUSATUR, SI SEQUATUR ERRONEAM OPINIONEM ALICUIUS MAGISTRI; *in talibus enim ignorantia non excuſat.* Triumphare hîc ſibi videtur Wendrockius. Verùm age ſis; illud interrogo, quid hic erroneæ opinionis nomine Sanctus itelligat? an illam de quâ hîc diſputamus, quæque errorem latiſſimè ſumptum continet? ne per umbram quidem. De erroneis in Theologiâ opinionibus agit, quæque veritati apud omnes receptæ adverſantur. *In talibus* dicit *ignorantiam diſcipuli non excuſare. Nec poteſt*, inquit, *excuſationem habere propter ſimplicitatem auditorum, ſi in talibus erroneam opinionem ſequantur ..... Conſulere enim debet quis regulam fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ auctoritate percepit.* Et ut Sole clariùs mentem ſuam aperiat, pateatque omnibus, de quibus erroneis opinionibus agat, eaſque eſſe ſecundi generis ſic demum concludit. *Qui ergo aſſentit opinioni alicuius Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra id quod publicè tenetur ſecundùm Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari.* Atque hi ſunt, inquit eodem articulo, de quibus dicitur, *ſi cæcus ducatum cæco præſtet, nònne ambo in foveam cadunt?* Quid hiſce verbis D. Thomæ

Diſſimulat hanc differentiam Wendrockius, ut D. Thomam à ſe ſtare oſtendat.

Wendr ſup. ſec. 2. §. 1.

D. Tho. quodl. 3. a. 10.

Ibidem ſed contra.

poteſt eſſe evidentius? Et cur ea Wendrockius non exhibuit? diſſimulavit enimuerò, ut falleret, incautiſque ut imponeret eam eſſe ſententiam D. Thomæ, nullum excuſari ſi ſequatur quamcumque errantem opinionem alicuius Magiſtri, quantumuis probabilem. Cùm tamen manifeſtum ſit, non niſi de falſis planè, quæque ab omnibus falſæ habentur, & non niſi pertinaciter defenduntur, Sanctum loqui. An autem hoc ſit agere bonâ fide, & ut virum frugi decet, modeſti judicent. Et hæc quidem Wendrockio dicta ſint; cui, utpotè ex latebris ſua tela contorquienti, & iſtud ex D. Auguſtino monitum lubet mantiſſæ loco addere, *Tu verò in latebras tuas redi, nec quidquam inſidiare ſub nomine veritatis.*

Malè confundit vitium & peccatum Sinnichius,

Ferùm antequàm de hâc tabulâ manum tollam, eſt & in quo Sinnichium de bonâ fide, in proferendo pro ſe D. Auguſtini teſtimonio, interpellē. Iſtud depromit ex libro de utilitate credendi. *Tria ſunt*, inquit Auguſtinus, *velut finitima ſibimet in animis hominum, diſtinctione digniſſima; intelligere, credere, opinari. Quæ ſi per ſeipſa conſiderentur, primum ſemper ſine vitio eſt; ſecundū aliquando cum vitio, tertium nunquam ſine vitio.* Ita eſt verba ſunt Auguſtini. Et quid deinde? *Si numquam ſine vitio* eſt, opinari, inquit Sinnichius, *nunquam ergo non vitioſum. Rurſus ſi nunquam non vitioſū, profectò numquam non inordinatum, numquam non monſtroſum, numquam non naturæ rationali diſſentaneum.* Egregiam enimuerò collectionē, ut probet id de quo diſputamus! nā ut opinio vitium naturæ ſit veritatem penitus penetrare impotentis, an eiuſmodi vitiū id eſſe aſſerit Auguſtinus, ut peccato aut ſceleri verti aut debeat aut poſſit? Cæcitas, ſurditas, aliæque membrorum mutilationes, naturæ vitia ſunt, & numquam homini inſunt ſine vitio; an idcircò ſceleſtum eſt, cæcum eſſe aut ſurdum? Sic ſanè, veritatis penitus pervadendæ impotentia, vitium naturæ ſit, hebetudo nimirum intellectûs: an ideò nemo, ſine ſcelere, veritatis ignorans eſt, nemo ſine ſcelere opinatur? Sanè jam in ſceleratorum ordinem redactus eſt Auguſtinus ipſe, qui quam plurimas ubiquè opiniones ſuas in medium producit, atque ſæpiſſimè de ſe fatetur *Ita mea fert opinio.* Et ne abeamus longè, hunc ipſum librum, ex quo allata eſt Auguſtini ſententia, ita poſt paucas lineas orditur. *Quandoquidem hæreticus eſt, ut mea fert opinio, qui* &c. Opinatus eſt ergo Auguſtinus ipſe, & cùm opinio *numquam ſine vitio ſit,*

numquam

nunquam non monſtroſa, *nunquam non naturæ rationali diſſentanea*, jam ſanè patet in quem ordinem à Sinnichio rèdactus ſit Auguſtinus. Non quæramus itaque nodum in ſcirpo, neque ut Latinè loquamur, involvamus rem. Longè ſanè differunt, vitium naturæ & peccatum: de illo non quærimus, de hoc diſputamus. Tu dicis Auguſtinum docere Opinionem eſſe naturæ vitium; ego verò à te peto ubinam Auguſtinus dicat, opinionem omnem peccatum eſſe, & ſcelera eſſe ea omnia quæ ex opinone probabili perpetrantur? Hoc verò ſi non oſtenditur ex Auguſtino, nihil prorſus agitur ad rem noſtram quod ſit.

Item malâ fide pro ſe affert locũ Auguſtini in quo non de probabili ſed de Manichæa opinione loquitur.

Non tamen hîc hæreo. Cauſatus enim ſum, fide non bonâ
27. producta eſſe Auguſtini verba; ſenſu videlicet quem, cùm hæc proferret, non habuit Auguſtinus. Fateor; dixit Auguſtinus hoc loco opinionem *nunquam eſſe ſine vitio*, Quinimò, quòd miror à Sinnichio omiſſum, paucis ante lineis, opinantes rigidiſſimâ cenſurâ perſtringit; *Tria*, inquit, *ſunt hominum genera, profectò improbanda & deteſtanda. Vnum eſt opinantium.* At de quibus opinantibus hîc agitur? Dicam. Certè nihil eſt manifeſtius, quàm quòd de Manichæorum opinionibus toto hoc libro ſit Auguſtini diſceptatio; quem quidem ad Honoratum amicum ſuum conſcripſiſſe ſe teſtatur in prooemio, quem adhuc noverat illorum erroribus detineri. Nolebant illi aut credi Eccleſiæ, aut quidquam ratione intelligere; ſed opinione ſuâ volebant omnia circumſcribere & definire: neque ullâ aut Scripturarum auctoritate, aut ratione inquirenda eſſe dogmata, quàm quæ ipſi opinione ſuâ tamquam rata & fixa ſtatuebant; neque ulteriùs earum veritatem eſſe inveſtigandam; ſatis eſſe, ſeſe ſic opinari. Atque hic erat apud Manichæos docendi modus. Contra hos invehitur Auguſtinus; de his dicit improbandos profectò eſſe & deteſtandos. Et hanc quidem eis eſſe mentem, clariſſimè evincit orationis contextus. Cùm enim dixiſſet, Tria eſſe hominum genera profectò inprobanda & deteſtanda, *Vnum opinantium*: ut oſtendat de Manichæorum opinandi genere ſeſe loqui; ſtatim ſubjungit, *id eſt eorum qui ſe arbitrantur ſcire quod neſciunt.* Et mox quibuſdem interjectis, ut evidentius ſe demanichæorum opinandi modo loqui demonſtret, *opinari*, inquid, *duas ob res turpiſſimum eſt; quod diſcere non poteſt, qui ſibi jam ſe ſcire perſuaſit;*

& per ſe, ipſa temeritas non bene affecti animi ſignum eſt. Quid verò hæc od opinionem probabilem, de quâ nobis lis eſt, pertinent; an modus probabiliter opinandi, quidquam cum Manichæorum opinandi genere, vel per ſpeciem habet commune? *Primùm* de illo, turpiſſimum eſſe aſſerit Auguſtinus ſic opinari. Probabili autem ratione opinari, id eſt prudenter judicium ferre, quiſquam hominum, ne dicam Auguſtinus, dicet eſſe turpiſſimum? *Deinde* qui probabiliter opinantur, non arbitrantur, id eſt non ſtatuunt *certò ſe ſcire quod neſciunt*; ſed quod non planè ſciunt, arbitrântur ſe probabili ſaltem ratione aſſequi. *Tertiò*, qui probabiliter opinatur, doceri & poteſt & vult, neque quidquam tantoperè optat quàm de veritate penitus inſtrui; rationes omnes adhibet indagandæ veritatis: quam qui non datur funditus perveſtigare, gaudet ſaltem probabili ratione ſibi eam eſſe compertam. *Quartò* temeritate non agitur; nam prudenter rationem rebus applicat, neque adhæret niſi verè probabilibus, dum certas invenire in manu eius non eſt. *Quintò*, optimè *affectus eſt animo*; nam iſtud optat, iſtud ſibi præfixum habet, veritatem inquirere, eique inventæ omni ſtudio penitus inhærere.

Cùm ergo tanta ſit inter Manichæum opinandi genus, proba- 82.
bilemque opinandi modum diverſitas, cur ea quibus Auguſtinus illos inſectatur, probabili opinandi modo tam perperàm applicantur; cur diſſimulatur Auguſtinus mens? hoccinè eſt Sanctos Patres pro ſe afferre, an ad proprium ſenſum detorquere? Obſecro Sanctorum mentem ſincerè explicemus, eorum verba dum proferimus, ne alioqui veritati nubem obducere, & legentes decipere velle videamur. Sed ſatis ſit. Ego ad alia me accingo. Iſtud enim oſtendendum nunc eſt, communem totâque Eccleſiâ pervulgatam ſententiam, ſolidiſſimis nixam fundamentis, tenues auras, quantumvis malignas, non exhorreſcere; eamque ventis adverſis non tam commovere, quam invictum veritatis robur oſtendere.

Sincerè explicandi ſunt Patres, ne alioquin populo videamur velle imponere.

§. V.

§. V.

Conſcientiam in actionibus decernendis ſequi poſſe ſententiam probabilem, auctoritate imprimis, communi, toto orbe, proborum praxi probatur.

29. ET *Primò* quidem auctoritate, è communi & pervulgato graviſſimorum Theologorum ſenſu & conſenſu petitâ, firmanda eſt hæc res. Scio equidem Wendrockium iſtud argumenti genus contemnere; illudque facilè repulſurum, *ſi contra ſe, pro decem Caſuiſtis*, id eſt Theologis, *producantur decem millia*, prout jactat, glorioſè enimverò ſed neſciò an ſatis ſobriè: quid enim aliud dicat in foro rabula? Operæ pertium tamen me facturum exiſtimo, ſi quàm magnificè de Theologorum, unanimiter in unam ſententiam conſpirantium auctoritate, ſenſerit Eccleſia Catholica, in medium proferam: non ut Wendrockium nimiæ inſolentiæ diſpudeat, fruſtrà enim id agerem: latet in tenebris, & in tenebris facilè perfricatur frons; ſed ut nemo Catholicus dicteriis ejuſmodi moveatur, quæ per Theologorum latus, ipſam Eccleſiæ authoritatem dignitatemque impetunt. Notæ ſunt Lutheri Caluinique fraudes, nota artificia; omnes præ ſe contemnunt hodiernos Theologos; Theologiam modernam à multis ſæculis non niſi cymmerias clamant eſſe tenebras; & ne ex hâc parte obruantur, auctoritatem illis conantur detrahere, arma inquam, quibus ſe vident illicò debellandos. Neque multis tamen lubet, Theologorum unanimi conſenſu rem unam docentium, auctoritatem aſſerere: Patrum in Concilio Viennenſi, Summique Pontificis Clementis Quinti, hoc eſt Eccleſiæ totius ſenſus Catholico homini hâc in parte ſufficiet. Cùm itaque diſputatum fuiſſet in Concilio, an parvulis in Baptiſmo præter originalis peccati condemnationem, etiam Gratia ſanctificans Virtuteſque infūderentur; & veteres quidem aliquos Theologos pro ſe haberet durior id negantium ſententia, modernorum autem unanimis conſenſus pro pueris ſtaret; ita rem definit cum Concilio Pontifex. *Verùm, quia quantùm ad effectum Baptiſmi in parvulis, reperiuntur Doctores quidam Theologi contrarias opinio-*

Vide ſupra n. 16.

Quanta in Eccleſiâ auctoritatis ſit communis Theologorum conſenſus.

Theologos contemnere hæreticorũ mos eſt.

Clementina unica de ſumma Trinit.

nes habuiſſe ... Nos ..... opinionem ſecundam (quæ dicit tam parvulis quàm adultis conferri in Baptiſmo informantem Gratiam & Virtutes) tanquàm probabiliorem, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem, ſacro approbante Concilio, duximus eligendam. Hinc optimè ratiocinatur ad rem noſtram Melchior Canus. *Si ergo*, inquit, *in re, quæ olim inter ipſos etiam Scholaſticos controverſa fuerat, opinio concors juniorum, tanti apud Patres in Concilio fuit: quantò magis nos, res omni tempore ab ſcholâ præſcriptas tenere ac revereri debimus?* Et poſt pauca, ſic demùm concludit. *Scholæ igitur communem conſenſum, non niſi impudenter & temerè rejiciemus.* Hiſce fidem ſi non habeant adverſarii; ego ſanè fidenter dico, Eccleſiæ me judicio prorſus acquieſcere. Credulitatis verò nimiæ ſi me arguant, iſtud cum D. Auguſtino conſtanter profitebor, *credidiſſe me Eccleſiæ famæ celebritate, conſenſione, vetuſtate roborata. Vos autem & tam pauci, & tam turbulenti, & tam novi, nemini dubium eſt, quin nihil dignum auctoritate præferatis.*

Sententiā Communē libris impreſſis tenuere auctores centum octoginta novem.

Ut autem conſtet quanto Theologorum omnium conſenſu recepta ſemper fuerit, quam propoſuimus, ſententia, exinde id conficitur, quòd ne unus quidem ſit Theologus aut juris Divini humanive Conſultus in Eccleſiâ, qui contrariam ſententiam libro impreſſo umquam ediderit & propugnarit, præter unicum Sinnichium & aliquot anonymos veteris Eccleſiaſticæ auctoritatis, ut ſeſe jactitant, aſſertores. Nullus verbis expreſſis docuit, nunquam licere ex opinione ullâ probabili quidquam agere ſine peccato: item certò conſtare debere de veritate rei, antequàm Conſcientia quidquam de re faciendâ definiat; & niſi veritas ipſa attingatur, ſemper peccatum committi; nullus inquam, iſthæc dicta dixit, nullus docuit. Et ex adverſo, tam pervulgata eſt, quam propoſuimus, ſententia, ut præter eos qui me fugerunt, centum octoginta novem ſint auctores graviſſimi, qui eam publicè lucubrationibus impreſſis, Eccleſiâ ſpectante, Pontificibus conſciis & approbantibus evulgarunt. Horum omnium auctorũ nomina ad calcem hujus Tractatus quarti dabo ordine alphabetico. Inveniet in illo Lector Epiſcopos, Archiepiſcops, Cardinales, Doctores Theologiæ & utriuſque juris celeberrimos; omnium denique ordinum & Scholarum Magiſtros toto orbe clariſſimos, uno ore ſententiæ huic tamquam indubitatæ ſuffragari.

Et

Digitized by Google

Et quamquàm aliqui (pauci tamen) ex his inter ſe diſſentiant an ex duabus probabilibus, eligenda ſit probabilior, an verò ſufficiat probabilem eſſe, impunè ut poſſit eligi, tamen in hôc omnibus convenit, certò & indubitatò veram eſſe non debere ſemper opinionem eam quæ praxi à Conſcientiâ adhibetur. Nam ut cumque probabilior ſit quæ adhibetur, numquam tamen veritatem certò attingit, ſed ratione tantùm probabili & veriſimili: adeoque ultra probabilitatis terminos non aſcendit. Omnes igitur hi auctores novis illis Theologiæ moralis, ſed inauditæ, reſtauratoribus adverſantur; qui tamquam baſim veteris auſteritatis in Eccleſiam reducendæ ſtatuunt, ſemper peccari agendo, cùm veritas ipſa non attingitur: atque adeò ſic ex opinione probabili agère, ſemper eſſe illicitum & culpæ obnoxium; quòd nempè veritatis non attingendæ, id eſt, peccandi formaliter, inquiunt, periculum adeatur.

31. *Secundò* præter hos centum octoginta novem auctores, ſcriptis egregiis claros, ſententiam noſtram aſſeruiſſe dicendi ſunt Epiſcopi & Theologi, qui umquam toto Chriſtiani orbe, quæſtionem aliquam Conſcientiæ forum ſpectantem, ex opinione tantum probabili deciderunt, licitumque judicarunt quod fortè erat illicitum. Niſi quis ſit adeò inſolens, ut omnes illos ſpectatiſſimæ virtutis viros, lethaliter velit peccaſſe; atque adeò, cùm populum in errorem induxerint nec umquam errorem revocarint, æternis eſſe ignibus condemnatos. Et quid ſi ex his multi, ab Eccleſiâ, Sanctorum Catalogo ſint adſcripti? Ut rem exemplo exemplicemus; approbati fuère Montes Pietatis in Belgio in quibus fœnus enorme perſoluitur, accepto pignore. Approbationi ſubſcripsêre Epiſcopi Belgii ſeptem, teſte Ludouico de Scildere, & in his Archiepiſcopus Iacobus Boonen, & Gandenſis Epiſcopus Antonius Trieſt. Subſcripsêre prætereà Doctores Theologi Lovanienſes octo, & inter hos Cornelius Ianſſenius, poſtmodum Epiſcopus Yprenſis. Atque ex eorum judicio, inhiſce Montibus fœnera per Belgium, etiam modò præſtantur. *Et tamen*, inquit præclarè Scildere, *non niſi probabilis eſt eorum juſtitia: cùm illis, inmultis plures contradixerint, ut ex conſultatione Epiſcoporum & Doctorum aliunde ſatis patet.* Aut igitur dicendi ſunt, exiſtimaſſe ſe ex probabili opinione legitimè & inculpatè agere, aut ſanè dicendi ſunt, *cæci & duces cæcorum*; quod non quæ tutiora erant,

Item omnes Theologi & Epiſcopi. qui ex opinione probabili caſus Conſcientia reſolverunt

Scildere de Conſ. tr.2.c.2. §.2.

conſulen-

conſulentibus reſponderint. Et ſi ambo in foveam prolapſi ſunt, tum qui Montium fœnora dixerunt eſſe licita, tum qui ea exegerunt aut præſtiterunt, jam ſanè magna pars Belgii in æternum corruit exitium.

Item omnes Doctores Theologi qui in Academiis ſententias probabiles etiam juris naturæ propoſuerunt & propugnarunt.

Tertiò ſententiam noſtram liquidò profitentur, quicumque in Academiarum Scholis Doctores, diſputationibus publicis & theſibus, ut ſolet, impreſſis proponunt propugnantque opiniones probabiles, licèt oppoſitæ ſint probabiles, quædam probabiliores, omnes verò tutiores. Harum autem Theſium exhibitiones, in omnibus toto orbe Chriſtiano Academiis, ſunt frequentiſſimæ. Certè in ſolis Academicis publicisque Scholis Lovanienſibus, ab anno 1640. circa varias juris naturæ probabiles opiniones, propoſitæ fuerunt & typis impreſſæ theſes omninò quadraginta novem; quas ſummâ diligentiâ collegit Ludovicus de Scildere, libroque ſuo inſervit. Operæ erit pretium eas iſthic accurratè expenſas legere. Ubi & iſtud non indiligenter notatur, quaſdam ex illis à Doctoribus eſſe propoſitas, *qui tenent illicitum eſſe in ma: tertiâ juris naturæ, ſequi opinionem probabilem, tutiore relictâ*. Verùm hîc non hæro, fortiùs urgenda eſt res. 32.

Peto enim an quotquot ſunt in Academiis Doctores, qui probabiles & non omnino certas diſcipulis ſententias expoſuerunt, peccati mortalis ſtatuendi ſint rei, *quod nempè cæci fuerint duceſque cæcorum*? Deplorandam enimuero Magiſtrorum conditionem, hoc ſi ita ſit! non enim video quâ ratione ſanctiſſimum quemque, qui pro cathedrâ docuit, ab æternâ damnatione poſſim eximere; niſi iſtud dixero, omnes omnino docuiſſe quod certum eſt, neque ad minimum quidem unguem à veritatis apice deſciviſſe. Hoc autem quâ fronte quæſo dixero, qui paſſim video à doctiſſimis viris contraria prorſus doceri, & quæ utrimque vera eſſe non poſſunt? alteruter ergo dicendus eſt erraſſe. Et cùm nullus error, prout mordicùs defendunt adverſarii, à peccato errantem excuſet, conſtat jam profectò alterutrum lethali crimine intricari: errorique, hoc eſt peccato mortali immortuus ſi ſit, ignibus æternis eſſe addictum. Enimvero manifeſtum hoc eſt adverſariæ doctrinæ conſectarium. Iam autem ſic pergo: ponamus inquam, duorum ſanctitate & doctrinâ illuſtrium virorum, in contraria tamen abeuntium opiniones, D. Bonaventuræ, inquam & D. Thomæ. Certè D, Antonino teſte, 33.

teſte, ſententia D. Bonaventuræ fuit, hominem in mortale ſcelus prolapſum, *teneri ſtatim confiteri ſub præcepto, habitâ copiâ Cõfeſſoru.* Negat id tamen D. Thomas. *Beati Thomæ opinio,* inquit D. Antonius: *communiùs tenetur, quæ tamen minùs tuta videtur.* Ita ille. Ego verò rem meam ſic abſolvo. Neutra ſententia certa eſt. Utraque hactenùs eſt probabilis, quamvis D. Thomæ ſit probabilior. Alterutri ergo ſubeſt error, contrariæ ſibi cùm ſint, & ex diametro oppoſitæ. Errorem itaque docuit aut hic aut ille; cæcus fuit alteruter & dux cæcorum. Alteruter itaque ex adverſariorum mente peccati mortalis reus fuit. Neque ſententiam alteruter revocavit, ſed ei eſt immortuus: itaque mortali crimine implexus, ex hâc vitâ diſceſſit alteruter. Non enim per ignorantiam quantumvis invincibilem, aut bonam fidem excuſari quemquam à lethali crimine, palmarium eſt adverſariorum dogma. Æternis itaque ignibus adpictus eſt alteruter. Et tamen legitimè & Canonicè Sanctorum numero adſcriptus eſt uterque: canonizatus ergo eſt, totiuſque Eccleſiæ cultui propoſitus, damnatus aliquis. Errat itaque manifeſtè Eccleſia quæ utrumque Doctorem univerſim colit; cùm certum ſit, alterutrum æternis ignibus cruciari. Atque hinc denique conficio, neutri, id eſt neque D. Thomæ, neque D. Bonaventuræ, ſacros honores ſine ſcelere poſſe exhiberi; cùm certum necdum ſit uter errarit, atque adeò quemcumque colueris, manifeſtum ſubeas periculum, colendi aliquem inferni ſuppliciis devotum atque hoſtem Dei. Quæ omnia quàm ſint abſurda, quam ſint impia, & auditu horrida, nemo non videt niſi qui cæcus eſt, & cæcitate ſuâ nihilominùs delectatur; tenebraſque ſuas quamvis cymmerias, Soli vult offundere. Hæc tamen & plura eiuſmodi dictu horrida, adverſariorum ſolemne dogma liquidiſſimè conſequuntur. Quæ quidem numquam enervabunt: neque Doctorum in ambiendis cathedris ſollicitudinem, neque in exponendis ſententiis ſtudium, quantumvis ſincerum, à peccato mortali eximent, quamdiu non fatebuntur, opiniones probabiles licitum eſſe Doctoribus docere, & doctis ſequi.

D. Antonin 1 p. tit 3 c 10. § 10

Aut D. Thomas, aut D. Bonaventura non eſt colendus ut Sanctus, ſi non liceat ex opinione probabili dare reſponſa.

34. *Quartò* denique, in ſententiam noſtram conſpirent neceſſe eſt, quotquot ſunt in Eccleſiâ juris periti qui legum apices commentantur; qui intricatiſſimis juris adeundi, poſſidendi, diſſolvendi quæſtionibus quotidiè implicantur; qui in Senatu jura

Item omnes juriſconſulti, judices, Conſiliarii qui ex

 dant,

Digitized by Google

opinione probabili certa dant reſponſa.

dant, mutant, adimunt; qui Regem Rerumque publicarum conſiliis & adminiſtrationibus adhibentur. Nam cùm id ſit certiſſimum, plurima & fere omnia quæ aguntur, probabilibus tantùm eſſe nixa fundamentis; niſi opinionem probabilem Conſcientiæ efformandæ, prudenter, adeoque inculpatè ſeſe adhibere poſſe cenſeant, ſanè actum eſt de omnibus; & jam fere periit orbis vniverſus.

Omnes denique toto chriſtiano orbe viri probi & cordati.

Dicendum eſt itaque non Theologos modò omnes, pro noſtrâ ſtare ſententiâ, ſed & quotquod ſunt viri ſapientes & probi, qui eam dum factis ſequuntur, calculum nobis adiiciunt, & judicio ſuo cenſendi ſunt eam approbare. Niſi profectò omnes hos ſceleratos eſſe dicamus, & Cõſcientiæ ſuæ dictamini pertinaciter refragari; quod horribile eſt auditu, & prorſus incredibile. Ex quibus omnibus iſtud conficio, probabilem ut minimum dicendam eſſe hanc ſententiam, ſiquidem teſte Ariſtotele *probabilia ſunt quæ videntur omnibus, aut plurimis, aut ſapientibus: & in his. vel omnibus, vel plurimis, vel maximè familiaribus & probatis.* Sapere autem velle præ omnibus & contra omnes, neſcio an id ſit admodum ſapere. Illis autem rerum novandarum cupidis, iſtud rurſus ex D. Auguſtino ingeram: *Vos autem & tam pauci, & tam turbulenti, & tam novi, nemini dubium eſt quin nihil dignum auctoritate præferatis.* Interim iſtud meminerint Prophetæ Iſaiæ oraculum. *Væ qui ſpernis, nonnè & ipſe ſperneris?*

Sententiam confirmat auctoritas D. Auguſtini.

Tandem ut locum hunc ab auctoritate petitum concludam, tam clara eſt hâc in parte D. Auguſtini ſententia, ut neſciam quo artificio poſſit obfuſcari. Agit de viro juſto ſub Imperatoris ſacrilegi ſignis merente ſtipendia, & belli fortaſſis injuſti cauſam propugnante. Quæri poſſet an id licitè agat? Reſpondet Sanctus Doctor. *Cùm ergo vir juſtus, ſi forte ſub Rege, homine etiam ſacrilego militet, rectè poſſit illo jubente bellare, civica pacis ordinem ſervans; cui quod jubiter, vel non eſſe contra præceptum Dei, certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt: ita ut fortaſſe reum Regem faciat iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi: quantò magis &c.* Quid hâc auctoritate poteſt afferri evidentius in meam rem? Criminis abſolvit Auguſtinus militem nefarii Regis auſpiciis militantem, non tantùm quando certum ei eſt, bellum juſtum eſſe quod infertur,

ſertur, ſed etiam tum *cum certum ei non eſt*, bellandi cauſam eſſe juſtam. Quòd ſi autem de belli juſtitiâ certitudinem non habet, ſanè opinionem tantùm probabilem de æquitate cauſſæ quam propugnat, habere dicendus eſt. Et tamen cum hâc agentem militem, Imperatoriſque ſui mandatis obſequentem, ab omni prorſus crimine abſolvit Auguſtinus. Cenſet itaque manifeſtè probabilem opinionem, ab omni culpâ, eam dum ſequitur, Conſcientiam excuſare.

Verùm iſtud etiam ex hoc Auguſtini loco jam urgeo. Quâ
37. inquam, ratione adverſarii toties ingerant, eam D. Auguſtini mentem eſſe, ſemper peccari quoties etiam per errorem inculpatum veritas rei, aut juſtitia actionis non attingitur; cùm hîc evidenter aſſerat, *Virum juſtum, ſi fortè ſub rege etiam ſacrilego militet, rectè poſſe illo jubente militare.... etiamſi fortaſſe reum Regem faciat iniquitas imperandi*. dummodo militi id non conſtet. Certum eſt enim ſi bellum in juſtum ſit, militis actionem injuſtam eſſe materialiter, cum à juſtitiâ cauſſe prorſus aberſus aberret. Aberrat miles, & tamen rectè eum militare & agere aſſerit Auguſtinus. Non igitur id ex Sancti Doctoris mente eſt, peccatum eſſe quod culpæ vertatur & vitio, quoties aut per errorem invincibilem & inculpatum, aut per opinionem verè probabilem, à lege, aut à verâ Dei mente juſtitiâve aberratur; quod tamen ſemper declamant adverſarrii.volunt illi ſemper peccato lethali eſſe obooxiàm actionem illam, quæ juſtitiam rei non attingit. Et tamen ecce militem injuſto fortaſſis bello, bonâ fide dantem operam; ſententiamque pronuntiat Auguſtinus, rectè id fieri. Sed ſatis ſit; auctoritatibus datum eſt ſatis: rationibus altiùs promovendae ſt res.

§. VI.

Conſcienſiam in actionibus decernendis ſequi poſſe ſententiam probabilem, ratione demonſtratur.

38. EQuidem ſcio, argumenti genus quod à ratione petitur, ab adverſarijs prorſus rejici, humanas per contemptum vocari ratiunculas, Ariſtotelica ſophiſmata Eccleſiaſticis dogmatibus

non eſſe inſerenda, neque ab Academiâ petendas eſſe morum regulas, ſed à veteri Eccleſiâ, paſſim ab iis proclamari. Scio, inquam hæc omnia; ſed & ſcio quò hæc vergant. Rationem omnem volunt extingui, neque illius rationem ullam haberi, quòd eâ ſe videant penitus conficiendos. Verùm & iſtud ſcio, nihil imprimis eſſe in omnibus quotquot fide Chriſtianâ circũplectimur myſteriis, quod contra rationem ſit; quamvis ſint plurima Divinitatis arcana quæ præter rationem ſint, id eſt quæ ratione ſolâ non datur aſſequi, & nihilominùs indubitatâ prorſus tenenda ſunt fide. In his verò quæ mores ſpectant, quæque in actionibus humanis ritè dirigendis ſeu à Deo, ſeu à Chriſto, ſeu ab Eccleſiâ & Pontifice, Chriſtiano cœtui data ſunt præcepta, manifeſtum eſt non ſolùm nihil præcipi quod ſit contra rationem eique adverſetur, ſed nequidem quod præter rationem ſit, id eſt, quod non ratione bonâ, rectè præceptum eſſe, poſſit demonſtrari. Nimis clara hæc ſunt, quàm ut pluribus ea exequar; ſiquidem ut præclarè Nazianzenus *Deus ipſiſſima ratio eſt*. Si ergo Divina voluntas rationi adverſetur, jam ſanè ſibi-ipſi repugnat Deus, ſibi eſt injurius, Divinitatem que ſuam vult deſtruere. Cùm itaque fieri non poſſit, ut Deus ratione repugnet, ſi iſtud liquidò oſtenderim adverſariorum ſententiam, non Ariſtotelicis ratiocinationibus, ſed rationi ipſi penitus repugnare; rationi inquam, quam Deus, naturæ auctor nobis inſevit, quamque *ut lumen vultus ſui ſignavit ſuper nos* Davide teſte; an non Pſ. 4. v. 7.
cauſam tunc evicero? Ad hanc itaque rationem, non heri in ſcholis natam, ſed naturæ jam olim congenitam, adverſarios appello Hoc ſanè tribunal ab hominum nemine, niſi ab eo qui rationis prorſus exors eſt, credo poſſe recuſari. Hic igitur ſtemus.

Deus nihil poteſt præcipere quod rationi adverſetur

Semper peccari, agendo ea quorum veritas non certò percipitur eſt adverſariorum [illegible]

Atque ut radicitus & ab ipſis fundamentis eruamus rem, iſtud 39.
præmittendum eſt, idcircò ab adverſariis negari opinionem pro- Ioan. 14. v. 6. Ioan. 7. v. 32.
babilem à Conſcientiâ aſſumi poſſe, ut ex eâ quid ſit agendum ſtatuat, quòd opinioni eiuſinodi poſſit ſubeſſe falſum, ac proptereà eam qui ſequitur, periculo ſeſe exponere aberrandi ab eo quod verum eſt: quod ſanè eſt, inquiunt, à voluntate Dei deflectere: nam Deus veritas eſt: *Ego ſum via veritas & vita*, & *veritas liberabit te*, & multa in hunc modum. Volunt itaque, homines qui indagatis omnibus, veritatem tamen ipſam perveſtigare

re non poteſt, eamque tantùm probabili ratione aſſequitur, ab omni actione debere deſiſtere: neque ullam ſine culpâ lethali poſſe exhibere, niſi & veritatem ipſam attingerit, & certus ſit ſe eam attingere, nullumque ſe peccatum materiale committere. Quòd ſi autem à vero aberraveris, quantumcumque arbitreris te rectè agere, ſemper tamen te lethali crimine, quodque tibi innocenter agenti nihilominùs à Deo imputetur, innodari. Hoc novæ illius, quam tamen veterem appellant, moralis Theologiæ fundamentum. Quod quamvis ſuperiore Tractatu everterimus, ubi ignorantiam juris invincibilem & inculpatam (qualis in hâc quam tractamus quæſtione ſine dubio, invenitur) ab omni peccato actiones abſolvere, liquidò eſt oſtenſum, juvat tamen illud altiùs eruere.

40. Tota igitur ratio, ut adverſarii aſſerunt, cur illicitum ſit actionẽ ullam opinioni probabili committere, eſt, quod Deus præcepit nihil prorſus ab homine agi, in quo vel minimum ſit aberrandi à verò etiam ignorato periculum; vetueritque omnem omninò actionem, cui materiale poſſit ſubeſſe peccatum. Atqui præterquam quòd hoc præceptum nuſquam extet, neque umquam à Deo revellatum denuntiatumque fuerit, (quod tamen in re tanti momenti, quæque per omnes penè actiones humanas pervagatur, à Deo non fuiſſet prætermiſſum, neque rectè potuit prætermitti) iſtud jam urgeo. Præceptum iſtud, naturæ intellectusque humani ad pauca admodum contracti exilitati non eſſet accommodum: actiones pleraſque humanas, tum naturales, tum morales ſuſpenderet, ſine quibus tamen nec vita noſtra, nec res privatæ, nec publicæ; & hæ neque Eccleſiaſticæ neque Politicæ aut civiles ſtant. Denique præceptum hoc ſocietatem commerciumque humanum maximâ ex parte deſtrueret ac violaret. Iſtud autem in confeſſo eſt, hæc omnia & ſingula rationi repugnare, itaque à Deo tale præceptum ferri non potuit.

Probatur Deum tale præceptum nec tuliſſe, nec ferre potuiſſe.

41. Neque hæc temerè à me dici quiſquam exiſtimet. Quid enim? an ea eſt intellectûs humani capacitas, ut omnium rerum veritatem poſſit percipere, non genericam tantùm, ſed, quod in actionibus quotidianis eſt neceſſarium, peculiarem & individuam? Quantulum eſt in rebus humanis (Fidei myſteria ſi excipimus) quod verè ſcimus, & ſine errandi periculo? Paucula prorſus ſunt quorum habemus ſcientiam generalem; & hæc ipſa dum rebus

Non eſſet intellectus humani imbecillitati accommodatũ.

 parti-

particulatim applicantur, infinitis illicò circumſtantiis implicantur. Adeò ut de veritate particularium rerum nihil admodum detur certò cognoſcere, niſi fortaſſis oculis percipiantur & ſenſibus: & ad huc de veritate rei quæ per ſenſus percipitur, erit qui non ineptè poſſit aliquando dubitare. Si itaque præceptum ſit, nihil prorſus agere, niſi id cuius veritatem intellectus liquidò & certò percipit, ſanè veritatem rerum omnium indagare cogimur; nec indagare modò, ſed & percipere. Quod cùm humani intellectûs imbecillitatem longè ſuperet, manifeſtum eſt præceptum illud abs re eſſe, neque viribus humanis accommodum. Igitur rationi adverſatur, ideſt Deo, ſiquidem Deus ſit *ipſiſſima ratio.* Non igitur præceptum iſtud à Deo ferri potuit, niſi fortè ad hæreticam & à Pontifice damnatam propoſitionem libeat confugere: *Aliqua Dei præcepta juſtis volentibus & conantibus ſecundùm præſentes quas habent vires, eſſe impoſſibilia.* Quod quàm rationi omni repugnet, nemo non videt.

Deinde, quia ſi plurimæ actiones naturæ neceſſariæ, eſſent illicita

Age verò; ſi ſemper ſit illicitum ea agere, quorum certò & indubitatim intellectus non judicat veritatem ſeſe attingere, ſic ut ab eâ ne materialiter quidem aberret; quid demùm magnopere ſupererit, homo agere quod poſſit abſque ſcelere, quantumcumque demum prudenter & ratione bonâ actiones ſuas ſatagat inſtituere? *Primò* enim ne naturæ quidem munia poterit exercere, eaque adhibere quæ corpori ſuſtinendo ſunt neceſſaria. Quid? an venenum quiſquam licitè epotabit, quo ſeſe noverit conficiendum? minimè inquies. Iam verò id quæro, quâ certitudine ſcire quis poſſit, cibum quem ori ingerit, innoxium eſſe, corporique minimè nociturum? certè de hâc re nemo tam certus eſt, ut error ſubeſſe non poſſit: plurimos enim vidimus credulitate ſuâ turpiter fuiſſe deceptos. Fac igitur errare te, & cibum te comedere quo tandem conficeris. Hîc certè materiale ſaltem à te commiſſum eſt homicidium. Neque ſi dicas *Ignorans feci*, quidquam proficis; ignorantia enim nulla prorſus excuſat à ſcelere, Itaque verus tuiipſius es homicida, & quidem culpæ obnoxius. Cùm verò id contingere ſemper poſſit, quidcumque demum comedas, neque adeò certus ſis, cibo, quô veſceris, homcidium iſtud non eſſe perpetrandum, ab omni comeſtione abſtinendum erit poſt hac præterquam ab eâ cui revelatio Divina fidem fecerit, innoxiam fore & prorſus innocuam.

Digitized by Google

euam. *Deinde* ſi corpori à morbo malè fuerit, illicitum erit medicos conſulere, neque ulla ſine ſcelere d hibebitur malo medicina. Non enim ea medici adhibent, niſi quæ probabili ratione profutura credunt medicamenta, & ſic ſæpe noxia applicant. Itaque ſi caſu aliquò valetudini graviter offecerint, & vitam ægro eripuerint, veri erunt homicidæ, culpæ mortalis rei; nam nulla ignorantia, ne quidem invincibilis, quemquam excuſat. Atqui æger ipſe etiam lethalis culpæ reus eſt, quòd medicinæ, de ciuus virtute omnino non conſtabat, vitam commiſerit, atque adeo homicidii perpetrandi periculo, Hoc autem cùm in omni prorſus medicinâ locum habeat, omni prorſus eſt medicinâ abſtinendum; & fruſtra corporibus curandis, aut herbas aut *medicum* uti ſacræ tradunt paginæ *creavit Dominus*. Cæterum nec aeri me poſſum exponere, nec ventos captare nec auras. Numquam enim certus ſum, actiones illas non eſſe noxias, mortemque allaturas. Quod ſi autem inferant, illico mors illa mihi imputabitur, neque ullum ab ignorantiâ mali, innoccentiæ meæ datur patrocinium. En quàm clara ſint adverſæ ſententiæ conſectaria. Sanè ſi vera eſt, pleraſque naturæ functionnes, uti jam patet, illi denegare neceſſe eſt.

Eccli. 38. v.4.

Tertiò deſtruetur in plurimis humana ſocietas.

43. Ad mortales verò actiones, quod ſecundum erat, ſi mentis oculum deflectamus, quid demum agere erit licitum, ſi nihil agere liceat, niſi quod certò conſtat neque errori ulli neque periculo materialiter peccandi eſſe obnoxium? Ageſis paternanam hæreditatem, & quidem opiparam, cum fratribus ex æquo diviſiſti, eâque frueris bellè & pacificè. At an certus es omnino, ſic ut errare non poſſis, paterna bona jure ab ipſo eſſe acquiſita? hoc quidem non adeò certum eſt, quin falſum eſſe poſſit. Deinde an tibi etiam certum eſt, legitimum te eſſe filium, & non ex adulterio matris conceptum, fratribusque inſertum dolo malo? hæc autem cùm poſſint contingere, fac contigiſſe, licet veritatem rei ignores tu. Profectò injuſta injuſtè poſſides bona; neque ullo jure, cum cohæredibus ex æquo diviſiſti non tua. Itaque in injuſtitiæ ſaltem materialis teneris crimine. Cujus committendi diſcrimen ipſum cùm nefas ſit, ſane quotquot ſunt mortales, materna paternaque bona debent dimittere; cùm nemini hominum abſque erroris periculo conſtare poſſit, ea ſe

juſto

juſto titulo poſſidere; & ſi fortè in juſtus ſit, quem probabili ratione juſtum exiſtimat, ex probabili ratione bona retinens condemnabitur. Hanc profectò ſententiam perſuadere hominibus ſi poſſint adverſarii, brevi immutata erit tota Reipublicæ facies. Nemo enim jure probabili & non indubitatim verò, bona poſſidere cùm poſſit abſque ſcelere, omnes planè viri probi de poſſeſſione agrorum diſcendent, bona in commune conferent, ſed neſcio quo titulo (nam is etiam certò verus eſſe debet) & à quo poſt hac poſſidenda. Verùm ſententiæ huius auctoribus & ſectatoribus præfervidis, ante omnia iſtud ſuaſerim, ut doctrinæ ſuæ, factis pondus addant; exemplo itaque cunctis præeant; bonis paternis, ea ſi poſſident, abeant; & ſi beneficiis Eccleſiaſticis gaudeant, illa in patronorum manus reſignent. Nam non eſt adeo certum, eos beneficii capaces eſſe, cùm tantùm probabili ratione conſtet eos Baptiſmi ablutos Sacramento. Cum hâc autem opinione non ſtat Eccleſiaſtici beneficii inculpata poſſeſſio. Nam ſi verè ei falſitas ſubſit, verè etiam ab ignorante materialis injuſtitia committitur: cuius, quia per ignorantiam non diluitur, etiam periculum, neceſſario debuit evitari.

& commercium. 43. Iam verò quod de adeundâ hæreditate dictum eſt, hoc & de legatis quibuslibet, donationibus inter vivos, donis gratuitis, aliiſque, quæ paſſim inter homines aguntur, infinitis rebus dicendum eſt. Quâ enim certitudine mihi conſtat, hæc quæ offeruntur furtiva non eſſe, & jus donanti in ea competere, niſi ſolum ea quæ ex probabili ratione petitur? hâc autem niti ſi non liceat, quâ demùm Conſcientiâ acceptantur? Rurſus infiniti contractus prohibendi ſunt, initi quondam rurſus reſcindendi: nàm prout in jure civili res agitur, infinita propemodum ſunt, quorum rectitudo, non niſi probabilibus nititur fundamentis, neque aliam veritatem datur elicere; igitur & condemnandi ſunt Iudices, etiam qui probabilioribus inducti rationibus tulère ſententiam; & ii omnes qui talis ſententiæ adminiculo hæreditatem adiêre. Nam quantumcumque probabiliorem ſecuti ſint opinionem, tamen intra probabilitatis tantùm terminos ſtetit res; veritas ipſa, à quo ſtaret jus, non conſtitit. Itaque potuit errari. Sit ergo eſſe quod potuit, & verè erratum ſit. In juſta itaque fuit ſententia; & injuſta, ab eo qui lite vicit, poſſidentur bona; ac ſic in juſtitia materialis committitur,

quæ

Digitized by Google

quæ ſceleri vertitur. Huius autem committendæ periculum, cùm ſemper adſit, illudque evitari cùm Deus velit, ceſſent ſanè donationes, ceſſent teſtamenta, ceſſent legata, ceſſent contractus, ceſſent judicia, diſſolvantur Senatus, perpetuumque orbi Chriſtiano indicatur juſtitium: ita enim ferunt novæ Theologiæ, heſternæ, ſi placet, leges.

45 Verùm, non eſt quod de diſſolvendo Senatu, ablegandisque judicibus magnoperè ſim ſollicitus. Nam ſi illa toties decantata, & à veteri auſteritate laudata Theologia, hominum mentibus benè imbibatur, peccata erunt poſt hac omnia, neque litium ſtrepitu perſtrepent ſubſellia. Nemo enim quantumcumque jus probabile habeat, litem alteri ſine ſcelere movere poterit; nam certum cùm non ſit jus, poteſt probabilitati ſubeſſe falsum; & ſi litem nihilominùs evincat, injuſta poſſeſſurus eſt bona. Itaque ex hâc parte lites omnes ceſſare neceſſe eſt. Rurſus ſi probabile ſit jus rem aliquam exigentis, jam ſanè neceſſe eſt, ut probabile tantum ſit etiam jus poſſidentis rem quæ exigitur. Igitur & hic ſine ullâ judicis ſententiâ, hæreditate omni, de quâ quæritur, debet cedere; ne fortè non ſua dum poſſidet, materialem injuſtitiam in re graviſſimâ committat. Ad quem igitur ibunt bona? non ad actorem, cuius jus tantùm eſt probabile; non ad poſſeſſorem, cuius jus certum, probabilitate actoris superveniente, eſt infractum. Ad quem ergo? Neſcio. Iſtud ſcio, lites omnes hoc dogmata eſſe acciſas. Nemo enim probus actionem inſtituet niſi jus habeat ſaltem probabile; probabile autem ſi tantùm ſit, jam nulla datur poſſeſſori defenſio; fruſtranea enim erit probabilis (quod etiam tantùm habet) juris propugnatio; cum ex probabili opinione, nulla Conſcientiæ licita ſit actio aut poſſeſſio. Ecce ut commercium penè omne, ſocietatemque politicam humanam extinguimus, ſi non, niſi certò veris, licitum ſit inſiſtere.

Vix ulla bonorum poſſeſſio eſſet ſecura.

46 Quid quod & Religionis exercitio, non minima infertur labes; imò penè dixerim Sacramentorum uſui penitus interdicitur? Sanè ſacri legis ſacrificiis aſſiſtere, homines Pœnitentiæ gratiâ adire qui abſolvendi juriſdictione careant, aut fictè agant omnia, nemo non dicet eſſe ſceleratum. At quam ego quæſo certitudinem habeo, hominem quem video ſacris aſſi-

Quarè Religionis exercitium ut plurimum eſſet intercidendum.

R ſtere

ſtere, aut baptizatum eſſe, aut legitimè conſecratum, aut bonâ fide & non ſacrilege ſacra peragere? An certum eſt me in hoc homine non errare? Errem igitur. Jam ſane ſacrilegium materiale committo, à cujus culpâ per ignorantiam veri non excuſor. Ut quid igitur ſacra adeo, quæ tali periculo ſemper ſunt expoſita?

Et abſtinendum à Sacramentorum uſu.

Deinde an quisquam ita de ſtatu gratiæ certus eſt, ut ſcientiæ quam de ſe habet falſum ſubeſſe non poſſit? hoc certè nemo dixerit, niſi qui Concilii Tridentini fulmina non exhorreſcit. Certè id adverſarii ſaltem nullo modo negare poſſunt: nam cum etiam peccata quæ materialia paſſim vocantur, ea nempè quæ ex ignorantiâ inculpatâ & invincibili committuntur, apud eos propriè dicta peccata ſint, ſanè negare non poſſunt, ex eorum ſententiâ, mortales graviſſimis ſceleribus ſæpè, licèt id ignorent, implicari. Nemo igitur certus eſt gratiæ ſtatum obtinere ſe, quantumvis id probabili credat argumento. Quo pacto igitur ad Synaxim accedere quis deinceps audeat? implicitus enim lethali ſcelere, ſacroſancta ſi adeat myſteria, novo ſeſe ſacrilegio contaminet neceſſe eſt. Atqui ſi de innocentiâ ſuâ omnem certitudinem non aſſequatur, fieri poſſet ut noxæ ſit obnoxius, ſaltem per ignorantiam invincibilem contractæ. Id verò ſi ita ſit, ſacrilegio materiali rurſus involvitur. Quod quia præcepto Divino penitus prohibetur, nec exerceri poteſt ſine lethali ſcelere, etiam periculum illud committendi neceſſariò cavendum eſt. Periculum autem iſtud cùm ſemper adſit, quotiescumque tam ſancta tranctantur Sacramenta, jam ſanè eorum uſui interdicendum eſt planè: neque ab Eccleſia potuit annua Communio legitimè indici, neque verò ab ipſo Chriſto inſtitui Sacramentum, cujus uſus abſque manifeſto ſcelere non dabatur. An idcircò fortaſſe, nonnulli veteris illius Eccleſiaſticæ auſteritatis ſectatores, per multos annos de Sacræ Synaxeos communione ſibi aliisque interdixerunt, quòd divinâ ipſis revelatione nihil quidquam de ſtatu Gratiæ conſtaret, nollentque certitudini morali, & quam probabilis gignit opinio, ſeſe committere? En in quas anguſtias veterem Eccleſiæ ſanctitatem, omnemque Religionis cultum contrahant, veteris Eccleſiæ reſtauratores egregii. 47.

Hoc

48 Hoc tamen jam non agimus: illud tantùm demonſtraſſe contenti, præceptum non agendi niſi ea quorum veritatem *certò* attingimus, nuſquam extare: neque verò tale præceptum à Deo ferri potuiſſe; cùm commercio omni hnmano, & Reipublicæ tum politicæ, tum Eccleſiaſticæ, & Religionis exercitio, prorſus adverſetur, atque adeò rationi ſit contrarium. Unde evidenter patet, tum cùm rei veritatem intueri non datur, Deique mentem probabilibus tamen quis aſſequitur argumentis, iſtud ſibi certò poſſe præſtituere, ſeſe opinionem verè probabilem ſequendo, nullo prorſus crimine implicari. Agit enim prout humani intellectûs fert imbecillitas, cautè & prudenter. Nihil autem prætereà, ut ne peccetur peccato propriè dicto, ſeu quod culpæ imputari poſſit, à Deo requiritur. *Concluſio*

Hinc patet, vanam eſſe & emarcidam objectionem, quam quidam ſemper premunt, opinionem probabilem quisquis ſequitur, eum ſeſe peccandi periculo ſaltem exponere; periculum autem quisquis amat, in illo periturum, ut rectè Sapiens. Nihil, inquam, ad rem id noſtram facit. Nam quamvis fatear errandi periculum adiri, nego tamen ullum eſſe peccandi; cùm jam non dubium, ſed certum Conſcientiæ judicium ſit, præſtare ſe actionem poſſe, dum probabili ratione conſtat rem eſſe licitam, quamvis etiam probabile ſit eſſe illicitam. Non itaque in hoc eventu dubia aut hæſitabunda eſt Conſcientia, ſed certa de actionis ſuæ bonitate, quamvis de errore materiali à ſe committendo certa non ſit. Tolerat autem, & diſſimulat errorem talem Deus, ne ut diximus, ea exigat importunè, quæ humana non fert natura. Et hæc demum eſt ratio, cur peccata materialia, bonâ fide agenti, ad culpam à Deo non imputentur. Sic ſi dum ex D. Pauli æde medium auditur duodecimæ, tum cùm in D. Petri duodecima deſignatur, & verè duodecima ſit, cùm Meridianam Sol attigerit; clarum eſt, eum qui in caſu §. 1. à nobis propoſito carnibus deinceps veſcitur, materiale peccatum committere; verè enim lex tunc obligat. Non tamen ſeſe ulli formaliter peccandi periculo exponit, cum ipſi ſit verè probabile, non niſi medium eſſe duodecimæ: & aliunde protſus certum, benè eum agere quisquis ex probabili opinione, hoc eſt prudenter, actiones ſuas moderatur. Materialis autem peccati, aut ut clariùs loquamur, erroris, ratio à Deo non *Qui opinionem ſequitur probabilē, peccandi periculo nullo modo ſe exponit.*

 exigitur

exigitur. Quid enim ? ſi tum cùm in D. Pauli æde medium audiebatur duodecimæ ſed malè, etiam in D. Petri reliquisque civitatis Horologiis idem commiſſus fuiſſet error, an non eo in eventu tutâ plane conſcientiâ carnibus & genio à conviviis fuiſſet indultum ? Quis dubitet inquis ? atqui tum materiale peccatum aut errorem nihilominùs commiſiſſent, verè enim erat duodecima, & jejunii obligabat lex. Uti ergo materialis ille error, crimini non objicitur, cùm per ignorantiam facti excuſetur, prout præcedenti Tractatu diſputavimus; ita & is qui verè probabili nixius opinione à veritate aberrat, innocenter aberrat; eamque qui agendo ſequitur, nullum prorſus ſubit formaliter peccandi periculum, licèt adeat materialiter aberrandi. Hoc autem adire eum res poſtulat, à Deo, ut ſeſe humanæ imbecillitati accommodet, eſt indultum. Atque hoc modò primam diſputationis hujus propoſitionem enodavimus.

CATA-

CATALOGVS

AUCTORUM CENTUM OCTOGINTA-NOVEM;

Qui libris impreſſis docuerunt licitum eſſe agere ex opinione probabili.

Et quidem ii qui aſteriſco notati non ſunt, docent etiam, & quidem plerique diſertis verbis, relictâ opinione probabiliore, licitum eſſe operari ex opinione probabili. Aut, quod idem ſignificat, quemlibet poſſe ſequi ſententiam quamlibet probati auctoris, modò tantùm ſit probabilis. Atque hi ſunt numero centum quinquaginta-novem.

Reliqui verò aſteriſco ab aliis diſcernuntur, non quod omnes contrariæ ſint ſententiæ (ſunt enim ex his pauciſſimi, & ferè tantùm octo vel decem) ſed quod ſecundam hanc controverſiam non attigerint, nec ex profeſſo pertractarint.

* Adrianus VI. Pontifex Maximus. *quodlibet 2, puncto 3*

* Almainus Theolog. Profeſſ. Pariſiis, *in 3. d. 23. quaſt. 1. verſ. unde qui. Tract. 3. moral. c. 3*

Aluarez, Archiepiſcopus Tranenſis, Ordin. S. Domin. *in 1. 2. q. 19 art. 6. diſp. 80. n. 9*

Aluarez de Valeſco, Senator Cancellariæ Novæ-granatenſis. *In Iudice perfecto. Rubricâ. 14. annot. 7.*

Amicus Societatis Jesu. *to. 3. diſp. 15. ſect. 4. n. 76*

* Angelus. Ord. S. Domin. *in Summâ Angelicâ v. Opinio. n. 2*

Angles. Epiſcopus Boſanus in Sardiniâ. Ord. S. Franciſci. *in florib. Theolog. Parte 1. quaſt. de Confeſſ. Difficul. 8.*

* D. Antoninus. Archiepiſcopus Florentinus. Ord. S. Domin. *1. par. tit. 3. c. 10. §. 10. doctr. 5.*

Armilla Bartholomæi Fumi, Ord. S. Domin. *verbo opinio.* §. 1.

Arragon, S. Theolog. Doctor, Ord. S. Auguſt. *in 2. 2. q. 63. a. 4.* §. An autem liceat.

Arriaga Societatis Jesu. *in 1. 2. diſp. 24. n. 2. & ſeqq.*

Ab Aſcenſione Ord. Carmel. *in Theolog. morali. Tract. 1. c. 11*

Digitized by Google

Averſa, Præpoſitus Generalis Clericorum Regularium Minorum *in* 1. 2, *q.* 28. *ſect.*18. *conc.*2.

Azor Societatis Jesu. *to.*1. *l.*2. *c.*12. & 16

Bail. *S.* Theol. Doctor Sorbonicus, *l. de triplici Exam. par.* 1. *q.*13

Baldellus Societatis Jesu. *Theol. Mor. l.*4. *diſp.*12.

Bannez, Ord. *S.* Dom. 2. 2. *q.*10. *a.* 1. *concluſ.*4.

Baptiſta, Ord. *S.* Dom. *in* 1. 2. *diſ.*208. *dub.*6. *conc.*5.

Barboſa Auguſtinus, Epiſcopus Ugentius. *In collectaneo to.*1. *in c Capellanus n.*6. *de feriis.*

Barboſa Emmanuel, Juris Utriuſq; Doctor. *In remiſſ. doct. ad Ordines Religioſ. Luſitan. l.*3. *tit.*64. *n.* 10.

Bardi Societatis Jesu. *de Conſcient. Diſcep.*4. *c.*9

Baſſæus, Ord. *S.* Franc. Capucin. *in Floribus titulo Conſcient. n.*

Becanus, Societ. Jesu *Theologiæ Scholaſtic. p.*2. *Tract.*1. *c.*4. *n.*15.

Beja Ord. *S.* Auguſt. *In variis deciſ. caſuum. par.* 2. *caſu* 6. *fol.* 6 *in edit. Veneta.*

Bonacina Epiſcopus, teſte Allatio. *Diſp.*2. *de peccatis. q.* 4. *pu. propoſit. unicâ.*

Boſſius Clericus Regul. Barnabita. *To.* 1. *par.*1. *tit.*1. §. 17

Breſſerus Societ. Jesu. *l.*3. *de Conſc. c.*6. *n.*69. 73.

Burgos de Paz. Juris Utriuſq. Doctor. *In proœmio legum Taur n.* 162 397. & *ſeq.*

Buſenbaus, Societ. Jesu *in medullâ Theolog. moral. l.* 1. *tract. c.* 2. *d.* 2.

* Cabezudo. Ord. *S.* Domin. *in addit. ad* 3. *par. q.*8. *a.*5. *dub.*3

* Cajetanus S. R. E. Cardin. Ord. *S.* Domin. *in ſummâ. verbo Opinionis uſus.*

Candidus, Ord. *S.* Dom. Magiſter ſacri Palat. *to*, 1. *Diſq. mor. diſ* 3. *de abſol a.*20.

* Canus, Epiſcopus Canarienſis, Ord. *S.* Dom. *l.*8 *de locis Theol. c. concl.*1. *ultra medium.* teſtatur ſcholam ſuam, id eſt Thomeſticam, magna licentiam dare, ut quodcumque maximè probabile occurret, id liceat ſuo jure defe dere. Tota igitur ſchola Thomeſtica ſententiæ noſtræ ſubſcribit.

Caramuel, Epiſcpus Miſiæ, *S.* Theolog. Doctor, *in Theolog. fundamentali. n.* 275. *edition. Francofurt.*

Carbo, Theolog. Profeſſor Peruſii. *in ſumma to.* 1. *par.* 1. *c.* 14.

Caſpenſis, Ord. *S.* Franc. capuc. *to.*1. *tr. de Conſc. diſp.*3. *ſec.* 2.

Caſtro-Palao Societ. Jesu, *to.* 1, *tr.*1, *diſp.*2. *pun.*2.

*Cevallo

Digitized by Google

* Cevallos I. C. *in Præfat. ad practicas communes.*
* Comitolus Societ. JESU. *l. 5. Reſponſ. mor. q. 15. n. 4.*
* Coninck, Societ. IESU. *Diſp. 34. de Matrim. dub. 10. n. 84.*
Conradus Profeſſor Theolog. *Tr. 7. de Contr. q. ultim. conc. 7.*
* Corduba Ord. S. Franciſci *l. 2. q. 3.*
A Coriolano, Ord. S. Franciſc, Min. *Tr. de Caſib. reſerv. par. 1. ſec. 2 a. 2. n. 2.*
Cornejus, S. Theolog. Doctor Salmanticenſis. Ord. carmel. *tr. 8. diſp. 3. dub. 3.*
De Blanchis, Ord. S. Domin. *In diſquiſ. de difficilioribus materiis caſuum. pag. 182. Venet.*
De champs Societ. JESU. *in quæſtione facti.*
De la cruz, Ord. S. Franciſc. *in expoſit. Bull. Cruc. in append. de opin. Probab. dub. 1. n. 6.*
De la Rua, S. Theol. Doct. *To. 2. Theol Controu. controverſ. 6. dub. 6*
Diana Clericus Regularis, *2. par. Reſol. mor. tr. 13. de opinion. probab. reſol.* 1.
Du Vallius, S. Theol. Doctor Sorbonicus. *Tr. de Actibus q. 4. a. 12 fol. 115.*
Eſcobar, Societ IESU. *Theol. moral. l. 2. c. 6. probl. 3.*
Fagundez, Societ. JESSU. *De pracep. Eccl. prec. 2. l. 3. c. 4.*
* Ferro Manrique, Juris Utriuſq. Profeſſor. *Reſolutarum quæſt. p. 2. qu. 114. n. 19.*
Filiucius Societ. JESU. *To. 2. mor. qu. Tr. 21. c. 4. n. 128*
Fragoſus, Societ. IESU. *De Regimine Christianæ Reip. par. 1. l. 4. Diſp. 10. n. 196.*
* A Friburgo. Ord. S. Dom. *In ſumma Confeſſar. 3. tit. 33. qu. 18.*
* Gabriel. Ord. S. Franciſc. Min. *in 4. diſt. 15. q. 13. a. 2. corr. 1. & præcedentibus.*
Gallego, Ord. S. Dom. *Tr. de Conſc. de probabili. dub. 1. num. 19* apud Mendo infra.
Gallo S. Theol. Doctor Salmanticæ. *Apud Salas. in 1. 2 Tr. 8. diſp. vnic. ſect. 12. n. 118.*
Gamachæus S. Theolog. Doctor Sorbonicus. *in 1. 2. q. 19. c. 2. conc. & reg.* 1.
Garcias. Nicolaus I. V. Doctor. *de Beneſ. par. 11. c. 5. n. 361. & ſeqq.*
Garcias, Hieronimus, ex Ord. S. Hieron. *in ſummâ moral. Tr. 1 diff. 5. dub. 2. n. 5.*

Geſualdus,

Geſualdus, Ord.S.Franciſc.Capue. *To. 1. oper. moral. tr. 24. c. 5.*
Gordonus. Societ. IESU. *l. 1. Theol.mor. q. 9. c.6. n. 33.34.*
Granadus.Societ IESU. *in 1. 2.controu.2. Tr.12. n. 23.*
Guazzinus, Congreg. Oratorii CivitatisCaſtelli. *in Tr.moral. l.2. c.26. n.14.*
Gutierez I. V.Doctor. *l.1. quaeſt.Canon. c.13.nu.*23. *& ſeqq.*
Hacquetius, Ord. S. Domin. *in Controverſorio, in 1.2. Tract. de Conſ. Controv. 14*
Habertus, Epiſcopus Vabrenſis. *Apud Raynandum infra.*
Hallus S. Theol. Doctor. *Tr. de conſc. l. 2. c. 9.*
* Henrincx, Ord. S.Franc. Min. *parte 2. Summa Theolog. diſp.4.n.22*
Henriquez, Henricus, Societ. JESSU. *l. 14. de irregularit.c.3, n.3 littera B. vide citationes.*
Henriquez, Joannes. *in quaeſt. pract. ſect. 1. n.*6. apud Mendo infra.
Hiſpanus, Theologus Duacenus. *in addit ad ſummulas Cajet. verb. Opinionis uſus.*
Hoſtienſis S. R. E. Cardinalis. *ad cap. ſi vir, de Cognat. ſpirituali, Iſtud enim tibi.*
Homobonus, Clericus Regul. Barnabita. *in Exam. Eccleſiaſt. tra. 12. c. 4. q. 17. reſol.6.*
Hurtado, Gaſpar, Societ. JESU. *de actibus, diſp.4 de Conſc. diffic.* 15
Del Januario, Congregat. piorum Operariorum. *In Reſolut va-rius. Reſol.* 4
A S. Joſeph Ciſtercienſis. *lib.1.de leg. c.3. Reſol.*4.
Iſamberrus S. Theolog. Doctor Sorbonicus. *in 1.2. q.19. diſp. 9. 4. 2. & 4. 4.*
Juſtinianus, Bernardus. *de continuatione cambior, q.* 13. *num.* 16. apud Bardi.
Laloueyra, *Apud Reynandum infra.*
Lanfrancus. Clericus Regularis. *Opuſc. 1. mor. c 4. n.16*
Layman, Societ. JESU. *l.1. Theol. mor. Tr.1. c. 5. §.2. n.7.*
Leander, Ordinis Ss. Trinit. Redemptionis captivorum. *part. 5. moral. Tr. 1 diſp. 4. q 10.*
Ledeſma, Epiſcopus Guaxaguenſis, Ord. S. Domin. *de Poenitentia, diffic.4. In ſummâ. par.2. Tr.8. c.22*
Leſſius, Societ. JESU. *in 1. 2. q. 19. a 6. dub. 7. n.45.*
Lezana, Carmelita, *In ſummâ quaeſt. regul. to.3. v. Opinio Regularibus tenenda, n. 5. pag. 458.*

Lopez.

Lopez, Ludouicus, Ord. S. Domin. S. Theol. Doctor. *1. par. Inſtructorij, c. 287. conc. 2. q. 2.*

Lorca, Ciſtercienſis, S. Theol. Doctor Complutenſis. *De Actibus, diſ. 39. memb.* 1.

* Lorichius, S. Theolog. Doctor, *in Theſauro novo utriuſque Theol. verb. Opinio. n. 2.*

Lugo, Franciſcus, Societatis Iesu. *De actibus, decurſûs prævij p. 1. q. 2. n. 28.*

Lugo, Joannes, S. R. E. Cardinalis, Societatis Iesu. *De jure & Iuſt, part. 2 diſp. 37 ſect. 10 n. 113 in fine.*

Machado, S Theolog. Doctor Limenſis. *In perfecto Confeſſario, Diſcurſu practico, art. 3.*

* Major Ord. S Franciſci, *in 4 in Prologo concl. 5 6.*

Malderus, Epiſcopus Antuerpienſis, *in 1. 2. q. 19. diſp. 86. conc. 3.*

Malletus, Ciſtercienſis, *To. 1 moral. Theolog. Malleat. 8 tr. 4*

Mancius S. T. Doctor Salmanticæ, apud Salon. *in 2. 2. q. 63. a. 4. Controu. 2 ante concl. 1.*

Marchantius, Ord., S. Franciſc. *in Tribunal. tr. 5 tit. 5. q. 7 conc. 1*

Martinez, Ord. S. Dom. S. Theol. Doct. *to. 1 in 1. 2. q. 19 a. 6 dub. 6*

Mauder, Theolog. *in præcepta. Præc. 8. diſcur. 2 n. 10. diſp ſec.*

Medina, Bartholomæus, Ord S Domin. apud Gammachæum, *in 1 2 q. 19 a 6 conc. 2 & conc. 3 § Sed ex hoc naſcitur.*

Medina, Joannes, S. T. Doctor Complutenſis. *Cod. de rebus reſt. de rebus per luſum acquiſitis ad 6.*

Mendo, Societ. Iesu. *In ſtaterâ opinionum. differt. 13. q. 15 n 199.* circa finem.

Menochius I. C. Senator Mediolan. *de Præſumpt. l. 2 præſ. 71 n. 16 & ſeqq.*

Meratius, Societ Iesu. *To. 2 in D. T Tr. de Iuſt. & jure. diſp. 10. ſect. 2. n. 5*

Mercado, Ord. S Domin. *l. 2 de Contract. c. 5. edit. ſecundæ pag 29 & l 4. c. 18. fol. 217.*

Mercerus, Theolog. Profeſſ. Louanii. *Comm. in 3. par. pag. 382.*

Merolla, Congregat, Oratorii Neapolitani. *tom 1 diſp. 3 c. 4. num. 24.*

Monaldus, Ord. S. Franc. *in Prologo ſuæ Summæ.*

Monteſinus, S. T. Doctor Complutenſis, *in 1. 2 diſp. 39 n. 201* apud Oviedum.

S Morinus

Morinus, Congregat. Oratorii, D. N. IESU Christi. *l. 8. de Pænit c. 4 n. 19.*

Morla, I. C *in Emporio juris, p. 1 tit. 2 q. 2.* apud Dianam *1. part. Tr. 3. de Parlam. Reſol.* 20.

Naldus, Clericus Regul. Canonum Profeſſor, *in ſumma verbo Officium Divinum, n. 18.*

Navarrus, Martinus, Doctor Canonum, *in c. ſi quis de Pænit. diſt 7, n. 50 & 53. In ſum. c. 27. n. 281. 288.*

* Navarra, Petrus, Theolog. Toletan *De reſtit. l. 3 c. 1. dubitat. 12 num.* 267.

Nazarius, Ord. S. Domin. In opuſc. Theol. *Opuſc. 2. de ſtatu Relig. de voto obed. dub.* 4 *conc.* 2.

Nider, Ord. S. Domin. *In Conſolatorio timoratæ Conſcient. c. 11. & ſeqq.*

Ochagavia, Theologus Eccleſiæ Salmant, *Tract. de Sacr. de Bapt. q.* 11. *n.* 11.

Ouiedo, Societ. IESU. *de act. Humanis. Tract. 5. controu.* 3. *p.* 2 *num* 14.

Palavicinus, *S.* R.E. Cardinalis. *in* 1. 2. *d. 9. q. 4. a. 4. Quamvis tamen.*

* Paleota S. R. E. Cardinalis. *In ſacri Conſiſt. Conſultat, p. 59. 5. col. 6 verſu. Illius verò.*

* Paludanus, Patriarcha Hieroſolymitanus, Ord. S. Domin, *in* 4. *diſt. 17. q. 2. a. 1.*

* Panormitanus. Abbas & Archiepiſcopus Panormitan. *in c. Capellanus de feriis n. 6.*

Paſqualicus, Theatinus, S. Theolog, Profeſſor. *In Deciſ. moral. deciſ.* 5.

A S. Paulo, Ord. Carmelit. *S.* Theolog. Profeſſor. *In Theol. mor. Tr. 1. Diſp. 2 n. 13.*

Pellizarius, Societ IESU. *In Manuali Regularium To. 1 tr. 5. c. 12.*
* *num. 56.*

Perez, Ordinis *S* Benedicti. *In laurea Salmant. Certam.* 10. *num. 55.*

* Peſantius, *S.* Theolog. Doctor, *in Comment Theolog. ad* 1. 2. *q.* 19. *a. 6. diſp. 2. n. 3.*

* Pontius, Baſilius, Ord. *S* Auguſt. *De matrim. l* 10. *c.* 15. *n.* 4.

Pontius, Joannes, Ord. *S* Franc. *in Curſu Theol. diſp.* 24 *q.* 3. *conc.* 2

Portel,

Portel, Ord. S. Franc. *in dub. regul. verbo. Opinio. n.3.*
Præpoſitus, Societ. JESU *in 1 2q. 19. a. 6. dub. 5. concl. 3.*
Quintanaduennas Societatis JESU. *de Sacramentis, ſingulari 18 num. 13.*
Raggius, Ord. S Franc. Capuc. *Centur. 1. de Regim Regular. p. 3. dub. 46. n.* 31.
Reginaldus, Societatis JESU. *l. 13. n. 90. & 95.*
Raynaudus, *To. 18. in Arnoldo de Brixia. Allylucia 7.* §. 3.
Rocaful, S. Theol Doctor Valentiæ. *In praxi. Theol. moral. 3. p. Tract. de Conſ. l. 3. c. 6. n. 49.*
* Rodriguez, Ord. S. Franc. *To 2. operum moral. Hiſpanice c. 69. n. 7.*
Roſella Baptiſtæ Trovamalæ Ord. S. Franciſc. Min. *verbo Opinio: n. 1. & 3.*
Sa, Societ Societatis JESU *In Aphoriſm, verb. Dubium, n.* 3.
Salas, Societ. IESU *1. 2 q. 21.* Tr. 8. *diſp. unica. ſec. 6. n. 66.*
Salon. Ord. S. Auguſt. *de juſtit. q. 63. art. 4. Contrau. 2. con.* 4.
sanchez, Joannes, S Theolog. Doctor. *diſp. 42. in ſelectis. n.* 12.
Sanchez, Thomas, Societ. IESU. *l. in Decal. c. 9. n.* 14.
Sanchez, S. T. Doct. salmanticæ, apud salas, ſuprà *ſect. 12. n. 118.*
Sanctarellus, societ. JESU. *1. par Reſol. mor. qu. 44. n. 7. & q. 59. n. 4.*
* sayrus, Ord. S. Bened. *In clavi regi, l. 1. c. 6. n. 4.*
* scildere, societ. JESU. *de conſc. tr. 2. c. 2.* §. 2.
serra, Marcus, *in 2 2. q. 67. ar3. dub. 2.* apud Mendo ſuprà.
silvius, s. Theol. Doctor Duaci. *in 1. 2. q. 19. a. 5. q. 9. conc. 3.*
spinola, Congregationes sommaſchæ. *in opuſc. de libera. & prudenti agibilium electione in Præfat. & diſp. 3. ſect. 4.*
* solorzano, senator Regius, *l. 3. de Indiar. jure c. 2. n.* 38.
soto, ord. s. Dom. s. Theolog. Profeſſ. *l. 3. de jure & juſt. q. 6. a 5. & in 4. diſt. 18. q. 2. a. 5. in fine.* §. *At verò diſtinctio.*
suarez, societ. IESU. *3. p. tom. 5. diſp.* 40. *ſec. 5. n.* 6. *& to. 4. diſp. 22. ſec. 9. n. 6.*
sylveſter, Ord. s. Dom. *verbo Opinio. n. 2.*
Tamburinus, ſociet, IESU. *l. 1. in decal. c.* 3 §. 3 *n.* 11.
Tannerus, ſociet, IESU. 1. 2. *diſp.* 2. *q. 6. dub.* 3.
Temeſuar, Pelbertus, Ord. s. Franc. *in aureo. ſacræ Theol. Roſario. to. 1. ver. Opinio.* §. 13.
* Toſtatus, Epiſcopus Abulenſis, *in c. 4 Ruth. qu. 65. col. 2 Et tamen quando duæ ſententiæ.*

Toletus S. R E cardinalis, Societatis Iesu, *l. 3. Inſtruct Sacerd.* *c. 20. n. 4.*

Trullenchus S. Theol. Doctor Valentinus. *In opere mor. to. 2. l. 8* *c. 1. dub 6.*

Turrianus, Societ. Iesu, *de jure & Iuſt diſp. 13 dub. 3. n. 21.*

Valentia, Societ, Iesu, 1 2 *diſ. 2 q. 14 pun. 4. Nunc. quæritur quarto. Colum. 2*

Valerus, Doctor canonum, Ord. carthuſ. *verb. Opinio differ. 1 n. 3*

Vaſquez Societ. Iesu. *in 1. 2. diſp. 62. c. 4. n. 14*

Velaſquez, Acatius, Epiſcopus Orislenſis, Ord. S Dom. *Tom, 2 reſol, moral, verbo Opinion pobab reſol, 316. n. 7.*

Vericellus, cleric, Regul. Theol. I. V. Doctor, *in quæſt, moral, & legal, Tract. 2 q. 10 n. 9*

Victoria, aut eius diſcipuli Ord, S Dom. *in Summâ de Conf n. 177*

Vidal Clericus Regularis Theatinus, S. Theol. Profeſſor *in arca vitali, tit. de opin probab, Inquiſ. 2 n 8.*

* Viguerus, S. Theol. Doctor Ord, S Domin, *Inſtit. Theol. c. 15. §. 1 ver. 2.*

Vilar, ord. S. Domin. S. Theol. Doctor. *In Summa Controu. in 12 D. T. tr. poſter. de Conſc. 4. par. §. 6.*

Villalobos, Ord. S. Franciſc. *in Summa. to 1. tr. 1. diffic. 10. n. 2*

Vulpes, *in ſumma Theol. par. 2. 2. diſp. 72. a 1. n. 3.*

Wigers, S. Theol. Doctor Lovanii. *1. 2. q. 19. a. 6. dub. 1. conc. 4*

* Zecchus, Theolog. & I. V. Doctor. *in ſummâ moral. Theolog. c. 4 prop. 2. in fine.*

* Zerola, Epiſcopus Minorenſis. *In praxi Pænit. c. 22. q. 3.*

Præter hos auctores optimâ fide relatos, utpote quos ferè omnes ipſemet legi, inveni in *Conſolatorio timoratæ Conſcientiæ Ioannis Nider Ord. S Dominici* (cuius librum peruetuſto charactere impreſſum videre contigit in Bibliothecâ noſtrâ Bruxellenſi) quod pro communi ſententiâ, præter D. Thomam, Monaldum, & Hoſtienſem (quos quia legere potui, Catalogo inſervi) afferat prætereà *cap. 11.*

Ulricum *in 2. ſent. d. 22.*

Wilhelmum Altiſſiodorenſem.

Humbertum.

Wilhelmum, gloſſatorem Raymundi.

Atque

Atque hos vocat auctores antiquos. Additque eodem capite, ſe legiſſe inter antiqua reſponſa, quæ videntur, inquit, data à D. Alberto, *quod ſimplex frater, vel quilibet homo, cum ſalute poteſt ſequi quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus auctoris magni opinionem ſequatur*. Idem poſt Joannem Nider, de Alberto Magno, totidem verbis habet D. Antoninus, loco quem attuli in Catalogo.

Denique *c*. 13. adducit Ioannes Nider auctores, quos vocat recentiores, nobis autem admodum antiquos: nempè præter Paludanum, quem in Catalogo adduxi.

Godfridum de Fontibus, *Quodl*. 9. *q*. 16

Joannem de Cambaco, *l*. 14. *Conſolat. Theol. c*. 8 *& in qq. de culp. & grat*.

Bernardum Claromontenſem, *in replicâ contra Godfridum*.

Adamum Goudan, *in* 4, *diſt*. 9

Joannem de Erdenberc, *in* 4, *diſt*. 9

Atque hi juncti iis quos in Catalogo expoſui, conficiunt numerum centum octoginta novem auctorum; qui omnes, licèt universâ Europâ diſperſi, unanimi tamen conſenſu docent, Conſcientiam ex merâ opinione probabili, rite & ſine crimine formari poſſe. Et inter hos, ſunt.

Summus Pontifex unus.
Cardinales ſex,
Archiepiſcopi quatuor,
Epiſcopi undecim.

Advertat non indiligenter veritatis amans Lector, Ioannem Nider, teſte Xiſto Senenſi in Bibliothecâ, floruiſſe anno 1430. Ex quo quidem conjectura eſt facilis, quanta fides danda ſit iis, qui ut ſententiam antiquiſſimam, & toti orbi ſemper communem, quamque ante annos 230. in antiquioribus Theologis invenit Nider, heri natam atque à Societate Iesu confictam eſſe, ineptè penitus & malâ fide criminantur.

TRACTATUS V.

COMPARATIO OPINIONUM PROBABILIUM INTER SE,

Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt. *Ad Rom.* 14. *v.* 23.

Conſcientia in actionibus ſuis dirigendis opinionem ſive ſuam, ſive alienam, modò verè probabilis ſit, ſequi poteſt etiam probabiliori & tutiore deſertâ.

Item reliqua quæ ad Conſcientiæ probabilis directionem ſpectant expediuntur.

PROOEMIUM.

Proponuntur ex difficultates, quæ praxim applicandæ opinionis probabilis poſſent interturbare.

CErtum itaque ſit, ex opinione verè probabili, illicitum non eſſe Conſcientiæ, actiones ſuas componere: quod quia recenter tanto adverſatiorum impetu negabatur, & ab auctoribus ſtrictiùs, ut quibus res eſſet minimè dubia, tractatum fuit, fuſiùs paullò cenſui demonſtrandũ. Nunc ea quæ à Theologis uberiùs ſunt diſputata, brevibus contraham; & fortaſſis ad rem meam quæ faciunt dum perſtringo, exponam omnia. Quærunt igitur *Primò*, an ſi utrimque æque probabiles opiniones ſint, ſic ut perpenſis omnibus, in neutram partem dijudicari poſſit, magiſnè probabili ratione dicendum ſit legem obſtringere quàm non obſtringere, an, inquam, eo eventu utramvis opinionem ſeligere poſſit Conſcientia, ut de actione ponendâ certum quid ſtatuat? *Secundò*, an ſententiam alienam, ſive opinionem quæ alteri, viro

ri, viro tamen docto & gravi videtur probabilis, ob auctoritatem viri poſſit ſequi? *Tertiò*, hoc ſi poſſit; quot viri graves, aut auctores requirantur, ut verè probabilis cenſeri poſſit opinio quam tuentur? *Quartò*, an ſi quis propriam habet opinionem probabilem vetantem, id eſt dictantem rem eſſe illicitam, ſequi poſſit opinionem probabilem alienam, quæ dicit rem eſſe licitam, nullique obnoxiam peccato? *Quintò*, an relictâ probabiliori, liceat ſequi opinionem probabilem. *Sextò* denique, an non non eligenda ſit quæ eſt tutior.

§. I.

PROPOSITIO I.

Poteſt Conſcientia ex duabus probabilibus opinionibus, utramvult eligere. Poteſt etiam unius viri docti & prudentis opinionem ſequi.

Ex æquè probabilibus eligi poteſt qualibet.

1 MUltis hæc multi diſputant: ſed ſi naturam probabilitatis, opinioniſque probabilis definitionem, prout Tractatu ſuperiore §. 2. fecimus, non indiligenter attendimus, facilis erit harum quæſtionum explicatio. Et in primâ quidem difficultas nulla eſt. Nam cùm verè probabilis ſtatuatur eſſe utrimque opinio, ſanè neceſſe eſt eas utrimque ſeſe rationes offerre, quibus benè perpenſis conſiderati viri prudenter aſſentiri poſſint. Aſſentiantur ergo; & aliqui quidem opinioni licitum eſſe neganti, alii verò licitum eſſe affirmanti. Sanè utrimque prudenter judicabitur, neque alterutra pars temeritatis arguetur. Quòd ſi ergò utrumque prudens ſit judicium, nihil obſtat quo minùs id, quod prudenter fit, licitum mihi ſit agere, illamque ex duabus æquè probabilibus eligere, quæ placuerit.

Et ſemel electa, poteſt deſeri aſſumendo contrariam.

2 At, quid ſi unam jam elegeris, poteriſnè mutatis quaſi caſtris ad alteram tranſilire, & arbitrari jam licitum, quod antè opinabaris illicitum? Poteris ſanè ſi fide bonâ agis, & non dolo aliquo ad eludendam legis vim. Atqui cùm illicitum antè judicabas, contraria opinio falſitatis à te condemnata eſt. Hoc enimverò prorſus nego; neutrum enim judicâſti Et verò optarem magnopere

pere, ut accuratè attenderetur id quod de probabilibus opinionibus dixi num. 7. Tractatûs præcedentis, magnæque in hâc materiâ evadentur tenebræ. Nam id ſibi perſuadent multi, illudque tamquam fixum certumque ſtatuunt, numquam opinari quemquam ratione probabili (v. g. Verum quidquam eſſe quod audit, aut licitum eſſe quod agitur) quin contrarium judicet prorſus eſſe aut falſum, aut illicitum. Hoc tamen ſi inſpiciatur intimiùs, ita non eſt. Nam talis opinio, non eſſet opinio, ſed aut ſcientia rei certa, aut error. Opinio autem probabilis, ſcientia non eſt: quia veritatem rei nec certò attingit, nec ſic, ut eam ſciat ſe attingere. Non etiam error eſt aut eſſe poteſt; tantùm enim judicat rationes eſſe, cur poſſit prudenter credere rem eſſe veram aut licitam. Neque contrariam opinionem falſitatis arguit aut condemnat, ſed potiùs approbat; fatetur enim etiam rationes eſſe, cur prudenter credi poſſit rem falſam eſſe aut illicitam. Sic ergo, qui deſertâ unâ opinione probabili quam habuit, contrariam amplectitur, nullo modo mutat quod de rei veritate aut legis vi habuit judicium; nullum enim certum habuit. Neque aliquid agit, ut quidam objiciunt, contra propriam ſententiam; nullam enim tulit: ſed opiniones quæ prudenter de eâdem re habebantur diverſæ, veræ cùm eſſent ambæ, uti oſtendimus Tractatu præcedenti, amplexus eſt ambas; & pro rerum opportunitate, actionibus ſuis dirigendis ambas applicuit, nunc hanc nunc verò aliam. Hoc autem fecit jure ſuo; uſus nimirum licentiâ, quam dat opinio omnis quæ eſt probabilis. Atque ſic primæ quæſtioni credo eſſe ſatisfactum.

Tract. 14. n. 7. & ſeqq.

Auctoritas aliena opinionē poteſt facere probabilem, ſic ut eam tutò ſequi liceat.

Alterum quod quærebatur erat, an etiam liceat opinionem alienam, probabilem tamen ſequi; ſive an auctoritas aliena mihi facere poſſit quidquam eſſe probabile. Tertium verò huic annexum eſt, quot demum requirantur aut auctores aut viri graves, ut opinionem aliquam faciant eſſe probabilem, ac proinde quam liceat tutò ſequi. Utrumque expeditur non admodum difficulter, ſiquidem probabile id eſt, quod iis nititur argumentis, quibus viri conſiderati re benè perpenſâ prudenter ſolent aſſentiri. Atqui ſi virum probum, rerumque quæ tractantur oppidò gnarum, fatentem audio, actionem aliquam eſſe licitam aut ſibi videri licitam, legem aliquam non videri obſtringere, & cætera his ſimilia; illicò mihi manifeſtum eſt opinionem illam talibus inſiſtere 3.

ſtere

ſtere argumentis, quibus vir gravis prudenter ſolet aſſentiri; habeo enim virum & gravem & prudentem, qui ita & non de nihilo ſentiat. Igitur habeo quòd ſit probabilis, & quidem etiam mihi. Mihi enim fit id probabile, quod video iis eſſe nixum rationibus, quibus viri conſiderati prudenter ſolent aſſentiri. Huic autem opinioni cùm viros prudentes video reipsâ ſubſcribere, illico manifeſtum mihi fit, rationibus iis eſſe nixam, quæ viris ejusmodi reipsâ probentur; ac proinde & mihi facta eſt probabilis. Quod ſi autem eſt probabilis, jam ſanè actam rem agimus, ſi an eam ſequi liceat, iterum volumus disputare.

Tam probabile videtur eſſe id quod ex auctoritate extrinſeca, quâ quod ex intrinſecis rationibus fit probabile.

4. Hinc aborta eſt mihi quædam cogitatio, quam Theologis, ſi ita videatur, examinandam relinquo; nempe non magnam, ſi praxim ſpectemus, eſſe differentiam, inter opiniones quas dicimus nobis probabiles intrinſecè, ſeu ob rationes nobis ipſis occurrentes, & inter eas quas vocamus extrinſecè probabiles, hoc eſt ob ita ſentientis viri auctoritatem. Video enim formam omnem quæ opinioni dat eſſe probabilem, huc tandem recidere, quod opinio iſta enixa ſit iis rationibus quæ viro gravi prudentique non temerè probentur. Hoc ſi ſcio, ſcio ſanè opinionem eam eſſe probabilem. Jam verò, quid id magnopere refert, an mihi occurrerint rationes eæ quæ opinionem mihi perſuadeant; niſi id etiam ſciam aut judicem, ſaltem ratione probabili, eas à viris prudentibus approbandas? Nihil ſanè. Itaque tota, aut maximâ ex parte, probabilitatis ratio & natura, ab hoc prudenti rationes approbantium hominum judicio eſt deſumenda. Nihil autem referre videtur, an rationes illæ mihi occurrant, an verò alteri; modò hoc ſciam, rationes aliquas eſſe, opinionem illam quæ ſuadeant, & quæ à viris prudentibus approbentur. Illas autem certò ſcio opinionem illam fulcire, quam video ab homine probatæ virtutis, eximiæque ſcientiæ ſuſtineri; cùm iſtud mihi perſuaſerim, imprudenter eum non agere. Imò certior mihi videor eſſe quòd illæ rationes ſint probabiles, quas licèt ignorem, video tamen ab ejuſmodi viro approbari, cùm opinionem dicit eſſe probabilem (non enim ſine ratione id dicit, cùm agat prudenter) præ iis quæ mihi videntur probabiles: quandoquidem rationes à me inventæ aut perceptæ probabiles non ſint, niſi ſint ejusmodi ut viris bene conſiliatis etiam probentur, aut probari poſſint. Quid autem illi, de meis quas affero rationi-

tioni-

tionibus, arbitraturi ſint, non adeò mihi certum eſt, quam id quod reipsâ illos video de ſuis arbitrari. Atque hinc conjicio, magis mihi debere eſſe probabile quod alii prudentes ſentiunt, quàm quod, cæteris paribus, mihi, è meo ſenſu rem ponderanti, videtur eſſe probabile. Saltem hoc certum eſt, alienâ auctoritate fultum, probabilitatis gradum poſſe aſſequi; poſſe item ingenio & quaſi motu proprio. Parum autem intereſſe videtur, ad locum aliquem an devenerim pedibus & labore meo, an verò pedibus & auxilio vectus alieno. Sum ubi volo eſſe, neque modus itineris quidquam addit loco, aut demit. Neque magis aut minùs hoc in loco ſum, utcumque huc pervenero. Ita ſanè, probabilitatem ſi conſecutus ſis, nihil refert an tuo ingenio, an id adeptus ſis alieno. Neque magis eſt tibi probabile quod tuo ſtudio ſcis, quàm quod auctoritate ſcis alienâ. Hoc quidem mihi jam videtur. Quid ſit de re, deſpiciant illi qui humanorum actuum naturam intimiùs meditantur. Ad rem meam redeo.

Quandonam unus auctor opinionem poſſit facere probabilem.

Hinc tamen ad tertiam quæſtionem enodandam aperta eſt via: 5.
nam cum tota probabilitatis ratio, non tam à viris ipſis, quàm à rationibus petatur, quibus viri prudentes ſolent aſſentiri; liquet ſanè, unius viri quas ad opinionem ſuam confirmandam rationes affert, eas eſſe poſſe, ut præcedentium auctorum argumenta elidant, veritatemque probabiliùs inveſtigent & attingant, etiamſi contra torrentem eant, & communi ſententiæ adverſentur. Tum autem illa particularis viri opinio erit probabilis, ſi illi paſſim ab auctoribus non contradicatur; ſed contra potiùs, rationibus ab eo allatis, ut plurimùm acquieſcant. Cæterùm, quò plures auctores in unam eandemque opinionem conſentiunt, (auctores inquam qui non gregatim eunt in ſententiam, ſed qui rem utrimque diligenter excuſserint) eò res fit probabilior, etiamſi rationes ignorentur. Illud enim prudenter judico rationes illas quæ opinionem ſuadent magis eſſe probabiles, quò eas video à pluribus approbari. Tota autem probabilitatis ratio & natura, ab hac approbatione, veluti à fundamento dependet. Probabiliorem itaque opinionem facit auctorum numerus, non formaliter ut rectè & ſtrictim Theologi, ſed præſumptivè. Formaliter enim probabilitatem opinioni addit rationum pondus; quod tamen præſumitur magis ineſſe opinioni, in quam plures conſpirant: cùm eæ ſint quibus plures viri graves, rationum

Pluralitas auctorum facit opinionē probabiliorem ſolum præſumptivè.

momentis

momentis undique expenſis, prudenter dant aſſenſum. Plana ſunt hæc omnia, & à graviſſimis Theologis Vaſquez, Joanne Sanchez, Boſſio qui & viginti duos auctores pro probabilitate ab uno auctore petitâ affert, ubertim expoſita & diſputata. Dicamus ergo quo pacto hæc praxi ſint applicanda; neque inquiramus quâ ratione opinionum probabilitas à Theologis examinanda ſit; ſed quo modo ab omnibus, & præſertim ab illiterato homine rerum ignaro, quique rationum momenta nequit expendere, ad praxim actionemque ſint admovenda.

Boſſius de Conſc. par. 1. l. 1. n. 36.

6. Dico igitur, & quemvis, & præſertim hominem litterarum expertem, ſine ullâ peccandi formidine agere poſſe ea, quæ unicus vir probus, & ſcientiæ aut artis illius, in quâ verſatur quæſtio, expertus, agi poſſe ſtatuit, aut ſaltem probabile judicat agi poſſe. Sic Medici, in ſanando corpore, adhibendiſque medicinis; Cauſſidici & juris-conſulti, in examinandâ cauſſæ juſtitiâ & æquitate; Theologi, in reſtitutionis materiâ & Sacramentorum uſu; Canonum perito, in Beneficiorum poſſeſſionibus; Confeſſarii, in Conſcientiæ caſibus & tricis evoluendis, ſi viri probi fuerint, iique de quorum improbitate nulla tibi incidere debet ſuſpicio, opinionem tutâ ſecurâque ſequeris Conſcientiâ. Sufficiens enim habes fundamentum, cui nixus, Conſcientiam tibi formare poſſis, hoc eſt, judicium certum elicere, actionem illam tibi eſſe licitam, quam licitam eſſe talis viri fert ſententia. Cùm enim vir ſit probatæ fidei & virtutis, iſtud prudenter tibi perſuadere potes, ex animi ſententiâ eum loqui, neque velle te decipere; neque adeò tam inſanum eſſe, ut tui cauſâ velit ſe crimini mortali, ignibuſque æternis objicere, ſibique tam malè eſſe, ut tibi benè ſit. Rurſus verò, cùm vir prudens ſit, ſcientiæque quam profitetur peritus, ſufficiens habes argumentum, ut prudenter credas, virum illum ſeipſum etiam non decipere; ac proinde prudenter judicare rem ita certò eſſe, aut ſanè id ipſi eſſe admodum probabile. Utcumque judicet, ſeu certum ſeu probabile, manifeſtum eſt ejus ſententiam te tutò ſequi; neque ſi erraverit, errare te, ſic ut error tibi vertendus ſit crimini; quandoquidem inculpatè errantem, ſine dolo malo ſequeris, ac propterea etiam inculpatè.

Unius viri prob. & docti opinionem probabilem, ſine ullâ peccandi formidine licitum eſt ſequi.

7. Neque verò id ſatis poſſum intelligere, quo pacto horologiis

Amplius id probatur.

 poſſim

poſſim credere, horam eſſe duodecimam (unde tamen dierum, quibus carnibus veſci licet aut non licet, pendent, diſcrimina) ſic ut ſine ullâ anxietate animi carnes comedam, cùm hora auditur undecima, neutiquam comeſturus ſi duodecima Horologio deſignaretur: non intelligo, inquam, cur credere poſſim automati, quod ſæpius errare mihi certum eſt; & non poſſim me committere judicio hominis Conſcientiam meam dirigentis ratione bonâ & bene expensâ. Maneat id igitur, ejus judicio te tutò poſſe acquiescere. Et ſi quidem Medicus aut Confeſſarius, carnibus in Quadrageſimâ ægro tibi vescendum eſſe cenſeat, quantumvis tibi videare valetudine bonâ & quæ tali indulgentiâ non indigeat, eorum tamen judicio, peccati ſecurus admodum, te committe. Si à reſtituendi debito, ſi à repetendis in Confeſſione peccatis, te abſolvant pii doctique viri, atque alia his ſimilia aut ſuadeant aut imperent, tu ſi illiteratus ſis, rationes eorum ne examina, ſed ſententiæ penitus acquieſce. Nam quod de fidei noſtræ myſteriis Auguſtinus, id pulcherrimè etiam huic convenit materiæ, *Turbam non intelligendi vivacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit.* Litteratus verò ſi ſis, rationes ſi ita videatur, examina, & ſi quid conſulentis opinioni contrarium occurrerit, per me licet, oppone: at ſi auditis omnibus, nihilominus in ſententiâ permanſerit, tu ei ſi ita fuerit collibitum cede, & cedes prorſus innocuè, etiamſi erret. Perplacet enim ea Henriquezii, viri doctiſſimi ſententia. *Errare*, inquit, *cum Platone aut inſigni Theologo, dum latet ignota veritas ſpeculativa, non nocet in praxi. In quo Theologus differt à Medico; qui ſi morbi vim, quamvis ſine culpâ ignoret, necis occaſio eſſe ſolet. Sed qui ſapientum ac prudentum ſententiæ probabili acquieſcit, nullum patitur periculum Conſcientiæ. Deus enim ita nobis ignorantibus indulget, ut eam ſententiam confirmet ad ſalutem: ut per medicum ſpiritualem, ſanet etiam vulnera quæ inculpabili ignorantiâ ignota ſunt:* Ita Henriquez doctè, breviter, & neruosè rem omnem abſolvit,

§. II.

§. II.

PROPOSITIO II.

Licitè ſequitur Conſcientia opinionem probabilem alienam contra propriam opinionem vetantem, ſeu dicentem rem de quâ quæritur eſſe illicitam.

Triplex eſt opinionũ oppoſitio dum conferuntur inter ſe.

8\. DE probabili opinione, dum ſola conſideratur, egimus hactenus; nunc de opinionum oppoſitione, & quaſi conflictu, dicenda ſunt quædam. Tripliciter autem poteſt contingere hæc oppoſitio. *Primò* quidem, ſi dum propria opinio dictat quid eſſe illicitum, ac proinde vetet actionem poni, licitum eſſe dictet aliena. *Secundò*, ſi probabilis quidem ſit hæc opinio, altera verò probabilior. *Tertiò* denique, ſi probabilis quidem, imò probabilior ſit una, oppoſita verò ſententia ſit tutior. Quæritur nunc quid hic agere poſſit Conſcientia, & utri debeat adhærere.

Licitum eſt contra opinionẽ propriam vetantem ſequi alienam permittentẽ.

Vaſq. 1. 2. diſp. 62. c. 4.

9\. Et de primâ quidem opinionum oppoſitione, ubi propria cum alienâ comparatur, nihil magnopere ab auctoribus eſt diſputatum. Nam quibus id certum eſt [certum autem eſt omnibus quos adduxi in calce præcedentis tractatûs, paucos ſi excipias] licitum eſſe probabilem ſequi opinionem, & ex probabilibus utramvis eligere; certè illis etiam id conſtitutum eſt, contra opinionem propriam, licitum eſſe adhærere alienæ; cùm opinionis meæ probabilitas, probabilitatem alienæ opinionis penes me nullo modo elidat: quod tamen quidam ſentit ſed perperam, ut mox videbimus, & verò etiam oſtendimus Tract. 4. num. 8. & num. 51. ubi nihil diximus intereſſe, an ex rationibus intellectui occurrentibus, an verò auctoritate alienâ decernatur quid eſſe probabile.

Tract. 4. n. 8. & 51

Contraria ſententia impugnatur.

Scildere Tract. 2. de Conſcien. § 3

10 Eſt tamen Auctor oppidò doctus & gravis, qui accuratiùs hanc rem dum diſcutit, docet nemini licitum eſſe opinioni quam habet, de actione aliquâ quòd ſit illicita refragari, & alienam id

permittentem ſequi. At, quid ſi aliena opinio ſit Prælati, & is actionem pro imperio imperet, quam ſubditus opinatur ſibi illicitam? an continuò is obedire detrectabit? ſanè ex auctoris hujus ſententiâ, debebit penitus obedientiam Prælato denegare. Quod tamen eo caſu illicitum eſſe, luculentur docet Vaſquez, aliique paſſim auctores. Et quidem id ſi verum foret; ad eludenda majorum imperia, ſic tamen ut de obedientiâ infractâ non detur actio, facillima & apertiſſima facta eſſet via. Poſſe autem eâ ratione ſubditum obedientiam majoribus ſubtrahere (quod nemini facilè probabitur) cùm legitimum eſſe viderem allatæ ſententiæ conſectarium, ſuſpecta cæpit eſſe radix, cujus tam durus eſt primus ſurculus. Verum hîc non hæreo.

Ejus primum fundamentū proponitur.

Video enim non ſatis firmis nixam eſſe argumentis. Ea enim ſunt quæ probabilitatis definitioni, & probabilium opinionum naturæ, quam §. 2. Tractatûs præcedentis explicuimus, adverſantur. En primum. *Quia ut omnes admittunt*, inquit, *is qui opinatur actum eſſe materialiter malum, & nihil ſcit de opinione aliorum contrariâ, non poteſt fomare judicium practicum, ſive Conſcientiam, quod abſque peccato formali illum poſiturus ſit. Ergo nec ille qui ſcit alios judicare actum illum eſſe licitum. Quandoquidem enim non obſtante illâ auctoritate aliorum, judicet actum eſſe materialiter malum, judicat, ſaltem virtualiter, opinionem aliorum eſſe falſam. Opinio autem aliorum, quam quis judicat eſſe falſam, non magis poteſt movere quàm ignorata: cùm authoritas aliena tantum poſſit eſſe motivum, inquantùm præſumitur, niti ratione vera; & præſumptioni rationis veræ locus non ſit, ubi illa judicatur eſſe falſa:* Hæc prima auctoris ratio.

& evertitur.

At quis non videat, ſi ea quæ diximus, accuratè expenderit, iſta hîc afferri quæ probabilium opinionum naturæ penitus adverſantur, eamque evertunt? hæc enim argumentatio præſtituit & tanquam indubitatum ponit, quod qui ex probabili ratione judicat actum eſſe materialiter malum, etiam judicet, ſaltem virtualiter, opinionem aliorum eſſe falſam. Hoc autem qui judicat, manifeſtum eſſe fateor, eum opinionem illam non poſſe amplecti. Aſt iſtud nego, eum qui probabiliter opinatur ſuam ſententiam eſſe veram, illicò judicare contrariam eſſe falſam. Nam ſi hoc certò judicat, jam non opinatur, ſed aut ſcit aut prorſus errat. Eum autem, qui certò aliquid judicat,

Digitized by Google

cát, non jam opinari probabiliter, ex ipsâ opinionis probabilis definitione, quam & ipſe, & omnes ponunt Theologi, manifeſtè tenetur. Eſt enim *opinio probabilis, aſſenſus cum formidine de oppoſito.* Qui autem oppoſitam ſententiam liquido falſam judicat, de ſuâ quid formidat? nihil prorſus. Ergo non opinatur. Aſtruit igitur hæc authoris ratio, & ſupponit, ut dicunt, id quod probabilis opinionis definitionem naturamque deſtruit. Igitur ad rem non facit allata ratio, cùm de merè opinantibus, & non de ſententiæ ſuæ certò adhærentibus diſputemus. Dico igitur & claritatis cauſsâ repeto, eum qui opinatur ſententiam ſuam eſſe veram, non judicare contrariam eſſe falſam. Sed, cùm de rei veritate in neutram partem certus ſit, judicat ſuam tantùm eſſe probabilem. Cùm autem hoc non judicet niſi cum formidine ne penes contrariam ſtet veritas, ſuam ſanè prudenter judicare non poteſt eſſe probabilem, niſi & alteram quoque, ſeu per actum reflexum ſeu virtualiter, judicet eſſe probabilem; hoc enim ſi non judicet, nihil habet quod reformidet. Itaque qui probabiliter opinatur, non judicat penes quam opinionem ſtet veritas: illud tantùm aſſerit, rationes habere ſe, ob quas à prudentibus viris ea quam habet opinio, ſit approbanda ut veroſimiliter vera; ſic tamen ut & contraria opinio iis nixa ſit rationibus, ob quas ab iiſdem viris probis & prudentibus, etiam ut veroſimiliter vera ſit admittenda, ſaltem falſitatis minimè condemnanda. Alioquin hæc opinio probabilis non erit, ſed prorſus improbanda; & ſi hæc ita improbatur, tua opinio non tam probabilis tibi erit, quàm indubitata & certa.

13. Veniamus nunc ad ipſum argumentum, & facilè apparebit ejus vis, ſi ubi initio argumenti ponit *is qui opinatur*, dicat *is qui certò judicat*, nam in eo poſitus eſt omnis error, argumentique fallacia. Sic ergo exponatur res. *Is qui ſine haſitatione judicat actum eſſe materialiter malum, & nihil ſciens de opinione contraria* (optimè: nam ſi eam ſciret, non judicaret ſine hæſitatione actum eſſe materialiter malum) *is inquam non poteſt formare judicium practicum, ſive Conſcientiam, quod abſque formali peccato illum poſiturus ſit.* Propoſitio ſic expoſita eſt veriſſima. *Ergo nec ille qui ſcit alios judicare actum illum eſſe licitum.* Diſtinguo conſequens. Ergo nec ille qui judicat illos probabiliter *Reſpondetur argumento in forma ſyllogyſtica.*

illud

illud judicare, nego: ergo nec ille qui certò ſcit illos id falsò & erroneè judicare, concedo totum. *Atqui inquis, qui certò judicat* (ſic enim ſubſumptum oportuit) *materiale peccatum committi, judicat alios falsò & erroneè judicare, ſaltem virtualiter.* Concedo id quod aſſumitur, ſed nihil id facit ad quæſtionem in quâ verſamur: agimus enim de probabiliter opinantibus, non autem de certò judicantibus de re. Igitur ſi ſic ſubſumat. *Atqui qui probabiliter opinatur materiale peccatum committi, judicat alios falsò & erroneè judicare*, tum verò negabo ſubſumptum, & tota corruet argumenti vis: cujus fallacia in hoc eſt poſita, quòd à judicio firmo & certo, tranſiliat ad judicium opinantis probabiliter; & huic perperam velit adſcribere, quod certum eſt non niſi primo judicio convenire. Hoc igitur dat auctorum contraria opinantium cognita authoritas, quod dare non potuit ignorata: nempe quòd ſi quis propter rationes quas tum novit, verè & certò judicet peccatum actioni ſuæ ſubeſſe materiale, iſtud ſine peccato vero & formali exhibere non poſſit. Quod ſi autem aliorum contraria ſentientium auctoritas ſuperveniat, eamque vim habeat, ut perſuadeat illorum opinionem verè eſſe probabilem (in hoc enim eventu rem diſputamus) tum dico, judicium iſtud, quod habebat antè certum, infringi, & in probabilem opinionem creſcere, ſi verè errabat: decreſcere autem, ſi veritatem caſu attingebat. Et tunc aſſero tam prudenter agere ſi alienam ſequatur ſententiam, quàm ſi propriam; quod tamen antè ipſi non licebat. Hæc mihi nunc occurrit reſponſio, quâ primo & præcipuo doctrinæ hujus fundamento credo ſatisfeciſſe me, & communem opinionis probabilis non parum declaraſſe, uti naturam, ita & ſententiam. Quoties autem non preſsè & propriè accipientur hæ voces *opinio* & *opinari*, ſemper errabitur in æquivoco, & pro veris argumentis, non niſi paralogiſmi obtrudentur.

Iſtud autem mantiſſæ loco non illibenter hîc addiderim, patère jam totam hanc controverſiam in eo verſari cardine, ut liquidò prius ſtatuatur, primò quidem quid ſit *opinari*; deinde utrum duas probabiles opiniones ſimul una mens poſſit complecti,& utramq; judicare probabilem. Quæ cùm ſint quæſtiones Philoſophicæ, & prima quidem definitio ſit arbitraria; ſecunda verò, id eſt duo illa judicia ſimul non poſſe conſiſtere, ab au- 14

ctore

Digitized by Google

ctore ſic demonſtratum non ſit, ut non meritò à ſummis Theologis contrarium aſſeratur; profectò non videtur fundamento tam debili contra torrentem doctorum benè niti ea ſententia: ex quâ liquidò conſequitur ſuperiori docto & gravi imperanti ex ratione verâ aut probabili rẽ, quæ ſubdito videtur illicita, licitè & ſine culpâ obedientiam denegari. Nimis alta eſt hæc moles nimiique ponderis, quàm ut tam carioſo & ex Philoſophiâ malè petito fundamento ſuperſtruatur. Alia afferenda eſſent argumenta, quæ rem tantam evincerent. Hoc mihi quidem ſic videtur; quid ſit de re, judicent alii.

15. Alterum argumentum, quodque non paucos torſit, ex abſurdo petitur. Si enim inquit, liceat contra opinionem propriam dictantem aliquid eſſe illicitum, alienam ſequi ſententiam, quâ probabiliter decernitur rem eſſe licitam; tum ſanè hæreticus, qui ex Catholicorum conſortio & rationibus utcumque inſtructus, opinatur probabiliter penes Catholicos veritatem ſtare, tamen ob auctoritatem quam præ ſe ferunt virorum doctorum hæreſim publicè docentium & propugnantium ſententiæ, poterit cenſere eorum ſententias etiam eſſe probabiles. Et quia licitum eſt ſententiam probabilem alienam ſequi, licitum ei erit quoque Conſcientiam ſibi efformare ſe rectè agere, hæreſi quam probabilem judicat, ſi inſiſtat; & ſic tandem ei immorietur inculpatè & impunè. Miris modis hoc argumento triumphat Wendrockius; ſibique ita applaudit, quaſi ſi totam probabilitatis materiam expugnaſſet, communemque Theologorum ſententiam debellaſſet. Fateor huic difficultati à variis reſponderi diverſimodè; alios quidem negare in negotio fidei, quod tanti momenti eſt, licitum eſſe ſententiam ſequi probabilem, tutiore relictâ, ne erretur circa finem ultimum: alios negare, quemquam ſentire poſſe, hæreticos circa fidem opinionem habere probabilem. Alia reſpondent alii. Ex quarum reſponſionum varietate, illud ſaltem colligo, argumentum hoc, quamvis prima fronte validum appareat, tamen nequidem eſſe probabile, cùm tot viris gravibus doctis & prudentibus, qui illud oppugnant, refellunt, & tandem rejiciunt, minimè approbetur. At malè non approbant, inquis, reſponſiones omnium retundo & refello. Hoc tu quidem dicis. Verùm cùm auditis omnibus, eos videam in ſententiâ perſiſtere, evidens

Fundamentum alterum contrariæ ſententiæ proponitur.

Wendrockius in epiſt. 5. Provincialem. Nota 1 ſect. 3. § 5

& refellitur primò indirectè.

Digitized by Google

hoc mihi argumentum eſt, & reſponſiones non eſſe claras & evidentes, & argumentum adeò non eſſe demonſtrativum & evidens, ut viris prudentibus nequidem ſit probabile. Quando autem argumentum opinionis novæ, & quæ communi Theologorum receptiſſimæque ſententiæ adverſatur, non eſt evidens, & quantùm materia fert demonſtrativum & convincens; tum ego abs re eſſe ſtatuo contra torrentem ſapere: ſed nervos potius omnes intendendos judico, ut argumenti illius vis infringatur, & fallacia quæ ei ſine dubio ſubeſt, ratione bonâ detegatur. Hoc autem jam agam. Gaudeo ſanè mihi hoc argumentum obvolutum; plurimùm enim quædam à me ante dicta confirmabit reſponſio, & quæ fortè non adeò dilucidè ſunt aut expoſita, aut intellecta, accuratiùs declarabit.

Oſtenditur magna differentia inter opinantem probabiliter in materia fidei, & ſic opinantem in aliis materiis.

Fateor itaque, hæreticum qui eo uſque ex errorum tenebris 16
quibus offundebatur emerſit, ut probabilem jam eſſe judicet Catholicorum, imò & hæreticorum contraria ſuæ ſectæ ſentientium opinionem; utcumque, ſive per errorem ſive per meram pertinaciam judicet, probabilem quoque eſſe quam ab hæreſis ſuæ ſectatoribus videt teneri ſententiam; nullo tamen modo poſſe Conſcientiam ſuam huic opinioni conformare, quantumvis ei propter auctoritatem extrinſecâ videatur eſſe probabilis. Fateor, inquam, hæc omnia. At verò exinde ſequi, quòd in omni aliâ quæ commerciis humanis, actionibuſque quotidianis ſeſe paſſim offert materiâ, illicitum ſit, ſuâ deſertâ, alienam ſequi opinionem, id verò prorſus nego. Disparitatis autem ratio hæc eſt, & quidem longè maxima. Quòd enim ubi rationes ſunt utrimque probabiles, utramvis amplecti opinionem permittat Deus; hoc quidem exinde eſt, quod veritatem ipſam altiùs aſſequi in manu noſtrâ minimè ſit quomodocumque demum perveſtigetur: ea enim hominibus manifeſtata non eſt; unde prudenter agitur, cùm ea, ſaltem probabilibus argumentis, utcumque conjicitur. Hinc quando, etiam in rebus quæ paſſim præ manibus ſunt agendis, ulterior veritatis ratio inveſtigari poteſt, majori & quæ ultra vires non ſit, diligentiâ appoſitâ; fateor etiam hanc eſſe adhibendam, antequam ex probabili opinione rem definias. At verò in hoc qui proponitur eventu, alia ſunt prorſus omnia. Nam imprimis hæreticus ille ex errorum tenebris, quibus antea implicabatur

Quando alicujus legis aut ſui veritas certa haberi poteſt ulterius indagatione moraliter poſſibili, non

tur

tur emergens, iſtud certò & indubitatim ſcit, aliquam eſſe in orbe Eccleſiam, de quâ dubitari an ſit vera nefas ſit. Scit præterea eam in aliquo eſſe hominum cœtu, apud quem Religionis veræ ſinceritas ſit indubitata. Scit igitur humano ſtudio, & Divinâ quæ præſto eſt adjuvante gratiâ, eam inveſtigari & invenire poſſe. Scit denique non niſi in veræ Eccleſiæ gremio, animæ ſalutem dari; niſi fortè per ignorantiam planè invincibilem & inculpatam, homines quidam hebetes & ruſtici, cæteroquin probi, excuſentur. At verò cùm hæreticus ille Catholicorum ſententiam judicet eſſe probabilem, jam profectò de ſectæ ſuæ veritate certus non eſt; neque per ignorantiam invincibilem ſi erret, erroris habet prætextum ſanum. Judicat igitur fidei veritatem opinionibus ſuis tantum ſe probabiliter eſſe aſſecutum. Et cùm ipſi conſtet fidei veritatem certam & ſolidam, in aliquo hominum cœtu qui toti orbi manifeſtus ſit eſſe, hunc ſanè omninò tenetur inquirere, nec ſuæ magiſtrorumque ſuorum opinioni tamquam probabili poteſt acquieſcere; & ſi acquieſcat, veritatis contemptæ & neglectæ omninò reus eſt. Neque ullam negligentiæ ſuæ afferre poterit excuſationem; præſertim cùm Religionis veræ & à Chriſto inſtitutæ veritatem, tam facilè ſit, ſincerè eam inquirentibus, aſſequi. Tenetur igitur inquirendæ veritati ſtudium adhibere, cùm de ſuæ ſectæ veritate certus non ſit; judicat enim Catholicam Religionem ſaltem eſſe probabilem. Atque adeò cùm de ſuâ opinione certus non ſit; & certus ſit tamen, quòd aliqua in hoc orbe Eccleſia à Chriſto ſit inſtituta, cui veritas in comperto eſt, & quam datur aſſequi; manifeſtum eſt, quod ſine gravi noxâ & magno veritatis contemptu, ſuæ opinioni minimè poſſit acquieſcere. Nam ubi ad veritatem aſſequendam datur aditus, veritas liberabit vos, non verò opinio probabilis, quâ tantum probabili ratione ad veritatem acceditur. Ubi verò veritas ipſa, quantumcumque inveſtigetur, inveniri non poteſt, quod in infinitis humanis actionibus evenire jam oſtenſum eſt; etiam opinio probabilis, fide bonâ agentem à peccato liberat & excuſat. Non enim ignaviâ aut perverſitate animi, aut ignorantiâ affectatâ veritatem neſcit, ſed imbecillitate mentis ulteriùs ſeſe non extendentis, hæret ubi poteſt; & cùm ultrà non detur progredi, gaudet de veritate utcumque inventâ; nec Deus ei, quidquam ſuc-

licet agere ex probabili opinione quatum habetur.

cenſet, cùm eò progreſſum videat, quò eum intellectûs humani exilitas potuit ferre.

Reſpondetur argumento in formâ ſyllogiſticâ.

Brevibus itaque, & in formâ ſyllogiſticâ argumento reſpondeo. Poteſt quis, inquis, contra opinionem ſuam quam judicat eſſe probabilem, tutò ſequi alienam eique acquieſcere: ergo & hæreticus qui Catholicam Religionem judicat probabilem, poterit etiam hæreſi ſuæ, quam ob authoritatem Magiſtrorum ſuorum judicat probabilem, ſemper adhærere, eique ſecurus immori. 17.

Nego conſequentiam. Disparitas exinde eſt, quòd hæreticus ille probabiliter tantùm opinatur circa rem quam ſcire poteſt, & cujus veritatem ſcit ſeſe poſſe deprehendere. Hinc imprudenter & malè opinioni acquieſcit ejus rei, cujus dari poteſt ſcientia vera & certa, dummodò moralem ei indagandæ diligentiam adhibeat. In aliis autem materiis, cùm veritas certa inveniri non poſſit, quocumque demum ſtudio inquiratur, prudenter omninò opinioni acquieſcit, ultra quam non datur propiùs ad veritatem accedere. Quòd ſi enim morali adhibito labore, veritas rei poſſit erui, in quâcumque materiâ id ſit; tum verò fateor ingenuè, probabilem opinionem quamdiu talis eſſe noſcitur & decernitur, ab errore materiali quem certò potuit & debuit evitare, agentem ex tali opinione, ab infractâ lege non abſolvere aut excuſare. Sic qui in campanarum diſſidio, probabile exiſtimat non eſſe horam noctis duodecimam; ſi aliquâ aliâ ratione, horologio puta nocturno quod ad Urſæ majoris ſtellas adhibetur, aut alio inſtrumento Mathematico, quod ad manum ſit, & cujus uſus ei notus, inveſtigare certò poſſit an Meridianam Sol attigerit; certè ob probabilitatem quam campanæ pulſus attulit, carnibus veſcî non poteſt, donec ei de veritate rei, quam in manu ejus eſt ſcire, plenè, aut prout ex inſtrumento illo poteſt colligi, ſincerè conſtiterit. Atque hoc modo, argumento, quo tantopere, ſed ex vano Wendrockius triumphabat, abundè credimus ſatisfactum.

§. III.

Digitized by Google

§. III.

PROPOSITIO III.

Licitè ſequitur Conſcientia opinionem probabilem deſertâ probabiliori: niſi obſtet lex Iuſtitiæ aut Charitatis, &c.

Exponitur propoſitio.

18 Altera opinionum probabilium oppoſitio, ex comparatione opinionis probabilis cum probabiliore petebatur. An autem major probabilitas ex majori rationum pondere, an ex plurium aut graviorum virorum auctoritate exiſtat, perinde id eſt. Ponamus ergo, ut familiari exemplo, prout cœpimus, inſiſtamus, tunc cùm ex æde D. Petri auditur duodecima, medium verò duodecimæ ex D. Pauli, eodem temporis articulo, etiam in D. Andreæ horologio duodecimam deſignari. Certè ſi campanæ probabilitatem dant, probabilius jam eſt, eſſe quam non eſſe duodecimam. Rurſus quod à pluribus auctoribus, cætera paribus, aſſeritur, probabilius id eſſe cenſetur; & quod à gravioribus præ eo quod à minùs expertis affirmatur, majus ſine dubio habebit pondus; ita & id quod ſolidioribus nixum eſt fundamentis. Quæritur nunc, an præceptum ſit, ſive an Conſcientia ita obſtringatur probabiliori opinioni adhærere, ut ſine peccato nefas ſit ſequi probabilem; an verò illâ deſertâ, hanc poſſit amplecti, & ut exemplo allato inhæream, ſtatuere in eventu expoſito veſci carnibus eſſe licitum.

Aſſeritur propoſitio, & Probatur primò quia præceptum non eſt contrarium aut non ſufficienter promulgatum.

19. Nolo huic quæſtioni diutiùs inhærere, quod fusè & ubertim eam examinarint præclariſſimi Theologi Joannes Sanchez, Baldellus, Caſtro Palao, Boſſius, Paſqualigus, & alii, ſtatuantque, quod reor eſſe veriſſimum, nullo modo Conſcientiam obſtringi, deſertâ opinione probabili, ex probabiliori actiones ſuas componere. Nam ſi obſtringitur, jam ſanè præceptum eſt: nuſquam tamen præceptum extat. Et ſi à Deo aut à naturâ latum dicis, non eſt ſufficienter promulgatum, ac proinde non obligat. Si enim ſufficienter eſt promulgatum, quâ quæſo ratione factum eſt, ut id longè majori Theologorum parti non innotuerit? Nam qui iſtud aſſerunt, ſunt perpauci; plurimi verò qui ejuſmo-

di præceptum negant. Sanè qui deſertè aſſerant probabilem opinionem præ probabiliori non eſſe deſerendam, invenio auctores graviſſimos centum quinquaginta quatuor, quorum nomina in Catalogo præcedenti Tractatui ſubnexo aſſero, eaque ſunt quibus aſteriſci non præfiguntur. Ne tamen cæteros omnes contrarium docuiſſe ſuſpiceris; ſunt enim ii admodum pauci; ſed plerique quæſtionem hanc non pertractarunt. Igitur, cùm præceptum ejuſmodi ad aures tot virorum rem ſtudiosè perveſtigantium nõ pervenerit, ſanè manifeſtum eſt non ſatis eſſe promulgatum, ac proinde non obſtringere.

Probatur ſecundo ex ipſa adverſariorum ſententia. Deinde cùm id ſit probabilius quod videtur pluribus, præſertim cùm contrariæ opinionis argumentis & rationibus examinatis & rejectis, in unam conſpirant ſententiam; profectò cùm decies octies ex recenſitis plures ſint, & auctoritate non minores, imò & majores non pauci, qui expenſis omnibus contrariæ partis argumentis, nihilominùs probabilem opinionem, in conflictu probabilioris, non eſſe neceſſariò deſerendam aſſerunt; jam ſanè manifeſtum eſt, probabilius longe eſſe, probabilem opinionem eo caſu non eſſe rejiciendam neceſſariò. Ac proinde qui ob probabilem campanæ, ut ſic loquar opinionem, carnibus veſcitur, aut ob probabilem viri gravis ſententiam, reſtitutionem æris non facit, licèt probabilius ſit debere, cum tamen non reſtituendo, probabiliorem ſequi ſententiam. Nam licèt probabilior ſit, cum ad reſtituendum obligari, tamen ut acutè monet Joannes Sanchez, ut non reſtituat duas habet pro ſe ſententias; probabilem unam, quâ non debere aſſeritur; alteram autem longè præ contrariâ probabiliſſimam, quod qui probabiliùs quidem, non certò tamen debet, poſſit probabilem ſequi ſententiam, & ſtatuere ſe pro eo quod probabiliùs tantum debetur, ad certam ſolutionem præſtandam minimè obſtringi. Itàque cùm probabilius longè ſit, probabile præ probabiliori ſemper poſſe eligi, etiam ii, qui probabiliorem opinionem docent neceſſariò eſſe ſequendam, fateri debent, non peccare eos qui amplectuntur tantùm probabilem; nam hoc licitè fieri longè eſt probabilius, quàm non licere. Verùm ad planiora & clariora veniamus argumenta. 20.

Joan. Sanchez diſp. 44. ſelect. n. 72.

Probatur tertio ex Et quidem nemo unus mihi negaverit, eum qui prudenter agit & præterea certò novit, ſeſe prudenter agere, minimè ſic agendo

do peccare. Atqui qui agit quod probabili opinione eſt licitum, agit prudenter; id enim agit quod iis licitum eſſe rationibus comprobatur, quæ viris & doctis & prudentibus meritò approbantur, alioquin opinio quam ſequitur non eſſet probabilis. Itaque non peccat; niſi ſi fortè aliquando peccatum ſit agere prudenter, quod nemo ſanus dixerit. Neque id quidquam refert, ſi eum qui probabiliorem ſequitur opinionem prudentiùs dixeris agere. Nam ut ita ſit, certè modò quis prudenter agat, vitio ei verti non poteſt, quod prudentiora non adhibeat, ſequaturque conſilia. Aliud enim prorſus eſt imprudenter agere, aliud verò non omnem, quæ poſſibilis eſt, prudentiam rebus agendis adhibuiſſe. Neque uſquam extat præceptum Dei, quo in omnibus prudentiſſimâ præſcribatur incedendum viâ. Præceptum autem tam grave, ſine ratione quæ prorſus ſit evidens & demonſtrativa effingere, illudque Conſcientiæ obtrudere, arbitrarium prorſus eſt, ac proinde non acceptatur. Prudenter agere, naturæ rationisq; præceptum eſt, agere prudentius, eſt conſilii. Conſiliorum autem arbitraria eſt, & libera electio. *Natura opinionis probabilis*

Jam verò ut rationem hanc promoveam; an id eſt credibile,
22 legem à Deo latam eſſe, quæ in infinitas hominem anguſtias adigat, & quæ vix ab ullo, imò à nemine poſſit obſervari? Quid enim? certè ſi probabiliorem in omnibus opinionem ſequi debeo ex mente Dei, etiam mihi onus incumbit, diligenter inquirendi quæ opinio ſit probabilior. An verò tantum onus humanæ vires ferunt? nam utcumque quis doctus ſit & litteratus, opinionemque habeat non probabilem tantùm, ſed ut ſibi tum videtur probabiliorem; tamen cùm ſciat ſe falli poſſe, non tantùm momenta cauſæ ipſe expendere, ſed aliis etiam examinanda debebit dare, ne fortè peccet ſi adverſa fortaſsè probabilior ſit opinio. Et cùm hodie appareat ſæpè minùs probabile, quod heri videbatur longè probabilius continuò cogetur actionem inſtitutam abrumpere, & toties eam mutare, quoties probabilitatis pondera variantur, aut ipſis incrementi quidquam adjicitur aut detrahitur. Rurſus ſi probabilitas opinionis ex doctorum virorum auctoritate exiſtit; quotieſcumque probabilis occurrit opinio, antequam ex eâ Conſcientiâ quid agendum ſit decernat, examinare debebit quot pro eâ opinione ſtent auctores, an non plures pro contrariâ. Rurſus an æquè graves, & docti; denique an rem omnes *Probatur quarto ex abſurdo, nimirum ex præcepti ſi feratur ad implendi impotentia.*

Digitized by Google

omnes pari ſtudio excuſſerint: ab his enim circumſtantiis deſumenda eſt major minorue opinionum probabilitas. Hæc autem quis ferat? & hæc à quovis homine, etiam illitterato, perpendenda quis eſſe dixerit, quæ Theologi quamvis acutiſſimi aciem fugiunt; aut ſi non fugiant, ſuperent vires. Profectò legi huic ut ſatis fiat, non Theologos modò, juriſque omnis peritiſſimos eſſe, erit neceſſe, ſed & ingenio doctrinâque Angelos ſuperare. Sanè nihil quidquam rerum in orbe fiet, ſi tantâ accuratione examinanda ſunt omnia. Et tamen examinanda prorſus ſunt, ſi præceptum ſit non agere, niſi quod probabilior fert ſententia. Quis autem credat talem legem à Deo homini datam? Si verò data non eſt lex, quo pacto obſtringimur?

Objectio-nes

Unicum hic reſtat quod quoſdam non modicè torquet, & verò etiam ab adverſariis intorquetur. Nempè eum qui probabiliori opinione actionem ſuam moderatur, magis abeſſe ab *errandi & peccandi* periculo, quàm qui hâc deſertâ ſequitur probabilem. Periculum autem ejuſmodi removendum eſſe quantùm fieri poteſt, videtur omnibus eſſe in confeſſo. 23

Reſpondetur in noſtra ſententia nullum eſſe periculū peccandi, licèt incurratur periculū errandi.

Verùm non difficilis eſt ad hæc reſponſio, ſi ad ea quæ jam ſæpius dicta ſunt attendimus. Nam ut *errandi* periculum majus ſit in eo qui probabilem præ probabiliori opinionem ſequitur (quod tamen negare poſſum; cùm ſæpè quod probabilius videtur falſum tamen ſit; & verum fuiſſe compertum ſit, quòd tantùm erat probabile; prout in multis eventibus, præſertim qui ex teſtium & ex famæ communis amplitudine dependent, ſæpiùs conſtat eveniſſe) ut tamen *errandi* periculum majus ſit, in eo qui probabili, præ illo qui probabiliori adhæret opinioni; nego tamen majus ab illo, quàm ab hoc, *peccandi* diſcrimen adiri. Nam uti jam ſæpiùs dictum eſt, neuter ulli prorſus peccandi periculo committitur. Ut quid ergo pericula peccandi comparantur inter ſe, ubi neutra pars periculum ullum fert? certa eſt enim utrimque Conſcientia ſe benè agere & licitè; quamvis probabilius ſit unam opinionem præ alterâ materialiter non errare. Iſtud enim repetendum eſt denuò, non ita in opinionibus probabilibus agere Conſcientiam, ut quidam malè putant; *Iudico probabilius aut minùs probabile eſſe mihi comeſtionem hanc carnis eſſe licitam*; nullo modo, non ſic de actione ſuâ, id eſt, carnium comeſtione, ſtatuere poteſt Conſcientia, ut culpam evadat. Verùm cum 24

intel-

intellectus hoc judicium ſpeculativum præmiſit, *judico probabilius eſſe aut minùs probabile* (nihil refert, modò judicet probabile) *carnis comeſtionem nunc eſſe licitam*, tum demùm concludit & decernit Conſcientia, dicitque, *Certa ſum ego, comeſtionem hanc ſeu actionem à me exerceri poſſe*, cùm id quod videtur probabile, prudenter operi dirigendo adhibeatur. Et ſic apparet tandem, quod ſententia probabilis in ordine ad ſuum objectum, uti ajunt, ſive in inquirendâ rei veritate ſit fallibilis, & ſic poteſt alterâ eſſe fallibilior. Verùm in ordine ad dirigendas actiones humanas ſi ſpectentur, omnes eſſe infallibiles, id eſt, infallibili ratione operibus moderandis à Conſcientiâ adhibeheri; & ſic ex hac parte omnes eſſe pares & æquales, nullamque alteram infallibilitatis gradu vel minimo ſuperare, aut etiam alteri cedere. Si igitur fallitur Conſcientia circa objectum, non tamen fallitur ut eſt actionis ponendæ regula.

Una opinio licet probabilior altera non eſt tamen in dirigenda actione infallibilior.

25. Hinc patet manifeſtè, erraſſe Wendrockium turpiter, aut incautos fallere voluiſſe, cùm ut atrociùs in hanc ſententiam invehatur, tanquam certum indubitatumque præſtituat, quod *qui minus probabilem opinionem, probabilius peccandi periculum eligat.* Tum indignitate rei commotus clamare incipit, *Quid aliud eſt contra Conſcientiam agere, niſi ſic agere?* quod ut probet ſyllogiſmum affert, quem, ſi diligentiùs attendatur, in ſcholis exploſuri ſunt Logici. Sed id non ago. *Ille enim*, inquit, *utique contra Conſcientiam agit, qui ia facit quod Conſcientia judicat non eſſe faciendum.* Ita eſt Wendrocki, ſed vide ut legitima ſit ſubſumptio. Ita pergit. *At cùm aliquis probabilius eſſe cenſet aliquid eſſe illicitum quàm licitum, utique etiam probabilius eſſe cenſet fugiendum id eſſe quàm non fugiendum; non faciendum id eſſe quàm faciendum.* Hoc tu aſſeris Wendrocki, ego verò nego. Non enim probabilius eſſe cenſet non faciendam eſſe actionem: ſed contra, ſtatuit certò à ſe poſſe exhiberi, dum probabili ratione judicat legem non obſtringere. Quid jam concludes obſecro? *Qui ergo ſic affectus eſt*, inquit, *& cum eo Conſcientiæ judicio illud ipſum nihilominus amplectitur & facit, id facit utique quod potius* (id eſt probabilius) *non faciendum judicat. Agit ergo contra lumen ac judicium Conſcientiæ ſuæ.* Jam oſtenſum eſt eum contra Conſcientiæ judicium nihil agere, cùm nihil agat niſi ex Conſcientiæ dictamine certo & indubitato.

Reſpondetur ſyllogiſmo Wendrockii, quàm vis illegitimo.

Wendrockius in conſt. ſ. Nota 1. ſect. 4. § 1. circa finem.

Digitized by Google

Conſcientiam autem hoc judicium ferre potuiſſe, jam ſatis ſuperque eſt probatum. At ſyllogiſmum hunc Wendrockii afferre libuit, tum ut ſcrupulum qui menti poſſet inhærere, clariùs rem exponendo, eximerem: tum ut ex hâc ſyllogismi forma plane illegitimâ pateat, quam is inſignis ſit Logicus, qui omnes paſſim Theologos præ ſe contemnit.

§. IV.

PROPOSITIO IV.

Licitè operatur Conſcientia ex probabili opinione, relictâ tutâ, aut tutiori, etiam ubi ex hâc nullum adeſſe videtur agenti incommodum.

Tutiorem ſemper ſequendam eſſe ſententiam aliqui docent.

TErtium hoc demum eſt opinionum certamen, in quo probabilis probabili quidem, ſed magis tutæ opponitur. Nam ut probabile ſit, in caſu jam ſæpius repetito, licitum eſſe vesci carnibus in horologium circa horam duodecimam diſſidio, diverſisque, ſi fas ſit dicere, campanarum ſententiis; tamen qui carnibus veſcitur, ſaltem materialis peccati periculo ſe exponit, cujus prorſus exors eſt is qui abſtinet. Ac proinde cùm hæc pars ſit tutior, imò tutiſſima, hæc videtur in omnibus amplectenda. Nemini enim non in votis eſſe debet, peccatum, etiam cùm poteſt, evitare.

Sed quamvis hoc poſſit aliquando eſſe conſilii, non tamen eſt præcepti.

Fateor optanda foret res. Sed non omne id quod eſt optabile, 25
illicò lege Divinâ faciendum eſſe præcipitur. Sanè Corinthios omnes cælibem vitam inſtituere optabat Paulus, imò & volebat quodammodo, *Volo enim* inquit *omnes vos eſſe ſicut meipſum*, id (1. Cor. 7. v. 7.) eſt cælibes; & tamen id quod optabat, præceptum non eſſe confitetur; de *virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do.* Et quid ſi conſilio virgo non fuerit obſecuta, an (v. 25.) idcirco crimini erit obnoxia? minimè, inquit Paulus, *& ſi nupſerit virgo, non peccavit.* Conſilii itaque ſit, materiale peccatum (v. 28.) evitare. At nos quærimus modò, non quid conſilium, ſed quid præceptum ferat. Itaque, idque cum communiſſimâ Theologorum

gorum ſententiâ, nullum præceptum à Deo datum eſſe aſſero, quo tutior ſequenda ſententia præſcribatur.

28 Et verò quæ demum, probabiles inter, vocanda ſit tutior ſententia, non ſatis intelligo. Illa, inquiunt, cujus è directione ſi operaris, nullum ſubitur ne materialiter quidem peccandi periculum; ubi alteram ſi ſequaris, illi te committis. Sic ſanè, ſi in caſu expoſito carnibus abſtineas, nullum peccatum facis quæcumque demum hora ſit; peccas autem materialiter, ſi ſit duodecima, quantumcumque probabile ſit non eſſe. Rurſus ſi probabile ſit creditori te non debere; tamen ſi reſtituis, nulli injuſtitiæ committendæ te exponis; exponis autem, ſaltem materiali, ſi fortè debeas. Itaque & iſthic abſtinendum eſt carnibus, atque hîc facienda reſtitutio, quia nempe utrumque tutius. *Quænam dicatur tutior.*

29. Audio quidem iſta. Sed quid ſi utrobique ſit materialiter peccandi periculum, neque decernere poſſit Conſcientia quid ſit gravius, utri parti tunc adhærebit? Probabilis inquam ſit opinio, peccaturum te, actionem eam ſi exhibeas, quam altera opinio etiam probabilis, aſſerit ſine peccato non poſſe omitti. Æger es, exempli gratiâ, & quidem una fert Medici ſententia, non tam graviter ægrotare te ut in quadrageſimâ veſci carnibus liceat; altera verò, etiam Medici, opinio ſtatuit, te ſine magno valetudinis detrimento, ac propterea ſine peccato non poſſe carnibus abſtinere. Quid hic aget Conſcientia? in quam ſe partem vertet? utrimque peccati materialis eſt diſcrimen. Nonne in graviſſimas anxietates conjicitur? ſi tuta ſeligenda eſt opinio; neutra tuta eſt, utrobique materialiter peccandi evidens eſt periculum. Si autem ſequenda eſt tutior; quis hîc facilè diſcernet quæ ſit tutior. *Non poteſt ſemper diſcerni quæ tutior.*

30. Deinde ſi tuta aut tutior eſt, in quâ nullum eſt materialiter peccandi periculum, jam certè inter probabiles opiniones in reſtitutionis materiâ, nulla tuta eſt opinio, ac proinde nulla tutior. Nam probabile ſit, creditori debere me decem æris millia; probabile autem etiam eſt non debere. Ad ſolutionem me obſtringis tu, quod nempe tutius ſit, ne materialis quidem injuſtitiæ periculo ſeſe committere. Atqui ſi debitum ſolvo, nonne creditor idem diſcrimen ſubit, & quidem cooperante me? Non magis autem licitum eſt ad materiale peccatum quemquam inducere, quam idem committere. Quo igitur ſe vertet debitor? *In materia reſtitutionis, nulla probabilis eſt tutior.*

retinere æs non poteſt, ais tu, ne fortè alienum ſit quod poſſidet. Reſtituere etiam ei non eſt licitum, ne fortè creditor ex alieno dives ſit; injuſtæ autem poſſeſſioni, etiam anſam præbere, nefas eſt. Nec tandem poterit ea bona in pauperes diſtribuere, ne fortè alienum det. Perinde autem eſt, & æquè grave crimen, de alieno, ut ajunt, ſarcinas ſuas domumque inſtruere, & de alieno erga pauperes eſſe liberalem. Quid igitur aget? nam ſi peccat retinendo æs, jam etiam oſtenſum eſt reſtituendo peccare, utpote qui cauſſa ſit cur creditor fortaſsè quod ſuum non eſt, poſſideat. Jam verò ſi ne tum quidem, cùm à debitore præſtatur æs, quod probabili ratione videtur debere, creditor oblatum tutâ Conſcientiâ poteſt recipere; igitur quotieſcumque inter partes hinc atque hinc de poſſeſſione aut debito contendentes, probabile apparet jus, uterque cauſsâ occiderit, cùm neuter aut debitum poſſit repetere, aut reddere, aut ſi redditur retinere. Sin autem alteruter, v.g. creditor, præſtitum poſſit retinere, eò quod probabili ratione nixum jus habeat, neque tutiorem opinionem ſequi debeat: ſanè nihil eſt, cur non & debitor eo privilegio gaudeat, ſibique æs, donec debitum jure evincatur, poſſit adſcribere, & tutâ Conſcientiâ retinere. Cæteris enim paribus, Chatitas ordinata incipit à ſeipſo.

31, Præterea iſtud quæro, cur qui tutam aut tutiorem opinionem ſequendam eſſe affirmant, tantopere de materialis peccati periculo evitando ſint ſolliciti, ut propterea tantum onus in nos conjiciant, cùm iſtud à Deo nobis impoſitum nequidem ſit, ut formalia, id eſt, quæ verè nobis imputentur, iſto modo crimina evitemus? An enim tutiora ſemper adhibenda ſunt remedia, caſtè ut vivas? tutius eſt abſtinere à publico, tutius evitare convivia, tutius ſecum agere procul ab hominum commercio, tutius cœnobii abditis includi, aut remotis in ſilvis ſibi & Deo vivere. An tamen id uſquam præceptum eſt? atqui ſi id non agis, infinita ſunt quibus objiceris peccandi diſcrimina; neque materialium dumtaxat, ſed & formalium quinimò ſcelerum periculo immergeris. Quod ſi autem, ne formalium quidem criminum diſcrimen, quando iſtud certum omnino & indubitatum ſaltem moraliter non eſt, tutiora perſequi neminem cogit; cur ob materialis peccati, quod etiam non certum ſed probabile ſolum eſt, tanta ad tutiora confugiendi imponitur neceſſitas? certè

Nullum præceptū obligat ut ſequar id quod tutius eſt, ne quidem ut formale peccatum evitetur.

certè id prorſus fieri videtur abs re; neque tam ex Dei mente, quàm arbitrario.

Probatur denique ab uſu contrario communi

32\. Denique ſi tutiora ſemper ſectanda ſunt, jam ſanè quiſquis lethali crimine ſe polluit, illico non modò conteri, ſed & ex templò ſacrâ confeſſione debebit ſe eluere, neque ad unam horam, pœnitentiam poterit ſine novo ſcelere procraſtinare. Eſt enim non nemo qui hoc aſſerat, & denique ſic agere eſt ſecurius. Rurſus circa Paſcha, dum quatuordecim deſignantur Pœnitentiæ & Sacræ Communioni ab Eccleſiâ dies, quibus legi latæ ſatisfaciendum eſt, ut tutiori lex expleatur viâ, omnes omnino (omnibus enim tutiora agere præſcriptum eſt) ipſo Palmarum die obſtringentur legi ſatisfacere, & quidem ſimulatque Sol illuxerit, ne non agant quod eſt ſecurius, & ne fortè mortis aut alio præpediantur caſu. Neque aliâ ratione oſtendetur liquidò, diebus Dominicis peccari ab eo, qui non ſummo manè, primo quod offertur, intereſt Sacrificio; ac propterea de nihilo eſſe quod provecto jam die ad ſolemniora ſacra populus invitetur aut cogatur, cui tutiori incedendum eſt viâ; neque enim tam diu poſſunt homines ſacrum differre, ne ulli ſeſe, legis non explendæ, periculo objiciant.

D. Bona.

Omnes probabiles ſententiæ in praxi ſunt æquò tuta quoad imputabilitatem culpæ

33\. Plurima ſunt alia quæ in hanc rem afferri poſſunt. Sufficit oſtendiſſe, neque quod tutius eſt, ſemper poſſe ſecerni ab eo quod minùs tutum eſt, neque ſi ſecerni poſſit, ulla nos lege ad id amplectendum à Deo obſtringi. Unde iſtud tandem cum Joanne Sanchez, Caſtropolao & aliis præclariſſimis Theologis aſſerendum eſt, omnes ſententias probabiles in praxi eſſe æque tutas, neque unam præ alterâ eſſe tutiorem. Sententiarum enim omnis ſecuritas in eo eſt poſita, quòd certum ſit, eam qui agendo ſequitur, Deum nullo modo offendere. Securitatem autem illam cùm Conſcientiæ præſtet quævis opinio, dummodo ſit probabilis, ut jam ſuperùs eſt demonſtratum; nihil prorſus eſt, cur non omnes æque tutæ dici poſſint & ſecuræ. Non enim magis ſecurus eſſe poſſum criminis, quàm dum certum eſt non peccari. Quando autem Theologi, ſententiam unam ſecuriorem eſſe præ alterâ pronuntiant, id non de formalis peccati, ſed de materialis incurrendi majori minoriue periculo intelligunt. Jam verò, materialis peccati periculum, dum ſententia eſt probabilis, à Deo non attendi, neque fugiendum præſcribi, ſæpius dictum eſt.

Joan. Sãc in ſele. diſp. 44. n. 66. Caſtrop. de Conſc. diſp. 2. punct. 2. v. 3. Boſſius de Con par. 2. tit. 1 n. 137.

Etiam ubi ſine ullo incommodo tutior eligi poteſt, non eſt tamen quidem ſub veniali peccato eligenda.

34 Eſt tamen non nemo & non unus, qui quamvis fateatur, dum probabiles ſunt, utramvis ſententiam à culpâ eſſe innoxiam, neque tutiorem eſſe ſequendam, dum eam amplecti non poſſumus ſine incommodo proprio vel alieno; tamen ſi nullum incommodum ſubeundum intercurrat, tutiorem partem aſſerat eſſe eligendam. Neque ſine ratione id videtur aſſirmari. Cùm enim magnâ ex parte, ratio ob quam lex naturæ & Divina permittit opinionis probabilis uſum & exercitium, ſint incommoda graviſſima quibus homines implicarentur, & à quibus ſeſe extricare non poſſent, ſi probabiliora & tutiora tantùm fas eſſet perſequi; profectò cum ceſſant incommoda, id eſt legis ratio, videtur ſanè ad tutiora aſſumenda lex obſtringere. Si verò quanta ea ſit obligatio interrogas, reſpondet illicò, venialis peccati incurrendi: *Major enim*, inquit, *nempè ſub mortali, induceret conſequentiam plurimarum anxietatum, nominatim pro examine cauſæ ſufficientis, ad ſequendam opinionem probabilem contra tutiorem.* Ita ille. Equidem fateor eo caſu, conſilii id eſſe ita agere, præceptum tamen eſſe, nequidem cum venialis noxæ interminatione promulgatũ, animum non induco. Nam ea ipſa anxietatum incommoda, quæ à mortali peccato abſolvunt, non eſt quod & à veniali noxâ agentem negentur eximere. Si enim tutiorem neceſſe eſt eligere, tum cùm nullo incommodo id fit; jam ſanè iterum iſtud incumbet oneris, ut examinandum ſit ſedulò, an nullum ſit incommodum quod aut ſibi aut aliis immineat. Rurſus an illud quod occurrit, verè incommodum ſit ejuſmodi, quod ab agendo excuſet aut non excuſet; non enim à jure agendi quod probabilis dat opinio, diſcedere quis compellitur, niſi cuncta ſedulò utrimque ſint expenſa & exæquata. Quæ omnia, cùm non niſi maxima pariant rurſus incommoda, numquam ſine gravi incommodo, aut quod adeſt aut quod adeſſe poteſt, ulla eligetur opinio, ſi tutior aliquo in caſu eſt eligenda, ſic ut peccet, etiam tantùm venialiter, eam ſi non eligerit.

Scildere Tract. 2. de Conſc. n. 18.

Hæc autẽ omnia intelligenda ſunt niſi alia lex intercurrat, puta charitatis, aut

35 Atque hæc omnia de opinione probabili, eiusque ſequendæ vel fugiendæ præcepto dicta ſunt. Nam ſi aliud quoddam præceptum aut charitatis, aut conventionis mutuæ, aut Reipublicæ aut Eccleſiæ detrimentum intercurrerit, tum verò conſtat hæc omnia non habere locum; & vel tutiorem vel probabiliorem eſſe ſequendam; præſertim ſi contraria opinio, nullo tuo bono, bono proximi

proximi graviter officeret. Sic, quamvis ſit probabile admodum, digito abluto Baptiſmum verè conferri, ſine neceſſitate tamen id agere nefas eſt. Sic Medici, ſi tuta ad manum ſit medicina, non eſt quod probabili adhibitâ, credant ſe bene agere; non enim agunt ex mente ægri, qui tutâ viâ curari vult, & conventione tacitâ, vocando medicum, id eſt ſtipulatus. Tantùm igitur de iis tractatum eſt actionibus, quas quisque pro ſe agit, & non pro perſonâ publicâ, aut alienis obſequiis præpoſita aut conductâ. Cæterum quid Superior, quid Medicus, quid Judex, quid Advocatus, quid Conſiliarius, quid Confeſſarius, ex probabili opinione debeant aut agere aut fugere, fusè id exponunt, Vaſquez, Joannes Sanchez, Caſtro-Palao, Baldellus, Boſſius, Bardus, Scildere & alii Theologi. Iſtud univerſim dico cum Suarez, *Sæpè ex charitate vel juſtitiâ teneri hominem præferre opinionem probabiliorem minus probabili.* Et ex hoc capite inquit, *in ſententiis ferendis ſequenda ſemper eſt judici probabilior pars.*

Iuſtitia aut Sacramentorum, &c.

Vaſq in 1 2 diſp. 63, & 64. Sanchez diſp 44. in ſelectis Caſtro-P de Conſ. diſp 2 pu. 4 & ſeq. Baldel. de Conſc. diſ. 11. & ſeq Boſſius de Con-par. 1 ti 1 § 12 & ſeq. Bardus de Conſ. diſcep. 4. c. 20. & ſeq. Scild de Conſc. tr. 2 c 5. Suar to. 3 in 3 p. diſ. 16. ſect 2 Item de Char. ſec. 6, n. 3.

Nolo in re à graviſſimis Theologis copioſiſſimè expoſita diutiùs immorari, ne rem actam rurſus agam. Iſtud tamen diſſimulare minimè debeo, neque verò poſſum. Mirari ſanè ſatis nequeo, cur adverſarii, dum aut ſcripto aut voce quæſtionem hanc excutiunt, ſtatum controverſiæ non exponant, prout ea ab auctoribus, quos impugnant, limitatur? Diſertè tradunt hi, probabiliori opinione deſertâ, licitum eſſe ex probabili operari, tum cùm de præcepto aut lege incidit diſputatio, neque certum eſt an lex
36. obliget an non obliget: ſic ut meram virtutem Obedientiæ Deo aut legiſlatori præſtandæ, ſine ullius tertii præjudicio, ſpectet hæc controverſia; v.g. an jejunandum ſit necne, an carnibus abſtinendum, ſi probabile quidem ſit abſtinendum non eſſe, probabilius autem ſit eſſe abſtinendum. At verò ſi de præcepto Charitatis aut juſtitiæ aliis impendendæ agitur, tum ſanè probabiliorem minùs probabili præferendam eſſe, cùm Suare paſſim dicimus. Jam quæro, cur limitationem hanc diſſimulent adverſarii, præſertim ubi apud ignaros controverſiæ ſermones miſcent? an ut per exempla quæ adducunt (adducunt autem ea quæ minimè controverſa ſunt) populo imponant, rectè ſentientibus invidiam creent, populoque perſuadeant Probabiliſtarum (ita eos vocant) doctrinam impiam eſſe, naturæ injuriam, & prout clamant *inferni monſtro* ſimilem? Hoc certè non eſt agere bonâ fide

Adverſarii ſtatum controverſiæ callidè immutant

fide

fide: aut ſi bonâ fide agitur, haud parum hic intercurrit ignorantiæ: cui diſcutiendæ ut occurram, juverit unam alteramve contraria ſentientis objectationem exponere, è quibus quid ad alias ejusdem farinæ reſpondendum ſit, facilis erit conjectatio. Probabiliorem itaque ſemper ſequendam eſſe opinionem *ſic ſibi perſuaſit* Faruacquius libello nuper edito. *Quid ſi enim*, inquit, *venatori probabilius ſit patrem in ſepibus latere, & minùs probabile ſit feram latere; eritne integrum venatori inſiſtere opinioni minùs probabili, & in ſepes mortiferum telum dirigere?* & paucis interjectis quæ minùs rem urgent: *Fingamus*, inquit, *animo, probabilius eſſe craterem veneno imbutum eſſe, minùs autem probabile idcircò oppoſitum. Eritnè cuiquam integrum & licitum opinioni minùs probabili inſiſtere, & craterem epotare?* Ita ille. At quis non videat controverſiæ ſtatum hic aut diſſimulari, aut certè ignorari? afferuntur profectò ad rem quæ faciant nihil. Nam in primò caſu, lex Charitatis, non patri tantùm, ſed cuivis homini impendendæ, telum vibrari prohibet; in ſecundo autem, Charitas ſibi ipſi debita, vitæque conſervandæ lex naturæ indita, craterem vetat epotari. Neque hoc tantùm eo caſu quo probabilius foret veneno craterem infectum, aut hominem ſepibus implicari, verùm etiam quamvis probabile tantùm id eſſet, imò etiamſi minima diſcriminis tanti ſubeſſet ſuſpicio. Ad rem itaque non faciunt hæc exempla; & doctrinam, quam de probabilibus opinionibus aſſerunt paſſim Theologi omnes, minimè labefactant, quia ne ſpecie tenus contingunt quidem. Afferantur itaque exempla, quæ nec juſtitiæ, nec charitatis tertio aut ſibi exhibendæ præceptis implicantur, & facilè auctor hic in Theologorum quos *multos eſſe fatetur hoc tempore*; ibit ſententiam; & ſanæ doctrinæ detrahetur invidia, cavillationibus concitata; denique apparebit monſtrum non eſſe, ſed virtutis legitimam ſobolem; non diſtortam vitio aut nimiâ docentium protervia, ſed placidam, rationi conformem; eam denique quæ modeſtè ſapientium aut vultus, aut judicia non exhorteſcat.

Faruacquius in diſquiſitione Theolog. de peccatis dubiis co-ſiten. c. 8. §. 1.

§. V.

§. V.

PROPOSITIO V.

Conſcientia in actionibus dirigendis non ſequitur licitè opinionem improbabilem: parum autem admodum probabilem, non niſi in extremâ neceſſitate.

Exponitur quænam opiniones ſint improbabiles.

37 DEnique iſtud etiam dicendum reſtat, ex opinione verè ſolideque probabili, rectè actionem inſtitui, non verò ex improbabili. Improbabilem autem voco, *Primò*, quæ nullâ ratione ſuffulta eſt, & tantùm eam aſſerentium, ſibique credi volentium pertinaciâ fovetur. Qualis olim Pythagoræ fuit opiniones ſuas promulgandi modus; quibus non alia patrocinabatur ratio, quam unicum iſtud *αὐτὸς ἔφα*, talis & Manichæorum erat opinandi pertinacia, uti ex Auguſtino vidimus. Ejuſmodi opiniones, quantumcumque plurimos habeant ſectatores, ſemper ſunt improbabiles, cùm illi ipſi auctores rationem omnem iis detrahant, probabilitatis unicam animam, primumque fundamentum. Non enim quod pluribus videtur, id eſt probabile; niſi quòd, cùm prudenter agere cenſeantur, etiam præſumatur eſſe ratio, ob quam tot viri in unam coeant ſententiam. Hæc igitur ſi deſit, non eſt quod ab auctoritate hominum, non ratione, ſed merâ pertinaciâ opinantium, ullum, opinioni tam vagæ petatur patrocinium.

Improbabilis opinio eſt, quæ nulli rationi innititur.

Tract. 4. n. 27.

38 *Secundò* improbabilis eſt dicenda omnis opinio, cujus oppoſita veritas manifeſtè jam tenetur. Et id quidem rurſus clarum eſt; non poteſt enim prudenter verum putari, id quod falſum eſt, quantumcumque rationes videantur afferri veriſimiles. Sic improbabile eſt, quod lumini naturæ manifeſtè repugnat, quod fidei myſteriis; quod Eccleſiæ, quod Pontificum definitionibus eſt contrarium; niſi fortè quis veritatem indubitatam & infallibilem iis detractam velit. Hinc hæreticorum rationes, quibus v. g.

Improbabilis eſt opinio cujus falſitas tenetur aut definita eſt

Digitized by Google

Euchariſtiæ Sacramentum, aut Trinitatis myſterium impetunt, quantumcumque ratiocinationi humanæ adulentur & fucum faciant, improbabiles tamen ſunt; quòd veritati nobis revelatæ eas adverſari jam conſtet. Fruſtra etiam eſt, quòd ut ſibi liberam peccandi viam ſternant, pluribus è natura-petitis rationibus, fornicationem de communi peccantium conſenſu commiſſam, aliquo caſu, ſibi aliiſque quidam improbè conantur perſuadere non eſſe illicitam. Nam ut tales eſſent rationes quas diſſolvere & expedire eſſet difficile, tamen ex Sacris paginis manifeſtè tam pernicioſi erroris falſitas & improbitas jam tenetur, & ab Eccleſiâ eſt proſcripta. Quòd ſi ergo falſa hæc opinio, ſanè probabilis non poteſt dici ratio, quæ falſitati dat patrocinium.

Item quæ contraria Pontificũ decretis.

Hinc denique, nemo ſibi de probabilitate opinionis ſuæ blandiatur, ſi quis ei mordicus inhæreat, quam à Pontificibus proſcriptam ſcit & condemnatam; neque ſibi à contraria ſentientium, ſibique faventium numero, vel auctoritate ſolatium petat. Fruſtrà id eſt profectò; & in re tanti momenti, & à quâ ſtat genuinuſne ſis Eccleſiæ filius, an projectitius & abortivus, non eſt quòd ſibi quis humanis rationibus palpum faciat. Aut Pontifices errare poſſe fatendum, quod quidem horribile dictu eſt, & non niſi deſperatæ cauſſæ, deprehenſique erroris ultimum perfugium; aut iſtud ſtatuendum, falſas eſſe rationes omnes, quæ dogma damnatum perſuadere videntur (falſi enim rationes, veræ eſſe non poſſunt) ac proinde in id incumbere debent legitimi Eccleſiæ & veritatis filii, ut eas vel refellant; vel ſi refellere ſuo marte non poſſunt, tamen tanquam indubitatim falſas, penitùs rejiciant. 39.

Nullum opinioni improbabili datur patrocinium ab auctoritate:

Hoc eſt, quod, ut verum ingenuè fatear, numquam ſatis æquo animo legere potuerim, id quod Neotericus quidam Doctor pro ſuis opinionibus ſtabiliendis attulit, quas tamen fatetur à Sede Apoſtolicâ eſſe proſcriptas. Ita loquitur Libro de Naturâ lapsâ, ſibique objicit. *Quid ergo ad propoſitionem quam proſcripſit Apoſtolica ſedes? Hæreo* inquir, *fateor.* In re tamen certâ hærere, ut parum dicam, admodum eſt temerarium, incertique eventus. Cùm autem hæſiſſet paululum, mox reſumpto ſpiritu, *ſed quid ad doctrinam,* inquit *Auguſtini clariſſimam conſtantiſſimamque, quam toties probavit & ſequitur, ſequendamque monuit Apoſtolica ſedes?* 40

Janſ. to. 2 de nat. lapſa l. 8. c. 22.

Ne quidē D Auguſtini.

des? Itane verò, Sedis Apoſtolicæ decreta vis eſſe aliquando in rebus fidei ſibi invicem contraria, & infractam hactenus auctoritatem exiſtimas poſſe convelli?

41 Sanè ſi mihi libros D. Auguſtini pervolventi ea occurrerent, quæ aliquâ ratione decretis Pontificum viderentur eſſe contraria, multa ſtatim ad manum eſſent quæ mihimet ipſi reſponderem. Ac *imprimis* dicerem, doctrinam illam quam in Auguſtino mihi legere videor, clariſſimam non eſſe mihi; errare me, mentemque auctoris tanti, cùm ea Pontificis decreto adverſa mihi videatur, penitùs me non intelligere: denique non eſſe me virum illum, qui Auguſtini mentem in omnibus planè perſpiciam ſic ut errare non poſſim; quaſi non niſi à me Auguſtinianæ ſententiæ petenda eſſet interpretatio. Atque hoc eſt primum quod opinionibus meis, quas Sedi Apoſtolicæ video contrarias, ſedandis reſponderem; de Auguſtini, inquam, doctrinâ à me perceptâ modeſtè ſentirem, neque dicerem eam eſſe clariſſimam. Quod ſi autem nihilominus mihi occurreret, eum tamen eſſe virum me, *qui per viginti annos & eo ampliùs*, indefeſſo labore ſanctiſſimi Doctoris ſcriptis inhæſerim, ea ſæpius evoluerim, ejuſque mentem ſagacitate maximâ indagarim; iſtud illicò retundendæ nimiæ, quam de me habeo, exiſtimationi opponerem, idcirco me Auguſtini ſententiam non percipere, quòd mente non bonâ lucubrationibus tanti viri incubuerim. Id eſt, ut clariùs loquar, faterer legiſſe me Auguſtinum, non ut ejus ſenſa perquirerem, ſed ut præſumptis à me opinionibus, à tanto auctore peterem fulcimentum. Sic ſanè video hæreticos paſſim, non viginti modo annos, ſed & vitam omnem Sacris paginis indefeſſo labore, uti jactitant inſudare, omniaque ipſis eſſe *clariſſima*: neque tamen Orthodoxus quis diffitebitur, immani improboque ſtudio, nihil eos admodum veritatis aſſecutos. Non enim ſacros Codices evolvunt, ut auctoris Dei mentem percipiant, ſed ut ad errores jam antea à ſe præconceptos, lecta detorqueant. Hoc autem non eſt Sacris litteris, aut Auguſtino, aut ulli demum auctori incumbere, ſed ſuis erroribus cicatricem obducere, maloque ſuo pervicaciter adulari. Neque tum crederem ego per viginti annos Auguſtinum legiſſe me, ſed me meaſque opiniones quæſiviſſe in Auguſtino. Hoc autem non eſt lectorem agere, ſed malæ cauſsæ conſarcinatorem

Quid reſpondendum ſit auctoritati D. Auguſtini quæ videtur Pontificum decretis contraria Prima reſponſio.

 peſſimum

Digitized by Google

peſſimum. Etenim ſolus ille, & quidem ut præclarè D. Hilarius, *Optimus lector eſt, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis, potiùs quàm imponat; & retulerit magis quàm attulerit; neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum.* Atque hæc quidem prima eſt reſponſio. D. Hilar. l. 1. de Trinit.

Secunda reſponſio. *Secundò* ſi in Auguſtino doctrina occurreret planè Sedis Apoſtolicæ definitioni adverſa (quæ nuſquam tamen eſt, ubi Auguſtinus perperam non exponitur) ſi tamen occurreret; reſponderem illicò, ut ſua Apoſtolicæ Sedi ſtet authoritas, quam in rebus fidei contraria ſcio fundere non poſſe oracula; reſponderem inquam mihi, non eſſe doctrinam eam, *conſtantiſſimam illam quam toties probavit, & ſequitur, ſequendamque monuit Apoſtolica Sedes.* Satis enim conſtat, non omnia quæ Auguſtinus docuit, eo modo ab Eccleſiâ eſſe comprobata, (quod tamen falsò perſuadere populo quidam voluère) ſed ad quædam capita ea redigi, quæ quidem toti Eccleſiæ venerationi ſunt, eruntque ſemper apud Catholicos omnes indubitata; non quòd apud Auguſtinum legantur, ſed quòd à tanto viro lucubrationibus expreſſa & illuſtrata, à Pontificibus tanquam fidei dogmata, deinceps fide Divinâ credenda, toti Eccleſiæ fuerint propoſita. Si itaque doctrinam aliquam in tanti viri libris invenirem, clarè & manifeſtè Pontificum definitionibus contrariam, dicerem ſanè eam non eſſe de numero dogmatum, quæ comprobavit Eccleſia, neque conſtantiſſimam illam doctrinam, quam toti Eccleſiæ obſervandam per Pontifices commendavit. 42

Tertia reſponſio. *Tertiò* talis doctrina Pontifici manifeſtè contraria in Auguſtino ſi occurreret, ego ſanè doctrinæ Auguſtini non adhærerem, 43
neque crederem auctori Eccleſiaſticam doctrinam oppugnanti. Hæc enim errare non poteſt, ille poteſt. Neque verò Auguſtinus ipſemet ſibi in hoc eventu crederet, ſi quidquam protuliſſet Eccleſiaſticæ auctoritati contrarium, cum de ſeipſo iſtud præclariſſimè fateatur, *Ego verò Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ Catholicæ moveret auctoritas.* An verò credibile eſt, modeſtiſſimum virum Eccleſiæ Catholicæ auctoritatem ita revereri; ut contra ejus mentem, ne Evangelio quidem habiturus ſit fidem, & tamen tam præfractè ſuæ inhæſurum opinioni, ſi adverſam Eccleſiæ ſciret, ut ſibi potiùs quàm illi diceret eſſe credendum? Abſit profectò à viro ſanctiſſimo tantum ſcelus. Et ne D. Auguſt. lib. contra epiſt. fundam. c. 5

ne quis fortè cavilletur, Eccleſiæ Catholicæ, non verò Pontificis auctoritatem Auguſtino tantopere commendari: indigna, ut parum dicam, eſt homine Catholico iſta tergiverſatio, & D. Auguſtino prorſus injuria, qui ſeſe auctoritatem Eccleſiæ fatetur ſuſcipere *in eo* inquit, *qui Eccleſiæ, propter Apoſtolatus ſui primatum, gerit figurata generalitate perſonam*, id eſt Petro ejusque ſucceſſore Pontifice. Dignam profectò Auguſtino ſententiam, quæ meritò omnium, qui ſeſe tanti Doctoris diſcipulos profitentur, ſemper animis obverſetur; ne, dum ab Auguſtino opinionibus ſuis petunt patrocinium, ejus menti penitus adverſentur. Atque hæc ſunt quæ reſpondenda judico ad Auguſtini auctoritatem, tum cùm ejus doctrina, Pontificum definitionibus videtur eſſe contraria. Illudque univerſim de rationibus, quibus quod verum eſt impugnatur, eſt dicendum, improbabiles nimirum eſſe & falſas, quantumcumque non unius viri, ſed multorum, ſeſe in eundem errorem quaſi protrudentium, ſtipatis agminibus propugnentur.

D. Aug. tract. 124 in Joan.

44 *Tertiò* denique, ſi praxim ſpectes, quaſi improbabilis reputanda eſt opinio illa, cui modica quædam ratio affulget, quæ nec tanta ſit ut prudentibus viris planè approbetur, nec tamen tam exilis, quin eâ utcumque moveantur, ſic ut ſententiam illam, falſi ſaltem penitus non coarguant. Ejus generis opiniones, dirigendæ Conſcientiæ nemo rectè admoverit: cùm nemo, niſi admodum imprudenter, eas humanis actionibus, negotiis inquam, rebuſque adiaphoris ſoleat adhibere. Quod autem rebus familiaribus prudenter dirigendis non ſufficit, id ſanè non niſi per ſummam imprudentiam, rebus Deum ſalutemque animæ concernentibus, applicatur. Quod verò imprudenter fit & tamen liberè, ſemper fit malè.

Improbabilis in praxi eſt etiam, quæ parū admodū habet probabilitatis.

45 Ut quid ergo, inquies, de opinionibus quæ parum ſunt probabiles, in ſcholis à Theologis diſputatur? Dicam. Ut nempe in neceſſitate conſtituto, ad manum ſint, eique tunc poſſint ſuffragari. Nam quem neceſſitas incautum opprimit, is ſanè, ſi à re, etiam debili, ſubſidium poſtulat, aliud cùm non ſuppetit, prudenter agere res ſuas cenſendus eſt. Sic qui fluminis impetu abripitur, exiguos ſi qui occurrant ramos manu prudenter apprehendit, ut è verticibus eluctetur; quos tamen amplecti, ſi validi objiciantur periclitanti funes, planè inſanum ſit & temerarium.

Adhibenda tamen in extrema neceſſitate.

trarium. Ita prorſus hîc agitur; in neceſſitate niſi quis ſit, & quidem extremâ, parum probabilibus, & tantùm non falſis opinionibus uti, imprudentis omnino eſt. At verò ſi extrema urgeat neceſſitas, opinioni ejuſmodi adhærere, cùm alia ſeſe via eluctandi è diſcrimine non oſtendat, prudentis eſt. Et quia prudenter adhibetur, nonnumquam ejuſmodi opiniones ſequi non tantum eſt licitum, ſed etiam Charitatis lege ſæpiſſimè præſcriptum. Sic, quamvis parum admodum eſſet probabile cereviſiam tenuiſſimam, Baptiſmi materiam eſſe legitimam; ſi tamen aliquem probabilitatis gradum habeat hæc ſententia, quòd aquæ naturam, ut fortè dici poſſet, cereviſia illa non exuerit, eam adhibere oportebit infanti morituro, dum alia ad manum non eſt aqua; ut puero, ſi vera aqua forſan ea ſit cereviſia, ſuccurratur: quæ tamen adhiberi minimè poſſet, ſi nulla ei probabilitas ſuffragaretur, veram eſſe Baptiſmi materiam. Sic in nullâ neceſſitate vinum baptizando puero rite adhibetur, quòd ſatis ſuperque conſtet, materiam Baptiſmi non eſſe; unde illegitimè illi adhiberetur quocumque in eventu, ac propterea ſacrilegè.

In omnibus agendum bona fide. Atque hæc quidem facilè erit aliis caſibus applicare. Iſtud 46 tamen ſeriò attendendum eſt, omnia quæ de probabili ſententiâ actionibus ſuis applicandâ dicta, ſunt, de iis quæ verè probabiles opiniones ſunt, taleſque ſincerè exiſtimantur, intelligenda eſſe. Dolo autem malo ſi quis agat, probabileque ſibi fingat, quod tamen judicat improbabile, is ſanè velum perverſitati ſuæ obtendit; ſed crimen quod nollet agnoſcere, non evadit. Seriò cum Deo in ſalutis noſtræ negotio agendum eſt: illudque ſibi præfixum habere oportet, nolle ſe prorſus, ne ad minimum quidem unguem, ab ejus ſanctiſſimis legibus, juſtâque in omnibus voluntate diſcedere. Ac propterea hæc inquirenda eſt omni ſtudio: hujus ſcientia, votis precibuſque ab illo Sapientiæ omnis fonte enixè flagitanda. Quod cùm pro tuâ virili egeris, nec tamen id fueris conſecutus, ut veritatem illam adeò expetitam, penitus datum ſit perſuadere; tum ſanè tam benignus eſt Dominus, & imbecillitati noſtræ legiſlator tam accommodus, ut probabili ratione voluntatem ſuam, id eſt, divinam conjectanti non ſuccenſeat, ſi fortè à veritatis apice aberrarit: legi ſuæ

ſuæ intercedit, quàm nullo dolo malo videt infringi; actionemque quin imò approbat, quam quaſi non diſplicituram, à mortali homine, hoc eſt rerum ignaro admodum, fide bonâ ſibi viderit exhiberi.

§. VI.

In quo ſtatu ſit hodiè apud adverſarios tota de opinione probabili controverſia, & quantùm in eâ promoverint.

47. HÆc cùm jam prælo paratâ eſſent, Amice Lector, incidi in libellum cui titulus *Baſis totius moralis Theologiæ, per F. Iulium Cremonenſem. S. T. Magiſtrum Ord. Prædicatorum, Inquiſitorem Mantuæ.* Impreſſus erat Pariſiis. Agit is de hâc, quàm modò exegimus, probabilium opinionum materiâ. Non tamen hæc eò hîc affero, quòd doleam non citiùs ad me perlatum, quaſi ſi librum hunc refellere aut operæ pretium ſit, aut lubentia : nihil enim quidquam, à me jam dictis adjiciendum magnopere cenſeo, ut baſis illa totius moralis Theologiæ ſubvertatur.

48 Sed iſtud mihi viſum eſt non illepidum, minimeque reticendum, quod in libelli præfatione reperi. Et hæc quidem non ab auctore eſt confecta, ſed à quodam veteris Eccleſiaſticæ diſciplinæ reſtauratore, ex Montaltii & Wendrockii aſſeclis adjecta vi detur temerè. Hic, inquam, ubi deſperatâ jam univerſim victoriâ, multa garrivit in utramque partem, faciendæ concordiæ Probabiliſtas inter (Ita enim ſibi adverſos vocant per contemptum) ſuoſque commilitones, illos nempè moralis omnis diſciplinæ arbitros, ut ſe præferunt, & cenſores; in hanc tandem delabitur decretoriam ſententiam, quâ & victoriam retuliſſe, & controverſiam abſolviſſe, & Probabiliſtis os egregiè obſtruxiſſe, ſibi non ſine plauſu gratulatur. *Nec quidquam,* inquit, *eorum cauſſam juvant antiqui Theologi, quos magna pompa & longo ordine proferunt. Quorum etſi non nulli docuërint non neceſſariò tutiorem partem*

ultimus adverſariorum impetus & objectatio.

tem amplectendam, ſi altera probabilior fuerit, nemo tamen, nemo inquam, excepto nemine, minus probabilem ſimul ac minus tutamſequi conceſſit.

Subriſi cùm hæc legerem; lepida enim videbatur imprimis & feſtiva battologia, ejuſdemque vocis hiſtrionica repetitio. *Nemo* 49 enim ille & quidem *excepto nemine*, id eſt, *Nemo* à quo *Nemo* excipitur, apud Comœdos joci gratiâ *Non-nemo*, aut certè *Nonnullus* dici poſſet non incommodè. Sanè præfidentis omninò aſſeverationis, & quaſi inſultantis eſt iſta vocis ingeminatio. Credidit *Non-nemo* ille [neque enim nomen ſuum prodit, aut aliter noſci vult] credidit, inquam, aut cum nemine ſibi futuram rem, aut neminem non ſibi daturum fidem, illi ſcilicet qui iſthæc dicta tam fervidè & præfractè aſſeruerit. Facilis eſt tamen, & ad manum refutatio. 50

Refellitur ex Theologis modernis.

Nam ſi de recentioribus Theologis ſermo ſit, plures ſanè ſunt, quos etiam præfationis auctor non ignorat, ſententiam hanc diſertis verbis qui adſtruxerint, *licitum eſſe ſequi ſententiam quæ minùs tuta ſit, & minùs etiam quæ ſit probabilis, modò probabilis verè ſit*. Vide id aſſerentes Guazzinum, Emmanuelem Rodriguez, Vaſquez, Sanchez, Joannem Ildefonſum Baptiſtam, & apud illos, plures.

Guazz in tr. mor. l. 2. c. 26. Rodr. in ſummâ Caſ. To. 2 c. 69 n 7. circa finē Vaſq. in 1 2. diſp. 62 cap. 4. Sanch. in præc. l 1. c 9. n. 14. Baptiſta in 1 2 diſ. 208. dub. 8. fragm. 2. conc 6

Item ex Theologorum antiquorum ſententia.

Quòd ſi autem antiquiorum Theologorum, uti videtur facere, appellet fidem; ſanè quamvis fortaſſe nemo unus eſſet, qui ſententiam illam totidem particulatim verbis, eoque tenore expoſuerit, tamen illi ipſi qui generatim aſſerunt, *quemlibet hominem cum ſalute poſſe ſequi in conſiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodò alicujus Doctoris magni opinionem ſequatur*; hi inquam, etiam minùs probabilem minuſque tutam (ſi tamen inter has datur minùs tuta) hâc ſuâ aſſertione non dubiè complectuntur. Quid 51 enim eſt poſſe ſequi *quamcumque opinionem voluerit*, niſi omnem exceptâ prorſus nullâ, modò magni ſit doctoris? Aut ſi aliquam opinionem antiqui illi Theologi qui hæc docuêre judicabant excludendam, perperam ſane docuiſſent univerſim, quamcumque opinionem ſequi fas eſſe.

Atqui, *quemvis hominem, quamcumque opinionem voluerit in conſiliis ſequi poſſe, modò magni ſit auctoris*, aſſeruit Joannes Nider ex 52 Ordine D. Dominici auctor celebris ante annos 230. uti in fine Catalogi

Catalogi Tractatui præcedenti ſubnexo demonſtravimus: & quidem eam ſententiam à Theologis jam ſuo tempore antiquis edoctam; quin imò jam inde ab Alberti Magni temporibus, id eſt ab annis propè trecentis, inter antiqua Religionis ſuæ monumenta & reſponſa exaratam inveniſſe ſe teſtatur; adeoque ſe credere ab ipſomet Alberto Magno profluxiſſe. Deſinat igitur præfationis auctor populo imponere; neque de verbis vocibusque Theologorum nobis litem inſtituat, ubi tam aperta eſt eorum mens. Quid enim refert an hôc an illo modo ſententiam ſuam exponant, dummodò afferri poſſit nihil, quod ſuis verbis non ſint complexi?

Adverſarii objectatio ſupponit falſum.

53. Adde prætereà inutile prorſus eſſe quærere, an licitum ſit ſequi opinionem minùs probabilem, quæ ſimul minùs ſit tuta. Nam ut jam docuimus, inter probabiles, non datur minùs magisve tuta opinio: omnes pari gradu tutæ ſunt, hoc eſt, nulli peccandi formaliter periculo expoſitæ. Quod quia à plurimis, iisque graviſſimis Theologis docetur, hi certè omnes evanidam eſſe auctoris hujus propoſitionem, neque alio fine quam ne nihil dixiſſe videatur adinventam, facilè ſubſcribent.

Hoc tr. n. 26. & ſeq.

Evanida adverſariorum molimina

54. Diutiùs his inhæſi quàm ſtatueram: non enim mihi erat animus homini ignoto, & nomen ſuum non ſine artificio diſſimulanti reſpondere; neque verò etiam reſponſionem magnoperè urgebat res; ſine ullo publicæ rei detrimento contemni poterat cavillatio. Aſt iſtud potiſſimum Lectori ob oculos ponere erat conſtitutum, quàm non de nihilò ingentibus & gyganteis adverſariorum, veteris, inquam, diſciplinæ reſtauratorum laboribus accommodari poſſit Poëticum iſtud, *Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.*

Primò contendebãt, nihil quidquam agi poſſe ex opinione probabili.

55 Primò enim impetu Probabiliſtarum agmina diſſlaturi, conſpiratione concordi, & unâ velut acie, Probabilitatem omnem omninò impetebant, condemnabant, proruebant. Nihil quidquam ex probabili opinione poſſe decerni, neque probabilitatem prorſus ullam actionibus dirigendis, ſine lethali crimine adhiberi, præcipuum erat novæ Theologiæ moralis fundamentum: alia qui traderent, *cæcos eſſe & duces cæcorum, Religionis omnis perturbatores, Chriſtianorum ſeductores*, & denique quid non? Itaque omnia debere eſſe certa & indubitata, quibus hu-

manæ actiones applicantur. Hic ſtabant, hic quaſi pro aris & focis decertabant, hic denique triumphabant.

Deinde ſaltem probabiliorē opinionem ſequendā eſſe neceſſario relicta probabili.

Verùm cùm ab hoc fundamento totius orbis judicio ſunt dejecti. viderentque humanis actionibus penitus interdici, nec ullum 56
inter homines ſupereſſe commercium, ſi certa tantùm fas ſit agere, id eſt, ea ſolummodo quæ veritatem ipſam indubitatim aſſequuntur; laſſatis utcumque viribus, quas fruſtra primo in molimine exeruerant, lentiùs & modeſtiùs ab iis agi cœptum. Illudque ſaltem ſibi dari poſtularunt, ut dum duæ occurrunt opiniones utrimque probabiles, quarum tamen altera ſit probabilior, hanc ſine crimine deſeri non poſſe. Multùm profectò primus ille furor deferbuit, quo nullam non opinionem probabilem actioni applicitam, contendebant ſceleratam eſſe & nefaſtam.

Denique ſaltem nefas eſſe ſequi minùs probabile quod ſimul minùs ſit tutum, volunt evincere.

At cùm ne iſtud quidem potuère evincere, hoc tandem ſolatii 57
ergo ſibi dari poſtulant, ne non aliquâ ratione bonâ Probabiliſtas admordiſſe videantur, ſaltem nefas eſſe ſequi ſententiam minùs probabilem, quæ ſimul minùs tuta ſit.

Magnam enimverò rem, & dignam molimine tam ingenti! 58
En quò tantùs decidit adverſariorum labor! In tam tenues auras tam horrenda tempeſtas abiit. Tantillam ſcilicet rem ut tandem exprimerent. Theologi paſſim omnes erant contemnendi, condemnandi impietatis viri innocentiſſimi, Scholarum Religionumque convellenda auctoritas, tumultu evertenda Virginum aſceteria. Concionatorum exedræ replendæ clamoribus; turbanda denique erat Europa. Sanè ſi id illis ultrò concederem (quod tamen falſum eſſe demonſtravi) nefas eſſe agere ex ſententiâ minùs probabili, quæ ſimul etiam ſit minùs tuta, nihil quidquam tamen datem quo ſibi multùm poſſent abblandiri. Non enim hoc erat, quod primo impetu per tumultum adeò enormem contendebant, dum rectè ſentientium auctoritatem in invidiam trahere falſimoniis, & calumniis ſeſe protuere poſſe ſperabant.

Oſtenditur vanitas hujus propoſitionis, & quantum à primo hujus controverſiæ fervore deſciſcat.

Jam verò dum de referendâ victoriâ deſperant, modeſtiùs 59
paullò tandem agunt: ſed ne ſe planè victos eſſe fateantur, iſtud ſaltem gloriantur ſeſe aſſecutos, fateri nos debere, Theologorum antiquorum, ***neminem eſſe, neminem inquam excepto nemine, qui minùs probabilem opinionem ſimul ac minùs tutam ſequi conceſſerit.*** Bene ipſis ſit. Interim recedunt ex acie, & magnis paſſibus referunt pedem. Dicunt tamen aliquid, ne prorſus taceant. Sic ſanè

& ca-

& catelli, qui multâ rabie prætergredientis viatoris calces allatrarunt, infectâ re & ſæpè malè mulctati domum cùm redeunt, latrant nihilominùs quamvis modeſtiùs, identidem circumſpectitant, viatorem obliquis oculis intuentur, & neſcio quid dentibus interim obmurmurant, ne nihil omninò ſibi ſuique ſimilibus, tanto impetu egiſſe videantur.

60 Atque hæc demum eſt ignorantiæ invincibilis, probabiliumque opinionum materia, tanto ſtudio nuper agitata, tot contumeliis appetita, tot cavillis arroſa, tot execrationibus etiam diris devota, & quidem incertum cujus Religionis, quam more ſuo veterem vocant, reſtaurandæ, pio ut primâ fronte videtur, ſed non ſatis probato ſub prætextu. Quàm verò ſolida protulerint illi Theologorum omnium, imò & rationis humanæ contemptores, non eſt quod dicam. Expoſui prout in tantâ brevitate potui omnia. Judicabit æquus Lector quid ſit de re; & à ſe tenebras, ſi quæ fortè cavillationibus adverſæ partis fuerant offuſæ, veritatis luce depelli, utpote veritatis amans, facilè atque æquo animo patietur.

Concluſio trium præcedentiũ Tractatuũ

Digitized by Google

TRACTATUS VI.

DE CONSCIENTIA DUBIA.

Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt. *Ad Rom.* 14 *v.* 23

Conſcientiam de actionis ſuæ malitiâ, id eſt, practicè dubitantem, eam permittere non poſſe. In ſpeculativo autem dubio quod ſuperari non poteſt. Conſcientiam, ex poſſeſſione & juris præſumptionibus, in omnium Virtutum materiâ rectè efformari.

PROOEMIUM.

Cur Conſcientia vocetur aliquando dubia.

QUamvis Conſcientia dubia verè proprieque dicta Conſcientia non ſit, ut antè me dixiſſe memini; quandoquidem Conſcientia, actus ſit de actione ſuâ judicantis animi; dubitatio verò ſit hæſitatio quædam ſuſpenſioque judicii, ut mox explicabo: tamen quia circa res dubias, quæque nullum in alterutram partem conſenſum extorqueant, verſandum eſt ſæpenumerò, de quibus tamen Conſcientiæ judicium certum exigitur, idcircò Conſcientiam dubiam vocant Theologi: non quòd dubiam in rebus agendis umquam ſententiam ferre poſſit, quam licitum ſit executioni mandare; ſed quòd incertè ſæpè res ſint, dubiæque bonitatis aut malitiæ, de quibus tamen certum quid eſt ſtatuendum, an executioni mandari debeant, an verò ſint penitus rejiciendæ. Dicendum eſt itaque, quâ ratione in dubiis quæ proponuntur actionibus, efformandum ſit Conſcientiæ dictamen, quod ſine crimine amplecti liceat, & impunè etiam à dubitante exhiberi.

§. I.

Digitized by Google

§. I.

Expoſitâ Dubii natura & differentia, proponitur ſtatus quæſtionis.

1. Longè inter ſeſe differunt, quamvis ſæpè confundantur, voces, *dubitatio* & *opinio*; *dubitare* & *opinari*. Atque ut à propoſitâ mihi materiâ per varia diſcurrendo non abeam; inter eum, inquam, qui dubitat reſnè ſit licita an illicita quæ agenda offertur, & eum qui probabili ratione opinatur licitam eſſe aut illicitam, magnum ſanè eſt intervallum. Quod quia à multis minùs attenditur, hinc fit, ut quemadmodum rerum vocabula, ita & res ipſæ ſæpiſſimè confundantur; & ſibi permixtione mutuâ tenebras eas obducant, quas non facilè, niſi ritè ſeparentur, ſit diſcutere. Id igitur agendum eſt primò, ut ſua cuique parti debita conſtent nomina. *Aliud eſt dubium, aliud longè opinio.*

2. Et quidem, *Opinionem* cum *Dubitatione* committendi & conjungendi occaſionem inde arreptam ſuſpicor, quòd utrobique de rei veritate incertus ſit, aut ſanè certus non ſit animus. Et hoc quamvis ſic eſſe fatear, tamen longè aliter circa propoſitæ rei veritatem verſatur mens dum opinatur, aliter verò longè dum dubitat. Nam qui exempli gratiâ, opinatur rem eſſe licitam, is ratione ducitur probabili, id eſt eâ propter quam prudenter judicicat rem ita eſſe, quamvis id etiam judicet, eas è diverſo rationes exiſtere, ob quas non immeritò poſſit ſtatui, rem ita prorſus non eſſe. In hoc eventu, iam dictum eſt ſuperiori Tractatu, Conſcientiam ſibi certum indubitatumque dictamen efformare poſſe, quo ſtatuat, actionem eam quam probabili ratione opinatur licitam, licitè & impunè à ſe poſſe exerceri. Et quamvis de opinionis quã ſequitur veritate reformidet & non omninò ſit certa, atque adeò materialis peccati committendi periculo ſit obnoxia; certa tamen eſt, iſtud agere ſe poſſe, cujus veritatem, aliâ quàm probabili ratione non datur aſſequi. Et ſic de omni formalis peccati diſcrimine admodùm eſt ſecura. *Proponitur differentia inter probabiliter opinantem.*

3. At verò is qui dubitat, nullum prorſus ferr judicium, nihil ſtatuit; neque de rei propoſitæ veritate, puta an lex obliget an *& dubitantem.*

peſſimum. Etenim ſolus ille, & quidem ut præclarè D. Hilarius, *Optimus lector eſt, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis, potius quàm imponat; & retulerit magis quàm attulerit; neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum.* Atque hæc quidem prima eſt reſponſio.

D. Hilar. l. 1. de Trinit.

Secunda reſponſio.

42 *Secundò* ſi in Auguſtino doctrina occurreret planè Sedis Apoſtolicæ definitioni adverſa (quæ nuſquam tamen eſt, ubi Auguſtinus perperam non exponitur) ſi tamen occurreret; reſponderem illicò, ut ſua Apoſtolicæ Sedi ſtet authoritas, quam in rebus fidei contraria ſcio fundere non poſſe oracula; reſponderem inquam mihi, non eſſe doctrinam eam, *conſtantiſſimam illam quam toties probavit, & ſequitur, ſequendamque monuit Apoſtolica Sedes.* Satis enim conſtat, non omnia quæ Auguſtinus docuit, eo modo ab Eccleſiâ eſſe comprobata, (quod tamen falsò perſuadere populo quidam voluere) ſed ad quædam capita ea redigi, quæ quidem toti Eccleſiæ venerationi ſunt, eruntque ſemper apud Catholicos omnes indubitata; non quòd apud Auguſtinum legantur, ſed quòd à tanto viro lucubrationibus expreſſa & illuſtrata, à Pontificibus tanquam fidei dogmata, deinceps fide Divinâ credenda, toti Eccleſiæ fuerint propoſita. Si itaque doctrinam aliquam in tanti viri libris invenirem, clarè & manifeſtè Pontificum definitionibus contrariam, dicerem ſanè eam non eſſe de numero dogmatum, quæ comprobavit Eccleſia, neque conſtantiſſimam illam doctrinam, quam toti Eccleſiæ obſervandam per Pontifices commendavit.

Tertia reſponſio.

43 *Tertiò* talis doctrina Pontifici manifeſtè contraria in Auguſtino ſi occurreret, ego ſanè doctrinæ Auguſtini non adhærerem, neque crederem auctori Eccleſiaſticam doctrinam oppugnanti. Hæc enim errare non poteſt, ille poteſt. Neque verò Auguſtinus ipſemet ſibi in hoc eventu crederet, ſi quidquam protuliſſet Eccleſiaſticæ auctoritati contrarium, cum de ſeipſo iſtud præclariſſimè fateatur, *Ego verò Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ Catholicæ moveret auctoritas.* An verò credibile eſt, modeſtiſſimum virum Eccleſiæ Catholicæ auctoritatem ita revereri; ut contra ejus mentem, ne Evangelio quidem habiturus ſit fidem, & tamen tam præfractè ſuæ inhæſurum opinioni, ſi adverſam Eccleſiæ ſciret, ut ſibi potius quàm illi diceret eſſe credendum? Abſit profectò à viro ſanctiſſimo tantum ſcelus. Et ne

D. Auguſt. lib. contra epiſt. fundam. c. 6

ne quis fortè cavilletur, Eccleſiæ Catholicæ, non verò Pontificis auctoritatem Auguſtino tantopere commendati: indigna, ut parum dicam, eſt homine Catholico iſta tergiverſatio, & D. Auguſtino prorſus injuria, qui ſeſe auctoritatem Eccleſiæ fatetur ſuſcipere *in eo* inquit, *qui Eccleſiæ, propter Apoſtolatus ſui primatum, gerit figurata generalitate perſonam*, id eſt Petro ejusque ſucceſſore Pontifice. Dignam profectò Auguſtino ſententiam, quæ meritò omnium, qui ſeſe tanti Doctoris diſcipulos profitentur, ſemper animis obverſetur; ne, dum ab Auguſtino opinionibus ſuis petunt patrocinium, ejus menti penitus adverſentur. Atque hæc ſunt quæ reſpondenda judico ad Auguſtini auctoritatem, tum cùm ejus doctrina, Pontificum definitionibus videtur eſſe contraria. Illudque univerſim de rationibus, quibus quod verum eſt impugnatur, eſt dicendum, improbabiles nimirum eſſe & falſas, quantumcumque non unius viri, ſed multorum, ſeſe in eundem errorem quaſi protrudentium, ſtipatis agminibus propugnentur.

D. Aug. tract. 124 in Joan.

44 *Tertiò* denique, ſi praxim ſpectes, quaſi improbabilis reputanda eſt opinio illa, cui modica quædam ratio affulget, quæ nec tanta ſit ut prudentibus viris planè approbetur, nec tamen tam exilis, quin eâ utcumque moveantur, ſic ut ſententiam illam, falſi ſaltem penitus non coarguant. Ejus generis opiniones, dirigendæ Conſcientiæ nemo rectè admoverit: cùm nemo, niſi admodum imprudenter, eas humanis actionibus, negotiis inquam, rebuſque adiaphoris ſoleat adhibere. Quod autem rebus familiaribus prudenter dirigendis non ſufficit, id ſanè non niſi per ſummam imprudentiam, rebus Deum ſalutemque animæ concernentibus, applicatur. Quod verò imprudenter fit & tamen liberè, ſemper fit malè.

Improbabilis in praxi eſt etiam, quæ parùm admodùm habet probabilitatis.

45 Ut quid ergo, inquies, de opinionibus quæ parum ſunt probabiles, in ſcholis à Theologis diſputatur? Dicam. Ut nempe in neceſſitate conſtituto, ad manum ſint, eique tunc poſſint ſuffragari. Nam quem neceſſitas incautum opprimit, is ſanè, ſi à re, etiam debili, ſubſidium poſtulat, aliud cùm non ſuppetit, prudenter agere res ſuas cenſendus eſt. Sic qui fluminis impetu abripitur, exiguos ſi qui occurrant ramos manu prudenter apprehendit, ut è vorticibus eluctetur; quos tamen amplecti, ſi validi objiciantur periclitanti funes, planè inſanum ſit & temerarium.

Adhibenda tamen in extrema neceſſitate.

ſuæ intercedit, quam nullo dolo malo videt infringi; actionemque quin imò approbat, quam quaſi non diſplicituram, à mortali homine, hoc eſt rerum ignaro admodum, fide bonâ ſibi viderit exhiberi.

§. VI.

In quo ſtatu ſit hodiè apud adverſarios tota de opinione probabili controverſia, & quantùm in eâ promoverint.

47 HÆc cùm jam prælo paratâ eſſent, Amice Lector, incidi in libellum cui titulus *Baſis totius moralis Theologiæ, per F. Iulium Cremonenſem. S. T. Magiſtrum Ord. Prædicatorum, Inquiſitorem Mantuæ.* Impreſſus erat Pariſiis. Agit is de hâc, quàm modò exegimus, probabilium opinionum materiâ. Non tamen hæc eò hîc affero, quòd doleam non citiùs ad me perlatum, quaſi ſi librum hunc refellere aut operæ pretium ſit, aut lubentia : nihil enim quidquam, à me jam dictis adjiciendum magnopere cenſeo, ut baſis illa totius moralis Theologiæ ſubvertatur.

48 Sed iſtud mihi viſum eſt non illepidum, minimeque reticendum, quod in libelli præfatione reperi. Et hæc quidem non ab auctore eſt confecta, ſed à quodam veteris Eccleſiaſticæ diſciplinæ reſtauratore, ex Montaltii & Wendrockii aſſeclis adjecta videtur temerè. Hic, inquam, ubi deſperatâ jam univerſim victoriâ, multa garrivit in utramque partem, faciendæ concordiæ Probabiliſtas inter (Ita enim ſibi adverſos vocant per contemptum) ſuoſque commilitones, illos nempè moralis omnis diſciplinæ arbitros, ut ſe præferunt, & cenſores; in hanc tandem delabitur decretoriam ſententiam, quâ & victoriam retuliſſe, & controverſiam abſolviſſe, & Probabiliſtis os egregiè obſtruxiſſe, ſibi non ſine plauſu gratulatur. *Nec quidquam*, inquit, *eorum cauſam juvant antiqui Theologi, quos magna pompa & longo ordine proferunt. Quorum etſi non-nulli docuerint non neceſſariò tutiorem partem* *ultimus adverſariorum impetus & obiectatio.*

tem amplectendam, ſi altera probabilior fuerit, nemo tamen, nemo inquam, excepto nemine, minus probabilem ſimul ac minus tutam ſequi conceſſit.

Subriſi cùm hæc legerem; lepida enim videbatur imprimis & feſtiva battologia, ejuſdemque vocis hiſtrionica repetitio. *Nemo* enim ille & quidem *excepto nemine*, id eſt, *Nemo* à quo *Nemo* excipitur, apud Comœdos joci gratiâ *Non-nemo*, aut certè *Non-nullus* dici poſſet non incommodè. Sanè præfidentis omninò aſſeverationis, & quaſi inſultantis eſt iſta vocis ingeminatio. Credidit *Non-nemo* ille [neque enim nomen ſuum prodit, aut aliter noſci vult] credidit, inquam, aut cum nemine ſibi futuram rem, aut neminem non ſibi daturum fidem, illi ſcilicet qui iſthæc dicta tam fervidè & præfractè aſſeruerit. Facilis eſt tamen, , & ad manum refutatio. 49

Refellitur ex Theologis modernis.

Nam ſi de recentioribus Theologis ſermo ſit, plures ſanè ſunt, quos etiam præfationis auctor non ignorat, ſententiam hanc diſertis verbis qui adſtruxerint, *licitum eſſe ſequi ſententiam quæ minùs tuta ſit, & minùs etiam quæ ſit probabilis, modò probabilis verè ſit.* Vide id aſſerentes Guazzinum, Emmanuelem Rodriguez, Vaſquez, Sanchez, Joannem Ildefonſum Baptiſtam, & apud illos, plures. 50

Guazz in tr. mor. l. 2, c. 26. Rodr. in ſummâ Caſ. To. 2 c. 69. n 7. circa finẽ Vaſq. in 1 2. diſp. 62 cap. 4. Sanch. in præc. l 1. c 9. n. 14. Baptiſta in 1 2 diſ. 208. dub. 8. fragm. 2. conc 6

Item ex Theologorum antiquorum ſententia.

Quòd ſi autem antiquiorum Theologorum, uti videtur facere, appellet fidem; ſanè quamvis fortaſſe nemò unus eſſet, qui ſententiam illam totidem particulatim verbis, eoque tenore expoſuerit, tamen illi ipſi qui generatim aſſerunt, *quemlibet hominem cum ſalute poſſe ſequi in conſiliis quamcumque opinionem voluerit, dummodò alicujus Doctoris magni opinionem ſequatur*; hi inquam, etiam minùs probabilem minusque tutam (ſi tamen inter has datur minùs tuta) hâc ſuâ aſſertione non dubiè complectuntur. Quid enim eſt poſſe ſequi *quamcumque opinionem voluerit*, niſi omnem exceptâ prorſus nullâ, modò magni ſit doctoris? Aut ſi aliquam opinionem antiqui illi Theologi qui hæc docuère judicabant excludendam, perperam ſane docuiſſent univerſim, quamcumque opinionem ſequi fas eſſe. 51

Atqui, *quemvis hominem, quamcumque opinionem voluerit in conſiliis ſequi poſſe, modò magni ſit auctoris*, aſſeruit Joannes Nider ex Ordine D. Dominici auctor celebris ante annos 230, uti in fine 52

Catalogi

Catalogi Tractatui præcedenti ſubnexo demonſtravimus: & quidem eam ſententiam à Theologis jam ſuo tempore antiquis edoctam; quin imò jam inde ab Alberti Magni temporibus, id eſt ab annis propè trecentis, inter antiqua Religionis ſuæ monumenta & reſponſa exaratam inveniſſe ſe teſtatur; adeoque ſe credere ab ipſomet Alberto Magno profluxiſſe. Deſinat igitur præfationis auctor populo imponere; neque de verbis vocibusque Theologorum nobis litem inſtituat, ubi tam aperta eſt eorum mens. Quid enim refert an hóc an illo modo ſententiam ſuam exponant, dummodò afferri poſſit nihil, quod ſuis verbis non ſint complexi?

53. Adde præterea inutile prorſus eſſe quærere, an licitum ſit ſequi opinionem minùs probabilem, quæ ſimul minùs ſit tuta. Nam ut jam docuimus, inter probabiles, non datur minùs magisve tuta opinio: omnes pari gradu tutæ ſunt, hoc eſt, nulli peccandi formaliter periculo expoſitæ. Quod quia à plurimis, iisque graviſſimis Theologis docetur, hi certè omnes evanidam eſſe auctoris hujus propoſitionem, neque alio fine quam ne nihil dixiſſe videatur adinventam, facilè ſubſcribent. *Adverſarii objectatio ſupponit falſum.* Hoc tr. n. 26. & ſeq.

54. Diutiùs his inhæſi quàm ſtatueram: non enim mihi erat animus homini ignoto, & nomen ſuum non ſine artificio diſſimulanti reſpondere; neque verò etiam reſponſionem magnoperè urgebat res; ſine ullo publicæ rei detrimento contemni poterat cavillatio. Aſt iſtud potiſſimum Lectori ob oculos ponere erat conſtitutum, quàm non de nihilò ingentibus & gyganteis adverſariorum, veteris, inquam, diſciplinæ reſtauratorum laboribus accommodari poſſit Poëticum iſtud, *Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.* *Evanida adverſariorum molimina*

55 Primò enim impetu Probabiliſtarum agmina diſſlaturi, conſpiratione concordi, & unâ velut acie, Probabilitatem omnem omninò impetebant, condemnabant, proruebant. Nihil quidquam ex probabili opinione poſſe decerni, neque probabilitatem prorſus ullam actionibus dirigendis, ſine lethali crimine adhiberi, præcipuum erat novæ Theologiæ moralis fundamentum: alia qui traderent, *cæcos eſſe & duces cæcorum*, *Religionis omnis perturbatores, Chriſtianorum ſeductores*, & denique quid non? Itaque omnia debere eſſe certa & indubitata, quibus hu- *Primò contendebār, nihil quid quam agi poſſe ex opinione probabili.*

manæ actiones applicantur. Hic ſtabant, hic quaſi pro aris & focis decertabant, hic denique triumphabant.

Deinde ſaltem probabiliorē opinionem ſequendā eſſe neceſſario relicta probabili.

Verùm etiam ab hoc fundamento totius orbis judicio ſunt dejecti. viderentque humanis actionibus penitus interdici, nec ullum inter homines ſupereſſe commercium, ſi certa tantùm fas ſit agere, id eſt, ea ſolummodo quæ veritatem ipſam indubitatim aſſequuntur; laſſatis utcumque viribus, quas fruſtra primo in molimine exeruerant, lentiùs & modeſtiùs ab iis agi cœptum. Illudque ſaltem ſibi dari poſtularunt, ut dum duæ occurrunt opiniones utrimque probabiles, quarum tamen altera ſit probabilior, hanc ſine crimine deſeri non poſſe. Multùm profectò primus ille furor deferbuit, quo nullam non opinionem probabilem actioni applicitam, contendebant ſceleratam eſſe & nefaſtam. 56

Denique ſaltem nefas eſſe ſequi minùs probabile quod ſimul minùs ſit tutum, volunt evincere.

At cùm ne iſtud quidem potuère evincere, hoc tandem ſolatii ergo ſibi dari poſtulant, ne non aliquâ ratione bonâ Probabiliſtas admordiſſe videantur, ſaltem nefas eſſe ſequi ſententiam minùs probabilem, quæ ſimul minùs tuta ſit. 57

Magnam enimverò rem, & dignam molimine tam ingenti! En quò tantùs decidit adverſariorum labor! In tam tenues auras tam horrenda tempeſtas abiit. Tantillam ſcilicet rem ut tandem exprimerent. Theologi paſſim omnes erant contemnendi, condemnandi impietatis viri innocentiſſimi, Scholarum Religionumque convellenda auctoritas, tumultu evertenda Virginum aſceteria. Concionatorum exedræ replendæ clamoribus; turbanda denique erat Europa. Sanè ſi id illis ultrò concederem (quod tamen falſum eſſe demonſtravi) nefas eſſe agere ex ſententiâ minùs probabili, quæ ſimul etiam ſit minùs tuta, nihil quidquam tamen darem quo ſibi multùm poſſent abblandiri. Non enim hoc erat, quod primo impetu per tumultum adeò enormem contendebant, dum rectè ſentientium auctoritatem in invidiam trahere falſimoniis, & calumniis ſeſe prorùere poſſe ſperabant. 58

Oſtenditur vanitas hujus propoſitionis, & quantum à primo hujus controverſiæ fervore deſciſcat.

Jam verò dum de referendâ victoriâ deſperant, modeſtiùs paullò tandem agunt: ſed ne ſe planè victos eſſe fateantur, iſtud ſaltem gloriantur ſeſe aſſecutos, fateri nos debere, Theologorum antiquorum, *neminem eſſe, neminem inquam excepto nemine, qui minùs probabilem opinionem ſimul ac minùs tutam ſequi conceſſerit.* Bene ipſis ſit. Interim recedunt ex acie, & magnis paſſibus referunt pedem. Dicunt tamen aliquid, ne prorſus taceant. Sic ſanè 59

& ca-

& catelli , qui multâ rabie prætergredientis viatoris calces allatrarunt, infectâ re & ſæpè malè mulctati domum cùm redeunt, latrant nihilominùs quamvis modeſtiùs , identidem circumſpectitant, viatorem obliquis oculis intuentur, & neſcio quid dentibus interim obmurmurant,ne nihil omninò ſibi ſuique ſimilibus, tanto impetu egiſſe videantur.

60 Atque hæc demum eſt ignorantiæ invincibilis, probabiliumque opinionum materia, tanto ſtudio nuper agitata, tot contumeliis appetita, tot cavillis arroſa, tot execrationibus etiam diris devota, & quidem incertum cujus Religionis, quam more ſuo veterem vocant, reſtaurandæ, pio ut primâ fronte videtur, ſed non ſatis probato ſub prætextu. Quàm verò ſolida protulerint illi Theologorum omnium, imò & rationis humanæ contemptores, non eſt quod dicam. Expoſui prout in tantâ brevitate potui omnia. Judicabit æquus Lector quid ſit de re; & à ſe tenebras, ſi quæ fortè cavillationibus adverſæ partis fuerant offuſæ, veritatis luce depelli, utpote veritatis amans, facilè atque æquo animo patietur.

Concluſio trium præcedentiũ Tractatuũ

Digitized by Google

TRACTATUS VI.

DE CONSCIENTIA DUBIA.

Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt. *Ad Rom.* 14 *v.* 23

Conſcientiam de actionis ſuæ malitiâ, id eſt, practicè dubitantem, eam permittere non poſſe. In ſpeculativo autem dubio quod ſuperari non poteſt. Conſcientiam, ex poſſeſſione & juris præſumptionibus, in omnium Virtutum materiâ rectè efformari.

PROOEMIUM.

Cur Conſcientia vocetur aliquando dubia.

QUamvis Conſcientia dubia verè proprieque dicta Conſcientia non ſit, ut antè me dixiſſe memini; quandoquidem Conſcientia, actus ſit de actione ſuâ judicantis animi; dubitatio verò ſit hæſitatio quædam ſuſpenſioque judicii, ut mox explicabo: tamen quia circa res dubias, quæque nullum in alterutram partem conſenſum extorqueant, verſandum eſt ſæpenumerò, de quibus tamen Conſcientiæ judicium certum exigitur, idcircò Conſcientiam dubiam vocant Theologi: non quòd dubiam in rebus agendis umquam ſententiam ferre poſſit, quam licitum ſit executioni mandare; ſed quòd incertè ſæpè res ſint, dubiæque bonitatis aut malitiæ, de quibus tamen certum quid eſt ſtatuendum, an executioni mandari debeant, an verò ſint penitus rejiciendæ. Dicendum eſt itaque, quâ ratione in dubiis quæ proponuntur actionibus, efformandum ſit Conſcientiæ dictamen, quod ſine crimine amplecti liceat, & impunè etiam à dubitante exhiberi.

§. I.

§. I.

Expoſitâ Dubii natura & differentia, proponitur ſtatus quæſtionis.

1. Longè inter ſeſe differunt, quamvis ſæpè confundantur, voces, *dubitatio* & *opinio*; *dubitare* & *opinari*. Atque ut à propoſitâ mihi materiâ per varia diſcurrendo non abeam; inter eum, inquam, qui dubitat reſnè ſit licita an illicita quæ agenda offertur, & eum qui probabili ratione opinatur licitam eſſe aut illicitam, magnum ſanè eſt intervallum. Quod quia à multis minùs attenditur, hinc fit, ut quemadmodum rerum vocabula, ita & res ipſæ ſæpiſſimè confundantur; & ſibi permixtione mutuâ tenebras eas obducant, quas non facilè, niſi ritè ſeparentur, ſit diſcutere. Id igitur agendum eſt primò, ut ſua cuique parti debita conſtent nomina. *Aliud eſt dubium, aliud longè opinio.*

2. Et quidem, *Opinionem* cum *Dubitatione* committendi & conjungendi occaſionem inde arreptam ſuſpicor, quòd utrobique de rei veritate incertus ſit, aut ſanè certus non ſit animus. Et hoc quamvis ſic eſſe fatear, tamen longè aliter circa propoſitæ rei veritatem verſatur mens dum opinatur, aliter verò longè dum dubitat. Nam qui exempli gratiâ, opinatur rem eſſe licitam, is ratione ducitur probabili, id eſt eâ propter quam prudenter judicicat rem ita eſſe; quamvis id etiam judicet, eas è diverſo rationes exiſtere, ob quas non immeritò poſſit ſtatui, rem ita prorſus non eſſe. In hoc eventu, jam dictum eſt ſuperiori Tractatu, Conſcientiam ſibi certum indubitatumque dictamen efformare poſſe, quo ſtatuat, actionem eam quam probabili ratione opinatur licitam, licitè & impunè à ſe poſſe exerceri. Et quamvis de opinionis quā ſequitur veritate reformidet & non omninò ſit certa, atque adeò materialis peccati committendi periculo ſit obnoxia; certa tamen eſt, iſtud agere ſe poſſe, cujus veritatem, aliâ quàm probabili ratione non datur aſſequi. Et ſic de omni formalis peccati diſcrimine admodùm eſt ſecura. *Proponitur differentia inter probabiliter opinantem,*

3. At verò is qui dubitat, nullum prorſus fert judicium, nihil ſtatuit; neque de rei propoſitæ veritate, puta an lex obliget an *& dubitantem.*

non obliget, neque rurſus etiam de actionis ſuæ bonitate aut malitiâ. Interim hæret animus incertus rei, quod nihil, ne probabili quidem ratione in ullam partem poſſit decernere. Eſt enim dubitatio propriè dicta, *ſuſpenſio judicii, ſic ut rei propoſita non detur aut aſſenſus aut diſſenſus.*

Dubium negativũ quid ſit & unde oriatur.

Tripliciter autem poteſt obtingere ea animi ſuſpenſio. *Primò* quidem, ſi nulla prorſus in utramvis partem appareat aſſentiendi aut diſſentiendi ratio. Sic nec aſſeruerit, nec etiam negaverit quis prudenter, paresnè ſint ſtellæ numero an impares. Nec qui concubiâ nocte de ſubitò expergiſcitur, rectè ſtatuet an eis, an citra horam duodecimam provecta ſit nox. Nulla enim in alterutram partem occurrit ratio: & ſic, à judicando dum mens abſtinet, dicitur habere *dubium negativum*, quod propriè ex merâ ignorantiâ rei, ortum ducit. 4

Dubium poſitivũ oritur ex rationibus exilibus.

Secundò ſuſpendi judicium poteſt, idcircò quòd rationes quædam quaſi per caliginem ſeſe oſtentent; aut tam exiles, ut ſuſpicionem quidem movere poſſint, non tamen eæ ſint, ut aſſenſum, ne de probabilitate quidem veritatis, queant elicere. Sic beneficium Eccleſiaſticum obtinenti movetur dubium, an Horarum penſo perſolvendo obſtringatur, quòd proventus quos percipit tam ſint exigui, ut tantæ obligationi non videantur exæquari; nihil tamen, quid ſit de re, audet ſtatuere. Alius ſibi videtur olim Deo concepiſſe vota; alius ſibi in ære alieno eſſe, nec tamen quondam debita perſolviſſe; alius meminit ſe peccaſſe, & ſe nondum confeſſione crimen eluiſſe ſuſpicatur. Sic infinita ſunt alia, quæ ratione quâdam expenduntur, ſed non eâ quæ ſufficiens qondus afferat ut mentem judiciumque ſecum trahat, quamvis efficere poſſit ut animus aliquantulùm vacillet initio, ac deinde ſententiam omnem prorſus ſuſpendat. Qui ſic dubitat dicitur habere *dubium poſitivum.* 5

Aut ex rationibus ſeſe elidentibus.

Tertiò denique ſuſpenſio judicii (& hoc magis poſitivum eſt dubium) exinde poteſt oriri, quod quamvis ratio ſit cur in unam partem inclinetur animæ, ut ita dicam, æquilibrium, tamen ex alterâ parte, eſt quod pondus rationis elevet aut elidat, ſic ut ne probabili quidem ratione detur conjicere, à quâ parte ſtet veritas. Nam ſi ulla appareat in unam partem ratio probabilis, jam non eſt dubium, ſed probabilis opinio; niſi quis etiam tum nolit, aut non poſſit aſſentiri; tunc enim etiam verè dubita- 6

dubita-

Digitized by Google

dubitabit; judicium cum ſuſpendat. Dubium ergo, non certitudinem tantum & ſcientiam, ſed & probabilem omnem opinionem elidit; utrumque enim actus eſt judicii; dubitatio autem, mera judicii ſuſpenſio eſt, & quaſi juſtitium nihil in utramvis partem decernentis animi. Tale dubium ſæpè iis in rebus quæſtionibusque occurrit, quæ à teſtium dependent depoſitione. Sic ſi fœminæ duo treſue nuntient, in Indiis vidiſſe ſe maritum efferri, & quidem certo die & loco, probabilem habet rationem quâ ſtatuat viro ſe carere. Sed ſi alii æquè bonæ fidei totidemque nuntii ſupervenіant, eodem aut poſteriori die aliquo, maritum ſe vidiſſe ſalvum & incolumem qui teſtentur, certè ſi ratione & non naturæ cæco impetu agi velit, nihil quidquam de mariti morte aut vitâ poteſt ſtatuere; & ſi mortuum optat, aſſenſum tamen primo nuntio deber denegare, & dubitare de totâ re. Neque probabilem ſecundis nuptiis ritè incundis dicat ex primis nuntiis ſeſe hauſiſſe opinionem illamque ſequi: nam ſecundorum teſtium depoſitione, eliſa eſt omnis probatio, quæ actioni ponendæ, nuptiiſque incundis faveat. Tota enim certitudo & veriſimilitudo hiſtoriæ, in dubium jam evanuit.

7. Quæritur modò, dubitanti ſic Conſcientiæ faciendum quid ſit, an inquam, judicio prævio ſic ſuſpenſo, ipſa quoque ab omni dictamine debeat abſtinere, actionemque omnem deinceps ſuſpendere?

8. Ut verò hoc quoque exponatur clarè, iſtud ſedulò attendendum eſt, in duplici differentiâ Dubium à Theologis ſecerni. Unum vocatur ſpeculativum, alterum dicitur Practicum. *Speculativum dubium eſt*, dum generatim de rei alicujus veritate, aut legis obligatione dubitamus. Et ſi quidem de hâc dubitatio incidit, *dubium juris* eſt. Sic qui dubitat an invadentem ſe injuſtè, liceat occidere; an æger in quadrageſimâ licitè veſcatur carnibus, dubio laborat juris. Qui verò dubitat an hodie ſit jejunium, dies feſtus, hora diei duodecima, dubio tenetur quod vocatur *dubium facti*. *Quid ſit dubium ſpeculativum.*

9. Alterum eſt dubium practicum, quod non circa rem aliam, quàm circa actionem à ſe hîc & nunc ponendam verſatur, ac hæret. Et hoc quidem ſæpiſſime ex dubio ſpeculativo oritur. Nam quod quis dubitet an veſci modò poſſit carnibus, fit quia *Dubium practicum quid ſit.*

dubitat

dubitat an modò ſit dies jejunio deputatus, an ſit horā noctis duodecima. De horâ quòd dubitet, aut de die lege præſcripto, dubium ſpeculativum eſt: at quod de actione ſuâ, ſeu de carnium eſu anceps ſit, dubium eſt practicum. Fit tamen etiam quandoque, ut ubi nullum eſt ſpeculativum dubium, ſit tamen practicum. Fieri enim poteſt ut quis minimè dubitet, injuſtum invaſorem, præſertim cùm aliter diſcrimen evadere non datur, poſſe interfici: & tamen invadentem ſeſe cùm quis videt, dubitare poteſt de actione ſuâ; an ſcilicet ei manus inferre nunc poſſit eumque occidere, quòd fortè in amentiam actus ſit; quòd facilè ſit vim inferendam fugiendo evadere: denique multa alia poſſunt occurrere, ob quæ de nece à ſe inferendâ rectè dubitet. Dubium ergo hic habet practicum, ſine dubio tamen ſpeculativo. Hinc patet illa inter ſe plurimum diſtingui.

Et verò ſedulò attendenda eſt hæc diſtinctio, ut tota Dubii materia clarè evoluatur, neque confundantur rurſus Dubia inter ſe? iſtud enim jam oſtendetur, cum ſpeculativo dubio, Conſcientiam ſæpiſſime poſſe actionem inſtituere, & inſtitutam provehere: cum practico verò, numquàm. Ab hoc itaque ſumo exordium. 10.

§. II.

Cum practico dubio numquam licitum eſt dubia agère, ſed pars tutior ſemper eſt eligenda.

Cum Dubio practico illicitum eſt agere.

THeologorum omnium ea concors eſt ſententia, neminem de actionis ſuæ malitiâ poſitivè dubitantem (id eſt cum dubio practico) eam ſine crimine poſſe exequi; ſed prorſus intermittendam eſſe, quamdiu hoc dubium animo obverſatur. Sic qui verè dubitat an lex jejunii hodie obliget, undecumque hoc dubium oriatur, peccat ſi carnibus veſcitur. Peccat autem, non quia cum dubio ſpeculativo operatur; ſed quia cum practico, id eſt, non determinando an bona futura ſit actio, an verò mala. 11.

Et hoc quidem minimè poteſt eſſe dubium, cùm aperta ſit D. Pauli

ad Rom. 14. v. 23. D. Pauli ſententia. *Omne quod ex fide non eſt, peccatum eſt*, per fidem autem conſcientiam hîc paſſim intelligunt ſancti Patres. Et quidem ſenſus hujus oraculi hic eſt: omne quod bona fides ſeu conſcientia non dictat eſſe licitum agere, ſi agatur nihilominus, peccatum eſt. Arqui qui practicè dubitat an actio licitè exhiberi poſſit, conſcientiam rei licitæ, aut dictamen practicum de actionis ſuæ licita expoſitione non habet; agit igitur, & non ex fide; id eſt non ex conſcientia: ac proinde teſte Paulo peccat, etiamſi verè legem non infringat, nec vetitum ſit id quod agit. Probatur 1. ex D. Paulo.

13. Etenim quis id mihi jure negaverit, periculo ſeſe evidenti talem exponere infringendæ legis? Arqui nonne rurſus Divinum id eſt oraculum, *Qui amat periculum, in illo peribit*? Talis enim cùm de actione ſua dubitet, bonane ſit an mala, nec quidquam decernat, verè amat periculum, & quidem à ſe cognitum. Si enim non amaret, ſanè modis omnibus inveſtigaret quid ſit de re, licitane ſit actio an illicita. Jam verò cùm nullam adhibeat veritati inveſtigandæ diligentiam, ab ignorantia invincibili, & inculpata patrocinium temeritatis ſuæ non poteſt petere, cùm affectata planè ſit & voluntaria. Ignorat enim, quia cùm poſſit inſtrui, non vult; nec ſibi moram diſcendi dat: & cùm de rei veritate inſtrui non vult, amare profectò errandi periculum eſt cenſendus. Probatur 2. Eccli. 3. v. 27.

14. Quid? nónne qui dubitat benene acturus ſit an perperàm, ita, conſtiturus eſt animo, ut id peracturus ſit, etiamſi conſtaret planè rem eſſe improbam? Quid enim, hoc ſi noſſet, eum ab agendo retraheret, quod jam ei non objicitur? Dei inquies offenſa certò cognita. Atqui perinde amico eſt injurius, qui dubius an amicitiæ leges ſit infracturus, diſpliciturusque amico, reverentiam adventanti non exhibet, ac is qui certò ſciens eum familiaritate illa, aut potiùs ruſticitate graviter offendendum, honorem illum ei denegaret. Perinde enim agit, ac ſi de ejus indignitate non magna ei eſſet curatio, eamque haberet admodum deinceps: quod ſanè amicitiæ jura eſt infringere. Neque enim quemquam tam perverſæ mentis credo, ut Dei amicitiam non tam ſtrictis legibus arbitretur obnoxiam, ut eam præ humana credat liberiùs poſſe contemni. Sine dubio itaque peccat, quisquis cum dubio practico an Deo diſplicitura Probatur 3.

citura ſit actio quam aggreditur, eam nihilominus præfractè exequitur.

Dubius an veniale ſit peccatum an mortale, peccat mortaliter ſi pergit in agendo.

Rurſus graviter peccat, quiſquis dubius mortalenè an tantùm veniale commiſſurus ſit crimen, actionem tali dubio committit. Dubius v. gr. an mentiendo, mortalem an verò levem contracturus ſit noxam, mortalem contrahit ſi mentitur. Interpretativè enim, uti aiunt, mortale crimen vult committere; utpote qui actionem eam intermiſſurus non ſit, etiamſi noſſet mortali offenſæ eſſe obnoxiam. 15.

Peccatur ſpecie peccati de quo dubitatur.

Tertiò denique, certum id eſt etiam, eum qui ſic agit dubius de peccato, illa peccati ſpecie innodari, de qua dum peccat, dubitat. Hinc ſi quis non ſuæ commiſcetur, dubitat autem an nupta ſit an innupta, adulterii prorſus reus eſt; adeoque cùm ſpecies peccati in Confeſſione debeat explicari, non ſatisfaciet, ſi fornicatum ſeſe fateatur, niſi & adulterii dubium quod obverſabatur animo, ingenuè exponat. Ita diſertè D. Thomas. 16.

D. Thom. quodlib. 8. a. 13.

Dubius poſitivè dubio practico, debet eligere quod eſt tutius.

Iſtud igitur fixum ſit, quamdiu de actionis ſuæ bonitate, aut malitia ſuſpenſus eſt animus, eligendum eſſe id quod eſt tutius. Tutius autem id eſt, in quo nullum peccandi eſt periculum. Et hîc locum habet Regula illa Juris celeberrima, ***In dubio tutior pars eſt eligenda***: in dubio nempe poſitivo practico. Ratio autem eſt; quòd numquam in actionem licitum ſit prorumpere, niſi prudenter. Non autem agit prudenter, niſi reipsâ dictet Conſcientia bene agi, aut ſaltem non malè. Et tunc tantùm non malè agitur, quando ſaltem probabili ratione res judicatur licita, exindeque judicium practicum à Conſcientia elicitur, actionem licitè poſſe exhiberi. Neutrum autem in dubio practico poſitivo locum habet; nam de legis obligatione nihil judicat animus; eſt enim dubius: & de bonitate perverſitateque actionis ſuæ nihil ſtatuit, ac proinde ſine dictamine Conſcientiæ agit; ***quod autem ex fide non eſt, peccatum eſt***, agit enim prorſus imprudenter. 17.

Dubius negativè poteſt licitè agere.

Atque hæc de dubio poſitivo dicta intelligantur. Nam ut rectè Ludovicus de Scildere, qui negativè tantùm de malitia materiali actionis ſuæ dubitat; id eſt, cui nulla prorſus occurrit ratio, ne quidem minima, ob quam actio quam præ manibus habet, mala cenſenda ſit aut illicita, is rectè Conſcientiam efformat, 18.

Scildere de Conſc. Tract. 3. c. 9. n. 5.

&

& certò ſtatuit nullam actioni ſuæ perverſitatem intervenire, ac proinde licitè poſſe exhiberi. Si enim quoties eiusmodi dubia intercurrunt (quæ nulli rationi nixa cùm ſint, à ſcrupulis non multùm differunt) ab actione foret abſtinendum; infinitis ſanè perplexitatibus, & angoribus præpediti forent, multorum ad virtutem ſeriò connitentium animi; quibus omnia quæ agunt, videntur dubia; & ſi rationem dubii exigantur, nihil habent quod reponant, niſi quòd dubitent, atque quòd ita ipſis eſſe videatur. Tale verò dubium uti ex nulla ratione exoritur, ita etiam nulla ratione eſt æſtimandum, aut cenſendum ullam obligationem legis inducere, cuius nulla in mente legitima ſunt veſtigia. Sic ſi dubito an modò licitum ſit exire domo, an veſci cibo qui menſæ apponitur, neque alia ſuppetat ratio quæ rem mihi faciat eſſe ambiguam; tum ſanè negativè dubitare cenſeor; & ob hoc dubium, ab actione dubitata minimè eſt abſtinendum.

§. III.

Cum dubio ſpeculativo agere non licet, donec Conſcientia judicium certum, licitè rem agi poſſe, efformarit. Hoc autem judicare non poteſt, niſi prius ſpeculativum dubium deponere ſtuduerit.

19. EA quæ diximus plana ſunt. Iſtud eſt difficilius, an quoties dubium aliquod ſpeculativum incidit, illicò in praxi actionem meam illi conformare debeam, & quidem tutiorem ſemper partem eligere. Et ut exemplis clarior fiat res: dubium mihi incidit, an in ære alieno ſim. Tutiùs videtur eſſe ſolutionem præſtare, & æs dubium ſic expungere; an idcircò iſtud creditori dubio obligor exhibere? Dubito an votum aliquod emiſerim; dubito an peccatum quoddam, quod olim commiſſum mihi nunc occurrit, ritè fuerim confeſſus; dubito an hodie jeiunandum ſit, & multa his ſimilia ingerere ſeſe poſſunt menti dubia. Sanè tutiſſimum videtur eſſe primo obtutu inſpicienti rem, explere vota etiam dubia, peccatum dubium confiteri, jeiunare, aliaq; præſtare de quorũ obligatione dubitas. Ita ſit. Verùm iſtud *Exponitur quæſtio.*

quæritur, an illicò formandum mihi ſit conſcientiæ dictamen, illa omnia præſtanda eſſe, actionemque illam mihimet debeam imperare? Profectò ſi hoc ita eſt, intolerabile omninò habent onus ii, qui à minima peccati ſpecie dum abhorrent, dubiis implicantur propemodum infinitis.

In dubio ſpeculativo formandū eſt Conſcientiæ dictamen.

Fateor ita eſſet, ſi hoc dubitantibus onus incumberet. At ſi rectè animum advertiſtis, non id dixi §. præcedenti, agenda eſſe omnia, quæ dubia mens agenda ſuſpicatur aut dubitat: iſtud tantùm dixi, ab actione omni abſtinendum, de qua dubitat an ſit illicita, donec & quouſque dubitat: ſuperſedendum itaque actioni eſſe, donec ſtatuerit, actionem hanc licitè à ſe exhiberi. Si ergo dictamen iſtud certum poſſit elicere, etiamſi probabili tantùm ratione nitatur; tum verò æquè tutum eſt, debitum dubium non ſolvere, quàm præſtare; voto dubio ſuperſedere, quàm iſtud adimplere; atque idem eſto de cæteris dubiis judicium. Itaque ut tutò agere poſſit dubius, Conſcientiæ dictamen efformandum eſt neceſſariò, quo certò ſtatuat, actionem quam aggreditur, bonam eſſe & licitam. Atque hoc vocant Theologi, in re dubia formare Conſcientiam. At qua ratione id à me præſtabitur inquies? quo pacto id à me impetravero, ut ſtatuam quid à me fieri debeat, cùm planè dubitem ad quid obliger? Sanè id ſæpiſſimè non eſt admodum difficile. 20.

At quomodo?

Deponendum eſt ſi fieri poteſt dubium ſpeculativum.

Ac primò quidem iſtud agendum eſt pro viribus, ut dubium ſpeculativum, è quo dubium practicum ſive actionis ponendæ incertitudo trahebat originem, ſuperetur, & elidatur: atque illicò ceſſabit dubii practici anxietas. Itaque ſi dubitas an licitè veſciturus ſis hodie carnibus, ſanè iis veſci nefas eſt, donec de legis obligatione dubitatur. Itaque dubium hoc evince; evinces autem ſi operam adhibeas, & inquiras an dies faſtus ſit an nefaſtus. De aliis quæ occurrunt negotiis, contractibus puta, poſſeſſionis aditione, mercium juſta, aut iniuſta diſtractione, ſi mens hæreat, neque tuo ſtudio dubium poſſis, ne probabili quidem ratione enodare; viros conſule probos, prudentes, & de quorum ſcientia non dubitas; detergent ii dubium omne. Nam ſi vel probabili ratione aſſerant licitam eſſe rem aut illicitam, illicò fundamentum habes ſufficiēs, cui nixus dubium deponas: & ex probabili ut minimum ratione, certum poſſis de actione à te præſtanda ferre judicium; hoc eſt, certum Conſcientiæ dicta- 21.

men

men eſtormare. Et hoc quidem, præſtari dum poteſt, certiſſimum eſt Conſcientiæ dubitantis levamentum.

22. Verùm, quid ſi ſolus ſim? quid ſi in eo loco conſtitutus, ubi nec libri ad manum ſint, nec viri experti rerum quos conſulam? aut quid ſi dubium ſit tam pertinax, ut nec meo, nec alieno ſtudio, quantumcumque adhibeatur, poſſit ſuperari? quo ſeſe tum vertet Conſcientia? Sanè ſpeculativum dubium ei inhæret præfractè, nec ab eo ſe poteſt expedire. Foris quis eſt, aut in mari procul ab hominum conſortio poſitus, neque horas per noctem audit, neque ſcit an dies ſit jejunii. An illi ſemper à carnibus eſt abſtinendum, quoties an jejunandum ſit dubitat? Sanè jejunandum ſic eſſet non paucis anno toto. Dubitat quis an ſit in debitis, & quidquid inquirit, manet dubium. Dubitat an juſta ſit bonorum quâ gaudet poſſeſſio, neque titulorum inveſtigatione quidquam proficit. Matrimonium ſit dubium, quod fama quædam obſcura è remotiſſimis regionibus advolarit, maritum primum vivere. Dubia ſit peccati commiſſi Confeſſio, & quidquid cogitat, quidquid diſcutit, manet dubius. Dubitat quis denique an votum caſtitatis emiſerit; hoc autem dubium, cuius judicio quæſo deponet? non ſuo; nam nihil occurrit quo factum quid ſit, planè decernat; non alieno; quis enim niſi conjecturâ merâ aſſequetur quid ab illo olim factum ſit, quem ne de facie quidem noverat? & quid ſi noviſſet, an vel probabili ratione poteſt quis conjicere, quid quis aliquando mente deſignarit? Sanè inſuperabilia ſic ſunt dubia infinita, quæ nullo ſtudio, nulla arte poſſint flecti. An tum etiam ad tutiora recurrendum eſt conſilia, & reſtitutio certa facienda illicò pro incerto debito; præſtanda vota; deſerenda poſſeſſio: ut certum à Conſcientia, de actionis ſuæ bonitate, judicium efformetur? Hoc nunc agendum eſt & enodandum.

Sed quid ſi non poſſit iſtud dubium ſuperari quæritur quid agendum ſit.

§. IV.

Quod ſi diligentiâ adhibitâ, manet dubium ſpeculativum, tum formandum eſt dictamen Conſcientiæ, ex bona fidei poſſeſſione, & præſumptione juris, in materia quæ juſtitiam concernit.

In dubiis, ex poſſeſſione rectè formatur Conſcientia in materia juſtitiæ.

23. IN diverſa hîc abeunt Theologi. Quidam in materia quæ juſtitiam concernit, in rebus dubiis poſſeſſionem bonæ fidei, aut præſumptionem juris, incertitudinem omnem dirimere ſtatuunt; in dubiis autem quæ reliquas virtutes ſpectant, tutiorem ſemper partem eſſe amplectendam. Et primum quidem, quod paſſim omnes Theologi, præter Adrianum dant, libens accipio: nempe cùm de poſſeſſionis alicuius juſtitia dubitatur, nec in alterutram partem poteſt evinci pro quo ſtet juſtitia; tum ad bonæ fidei poſſeſſionem, jurisque præſumptionem recurrendum eſſe, ut quis certò ſtatuat, rem de qua ambigitur, retinere an poſſit, an verò eam à ſe debeat abdicare. Quamvis fortaſſis aliqui occurrunt caſus, in quibus titulus tempore prior, poſſeſſioni præfertur. Tamen præterquàm quòd & id in peculiare jus refundi poſſit, eventus illi tam rari ſunt, ut ob eos à regula generali, quam omnes Theologi amplectuntur, non videatur eſſe diſcedendum. Regulam autem illam explicare malo, quàm aut rationibus, aut graviſſimorum virorum auctoritate confirmare. Egerunt id paſſim Theologi, tantùm exponenda eſt res.

Id licitè fit in foro externo.

24. Certum eſt imprimis, quòd ſi de prædio lis inciderit, & quidem Caio illud poſſidenti, Titius actionem pro ſuo jure intentarit; omnibusque quæ utrimque afferuntur ritè diſcuſſis, & expenſis, dubium manſerit utrimque jus, prædium Caio poſſidenti adjudicandum eſſe; & cum ſpeculativo dubio, à Judice nihilominus certò decernendum, prædium cuius jus eſt dubium, à Caio deinceps legitimè poſſideri. Nam ut fert regula Juris 65. in 6. & regula 170. ff de regulis Juris, *in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis*, & rurſus l. 1. in fine C. de conditionibus inſertis, *poſſeſſor bonæ fidei, ſine plena, & evidenti probatione in contrarium*

Reg. juris 65. in 6. Reg. 170. ff de regulis juris

L. 1. C. de conditionibus inſertis.

rium, removeri non poteſt: quantò minùs ergo ob dubiam?

25. Neque verò hanc poſſeſſionis prærogativam, ab humano jure, aut Reipublicæ poteſtate arbitror defluere ut quidam volunt; utpote in cuius manu ſit de rebus dubiis diſponere, & certo domino affigere, ne incerta ſint rerum dominia; quaſi ſi poſſeſſori bonæ fidei in dubio daretur dominium, tantùm ex privilegio, & Juris conſtitutione. Non inquam, his aſſentior. Nam poſſeſſionis prærogativa, videtur ei competere ex natura rei, omniumque paſſim hominum communi judicio, cui jura ſe accommodant. Nemo enim negaverit, poſſeſſori bonæ fidei aliquod in re jus competere, ſaltem defendendi rem, & prohibendi ne ſibi ſine ulla ratione eripiatur, hactenus pacata, & à nemine in controverſiam vocata poſſeſſio. Hoc ſi ita ſit, ſanè ut acutè rem tangit Caſtro-Palao, tum cùm dubium eſt Caii poſſeſſoris, actoriſque Titii jus, duplex eſt ex parte Caii; unum quidem proprietatis jus, ſed dubium; alterum verò, ſed certum, poſſeſſionis. Ex parte verò Titii unicum tantùm proprietatis eſt, illudque dubium, ac proinde à jure proprietatis quod habet Caius, adæquatum. Itaque cùm uno jure pares ſint, & altero jure, & quidem indubitato Titium Caius cùm exſuperet, non eſt quòd ex juris diſpoſitione aut privilegio, poſſeſſori prærogativam dari exiſtimes. Ratio ipſa id dictat, & communis omnium conſenſus; ſiquidem nullum è poſſeſſione deturbandum ullius hominis judicio exiſtimo, cui duplex jus in re competit, ut illi faveatur qui uno tantùm nititur, & quidem tali, ut uni tantummodo poſſeſſoris exæquetur. Quòd ſi igitur ante exortum dubium, verè fuit prædii dominus, ſic ut licitè eo uteretur, fruere-tur fructibus, illudque, ſi luberet, divendere etiam poſſet, ut rectè Molina; ſanè etiamnum ex communi lege, idem dominium obtinet, & non ex nova aliqua juris diſpoſitione: quandoquidem poſſeſſio dominium dubitanti non dederit, ſed tantùm id quod habebat, propugnarit. Diſpoſitione autem juris, & Judicum ſententiâ, id tantùm fit, ut poſſeſſor ille ab actore conveniri non poſſit poſthac, niſi alia afferat, quæ certiori argumento poſſeſſoris jus elidant; & multò magis, ut pacificè rem poſſidenti, vis nulla poſſit admoveri. Quidquid ſit, illud certum eſt, quòd in dubio ſpeculativo, ex poſſeſſione, jura rem determinent,

In dubio jure humana poteſtas aut Reſpublica non dat poſſeſſori novum jus, ſed de veteri judicat.

Caſtro-P. de Conſc. diſp. 3. punct. 2. n. 2.

Molina de jure, & juſt. diſp. 37.

nent, & rectè. Nam cùm in dubio lances ſint quaſi in æquilibrio, ſimulatque juri utrimque æquali, aliud poſſeſſionis jus alterutri adjicitur, minimè mirandum eſt, pondere novo adjecto, examen ſtateræ aut juſtitiæ, in illam inflecti partem, in qua plus ponderis eſt, & plus momenti.

Externo foro conformandũ eſt internum.

Alterum etiam certum eſt, forum internum, & poſſe; imò & debere externo foro conformari, niſi hoc fortaſſe falſa nitatur præſumptione, Quod quidem multis probat Baldus, Covarruvias, Suarez, Vaſquez, Thomas & Joannes Sanchez, & à Theologis paſſim admittitur. Atque ex hoc principio liquidò id conſequitur, quotiescumque in materia juſtitiam concernente, dubium occurrit ſpeculativum, quod nullâ diligentiâ adhibitâ poſſis ſuperare, ex poſſeſſione, te licitè poſſe ſententiam ferre; & ſiquidem poſſeſſio pro te ſtet, rem tibi adjudicare. Ac proinde formare poteris judicium practicum, quo conſcientia judicis inſtar decernat, eam cum dubio ſpeculativo, nihilominus à te poſſe licitè ac ſecurè poſſideri. Quid enim? ſi de prædio de quo nunc dubitas, coram judice indicta tibi fuiſſet lis, dubiisque quæ tibi occurrunt legitimè examinatis, nec tamen diſcuſſis, judicis publica ſententiâ, ex poſſeſſione quam bona fide obtines, tibi cauſa fuiſſet adjudicata; an quidquam de rei poſſeſſæ juſtitia dubitares? annon judicis ſententiæ acquieſceres? Acquieſcerem inquis enimverò. Atqui adhuc dubium eſſet aditæ proprietaris jus. Quòd ſi ergo cum hoc dubio, poſſeſſio rutam facit judicis ſententiam, quâ pro te ſtare poſſeſſionis jus decernitur, nihil eſt cur conſcientia, judex actionum privatus, eandem pro te ſententiam non poſſit ferre, & tu illi acquieſcere. 26.

Covarr. in c. Cùm eſſes, n. 7. de teſtam. Suar. de cenſ. diſp. 40. ſec. 5. Vaſq. in 1. 2. diſp. 66. cap. 1. Th. Sanc. l. 1. de matr. diſp. 5. Jo. Sanch. in ſel. diſp. 42. n. 4. & diſp. 48. n. 55.

Hinc probatur concluſio.

Jus externum in dubio non dat novum jus poſſeſſori, ſed id quod habet declarat, & defendit.

Verùm, inquies, alia eſt utriusque ſententiæ ratio. Nam cùm dubium eſt jus, jura poſſeſſori favent, eique jus rei controverſæ, auctoritate publica tribuunt; ego autem mihi jus nullum arrogare poſſum, aut attribuere. Sic eſt. Declarare tamen poſſum, mihi de quo dubitabam, jus certò competere. Neque aliud agit judex. Non enim de dubio jure quidquam diſponit. Quâ enim juſtitiâ rem dubiam poſſeſſori poteſt tradere certo jure poſſidendam poſthac, dubiumque quod actori competit jus prorſus elidere? Si aliena verè eſt res, an judici licitum eſt de alieno eſſe liberalem? minimè verò. In dubio jure ſervanda eſt æqualitas, ſervari cùm poteſt; poteſt autem cum res tota poteſt dividi. Dividen- 27.

videndum itaque foret prædium, & non poſſeſſori ex aſſe adjudicandum, ſi poſſeſſio nihil juris conferat, præter id quod titulus tribuit controverſus. Cùm itaque judices rem dubiam non dividant, neque tamen de re aliena juſtè poſſint eſſe liberales, dum Juſtitiæ, dividendo rem, poteſt utrimque ſatisfieri; argumentum id rurſus manifeſtum eſt, non ex juris diſpoſitione aliqua, ſed ex natura rei, poſſeſſori certum jus competere, quod jure tantùm dubio non elidatur.

28. Atque hinc etiam manifeſtum fit, poſſeſſorem bonæ fidei, occurrente dubio, & poſſeſſione certa, rem integram ſibi tutò adjudicare, neque cum eo qui dubium jus allegat, ullo modo dividendam. Quod enim forum externum non dividit, rectè etiam à foro ſeu Judice interno, id eſt, Conſcientiâ non ſeparatur.

Poſſeſſor bonæ fidei in dubio non debet rem dividere.

29. Et quidem hæc poſſeſſio, tam certa regula eſt ad formandum ſibi conſcientiæ dictamen, ut doctiſſimus Thomas Sanchez, aliique aſſerant diſertè, etiamſi ea eſſent dubia, quæ ſuſpicionem majorem ingererent prædium injuſto titulo, quàm juſto à te poſſideri, tamen ſine ulla anxietate animi à te retineri poſſe; cùm ex lege jam laudata id conſtet, quòd *poſſeſſor bonæ fidei, ſine plena, & evidenti probatione in contrarium removeri non debeat.* Nullo itaque modo perturbandus eſt animus, etiamſi non unum, ſed & plurima ſeſe dubia menti ingererent, modò poſſeſſionis injuſtitiam non evincant.

Sanch. in præc. c. 10. n. 9.

l. 1. in fine C. de condit. inſertis.

quantumcumque ſit juris dubium.

30. Neque alia ratione ſuperanda ſunt dubia, quæ de bonis teſtamento, aut parentum morte aditis, nonnullos anxiè omnia obſervantes, ſolent exagitare. Dubitant an juſtè à parentibus, aut à teſtatore fuerint poſſeſſa; an legitimè tranſcripta, & multa in hanc rem. Cùm enim pro ſic dubitantibus ſtet poſſeſſio, non eſt quòd magnoperè angantur; neque de parentum mala fide quidquam ſtatuendum eſt, donec non dubia, ſed evidenti ratione nocentes demonſtrentur. Nam ut habet Regula juris, *Cùm ſunt partium jura obſcura, reo potiùs favendum eſt, quàm actori.*

Dubium de paterna hæreditatis injuſtitia non eſt curandum.

Regula 11 de regulis juris in 6.

31. Hinc rurſus rectè conficies, ſi bene perpenſis omnibus, dubium adhùc ſit, an in ære alieno ſis, tuam te Conſcientiam ab omni debito poſſe abſolvere, ſeu ſtatuere nil debere. Cùm enim pro te ſtet pecuniæ tuæ poſſeſſio, neque quidquam ſit quod

Dubius an debeat, non debet ſolvere.

Bb eam

Digitized by Google

eam malæ fidei arguat, non elidetur jus certum poſſeſſionis per dubium jus, quod creditor aut allegat, aut tu ei competere ſuſpicaris.

Certus de debito, dubius an ſolverit, debet ſolvere.

32. Sed quid ſi certum ſit tibi, debitum à te contractum, dubium autem ſit an expunxeris? Reſpondeo, eo in eventu ſolvendum eſſe debitum. Cùm enim certum ſit creditoris jus, illud dubia exceptione non enervatur. l. Titiæ textores, ff. de legatis. Dicamus rem clariùs. Cùm enim creditor jus certum habuerit aliquando in re debita, illi juri dubia ſolutio non exæquatur. Stat itaque pro creditore juris poſſeſſio, quam dubia non elidunt. Huic autem juri manes obnoxius, quamdiu dubitas; nec ab illo eximêris, donec ſolutione præſtita, ei certò fuerit ſatisfactum. Hæc de materia juſtitiæ, pro inſtituto meo dicta ſufficient.

l. Titiæ textores ff. de legatis.

§. V.

Non in juſtitia tantùm, ſed & in aliarum virtutum materia, poſſeſſio, aut quaſi-poſſeſſio, & præſumptio juris ſufficit, ut in dubiis, certum de actione exhibenda Conſcientiæ dictamen efformetur. Exponitur id in variis caſibus.

Poſſeſſio in omnium virtutum materia ſufficit ad formandā Conſcientiam in dubio.

33. Atque à virtute Juſtitiæ ad aliarum virtutum materiam gradum facio. Volunt nonnulli Theologi, cùm dubium de cæterarum virtutum obligatione occurrit, non aliud Conſcientiæ dictamen ſupereſſe, quàm eligere id quod tutiùs eſt, id eſt, quod ſine ullo peccati materialis diſcrimine poteſt agi. Nihilominus cum præſtantiſſimis Theologis Suarez, Sanchez, Caſtropalao, Baldello, & aliis plurimis, aio poſſeſſionem, aut ut preſſiùs loquar, quaſi poſſeſſionem, etiam in aliarum Virtutum actionibus regulam ſecuram eſſe, quâ dubia omnia dirimantur; iiſque circumlatrantibus, tutâ tamen in agendo Conſcientia pergat viâ. Aut ſi hîc non valeat poſſeſſio, certè nec in Juſtitiæ materia, dirimendis dubiis ullum ex hac datur adminiculum.

Suar. tom. 5. in 3. p. diſp. 40. ſect. 3. Sanch. de matr. diſp. 41. n. 32. Caſtro-P. de Conſc. diſp. 3. punct. 6. Baldel. de Conſc. diſp. 8. n. 2.

Nam

34. Nam ſi res bene attenditur, quòd in materia Juſtitiæ, *in dubiis melior ſit conditio poſſidentis*, id non inde fit, quòd humana poteſtas poſſidenti jus ullum tribuat, ut dixi num. 25. & 27. ſic enim non eſſet melior, ſed fieret melior conditio poſſidentis; jus autem aſſerit meliorem eſſe poſſidentis conditionem. Non eſſet autem melior poſſidentis quàm actoris conditio, niſi ei melius, aut potius eſſet jus. Sed tota hæc Juris declaratio in materia Juſtitiam concernente, non eſt, ut acutè rem tangit Baldellus, ex aliqua ratione, quæ materiæ Juſtitiæ peculiaris ſit & intrinſeca, *ſed ex communi* inquit *ratione ignorantiæ invincibilis, quæ ſemper excuſat*, quatenus nempè ignoratur invincibiliter, & inculpatè malitia committenda, ſi retineatur res aliena: ignoratur enim obligatio reſtituendi rem quam poſſides. Atqui & in aliis virtutum generibus, Religionis puta, Obedientiæ, Temperantiæ, eadem dari poteſt ignorantia: igitur ſi in his ignorantia non excuſet, quin eligendum ſit id quod tutius, ne materiale fortaſſis peccatum committatur; nihil etiam erit, quod in dubio poſſeſſorem bonæ fidei propugnet. Nam utcumque rem fide bona poſſideat, poterit tamen verè eſſe aliena, & ſic materiali peccato eſſe obnoxius. Ab hoc autem, ſi poſſeſſorem bonæ fidei abſolvat inculpata, & innocens poſſeſſio, etiam cùm tertii præjudicio, aut præjudicandi periculo, nihil eſt cur id poſſeſſioni in aliis virtutibus denegetur, præſertim dum nullius tertii juri officitur. Verùm explicandum eſt quæ ſit iſta poſſeſſio, & cujus rei.

Eadem enim eſt ratio in his, & in materia juſtitia.

Baldel. 3. d. 9.

35. Quod ut exponatur clariùs, videndum eſt porrò quid in materia Juſtitiæ agat poſſeſſio. Lite cùm agitur, partes ſibi diem dicunt, actionem intentant, totique in id incumbunt, ut jus ſuum utrimque probent, & mutuum viciſſim elidant. Neuter ſi rem evicerit, obſcurum dicitur & dubium utrimque jus. Et in hoc eventu, unde ſtat poſſeſſio, in eam partem Judicis ſententia inclinatur; & tota determinata eſt lis. Eadem planè circa cæterarum virtutum, Caſtitatis nempe, Religionis, Obedientiæ actiones, quandoque inſtituitur altercatio. Litem, ut ita loquar, voluntati intentat Virtus: voluntas pro ſua cauſa ſtat: Judex qui litem dirimat, eſt Conſcientia. Dubium, exempli cauſsâ, eſt an ſit hodie jejunandum. Lex jejunii obligationem allegat, obedientiam proinde exigit. Voluntas ex adverſo pro liber-

Explicatur quid ſit poſſeſſio, quæ in reliquis virtutibus eſt attendenda.

libertate ſua ſtat: obedientiam non denegat, ſed parendi obligatione adſtruit ſe nunc non obſtringi. A neutra parte res evincitur, dubium eſt utrimque jus. Quid hîc aget Judex? in quam ſeſe partem dabit Conſcientia, ne imprudenter judicet? Attendat ſedulò à qua parte ſtet poſſeſſio. Et ſi quidem lex poſſeſſionem obtinet, pro ea ſanè judicato, & voluntati parendi onus imponitor. A voluntate verò ſi libertatis ſtat poſſeſſio, ea illi ſarta tecta aſſeritor, & nulla imponitor parendi neceſſitas.

Et unde dignoſcendum pro quo ſit poſſeſſio in virtutum materia quæ non ſit juſtitia.

36. Quòd ſi rurſum inquiris, unde diſcernendum hîc ſit, cui faveat poſſeſſio, an legi, an libertati; illud attendendum eſt, à qua parte ea ſtaret antequam dubitatio incidiſſet; atque hinc deſumendum eſt judicium, ut rectè ſtatuas, quid ſuperveniente dubio decernendum ſit. Quòd ſi igitur antequam de legis obligatione dubitabatur, ab ea eras immunis; etiam ab ea poſtquam dubitas immunis es; ſuaque quæ ante dubium poſſeſſionem libertatis obtinebat, etiam exorto dubio, aſſerenda eſt libertas voluntati. Sin verò antequam ſuperveniſſet dubium, certa erat legis obligantis auctoritas, ea etiam vim omnem obtinet, nequidquam pro libertate pugnante dubio; & neceſſitas obediendi quæ ante dubium fuit, manu tenenda eſt planè. Exemplis eventuum qui ſæpe ſolent occurrere, commode explicabitur aſſerta regula.

Lex dubia non obligat.

37. Quòd ſi dubium ſit an lex aliqua, aut à Deo, aut ab Eccleſia, aut à Republica lata ſit, nec quidquid inquiris, te à dubio potes expedire, lege non teneris. Hinc ſi dubia ſit lex jejunii, ad jejunandum non obſtringeris, ſic ut propriè dicto ſeu formali peccato impliceris ſi legi non pareas. [Atque de talis peccati committendi periculo intelligenda ſunt, quæ dicenda ſunt deinceps) manifeſta eſt hæc res. Stat enim pro voluntate poſſeſſio libertatis. Quod quidem facilè eſt aſſequi. Certum eſt enim, antequàm ſeſe ingeſſiſſet menti dubitatio, à jejunandi obligatione immunem fuiſſe te. Nunc verò libertate ſuâ gaudenti, obtrudit ſe ex inſperatò lex, & de poſſeſſione ſuâ libertatem vult detrudere, ſibique reddere obnoxiam. Jus verò ſuum, manifeſtè cùm non probet lex, intra dubium ſtat tota controverſia. Rectè igitur ſententiam feret Conſcientia, aſſeretque nihil derogandum libertatis poſſeſſioni, neque legi eſſe obnoxiam: & ſic

Suar. tom. 5. in 3. p. diſp. 40. ſec. 5. Sanch. l. 2. de matr. diſp. 41. n. 36. & l. 1. in præc. c. 10. n. 32.

ſic, etiamſi reipsâ dies eſſet jejunio à lege deſignatus, non jejunabit tamen ſine crimine, & impunè.

Certum de lege, an bene an ei ſatisfecerit legi eſt obnoxius.

Sanch. ſup. n. 12. Caſtrop. de Conſc. diſp. 3. pun. 7. n. 7.

38. Ex adverſo autem, ſi certum ſit de lege, dubium verò an ei ſatisfactum; aut etiam incertum ſit an ob lapſum temporis vim ſuam non amiſerit, ac proinde an libertatem à lege voluntas recuperarit; illi ſatisfaciendum eſt omnino, etiamſi reipsâ aut ſatisfactum ſit, aut obligandi vis expirarit. Annuæ Confeſſionis lex omnino certa eſt; dubitas hoc anno an confeſſus ſis; aut etiam, an tempore Paſchali jam elapſo lex obliterata non ſit: parendum eſt legi, & quidem quantocius: legis enim obligatio poſſeſſionem priſtinam obtinet. Antequam enim dubitare inciperes, lege penitùs tenebare obſtrictus. Jam verò libertatem ſuam aſſerere cùm vult voluntas, nihil prorſus adfert niſi quod dubium eſt. Atqui ob argumenta dubia, non eſt è poſſeſſione ſua deturbanda lex; igitur & pro legis vetere jure, quod per dubium minimè enervatur, Conſcientia, ſi prudenter agit, ſententiam debet ferre, ſuamque legis obligationi poſſeſſionem aſſerere.

Inter diem Iovis, & Veneris qui dubitat an ſit hora noctis duodecima, non tenetur abſtinere carnibus.

39. Item nocte, à Veneris die diem Jovis dirimente, verè dubitas an hora ſit noctis duodecima. Quamdiu durat dubium, neque diligentiâ adhibitâ veritas rei poteſt elici, carnibus veſci dubitanti non eſt interdictum. Poſſeſſione enim libertatis ſuæ fruitur voluntas, neque lex jus ſuum probat niſi admodum obſcurè. Cùm enim totâ quæ præceſſit hactenus ſeptimanâ, carnibus veſci fuerit liberum, manifeſtum eſt ante exortum dubium, ſuam voluntati ſtetiſſe à legis obligatione libertatem. Hæc autem eripi non poteſt ob dubium tantummodo legis jus. Itaque ſententiam hoc modo concipere, & enuntiare debet Conſcientia: quamvis incertum ſit an ſit hora noctis duodecima, certò tamen judico, me carnibus licitè veſci, neque me ob dubium jus à libertatis meæ poſſeſſione legitimè deturbari.

Tenetur qui ità dubitat nocte Sabbathũ inter & Dominicam.

40. Contrà verò, ſi nocte Sabbathum inter & Dominicam mediâ, dubium de hora noctis duodecima ſupervenerit; quamdiu durat dubium, carnibus omnino abſtinendum eſt. Cùm enim certum ſit, duobus qui dubium hoc præceſſerunt diebus, legem quæ carnium abſtinentiam indicit, ſuam ſine dubio obtinuiſſe vim; ſanè cùm exortum eſt dubium, lex poſſeſſionem obligandi jam obtinebat. Hæc autem cùm à dubio libertatis jure everti

Digitized by Google

non poſſit, dicenda eſt poſſeſſionem imperandi retinere, & à Conſcientia veluti legitimo Judice, in ſui juris exercitio eſt conſervanda.

Dubius de anno ætatis vigeſimo primo, non debet jejunare in quadrageſima.

Eandem ob cauſam, dubius an vigeſimum primum annum expleverit, jejunii quadrageſimalis lege non tenetur; erat enim ante dubium exortum, certa à legis obligatione immunitas, quæ per dubium jus non tollitur. Et vice versâ, dubius an vigeſimum quartum vivendo abſolverit, Sacerdotio initiari non poteſt; cum antequam dubium incidiſſet, poſſeſſionem Eccleſiaſtica lex habuerit, quâ ſacer hic Ordo vetabatur ſuſcipi à minorenni, cui vigeſimus quartus annus non fuerit evolutus. Sic qui dubitat an Horas Canonicas recitare teneatur, non tenetur. Qui certus eſt ſe teneri, dubitat verò an perſolverit, lege de qua dubitat obſtringitur. 41.

Dubius de vigeſimo quarto expleto non poteſt Sacerdotium ſuſcipere.

42. Denique, ut abſolvam; dubius an votum de aliqua re præſtanda emiſerit, voto non tenetur. Nam cùm ante dubium ab omni voti obligatione eſſet immunis, ſua ſtat libertati poſſeſſio, nec dubia obligatione deperditur; ne tum quidem, cùm magis in eam partem propendet animus, quæ votum aſſerat nuncupatum, quàm quæ neget.

Dubius an votum emiſerit, illo non tenetur.

43. Quòd ſi autem certus ſis vota emiſiſſe te, fidemque conceptis verbis Deo obligaſſe, de mente verò, aut ut vocant intentione, quæ omnis obligationis forma eſt & quaſi anima, dubitare deinceps cœperis, ex magis pervulgata auctorum ſententia, voto obſtringeris. Non adeo, quòd pro obligatione voti ſtet poſſeſſio (eam enim in voto dubio, prout in lege dubia, voluntatis libertati competere, poſset aſſeri) ſed quòd pro voti veritate ſtet juris præſumptio, quam ſecundam eſſe regulam diximus, quâ in rebus dubiis certum conſcientiæ dictamen eſt effotmandum. Vti enim in foro externo ea à Judice prudenter adhibetur, ad decidenda jura, & facta dubia; ita & à conſcientia, legitimo actionum humanarum Judice, ad ea quæ dubia ſunt componenda, ritè prudenterque applicatur.

Dubius de intentione emiſſi voti, voto tenetur.

Probatur ex juris præſumptione.

44. Præſumptio autem eſt conjectura quædam, aut opinio probabilis, quæ tamen vera & certa habeatur, donec probetur oppoſitum. Inter alias autem Præſumptiones Juris, una affertur à Gloſsa. *Si conſtet aliquem actum interveniſſe, potiùs eſt, ut validus, quàm ut irritus pronuntietur.* Itaque cùm certum tibi ſit, vota

l. in contrahenda n. de reg. juris.

vota conceptis à te verbis eſſe emiſsa, prudenter autem ſemper præſumatur, id quod actione externa fit, legitimè fieri; præſumendum eſt proculdubio, te mentem intentionemve habuiſſe obligandi te, niſi contrarium tibi conſtet planè, & liquidè; id autem ſic non conſtat, quamdiu dubitas. Idémque cùm de matrimonii initi, aut promiſſionis, aut fidei datæ, aut donationis mente, aut intentione dubium inciderit, pro pacti valore ferendum eſt judicium.

45. Si verò de ipſa promiſſione, aut donatione, an facta ſit, aut de fide an data ſit, dubitetur, iis dubitans non tenetur. Stat enim pro ſua libertate manifeſta juris præſumptio: nempe quod *Factum in dubio non præſumatur, ſed demonſtrari debeat.* An non etiam exinde conſequitur, dubitantem an peccatum aliquod commiſerit, ſeſe à peccato poſse abſolvere, & ſtatuere non commiſiſſe? Verùm id diſcutiemus deinceps Tractatu II.

Dubius de facto, facti obligatione non tenetur.

46. Plurima adhuc ſunt, quæ de juris præſumptionibus dici poſſent, & in dubiis quæſtionibus, Conſcientiæ ritè dirigendæ applicari. Verùm cùm de iis, libro penè toto quem de conſcientia conſcripsêre, uti fuſiſsimè ita & acutiſsimè, nuper diſputarint Franciſcus Bardi, & adhuc recentiùs Ludovicus de Scildere, nihilque reliquerint intactum quod tum interno, tum externo foro poſſit eſſe uſui, manum de tabula tollo; hæc quæ paſſim occurrentibus dubiis dirigendis poterunt deſervire, utcumque delibaſſe, & alio modo demonſtraſſe contentus.

§. VI.

Dubitatio affectata numquam excuſat à crimine, ſed potiùs malam animi affectionem arguit.

Quid dicendum de eo qui varios conſulere ſtatuit, donec opinionem ſibi faventem inveniat.

47. ILlud tamen in toto hoc rerum ſententiarumque complexu, ſedulò eſt animadvertendum, nihil quidquam Conſcientiæ ritè efformandæ adminicula hæc prodeſſe, niſi verè dubia ſint ea, de quibus pro conſcientiæ tribunali diſceptatur; & quorũ manifeſta

Affectata ignorantia numquam excuſat à crimine.

feſta veritas ignorantia invincibili,& prorſus inculpata, dubitantem latent. Plurimos etenim eſt invenire, qui minimè dubia in jus vocant, veritatiſque declinant lumen, diſtorti merâ malè agendi lubentiâ. Hos ſanè neque juris præſumptio,neque poſſeſſio quidquam juvant, cùm malæ fidei ſit; quandoquidem in animo habeant jam præſtitutum, nullum, aut certe delultorium adhibere ſtudium,ut veritatem rei aſſequantur: tenebriſque involvi malunt,ne ſciſcire contingat, quæ potius amant ignorare.

Ea oritur 1. ex mera negligentia. Et hi quidem in triplici ſunt differentia. Primò enim,ex mera nonnulli,& ſupina negligentiâ ignorantes ſunt, ut quibus de ſalute animæ,actionumque ſuarum,honeſtæ an ſint, an inhoneſtæ,admodùm parva eſt curatio. Et ut Seneca rectè de hoc hominum deſidioſo genere conqueritur, *Itur quà itur, non quà eundum eſt*: his, modò videantur homines frugi & honeſti appetentes,neque palàm criminis poſſint argui, perindè eſt quid demum ſint. Agunt res ſuas,ſed non ut agendæ ſunt: & ne errorem dedoceantur,ſacras conciones fugiunt; ne verò à ſua met Conſcientia arguantur, dubitare malunt quàm ſcire, ut paratam habeant quam allatranti Conſcientiæ offam objiciant,eamque ſic compeſcant,ne admordeat. 48.

2. Ex arrogantia. Alii ex mera etiam arrogantia ignorantes ſunt, utpote quos pudeat alium à ſe conſulere,ſuoque malint errare judicio,quàm ſapere alieno. Nihil ipſis verum eſt, niſi quod videtur. Atque hæc hæreticis, iiſque qui parùm modeſte & ſapiunt,& de ſe ſentiunt,familiariſſima eſt ignorantia, quæ nonniſi ex pervicacitate judicii,nimiaque ſui ipſius adulatione trahit originem. 49.

3. Ex nimio erga res caducas affectu. Aliorum denique ignorantia, ex inordinato atque ultra juſtum exorbitante erga res caducas affectu oritur. Horrent enimverò indagare ea, quæ reſtituendi malè acquiſita, & pejus poſſeſſa obligationem inducerent. Et quia toto animi niſu bonis incumbunt,nihil quod fallacem hanc miſeramque poſſeſſionis tranquillitatem interturbare poſſit, ne ad aures quidem, niſi cum faſtidio admittunt. At an hoſce ignorantiâ inculpatâ, & invincibili laborare quis dixerit, quam ipſum ignorandi ſtudium, manifeſtè arguit affectari? Profectò rei tenentur criminis, quod ſeſe velle committere, tam perverſa fide dubitando profitentur. 50.

Sed

Licitum eſt tandiu varios conſulere, donec inveniatur ſententia ſibi favens ſed probabilis.

51. Sed quid de iis ſtatuendum eſt, qui, ſi aliqua menti inciderit dubitatio, varios quidem conſulunt tum Theologos, tum Juris peritos, eo tamen conſilio, ut non antè deſtituri ſint, quàm donec in aliquem incurrerint, qui grata nuntiet, & ea quæ prorſus faveant dubitanti? Navarrus certè, & Adrianus illicitè id planè fieri contendunt. Neque verò dubitandum id eſt, ſi ea mente deliberatio tota inſtituitur, ut quamcumque demum opinionem amplexurus ſit conſulens, modò ſibi faveat; nec quidquam curet, probabiline nixa ſit fundamento an improbabili, aut etiam falſo. Nimis enim id eſt evidens, fide perverſa hîc agi; & de ſimili conſultatione jam laudatos auctores agere, mihi ſit credibile. Verùm ſi tota per varias domos, opinionesque decurſatio, eo animo inſtituitur, ut ſibi favens quidem, ſed probabilis occurrat ſententia; illudque ſibi præſcriptum habeat, non alteri, quàm quæ verè probabilis ſit acquieſcere, non video cur vitio vertenda ſit tali ſtudio inſtituta conſultatio. Approbant eam ſanè uterque Sanchez, Breſſerus, Baldellus, Bardus, aliique Theologi præſtantiſſimi. Et quidem ratio quam afferunt eſt manifeſta. Prout enim unusquisque jus habet, ut quærat, protegatque res ſuas, libertatemque ſibi ſartam ſervet; ita & jus habere dicendus eſt, ut eos quærat, qui injuſta ſui defenſione manum præbeant, & juſtè patrocinentur. Patrocinium autem quod ex probabili opinione petitur, juſtum cùm ſit ſemper, certè malæ fidei condemnandus non eſt is, cui non aliud quærere eſt conſtitutum.

Navarr. in ſum. c. 17. n. 83. Adrian. in 4. de reſt. qu. de præc. dub. ult.

Sanch. l. 1. in præc. c. 9. n. 24. Jo. Sanch. in ſel. diſp. 44. n. 54. Breſſ. de Conſc. l. 3. c. 6. n. 28. Baldel. de Con. diſp. 12. n. 2. Bard: de Conſc: diſp: 4. c. 19.

Illicitum verò, ſi caſum non bona fide exponas.

52. Iſtud tamen diſſimulandum non eſt, periculoſæ plenum opus eſſe aleæ. Imprimis enim verendum eſt, ne nimio, & effrænato res tuas conſervandi, aut alienas adipiſcendi abreptus deſiderio, rem prout eſt, conſultori non proponas; circumſtantias omnes non exhibeas; rationes quæ pro te ſtant, ultra verum exaggeres, reticeas verò quæ cauſæ tuæ officiant. Hæc autem ſi ſic agitur, quid quæſo niſi vanum, Conſcientiæ tam mala fide agenti, à conſultorum reſponſis expectas adminiculum?

Peſſima fide agunt, qui ſponte improbos conſulunt.

53. Deinde quam quæſo affectatæ ignorantiæ excuſationem potes prætexere, ſi homines conſilii causâ adeas, aut illiteratos, & hebetes, aut quod longè deterius eſt, improbos, & ad fraudem factos? venales, inquam, animas, quorum vita eſt pecunias emungere, & quorum Conſcientiam in tua fers crumena? An quidquam bonæ rei ab eiusmodi hominum quisquiliis, ratione

& ſententias ſibi faventes auro venantur.

bona poteſt expectari? Vt quid igitur eos conſulis, niſi quòd a-
mes decipi? An verò id etiam negabis, ſi aurum offers, ſi benefi-
cia promittis, ſi loculorum ſtrepitu ſententiæ expectatæ prælu-
dis, eamque ex reconditioribus ſcriniis auri nidore delitеſcen-
tem elicis? Hoccine eſt veritatem inquirere an fugare? Veritas
ore petitur, & manu quam aurum prægravat, fugatur. Conſi-
lium exquiritur, & quod dandum eſt, in crumena cuditur, & fa-
bricatur. Oſtenditur quòd conſultori placeat, ut quæ placitura
ſint referantur. Ludicra cenſentur hæc, at penè quotidiana ſunt
cavillatorum quorumdam artificia, quibus volupe eſt alienæ pa-
ci negotium faceſſere. Hinc neſcio quos juris apices titulosque
ſedulò venantur, ut aut debita juſta denegent, aut ſolutionem
differant, aut etiam pacatæ poſſeſſioni alienæ inſidientur; titu-
lisque tam inanibus à jurisconſultorum, quorum ſententias nun-
dinantur, opinionibus, ſtolidum ſanè ſibi poſtulant adminicu-
lum. Hoc autem ſi conſequantur, tum verò litem intentant, a-
ctionem inſtituunt, innocentium res domosque evertunt; & ju-
ſtitiæ conſequendæ prætextu, falſis denunciationibus, actis, &
teſtimoniis, judicum perſtrepunt ſubſellia.

Tales exsecrabiles sunt Deo;

At ſi ludicra hæc videntur, & artis eſſe dixeris, ſententiis ita 54.
extortis ſibi ablandiri, & illudere; audiant ſanè quàm gravibus,
acerbisque verbis, Conſcientiæ ſuæ illuſores, & alienæ au-
reos præſtigiatores Deus ipſe, per Prophetam Iſaiam inſe-
ctetur. *Populus*, inquit, *ad iracundiam provocans eſt, & filij men-* Iſai. 30. v.
daces, filii nolentes audire legem Dei. Qui dicunt videntibus, Noli- 9. & ſeq.
*te videre; & aſpicientibus, Nolite nobis aſpicere ea quæ recta ſunt: lo-
quimini nobis placentia, videte nobis errores: auferte à me viam, decli-
nate à me ſemitam, ceſſet à facie noſtra ſanctus Iſrael.* Non poterat
ſanè mens & perverſitas ſic conſulentium, luculentiùs deſcribi,
& clariùs exprimi. Verùm audi nunc loquentem, & ſenſum a-
nimi ſui proferentem Deum. *Propterea hæc dicit ſanctus Iſrael,
Pro eo quòd reprobaſtis verbum hoc, & ſperaſtis in calumnia, & tumul-
tu, & innixi eſtis ſuper eo: propterea erit vobis iniquitas hæc, ſicut in-
terruptio cadens ſubitò; dum non ſperatur, veniet contritio ejus, &
comminuetur ſicut conteritur lagena figuli, contritione pervalida; &
non invenietur de fragmentis eius teſta, in qua portetur igniculus de
incendio, aut hauriatur parum aquæ de fonte.*

& inpiè etiam ſæpiſſimè caſtigantur.

Fit enim ſæpiſſimè, pœnas affectatæ ignorantiæ exigente Deo, 55.
ut

ut qui talia ſibi conſilia dari poſtulant, quibus alieno juri inſidientur, aut ſua propugnent malè, incidant non tam in cauſſidicos aut Juris-peritos, quàm in cavillatores, & rabulas, quibus, cùm in turbato mari luculentiſſima ſit piſcatio, nihil etiam ita in votis eſt, quàm cauſas agere quantumvis peſſimas, & in cauſis alienis, ſuam rem. Hinc cùm vident litium ſemina anxiè exquiri, clientisque futuri crumenam auro turgere cùm perſentiſcunt; ſi vel minima ſeſe oſtentat quantumcumque caduci juris ſpecies aut rima, illicò exclamant actam eſſe rem, nihil in toto juris corpore eſſe liquidiùs, cauſæque jam centies Senatus conſulto præjudicatum eſſe. Tali fundamento lis ſuperſtruitur; erigitur ingens moles, magnis ſanè impendiis; creſcunt chartarum volumina, creſcunt curæ; diminuitur interim æs domeſticum, totumq; per ruinas in conſultoris domum confluit. Denique poſt multa, corruit tota res judicis ſententiâ, & ſuo involvitur miſer lapſu. Cōminutæ ſunt opes malè impenſæ, æs contractum eſt quod nonniſi hæreditate bene pingui diſtractâ diſſolvitur; ſic omnia abeunt in ruinas, *& non invenietur de fragmentis eius teſta, in qua portetur igniculus*, ex alieno petitus foco, *aut hauriatur parum aquæ de fonte*, quâ miſer extinguat malam ſitim. Juſtum profectò judicium Dei, ut qui per ignorantiam affectatam, & dubia jura ſtudio conquiſita, inſidiabatur alieno, ſuis excidat; & ab iisdem ſpolietur harpiis, quarum ungues & roſtra, in luctus & miſerias obarmaverat alienas.

56. Iſtud tantùm dolendum eſt, dubia jura mala fide cùm moventur, in actoris ſolius caput impenſas omnes non devolvi. Certum eſt enim, utcumque jus ſuum poſſeſſor bonæ fidei tueatur, & verò etiam judicis ſententiâ obtineat, multis tamen eum & curis, & impenſis implicari, quas numquam non grave eſt ferre, & expungere. Ac proinde non video ego, quo pacto dubia prorſus jura, & quæ ſaltem probabili fundamento nixa non ſunt, tutâ Conſcientiâ quis poſſit actione apud judicem inſtituta exigere; & tāto ære, quod proculdubio in cauſidicos, aliaque juris adminicula utrimq; eſt effundendum, certo damno eum afficere, qui certa gaudet rei ſuæ poſſeſſione, & dubio tantùm jure poteſt impeti. Ignorantiam hîc obtendere maligni eſt animi, & quæ nonniſi malevolis approbetur: Deus interim non irridetur, *qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium*, juſtus Dominus, juſtus Judex, *& ſanctus in omnibus operibus ſuis.* TRA-

Nefas ex dubio jure certam litem poſſeſſori bonæ fidei intentare.

1. Cor. 4. v. 5. Ps. 144. v. 13.

TRACTATUS VII.

DE CONSCIENTIA SCRVPVLOSA.

Expectabam eum qui ſalvum me fecit à puſillanimitate ſpiritûs,& tempeſtate. *Pſ.54.v.9.*

Quid ſit ſcrupulus, quæ ejus cauſa, & unde dignoſcendum an aliquis ſit ſcrupuloſus.

PROOEMIVM.

NVlla ſeſe,morales inter, offert materia, quam animo magis ſoluto licitum ſit tractare, quàm ea quæ concernit ſcrupulos. Neque adeò ulli ſunt, quos etiam palàm tota concione, ſine minori offenſæ periculo,liceat impetere,reprehendere,vellicare quàm eos qui vulgo & ſunt, & nominantur ſcrupuloſi. Iſtud enim faſcinationis ſecum fert hîc animi morbus, ut ægrum non tantùm afficiat, ſed & dementet; ſic ut nemo ſe eo contactum credat; nemo,inquam,ſibi videatur ſcrupuloſus, quantumcumque præ ſcrupulis, animo totus diffluat. Et quod magis eſt admirandum, à nemine credunt intemperiem ſuam obſervari, quantumvis ob actiones exorbitantes, & ferè fanaticas,tota urbe ſint deridiculi. Liberè itaque, & impunè impetuntur ſcrupuloſi,nemo enim ſe credit peti. Verùm & ob eandem cauſam,vereor ut operæ pretium ſit, de ſcrupulis verba facere. Cùm enim nemo ſit, qui ſeſe ſcrupulis agi, & non ratione optima ſe res ſuas agere ſibi perſuadeat, quisque quæ dicenda ſunt,à ſeipſo procul amovebit,alienoque imponet capiti. Quod quidem fieri,facilè eſt conficere. Ipſe enim tu, hæc qui jam legis, aut dicentem audis, aliquem mente deſignas, cui oppidò benè credis dicenda conducere; neque ullus ferè tota in concione eſt,qui non aliquem,quem animo concipit, dicendis optaret inter-

Vix ullus ſe putat ſcrupuloſum.

ter-

tereſſe. Et quidem illis id præſertim incidit, quos morbus hic maximè labefactat. Sic nemo videtur ſibi ſcrupuloſus, aliiſque gaudet medicinam adhiberi, quâ cùm maximè indiget, in ea tamen aliis applicanda eſt affatim liberalis. Fruſtrà igitur laboraturum me timeo; cùm primum medicinæ huic morbo præſtandæ fundamentum ſit ægrum ſe eſſe agnoſcere; neque ſi curari vult, ſcrupulos diſſimulare. Itaque ut materiam hanc ordine exponamus, ſaltem ut animarum curatoribus ad manum ſint remedia, quæ importuno ſanè morbo poſſint ritè applicare, id nunc agemus quod Medicis eſt ſolenne. Primùm inquiremus quid ſint ſcrupuli: deinde quæ tam moleſti mali cauſa ſit, & ſcaturigo; tertiò denique quæ ſit hujus morbi criſis, aut quæ ſigna ſint, ex quibus, quis dicendus ſit ſcrupuloſus, evidenter queat cognoſci. Hiſce peractis, ad morbi penitùs cogniti medicinam facilis erit delapſus.

§. I.

Exponitur quid ſit ſcrupulus, & in quibus animi motibus propriè conſiſtat.

1. PRæter motus tumultusque animi, quos dubia illi ingeſta ſolent excitare, quibusque detinetur mens, & quaſi ſuſpenditur, ſic ut ad judicium ferendum in neutram partem poſſit inclinari; alia ſupereſt componenda difficultas, & quaſi ſeditio, quæ ex ſcrupulorum importunis vocibus ducit exordium, totumque perturbationibus implet Conſcientiæ ſenatum. Non quòd in ſenatum ipſum ſcrupuli penetrent, aut ſententiæ de rebus ferendæ ſeſe immiſceant: verùm uti plebis promiſcuæ ante prætoriũ tumultuantis inſanæ voces, Senatorum nonnumquam animos ita commovent, ut de conſtantia dejecti, in plebis inepta exigentis, & non ratione, ſed tumultu agentis omnia, non rarò ſeſe vota inclinent, majoriſque mali metu ſententiam proferre non audeant; ſic ſanè fit ſæpiſſimè, ut tantus ad cõſcientiæ ſubſellia, à ſcrupulis per vim ſe ingerentibus excitetur motus, ut licèt nulla ſeſe offerat tumultus ratio, tamen perculſa ſtet Conſcientia; quinimò

A ſcrupulis maxima oritur Conſcientiæ inquieti turbatio.

imò in ſeditioſorum partem attonita propendeat, & ſententiam pro juſto & æquo pronuntiare perhorreſcat.

Comparatione libræ omnis Conſcientiæ variatio expenditur.

Vt autem timida illa, quæ ex ſcrupulis oritur, mentis judiciique inclinatio rectè percipiatur, ponite vobis ob oculos trutinā aeri libero expoſitam, cujus lances nullo utrimq; pondere prægraventur. Videbitis illicò neutram alteri præponderare, libræque examen, quod ſcapi medium occupat, ad perpendiculum horizontis plano inſiſtere, nullo æquilibrii præjudicio. Momentum verò aliquod aut pondus, quamvis exiguum, alterutri lanci ſi adieceris, confeſtim examen ſeu acus libræ inſiſtens, in eam partem ſe inclinat, unde pondus trahit. Si denique utrimque pondera ferè æquentur, reciprocis motibus in utramque partem examen ferri videas; idque, donec prægravante tandem unius lancis pondere, examen quoque ad eam penitùs inclinetur, & verticis ſui modico inflexu annuat, quaſi ſi ſententiam pronuntiet, & ab illa parte judicet æquilibrii ſtare victoriam. Verùm, id etiam percipies non rarò contingere, ut cùm lances vacuæ neque ullo hinc aut hinc graves fuerint pondere, minima tamen ſeſe aura ingerente, tota æquilibrii turbetur quies, rurſum prorſum abeat examen libræ, & in hanc modò, modò in illam alternis lapſibus moveatur partem, non ſecus ac ſi veris lancique impoſitis ponderum momentis tota agitaretur trutinæ machina; cùm tamen non niſi exigua aura ſit, quæ extrinſecùs fortè allapſa lancem lambit; nulloque adjecto antiſacomoti pondere aut momento, totam nihilominus acus ſive examinis ad rectos angulos horizonti inſiſtentis, tranquillitatem evertit aura inanis, ventus merus. En omnem Conſcientiæ motum & variationem, rudi ſchemate expreſſam non incommodè. 2.

Applicatur comparatio motibus diverſis Conſcientiæ.

Quod in libra eſt examen aut index, id in mente eſt Conſcientia. Ab ejus indicio & judicio ſtat actionum, bonæne ſint, an verò malæ, omnis legitima diſcretio. Quòd ſi in unam ſeſe tantùm partem dant rationum momenta; in eam quoque, ſine vacillatione ulla ſeſe fert judicium, ſtatuitque illicò propoſitam actionem licitè fieri, aut illicitè. Atque hæc mentis in unam partem omnimoda, æquabiliſque inclinatio, dicitur *Conſcientia certa*. Quod ſi utrimque rationes alicujus ſint momenti, tam quæ rem licitam eſſe comprobant, quàm quæ illicitam; tum verò nutat aliquantulùm hinc atque hinc judicium; & tamdiu interutrum- 3.

trumque hæret mens, donec voluntatis pondere accedente, prudenter tamen, cauſſa decidatur. Et hi motus ſunt *Conſcientiæ probabilis, ſeu opinativæ.* Tandem ſi nullæ prorſus rationes utrimque ſint, aut momenti tam exigui, ut nullum planè pondus afferant; aut certè ſi aliquod ferant, contrariæ tamen partis antiſacomate mutuam elidant auctoritatem, & vim, ſic ut nihil in utramvis partem rectè poſſit ſtatui, Conſcientia ſic agitata & ſuſpenſa, vocatur *dubia.*

4. Hiſce ritè perceptis, illud jam, ut ad rem veniam, animadvertendum eſt non indiligenter, trutinam non eo quod fert pondere moveri ſemper; verùm etiam aut vento, aut etiam digito impacto agitari, & in varios cieri motus. Conſcientiam inquam, video non rationum momentis, ſed inanibus ſæpe auris, falſis omnino rationibus aut veriſimilitudinem aliquam præ ſe ferentibus ita agitari, ut quamvis earum falſitas ſit perſpecta, tamen judicium in ſuas partes videantur trahere; ſic ut ſententiam pro actionis malitia (quam tamen licitam eſſe agnoſcit] videatur ferre Conſcientia; & voluntas nihilominus actioni ſic condemnatæ ſponte ſua conſentire. Cùm autem tam perperàm ſeſe egiſſe ſuſpicatur animus, cæteroquin recti honeſtique admodum appetens, tum verò tempeſtas oppidò maxima menti oboritur; timet, horret, tremit, conſtringitur ei cor, animus deſtituitur; atq; non ſecus angitur, quàm ſi de ſalutis negotio eſſet omnino conclamatum. Ventus eſt exiguus qui totam ciet tempeſtatem: moleſtus tamen eſt admodum & plenus periculi. Eô enim ſi quis ſeriò corripitur, in omnem illicò partem agitur inops conſilii, cùm nuſquam non in ſcelera, & quidem lethalia, ſibi videatur impingere. *Præſertim ſcrupuloſa.*

5. Miſerandam enimverò Conſcientiæ ſic perturbatæ conditionem; quam quidem in ſe dum agnoſcit, ingemiſcit David, totamque animæ ſuæ tempeſtatem dilucidè quidem, ſed non ſine planctu deſcribit. En ſcrupulorum effecta. *Contriſtatus ſum* inquit, *in exercitatione mea, & conturbatus ſum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Et ne ſcelerum à ſe commiſſorum Conſcientiâ perturbatum autumes, *quoniam*, inquit *declinaverunt in me iniquitates, & in ira moleſti erant mihi*, inimici nimirum dæmones, ſcrupulorum, ut mox dicam, egregii incentores. Et tamen cùm mihi, inquit, non eſſem culpæ conſcius

Miſera ſcrupulorum conditio in Davide expreſſa.

Ps. 54. v. 3. & ſeq.

ſcius

ſcius, *Cor meum conturbatum eſt in me, & formido mortis cecidit* v. 5.
ſuper me, cumque mortis, mortalisve criminis ſuſpicionem ipsā
formidarem, *Timor, & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt* v. 6.
me tenebræ. Ita enim fieri aſſolet, ut ſcrupulorum nubibus ex-
citatis, ita mens tandem involvatur, ut nulla ei veritatis lux af-
fulgeat. Quid igitur acturus es David? inops inquit ſum conſi-
lii, *Et dixi quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & re-* v. 7.
quieſcam. Ain verò tu requieſces? at ubi demum gentium quie-
tem invenies, ſi turbarum omnium originem tecum trahis? *Ecce* v. 8.
inquit *elongavi fugiens, & manſi in ſolitudine.* At verò ſolus cùm
es, tecum tamen es; tuis interes phantaſmatis; iisque ſi locum
dederis, actum eſt de tota re. Sic eſt, reponit, mali ſui conſcius
& interpres David. Quid igitur auxilii expectabat in ſolitudi-
ne? certe inquit, *Expectabam eum, qui ſalvum me fecit à puſillani-* v. 9.
mitate ſpiritûs, & tempeſtate, id eſt, à ſcrupulorum tumultibus,
uti hæc verba interpretatur D. Antoninus. En in viro ſanctiſſi- Antoninus
mo, mentis perturbationem, luctuoſamque Conſcientiæ ſcru- par. 1. art.
pulis agitatæ tempeſtatem. 3. c. 10. §. 9.

Scrupuloſa Conſcientia malè vocatur tenera.

6. Verùm, inquies, nonne optanda res eſt, teneram habere Conſcientiam, & quæ ad minimam mali ſpeciem confeſtim moveatur? Quis id dubitat? Nonne etiam planè optandum eſt, trutinam ad manum habere, tam delicati, ut ita dicam, ſenſus, id eſt, cujus hypomoclium, ſeu claviculus cui inſiſtit, tam affabrè ſit perpolitus molisque tam exiguæ, ut ne momentum quidem unicum, aut arenula, aut ſcrupus lanci poſſit injici, quin illicò examen trepidet, atque index moveatur? Tales certè ſunt aurifabrorum libræ exactiſſimæ, quæ ſine dubio longè majoris ſunt fidei, quàm majores illæ craſſioresque, quibus carbones, triticum, & cætera minoris pretii corpora expenduntur. His enim trutinis etiamſi ſcrupuli aliquot, aut etiam libræ quadrantes adjicias, non magnam admodum, & ſæpe nullam indicis, aut examinis variationem perſentiſces. Sic eſt, fateor; atque rudiores hæ trutinæ, pinguioris Conſcientiæ conditionem exprimunt, non ineleganter. Verùm iſtud nunc repono. An non intempeſtivè cautus dicendus eſſet aurifaber, qui quoties pro tabernæ foribus proſtantem trutinam, ac ſic aëri libero expoſitam agitari viderit, illicò feſtinus accurreret, ſibique perſuaderet aliquid auri lanci incidiſſe, quod momentum ſtateræ dederit,

rit, eamque examinis trepidationem excitarit? Abi ſis vir minimè male, ſed nimiùm credule. Non à motu deſumenda eſt omnis ſtateræ variatæ ratio, ſed à motûs cauſſâ: inanes lances minimus ventus rapit in diverſa. Longè autem aliud eſt impoſito ferri pondere, aliud verò vim exteriùs illatam pati. Commovetur tunc quidem libra, ſed nihil expendit, nihil trutinat, nullamque ſententiam fert examen. Ita prorſus fit in ſcrupulis; commoveris quidem, & in unam partem, ut videtur, ſeſe dat Conſcientia. Verùm inclinationes illæ, mentis judicia non ſunt; motus tamen ſunt, agitationes ſunt fateor, ſed vel à phantaſmatis fanaticisque rerum repræſentationibus, vel à Dœmonis externo impulſu concitatæ. Judicare tibi videris in unam partem quòd propendeas: ſed ut dixi, inanes lances, & inania capita, facilè quâ ſe fert impetus, etiam ſine ratione, & pondere, nihilominus ſecum trahit. Animi autem inclinatio quamvis externa cauſat, violentia dicenda eſt, non judicium.

Commovetur quidem, ſed nihil judicat.

7. Ut itaque dicam quid ſit ſcrupulus, iſtud præmittendum eſt, non loqui me de remorſibus, & quaſi vellicationibus Conſcientiæ, quas peccator commiſſo manifeſto ſcelere non rarò perſentiſcit, quosque ſcrupulos vulgus vocat. Certè ſcrupuli non ſunt hæc tormina, ſed vera luculentaque animi judicia, perverſitatem ſuam condemnantis, & ſibimetipſi exprobrantis ſcelus. Dico itaque, prout ſcrupuli (unde derivata eſt metaphora) lapilli quidam ſunt exigui, qui ſeſe calceo fortè ingerentes, pedem non leviter afficiunt; inceſſum quinimò impediunt, ſic ut & claudicationem aliquam, corporisque in unam partem inclinationem, moleſtiâ ſuâ prurituque importuno inducant: ita & mentis ſcrupulus uti rectè definit Vaſquez, propriè eſt falſa quædam, futilisve ratio, quæ phantaſiæ, aut etiam primæ mentis operationi, quam Philoſophi apprehenſionem vocant, ſeſe inſinuat; ex qua ſuboritur gravis admodum ſuſpicio ingentis ſceleris, ubi aut nullum eſt, aut admodum exiguum. Dum verò apprehenſa tenaciter futili hac ratione aut ſcrupulo, (ſicut antè de bilance quæ vento impacto commovetur, & de viatore claudicante dicebamus) Conſcientia vacillare, & quaſi claudicare incipit; moleſtias ſuſtinet animus impatibiles; & tandem temerario ſanè judicii inflexu, ſcelus maximum, ubi nullum eſt, eſſe ſuſpicatur.

Quid propriè ſit ſcrupulus.

Vaſquez 1.2.diſp. 67.c.2.n.8

Conciliantur duæ auctorum ſententiæ.

Atque hoc modo conciliari poſſunt duæ graviſſimorum auctorum, non tamen in admodum diverſa abeuntium, ſententiæ. 8.
Quidam enim naturam ſcrupuli in ipſa rationis falſæ apprehenſione volunt conſiſtere. Alii autem, non rationem menti ſeſe ingerentem, ſed vacillationem ipſam inclinationemque judicii, quâ ſic ſecum agit ſuſpicax mali mens: *Hoc quod nunc ago, poſſet eſſe grave crimen, poſſet eſſe ſacrilegium, poſſet eſſe odium Dei,* hanc, inquam, ſententiæ propenſionem, inchoataque judicia, ſcrupulos vocant. Si enim planè judicat, tum non ſcrupuloſâ Conſcientiâ in re falſa, ſed prorſus erronea laborare dicendus eſt. Vtrumque, inquam, conciliari poteſt percommodè, ſi rationes falſas, ſcrupulorum initia dixeris, quæ tum demùm perfecti ſint ſcrupuli, dum mentem magnopere conturbant. Atque hanc video eſſe S. P. Noſtri Ignatii ſententiam exercitatiſſimi in aſcæticis rebus viri, & verò ſcrupulorum acrimoniam experti non perfunctoriè. Mihi autem perinde eſt, an, ut ſcrupuli naturam definias, falſa ratio ponenda ſit in recto, ut quidam diſputant, moleſtia autem animi in obliquo; an verò contrà. Tantundem enim erit mali in ſcrupulo, ſive ſcrupulus dicatur eſſe *Ratio falſa excitans judicij perturbationem*; ſive ex aliorum mente ſcrupulum definias eſſe, *Perturbationem judicii, falſis rationibus excitatam.* Iſtud ſanè certum eſt, quod prout trutinæ lanx numquam, ne minimo quidem digito percutitur, quin etiam examinis ſeu indicis fiat in eam partem inclinatio: ita & talium hominum non admodum ſana capita ne minimo quidem percelluntur ictu, quin illicò inclinetur judicium, & in unam partem planè propendeat.

S. Ignat. in lib. exerc. de ſcrupulis, Nota 2.

Commiſeratione digni ſunt ſcrupuloſi.

An ergo, inquies, ſcrupuli, maleferiati capitis ſunt ſymptomata? Id mox videro; curſim nunc dico, non eſſe ſaltem affectiones & ſigna cerebri admodum temperati. Phantaſiæ non ſatis ſanæ plerumque ſunt vitia & indicia. Interim commiſeratione prorſus digna eſt ægritudo. Iſtud enim mihi perſuadeo, homini probo & virtutis amanti (ſtimulos perverſæ, crimenque ſuum agnoſcentis Conſcientiæ ſi excipias) nihil in hac vita accidere poſſe moleſtiùs, quàm ſcrupuloſæ mentis exagitationes: quæ plerumque, dum primis patuit aditus, ingentem in omni demùm materia ſcrupulorum farraginem ſecum trahunt. Sanè commiſeratione ſunt digniſſimi, quòd plerumque innocentiſſi- 9.

mæ vitæ ſint qui tam moleſto morbo crucientur; neque aliunde quidquam peccent, niſi quòd de ſalute animæ, honeſtique ratione in omnibus obſervanda, haud parùm plùs quàm oportet aut exigitur, imprudenter ſint ſolliciti. Neque tamen ægritudinem hanc, animi, inquam, ad virtutem aſpirantis tantam defatigationem obvenire, Deo permittente, & amicorum ſuorum moleſtias diſſimulante, quiſquam miretur. Habet ſanè facti ſui rationes Deus, quas non difficile admodum erit conjicere. Sic & familiarium ſibi, ſanctiſſimorumque hominum corpora, patitur cum graviſſimis morbis, doloribusque conflictari; ſic & à dœmonibus nonnunquam penitùs corripi, ut in energumenis eſt manifeſtum. Quid ergo mirandum eſt, ubi totum corpus poſſideri à malo dœmone patitur Deus, etiam eum quandoque permittere, ut pars aliqua cerebri, uti in ſcrupulis fit ſæpiſſimè, à diabolo infeſtetur? Hoccine fit in ſcrupulis inquies? fit profectò, ut mox dicam. *A Deo permittuntur optimi ejus amici ſcrupulis divexari.*

Videamus itaque, an tanto malo parabilis non ſit medicina. Et ut ordine bono procedat res, iſtud indagandum eſt primò, quæ morbi tam importuni cauſſa ſit, & quæ tandem ſint criteria aut ſigna, per quæ, an quis eo correptus ſit, liquidò poſſit diſcerni.

§. II.

Proponuntur cauſſæ naturales & internæ ſcrupulorum, eorumque ortus, & varietas.

10. DVo ſunt capita, ad quæ omnis ſcrupulorum ſcaturigo facilè reducitur. Aliquando enim extrinſecùs allabuntur, aut etiam imprimuntur vi; aliquando autem ex ipſomet homine pullulant, & ſcaturiunt quaſi ex fonte interno & domeſtico. De hoc primo loco agendum eſt. Iſtud enim apud Theologos, & verò etiam experientiâ paſſim conſtat, ex ipſa corporis, cerebri, ſanguiniſque temperie ſcrupulos enaſci ſæpiſſimè; aut ſi exinde nati non fuerint, faciliùs tamen arripi, altioresque radices agere, prout varia fuerit humorum temperies, cerebrique conſtitutio.

Scrupuli oriuntur primò ex humore melancholico.

11. Et primò quidem ſatis conſtat melancholicum humorem ſcrupulis generandis fundum præbere fertiliſſimum, iiſque fovendis materiam aptiſſimam ſubminiſtrare. Nam ut paſſim melancholici ingenio acuti ſunt, genio ſuſpicaces, & rerum quas apprehenderint imprimis tenaces: hinc in omnem mali ſuſpicionem ſunt projecti; rationes etiam minimas volunt perſcrutari, & non facilè patiuntur ſibi ab aliis ſatisfieri; neque verò etiam ratiocinationibus ipſimet ſuis acquieſcunt. Cùm autem tenaciſſimæ prætereà ſint phantaſiæ, quidquid eâ apprehenderint, quaſi manu conſtrictâ retinent, nec id aut elabi, aut vi rationibusque extorqueri ſibi facilè patiuntur.

Cui ſæpè ſuperbia immiſcetur.

12. Pœnitet me ferè hæc protuliſſe. Timeo enim ne quidam fortaſſe, ingenioſos eſſe homines qui ſcrupulis agitantur dum intellexerint, prout non parum arrogantiæ ſcrupulis nonnunquam immiſcetur, ſcrupuloſos ſeſe confeſtim ſint jactaturi, ut ingenioſi, & acuti hominis venentur famam. Prout cuidam contigit; qui cùm hemicranii dolores, ingenii præacuti ſignum eſſe evidens, inaudiſſet, proximo mox die intolerandam ſeſe hemicranii pati intemperiem, apud obvium quemque magno gemitu deplorabat. Neque tamen rogatus quâ parte capitis dolor ingraveſceret, ſatis cautè poterat diſcernere, quam plagam capitis hemicranii dolor ſoleat occupare, anticam an poſticam, an verò quæ tempora circumſtant dextram, aut ſiniſtram. Riſum omnibus movit affectata ingenii fama, & intempeſtivæ arrogantiæ prætenſus capitis inanis dolor. Ita credo, imò ſcio nonnunquam fieri, ut nonnulli neſcio quam ingenii captantes famam, opinionibus ſuis plus æquo mordicus adhæreant, ſanè conſulentium rationibus intercedant. Importunum profectò hominum genus, nec facilè quod ſit curatu. Scrupulis enim gaudent inſiſtere, modò ſibi aliiſque videantur ingenioſi, & acuti.

Melancholici pertinaces, & ſcrupulorum admodum tenaces.

13. Verùm ſi rectè attenderint, non id dixi, ſcrupulis ideo tantùm melancholicos præ aliis patêre, quòd perſpicaci ſint ingenio; nam & ſanguineis ſua non deeſt perſpicacitas; ſed quòd ingenioſi cùm ſint, etiam ſint ſuſpicaces, & judicii tenaces admodum. Nam cùm melancholicus humor terreus planè ſit & viſcoſus; hinc fit ut phantaſmata, quæ in cerebri ventriculo, quaſi rerum ſigilla, huic humori imprimuntur, illi inſculpantur vivaciùs, te-

naciùs

Digitized by Google

nacius inhæreant, neque facilè obliterentur, aut diffluant. Hæc verò phantaſmata cùm pertinaciter imaginativæ potentiæ obverſentur, hinc fit, ut ſi ſcrupulos, falſarumve rationum imagines melancholicus humor apprehenderit, iis etiam pertinaciter inhæreat hominis melancholici turbata mens; nec à ſemel concepto phantaſmate ſeſe patitur amoveri.

14. Atque hæc demum ratio eſt, cur melancholicum iſtud acutumque hominum genus, non tam ſcrupulorum genere, quàm aut uno aut altero ferè divexetur. Vni enim phantaſmati, & quidem ob viſcoſitatem humoris cui impreſſum eſt, admodum lento, & pertinaci, cùm inhæreat, illudque ferè ſemper ante oculos oberret, non libet ad alia phantaſmata mentem advertere, uno hoc quod ſemper præſens eſt, plùs nimio occupatam.

Melancholici ferè circa rem unam ſunt ſcrupuloſi.

15. Iſtud tamen etiam fatendum eſt, longè graviores tetrioresque eſſe melancholicorum ſcrupulos. Cùm enim humori atro & fuliginoſo impreſſa ſint rerum ſimulacra, quæ phantaſiæ dominantur, hinc etiam majorem ſui metum injiciunt. Tetrioremque ſpeciem ſui dum ingerunt, omnia etiam ſuprà verum extollunt; & quæ metuenda minimè ſunt, faciunt eſſe horrifica. Sic ſanè ſi nullum niſi nigrum colorem Angelo depingendo admoveas, ſpeciem inamœnam planè & dœmoni non abſimilem pinxeris, horrendamque imaginem exhibueris Angeli oppidò placidi, & amœni.

& ſcrupulis vexantur triſtioribus.

16. Pluribus magisque diverſis, quamvis non tam pertinacibus ſcrupulis patet phlegmatica, pituitoſa, & aquea ſanguinis in humano corpore temperies. Atque hæc eſt altera ſcrupulorum origo, aut potiùs ager ſcrupulis excipiendis, iisque educandis perquàm commodus. Et ratio quidem in promptu eſt, eaque duplici ex capite.

Secundò ſcrupuloſi nunſcuntur humores phlegmatico.

17. *Primò* enim iſtud ſatis conſtat, phlegmaticos, aqueosque homines, naturæ frigidioris cùm ſint, timori, & puſillanimitati plerumque magis eſſe obnoxios. Cùm enim ſanguis torpidior eſt, & fæculentior, non tam aptum, aut cordi, aut cerebro alimentum ſuppeditat, ex quo eliquentur puriores illi acutioresque ſpiritus, qui nervis vires, organis vivacitatem, ſuamque membris omnibus acrimoniam præſtent; unde tamen omnis exiſtit & in agèndo vis, & in aggrediendo audacia. Lenti verò cùm ſunt ſpiritus, & porrò frigidi; conſtringitur cor, & ad primam mali ſpe-

Quia humor ille facit timidū.

 ciem

ciem deſpondetur animis, totaque corporis ſymmetria, ſi non evertitur, ſaltem lenteſcit. Timidi ſunt itaque phlegmatici naturæ ingenitâ temperie; & quia timidi, facilè timenda ſibi fingunt, & minima etiam terrentur horridi ſpecie. Araneam ſi conſpiciunt, aut murem, aut felem luridiorem, illicò contremiſcunt, non ſecùs ac ſi ſpectro infeſtarentur diabolico. Si nox ingruerit, ad minimum exhorrent feneſtræ ſtrepitum, aut ventí ſibilum: ex inferis adeſſe genium ſuſpicantur, ac denique iis commoventur ſeriò, quæ aliis cierent riſum. In hos autem ſi incurrant ſcrupuli, aut peccatorum umbraticâ ſimulacra, tum verò videas hæc ab iis, utpote timidis, faciliùs apprehendi, conſtringi etiam fortiùs, foveri pertinaciùs, totàque mente, imò & corpore eos vehementiùs trepidare, quàm res objecta aut ratio poſtulat.

Deinde quia humor ille ſpecies veras rerum extollit, alterat, & evertit.

18. *Secundò*, iſtud etiam, præter timorem, vitii ſecum fert, is qui corpori prædominatur humor aqueus & phlegmaticus; quod ſpecies rerum ad phantaſiam allabentes, plerimùm alteret, in pejus deflectat, ſupra verum extollat, & non raró etiam penitùs evertat. Hinc res non apparent prout ſunt, ſed fœdiores & difformiores, prout eas humor tetrior ad phantaſiam euntes infecerit. Id quidem intelligere eſt perfacilè, ſi ad ea quæ oculis percipimus, mentem advertimus. Solem aſpice; & ſi nubes denſior, ſpecies à Sole defluentes infecerit ac refregerit; tum & candorem amittet Sol illicò, & ſolitam quam in oculi retina occupabat magnitudinem. Hinc eſt quod in ortu, & in occaſu, cùm plurimæ horizontem oberrant fuligines, & longè quàm in meridie Sol major appareat, & colore ultra quàm par eſt rubicundiori, colorem variant in nube infectæ ſpecies: magnitudinem ſuperaddunt refractæ. Vtrumque tamen falſò, & mero nubis vitio. Non minùs familiare eſt hoc quod ſubnecto experimentum. Atrium plenum fumo ſit, qui è lignis carioſis excitatur, aut ut experientiâ magis ad manum ſit, ex ſulfure. Videbis illicò circumſtantium vultus pallido luridoque colore ſuffuſos; quinimò, quod viſu eſt tetrius, gracili, & oblongâ figurâ fœdiſſimè extendi. Quod quidem longè fiet evidentiùs, cùm aſpicientis oculi acrimoniâ fumi, incipient intumeſcere, & in lachrymas ire; tum enim circumſtantium ora, ſpectra videbuntur & monſtra, quantumcumque ea nativus decor optimaque ſymmetria

com-

commendabat. Vitiatæ ſunt nimirum tinctæque ſulfureo fumo rerum ſpecies; & aqueo, qui oculos ſuffundit humore penitùs fractæ, & alteratæ, tam enormem inducunt rebus, etiam ſpecioſiſſimis, varietatem.

19\. Simili ferè modo in cerebri ventriculis alterantur ſpecies phantaſmatum, & in alienam prorſus abeunt formam, quibus cerebrum pituitoſum eſt, & phlegmaticis vaporibus plus nimio occupatum. Id quidem, quantumcumque vana dicantur, ſomnia nos clarè docent, & non ex vano. Confuſiora & magis diſtorta, atque ideo magis horrifica ſunt, quæ cùm ſomnus prope medium curſum obtinuit, phantaſiæ occurrunt, quàm ea quæ ſub auroram orcheſtram ſubeunt, parteſque ſuas agere incipiunt, cùm ſomnus in devexo eſt, & prope metas tenet. Tunc enim morâ longâ decocti ferè ſunt, & defæcati vapores, quos ſtomachus, cerebro alimentum daturus, per noctem ſubmittat: qui pauculis ante horis, craſſiores cùm eſſent & magis denſi, in turbines agitati, totum cerebri involvebant atrium. Hos autem vapores & fuligines neceſſariò penetrare cùm debeant corporeæ rerum ſpecies, quæ ad phantaſiam devolutæ ſomnia inſtituunt; neceſſariò etiam, leviſſimæ cùm ſint, dum in hos vapores impingunt, diſtorquentur, trepidant, vacillant, abeunt, redeunt, uti manifeſtum fit in aqua, quæ in gyros agitur, vultum ſuum intuenti. Quàm verò diſtorta, & quàm à ſe diverſa apparet ſpecies à turbato fonte repercuſſa? Sic ſanè & in ſomniis fit præſertim nocturnis. Matutina enim ob vaporum tenuitatem, & æquabilitatem partium, rebus quas exprimunt magis ſunt conformia, ac proinde minùs terrifica. Nocturna verò, non res integras prout ſunt, ſed modò hanc, modò aliam partem exprimunt. Et ſi homo in phantaſiæ ſcenam eſt producendus, modò caput prodit, modò pedes, modò pectus, modò diſtortum os, modò oculi oblongi & deſultorii, prout ſpecies vaporibus infringuntur; & ſic non jam hominis, ſed monſtri figura & quidem horrifici repræſentatur; adeo tamen implexa, ut ſanum de re viſa judicium ferre non poſſit.

Explicatur quomodo phyſicè id fiat.

Somnia quæ circa mediam noctem contingunt, horribiliora ſunt illorumque, quàm matutina.

20\. Patet igitur nunc liquidò, quid cauſæ ſit, cur phlegmatici horribilibus rerum ſimulachris turbentur tam de facili. Vaporibus enim, & quidem denſis admodum confertum cerebrum circumgeſtitant, quibus ſinceræ rerum ſpecies alterantur. Jam verò

cùm

cùm, ut antè dixi, homines hi ſint naturâ admodum timidi, numquam timor illos corripit, quin vapores tetri cerebrum ſubeant, illud turbent, ac timoris cauſam, quæcumque ea demum fuerit, longè ſupra verum exaggerent.

Timidus, & ſcrupuloſus fingit ſibi timores ubi non ſunt.

21. Quid, quòd & timores ſibi fingunt, ubi omnia tuta ſunt? Hoc ſanè timido proprium eſt & ſcrupuloſo. Sic quibus glis horrori eſt, aut nigra felis, ſi fortè ſub menſam aut ſecretiori in angulo panni nigri fruſtulũ videãt, aut exuſtæ chartæ futiles corrugataſque reliquias, illicò felem vident, aut glirẽ, præſertim ſi nox concubia, aut loci ſolitudo metum augeat. Tum ſanè, quod facetum eſt maximè, totam ex certis combuſtæ chartæ lineamentis ſibi depingunt gliris ſpeciem & figuram; iſthic caput, iſthic auriculas, iſthic pedes, iſthic ſi placet caudam benè longam ſibi formant. Quinimò, uti metu, in timido agitantur, omnes, non tantùm corporis artus reliqui, ſed & cerebri, in quibus hæ ſpecies formantur ventriculi, ita & ſpecies ipſæ falſi gliris moventur cum cerebro & aſſiliunt; idque tam clarè, & vivaciter, ut glirem ipſum in angulo ſibi viſum eſſe, ambulare, & ſubſilire, juramento etiam depoſito, auſi ſint quidam ex hoc hominum genere affirmare, cùm tamen non eſſet quidquam niſi combuſta charta.

Exponitur modus ſibi fingendi timores ex Ariſtotele.

22. Quid agas hiſce hominibus? timidorum hæc ſunt figmenta, & vigilantium inſomnia. Quod enim Poeta rectè de una animi affectione dixit, *Neſcis, an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt*, non amori tantùm, ſed & timori præclarè convenit. Figmenta ſibi obtrudit timidus. & in ſomniis ſeſe decipit, etiam cùm vigilat. Perbellè rem hanc diſputat, & exponit Ariſtoteles, quam etiam eius verbis dilucidis exponere erit operæ pretium non pœnitendum. *Quando*, inquit, *jam in paſſionibus exiſtimus, facilè decipimur circa ſenſus. Et qui eſt in paſſione timoris, etiam à modica ſimilitudine videtur ſibi hoſtes videre; & qui eſt in amore, videtur ſibi videre dilectam. Et tantò faciliùs quiſque decipitur, quantò in hujuſmodi paſſionibus magis fuerit. Sicut & febricitantes interdum animalia vident in parietibus, à modica ſimilitudine linearum compoſitarum. Et huiuſmodi apparentiæ aliquando ita intenduntur, ut ſi quis vehementer non laborat, facilè advertat quòd ſint falſa: ſi verò paſſio ſit major, omninò decipiatur, & ad illa etiam moveatur.* Ita Ariſtoteles. Non poterat feſtiviùs exponi hæc materia, neque ſcru-

Virgil.

Ariſtot. l. de ſomn. c. 2.

ſcrupuloſi timoris,omnia præter verum fingentis,& exaggerantis natura,elegantiùs explicari. Timent omnia,etiam peccatorum ſimulacra; & ſic ſibi fingunt omnia quæ terrorem faciunt. Si prima tantùm ſeſe objiciant ſceleris, ut ſic dicam, linamenta; illicò ſibi ſcelus effingunt,& quidem terrificum, ac longè maximum. Omnia phantaſmata & motus primi,deliberati ipſis conſenſus ſunt; nuſquam non occurrunt animo, infeſtus judex, & ſceleribus tantis debita tormenta. Sic ſibi infernum mente fabricant,& ex timore falſo, veros ſibi & immodicos dolores faciunt. Atque hæc quidem omnia ex phlegmatica cerebri compactione ducunt exordium. Vaporibus enim diſtorquentur ſpecies,quas timor ipſe ſubminiſtrat,exagitat, atque ita pervertit,ut verum inter & falſum quid interſit, nequeant diſcernere; neque motus primos à deliberatis, neque deſideria à peccatorum repræſentationibus, neque voluntatem denique ipſam à phantaſmatis judicando queant ſeparare.

23. Hinc fit *Primò*, ut in morbis creſcant anxietates, & ſcrupuli. Augentur enim aut certè ægritudinis acrimoniâ moventur vapores,& conglomerantur in vortices; & rurius morbi præſentiâ acuitur ingenitus timor. *Secundò*, corporis compactionem ſi ſpectes,diſtortis hiſce phantaſmatis plurimùm obnoxiæ ſunt fœminæ,atque adeò & ſcrupulis. Cùm enim tota ipſis cerebri corporiſque temperies phlegmatica ſit admodum, quæque in pituitam prorſus degeneret,facilè dum ad phantaſiam rerum objectarum ſimulacra penetrant,inficiuntur ſpecies vapore lurido, & diſtorquentur. Et rurſus quia timidæ,ipſas timoris cauſſas in immenſum augent: tantoſque ſibi angores faciunt,ut non tantùm vera à falſis non diſcernant, ſed ne quidem ſatis ipſis perſæpè conſtet,an vigilent,an verò ſomnient; id eſt, an res ipſas perſentiſcant, an depravata fictaque ab intemperato cerebro rerum ſimulacra.

Ægri, & fœminæ maximè patent ſcrupulis.

24. *Tertiò* tandem patet,cur phlegmaticorum ſcrupuli,varii plerumque ſint,deſultorii,quique per omnia facilè vagentur ſcelera,neque uni materiæ niſi pauco tempore,& per intervalla pertinaciter adhæreant. Aqueis enim corpuſculis impreſſa cùm ſint quæ metum faciunt ſimulacra, facilè etiam diffluunt, præſertim alio ſubeunte ex alio. Et rurſus etiam quia naturâ ſunt timidi, nulla prorſus eſt materia, ex qua ſibi quæ horrorem in-

Phlegmatici variis in omni materia ſcrupulis ſunt obnoxij.

cutiant, quantumvis fanaticum, non effingant. Atque hæc ſecunda eſt ſcrupulorum cauſſa, & quæ latiſſimè pervagatur.

Tertia cauſa interna ſcrupulorum, peculiaris cerebri, aut totius, aut aliqua in parte intemperies.

Tertia denique ſcrupulorum cauſſa, non tam ab humorum toto corpore diffuſa intemperie, quam ab ipſius cerebri læſione particulari eſt petenda. Sicut experientiâ ſatis conſtat, aut morbo, aut etiam vulneris violentiâ, nonnunquam ita diſturbari cerebrum, & enervari, ut non ſatis ſeſe, ad percipiendas quæ per ſenſus allabuntur res, queat explicare: unde mens ipſa ita deſtituitur, ut nihil ratione bona ſtatuat, aut dijudicet. Ita & attentione nimia, dum ad res ſacras, divinorumque contemplationem animus applicatur; aut etiam dum nimiâ abſtinentiâ corpori humor, cerebro autem ſubtrahuntur ſpiritus; diſſolvitur organi ſymmetria, neque ſibi, judiciiſque formandis ſatis ſufficit enervatus animus. Hinc phantaſmatis aguntur omnia: & quidem malè cohærentibus, & in ridiculum conſarcinatis modum. 25.

Hæc autem ſæpè eſt à nimia attentione, aut abſtinentia.

Multi ex his in uno tantùm ſcrupuli genere inſaniunt.

Rurſus id evenit ſæpiſſimè, ut quibus ſic certum eſt caput, & nonniſi helleboro curabile, uno tantùm dementiæ laborent genere. Regem ſeſe eſſe ſibi fingit unus, & nil niſi regiam ſpirat majeſtatem, quod Regis neſcio cujus fanaticum ſimulacrum ad valvas imaginatricis cellulæ, pertinaci viſco impreſſum, disertéque expreſſum adhæreat, totamque in ſe imaginativæ potentiæ trahat aciem. Hinc nil niſi Regem ſpirat, nil niſi ſceptra loquitur & coronas; nihil enim niſi quod regium eſt, imaginationi objicitur. Et quia phantaſmatis tantùm regitur dementis animus, hinc nihil niſi Regem aut agit, aut ſonat. Non aliter in quibusdam agitur, quibus attentione nimia, aut ſtudio, aut abſtinentiâ contractum eſt aut læſum cerebri organum. Sæpè non niſi uno ſcrupuli genere laborant, ſed acri admodum & tenaci. Nonnullos quæ Fidei myſteria concernunt; alios quæ juſtitiam ſpectant; hos quæ Confeſſionem, illos quæ Communionis ſanctitatem reverentiamque debitam concernunt, urunt acerrimè; ea penè ſemper obvolvuntur animo, ſtultiſſimiſque irretiunt modis. Hîc hæret ipſis aqua, & judicium; ad cætera tamen dijudicanda ſatis expediti. Quid dicam ut ab his me expediam, nec tamen malâ gratiâ? Sanè aut in una capitis parte non ſatis ſibi conſtare quod læſum eſt cerebrum, omnino dicendum 26.

Unde hoc fiat exponitur.

Digitized by Google

dum eſt: aut certè, dum varia timore concitante, per phantaſiæ cellulas, & cerebri ventriculos diſcurrerent peccatorum ſimulacra & phantaſmata, unum fortuito caſu, validiùs in cerebri ſubſtantiam impegiſſe, & viſcoſo melancholicoque humori impactum inhæſiſſe, ibique cæteris phantaſmatis diffugientibus fixiſſe ſedem; iſthic ab imaginativa virtute ſemper conſpici, indeque fieri, ut mens ad idem, quod ſibi ſemper præſens eſt, peccati trepidet ſimulacrum; aut etiam ad alia, quæ tamen huic quod phantaſiam primò læſit, ſunt ſimilia ejusdemque generis. Hinc fit, ut qui ſemel in reſtitutione facienda aut facta, à ſcrupulis ingentem paſſus eſt cerebri labem, eandem etiam paſſurus ſit in omnibus quæ reſtitutionis materiam ſpectant. Accurrunt enim illicò ſpecies ejusdem genii, & generis, cùm unicum ſibi ſimile phantaſiæ dominari perſentiſcunt, totumque exinde ambiunt cerebri dominatum. *Qui uno ſcrupulo laborat, illud laborabit infinitis ejusdē ſpeciei.*

27. Atque hæ ferè ſunt, quæ ex ipſa corporis compactione, & interna cerebri compoſitione exiſtunt ſcrupulorum cauſſæ, aut ſi ita vis ſcrupulorum potiùs fomenta. Fateor quidem inter alias hujus morbi cauſſas, ignorantiam à Theologis quibusdam annumerari. Verùm qui ex inſcitia oriuntur, propriè dicti non ſunt ſcrupuli. Errores ſunt, & ſcrupuli dicuntur, ſed impropriè; nos autem de meris ſcrupulis nunc agimus. De erroribus enim Tractatu 3. actum eſt ſatis. Errores autem ſi fuerint quibus laborantur, facilè eos erit deponere, cùm de rei veritate patientur ſeſe modeſtè inſtrui. Id autem facilè patientur, ſi phantaſmatis non agantur. His autem ſi inhæreant præfractè, etiam poſtquam errorem edocti fuerint, tum verò fateor inſcitiam & errorem, in ſcrupulos degeneraſſe; neque eos poſthac ignorantia, ſed veris ſcrupulis laborare. *Aliquando ignorantia degenerat in ſcrupulos.*

§. III.

Proponuntur cauſſæ externæ ſcrupulorum.

28. Præter has quas expoſui ſcrupulorum ſcaturigines naturæ inſitas, fateor nonnullas eſſe extrinſecùs advenientes cauſſas, per quas aut ſeminantur ſcrupuli, aut ſi quæ fortè animo inſper- *Cauſſa externa ſcrupulorum.*

ſa ſint ſemina, excitantur, incrementum accipiunt, ac denique quæ fuerant antè exigua, in immenſam excreſcunt molem.

Prima, commercium cum ſcrupuloſis. Ac prima quidem eſt, ipſum cum ſcrupuloſis hominibus commercium. Etenim contagioſus admodum eſt hic morbus, nec attactu ſolùm inficit, ſed & ſolâ nonnunquam præſentiâ malum affricat. Nec verò id miror. Cùm enim, uti dixi, ſcrupuloſi genius puſillanimis ſit & timidus, & ſubinde etiam arrogans ſuique tenax; ex utraque cauſſa fit, ut rationes conquirat undique, quibus ſcrupulos ſuffulciat, ſibique perſuadeat ſe ſentire non imprudenter. Itaque cùm in hominem, aut etiam in librum incidit, ſibi ut quidem arbitratur faventem (quid autem non favet ſcrupuloſis, ut pertinaciam ſuam quaſi manu teneant, & defendant?) illicò quidquid dixerit, ambis, ut aiunt, brachiis amplectitur, neque jam ſcrupulis agi ſe judicat, ſed ratione bona, utpote quæ à viro ſancto, aut optima fœmella fuerit confirmata; & ſic fit morbus animi incurabilis. 29.

Timidus timidum facit. Rurſus autem, cùm eum, cujus auctoritas apud ipſum tanti eſt, ut ſententiæ ejus prorſus adhæreat, videt ſuſpicionibus agitari, pavere ad omnia, nullique rei quaſi certæ ſe committere; illicò ipſi quoque movetur phantaſia, dubium ſuboritur, illudque metuit, ad quod alium viderit impalleſcere: nihil enim tantoperè meticuloſo timorem facit, quàm metus alienus. Ideo non abs re fortiſſimus Imperator Gedeon, Madianitis illaturus bellum, relaturusque victoriam ſacris Litteris adeò decantatam, cùm non paucos videret vultu pallido, inceſſuque languido vix corpus trahere, aut arma ſuſtinere, illicò edicto publico totis caſtris juſſit proclamari, *Qui formidoloſus eſt, & timidus, revertatur.* Qua de cauſa? *ne paveſcere faciat corda fratrum ſuorum, ſicut & ipſe timore perterritus eſt.* Optimum ſanè Imperatoris conſilium. Abſcindenda erat mali origo, ne contactu in omnes ſerperet. Serpit autem in meticuloſos maximè; tum quia timenda eſſe illicò ſibi perſuadent, quæ aliis metum incutiunt; tum quia timori ſuo ab aliena trepidatione petunt non tantùm exemplum, ſed & patrocinium. Sic timidus timidum fovet, & ſuo metu auget alienum. Et navigationum inexpertis, ſi quando tempeſtas etiam exigua ingruerit, major oboritur trepidatio, à vicini rem etiam inexperti pallido vultu, intempeſtivisque vocibus, quàm ab ipſa ventorum tempeſtate, quæ ſæpe nulla eſt, 30.

Judic. 7. v. 3.

niſi

niſi in animo trepidantis præter rem.

31. Secunda ſcrupulorum externa cauſſa, & penè præcipua, aut potiùs faber, & ſimul etiam inſtrumentum, eſt diabolus. Non quidem quòd exiſtimem, malignus ut ſit & perverſæ mentis, tantâ eum valere eloquentiâ, ut ſuo marte falſisque rationibus quibus innituntur ſcrupuli, quidquam homini ſano, nec rerum ignaro poſſit perſuadere. Iſtud enim qua quæſo mihi dæmon oratione, aut quibus verborum lenociniis imponet, ingens me crimen commiſiſſe, quòd bina ſtramina in crucis figuram decuſſata, dum plateas obambulo, pedibus fortè conculcarim? aut quòd Veneris die, panem ſciderim cultro, quo pridie carnes diſſecui? certè id mihi ne ipſamet quidem eloquentia fecerit eſſe credibile. Et tamen iſtius furfuris paſſim ſunt ſcrupuli.

Secundo ſcrupulorũ cauſa eſt diabolus.

32. Hoc tamen fateor, egregium agyrtam eſſe; circumſpectare omnia, totamque corporis temperiem dum aſſequitur (quod quidem ipſi eſt facile) tum verò ut in rem ſuam ſanguinem moveat, humores alteret, variaque quæ in cerebri ventriculis deliteſcunt ſimulacra phantaſiæ repræſentet, artificem eſſe non vulgarem. Rurſus ut ſimulacrorum variorum ſpecies inter ſe combinet, & quaſi conſuat, veteramentarius eſt calliſſimus, atque in paucis excellens. Itaque ſi quem viderit naturâ timidum, aut melancholicis cogitationibus implexum; tum verò partes ſuas agit, gnaviter ſanè & induſtriè. Cùm enim ſatis noverit, peccatorum objectâ ſpecie vel minima, hominem ſolere perturbari, illicò graviſſimi ſceleris, quaſi jam jam committendi aut etiam commiſſi, imaginem phantaſiæ repræſentat; blaſphemiæ puta, deſperationis aut luxuriæ: eamque humoribus tetris obvolutam, circa imaginativæ potentiæ valvas, vi detinet; ſic ut aliud nihil, præter hanc quæ ſemper oculis internis obverſatur ſceleris ſpeciem, animus ſic præpeditus poſſit meminiſſe. Cùm verò naturæ, ſanguinisque conſtitutione timidus ſit ille, cujus dæmon animum pertentat; facilè ad mali imaginem exhorreſcit. Quod cùm ſceleſtus veterator perſentiſcit, tum omni arte phantaſma iſtud in tetriorem figuram effingit, adjectis aut vaporibus quibus phantaſma fœdiùs refringatur; aut etiam aliis peccatorum rerumque ſimulacris, quibus in monſtrum abit figura, non exiguos tamen timores paritura. Puerorum dicas eſſe terriculamenta, qui neſcio quas ferarum aut dæmonum figuras

Scrupulos excitat admovendo phantaſmata, naturæ cujusque accommodata.

Ea in phantaſia detinet, & facit tetriora.

ori opponunt, ut pueris ſibi coævis metum faciant. Sed quod pueris luſus eſt, id diabolo ad terrendos animos eſt artificium. Vtrumque mera fictio eſt, mera ludibria: non fictos tamen exhibitura ſunt timores. Adeo enim ludificationibus eiuſmodi planè ridiculis, puerilibuſque terriculamentis, laſſatur tandem animus; ut ad nullam prorſus actionem, neque quæ Deum, neque quæ rem privatam, aut publicam pertinet, ſatis ſe queat explicare. Hinc tandem manus dat degener mens, neque quidquam aggreditur virtute ſua dignum & Deo.

Finis quem ſibi in ſcrupulis concitandis præfixū habet dæmon, eſt delaſſare animi vires.

33. Hoc autem cùm dæmon obtinuit, tum verò victoriam retulit, etiamſi peccatum non perſuaſerit. Non enim hoc ſibi propoſuerat, animum ad virtutem factum ſceleribus expugnare, ſed ſtultis umbraticiſque velitationibus ita delaſſare, ut præ defatigatione arma abjiciat, quæ nulla inferni vis ei poterat extorquere. Detexit has imbellis inimici technas & artes, egregius diaboli antagoniſta, & debellator D. Ignatius, eaſque, ut cunctis proſtaret quod in ſe fuerat expertus, in aureo Exercitiorum libello deſcripſit hiſce verbis: *Callidè obſervare ſolet inimicus, qualiſnam ſit animæ cuiuſvis conſcientia, craſſiorne an delicatior. Et ſi quam invenit delicatam, multò quoque delicatiorem efficere nititur, & in extremum quemdam redigere anxietatis gradum, ut ſic miſerè turbatum, à profectu ſpirituali tandem deiiciat. Puta ſi animam noverit quæ peccato nulli conſentiat mortali, neque veniali; imò ne umbram quidem, ut ſic dicamus, voluntarij peccati ſuſtinere queat; tunc, quoniam non poteſt veram illi peccati rationem objicere, eò ſatagit adducere, ut peccatum ibi eſſe credat, quod reverà non eſt, cuiuſmodi eſt de verbo aliquo, vel cogitatiuncula repentina. Craſſam è diverſo animam, ſeu Conſcientiam, reddere craſſiorem ſtudet; ut quæ negligebat priùs venialia peccata, mortalia quoque nunc parum curet, ac indies minùs reſpiciat.* Non poterat res tota dilucidiùs exponi. Sanè rem expertus loquitur; & ſi uſquam, hîc profectò locum habet tritum iſtud & pervulgatum, *Experto crede.*

S. Ignat. in lib. exerc. nota 4 de ſcrupul.

Tenebras quærit anima, ut ſcrupulos illi ingerat.

34. Solet autem artes ſuas tum maximè admovere verſutiſſimus impoſtor, cùm aut vitio corporis & cerebri, aut fortunæ adverſæ cogitationibus, aut infœlici rerum eventu perculſus eſt animus, & quaſi tenebris obvolutus. Tum enim quaſi in nocte media conſtituto, terribiliora apparent omnia. Vtitur ergo

oppor-

opportunitate data ſagax dæmon, eaque homini ſic præpedito immittit ſpectra, quæ quaſi per tenebras viſa magis terreant; & dum terrent, attentionem omnem ad cætera præpediant, majoribusque dein tenebris trepidantis animum involvant: ſic ut nulla ei lux appareat, aut affulgeat, quâ quidquam poſſit de ſe actionibusque ſuis rectè decernere. Sic nempe tenebris timor, & viciſſim tenebræ mentis timori, mutua dant incrementa. Ita dicertè David: *Timor & tremor venerunt ſuper me*, *& contexerunt me tenebræ.*

& per ſcrupulos tenebras mentis auget.

Pſ.54.v.6.

35. Illa denique ſolennis eſt dæmonis aſtutia, ut cùm ex ſententiâ, ſua videt artificia, & ludibria objecta proceſſiſſe, timorem nempe ſeſe gravem animo incuſſiſſe; tum verò, ut totum ſibi animæ aſſerat imperium, vires aſſumit, & in eam partem quâ data porta eſt ſcrupulis, ferociùs incumbit. Et aut idem, quod primam impreſſionem fecit, ſcrupuli ſimulacrum identidem diu noctuque menti repræſentat, aliis tamen aliisque rationibus quaſi veſtitum; aut etiam novas ſcrupulorum conſcribit copias; omnigenas, inquam, adornat falſimonias, dubitationes ingerit infinitas, quibus miſerandum in modum mens in varia diſtrahitur: & dum nihil quidquam expedit, tandem afficitur ingenti rerum Divinarum tædio, & præ nimia laſſitudine manus dat. Atque hæ quidem dæmonis artes ſunt.

& tandem laſſitudine mentem expugnat.

36. Fateor tamen tertiam ſcrupulorum externam cauſſam, non rarò eſſe Deum ipſum, non ſine ſummo judicio & ſapientia, angores illos innocentiſſimis etiam mentibus immittentem, aut certè permittentem immitti. Nam ſanè, ſi immodici non fuerint, nec ſupra metas exorbitent, habent & ſcrupuli fructus ſuos, & quidem minimè pœnitendos.

Tertia ſcrupulorum cauſſa eſt Deus.

37. *Primò* enim cùm acerbiſſimi ſint toleratu, graviſſimosque aculeis ſuis dolores afferant, certè pro peccatis commiſſis, ſi ratione bona ſubmiſſeque tolerentur, ingentem dabunt ſatisfactionem; pœnasque Purgatorii flammis luendas, acrimoniæ inuſtæ vi expiabunt. Quòd ſi autem morbos quandoque acutiſſimos, peccatorum ſordibus eluendis, corpori immitat ratione optima amicorum ſollicitus Deus; cur non & animæ cruciatum aliquem, eandem ob cauſſam, modico præſertim tempore duraturum poſſit permittere? id verò ſi faciat, cur non dicendus eſt amicorum ſuorum incolumitati æqui bonique conſulere?

Fructus primus ſcrupulorum.

Secun-

Fructus ſecundus. *Secundò* plurimum etiam ſecum boni afferunt ſcrupuli, præſertim iis qui è diſſoluto vivendi genere recenter retracti, ad meliorem frugem, & vota verterunt & ſtudia: quòd nempe præacutis ſcrupulorum aculeis acti, majus odium concipiant anteactæ vitæ, cujus tam amaros modò fructus ſentiunt: & ſic, in arrepto vitæ innocentioris inſtituto perſequendo, validiùs confirmantur. 38.

Tertius fructus. *Tertiò* cùm peccatorum reliquias anxiè examinant, & expendunt, etiam eas ſæpiùs deteſtantur. 39.

Quartus fructus. *Quartò* dum ſpeciem etiam minimam peccati tantoperè exhorrent, veri apertique ſceleris odium imbibitur; neque facilè hoſtis commercium quis admiſerit, qui ejus umbram ſolet expaveſcere. Ita D. Ignatius. *Poſterior*, inquit nempe verus ſcrupulus, *per tempus aliquod (dum præſertim recens eſt vitæ melioris inſtitutio) animam rebus ſpiritualibus vacantem non parum juvat, cùm eam mirum in modum purget, atque ab omni peccati ſpecimine abducit.* An non ægris id uſu venit, ut cùm ex morbo periculoſo & gravi, quo vires corporis admodum afflictæ ſunt, & detritæ, utcumque emerſêre, periculum licèt evaſerint, tamen à ſagaci Medico præcepta accipiant, quibus & aëris inclementiam fugere ſollicitè, parciùs edere, cibiſque à ſe deſignatis abſtinere aliquantiſper jubeantur? quinimò & vini largioris, & ferculorum, præſertim quibus æger inhiabat, ſuſpiciones ingerit, eaſque in eorum uſu circumſtantias circumſcribit, quæ in bene valente ſanoque corpore, obſervationes forent futiles, nugæ meræ. Sic ſanè optimo conſilio, eos præſertim quos magnæ animi ægritudines diu afflixêre, quos rerum fluxarum perverſus uſus, quos affectionum libidiniſque temperies, in plurima egêre ſcelera, patitur Deus ſollicitudine anxiâ conflictari, aerem ipſum ne noceat exhorreſcere, ubique pericula ſuſpicari. Utile id eſt imprimis è tanto morbo convaleſcentibus, ut ſibi non negligenter caveant, debilibus adhuc & imbecillibus; ne minimâ rurſum veterum peccatorum afflati aurâ, corripiantur iterùm antiquo malo, & in conſueta ſibi ſcelera relabantur. 40. *S. Ignat. ſupra not. 3.*

Quintus fructus. *Quintò* juvant ſcrupuli, ut iis correptus ſobriè de ſe ſentiat, imbecillitatem ſuam ſeriò agnoſcat, atque ſe in omnem demiſſionem animi modeſtè componat. 41.

Juvant

42. Juvant *denique* ut ad Deum magnâ fiduciâ accurrant; ejus auxilium, ſine quo ſe nihil quidquam poſſe confitentur, ſeriò, magnaque animi contentione implorent; Divini vultus radium expetant quo mentis tenebræ diſcutiantur, optataque lux redeat, quæ quid agendum ſit aperiat, & diu expectatam menti referat ſerenitatem. Hos ergo alioſque fructus quamplurimos ſecum ſcrupuli, cùm non admodum ſunt exorbitantes, afferre cùm poſſint & verò ſæpè afferant, nullus ſanè poſthac mirabitur, Deum eſſe nonnunquam ſcrupulorum originem, quibus non leviter ſibi amiciſſimos patitur conflictari: præſertim cùm veriſſimum ſit iſtud Apoſtoli effatum, *Fidelis autem Deus eſt, qui non patietur tentari vos ſupra id quod poteſtis, ſed faciet etiam cum tentatione proventum, ut poſſitis ſuſtinere.*

Sextus fructus.

1. Cor. 10. v. 3.

§. IV.

Exponuntur ſigna ex quibus dijudicari poſſit, an ſcrupuli ſint à natura, an à dæmone, an à Deo.

43. Tam variæ itaque cùm ſint ſcrupulorum origines, operæ pretium erit ſigna quædam in medium producere, per quæ, à qua cauſa ſinguli proveniant, haud diffici'e erit dijudicare. Et primò quidem iſtud indubitatum eſt, ſi quando à Deo ipſo, aut etiam per Angelum, animæ prorſus perpurgandæ immittuntur, non longo eas durare tempore; & tandem tempeſtatem omnem ſummâ malaciâ, mentiſque ſerenitate placidiſſima commutari. Contigit id certè D. Ignatio, primis in melius commutatæ vitæ diebus, & in ipſa ſtadii decurrendi janua. Manreſanam ſpeluncam vix ſubierat, auſteriſſimæ vitæ prima poſiturus tyrocinia: & ecce quaſi agmine facto, in hominem nihil minus cogitantem infeſti undique incurrunt ſcrupuli. Tota ei anteactæ vitæ ſcena ob oculos proponitur, Exomologeſi quantumvis feriæ, & accuratæ, quam in Serrato Monte inſtituerat, non acquieſcit. Singula in memoriam vocat, expendit, trutinat; & dum attendit ſingula, ad omnia expaveſcit. Sic totæ tranſiguntur noctes, & dies, labore improbo, timore prorſus inſuperabili, fructu nullo. Conciderat devictus Heros, niſi divi-

Scrupuli qui à Deo ſunt, non diu durant & cum magna animi tranquillitate deſinunt.

Patet in S. Ignatio.

Ribadin. in vita S. Ignat. l. 1. c. 6.

Ff nus

nus favor, pectus intrepidum hactenus, nova virtute obarmaſſet. Pertinaci octo dierum ab omni cibo potuque abſtinentia, importunos hoſtes expugnare dum nititur, nequidquam nititur. Obedientia ſola victoriam dedit. Juſſus tam inauditum jejunium ſolvere, quod octo dies jam tenuerat; aliqua tunc ei oborta eſt lux & tranquillitas. Sed brevi oborta iterum tempeſtas adeò viri pectus oppreſſit, ut jam jam naufragium facturus, & de conſtantia arreptæ vitæ dejiciendus planè ſibi videretur. Cùm ecce tyronis ſui labores miſeratus Deus, virtute viri ſatis ſuperque comprobata, illicò diſcuſſæ ſunt infeſtæ tenebræ; Divina menti lux rediit; fanaticos agnovit hoſtes; metus omnis abiit; & ſubitò ea oborta eſt ignatio ſerenitas, quæ toto eum vitæ deinceps tempore comitata, in tantum heroem evexit, præclariſſimosque docuit ab infernis hoſtibus triumphos reportare. *Imperavit* nimirùm, imperare qui potuit, *ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna.* Matth. 8. v. 28.

Exponitur id ratione. Deus exercet animam, ut eam purget à vitiis.

Sic agit Deus. Quos exercet ſcrupulis, non diu exercet, ne ſuccumbant; nec ſine pacis liquidiſſimæ beato fructu, ne fruſtranea fuerit, tam dura amici optimi exercitatio. Etenim cùm id ſolùm in objiciendis menti ſcrupulis, propoſitum ſibi habeat Deus, à priſtinis peccatorum reliquiis animum perpurgare, & majorem, uti diximus, peccati committendi horrorem incutere; hæc cùm ſufficienter eſt aſſecutus retrahit tandem & manum, & ſcrupulos, virtutis indecendæ tempeſtiva quidem, ſed tamen temporalia tantùm inſtrumenta. Hunc eſſe ſibi familiarem agendi tenorem, per Iſaiam teſtatur Deus ipſe: *Sanctum,* inquit Propheta, *nomen ejus, in excelſo eſt in ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu, ut vivificet ſpiritum humilium, & vivificet cor contritorum. Non enim in ſempiternum litigabo, neque uſque ad finem iraſcar, quia ſpiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam,* quibus nimirùm inania phantaſmata diſſipentur penitùs, atque in auras abeant. Si enim animæ munditiem accurare volebat Deus, et quid ultrà litiget, Conſcientiamque extimulet ſi penitùs eſt perpurgata? ut quid medicinam adhibeat, ubi ſcrupulorum amaroribus, morbi ſuperatæ ſunt reliquiæ, & totus ſibi animi conſtat vigor? Fruſtranea ſanè hæc eſſent poſthac adminicula, ſine fructu medicinæ, adeoque intempeſtivæ: Deus autem nihil agit importunè, aut quod ſit præter rem.

44.

Iſa. 57. v. 15. & ſeqq.

Quid

Ibid. v. 18. Quid ergò? audi eodem loco apud Prophetam, inſtituti ſui rationem reddentem Deum: *Vias eius*, inquit, *vidi, & ſanavi eum, & reddidi conſolationes ipſi, & lugentibus eius. Creavi fructum labiorum pacem; pacem ei qui longè eſt, & qui propè, dixit Dominus, & ſanavi eum. Impij autem quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt; & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum. non eſt pax impiis dicit Dominus.* En ut pacem ſano afferat, conſolationesque ex ipſis quos animo admovebat angoribus, medicinâ fœliciter peractâ, educat Deus. *Reddidi conſolationes*, inquit, nimirùm *quia ſanavi eum.*

45. In alia omnia abit dœmon. Cui cùm nihil adeò præfixum ſit, quàm ut quos ad ſceleſtam vitam perſuaſionibus ſe videt non poſſe pertrahere, eos angoribus urat, ſcrupulisque perturbet; quò magis ſibi ſuccedere videt artes ſuas, eò illis inhæret præfractiùs, pluresque obvolvit ſcrupulos. Vexat enim, tantùm ut vexet, non verò ut mentem curet. Hinc ſi quem ſtimulis eò peturſerit, ut de peractis bona fide Confeſſionibus dubitare incipiat, novamque de anteacta vita exomologeſim ad ſedandos animi cruciatus inſtituat; tum verò novos ſubjiciet animo ſic perturbato ſcrupulos, & non unam tantùm, ſed & centenas exomologeſes ſuadebit, & facilè perſuadebit deceptor improbus; & quidem non uni tantùm viro, ſed variis Confeſſariis exponendas. Sic trahitur per diverſa ſubſellia infœlix anima; ubique luctus ſuos deponit, ubique ingemit, & nuſquam ſolatii quidquam adipiſcitur. Evidens iſtud autem eſt, ſtimulos ejuſmodi, quantumcumque videantur ad meliora compellere, à Deo non ſubmitti; quandoquidem etiam dum ſcrupulis mentem exercet & urit Deus, non alium ſibi ſcopum præfixum habeat, quàm plenam animo ſic turbato inducere ſerenitatem. *Ego enim ſcio cogitationes, quas ego cogito ſuper vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem vobis finem, & patientiam.* Itaque cogitationes illæ quæ nuſquam finem habent, & nunquam terminantur, agglomerantur quinimò indies, & exurgunt *quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt, & redundant fluctus eius in conculcationem & lutum*; neque pacem tantopere quæſitam, poſt ſummam animi defatigationem afferunt; manifeſtum eſt à Deo non exiſtere. An autem à depravatis humoribus, an ab ipſo dœmone primam trahant originem, id quidem ad rem noſtram pa-

Diabolus vexat homines ut eos defatiget.

Jerem. 29. v. 11.

Iſaias ſup.

Digitized by Google

rum facit, dummodo à Deo non eſſe conſtet. Vndecumque demum ducant exordium, æquale afferunt damnum animæ: cùm iſtud certum ſit, neque quidquam ſine humorum intemperie in animam per ſcrupulos dæmonem agere; neque etiam quidquam in cerebro humano per atram bilem, aliosve exorbitantes humores turbari, quin illicò rei benè gerendæ ſpe, accurrat impoſtor acutiſſimus, ſuasque partes agat callidiſſimè.

Quandonam ſcrupuli incipiant à naturali intemperie corporis.

Indicia duo.

Quòd ſi tamen, ſine ulla prorſus præcedente cauſa, quæ menti dolorem aut perturbationem poſſit incutere, angi cor, obduci vaporibus cerebrum, & horrore ſubito corripi tibi membra perſentiſcis; atque exinde ſcrupulorum ſi tempeſtas mentem occupat, non ex vano dices, tumultum omnem, animique perturbationem, ex atra bile fæculentisve humoribus, qui cerebrum ſubeunt, anterioremque (ubi imaginandi facultas reſidet) cellulam inficiunt, ducere initium; cumque eſſe naturæ morbum, ac cerebri infecti vitium. 46.

Et hoc quidem longè certiùs tibi perſuadebis, ſi non una ex parte exſurgant ſcrupuli, ſed undique quaſi agmine facto proſiliant. Si, inquam, in qualibet quam aggrederis actione, timor obrepat; adeò, ut tam angaris ſi comedas, quàm ſi cibo abſtineas; peccaturumque te credas, & cùm loqueris, & cùm taces; & cùm te domi contines, & cùm eâ egrederis; & cùm vigilas, & cùm concedis cubitum. Sanè ſi quævis materia metus faciat, cerebri malè feriati id vitium crede. A triori enim ſanguine aut bile, non prima tantùm, ſed & ſecunda correpta eſt cellula, in qua æſtimativam animæ vim reſidere, cum Galeno, docent Medici. Quæ cùm ſemel è loco ſuo & ſtatu convenienti eſt deturbata, nuſquam pedem figit emota mens, & quaſi cæca oberrat undique, nullumque de rebus actis agendisve, ſanum quod ſit, fert judicium. Hanc autem æſtimativæ potentiæ evagationem facilè, altiori, quodque à phantaſmatis non dependet, mentis judicio, quivis diſcernet, cui tota necdum everſa eſt mens. 47.

Indicia quatuor unde diſcernas an ſcrupuli veniant à dæmone.

Indicium primum.

Quod ſi tamen etiam accuratiùs dignoſcere libeat, quinam ab ipſo dæmone immiſſi ſint ſcrupuli; aut ſi non immiſſi, quandonam ſaltem iis ſeſe inſerat improbus veterator, id ſanè jam erit oppidò manifeſtum. Et quidem, nullum de hac re dubium relinquitur: *Primò*, ſi angoribus illis tandem deturbati de con- 48.

ſtan-

ſtantia animi incipis; ſi ab arrepto vitæ frugalioris ſtudio, præ nimia mentis fatigatione te ſenſim avocari; & præcipuè, quod diabolicum eſt maximè, ſi de ſalutis aſſequendæ ſpe & fiduciæ dejici, & tamquam de re deſperata repelli te quaſi per vim perſentiſcis. Vafra quidem ſunt hæc dœmonis artificia; ſed nimis evidentia, quàm ut auctorem tam funeſtum celare nos poſſint. Detexit has technas jam dudum, cœleſti luce perfuſus Ignatius. Vnde iſtud eſt ejus præclariſſimum effatum; *Sin autem per diſcurſum mentis aliquid offertur vel ſequitur, quod ex ſe malum ſit, vel avocet à malo; vel ad minùs bonum impellat, quàm anima priùs quærendo ſequi decreviſſet; vel animam ipſam defatiget, angat ac perturbet, ſublata quæ priùs aderat quiete, pace, & tranquillitate; evidens tunc erit indicium, auctorem eſſe cogitationum eiusmodi ſpiritum malignum, utpotè utilitati noſtræ ſemper adverſantem.* En ut de auctore peſſimo minimè dubitet, in hac palæſtra exercitatiſſimus athleta. Plurima ſanè poſſent exinde conſectaria derivari, quæ brevitatis causâ prætereo. Iſtud tamen diſſimulare non poſſum, quod ex hac ſanctiſſimi viri ſententia pateat.

S. Ignat. in ſecundis reg. de diſcernen. Spiritib. R. 5.

49. *Secundò*, minimè etiam dubitandum eſſe, à diabolo ingeſtos eſſe ſcrupulos, quoties illi ſanctiſſimis actionibus intercurrunt, præſertim ſi iis aliàs non admodum perturbaris. Contingit enim, idque ſæpiſſimè, ut quis dies integros placidè agat, nullo peccati metu rebus quotidianis interſit; cùm verò ad ſacràm Synaxim, aut exomologeſim animum ſeriò applicat, tum verò percelli ſe ſentit, horrore concuti, & ab ipſa ſacra menſa neſcio quo metu deturbari. Evidens eſt illius aſtu tempeſtatem hanc excitari, qui actionem tam ſanctam prorſus optaret convellere, aut ſi non poteſt, ſaltem religionis actum inſanis angoribus interturbare. Semper enim ut rectè D. Ignatius, *utilitati noſtræ adverſatur.* Secundum.

50. *Tertiò* ab eodem capite ſcias diffluere ſcrupulos, ſi in una tantùm peccati ſpecie metus illos angoreſque percipias, neque ad alia tantoperè exhorreſcis. Etenim cùm omnia prorſus ſcelera averſetur Deus, certè quæ ab ipſo immittuntur animæ cogitationes, bellum cuicumque peccato inferent, neque mentem ſibi dilectam patietur Deus ulla criminis ſibi exoſi ſpecie irretiri. Et tunc quidem, Tertium.

51. *Quartò* evidentius id erit indicium, ſi ad cætera projectus ſis, Quartum.

 neque

neque quidquam penſi habeas, quantum diſſolutis tuis moribus offendatur Deus; interim tamen circa minutias quasdam exileſque res tibi mens hæreat, peccandi periculo prorſus perterrita & ſuſpenſa. Ridendus planè eſt hic angor, uti importunus, ita & intempeſtivus admodum. Certè de facetiarum genere mihi ſemper viſus eſt Samaritanæ mulierculæ apud D. Joannem ſcrupulus. Angebatur enimverò quòd communionem ſermonis cum Chriſto Judæo haberet; & de committendo ſcelere admodùm ſollicita: *Quomodo*, inquit, *tu Iudæus cùm ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.* Ingens profectò facinus, enorme ſcelus! Interim quæ aquam Judæo detractat porrigere, ne ſeſe contaminet ſcelere; non erubeſcebat corpus proſtituere per ſummam infamiam, vetitiſque & fortè non unius ſcortatoris amplexibus inhærere. Ita ſæpè fit; reperiuntur ejuſmodi homines non pauci, quibus preces ſolitas non abſolviſſe, luſtrali aqua ſe non abluiſſe, micam panis die jejunii glutiviſſe, ſumma ſit religio, variiſque, id ſi fecerint, urgentur animi ſtimulis. Interim per ſummam impudentiam quælibet effutiunt, arrodunt omnia, diſſenſiones ſerunt, fovent odia, Dei hominumque apud eos eſt contemptus par. Acum die Dominica veſtibus admoviſſe, ſummum crimen eſt; nullum verò, famam innocentis hominis linguâ conficere. Intolerandum ſcelus eſt, carnem die jejunii primis labris delibaſſe, atque id illicò exomologeſi eſt expiandum; humanas verò carnes dentibus convellere, dilacerare inquam amicitiæ leges, aliena facta in peſſimam interpretari partem, nihil non admordere, id verò tranquillo prorſus fit animo, neque ullis Conſcientia ſtimulis perurgetur. Apage ſis cum ejuſmodi ſcrupulis, aut potiùs ineptiis, quibus vel ipſi Heraclito riſum moveas, & lachrymas Democrito. Quis enim inæqualitatem hanc non videat, dæmoniſque ridiculas artes non internoſcat, quibus interim ridiculum in modum, & tamen deplorandum admodum, miſerè detineris, & illuderis?

Aliqui ſcrupuloſi ſunt in rebus exiguis, & in aliis ſunt valde diſſoluti.

Joan. 4. v. 9

§. V.

§. V.

Ponuntur ſigna, ex quibus dignoſci queas, an quis ſit ſcrupuloſus.

52. Sed ſatis ſit. Cumque morbi hujus tam importuni cauſas expoſuerimus & originem, iſtud tandem brevibus dicendum eſt, quæ demùm ſint ſigna, è quibus rectè dignoſci poſſit, an quis hac mentis ægtitudine ſit correptus. Et quamvis ex iis quæ jam expoſita ſunt, facilè id ſit ſtatuere, modò ea quæ univerſim dicta ſunt, particulatim applicentur; juverit tamen quædam criteria indicare, è quibus facilis erit hujus morbi conjectura. *Indicia, ex quibus dignoſci poteſt an quis ſit ſcrupuloſus.*

Ac *Primò* ſcrupulis ſeſe corripi rectè is ſtatuet, qui paſſim in rebus omnibus agendis de actionum ſuarum bonitate aut malitia dubitat; peccatumve eſſe ſuſpicatur id quod agit, ſine ullo, aut certè & vano futilique fundamento.

Secundò ſi ut res aliqua fortè peracta eſt perperàm, levique aſperſa ſit crimine quæ exhibita eſt actio, magno tumultu involvatur mens, angatur cor, & præter rem, culpæque commiſſæ merita exæſtuet.

Tertiò ſi re antè benè perpensâ, virique prudentis & boni conſilio conſtitutâ, illicò pedem retrahis, quòd fortè erratum ſit à te, utpotè qui totam cauſam fortè non rectè expoſueris, fortè etiam quòd à te conſultus rem non planè intellexerit; aut etiam quòd fortè non eâ ſit ſcientiâ, qui de re potuerit prudenter dijudicare. Hæc, inquam, ſi tibi importunè ingerantur, tunc ſcias non fortè, ſed certò certiùs, te ſcrupulis intricari.

Quartò evidentiùs id erit, ſi poſtquam plures conſulueris, & tibi aliiſque negotium faceſſiveris ineptiſſimum, iiſdem nihilominus, & ſæpè etiam majoribus implicaris.

Quintò ſi ea quæ cunctis patent & manifeſta ſunt, anxiè examinas, & quaſi rem admodum abſtruſam & intricatam proponis, & quidem ſæpiùs, & quidem non uni.

Sextò ſi ratiocinio, conſecutionibuſque quæ nemini ſano inciderent, de peccato commiſſo certi quid ſtatuas, firmumque judicium feras.

Septi-

Septimò, ſi peccata eſſe ſtatuas, quæ à viris optimis ſine ulla criminis ſuſpicione, vides agi promiſcuè.

Octavò, ſi dum Conſcientiæ examen inſtituis, majoribus tenebris mentem videas obſcurari.

Nonò, ſi Confeſſione, non ſemel, ſed ſæpiùs inſtituta, accreſcant dubia nihilominùs, & uti fit, aliud ex alio pullulet, novosque ſecum metus & ſuſpiciones novas trahant.

Denique ne infinitus ſim, ſi Confeſſarius, animæ inquam Medicus, aſſerat, ſcrupulis agitari te, id tecum certò & indubitatim ſtatue, eo morbo te prorſus correptum teneri. Quid verò deinde, inquies, id ſi credam? Quid? tum demùm aſſero magna ex parte ſanatum te, id tibi ſi perſuaſeris. Medicinam tum demùm adhiberi patieris malo accommodam. Nemo quæ peſti depellendæ ſunt neceſſaria, adhiberi ſibi volet, niſi qui peſte contactum ſe crediderit. Atque hoc habet ſibi ſpeciatim proprium morbus hic de quo agimus, ut nemo quantumcumque ſcrupulis agitetur, ſcrupuloſus aut dici velit, aut videri. Et quamvis res ſit oculis conſpicua, & omnium ore decantata, numquam eo ſeſe morbo correptum eſſe, fateri appetat. Forraſſis ne videatur aliis inſanire, aut etiam ut nullam medicinam recipiat, ſibique ſoli tantò vehementiùs inſaniat. Quamquam & hîc etiam diaboli artes agnoſco, qui unà cum ſcrupulis, inſignem ſolet turbatis mentibus ingenerare arrogantiam, judiciique pervicaciam, ut ſoli ſibi videantur ſapere. Et donec ſic ſapiunt, omnem etiam præfractè reſpuunt mali medicinam. Sed hæc Tractatu ſequenti dicenda ſunt uberiùs.

TRAC-

TRACTATUS VIII.

DE CONSCIENTIÆ SCRVPVLOSÆ REMEDIIS.

Expectabam eum qui ſalvum me fecit à puſillanimitate ſpiritûs, & tempeſtate. *Pſ. 54. v. 9.*

Quomodo agendum ſit contra ſcrupulos, & quæ eorum ſint remedia.

PROOEMIVM.

Expoſitis utcumque cauſſis, è quibus ſuam ſcrupuli trahunt originem, explicatisque indiciis quæ morbum hunc animi manifeſtè patefaciant: iſtud nunc agendum eſt, quod in accurandis corporibus ſolent Medici, nimirùm ut ad remedia tam moleſto morbo conquirenda, ægræ menti ſagaciter applicanda accingamur. Et quidem ad duo præcipuè video Medicos animum attendere. Primò præſcribunt ægro, quid in ipſa morbi moleſtia conſtituto obſervandum ſit, quibus abſtinendum ſit cibis, quæ victui moderatio ſit adhibenda, ne morbus vires ſumat, atque ex intempeſtivo alimento crudiùs ingraveſcat. Tum verò cùm ſubtractâ mali materiâ, ſucciſa eſt morbi vis, medicamina adhibent, quibus & ipſa morbi cauſſa penitùs detrahatur, ut ſic demùm integra, ſtabilisque affecto corpori ſtet valetudo. Hæc prorſus à me erit obſervanda methodus. Et *primò* quidem dicendum eſt, quid agendum ſit homini ſcrupulorum angoribus reipsâ æſtuanti, & qua ratione iis, ne malum ſerpat longiùs, ſit obviandum. *Deinde* ſcrupulorum cauſſis manum admovebimus, eaque ex Theologorum

Aſcetarumque communi conſenſu & præſcripto dabimus medicamina, quæ ſi ſeriò adhibeantur, ſine ullo dubio vim intolerabilis morbi admodum infringet, & fortaſſis etiam, Dei aſpirante gratiâ, radicem ipſam penitùs tollent.

§. I.

Quiſquis à ſcrupulis curari vult, ante omnia ſibi perſuadeat nullam in ſcrupulis eſſe ſanctitatem: deinde ſe eo morbo laborare.

Duæ difficultates in curandis ſcrupulis occurrentes proponuntur.

OPeræ pretium, imò & neceſſarium fuit, importuni morbi 1.
tum cauſſas, & originem, tum etiam indicia diagnoſtica exponere. Hæc quidem, ut facilè conjiciat, an ægritudine illa correptus ſit: illa verò, ut morbi malitiâ ex cauſſæ perverſitate ritè percepta, tantò libentiùs de remediis ſermones ſibi exhiberi patiatur, eaque malo adhibeat etiam avidiùs. Iſtud enim video, duplici ex capite plerumque fieri, ut tanta in hoc morbo curando inveniatur difficultas. Primò quidem, quòd eo ſe tactum eſſe, nemo facilè fateatur. Secundò quòd etiam ii, qui correptos ſeſe hac ægritudine ſentiunt, ſæpe ſibi perſuadeant, adeo nullum ei malum ſubeſſe, ut ex adverſo exiſtiment ſcrupulos præcipuæ cujuſdam ſanctitatis eſſe indicia, aut ſaltem ad eam conſequendam egregia adminicula: denique eſſe tenerioris cujuſdam & ad virtutem inflexæ Conſcientiæ incitamenta & ſtimulos, quibus ad altioris innocentiorisque vitæ ſtudia impenſiùs urgeantur.

In ſcrupulis paſſim nullum eſt virtutis adminiculum.

Inſignem enimvero errorem, aſtutamque dæmonis fallaci- 2.
am! non ſatis ei erat homines probos artibus ſuis intricare, niſi & ſpecie ſanctitatis, virtutiſque exercendæ fuco, turpiter deciperet. Quaſi verò probis eſſe non datetur, niſi anxiis & de Conſcientiæ innocentia ſcrupuloſè timidis, imprudenterque ſollicitis. Hoc enim verò eſt perfectionis viam decurrere, anxium ſemper eſſe de via, & ad ſingula quæ occurrunt, hærere mente perculſa miſereque attonita. Certè nunquam ſe magis iter ſuum promoviſſe fatetur David, quàm cùm ſoluto animo, apertoque ut ait corde, viam cui inſiſtebat alacer decurreret. Currebat inquam,

quam, non ibat lento paſſu, uti de ſeſe fatetur, animo & bona ſpe plenus; *Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum*; currit dilatato corde ſanctus David; ubi miſeræ illæ contractæque animæ, corde angoribus oppreſſo, ad ſingula ceſpitant; præterquàm quòd præ timore panico, vix ſpiritum anhelum ducant. Quid ergo? an mihi perſuaſerint, ſanctitatem rem eſſe tetricam, plenamque faſtidii? An teneram non credunt eſſe Conſcientiam, niſi quæ ad vanas mali umbras illicò exæſtuet, & quodammodo ſuffocetur? verùm hoc deinde fuſiùs diſceptabimus. Illud mihi nunc ſufficit, teſte Davide, teneram Conſcientiam pace frui liquidiſſima, quam cùm ſcrupuloſis deeſſe conſpiciam, illicò mihi manifeſtum ſit, longè inter ſe diſſidere teneram Conſcientiam & ſcrupuloſam. En Davidis, à me dicta confirmantis apertiſſimum teſtimonium. *Pax multa diligentibus legem tuam*; *& non eſt illis ſcandalum.* ſive uti legit Agellius, *& non eſt illis ſcrupulus.* Perinde autem eſt, ut Prophetæ mentem intelligas, ſeu ſcrupulum legas, ſeu ſcandalum. Si enim ſcandalum eſt ſaxum aliquod, in quod ſi impingas, ruinæ aut lapsûs eunti datur occaſio; ſcrupulus ſanè eſt lapillus, aut ſcrutum exiguum, quod attritu ſuo euntem graviter impedit & defatigat. Vtrumque viatori officit, viamque aut retardat, aut etiam penitùs intercludit. At verò inquit David, diligentibus legem Dei, pacata ſunt omnia, & non eſt illis neque ſcandalum, neque ſcrupulus. Id eſt, quantum ego quidem intelligo quiſquis animo forti, & generoſo, fide bona, & mente imperterrita legem Dei diligit, ſeu viam mandatorum Dei ingreditur, & dilatato corde tranſcurrit; is profectò neque ad ſcandala ceſpitat, neque ob ſcrupulos vacillat, aut pedem retrahit; plana ei ſunt omnia & expedita.

Pſ. 118. v. 32. — *Aliud eſt Conſcientia tenera, aliud ſcrupuloſa.* — *Pſ. 118. v. 165.*

Quòd ſi autem per imprudentiam in ſaxum aliquod aut ſcrutum fortè occurrens pedem impegerit, unde levis aliqua exorta ſit ceſpitatio; levem, inquam, ut clarè loquar, errorem ſi commiſerit; non tamen turbatur magnoperè, nec quidquam in rebus peragendis intermittit. Scit enim quid ſibi eo in eventu agendum ſit, agit autem id quod viatores ſolent ſtrenui. Hi certè dum itineri inſiſtunt indefeſſè, greſſum pro viribus agglomerant: & ſi ſaxum aliquod in via occurrerit, aut ſtipes terrà malè tectus; non illic hærent, donec manibus offendiculum amo-

Aliter viri perfecti errores parvos conſiderant, aliter ſcrupuloſi.

Digitized by Google

verint: quid enim eſt hiſce immorari, niſi & tempus, & operam perdere de nihilo? Itaque ſi altior lapis aut frutex fuerit, pedem elevant, aut tranſiliunt. Quòd ſi autem caſu pedem impegerint, non illicò viam relegunt, uti quidam per ſuperſtitioſam vanamve ut vocant obſervantiam eo in eventu actitare ſunt ſoliti; ut ſi fortè titubaverint, pedem retrahant; viamque remetiantur donec lapidem, in quem impegêre, tranſeant innoxii; ridicula hæc ſunt anuum deliramenta. Viatores enim ſtrenui, etiamſi forte ceſpitarint, quaſi ſi nihil eveniſſet ſiniſtri, inceptum iter imperterritè, cautè tamen proſequuntur. Et de his rectè dici poteſt iſtud Davidicum *Ambulant in latitudine cordis*, neque exigua quæ paſſim occurrunt viatoribus impedimenta, ipſis offendiculo ſunt, *non enim eſt illis ſcandalum aut ſcrupulus*. Et ita quidem agunt teneræ, ſed fortes Conſcientiæ. At verò ſcrupuloſæ illæ contractæque animæ, iter virtutis legunt ad inſtar timidi, imbellisque viatoris, qui nollet ſeſe viæ committere, niſi quæ & à ſordibus minimiſque etiam ſcrutis & ſilicibus prorſus foret expurgata; quinimò & cylindro ita contrita & complanata, quaſi ſi area eſſet, cui mox linum agricolæ manu inſerendum foret. Quis ejusmodi homines non rideat? timent omnia, etiam tutiſſima. Et quia ſaxa timent & ſilices, ne fortè in ſe aſſurgant, ubique ſeſe ſaxa putant conſpicere, & minimam etiam glebam ſilicem arbitrantur; neque pedem præ metu promoverint. Prorſus hic eſt ſcrupuloſorum genius. Omnia ipſis ſunt offendiculo, ſacra perinde ac profana; ſemper ſeſe aut in crimen prolapſos, aut certe prolapſuros exiſtimant. Itaque veluti ſuperſtitioſi viatores, iter relegunt: orationem, inquam, ſi fortè levis cogitatio mentem diſtraxerit, repetunt; neque ſemel dumtaxat, ſed decies imò & centies; & ſic non tempus tantùm perdunt, ſed quod pejus eſt cerebrum. Denique prout timor auget omnia, ex levi palea trabem ſibi inſanè fingunt, & montem conſtruunt ex atomo.

Pſ. 118. v. 45.

Probatur quòd in ſcrupulis nulla ſit ſanctitas.

Iſtud nunc ejusmodi homines amicè interrogatos volo, an iſthæc acta agere ſapientis animi ſit & ſani cerebri, an verò inſipientis capitis & ceriti? Hoc verò ſi ſit, iſtud rurſus peto; an in rerum natura virtus detur quæ verè ſit inſipiens, & ſtultis nixa phantaſmatis, ridiculiſque ſuperſtructa fundamentis? Hoc autem ſi nemo unus pro ſano dixerit, ut quid ſibi de ſanctitatis nota, 4.

ta,

Tractatu 7 §. 2. & §. 3. n. 30. ta, eximæque virtutis indicio inſanè blandiuntur? Idcircò ſanè Tractatu præcedente multis explanavi, plerumque ex corporis, cerebri præſertim intemperie, ſcrupulos profluere; item latiſſimum eos dœmoni præbere campum; iisque ſeſe aſtutiſſimum veteratorem paſſim ingerere. Hæc inquam fusè, & quidem ſtudio expoſui; ut cùm tam infauſtam mali ſui originem ſcrupuloſi agnoſcent, tandem etiam de mali remedio, tamquam verè ægri, cogitare ſeriò incipiant. Verùm inquies, cùm ex cerebri intemperie, phantaſmatumque perverſitate ſcrupuli plerumque pullulent, cur non inſanos eos nominas? Facerem id ſane perlubenter & verè; ſed qui eo laborant morbo, audirent id perquam graviter & illubenter. Quid deinde inquies, an idcircò veritati obſtruendum eſt os? Minimè quidem. Verùm ſi iſtud tam crude dixero, oleum perdam & operam. Scrupuloſos enim curaturus venio. Jam verò ſi ſcrupuloſum hominem inſanum eſſe dixero, nemo profectò ſcrupuloſum ſe fatebitur; cùm nemo ſibi non ſapiat, neque quidquam minùs cupiat, quàm pro inſano reputari. Et tamen prima prorſus hujus mali eſt curatio, ut qui ſanari vult, id ſibi certò ſtatuat, hoc ſeſe morbo laborare. Nam ut præclare Seneca: *Nemo incurabilior eſt, quàm qui ſibi ſanus videtur.* Nuſquam autem major eſt, quàm in hoc morbo, ægri ignorantia. *Prima ſcrupuloru curatio eſt agnoſcere ſe ſcrupuloſum.*

5. Illud enim ante omnia, aut dœmon, aut ingenita humanæ menti ſuperbia ſcrupuloſis perſuadere ſatagit, penitusque imprimere, ſcrupulos non eſſe quibus agitur, nec vana eſſe rerum phantaſmata; ſed ex adverſo ſolidiſſimas eſſe rationes quæ ſe offerunt, inſpirationes eſſe ſanctas, Divinique Spiritus præclariſſimas agitationes. Ain verò tu? an non etiam cœleſti aſtro abripi te quandoque ſentis & divinis viſionibus cerebrum illuſtrari? Sentio inquis nonnumquam neſcio quid; & cùm neſcio quid ſentiam, ſentio tamen mira prorſus & inſolita. Apage ſis cum tuo ſenſu ſtulto, & putido. Ego verò neſcio quid ſentias tu, & quid ego cenſeam. Scrupulis agitaris miſer; quod quidem ex indiciis, quæ ſuperiore Tractatu expoſui, facile eſt deprehendere. Sin verò ex arteriæ inordinato pulſu, febrim quâ laboras neſcis dignoſcere, Medicum adi, Conſiliarium inquam, conſule, eique & crede, & penitùs acquieſce. Quòd ſi verò nec illi morbum ſeriò denuntianti, nec aliis quos importune ſemper conſu- *Hanc perſuaſionem ſcrupuloſis ſatagit dæmon eripere.*

is,acquieſcas,nequidquam eſt quod dubites: evidentiſſimum enim id eſt ſignum, inſigniter tibi læſam eſſe phantaſiam, quæ tandem in judicii pervicaciam indureſcet. Et tunc quidem ſupervacanea erit,quæcumque adhibebitur medicina.

Agedum ergo. Credisne tandem te hoc morbo eſſe implicitum? Si non credis, abi ſanè per me licet, & ad ſomnum ſi placet,corpus compone,ne nihil agas. Quidquid enim deinceps dicturus ſum,aliis quos tu tibi mente deſignas, dicta ſ.ſpicaberis, tibi autem minimè. Hoc autem dum ag.s, fruſtrà à me aguntur omnia. Quod ſi verò pervicaciâ mentis depoſitâ, morbum agnoſcis, da deinceps audientiam, & quidem non illiberalem. Vti enim in febribus curandis uſuvenit, ut primò præſcribatur ægro,quid in ipſo morbi dum exæſtuat paroxiſmo agendum ſit; deinde verò quæ malignis humoribus depellendis adhibendæ ſint medicinæ: ita iſtud primo dicam, quid agendum ſit, dum ſcrupulis reipsâ compungeris; id eſt,dum phantaſmatis,falſiſque peccatorum larvis potiùs, quàm judiciis agitaris. Deinde expoſiturus quibus artibus inſanæ illæ, quæ totam animæ ſymmetriam perturbant, peccatorum ſpecies, Divinâ aſpirante gratiâ, penitùs depellantur. Depellentur autem facile, ſi uti dixi. ſcrupuloſum te agnoſcas, neque phantaſmata, quibus aſſuevisti, tanquam ſancta, teneræque Conſcientiæ indicia foveas,iisve nimium indulgeas. 6.

§. II.

Quomodo ſcrupuloſo in ipſo ſcrupulorum æſtu formanda ſit Conſcientia, & contra ſcrupulos agendum.

ET quidem, ut quod primo loco propoſitum eſt ritè abſolvam, illudque ediſſeram, quid tandem agendum ſit, dum in ipſa ſcrupulorum caligine mens exæſtuat & vacillat; iſtud tanquam certum & indubitatum 7.

Licitum eſt ſemper agere contra ſcrupulos.

Primò aſſero, eum qui ſcrupulorum ſtimulis agitatus, nefas eſſe ſuſpicatur, aut etiam quodammodo ſtatuit ſceleratum eſſe id quod agendum proponitur, nihilominus poſſe ſine ullo crimine

mine actionem ſic propoſitam inſtituere, & proſequi inchoatam. Sic cui in mentem venit, mortale crimen eſſe ſtramina in Crucis formam decuſſata pedibus conculcare, quaſi ſi id reverentiæ Cruci debitæ officeret: aut cui non ſine mentis agitatione, & conflictu, videretur lethale eſſe, die Veneris panem cultro ſcindere, qui paulò antè carnibus diſſecandis fuiſſet adhibitus; is ſanè nequidquam urgentibus ſcrupulis, ſine ulla prorſus culpa, & ſtramen pedibus conculcabit, & cultro in promiſcuos uſus utetur impunè. Atque hæc eſt tam pervulgata Theologorum omnium, &, quod rariſſimum eſt, nemine repugnante tam conſtans ſententia, ut ſupervacaneum omnino ſit ſingulorum nomina depromere, cùm eadem ſit mens omnino omnium.

8. Et verò ratio eſt manifeſta. Medios enim inter angores, quibus phantaſia agitatur, & prima mentis apprehenſio percellitur, tamen iſtud ſibi judicium formare mens poteſt, nugas eſſe, & deliria quæ obvolvuntur animo; ac proindè verè illicitum non eſſe, quod vana ſpecie videtur illicitum. Hoc autem judicium quiſquis ſequitur, Conſcientiæ veræ dictamen ſequitur. Neque verò quidquam refert, ingentes nihilominus animi remorſus quòd perſentiſcat; ſcrupulorum hi morſus ſunt, non Conſcientiæ. Scrupuli autem ut antè me dixiſſe memini, Conſcientiæ tribunal non aſcendunt, cujus ſolius eſt dijudicare rem, non verò leviter, & de nihilo ſuſpicari. Hinc qui ſic agit, ſcrupulis repugnat, non Conſcientiæ: iſtud autem ſemper eſt licitum. Prout nemo ſanæ mentis dicet Magiſtratibus, ſupremoque Senatui eſſe illicitum, plebis pro Curia inſanientis inconditas voces deinceps habere, ejuſque maleferiatis expoſtulationibus lata in contrarium ſanctione contravenire. *Probatur.*

9. Benè id quidem inquies; neque quidquam angerer circumſtrepentibus undique licet ſcrupulis, iſtud ſi mihi præſtituere poſſem judicium, licitum eſſe id quod præ manibus habeo: verùm ex adverſo ita exagitor, ut de actionis meæ indemnitate, & innocentia nihil quidquam pro certò queam dijudicare, & ſtatuere. Ita tu quidem. Verùm, nonne hæc ipſa judicandi impotentia, ſignum eſt evidentiſſimum ſcrupulis agitari te, eorumque importunis clamoribus totum tibi offuſcatum eſſe cerebrum, mentiſque tribunal conturbatum? Atqui, ut mox dixi, iſtud eſt etiam veriſſimum, hominem ſcrupulis impetitum, eos poſſe *Quo pacto ſcrupuloſus ſibi firmare debeat Conſcientiam, ut contra ſcrupulos poſſit agere.*

habe-

habere deſpectui,iiſque directò ſe poſſe opponere, atque agere alia omnia, quàm quæ per vim à ſcrupulis exiguntur. Itaque hâc viâ,ſi alia non ſuppetit, eundum eſt, ac formandum dictamen ſeu judicium practicum Conſcientiæ; quo licitam tibi eſſe ſtatuas actionem eam, ob quam tanta tibi oborta eſt ſcrupulorum tempeſtas & controverſia: quòd nempe communis, & conſtantiſſima Theologorum omnium, nemine excepto ſit ſententia,te,nequidquam renitentibus ſcrupulis,in eam actionem poſſe irrumpere,tutâ Conſcientiâ,ſine ullo crimine,& impunè. Huic verò ſententiæ tam certæ,tam tutæ,tam firmo omnium omnino Aſcetarum & Theologorum conſenſu proclamatæ ſi non acquieſcas,neſcio ſanè ipſine Archangelo Raphaeli,utcumque ſit medicina Dei,morbo tuo mederi ſi velit,fidem ullam adhibiturus an ſis.

Sufficit ut quis agere poſſit contra ſcrupulos, quod probabile ſit hominem eſſe ſcrupuloſum.

Credo inquis,hæc ita eſſe; licitumque eſſe ſcrupulis ſeſe opponere,dum veri ſunt ſcrupuli. Aſt iſtud mihi eſt ambiguum, an ſcrupuli verè ſint quibus exagitor. En purum putum ſcrupuloſæ mentis genium. Quò magis de morbo tuo ambigis, magis eum facis eſſe manifeſtum. Tamen ut etiam hac ex parte omne ſcrupulis adimam effugium, iſtud tibi cum Sanchez aſſero, ſufficere ut tutò contra ſcrupulos poſſis agere,ſi tantùm probabili ratione conſtet, ſcrupulos eſſe & vana peccatorum ſimulacra, quibus impeteris. An plura deſideras? an favorem hunc vis magis extendi? Certè,etiamſi expenſis omnibus, dubium tantum foret an ſit ſcrupulus quo torqueris, ſcrupulum verè eſſe potes ſtatuere, atque adeo prorſus contemnere, eaque agere quæ ei adverſantur. Ita diſertè Sa, Bonacina, Franciſcus de Lugo. Tandem, qui ſcrupulis ſolet irretiri, ſi ab ipſo actionis ſuæ exordio, non tam certus ſit ſe peccatum mortale committere, ut iſtud juramento affirmare audeat, ſcire ſe peccatum lethale eſſe quod aggreditur; etiamſi in ipſo deinceps operis exercitio multa occurrant, propter quæ de crimine fortè committendo dubitare incipiat, poteſt ſine ullo noxæ periculo illis occurrere, judicando non eſſe niſi ſcrupulos, id eſt criminum umbras, actionemque inchoatam penitus provehere. Quòd ſi autem ad hæc accedat prudentis Confeſſarii judicium, quo quidem ſtatuitur rectè omnia ſe habere, tutumque eſſe agere id quod agit; tum vero nulla relinquitur dubitatio, quin tali judicio poſ-

Imò quod dubium ſit an ſit ſcrupulus.

10.

Sanchez l. 1. mor. c. 10. n. 80.

Sa. v. Dubium Franc. lugo par. 1. de Conſ. c. 4. q. 11.

ſit

ſit acquieſcere, quantumcumque de ſe judicet ſcrupulis minimè ſe torqueri. Atque hæc quidem dicta ſint, ut liqueat ſcrupuloſus agere quid poſſit, ſive quid ei agere ſit licitum, quando ſcrupulorum torminibus exercetur. Verùm altiùs aſcendat oratio, & totius rei explanatio.

II. *Secundò* itaque aſſero ſcrupuloſis non licitum eſſe tantùm, ſed & longè conſultiùs eſſe, ſcrupulorum repræſentationibus refragari, iisque, etiam in actionibus quæ videntur ſanctiſſimæ, ſeſe opponere, & fidem fortiter denegare. Hæc rurſus meliorum Theologorum certa eſt ſententia. Et verò ratio ex ipſa ſcrupulorum origine ſi petitur, eſt manifeſta. Cùm enim, ut jam antè demonſtratum eſt, ſcrupuli non niſi vana ſint phantaſmata, & terriculamenta prorſus panica, quæ ex timida corporis temperie ut plurimùm exortum trahunt, quò magis timori indulges, eò magis exacuitur; fugantur autem phantaſmata, timoris irritamenta, quibus intrepida objicitur impreſſio. Quid eſt autem timori indulgere, & cedere, quàm ea tandem agere quæ ſuadet timor? Atque hoc quidem in omni quem natura fert timore, commune eſt & pervulgatum: etiam eo, qui nulli prorſus rationi & fundamento nititur, aut certè perexiguo. Qui canum morſus timet, aut equorum ſternaces ungulas expaveſcit, quò magis ſollicitè cavet periculum, eò majus incrementum in imaginationis cellula accipit phantaſma, malum repræſentans; & quò hoc magis excreſcit aut fit vivaciùs, eò etiam graviùs officit, majoresque animo trepido pavores facit. Enimverò an non id quotidianâ experientiâ compertum eſt ſatis, eum qui tenebras exhorreſcit, ac magna ſollicitudine cavet, ne incomitatus conclave obſcurum adeat, aut ne in eo ſolitarius agat, majori quotidie formidine occupari, & ſpectra ſibi quaquaverſum oberrantia effingere, quibus naturæ ingenitus timor quotidie augeatur? Ita ſanè fit: neque aliud curando huic morbo remedium eſt præſentius, quàm ſi primò catellos ſinu foveat, majoribus deinde canibus abblandiatur; inter equos ſeſe ingerat; & intrepido animo, trepidante licèt corpore, in tenebris profundiora modò, modò altiora ædium ſubeat conclavia, in iis ſolus commoretur aliquamdiu. Hac certè ratione, nihil dum ſibi viderit mali obtigiſſe, decreſcet paulatim umbraticum mali phantaſma, timoris intempeſtivi origo, ac ſic paulatim detumeſcet omnis qui mentem invaſerat pavor.

Conſultiùs eſt ſemper agere contra ſcrupulos.

Nam ſcrupuli creſcunt, ſi dum iis obeditur.

Probatur ex natura timoris.

Timori enim dum ceditur, creſcit timoris paſſio.

 Planè

Scrupuli creſcunt dum iis obeditur.

Planè ſimilis,imò eadem eſt ſcrupulorum ratio. Iis ſi ſuccumbas& obedias,recrudeſcent illicò,& vires ſument; majoribusque te quotidie terriculamentis, imò & ineptiis præpedient. Quòd ſi die Veneris metuis veſci oleribus, quæ decocta ſint in olla quæ pridie lixandis carnibus uſui fuit; oleribusque his ſi abſtineas,quod fortè adipis heſternæ, quæ ollæ adhæſerit, iis quidquam ſit commixtum: profectò ſi ſcrupulo huic inſane ſuccubueris, ad tantam demùm devenies inſaniam, ut diebus abſtinentiæ deſtinatis,non ſine chiroteca, & quidem benè denſa armatis manibus,ſumpturus ſis cibum; ne fortè heſterna ex cœna, unguibus quidquam carnium irrepſerit, aut certè adipis aliquid adhæſerit,qui piſces hodiernos,oleraque inficiat. Ridicula hæc qui dicit, verum dicit; ſed tamen ſimilia ſunt quæ à ſcrupuloſis actitantur quotidie. Hæc verò ut evadantur incommoda, nihil eſt conſultiùs, quàm frontem impavidam ſcrupulis obtendere: reipſa,inquam,oſtendere,te ſimiles aculeos flocci facere: & cùm tibi ſeſe importunè ingerit cogitatio, peccatum eſſe tali cultro panem ſcindere,quo heſternæ tactæ ſunt carnes; aut olera quæ dixi comedere; aut aquam benedictam è manibus in terram diffluere; aut ſtramina in crucis modum decuſſata pedibus tangere; hæc,inquam,& his ſimilia deliramenta mentem cùm præpediunt, hiſce tu ne immorare, ſed fortior inſurge, illudque tecum ſic ſtatue: Ob hanc ipſam cauſſam,quòd mortale mihi ſcelus viſum eſt id quod aggredior,non alio utar cultro, quàm hoc de quo controvertitur: non aliis veſcar oleribus, quàm quæ hac in olla ſunt decocta: aquam benedictam ſponte mea in terram conjiciam: & ſtramina ita decuſſata,non ſemel, ſed tertiò pedibus conculcabo. Ita fac, & non tam crucem quàm ſcrupulos conteres. Neque quidquam horum confitêre, quantumcumque ſcrupuli obganniant; & ſacram Synaxim nihilominus ſecurus tui,tutuſque adeas: ſic demum evades victor tui. Atque cùm hæc tam præſens ſinceraque ſit ſcrupulis, cùm obveniunt, curandis medicina,& ferè unica, 12.

Sæpè tenentur ex lege naturæ ſcrupuloſi agere contra ſcrupulos.

14. *Tertiò* aſſero, non rarùm conſultiùs eſſe,hoc modo ſcrupulis fortiter & directò obſiſtere, verùm etiam ſcrupuloſos non raro id agere prorſus debere; ad agendum,inquam,ſcrupulis contraria, naturæ lege ſæpiſſimè teneri. Ita disertè Thomas Sanchez, Valentia, & apud Baldellum Sayrus, Salas. Cùm enim ſcrupuli mentem

Sanch.l.1. in præc. c.10.n.8.

[...]ntn. 1. 2. [...]ſp. 2. q. 14. pun. 4. dub. 5. Baldel. de Conſc. l. 4. diſp. 21. n. 9.

mentem vehementer conturbent, plurimas actiones bonas, etiam præcepto Divino aut Eccleſiaſtico imperatas præpediant, animos ad præclara aſſurgentes ſuccidant, ad deſperationem paulatim incautum deducant nonnunquam, ſemper autem ineptum reddant, ut munere ſuo inſtitutaque vivendi ratione benè alacriterque defungatur: rurſus cùm corporis valetudini ſcrupuli vehementer officiant, cerebri vires defatigent, potentiæ imaginativæ actiones perturbent, ac denique inſaniæ incurrendæ periculum inducant præſentiſſimum; nullum mihi dubium relinquitur, quin quisquis hoc morbo laborat, jure naturæ charitatisque ſibi debitæ, de remedio illi conquirendo, ſibi proſpicere teneatur. Cùm verò aliud nullum ſuperſit ſcrupulis dum reipſa vigent ſuperandis, quàm iis minimè indulgere, fortiterque obſiſtere; ſanè ad remedium hoc neceſſariò confugiendum eſt, & contraria ſuis ſcrupulis agere non tantùm poterit ſcrupuloſus, ſed & debebit.

14. Atque ex hoc capite, ut rectè Baldellus, poterit etiam Prælatus præcipere ſcrupuloſo, ut contra ſcrupulos operetur. *Nec debet*, inquit, *præcipere timidè ſed fidenter, & abſolutè; ne alioqui ſit minor ſecuritas in ægroto, ſi vacillaverit ipſe medicus, ut notat Reginaldus. Et ſimiliter in tali caſu, etiam tenebitur ſcrupuloſus contemnere ſcrupulos, & præcepto parere.*

Bald. ſup. n. 20. Reginal. in praxi l. 2. c. 9. n. 117.

15. Hæc omnia quamvis clara ſint & veriſſima, nondum tamen ſcrupuloſo cuidam, ex acutiorum, ex importuniorum, inquam, & pervicaciorum ordine factum eſt ſatis. Audiamus ſanè quid oggerat. Benè ſe habent, inquit, hæc omnia, cùm ſcrupulis tantùm agitatur Conſcientia: ſcrupuli enim non ſunt judicia; phantaſmata tantùm peccatorum ſunt, primæque apprehenſiones mentis. Aſt verò judicia ſunt quæ fero: neque ſuſpicor tantùm, ſcelus eſſe quod facio, cùm olera illa comedo, ſed verè judico me peccare. Atqui etiam erranti Conſcientiæ parendum eſſe, jam pluribus eſt demonſtratum: igitur & mihi ab oleribus illis eſt prorſus abſtinendum. En ut ſeſe ab omni parte muniant ſcrupuli. Capta urbe, ad arcem confugiunt milites, ut ſeſe tueantur. Non aliter agunt ſcrupuli, vana phantaſmata, vmbræ meræ, dum ex phantaſia rationum pondere ſunt exacti, nullumque in ea inveniunt defenſionis locum, arcem judicii aſcendunt, ex eaque ſeſe oſtentant, non quaſi umbræ & phantaſmata; ſed

Objectio ſcrupuloſi

quaſi judicii jam formati commilitones & aſſeclæ, ut metum ſui incutiant. Verùm mihi ſuffodienda eſt hæc arx, & phantaſticis illis judicibus detrahenda fraus, & auctoritas. Itaque ut objectioni huic planè occurram,

Poteſt ſcrupuloſus in materia quâ laborat judicare ſe non judicaſſe, ſed meram habuiſſe apprehenſionem mali.

16. *Quartò* aſſero, ſcrupuloſum in illa materia quâ laborat quantùmcumque judicet judicaſſe ſe, mortale eſſe peccatum quod agebat, nihilominus poſſe judicium illud contemnere, eique penitùs refragari. Iſtud enim ſibi poteſt perſuadere, neutiquam judicaſſe ſe, neque judicium ſeſe efformaſſe, ſed mera mali ſpecie, aut apprehenſione fuiſſe deceptum. Cùm enim ex centenis, imò & millenis vicibus, vix unica ejusmodi hominum genus judicium & ſententiam de rei agendæ bonitate aut malitia proferat, ſed plerumque ſemper inter utrumque hæreat dubitabundum & ſuſpenſum, malique impendentis ſpecie perculſum; prudenter ſanè ſcrupuloſus ſibi perſuaſerit, etiam tum apprehenſionibus ſeſe agi, cùm ſibi judicium ferre videtur. Prudenter, inquam, id ſtatuit, cùm ab ipſo ſtet præſumptio; nam ut rectè fert juris regula, *præſumptio habetur ex conſuetu.* Jam verò, etiamſi verè judicaſſet mortale eſſe quod agebat, tamen cùm ob cerebri intemperiem, phantaſmatumque turbulentiam, plerumque, imò ſemper ineptus ſit qui in illa quâ vexatur materiâ, diſcernere liquidò poſſit, an judicium de actionis malitia tulerit, an verò mali apprehenſione mera fuerit agitatus; prudenter omninò ſtatuet nullum à ſe latum eſſe judicium, ſed falſa tantùm mali ſpecie fuiſſe irretitum: quæ quamquam in judicium videretur inclinare, tamen intra apprehenſionis vanæ terminos ſtetit. Quod ſi verò ne hoc quidem ſibi poſſit perſuadere, indicium id eſt, non leviter, ſed inſignitè admodum ipſi læſum eſſe cerebrum. Neque huic aliud reſtat remedium, quàm ut ſeſe prudentis viri judicio committat, ejusque in omnibus arbitrio acquieſcat.

17. Atque hoc modo arbitror affatim expoſuiſſe me, quid agendum ſit ſcrupuloſo, cùm ſcrupulis perurgetur, in rebus actionibusque præſtandis quæ præ manibus adhuc ſunt. Tractatu verò II. dicam, qua ratione agendum ei ſit cum ſcrupulis, qui peractæ jam actioni ſuperveniunt; anteactæ nimirùm vitæ, Confeſſionibusque præteritis: quæ omnia ingentes nonnunquam pariunt,

non

non ſine dœmonis artificio tempeſtates. Eas autem, & examinabimus, & diſcutiemus porrò deinceps.

§. III.

Ponuntur aliquot remedia generalia ad arcendos ſanandosque ſcrupulos.

18. INterim, ut quod res eſt fatear, cùm magna me teneat commiſeratio eorum qui morbo hoc, ſanè moleſtiſſimo confliƈtantur, operæ pretium me facturum exiſtimo, ſi prout jam expoſui, quo pacto ſcrupuloſis in ipſo ſcrupulorum confliƈtu & morbi quaſi paroxiſmo agendum ſit, nunc quædam generalia præcepta, ex infinitis quæ paſſim proponuntur, afferam, quæ quaſi medicinæ loco futura ſint & remedia, quibus tam importunum malum aut penitùs detergatur, aut ſaltem non modicè infringatur.

REMEDIVM I.

Medicinæ phyſicæ purgando melancholico aut pituitoſo humori nonnumquam adhibendæ.

Scrupuloſis ſæpè adhibenda ſunt medicina phyſica ad purgandū ſanguinem melancholicum.

19. AC primò quidem, cùm iſtud compertum ſatis ſit, & verò etiam Tractatu præcedente liquidò demonſtratum, ſæpiſſimè ſcrupulos ex naturali ſanguinis, humorumque mala temperie exortum ducere; unde id etiam conſtat melancholicis aquaticisque corporibus eos faciliùs innaſci, & copioſiùs innutriri; utpotè quibus genius ſit timidior, cerebri vero humorumque compoſitio viſcoſior & tenacior, ac propterea aptior quibus teterriora rerum ſimulacra, ſcrupulorum, inquam, ſemina imprimantur: hinc nullo modo dubitandum eſt, quin medicinæ phyſicæ quibus tenaciores humores diſſolvuntur, ſanguis reficitur, cerebrum purgatur, maximum etiam conducturæ ſint ſcrupulis remedium; utpote quibus fundamentum ipſum cui inſeruntur, & eſca quâ nutriuntur ſubducenda ſint quantociùs. Curato autem corpore, phantaſiâque penitùs defæcatâ, expeditiùs vires

 ſuas

Digitized by Google

ſuas exercet, vaporibus antehac nimiis præpedita mens, & actiones omnes pro libero, quo tum pollebit arbitrio, commodè, ac ſine difficultate diſpertiet. Quas autem medicinas corpori perpurgando, confirmandoque cerebro pro re nata adhibere oporteat, meum non eſt id ſtatuere. Medicorum id eſt munus. Iſtud experientiâ certum eſt, eos qui ſcrupulis agitantur, pro varia anni tempeſtate, Lunæ menſiumque varietate, ſanguinis denique affluxu aut detentione, validiùs etiam ſcrupulis impeti, tetrioribus rerum occurrentium ſimulacris terreri, cæcioribus denique animæ tenebris penitùs obvolvi. Quod quidem ab eo qui ſcrupuloſum curare deſiderat obſervandum eſt non indiligenter, ne fruſtrà operam perdat, animum curare dum ſatagit, antequam ſanando corpori adhibita ſit medicina. Et quamvis medicinam ullam particulatim præſcribere non ſit animus, cùm eæ pro varia corporis, ſexus, ætatis, morbique diverſitate à perito Medico ſit diſtinguenda, & temperanda; iſtud tamen generatim dico, ejuſmodi homines moderatè debere vivere; neque iis ullo modo convenire, ut vires corpori per longa & crebra jejunia, aſperiores membrorum afflictationes, diuturnioreſque vigilias ſubtrahant. Evacuatur enim defatigatione nimia vivacior ſanguis; & quod in aliis, ut vulgò dicitur, vacua præſtat crumena, & ſine nummis, hoc in ſcrupuloſis agit vacuus, & ſine debito nutrimento ſtomachus: utrumque enim, vacuum facit eſſe cerebrum, ſenſus ad omnia torpidos, mentem turbidam, & phantaſiam ſibi malè cohærentem.

REMEDIVM II.

Non agat familiariter cum ſcrupuloſis.

Scrupuloſus cum ſcrupuloſo non agat familiariter.

ALterum præterea ſcrupuloſo obſervandum, ut ſibi ſedulò à ſcrupuloſi hominis commercio ſocietateque caveat, quantumcumque modeſtus ſit & vir pius. Contagioſus enim hic morbus eſt, & ubi materiam facilem invenit, impreſſioniſque capacem, etiam contactu nocet. Neque verò id quemquam latet, ſcabioſam ovem, quantociùs ovi ſibi ſimili ſcabiem affricare. 20.

Sepa-

Separandæ itaque profectò ſunt quas malum tetigit, ne nimio commercio ſerpat longiùs,& in eas ipſas,quas malum corripuit, redeat,& graſſetur infeſtiùs.

21. Iſtud autem eſt prorſus admirabile, quòd ſi duo tantùm ſint in aliquo hominum conviventium, aut etiam idem templum frequentantium cœtu, qui hoc morbo laborant ſcrupuloſi, vix parvo interjecto tempore fieri,ut ii ſeſe internoſcant, familiaritatemque adeant facillimam. Iſtud quidem non miror ego,amicitia inter eos quòd coeat de facili; ſimilis enim ſimili gaudet; & in hiſce hominibus peculiare id eſt,quòd cùm religionem ſanctitatemque ipſis ſpirare videantur ſcrupuli, magnum et am ad conciliandos proborum hominum, & ad virtutem pari ſtudio connitentium animos,habeant pondus. Coire igitur inter eos tam facilè amicitiam,minimè miror. At verò quòd ſeſe tam facilè ſcrupuloſi internoſcant,id ſanè non ſatis capio: nihil enim tanto ſtudio ſolent celare quàm ſcrupulos, neque quidquam ita exhorrent,quàm videri. Vnde ergo mutuum morbum tam cito detegunt,aut conjecturant? An aliquis exiſtit ex ſcrupulis nidor,qui dum utrumque præſentem complectitur,motus excitat in cerebro,vi magneticâ, aut amicâ quâdam humorum ſanguiniſque ſympathiâ? Neſcio quî id fiat; fit tamen quotidie. Suſpicor ego,& verò etiam credo,dæmonis hæc eſſe commenta& artificia. Vti enim dexteritate ſumma, homini in peccata proclivi & projecto, occaſiones peccandi ſolet obtrudere; conquirere,inquam,homines ejuſdem genii, quorum conſortio majoribus ſemper ſceleribus implicetur: ita cùm ex adverſo hominem à ſceleribus alienum,ſcrupulis videt oppugnandum,ut eum à tramite virtutis avocet, iſtud etiam magno opere ſatagit, ut ea ipſi obtrudat hominum commercia, per quæ certò ſcit, majoribus eum tricis ſcrupuliſque quotidie involvendum, augendoſque mutua familiaritate timores fanaticos & ineptos.

Diabolus procurat ut ſcrupuloſi inter ſe fidenter agant.

22. Atque hinc petenda eſt ratio, cur ſcrupulos ſuos cum homine ſcrupuloſo communicare, ejuſque viciſſim ſcrupulos audire nefas ſit ei,ab hoc morbo curari qui vult ſeriò. Fugienda eſt, inquam,hæc oris animique communicatio,non ſecùs quàm homini orthodoxo,omnis cum hæretico evitanda eſt de religione diſputatio. Eſt enim ſcrupulorum morbus, hæreſis quædam moralis,& mentis pervicacia. Cùm autem, qui naturâ ſuâ timidus eſt,

Scrupuloſi augent mutuos metus mutuis colloquiis.

eſt,& vitio ſuo ſcrupuloſus, alienos metus intelligit, præſertim ejus cujus virtutem æſtimat, illicò & ſuos metus auget, & novos veteribus adjicit. Timet enim ea, timeri quæ videt, & quæ anteà timenda eſſe minimè ſuſpicabatur. Abrumpatur itaque ejuſmodi commercium: neque morbos ſuos detegat ſcrupuloſus iis, à quibus nullum malo ſuo remedium relaturus ſit; ſed contrà potiùs nova concipiet phantaſmata, novasque peccatorum ſpecies, per quas longè maximum ſuo malo adjiciet incrementum.

REMEDIVM III.

Scrupuloſus nequidem ſecum de ſcrupulis multùm agat, diſputet, aut deliberet.

Diabolus ſcrupuloſis otium & ſolitudinē ſuadet, utrumq; cavendum.

NEque aliena tantùm de ſcrupulis declinanda ſunt colloquia, ſed & illa quæ quisque ſecum inſtituit. Hæc enim altera eſt dœmonis techna. Vt ſcrupuloſum hominem dementet faciliùs, ei ſolitudinem ſuadere nititur, & perſuadere tandem ut rebus omnibus, functionibusque procul amandatis, multùm ſecum agat, multa cogitet, multa expendat. Genio autem ſuo, cogitationibus, inquam, objectis indulgere ſcrupuloſi mens dum incipit, tum verò velut agmine facto undique irruunt rationes falſæ, peccatorum adumbratæ ſpecies, vani motus: totamque & phantaſiam, & animam ſimul infeſtant crudeliſſimè. Itaque otium, ſolitudinemque devita ſtudioſiſſimè, ne mens dum nihil agit, agatur in transverſum, atque agat peſſimè. 23.

Scrupuloſus ſecum de ſcrupulis non loquatur.

Neque tacita ſecum de ſcrupulis trahat colloquia, præſertim nocturna; longè enim faciliùs ea te perdent, quàm aliena. 24.
Cùm enim naturâ ſuâ pavido id proprium ſit, ut ea ſibi ſemper objiciat quæ maximè metuit, ſanè hanc tibi ſemper, quâ maximè urgeris, propones materiam, & ſic excreſcent phantaſmata quæ metus faciunt. Rurſus ut novanos eſſe credas, rationes undique conquires fulciendis ſcrupulis; & cùm iis ſemper admixta ſit ſuperbia. bonaque ſuiipſius exiſtimatio, nemini faciliùs credes, quàm ipſimet tibi.

Tecum itaque de ſcrupulis ne çolloquere. Id autem ut clariùs 25.

riùs quid ſit explicem; ne,inquam, inquîre an benè, an verò malè fundata ſint ea quæ objiciuntur animo; an judicia ſint quæ de rebus efformaſti, an verò ludicræ fuerint mali ſpecies, & ſimulacra quæ phantaſiæ oberrarunt tantummodo; an primæ mentis comprehenſiones, id eſt judiciorum lineamenta prima. Ruſus, an rationes occurrentes fuerint certæ, an dubiæ, an ſaltem non probabiles. Hæc, inquam, & his ſimilia, ne tecum age, abrumpendæ ſunt penitùs cogitationes hæ, neque diutius protrahendæ. Quantumcumque enim tibi videaris ſapere, tamen id certò tecum ſtatue, non eſſe te ea mentis perſpicacitate, hæc qui liquidò poſſis diſſolvere. Intricatum eſt filum; diſcindi poteſt à te, explicari verò ſic ut plana tibi ſint omnia, minimè: quò magis ea obvolvis animo, eò tricis hiſce laberinthæis ſtrictiùs obvolvêris, & intricaberis infœliciùs.

Quid ſit ſcrupulis ſe [illegible] loqui.

26. An ergo inquies, actiones præteritas dum examino, diſcutere penes me non poſſum an blaſphemis cogitationibus, aut impuris ſuggeſtionibus conſenſerim, an non conſenſerim? Reſpondeo; quòd ſi eæ ſcrupulorum tibi ſint materia, & in qua ſolita pateris animi tormenta, minimè tibi illis examinandis eſſe inhærendum. Verùm de examine Conſcientiæ ritè inſtituendo, amplior Tractatu II. dabitur diſputandi locus. Iſtud nunc dico; quoties ſcrupuloſus non ita certus eſt de malitia actionis ſuæ jam peractæ, ut juramento affirmare audeat, ſe peccatum ſponte ſua, abſque ulla incogitantia, & plena libertate commiſiſſe, iſtud debet ſtatuere, ſeſe nullam actionis ſuæ perverſitatem voluiſſe, ac proinde non peccaſſe. Nam ut præclarè Boſſius, *cùm ſcrupuloſi non tantùm rationem, ſed & umbram peccati ita horreant, ut eius tantùm metu vexentur; non eſt credibile, eos rem expreſſè ut malam aggreſſos fuiſſe, vel aggreſſuros, quamdiu ſcrupuloſi ſunt. Non enim ſimul ſtant tantus peccati horror, ac ab eo voluntatis averſio, & libera eiusdem, licèt expreſſè præcogniti, volitio.* Ita ille. Quæ ſanè in hac materia utiliſſima eſt ſedandis ſcrupulorum motibus, doctrina.

Nec præterita multum examinet.

Boſſ. de Conſc. n.2084.

27. Saltem deſpicere poſſum inquies, in rebus adhuc agendis, quid licitum ſit, quid illicitum, rationesque utrimque ad Conſcientiæ meæ trutinam exigere. Ita tu quidem, qui nullum non prætextum ſcrupulis inducendis conaris obducere. Aſt ego rurſus aſſero, non iſtud oneris ſcrupuloſo incumbere: ſatis ſeſe deteget actionis illicitæ malitia, etiamſi à ſcrupuloſo ſtudiosè non

Neque de faciendis actionibus multum delibēret, licitane ſint, an illicita.

exquiratur. Quid hac in parte aliis agendum ſit, fusè per aliquot Tractatus jam docuimus. Scrupuloſis verò ab hac indagatione abſtinendum non minùs eſt, quàm ab illecebroſis, blaſphemisque cogitationibus; utpote quæ haud paulò plùs damni, præ his animo ſint allaturæ. Illas itaque illicò diſcute; nam ſi tecum ipſe agere incipias; rationumque hinc atque hinc militantium diſſidia & momenta vis expendere, centum actutum præ foribus ſtabunt rationes, & cum ſingulis, centum ſcrupuli. Illud itaque ex indagatione illa referes incommodi, ut qui in omnibus actionibus times peccati ſpeciem, in omnibus etiam peccatum ipſum ſis reperturus. Fingit enim ſibi omnis timidus ſimulacra quæ timeat: ſic qui mures expaveſcit, ubique ſibi eos fingit: eosque dum fingit, non fictos ſibi metus parit. Itaque ne cogitationibus ejusmodi, dum obveniunt, ſegniter, & quaſi per otium indulge; vires ſumunt dum tractantur molliter & otiosè. Excute hæc prima ſcrupulorum ſemina quantum potes; ſi non potes, patere; modò ſponte tua, animo ea non revolvas; illudque certò ſtatuas, te ex ſcrupulorum motu nihil quidquam acturum imposterùm, ſed forti cervice jugum tam moleſtum, cùm res feret, ſtrenuè excuſſurum.

REMEDIVM IV.

Agat contraria iis, quæ à ſcrupulis ſuadentur.

Nunquam cedendum eſt ſcrupulis, ſed agenda iis contraria.

Atque hoc quidem quartum eſt remedium; aries enimverò fortiſſimus, quique expugnandis ſcrupulis neceſſariò debet 28. admoveri. Nempe ut erecto animo, quisquis ſanari vult, ſcrupulorum ſuggeſtionibus ſeſe opponat; ſic, inquam, agat, ut nunquam iis obediat, aut ſuccumbat, ſed alia potiùs omnia iisque contraria exequatur. Si repetendum Pſalmum, aut Roſarii recitationem ſcrupulus oggerat, adeò acta non repetat, ut contrà potiùs pergendum ſibi eſſe ſtatuat, ideo quòd ejusmodi cogitatio menti inciderit; idemque in reliquis ſuggeſtionibus eſto reſiſtendi modus. Ratio in promptu eſt: cùm enim ſcrupulos plerumque à dæmone aut ſuſcitari, aut certè ſuſcitatis hoſtem importuniſſimum armari demonſtratum ſit, non alia ſanè arte validiùs

lidiùs imbellis hoſtis fugabitur, ejusque terriculamenta infringentur faciliùs, quàm ſi fronte imperterrita iis obſiſtas, obedientiamque omnem præfractè deneges. Vti enim non alius ullus dœmone eſt ferocior, cùm vim à ſe illatam pro voto videt procedere; ita nullus eo imbecillior, cùm vis vi illiditur, artesque ſuas videt eſſe deſpicatui. Atque hæc quidem bellandi forma, à D. Jacobo apertè traditur, *Reſiſtite*, inquit, *diabolo, & fugiet à vobis*. Neque dœmon tantùm fugiet, ſed & phantaſmata, ludicraque peccatorum ſimulacra, quæ cerebrum infeſtabant, illicò dilabentur: & uti vanæ ſunt ſanguinis fuligines, ita & in auras quantociùs evaneſcent: fovebuntur autem & vires à tua ſument inertia, iis ſi per ſummam ignaviam ſuccubueris, uti jam antè demonſtratum eſt.

Jacob. 4. v. 7.

29. Verùm cùm §. 2. multis hanc rem exegerim, oſtenderimque ſcrupulis omnino ſemper eſſe reſiſtendum, pluribus nunc ſuperſedeo. Iſtud tamen penitùs inculcatum volo, nihil admodum è cæteris quæ paſſim afferuntur remediis, adjumenti relaturum te, niſi hâc inſiſtas viâ, ſcrupulosque imperterritus aggrediaris, fidem iis prorſus deneges, & importuna forti animo imperia excutias. Et ut planiùs exponam, qua ratione id agendum ſit; dico non liquidiùs & generoſiùs id præſtari, quàm ſi cum ſcrupulis contemptim agas & perfunctoriè, quaſi ſi tam imbellis hoſtis ſit qui conatus majores, præclarioresque animi impetus, depellendis ejus aſſultibus, non mereatur. Magni imprimis ad rem noſtram emolumenti erit, ſi rectè adhibeatur hæc doctrina. Vti enim ſuperbiſſimus eſt dœmon, & in omnem aſſurgit arrogantiam dum timetur; ita non aliud tantopere fugit commercium, quàm eorum, apud quos artes ſuas videt eſſe deſpicatui.

Contemptim agendum cum ſcrupulis.

30. Itaque dum ſcrupulis agitaris, iisque fortiter conſenſum negas, id tamen ſic age, ut nec frontem contrahas, nec oculos occludas, nec eos detorqueas, nec caput agites quaſi ſi muſcas importunas abigeres. Ne iſta quidem exultandi occaſio danda eſt diabolo, quòd ſaltem vexari te perſentiſcat; aliquod enim ex ſuis artibus tum ferret operæ ſuæ præmium. Verùm immoto prorſus corpore, quaſi ſi nihil quidquam te circumſtreperet, hære imperterritus; mente ſolâ age omnia, animum obfirma, neque ore, aut nutibus conſenſum denega (ridiculum enim

In quo contemptus ille conſiſtat, declaratur.

nim te geſticulationes iſtæ facient] ſed ſola voluntatis actione; ſic ut dæmon nihil eorum quæ aguntur intùs, perſentiſcat. Incredibile eſt, quantùm contemptus hic arrogantiſſimo hoſti officiat, ejusque impudentiam ſuccidat. Deinde, rationibus quibus ſcrupulorum juſtitiam conatur fulcire, ne reſponde; multò autem minùs patere apud te de iis diſputationem inſtitui, & quaſi rem totam vocari in jus. Rejicienda inquam ſunt hæc omnia per ingentem contemptum, quaſi indigna prorſus quibus aurem præbeas. Ita age: rationibus enim, & reſpondendo ſi tumultuantem hanc belluam vis compeſcere, nequidquam ages omnia. Non alia meliùs ratione ejus faſtus, & importunitas deprimitur, quàm tacendo. Conſilium id eſt D. Antonini. *Scrupulos* inquit, ***more canum oblatrantes, & lacerare minantes, non poſſumus meliùs compeſcere quàm per contemptum.*** Præclarè in rem meam. Enimverò in quantas exurgunt iras imbelles catuli, ſi quem, penes domum ſuæ cuſtodiæ commiſſam, transeuntem viderint? accurrunt quaſi ſi pedes viatori velint detrahere; clamant, fremunt, ringuntur, & latratibus totam implent ac turbant viciniam. Quid hîc agat, ſi ſapit viator? ſanè ſi cani reſpondeat, itinerisque ſui rationem dare voluerit, innocentem ſe proclamet, neque quidquam domui ſe velle officere, ſi cani velit perſuadere, ac proinde non ita ſibi eſſe oblatrandum; & tempus perdet, & majores in ſe caniculi excitabit clamores, neque quidquam à tota vicinia referet præmii, niſi riſus & cachinnos, quod rationibus cani velit os obſtruere. Quid ergo agendum eſt? Nihil prorſus. Clamet catellus, ſic ut in ravim abeat infracta vox; viator nihilominus proſequatur iter tacitus, & ſecurus ſui. Defatigabitur tandem catellus, ponet iras, & nulla re acta, ad nidum ſe recipiet, ibique ſi libuerit, de victoria phantaſtica à ſe relata, plauſum ſibi faciet & triumphos. Interim evaſit viator, & totus agit res ſuas. Ita cum ſcrupulis agendum eſt, inquit Antoninus. Iis reſponde, & colloquia cum iis miſce, ſi tota illico turbatum vis domo: contemne, & tuta ſunt omnia.

D. Antonin. part. 1 tit. 3. c. 10. §. 10. reg. 6.

Comparatione petita à latratu catellorum explicatur res.

REME-

REMEDIVM V.

In formanda contra ſcrupulos Conſcientia, non rationis, ſed tantùm Confeſſarii, & quidem ſolius & unius judicium ſequatur. Quomodo cum Confeſſario, & à Confeſſario cum ſcrupuloſis agendum ſit.

31. VErùm quia præcipua quæ ſcrupuloſis obvolvitur difficultas, tota ferè in recta Conſcientiæ efformatione conſiſtit, id eſt, in efformando judicio, actionem quæ præ manibus eſt licitam eſſe, aut illicitam, ad quintum ipſis remedium eſt recurrendum; nempe ut magna judicii ſui ſubmiſſione, prudentis ſeſe viri, aut Confeſſarii directioni ſubjiciant, ex ejus mente arbitrentur, illiusque ſententiæ cœcè obediant, & acquieſcant. Adeo, ut ſi millenæ in contrarium rationes occurrerint, iis tamen prorſus contemptis, ſoli, & nudæ Confeſſarii definitioni penitùs ſtatuant inhærere. Quod ſi autem, ut Theologorum prorſus omnium fert ſententia, ſcrupuloſus, unius prudentis viri judicium in efformando ſibi Conſcientiæ dictamine ſequi poſſit impunè, & innoxiè, ſanè illud ſequi non tantùm poſſe, ſed & ſæpenumero debere dicendus eſt: cùm malo ſuo adhibere medicinam quivis debeat, neque alia ſuperſit, ſi hæc non adhibetur. Jam verò, uti adhuc diximus, quamvis Confeſſarius errare, ac propterea clientem ſuum in materialem errorem poſſit inducere, nullius tamen noxæ reus erit, quiſquis ſic errantem bona fide ſequitur. Non enim aliud legitime ab homine exigere poteſt Deus, quàm ut prudenter agat res ſuas. Prudenter autem actionem ſuam ſcrupuloſus inſtituit, quam ex prudentis Confeſſarii mente deſignat: cùm alius ei modus non ſuperſit, quo poſſit Conſcientiæ ſuæ judicium efformare, & recte ſtatuere quid ſit agendum.

Scrupuloſus ex mẽte Confeſſarii ſui ſibi Conſcientiam formet, actioneſque inſtituat.

Sæpè ad id tenetur.

Neque peccat ſi errantem bona fide ſequitur.

32. Neque iſtud mihi regeras, multò te fortaſſe magis præ Confeſſario tuo ſapere, probiùſque callere ea quæ Conſcientiæ ſpectant jura. Nam quamvis fortaſſe ſpeculativè ſis ſapientior, magiſque peritus Theoriæ; practicè tamen, ſcrupuloſus cùm ſis, longè illo es inferior. Nam ut clarè loquar, ob cerebri intemperiem, angorem animi, metuſque ſuperfluos, & intempeſtivos,

Etiam doctior indoctiorem debet ſequi.

non es is qui Theoriam praxi, & medicinam morbo ex arte poſſis attemperare, & ſuo tempore bonaque ratione applicare. Cede igitur quantumcunque ſapias, & ve. è ſapies. Sic Galenus ipſe in morbum ſi inciderit, Medici minùs experti judicio prudenter ſe ſubjecerit. Depravata ſunt enim plerumque quæ de ſe æger fert judicia, medicinæque applicandæ vim dum metuit, facile ſibi adulatur, & palpum facit: alieno itaque curandus eſt judicio, quantumcumque ſapiat ſuo. Atque hoc prætereà præclari habet ea Confeſſario ſuo ſubjicientis ſeſe ſcrupuloſi demiſſio, quòd ſincera illa humilique animi ſubmiſſione, ingentes ſibi à Deo gratias impetret, quibus tandem mentis pervicacia & ſuperbia, quæ ſcrupulis plerumque eſt intermixta, retundatur, fugenturque peccatorum ſimulacra, & phantaſmata, quæ totam animi perturbant penitùs concordiam, & ſymmetriam.

Illa animi ſubmiſſio magnas gratias impetrat ad ſedandos ſcrupulos.

Verùm ut remedium hoc, quod tanti momenti eſt, ſcrupuloſi morbo ſuo rectè applicent, ſciantque qua ratione Confeſſario, aut viro prudenti ſeſe debeant totos credere, paucula quædam ſunt obſervanda. 33.

A Confeſſario rationes dictorum ne expoſcat.

Ac *Primò* quidem, definitionem rei agendæ aut omittendæ à Confeſſario ſcrupuloſus petat ſimpliciter; rationes verò cur hoc aut iſtud ſtatuat, minimè expoſcat. Eas enim ſi requirat, manifeſtum eſt non tam viri prudentis judicio, quàm rationibus & quidem à ſe approbatis velle adhærere. Hoc autem non eſt alieno duci judicio, ſed ſuo: quod tamen ſcrupuloſo minimè expedit. Hinc iſtud eſt etiam Rodriqueſii conſilium, ut Confeſſarius, aut quivis vir prudens à ſcrupuloſo conſultus, breviter ei & ſummatim quid de re ſentiendum ſit reſpondeat, nec ullas confirmandæ ſuæ ſententiæ rationes afferat: Nam ſi rationibus agere incipiat, illicò arbitrabitur ſcrupuloſus, alicujus momenti fuiſſe ſcrupulum quem propoſuit; neque contemnendum eſſe exiſtimabit quod tanti facere putat Confeſſarium, ut rationibus & quidem exquiſitis inquirenda res fuerit. Itaque abſiſtat rationibus, ſi ægro mederi vult, & ſenſum ſuum ſic quaſi per contemptum exponat, & quaſi de re, de qua minimè fuerat dubitandum. Quòd ſi autem rationibus rem vult evincere, ſanè ſcrupuloſo non deerit quod rationibus reponat; tuasque cùm non perceperit, facilè ſuis adhærebit. Denique dum ſic utrimque contenditur, infigitur ſcrupulus memoriæ, ſicut iteratis 34.

Neque eas det Confeſſarius etiam rogatus.

Rodriq. in opere mor. c.129.n.4.

mal-

mallei ictibus clavus parieti fortiùs impingitur, hæretque ſic diutiùs, & invaleſcit peccati ſimulacrum, id eſt ſcrupulus. Itaque quaſi de plano agat Confeſſarius; credat ſcrupuloſus, atque rationis omnis loco, ſit iſtud Pythagoricum *αὐτὸς ἔφα*.

35. *Secundò*, nodum ſeu ſcrupulum Confeſſarius dum diſſolvit, & tibi faciendum quid ſit dum explicuit, cave imprimis, ne ejuſdem aut ſimilis rei gratiâ, aut libros, aut Confeſſarium à primo alium conſulas. Nam uti diſertè Navarrus, Layman, Franciſcus Lugo, & alii Theologi, non alia ratione tam facilè innodantur ſcrupuloſorum animi, quàm ſi plures adeant, quorum placita expiſcentur. Cùm enim totus animæ ſtatus, cerebri conſtitutio, ſcrupulorumque quibus agitantur implexus varii, iis quos conſulunt penitùs perſpecti non ſint; facilè dicunt aliquid, quo conſulentis mens percellitur, aut quod ſcrupuloſus in rem ſuam trahat, atque exinde ſuis ſcrupulis, quantumcumque ridiculis, adjiciat incrementum. Imò Confeſſarii prioris apud eum auctoritas diminuitur, eique poſthac ſtatuit non tam facilè eſſe credendum. Quæ ſanè peſſima eſt ſcrupuloſi affectio; cui ſi inſiſtit, malum fiet omnino incurabile. Nam rurſus ſi ſecundus hic deinde pro re nata, ea reſpondeat quæ ſcrupuloſo minùs arrideant, tertius adibitur; deinde quartus; tandem decimus & centeſimus, nullusque omninò ſatisfaciet; & ſic denique credetur nulli. Neque aliud circumcurſitationis tam variæ præmium referetur, quàm quòd tam diverſis reſponſis, quaſi laberinthæis plexibus involvenda ſit mens, è quibus denique non dabitur eluctari. Nihil eſt adeò tritum, quàm nonniſi clavi unicæ, aut quæ ejuſdem ſit ſtructuræ, committendam eſſe ſeram. Quòd ſi alterius formæ clavim inſerueris, refractariam ſeram invenies; & quod pejus eſt, prout variis implexibus efformatæ ſunt claves ſingulæ, ita ſingulæ variam ſeræ imprimentvim; cui ſi valde inſiſtis, diſtorquebitur tandem interior ſeræ conformatio, aut frangetur aliquod retinaculum; & ſic tandem etiam ordinariæ clavi fiet porta penitùs impervia. Vſitatis itaque utere conſiliis, & eorum quibus animi tui plexus, ſcrupulorumque amfractus perſpecti ſunt. Agent ipſi pro rei opportunitate prudenter, & è re tua. Denique iſtud ſcias, toties & à tam variis conſilia dum exquiris, evidens eſſe, Confeſſario tuo parum quòd fidas; non fidis autem, quòd contraria tuæ ſententiæ reſpondeat. Id autem arrogantiæ & pervica-

Plures de eadem re conſultarus non adeat ſcrupuloſus.

Incommoda quæ inde ſequuntur. Primum.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

vicaciæ ſignum eſt manifeſtum. Eam autem ut retundat & puniat Deus, permittit variis quas exquiris reſponſionibus, magis & infeſtiùs excruciari te; ut tandem cœco modo diſcas obedire, unamque quâ ſolâ curari potes, exercere animi demiſſionem.

Ne cum Confeſſario quidem multùm agat de ſcrupulis.

36. *Tertiò*, ne apud Confeſſarium quidem aut multùm, aut ſæpè de ſcrupulis agendum eſt. Inculcatur enim, uti dixi, & fortiùs phantaſiæ ſcrupulus infigitur, quoties tangitur. Idcircò non oſtendat Confeſſarius ſeſe admodum ſtudioſè ſcrupulos ſuos enarranti attendere, quaſi ſi de re magni momenti agatur; nullo autem modo circumſtantias aut petat, aut exaggeret, aut clariùs ſibi explicari poſtulet: imò non tangat quidem. Multò etiam minùs veteres ſcrupulos objiciat aut exponat. Sinat conſulentem prima vice utcumque dicere res ſuas, ſi ita videatur, ne animis deſpondeat ſi ſe exemplo rejectum ſuſpicetur: eſt enim ſuſpicionibus admodùm obnoxium ejusmodi hominum genus. Sed uti dixi, non tangat is qui conſulitur, ea quæ ſcrupuloſus nõ tangit. Nam ut rectè Cajetanus, in lapidum acervo qui temerè conjectis in ſtruem ſaxis in acumen aſſurgit, non facilè lapidem aliquem tetigeris, & loco moveris, quin illicò ſuperior cumulus corruat, & devolutis lapidibus abeat in ruinam. Sanè ſcrupuloſi hominis cerebrum, non niſi phantaſmatum, & ſcrupulorum temerè congeſtorum, maleque inter ſe cohærentium ſtrues eſt & congeries. Vnum ſi moveas, moves omnes: & ubi, cùm non tangebantur, aliqua ſaltem erat animi tranquillitas, utcumque ſcrupulum unicum moveris, actutum omnes agitari incipient, & toto cerebro fiet fragor. Itaque ne tange quæ quieta ſunt, ut quieti reddas ea quæ temerè moventur.

Neque Confeſſarius veteres ſcrupulos tangat.

Cajet. v. ſcrupulorum medicina.

Scrupuloſus ſuo marte ſcrupulos diſcat ſuperare.

37. *Quartò*, dum res definita jam eſt à Confeſſario, ſtatutumque quid agendum ſit; v.g. jejunandum non eſſe, carnibus veſcendũ, tali cultro & non alio ſcindendum panem, Confeſſionem veterem peccatorum non eſſe repetendam, & cætera hujusmodi: hæc, inquam, dum ita conſtituta ſunt, & ſeſe occaſio obtulerit, quâ hæc in praxim ſunt redigenda; tum verò ſi, uti ſemper fit, ſcrupuli inſurgant valideque incrudeſcant, nullo modo inducas animum, ut rurſus aut conſilii, aut ſolatii gratiâ Confeſſarium adeas; verùm cùm ſatis ſuperque quid porrò agendum ſit ſcias, tuo marte tibi ſcrupuli ſuperandi ſunt, tuis tibi pedibus eſt incedendum, neque infantis ad inſtar recurrendum eſt ad vehiculum,

aut

aut brachium alienum. Nunquam ſcrupulos expugnaveris, niſi tuis ſolùm viribus eos didiceris oppugnare. Nunquam tibi greſſus firmabitur, niſi deſertis alienis humeris, tuis cœperis pedibus inſiſtere. Id autem non agis, cùm in re tam aperta, auxilii causâ ad Confeſſarium tam ſollicitus accurris. Neque dicas aliquorum fortaſſe oblitum te, aliqua non intellexiſſe, circumſtantias denique fortaſſis eſſe immutatas: ſcrupulorum hi prætextus ſunt, & velamenta ludicra. Age quod agendum noſti; & cùm peracta res fuerit, Confeſſario expones reliqua.

38. Quòd ſi verò ſæpiùs ejuſdem rei interrogandæ gratiâ, redeat ſcrupuloſus, tum verò ex Molinæ, Azorii, Vasqueſii, & aliorum conſilio, conſulentem ſe non admittat, ſatis ſuperque de re deliberatum eſſe ſeverus edicat, nihilque præterea apponendum. Repeti verò Confeſſiones præteritas, aut de integro inſtitui generales, minimè patiatur, quocumque demum ſub prætextu. Neque ſinat ſe precibus inflecti nequidem graviſſimis, ne ſi lachrymæ etiam precibus fuerint intermixtæ. Ferociam interpretetur ſcrupuloſus: interim ſeveritas illa, ſi rectè rationem quam dixi tenet, ſumma eſt clementia, atque optimus ſcrupulos curandi modus. Nunquam illi acriùs recrudeſcunt, quàm cùm blanda tractantur manu. Quid autẽ eſt iis blandiri, imò & cedere, quàm eorum impetu abripi & ſemper rem peractam, quaſi actam malè, de integro velle reficere, ideo quòd ita agendum dictent ſcrupuli? Non itaque mirentur ſcrupuloſi aut quòd nullum à Confeſſariis aliquando reſponſum referant, aut quod à confeſſionibus repetendis ſeveriùs arceantur. Ita enim illi dum agunt, prudenter agunt; nolunt enim fovere ſcrupulos, quorum acrimonia magis accenditur, quò iis faciliùs ceditur, & ſæpiùs obeditur. Neque verò mirari oportet, ſi ne unica quidem vice importunitati tuæ velint cedere, neque aures poſtremùm de hac re confeſſuro accommodare. Nam quantumcumque ultimas eas fore vices, quibus de ſcrupulis, qui tibi tum occurrunt, acturus ſis, bona fide pollicearis, ne jurato quidem credendum eſt tibi. Novimus eas artes, novimus ſcrupuloſorum hominum, hac in parte, quàm valida ſint juramenta, & quanta iis adhibenda ſit fides. Ego certè homini in ebrietatem projecto, & crapulæ enutrito, juranti ultimum fore hodie quod ſe inebriet, malim credere, quàm ſcrupuloſis illis, ſe ab hac, quam extorquere conantur

Molina de juſtitia tom. 4. diſp. 13.

Neque à Confeſſariis ſi ſæpius eandem ob rem redeant admittantur.

Scrupuloſis aſſeverantibus ultimam hanc fore Confeſſionem quam exigunt, nullo modo eſt credendum, ne juratis quidem.

Con-

Confeſſione,ſi audiantur,deinceps deſtituros,ſanctè pollicentibus. Iſtud enim ebrioſorum hominum juramentum vino ſi inſcribitur; ſanè ſcrupuloſorum pollicitatio,fumos redolet. Vtraque fluida; fumorum verò magis evanida eſt materia.

39. Neque verò hæc à me dicta ſunt, ut Confeſſariis præcepta dem; cùm eos eſſe ſciam,qui harum rerum longè ſint expertiſſimi; ſed ut ſcrupuloſi intelligant, è re ſua eſſe nonnunquam, ſi præter expectationem fortaſſis excipiantur duriùs. Sciant enim non ſine graviſſimorum auctorum conſilio, eam à Confeſſariis agendi rationem iniri; quod non alia æquè præſens medicina ſuppetat,importuniſſimæ huic ægritudini quâ occurrant. Quando autem,& quo applicanda ſit modo,id verò eorum prudentiæ eſt relinquendum.

REMEDIVM VI.

Non ſit nimiùm ſollicitus de ſalute, nec nimiam adhibeat peccatis venialibus fugiendis curam.

Non nimiũ de ſalute conſequenda ſit ſollicitus.

40. IAm verò, cùm iſtud etiam certum ſit, ſcrupulos plerumque è metu ſalutis æternæ conſequendæ enaſci, ſextum curandis ſcrupulis remedium,anxio huic timori adhibendum eſt, ſeduloque curandum,ut nimiæ illi ſollicitudini non modicum temperamentum afferatur. Quod ut facias, illud tibi ſit perſuaſiſſimum,nimiâ te peccatorum venialium evitandorum curâ diſtineri,longeque majori quàm Deus à te exigit. Hæres hîc ſatis ſcio quaſi mente attonitus. Et quid hocce demùm rei eſt inquis? an ergo nimia poteſt eſſe ſalutis cura? an nimium perpurgandæ animæ ſtudium? an nimia cœli tenendi ſollicitudo? Poſſunt ſanè hæc omnia eſſe nimia, Neque enim quiſquam mihi negaverit,viatorem & de via nimis anxium eſſe poſſe,& de conſequendo quem petit termino nimis ſollicitum,majoremque adhibere poſſe diligentiam, quàm quæ exigitur. Si enim dum commodè incedendo ad optatam metam datur pervenire, ſummo ſeſe conamine in pedes conjiciat, curſumque ita acceleret, ut ſpiritu demùm intercepto anhelus concidat, nec iter inceptum poſthac aut lubeat emetiri,aut ſi lubeat,præ virium tamen imbecillitate

litate non poſſit niſi ſummo cum incommodo, is profectò nimium in re bona conſequenda ſtudium adhib[illegible] ille meritò cenſebitur. Neque minùs nimii ſtudii, nimia qu[illegible] ſ[illegible]llicitudinis in cœleſti patria obtinenda impenſæ reus eſt, qui ita in viam [illegible]ncumbit, ut vires animæ præpediat, præ laſſitudine langueat, & victum tœdio dimittat caput. Hoc enimverò tandem præſtant ſcrupuli: ſtudium excitant quo exederis; ſollicitudinem afferunt, quâ conſumeris; plurima virtutum exercitia præpediunt; vires infringunt; tœdium viæ afferunt; ſic ut animis prorſus abjectis, ab itinere fœliciter inſtituto tandem abſtineas. An non hæc nimia dicenda eſt cura?

41. Rurſus, an tantam fugiendis peccatis venialibus curam à Deo exigi arbitraris, quàm tutè tibi temerè fingis, & planè præter rem? Quaſi verò ea mens ſit Dei, ut ſingularum quæ fortè occurrunt cogitationum apices perſequaris, iis inſidieris, eos volvas, revolvas, excutias an fortè peccatum quid ſit? deinde ut ſingula quæ proferenda ſunt verba ponderes & appendas; & ne pedem quidem manumve moveas, imò nec oculum detorqueas, niſi præmeditatò actionibus omnibus pondus dederis, certamque quouſque extendendæ ſint menſuram? Denique, ut paucis dicam omnia, an ea Dei mens eſt, ut evitandis eluendiſque peccatis etiam minimis, quæque aciem prudentis viri fugiant, totos impendas non tantùm dies, ſed & cerebrum lædas tam immaniter, ut rebus quæ tibi incumbunt ex munere non attendas, eaque agas quæ viro ſapienti riſum moveant, imò & quæ perculſi aut maleferiati capitis aperta ſint indicia?

Neque nimiam in peccatis venialibus vitandis curam adhibeas.

42. Minimè gentium; non tale ſtudium vitandis maculis exquirit Deus. Imprudens omninò, & præter modum omnem & rationem eſt ejuſmodi ſollicitud[illegible], utpotè quæ humanas vires, ingeniique noſtri exilitatem longè ſuperet. Deus autem nihil imperat quod prudentiæ adverſetur, aut quod rectè agentem obruat & penitùs terræ affligat, *Iugum enim meum ſuave eſt*, inquit, *& onus meum leve*. Non igitur à Deo impoſitum eſt quod ſibi ſcrupuloſi fingunt onus, quodque reipſa oſtendunt eſſe prorſus intolerabile. Curam ſalutis exigit, ſed prudentem & moderatam, moralem paſſim vocant; & benè: utpotè quæ talis ſit, quàm moris ſit à prudentibus viris agendis rebus adhiberi. Non igitur diſſolutus ſit animus; ſed ne ad minutias etiam nimiùm contraha-

Sed moralem, qualem prudentes ſolent.

Matth. 11. v. 30.

excipias. Deinde lumen expoſce, quo technas vaferrimi inſidiatoris detur internoſcere; quo ſanctiſſimam Dei voluntatem ſine errore ullo & fallacia detur intueri; quo denique diſſipentur nubes illæ, quæ tenebras inducunt animo, & phantaſmata diſcutiantur quæ tantos hactenus fecêre metus, tantamque pacatæ menti induxêre tempeſtatem. *Et divinæ gratiæ lumen exoret.*

44. Hæc ſi pro virili egeris, ſeriò & conſtanter; aderit profectò aliquando tandem expetita mentis ſerenitas & pax. Sin autem; tum ſanè contrahendi ſunt humeri, ſufferendum eſt duriſſimum quod à ſcrupulis infertur bellum: magno tamen & erecto animo; cùm certum illud ſit, non paſſurum miſericordem 1. Cor. 10. v. 13. Deum, *tentari vos ſupra id quod poteſtis*, ſed ut teſtatur Apoſtolus, *faciet etiam cum tentatione proventum*.

SECVNDVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Laudare benè agentem voluntatem.

TRACTATUS IX.

DE TESTIMONIO, ET LAVDE CONSCIENTIÆ.

Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum. *ad Rom.2.v.10.*

Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium Conſcientiæ noſtræ; quòd in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei converſati ſumus in hoc mundo. *1: Cor:1.v.12.*

Laus quam Conſcientia de re benè acta voluntati tribuit, ſolida eſt, & licita. Neque ab ea inanis gloria, ſed verum ſincerumque gaudium mentis exoritur.

PROOEMIVM.

Duplex Conſcientiæ munus.

PRimam ratiocinationis noſtræ partem exegimus, eamque difficillimam: è præruptis montium evaſimus in planiora; & ſic placidior faciliorque deinceps decurret oratio. Duo Conſcientiæ eſſe munia jam dudum diximus. Primum quidem de actionibus præſtandis ſtatue-

re

re agendum quid ſit, licitumne ſit eas exhibere, an illicitum; ac proinde in rem trahendæ num ſint, an verò ab iis penitùs deſiſtendum. Alterum quod Conſcientiæ competit, eſt de actionibus jam peractis ferre judicium, illudque decernere, an benè ſint præſtitæ an verò perperàm. Primum jam abſolvimus; ſecundum nunc aggredimur explicare. Verùm iſtud etiam perpendendum eſt, quòd quamvis in actionibus quæ agendæ ſunt decernendis, unico tantùm modo munus ſuum Conſcientia exequatur, qui totus hoc uno dictamine abſolvitur, præſtandam hanc quæ proponitur actionem videri aut non præſtandam, agendum aut non agendum: tamen præſtita jam peractaque actione, plura ſunt Conſcientiæ officia, ad quæ ejus juriſdictio exercenda extenditur. Sic ſanè legiſlatoris, aut Regii Senatus, in præcipiendis ferendiſque legibus, unica tantum eſt actio; legis nimirum efformatio, ejusque in populum diffuſa declaratio, quâ cunctis fiat manifeſtum quid ab iis requiratur. At verò circa actiones populi jam præſtitas, non unum eſt aut Regis, aut Judicis, aut Senatus officium. Nam aut laudare rem, benè peracta ſi ſit, debet, præmiiſque benè agentem afficere; aut caſtigare, ſi lex obſervata non fuerit. Hoc verò ut agat, inquirendum eſt in ſcelera, teſtes examinandi, corrigenda deniquè quæ Reipublicæ inuſta eſt labes. Ita prorſus varia exercenda ſunt Conſcientiæ munia, ut de actionibus jam peractis, officio ſuo faciat ſatis. Perſequemur paulatim ſingula. Nunc verò iſtud demonſtrandum eſt, cùm benè peracta eſt actio, legique quam Conſcientia tulit factum eſt ſatis, munus ejus eſſe laudare voluntatem, eique de re benè acta gratulari. Vnde iſtud exiſtit commodi, ut tota mens gaudio perfluat liquidiſſimo; neque tamen inanem hanc eſſe vanamque gloriam, ſed ſolidam omninò, eamque cui, quam in hac mortali vita habere poſſumus, beatitudo ſuperſtruatur.

§. I.

Digitized by Google

§. I.

Ea quæ præcedentibus ſex Tractatibus ſunt explicata, breviter, & ſummatim exponuntur.

OPeræ pretium me facturum exiſtimo, ſi antequàm pergam, ea quæ diffuſiùs jam dicta ſunt, ſummatim colligam, & in exiguam contracta epitomen, uno velut oculo conſpicienda objiciam. Vnde id exiſtimet commodi, ut & antè actorum facilior futura ſit recordatio, & eorum quæ dicenda ſunt liquidior ſit, & appareat quaſi concatenata connexio. 1.

Conſcientia eſt voluntatem dirigere

Primum itaque Conſcientiæ munus explicavimus. Quæ cùm nobis ad inſtar Pædagogi à Deo præfecta ſit ex mente Epicteti, ita ejus primum officium eſt, Voluntatem quæ naturâ ſuâ cæca eſt, quaſi manu ducere, agenda deſignare, de fugiendis admonere & inſtruere; idque non generatim docendo quid licitum ſit in genere, aut illicitum, ſed particulatim quid in quavis actione quæ præ manibus eſt, obſervandum ſit ut fiat benè, aut vitandum ne fiat malè. Quòd ſi Conſcientiam, cum D. Gregorio Nazianzeno, mavis dicere *Tribunal domeſticum*, legiſlatorem nominas. Aut ut preſſiùs loquamur, ejus munus eſt, legem à Deo latam voluntati intimare & porrigere, eamque peculiaribus actionibus applicare. Si denique cum Theologis Conſcientiam ſtatuas eſſe *Proximam regulam actionum humanarum*, tum verò dicemus, remotam quidem ſupremamque regulam, cui humana omnia commenſuranda ſunt & adæquanda, eſſe legem voluntatemque Divinam, cui uti omnia, ita & Conſcientia, ut debitum ordinem habeat, debeat conformari: at verò proximam regulam & amuſſim, ad quam ſingulæ actiones exigendæ ſunt & expendendæ, Conſcientiæ dictamen eſſe, ſeu judicium quo certò ſtatuit, hîc & nunc actionem hanc eſſe licitam, Divinæque Voluntati penitùs conformem, aut ſaltem ab ea minimè diſſentire. 2.

Vide auctores hos citatos in Tractat. 2. §. 1.

in actionibus particularibus.

Et quidem tantæ auctoritatis eſſe diximus hanc à Conſcientia latam ſententiam, ut quamvis indubitata lex ſit Deum colendum eſſe & amandum, obſervandam eſſe juſtitiam, jus ſuum cuique tribuendum; tamen nulla voluntati ſpeculativas haſce veri- 3.

Tract. 2. §. 3.

veri-

veritates ſequendi incumbat neceſſitas aut onus, niſi reipſa Conſcientia voluntati denuntiet, & quaſi præcipiat, hîc & nunc colendum eſſe Numen; hanc quæ præ manibus eſt actionem legi eſſe ſubjectam; hoc jus dicendum; hanc denique ſeu Deo, ſeu ſibi, ſeu Reipublicæ, ſeu proximo obſervationem, aut obſequium, aut reverentiam eſſe exhibendam. Iſtud igitur primum Conſcientiæ officium eſt, Voluntatem actu ſeu reipsâ inſtruere, & velut cœcum, ne ceſpitet aut labatur, per plana & aperta, quaſi manu ducere.

Voluntas obligatur Conſcientia ſua dictamen certum ſequi. Nec peccat, etiamſi erret Conſcientia.

4. Jam verò eam ex adverſo etiam eſſe Voluntatis obligationem docuimus, ut ſemper peccet, quoties Conſcientiæ ducentis arbitrium non ſequitur, & ab eo diſtracta in alia abit omnia: nunquam autem peccet, quoties bona fide, ducenti ſe Conſcientiæ obtemperat. Quod non tantùm locum habet, ut tum ſolummodò peccaſſe te credas, dum Conſcientiæ, veram Dei legem, quæque reipsâ obliget, obtendenti non pares; ſed etiamſi ipſa per merum errorem, invincibilem tamen, alia prorſus omnia, quàm quæ lex Divina fert, facienda proponat, peccas nihilominus ſi ei refragaris; & contrà, impunè, & abſque peccato ſic errantem ſequeris. Agis enim omnino prudenter, neque vitio vertendum eſt Voluntati, quòd agit invita, aut ſaltem mali neſcia. Sic profectò non imprudenter agit cœcus, qui ducem ſuum, de cujus perfidia nulla umquam ei incidit dubitatio, bona fide ducentem ſequitur, etiamſi à via aberret. Iſtud enim nequit diſcernere cùm cœcus ſit; neque alium percipit ducentis impetum ſeu recto, ſeu devio ducat itinere; utrobique manu ducitur. Ducis autem eſt de viâ diſcernere, cæci verò illi inſiſtere, per quam ducitur. Sic quamvis mentiri ſit ſemper illicitum; ſi tamen Conſcientia dictet mentiendum eſſe, quod ſincerè, licèt per errorem, judicet tuendæ vitæ, ſeu ſuæ, ſeu alienæ, à mendacio petendum eſſe patrocinium; errat quidem Conſcientia, non peccat tamen voluntas mentiendo; imò niſi mentiretur, malè ageret, quòd Conſcientiæ dictamini, quamvis erroneo non obediat, cùm nulla de commiſſo errore menti incidat ſuſpicio. Plana ſunt hæc omnia, cùm fide bona agitur, cùm error non eſt culpabilis, aut ignorantia ſtudio quæſita & affectata; cùm denique judicium Conſcientiæ, quod de actionis bonitate fertur, certum eſt, neque vlla dubitatione, aut mentis vacillatione intermixtum.

Tract. 3. §. 2.

Tract. 3. §. 4.

Tract. 3. §. 8.

Digitized by Google

Cum probabiles ſunt opiniones, Conſcientia eligere poteſt utram vult.

Quia verò non rarò fit, ut de actionis peragendæ bonitate aut malitia, certum plane indubitatumque Conſcientia nequeat, judicium ferre: *Primò* quidem, quòd pro utraque parte rationes ſtent utrimque probabiles: eo in eventu, dixi, utram vult, ſeligere poſſe ſententiam, eamque ſequi ſine ullo prorſus peccandi periculo. Fusè hæc à me diſputata ſunt. 5. Tract. 4. & 5. toto.

In dubio ſequendū id quod tutius donec deponatur dubium.

Secundò autem, cùm hæc judicii certi ſuſpenſio, ortum nonnumquam ducat ex eo, quòd rationes ſint ejusmodi, ut nullum ne probabilem quidem in alterutram partem aſſenſum queat elicere; unde dubiam hærere mentem neceſſe eſt; tum verò dixi in tutiorem partem inflectendum eſſe dictamen Conſcientiæ, illudque amplectendum quod eſt ſecurius, quamdiu dubia manet res, neque veritas poteſt evinci. Iſtud autem dicitur tutius, quod ſine peccati periculo fit aut omittitur, dum contrarium non niſi cum diſcrimine peccati, ſaltem materialis, committendi exhibetur. Sic quamdiu dubitas, an jejunii lex hodiernum diem afficiat, abſtinendum eſt carnibus, donec de veritate rei conſtet. Nullum enim peccatum committitur, ſi carnibus non veſcaris, etiamſi dies jejunii non ſit; infringetur autem lex, ſi verè dies hic à lege jejunio fuerit deſignatus. 6. Tract. 6. §. 2, 3.

Si dubium deponi non poteſt, tum ex poſſeſſione, aut juris præſumptione decidenda eſt res.

Quòd ſi verò rebus omnibus benè expenſis, examinatis, & diſcuſſis, nihilominus dubia manet res, nec in alterutram partem, ne probabili quidem ratione veritatem datur aſſequi, tum ſanè ex poſſeſſione, Jurisve præſumptione, uti in foro externo, & politico, ita & in foro interno ſeu domeſtico, efformanda erit Conſcientiæ ſententia, eique addicenda parti, pro qua hæ ſtant. Sic ſi nocte diem inter Jovis, & Veneris, dubitatio inciderit an ſit hora noctis duodecima; quamdiu de rei veritate conſtare non poteſt, pro libertate veſcendarum carnium ferenda eſt ſententia. Certa enim poſſeſſio pro libertate ſtat, quam ſeptimanâ totâ liberum obtinebat arbitrium: legis autem dubium eſt adhuc jus. Quod ſi autem nocte quæ Dominicam à Sabbatho diſpeſcit, inciderit hæc dubitatio, carnibus omnino eſt abſtinendum; lex enim quæ toto die Sabbathino carnium uſum vetuit, poſſeſſionem obligandi obtinet; ea autem non eliditur, niſi certò judices Dominicam illuxiſſe; id verò non judicas, quamdiu dubitas de tota re. 7. Tract. 6. §. 4, & 5.

Tertiò denique, quia contingit ſæpiſſimè, ut ſcrupulis agitata mens, 8.

Scrupuli contemnendi ſunt, & agenda iis contraria.

Ex viri prudentis judicio Conſcientiam formare poteſt, imò ſæpè debet ſcrupuloſus.

Tract. 7. toto. mens, falſisque peccatorum ſimulacris præpedita, nullum, ſaltem quod ſanum ſit, de actionibus inſtituendis proferre poſſit arbitrium; poſtquam naturam geniumque hujus morbi ſanè miſerandi expoſui, tandem iſtud ex pervulgata Theologorum omnium ſententia, (ibid. §. 2.) dixi, contemnendos eſſe omnino, non tam Conſcientiæ, quàm à dæmone ingeſtos aculeos, & ut latratus catelli habendos deſpicatui. Quin imo adeo iis non cedendum, ut contraria omnia agenda ſint, mente impavida & imperterrita. (ibid. §. 3. Remedio 5.) Vt autem conſcientiæ dictamen certum & indubitatum, quod omni actioni præmittendum eſt, rite ſcrupuloſus formet, ſuo id marte ſi non poſſit effingere, ex viri prudentis aut confeſſarij id formet arbitrio. Neque tamen à conſcientiæ ſuæ dictamine aut judicio, eo in eventu abibit, cùm judicare iſtud poſſit, alienam ſeſe poſſe in arbitrando ſequi ſententiam: & cùm poſſit, etiam ſæpènumerò debere, cùm alia curandis ſcrupulis, tormandæque conſcientiæ ipſi non ſuppetat medicina.

9. Et hæc quidem ſumma eſt eorum, quæ ſex præcedentibus Tractatibus ſumus complexi: quibuſque primum conſcientiæ officium, quod in dirigendis actionibus, quæ adhuc præſtandæ ſunt, totum conſiſtit, utcumque expoſuimus, Ad alia itaque faciamus gradum.

§. II.

Solius Conſcientiæ eſt peractis actionibus laudem dare, cui voluntas tutò poteſt acquieſcere. Declaratur quænam judicia humana æſtimanda ſint, quæ contemnenda.

Conſcientia eſt actionem præſtitam approbare, & laudare voluntatem.

10. Opus propoſitum Voluntas pro libero quo pollet arbitrio cùm peregit, tum verò ad ſecundum muneris ſui exercitium Conſcientia accingitur: ſiquidem omnis animæ libera actio, prout ex Conſcientiæ dictamine inſtituenda eſt & dirigenda, ita poſtquàm peracta eſt, & in rem deducta, rurſus ad Conſcientiæ tribunal eſt revocanda, ut eius judicium ſubeat, malène fuerit tranſacta, an verò benè. Et ſiquidem benè actum fuerit, approbatur opus; & Voluntas, quaſi pro roſtris, legitimè laudibus à

Conſcientiâ extollitur: quibus tota mens delibuta, gaudio perfunditur incredibili, & tamen ſincero & ſolido: unicum quod Conſcientia pro re bene acta conferre poteſt præmium. Sic tamen unicum, ut nullum prorſus illi, aut pretio, aut ſtabilitate, aut etiam voluptate poſſit comparari: imò ſi hoc deſit, reliqua omnia nullum operæ dicenda ſunt præmium, adeoque cum D. Paulo habenda *pro minimo*, imò etiam pro nullo. 1. ad Cor. 4 v. 3.

& quidem ſolius Conſcientia legitimum id munus eſt.

Sic certè Pædagogi munus eſt, non tantùm clientis ſui manum ducere, rectè ſcribendi dare præcepta, characteresque efformandos præſcribere; ſed & ea, quæ à puero ſcripta ſunt diſcutere, & quæ corrigenda ſunt diſpungere. Sin verò rectè ſe habeant omnia, characterum apices benè ſi ſint expreſſi, linearum ordo probè exaratus, & quod propoſitum eſt exemplar accuratè obſervatum ſi ſit; tum ſanè & laudare accurationem pueri, & verò etiam pro re & tempore, præmio clientem debet afficere. Quamquam non aliud magis ſit puero expetitum, ſi ſit ingenuus, quam gaudium quo geſtit Pædagogo ſua probari quòd perſentiat. Ejus enim approbationem majoris facit, quàm ullius cujusquam alterius, qui characteres à ſe exhibitos laudibus extolleret. Neque ſanè domeſticorum omnium mira de ſe prædicantium dictis acquieſceret, ſi uni tantùm diſplicere ſe ſciret Pædagogo. Huic cùm ſatisfacit, ipſe ſibi ſufficit, etiamſi in ſe laudando reliqui omnes deficiant. Sapit profectò puer ita cùm ſapit; tota enim ei res eſt cum Pædagogo, cujus curæ ſe novit eſſe commiſſum, neque ab alterius cujusquam domeſtici nutu, aut imperio dependere. 11.

Hæc itaque tenenda eſt agendi ratio. Pædagogum animæ præpoſitum à Deo, Conſcientiam eſſe jam diximus. In hanc igitur figendus eſt animæ obtutus, hæc obſervanda eſt unicè, ut rectè ſtatuas, in te ei quid diſpliceat. Aliorum ſi tibi præterea judicium adjicitur benignum & placidum, ægrè id quidem ferendum non eſt; ſin verò non adjicitur, ferendum id ſanè eſt perquam leviter, neque vulgi ſententiis eſt ſuccenſendum. D. Ambroſii præclarum id eſt monitum: *Non ſecundùm forenſem abundantiam*, inquit, *æſtimanda eſt beatitudo ſingulorum; ſed ſecundùm interiorem Conſcientiam, quæ innocentium, & flagitioſorum merita diſcernit, vera & incorrupta pœnarum præmiorumque arbitra.* En ut quæ à me de ampliſſima Conſcientiæ juriſdictione dicta ſunt, 12.

Conſcientia eſt vera arbitra actionum; errare non poteſt.

D. Ambr. l. 1. off. c. 12.

ſuo

ſuo calculo firmet Ambroſius. Etenim *vera* prorſus eſt, imprimis innocentiæ aut flagitii, ac proinde pœnarum præmiorumq; *arbitra*. Cùm enim voluntas errare non poſſit, ſic ut ei culpæ vertatur, ſi Conſcientiam ſequitur, ejusque regulæ ſeu dictamini adæquatur ut antè oſtenſum eſt; ſanè nemo quisquam poteſt veriùs & manifeſtiùs diſcernere an Conſcientiæ ductum voluntas ſecuta ſit, quàm ipſamet Conſcientia quæ cœcam duxit. Neque verò ullius judicio evidentiùs ſcies, an dictamini Conſcientiæ tuæ, tamquam regulæ recti, actionem applicueris, quàm ipſius Conſcientiæ judicio quæ rem direxit. Sic an linea quam chartæ inſcripſiſti, recta ſit, quâ demùm id poteris ratione manifeſtiùs indagare, quam ex ipſius regulæ quæ manum ſcribendis duxit, applicatione, & quaſi ſententiâ? Sanè ſi Conſcientiæ regulam obſervaſti, certum eſt rectum te tenuiſſe, id eſt egiſſe prudenter: regulam autem Conſcientiæ an obſervaris, nemo id quidem dijudicabit ſinceriùs, quàm ipſa quæ rem direxit regula. Vera itaque & ſola innocentiæ & flagitii; pœnarum exinde, præmiorumque arbitra eſt Conſcientia.

13. Neque *vera* ſolummodò, ſed ut D. Ambroſius aſſerit, *incorrupta* omnino eſt arbitra, id eſt judicii prorſus incorrupti, quodque nullo favore, nullis blanditiis, nullis etiam minis poſſit infringi, aut vitiari. Quidquid enim mihi abblandior, quidquid perſuadeo, quidquid exoro, numquam tamen id mihi perſuaſero ut judicem rectè egiſſe me, tum cùm contra judicii mei dictamen judico me egiſſe. Quid enim eſt malè agere, niſi judicio ſuo in agenda re contravenire? atqui quo pacto eſt poſſibile, judicare me, contra judicii ſeu Conſcientiæ meæ dictamen non egiſſe, cùm reipsâ judicem oppoſitum? Diſſimulare perverſitatem actionis fortè poſſum; judicare autem perverſam non eſſe, in manu non eſt. Nimis enim incorruptus judex eſt Conſcientia; & hujus arbitrio in mente aguntur omnia. Rurſus etiam ex adverſo, nemo ullus mihi perſuaſerit malè me egiſſe, ſi bona fide Conſcientiæ ductum in re agenda ſecutum me fuiſſe mea judicet Conſcientia; arbitratum, inquam, fuiſſe ſincerè & candidè. Hoc ſi mea ſtatuat Conſcientia, fruſtraneum eſt quòd totus orbis criminis me condemnet; innocens ſum, ſi mea Conſcientia me abſolvit. Erraſſe poſſum, fateor; peccaſſe autem minimè: ſiquidem peccare eſt, Conſcientiæ ſuæ dictamini contradicere; errare au-

Item in judicando eſt incorrupta.

tem, eſt quomodocumque, ſive per culpam, ſive inculpatè, ab eo quod verè rectum eſt deſciſcere. Poſſum ergo ſine culpa erraſſe; ſine culpa autem propriè non peccatur. Conſcientia igitur cùm de actione dijudicat, quamquam falli poſſit in eo quòd eam judicet legi Divinæ conformem, cùm fortè per errorem conformis non ſit; numquam tamen falli poteſt, dum judicat actum benè, id eſt, actione judicio Conſcientiæ conformata & congrua. Longè enim diverſa ſunt, bonum agere, & benè agere. Bonum enim ex erronea Conſcientia fit ſæpiùs malè, & malum bene. Tanta eſt in actionibus humanis permutandis Conſcientiæ vis, & auctoritas; & in iis dijudicandis, tam incorrupta, minimeque depravata ſinceritas.

Aliud eſt benè egiſſe, aliud verò egiſſe quod bonum eſt.

Atque ex hac differentia quæ reperitur inter bonum, vel malum agere, & inter bene vel malè agere, ratio fiet manifeſta, cur minimi ducenda ſint, imò prorſus contemnenda hominum judicia, quoties te bene vel malè egiſſe ſtatuunt; quoties te vel de ſcelere arguunt, vel de virtute deprædicant. Non eſt, inquam, quòd te hac laude multùm delinias, aut vituperio magnopere perturberis: neſciunt enim quid rerum dicant. Neque de virtute tua, aut vitio ullus, præter Conſcientiam tuam, pro ſano, judicium poteſt ferre, cùm nemo reſciat quid rerum agatur intùs. Hinc ad rem meam D. Gregorius: *In omni*, inquit, *quod dicitur, ſemper tacite recurrere debemus ad mentem; & interiorem teſtem, & judicem requirere. Quid enim prodeſt ſi omnes laudent, & Conſcientia accuſet? aut poterit obeſſe, ſi omnes derogent, & ſola Conſcientia defendit?* Nihil planè, cùm ad interiores actiones hominum rite dijudicandas, nulla niſi pro Conſcientiæ tribunali, legitima det auctoritas. 14.

D.Greg. hom. 1. in Ezech.

Objicitur, non videri contemnenda omnia humana judicia.

Quid ergo inquies, an nulla omnino attendenda ſunt hominum, etiam proborum prudentiumque judicia? ſanè ſi laudi ducendum non eſt quod omnes laudant, neque adeò dandum ſit vituperio omnes quòd vituperant, maxima commercio humano infertur labes; neque poſthac è communi pervulgatoque hominum ſobriè prudenterque agentium judicio, ſed ex privato cujusque ſenſu, tota vivendi petenda eſt ratio: quod certè perquàm abſonum eſt, & heteroclytum: inter homines enim vivimus, quorum moribus judiciisque, dum à Divina lege non aberrant, ſeſe conjungere, ne pars à toto diſcrepet, ſumma profectò 15.

eſt

eſt virtus,& quæ rectè vocatur humanitas; ubi contra judiciorum omnium contemptus, barbaries quædam dicenda eſt, & ad ſilvas ferarumque cavernas non immeritò ableganda.

Reſpondeo curanda judicia, cùm judicant quid bonum aut malum ſit.

16. Optima eſt hæc objectatio, & quæ rem omnem declarabit apprimè. Satis enim id videtur difficile, quo pacto judicia, quæ de te feruntur, contemnenda cum Gregorio paſſim dicant SS. Patres, imò & ſacræ Paginæ; unique adhærendum eſſe ſtatuant Conſcientiæ judicio: cùm tamen in commune vivamus, atque adeò ex communi proborum hominum, unaque conviventium agendum ſit judicio, ne pars, uti rectè opponitur, diſcrepet ab univerſo. Reſpondeo itaque, quòd ut rectè judices quid bonum ſit & honeſtum agere, vel non agere, tibi cùm id non conſtat, id quidem ex alieno petendum eſſe judicio. Rurſus quid mores ferant patriæ, quid leges, quid vetera inſtituta, quid civium ordo, quid incolarum conſenſus, & cætera omnia quæ ad communem vivendi rationem faciunt. Rurſus quid paſſim laudi vertatur, quid vituperio, non è tuo petendum eſt cerebro, ſed è communi id decernendum eſt conſenſu. Denique an ingenioſa fuerit quæ à te exhibita eſt actio, an utilis, aut tibi, aut Reipublicæ, an tempori & rebus accommoda; tandem ut verbo dicam omnia, an *Bonum* ſit id quod egiſti, bonum, inquam, ut dicitur materialiter, id ſanè judicare poſſunt homines: & verò ſi probi ſunt, & prudentes, eorum ſtandum eſt judicio; neque adeo contemnendi, ut potiùs plurima eorum laudi & vituperio deferenda ſit reverentia. Nam ad dijudicandum quid bonum ſit & rectum, rationalis naturæ ſeſe jurisdictio extendit, quam cuivis homini inſevit Deus. At verò ut legitime judicent homines, rectène egeris & *benè*, etiam dum egiſti quod reipsâ bonum eſt, id verò in eorum manu non eſt; cùm ad internos animi tui motus dignoſcendos, nulla eis pateat via. Quo pacto igitur judicent, quod neſciunt, neque ſcire poſſunt niſi ex te? ſin autem de re ignorata ferunt judicium, jam ſane manifeſtum eſt, quàm id ſit futile, & contemnendum.

non verò etiam judicant quid actum benè aut malè.

Non ſatisfacit laus humana, niſi Conſcientia laus accedat.

17. Vt itaque certò noveris, an bene & ſine culpa rem peregeris, non id alienis judiciis indagandum eſt, ſed decernendum tuo. Et quamvis totus paſſim orbis hominem te frugi vocet, magnaque virtute pollentem clamitet; juſtitiæ tenacem dicat; eleemoſynis quas erogas, bene largis applaudat; corporis macerationes

pre-

preceſque in multas horas, noctemque concubiam protractas laudet; denique virum magnæ religionis, omnique exceptione majorem te deprædicet; tamen ſi Conſcientia judicet, bona hæc omnia, non benè à te fieri, id eſt nō recta mēte, ſed neſcio cujus captandæ famæ gratiâ; denique ad diſtortos fines, & fortaſſe malos, ſtudia omnia derivari: tum ſane ſic ſtatue, ineptum hominem eſſe te, hypocritam, omnique dignum vituperio, quantumcumque ſanctum te dicant homines, & inter Divorum numerum, viventem adhuc referant, nova atque hactenus inaudita apotheoſi. Bonum te egiſſe quod judicant, judicant benè; benè autem quod egeris, judicant peſſimè. Bonum verò laude dignum non eſt, niſi fiat bene. Contemnenda igitur ſunt, quantumcumque magnifica de te judicia; imò ſi rectè rationem tenes, tute ipſe fateberis ingenuè, numquam tibi ab alienis laudibus fuiſſe ſatisfactum, quoties Pædagogus interior, Conſcientia inquam, iis intercellit. Q immò majori pudore ſuffuſum te confiteberis, quoties reclamante Conſcientia, actionemque tuam condemnante, laudibus te forte extulit alienus favor. Veriſſimum eſt itaque iſtud Gregorii, *quid prodeſt ſi omnes laudent, & Conſcientia accuſet?*

Conſcientia laus, ſine alia omni, ſibi ſufficit.

Viciſſim verò, omnes quamvis te condemnent, virtutiſque fictæ te inſimulent, & omnia à te probe facta in malos perverſosque fines detorqueant; approbationem tuæ Conſcientiæ ſi actorum tuleris, nequidquam vituperabunt omnia. Virtute tua, rectique Conſcientiâ te involves, ridebiſque vulgi inſanientis judicia; & uti innocens, ita & vives ſecurus tui. Hoc autem qui conſequitur, quid ultra perſequitur? ſecum vivit placidè, dum tempeſtatibus circumvolvitur orbis univerſus: habet enim de ſe judicium verum, & incorruptum. Maneat iſtud itaque, Conſcientiæ, non directionis tantùm, ſed & approbationis jus competere: ipſius eſſe decernere quid rectè actum ſit, quid perperàm, ac proinde quid laude dignum ſit, quid vituperio; ac denique voluntatem pro re bene acta laudibus; contrà verò, vituperio afficere. 18.

§. III.

§. III.

Exponitur in quo conſiſtat laus Conſcientiæ, quod gaudium inde oriatur, & qua dicatur læta Conſcientia.

19. IN quo autem laus ſita ſit, quam Conſcientia actioni præſtat, facilè id jam erit intelligere. Eſt enim ea laus, actionis præſtitæ nuda approbatio, judiciumque legitimè prolatum, *Factum bene.* Sic autem inſtituitur tota hæc actio. Simulatque à voluntate libera (nam non liberæ nulla laus competit) actio aliqua in rem producta eſt; illicò mens in eam, quaſi animæ ſuæ ſobolem, oculos conjicit. Et ſiquidem eam Conſcientiæ dictamini, quod ante de re agenda tulerat, conformem invenit; illicò ut genuinum dignumque ſe fœtum agnoſcit; approbat quod actum eſt, & judicat actum benè; ſiquidem id ſolùm bene agitur, quod ex Conſcientiæ fit dictamine. Statuit itaque primò, actionem eam exerceri debuiſſe; aut ſaltem ſine crimine potuiſſe: ac propterea actum eſſe probè. Et ſic approbata eſt operis, ut ſic dicam, ſubſtantia. v.g. ſtatuit eleemoſynam bene collatam; preces, religionemque Deo rectè exhibitas, juſtitiam benè adminiſtratam, convivium bene celebratum, corpori relaxationem bene datam: id eſt, omnia iſta fieri aut debuiſſe, aut ſaltem potuiſſe. Atque hæc prima actionis eſt approbatio, & laus.

Laus Conſcientiæ eſt operis nuda approbatio.

Primò quoad ſubſtantiam operis.

20. Deinde circumſtantias omnes operis dum circumſpicit, ſi eas etiam dictamini Conſcientiæ ad unguem videt congruere, ſic ut modus agendo præſcriptus obſervatus ſit; tempus nimirùm datum actioni commodum & opportunum, diuturnitas operi prudenter circumſcripta, locus & ſocii congrui, modus & menſura, prout oportet rebus adhibita: hæc inquam, omnia aut pleraque ſi actionem commendare Conſcientia judicarit, tum non operis tantùm ſubſtantiam, ſed & operis modum, id eſt, totam quanta eſt actionem approbat Conſcientia, laudeque ex omni parte dignam judicat voluntatem. Hoc eſt, ita egiſſe judicat, ut nemo, ne Deus ipſe quidem judicare poſſit, actum improbè.

Deinde quoad circumſtantias.

21. Atque ex hac demum Conſcientiæ approbatione, gaudium animæ exiſtit, quo ita delibatur, ut nullum ei, niſi ſolùm quod ſu-

Quid ſit gaudium ex illa laude exſurgens. per naturam eſt, majores, ſinceriores, ſolidioresque delicias poſſit facere. Iſtud autem gaudium ſi petis quid ſit, dico aliud eſſe nihil, præter pacem Voluntatis acquieſcentis, & quaſi indormientis Conſcientiæ ſuæ judicio. Aut ut aliis verbis dicam, Gaudium iſtud, Quies eſt voluntatis, cupientis omnino actionem iſtam à ſe eſſe præſtitam, & nolentis præſtitam non eſſe; idem eſt enim voluntati gaudere, & velle. Et gaudere de re præſtita, nihil aliud eſt quàm velle te voluiſſe.

Conſcientia unde dicatur læta. Hæc demum voluntatis ſibi acquieſcentis pax & tranquillitas, Gaudium dicitur & ſecuritas Conſcientiæ. Non quòd Conſcientia læta ſit, aut eſſe poſſit; eſt enim Conſcientia ut antè me dixiſſe memini, merus actus intellectûs; & hic quidem mera operis approbatio: in hac autem, aut in intellectu, quod poteſt eſſe gaudium? Tamen hæc ipſa operis approbatio & laus, non malè dicitur læta Conſcientia; ideo quòd ipſa radix ſit lætitiæ, quàm voluntas ex operis ſui approbatione legitima percipit. Sic ſanè læta dicitur judicis ſententia, quâ quis innoxius declaratur; multoque magis ea, qua veluti teſtimonio publico & authentico, ejus acta deprædicantur: non quod judicis ſententia læta ſit, ſed quod lætitiæ futuræ cauſa ſit & fundamentum. Sic quidem veriſſimum eſt iſtud D. Bernardi, *Conſcientia bona lætificat animam*: lætam autem facit, judicando quòd Conſcientiæ ſuæ dictamini fuerit obſecuta, quòd ducis ſuæ directioni obtemperarit, denique quod egerit benè. Læta igitur dicitur Conſcientia, quia lætitiæ radix eſt, ſuccumque quo voluntas gaudeat, animæ ſuppeditat. Gaudium autem quod exinde trahitur, tantum eſt, ut totam perfundat animam; eamque ſæpiſſimè ita repleat, ut etiam in corpus ipſum, & præcipuè cor, naturalis gaudii ſedem, redundet: adeo, ut etiam membra corporis, utpote animæ, actionisque bene exhibitæ inſtrumenta, ſuo præmio non careant, ſed deliciis fruantur, uti innocentiſſimis, ita & liquidiſſimis. Atque hæc quidem laudis à Conſcientia procuratæ, ſunt effecta. 22. Tract. 2. §. 2. & 3. D. Bern. l. de Conſc. p. 2.

§. IV.

§. IV.

Oſtenditur minimè inſanum, aut vitioſum eſſe, benè de actionibus à ſe præſtitis ſentire, & judicare; ſed contrà potiùs ſanctum. Explicantur quædam oppoſita auctoritates.

Objectiones duæ. Non videtur conſultum eſſe quod Conſcientia voluntatem de re bene acta laudet. Idque triplicem ob rationem.

23\. DVo iis quæ à me dicta ſunt video poſſe opponi, quæ non exigui ſunt momenti; quæque ſi ritè exponantur, magnam argumento noſtro lucem dabunt. Et primò quidem, non abs re quæri poteſt, an conſultum ſit exiſtimare te rectè agere, & de virtute propria judicium ferre ſibi favorabile: quinimò & pro re bene acta ſe laudare, & quodammodo ſibi gratulari. *Primò* enim ſatis conſtat, mente captorum id eſſe ſeſe mirari, & laudibus extollere. Jam vero ſive meipſum laudem, ſive mea me laudet Conſcientia, id quidem perinde ſtultum, cùm nemo à Conſcientia ſua ſit alius, ſed una ſit atque eadem res. *Secundò*, perfectioni, ad quam contendendum eſt, prorſus id videtur contrarium, arbitrari ſe rectè & ex virtutis regula actiones ſuas inſtituere. Aliâ ſanè viâ, virtutis apicem tenuêre ſanctiſſimi quique viri. Per ſummam enim demiſſionem animi *verebantur opera ſua* cum Propheta Jobo, & tam exilem projectamque de rebus ſuis habebant exiſtimationem, ut ſanctiſſimas etiam à ſe præſtitas actiones, virtutumque heroicarum exercitia, cenſorio notarent calculo, & verò etiam culpæ plerumque condemnarent. Poſſet id quidem pluribus evinci Sanctorum Patrum teſtimoniis; unum tamen diſſimulandum non eſt, illudque celeberrimum D. Gregorii ad Auguſtinum Epiſcopum Angliæ reſponſum, quodque in Decreto refertur. Ita inquit: *Bonarum mentium eſt ibi culpas ſuas agnoſcere ubi culpa non eſt*. Hoc autem bonarum mentium ſi ſit, cujus demùm mentis erit, actiones ſuas palpare, laudibus efferre, & quaſi fœtum formoſiſſimum blandè demulcere, & quodammodo deſuaviari? cujus, inquam, id mentis erit, an inſolentis, an inſanæ? profectò id bonæ mentis eſſe non dicet Gregorius. *Tertiò*, quid eſt arrogantiæ anſam dare ſi hoc non eſt? quàm facilè inſoleſcet, qui ſe, quæ laude digna

Job. 9. v. 28.

refertur diſtinct. 5. c. Ad eius.

digna ſint egiſſe, ſecum ipſe loquitur, ſibique perſuadet? Cavit profectò huic periculo Chriſtus ipſe: Idcircò, inquit, *Cùm feceritis omnia quæ præcepero vobis, dicite, ſervi inutiles ſum.* (Luc. 17. v.9.) An non exinde manifeſtum fit, actionibus noſtris nullam deberi laudem, imò ex adverſo potiùs eſſe vitii condemnandas? Hoc igitur agendum eſſet Conſcientiæ; reprehendere deberet actiones etiam præclariſſimas, & non eas, quaſi eximium quid actum ſit, putidè apud ſe efferre. Et hæc quidem prima eſt objectatio.

Objectio 2. lætitia ex benefactis orta, videtur eſſe vana gloria.

Altera ex hac naſcitur. Nam etiamſi operibus bene & ex virtute peractis, aliqua detur à Conſcientia approbatio, tamen gaudium quod exinde oritur, videtur omnino reprimendum. Quid enim eſt inanis gloria, tot SS. Patrum exagitata, & condemnata ſententiis, niſi ea quæ ex rectè factorum Conſcientia oritur, mentemque incautam ſubrepit lætitia? Quòd ſi autem vanæ gloriæ fumis lætitia animi inſpergitur, profectò minimè dubitandum eſt, rejicienda quin ſit, neque umquam Conſcientiæ ſubjectis laudibus, temerè ſuſcitanda. Hæc ferè ſunt quæ dictis opponi poſſunt, & verò etiam explicatione indigent. Primum igitur hoc paragrapho expedio; alterum ſequenti. 24.

Reſpondetur objectioni primæ.

Reſpondeo itaque, non niſi per errorem graviſſimum dici, neminem niſi per inſaniam judicare poſſe, hominem ſeſe eſſe frugi, bene agere, & laudabilem ſeſe operam virtuti impendere; atque hoc ſanctorum hominum praxi adverſari, utpotè à quibus omnis ſeſe demittendi impensè quærebatur occaſio, nulla verò efferendi ſe. Temerè inquam dicuntur iſthæc dicta. Adeò enim hæc Sanctorum praxi non officiunt, ut ſanctiſſimus quamvis eſſet Paulus, miniméque arrogans, tamen de Conſcientiæ ſuæ pro ſe datâ ſententiâ, mirum in modum exultet, & ſapientiſſimè glorietur. Ita loquitur: *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* (2. Cor. 1. v. 12.) Et quid quæſo teſtabatur Conſcientia? opera ab ipſo præſtita, rectè præſtita, atque eſſe bona. At ex quo capite ita cenſet? Ex eo ſanè quòd ſincera mente, quòd bona fide, quòd ſimpliciter ex Conſcientiæ dictamine ea peregerit. En verba Pauli exponentis quæ ſit gloria, aut quod ſit Conſcientiæ ſuæ teſtimonium, *quod in ſimplicitate cordis* inquit, *& ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei converſati ſumus in hoc mundo; abundantiùs autem apud vos.* En ut quæ antè à me dicta ſunt, confirmet Paulus; laudem nimirùm & gloriam cuique pro- 25.

Gloriatur de teſtimonio Conſcientiæ ſuæ D. Paulus, & non gloriatur vanè.

propriam à Conſcientia eſſe petendam. Nam qui aliàs generoſo animo dicebat: *Mihi autem pro minimo eſt ut à vobis judicer, aut ab humano die*, ecce nunc de Conſcientiæ ſuæ teſtimonio pleno ore, plenus gaudio gloriatur. Totum autem de quo tantopere exultat Conſcientiæ teſtimonium, paucis hiſce verbis circumſcribitur, *quod in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei*, id eſt Deo cognita judicarit *ita converſandum in hoc mundo*, prout converſabatur; id eſt, ita egiſſe, prout Conſcientia agendum præſcripſerat. En totam quam Paulus habebat, & præ ſe ferebat lætandi, imò & gloriandi materiam.

1. Cor. 4. n. 3.

26. Non tamen hîc hæreo: ſed jam ſic tecum ago. Quòd ſi omnis Pauli gloria ſit teſtimonium propriæ Conſcientiæ, certum eſt, teſtimonium de re bene acta Pauli Conſcientiam tuliſſe: quod quantum intelligo nihil eſt aliud, quàm judicaſſe, actiones præſtitas, ex virtutis regula eſſe præſtitas, ac proinde fuiſſe laudabiles. Nam ſi perperàm acta fuiſſe Conſcientia atteſtaretur, nullam ſane ex tali teſtimonio habuiſſet Paulus gloriandi materiam. Laudavit itaque Paulum Conſcientia. Et cùm Paulus à ſua Conſcientia nihil differat, manifeſtum profectò eſt Paulum laudaſſe ſe. Et tamen, an ullus inſaniſſe Paulum dicere audeat, niſi qui non vulgariter ipſemet inſaniat? Nullus inquies. At Paulus ita de ſe ſentire licitè poterat, cùm id liquidò ſciret, ſanctitatis omnis apicem aſſecutum ſe. Itáne verò? at unde id rurſus poterat dignoſcere, niſi ex Conſcientiæ ſuæ, ſingula quæ in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei agebat approbantis teſtimonio? non igitur quia ſanctum ſe noverat, idcircò opera ſua tamquam laude digna commendabat Paulus; ſed quia ſingula quæ præſtabat opera, Conſcientiæ teſtimonio approbabātur, idcircò de ſanctitate ſua, de Dei, inquam, amicitiâ ſibi præſtitâ, judicium poterat pro ſano ferre. Non igitur dicat quis, inſanorum eſſe laudare ſe, actionibusque ſuis album calculum adjicere. Sanè prudentis eſt ſcire quid quis agat, & de actionibus ſuis judicium verum ferre. Inſani eſt, laudes ſuas paſſim in vulgus temere ſpargere; dotes animi aut corporis ubique oſtentare, & forſitan eas quas non habet: inſani eſt, de rebus à ſe actis nullum loquendi modum aut finem facere: inſani eſt etiam quandoque actiones ſuas ita omnibus velle commendari, quaſi ſi nullum iis vitium

& oſtenditur, adeò non inſanum eſſe quod Conſcientia ſe laudet, ut ſine illa laude nemo ſit probus.

Quando ſit inſanū laudare ſe.

Conſcientiâ extollitur; quibus tota mens delibuta, gaudio perfunditur incredibili, & tamen ſincero & ſolido: unicum quod Conſcientia pro re bene acta conferre poteſt præmium. Sic tamen unicum, ut nullum prorſus illi, aut pretio, aut ſtabilitate, aut etiam voluptate poſſit comparari: imò ſi hoc deſit, reliqua omnia nullum operæ dicenda ſunt præmium, adeoque cum D. Paulo habenda *pro minimo*, imò etiam pro nullo. 1. ad Cor. 4 v. 3.

& quidem ſolius Conſcientiæ legitimum id munus eſt.

Sic certè Pædagogi munus eſt, non tantùm clientis ſui manum ducere, rectè ſcribendi dare præcepta, characteresque efformandos præſcribere; ſed & ea, quæ à puero ſcripta ſunt diſcutere, & quæ corrigenda ſunt diſpungere. Sin verò rectè ſe habeant omnia, characterum apices benè ſi ſint expreſſi, linearum ordo probè exaratus, & quod propoſitum eſt exemplar accuratè obſervatum ſi ſit; tum ſanè & laudare accurationem pueri, & verò etiam pro re & tempore, præmio clientem debet afficere. Quamquam non aliud magis ſit puero expetitum, ſi ſit ingenuus, quam gaudium quo geſtit Pædagogo ſua probari quòd perſentiat. Ejus enim approbationem majoris facit, quàm ullius cujusquam alterius, qui characteres à ſe exhibitos laudibus extolleret. Neque ſanè domeſticorum omnium mira de ſe prædicantium dictis acquieſceret, ſi uni tantùm diſplicere ſe ſciret Pædagogo. Huic cùm ſatisfacit, ipſe ſibi ſufficit, etiamſi in ſe laudando reliqui omnes deficiant. Sapit profectò puer ita cùm ſapit; tota enim ei res eſt cum Pædagogo, cujus curæ ſe novit eſſe commiſſum, neque ab alterius cujusquam domeſtici nutu, aut imperio dependere. 11.

Hæc itaque tenenda eſt agendi ratio. Pædagogum animæ præpoſitum à Deo, Conſcientiam eſſe jam diximus. In hanc igitur figendus eſt animæ obtutus, hæc obſervanda eſt unicè, ut rectè ſtatuas, in te ei quid diſpliceat. Aliorum ſi tibi præterea judicium adjicitur benignum & placidum, ægrè id quidem ferendum non eſt; ſin verò non adjicitur, ferendum id ſanè eſt perquam leviter, neque vulgi ſententiis eſt ſuccenſendum. D. Ambroſii præclarum id eſt monitum: *Non ſecundùm forenſem abundantiam,* inquit, *aſtimanda eſt beatitudo ſingulorum; ſed ſecundùm interiorem Conſcientiam, quæ innocentium, & flagitioſorum merita diſcernit, vera & incorrupta pœnarum præmiorumque arbitra.* En ut quæ à me de ampliſſima Conſcientiæ jurisdictione dicta ſunt, 12.

D. Ambr. l. 1. off. c. 12.

Conſcientia eſt vera arbitra actionum; errare non poteſt.

ſuo

ſuo calculo firmet Ambroſius. Etenim *vera* prorſus eſt, imprimis innocentiæ aut flagitii, ac proinde pœnarum præmiorumq; *arbitra*. Cùm enim voluntas errare non poſſit, ſic ut ei culpæ vertatur, ſi Conſcientiam ſequitur, ejusque regulæ ſeu dictamini adæquatur ut antè oſtenſum eſt; ſanè nemo quisquam poteſt veriùs & manifeſtiùs diſcernere an Conſcientiæ ductum voluntas ſecuta ſit, quàm ipſamet Conſcientia quæ cæcam duxit. Neque verò ullius judicio evidentiùs ſcies, an dictamini Conſcientiæ tuæ, tamquam regulæ recti, actionem applicueris, quàm ipſius Conſcientiæ judicio quæ rem direxit. Sic an linea quam chartæ inſcripſiſti, recta ſit, quâ demùm id poteris ratione manifeſtiùs indagare, quam ex ipſius regulæ quæ manum ſcribendis duxit, applicatione, & quaſi ſententiâ? Sanè ſi Conſcientiæ regulam obſervaſti, certum eſt rectum te tenuiſſe, id eſt egiſſe prudenter: regulam autem Conſcientiæ an obſervaris, nemo id quidem dijudicabit ſinceriùs, quàm ipſa quæ rem direxit regula. Vera itaque & ſola innocentiæ & flagitii; pœnarum exinde, præmiorumque arbitra eſt Conſcientia.

13. Neque *vera* ſolummodò, ſed ut D. Ambroſius aſſerit, *incorrupta* omnino eſt arbitra, id eſt judicii prorſus incorrupti, quodque nullo favore, nullis blanditiis, nullis etiam minis poſſit infringi, aut vitiari. Quidquid enim mihi abblandior, quidquid perſuadeo, quidquid exoro, numquam tamen id mihi perſuaſero ut judicem rectè egiſſe me, tum cùm contra judicii mei dictamen judico me egiſſe. Quid enim eſt malè agere, niſi judicio ſuo in agenda re contravenire? atqui quo pacto eſt poſſibile, judicare me, contra judicii ſeu Conſcientiæ meæ dictamen non egiſſe, cùm reipsâ judicem oppoſitum? Diſſimulare perverſitatem actionis fortè poſſum; judicare autem perverſam non eſſe, in manu non eſt. Nimis enim incorruptus judex eſt Conſcientia; & hujus arbitrio in mente aguntur omnia. Rurſus etiam ex adverſo, nemo ullus mihi perſuaſerit malè me egiſſe, ſi bona fide Conſcientiæ ductum in re agenda ſecutum me fuiſſe mea judicet Conſcientia; arbitratum, inquam, fuiſſe ſincerè & candidè. Hoc ſi mea ſtatuat Conſcientia, fruſtraneum eſt quòd totus orbis criminis me condemnet; innocens ſum, ſi mea Conſcientia me abſolvit. Erraſſe poſſum, fateor; peccaſſe autem minimè: ſiquidem peccare eſt, Conſcientiæ ſuæ dictamini contradicere; errare au-

Item in judicando eſt incorrupta.

tem, eſt quomodocumque, ſive per culpam, ſive inculpatè, ab eo quod verè rectum eſt deſciſcere. Poſſum ergo ſine culpa erraſſe; ſine culpa autem propriè non peccatur. Conſcientia igitur cùm de actione dijudicat, quamquam falli poſſit in eo quòd eam judicet legi Divinæ conformem, cùm fortè per errorem conformis non ſit; numquam tamen falli poteſt, dum judicat actum benè, id eſt, actione judicio Conſcientiæ conformata & congrua. Longè enim diverſa ſunt, bonum agere, & benè agere. Bonum enim ex erronea Conſcientia fit ſæpiùs malè, & malum bene. Tanta eſt in actionibus humanis permutandis Conſcientiæ vis, & auctoritas; & in iis dijudicandis, tam incorrupta, minimeque depravata ſinceritas.

Aliud eſt benè egiſſe, aliud verò egiſſe quod bonum eſt.

Atque ex hac differentia quæ reperitur inter bonum, vel malum agere, & inter bene vel malè agere, ratio fiet manifeſta, cur minimi ducenda ſint, imò prorſus contemnenda hominum judicia, quoties te bene vel malè egiſſe ſtatuunt; quoties te vel de ſcelere arguunt, vel de virtute deprædicant. Non eſt, inquam, quòd te hac laude multùm delinias, aut vituperio magnopere perturberis: neſciunt enim quid rerum dicant. Neque de virtute tua, aut vitio ullus, præter Conſcientiam tuam, pro ſano, judicium poteſt ferre, cùm nemo reſciat quid rerum agatur intùs. Hinc ad rem meam D. Gregorius: *In omni*, inquit, *quod dicitur, ſemper tacitè recurrere debemus ad mentem; & interiorem teſtem, & judicem requirere. Quid enim prodeſt ſi omnes laudent, & Conſcientia accuſet? aut poterit obeſſe, ſi omnes derogent, & ſola Conſcientia defendit?* Nihil planè, cùm ad interiores actiones hominum rite dijudicandas, nulla niſi pro Conſcientiæ tribunali, legitima detur auctoritas. 14.

D.Greg. hom. 1. in Ezech.

Quid ergo inquies, an nulla omnino attendenda ſunt hominum, etiam proborum prudentiumque judicia? ſanè ſi laudi ducendum non eſt quod omnes laudant, neque adeò dandum ſit vituperio omnes quòd vituperant, maxima commercio humano infertur labes; neque poſthac è communi pervulgatoque hominum ſobriè prudenterque agentium judicio, ſed ex privato cujusque ſenſu, tota vivendi petenda eſt ratio: quod certè perquàm abſonum eſt, & heteroclytum: inter homines enim vivimus, quorum moribus judiciiſque, dum à Divina lege non aberrant, ſeſe conjungere, ne pars à toto diſcrepet, ſumma profectò eſt 15.

Objicitur, non videri contemnenda omnia humana judicia.

eſt virtus, & quæ rectè vocatur humanitas; ubi contra judiciorum omnium contemptus, barbaries quædam dicenda eſt, & ad ſilvas ferarumque cavernas non immeritò ableganda.

Reſpondeo curanda judicia, cùm judicant quid bonum aut malum ſit.

Optima eſt hæc objectatio, & quæ rem omnem declarabit 16.
apprimè. Satis enim id videtur difficile, quo pacto judicia, quæ de te feruntur, contemnenda cum Gregorio paſſim dicant SS. Patres, imò & ſacræ Paginæ; unique adhærendum eſſe ſtatuant Conſcientiæ judicio: cùm tamen in commune vivamus, atque adeò ex communi proborum hominum, unaque conviventium agendum ſit judicio, ne pars, uti rectè opponitur, diſcrepet ab univerſo. Reſpondeo itaque, quòd ut rectè judices quid bonum ſit & honeſtum agere, vel non agere, tibi cùm id non conſtat, id quidem ex alieno petendum eſſe judicio. Rurſus quid mores ferant patriæ, quid leges, quid vetera inſtituta, quid civium ordo, quid incolarum conſenſus, & cætera omnia quæ ad communem vivendi rationem faciunt. Rurſus quid paſſim laudi vertatur, quid vituperio, non è tuo petendum eſt cerebro, ſed è communi id decernendum eſt conſenſu. Denique an ingenioſa fuerit quæ à te exhibita eſt actio, an utilis, aut tibi, aut Reipublicæ, an tempori & rebus accommoda; tandem ut verbo dicam omnia, an *Bonum* ſit id quod egiſti, bonum, inquam, ut dicitur materialiter, id ſanè judicare poſſunt homines: & verò ſi probi ſunt, & prudentes, eorum ſtandum eſt judicio; neque adeo contemnendi, ut potiùs plurima eorum laudi & vituperio deferenda ſit reverentia. Nam ad dijudicandum quid bonum ſit & rectum, rationalis naturæ ſeſe juriſdictio extendit, quam cuivis homini inſevit Deus. At verò ut legitime judicent homines, recténe egeris

non verò cùm judicant quid actum benè aut malè.

& *benè*, etiam dum egiſti quod reipsâ bonum eſt, id verò in eorum manu non eſt; cùm ad internos animi tui motus dignoſcendos, nulla eis pateat via. Quo pacto igitur judicent, quod neſciunt, neque ſcire poſſunt niſi ex te? ſin autem de re ignorata ferunt judicium, jam ſane manifeſtum eſt, quàm id ſit futile, & contemnendum.

Non ſatisfacit laus humana, niſi Conſcientiæ laus accedat.

Ut itaque certò noveris, an bene & ſine culpa rem peregeris, 17.
non id alienis judiciis indagandum eſt, ſed decernendum tuo. Et quamvis totus paſſim orbis hominem te frugi vocet, magnaque virtute pollentem clamitet; juſtitiæ tenacem dicat; eleemoſynis quas erogas, bene largis applaudat; corporis macerationes pre-

preceſque in multas horas, noctemque concubiam protractas laudet; denique virum magnæ religionis, omnique exceptione majorem te deprædicet: tamen ſi Conſcientia judicet, bona hæc omnia, non benè à te fieri, id eſt nō recta mēte, ſed neſcio cujus captandæ famæ gratiâ; denique ad diſtortos fines, & fortaſſe malos, ſtudia omnia derivari: tum ſane ſic ſtatue, ineptum hominem eſſe te, hypocritam, omnique dignum vituperio, quantumcumque ſanctum te dicant homines, & inter Divorum numerum, viventem adhuc referant, nova atque hactenus inaudita apotheoſi. Bonum te egiſſe quod judicant, judicant benè; benè autem quod egeris, judicant peſſimè. Bonum verò laude dignum non eſt, niſi fiat benè. Contemnenda igitur ſunt, quantumcumque magnifica de te judicia; imò ſi rectè rationem tenes, tute ipſe fateberis ingenuè, numquam tibi ab alienis laudibus fuiſſe ſatisfactum, quoties Pædagogus interior, Conſcientia inquam, iis interceſſit. Q immò majori pudore ſuffuſum te confiteberis, quoties reclamante Conſcientia, actionemque tuam condemnante, laudibus te fortè extulit alienus favor. Veriſſimum eſt itaque iſtud Gregorii, *quid prodeſt ſi omnes laudent, & Conſcientia accuſet?*

Conſcientia laus, ſine alia omni, ſibi ſufficit.

Viciſſim verò, omnes quamvis te condemnent, virtutiſque 18.
fictæ te inſimulent, & omnia à te probe facta in malos perverſoſque fines detorqueant; approbationem tuæ Conſcientiæ ſi actorum tuleris, nequidquam vituperabunt omnia. Virtute tua, rectique Conſcientiâ te involves, ridebiſque vulgi inſanientis judicia; & uti innocens, ita & vives ſecurus tui. Hoc autem qui conſequitur, quid ultra perſequitur? ſecum vivit placidè, dum tempeſtatibus circumvolvitur orbis univerſus: habet enim de ſe judicium verum, & incorruptum. Maneat iſtud itaque, Conſcientiæ, non directionis tantùm, ſed & approbationis jus competere: ipſius eſſe decernere quid rectè actum ſit, quid perperàm, ac proinde quid laude dignum ſit, quid vituperio; ac denique voluntatem pro re bene acta laudibus; contrà verò, vituperio afficere.

§. III.

§. III.

Exponitur in quo conſiſtat laus Conſcientiæ, quod gaudium inde oriatur, & quæ dicatur læta Conſcientia.

Laus Conſcientiæ eſt operis nuda approbatio.

19. IN quo autem laus ſita ſit, quam Conſcientia actioni præſtat, facilè id jam erit intelligere. Eſt enim ea laus, actionis præſtitæ nuda approbatio, judiciumque legitimè prolatum, *Factum bene.* Sic autem inſtituitur tota hæc actio. Simulatque à voluntate libera (nam non liberæ nulla laus competit) actio aliqua in rem producta eſt; illicò mens in eam, quaſi animæ ſuæ ſobolem, oculos conjicit. Et ſiquidem eam Conſcientiæ dictamini, quod ante de re agenda tulerat, conformem invenit; illicò ut genuinum dignumque ſe fœtum agnoſcit; approbat quod actum eſt, & judicat actum benè; ſiquidem id ſolùm bene agitur, quod ex Conſcientiæ fit dictamine. Statuit itaque primò, actionem eam exerceri debuiſſe; aut ſaltem ſine crimine potuiſſe: ac propterea actum eſſe probè. Et ſic approbaata eſt operis, ut ſic dicam, ſubſtantia. v.g. ſtatuit eleemoſynam bene collatam; preces, religionemque Deo rectè exhibitas, juſtitiam benè adminiſtratam, convivium bene celebratum, corpori relaxationem bene datam: id eſt, omnia iſta fieri aut debuiſſe, aut ſaltem potuiſſe. Atque hæc prima actionis eſt approbatio, & laus.

Primò quoad ſubſtantiam operis.

20. Deinde circumſtantias omnes operis dum circumſpicit, ſi eas etiam dictamini Conſcientiæ ad unguem videt congruere, ſic ut modus agendo præſcriptus obſervatus ſit; tempus nimirùm datum actioni commodum & opportunum, diuturnitas operi prudenter circumſcripta, locus & ſocii congrui, modus & menſura, prout oportet rebus adhibita: hæc inquam, omnia aut pleraque ſi actionem commendare Conſcientia judicarit, tum non operis tantùm ſubſtantiam, ſed & operis modum, id eſt, totam quanta eſt actionem approbat Conſcientia, laudeque ex omni parte dignam judicat voluntatem. Hoc eſt, ita egiſſe judicat, ut nemo, ne Deus ipſe quidem judicare poſſit, actum improbè.

Deinde quoad circumſtantias.

21. Atque ex hac demum Conſcientiæ approbatione, gaudium animæ exiſtit, quo ita delibatur, ut nullum ei, niſi ſolùm quod ſu-

Quid ſit gaudium ex illa laude exſurgens.

per naturam eſt, majores, ſinceriores, ſolidioresque delicias poſſit facere. Iſtud autem gaudium ſi petis quid ſit, dico aliud eſſe nihil, præter pacem Voluntatis acquieſcentis, & quaſi indormientis Conſcientiæ ſuæ judicio. Aut ut aliis verbis dicam, Gaudium iſtud, Quies eſt voluntatis, cupientis omnino actionem iſtam à ſe eſſe præſtitam, & nolentis præſtitam non eſſe; idem eſt enim voluntati gaudere, & velle. Et gaudere de re præſtita, nihil aliud eſt quàm velle te voluiſſe.

Conſcientia unde dicatur læta.

Hæc demum voluntatis ſibi acquieſcentis pax & tranquillitas, Gaudium dicitur & ſecuritas Conſcientiæ. Non quòd Conſcientia læta ſit, aut eſſe poſſit; eſt enim Conſcientia ut antè me dixiſſe memini, merus actus intellectûs; & hic quidem mera operis approbatio: in hac autem, aut in intellectu, quod poteſt eſſe gaudium? Tamen hæc ipſa operis approbatio & laus, non malè dicitur læta Conſcientia; ideo quòd ipſa radix ſit lætitiæ, quàm voluntas ex operis ſui approbatione legitima percipit. Sic ſanè læta dicitur judicis ſententia, quâ quis innoxius declaratur; multoque magis ea, qua veluti teſtimonio publico & authentico, ejus acta deprædicantur: non quod judicis ſententia læta ſit, ſed quod lætitiæ futuræ cauſa ſit & fundamentum. Sic quidem veriſſimum eſt iſtud D. Bernardi, *Conſcientia bona lætificat animam*: lætam autem facit, judicando quòd Conſcientiæ ſuæ dictamini fuerit obſecuta, quòd ducis ſuæ directioni obtemperarit, denique quod egerit benè. Læta igitur dicitur Conſcientia, quia lætitiæ radix eſt, ſuccumque quo voluntas gaudeat, animæ ſuppeditat. Gaudium autem quod exinde trahitur, tantum eſt, ut totam perfundat animam; eamque ſæpiſſimè ita repleat, ut etiam in corpus ipſum, & præcipuè cor, naturalis gaudii ſedem, redundet: adeo, ut etiam membra corporis, utpote animæ, actionisque bene exhibitæ inſtrumenta, ſuo præmio non careant, ſed deliciis fruantur, uti innocentiſſimis, ita & liquidiſſimis. Atque hæc quidem laudis à Conſcientia procuratæ, ſunt effecta.

22.

Tract. 2. §. 2. & 3.

D. Bern. l. de Conſc. p. 2.

§. IV.

§. IV.

Oſtenditur minimè inſanum, aut vitioſum eſſe, benè de actionibus à ſe præſtitis ſentire, & judicare; ſed contrà potiùs ſanctum. Explicantur quædam oppoſitæ auctoritates.

23. DVo iis quæ à me dicta ſunt video poſſe opponi, quæ non exigui ſunt momenti; quæque ſi ritè exponantur, magnam argumento noſtro lucem dabunt. Et primò quidem, non abs re quæri poteſt, an conſultum ſit exiſtimare te rectè agere, & de virtute propria judicium ferre ſibi favorabile: quinimò & pro re bene acta ſe laudare, & quodammodo ſibi gratulari. *Primò* enim ſatis conſtat, mente captorum id eſſe ſeſe mirari, & laudibus extollere. Jam vero ſive meipſum laudem, ſive mea me laudet Conſcientia, id quidem perinde ſtultum, cùm nemo à Conſcientia ſua ſit alius, ſed una ſit atque eadem res. *Secundò*, perfectioni, ad quam contendendum eſt, prorſus id videtur contrarium, arbitrari ſe rectè & ex virtutis regula actiones ſuas inſtituere. Aliâ ſanè viâ, virtutis apicem tenuère ſanctiſſimi quique viri. Per ſummam enim demiſſionem animi *verebantur opera ſua* cum Propheta Jobo, & tam exilem projectamque de rebus ſuis habebant exiſtimationem, ut ſanctiſſimas etiam à ſe præſtitas actiones, virtutumque heroicarum exercitia, cenſorio notarent calculo, & verò etiam culpæ plerumque condemnarent. Poſſet id quidem pluribus evinci Sanctorum Patrum teſtimoniis; unum tamen diſſimulandum non eſt, illudque celeberrimum D. Gregorii ad Auguſtinum Epiſcopum Angliæ reſponſum, quodque in Decreto refertur. Ita inquit: *Bonarum mentium eſt ibi culpas ſuas agnoſcere ubi culpa non eſt.* Hoc autem bonarum mentium ſi ſit, cujus demùm mentis erit, actiones ſuas palpare, laudibus efferre, & quaſi fœtum formoſiſſimum blandè demulcere, & quodammodo deſuaviari? cujus, inquam, id mentis erit, an inſolentis, an inſanæ? profectò id bonæ mentis eſſe non dicet Gregorius. *Tertiò*, quid eſt arrogantiæ anſam dare ſi hoc non eſt? quàm facilè inſoleſcet, qui ſe, quæ laude

Objectiones duæ. *Non videtur conſultum eſſe quod Conſcientia voluntatem de re bene acta laudet. Idque triplicem ob rationem.*

Job. 9. v. 28.

refertur diſtinct. 5. c. Ad eius.

1.Cor.4. n.3. propriam à Conſcientia eſſe petendam. Nam qui aliàs generoſo animo dicebat: *Mihi autem pro minimo eſt ut à vobis judicer, aut ab humano die*, ecce nunc de Conſcientiæ ſuæ teſtimonio pleno ore, plenus gaudio gloriatur. Totum autem de quo tantopere exultat Conſcientiæ teſtimonium, paucis hiscè verbis circumſcribitur, *quod in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei*, id eſt Deo cognita judicarit *ita converſandum in hoc mundo*, prout converſabatur; id eſt, ita egiſſe, prout Conſcientia agendum præſcripſerat. En totam quam Paulus habebat, & præ ſe ferebat lætandi; imò & gloriandi materiam.

26. Non tamen hîc hæreo: ſed jam ſic tecum ago. Quòd ſi omnis Pauli gloria ſit teſtimonium propriæ Conſcientiæ, certum eſt, teſtimonium de re bene acta Pauli Conſcientiam tuliſſe: quod quantum intelligo nihil eſt aliud, quàm judicaſſe, actiones præſtitas, ex virtutis regula eſſe præſtitas, ac proinde fuiſſe laudabiles. Nam ſi perperàm acta fuiſſe Conſcientia atteſtaretur, nullam ſane ex tali teſtimonio habuiſſet Paulus gloriandi materiam. Laudavit itaque Paulum Conſcientia. Et cùm Paulus à ſua Conſcientia nihil differat, manifeſtum profectò eſt Paulum laudaſſe ſe. Et tamen, an ullus inſaniſſe Paulum dicere audeat, niſi qui non vulgariter ipſemet inſaniat? Nullus inquies. At Paulus ita de ſe ſentire licitè potêrat, cùm id liquidò ſciret, ſanctitatis omnis apicem aſſecutum ſe. Itáne verò? at unde id rurſus poterat dignoſcere, niſi ex Conſcientiæ ſuæ, ſingula quæ in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei agebat approbantis teſtimonio? non igitur quia ſanctum ſe noverat, idcircò opera ſua tamquam laude digna commendabat Paulus; ſed quia ſingula quæ præſtabat opera, Conſcientiæ teſtimonio approbabâtur, idcircò de ſanctitate ſua, de Dei, inquam, amicitiâ ſibi præſtitâ, judicium poterat pro ſano ferre. Non igitur dicat quis, inſanorum eſſe laudare ſe, actionibusque ſuis album calculum adjicere. Sanè prudentis eſt ſcire quid quis agat, & de actionibus ſuis judicium verum ferre. Inſani eſt, laudes ſuas paſſim in vulgus temere ſpargere; dotes animi aut corporis ubique oſtentare, & forſitan eas quas non habet: inſani eſt, de rebus à ſe actis nullum loquendi modum aut finem facere; inſani eſt etiam quandoque actiones ſuas ita omnibus velle commendari, quaſi ſi nullum iis vitium irre-

& oſtenditur, adeò non inſanum eſſe quod Conſcientia ſe laudet, ut ſine illa laude nemo ſit probus.

Quando ſit inſanū laudare ſe.

irrepſerit: inſani eſt, judicare tam ingenioſè, tam prudenter, tam cautè agi, & ſtaeſſe à ſe omnia, ut ab omnibus neceſſariò ſint approbanda. Hæc, inquam, omnia, aliquid intermixtum inſaniæ habere poſſunt. Verùm ſi rectè adverteris, hæc ad Conſcientiæ forum, juriſdictionemque non ſpectant. Judicat illa, ut antè me dixiſſe memini, non an ingenioſe, non an cautè, non an ex humanis ſapientiæ regulis, non denique an alienam approbationem & laudem merita ſit actio quam præſtitit; ſed an bene actum ſit, hoc eſt, an ſincere, an bona mente & fide. Hoc autem judicare adeò inſani non eſt, aut arrogantis, ut ſine hoc judicio nemo poſſit eſſe vir probus, Conſcientiæ, inquam cultor ſuæ. Hier. 16.

Quid in operibus ſuis rigidè attenderint ſancti viri.

Ad ſanctorum autem virorum praxim quod attinet, quaſi ſi ipſis ſolemne fuerit ſeſe etiam de bonis actionibus accuſare, & verò etiam quaſi de malè actis condemnare; id enim verò prorſus nego. Et quamvis errori huic, plurimorum recenſitis exemplis, larvam poſſem detrahere, una mihi jam ſufficit D. Pauli quam nunc protuli, & quidem irrefragabilis auctoritas. Equidem fateor, ſanctiſſimos homines rigido prorſus examini actiones ſuas ſubjicere ſolitos, & non indiligenter fuiſſe perſcrutatos, an non nævus aliquis, quamvis exiguus, quique etiam minùs perſpicacium aciem eff[illegible]geret, fortaſſis virtutum exercitio ſeſe inſi[illegible]uaverit: condemnaſſe verò actiones omnes utcumque ceciderint, id ſanè diffiteor. Certum eſt, quòd quamvis ex. gr. oratio Religionis ſanctiſſimum ſit exercitium, tamen non ita ſanctam eſſe ſemper quæ funditur, ut non aut diuturnitate moræ, aut mentis evagatione & incogitantia, aut etiam ex corporis labori renitentis inconſtantia, venialem aliquam labem poſſit contrahere; quæ tamen orationis ſubſtantiam, ut ſic dicam, non vitiat; quemadmodum neque farinam prorſus adulterat, ſi quid forte furfuris ſit intermixtum. In hos tamen nævos ſancti viri inquirebant acerrimè. Et ſic *verebatur opera ſua* Job, non quidem ne mala eſſent, quæ ſciebat naturâ ſuâ eſſe ſanctiſſima; ſed ne à ſubrepentibus paulatim vitiis, quidquam eorum bonitati detraheretur. Neque tam verebatur opera ſua, quàm verebatur operibus; quorum bonitati, induſtria ſingulari præcavebat. Errores ergo inquirebant in actionibus ſuis Sancti; non ut operibus nigrum theta inurerent, eaque condemnarent; ſed ut ſi iis labis aliquid ex humana fragilitate adhæſiſſet, iſtam illicò 27.

Explicatur comparatione

eò diſcuterent, & emendarent. Neque verò quæ formæ ſuæ ſtudioſa eſt virgo, vultus ſui ſpeciem condemnare dicenda eſt, quòd minutim admodum in nævos maculasque exiguas ſpeculo oppoſita inquirat, iisque adinventis, illicò ad manus veniat quaſi ſi bellum vultui indixerit. Vultum certè non condemnat, ſed nævos; hos autem dum condemnat, commendat vultus ſpeciem. Neque verò in maculas inquirit, ut iis repertis ſeſe deformem judicet, formoſa cùm ſit; ſed ut inventas deleat, ne formæ pergant officere. Talis, inquam, Sanctorum mos eſt: nævos in actionibus etiam ſanctiſſimis inveniunt, ad quos aliorum oculi caligarent. Verùm judicaſſe eos, actiones omnes perperàm à ſe eſſe inſtitutas, orationem nullius fuiſſe meriti, ideo quòd evagatione mentis interpolata fuerit; corporis afflictiones, eleemoſynas, aut alia juſtitiæ opera, mala fuiſſe, quòd vana iis ſeſe gloria interſeruerit; colloquia corporisque recreationes ſceleratas fuiſſe, quòd modum aut tempus aliquantulùm exceſſerint; aliaque ejusmodi, actiones ſuas ita vitiaſſe, ut malas habendas duxerint; hoc, inquam, penitùs nego eos judicaſſe, & dicta ejusmodi, piæ cuidam, ut ſic dicam, ſacrarum rerum ignorantiæ cenſeo tribuenda.

Scire oportet an benè egeris ut Deo gratus ſis.

28. Quid enim? an ergo Sancti pro gratiis ſibi à Deo præſtitis, gratos ſeſe non præſtitêre largitori tam munifico? Gratias autem favoresque è cælo percepiſſe ſe ſi agnoſcant, ſanè iſtud etiam ſcivêre, an gratiis ſibi conceſſis rectè ſint uſi. Vſi verò iis rectè ſi fuerint, conſequens eſt ut ſciant benè aliquid à ſe eſſe præſtitum: niſi fortè dicas, bene aliquid poſſe fieri ab ignorante, an bene operetur, an malè, id eſt, ſine boni aut mali Conſcientia.

& ad grates exhibendas inſtitutum eſt magna ex parte examen quotidianum Conſcientiæ.

29. Atque ut errorem hunc multis magis detraham, iſtud hîc per tranſennam dicendum eſt, falli plurimos, quòd examen nocturnum Conſcientiæ, cui multùm aſſuevêre pii homines, inquirendis tantummodò peccatis, quæ per diem commiſſa ſunt, credant inſtitutum. Falluntur, inquam, ſi hanc totam eſſe putant examinis materiam. Fateor idcircò inſtitui, ut in actiones præteritas inquiratur: & quidem ſi peccatis fuerint involutæ, ut illicò defleantur, & nō procraſtinatâ pœnitudine, contractæ ſordes ut deleantur, priſtinusque redeat animæ nitor. Sed quid ſi actiones inveniantur bonæ, aut certè maculis tantùm exiguis interſperſæ? Tum ſanè agendæ ſunt Deo grates oppidò maximæ, bono-

bonorum omnium largitori, & per quem ſtetit, à te actum quòd ſit bene. Hæc enimverò eſt animi, virtutes ſuas agnoſcentis, demiſſio; agnoſcere per quem ſis id quod es; eique tribuere actionum à te bene præſtitarum, uti originem, ita & laudem. Grates autem quomodo præſtabis Deo, niſi bonitatem actionis agnoſcas, ad quam exhibendam, uſus te Deus ſ erit ut inſtrumento? Hoc itaque agnoſce, & non de nihilo lætus es, quia non de nihilo gratus. Hanc autem examinis inſtituendi formam, præterquam quòd à Sanctiſſimo Patre noſtro Ignatio deſcriptam acceperimus, etiam à D. Chryſoſtomo invenio olim traditam, ac in duo membra diſpunctam. *Quando in lectum tuum veneris*, inquit, ... *dicito in corde tuo, & in anima tua; Expendimus diem o anima: quid boni fecimus, aut quid male operati ſumus? Et ſi quid boni feceris, age Deo gratias; ſi quid mali, de cætero ne facias.* Etiam igitur ex D. Chryſoſtomi mente eſt, rem à ſe actam dignoſcere, & ſiquidem acta ſit bene, id etiam ſine temeritate ulla poſſe, imò debere judicari.

D.Ign.in l. Exercit.

D. Chryſ. hom.2.in Pſ.50.to.1

Reſpondetur ad locum Divi Gregorii.

30. Cur ergo, inquies, D. Gregorius aſſerit *Bonarum mentium eſſe proprium, ibi culpam agnoſcere, ubi culpa non eſt?* Palmaria videtur eſſe hæc à tanti viri auctoritate deſumpta difficultas; gaudeo nihilominus eam mihi eſſe obvolutam. Scio multorum Theologorum ingenia torſiſſe hanc ſententiam, & varia à variis enodandæ difficultati afferri acuta, & præclara. Et quidem D. Antoninus ut ſe expediat, dicit *culpam agnoſcere*, nihil aliud eſſe, [niſi *culpam timere*. At præterquam quòd id ſit diſtorquere verba Pontificis, ego iſtud nequidem ſatis intelligo, cur bonarum mentium ſit, culpam timere, ubi culpa non eſt. Id quid bonarum mentium proprium eſſe video, cavere ne ſubrepat malum, illudque fugere dum præſens eſt. Sed cur timere debeo, ne vipera hîc me mordeat, ubi vipera non eſt, nec prima quidem viperæ veſtigia? Sic ſanè, culpam timere ubi culpa eſt, id verò video bonarum mentium quî ſit proprium; at verò eam timere, ubi non eſt, pace D. Antonini dixero, me penitùs non percipere, bonarum mentium id quî ſit.

D. Anton. p.3.tit.3. c.10.§.10. reg.6.

Bona mens ſumitur à D.Gregorio pro ſimplici, & ignorante.

31. Aliis alii modis nodum hunc conantur diſſolvere; ſed ego ne nodum quidem video, ſi quid ſint hoc loco *Bonæ mentes*, rectè expoſueris. Bonas enim mentes hic vocat Gregorius, mentes rudes, & ſimplices; antiquæ, ſed parum in rebus agendis inſti-

tutæ

tutæ probitatis. Sic autem *Bonarum*, id eſt, ſimplicium mentium, fateor proprium eſſe culpam aliquo modo, aut etiam omnino agnoſcere, ubi culpa non eſt; hoc enim eſt ſimplicem eſſe & rudem. Hanc autem ſententiam & mentem eſſe Gregorii, patet ex ipſo orationis contextu, & reſponſi natura. Quærebatur nimirum ab Auguſtino, Angliæ Epiſcopo, inter alia, an mulieribus, tum cùm illi ſexui morbis conſuetis, menſtruis, inquam, implicantur (ſit verbo venia, ut conſtet de mente Gregorii) an, inquam, eo tempore ſacra eis deneganda Synaxis eſſet. Et rurſus an rectè agerent, quæ tum à tam ſancto myſterio ſua ſponte abſtinerent; eſſe enim non paucas quæ id ſibi religioni ducerent; prout & nunc non paucos videas, qui illoto ore, nefas eſſe, quamvis per errorem ducunt, hæc ſacra ſuſcipere. Quæſtionem ſic diſſolvit magnus Gregorius: Synaxim eis denegandam non videri, & recte agere eam cùm petunt. Verùm ſi quæ ex myſterii reverentiâ, cui ſordes has corporis putant officere, uſum ſibi Communionis interdicat, laudandam eſſe potius, quàm reprehendendam. En verba Pontificis: *Si ex veneratione magna percipere non præſumit, laudanda eſt; ſed ſi percipiat, non judicanda.* Et prioris quidem ſententiæ rationem ſubjicit: *Bonarum quippe mentium eſt*, inquit, *ibi etiam aliquo modo culpam agnoſcere, ubi culpa non eſt.* Vt autem probet culpam non eſſe, Ilicò addit, *quia ſæpè ſine culpa agitur, quod venit ex culpa*, ſcilicet Adami, prout hæc & reliquæ omnes infirmitates veniunt. *Vnde etiam*, inquit, *cùm eſurimus ſine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum eſt ut eſuriremus.*

32. En ſenſum D. Gregorii; quem quidem judico eſſe apertiſſimum, verum, & genuinum; neque ullis explicationibus intricandum, ſi per *Bonas mentes*, mentes ſimplices, & ignorantes intellexeris; quas quidem, præſertim in hac materia ſatis ſordida, neque pro populo multùm explicanda, ſimplicitati ſuæ, & ignorantiæ committendas, in eaque relinquendas eſſe judicat Pontifex, ne ſimplices animæ aliquod arripiant fortaſſis offendiculum: præſertim cùm ſine peccato ullo à Communione licitum

Sylveſter verbo ſcrupulus. eſt abſtinere. Neque ſenſum hunc video Sylveſtro diſplicere, qui duriùs etiam bonæ mentes quid hîc ſint, explicat. *Hoc eſt bonarum mentium*, inquit, *proprium: ſed non in quantum ſunt bona moraliter, ſed in quantùm naturaliter ſunt mala ex defectu rationis non potentis*

iudicare verum,propter complexionem melancholicam, vel alias cauſas ſcrupuloſitatis. Ita ille. Dicamus autem naturaliter eſſe bonas, hoc eſt ſimplices; & plana erit oratio. Judicant enim ſculpam eſſe,non quia moraliter ipſæ bonæ ſunt, ſed quia naturâ ſuâ bonæ ſunt,hoc eſt ſimplices,& quidem ex rationis defectu. Neque verò mirum eſt D. Gregorium bonas mentes cum ſimplicibus confundere. Nam præterquam quòd id linguis vernaculis, quibus nunc utimur,paſſim in uſu ſit,video etiam hunc *ſimplicis*, & *boni* promiſcuum ſenſum Latinis non diſplicuiſſe. Plinius certe ſic loquitur: *Bonitas*, inquit, *& ſimplicitas uxoris*. Et Cicero ipſe *boni* vocabulum ſic detorquet, *Conſules duos bonos quidem,ſed tantùm bonos amiſimus*. Quid eſt autem tantùm bonos,niſi quod vulgò dicimus ſimplices, & ad res gerendas inhabiles? Itaque conſtent ſibi D.Gregorii & verba & mens; & ex hoc loco non conficies,ſanctitatis indicium eſſe culpam fingere, aut agnoſcere ubi culpa non eſt,ſed mentis non ſatis ſobriè ſapientis, aut certè ignorantiâ, quæ ſimplicitati ignoſcenda eſt, temerè implicatæ.

Plinius apud Lucium in ærario ling. Lat. Cic. ad Brutum

Reſpondetur ad locum ex Evangelio depromptum.

Jam verò quòd ad auctoritatem Chriſti attinet, diſcipulos ſuos ſic inſtituentis, ut cùm fecerint omnia quæ præcepta ſunt, dicant ſervos ſeſe eſſe inutiles; id ſanè à me dictis minimè officit. Non enim præcepit Chriſtus,ut ſeſe malos ſervos dicant, ſed inutiles. Quod quidem triplici poteſt ratione explicari. *Primò* ut quæcumque demum virtutum opera à nobis fuerint præſtita,etiam acuratiſſimè, & ſanctiſſimè, tamen de iis tam tenuiter eſſe ſentiendum, ut naturâ ſuâ prorſus inutilia eſſe agnoſcamus, quibus amicitiam Divinam, cœleſtemque gloriam conſequamur; quæ non operum congenitæ præſtantiæ & merito naturali quaſi de condigno tribuuntur, ſed gratiæ Chriſti dantis dignitatem ſupernaturalem operibus & Dei ea acceptantis,atque ita remunerari decernentis mero beneplacito. *Secundò* inutiles nos eſſe ſervos fatendum eſt, licet omnia à Deo præcepta fuerimus executi; quia opera noſtra nihil commodi Deo afferunt; neque quidquam pro eis gratiæ Deus debet,cùm nihil ei ſit præſtitum, quod non iure ſervitutis debebatur. Et hunc ſenſum verbis ſuis præſtituiſſe Chriſtum, declarat orationis contextus. Cùm enim petiiſſet, *Numquid gratiam habet* (Dominus) *ſervo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? Non puto*. Mox ſubjungit: *Sic & vos, cùm* 33. Lucæ 17. v.9.10.

cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite ſervi inutiles ſumus; quod debuimus facere, fecimus. Quòd ſi fecerint quæ debuerant, certè fecère quæ bona erant; non enim facere debebant mala. Igitur cùm ſciverint feciſſe ſe quæ debuerant, ſciverunt ſanè feciſſe ſe bene, atque adeò bonum de ſuis actionibus tulêre judicium. Et hoc debuêre ferre, ex mente Chriſti, ut nihilominus ſeſe ſervos faterentur inutiles, id eſt obſequiis ſuis nullum Domino conferentes commodum. *Tertiò* locum hunc ſic interpretatur D. Auguſtinus: *Dicite ſervi inutiles ſumus*, ſeu *ſupervacui*, id eſt, *vacantes*. Quaſi ſi dicat Chriſtus, agendum eſſe tam ſtrenuè cum Deo, ut cùm omnia fecerimus quæ præcepta ſunt nobis, non putemus nos muneri ſatisfeciſſe ſi deinceps vacemus ab opere; ſed illicò accurrendum eſſe ad Deum; novaque operum virtutumque exercitia eſſe petenda, ne ulla vitæ noſtræ pars à Dei obſequio vacat. Itaque peractis omnibus, dicite *ſervi inutiles*, hoc eſt, *vacantes* ſumus, *quod debuimus facere, fecimus*: abſolvimus nempe imperata, & ſic nova deinceps poſcimus imperia. Atque ex his hujus loci expoſitionibus, ſatis jam conſtare arbitror, nullum ex hac Chriſti ſententia dari patrocinium iis, qui animo ſanè remiſſo & imbelli, judicant actiones omnes in malam partem eſſe trahendas, neque unquam approbandas, ſed contrà potiùs condemnandas.

Quid ſignifi et ſervus inutilis.

Aug. l. 2. Evang. qu. q. 39.

34. Imbellis dixi ignavique animi eſſe ita ſecum agere; & quamvis qui illius genii ſunt, ſanctitatis adipiſcendæ magnum in depravatis hiſce de ſe judiciis credant ſe habere adjumentum, inſignem nihilominus hîc technam dæmonis video & fallaciam. Perſuadere nimirùm nititur, ut ſemper iniquis oculis actiones ſuas homines, cœteroquin optimi, conſpiciant, de iis in malam partem ſemper ſentiant, ac denique ut condemnent; idque demiſſionis humilitatiſque falſo ſub prætextu. Interim alia prorſus eſt ei mens. Animos ad bene agendum promptos aliàs atque alacres, nititur infringere. Certum eſt enim, uti rectè factorum Conſcientia animos addit ut plura quis audeat; ſuoque exemplo excitatur quis, ut ad majora aſpiret, Dei adjuvante gratia, cùm agnoſcit ea quæ præſtitit bene ſucceſſiſſe: ita nihil adeò animos dejicit, hominemque in omnem trahit ignaviam, quàm ſi videat, omni etiam adhibito conamine, nihil quidquam ſe proficere, nihil agere quod laude dignum ſit, nihil quod non meritò ro-

Diabolus perſuadere nobis vult actiones omnes eſſe condemnandas tanquam malas.

reprehendatur & à Deo, & à ſe. An non hoc eſt ignavum tœdium actionibus inducere? Sanè reprehende quotidie, & identidem puerum ſummâ diligentiâ characteribus formandis incumbentem, neque quidquam eorum quæ pinxit commenda; velle, revelle apices ſingulos; citò deſtituetur animis, nihil aget; & ſi nihilominus cogatur ſcribere, lenta calamum trahet manu. Hoc igitur dæmonis artificium attende, & cave ne dum cenſor tuiipſius vis eſſe nimium rigidus, imbellis fias, & ignavus virtutis executor. Nolo ſanè palpari errores; ſed fingendi non ſunt ubi non ſunt; & dum perperàm factis debita adhibetur reprehenſio, ſanè laus ſua bonis actionibus, quæ tota in Dei gloriam cedit, à Conſcientia, æquo nimirum judice, minimè eſt deneganda.

§. V.

Gaudium ex Conſcientiæ bono teſtimonio exortum adeò non eſſe vanam gloriam, ut contra ſit maximè ſolidum, & meritorium, demonſtratur.

Ex laude Conſcientiæ gaudiũ voluntatis,

VT ergo officio ſuo functa eſt Conſcientia, benignamque de actionis peractæ probitate ſententiam tulit, in qua, quæ ſola à Conſcientia expectari poteſt, voluntatis laudem diximus conſiſtere; tunc minimè dubium eſt, quin pro ingenito naturæ rationali laudis ſtudio & amore, mentem ſubeat inexplicabile quoddam gaudium: quod ſæpenumerò ita effertur, totamque ita complet animam, ut præ nimia abundantia corpori ſuperfuſum, illud etiam deliciis afficiat exquiſitiſſimis. Gaudium animi, diximus eſſe quietem Voluntatis inſidentis quodammodò boni à ſe partis; ſibique complacentis, Conſcientiæ quòd fecerit ſatis. Corporis verò deliciæ, ſanguiniſque quam animi gaudium excitat impetiginem, gratumque ſenſum, propriè voluptatem voca. Et quidem de his ſecunda inferebatur quæſtio; nimirum an gaudium hoc, ejusque aſſeclæ, non ſit ea quæ tantoperè condemnatur vana gloria? an non ſaltem vanitatis hujus contrahendæ periculo mens exponatur; ac proinde an non ſatiùs fuerit gaudium hoc coercere & contrahere, ne ſe efferat, 35.

imò & in corpore voluptas creatur.

Quæritur an gaudiũ hoc non ſit vana gloria.

quàm

quàm fræna ei laxare, ne incautum in præceps ferat?

Quid dicam? Reverà diſſimulare non poſſum, quod mihi in mentem venit. Video, inquam, homines, quibus ita lubet eſſe meticuloſis & triſtibus, ut valde dubitem an non in ipſo gaudii centro, in cœlo inquam diſputaturi ſint, an liceat tandem gaudere animo ſoluto & defœcato; & an inter delicias illas innocentiſſimas, periculum ſubituri non ſint inanis gloriæ. Adeò meticuloſum eſt hoc hominum genus, triſtitiæ patroni ſanè importuni.

Ineptè hoc petitur.

37. Brevibus itaque reſpondeo; non aliam me profectò felicitatem mortalibus, miſeram in hoc orbe vitam trahentibus optare, quàm eam quæ ex Conſcientiæ bono teſtimonio enaſcitur. Vtinam huic gaudio inquirendo inſiſterent mortales omnes! ſanè & longè faciliùs lætitiam aſſequerentur, & longè ſinceriorem ex ea voluptatem caperent, præ ea quam in neſcio quibus corporis deliciis, labore improbo, fructu aut nullo, aut perquàm exiguo, miſerè perſcrutantur, & numquam inveniunt. Longè profectò præ his alia eſt, quæ ex Conſcientiæ teſtimonio voluptas percipitur. *Non eſt*, inquit D. Bernardus, *non eſt hæc delectatio cibi, neque potus, aut ſimilis cuiuslibet rei. Delectatio tamen eſt, & maior omnibus illis. Divina eſt & non carnalis delectatio; & cùm his delectamur, planè delectamur in Domino.* Hæc certè eſt de qua gloriabatur Paulus ipſe, neque tamen inanem eſſe, de qua gaudebat, gloriam arbitrabatur. Gloria verò hæc erat Conſcientiæ propriæ teſtimonium. Adeò autem non erat inanis, ut ex ea maiores ſumeret animos ad duriſſima quæque ſubeunda pericula: quin & corpus ipſum hac tam ſolida delectatione reficeret, eique novos ſubiiceret ſpiritus, ad aggredienda ea facinora, ex quorum approbatione, tam ſincera & liquida ipſum corpus ſubiret delectatio. Et erit quiſquam qui iam dubitet ea gloria aut voluptas admittenda num ſit, quæ tantum ad heroica facinora præſtat incitamentum & auxilium?

Gaudium hoc ſummum eſt ad virtutem incitamentū.

D. Bern. de triplici modo orandi, ſermone 5.

Quid, quòd non ſummæ delectationis tantùm ſit hoc gaudium, ſed & meriti maximi, virtutiſque actus planè excellentiſſimus? quod quidem ſic planum facio & demonſtro. An enim hoc mihi quiſquam negaverit, actum amoris & benevolentiæ egregium exercere me, ſi quando gaudeo, atque etiam præ gaudio exulto, alienâ operâ Deum coli dum video, miſericordiæ opera paſſim exerceri, templis cultum deferri, Sacram Synaxim

Gaudium hoc ſummi eſt meriti, & virtutis excellentis actus.

 fre-

frequentari? Nonne ſingulari etiam honore Deum afficio, hæc omnia dum probo, gaudeoque reverentiam ei debitam à mortalibus deferri? Quis id inquis dubitet? amoris enim actus is eſt, & Deo, & hominibus Deum colentibus benevoli. Summi igitur meriti eſt id gaudium. Jam verò iſtud rogo; cur ſi hæc ego meipſum agentem video, mihi non liceat eam benevolentiam mihimet ipſi præſtare, ut mihi gratuler bene me agere? aut cur delectare me non poſſint Deo à me præſtita obſequia, delectare ſi poſſint aliena? an minus ergo me afficiet, Deum à me quàm ab alio coli, ſi cultus utrobique æqualis ſit, & meus fortè haud paulò religioſior? Certe præter rationem eſſent hæc omnia. Nemo enim cùm mihi propinquior ſit nec carior, quam egomet mihi; inordinatum plane ut me de alieno gaudere bono, & non de meo. Itaque ſi me alium rectè exegiſſe videro, ſi præclara pietatis opera præſtitiſſe, ſi ſcelera devitaſſe, ſi religionem exactè coluiſſe, ſi Divino cultui reverentiam debitam exhibuiſſe, gratias agam Deo oppidò maximas; & benevolo amore quo erga Deum feror, gaudebo à mortali homine Numen coli: mihique gratulabor, quòd me cultus ſibi præſtiti, pullus ſit eſſe inſtrumentum; & ſic vivam placide & ſecurus mei. An non hoc gaudio Deum mihi demereor? an hoc non eſt Deum amplecti amore non qualicumque, ſed amicitiæ, & benevolentiæ, hoc eſt, amore ſinceriſſimo? Ut quid ergo vanum hoc dicunt gaudium, vanamque gloriam, quæ tanta merita ſecum trahit? Vana eſſet fortaſſis gloria, ſi bona quæ egiſti opera paſſim divenditares, humanæ tantùm laudis approbationisque putide captandæ gratiâ: vana eſſet imò inſana gloriatio, ſi bona quæ agis, tuo marte, ſine Divinæ gratiæ auxilio, conſecutum te crederes: vana eſſet gloria, ſi hæc ad contemptum aliorum te pertraherent; & contrà, magnam tuiipſius exiſtimationem ingererent, quaſi eſſes quid eximium, & dignus qui tibi ſaltem placeas.

Aliud longe eſt gaudere de ſe & ſibi placere, aliud gaudere de actione præſtita, illamque placere.

At inquies, qui de bonitate gaudet actionis à ſe præſtitæ, an non is de ſe gaudet, & ſibi placet? Minimè verò. Aliud enim longè eſt placere actionem à ſe exhibitam, aliud autem hominem placere ſibi. Digna hæc eſt ad quam ſedulò attendatur, duplicis complacentiæ differentia. Non enim eſt ſanè, quod multùm ſibi placeat, aut multùm arroget, quiſcumque demum dum adhuc mortalis eſt; nimia enim eſt humanæ virtutis incon- 39.

ſtan-

ſtantia & infirmitas. Et quamvis tibi modò de virtute tua applaudas, teque demulceas; neſcis ſanè craſtina quid ferat dies, & ſecutura dœmonis impugnatio. Hinc numquam de ſe ſolide quiſquam gaudeat: nam quod eſt, poteſt non eſſe cras. Verùm cùm virtutis actionem aliquam præclarè exercui, ſalva res eſt, in ſalvo eſt opus; neque umquam quod exhibitum eſt Deo obſequium, poteſt vitiari. Deo exhibitus eſt cultus debitus, dies hic benè exactus eſt; neque ſi cras malè egero, quidquam de hac operis bonitate & præſtantia, aut de cultu hodie Deo exhibito detrahetur. Placere itaque id poteſt, quod actum eſt benè, quamvis is qui egit, ſibi penitus placere non poſſit, neque quidquam arrogare, inconſtantiæ ſuæ ſibi cùm ſit conſcius, adeoque neſciat quid de ſe futurum ſit cras. Sic qui mercede operam elocavit, veſperi exacto opere, de labore peracto, & mercede conquiſita meritò gaudet, quamvis neſciat craſtinæ quid ferant vires.

40. Gaudeat igitur conſcientiæ ſuæ teſtimonio fœlix anima, & de opere bene peracto, ſibi & Deo benevolè gratuletur: ſanè hoc ipſo gaudio, Deum ſibi rurſus demerebitur. Neque enim video, cùm dolor & pœnitudo ſcelerum Divinos favores, & gratiam poſſit promereri, cur hoc meritum gaudio de re bene acta denegetur. Rurſus, ſi dolor animi peccata deteſtantis, vitandis deinceps ſceleribus gratiam cœleſtem eliciat; certè de peracta bene actione gaudium, ad nova audenda animos dabit; & verò etiam iis peragendis, nova à Deo auxilia conſequetur. Gaudeat itaque fœlix anima; Deo de præſtito ſibi favore gratias agat, ſibique tanquam Divini cultus promovendi inſtrumento gratuletur. Neque ſi ſeſe tam fœlix lætitia animo ingerat, mentem contrahat: expandat quinimò illi excipiendæ omnes animi, & pectoris ſinus. Nam ut ex Bernardo dixi: *Divina eſt, non carnatis illa delectatio, & cùm ſic delectamur, planè delectamur in Domino.* *Si bonus, & meritorius eſt de malo dolor, etiam bonum, & meritoriũ eſt gaudiũ de bono.*

TER-

TERTIVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Reprehendere voluntatem de malè actis.

TRACTATUS X.

DE STIMVLIS CONSCIENTIÆ.

Tribulatio & anguſtia in omnem animam operantem malum. *ad Rom. 2. v. 9.*

Quomodo Conſcientia voluntatem peccantem arguat, & caſtiget per immiſſos ſtimulos, & aculeos. Explicatur quàm gravis hæc ſit pœna; quid ſint hi ſtimuli; quæ eorum effecta; quandonam à Deo, quando à natura, aut Diabolo excitentur. Denique his exſurgentibus quid ſit agendum.

PROOEMIVM.

Conſcientia ut Pædagogi partes agat, debet auctoritatem habere reprehendendi, ſicut habet laudandi.

QVòd ſi Conſcientia, cui tota à Deo, veluti Pædagogo, commiſſa eſt animæ directio, & gubernatio, voluntatem benè agentem, hoc eſt, ad Conſcientiæ libellam & amuſſim actiones ſuas exigentem & componentem, laudibus pro ſuo munere debeat extollere; eamque lætitia, & tranquillitate animi, tamquam præmio, pro re benè acta ſoleat afficere; hæc enim virtutis in hoc orbe ſunt præmia, uti magnus teſtatur Apoſtolus: *Gloria, & honor, & pax omni operanti bonum*; ſanè ut munere Pædagogi fideliter Conſcientia defungatur, non laudibus tantummodò agendum dum res acta eſt benè; verùm & ea debet auctoritate pollere, ut à recto tramite exorbitantem, actiones, inquam, ſuas perversè inſtituentem voluntatem, reprehendere poſſit liberè, & officii malè impenſi

adRom. 2. v. 10.

penſi commonere. Hoc Pædagogo ſi non datur, nihil agitur; neque ejus curæ commiſſus cliens, ejus præcepta multùm reverebitur; imò ne laudantis quidem orationem magni faciet, à quo reprehendi minimè metuit, aut quia hoc ei à parente conceſſum non eſt, aut quòd ad caſtigandum puerum Pædagogo non eſt animus. Neutrum profectò deeſt Conſcientiæ; magna enim ei à Deo hac in parte data eſt auctoritas; munusque ſuum exercet ſanè intrepidè: neſcit adulari ſi agas malè: omnesque ſi tibi abblandiantur, & quod nefariè factum eſt excuſent; ipſa tamen ſententiæ ſuæ inhæret mordicus, malè agentem vellicat, pungit aculeis, ſtimulis excitat, urget, torquet, donec officio factum ſit ſatis, & aberrantem animum ad honeſta & recta detorqueat. Magnam enimverò Conſcientiæ offenſæ vim! De ſtimulis itaque quibus animum urget Conſcientia, agendum eſt modò; exponendumque non indiligenter, quid demùm ſint hi aculei; quàm acerbè urant; quos in uſus adhibeantur à Conſcientia; unde dignoſci poſſit an à Conſcientia, à Deo inquam, immittantur, an à dæmone; denique quid animæ agendum ſit, dum ſtimulis à Conſcientia ad officium perurgetur.

§. I.

Ex acrimonia ſtimulorum quos peccatoribus admovet Conſcientia, rectè colligitur eſſe aliquod ſupremum Numen, cuius auctoritate hæc fiant.

1. Alia ut deeſſent, quæ humanis rebus Numen aliquod eſſe ſuperius liquidò demonſtrent; illudque auctoritatis tam eximiæ, ut ei rerum omnium in hoc orbe geſtarum ratio ultima aliquando tandem danda ſit; cætera, inquam, quamvis argumenta non ſuppeterent, tamen interiores illi aculei, quibus ſcelerati hominis mens peruritur, acerbiſſimeque diſtorquetur, præſertim dum pudendo crimine ſeſe innexuit, Majeſtatem illam ſupremam, eximiamque occulti Numinis jurisdictionem, mihi faciunt omnimodò manifeſtam. Quod ut exactè probem, & verò evincam, ratiocinationem ſic inſtituo. Vos date ſi placet audientiam.

Ex ſtimulis Conſcientiæ dignoſcitur quòd ſit Deus.

Cruciatus Conſcientiæ ſunt exquiſitiſſimi.

Imprimis iſtud attendo, eximios eſſe inexplicabilesque cruciatus, quibus animam ſceleris ream urit Conſcientia; adeò ut communis ſit SS. Patrum ſententia, non aliud in hac vita tormentum majus homini poſſe admoveri, quàm quo ſæpenumerò Conſcientia mentem torquet; nullumque pro judicum forenſium tribunalibus acerbiorem eſſe equuleum, quo ſcelerati torqueantur immaniùs, quàm ea quæ in hoc domeſtico Conſcientiæ tribunali præſto eſt carnificina. Minimè id quidem dubium eſt D. Ambroſio. *Quæ pœna*, inquit, *gravior, quàm interioris vulneris Conſcientiæ? Quod ſeverius judicium, quàm domeſticum quo unusquiſque ſibi eſt reus?* Non dico tamen tormenta ejusmodi ſemper à Conſcientia adhiberi, eaque peccatorem re ipsâ ſemper afficere: inſtituto meo ſufficit, ad manum eſſe Conſcientiæ pœnas ejusmodi, ſtimulosque tam terribiles, iisque ſceleratam animam ſæpiſſimè excarnificari. 2.

D. Ambr. l. 3. offic. c. 4.

Ab aliquibus dicitur pœna inferni in hac conſiſtere.

Atque ut tormenti hujus acerbitatem meliùs exponam, non diffitebor Theologos eſſe præclaros, qui non improbabili ratione contendere ſeſe credunt, inferni tormenta ut plurimùm in hac Conſcientiæ carnificina conſiſtere: ignemque æternum, Conſcientiæ vermem eſſe, quo infelix anima ſemper arroditur, & peruritur. Verùm quamvis ad metaphoricum ignem, veras inferni flammas detorquere ſit planè temerarium, tamen iſtud etiam certum eſt, inter varia quæ in infœlici carcere ſunt tormẽta, hoc præ aliis fore exquiſitiſſimum. Nullum certè mihi videtur aptiùs, quo anima penitùs torqueatur, & à quo acriorem dolorem percipiat. Quid enim? nam ut ignis elementum ſit edaciſſimum, nullumque dolentius; tamen corporeus cùm ſit, animam ipſam non poteſt affligere, niſi (ut in inferno fieri docent præclariſſimi Theologi) ſupra ſtatum naturæ ſuæ elevatus. Non enim ſecundùm communem naturæ ordinem eſt, ut quod merè eſt corporeum, vim aliquam violentiamque ſpiritui imprimat. At verò Conſcientiæ aculei, naturâ ſuâ ſpirituales cum ſint, majorem ſanè habent aptitudinem, ut ſeſe animæ penitùs inſerant, ejusque ſinus acerbiſſimè perſcrutentur; ac propterea etiam crediderim, majorem iis ineſſe præ ipſo igne, animæ torquendæ, & perurgendæ acrimoniam. Quidquid ſit; quamvis etiam cruciatus hi, ignis inferni tormenta non ſuperent, tamen ingentes planè eſſe neceſſe eſt, cùm iis non immeritò poſſint comparari. Et rurſus 3.

Vermis Conſcientiæ videtur aptior ad cruciãdam animã, quàm ignis.

Saltem omnia tormenta hujus mundi ſuperat.

D. Aug. in Pſ. 45. rurſus ſi iis non adæquentur, ſufficit mihi, ut acerbitatem crudeliſſimis verbis demõſtrem, id quod disertè aſſerit D. Auguſtinus; ſaltem *inter omnes tribulationes humanæ animæ, nulla major eſt, quàm Conſcientia delictorum.*

4\. Vt autem nemo mihi objiciat, ſanctorum hunc virorum eſſe ſenſum tantummodò: eorum nempè, qui cùm Deum tenerrimo amore complectantur, ita etiam graviſſimè cruciantur, dum tam dilectum Numen offenderint; amoris itaque tormenta hæc eſſe potiùs, quàm ſolius Conſcientiæ. Hæc, inquam, ne quis oggerat: video enim homines etiam ſceleratiſſimos, in omnem audaciam projectos, & quibus Deus nihil penſi eſt, acerbiſſimis tamen intolerandiſque Conſcientiæ ſtimulis ſæpiſſimè aduri, imò & excarnificari in modum maximè miſerandum. *Etiam ſceleratos acerbiſſimè cruciat.* Non eſt quòd pluribus id confirmem; plenæ ſunt ſacræ profanæque hiſtoriæ. Lutheri tamen teſtimonium non eſt quòd diſſimulem. *Patet in Luthero.* Exuerat ſceleratum caput, modeſtiam omnem, & verecundiam; ſacri profanique, Dei & hominum, apud eum contemptus par; reverentiã omnem pudoremque, naturæ frænum, penitùs excuſſerat: non potuit tamen eheu infelix, Conſcientiæ ſuæ vermem extinguere: quem nihilominus hauſto effusè vino, largis poculis, inſaniſque commeſſationibus nitebatur quotidie aut diluere, aut etiam ſi fieri poſſet ſuffocare. Nequidquam omnia. Cæterum, hominem ferocem, quique nec Principum imperio, nec rationum pondere, nec Pontificum auctoritate, nec Dei legumque reverentiâ domari poterat, aut ad ſcelerum pœnitudinem revocari, à ſua expugnatus eſt Conſcientia; & qui omnia quantumcumque ſana conſilia, reprehenſioneſque juſtiſſimas hominum, per jocũ, ſummamque impudentiam explodebat, Conſcientiæ tamen, infamem vitam redarguentis aculeos non potuit tolerare. Doloris intimi confeſſionem expreſſit tandem tormentum domeſticum, idque non ſemel. Præcipuè, inquit, vitæ tam infauſtæ hiſtoricus accuratus Vlenburgius anno 1527. ejus hæc ſunt verba: *Cum paroxiſmo captus manè, à prandio Pomeranum* (fidum Achatem ſuæque perfidiæ ſectatorem egregium) *vocavit; cui peccata confeſſus, dixit cruciatus animi quos manè paſſus fuerat, verbis non poſſe explicari. Addens: quia me hilarem nonnumquam exhibeo putant me jucundam vitam ducere; ſed Deus perſpectam habet morum meorum rationem. Sæpè propoſui paulò maiorem auſteritatem & ſanctitatẽ,*

Vlenburg. in vita Lutheri, c. 19.

Lutherus fatetur ſe voluiſſe emendare, ſed non potuiſſe.

ingratiam hominum, præ ſe ferre; verùm à Deo mihi donatum non fuit ut hoc exequerer. Egregiam profectò deſperati hominis pœnitentiam! in gratiam nempe hominum, non quidem agere quæ ſancta ſunt, ſed ſanctitatem tantummodò præſeferre voluit; & quod voluit, tamen non potuit. *Iuſtiſſimam enimverò peccati pœnam*, inquit Auguſtinus, *ut qui rectè facere cùm poſſet noluit, amittat poſſe cùm velit.* Quamquam ne rectè quidem facere voluit miſer apoſtata, qui tantummodò in gratiam hominum, ſanctitatem nitebatur ſceleribus diſſimulandis obtendere. Verùm id nunc non ago; iſtud placet modò advertere, ingentes eſſe proculdubio Conſcientiæ aculeos, quæ ab homine malis omnibus indurato, ſceleribusque innutrito, doloris tandem, licèt naturalis, confeſſionem, tormentorum vi expreſſerint. D. Aug. l. 3 de lib. arb. c. 17.

Ne pagani quidem eum evadunt.

Rurſus autem ne mihi dixeris Lutherum, quamvis à vera fide apoſtatam, Chriſtianum fuiſſe nihilominus; & Deum licèt non amarit, fide tamen cognoviſſe Numinis majeſtatem, futurique judicis potentiam; hoc autem fuiſſe quod exhorruerit; adeoque non mirandum adeò, Conſcientiæ ſtimulos tam acerbos quòd perſenſerit, cùm ſcelerum Conſcientia, divinarum rerum fide fuerit intermixta. Fateor ſic eſt. At verò ut rem meam promoveam, oſtendamque ex Conſcientiæ ſtimulis Divinitatem agnoſci poſſe, etiamſi fidei Chriſtianæ lumine, homini ea non innotuerit; video paganos etiam homines, Ethnicos inquam, quibus nulla fidei lux affulſit, neque ulla Dei præcepta aut voce, aut ſcripto fuêre propoſita, ſtimulos hos non evaſiſſe, ex iiſque legem ſibi impoſitam cognoviſſe. Legem autem ſi cognoverint, manifeſtum jam eſt, aliquam etiam Legislatoris auctoritatem agnoviſſe humanâ majorem, quæque legitimè poſſet & legem ferre, & de infractâ vindictam ſumere. 5.

Probatur ex D. Paulo.

Disertè id me docet Gentilium Apoſtolus. *Gentes*, inquit, *quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt.* Quid deinde? *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium illis reddente Conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus defendentibus, aut etiam accuſantibus.* Sentiunt igitur, teſte Paulo, Ethnici ipſi cogitationes, ſeſe de ſceleribus commiſſis accuſantes & reprehendentes: atqui hi ſunt Conſcientiæ aculei, ut mox dicam; illis ergo torquentur etiam ii, qui verum, prout eſt, Deū cæteroquin non agnoſcunt. Et verò quid multis opus eſt? Fatetur 6. Ad Rom. 2 v. 14. & 15

Sen. ep. 97

imò & ex gentilibus Seneca, Platone & Tacito.

tur hoc Conſcientiæ ingens ſupplicium, Ethnicus quamvis Seneca. *Prima*, inquit, *& maxima peccantium eſt pœna peccaſſe. Nec ullum ſcelus, licèt illud fortuna exornet muneribus ſuis, licèt tueatur ac vindicet, impunitum eſt: quoniam ſceleris, in ſcelere ſupplicium eſt. Sed nihilominus & hac illa, ſecundæ pœnæ premunt ac ſequuntur, timere ſemper & expaveſcere, & ſecuritati diffidere.* Hinc rectè paulò antè dixerat, *Ita eſt; tuta ſcelera eſſe poſſunt, ſecura non poſſunt.* Nam ut omnes lateat commiſſum ſcelus, Conſcientiam tamen non latet, ſuiipſius carnificem & tortorem. Ita hic Ethnicus. Non poſſum hîc non addere alterum Taciti etiam Ethnici de Ethnico Tiberio, & quidem ex Platone Ethnico teſtimonium. Poſtquam Tiberii Imperatoris, præ mœrore inſanientis penè, voces adduxit, ſubdit illicò Tacitus egregiè ad rem meam: *adeò facinora atque flagitia ſua ipſi quoque in ſupplicium verterant. Neque fruſtrà præſtantiſſimus ſapientiæ* (nempe Plato) *firmare ſolitus eſt; ſi recludantur Tyrannorum mentes poſſe aſpici laniatus & ictus; quando ut corpora verberibus, ita ſævitiâ, libidine, malis conſultis animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris, ſuasque ipſe pœnas fateretur.* En Conſcientiæ, etiam in homine Divinitatis veræ ignaro, formidandum planè ſupplicium.

Tacitus imt. 10. l. 6. Ann.

Plato l. 9. de Republica.

Hinc vel è ex ſtimulis Conſcientia colliges eſſe Deum.

7\. Quæ cùm ita ſint, tantaque in ſceleratos, Dei cæteroquin etiam ignaros, Conſcientia exerceat ſupplicia, tum ſic quidem rationem mecum inſtituo, quâ Divinitatem aliquam humanis rebus majorem, evidenter mihi videor eruere. Statuamus enim ingens aliquod pudendumque crimen commiſiſſe me, occultum tamen adeò, ut mihi certum ſit, clàm id futurum omnibus, nec umquam propalandum; quod infinitis in eventibus accidere poſſe, in confeſſo eſt. Nihilominus ſubibit animum ſceleris conſcium immenſus dolor, languor corporis, deliciarum omnium faſtidium, tædium denique exoſæ vitæ quo vigor omnis labefiat, & corpus ipſum denique diſſolvatur. Quod quidem ſæpiſſimè multis, & verò ipſi Tiberio accidiſſe in comperto eſt. Jam verò quid hocce rei eſt? cur hîc tantoperè excrucior? Facti, inquis, torqueris pudore & verecundia. Audio quidem, ſed non ſatis id intelligo. Nam ſi pudor, ut paſſim definiunt cum D. Thoma Theologi, ſit *Timor ingloriationis*, nulla autem ingloriatio timeri poſſit, ubi ſcelus quod pudori ſit aut famæ officiat, numquam

Non enim aut facti verecundia.

futurum eſt in propatulo; neſcio ſane quis pudor, aut quis infamiæ timor mentem ſubire poſſit ubi nullum infamiæ eſt periculum.

aut facti Conſcientia cruciaret,

Aſt inquies penes teipſum ſtat infamia: judicat enim Conſcientia ſceleratè, & contra rationem egiſſe te. Fateor; at quid deinde? an idcircò perurgendus ſum ſtimulis & conficiendus mœrore improbo? Certè id p[illegible]ionem eſt, ſi nulla alia eſt dolendi cauſſa, quàm quòd judicem improbè feciſſe me: nam ſi, prout fateor, peſſimè actum ſit à me, iſtud video ratione ſana à me etiam poſtulari, ut ne poſthac amplius tali ſcelere me contaminem. Verùm cùm id quod jam factum eſt, infectum fieri nequeat, quantumcunque me facti pœniteat; non eſt ſanè rationi conſonum, tantoperè ut me cruciet, id quod infectum dare, in manu jam non eſt. Ita mihi quidem, dum rationem conſulo, non ineptè videor argumentari & colligere. 8.

niſi eſſet Deus;

Et tamen, ut jam oſtenſum eſt, & nemo negaverit, etiam ob occulta abſtruſaque crimina, quæque infecta nequit reddere, ſceleratiſſimus quisque facti pœnitentiâ tangitur; eorum dum reminiſcitur, pudore ſuffunditur, & doloribus graviſſimis conficitur adeò, ut Conſcientiam ſeſe redarguentem ſine ſummo tœdio ferre non poſſit: manifeſtum itaque eſt, non ſuas tantùm partes agere Conſcientiam, ſed ſuperioris cujusdam Numinis; aliam huic negotio præter humanam ſeſe juriſdictionem inſerere; denique domeſticum Conſcientiæ tribunal ſubalternum eſſe tantummodò, quod ſupremo cuidam ſubjaceat, & ad quod tandem referendum eſt, quidquid pro conſcientiæ tribunali fuerit judicatum. Hinc illi ſtimuli, hinc accuſantes illæ cogitationes, uti Paulus arguit, oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus noſtris, teſtimonium reddente Conſcientia, legem eſſe aliquam quam infractam eſſe peccator adeò dolet; ac propterea Legislatorem humanis rebus longè excellentiorem confitetur, cujus ſeveros oculos, juſtiſſimamque iram non immeritò veretur. Nunquam enim ſine legislatore lex; nec legitimus eſt legislator, cui de neglecta lege nefas ſit inquirere, & reum pro meritis caſtigare. 9.

cujus Vicarius atque oculus eſt Conſcientia.

Conſcientiam itaque cùm times, Deum times. Nam ut rectè Menander *Mortalibus omnibus Conſcientia Deus eſt*, ideo quod ejus partes vicarias pro mnuere ſibi impoſito agat legitimè. Hinc 10.

tanta

tanta eſt peccatoris ex ſcelerum recordatione verecundia; non quòd Conſcientiæ redarguentis oculos, & infamiam vereatur; quid enim eſt à ſeipſo quod timeat, aut ſe quod erubeſcat? erubeſcit tamen, quòd in Conſcientiæ oculis, Divinos agnoſcat, quorum illi ſunt Vicarii. Hi ſunt qui pudorem incutiunt, hi ſunt qui metus faciunt, hi ſunt denique qui facti pœnitentiam extorquent. Divinum itaque quiddam eſt in Conſcientia; idcircò agit tam deſpoticè; & cùm torquet, punit tam ſeverè. Nullum iu juriſdictionis ſuæ partem admittit, niſi ſe. Nam ut verè Bernardus: *omnium delictorum noſtrorum ipſa teſtis, ipſa judex, ipſa tortor, ipſa carcer: ipſa accuſat, ipſa judicat, ipſa damnat.* Hoccine autem an eſt hominem, an verò Deum agere? ſanè quidquid id eſt, Divinum eſt; neque præter id quod Divinum eſt, quidquam eſt in Conſcientia, quod magnoperè timeatur: timetur autem, etiam ab inſigniter ſceleratis. Deum itaque hîc invenio, & in Conſcientiæ torminibus, Divinitatem intelligo. Ita age, inquit Auguſtinus, non multùm evageris, Conſcientiæ adita tantùm ſubi, vide quid agatur intus, *& illic invenies Deum*, vices, inquam, gerentem Dei, atque ut verbo dicam omnia, Oculum Dei. Nam ut præclarè Pſalmiſta *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultûs tui Domine*; hoc dum urgeor, à te urgeor; hoc dum revereor, te revereor; ſtimuloſque à Conſcientia immiſſos dum ſentio, te redarguentem ſentio; & dum hoc fateor, te confiteor, & agnoſco.

D. Bern. l. de Conſc. c. ult.

D. Aug. in pſ. 45.

Itaque ex Conſcientia Deum eſſe intelligitur.

Pſ. 4. v. 7.

§. II.

Quid propriè ſint ſtimuli Conſcientiæ; & quomodo actionem ſuam peccatori primò inſtituat, ac deinde tormenta animæ admoveat.

II. Dicamus jam porrò quà ratione accuſatoris & reprehenſoris partes inſtituat Conſcientia, diem reo dicat, actionemque peccatori tam terribilem, pro domeſtico tamen tribunali, auſpicetur. Terribilem dico; nam non eſt, peccator quòd ſe palpet impunitate peccandi; ſerius enim aut ocius, ut rectè D. Paulus, *Tribulatio, & anguſtia in omnem animam operantem malum.* Conſcientiæ dictamen ſi non ſequeris; perſequetur ipſa te. Diſſimula-

Ad Rom. 2. v. 9.

mulare dum credis ſcelera, iras colligit ut fortiùs feriat, & torqueat inclementiùs. Rem totam, ſi placet, ab ovo incipiamus, atque ordine quo geruntur intus omnia, ſingula proſequamur.

Antequā quis peccet, prius per paſſiones obſcuratur Conſcientiæ dictamen aut ſententia.

Quamprimùm itaque peccandi ſeſe offert opportunitas, illicò ſuboriri tibi ſenties metum quendam animi, quo evidenter 12.
judicas, tibique ipſi dicis, *Res hac aut actio quam aggrederis eſt planè illicita.* Judicium hoc ipſiſſima eſt Conſcientia, ſeu dictamen ſuperioris Animæ, cui actionem faciendam voluntas debet neceſſariò attemperare. Qui ergo fit, inquies, ut voluntas ſæpiſſimè duci ſuo rationique rectæ non obediat, & in contraria feratur? Dicam. Intereà dum in ſuperiori parte animæ pronuntiatur hæc ſententia, illicitam nempè rem eſſe quæ eſt præ manibus; in inferiori ut ſic dicam domo, aut parte animæ in qua corporeæ affectiones dominantur, per mali naturæ arridentis præſentiam, accenduntur igniculi quidam, Paſſiones voca; ex quibus fumi & fuligines evaporant, qui cerebrum inficiunt, totamque cœca caligine mentem involvunt. Rem exemplo exponamus. Impudicitiæ aut injuſtitiæ committendæ ſeſe offert occaſio: illicitum id eſſe, in ſuo tribunali pronuntiat Conſcientia: hoc decretum in ſuperiori parte animæ affigitur, ac voluntati, id eſt, appetitui rationali intimatur. Interim affectionibus ſuis excitata inferior animæ portio, quam appetitum naturalem dicimus, forum, id eſt mentem occupat, & inanis omnia complet clamoribus; veluti dum præ Senatûs foribus, plebeculæ inſanientis gliſcit ſeditio. Hinc cogitationes hæ aut ſimiles ſubeunt animum: Ut res à Conſcientia judicetur illicita, & impudica, naturæ tamen & corpori gratam eſſe, huic aliquid eſſe concedendum: item rem eſſe utilem, & magni lucri occaſionem nunc adeſſe præclariſſimam, quam, cùm elapſa eſt, non facilè fu[illegible] revocare; adoleſcentiam id requirere; non niſi ſemel committendum crimen. Plurimæ denique hujus generis rationes ſeſe offerunt, quibus & mens percellitur, & ratio obtuſcatur, & appetitus inſtigatur, & caro accenditur. Sic tandem in hoc ſeditioſo affectionum conflictu, *defendentibus ſe invicem cogitationibus, aut etiam accuſantibus,* præpeditur planè mens, & quaſi tenebris obvolvitur, adeò ut ſuperius Conſcientiæ decretum, Voluntati quaſi præ foribus affixum, legere aut mens non poſſit, aut etiam nolit. Et ſic tandem contra Conſcientiæ præſcriptum, ſeditioni Paſſionum

num ſuccumbit, & in earum concedit partem; malorum, in quæ
ſe conjicit, admodum ſecura, quia naturæ exardeſcentis fuligine
excæcata. Præceps eheu fertur miſeria, & neſcit quò. Sciet au-
tem malo ſuo, ſcelus quod abblanditur dum expleverit.

13. Vtrumque eximiè docet Ambroſius. Peccatur inquit, *quia* *Vt pecca-*
D. Ambr. l. 1. de Abraham, c. 4. *dum in quadam ſumus delinquendi libidine, nebulis quibusdam inſipi-* *tum com-*
entiæ mens obducitur, & fumo quodam iniquitatis oculi eius caligant *miſſum eſt,*
ne videat eorum quæ concupiſcit deformitatem. En primam animæ *redit men-*
labem, ortam ex affectionum fuligine. At verò inquit Sanctus, *ti claritas.*
cùm omnis nebula tranſierit, gravia tormenta exercentur, in quodam
malè conſcii ſecretario. Neque credas multùm differenda; hæc
tormenta. Vix enim nebula tranſierit, tranſit autem ſimulatque
commiſſum eſt ſcelus, illicò Apparitoris inſtar aderit Conſcien-
tia, in jus te illicò quæ abripiat. Neque eſt illi quòd ſuccenſeas:
iſtud enìm ei à Supremo omnium Domino demandatum eſt of-
ficii, ut ſtatim nullâ morâ interpoſitâ peccantem occupet. Ita
Gen. 4. v. 7 Deus ipſe Caino. *Nonne ſi bene egeris, recipies: ſin autem malè, ſta-* *Citatur*
tim in foribus peccatum aderit? quidnam autem hîc peccatum di- *peccator*
citur, niſi peccati memoria, id eſt, ſceleris Conſcientia? Aderit *ad Conſci-*
itaque Conſcientia, & quidem ſtatim, præ foribus ne effugias, ut *entiæ ſua*
tamquam Apparitor ſeveriſſimus, ſigillo vultûs Divini armatus *tribunal.*
Pſ. 4. v. 7. (*ſignatum eſt enim ſuper nos lumen vultûs tui Domine*) legitime ti-
bi non diem dicat, imò ne horam quidem, ſed exemplo, eodem
quô peccatum eſt temporis momento, in jus rapiat etiam invi-
tum. Ad quem judicem? ad ſeipſum, ad Conſcientiæ, inquam,
domeſticum tribunal. Quid exiget? hoc brevi ſcies. Primum
quod extorquebit, erit ſceleris nuda confeſſio. At quid ſi fateri
Gen. 4. v. 23. nolim? Fateberis profectò etiam ingratiis. Faſſus eſt crimen
ſuum, quamvis occultum, Lamech, etiam ubi non cogebatur.
Audite, inquit, *vocem meam uxores Lamech, auſcultate ſermonem*
meum. Mira profectò in mente habet, qui talem à mulieribus
exigit audientiam. Quid ergo? *Occidi*, inquit, *virum in vulnus*
D. Chryſ. hom. 20. in Gen. *meum, & adoleſcentem in livorem meum.* Stupet hîc Chryſoſto-
mus candorem viri, ſecreta ſcelera confitentis, *& quis iſtum dic*
obſecro inquit, *ad confeſſionem adigit? Nullus alius quàm Conſcientia*
& incorruptus ille judex. Nam ſimul ac in peccatum declinarat, ſta-
tim inſurrexit Conſcientia inclamans, & oſtendens peccatorum ma-

Pp gni-

gnitudinem (en ut apparitorem & juſtitiæ miniſtrum agat ſtrenuè) *omnibus ſeipſum pœnis obnoxium fecit. Ita enim ſe habet peccatum, ut priusquam fiat, obtenebret ac decipiat mentem: poſtquam autem conſummatum fuerit, manifeſtè nobis ſuam abſurditatem proferat, & oſtendat.* Ita Chryſoſtomus.

Redit in memoriā ſententia à Conſcientia priùs lata.

14. Vt autem pergam dicere quæ in jus rapto peccatori tandem adhibenda ſint tormenta, nec tamen tumultuariè & injuſtè, aut ſine juris forma; rem totam ſic habe. Simulatque igitur commiſſo jam ſcelere reſidit aliquantulùm affectionum ſeditio, & mentis perturbatio, illicò diſcuſſa cerebri fuligine, lux rurſus oboritur, & ſuperior animæ pars clareſcit. Sic rurſus ſeſe menti aperit atque objicit decretum illud, quod antequam aggredereris ſcelus, Conſcientia voluntati præfixerat, nempe: *Hac actio eſt illicita.* In mentem, inquam, venit illicò ſententiæ à Conſcientia de hac actione committenda latæ memoria. Sententiâ ſic exhibitâ, illicò perſonam mutat, accuſatoriſque partes arripit Conſcientia; factum exhibet, clareque in os exprobrat, contra ſuum dictamen pertinaciter egiſſe te: neque aliis utitur actionis contra te inſtitutæ probationibus aut inſtrumentis, quàm ipsâ facti evidentiâ. Tenetur enim ſcelus, *& in foribus peccatum adeſt*: neque ullus datur tergiverſandi locus, aut negandi evaſio, ubi tum recens eſt commiſſi memoria, imò ipſa ſceleris præſto eſt præſentia.

Convincitur peccator facti evidentiâ, & præſentiâ.

Et damnatur criminis reus.

15. Quid hîc aget peccator? quò ſe vertet? factumne negabit, aut defendet? neutrum poteſt; manus dat, habemus fatentem reum. Tum demùm Conſcientia pro tribunali ſententiam novam pronuntiat, quâ tandem criminis ſe condemnat, ſtatuitque factum malè & ſceleratè, pœnasque legi infractæ eſſe perſolvendas. Neque ſententiæ executionem procraſtinat; illicò pœnas ſumere incipit, eodemque judicii ſui rigore voluntati crimen objicit, improperat inconſtantiam, exprobrat impudicitiam, arguit denique contemptam Dei legiſque tam clarè exhibitæ auctoritatem. Atque hæc quæ de ſe, & ſuo ſcelere fert judicia, propriè ſunt aculei, & tormenta Conſcientiæ.

Aculei Conſcientia ſunt facti exprobratio.

Multis modis & vicibus fit ea criminis exprobratio.

16. Et quidem tolerabile id eſſet utcumque, ſi intra nudam unicamque facti exprobrationem ſtaret Conſcientiæ inſultantis aſperitas; ſed primo judicio non contenta, recurrit identidem, objectationes ingeminat, factum repetit, indignitatem rei exaggerat,

gerat, mœſtamque præ ſceleris ſui verecundia, acerbiſſimis modis exagitat voluntatem. Neque hoc agit quaſi ſcommata de plauſtro conjiceret; ſed quemadmodum judex qui ſententiam protulit, rationes coacervat undique, quibus juſtè pronuntiatam eſſe, liquidò demonſtretur; ſic ut os reo, quantumcumque pertinaci, poſſit obſtruere. Ita agit ſceleris rea, dum necdum penitùs extincta eſt Conſcientia: nihil non movet, nihil non invenit, unde ſententiam criminis confirmet, ſibique meritò faciat convitium. Atque eccum verum animæ tormentum. Criminatur atque exprobrat, ut rei indignitatem, voluntatiſque impudentiam ob oculos ponat; contemptam non naturæ tantùm rationiſque legem, ſed ipſam ſupremi Numinis auctoritatem exploſam, irritatam offenſi Dei Majeſtatem, idque ob abjectiſſimam carnis petulantiam, quæ ne in hominum oculos quidem ſine ſummo pudore, & infamia veniat: ob ſordidiſſimas & quæ illicò erant perituræ voluptates, fœdo commercio venditas eſſe cœleſtes æternaſque delicias; hominis aut ſcorti familiaritatem infamem, Divinæ amicitiæ eſſe propoſitam; conculcatum eſſe ſanguinem ipſum morientis Christi, pretium ſcilicet Animæ, turpi libidine divenditæ; majoriſque fuiſſe perituras opes per ſummam injuſtitiam partas, præ iis quas tanto ſibi ſudore comparaverit moriens Deus. Infinitus ſim ſi cuncta afferre voluero, quæ in hanc rem, ſententiæ ſuæ pondus factura, undique congerit Conſcientia. Iiſque congeſtis tum rurſus inſtat; urget, premit, rogat an hoc ſit Chriſtianum eſſe: an hæc Deo pro tantis impenſis reddatur gratia; an hoc ſit donis naturæ & gratiæ uti; an ad hoc ei data ſit ingenii perſpicuitas, corporis valetudo & firmitas, fortunarum amplitudo, ut his omnibus inſtructus & armatus, ea veluti arma in benefactorem converteret, & quantum in ſe eſt, iis Divinitatem ipſam impugnaret? Hoccine demùm eſſe hominem agere, in cœno voluptatum, porci adinſtar, volutari, nihilque humanum præ ſe ferre præter os, quod ne inter homines quidem honeſtos audeat aperire?

Exponuntur modi aliqui quibus Conſcientia crimen exprobrat, & exaggerat.

17. Hæc judicia, ſæpiuſque iteratæ, & variis modis inculcatæ ſententiæ, aculeique ſunt, quæ ſceleribus vindicandis, tortoris inſtar, admovet Conſcientia; & in iis tolerandis tota conſiſtit peccantis animæ carnificina. Ita igitur tota res agitur. *Primò*, in ipſo ſceleris articulo, peccantem Apparitoris vices agens ad-

Synopſis dictorum hoc §.

Digitized by Google

oritur Conſcientia,& è veſtigio in jus trahit. *Deinde*, nullâ morâ interpoſitâ,actionem inſtituit,crimen objicit,& factum evincit. *Tertiò*,ſententiam actutum pronuntiat, actum malè,actum impiè,actum ſceleratè. *Quartò* denique, ſententiam à ſe latam inculcat identidem, atque exprobrat modis omnibus ſceleris commiſſi immanitatem.

Voluntas in his accuſationibus à nullo habet patrocinium, ſed ſola ab omnibus deſtituitur.

Vbi tum ea quæ te ad peccandum perpulêre phantaſmata? 18.
ubi quæ abblandiebatur vultûs ſpecies? ubi rationes quæ ſceleri patrocinabantur? ubi qui neceſſitatem abutendi corporis, voluptatibusque indulgendi, prætexebat appetitus? ubi quæ rem licitam eſſe clamabant argumenta? ubi naturæ præſidio tectæ affectiones? ubi faces libidinis? ubi qui ſeditionem excitarunt inſanæ affectiones? Reſederunt omnia commiſſo ſcelere, & re malè acta,tumultuantis adinſtar plebeculæ,viſo judice,aufugêre, teque in ipſis Conſcientiæ manibus perfidè deſtituêre, hoc eſt, Judicis,imò carnificis tui,permiſerunt arbitrio. Egregios enimverò cauſſæ perditæ patronos, & advocatos! Hoc nempe erat quod addixêre patrocinium, clientem perdere, & perditi cauſſam prodere. Neque id mireris inquit D.Chryſoſtomus, *En enim peccati natura eſt, ut priuſquam omninò perpetratum ſit,hominem temulentũ efficiat: poſteaquam autem expletum ac perfectum eſt,tunc ea voluptas ſeſe proripiat & extinguatur. Ac ſolus jam deinceps ſtet accuſator; Conſcientiâ nimirùm carnificis locum obtinente, ac peccatorem lancinante, ab eoque extremas pœnas exigente, ac plumbo quovis gravius ipſi incumbente.* Ita Chryſoſtomus & rem ipſam deſcribit graviter, & quæ à me dicta ſunt, ſua auctoritate penitùs confirmat.

D. Chryſ. epiſt. 7. ad Olympiadem.

§. III.

In quo conſiſtat pœna quam animus ſentit ex Conſcientiæ tormento, & quanta hæc ſit, ampliùs declaratur.

Vti incendius cor, ita Conſcientia animã peccatricem ſuffocat.

RESTAT explicandum modò, quid tandem ſit exquiſitiſſimus 19.
ille dolor,quem ex Conſcientiæ ſuæ carnificina tormentiſque immiſſis animus percipit. Quod ut agam,magno erit uſui, ea quam modò D. Chryſoſtomus protulit,plumbi comparatio, dum

dum Conſcientiam aſſerit carnificis adinſtar, animam opprimere, *ac plumbo quovis graviùs ipſi incumbere*. Perplacet, inquam, elegans comparatio. Prout enim contingit non rarò ſiniſtro lateri indormientibus, ut ſanguinis ex hepate defluentis gravedine, quam Incubum Medici vocant, undique opprimatur cor, eique mole ſua infeſtus adeò incumbat, quaſi ſi plumbo premeretur; unde contingit palpitare cor, angi viſcera, & ſpiritum quodammodò intercipi ac ſuffocari; dum ſanguinis cordi imminentis vi, & vim eluctantis cordis conamine, anima perſtringitur & contrahitur; atque in ipſo eluctandi conamine & reniſu angores patitur exquiſitiſſimos. Ita prorſus cùm acerrimus accuſator, Conſcientia inquam, animæ nocenti incubat, judiciumque intentat graviſſima in cauſſa etiam graviſſimum; contrahit ſeſe illicò cor, labaſcit animus. Vt clariùs loquar, contrahunt ſeſe præterita deſideria, quæ cor ipſum jucundo quodam calore demulcebant; labaſcunt acriores ſanguinis ſpiritus, affectionum naturalia nutrimenta; & ſic tandem deficit animus, contractus metu, vigore omni deſtitutus, neque deficientem ſpiritum lubet, ne ad ſolita quidem officia deinceps explicare.

20. Atque hæc demùm virtutis nativæ deſtitutio, hoc animi deliquium & angor, pœna eſt ſeu paſſivus, ut planè loquar, dolor, quem animus ex ſtimulorum à Conſcientia ingeſtorum aculeis perſentiſcit. Dolor autem hic in tribus maximè animi actionibus conſiſtit. *Primò*, quidem in facti pœnitudine: quæ nihil eſt aliud, quàm ingens deſiderium, factum non fuiſſe quod factum eſt, ſeu commiſſi ſceleris deteſtatio. Hæc prima mentis lucta. *Secundò*, dolor exoritur ex improbo conamine, quo vim Conſcientiæ eluctari mens nititur; & exprobrationes quas undique & ſine intermiſſione ingerit accuſator, conatur aut non audire, aut à ſe penitùs amoliri. Quod dum nequidquam tentat, *tertius* ſuboritur dolor animo, ineluctabilis nempe pudor & verecundia, quâ mens obducitur tum præſenti exprobratione Conſcientiæ imperita, tum etiam timore futurarum quas ſibi certò ſcit quotidie ingerendas. Hinc animo ſic contracto, & doloribus fracto, ſuboritur tandem odium quoddam, aut ſaltem tædium ſui. Pudet enim hominem ſui, neque pudoris cauſſam poteſt excutere, quamdiu ipſemet ſibi eſt pudoris juſta materia. Et ſic verum eſt quod dicit Seneca; *Prima & maxima peccantium pœna*

In quibus actibus conſiſtat dolor quë ex Conſcientiæ ſtimulis percipit anima.

Maximus dolor, à ſeipſo torturam pati.

Sen. ep. 97.

na eſt peccaſſe: ob p ıdoris nempè incuſſi, identidemque incutiendi acrimoniam. Nam ut rectè paulò pòſt ſubjicit, *numquam fides intendiſit etiam latentibus: quia coarguit illos Conſcientia, & ipſos ſibi oſtendit.* ca ille. Se autem dum ſibi oſtendit, non alium oſtendit, quàm hominem improbum & ſceleratum. Hæc autem convitia ſemper excipere, neque ab iis ferias dari aut promitti; tormentum eſt ſanè uti inevitabile prorſus, (quis enim ſe evitet?) ita & intolerabile prorſus, cunctiſque pœnis tormentum majus: nihil enim eſt intolerabiliùs, quàm ab amico convitium pati. Et quis magis amicus eſt homini, quàm quiſque eſt ſibi? Hinc magis eſt impatibile, quòd reus ſceleris patitur non ab alio, ſed à ſeipſo; neque aliud ullum huic tormento eſt comparandum.

Maximum à propria Conſcientia dolorem cauſari, probatur in Adamo.

Quid enim? Quid, inquam, tantoperè miſerum peccatorem nempe Adamum affligebat? An ſecutura mors, an morbi, an inedia, an ſubortura terræ ſterilitas, ſudoris laboriſque deinceps futura materies, & ſceleris à ſe commiſſi vindicta? Certè mala hæc, nec experientiâ ſuâ noverat, neque adeò noſſe poterat indicio alieno. Incogniti autem quis poteſt eſſe tantus timor? Movet quæſtionem hanc D. Chryſoſtomus, eamque diſſolvit. *Quare,* inquit, *dic oro, quare timuit? Quoniam videbat ſibi trucem ſtare accuſatorem, Conſcientiam dico: neque enim alium objurgatorem habebat & teſtem peccatorum, ſed unicum illum quem intrinſecùs circumferebat.* Ita ille & rectè. Objurgatorem certè alium non habuit: quem enim habere tum poterat niſi Deum, cùm ab Eva ſceleris complice nihil eſſet magnoperè metuendum. Quid verò Deus? an accurrit forſitan irâ fervidus, avidúſque vindictæ? minimè verò; *Deambulabat,* ait ſacer textus, *in Paradiſo ad auram poſt meridiem.* Non eſt ſanè ferocientis animi indicium, hæc tam pacifica deambulatio; neque vindictam multùm ſpirat, qui amœnas ſic quaſi per otium captat auras. Et tamen, *cùm audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiſo ad auram poſt meridiem, abſcondit ſe Adam, & uxor ejus à facie Domini Dei in medio ligni Paradiſi.* Atqui truculenta non erat facies Dei, ſed placida, ſed amœna; eam tamen fugit Adam. An forſan vocem graviorem intorquet Deus offenſi animi manifeſtum indicium? Ne hoc quidem habet Adam timoris ſui argumentum. *Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei, Ubi es?* quid dici poterat modeſtiùs? quid

21. D. Chryſ. homil. 17. in Gen. Gen. 3. v. 8. v. 9.

quid etiam amicabiliùs, quàm deambulationis ſuæ comitem per-
veſtigare? Et tamen intra latebras ſuas ſeſe continet fugitivus :
n. 10. qui ait, *Vocem tuam audivi in Paradiſo, & timui quòd nudus eſſem, &
abſcondi me.* Non quòd nudus eſſes timebas Adam, ſed quòd
peccator: prætextum quæris verecundiæ, ſed cauſſam diſſimu-
las. Quid enim terrere poterat tantoperè cognita & amica vox?
non vociferatur, non indignatur, non exprobrat quidquam;
blandè tantùm rogat, *Vbi es?* Hæccine timoris aut pudoris eſt
materies? Eſt ſanè & quidem maxima. Quò enim blandior pla-
cidiorque erat Numinis offenſi vox & oratio, eò rancidior erat
ſeveriorque Conſcientiæ internus clamor, illud ipſum acerrimè
exprobrantis, nempe mulieris amorem, amicitiæ tam placidi &
amœni Numinis eſſe prælatum, contemptamque illius Dei ſan-
ctiſſimã auctoritatem, qui etiam offenſus, nihilominus ſecum a-
gat tam benevolè & amicè. Conſcientiæ itaque vox prorſus erat
horrida; & quia minimè adhuc Adamo expertum, primum ma-
ximumque tormentum. Gravis profectò vox & planè horribilis,
quæ tumultu & ſtrepitu, quem in Adami animo excitarat, etiam
Dei deambulantis vocem ſuaviſſimam & amœniſſimam, auribus
infelicis viri horrendam reddebat & intolerabilem. Nam inter
clamores ſtreperos vociferantis Conſcientiæ, blanditias ſuas a-
mœnitatemque Divina vox amiſerat. Et ſic qui vocem ambu-
lantis Dei audivit, vocem exprobrantis Conſcientiæ ferre non
potuit. Illam audivit, ſed hanc timuit; fugit & abſcondit ſe. Se
tamen non effugit, ſuus poſthac futurus carnifex.

22. Ingens proculdubio tormentum hoc ut ſit neceſſe eſt; cùm ut *Morte ipſa duriorem eſſe probatur in Caino.*
præclarè animadvertit D. Ambroſius, Deus, graviſſimè tamen
offenſus à prima infelicis Adæ ſobole Caino, eũ ſupereſſe volue-
rit; eique, quamvis mortis reo, de mortis tamen à quoquam illi
inferendæ periculo caverit, tantùm ut diutiùs ærumnis ſupervi-
veret, & diuturnioribus Conſcientiæ ſtimulis urgeretur. Digna
eſt quæ exponatur res. Notum eſt Caini facinus: primum fuit
quod orbis vidit, & quidem fratris homicidium; primum, inquã,
invidiæ ſacrificium. Deus ſceleratum caput pro ſuo jure aggredi-
tur; inquirit ſcelus, tergiverſantem urget, denique convincit
Gene. c. 4. criminis. Vindictam petit effuſus cruor. Ita Deus ipſe: *Vox ſan-*
v. 10. *guinis fratris tui clamat ad me de terra.* Judicem profectò incla-
mat, pœnas exigit ſceleri pares. Cumque jam nihil aliud ſuper-
eſſet,

eſſet, quàm ut mortis ſententiam in homicidam Deus ferret; ecce tibi ſententiam profert vitæ. *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram.* Ita ſit, ſed ſalva vita eſt. Ita eſt. Et neque nunc tantùm ſalvam vult Deus, ſed ut impoſterùm ejus vitæ caveat: *Poſuit Deus Cain ſignum, ut non interficeret eum omnis qui inveniſſet eum*: non immeritò enim timebat infœlix Cain, ne quiſpiam ſuo exemplo ferox, in ultionem occiſi innocentis inſurgeret. Signum itaque aliquod, fronti veroſimiliter aut appendit, aut impreſſit Deus, aut certè tremorem continuum, ut quidam volunt, membris indidit, unde & dignoſceretur homicida, & ab omni violentia aut pœna in vindictam criminis commiſſi inferenda, poſthac ſciretur immunis, Deique judicio reſervatus. Salutis itaque conceſſæ teſtimonium (ſalvam guardiam vocaremus modò) Cain propalàm circumferebat, omnium jam exemptus juriſdictioni & manibus, præterquàm ſuis. Et quidem tam luculenta erat hæc à Deo data fides publica, ut minæ etiam graviſſimæ Caini conſervandi gratiâ adderentur: *Omnis qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur.* Hîc verò juſtitiam tuam imploro, juſtiſſimè ſcelerum ponderator & Judex Deus. An hoc punire eſt ſcelera, an verò diſſimulare? an hanc pro clamoribus ſuis vindictam refert innocens Abelis cruor? Ignoſcere ſi vis, ignoſce; Deus es, & potes omnia. At verò pœnas ſumere ſi conſtitutum eſt tibi, ſanè pro criminis atrocitate pœnas det. Mortem ſi eſt meritus, ut quid morte eximitur? Vt crudeliùs vivat, inquit Ambroſius, & ferociùs torqueatur. *Egreſſuſque Cain à facie Domini, habitavit profugus in terra.* Nuſquam ſecurus ſui, quia ſemper ſecum. *Cùm adhuc à Domino pœna ceſſaret*, ſubjicit Ambroſius, *torquebat eum ſuorum Conſcientia peccatorum. Latebat miſer tremens & timens; & cùm adhuc percuſſor deeſſet, ipſa ſeſe injuſti vita cruciabat. Acceperat ſignum ne eum aliquis occideret; non ut vitæ ſuavitate frueretur, ſed ne mors auferret ærumnam; ut percuſſorem ſuum quotidie timendo pateretur. Meruerat quidem ut percuſſor non inhiberetur; ſed ſine ulla intermiſſione ipſe ſibi ſuus carnifex erat, ipſe percuſſor.* En vindictæ Divinæ juſtitiam, ab omni ſceleris diſſimulatione, ab Ambroſio eleganter & verè propugnatam.

v. 11.
v. 13.
Ibid.
v. 16.
Ambroſ. in Pſ. 35.

23. Animadverſione dignum eſt quod dicat Sanctus, vitam conceſſam eſſe Caino, *ne mors auferret ærumnam.* An ergo Conſcientiæ tormenta majora ſunt, quàm quæ ſecum fert infauſta mors?

Dicam

Digitized by Google

Dicam quod res eſt. Non omnes Conſcientiæ ſtimuli tam crudeles ſunt ut morti comparentur; neque enim ſemper vires omnes Conſcientia exerit, neque omnes quibus inſtructa eſt ſtimulos ſemper infligit. At verò rem agere cùm incipit, & graviora quæ ad manum ſunt tormenta dum admovet, tum ſanè ea ingerit, quæ morte omni ſunt graviora, & quibus nullum niſi à ſolâ morte datur patrocinium. Experti credunt. Et rem non expertus, tamen exhorruit Bernardus, audi. *Horreo*, inquit, *vermem mordacem, & mortem vivacem. Horreo incidere in manus mortis viventis, & vitæ morientis. Hæc eſt ſecunda mors, quæ numquam peroccidit, & ſemper occidit. Quis det ſemel mori, ut non moriatur æternum* 1..... *denique invocabunt mortem, & non veniet*. En vitam omni morte crudeliorem. Saluberrimum tamen ſupplicium; ut tandem aliquando reſipiſcat reus, aliusque à ſe fiat convictus ſceleris, & victus vitæ tam exoſæ faſtidio.

Et ex D. Bernard.

D. Bern. l.5. de Conſid. c.12.

24. Iſtud enim, præclarum tormentis hiſce temperamentum attulit, malis humanis indolens Deus, quod vim auctoritatemque Conſcientiæ in hâc vitâ utcumque contraxerit: ne ſcilicet quamdiu peccatores vivunt, omni quo poſſet impetu reum opprimat, eique cruciando ſemper mordicus inhæreat. Hoc modo in inferno carcere juriſdictionem ſuam Conſcientia exercebit. In hâc verò vitâ, feriæ dantur nonnumquam à tormento, & per intervalla carnificina repetitur; neque verò etiam extrema vis adhibetur. Non enim illi ferendæ homo par eſſet, brevique tempore doloris vi emarceſceret. Ea propter inquit Chryſoſtomus *& illud providit* (nempe Deus) *ut ex intervallis nobis immineret Conſcientiæ redargutio; propterea quòd eſt admodum ſevera, & quovis ſtimulo acriùs pungere ſoleat*. Ita ille. At ego præterea benigni Numinis miſericordiam agnoſco. Intervalla tormentis dat, ut de vitæ ſuæ rationibus immutandis, ſeriò peccator deliberet cùm à tormentis utcumque liber eſt; quod non eſt tam facile & expeditum animo prorſus languido, & doloribus tantis præpedito.

Non ſemper urgere Conſcientiam permittit Deus, ne peccator extinguatur.

D. Chryſ hom. 17. in Gen.

Et ut poſſit reſipiſcere.

25. Interim ingentem à Deo datam Conſcientiæ auctoritatem & potentiam, mecum ſi placet, perpendite; illudque tandem ſtatuite, quantæ apud nos eſſe debeat venerationi. Nuda eſt Conſcientia, inermis eſt, non faſcibus metuenda aut ſecuribus, non virgis armata aut ferro, non catastis funibuſque terribilis. Sola eſt,

Conſcientia nulla arma habet niſi ſe ipſam.

Digitized by Google

eſt, neque arma præ ſe fert, niſi quæ ipſa ſibi format & ſuppeditat; atque illa ſunt ſimplex rei actæ condemnatio. Interim tam acerba eſt hæc Conſcientiæ ſententia, ut totum hominem percellat & pavefaciat: vigorem omnem exſugit facti tœdio; occludit cor; ſuavitatem vitæ labefacit: ſic ut nec edere libeat, nec commeſſari delectet, nec ſolita gaudia afficiant, nec veteres amicitiæ placeant, nec ſomnus detur oculis, nec quies animo: imò ut nec vivendi quidem ulla poſthac ſit lubentia. Tantus animum inceſſit dolor. Quid autem id eſt quod hominem habet tam miſeris modis? quid eſt quod mentem, imò & corpus lancinat tam crudeliter? Nihil prorſus, niſi ſolius Conſcientiæ ſibimetipſi infenſæ aculeus. Sic dum agit, Deum agit.

Adhortatio ad peccatorem. I nunc peccator, & tecum ſtatue, an operæ pretium fuerit, voluptatis momento duraturæ impendio, tam ingentes & tam perennes dolores ſibi comparare? Statue, inquam, an æquum ſit rationique conſonum, ut corpori, naturæque affectionibus corruptæ, uno temporis articulo placeas, ſibi tam acerbum in morem toto deinceps vitæ tempore diſplicere. Voluptatem exiguam, & verò falſam, tormentis tam veris & diuturnis compara, & tandem erubeſce. De cæteris, quæ inſaniæ tuæ debentur, ſuppliciis nunc non ago: de iis loquor, quæ modò pateris à teipſo. Hæc verò ſi non fers, æterna cur non expaveſcis? Si autem fers, neque forſitan præ inveteratâ peccandi conſuetudine, à Conſcientiâ pungeris; aut ſi pungeris, nihilominus non compungeris, neque aculeos perſentiſcis; actum eſſe de re timeo: cauteriatam, uti D. Paulus loquitur, habes Conſcientiam, id eſt aduſtam & ſine ſenſu emarcidam; neque quidquam bonæ vitæ tibi factum eſt ſuper, qui in tantâ dolendi materiâ, doloris ſenſum amiſiſti. 26.

§. IV.

§. IV.

Oſtenditur non omnes Conſcientiæ aculeos eſſe tam acres, neque ſemper urgere. Item datur ratio, cur ex quibuſdam peccatis majores ſentiantur ſtimuli, majorque percipiatur dolor, quàm ex quibuſdam longè gravioribus.

27. VErùm ut nihil quod materiam hanc concernit intactum relinquam; & ne fortaſſis etiam timorem nimium incuſſerim iis, qui cæteroquin bene frugaliterque vitam inſtituentes, nonnumquam aut fragilitate humanâ, aut Dæmonis inſtigatione, aut etiam perverſitate propriâ in nonnulla crimina ſe induerunt, neque tamen tam vehementes Conſcientiæ ſtimulos perſentiſcunt: unde & metuere poſſent an fidam habeant Conſcientiam, an verò cauteriatam, cùm officio ſuo non videatur ſatisfacere; idcircò duo mihi hic præcipuè dicenda ſunt, quæ ſint ſolatio.

28. Primò quidem licèt acerbiſſima, quibus reum ſceleris cruciet, tormenta, in manu Conſcientiæ ſint: iis tamen non ſemper uti, certum eſt; neque adeò admovere niſi rebellibus & cõtumacibus, iis denique quibus libet & conſtitutum eſt eſſe penitus ſceleratis. Hos profectò adoritur crudeliter, hos torquet pertinaciter; & ſi flectere non poſſit pervicacem, tandem deſerit; tormenta ſua ſubtrahit, donec puniendus eſt æternis. Cæterùm peccatores eos, qui ſeſe ſceleribus penitus non devovêre, qui necdum criminibus frontem perfricuêre, neque Deum quaſi ex æquo paribuſque armis decertaturi, ad ſingulare certamen ſceleribus audent laceſſere; hos, inquam, pungit Conſcientia, officiique admonet ſuaviori prorſus modo. Caſtigat quidem agentem malè, ſed non tam ut pœnas ſumat, quàm ut corrigat. Quòd ſi autem admonitus illico ad mentem veniat & reſipiſcat, cur pœnas deinceps admoveat rei benè gerendæ non neceſſarias? Cur clamores adhibeat, ubi ſibilo res peragitur? Hinc fit, ut ſæpe peccato commiſſo, non ingens ſentiatur Conſcientiæ morſus:

Eos qui non ſunt pertinaciter ſcelerati, ſæpe non tã acriter pungit Cõſcientia.

Præſertim cum illico venitur ad pœnitudinem.

ſus: ſuffecit enim modica vellicatio. Sentit hanc peccator, & erubuit; & ut erubuit, pænituit, & ſalva fuit res.

Aliquando tamen etiam in pœnitente manet aculeorum ſenſus, ut videat peccator quid meruerit, & quas pœnas paratas habeat Conſcientia.

29. Non inficior tamen, durare nonnumquam in ſceleris pœnitente, quandam animi amaritudinem & pudorem. Is tamen à Conſcientiâ non ingeritur ut frangat animos: ut quid enim eos infringat, quos jam depreſſit facti pœnitudo? Ad quid ergo? Sanè ut oſtendat Conſcientia quid peccando mens ſit merita; atque oſtenſo tormento timeat, & ſapientiùs agat impoſterum. Sic Pater aut Pædagogus virgas ferulamve oſtendit; & verò etiam delinquenti, & errorem deprecanti nonnunquam admovet leviter, non ut puero dolorem incutiat quô contabeſcat, animosque dein penitus abjiciat; ſed ut delicti recordetur cujus pœnam ſenſit, ſciatque impoſterum non deeſſe Pædagogo mala quæ incutiat, & quidem iis quæ paſſus eſt majora, ſi malè rurſus agere in animam induxerit. Ita ſæpiſſime agit Conſcientia: quamvis actorum pœniteat, ſtatutumque ſit penitus reſipiſcere; caſtigat tamen, ſed molli manu: ſtimulos ingerit, qui licet blandiùs, afficiunt tamen, & perurgent pœnitentis animum: tum ut pro commiſſo crimine pœnas det, tum ut oculos tandem aperiat, agnoſcatque eſſe quibus puniatur tormenta prorſus eximia, quorum hæc quæ ſentit, initia tantùm ſint & quaſi rudimenta. Sapiet poſt hac ſuo malo edoctus peccator, & delicias ſcelerum deteſtabitur, quæ tam eximij doloris futuræ ſunt materia.

Sæpe ob minora peccata majores ſentiri Conſcientiæ ſtimulos.

30. Alterum quod occurrit, quodque Conſcientiæ ſtimulos ſuſpectos poſſit reddere an veri ſint an exorbitantes, eſt, quòd perſæpe graviſſimè feriant poſt commiſſa quædam ſcelera, quæ reverâ aliis longè minora ſunt. Interim ſtimulos ingerunt longe acriores iis, qui commiſſis gravioribus, à Conſcientiâ peccatori admoventur. An hoc eſt fide bonâ & ſincerè partes agere Pædagogi, ad minora clientis ſui vitia vocem efferre, minitari extrema, totamque clamoribus complere domum; ad majora vix vocem afferre, & ſceleribus quaſi connivere? Sanè id in humanis vitiis experimur quotidie. Minimè quippe dubitandum eſt, quin ingens famæ detractio, majus ſit crimen naturâ ſuâ, quàm furtum: utrumque majus etiam eſt fornicatione, aut ſimplici luxuriâ: omne peccatum ſi mortale eſt in quâvis materiâ, indubitatim majus eſt peccato veniali quod in caſtitatis materiâ committitur; omnibus hiſce denique deformior eſt blaſphe-

Expenditur unde id fiat.

blaſphemia, atque odium Dei. Et tamen longè acriores animi ſtimulos perſentiſcunt plurimi, majori pudore ſuffunduntur, imò & longè magis cor ipſis adſtringitur, ſi furti ſibi ſint conſcij, quàm detractæ famæ ſi ſint rei. Et rurſus, majorem animo dolorem concipiet pudica virgo, ſi ſe carnis vitio etiam exiguo contaminarit, quam ſi detraxerit aut homini famam, aut blaſphemando honorem Deo. Quid hocce demùm rei eſt? unde in tam diſpari culpâ tam diſpar dolor? Scio quidem majorem tempeſtatem animo nonnumquam oboriri, ex Confeſſionis inſtituendæ verecundiâ. Verùm cur hæc ipſa tam inæqualis eſt? Quòd ſi ea ex Dei offenſâ, Conſcientiæque exprobratione oritur; certè longè gravior illa eſt culpa, ob quam tamen non adeo erubeſcis. Quid, quod & veniale ſæpe tantùm ſit, nec Confeſſionis ſubjectum legi? quid ergo motus facit tam diſpares & inæquales? An fortè Conſcientia ex fide non agit partes ſuas? Hoc tamen de bonâ Conſcientiâ minime licitum eſt ſuſpicari.

31. Dicam quod ſentio. Præclaro ſanè conſilio providit Deus, ut ubi majora ſunt labendi pericula, iſthic etiam præſentiora forent quæ lapſum arceant, retinacula: & ubi morborum plures ſunt illecebræ, iſthic etiam in promptu eſſent acriores, quæ malo opponantur, medicinæ. Hinc ergo, cùm alia atque alia ſcelera, ex ipſo naturæ corruptæ vitio, fomenta aut minora habeant aut etiam majora, unde pronior eſt frequentiorque in hæc quàm in illa lapſus; magnâ ſane circumſpectione & miſericordiâ id egit Deus, ut plura eſſent adjumenta, præſentioraque retinacula, ubi facilior frequentiorque ruina erat expectanda. Cùm igitur tam lubrica ſit carnis noſtræ conſtitutio, tantæ voluptatum illecebræ, tam procax ſanguinis impetigo; tam vehemens phantaſiæ formoſâ ſpecie illectæ petulantia, tum crebra affectionum illicita expoſcentium ſeditio, tot denique ex hâc parte incitamenta quæ ruinam provocent: huic ſanè peculiari ſtudio fuit providendum. Majorem itaque verecundiam naturæ inſevit, & quaſi ſepem pudicitiæ ſervandæ circumdixit Deus ſpinis ſtimuliſque aſperam, ut aculeis quibus impetenda eſt mens, perterrita ſeſe contineat, nec limites ſibi à ratione, à Matrimonij legibus, à Deo denique præſcriptos, temerariè perfringat & excedat. Acriores itaque ſpinæ & ſtimuli iſthic erant objiciendi, ubi major

Datur ratio cur aliqua peccata minus præ aliis deteſtanda, magis tamen ſint erubeſcēda.

jor futura erat ſepem perfringendi licentia aut potiùs lubentia. Stimuli hi ſunt naturalis illa, omnique, qui pudicus eſt, homini innata verecundia, quam non immeritò frænum vocaveris naturale vitiorum. Et licet omnia, ſi rationem ſpectes, pudenda ſint ſcelera, & quidem quæ majora ſunt erubeſcenda ſint magis ; tamen circa luxuriantis carnis vitia longè acrior circumſeptus eſt à Deo pudor , quàm circa odium ipſius Dei ; quia nempe ex ipsâ carne , maximæ exiſtunt illecebræ quæ ad iſta , & pauca quæ ad hoc pertrahunt. Expediebat autem omnino , ut ubi majus erat corruptionis diſcrimen , ibi eſſet acrior medicina. Et cùm ex corpore malum luxuriæ plerumque pullulet ; ex ſanguinis nimirum æſtu ſpirituumque vehementiâ ; etiam ex ipſo ſanguine parandum erat aliquod mali remedium. Hoc autem eſt Verecundia , quæ ex ſanguinis affluxu oritur , frontem , os , oculoſque occupat , rubore vultum inficit, eique inſcribit manifeſtas ſceleris notas. Sic nempe ſanguinis vitium , ſanguine proditur ; & dum ſe prodit, ſe caſtigat. Atque hæc eſt ratio , cur quædam ſcelera magis quidem ſint deteſtanda ; non tanta tamen erubeſcentiæ ſint materia , præ aliquibus, quæ longè minùs ſunt deteſtanda, erubeſcenda tamen quam quæ maximè. 36.

Cur Conſcientia magis acriter pũgat verecundiâ in peccatis carnalibus, quàm in ſpiritualibus.

Hinc ergo Conſcientiam non argue , neque quidquam ſiniſtri de ejus bonâ fide ſuſpicare , ingentes ſi aliquando minora ob peccata ſtimulos ſubjicit, eoſque ſubtrahit longè deterioribus. Agit enim partes ſuas perquàm accommodè. Sufficit Conſcientiæ , ſi te in officio contineat ; aut ſi exceſſeris , ad meliora ſi reduxerit. Hoc autem ubi commodè, ratione ſolâ objectâ conſequitur, uti paſſim fit in criminibus, merè ut vocant ſpiritualibus, & quæ ex ipsâ carne non pullulant ; iſthic corporea tormenta , quæque cor carnemque magnopere afficiant , plerumque non adhibet. At verò in iis ſceleribus quibus corporeæ voluptatis plurimum eſt intermixtum, quandoquidem non ratione aguntur pleraque, ſed affectionis impetu & prolapſu ; ſanè præter rationem quæ animo & voluntati admovetur, etiam naturali pænâ agendum eſt, & voluptati quæ carnem afficit, frænum imponendum eſt quod carnem domet. Doloris itaque ſenſum corpori Conſcientia adhibet, ubi curandum eſt corpus, ut animo benè 37.

Ceſſant ſtimuli & dolor ex

ſit. Huic autem bene eſſe cùm incipit , & per ſeriam anteactæ vitæ pœnitentiam cùm reſipiſcit , ſubſidit illico etiam is qui ex verecundiâ

verecundiâ inuſtus eſt corpori dolor ; & ſic tandem pacata ſunt omnia ; & animo bene eſt, nec corpori eſt incommodè. *pudore ortus, eſt reſipuerit peccator.*

33. Neque verò credo neceſſarium, ut hunc quem Conſcientia ſervat agendi modum & ordinem, fuſiùs comprobem ; experientia enim clara eſt, & ratio manifeſta. Cùm enim præcipuus, quem Deus ſibi præſcriptum habet, finis ſit, non adeò peccatorem Conſcientiæ admotis ſtimulis cruciando caſtigare, quàm corripere & ad officium reducere ; ſanè ſi peccator ictus ſapiat, eumque ſceleris commiſſi pœniteat, non eſt quòd intentâ manu feriat, aut quod per Conſcientiæ tormina, novam quotidie carnificinam moliatur. Redit animo pax, ubi reditur ad officium ; ipſe animus ſibi redditur, ubi quod debetur, redditur Deo. Ita ſanè teſtatur apud Iſaiam Deus ipſe. Iras ſe tandem poſiturum pollicetur. *Non enim in ſempiternum litigabo, neque uſque ad finem iraſcar ? ...... vias ejus vidi & ſanavi eum ; & reddidi conſolationes ipſi.* Agnoſce artes te per Conſcientiæ ſtimulos corripientis Dei, quiſquis es mortalis ; & inter angores animi quibus nunc ingemiſcis, *Miſericordias Domini in æternum cantabis.* *Iſa. 57. v. 16. & 18.*

§. V.

Alios eſſe Conſcientiæ aculeos naturales, alios ſupernaturales ; rurſus alios veros, immiſſos à Deo & Conſcientiâ, alios à Dæmone. Quomodo diſcernantur. Denique quid agendum ſit anima his ſtimulis exercita.

34. PAuca tamen adhuc ſubnectenda ſunt, ut aculeorum à Conſcientiâ ingeſtorum natura penitus exponatur.

35. Ac *primò* iſtud reticendum non eſt, quòd quamvis ingentem animo commiſſi ſceleris dolorem perſentiſcas, eumque aculeis ſuis Conſcientia inuſſerit, non tamen ſemper ſupernaturalem eſſe ſenſum illum : & quamvis te facti pœniteat, ſceluſque præteritum deteſteris, non tamen eam eſſe ſemper deteſtationem quæ veniam delicti impetret, amiſſamque cum Deo amicitiam reconciliet : habet enim etiam ex naturæ viſceribus depromptos aculeos Conſcientia. Tunc quidem ſupernaturalis ordinis ſunt hi ſtimuli, doloremque qui ſuper naturæ vires ſit eliciunt, cùm *Dolor qui ex naturæ rationibus elicitur, naturalis eſt.*

ex

ex Divinitatis offenſæ Majeſtate, Auctoritate, aut Bonitate, dolendi cauſsâ elicitur, aut ſaltem iis ex rationibus quas fide attingimus, uti fuſius Tract. 12. 13. 14. explicabimus. At verò quid ſi doleas aut ob vitium corpori illatum, aut ob infamiam apud homines ſubeundam, aut ob dignitatis amittendæ diſcrimen, aut ob opum evertendarum periculum, totusque hiſce de cauſſis abeas in lachrymas? Certè naturalis hic dolor eſt, quem per rationes tantùm naturæ rationique conſonas elicit Conſcientia, atque adeo inhabilis omnino cui aut peccatorum relaxatio, aut alia quæ ſupra naturam ſit, gratia tribuatur. Non tamen malus hic eſt dolor; quinimò ad ſupernaturalem phyſicè diſponit peccatorem. Supernaturalis tamen fiet, ſi pœnas illas, quaſi juſtè à Deo per te offenſo inflictas, æquo ſubmiſſoque animo excipias; & ſic, non tam naturæ ſeſè vindicantis, quàm Dei per naturam te caſtigantis agnoſcas manum. Atque hæc eſt praxis, quâ cuncta quæ naturâ patimur mala, ad ſupernaturalem ordinem poſſumus evehere, iisque tolerandis ſupernaturalia præmia promereri.

Illi non datur cõnatio peccatorum.

Poteſt fieri ſupernaturalis.

36\. *Secundò*, ſi poſtquam commiſſo ſceleri conſtitutum eſt non inhærere, nihilominus ingentes admodum, quique præter morem ſint, aut quam par eſt diuturniores, doloris ſtimulos perſentiſcis, hoc tibi certum ſit non eos tibi per Conſcientiam à Deo immitti; ſed vel ab inſitâ animo ſuperbiâ, per quam tibi, neſcio quam conſtantiam virtutemque arrogabas, aut neſcio quid de nobilitate animi & corporis promittebas, ſic ut tam pudendo crimini non videreris obnoxius; vel certè Dæmonis artificio tempeſtas tanta excitatur. Vti enim ſcrupulis, homines etiam ſanctitate conſpicuos aggreditur, & per falsas ſcelerum imagines iis illudit, ſic ut peccata eſſe ſuſpicentur, ubi peccata non ſunt: ita & apud eos qui ſeſe fortè, aut prudentes, ſcelere aliquo contaminavêre, à quo ſe tamen brevi per pœnitentiam, niſi mora injiciatur, ſunt extricaturi; apud hos, inquam, mirâ arte crimen exaggerat, indignitatem rei in immenſum elevat, ut ſic dolore immodico mentem excruciet, & tandem etiam penitus labefaciat & convellat.

Si ſtatim peracto peccato aculei nimij ſint, à Dæmone ſunt plerumq.

37\. Tum autem abſque ullâ dubitatione, certiſſimoque ſcias immodicum dolorem eſſe, & à Dæmone ſuggeri, cùm vel minimam veniæ deſperationem, aut certè magnam conſequendæ difficultatem

Quando ſint nimij à peccatis exſurgentes ſtimuli, declaratur.

tem obvolvit. Illud enim novimus indubitatum eſſe, Deum ſibi non adverſari, neque quidquam agere quod hominem à ſe avertat. Atque adeò, aculeos qui ſeſe eò extendunt, ut Divinæ Miſericordiæ labem inferant & convitium, non niſi inveterati hoſtis, Dæmonis inquam, ſeditioſas voces eſſe, nimis eſt manifeſtum, quàm ut pluribus indiciis tam clara fraus debeat comprobari. Detexit hanc Dæmonis technam D. Ignatius in aureo Exercitiorum libello. *Si per diſcurſum mentis*, inquit, *aliquid offertur vel ſequitur quod ex ſe malum ſit; vel avocet à bono; vel ad minus bonum impellat quàm anima priùs quærendo ſequi decreviſſet; vel animam ipſam defatiget, angat, ac perturbet, ſublatâ quæ priùs aderat quiete, pace & tranquillitate; evidens tunc erit indicium, auctorem eſſe cognitionis ejuſmodi ſpiritum malignum, utpotè utilitati noſtræ ſemper adverſantem.* Ita ille.

D. Ignat. in Exer. Reg 5. inter priores de diſcern. Spirit.

38. Quapropter etiam admodùm mihi ſuſpecti ſunt proborum hominum vehementes nimiùm motus, exorbitanteſque angores animi, qui peccatis levioribus & venialibus, ab iis etiam per imprudentiam commiſſis, nonnumquam ſuperveniunt; quamvis ob Numinis à ſe tenerrimè dilecti offenſam crucientur. Suſpectus, inquam, hic dolor eſt, quia nimius. Nimium autem tunc eſſe ſcies evidenter, cùm tædium quoddam infirmitatis humanæ ingerit; cùm ſolitas preces interpellat, ſacram Synaxim impendit, Exomologeſin perturbat, aliaque religionis exercitia tetrica reddit & odioſa ex hoc capite, quòd numquam ea ſine culpis venialibus detur peragere. Nimius, inquam, hic eſt dolor, & qui ſine dubio à Dæmone ingeritur: ii enim qui à Deo ſunt Conſcientiæ aculei, quamvis faſtidium deteſtationemque peccati etiam venialis excitent; tamen & animos ſubdunt, & remedia ſuggerunt, quibus errores commiſſi ſuperentur: inter quæ cùm præcipua ſint oratio, Sacramentorum uſus, cum Deo commercium, & ſolita muneris ſui ſtatûſque quem quiſque obtinet exercitia; ad hæc ſedulò accurateque exhibenda animos viresque dant, quæ à Deo ſunt, ſuggeſtiones. Commodùm id me rurſus docet Ignatius. *Spiritus*, inquit, *bono proprium conſuetumq; eſt, rectè agentibus animum ac vires reddere, conſolari, devotionis lachrymas ciere, illuſtrare mentem, & tranquillitatem dare; ſublatis obſtaculis omnibus; ut expeditiùs alacriusq; per opera bona ſemper ultrà tendant.* Vbi contrà, inquit: *Hominibus qui ſe à vitiis & peccatis purgandos curant ſollicitè.*

Suſpectus eſt nimius angor animi ob peccata venialia.

Quis ſit nimius & à Dæmone.

Angores non ſemper cum fiducia.

Ibid. Reg. 2.

Qui à Dæmone eſt, animos dejicit.

ſollicitè, & in obſequij Divini ſtudio magis ac magis indies promovent, immittit ſpiritus malignus moleſtias, ſcrupulos, triſtitias, rationes falſas, & alias id genus perturbationes, quibus profectum illum impediat. Et ita nonnumquam impedit, ut defectionem perſuadeat. Sic videas nonnullos deceptos adeò, ut non tantùm ſolita pietatis exercitia prorſus omittant, ne iis exhibendis veniali ſe peccato contaminent; ſed ut abjectis animis, ne propoſitum quidem firmare audeant vitandi peccata venialia, quaſi ea decreta omninò fruſtranea eſſent; imò etiam mala, ob aſſiduum ex infirmitate humanâ relapsûs periculum. Quæ quidem omnia, manifeſta terriculamenta ſunt Diaboli: atque adeò aculei qui ejuſmodi ſuggeſtionibus armantur, contemnendi prorſus ſunt; dolorique quantumvis videatur ſanctus, qui in tam infelices ſeſe protendit propagines, magna imprimis adhibenda eſt moderatio, ne in labruſcas tandem degeneret & fructus amariſſimos, dum ſanctitatis ſpecie, uvas promittit, & vina meraciſſima.

Memoria peccatorū condonatorū quæ mentem turbat, à Dæmone eſt.

Tertiò: Quid ſi autem pœnitentiâ jam peractâ, peccatiſque 39.
Exomologeſi ſeriâ expiatis, rurſus præteritorum ſcelerum memoria ſubeat, & aut prioribus dùm adhuc cras ſceleris reus, aut etiam majoribus Conſcientiæ ſtimulis urgearis, ſic ut de expiatione gratiâque à Deo factâ ambigere, novamque incipias Confeſſionem moliri; præſertim ſi cogitationes ejuſmodi magnam excitant tempeſtatem: ne quæras quis aculeorum ejuſmodi auctor ſit; manibus tenetur Dæmon.

Ad quos actus excitat memoria veterū peccatorum quæ à Deo eſt.

Longè enim alia eſt, quæ à Deo oritur, præteritorum ſcelerum 40.
quorum facta eſt gratia, recordatio. Reminiſcuntur, fateor, peccatorum veterum Sancti, ſed placidè. Recordantur enim *Primò*, ut ea rurſus deteſtentur, ſed animo prorſus tranquillo. *Deinde*, ut grates immenſas agant olim offenſo Numini, ob gratiam ſcelerum ſibi tam benignè præſtitam. *Tertiò*, ut ingentem in ſe fiduciam excitent, fidantque non defuturum ſibi Dei patrocinium bona volentibus, & benè etiam pro virili agentibus, cùm tam propitium ſibi Numen, etiam dum hoſtes eſſent & rebelles, ſint experti. *Quartò*, recordantur ſcelerum, ut anteactæ vitæ memoria, præſentis exemplum ſit, & præcautio, ne in eædem poſthac incidant diſcrimina, quæ tam feliciter evasêre. *Quintò* denique ut in amorem inardeſcant tam boni Dei & ſibi tam benigni,

offen-

offenſaſque præteritas majori obſequio, & amoris novi impendio ſtudeant compenſare. Hæc ſunt quæ mentibus ingerit præteritorum, dum à Deo eſt, ſcelerum recordatio. Tranquilla eſt, ſerena eſt, ſancta eſt; & Cælum unde delapſa eſt redolet.

41. Vbi ex adverſo turbulenta illa anteactæ, & jam expiatæ vitæ memoria, nativum ſolum ſpirat unde exorta eſt: Infernum dico, *terram miſeriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.* Quid autem ex tali regione adferri poſſit, niſi quod turbidum ſit, inordinatum, & turbulentum? Atqui ut rectè Sacræ paginæ, *non in commotione Dominus,* non in ventorum turbine, non in flammis uſquequaque diffuſis Eliæ apparuit Deus, ſed *in ſibilo auræ tenuis.* Placidus eſt genius Dei; & ubi placidè agitur, neque exercentur odia, ſerenum ſpirat. Hæc quoque D. Ignatij eſt obſervatio. *Eorum*, inquit, *qui promovent in bono ſalutis, animis ſe inſinuat uterque ſpiritus diverſo modò. Bonus quidem leniter, placidè, ac ſuaviter, ſicut aqua ſtilla in ſpongiam illabens; malus vero duriter, implacidè, & violenter, cum ſtrepitu quodam, ſicut imber decidens in petram.* Non ſufficit nempè ſeditioſo Dæmoni, ſtrepitu & tumultu cœlos compleſſe, niſi & terram involvat turbine: neque ſat magnum lapſu ſuo fragorem è cœlo dejectus excitaſſet, niſi & mentibus innocentiſſimis durus allaberetur hoſpes, pacemque ſuam dum non poteſt conſequi, alienam interturbaret; ſemper ſibi ſimilis, ſemper turbulentus. Et hæc quidem variorum ſpirituum, ſeu aculeorum eſt natura.

Probatur utraque differentia.

Job. 10. v. 22.

3. Reg. 19. v. 11.

D. Ign. in regulis ſecundis de diſcer. Spirit. Reg. 7.

42. *Quartò* igitur. Si poſt gravia à te commiſſa ſcelera, nullâ tam proſtitutæ vitæ pœnitentiâ tangeris, nec ullos à Conſcientiâ tibi ſtimulos admoveri perſentiſcis, non eſt quòd te palpem: timeo certè ne conclamata ſit res. Actum eſt de vitâ, dum malum ita increbuit, ut & vim morbi æger non ſentiat, & Medicus ipſe adhibere medicinam præ deſperatione aut tædio dedignatur. Ne tibi abblandire quiſquis tibi criminis conſcius es, & tamen agis bellè & hilariter. Non te admordet ſcelerum Conſcientia, quòd iam te deſeruerit forſan Deus. Neque vicarias Dei partes agit Conſcientia, ubi medicinam omnem ſubtraxit, pertinaciâ nimiâ defeſſum Numen. Quid de te ſtatuerit, equidem neſcio: illud ſcio, pertentari nonnunquam Dei patien-

Quidum perverſi vivus ſtimulos Conſcientia non ſentit, timendum eſt ne ſit deſertus à Deo.

 tiam,

tiam, & ut ſic dicam, ſuperari peccatoris contumaciâ; medicamque manum prorſus ſubtrahi, dum benevolam peccator pertinaciter aſpernatur. Genium ſuum diſertè apud Jeremiam exponit Deus ipſe. *Curavimus Babylonem & non eſt curata. Derelinquamus eam, & eamus unuſquiſque in terram ſuam: quoniam pervenit uſque ad cælos judicium ejus, & elevatum eſt uſque ad nubes.* Jer. 51. v. 9. Silet itaque nunc Conſcientia, ideo quòd cauſa ad tribunal ſupremum Dei retracta jam ſit. Domeſticum tribunal ſilet, *nam pervenit uſque ad cælos judicium ejus*, neque à ſubalterno Judice quidquam in terrâ movetur, *quia elevatum eſt uſque ad nubes judicium.*

Adhortatio ad obduratos peccatores.

43. Hæc audis peccator, nec expaveſcis? eone cauſſam tuam vis protrahi, unde nulla dabitur appellatio? Interim ne tibi de Conſcientiæ ſilentio plauſum des; horrendum enim verò eſt ſilentium & omni clamore terribilius. Neque verò quæ tacet modò, tacebit ſemper. Age nunc pro libidine & lubentiâ; vitæ commodis utere & abutere; os obſtrue arguenti te Conſcientiæ. Verùm dum ad vitæ ſcelerumq; metam perveneris, ſilentium ſolvet illa; & tum demùm ſenſum animi aperiet in luctus tuos. Tum verò nequidquam ingemiſces miſer, tum patrocinantem Dei manum fruſtra expoſces, tum præ mœrore undique difflues, aculeiſque undequaque ſeſe ingerentibus, dolori tuo nequidquam implorabis medicinam. atque utinam dolor hic, æterni non ſit prodromus, aut initium.

Si peccato commiſſo pungeris & ad pœnitentiam cum fiduciâ obtinendæ gratiæ revocaris, ſcias hanc vocem eſſe Conſcientiæ.

44. *Quintò* itaque, ſi, quòd propitius avertat Deus, ita ſors aut imbecillitas, aut etiam perverſitas tua tulerit, quiſquis es Mortalis, ut mortiferi te facinoris reum ſagax Conſcientia invenerit, atque in ipſo ſcelere deprehenderit: & ſi tam infeliciter deprehenſo manus quaſi injiciat, indignitatemque facti cœperit exprobrare, contemptam ſeſe criminetur, contemptam in ſe Numinis majeſtatem, contemptum jus omne & fas: hæc, inquam, & ſimilia ſi in mentem veniant, nullâ tamen diffidentiâ conſequendæ gratiæ intermixta, quin potiùs magnâ eam obtinendi cum fiduciâ; certò tecum ſtatue, Conſcientiæ tibi faventis has voces eſſe: Pædagogi, inquam, non adeò caſtigantis te, quàm corripientis & ad meliora revocantis, ſi non dulces, amicos tamen ſibilos.

Illam ſi ſapis illicò ſequere, ut tecum tibi benè ſit.

45. Eos autem cùm exaudis, ſi ſapis ſequere, neque aliâ inſiſtas viâ. Errabis proculdubio turpiſſimè, ſi aliam perſequeris, dum duceris aliâ. Idcircò è Chriſti conſilio: *Eſto conſentiens adverſario tuo citò, dum* Matth. 5. v. 25.

dum es in viâ cum eo ; *ne fortè tradat te adverſarius Iudici, & Iudex tradat te Miniſtro.* Adverſarium vocas Conſcientiam, quia fortè ingrata præcipit, aut duriùs exorbitantem corripit; interim amicus eſt, & Pædagogum agit, non adverſarium. Eſto itaque ei conſentiens, inquit Chriſtus, dum adhuc in via es, id eſt in vitâ : ne contemptus à te, Judicis partes, & tandem etiam carnificem agat tuo malo truculentum. Neque verò tibi perſuadeas, aut blanditiis inflectendum, aut pollicitationibus demulcendum, aut tandem etiam decipiendum falſimoniis : his quidem humana circumveniri poſſunt judicia, Conſcientia verò numquam decipitur. Non denique manus ejus facilè effugies; quis enim ſeipſum effugiet? Quocumque te convertis, te circumgeſtitas, doloris tui initium & complementum. Nullum itaque rebus perditis ſupereſt conſilium, niſi ut manus des, fœduſque icias cum offensâ Conſcientiâ ſincerum & ſtabile. Denique cùm ejus genii ſit & indolis, ut nulla ratione ſperari poſſit, eam in partes tuas conceſſuram, tuæque perfidiæ conſenſuram, *eſto tu*, ſi ſapis, *conſentiens adverſario tuo*, ne pergat adverſari. Cùm irato Deo pacem fac, ut tandem aliquando depoſitâ pervicaciâ, pacem obtineas & lætam & conſtantem, tibique benè ſit à teipſo, à tua, inquam, Conſcientiâ quæ dum *in viâ es*, partes agit vicarias Dei.

ſus: ſuffecit enim modica vellicatio. Sentit hanc peccator, & erubuit; & ut erubuit, pænituit, & ſalva fuit res.

Aliquando tamen etiam in pœnitente manet aculeorum ſenſus, ut videat peccator quid meruerit, & quas pœnas paratas habeat Conſcientia.

Non inficior tamen, durare nonnumquam in ſceleris pœnitente, quandam animi amaritudinem & pudorem. Is tamen à Conſcientiâ non ingeritur ut frangat animos; ut quid enim eos infringat, quos jam depreſſit facti pœnitudo? Ad quid ergo? Sanè ut oſtendat Conſcientia quid peccando mens ſit merita; atque oſtenſo tormento timeat, & ſapientiùs agat impoſterum. Sic Pater aut Pædagogus virgas ferulamve oſtendit; & verò etiam delinquenti, & errorem deprecanti nonnunquam admovet leviter, non ut puero dolorem incutiat quô contabeſcat, animosque dein penitus abjiciat; ſed ut delicti recordetur cujus pœnam ſenſit, ſciatque impoſterum non deeſſe Pædagogo mala quæ incutiat, & quidem iis quæ paſſus eſt majora, ſi malè rurſus agere in animam induxerit. Ita ſæpiſſime agit Conſcientia: quamvis actorum pœniteat, ſtatutumque ſit penitus reſipiſcere; caſtigat tamen, ſed molli manu: ſtimulos ingerit, qui licet blandiùs, afficiunt tamen, & perurgent pœnitentis animum: tum ut pro commiſſo crimine pœnas det, tum ut oculos tandem aperiat, agnoſcatque eſſe quibus puniatur tormenta prorſus eximia, quorum hæc quæ ſentit, initia tantùm ſint & quaſi rudimenta. Sapiet poſthac ſuo malo edoctus peccator, & delicias ſcelerum deteſtabitur, quæ tam eximij doloris futuræ ſunt materia. 29.

Sæpe ob minora peccata majores ſentiri Conſcientiæ ſtimulos.

Alterum quod occurrit, quodque Conſcientiæ ſtimulos ſuſpectos poſſit reddere an veri ſint an exorbitantes, eſt, quòd perſæpe graviſſimè feriant poſt commiſſa quædam ſcelera, quæ reverâ aliis longè minora ſunt. Interim ſtimulos ingerunt longe acriores iis, qui commiſſis gravioribus, à Conſcientiâ peccatori admoventur. An hoc eſt fide bonâ & ſincerè partes agere Pædagogi, ad minora clientis ſui vitia vocem efferre, minitari extrema, totamque clamoribus complere domum; ad majora vix vocem afferre, & ſceleribus quaſi connivere? Sanè id in humanis vitiis experimur quotidie. Minimè quippe dubitandum eſt, quin ingens famæ detractio, majus ſit crimen naturâ ſuâ, quàm furtum: utrumque majus etiam eſt fornicatione, aut ſimplici luxuriâ: omne peccatum ſi mortale eſt in quâvis materiâ, indubitatim majus eſt peccato veniali quod in caſtitatis materiâ committitur; omnibus hiſce denique deformior eſt blaſphe- 30.

Expenditur tamde ut ſiat.

blaſphemia, atque odium Dei. Et tamen longè acriores animi ſtimulos perſentiſcunt plurimi, majori pudore ſuffunduntur, imò & longè magis cor ipſis adſtringitur, ſi furti ſibi ſint conſcij, quàm detractæ famæ ſi ſint rei. Et rurſus, majorem animo dolorem concipiet pudica virgo, ſi ſe carnis vitio etiam exiguo contaminarit, quam ſi detraxerit aut homini famam, aut blaſphemando honorem Deo. Quid hocce demùm rei eſt? unde in tam diſpari culpâ tam diſpar dolor? Scio quidem majorem tempeſtatem animo nonnumquam oboriri, ex Confeſſionis inſtituendæ verecundiâ. Verùm cur hæc ipſa tam inæqualis eſt? Quòd ſi ea ex Dei offensâ, Conſcientiæque exprobratione oritur; certè longè gravior illa eſt culpa, ob quam tamen non adeo erubeſcis. Quid, quod & veniale ſæpe tantùm ſit, nec Confeſſionis ſubjectum legi? quid ergo motus facit tam diſpares & inæquales? An fortè Conſcientia ex fide non agit partes ſuas? Hoc tamen de bonâ Conſcientiâ minime licitum eſt ſuſpicari.

31. Dicam quod ſentio. Præclaro ſanè conſilio providit Deus, ut ubi majora ſunt labendi pericula, iſthic etiam præſentiora forent quæ lapſum arceant, retinacula: & ubi morborum plures ſunt illecebræ, iſthic etiam in promptu eſſent acriores, quæ malo opponantur, medicinæ. Hinc ergo, cùm alia atque alia ſcelera, ex ipſo naturæ corruptæ vitio, fomenta aut minora habeant aut etiam majora, unde pronior eſt frequentiorque in hæc quàm in illa lapſus; magnâ ſane circumſpectione & miſericordiâ id egit Deus, ut plura eſſent adjumenta, præſentioraque retinacula, ubi facilior frequentiorque ruina erat expectanda. Cùm igitur tam lubrica ſit carnis noſtræ conſtitutio, tantæ voluptatum illecebræ, tam procax ſanguinis impetigo, tam vehemens phantaſiæ formosâ ſpecie illectæ petulantia, tum crebra affectionum illicita expoſcentium ſeditio, tot denique ex hâc parte incitamenta quæ ruinam provocent: huic ſanè peculiari ſtudio fuit providendum. Majorem itaque verecundiam naturæ inſevit, & quaſi ſepem pudicitiæ ſervandæ circumdixit Deus ſpinis ſtimuliſque aſperam, ut aculeis quibus impetenda eſt mens, perterrita ſeſe contineat, nec limites ſibi à ratione, à Matrimonij legibus, à Deo denique præſcriptos, temerariè perfringat & excedat. Acriores itaque ſpinæ & ſtimuli iſthic erant objiciendi, ubi majores

Datur ratio cur aliqua peccata minus præ aliis deteſtanda, magis tamen ſint erubeſcenda.

jor futura erat ſepem perfringendi licentia aut potiùs lubentia. Stimuli hi ſunt naturalis illa, omnique, qui pudicus eſt, homini innata verecundia, quam non immeritò frænum vocaveris naturale vitiorum. Et licet omnia, ſi rationem ſpectes, pudenda ſint ſcelera, & quidem quæ majora ſunt erubeſcenda ſint magis; tamen circa luxuriantis carnis vitia longè acrior circumſeptus eſt à Deo pudor, quàm circa odium ipſius Dei; quia nempe ex ipsâ carne, maximæ exiſtunt illecebræ quæ ad iſta, & pauca quæ ad hoc pertrahunt. Expediebat autem omnino, ut ubi majus erat corruptionis diſcrimen, ibi eſſet acrior medicina. Et cùm ex corpore malum luxuriæ plerumque pullulet; ex ſanguinis nimirum æſtu ſpirituumque vehementiâ; etiam ex ipſo ſanguine parandum erat aliquod mali remedium. Hoc autem eſt Verecundia, quæ ex ſanguinis affluxu oritur, frontem, os, oculoſque occupat, rubore vultum inficit, eique inſcribit manifeſtas ſceleris notas. Sic nempe ſanguinis vitium, ſanguine proditur; & dum ſe prodit, ſe caſtigat. Atque hæc eſt ratio, cur quædam ſcelera magis quidem ſint deteſtanda; non tanta tamen erubeſcentiæ ſint materia, præ aliquibus, quæ longè minùs ſunt deteſtanda, erubeſcenda tamen quam quæ maximè. 36.

Cur Conſcientia magis acriter pūgat verecundâ in peccatis carnalib9, quàm in ſpiritualibus.

Hinc ergo Conſcientiam non argue, neque quidquam ſiniſtri de ejus bonâ fide ſuſpicare, ingentes ſi aliquando minora ob peccata ſtimulos ſubjicit, eoſque ſubtrahit longè deterioribus. Agit enim partes ſuas perquàm accommodè. Sufficit Conſcientiæ, ſi te in officio contineat; aut ſi exceſſeris, ad meliora ſi reduxerit. Hoc autem ubi commodè, ratione ſolâ objectâ conſequitur, uti paſſim fit in criminibus, merè ut vocant ſpiritualibus, & quæ ex ipsâ carne non pullulant; iſthic corporea tormenta quæque cor carnemque magnoperè afficiant, plerumque non adhibet. At verò in iis ſceleribus quibus corporeæ voluptatis plurimum eſt intermixtum, quandoquidem non ratione aguntur pleraque, ſed affectionis impetu & prolapſu; ſanè præter rationem quæ animo & voluntati admovetur, etiam naturali pœnâ agendum eſt, & voluptati quæ carnem afficit, frænum imponendum eſt quod carnem domet. Doloris itaque ſenſum corpori Conſcientia adhibet, ubi curandum eſt corpus, ut animo benè 37.

Ceſſant ſtimuli & dolor ex

ſit. Huic autem bene eſſe cùm incipit, & per ſeriam anteactæ vitæ pœnitentiam cùm reſipiſcit, ſubſidit illico etiam is qui ex verecundiâ

verecundiâ inuſtus eſt corpori dolor; & ſic tandem pacata ſunt omnia; & animo bene eſt, nec corpori eſt incommodè. *pudore ortus, eò reſipuerit peccator.*

33. Neque verò credo neceſſarium, ut hunc quem Conſcientia ſervat agendi modum & ordinem, fuſiùs comprobem; experientia enim clara eſt, & ratio manifeſta. Cùm enim præcipuus, quem Deus ſibi præſcriptum habet, finis ſit, non adeò peccatorem Conſcientiæ admotis ſtimulis cruciando caſtigare, quàm corripere & ad officium reducere; ſanè ſi peccator ictus ſapiat, eumque ſceleris commiſſi pœniteat, non eſt quòd intentâ manu feriat, aut quod per Conſcientiæ tormina, novam quotidie carnificinam moliatur. Redit animo pax, ubi reditur ad officium; ipſe animus ſibi redditur, ubi quod debetur, redditur Deo. Ita ſanè teſtatur apud Iſaiam Deus ipſe. Iras ſe tandem poſiturum pollicetur. *Non enim in ſempiternum litigabo, neque uſque ad finem iraſcar?...... vias ejus vidi & ſanavi eum; & reddidi conſolationes ipſi.* Agnoſce artes te per Conſcientiæ ſtimulos corripientis Dei, quiſquis es mortalis; & inter angores animi quibus nunc ingemiſcis, *Miſericordias Domini in æternum cantabis.* Iſai. 57. v. 16. & 18.

§. V.

Alios eſſe Conſcientiæ aculeos naturales, alios ſupernaturales; rurſus alios veros, immiſſos à Deo & Conſcientiâ, alios à Dæmone. Quomodo diſcernantur. Denique quid agendum ſit anima his ſtimulis exercitæ.

34. PAuca tamen adhuc ſubnectenda ſunt, ut aculeorum à Conſcientiâ ingeſtorum natura penitus exponatur.

35. Ac *primò* iſtud reticendum non eſt, quòd quamvis ingentem animo commiſſi ſceleris dolorem perſentiſcas, eumque aculeis ſuis Conſcientia inuſſerit, non tamen ſemper ſupernaturalem eſſe ſenſum illum: & quamvis te facti pœniteat, ſceluſque præteritum deteſteris, non tamen eam eſſe ſemper deteſtationem quæ veniam delicti impetret, amiſſamque cum Deo amicitiam reconciliet: habet enim etiam ex naturæ viſceribus depromptos aculeos Conſcientia. Tunc quidem ſupernaturalis ordinis ſunt hi ſtimuli, doloremque qui ſuper naturæ vires ſit eliciunt, cùm *Dolor qui ex naturæ rationibus elicitur, naturalis eſt.*

ex

ex Divinitatis offenſæ Majeſtate, Auctoritate, aut Bonitate, dolendi cauſsâ elicitur, aut ſaltem iis ex rationibus quas fide attingimus, uti fuſius Tract. 12. 13. 14. explicabimus. At verò quid ſi doleas aut ob vitium corpori illatum, aut ob infamiam apud homines ſubeundam, aut ob dignitatis amittendæ diſcrimen, aut ob opum evertendarum periculum, totusque hiſce de cauſſis abeas in lachrymas? Certè naturalis hic dolor eſt, quem per rationes tantùm naturæ rationique conſonas elicit Conſcientia, atque adeo inhabilis omnino cui aut peccatorum relaxatio, aut alia quæ ſupra naturam ſit, gratia tribuatur. Non tamen malus hic eſt dolor; quinimò ad ſupernaturalem phyſicè diſponit peccatorem. Supernaturalis tamen fiet, ſi pœnas illas, quaſi juſtè à Deo per te offenſo inflictas, æquo ſubmiſſoque animo excipias; & ſic, non tam naturæ ſeſè vindicantis, quàm Dei per naturam te caſtigantis agnoſcas manum. Atque hæc eſt praxis, quâ cuncta quæ naturâ patimur mala, ad ſupernaturalem ordinem poſſumus evehere, iisque tolerandis ſupernaturalia præmia promereri.

Illi non datur cōdonatio peccatorum.

Poteſt fieri ſupernaturalis.

Si ſtatim peracto peccato aculei nimij ſint, à Dæmone ſunt plerumq́.

Secundò, ſi poſtquam commiſſo ſceleri conſtitutum eſt non inhærere, nihilominus ingentes admodum, quique præter morem ſint, aut quam par eſt diuturniores, doloris ſtimulos perſentiſcis, hoc tibi certum ſit non eos tibi per Conſcientiam à Deo immitti; ſed vel ab inſitâ animo ſuperbiâ, per quam tibi, neſcio quam conſtantiam virtutemque arrogabas, aut neſcio quid de nobilitate animi & corporis promittebas, ſic ut tam pudendo crimini non videreris obnoxius; vel certè Dæmonis artificio tempeſtas tanta excitatur. Vti enim ſcrupulis, homines etiam ſanctitate conſpicuos aggreditur, & per falsas ſcelerum imagines iis illudit, ſic ut peccata eſſe ſuſpicentur, ubi peccata non ſunt: ita & apud eos qui ſeſe fortè, aut prudentes, ſcelere aliquo contaminavêre, à quo ſe tamen brevi per pœnitentiam, niſi mora injiciatur, ſunt extricaturi; apud hos, inquam, mirâ arte crimen exaggerat, indignitatem rei in immenſum elevat, ut ſic dolore immodico mentem excruciet, & tandem etiam penitus labefaciat & convellat. 36.

Quando ſint nimij à peccatis exſurgentes ſtimuli, declaratur.

Tum autem abſque ullâ dubitatione, certiſſimoque ſcias immodicum dolorem eſſe, & à Dæmone ſuggeri, cùm vel minimam veniæ deſperationem, aut certe magnam conſequendæ difficultatem 37.

tem obvolvit. Illud enim novimus indubitatum eſſe, Deum ſibi non adverſari, neque quidquam agere quod hominem à ſe avertat. Atque adeò, aculeos qui ſeſe eò extendunt, ut Divinæ Miſericordiæ labem inferant & convitium, non niſi inveterati hoſtis, Dæmonis inquam, ſeditioſas voces eſſe, nimis eſt manifeſtum, quàm ut pluribus indiciis tam clara fraus debeat comprobari. Detexit hanc Dæmonis technam D. Ignatius in aureo Exercitiorum libello. *Si per diſcurſum mentis*, inquit, *aliquid offertur vel ſequitur quod ex ſe malum ſit; vel avocet à bono; vel ad minus bonum impellat quàm anima priùs quærendo ſequi decreviſſet; vel animam ipſam defatiget, angat, ac perturbet, ſublatâ quæ priùs aderat quiete, pace & tranquillitate; evidens tunc erit indicium, auctorem eſſe cognitionis ejuſmodi ſpiritum malignum, utpotè utilitati noſtræ ſemper adverſantem.* Ita ille.

D. Ignat. in Exer. Reg 5. inter priores de decem, Spirit.

38. Quapropter etiam admodùm mihi ſuſpecti ſunt proborum hominum vehementes nimiùm motus, exorbitantesque angores animi, qui peccatis levioribus & venialibus, ab ijs etiam per imprudentiam commiſſis, nonnumquam ſuperveniunt; quamvis ob Numinis à ſe tenerrimè dilecti offenſam crucientur. Suſpectus, inquam, hic dolor eſt, quia nimius. Nimium autem tunc eſſe ſcies evidenter, cùm tœdium quoddam infirmitatis humanæ ingerit; cùm ſolitas preces interpellat, ſacram Synaxim impendit, Exomologeſin perturbat, aliaque religionis exercitia tetrica reddit & odioſa ex hoc capite, quòd numquam ea ſine culpis venialibus detur peragere. Nimius, inquam, hic eſt dolor, & qui ſine dubio à Dœmone ingeritur: ij enim qui à Deo ſunt Conſcientiæ aculei, quamvis faſtidium deteſtationemque peccati etiam venialis excitent; tamen & animos ſubdunt, & remedia ſuggerunt, quibus errores commiſſi ſuperentur: inter quæ cùm præcipua ſint oratio, Sacramentorum uſus, cum Deo commercium, & ſolita muneris ſui ſtatûsque quem quiſque obtinet exercitia; ad hæc ſedulò accurateque exhibenda animos viresque dant, quæ à Deo ſunt, ſuggeſtiones. Commodùm id me rurſus docet Ignatius. *Spiritus*, inquit, *bono proprium conſuetumq; eſt, rectè agentibus animum ac vires reddere, conſolari, devotionis lachrymas ciere, illuſtrare mentem, & tranquillitatem dare; ſublatis obſtaculis omnibus; ut expeditiùs alacriusq; per opera bona ſemper ultrà tendant.* Vbi contrà, inquit; *Hominibus qui ſe à vitiis & peccatis purgandos curant ſollicitè.*

Suſpectus eſt nimius angor animi ob peccata venialia.

Quis ſit nimius, & à Dæmone.

Angor bonus ſemper cum fiducia.

Ibid. Reg. 2.

Qui à Dæmone eſt, animos dejicit.

ſollicitè, & in obſequij Divini ſtudio magis ac magis indies promovent, immittit ſpiritus malignus moleſtias, ſcrupulos, triſtitias, rationes falſas, & alias id genus perturbationes, quibus profectum illum impediat. Et ita nonnumquam impedit, ut defectionem perſuadeat. Sic videas nonnullos deceptos adeò, ut non tantùm ſolita pietatis exercitia prorſus omittant, ne iis exhibendis veniali ſe peccato contaminent; ſed ut abjectis animis, ne propoſitum quidem firmare audeant vitandi peccata venialia, quaſi ea decreta omninò fruſtranea eſſent; imò etiam mala, ob aſſiduum ex infirmitate humanâ relapsûs periculum. Quæ quidem omnia, manifeſta terriculamenta ſunt Diaboli: atque adeò aculei qui ejuſmodi ſuggeſtionibus armantur, contemnendi prorſus ſunt; dolorique quantumvis videatur ſanctus, qui in tam infelices ſeſe protendit propagines, magna imprimis adhibenda eſt moderatio, ne in labruſcas tandem degeneret & fructus amariſſimos, dum ſanctitatis ſpecie, uvas promittit, & vina meraciſſima.

Memoria peccatorũ condonatorũ quæ mentem turbat, à Dæmone eſt.

39. *Tertiò*: Quid ſi autem pœnitentiâ jam peractâ, peccatiſque Exomologeſi ſeriâ expiatis, rurſus præteritorum ſcelerum memoria ſubeat, & aut prioribus dùm adhuc eras ſceleris reus, aut etiam majoribus Conſcientiæ ſtimulis urgearis, ſic ut de expiatione gratiâque à Deo factâ ambigere, novamque incipias Confeſſionem moliri; præſertim ſi cogitationes ejuſmodi magnam excitant tempeſtatem: ne quæras quis aculeorum ejuſmodi auctor ſit; manibus tenetur Dæmon.

Ad quos actus excitet memoria veterũ peccatorum quæ à Deo eſt.

40. Longè enim alia eſt, quæ à Deo oritur, præteritorum ſcelerum quorum facta eſt gratia, recordatio. Reminiſcuntur, fateor, peccatorum veterum Sancti, ſed placidè. Recordantur enim *Primò*, ut ea rurſus deteſtentur, ſed animo prorſus tranquillo. *Deinde*, ut grates immenſas agant olim offenſo Numini, ob gratiam ſcelerum ſibi tam benignè præſtitam. *Tertiò*, ut ingentem in ſe fiduciam excitent, fidantque non defuturum ſibi Dei patrocinium bona volentibus, & benè etiam pro virili agentibus, cùm tam propitium ſibi Numen, etiam dum hoſtes eſſent & rebelles, ſint experti. *Quartò*, recordantur ſcelerum, ut anteactæ vitæ memoria, præſentis exemplum ſit, & præcautio, ne in eadem poſthac incidant diſcrimina, quæ tam feliciter evasêre. *Quintò* denique ut in amorem inardeſcant tam boni Dei & ſibi tam benigni, offen-

offenſaſque præteritas majori obſequio, & amoris novi impendio ſtudeant compenſare. Hæc ſunt quæ mentibus ingerit præteritorum, dum à Deo eſt, ſcelerum recordatio. Tranquilla eſt, ſerena eſt, ſancta eſt; & Cælum unde delapſa eſt redolet.

Probatur utraque differentia.

Job. 10. v. 22. — 3. Reg. 13. v. 11. — D. Ign. in regulis ſecundis de diſcer. Spirit. Reg. 7.

41. Vbi ex adverſo turbulenta illa anteactæ, & jam expiatæ vitæ memoria, nativum ſolum ſpirat unde exorta eſt: Infernum dico, *terram miſeriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.* Quid autem ex tali regione adferri poſſit, niſi quod turbidum ſit, inordinatum, & turbulentum? Atqui ut rectè Sacræ paginæ, *non in commotione Dominus,* non in ventorum turbine, non in flammis uſquèquaque diffuſis Eliæ apparuit Deus, ſed *in ſibilo auræ tenuis.* Placidus eſt genius Dei; & ubi placidè agitur, neque exercentur odia, ſerenum ſpirat. Hæc quoque D. Ignatij eſt obſervatio. *Eorum*, inquit, *qui promovent in bono ſalutis, animis ſe inſinuat uterque ſpiritus diverſo modò. Bonus quidem leniter, placidè, ac ſuaviter, ſicut aquæ ſtilla in ſpongiam illabens; malus vero duriter, implacidè, & violenter, cum ſtrepitu quodam, ſicut imber decidens in petram.* Non ſufficit nempè ſeditioſo Dæmoni, ſtrepitu & tumultu cœlos compleſſe, niſi & terram involvat turbine: neque ſat magnum lapſu ſuo fragorem è cœlo dejectus excitaſſet, niſi & mentibus innocentiſſimis durus allaberetur hoſpes, pacemque ſuam dum non poteſt conſequi, alienam interturbaret; ſemper ſibi ſimilis, ſemper turbulentus. Et hæc quidem variorum ſpirituum, ſeu aculeorum eſt natura.

Quid dum perversè vivis ſtimulos Conſcientiæ non ſentis, timendum eſt ne ſis deſertus à Deo.

42. *Quartò* igitur. Si poſt gravia à te commiſſa ſcelera, nullâ tam proſtitutæ vitæ pœnitentiâ tangeris, nec ullos à Conſcientiâ tibi ſtimulos admoveri perſentiſcis, non eſt quòd te palpem: timeo certè ne conclamata ſit res. Actum eſt de vitâ, dum malum ita increbuit, ut & vim morbi æger non ſentit, & Medicus ipſe adhibere medicinam præ deſperatione aut tœdio dedignatur. Ne tibi abblandire quiſquis tibi criminis conſcius es, & tamen agis bellè & hilariter. Non te admordet ſcelerum Conſcientia, quòd iam te deſeruerit forſan Deus. Neque vicarias Dei partes agit Conſcientia, ubi medicinam omnem ſubtraxit, pertinaciâ nimiâ defeſſum Numen. Quid de te ſtatuerit, equidem neſcio: illud ſcio, pertentari nonnumquam Dei patien-

 tiam,

dum es in viâ cum eo ; *ne fortè tradat te adverſarius Iudici, & Iudex tradat te Miniſtro.* Adverſarium vocas Conſcientiam, quia fortè ingrata præcipit, aut duriùs exorbitantem corripit: interim amicus eſt, & Pædagogum agit, non adverſarium. Eſto itaque ei conſentiens, inquit Chriſtus, dum adhuc in via es, id eſt in vitâ; ne contemptus à te, Judicis partes, & tandem etiam carnificem agat tuo malo truculentum. Neque verò tibi perſuadeas, aut blanditiis inflectendum, aut pollicitationibus demulcendum, aut tandem etiam decipiendum falſimoniis: his quidem humana circumveniri poſſunt judicia, Conſcientia verò numquam decipitur. Non denique manus ejus facilè effugies; quis enim ſeipſum effugiet? Quocumque te converris, te circumgeſtitas, doloris tui initium & complementum. Nullum itaque rebus perditis ſupereſt conſilium, niſi ut manus des, fœduſque icias cum offensâ Conſcientiâ ſincerum & ſtabile. Denique cùm ejus genii ſit & indolis, ut nulla ratione ſperari poſſit, eam in partes tuas conceſſuram, tuæque perfidiæ conſenſuram, *eſto tu*, ſi ſapis, *conſentiens adverſario tuo*, ne pergat adverſari. Cùm irato Deo pacem fac, ut tandem aliquando depoſitâ pervicaciâ, pacem obtineas & lætam & conſtantem, tibique benè ſit à teipſo, à tua, inquam, Conſcientiâ quæ dum *in viâ es*, partes agit vicarias Dei.

QVARTVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Legitimè in acta inquirere.

TRACTATUS XI.

DE CONSCIENTIÆ EXAMINE QVOTIDIANO, ET SACRAMENTALI.

Anticipaverunt vigilias oculi mei; turbatus ſum & non ſum locutus. Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui, & exercitatus ſum nocte cum corde meo, & meditabar, & ſcopebam ſpiritum meum. *Pſalm. 76. v. 5. 6. 7.*

Quo jure examen præteritæ vitæ, & in quem finem, Conſcientiæ competat. Quomodò inſtituendum ſit examen tam quotidianum, quàm quòd ſacræ Confeſſioni præmittitur. Severiſſimè, non tamen anxiè inquirendum eſſe quid actum ſit. Cùm moderatione verò de actis eſſe judicandum; præſertim dubijs.

PROOEMIVM.

QVartum Conſcientiæ munus aggredior, illudque longè ampliſſimum. Diſquiſitionis id jus eſt; quo non tantùm ream criminis animã datum eſt in ipſo ſcelere apprehendere, apprehenſamque quaſi torturę pro re malè actâ, ut ad mentẽ veniat, ſubjicere, prout pręcedenti

denti Tractatu expoſuimus : Verùm & in omnes omninò facinoroſæ voluntatis actiones inquiſitio demandatur: ſic ut nullum, non dico opus aut ſcelus hominum oculis manifeſtum, ſed ne reconditæ quidem cogitationes, ſi perverſæ ſint, ejus juriſdictioni ſubtrahantur. Omnia & ſingula diſcutere & in jus vocare legitimè, cum libet, poteſt; imò debet, etiam dum non libet. Quo jure tanta Conſcientiæ in hominem competat juriſdictio, & in quem finem à ſupremo orbis univerſi Domino & Judice, ei ſit conceſſa, illicò primo loco videbimus. Explicabimus deinde quâ ratione inſtituenda hæc ſit, legitima ut ſit actio. Quod quidem duplici capite comprehenditur. *Primò*, quidem ut examen ſeverum ſit, nullique actioni quæ criminis ſuſpecta ſit, latebras concedat aut ferias; omnia diſcutienda ſunt, & ad Divinas leges expendenda. *Secundò* autem, ne nimiâ ſeveritate examinis peccetur, prudenter inſtituendum eſt; ſic ut de crimine per ſuſpiciones nihil, nihil etiam per auxeſim nimiamque importunitatem exaggeretur; ſed crimen ipſum exponatur prout eſt. Hæc quo conficienda ſint modo, & cætera omnia, quæ ſerium & non ſcrupuloſum aut anxium Conſcientiæ examen conſtituunt, Deo dante, nunc explicabimus.

§. I.

Ius inquirendi in omnes Animæ actiones, undenam Conſcientia competat; & in quem uſum?

1. TVrbata imò perdita dum res eſt domi; reus in ipſo ſcelere deprehenſus, crimen manifeſtum, iratus Deus; ſanè tum non ſufficit Conſcientiam indignitate rei offenſam excandeſcere, minas intendere, facti atrociam exprobrare, variiſque ſtimulis peccantem animam exercere. Nam ſi Pædagogi munere Conſcientia fungitur; certè ſi cliens Pædagogi curæ commiſſus egerit petulantiùs, Patremque immodeſte offenderit; officio ſuo non facit ſatis, ſi pueri diſſolutos mores reprehenderit, & verò etiam caſtigarit: ad patrem ſanè deducendus eſt filius immorigerus, urgendus ut veniam delicti petat, & procuranda omnimodis interruptæ benevolentiæ redintegratio. Hoc itaque nunc agendum

Conſcientia incūbit peccātem voluntatem ad Deum reducere.

dum

dum eſt Conſcientiæ, animæ Pædagogo. Nihil enim quidquam egerit iis quos admovit ſtimulis, niſi tandem eò duxerit reluctantem animam, ut ferocitate depoſitâ, offenſum Deum ſupplex adeat, facinoris noxam deprecetur, amiſſam Patris gratiam rurſus impetret, judiciſque in ſe juſtiſſimè concitatam iracundiam prorſus exoret. Reſtauranda eſt igitur malè fracta pax: omnes reconciliationis quærendæ ſunt viæ, ut turbæ ceſſent domi, ſuaque redeat animæ tranquillitas.

à Conſcientia debet fieri criminũ confeſſio, ut ſit legitima.

Iſtud autem eſt admodùm admirabile; quòd cùm totus cardo rei in hoc verſetur, ut pœnitenti ſceluſque ſuum confitenti, criminis à Deo fiat gratia: & rurſus, quamvis naturâ ſuâ in miſericordiam adeo ſit implicatus Deus, ut nihil tantopere exoptet, quàm gratiam præſtare peccatori ſcelerum pœnitenti: nihilominus eam plenè non velit tribuere, niſi priùs Conſcientiæ factum ſit ſatis. Quid ergo agendum inquies? an Conſcientiæ meæ debeo ſupplex fieri, eamque deprecari? Minimè id quidem; à Deo etenim concedenda eſt ſcelerum gratia. Non autem conceditur, niſi declarentur, illudque conſtet quæ tandem ſint crimina quorum pœnitet, & quorum gratia poſtulatur. An non inquies Deo manifeſta ſunt omnia? ſunt enimverò; ſed Majeſtatis ejus intereſt, ut peccator qui per arrogantiam evanuit Deumque contempſit, animos nunc deprimat, ſeſeque ſubmittat: quod quidem facinorum confeſſione convenienter fit, & juſtè. Etenim quæ poteſt dari minor honoris Deo detracti reparatio, quàm ut reus crimen admiſſum fateatur? Fatebitur reus inquies, peccatorem ſe dicet, facti hominem pœnitebit. Bene iſthæc omnia: non tamen gratiæ impetrandæ adhuc ſufficit, generatim illa, aut etiam particulatim ſic quaſi projectim & tumultuariò effundere. Quid ergo deinceps exigitur? Hoc nunc ago. Ordinatam, juridicialem, & legitimam confeſſionem criminis eſſe neceſſe eſt. Vt autem ſit legitima, totam rei diſquiſitionem ad Conſcientiæ domeſticum tribunal amandavit Deus. Iſthic vult factum examinari, momenta facinoris expendi, totam cauſſam inſtrui, meritaque criminis judicari, antequam legitimè gratia concedatur. 2.

Datur ratio.

Et quidem prudenti ſanè id conſilio magnaque æquitate requirit Deus; ut ſic, dum conſtat quid peccarit reus, ac proinde quid ſit meritus; exinde etiam dum conſtat quantæ rei facta ſit gratia, 3.

gratia, peccator eam majoris faciat, benefactorique ſuo Deo non tantùm prolixiores grates habeat, ſed & impenſiùs liberaliusque, pro re malè actâ, obſequium præſtet.

4. Neque verò hanc agendi rationem, multùm video abludere ab eâ, quam in Principum Regumque ſubſelliis video obſervari. Iſtud enim in more eſt poſitum, ut ſi quiſquam homicidij aut alterius criminis à ſe facti reus, ſupplicem Regi libellum offerat, quo & factum à ſe homicidium fateatur, & facti veniam deprecetur; etiamſi conſtitutum ſit Principi pro ſuâ poteſtate veniam criminis concedere; jure tamen ſuo, id eſt ſupremo, non utatur, niſi priùs libellus ſupplex, imò & reus ipſe ad Senatum, tribunalve Provinciale ablegetur cui de jure ordinario competit commiſſi criminis cognitio. Illhic porro excutienda eſt rei confeſſio, examinandumque an facti veritati correſpondeat; an non aliis præterea flagitiis ſit implexus, is qui eſt factus ſupplex; denique an reus ipſe, crimenque ſit ejuſmodi, cui à Principe gratuita ſceleris gratia meritò impendi poſſit. Et hic quidem uſitatus eſt, etiam ubi à Rege facienda eſt gratia, tribunalium ordo. Magno etenim Reipublicæ bono, & ne diſſimulatione aut impunitate nimiâ excreſcat peccandi licentia, nolunt Reges gratiam à ſe factam, eſſe arbitrariam, ſed legitimam & obſervatâ juris formâ; ſic ut Principis benignitas aliquo Juſtitiæ rigore temperetur. Facit id enimverò admodum ad conſervandam Principis majeſtatem, quòd & reo conſtet, quanta ſit quæ ei impenſa eſt gratia, ac proinde quid benefactori ſuo debeat; & quòd Reipublicæ etiam innoteſcat, non tumultuariè & pro libidine, ſed benè perpenſis rebus gratiam fieri; neque tam ſceleribus impunitatem dari, in quæ tanto rigore inquiritur, quàm benignitatem clementiamque, poſt comperta ſcelera, ea condonando, populo legitimè declarari.

Sicut nec in foro fori gratia à Principe datur, niſi confeſſione legitimè in Senatu examinata.

5. Sic ferè nobiſcum agit offenſus Deus. Tanta profectò eſt ejus benevolentia, & ignoſcendi promptitudo, ut longè magis aveat peccatori gratiam flagirii commiſſi facere, quam flagitioſus impetrare. Sed quia Majeſtatis ejus intereſt, legitimè peragere omnia ob rationes quas expoſui, non id ei ſatis eſt peccata pro Divino tribunali proclamari quaſi per tumultum: ordinatim peragi vult omnia. Vtque hoc fiat, cauſſæ cognitionem ad domeſticum tribunal, utpote ad quod juriſdictio in reum competit,

Peccata condonanda remittit Deus ad Conſcientiam prius examinanda.

amplâ cum poteſtate relegat. A Conſcientiâ itaque velut à competente Judice crimen examinari vult ; illudque ſibi proponi , non prout fortè occurrerit, aut prout ſuſpicio, aut ſubitus timor tumultuariò ſuggeſſerit ; ſed prout factum fuiſſe, legitimè à Conſcientiâ fuerit deprehenſum. Et quidem id apertè tradit Concilium Tridentinum. Ait enim *oportere à pœnitentibus omnia peccata mortalia , quorum poſt diligentem ſui diſcuſſionem Conſcientiam habent , in Confeſſione recenſeri.* Tantam autem huic à Conſcientiâ inſtituto examini auctoritatem & fidem tribuit Deus , ut licet poſt diligentem diſcuſſionem , aliqua ſuperſint ſcelera quæ diſcutientis Conſcientiæ aciem effugerint , tamen nihil ultra requirat, ut omnium omnino ſcelerum gratiam faciat ampliſſimam. Ita rurſus graviſſimè Tridentinum ; ejus hæc ſunt verba : *Itaque dum omnia quæ memoriæ* (à Conſcientiâ nimirum diſcuſſæ) *occurrunt peccata Chriſti fideles confiteri ſtudent , proculdubio omnia* (etiam per ignorantiam omiſſa) *Divinæ Miſericordiæ ignoſcenda exponunt.*

Trid. ſeſſ. 14. c. 5.

Trid. ibid

Hinc fideliter debet agere Conſcientia.

Tanta igitur res , quanta proculdubio eſt peccatoris cum irato Deo reconciliatio , Conſcientiæ commiſſa cùm ſit , ejuſque quartum munus ſit de re totâ judicare, nempe quid factum ſit & quomodo , quoties peccatum, & quanta Deo irrogata ſit injuria, venialiſne an mortalis : hæc inquam, omnia cùm ab eâ expectentur, nullaque admittatur facti confeſſio , niſi prout eam faciendam eſſe decreverit ; liquidò jam conſtat , non perfunctoriâ manu hæc eſſe tractanda , ſed ſeriò magnâque accuratione excutiendum ſcelus eſſe, ut & Dei , cujus vicarias agit partes , auctoritati faciat ſatis ; & ſuam cauſſam cùm agat , ſibi etiam faciat benè. 6.

In omnia peccata inquirere de jure Conſcientiæ competere probatur exemplo.

Ita ſit inquies , inquirat ſanè in id quod commiſſum eſt ſcelus, & cujus gratia petitur. At cur præterea in alia omnia inquirit? cur anteacta vita diſcutienda eſt tantoperè ; & quæ tempore aut incuriâ jam dudum ſunt obducta, in medium cur producuntur? Profectò dum homicidii perpetrati gratia petitur , etiamſi à Principe facti inquiſito ad Tribunal provinciale demandetur , non illico Senatui jus competit , ut in domum ſupplicis irruat , omneſque perſcrutetur ædium angulos ſcriniaque diſcutiat , ut inquiratur an non etiam furti teneatur reus , qui homicidii gratiam poſtulat. Sic eſt. Verùm ſi aliunde Judicibus ſatis con- 7.

ſtet,

ſtet, non unius te tantùm homicidii reum eſſe ſed plurium; rurſus te non homicidiorum tantummodò, ſed variorum prætereà criminum eſſe compertum; ſanè eorum eſt id ad Principem deferre, eique denuntiare homicidii gratiam impendendam non eſſe ei, qui tot titulis juſtam Regis iram, ſcelerumque vindictam promeruerit. Atque uti ex hoc capite, modeſta aliqua & ſine juris ſtrepitu, Provinciali Senatui in rei vitam actionesque præteritas competit inquiſitio; ita & Conſcientiæ illa ut minimum tribuenda eſt, per quam ipſi conſtet, te gratiâ à Deo ſceleri quod confiteris dandâ, non eſſe indignum.

Probatur deinde ex amicitia cum Deo ineunda, quam nō præſtant Principes, cùm gratiam ſceleribus faciunt;

8. Hic tamen non hæreo. Altiori ex capite Conſcientiæ jus competit inquirendi in omnia prorſus crimina etiam occultiſſima, ſi jus in unicum tantummodo, & cujus gratiam tibi à Deo fieri poſtulas, ipſi conceſſeris. Alia enim longè eſt Dei, alia Regum gratiam præſtandi ratio. Etenim Reges eam homicidio ex. gr. dum concedunt, indemnitatem tantùm homicidæ aſſerunt, meritæque ſubtrahunt nocentem pœnæ, & iræ Regiæ declarant hâc de cauſsâ obnoxium non fore poſthac. Non tamen gratiam ſic præſtant, quaſi ſi ſupplicem in Regiam amicitiam, familiaritatem inquam amici, atque aulæ commercium contuberniumque adſciverint. Aliud enim prorſus eſt gratiam criminis, aliud amicitiæ intimæ gratiam concedere. Illam dant Reges ſceleratis pro vitâ ſupplicantibus; de hâc, ne minima quidem aut in reo aut in Principe eſt cogitatio. Et hoc quidem aulæ humanæ ingenium eſt: aliud omnino Divinæ. In hâc enim non tantùm datur pœnæ meritæ remiſſio, ſed vera fit *reconciliatio cum*
Trid ſeſſ. *Deo*, ut loquitur Tridentinum, *atque homines iræ filij & Dei ini-*
14. c. 3. *mici*, in ſinceram atque intimam Dei amicitiam, familiaritatem, cæleſtiſque aulæ commercium admittuntur. Iſtud enim apud Theologos planè conſtat, numquam peccatum aliquod à Deo remitti, niſi ſimul gratia ſanctificans animæ infundatur; tota quidem, ſi peccatum mortale fuerit quod remittitur; ſin autem veniale, gratiæ ſanctificantis tribuitur augmentum. Illud autem ſatis conſtat, ſanctificantem ſeu habitualem gratiam animæ inhærentem, eſſe formam quæ Deo gratum facit, amicum conſtituat, dignumque reddat hominem, qui impoſterum à Nu-
ad Rom. mine unicè diligatur, & in numerum filiorum Dei adoptetur.
5. v. 2. Hæc, ſanè eſt *Gratia*, inquit Paulus, *in quâ ſtamus, & gloriamur*

in ſpe gloriæ filiorum Dei.

Alia eſt gratia ſeu condonatio ſceleris, alia vero gratia amicitiæ ſeu ſanctificans.

9. Iſtud igitur maneat, gratiam remiſſionis numquam peccatis fieri, quin gratia ſanctificans, ab eâ prorſus alia, Animæ infundatur. Illa, eſt mera ſceleris condonatio; hæc, præclariſſimum Animæ ornamentum: illa, pœnæ nocentem ſubtrahit; hæc Divini in ſe amoris, cæleſtiſque regni jus tribuit: illa, ut data eſt, tranſit; hæc animam afficit, ei inhæret, totamque mirâ ſpecie facit Angelis aſpectabilem. Itaque cùm, ut rectè Tridentinum, *Vniverſa mortalia peccata etiam cogitationes, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, neceſſum eſt omnium etiam veniam cum apertâ & verecundâ Confeſſione à Deo quærere*, ne videlicet Gratiæ ſanctificanti infundendæ obſtaculum opponatur. Indignum enim eſſet omnino, in aulæ conſortium à Principe aſſumi eum, quem ſatis conſtaret inimicitias animo adhuc volvere, & mortali adverſùm ſe odio implicari.

Trid. ſup. c. 5.

Vtraque ſimul datur, nec prima ſine ſecunda.

Hinc probatur jus Conſcientiæ inquirendi in omnia peccata.

10. Atque hæc eſt demùm ratio, cur Conſcientiæ non tantùm in id, cujus gratia petitur, ſed & in omnia præteritæ vitæ ſcelera inquirendi jus competat. Cùm enim numquam peccatum unum mortale condonetur, uti jam diximus, niſi condonentur etiam omnia: rurſus cùm numquam ſceleribus detur gratia, niſi legitima ſit ſcelerum confeſſio; denique cùm hæc legitima non cenſeatur, niſi ad Conſcientiæ tribunal diligens peracta ſit facti diſquiſitio, eaque fateatur reus, quæ Conſcientia fatenda eſſe judicarit; jam ſanè manifeſtum eſt, non unicum illud quod præ manibus eſt, diſquirendum eſſe crimen, ſed omnia omnino ſi quæ fortè recondita ſunt & occulta, ad domeſticum tribunal revocanda, ibique bonâ fide recenſenda.

11. Videtis itaque totam gratiæ impetrandi vim, reconciliationiſque cum Deo faciendæ ſinceritatem ab hoc examine dependere. Illud ergo ſincerum ut ſit oportet; non enim quiſquam ſeſe fallit in hoc negotio, niſi malo ſuo. Videamus itaque quâ ratione inſtituenda ſit hæc inquiſitio, ut Conſcientia ſuo munere defungatur prout oportet, & Deo fiat ſatis,

§. II.

§. II.

Imprimis diligens debet eſſe peccatorum omnium diſcuſſio. Ad hoc multum confert examen Conſcientiæ quotidianum. Exponitur ex Davide quomodo & quam accuratè id faciendum, & qui fructus ex eo exiſtant.

12. Extra controverſiam eſt, eum cui aut in Reipublicæ, aut in privati hominis ſcelera inquirendi commiſſa eſt provincia, minimè officii ſui partes explere, ſi ſummatim id agat, properatò & quaſi perfunctoriè. Non enim ea Principis mens eſt; & hoc non tam eſt ſcelera perſequi, quàm nolle ſcire: adhibendam eſſe diligentiam & quidem ſedulam nemo diffitebitur. At quanta requiratur, non facilè eſt definire. Moralem adhibendam eſſe dicunt omnes, id eſt eam quam pro cauſſæ gravitate, temporis locique opportunitate, & diſquirentis viribus, quivis vir prudens judicio ſano ſtatuet adhiberi debuiſſe, atque adhibitam, ſuffeciſſe. Sic ſi grave homicidium in urbe commiſſum ſit, diligentem criminis disquiſitionem non dicetur feciſſe actor, cui à Republicâ commiſſum id munus, ſi obvium quemque qui rumore rem perceperit, in plateâ interroget: partes tamen expleverit, ſi quos oculatos teſtes ſciverit, de crimine legitimè ſciſcitetur. Neque rurſus muneri ſatisfecerit, ſi ut homicidam inveſtiget, domum ejus adeat, & per patentia cubicula oculum circumferat: ſatisfecerit verò, ſi ædium omnes angulos excuſſerit, ſi portas urbis occluſerit ne reus maturè ſe ſubducat, ſi domos ſuſpectas latebrarum adierit, eaque egerit quæ maturo judicio facienda eſſe prudens uſus induxit, & Reipublicæ conſuetudo confirmavit. His autem abſolutis, etiamſi reus lateat, tamen diligens cenſebitur adhibita eſſe inquiſitio: nam etiamſi reverà major phyſicè adhiberi poſſit, non poteſt tamen major moraliter, id eſt prudenter. Non enim unius ob crimen, longo tempore, cum ſummo Reipublicæ incommodo, occludendæ ſunt Vrbis portæ; neque per vicinos pagos aut oppida circumducendi ſunt ſatellites qui nocentem indagent, ſumptibus immenſis,

Diligentia inquirendis ſceleribus à Iudice eſt impendenda.

Sufficit moralis.

Quænam ſit diligentia moralis.

menſis, labore improbo, ſpe exiguâ, neque quæ inquirentium impenſis exæquetur.

Talis à Conſcientia in peccatis inquirendis adhibenda.

Idem planè de noſtro dicendum eſt examine. Diligentem 13.
omnino debere eſſe præteritæ vitæ diſquiſitionem, quæ Confeſſioni Sacramentali præmittitur, omnes dicunt, nemo diffitetur, & verò ratio quam attulimus id evincit. Sed quanta ſit ea quæ requiritur inquirendi diligentia, non ita pronum eſt diſpungere. Moralem ſufficere ut credunt omnes; tamen hoc etiam multos angit, quòd non ſatis commodè dicant ſe poſſe ſtatuere, ecquando moralis illa, ſeu quæ à prudente viro dicenda ſit ſufficere, diligentia examini impenſa eſſe cenſeatur.

Vt de hac diligẽtia ſecuri ſint, quotidianum examen faciunt viri probi.

Huic incommodo obviam ut irent viri ſanctiſſimi, angoribuſque ut ſe expedirent, non duxêre expectandum, donec ad Dei 14.
tribunal peccata confeſſuri, gratiamque Sacerdotis abſolutione accepturi accederent. Sed ut de diligentiâ indagandis peccatis adhibitâ, quæ quidem Conſcientiæ partes ſunt, ipſis cõſtaret; quotidianum actionum diurnarum examen Conſcientiæ commiſêre: ſatis magnum in inquirendo ſtudium ſe poſuiſſe judicantes, ſi quotidie in perperàm facta inquirerent. Quod antequam exponamus, operæ pretium erit examinis hujus & conſuetudinem, & praxim, ejuſque circumſtantias ex optimo Davide, & aliquando peccatore peſſimo, intelligere.

Exemplo Davidis.

Enimverò criminum ſibi conſcius, *Laborabat in gemitu ſuo,* 15.
lavabat per ſingulas noctes lectum ſuum, lachrymis ſtratum ſuum rigabat, donec placato tandem tam ſeriâ pœnitentiâ Numine, Pſal.6. v.7.
gratiæ ſibi ſcelerum factæ, per Nathanum Prophetam legitimè intimatam ſententiam acciperet, audiretque optatiſſima illa verba: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.* Verùm ne quæ 2. Reg. 12. v. 13.
fortaſſis, alia ab adulterio homicidioque crimina indulgendam veniam interturbarent, ſummâ ipſe accuratione in omnes anteactæ vitæ, quin & elapſi diei actiones inquirebat, ſingulaſque ad examen revocabat ſtudio pervigili, ſenſu animi, ut ipſemet fatetur, ſanè acerbo. Juverit judicii hujus à Davide inſtituti formam exponere.

Examini nocturnũ tempus accommodatiſſimum.

Et quidem ſi tempus ſpectes, *Anticipaverunt*, inquit, *vigilias* 16.
oculi mei; id eſt, exactâ jam die dum nox incumbit, caſtriſque tuendis ex more militari vigiliæ ſolent diſponi & circumduci; Pſal. 6. v. 5.
non ſum paſſus ego majorem arci meæ aut caſtris obſervandis curam

curam impendi, quàm Animæ. Itaque vigiles diligentia præverti; & quando illi jam ſerâ nocte ſtationes vigiliis aptas incipiunt occupare, jam tum oculi mei in ſtatione ſtabant, obſervaturi porrò non quid in palatio, ſed quid in interiore mentis aulâ rerum ageretur, intenti in omnem partem velut in ordine diſpoſiti ſatellites, ne quid hoſtile per diem irrepſerit, & ſi irrepſit, ne per incuriam elabatur. Atque his ita rectè diſpoſitis, tum verò inquit remotis arbitris, ceſſante negotiorum ſtrepitu, tribunal domeſticum ingredior, acturus deinceps cauſſam meam, qui toto die egerim alienas. Atque eccum tempus examini inſtituendo accommodatiſſimum. Sera nox inquam, dum ſilent omnia. Numquam enim, quàm in ſilentio, loquitur Conſcientia clariùs, aut ſinceriùs exauditur. Non eſt igitur quod tempus examini præſtitutum à Senecâ addiſcamus, quod ex Davide hauſimus. Si quid tamen auctoritas Philoſophi adjicere poſſit ponderis, non gravabor adferre id quod de ſe teſtatur. *Vtor* inquit *hâc poteſtate, & quotidie apud me cauſſam dico. Cum ſublatum è conſpectu lumen eſt, & conticuit uxor moris jam mei conſcia, totum diem mecum ſcrutor, facta ac dicta mea remetior. Nihil mihi ipſi abſcondo, nihil tranſeo. Quare enim quidquam ex erroribus meis timeam, cùm poſſim dicere: Vide ne iſtud amplius facias, nunc tibi ignoſco?* Ita ille.

Sen. l. 3. de irâ. c. 26.

17. Neque verò diſſimulandus eſt Lipſii commentarius. *Sine admiratione* inquit *hæc numquam legi, homini tot negotijs, tot ſtudijs, & uxore etiam diſtricto, hanc tam arctam & quotidianam inquiſitionem fuiſſe.* Ego autem viciſſim miror, homines paſſim ſapientes, ita ſe negotiis etiam alienis totos tradere, ut ne bonæ diei particulam quidem, eamque exiguam, ſummo ſibique proprio negotio poſſint ſeponere. Fruſtraneum eſt autem omnia agere, præterquam ſua; nec ſatis ſanum eſt omnium meminiſſe, oblivifci verò ſui. Hoc autem non eſt negotiis ſeſe concedere, ſed prorſus dare, imo & vendere.

Omnis ſapiens deberet aliquã diei particulã examini dare.

18. Verùm quamquam in excutiendo animo admiranda prorſus ſit Senecæ diligentia & conſtantia; tamen non eum illi examini quod explicare propoſuimus, intentum fuiſſe comperio. Emendandis ille vitiis animi, erroribusque per diem commiſſis impoſterum corrigendis incumbebat, non verò eluendis animæ maculis per peccata contractis. Hoc eſt quòd molliori ſe tra-

Aliud Senecæ examen, aliud noſtrum.

ctat

ctat manu, dixiſſe contentus, *Vide ne iſtud amplius facias.* Et quamvis fructus hic ſit examinis, ut mox dicam, non pœnitendus; tamen cùm ad reconciliationem cum Deo faciendam maximè ſpectet, hæc quam tractamus Conſcientiæ inquiſitio, altiùs aſſurgendum eſt, & ad Davidem reducenda eſt oratio, ut pœnitentis hominis, ad tribunal Conſcientiæ ſtantis ſpecimen quod imitemur habeamus.

Humilis ſit corporis, & animi examinantis ſe compoſitio.

Cum itaque tempus examini deputatum adveniſſet, *Prohibebam*, inquit, *aſpectum oculorum meorum.* Ita legit Hieronymus, ubi vulgata habet *Anticipaverunt vigilias oculi mei.* Compoſitionem animi & corporis deſcribit David. Non enim quaſi ſi Regem ſeſe meminiſſet, alto incedit ſupercilio; ſed rei adinſtar, cui apud Judicem dies dictus eſt, *prohibebat aſpectum oculorum.* Oculos nimirùm claudit, ut ne animus evagetur, ſeduloque attendat actori quid reſpondeat. Rurſus quia de rationibus dandis conveniri ſe percipit, *aſpectum oculorum prohibet*, dejicit nimirum oculos ſuſpecta ſibi ſcelerum mens, faſtum contrahit, cervicem dimittit, veroque pœnitentis habitu miſericordiam inveniendis criminibus deprecatur. Et hæc quidem corporis conſtitutio. Interim ſi animi compoſitionem inquiris, *Turbatus ſum* inquit *& non ſum locutus.* Perculſa nimirum judicii expectatione hærebat mens; neque quidquam pro ſe locuta, totam actionem, defenſioniſque & accuſationis rationem, non inſanis animi perturbati affectionibus, ſed ſoli Conſcientiæ ſuæ committebat. Interim turbatus, id eſt, anxius rei totius exitum expectabat. En veram, id eſt humilem ſubmiſſamque ſeriò & ſincerè examinandæ mentis ſpeciem. Ita prorſus examini ſiſtendus eſt animus; humilis omnino & ſuſpectus ſibi. 19. Pſ. 76. v. 5. ibid. v. 5.

Colligenda mens eſt per ſerias æternaſque rationes.

Stante ſic pro Conſcientiæ ſubſelliis animo, oculis faſtuque penitus dejecto, ad inſtar rei, crimen ipſo habitu propè confitentis: tum verò incipit actio. Convocantur undique facinorum teſtes, in judicium producuntur, reo opponendi. Qui teſtes inquies? nulli admodùm, niſi cogitationes tuæ, ex memoriæ ædibus excitæ. En accuſationis formam. Cùm ſic, *turbatus ſtarem*, inquit David, nec quidquam pro me loquerer, *Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui.* Ne quæ fortè præteritæ diei tranſactorumque negotiorum, aut voluptatum perceptarum phantaſmata mentem interturbarent, ſeriamque rerum mearum diſquiſitionem 20. ibid. v. 6.

nem ad ſe traherent, & ſententiæ ferendæ ſeveritatem intervertерent : ad fugandum, inquam, inſana hæc phantaſmata , mentiſque atrium perpurgandum, *annos æternos in mente habui*; iiſque præteritos vitæ dies componens , æternos ſcilicet & numquam tranſituros annos cum diebus antiquis & vetuſtate ſuâ jam collapſis comparans; tùm demùm , *antiquos dies*, id eſt, præteritas delicias cœpi deteſtari , cùm earum vanitatem æternis deliciis compoſitam cœpi agnoſcere. Rurſus , *cogitavi dies antiquos*, quos perdidi ; imò per quos me perdidi : *& annos æternos*, quos per antiquos dies , & nova ſcelera amiſi , malo meo edoctus *in mente habui*. Hæ aut ſimiles ſunt cogitationes feriæ, quibus per diem collecta negotiorum phantaſmata ſunt fuganda, ne examinanti ſe obſtrepant. Beneficiorum interim Divinorum memoriâ colligendus eſt animus , ut ſeſe ad errores in ejus obſequio commiſſos inquirendos, deteſtandos, & emendandos, promptiùs liberaliuſque extendat.

In ipſo examine omnia, etiam occulta educenda ſunt crimina.

21. Tum demùm omnibus ſic ritè diſpoſitis, inſtituenda eſt actio. Non enim ſufficit antiquos dies, imò nec recenter præteritum, generatim tantùm & ſuperficietenus percurrere ; immorandum eſt rebus ſingulis. Itaque, inquit David, *Meditatus ſum nocte cum* (Ibid v.7.) *corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.* Exercebat enimvero ſe accuratus ſui cenſor, quaſi qui reum interrogationibus variè verſat, ut facti veritatem eliciat; & idcircò *ſcopebam*, inquit , *ſpiritum meum.* Atque hoc primum in examine inſtituto obſervandum eſt, ut ſit imprimis veritatis curioſum, & accuratum. Non enim, ubi penitùs mundandæ ſunt ædes, ſufficit ſordes quæ pavimento inſident omnium oculis conſpicuæ, levi manu everrere : perſcrutandi ſunt anguli ; ſedilibus etiam ſcriniiſque, imò & lectis ſubjectæ educendæ ſunt ſcopis ſordes ; iſthic enim agglomerantur ſæpiùs, quàm in patente cubiculi areâ. Non eſt quod me clariùs explicem. Occultæ ſunt lectorum, ſcriniorumque fuligines ; in occulto ſunt quæ iſthic perpetrantur ſcelerum machinationes, & tamen notæ nimiùm quàm ut eas hîc exponere neceſſe ſit. Educenda ſunt tamen omnia, ſuiſq; è latebris extracta, ſiſtenda ſunt Judici, ut omniũ accuratiſſima ratio habeatur. Hoc eſt, quod, *exercitabatur* David, dum durus exactor incumbit operi; & non demulcebat blanditiis, ſed *ſcopebat ſpiritum ſuum.*

22. Proponendus eſt itaque ſibimet ipſi animus, totaque præteriti

diei aut temporis ratio oculis opponenda: agendumque id quod de myſticis animalibus teſtatur Propheta Ezechiel, *Vnumquodque coram facie ſuâ ambulabat*. Quod teſte D. Gregorio non tantùm ſignificat, ambulaſſe non cæco modo, ſeu quâ ducebant oculi; quaſi ſi duces oculos tantummodò ſequerentur; ſed & *coram facie ſuâ ambulabant*, quaſi ſuiſmet oculis objecti & oppoſiti; ſic ut nuſquam moverent pedem, quin eos ambulantes, ſequerentur cenſores oculi, qui duces ante in agendo fuerant. Egregium enimverò Conſcientiæ prototypon. Ducit animam Conſcientia; & tamen quam ducit, quaſi ſi ſequeretur, obſervat. Dux itaque eſt actionum omnium, & tamen cenſor. Non ergo eundum eſt tantummodò quâ ducit viâ, & quâ videt Conſcientia eſſe eundum; ſed & videndum eſt ſedulò, quâ eatur. Audi Gregorium. *Omnis juſtus qui vitam ſuam ſollicitus aſpicit, & conſiderat quantùm in bonis quotidie excreſcat, aut fortaſſe quantùm à bonis decreſcat; iſte quia ſe ante ſe ponit, coram ſe ambulat; quippè qui vigilanter videt utrum ſurgat & defluat. Quiſquis vero vitæ ſuæ cuſtodiam negligit, diſcutere quæ agit, quæ loquitur, quæ cogitat, aut deſpicit, aut neſcit; coram ſe iſte non ambulat; quia qualis ſit in ſuis actibus aut moribus, ignorat.* Ita Gregorius.

Notet diligenter quâ iverit, & quomodo in errores commiſſos inciderit.

Ezech. 1. v. 12.

D. Greg. ho. 4. in Ezech.

25. Ex quibus liquet, illud te imprimis ex quotidiano hoc examine relaturum commodi, ut naturali Prudentiæ magnum exercitatione hâc adjecturus ſis quotidiè incrementum; majoremque deinceps circumſpectionem actionibus tuis, imò & veſtigiis ſis allaturus, ubi te videris pedem fefelliſſe, & diſcriminis oppidò incurioſum, temerè imò & miſerè fuiſſe prolapſum. Fructum hunc primum examinis egregiè exaggerat D. Auguſtinus. *Siquidem*, inquit, *neceſſaria nobis eſt circumſpectio Examinis; quatenùs per experientiam eorum quæ fecimus, ad ea quæ agenda ſunt, cautiores reddamur*. Certè ſi quid de me addere liceat, experientiâ mihi compertiſſimum eſt, ex nullis librorum aut ſapientiſſimorum virorum effatis ſcriptiſque ſententiis, te quæ ad Prudentiæ virtutem in te augendam pertinent, faciliùs luculentiuſque petiturum, quàm ex te; ſi nempè cogitationes tuas ſedulò attendis, ſi quæ ſubitò invadant animum, quæ verò morâ temporis & paulatim obrepant, conſideras: rurſus ſi quomodò incipiant, quomodò immorentur aut menti aut phantaſiæ; denique ſi quomodò tandem

Primus fructus hujus examinis eſt prudẽtiæ futuri cautio.

D. Aug. l. de Spir. & ani. c. 3.

Prudentia optimè adſcitur ex ſeipſo.

tandem deſinant aut evaneſcant, non incurioſè circumſpicis. Hunc itaque librum, te inquam, inſpice, huic incumbe, & tandem ſapies. Sed ea eſt noſtra infelicitas, quòd velimus ſapere, non ex noſtro, ſed ex alieno. Hinc evagamur per omnia, labore immenſo, fructu exiguo: & cum omnibus loquimur libentiùs, quàm nobiſcum. Atque idem in plurimis ſcientiis video contingere, alienis ingeniis immergimur, iis inhæremus, eorumque inventis delectamur; noſtram interim mentem contrahimus, nec in cogitationes proprias explicamus. Verùm hoc nunc non ago, contentus indicaſſe quæ via ad Prudentiam conſequendam ſit expeditiſſima, & ad mores diſtortos impoſterum corrigendos facillima; accurata nimirum actionum ſuarum diſcuſſio.

24. Rationem mihi dat Seneca, ſanè luculentam. *Faciebat hoc Sextius*, inquit, *ut conſummato die, cùm ſe ad nocturnam quietem receppiſſet, interrogaret animum ſuum: Quod hodie malum tuum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti, quâ parte melior es?* Tum vero ad rem meam ſubjicit; *Deſinet ira, & erit moderatior* (idemque de aliis animi vitioſis affectionibus intellige) *quæ ſciet ſibi quotidiè ad judicem eſſe veniendum.* Optimè profectò; nihil enim agitur circumſpectiùs, quàm cujus brevi ſtrictiſſima danda eſt ratio. Hic fructus primus examinis quotidiani. Quem quia Seneca percepit & deguſtavit, exclamat præ gaudio, & non abs re: *Quid ergo pulchrius hâc conſuetudine excutiendi totum diem? Qualis ille ſomnus poſt recognitionem ſui ſequitur? quàm tranquillus, altus ac liber; cùm aut laudatus eſt animus, aut admonitus; & ſpeculator ſui cenſorque ſecretus cognoſcit de moribus ſuis?* Ita exclamat fructum expertus, qui tamen nihil habet naturâ majus. Quid ergo dicturum putatis, ſi altiorem illum percepiſſet, ad quem Chriſtiani connitimur, reconciliationem, inquam, offenſi Numinis, cujus hoc examen fundamentum eſſe oſtendimus? Hoc igitur breviter perſequamur.

Sen. l. 3. de ira c. 36.

Circumſpectè fit, cujus brevi danda eſt ratio.

25. Atque adeò dico, examinis noſtri, non tam Philoſophici quàm Chriſtiani fructum ſecundum eſſe, quemque ſummoperè æſtimandum judico, pacis & gratiæ à Deo ſceleribus conſequendæ non tantùm initium exinde oriri, ſed & authenticam aſſertionem, (prout antè tetigi) quâ quis ſecurus eſſe poſſit, dum pro Confeſſionis tribunali ad pedes Sacerdotis futurus eſt ſupplex, munere ſuo, in examinandis ſceleribus ritè legitimeque defunctum ſe;

Hic n. 12.

Secundus fructus examinis quotidiani eſt ſecuritas de diligentia criminibus inquirendis legitimè adhibitâ.

Tt 2 quan-

quandoquidem ſingulorum dierum acta, quotidiè ad Conſcientię examen noctè ingruente revocarit. Ecquæ enim major diligentia adhiberi poteſt à mercatore rerum ſuarum ſatagente, quàm ſi accepti expenſique rationes ſingulas quotidiè referat in commentarios? Nulla ſanè major ab hominum ullo prudenter exigitur. Quid ſi ergo quis quotidianâ curâ, peccata ſingula quæ veſperi occurrent, ſcripto mandarit; an non etiam ille de diligentiâ examinandis ſceleribus allatâ, tutus omninò eſſe poterit, ſibique omnimodis perſuadere, ita ſe perfunctum examinatoris munere, ut à Deo nihil prætereà poſſit exigi? Ita videtur inquis. Atqui, uti Theologorum nemo negarit, omneſque aſſeverant, Deus nullâ umquam ratione exigit, ut quis quotidie peccata ſua ſcripto committat, eorum ut reminiſcatur fideliùs, tum cùm Confeſſioni Sacramentali ſubjicienda fuerint. Nuſquam, inquam, tanta accuratio præſcribitur, imperatur, imò ne ſuadetur quidem, ob varia quæ exinde obventura ſint incommoda. Itaque cùm examini quotidiano ſola deſit peccatorum exſcriptio, quæ huic judicio adhibenda non eſt; reſtat ut muneri boni accuratique Cenſoris ſatisfeciſſe dicatur, ſi quæ quotidiè commiſit ſcelera, quotidiè ad examen revocet, eaque ſuo tempore apud Sacerdotem proferenda, memoriæ bonâ fide concrediderit. Quòd ſi autem, uti fit ſæpiſſimè, tractu temporis aliqua è memoriâ effugerint; illud tamen habebit ſolatii, ſecurum eſſe poſſe ſe, bonâ à ſe actum fide, moralemque, id eſt, quæ prudenter exigi poterat, conquirendis peccatis diligentiam fuiſſe admotam; neque à Deo quidquam prætereà requirendum: quod certè maximum eſt Exomologeſis faciendæ levamentum.

Itaque ubique oculos habeat Conſcientia, ut videat omnia.

Iſtud itaque Conſcientiæ, quotieſcumque examini ſeſe applicat, primo loco obſervandum eſt ſedulò, ut ſibi minimè parcat, neque quidquam diſſimulet: ſed ex adverſo, ſummè invigilet latebris, ſinuſque animi omnes excutiat, ſcrutetur & perveſtiget, ut cum Davide dicere poſſit *ſcopebam ſpiritum meum*. Et ut id non perfunctoriè conſequatur, myſticas Ezechiëlis rotas imitetur, quarum erat *totum corpus oculis plenum in circuitu*, ut ea nimirum quæ oculis paſſim non patent, oculos tamen non effugiant. Nam ut disertè D. Gregorius dum hunc locum commentatur, *ea quæ ſunt in facie, ſæpè etiam peccatores cuſtodire ſolent*. Manifeſta nimirum ſcandala, & publica ſcelera, etiam nefarij quandoque evitant 26.

Ezech. 1. v. 18.
D. Greg. ho. 7. in Ezech.

tant timore infamiæ perterriti; at verò addit Gregorius : *Juſti viri quia ſe & in eis cuſtodiunt quæ in promptu & in facie non videntur, in dorſis oculos habere referuntur. Qui ergo & ea quæ in oculis ſunt diſcutiunt, atque ab ijs ſe cuſtodiunt quæ latent, profectò oculos in dorſis habent.* Oculos itaque & in pedibus, & in manibus, & in oculis ipſis habeat animæ ſuæ ſtudioſus obſervator, ut nihil prorſus, ne oculorum quidem conjectus nefarius ſit; qui Conſcientiæ oculos cenſuramque evadat. Oculos ſanè qui perſcrutentur omnia, ubique diſponet is, cui ſalus animæ eſt in oculis.

§. III.

Secunda conditio Examinis eſt, ut inquiſitio ſit ſincera, neque minuat peccatorum malitiam, ea perperam excuſando.

27. Compertis jam diligenti inquiſitione animi vitiis aut morbis, *Examen ſit ſincerū*
præſertim verò ijs quæ non ſine lethali noxâ ſunt ſceleribus; iſtud unicè obſervandum eſt deinde, ne gravitatem commiſſi criminis penes ſe diminuat, neve ſibi abblandiatur, aut neſcio quos diſſimulando ſceleri quærat prætextus. Cauſſidici hæ ſunt partes reo patrocinium quærere, idque aut negando factum donec probetur legitimè; aut ſi tenetur, enormitatem ſceleris minuendo. Patronum verò agere Conſcientiæ non eſt, cui judicis commiſſum eſt munus. Itaque prout eſt, ita exhibenda eſt res. Ita autem eſt, prout reipsâ Conſcientiæ proponitur. Nihil igitur quidquam mutet, nihil alteret, ſi officio ex fide, & ex bono ſuo vult defungi. Etenim nulla erit, nullius, inquam, valoris deinceps gratia, quæ ſceleri ementito, fucis tecto & quaſi calamiſtrato dabitur. Vt quid autem examen inſtituitur, cujus deinde nullus erit uſus, & cui nulla à Deo legitimè præſtanda eſt gratia? Rem itaque ſi ſapit, proponat prout eſt res, neque ſceleri quidquam per adulationem detrahat. *ne invalida ſit à ſacerdote facta gratia.*

28. Ita ſe examen inſtituere fatetur David. Quòd ut exponam, animadvertendum eſt, verbum *ſcopebam*, idemquod *ſpeculabam*, Hebræis ſignificare; ideoque cum dicit, *ſcopebam ſpiritum meum*, etiam rectè intelligi, ac ſi diceret, *ſpeculabam ſpiritum meum*, *Conſcientia ſit ad inſtar ſpeculi repræſentātis rem prout eſt.*

Pſal. 76. v. 7.

aptâ imprimis in rem meam metaphorâ : ſpeculi enim adinſtar debet eſſe Conſcientia, inquit Bernardus,ut partes ſuas expleat. Jam verò uti eleganter D. Auguſtinus ; *Tamquam ſpeculi fidelis nitor, nullius accipit adulandam perſonam ; ſed eorum quæ ſibi objiciuntur, non ſolùm quæ pulchra & integra, ſed etiam quæ vitioſa deformiaque indicat*,ita prorſus dum te tibi inſpiciendum & quaſi ſpeculandum objicis, ſpeculum agat Conſcientia, neque quidquam adulando diſtorqueat. Atque uti ſpeculi fidelis nitor, halitu imprimis inficitur ; infectum verò objectas ſpecies ſincerè non reddit ; ita prorſus cavendum eſt, ne nimia oris ſit cum ſpeculo vicinitas & quaſi commercium. Ab ore enim emittitur halitus,& ab halitu in ſpeculo fit fuligo. Clariùs loquendum eſt.

D. Aug. l. 2. cont. Fauſtum c. 65.

Cum Cõſciẽtia ne loquerent factũ excuſei.

Conſcientiæ,inquam,tuæ tamquam ſpeculo oppoſitus,ne multùm loquere ut cauſſam tuam agas;inſpice te,& mutus tace : ſic nempè coram ſe ſtabat David ; *Turbatus ſum*, ait, *& non ſum locutus*. Non,inquam, excuſationes crimini afferas ; nec tibi ipſi dicas,affectione dementatum neſciſſe te quid ageres ; adoleſcentiæ fuiſſe errorem ; tentationis abreptum impetu, alienâ egiſſe abductum perverſitate,non tuâ;non diu duraſſe ſcelus;ſemel tantùm fuiſſe peccatum. Hæc, inquam, & ſimilia malitiæ obvelamenta ne profer. Tace igitur & obmuteſce:nam ſi hæc ita ſint, illicò id tibi fidelis Conſcientia repræſentabit. At ſi multis rationum verborumque ambagibus,id tu Conſcientiæ tuæ perſuadere eamque in tranſverſum agere niteris, halitu ſpeculum inficis; obductuſque fumo fidelis Conſcientiæ nitor, non niſi per caliginem repræſentabit ſceleris deformitatem. Quam cùm non clarè percipis, non eâ tangêris commiſſi criminis pœnitudine, quàm rei enormitas exigit, & facienda cum Deo reconciliatio requirit. 29.

Ibid. v. 5.

Speculum convexũ diminuit objectas ſpecies.

Deinde ut fidele ſincerumque ſit ſpeculi indicium,illud imprimis curandum eſt, ut ea conſulantur ſpecula, quorum plana eſt ſuperficies, non verò ea quæ exuberant, & in ſphæram intumeſcunt. Iſtud enim convexis ſpeculis proprium eſt,ut oppoſitarum rerum ſpecies & ſimulacra, plurimùm imminuant ea dum reflectunt ; & quidem tantò majori decremento,quantò magis convexa eſt, magiſve ad ſphæræ minoris exuberantiam accedit convexa ſpeculi ſuperficies. Hoc eſt quod ab initio depreſſos 30.

humi-

humileſque animos ad examen ſcelerum admovendos dixi, ut ſincera ſit diſquiſitio. Tumet naturâ ſuâ humanus animus; hinc nihil, ne ſibi ipſi quidem, repreſentat ſincerè & prout eſt, quod magnitudini, quam ſibi ipſi fingit, poſſit officere. Omnia extenuat quæ ſunt dedecori; & quantò magis ſibi intumuit, tantò exiliora ſibi præſtituit ea, quæ inflatos ſpiritus nata ſunt perdomare & deprimere. Nihil ſanè eſt certius, quàm quòd nullus ſit adulator æquè mendax, quàm ſuperbus animus ſit ipſemet ſibi. Faſtus eſt qui ſcelera ſua palpat; ſuperbia eſt quæ ea dum negare non poteſt, diminuit & extenuat, ne ſibi diſplicere incipiat, qui malo ſuo ſibi nimiùm placet. Itaque complanandus eſt animus; & ut complanetur, deprimendi ſunt exorbitantes ſpiritus; ſic ut æqualis ſit, ut ſic dicam, ſpeculi plani adinſtar, animæ ſuperficies; neque mœrore & tædio ſcelerum nimiùm depreſſa, neque etiam per arrogantiam nimiamque ſui exiſtimationem quidquam extuberans & inflata.

Ita & tumidus animus diminuit ſua ſcelera.

31. Planæ igitur ſinceræque Conſcientiæ actionem examinis totam committe. Agat illa res ſuas; neque tu per varias excuſationes agentem interturba: non in alienos humeros culpam conjice, non adoleſcentiam vitiis obtende, non intentionem mentemve excuſa: obmuteſce inquam: quidquid id fuerit, ſpeculum repræſentabit: edicet enim Conſcientia, quam non turbaveris, quidquid de re fuerit: atque id cùm fecerit, magnam ſui muneris, quod in perquirendis criminibus ei eſt impoſitum, partem expleverit.

Conſcientia ſit inſtar ſpeculi plani & nitidi.

§. IV.

Tertia hujus examinis conditio eſt ut comperto crimine, Conſcientia Animam reprehendat & caſtiget. Quis exinde fructus, & quomodò facienda hæc reprehenſio.

32. Atque ut inſtitutæ diſquiſitionis fructus uberior percipiatur, iſtud ſanè conſulendum eſt, ut comperto jam ſcelere, altiùs exſurgat Conſcientia, ſeverioremque induta vultum, pro rei gravitate non factum tantummodò, ſed & enormitatem criminis ſibi ob oculos ponat, ſeriòque ſe reprehenſione corripiat & caſtiget.

Invento crimine, Conſcientia ſeriò ſe reprehendat & caſtiget.

ſtiget. Conſilium hoc perquàm utile ſuggerit D. Chryſoſtomus. *Eat mens*, inquit, *atque cogitatio tua Iudex in animam atque Conſcientiam tuam, adducens omnia delicta tua in medium: ſcrutare quæ animo commiſiſti, & pone dignas ſingulorum pœnas. Dicas tibi aſſiduè; quare hoc atque illud auſus es? quare illud & illud perpetraſti? Accuſa tua veſtigia, non aliena: ſic aſſiduè ad hunc tortorem revoca. Deinde ſi cauſſam dicere non poſſit, ſed balbutiat atque ſtupeſcat, quaſi ſuperbam ancillam atque fornicatione corruptam, cæde verberibus, atque flagellis dilania.* Ita Chryſoſtomus. Quòd ſi autem lanienam corpori inferre, pro naturæ, deſidiâ dicam potiùs, quàm infirmitate perhorreſcis, alia ſunt quæ corpori inferri poſſint incommoda; genuflexiones puta, impreſſa terræ oſcula, atque alia quæ facilè ſuggeret peccati pudor, & ſevera, ſi ritè adhibeatur, delicti reprehenſio. D.Chryſ. hom 43. in Matth.

multiplex exinde fructus.

Et quidem caſtigationis hujus privatæ & veluti domeſticæ fructus exiſtet multiplex. *Primò*, enim hâc inductus, incuſſoque tam juſto pudore, faciliùs ad ſceleris pœnitudinem, factique deteſtationem proſiliet animus: & verò etiam gratiam è cœlo uberiorem impetrabit, quâ veram minimeque fucatam Contritionem queat elicere. Nimis enim notum eſt, quàm ut pluribus debeat aſſeri, Davidicum iſtud: *Cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet.* Tum verò caſtigationis hujus fructus *ſecundus*, erit, aliquâ ſaltem ex parte, pœnarum pro ſcelere meritarum relaxatio, utpotè quas jam de te præſumpſeris, & ſolveris veluti in anteceſſum. *Tertiò*, plurimùm id conducet ut impoſterum ſapias, ab iisque manum abſtineas, quæ à teipſo vides tam ſeverè caſtiganda. *Quartò* denique, quotidiana illa reprehenſio, multùm proderit ut delictorum memoria, cùm Sacramentalis Confeſſio erit inſtituenda, expedita ſit & prompta. Illud enim experientiâ certum eſt, nihil tenaciùs infingi memoriæ, quàm id ob quod acriter fuimus reprehenſi; multoque adhuc tenaciùs, ob quod pœnas dedimus. Magna enim inter ſenſum corporis memoriamque eſt cognatio, magnum commercium: neque umquam feritur corpus, quin & phantaſia percellatur, eique malè ſit: à phantaſiâ autem ad memoriam, uti proximus, ita facilis ſpecierum impreſſarum lapſus eſt & relapſus. Hinc fit, ut mali perpeſſi optima ſit recordatio: & dum mali tolerati redit phantaſia, ſimul etiam mali cauſa, peccatum ſcilicet, allabitur, ſeſeque conſpiciendum offert. 33. Pſal. 50. v. 19.

Vt

14 Vt autem & ſcelerum inquiſitio accuratiùs, & reprehenſio inſtituatur ſeveriùs, non pigebit praxim dare, quam opportunè admodùm ſuggerit Gregorius. Quæ quidem in eo eſt poſita,ut totam hanc examinis actionem ita ſecum inſtituat, non quaſi ſi de ſeipſo,ſed quaſi de alio diſceptaretur: atque ita ſe examinet,quaſi ſi in actiones alienas inquireret, & non ſuas. Audi Gregorium. Cùm ſuo more eleganter expoſuiſſet, unumquemque ſeſe oculis ſuis debere objicere, ut accuratiſſimè ſe circumſpiciat, addit in rem meam: *Ille autem veraciter ſe antè ſe ponit, ſibiq; in præſenti eſt, qui ſe in ſuis actibus tanquam alterum conſiderat.* Rationem ſubnectit dignam Gregorio & quidem Magno. *Nam ſunt multa peccata quæ committimus; ſed idcirco nobis gravia non videntur, quia privato nos amore diligentes, clauſis nobis oculis in noſtrâ nos deceptione blandimur. Ex quo fit ut hoc quod agimus & grave eſſe non æſtimamus, plerumque agatur à proximo, & nimis nobis deteſtabile eſſe videatur. Sed quare, hoc quod in nobis vile eſſe videbatur, grave videtur eſſe in proximo? niſi quia ſi nos ſicut proximum aſpiceremus, noſtra reprehenſibilia diſtrictè videremus ..... debemus ergo noſmetipſos ſollicitè, ſicut alios videre.*

Conſcientia ſecum agat quaſi cum alio.

D.Greg. hô. 4. in Ezech.

15. Optimum ſanè diligentiæ,acrimoniæque excitandæ D.Gregorij conſilium. Cui ſi quidquã liceat adjicere,profectò noſmetipſos ſuaderem ſollicitè non tantùm ſicut alios aſpicere,ſed ſicut hoſtes & adverſarios. Etenim quàm emiſſitios acreſque oculos afferres,ſi tibi in adverſarij mores inquirendi à Principe demandata foret provincia? Quid ſi debitoris tui rationes, & expenſi acceptique commentarij in manus conſignentur; quàm non ſegniter omnia diſcurreres? Quàm avidè, minima etiam æris tibi debiti indicia & documenta perveſtigares? Quàm tibi ſuſpecta forent omnia,quæ pro ſe afferret debitor? Denique ſi ſolutionis per fraudem denegatæ hominem conviceris, quàm expedita tibi erit lingua, ut de dolo malo nocentem arguas? quam prompta eloquentia,ut rei fœditatem objectes, eique de fraudulentiâ vitiũ facias & convitium,pudoremque elicias, quo miſer ille doli convictus contabeſcat? Benè hæc quidem ages, & ex creditoris decepti ingenio luculenter. Verùm ſic age & rute tecum; eâdemque eloquentiâ & te involve. Rationes tuas dum inſpicis; debita, inquam Deo,tamquam ejus vicarius dum inquiris, iſtud tibi propoſitum ſit, cum debitore, imò cum adverſario tuo rem tibi eſſe,

Imò quaſi cum ſuo adverſario & debitore.

Tunc examen inſtituet fidele & ſincerum.

à quo tibi, niſi compeſcatur, magnum ſalutis diſcrimen imminet, Idque dum tibi ſeriò præfixeris, minimè eſt neceſſarium, ut tibi formam inſtituendi examinis deinceps præſcribam. Certè ſanctum iſtud odium tui, vitæ anteactæ diſplicentia & tædium, artem ſuggeret, quâ perveſtiges omnia, cunctaſque mentis latebras excutias, ut in promptu ſit, quam adverſario tuo objectare poſſis, pudoris materia: eâque inventâ, eloquentiſſimam dabit facundiam, quâ facti fœditatem improperes, tuasque partes ſeriò agas, imò & Dei. Atque hîc demùm eſt modus, quo præteritæ vitæ examen à Conſcientiâ fideliter inſtituitur, & legitimè.

§. V.

Quarta conditio eſt, ut Conſcientia non multiplicet nec augeat peccata, neque examen ſcrupuloſe inſtituat.

Vti in foro externo vitanda eſt omnis calumnia,

NE tamen nimio examinandi fervore, omniaque reprehendendi ſtudio abrepta Conſcientia, impoſitum ſibi munus excedat, aliquod afferendum eſt dictis temperamentum. Sanè id in Senatorum ſubſelliis ſedulò obſervatur, ut cùm criminis actionem inſtituit accuſator, imprimis ei à calumniâ reo impingendâ magna ſit cautio. Nam uti ab accuſationibus magnum Reipublicæ accedit emolumentum, utpotè cujus interſit exeſſe & puniri ſcelera, ita nihil ei infelicius poteſt accidere, quàm calumnia in foro publico, & quidem tolerata. Ea autem inferri cenſenda eſt, dum aut falſum crimen innocenti impingitur; aut ob ſuſpiciones planè ineptas & inimicitiam accuſatoris redolentes, vir bonæ famæ in jus trahitur; aut cùm levia facta in immenſum augentur crimen, quod tamen nihil admodùm habeat ſceleratì, niſi quòd in potentem accuſatorem, ſui tamen linguæq; impotentem inciderit. Procul à judiciis ableganda ſunt ejuſmodi hominum ingenia, ut pax ſit Reipublicæ, imò & domeſticæ; & ne per calumniandi licentiam creſcant ſcelera, dum finguntur. Impunè enim calumniari ſi liceat, brevi profectò in Republicâ nemo ſit vir frugi. 36.

ita & in interno.

Eadem omnino in domeſtico tribunali Conſcientiæ adhibenda eſt circumſpectio, ni totâ velis turbatum domo, Cavendum, inquam, 37.

inquam à calumniâ, cum in te inquiris : & uti per excuſationes futiles nihil detrahendum eſſe crimini jam diximus, nihil quod illud minuat afferendum ; ita & cavendum maximè, ne quid addatur per auxeſim ; aut ne nimio pœnitendi ſtudio, ultrà quàm res eſt, amplificetur facti perverſitas. Speculum, uti diximus, ſit Conſcientia. Sit prorſus, ſed planum ; convexis enim uti minimè hic opus eſt, ita nec concavis ; neutra ſincera ſunt. Habent id convexa & gibboſa, prout modò expoſuimus, ſpecula, ut objectas rerum ſpecies plurimùm imminuant & contrahant. Concava verò, depreſſa, inquam, & excavata, præterquam quòd ut plurimùm invertant intuentium vultus & ſimulacra; nonnunquam etiam multiplicent unam eandemque rem, prout variis locis ſpeculo opponitur : iſtud etiam habent prorſus admirabile; ut ſi ad punctum, quod focum appellant, os admoveris, caput humanum gigantæo majus, non ſine horrore, conſpecturus ſis, diſtortum vultum, expanſum ad latera, ſupercilia ſetis craſſiora, oculos Polyphemi, denique, ut uno verbo dicam omnia, monſtrum in te videbis terrum & terrificum. Tale eſt ſpeculi concavi ingenium, ita ejus fert natura.

Concava ſpecula invertūt, & augēt ſpecies:

38. Sic, inquam, fit ubi plana, id eſt ſincera, non eſt Conſcientia. Homines elati & tumidi minuunt omnia, convexis ſpeculis uti conſtitutione animi, ita & repræſentatione non diſſimiles. Contra verò reperire eſt homines, quorum mens depreſſa, & quaſi in ſinum cavernamve profundam excavata, Conſcientiam concavam rectè dixerim. Nam numquam contingit ei quidquam admovere & objicere, quin illicò alterentur omnes rerum ſpecies ; ſiniſtrum appareat quod dexterum eſt, imum quod in ſummo eſt, ingens & horrificum quod mediocre eſt imò & elegans : denique ſi virum probum Conſcientiæ objicis, illico in peſſimum peccatorem ab ipsâ ſuâ Conſcientiâ fædum in modum detorquetur. Prætertim ſi focum tangas ; id eſt punctum aut materiam quâ maximè aduritur, & in quam tota animæ, agitationibus ſuis præpeditæ, fit reflexio. Quid hocce demùm rei eſt ? Nihil quidquam eſt quod timeas ; peccator eſt ; monſtrum eſt quod vides, ſed plane phantaſticum & apparens. Nec viri vitium id eſt, ſed Conſcientiæ non æquæ maleficium.

ita & abſtruſa quorundam Conſcientia.

Variè augent & fingunt peccata ubi non ſunt.

39. Sic videas non paucos abſtruſioris mentis homines, & à planâ æquabilique viâ, in neſcio quæ interiora recedentes, qui venia-

lia peccata illico in mortalia, eaque graviſſima, effingunt. Si quæ in templo occurrerit fortè peccati committendi cogitatio, ſacrilegium dicunt: minima in fide dubitatio, hæreſis declaratur: exigua de Deo diffidentia, blaſphemia judicatur aut odium Dei. Tum verò exhorreſcunt, quaſi ſi monſtrum horridum Conſcientiæ ſpeculo objectum foret. Diſtortum eſt interim quidquid vident; & ſi æquabilis eſſet, ut ſic dicam, mentis res illas repræſentantis ſuperficies, aut nulla appareret, aut ſanè exigua, imò etiam ſæpiſſime virtutis exercitæ materia. Etenim quidam, quos ſi vel minima tetigerit, aut Fidei, aut pudicitiæ, aut charitati fraternæ adverſa cogitatio, confeſtim ſe lethali ſcelere contaminatos judicant; cùm tamen exigua tantùm, primaque fuerit aut phantaſiæ emotio, aut mentis inclinatio, quam motum primò primum vocant Theologi; imò, quandoquidem iis ſæpenumerò non conſenſerint, virtutis bene impenſæ exercitium. Interim ubi virtus eſt, non niſi ſcelera vident illi. Denique ut brevibus abſolvam omnia, ubi vel minima occurrit mali ſpecies aut ſuſpicio, aut umbra ſceleris, prout umbraticum eſt horum hominum ingenium, è veſtigio evertunt omnia etiam benè acta; & in manifeſta ſcelera, ſcelerum umbræ, & vanæ ſpecies eriguntur. Atque exinde demum fit, ut cùm ſuſpicionibus paſſim agantur, peccatorum veſtigiis inſectandis delectentur, totos dies ſinus animi excutiant, cogitationes etiam innocuas volvant & revolvant, juſtò impenſiùs; donec aliquid occurrat quod vanum eſt, imò quod nuſquam eſt, & quo ſe tamen non ex vano excrucient.

Imò & actus virtutis in peccata detorquent.

At ſcin quod operæ tam malè impenſæ plerumque ſit pretium? Illud ſanè communiſſimum; ut dum nimio plus volunt ſapere, tandem deſipiant: ſexcentaque dent malеſani cerebri indicia, quibus prudenti viro ſint deridiculi, dum ſibi ſunt graves. Rurſus id conſequuntur accuratione tam intempeſtivâ, ut dum perluſtrare & intimè perſpicere ſatagunt omnia, hebetato mentis lumine, cæcutiant ad ſingula; neque ullum de rebus à ſe actis judicium pro ſano ferre poſſint. D. Gregorij eſt hæc gnome. *Sæpe*, inquit, *dum nos ipſos plus juſto diſcutimus, de ipſo diſcretionis ſtudio indiſcretiùs erramus: & mentis noſtra acies, quò plus cernere nititur, obfuſcatur. Quia & qui importunè Solis radios aſpicit, tenebreſcit; & inde nihil videre compellitur, unde videre*

Nimia diſquiſitionis incommoda.

D. Gregor. 9 Moral. c. 13.

Obfuſcatur nimio inquirendi ſtudio mens.

Digitized by Google

dere amplius conatur. Proríus egregiè. Etenim ſi maculas Soli inhærentes,aut eclipſim defectumque ſideris, oculis vis detegere, atque eâ de cauſâ lucidiſſimo corpori inſidieris, fixuſque ei inhæreas;ſenties illico infinitas ſphærulas globuloſve, glaucos alios,alios rubicundos, aſpectui circumrotari. Atqui caligantis oculi hæc ſunt deludibria: neque ſphærulæ illæ Soli inſunt; aëris temerè congeſti ſunt corpuſcula, aut oculi mala affectio: caligare incipiunt ſenſus viſorij; & brevi,ſi pergis eſſe pervicax, planè cæcuties. In Sole ut ſint maculæ,hæ certè non ſunt quas arbitraris te conſpicere: & quæ Soli inſunt, non hôc, ſed planè alio inveſtigandæ ſunt modo. Ita prorſus ſunt qui in mente etiam mundiſſimâ maculas videre volunt, quæ iſthic reverà non ſunt. Et cùm iis inquirendis toto animi niſu pertinaciter incumbunt, importuno ſtudio id aſſequuntur,ut turbetur mentis acies,maculaſque imò & ſcelera arbitrentur ſe conſpicere, quæ tamen nuſquam ſunt, niſi per intuentis oculi defatigationem & errorem.

Maculæ & defectus Solis inquirenda non ſunt ne cæcutias.

41\. Erras vir bone,erras toto cœlo,qui Solis maculas obtutu tam fixo inveſtigas: fingis tibi quæ non ſunt. Veram autem eclipſim laborantiſque Solis defectum, ſi tibi libitum eſt conſpicere, ſpeculum planum adhibe, aut aquæ intra ſuos limites æquabiliter interjacentis, ſpeculi adinſtar, ſuperficiem: iſthic ſine labore ullo, laborem Solis aſpicies, & ad quot digitos defecerit, dabitur placidè intueri. Iſtud volo & dico: ubi Conſcientia æquabilis eſt,neque affectionibus perturbata; ea, inquam, cui fixum omnino eſt & præſtitutum nullo umquam lethali ſcelere Deum offendere (& tales plerumque mentes ſunt, quæ in perſcrutandis peccatis præ nimio ſtudio exorbitant) non magnâ curâ opus eſſe,ut veræ maculæ, vera inquam ſcelera detegantur. Puſtula exigua, tumor exilis, ſordes quantumvis minimæ, ſi vultui ſpecioſo & cætera mundo inhæſerint, ſpeculo oppoſitæ illico diſcernuntur; quæ fortaſſis lateant, ſi aſpicientis facies undique intumuerit,verrucis ſit obſita,& purè tota diffluat.

Per ſpeculũ planum indaganda hæc ſunt.

In anima munda non ſunt inquirendæ ſordes ingentes, ipſæ ſe detegent.

42\. Itaque dum Conſcientiæ tanquam ſpeculo te admoves, ſtudium te circumſpiciendi adhibe,ſed moderatum. Et ſi quidem is es quem te eſſe volo & ſcio,illico emergent quæ veræ ſunt maculæ, eaſque liquidò diſcernes. At verò ſi tecum ipſe diſputationem incipis inſtituere,ſuſpicioneſque adhibere; ſi plura adhuc

Ne tecum diſputa.

huc eſſe, quam quæ occurrunt, mordicus vis tenere; fortè conſenſum datum, fortè non datum ſi tecum ipſe exagitas, orietur illico menti tempeſtas oppidò maxima, quam non facilè deinceps ſit componere. Atque ego Propheticum iſtud tibi nequidquam anxio, ex mente D. Gregorij ſic interpretantis & legentis hunc locum, inſuſurrabo, *dedit abyſſus vocem ſuam, ab altitudine phantaſiæ ſuæ.* Id eſt quantùm ego intelligo, abyſſus ſeu interior mens & judicium *dedit vocem ſuam*, hoc eſt ſententiam tulit, non ex ratione, ſed *ex altitudine*, id eſt, arrogantiâ turbatæ phantaſiæ. Commodè id etiam hoc modo interpretabere. Scimus ſanè inter abſtruſa montium, rupiumque cavernas, voces clamantium ita intercipi, & alterari, ut ad ſaxa variè alliſæ, non ſine ſummo murmure reflectantur, & redeant, quaſi totis clamatum ſit montibus. Imò cùm vox emiſſa ſit unica, tamen in plures, nonnumquam in ſedecim, ut in aulâ Bruxellenſi conſtat fieri, reflexa dividatur: unde clamoribus videntur omnia perſtrepere, cùm tamen clamantis unica ſit tantùm vox. Aſt unica ut ſit, multiplicem facit echo. Sic ſanè uſuvenit abſtruſis illis mentibus, quæ ſibi cavernas faciunt & lacunas, & non niſi obſcuris & confragoſis delectantur. Nuſquam certè magis dominatur clamoſa echo. *Abyſſus* animæ *dat vocem ſuam.* Tu vocem Conſcientiæ exiſtimas, interim non eſt vox abyſſi, ſed *ab altitudine phantaſiæ tuæ* exoritur. Clamat phantaſia ſcelus eſſe: & quia confragoſam, multiſque flexibus ſinuoſam habes Conſcientiam, abyſſus eſt, laberinthus eſt. Hinc abyſſus dat vocem ſuam *ab altitudine phantaſiæ tuæ.* Si altùm exclamet phantaſia, altùm exclamat Conſcientiæ abyſſus; & quod pejus eſt, vocem phantaſiæ multiplicat, decemque inclamat ſcelera, ubi unicum tantùm eſt ſcelus. Sic ſceleribus omnia perſtrepunt, nihilque toto mentis atrio auditur niſi ſcelus & ſcelera. Hinc luctus, hinc dolor, hinc mentis perturbatio. Et cùm ad liquidum examinantur omnia, nihil niſi vana echo eſt, ſolidum nihil, & ubi clamantem Conſcientiam audire te putabas, *dedit abyſſus vocem ſuam, ab altitudine phantaſiæ tuæ.*

Habac. 9. v. 17.

Conſcientia quæ videtur vox, ſæpe echo eſt clamantis phantaſiæ.

§. VI.

§. VI.

Exponuntur regulæ aliquot generales, ſecundùm quas examen Conſcientiæ inſtituendum, & in examine de peccatis commiſſis eſt judicandum. Ac primò quidem, quid à magnis diuturniſq; peccatoribus ſit obſervandum.

43. Tandem videtur nunc res & oratio poſtulare, ut quæ demùm diligentia examini adhibenda, & quo pacto de peccatis commiſſis judicandum ſit à Conſcientiâ, antequam Sácerdoti per Confeſſionem Sacramentalem exponantur, explicemus. Et quoniam de peccatis manifeſtè à Conſcientiâ deprehenſis nullum eſt dubium, nullus mihi de iis erit deinceps ſermo, ut qui quæ huc ſpectant, jam exegerim. Rurſus neque cùm de diligentiâ examinis Confeſſioni præmittendi agimus, de iis loquimur qui multo jam vitæ tempore in omnia ſeſe promiſcuè dederunt ſcelera, Dei hominumque contemptu pari; neque umquam interea, aut raiò, aut certè admodum perfunctoriè pœnitentiam egêre vitæ tam nefariè peractæ, aut potiùs perditæ. Iſtud enim ſatis conſtat, uti exacta omnino debet eſſe peccatorum expoſitio, ita & corundem inquiſitionem plus temporis & ſtudij requirere. Quantum autem id ſit, pro hominis conditione ſtatuendum eſt, rerumque actarum multitudine & pondere. Alia enim facienda eſt accuratiorque diſquiſitio ab eo, qui in rebus publicis, iiſque aut Juſtitiæ aut rei pecuniariæ, dudum, & malâ fide verſatus eſt, alia ab eo qui domeſticis tantùm intentus, otioſam penitus duxit vitam. Aliter etiam agendum eſt ab eo, qui uni tantum vitio inhæſit, cætera vir probus; aliter enimverò ab eo, cui nihil nefas fecit peccandi libido & intemperantia. Pro variâ itaque hominum conditione determinanda hæc ſunt. Neque ſi dies aliquot ſeriò & vigili curâ priſtinæ vitæ meditandæ impenderit is, qui in ſceleribus totus fuit, à tam utili diſquiſitione amovendus eſt, donec moralem (id eſt eam quam prudens beneque conſiliatus in tanti momenti negotio, curam adferret) ſibi

Qui diu peccatis & diverſis inhæſerūt, exactam faciant criminum diſquiſitionem.

ea in varijs debet eſſe varia.

quanta & qualis, morali id judicio aut Confeſſarij diſcernẽdum.

ſibi aut ſapienti Confeſſario adhibuiſſe viſus fuerit : ſic ut nihil ſponte ſuâ intactum reliquerit, atque omnia quantùm ſibi videtur, bonâ fide, in memoriam revocarit.

Verùm ſunt plurimi, qui peccatores non ſunt quaſi ſedentarij, 44.
ſed quorum vita, etſi ut plurimùm innoxia, maculis tamen imò & ſceleribus nonnumquam inſpergitur, & magno interim Sacramentorum uſu ea nituntur ſæpiùs eluere. Iis ſedandis major eſt difficultas : nam ut puritatis ſunt ſtudioſi, ita ſunt plerumque in examinando nimij, & in perperàm dijudicandis actionibus faciles, imò & projecti. His ergo ut temperamentum afferamus, regulas quaſdam generales porrigimus. Quarum ſit

PRIMA REGULA.

Quantum ſpatium temporis ferè impendendum ſit examinandis ante Confeſſionem peccatis, ijs qui ſæpè confitentur aut examen faciunt quotidianum. Item quod & quantum ſcrupuloſis.

Aliud eſt præparatio ad Cõfeſſionem, aliud mera peccatorum diſquiſitio.

NE quis quæ dicenda ſunt admiretur, antè omnia præpara- 45.
tionem animi, quam Confeſſioni inſtituendæ piè utiliterque præmittimus, à mera inquiſitione criminum dividamus. Scimus enim piis & ſanctis cogitationibus, humilibuſque fuſis precibus, Deum admodùm demereri, gratiaſque ingentes elici, quibus emollitus peccatoris animus, ad ſcelerum agnitionem, promptamque deteſtationem faciliùs inflectatur. Quantum huic præparationi impendendum ſit tempus, non definio; neque adeò definiri debet, cùm omne impendatur fructuosè. De hâc igitur præparatione poſthac non ago. At verò iſtud aſſero; eos qui ſæpè, id eſt, octavo ex.gr. quoque die, ſacrâ Exomologeſi mentem expiare ſunt ſoliti, exorbitare omninò, ſi ſolis examinandis criminibus, iiſque diſtinguendis, aut memoriæ quaſi ex ordine mandandis, multum inſumant temporis. Multum autem voco, ut preſsè loquar, horæ dimidium, aut etiam quadrantem ſolidum.

Eſt

46. Eſt enim inutilis tanta mora, ubi quidquid graviùs delictum eſt, illicò elucéſcit: & ſicut in polito nitidoque ſpeculo, magna oris ſpurcities; ita in Conſcientiâ munditiei curioſâ, crimen fæditate inſolita quàm primùm proditur, & tenetur. Vt quid ergo tam ſollicita indagatio rei, quæ momento capitur quo inquiritur? Et verò, non niſi vanis evagationibus mentis tempus traducitur. Etenim teipſum attende; fateberis, plerumque dum quadrantem integrum, immoto corpore, oculis quinimò clauſis, Conſcientiam peccatis examinandis vacaſſe autumas, tribus omninò temporis impenſi partibus, evagatam mentem per omnia, aut ad aſſidentium mores vultuſve attendiſſe, eos dijudicaſſe, indignatum te ſi confiterentur diutiùs; denique nihil minùs egiſſe quàm tua, nec ſegnius quidquam examinaſſe quàm te. Quid igitur feciſti? Dicam clarè; jacturam temporis. Hiſce autem mentis diſtractionibus expoſita cùm ſit tanta mora examini faciendo minimè neceſſaria, abrumpendam judico, mentemque aliis Religionis actibus impenſiùs applicandam.

Peccatorum diſquiſitio ſa; à infructuosè lõga eſt. evagationibus mẽtis expoſita.

47. Quòd ſi verò ſcrupulis ſis obnoxius, ſanè tantam moram ſibi concedere, nihil eſt aliud quàm ſtultorum ergaſtulis januam patefacere, ut totâ dementes tranſcurrant domo, atque jam quaſi datâ facultate liberè tumultuentur, & impunè inſaniant. Non eſt quod rem explicem, jam antè me dixiſſe memini, ſcrupulos ab inſaniâ nihil admodùm differre, niſi penes inſaniendi materiam. Vt quid ergo ſtultis phantaſmatis campum tam amplum dare? ut quid ita laxare fræna, ut mediâ horâ aut quadrante integro, mentem obvolvant, ſuaſque ſic partes agant, ut de inſanis haud paullò fiant & redeant inſaniores? Contineantur certè ſcrupuli in phantaſiæ ergaſtulo, quantùm fieri poteſt, ne nimiâ licentiâ inſoleſcant: & ſi talibus cogitationibus facilis datur exitus, exilient audaciſſimè, & ad novum examen momentis ſingulis animam provocabunt.

Scrupuloſis noxiũ eſt longũ examen; ſuſcitantur enim ſcrupuli.

48. Scrupuloſi autem ut ſciant quid in examinandâ Conſcientiâ, ad quam ſemper appellant ſcrupuli, agendum ſit; operæ pretium eſt afferre, quod à Cabrerâ ex ordine D. Dominici, Magiſtro & Oratore excellente, ſuggeritur conſilij; affirmat autem id ſe à viro ſapientiæ ſanctitatiſque ſpectatiſſimæ accepiſſe. Imprimis ſcrupuloſos homines, numquam ullius peccati ſive veteris, ſive recenter commiſſi, quantumcumque videatur enorme ac horridum,

Cabrera' tract. de ſcrup. §. 14. in fin.

Scrupuloſus extra tempus examini deputatũ, numquã cogitet aut examinet peccata.

dum, examen inſtituendum, niſi ſolo eo tempore quod aut quotidiano examini, aut ante Confeſſionem faciendo, à regulâ aut conſuetudine, aut Confeſſarii approbatione præſcriptum eſt. Itaque ſi vel peractâ exomologeſi, ante perceptam ſacram Synaxim, vel inter orandum, vel etiam per diem occurrat cogitatio, examinandum eſſe crimen aliquod quod fortè objicitur, repellendā eſſe cogitationem ejuſmodi. Dicerem ego, in ergaſtulum ſuum compingendum eſſe inſanum hunc qui fores nititur, nullâque ratione exaudiendum quidquid exclamet & fremat; audiendum porrò, dum tempus legitimum examinis illuxerit. Sapiens profectò eſt conſilium. Totus enim in hoc eſt Dœmon, phantaſmatum auctor aut fautor imprimis egregius, ut per ſcrupulorum importunitatem & inſaniam, Religionis quibus interes actiones interpellet: neque enim Conſcientiæ munditiem procurat hoſtis vaferrimus. Et hoc quidem exinde patet, quòd cùm ante obitam ſacram Synaxim, plurima tibi peccata aut dubia, aut certa occurrerent, quæ neceſſariò videbantur proximâ Confeſſione explicanda, atque adeò mentem præpediebant anguſtiis; ſimulatque à ſacra Synaxi pedes domum refers, illico in ventos abierunt ſcrupuli, peccatorum memoria prorſus evanuit, aut jam etiam tibi ipſi apparent ridicula ea, quæ paullò antè tantum ſui terrorem incuſſerant. Itaque ad examen actionum præteritarum ſi quando provocatur ſcrupuloſus, caveat ſibi ut ne compareat; ſed provocatus ad ordinarium tribunal appellet, id eſt ad diem horamque legitimo examini præſtitutam, ibique dicat ſe examen debitum judiciumque Conſcientiæ non refugere.

A Dæmone eſt aliàs ingeſta examinis ſollicitudo, præſertim ante Communionem.

49. Jam verò, ſi quantum temporis ejuſmodi hominibus qui timidioris ſunt animi, aut iis qui ſine ullis ſcrupulis ſæpius per hebdomadam confitentur, examini faciendo præſtituendum ſit, quæras; reſpondet idem Cabrera ex viri quem laudat ſanctiſſimi præſcripto, iſtud ſufficere quod Pſalmo quinquageſimo, *Miſerere mei Deus*, recitando plerumque impenditur. Quod quidem majori jure cenſendum eſt ſufficere iis, qui quotidiano examini operam gnavam dant. Atque exinde patet de iis qui paullò majora Confeſſionibus, non tamen enormia interjiciunt intervalla, pro temporis proportione, dicendum quid ſit. Medius quadrans his nonne ſufficeret? videtur ſanè. Certum eſt errari hâc in parte ut plurimùm, & à pleriſque. Cùm enim in hoc conniti

Exiguum temporis detur examini peccatorum.

niti deberent, ut magnis, ſolidis, frequentibuſque Contritionis, Amoris Divini, deteſtationis ſui, deprecationis, ſubmiſſionis, denique Spei & Fiduciæ actibus, tempus quod Confeſſioni præmittitur, ſanctè religioſeque impenderetur; nunc ita uſuvenit, ut neſcio quibus præſtigiis inducti homines, etiam ſancti, totum ferè tempus volvendis & revolvendis peccatis, ſine ullo fructu aut merito, & interim vix temporis momentum unicum, præſtantiſſimis illis actibus tribuant. Sic dum ad Sacerdotis genua accedendum eſt, leviter percuſſo pectore, totum ſeſe putant verè pœnitentis expleſſe officium: interim quod erat planè præcipuum, actum eſt perfunctorie. Stylum itaque mutet ſi quis ſic egerit: ſpatium temporis, quod vanæ diſcuſſioni & evagationibus fartæ datum eſt hactenùs, ei detrahat; contritionique eliciendæ, peccatis deteſtandis, miſericordiæ Divinæ exorandæ tribuat impoſterum; & ſic ordinata erunt omnia, & proportione debitâ, commodè expenſa.

multum verò actibus Contritionis, Amoris Divini &c.

REGULA II.

Quomodò ſcrupuloſus de actionibus præteritis judicare debeat.

50. DE his quidem nihil ſingularè dicendum ſupereſt præter ea, quæ Tractatu 8. diximus. Tamen ut ab his ad alios gradum faciam, & quia materiæ ſimilitudo id requirit, dico, conſtantiſſimam & unanimem Theologorum eſſe ſententiam (& quia omnium eſt, neminem cito) ſcrupuloſum hominem (talem autem reputare ſe debet, quiſquis à Confeſſario talis judicatur) non poſſe de actione ſuâ ſtatuere quòd ſit mortalis, niſi quam judicat ſine ullo examine, ſine ullâ præviâ conſultatione, indubitanter & certò, mortali crimine innodatam. quòd ſanè de adulterio à ſe commiſſo facilè quis judicaverit. Quod quidem alio modo explicant Theologi; dum omnes aſſerunt, tam manifeſtè eis de crimine debere conſtare, ut jurejurando, ſi neceſſitas id exigeret, ſcelus commiſſum pro judicio & foro publico poſſint audeantq; affirmare, ſaltem coram Deo ejusve Vicario Sacerdote. Hoc verò ſi non audeant, judicium quod de ſe ferunt, eſſe nullum: unde manifeſtum eſt, quotieſcumque ipſis dubitatio inciderit,

Scrupuloſus non poteſt mortale judicare niſi de quo certus eſt, ſic ut id jurare audeat eſſe commiſſum.

ſeu de actione quæ peccato eſt obnoxia à ſe commiſsâ, ſeu de peccato cognito & admiſſo cùm de actione ipsâ conſtat; ſemper, inquam, quoties judicium ratum non eſt & fixum, ſtatuere poſſe, imò & debere, neutiquam à ſe peccatum: & ſi dubitatio occurrerit, blaſphemis, impudicíſque cogitationibus aut motibus, conſenſus datuſnè ſit an denegatus, denegatum eſſe decernat, decretumque mordicus teneat, neque ullis ſeſe mentis agitationibus patiatur à ſententiâ latâ dimoveri. Rationem illicò novam dictis dabimus, quâ veteres confirmemus. Infra. n. 55.

REGVLA III.

Quomodò etiam non ſcrupuloſus, ex opinione probabili, de actionis præteritæ bonitate aut malitiâ debeat judicare.

Pro ſe ſententiam benignam ferat.

Non ſunt confundenda, in hac materiâ, probabile & dubium.

PRodiit nuper Diſquiſitio Theologica, an peccata mortalia dubia ſint in Confeſſione Sacramentali explicanda; auctor eſt Franciſcus Faruacques. De quæſtione propoſitâ agemus Tractatu 15. Sed quod nunc ad rem meam facit, eſt quòd non *putet ſcrupuloſè hic diſtinguendum dubium à probabili: quomodò nonnulli*, inquit, *dubium non vocant, niſi cùm intellectus hæret, & omnis omninò aſſenſus ſuſpenditur*: idque allatis aliquot juris textibus, planum facere fruſtrà nititur. Ego verò non *ſcrupuloſè* ſed verè & Theologicè, non cum *nonnullis* quaſi pauci ſint, ſed cum pleriſque auctoribus; nec rurſus cum *nonnullis*, quaſi exiguæ auctoritatis ſint, ſed cum graviſſimis Theologis, cenſeo maximum eſſe diſcrimen, dubium inter & probabile; neque hæc confundi ab aliis ſeu *nonnullis*, niſi ut tenebræ offundantur ſententiis celeberrimis, eaſque trahant in invidiam, dum quidquid dicendum eſt de dubio, id ipſi etiam probabili opinioni volunt impingere. Verùm id jam diſcuſſimus, cùm de probabili actum eſt ſententiâ. Differentia autem poſitâ, & ritè intellectâ quam inter opinionem probabilem Tract. 4. §. 2. & dubium Tract. 6. §. 1. poſuimus. 51.

Farvacq. in diſqui. Theolog. Præfat. n. 5 & 7.

Dico,

Qui probabiliter opinatur ſe non peccaſſe, poteſt & debet judicare ſe formaliter non peccaſſe.

52. Dico, quod qui bonâ fide ex probabili ratione opinatur ſe actionem peccato obnoxiam non commiſiſſe; aut ſi commiſerit tamen non peccaſſe aut ex ignorantiâ, aut incogitantiâ, aut quocumque demùm modo; ſtatuere certo poſſe ſe formaliter non peccaſſe, ſeſeque ab omni culpâ poſſe abſolvere. Addo ego, hoc ſi poſſit, omninò etiam debere. Et primò, quod poſſit decernere à crimine ſe eſſe innoxium, hoc quidem ex iis quæ de probabili opinione diximus, manifeſtum eſt. Adeo ut Cardinalis Lugo diſertè aſſerat, *hunc non teneri ad confitendum illud quod probabiliter judicat ſe vel non feciſſe, vel non peccaſſe mortaliter in illo.* Et quidem aſſerit id communiter ab omnibus doceri. Rationemque hanc addit, quia jam ſequitur judicium probabile; quod ſicut in aliis materiis, ſic etiam in hâc ſufficit ad obſervandum præceptum. Quod ſi autem judicium probabile, quo à Confeſſionis præcepto abſolvitur, ſequi poſſit, non eſt quod judicio probabili, quo noxam non eſſe contractam ſtatuit, non poſſit tutò acquieſcere, & innocentem ſe reputare, donec omnimodis probetur nocens. Quòd ſi autem pro innocentiâ ſententiam ferre poſſit, ſanè debet; cùm nulla jura patiantur hominem criminis condemnari, niſi eum qui commiſſi manifeſtè eſt convictus, ut mox pluribus exequemur. Hinc enim ad dubium crimen dijudicandum gradum facio.

Lugo de Pœnit. D 19. ſect. 2. n. 58.

REGULA IV.

Quid judicandum dum dubitatur an actio commiſſa ſit, cui certò ſcitur peccatum annexum. Iudicandum eſſe non commiſſam.

Proponitur quæſtio, ejuſque difficultas.

53. Furtum exempli gratiâ, aut perjurium, nemo dubitat quin ſit peccatum. At verò dubitat quis an id olim commiſerit, neque quidquam in alterutram partem, ne probabili quidem ratione poteſt ſtatuere. Quid hic aget ſui non incurioſa Conſcientia? In dubio, inquies, tutior pars eſt eligenda. Ita ſanè ſit. Sed quænam in hâc dubitatione pars eſt dicenda tutior? Tutiuſne eſt ſtatuere peccatum eſſe, cùm fortè peccatum non ſit;

In dubio æquale eſt utrimque periculũ aberrandi ab eo quod verum eſt.

quàm peccatum non agnoſcere, cum fortè peccatum ſit? Atqui utrobilibet errari poteſt perperàm judicando, cùm res dijudicanda, incerta prorſus ſit & dubia. Quid ergo hîc tutum eſt, ubi utrimque idem eſt à vero aberrandi periculum? Et an tum demum ero tutior & ſecurior, cùm furem aut perjurum me fuiſſe judicavero, quàm cùm pro innocentiâ meâ tulero ſententiam? Quis hæc intelligat? Deinde iſtud quæro, an ſi de alieno furto aut perjurio, mihi tanquam judici foret judicandum, neque tamen delicti probationes eſſent niſi dubiæ, certam mihi licitum foret ferre ſententiam & decernere, factum videri? Minimè inquies. Quo ergo jure, dum dubium eſt, certi me criminis poſſum arguere? aut quo pacto æquus mei ſum Judex qui ſic alium judicando forem iniquiſſimus? Rurſus ergo peto quæ pars in hoc dubio ſit eligenda, ut eligatur tutior? Aliquid enim ſtatuendum eſt, ad Conſcientiæ tribunal legitimum delata cùm ſit res, atque actio inſtituta.

Qui dubitat de facto, debet judicare non feciſſe.

Dico ergo dum factum eſt dubium, Conſcientiam non tantùm poſſe, ſed & debere ſeſe liquidò abſolvere, & furti v. g. aut perjurii de quo incidit dubitatio, innocentem ſeſe declarare, & dicere, Non feciſſe. Etenim ſic ſtatuo, quod multis jam ſæpiùs exegimus, Conſcientiam Judicem eſſe actionum ſuarum & quidem legitimè à Deo inſtitutum. Videamus ergo quodnam Judicis in condemnando aut abſolvendo reo ſit officium. 54

Jura enim benigniorem partem à judice in dubio amplectendã eſſe ſtatuunt.

Iſtud certè apud omnes in confeſſo eſt, Judicem, ut æquus ſit, ſecundùm jura, præſertim quæ natura ipſa aut communis gentium acceptatio inſtituit, ſententiam ferre debere. Secundò neminem pronuntiari poſse reum, niſi ſecundùm allegata & probata. Jam verò, de hac quæſtione quid ſtatuunt jura? Ego certè ff. de Regulis juris. Reg. 3. Juriſconſultum dicentem audio, *ſemper in obſcuris, quod minimum eſt ſequimur.* Minus autem, imò nullum malum eſt non peccaſse, graviſſimum autem eſt peccaſse. Rurſus Regulâ. 56. *Semper in dubiis benigniora præferenda ſunt.* Benigniùs autem eſse abſolvere, quàm condemnare, nemo negaverit. Denique cùm tutiorem partem in dubio ſemper eligendam eſse velint quidam, per me licet; ſed audi quid ibidem edicat Regula 192. *In re dubiâ benigniorem interpretationem ſequi non minùs juſtiùs eſt, quam tutiùs.* Itaque ſecundum jura, qui benigniùs de factis à ſe dubiis ſtatuit, tutiorem 55

ff. de Reg. juris Reg. 9.

ibid. Reg 56.

ibid. Reg 192.

partem

partem amplectitur: tutiorem enimverò, quia facit quod juſtius eſt. Nam ut alia ferunt jura, habendus eſt innocens quiſquis nocens non probatur. Ita autem de alieno facto judicandum eſſe à Judice, cùm ea quæ nemo in controverſiam vocat, ſtatuant jura; certè non eſt quòd ab iis diſcedendum putem in meâ cauſſâ, cujus factus ſum judex. Neque eſt quòd in aliis abſolvendis ſim benignior quam in meipſo, dum utrobique æquè bonâ fide agitur. Non itaque mihi poſthac in hâc quæſtione quiſquam objiciat: *In dubio partem tutiorem eligendam eſſe.* Nam uti faſſus ſum Tractatu 6. §. 2. dum res agenda eſt præ manibus, dubiumque eſt an peccato ſit obnoxia, atque adeò in deceptationem venit, exhibendane ſit ea actio, an omittenda; tutiorem eſſe partem quæ rem faciendam non eſſe ſtatuit, eamque omnimodis eligendam: ita nunc dico, quando de actione præteritâ incidit dubitatio facta an ſit an non facta; ſi facta, ſcelus ſit, tutius eſſe dijudicare *Factam non eſſe*: & quidem ideò *tutius* eſſe hoc judicium, quia *juſtius*. Ita edicunt jura: *In re dubiâ benigniorem interpretationem ſequi non minùs juſtiùs eſt quam tutiùs.* Juſtiùs id autem eſſe, præſertim in cauſſâ criminis, viſum eſt ulteriùs demonſtrare.

56. Etenim alterum quod à legibus Judici præcipitur, eique ex impoſito incumbit munere, eſt de reo ſtatuere, non pro ſuo arbitrio, ſed ex allegatis & probatis. A probationibus autem ſuſpiciones longiſſimè repelluntur. L. Abſentem. ff. de Pœnis. *Sed nec ſuſpicionibus debere aliquem damnari, Divus Traianus Aſſidio reſcripſit. Satius enim eſſe impunitum relinqui facinus nocentis, quàm innocentem damnari.* Rurſus ut alia lex habet, *Factum in dubio non præſumitur ſed demonſtrari debet.* Quòd ſi verò roges, quæ tandem ſint allegata & probata, quæ judex in reo condemnando ſequi debet, & ſine quibus non poteſt legitimè & juſtè decretoriam facti ſententiam ferre, in promptu eſt reſponſio. Ea, ut loquuntur & ſentiunt omnes, debent eſſe *ipſâ luce meridianâ clariora.* Ita Bartolus ad l. Abſentem. ff. de Pœnis. Leſſius, Covarruvias, Baldellus, Caſtropalao, Maſcardus infra adducendus, & paſſim omnes Theologi & Juriſconſulti. Atque adeo ſeverè id à Judice obſervandum aſſerit Leſſius, *ut ne quidem* (ejus ſunt verba) *ex indiciis, quæ Doctores vocant indubitatis, quis condemnari poſſit. Vt ſi quis viſus ſit, inquit, facie pallidâ, cum gladio cruen-* to

Dū actio agenda eſt & dubitatur de ejus malitia, tutior pars eſt eam omittere, eaq; ſequenda. Dum dubium eſt an facta ſit actio quæ eſſet peccaminoſa, tutior pars eſt quæ factã non eſſe judicat: & hæc ſequenda. Item probationes contra reum debent eſſe evidẽtes, non verò dubia.

L. Abſentem ff. de Pœnis.

Bartolus in legem ſupradictam.

Leſſ. de jure c. 29 dub. 7.

to domo egredi habente unum tantum aditum , *& ibi reperiatur aliquis recens interfectus* ; condemnari is non poteſt , niſi aliæ probationes acceſſerint, quæ factum certum faciunt. Idem approbat Julius Clarus in practicâ criminali, & Baldellus in terminis.

Jul Clar. in practica cri. l. 5 q. 20. & 21. Bald. de Conſc. l. 4. diſp. 15. n. 10.

Si probationes utrimque æquales, abſolvendus reus.

57. Hinc rectè inferunt Doctores, quòd ſi probationes ab utrâque parte æquales ſint, ſententiam debere ferri pro reo. c. ex tuis litteris. De Probationibus. *Quod ſi ambarum partium teſtes ſint æque idonei, poſſeſſoris teſtes præferuntur : cùm promptiora ſint jura ad abſolvendum, quàm ad condemnandum.* Quod quidem in cauſâ criminis longè ampliorem locum obtinet, in qua accuſatus innocentiæ ſuæ poſſeſſionem obtinet, donec ſententiâ juſtâ depulſus ab eâ fuerit. Denique iſtud etiam addunt viri graviſſimi, etiamſi accuſatoris probationes probabiliores longè ſint, quàm quas pro ſe adfert reus ; in criminalibus tamen, pro rei ſtandum eſſe innocentiâ. Quandoquidem allegata & probata , ipsâ meridianâ luce clariora eſſe debere ſtatuant jura, & totius orbis comprobatio. Ita præter Salas, Villalobos, Salon, Baldellum Theologos , multis allatis Juriſconſultorum teſtimoniis docet Maſcardus de Probationibus. Atque hæc quidem de omni crimine intelligenda ſunt, præterquam de paucis caſibus in jure expreſſis. v. Baldellum 5. n 12.

c. Ex tuis litteris. De Probationibus.

Imo etiamſi accuſatoris rationes ſint probabiliores

Maſcar. de probat. cóc. 497. n. 1.

Hinc probatur noſtra ſententia.

58. Hinc demùm iſtud conficio argumentum. Nemo Judex accuſatum me facti, aut ex meris ſuſpicionibus , aut ex ratione veriſimili, aut ex indiciis indubitatis quamdiu tantùm ſunt indicia, (id eſt ad ulteriorem indagationem duces & viæ) neque ex probationibus quæ tantùm ſunt probabiles , quantumvis meis quibus factum negare contendo probabiliores; nemo inquã, quamdiu cauſa non eſt ipsâ meridianâ luce clarior, id eſt legitimè comprobata, me criminis juſtè poteſt condemnare. Igitur ſtantibus pro foro Conſcientiæ iiſdem circumſtantiis , nec ego id poſſum. Rurſus ; deficientibus quæ rem clarè & evidenter evincant probationibus , judici incumbit reum abſolvere : ita ſtatuunt jura, ita Gentium habet conſenſus ; neque à Canonibus quidquam in his conſtitutionibus juris eſt immutatum : comprobatæ ſunt quinimo & Pontificum auctoritate , imò & uſu praxique ordinariâ & Eccleſiaſticâ confirmatæ ; igitur & hoc jure ſtandum eſt in foro Conſcientiæ , & meipſum debeo furti aut perjurij

rii dubii, hoc eſt criminis de quo non conſtat an commiſsum ſit, non dubiè, ſed indubitatim abſolvere, meque per Conſcientiæ ſententiam, innocentem facti declarare. Ita quidem ſentio, donec mihi, judicem internum externumque inter quid interſit in ſimili planè cauſsâ, clarè dilucidèque exponatur. Certè, qui de facto dubio me abſolvo, in dubio tutiorem partem ſequor, ſequor etenim ut jam oſtenſum eſt juſtiorem.

REGULA .V.

Quid judicandum, quando de facto aut de actione exhibitâ conſtat, dubitatur autem an in eâ peccatum ſit.

59. Reſtat id denique explicandum, quæ tandem ferenda ſit ſententia, dum de actione ipsâ planè quidem conſtat; at verò, cùm eâdem peccari poſſit & non peccari, dubitatur an cum peccato commiſsa ſit res. Exempli gratiâ. Magno quis iræ impetu ſubitò perculſus, ſubitâ etiam adverſarii occidendi cogitatione abreptus eſt, imò & vindictę ſumendæ aliquod habuit deſiderium. Rurſus conſpectâ, aut forte, aut etiam prudenter alterius ſexus ſpecie, aut certè ejus objecto phantaſmate, in deſiderium alienæ formæ quis exarſit. De re conſtat, neque dubitationi locus relinquitur, exarſiſse. At verò quia abſque ullo liberæ voluntatis cońſenſu, intra primò-primos motus ſtare poteſt tota hæc Voluntatis vacillatio, atque adeo ſine peccato: & rurſus quia à primis ſpontaneiſque, aut neceſsariis hujuſmodi motibus, ob naturæ infirmitatem, ad liberum voluntatis conſenſum facillimus eſt prolapſus; dubitatur deinde an motibus illis à Voluntate conſenſum ſit an non conſenſum: ac proinde peccatumne ſit an non peccatum; neque ulla datur quæ utramlibet partem evincat ratio. Quid hìc aget Conſcientia, Judicis munere ut ritè defungatur? Perplexos habet hic dubitandi modus plurimorum animos, eſtque inter homines virtutis ſtudioſos ſanè frequentisſimus: & cùm ad deponendam dubitationem non valeant mentem expedire, moleſtiâ porrò conficiuntur gravisſimâ. His ergo cùm alia deſint, ut certi quid in re dubiâ ſtatuant, uti Tract. 6. §. 5.

Proponitur quæſtio.

6. §. 5. dixi, ad præſumptionis cenſeo confugiendum eſse adminicula.

60. Quod rurſus ut ritè fiat & legitimè, animadvertendum eſt duo eſse hominum genera. Vnum quidem eorum qui ita conſtituti ſunt animo, ut nullum deliberatâ voluntate aut malitiâ, lethale crimen facilè ſint commiſsuri; illudque, imò prima ejus veſtigia, morte ipſa pejùs exhorrent: unde etiam fit, ut paſſim ejuſmodi illecebris peccatorumve incitamentis, validè ſoliti ſint obſiſtere, iiſque bellum indicere. Hos ergo ſi ejuſmodi obrepat conſensûs fortaſſe dati dubitatio, cenſeo ſine ullâ animi hæſitatione poſſe ſtatuere conſenſum fuiſſe denegatum, & ab omni crimine immunes ſe. Nam ut iura ſtatuunt, *Præſumptio habetur ex conſuetis, & in dubio, id cenſendus eſt egiſſe quis, quod ſolitus eſt agere.* Solitus autem cùm fuerit ejus generis ſuggeſtionibus ſe opponere, non eſt quòd à conſuetudine tam inveteratâ ſeſe ſtatuat deſciviſſe. At quid ſi plerumque iis ſolitus obſiſtere; nonnumquam tamen etiam ſuccubuiſſe conſtet? Aio nihilominus à crimine contracto ſe poſſe abſolvere: nam ut Juriſconſultus rectè ſtatuit, *In obſcuris inſpici ſolet quod veriſimilius eſt, aut quod plerumque fieri ſolet.* Præclarum, licet in aliâ materiâ, quod tamen & huic mirè convenit, nobis exemplum dubia dijudicandi, ſuggerit Vlpianus. *Semper*, inquit, *in ſtipulationibus, & in cæteris contractibus id ſequimur* (nempe judices) *quod actum eſt. Aut ſi non pateat quod actum eſt* (en noſtram quæſtionem) *erit conſequens ut id ſequamur, quod in regione in quâ actum eſt, frequentatur. Quid ergo ſi neque regionis mos appareat, quia mos varius fuit? Ad id quod minimum, redigenda ſumma.* Non eſt, quod hæc materiæ meæ ſtudioſiùs applicem; manifeſta eſt res.

Qui graviter peccare non ſolent, in dubio judicent ſe non peccaſſe.

Nam pro ipſis ſtat præſumptio & conſuetudo.

* de reg. Juris reg. 114. Ibid. reg. 34.

61. Iſtud tantùm addo, hinc etiam patère ad liquidum, quòd cùm ab hujuſmodi hominibus revocatur in dubium, mortalenè commiſerint peccatum an veniale; id eſt, imperfectumnè dederint inſtigationi malæ conſenſum, an verò perfectum deliberatumque; veniale tantùm fuiſſe commiſſum, debere decernere, neque maiori noxæ aut pœnæ ſe eſse obnoxium. Nam eo in eventu, *Ad id quod minimum, redigenda ſumma* debiti.

Et ſi dubitent an veniale an verò mortale peccatum commiſerint, judicent ſe veniale.

Atque horum omnium rationem ulteriorem indaganti, hæc occurrit, cui prudens animus facilè acquieſcet. Cùm enim virtutis

Et tales ſi vere pec-

tutis omnis ſanctitatiſque curioſæ ſint admodum illæ mentes; magnoque peccati mortalis odio munitam habeant animam; ſanè numquam tanto corripientur malo, quin & horrore tam inviſi ſpectri percitæ, ejuſdem etiam commiſſi phantaſiam, & quidem altè memoriæ impreſſam, à perpetrato crimine ſint ablaturæ. Quis enim monſtro horrido vehementer perculſus, ejus memoriam facilè amiſit? quis non ejus ſecum, & quidem longo tempore circumfert imaginem? Certè qui tam facilè ſpectri obliviſcitur, ut etiam dubitet an adſpexerit, non multùm illo perculſum fuiſse cenſendus eſt. At verò cùm virtutis ſtudioſus, ſummopere peccati mortalis virus averſetur, atque adeò execretur; profectò ſi de eo in animam admiſſo tantùm dubitet, nullo modo credibile eſt in animæ atrium, monſtrum irrepſiſſe tam terribile, mentique virtutibus exercitæ tam formidabile: manifeſta enim reliquiſset in memoriâ impreſſa veſtigia, quæ admiſſi in interiora monſtri, dubitationem omnem tollerent. Hinc fit, ut qui ſic animo conſtitutus de peccato commiſſo tantùm poteſt dubitare, hoc ipſo dubitandi genere patefaciat, non peccaſſe. Sic ergo dubitando, dubium tollitur. Hoc autem ſublato, non eſt quod Conſcientiam remoretur, benignamque pro ſe ferendam ſententiam poſthac impediat.

ceſſent mortaliter, id serò recordarentur.

Quod probatur ex naturâ horroris.

63. Eſt & alterum prætereà genus hominum, quibus nulla aut exigua Dei aut ſalutis eſt curatio; qui ultrò ſeſe graviſſimis criminibus ingerunt, eorumque fomenta ſtudioſè venantur, excitant ſua ſponte phantaſmata quibus pereant: denique uti Job eos deſcribit; *Bibunt quaſi aquam iniquitatem*, nulloque ſcelerum horrore tenentur; diligunt quinimò maleſanas delicias, eaſque nullo Numinis metu, avidè, cùm occurrerint, amplectuntur. Hi ſanè, ſi quando dubitatio inciderit an motibus primo-primis, ſuggeſtionibusque impudicis conſenſum præbuerint an denegarint, ſine ullo prorſus angore animi, aut à vero aberrandi metu, poſſunt decernere, haud dubiè peccaſſe ſe. Validiſſima enim, *habetur præſumptio ex conſuetis*: & ut antè citatus Juriſconſultus egregiè: *Si non pateat quod actum eſt, conſequens eſt ut id ſequamur, quod in regione, in quâ actum eſt, frequentatur.* Et verò ſi nil niſi lolium tellus tulerit hactenùs, enaſcentem fortè herbam quis niſi inſanè judicet balſami ſurculum eſse, aut floris calamum,

Job. 15. v. 16.

Magni peccatores & qui plerumque tentationibus ſuccumbunt, in dubio judicent ſe peccaſſe

Yy 2 qui

qui nonniſi cultiſſimis hortis innaſcitur? Quod paludibus increſcit, arundinem puta & vilem algam: neque quod iſthic dubiæ fidei emittit folia, roſetum voca aut quercum: nam quamvis tibi dubitare ſit collibitum, tamen *Præſumptio habetur ex conſuetis.*

Si peccator illi tentationi reſtitiſſet, id ſanè recordaretur.

Præſumptioni autem magnum robur exinde accedit, quòd cùm impudicis ſuggeſtionibus fortiter reſiſtere inſolita res ſit ejuſmodi hominibus; ſanè cùm inſoliti tenaciſſima ſit memoria, actus tam heroicus clariſſima impreſſiſſet memoriæ ſui veſtigia. Vnde cùm dubia ſit eorum mens, an reſiſtendo, virtutem tam eximiam ipſiſque inſolitam exercuerint, evidens id eſt indicium, actum fuiſſe more ſolito, cumque impudicæ impreſſioni penitùs ceſſiſſe. Quòd verò ex aliâ etiam parte, memoriam conſensûs dati, peccatique in animam admiſſi ſpeciem non habeant, id ſanè mirandum non eſt: nam ut vulgò dicitur, ab aſſuetis non fit paſſio, nullamque aut valde debilem ſui ſpeciem imprimit res quæ ſpectatur quotidie. Ea quam ante habuit, ſufficit phantaſiæ, neque novam ſibi affingit, ubi nihil admodùm fit novi aut inſoliti. Hinc fit, ut qui moloſſum, quantumvis ferocem & horridum, quotidie in conclave admittere, eique ſolitus eſt abblandiri, non facilè recordetur an & quoties atrium ſubierit nudiusquartus: recordaturus profectò, ſi quem catenâ validè religatum in ergaſtulo detinebat, effracto carcere domum ſubire, atrium per vim perfringere, ſeſeque rabido ore impetere perſenſiſſet. Ita fit inquam. Toto mentis atrio, rabidas carnis Dæmoniſque ſuggeſtiones pervagari paſſim & impunè permittis tu; allicis quinimò & evocas, iiſque blandè colludere tuæ quotidie ſunt deliciæ: quid ergo miraris jam tibi evidenter non occurrere, an exactè tali horâ & die monſtro tibi non inſolito manus dederis, eique num colluſeris? Ab aſſuetis, inquam, non fit paſſio. Jam verò cùm exiguæ quædam ſceleris admiſſi in tuâ memoriâ ſuperſint reliquiæ, ob quas tibi movetur dubitatio; hoc mihi rurſus indubitatum eſt indicium, peccati monſtrum in animam irrepſiſſe, cùm in te, homine à ſceleribus aliàs minimè abhorrente, tantilla licèt veſtigia ſui impreſſerit. Nam ut tuus fert genius, animæque ſceleribus aſſuefactæ conſtitutio, niſi certò peccatum fuiſſet, ne minima 64.

quidem

quidem tibi mota foret peccati dubitatio. Itaque eo ipſo quòd dubites, peccaſſe te non dubita.

65. Atque hæc ſunt quæ de Conſcientiæ examine, peccatiſque dijudicandis occurrebant. Quomodò in Confeſſione exponenda, Tractatu 15. dicemus. Interim ex hâc quam fecimus, non probabilis tantùm à dubio, ſed & ipſius dubij diſtinctione, credo patêre jam, nonniſi temerè ea confundi; neque aptè ſententiam univerſim pronuntiari eandem, de rebus naturâ diſſimilibus. Diſtinctio ſanè quæſtionis in ſua membra, uti claritatis, ita ſapientiæ mater eſt. At verò, uti S. Maximus, quem mihi auctor ipſe diſquiſitionis Theologicæ in manus porrigit: *Dicere quidpiam & non diſtinguere priùs ſignificata in eo quod dicitur, nihil eſt aliud quàm omnia confundere; & ea ſtudio relinquere operta, de quibus quæritur; quod eſt alienum à viro diſſerendi perito.* Ita D. Maximus, breviter, & verè.

QVINTVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Voluntatem peccatis implexam ad ſcelerum pœnitentiam ducere.

TRACTATUS XII.

DE CONTRITIONE PERFECTA.

Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. *Ad Hebr.* 4. *v.* 6.

Deum ad gratiam ſcelerum peccatori præſtandam, ex ſuâ parte eſſe propenſiſſimum. Ex parte peccatoris tantùm requiri ut ad Deum redeat. Reditur autem per Contritionem. Exponitur ex Tridentino, quid ſit Contritio perfecta, quæ oritur ex amore benevolentiæ Dei dilecti ſuper omnia. Quâ ratione excitandus ſit hic amor, ut ſit ſuper omnia. Denique exponuntur ea quæ ad exercendam Contritionem ſunt neceſſaria.

PROOEMIVM.

DVras Judicis in ſcelera legitimè inquirentis partes, egit Conſcientia. Et quod peſſimum eſt, in lucem prodierunt omnia, quæ longo temporis tractu commiſſa, & aut oblivione obliterata, aut per contemptum diſſimulata fuerant crimina. Quid jam aget peccator deprehenſus & quidem à ſe? negare non poteſt ſcelera: multò minus ea defendere. Quid ergo miſero reſtat? ſanè

ſanè aut præſtanda eſt criminibus gratia, aut res eſt prorſus deſperata; percundum eſt penitus. Hoc ergo quintum eſt Conſcientiæ officium: dum totâ turbatum eſt domo, pacem domeſticam componere, & malè diſſolutam concordiam redintegrare. Offenſus eſt Deus, minas ſpirat, ſupplicia intentat. Reus eſt homo, & ſuâ quinimo ſententiâ condemnatus. Ab hoc prætorio nulla datur exceptio, appellatio prorſus nulla. Juſtitiæ tribunal eſt, & quidem ſupremum. Igitur judicio confici res cùm non poſſit, adeundus profectò eſt *cum fiduciâ thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur*, ut commodùm monet Paulus. At quâ fiduciâ? non aliâ certè, quàm quòd cum Deo in gratiam planè inflexo res nobis ſit futura: & quidem cum Patre tam benigno, ut peccatorem hominem, offenſus ipſe, ad ſe invitet humaniſſimè, gratiamque ultrò offerat, etiam non rogatus. Et hoc quidem fiduciæ faciendæ, peccatori primùm inculcabimus, ne de re bene gerendâ, per ignaviam deſperet. Deinde exponemus, quem habitum ad thronum gratiæ acceſſurus, debeat aſſumere, quos vultus induere, denique quid ſit agere ſceleris verè pœnitentem. Cùm vero duplex ſit pœnitentia, perfecta una quæ Charitate, imperfecta altera, quæ non niſi Sacramento perficitur, ut mox videbimus; hanc in ſequentes duos Tractatus differentes, illam, id eſt perfectam Contritionem, & quidquid ad ejus naturam ſpectat, dilucidè nunc explicabimus.

ad Hebr. 4. v. 16.

§. I.

Peccatori nullum facti aut juris remedium ſupereſt; nec quidquam reſtat, niſi ut gratiam commiſſi ſceleris à Deo petat. Adeat itaque thronum gratiæ.

1. DEſperata prorſus cauſſa eſt, ſi cauſſam meam, hoc eſt naturæ depravatæ miſerrimam conditionem propugnare contendo, & lite rem evincere. Infelices filii prævaricatoris Adæ, iræ infauſta ſoboles! Quid intumeſcis, quid animos geris infelicitati tuæ impares? quin tandem aliquando miſerias tuas agnoſcis, tumorem reprimis, ſpiritusque aſsumis dignos te? Peccator

Peccator miſerum ſuum ſtatum intelligat, ne deinceps intumeſcat.

catores, Divinæ Majeſtatis læſæ convictus es, reus mortis es & quidem æternæ: & adhuc ſuperbus es miſer, te circumſpicis, tibique de ſorte tuâ gratularis? infelicem te, ſi te non intelligis; infeliciorem verò ſi te intelligis, & necdum ſapis! Sanè elatos quantumvis oculos ad naturam tuam vitiis corruptam deflecte, hominemque te comperies. Atque tum ego tibi triſte iſtud cum Jobo oggeram: *Quid te elevat cor tuum, & quaſi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid tumet contra Deum ſpiritus tuus? ..... Etenim quid eſt homo ut immaculatus ſit, & ut juſtus appareat natus de muliere? Ecce inter Sanctos ejus nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu ejus: quantò magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quaſi aquam iniquitatem?* Abominabilis autem cùm ſit homo, quid frontem explicas? ſordibus oblitus, quid ſuperbis hoſtis Dei, quid tibi de tuâ virtute polliceris? Neſcio ſanè ad hæc quid reſpondeam, nec quò me infeliciſſimus peccator convertam ſatis ſcio. Sceleſtum me negare non poſſum, & tamen fateri erubeſco. Quem enim, niſi quem ratio deſtituerit, non pudeat obedientiam denegaſſe tam Sancto Numini non niſi æquiſſima imperanti, & bellum indixiſſe tanto Deo? Neque tamen impudentiam tam effrænem inficiari poſſum: legitima in omnem à me anteactam vitam inſtituta eſt inquiſitio; nec ab hoſte meo, ſed ad Conſcientiæ propriæ tribunal, criminum convictus ſum & quidem à meipſo. Ipſe ego & reus fui, & actor, & teſtis ſcelerum, ac denique Judex meus. Non eſt quod abnuam; non eſt quod ad aliud tribunal appellem. Veriſſimum eſt iſtud Davidicum, *Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me. Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. Miſer factus ſum & curvatus ſum uſque in finem, totâ die contriſtatus ingrediebar.*

Job. 15. v. 2 & ſeq.

Peccata ſua negare non poteſt.

Pſalm. 37 v. 5. 6. 7.

2\. Miſerum me! an datur aliquis effugio locus? quid enim ſonti, & tot ſcelerum reo reſtat, niſi fugere, & ſe tam juſtæ iræ ſubducere offenſi Dei? Sed vana ſunt hæc conſilia. Nam uti rectè monet David. *Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? ſi aſcendero in Cœlum, tu illic es. Si deſcendero in infernum, ades. Si ſumpſero pennas diluculo, & habitavero in extremis maris; etenim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextera tua.* Vbique autem ſi ſit manus offenſi Dei, quò tandem fugies, vindictam ut effugias?

nec judicem Dei effugere.

Pſal. 138. v. 7. & ſeq.

An

3. An fortè quæ negare non potes ſcelera, jure facta vis contendere, aut cauſſam tuam ratione aliquâ comprobare? Heu me! non defenſoribus eget cauſſa tam perdita. Offenſus eſt Deus, & quidem toties, & modis quidem tam indignis; quid hic pro ſe dicet miſerum terræ pondus? quâ tandem fronte factum excuſabit, mortalis abjectus, & tamen projectè ſceleratus? *Verè ſcio quòd ita ſit, & quòd non juſtificetur homo compoſitus Deo. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei reſpondere unum pro mille.* Nolo ſanè, nolo contendere ô ſumme Deus! *Non intres*, itaque, *in judicium cum ſervo tuo; quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Nimis exacta ſunt judicia tua Domine, & nimis iniqua eſt cauſſa mea. Sanctus es tu, & *æquitas judicia tua*; major eſt autem iniquitas mea, quàm ut æquitati tantæ poſſit adæquari. Ad hanc ſi provoco, perditus omnino ſum, qui mortis ſententiam mecum fero. *nec ſcelera ſua defendere.*

Job. 9. v. 2. 3.

Pſal. 42. v. 2.

Pſal. 118. v. 75.

4. Quò ergo me convertam? quid rebus tam afflictis ſupereſt conſilii? Non aliud ſanè quàm ut à judicii ſeveriſſimo prætorio, ad thronum gratiæ cauſſam provocem. Etenim: *Advocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum juſtum; & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Hâc certè patet unica ſalutis via; unicum hoc remedium tantis malis. Itaque ut commodùm ſuggerit Apoſtolus: *Habentes Pontificem magnum qui penetravit cælos, Ieſum filium Dei, teneamus Confeſſionem.* Fateamur ſcelera noſtra quæ nec negare poſſumus, nec legitimè excuſare: *non enim habemus Pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris; tentatum autem per omnia.* Novit ipſe quid ſit homo, humanas miſerias reipsâ expertus. Sic eſt: ſed quid deinde? *Adeamus ergo*, ſubdit Apoſtolus, *cum fiduciâ ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Opportunum enimverò auxilium, quod nobis præſtat ſanguis Dei, *Sedes gratia eſt*, inquit Chryſoſtomus, *in quâ nunc ſedet Deus, non ſedes judicii.... Benè dixit in auxilio opportuno. Si enim nunc accedas, accipies & gratiam & miſericordiam; opportunè quippe accedes: ſi autem tunc acceſſeris, (cùm ſcilicet eundum erit in judicium) nequaquam. Intempeſtiva quippè erit acceſſio tunc: non enim erit tunc ſedes gratia. Vſque tunc, ſedebit Rex gratiam largiens; cùm autem venerit finis, tunc ſurget ad judicium.* Ita Chryſoſtomus. *Adeat ad thronum gratiæ.*

1. Joan. 2. v. 1. 2.

ad Hebr. 4. v. 14.

v. 15.

v. 16.

D. Chryſ. hom. 7. in c. 4. ad Hebr.

Zz Hoc

& miſericordiâ ſupplex petat.

Hoc ſi ita eſt, quid ultra dubitandum eſt? Adeamus ergo, ex Apoſtoli conſilio, cum fiduciâ thronum gratiæ, qui judicantis & offenſi Dei tribunal meritò exhorreſcimus. A Deo ſi fugimus, confugiamus ad Deum: & ab offenſo Numine ad miſericordiarum Patrem provocemus. Eamus, inquam, cum fiduciâ, ſed ut reos decet, & ſententiâ Conſcientiæ in primo tribunali condemnatos. Pœnitentis habitum, & compoſitionem, de gratiâ conſequendâ non deſperantis rei, præſcribit David. *Venite*, inquit, *adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum qui fecit nos; quia ipſe eſt Dominus Deus noſter, & nos populus paſcuæ eius, & oves manûs eius.* Non itaque deſperemus: peccavimus fateor; Deus eſt quem offendimus: ſed ipſe eſt Dominus, qui eſt Deus noſter; qui nec perdere vult figmentum quod creavit; nec perire quemquam de populo, quem redemit Sanguis Dei. 5.

Pſal. 94. v 6.7.

§. II.

Adeat autem peccator thronum gratiæ magnâ cum fiducia; gratiam enim offenſus Deus pœnitenti ultrò offert, eamque ſe daturum jurejurando pollicetur.

Deus pronior eſt ad gratiā ſcelerum ſanandā, quàm ad eamdem pœnitens peccator.

AVget profectò deprecandi fiduciam, quòd non tantùm, *Advocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum juſtum*, qui cauſſam noſtram agat, & teſte Apoſtolo, *etiam interpellat pro nobis*; ſed quòd Patris ipſius, quantumcumque offenſi, tam pium benignumque ſit ingenium, ut peccatoris miſericordiâ moveatur, quaſi ſi infelicitatis tantæ ejus quidquam intereſſet, hominisque, ſcelerum rei, miſeriis indoleret. Hoc eſt, quod D. Auguſtinus, ad tantam gratiæ criminum conſequendæ fiduciam, mortales excitat. *Nemo*, inquit, *de Dei pietate diffidat: quoniam maior eſt eius miſericordia quàm noſtra miſeria; & quiſquis ad eam toto corde clamaverit, exaudiet illum, quoniam miſericors eſt.* Audi nunc quæ ſubjicit, digna magno Auguſtino, non niſi magna de immenſo Deo deprædicante. *Tardius ſiquidem*, inquit, *ei videtur peccatori* 6.

Ad Rom. 8. v. 34.

D. Aug. l. de Spir. & litt.

peccatori veniam dare, quàm ipſi peccatori accipere. Sic enim feſtinat abſolvere reum à tormento Conſcientiæ ſuæ, quaſi plus eum cruciet paſſio miſeri, quàm ipſum miſerum compaſſio ſui. O verè Patrem miſericordiarum, fontem gratiæ! quam dum peccatoris perverſitas præpedit, ipſe tuus tibi genius exprimit, & natura commendat. Quis vultum tam benigni Patris exhorreſcat, niſi cui adhuc collibitum eſt tam bonum Patrem aſpernari.

7. Libet tamen (& verò quid dici poteſt in hoc rerum ſtatu jucundius?) libet inquam, tam pium Dei ad miſericordiam peccatori præſtandam proni genium, non ex alterius hominis humanæ ſorti fortè abblandientis, ſed ex ipſius Dei id de ſe teſtantis, & jurejurando confirmantis ore intelligere. Adeſte ergo quotquot eſtis orbe toto peccatores; non tantùm quos unicum crimen gravat, ſed & quos vetera tenent ſcelera, inveteratumque Dei odium & deſpectus immanis, in omnem abripuêre inſolentiam. Vos, inquam, quos longa per totam anteactam vitam contracta mala, in ultimam ſalutis conſequendæ deſperationem adegêre. Vos denique, qui ſub peccatorum ſordibus computruiſtis hactenùs, & cauteriatæ Conſcientiæ ulceribus contabeſcitis: aures erigite, audite non me, ſed Ezechieli Prophetæ mandata conſolationis pleniſſima, quæ ad Iſraëliticum populum deferat, dantem Deum. Immarceſcebat ſceleribus ſuis Iſraël; tantâque ſibi videbatur implexus perfidiæ ſuæ immanitate, ut de veniâ ſibi à Deo impetrandâ ſpem omnem deponeret, neque quidquam niſi perniciem ultimam expectaret. Indoluit profectò populi miſeriis, ejuſque indolentiæ quaſi ingemuit pius Deus. Malo itaque, ne ſerpat longiùs, medicinam facturus, animoſque abjectos erecturus, Ezechielem cum his mandatis ablegat. *Tu ergo fili hominis dic ad domum Iſraël. Sic locuti eſtis dicentes; iniquitates noſtræ, & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos tabeſcimus. Quomodo ergo vivere poterimus?* Hæc quidem vos, pro ingenio veſtro languidè & abjectè. Audiant nunc me, pro meo genio loquentem Deum. *Dic ad eos. Vivo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impii, ſed ut convertatur impius à viâ ſuâ, & vivat. Convertimini, convertimini à viis veſtris peſſimis; & quare moriemini Domus Iſraël? .... Impietas impii non nocebit ei, in quâcumque die converſus fuerit ab iniquitate ſuâ.... Si dixero impio, morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo .... vitâ vivet & non morie-*

Pollicetur Deus gratiam pœnitenti, & promiſsionē juramento confirmat.

Ezech. 33. v. 10

v. 11.

v. 12.

v. 14.

morietur. Omnia peccata ejus quæ peccavit, non imputabuntur ei; v.16.
judicium & juſtitiam fecit, vitâ vivet. Enimverò quid ad conſolandum peccatorem ſuavius, quid ad blanditias ei faciendas non ab offenſo, ſed vel ab amico Numine dici poteſt tenerius & amicabilius? quid pectus etiam ſaxo durius magis emolliat, quàm voces tam amœnæ? Eruderanda profectò eſt penitus hæc deliciarum vena: non enim fortaſſe, præ mœrore, percipis peccator quò hæc vergant.

Vivere ſe dicit Deus dum peccatoris miſeretur.

Vivo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij. Et quidem 8.
communis ea eſt Interpretum expoſitio, aſſeverantis Dei voces eſſe has, quinimo jurejurando confirmantis, ſe quoad in ſe eſt, vindictam ab inimico homine non expetere, ac proinde nolle mortem impij, quantumvis eam jure optimo mereatur. Hinc iſtud, *Vivo ego dicit Dominus*, hunc ſenſum habet. Tam verum eſt me nolle mortem impij, quàm verùm eſt me Deum vivere, qui vitæ omnis fons ſum & origo. Equidem de veritate ſententiæ nullus dubitat. Tam enim certum eſt Deum peccatoris miſereri, quàm Deum vivere; quandoquidem non aliàs ſibi adeò videatur vivere, & Divinæ vitæ exercere munia, quàm dum miſericordiam peccatori impendit. Adeò familiaris ipſi & congenita eſt pietas. Sic, quem ſtudijs, quem venationi, quem armis impensè deditum novimus, in ſtudiis vivere, in ſectandis feris, in armis tractandis ejus vitam conſiſtere non immeritò dicimus, idcirco quòd in iſthæc exercitia, bona pars vitæ ab horum ſtudioſo impendatur; & verò impendatur alacriter, ut quæ ejus genio maximè ſint accommoda. Non alio profectò modo, dum non vult mortem impii, vivere ſe dicit Deus, ut cui nihil eſt jucundius, nihil ejus ingenio accommodatius, quàm peccatoris miſereri: hoc ei quaſi ingenitum exercitium. *Vivo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij.* Quaſi ſi dicat, manifeſtè oſtendo vivere me, quia nolo mortem impii. Hanc dum nolo, tum demum vivere me exiſtimo; hanc dum nolo, tum demùm Dominus, tum demùm Deus ſum. An quidquam proferri poteſt peccatori delectabilius?

Promiſſa ſua Deus jurejurãdo confirmat, quia

Jam verò, quàm iſtud admirationem omnem longè ſuperat, 9.
quod jurejurando tam ſancto utatur Deus, ut de voluntate ſuâ peccatoribus tam benignâ, hoſtes ſuos certos faciat & ſecuros? *Vivo ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij*, id eſt tam verè nolo

nolo mortem impij, quàm verè vivit Deus. Grave admodum *rem incredibilem promiſerat.*
juramentum. Eo autem quid opus erat? An aliàs fidem ſibi fa-
cere non poterat? Sanè eam inventurus fuiſſe non videtur apud
homines, omnia, etiam Divina, pro ſuo ingenio metientes.
Quis enim hominum ita in miſericordiam eſt implicatus, ut mi-
ſereatur hoſtis ſui, ejuſque amicitiam ultrò depoſcat? Et iſthæc
tamen agere ſupremum Deum, hominiſque amicitiam quodam-
modo ambire quis credat? Rurſus; etiamſi inter homines re-
conciliationem cum hoſte quis appetat, tamen difficilem ſe præ-
bet initio; rogari vult, amicos qui pro reo intercedant poſtulat
adhiberi; denique conditiones inſerit quibus componenda pax
coaleſcat. At vero injuriis inſandis impeti Deum; nullo adhi-
bito patrono hoſtem ei fieri ſupplicem, nullâque interpoſitâ mo-
râ *in quâcumque die converſus fueris peccator*, de ſubito emolliri
Deum, pacem coire illicò, & uno temporis momento, ex hoſte
in ſinceriſſimam familiaritatem Numinis transſcribi; cui inquam,
id fieri poſſe, in mentem veniſſet, niſi id tam ſeriò, is cujus
intereſt, affirmaſſet Deus? & verò, cui res tam inuſitata foret
credibilis, niſi juramento confirmata? Tanta profectò eſt, ut
ne Deus quidem ſibi fidem præſtari voluerit, niſi juranti. *Vivo
ego dicit Dominus Deus, nolo mortem impij.* Jam ſaltem mentem
eriges peccator: jam demum magnâ cum fiduciâ accedes ad
thronum gratiæ, neque de eâ tibi præſtandâ deſperabis: Deo
credes & quidem jurato.

10. Magna fateor ſunt hæc fiduciæ faciendæ argumenta. Alias *Abblanditur*
tamen delicias, teneriora quædam ſenſa verbis his auguror con- *Deus pecca-*
tineri, quibus obdurato peccatoris animo Deus ſuaviſſimè ab- *tori ut*
blanditur. Blanditias has ut exponam, componenda ſunt verba *impetrã-*
quæ profert Deus cum Iſraëlitici populi querelis. Quænam illæ? *da gratia*
a.ıdi. Miſerrimum animæ ſuæ ſtatum dum conſpicerent ſcele- *fiduciam in eo ex-*
ribus immerſi peccatores, de ſalute ſuâ deſperantes dicebant, *citet.*
v.10. *Iniquitates noſtræ & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis nos
tabeſcimus: quomodo ergo vivere poterimus?* huic ergo interroga-
tioni tamquam ſibi maximè injuriæ, illicò occurrens Deus, *Dic
ad eos*, inquit, *Vivo ego dicit Dominus Deus.* Quaſi ſi diceret; ut
quid inertes quæritis, *Quomodo vivere poterimus* ſi ego adhuc vi-
vo, Dominus veſter & Deus veſter? mortui ſi eſtis vos, vivo ego
Deus veſter qui creavi vos, & Dominus veſter qui ex Ægypti ſer-

 vitute

Digitized by Google

vitute eripui vos. Quòd ſi ergo putore criminum contabeſcitis, & ulceribus peccatorum toti diffluitis, *vivo ego dicit Dominus*, qui ſanem vos. Si humana tantummodo remedia ſupereſſent, aut ſi cum offenſo homine vobis eſſet negotium, deſperata prorſus eſſet res. Sed quantumcumque injuſto bello me impetieritis, tamen adhuc *vivo ego dicit Dominus Deus*, Deus quidem quem offendiſtis, ſed Dominus qui veſtrûm miſeretur. Attende Iſraël, attende peccator. An non aliquando miſericordis cujuſdam Dei ad te delata eſt fama, *qui poſuit in AEgypto ſigna ſua, prodigia ſua in campo Taneos?* qui per deſerta teſqua *deduxit velut ovem Ioſeph*; qui rebellantes & recalcitrantes quantumvis peccatores, tanquam pia mater quaſi in ulnis eremo totâ per annos quadraginta circumduxit? an non audiſti Numen eſſe quoddam, magnificum & immenſum, cujus tamen *miſerationes ſuper omnia opera ejus*? Deum inquam quemdam, de quo per antonomaſiam dicebatur *Quia hic peccatores recipit*? Hujus Dei fama apud te ſi percrebuit peccator, ſcito huncipſum Deum ſupereſſe, *Vivo ego dicit Dominus Deus*, vivo ego cujus miſericordiâ hactenus orbis ſtetit; vivo ego qui creavi te; vivo ego qui tantopere te dilexi, ut tandem etiam mortuus ſim pro te. Idem vivit adhuc Deus, eadem in me vivit miſericordia, nihil ei quidquam eſt detractum. Quid ergo rogas *Quomodo vivere poterimus*, ſi ego vivo à quo eſt omnis vita? *Et quare*, obſecro, *moriemini domus Iſraël*, ſi is vivit, qui ut vitam tibi redderet, mortuus eſt pro te? Neque tamen cùm me tam beneficum vides, magna à te exhibenda ſuſpiceris, *Convertimini* tantummodò, *convertimini à vijs veſtris peſſimis*, & res peracta eſt. *Convertere ad me ait Dominus exercituum, & convertar ad vos ait Dominus exercituum.* Tu tantùm redi prævaricator, pœnitentis vultum indue, & illico vultum invenies te redamantis Dei.

(Pſal. 77. v. 43. — Pſal. 79. v. 2. — Pſal. 144. v. 9. — Luc. 15. v. 2. — Zachar. 1. v. 3.)

Felicitas noſtra eſt contra tantum Deû peccaſſe.

II. Admirabilem enimverò Deum! nullo ingenio comprehendendam indolem! Deum, ſupremam inquam quæ cœlo terræque imperat majeſtatem, ab homine, imò ab hominum miſerrimo, pudendum in morem deſpici & proculcari, & tamen adeo naturâ ſuâ eſſe placabilem, ut gratiam non tantùm præſtet, ſed & ultrò eam offerat peccatori? Felices nos, quòd non aliquem nobis naturâ ſimilem, aut Angelum impetierint noſtra ſcelera, ſed ipſum Deum! non enim niſi in ipſum ſolum cadere poterat tanta

Digitized by Google

tanta injuria, & tanta ad ignoſcendum facilitas; non poteramus perfectò meliori ſorte cuiquam eſſe injurij, neque feliciùs impudentes. Quid enim eſt niſi ſummæ arrogantiæ, tam ſancti Domini juſſa contemnere? quid, niſi ſummæ injuriæ, præ ſuis deliciis, voluntatem tanti Dei habere deſpicatui? quid niſi intolerandæ inſolentiæ & effrænis impudentiæ eſt, amicitiam ſummi Numinis habere pro nihilo, ut viliſſimæ creaturæ fœdis amoribus impliceris? Immania ſunt prorſus hæc, indigna homine agendi ratio, & nullis umquam aut verbis ſatis exaggeranda, aut lachrymis eluenda. Interim in tam benignum Dominum incidimus, ut ſi non unius injuriæ reus, ſed omnium quotquot fuêre mortalium ſceleribus implicatus, gratiam iis deprecaturus accurreris, eam ſine ullo dubio, ſine exceptione ullâ, aut modo, ſis ablaturus. Macte igitur animis pecccator. Reus es; Fateor. Pro Conſcientiæ tuæ tribunali mortis ſententiam retuliſti, neque ab hoc Judice ad alium datur appellatio. Adeamus ergo ad thronum gratiæ; pænitentis habitum induamus, qui nos pro meritis condemnatos eſſe negare non poſſumus; procidamus miſeri, *&*
Pſal. 94. v. 6. *ploremus ante Dominum qui fecit nos*; & prout indolem Dei cognoſco, *gratiam inveniemus in auxilio opportuno*.

§. III.

Dolorem qui à peccatore pænitente requiritur, non eſſe meras lachrymas, aut corporis triſtem affectionem.

22. INdolem Dei jam vidimus. Tam prompta eſt ad præſtandam peccatori gratiam, ut eum ultrò invitet & ad ſe alliciat. *Convertere ad me ait Dominus exercituum, & convertar ad vos ait Dominus exercituum*. Nunc porrò dicendum eſt, quid ex ſuâ parte conferre reus debeat, & quid ſit peccatorem ad Deum ſe convertere; nihil enim præter hoc requirit Deus. Videamus ergo id quid ſit. Satis quidem notum eſt, non aliud eſſe converti peccatorem, quàm per pœnitudinem cõmiſſi criminis ad Deum, à quo averſus fuerat, redire, ſceleribúſque ſuis indolere. Et ſic vera peccatoris converſio, non aliud eſt, quàm de commiſſis peccatis.

A pænitente dolor peccatorum requiritur.

Zachar. 1. v. 3.

peccatis dolor, qui quidem dum perfectus eſt, dicitur Contritio.

Sed multi putant ſe non dolere de peccatu niſi fleant, aut anguntur

13. Aſt iſtud etiam video., Doloris vocabulo non paucos decipi, præſértim quod ad eum concitandum, Sancti Patres, quin & Sacræ litteræ peccatorem dum invitant, multam de lachrymis mentionem faciant, lachrymas ſceleribus eluendis profundi velint, lachrymis Davidem rigaſſe ſtratum, lachrymis denique Magdalenæ & Petri enormitatem ſcelerum condonatam. Quæ quidem, & his ſimilia, dum prout verba ſonant, nonnulli intelligunt, facilè ſibi perſuadent, Contritionis virtutem & vim, corporeum quid eſſe aut corporis affectionem incommodam quę ſenſu percipitur; illi non abſimilem, quem in jacturâ charorum perſentiſcimus, quique dum corpus malè afficit, in lachrymas tandem diſſolvitur, & in ſuſpiria evaporat. Hinc multi anguntur imprimis, quòd aut nullo aut exiguo ſcelerum dolere ſibi videantur tangi; quòd nec viſcera ſibi collidi, nec palpitare cor ſentiant: majorique ſe amiſſæ conjugis, quàm deperditæ Divinæ gratiæ dolore tangi exiſtimant, quòd ille, lachrymas etiam invito exprimat, hic verò ſiccis oculis toleretur. Verùm ut difficultatem primo in limine occurrentem amoveam.

Dolor qui corpore ſentitur, paſſio eſt ad Contritionem nō neceſſaria

14. Iſtud primum moneo, cum D.Thomâ, dolorem ſæpenumerò appellari affectionem malam corporis, quam dum percipit cique malè eſt, patitur. Hinc diſſolvuntur membra, contrahitur cor, colliduntur viſcera, in fletum abeunt oculi. Et hos quidem corporis afflicti angores [paſſiones voca] aio nullo modo Contritionem eſſe de quâ agimus, quantumvis conteratur animalis malè affecti caro. Quid ergo ſunt? Affectiones ſunt, corporiſque perperàm ſe habentis ægritudines: quæ quidem Contritionem veram ſæpe conſequuntur; ſæpiſſimè autem non conſequuntur; quinimo nonnumquam peccatoribus obveniunt, ſine ullâ omnino Contritione ad rem quæ faciat, id eſt, ad peccatorum, ob quæ aguntur, veniam conſequendam. Manifeſtum id quidem eſt in quam plurimis, qui ſceleribus jam olim aſſueti & quaſi innutriti, miſerabili conditioni ſuæ ſæpenumerò amariſſimè ingemiſcunt, infeliciſſimos ſeſe mortalium clamitant, nec ullam quandoque noctes integras ſomni partem capiunt, neque tamen extricandi ſeſe, & aut fœdos amores eluctandi, aut aliena reſtituendi, ullus eſt animus aut lubentia. En ſum-

D.T. 3. p. q. 85. art. 1.

Sæpe eſt ſine ullâ prorſus contritione.

ſummum corporis angorem, ſine contritione. Quid, quod & ad lachrymas, deprecationes etiam adhibuit miſer Antiochus, nec tamen gratiam ſcelerum obtinuit; nempe quod ſine Contri-
2. Mach. tione, toto corpore exhorreſceret, ac propterea in ventos pre-
9. v. 13. ces ſpargeret? Teſtantur id ſanè Sacræ paginæ, *Orabat autem hic ſceleſtus* (quia minimè contritus) *ad Dominum, à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus*. Datur igitur ſine Contritione dolor. Et hic quidem tantus eſſe poteſt nonnumquam, adeoque exorbitans, ut labefactatis animi viribus, in extremam hominem deſpe-

Sæpe qui minimo dolor ille maximus eſt.

Matt. 27. rationem adigat. Luculentus mihi teſtis eſt Judas, proditor & Dei
v. 3. 4. 5. & ſuus. *Pænitentiâ ductus retulit triginta argenteos, dicens peccavi tradens ſanguinem juſtum*. Pœnitentiâ ducitur Judas, ſed an verâ? lachrymis, ſuſpiriis, & quæſtibus aërem replet & inficit ſanguinis juſti propola miſerandus; an tamen ſceleris, Deique offenſi hominem pœnituit? Minimè gentium. Quinimò ſcelus ſcelere cumulavit? etenim *abiens laqueo ſe ſuſpendit*.

15. Atque hinc iſtud obiter diſce, non tamen obiter animadvertendum: ſuſpectum illicò debere eſſe dolorem illum corporis, qui nimiâ vehementiâ animum afficit. Et ſi eo dum perſtringeris, minima mentem ſubeat cogitatio, quæ te in malum propellat, minimamque ſuſpicionem denegandæ tibi miſericordiæ ingerat, aut animos quibus ad meliora contendas labefactet, perſuaſum tibi ſit, non eſſe dolorem ſcelerum id quod perſentiſcis, ſed deſperationis à Dœmone ſuggeſtæ initia. Ac propterea magno ſtudio quantociùs excutienda ſunt hæc dolorum ſemina, quæ non niſi in fructus amariſſimos matureſcent. A Deo ſanè, à quo tamen ſunt & ipſa Contritio & Contritionis initia, cruciatus hi tam immodici eſſe non poſſunt. Etenim cùm Deus ſibiipſi non poſſit eſſe contrarius, nihil quod ab ipſo hominem abducit, ab ipſo poteſt ortum ducere. Abducunt autem, imò & in transverſa pœnitentem agunt cogitationes ejuſmodi; non igitur ſunt à Deo. Et denique vera quæ à Deo exoritur Contritio, medias inter lachrymas, corporiſque concitati affectiones, fiduciam ingerit, animos ſubdit, & menti facit delicias inexplicabiles; ubi cruciatus hi exorbitantes, peccatori tenebras offundunt, intempeſtivis conſiliis mentem interturbant, tumultuſque toto animo cient intolerabiles. Atque hæc quidem explicatiùs aliàs exponenda ſunt. Iſtud jam maneat; lachrymas & ſuſpiria, cæteraſque cor-

Dolor corporis dum exorbitat, etiamſi ex peccatis ortum habeat, numquam à Deo eſt.

poris affectiones, Contritionem veram comitari ut poſſint, prout mox videbimus, Contritionem tamen ipſam non eſſe: neque de iis Pœnitentem debere admodum eſſe ſollicitum: ad alia, & à ſenſibus magis remota, deducenda eſt mens.

§. IV.

Contritionem in actu Intellectûs & Voluntatis conſiſtere. Exponitur in quibus. Explicatur Doctrina Concilii Tridentini de dolore, & propoſito non peccandi.

Proponitur Concilii Tridentini doctrina de Contritione.

VT itaque res omnis penitiùs explicetur, à Sacroſancto Concilio Tridentino petenda eſt, quæ de Contritione traditur doctrina. Ita habet. *Contritio, animi dolor ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.* Deinde interjectis nonnullis, configens Novatorum hæreſim, contendentium Contritionem non aliud eſſe, quàm nudam anteactæ vitæ, ſine ullâ commiſſi ſceleris retractatione, emendationem (quod quidem quàm à ratione ſit alienum & abſonum, nemo non videt) mox ſubjungit. *Declarat igitur ſancta Synodus, hanc Contritionem, non ſolum ceſſationem à peccato, & vitæ novæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, juxta illud: Projicite à vobis omnes iniquitates veſtras in quibus prævaricati eſtis, & facite vobis cor novum & ſpiritum novum.* Tertium quod de perfecto dolore, qui antomaſticè Contritio à Theologis appellatur, eſt quod ſubnectit Synodus. *Docet præterea, etſi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare priuſquam hoc Sacramentum* (nempe Pœnitentiæ) *actu ſuſcipiatur; ipſam nihilominus reconciliationem, ipſi Contritioni, ſine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam. Illam verò Contritionem imperfectam quæ attritio dicitur &c.* Atque ex his patet Contritionem dividi in perfectam & imperfectam: quarum quæ perfecta eſt, charitate perfici dicitur, id eſt, ex amore Dei ſuper omnia dilecti, ortum ducere. Et quamvis ſine ſuſceptione Sacramenti hominem Deo reconciliet, non tamen id facit ſine Sacramenti ſuſcipiendi deſiderio. Atque hæc eſt ſtrictè dicta Contritio. Altera enim

16

Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

Ezech. v. 31.

imperfecta

imperfecta dicitur, quòd ex non tam perfectâ radice ducens originem (uti ſequenti Tractatu explicabimus) ſine Sacramento reipsâ ſuſcepto, peccatorum veniam minimè conſequatur: atque hæc eſt Attritio. Utrique commune eſt, quòd ſit animi dolor & deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. De Attritione quæ ſunt dicenda, mox perſequemur: nunc verò quæ Contritionem ſpectant, enucleatiùs, & quantum ad rem meam ſufficit, ſunt exponenda.

17 Eſt itaque, uti docet Tridentinum, Contritio animi dolor, & deteſtatio commiſſi peccati: quæ quidem, dum perfecta eſt, ex inde naſcitur, quòd Divinæ bonitati ſuper omnia diligendæ & dilectæ, commiſſum ſcelus adverſetur. Dolor animi dicitur; non igitur eſt corporis. Animum verò duo conſtituunt ac veluti componunt, Intellectus & Voluntas. Dolor itaque animi, dolor eſt Intellectus & Voluntatis. Tunc autem dolere Intellectum ſtatuo, cùm judicat ſe malè de re quâpiam judicaſſe, & judicium latum cum pudore retractat. Voluntatem verò dolere tunc dico, cùm diſplicet voluiſſe quod voluit; velletque, ſi fieri poſſet, numquam id, quod modò diſplicet, voluiſſe. Utrumque Contritioni quo pacto competat, exponamus.

Quid ſit dolor Intellectus & dolor Voluntatis

18 Et primum quidem in animo pœnitentis ſic peragitur. Simulatque memoriæ adminiculo, ſcelus commiſſum cum circumſtantiis illud aggravantibus, mentis tribunali proponitur; illico rei indignitate perculſus Intellectus, liquido ſtatuit, indignum in modum egiſſe ſe, tanto Numini ſe quod oppoſuerit; præter omnem rationem, ea ipſa corporis membra, quorum uſum à Deo acceperit, in ejus opprobrium eſſe converſa; impiè denique actum eſſe, mandata tam ſancta, naturæ tam congrua, & ad juſtitiam omnem tam exacta quod contempſerit, jugumque tam benigni, & modis omnibus diligendi Domini, tam pertinaciter quod excuſſerit. His autem prorſus oppoſita cùm judicarit, tum nempè dum ſceleribus dabat operam; ſtatuebat enim ſatiùs eſſe libidini fræna dare, quàm Dei jugum pati; hominis, imò & viliſſimi ſcorti amicitiam, Divinæ longè præferendam: & præ caducis confeſtimque perituris deliciis, æternas habendas eſſe deſpicatui: hæc inquam, aliaque ejuſmodi judicia, his quæ modò fert tam contraria, tuliſſe ſe dum videt animus, pudore totus ſuffunditur; & duas inter ſententias ſibi tam oppoſitas quaſi con-

Quo pacto Intellectui dolor inuratur ex peccati miſſi conſcientia.

ſtrictus ingemit, horretque prius judicium, quod nunc pro tribunali Conſcientiæ videt à ſeipſo, ratione optimâ debere revocari. Atque hæc eſt quæ ab intellectu percipitur diſplicentia, ejuſque cruciatus.

Naturalis ordinis ratio, quà de peccati commiſſi malitia judicatur non ſufficit ad contritionem. Debet eſſe ratio ſupernaturalis.

Hic tamen ſiſtendum non eſt, altiùs promovenda eſt res: 19.
neque enim ſufficit judicare actum malè. Nam ut rectè D. Augustinus, *Multi aſſiduè dicunt ſe eſſe peccatores; & tamen adhuc illos peccare delectat, Profeſſio eſt, non emendatio; accuſatur anima, non ſanatur; pronuntiatur offenſa, non tollitur* Sic eſt. D. Aug. ſer. 5. de Navitate.
Sanè peccatorem ſeſe dicebat infelix Judas, nec tamen ſceleris verè pœnituit. Rurſus Samuelis oratione correptus Saul, peccaſſe ſe confeſſus eſt. *Dixitque Saul ad Samuelem, Peccavi, quia prævaricatus ſum ſermonem Domini*, neque tamen ſceleris gratiam eſt conſecutus. 1. Reg v. 24.
Quid enim? narrantis erat hæc vox, non ſeriò pœnitentis. *Primò* quidem, quod non tam commiſſo crimini, quàm jacturæ regni ingemiſceret, ita enim ei disertè Samuel edixerat, *Pro eo quòd abjeciſti ſermonem Domini, abjecit te Dominus ne ſis rex.* v. 23.
E jacturâ autem rerum temporalium quæ peccatum conſequitur, quisquis de malitiâ criminis commiſſi judicat, judicat quidem quod res eſt; ſed judicium non profert quod vera contritio conſequatur. E rationibus longè altioribus, quæque naturæ ordinem ſuperent, petenda eſt judicii de peccati perverſitate ferendi ratio, ſupernaturalis ut ſit dolor. Atque hic primus fuit Saulis error. *Secundò* dolor Voluntatis pœnitentiæ Saulis deerat: nihil enim quidquam de morum commutatione cogitabat; ſed honoris ſui apud populum conſervandi tantummodo ſtudioſus, reſpondit iterum, *Peccavi: ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei, & coram Iſrael, & revertere mecum*, ne fortè percipiant à Domino abjectum me, ſolitamque denegent obedientiam. An hæc pœnitentis vox eſt, etiamſi peccaſſe ſe ingenuè fateatur? *ſane pronuntiatur offenſa, non tollitur.* v. 30.

Quomodo expectet Conſcientia dolor ſubeat voluntatem

Quid ergo ultra requiritur? *Odium*, inquit Sancta Synodus *veteris vitæ, deteſtatio peccati commiſſi*: quæ quidem Voluntatis dolor eſt, quam pœnitet & diſpudet, per ſummam procaciam, majeſtatem infinitam Dei ſe contempſiſſe, eamque lubentiæ ſuæ tam fœdè poſtpoſuiſſe. Redit itaque rea criminis voluntas ad offenſum Deum, & ad eum convertitur, per amoris actum, quo 20.

illum

illum tenere complectitur. Amat autem ideo quòd intellectus ſincerè judicet, Deum verè ſuper omnia eſſe amabilem, cumque qui ob naturæ præſtantiam, & bonitatem, creaturis omnibus, infinitis modis debeat anteferri. In hoc autem amoris complexu, quo ſummo ſuo bono inhæret voluntas irretita & abſorpta, dolore illicò ingenti corripitur, tam turpiter egiſſe ſe, creaturæ amoribus intricatam à tanto bono deſciviſſe, inimicitiasque geſſiſſe cum Deo tam amabili, amoris omnis centro, deliciarumque unicâ origine.

21. Hinc confeſtim ſubit odium ſui; imò creaturam omnium & voluptatum, quantùm quidem à dilecto Deo avocant, ejusque caſtiſſimos amores interturbant. Oritur deinde criminum deteſtatio, actus inquam voluntatis, quo quod factum eſt, infectum velles; utpotè quod ſeriò condemnas, judicasque præter rationem omnem & meritum, tam vili habitum tantum Deum, cui injuriâ tam atrox & tam indignè fuerit impacta. Atque hæc omnia, uti conſideranti manifeſtum eſt, animi fiunt, non autem corporis aut ſenſu aut adminiculo. *Item odium & deteſtatio peccati. Quid hæc ſit.*

22. Tùm itaque vera habetur Contritio, cùm intellectu quidem actum exerces, quo certò judicas, Dei amicitiam tanti eſſe æſtimandam, ut ei nulla creatura comparanda ſit, nedum præferenda; æquiſſimumque eſſe ejus voluntati penitùs ſe ſubjicere: voluntate verò, ita Deum dum complecteris, eique inhæres, ut nullis ab eâ blanditiis, nullis minis ſis avocandus. Atque ita conſtitutus cùm eſt animus, pudore anteactæ vitæ ſuffunditur, impudentiæ pœnitet; eoque odio in perpetratum crimen fertur, ut ſi in manu jam eſſet, factum redderet infectum, planeque deſtrueret. Simili ſanè voto in re diſſimili optabat Anna Tobiæ mater, pecuniam numquam fuiſſe, ob quam conſpectu dilecti filii privabatur. *Numquam fuiſſet*, inquiebat triſtis mater, *pecunia, pro quâ miſiſti eum*. Hoc eſt votum deteſtantis rem, quæ doloris ingentis cauſſa eſt. Equidem ſcio deteſtationem hanc ſæpè tantam eſſe in animo, ut non raro in corpus ipſum agat, magnosque excitet lachrymarum imbres, & ſuſpiria. Hæc tamen dolorem animi non conſtituunt, ſed comitantur aut ſubſequuntur, interioris affectus indices non vani, neque etiam pœnitendi. *Duo actus conſtituūt Contritionem.* Tob. 5. v. 24.

23. Denique poſt omnia, ut docet ſancta Synodus, ſequitur *Propoſitum*

Propoſitũ de cætero non peccandi ſufficit quòd ſit implicitum.

tum non peccandi de cætero. Quod quidem quamvis non ſemper explicito actu exerceatur, implicitè tamen & virtute, in ſincerâ Pœnitentis Contritione, & Dei ſuper omnia dilecti charitate decretum ejusmodi continetur. Sinceræ, inquam, Contritionis eſt conditio, numquam agere velle pœnitenda. Nam ut rectè D. Thomas. *Ille eſt irriſor & non pœnitens qui ſimul dum pœnitet, agit quod pœnitet, vel proponit iterum ſe facturum quod geſſit*; imò & qui non proponit à pœnitendis abſtinere: ut quid enim doleat, ſi dolendis delectetur? Propoſitum autem non peccandi de cætero, idcircò in Contritione contineri virtute dicitur, quod iſtud Contritionis aut etiam Charitatis perfectæ actui ita proprium ſit & congenitum [efficax enim eſt) ut ſi eo fuiſſet imbutus animus, tum cùm ſeſe dabat peccati quod perpetratum eſt committendi opportunitas, numquam profectò peccatum admiſiſſet tam injurium illi quem nunc tantoperè diligit Deo. Et rurſus, talis naturæ & efficaciæ eſt ille actus, ut ſi is, prout nunc eſt, æternitate totâ animo inſiſteret, quodcumque etiam objectum ſcelus, æternitate totâ ſit excluſurum. Et hoc eſt virtute habere, *Propoſitum non peccandi de cætero*, quod ſacra vult Synodus. 24

Suar. 3. p. q. disp. sec. 3.

D. T. q 84 ad 4.

Contritio cur dicatur efficax

Huic peccata omnia condonantur ſine ſacramento, non tamẽ ſine Sacramenti percipiendi voto.

Hâc itaque mente ſic contritâ, ſic contra ſcelus omne obfirmatâ, Deum ſupplex ſi adieris, illudque cum Davide dixeris, *Peccavi Domino*, illicò cum Nathano adjecero: *Tranſtulit quoque Dominus peccatum tuum*: & quidem confeſtim, ipſoque illo, quo ſic pœnitet, temporis articulo; etiam Pœnitentiæ Sacramento, Sacerdotis abſolutione nondum perceptâ: quamvis peccata confitendi deinde, ex Chriſti præcepto, maneat obligatio. Quapropter etiam ſancta Synodus, criminum reconciliationem Contritione ſtatuit non impendi, ſine Sacramenti voto. Quod tamen in ea rectè includi dicitur, cùm sacramentalis Confeſſio à Deo præcepta ſit; neque quiſquam exiſtimandus ſit huic legi parère nolle, qui ex Contritionis & Charitatis vi, omnem omnino Dei legem ſtatuit adimplere.

2. Reg. 12. v.

Trid.

Poteſt propoſitum non peccandi fuiſſe verum & legitimum, licèt poſtea peccetur.

Illud tandem etiam dicendum eſt, malè ex peccatis poſt Contritionem deinceps commiſſis, de Contritione præteritâ propoſitisque factis ominari nonnullos, quaſi ea nulla fuiſſent aut irrita, propterea quòd in vetera crimina, ſecuto dein tempore ſint relapſi. Perperam, inquam, ita judicant. Poteſt enim perfecta 25

fuiſſe

fuiſſe Contritio, licèt ob imbecillitatem animi, qui numquàm in hoc mortali corpore eidem poteſt actui diu inſiſtere, voluntas poſtmodum per alium actum peccato ſuccumbat, eique conſentiat. Nihil autem quidquam bonitati actûs præteriti detrahit, præſens animi perverſitas & inconſtantia. Quod quidem D.Thomas rectè exequitur. *Quod autem aliquis, inquit, poſtea peccat vel actu vel propoſito, non excludit quin prima pœnitentia vera fuerit. Numquam enim veritas prioris actûs excluditur, per actum contrarium ſubſequentem. Sicut enim verè currit qui poſtea ſedet, ita verè pœnitet qui poſtea peccat.* Ita D. Thomas, quod quidem diligenter attendi vellem ab iis qui Sanctorum Patrum ſententiis malè perceptis, & duriorem in ſenſum explicatis, populo pro ſuggeſtu timores faciunt, veteresque Confeſſiones arguunt, quaſi ſi emendandæ deinceps vitæ propoſito fuiſſent deſtitutæ, propterea quòd in antiquam vitam redierint, & Confeſſione eluta ſcelera rurſus attentarint. Moderandus eſt, inquam, dicendi ardor, & ad hanc D. Thomæ doctrinam aliquantulum molliendus; ne, dum nimio fervore, propoſitorum conſtantia exigitur & inculcatur, in deſperationem tandem adigatur plebs incauta, dum inepta & irrita credunt eſſe decreta & propoſita, quæ poſtmodùm per mentis inconſtantiam ſeſe vident infregiſſe. Sed hæc aliàs latius.

D. T. ſup.

§. V.

Exponitur quis & quid ſit Amor Dei ſuper omnia dilecti, qui ad reconciliationem ſcelerum requiritur. Item quid ſit peccatum deteſtari ſuper omnia.

26. VErùm cùm perfecta Contritio, aut ipſe Amor Dei ſuper omnia dilecti eſſe debeat, aut ſanè, ut ſit legitima, ex eo debeat originem trahere; exponendum nunc eſt paullò accuratiùs, quid ſit Deum ſuper omnia diligere, & peccatum ſuper omnia deteſtari. Multis enim hìc hæret aqua; neque ſe Deum umquam credunt ſuper omnia diligere, quòd majori ſe in creaturas quasdam amore ferri ſentiant, conjugem puta aut liberos: neque ſuper omnia deteſtari ſcelera ſeſe exiſtimant, quòd aut peſtis aut mor-

Errorum circa amorem Dei ſuper om.

tis

tis horrore vivaciùs percellantur,& hæc præ iis impenſiùs ſibi videantur expaveſcere. Quibus ut ſatisfiat.

Alius amor affectuoſus. alius appretiativus.

Illud imprimis dicendum eſt, alium eſſe amorem tenerum, quem *affectuoſum* vulgò dicimus; alium verò *appretiativum*. Hoc diligendus eſt Deus ſuper omnia,non item illico, Et verò utriusq; amoris liquidiſſima eſt differentia, ſumma diſtantia. Etenim plerumque id uſuvenit,ut mater,infantuli quem ſinu geſtat, teneriori amore tangatur quam primogeniti filii qui in ſpem familiæ jā ſuccrevit: an tamen præ hoc, pupulum magis diligit? Dicamus quod res eſt; teneritudinem amoris ſi ſpectes,præ primogenito ſuavius infantem amat:ſi verò pretium attendis quod amor ponit longè impenſius amat primogenitum. Rurſum, cutello admodùm lepido & concinno,quiq; & ore & pedibus benefico Domino ſolitus eſt non ruſticè ablandiri, luſibus innocuis illecta virgo tenerrimè afficitur; nihilominùs majori longè in pretio habet adamātem pulcherrimum,cumque *appretiativo* amore,ut ſic dicam, magis diligit. Quod quidem exinde fit perſpicuum: ſi enim alterutrum eſſet ſuſtinendum; mallet profectò caniculum ſibi eripi, aut in conſpectu ſuo crudeliſſimè dilaniari, quàm adamante ſpoliari. Et tamen ſi catelli cruciatus coram videat, latratusque morientis exaudiat,longè graviores tum corpore tum animo dolores perſentiſceret, quàm ſi adamātem ſe coram ſibi videat extorqueri. Teneritudinis hæ partes ſunt amantem ſic afficere: tenerioris, inquam, amoris ſunt indicia imò effecta, non tamen majoris argumenta. 27.

Exponitur utriuſque amoris differentia.

Deus amorem affectuoſum ſuper omnem affectum non exigit.

Non aliter ſanè de amore, quo Deum ſuper omnia diligimus, eſt Philoſophandum. Etenim non iſtud ſic accipiendum eſt,quaſi ſi tam tener requiratur, ut nullam omninò creaturam teneriore complectaris; hæc enim teneritudo plurimum ſibi à corporis conſtitutione aſciſcit, & plerumque in ſanguinis viſcerumque molli affectione aut inchoatur, aut perficitur. Et hæc quidem Deus non requirit, utpotè quæ in manu uniuscujusque non ſint poſita. At verò iſtud præcipuè pro ſuo jure meritiſſimo poſtulat, ut nihil quod creatum eſt, præ ſe, amore *appretiativo* complectatis; nec ulla ſit creatura quam non ejus ſanctiſſimæ amicitiæ longè poſtponas, nulloque in pretio præ Divinâ erga te benevolentiâ habeas; Atque adeò ita conſtitutus ſis animo oportet, ut ſi Divinæ voluntati, adverſari, ejusque amicitiam infringere ſit neceſſe, 28.

Exigit amorem appretiativum, ſuper omnia.

aut

aut ſanè deliciis præter Dei mentem oblatis, renuntiandum ſit, iiſque penitùs deſiſtendum; his potiùs te omnimodis & æternum abdices, quàm ut dilecti à te Numinis amori, momento etiam unico, intercedas. Cum hoc tamen tam immenſo amore, rectè ſtat ſummus ſenſus quem natura percipiet, dum à deliciis illicitis, quas creaturæ faciunt, per vim avellitur. Verùm ſenſus ille amori Divino nihil quidquam officit, dum, ne ut eum quidem evadas, quidquam quod divinis legibus prohibetur agere, obfirmato animo eſt conſtitutum. Hoc enimverò eſt Deum *appretiativè* amare ſuper omnia. Sic virgo illa deliciis catelli aſſueta, quantumvis ingentes ex morte caniculi cruciatus percipiat, *appretiativo* amore adamantem præfert, quantumvis *affectuoſo* & tenero, magis impensè diligat catellum.

29. Eodem prorſus modo de peccati deteſtatione ſtatuendum eſt. Id enim Contritioni, & Amori perfecto proprium eſt, ut malitiam peccati ſuper omnia mala deteſtetur, nihilque ſit quod magis exhorreat. Quod rurſus non de *affectuoſo*, aut pœnali horrore, illo inquam, qui ſenſu & corpore percipitur, intelligendum eſt; ſed de eo, qui ex immenſo pretio & æſtimatione amittendæ per peccatum Divinæ amicitiæ, menti incutitur; ex quo fit, ut crimen omne, præ malo quocumque incurrendo deteſtetur validiùs, & fortiùs exhorreſcat: quamvis actu in ſenſus magis incurrente magiſque pœnali, mortem incurrendam, peſtem, injurias, cæteraque corporis aut animi incommoda deteſtetur. Iſtud enim ſemper ſtatuo, ita animo obfirmatum te, ut nullum omninò crimen admiſſurus ſis, prout nunc Deum diligis, ut pœnas quaſcumque, aut etiam mortem fortè oblatam detur effugere. Hæc animi obfirmatio ſufficit, ut ſuper omnia mala cenſearis peccatum deteſtari. Verè enim pluris æſtimas malum à peccato, quàm ab ipsâ morte inferendum, quamvis majorē longè ſenſum hæc incutiat. Sanè utrimque premebatur acerrimè, inter putridorum ſenum amores adulteros, & minas ſceleratas deprehenſa Suſanna: & tamen ſenſum ſuperavit peccati deteſtatio. Teſtantur id Sacræ litteræ. *Ingemuit Suſanna & ait: Anguſtiæ mihi ſunt undique: ſi enim hoc egero, mors mihi eſt: ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Dei.* Horrebat adulterii ficti veram infamiam pudica mulier: horrebat & mortem falſo ſub crimine infe-

Item deteſtatio peccati appretiativa ſuper omnia mala requiritur non affectuoſa.

Dan 13. 22.

peccatis dolor, qui quidem dum perfectus eſt, dicitur Contritio.

Sed multi putant ſe non dolere de peccatis niſi fleant, aut angantur

Aſt iſtud etiam video., Doloris vocabulo non paucos decipi, 13.
præſertim quod ad eum concitandum, Sancti Patres, quin & Sacræ litteræ peccatorem dum invitant, multam de lachrymis mentionem faciant, lachrymas ſceleribus eluendis profundi velint, lachrymis Davidem rigaſſe ſtratum, lachrymis denique Magdalenæ & Petri enormitatem ſcelerum condonatam. Quæ quidem,& his ſimilia, dum prout verba ſonant, nonnulli intelligunt, facilè ſibi perſuadent, Contritionis virtutem & vim, corporeum quid eſſe aut corporis affectionem incommodam quę ſenſu percipitur; illi non abſimilem, quem in jacturâ charorum perſentiſcimus, quique dum corpus malè afficit, in lachrymas tandem diſſolvitur, & in ſuſpiria evaporat. Hinc multi anguntur imprimis,quòd aut nullo aut exiguo ſcelerum dolere ſibi videantur tangi; quòd nec viſcera ſibi collidi, nec palpitare cor ſentiant: majorique ſe amiſſæ conjugis, quàm deperditæ Divinæ gratiæ dolore tangi exiſtimant, quòd ille, lachrymas etiam invito exprimat,hic verò ſiccis oculis toleretur. Verùm ut difficultatem primo in limine occurrentem amoveam.

Dolor qui corpore ſentitur, paſſio eſt ad Contritionem nō neceſſaria

Iſtud primum moneo,cum D.Thomâ, dolorem ſæpenumerò 14.
appellari affectionem malam corporis, quam dum percipit eique malè eſt, patitur. Hinc diſſolvuntur membra, contrahitur cor, colliduntur viſcera, in fletum abeunt oculi. Et hos quidem corporis afflicti angores [paſſiones voca] aio nullo modo Contritionem eſſe de quâ agimus, quantumvis contetatur animalis malè affecti caro. Quid ergo ſunt? Affectiones ſunt, corporiſque perperàm ſe habentis ægritudines: quæ quidem Contritionem veram ſæpe conſequuntur; ſæpiſſimè autem non conſequuntur; quinimo nonnumquam peccatoribus obveniunt, ſine ullâ omnino Contritione ad rem quæ faciat,id eſt,ad peccatorum, ob quæ aguntur, veniam conſequendam. Manifeſtum id quidem eſt in quam plurimis, qui ſceleribus jam olim aſſueti & quaſi innutriti, miſerabili conditioni ſuæ ſæpenumerò amariſſimè ingemiſcunt, infeliciſſimos ſeſe mortalium clamitant, nec ullam quandoque noctes integras ſomni partem capiunt, neque tamen extricandi ſeſe, & aut fœdos amores eluctandi, aut aliena reſtituendi,ullus eſt animus aut lubentia. En ſum-

D.T. 1. p. q 85. ar. 1.

Sæpe eſt ſine ullâ prorſus contritione.

ſummum corporis angorem, ſine contritione. Quid, quod & ad lachrymas, deprecationes etiam adhibuit miſer Antiochus, nec tamen gratiam ſcelerum obtinuit; nempe quod ſine Contri-
2. Mach. 9. v. 13. tione, toto corpore exhorreſceret, ac propterea in ventos preces ſpargeret? Teſtantur id ſanè Sacræ paginæ, *Orabat autem hic ſceleſtus* (quia minimè contritus) *ad Dominum. à quo non eſſet miſericordiam conſecuturus*. Datur igitur ſine Contritione dolor. Et hic quidem tantus eſſe poteſt nonnunquam, adeoque exorbitans, ut labefactatis animi viribus, in extremam hominem deſperationem adigat. Luculentus mihi teſtis eſt Judas, proditor & Dei
Matt. 27. v. 3. 4. 5. & ſuus *Pœnitentiâ ductus retulit triginta argenteos, dicens peccavi tradens ſanguinem juſtum*. Pœnitentiâ ducitur Judas, ſed an verâ? lachrymis, ſuſpiriis, & quæſtibus aërem replet & inficit ſanguinis juſti propola miſerandus; an tamen ſceleris, Deique offenſi hominem pœnituit? Minimè gentium. Quinimò ſcelus ſcelere cumulavit? etenim *abiens laqueo ſe ſuſpendit*.

Sæpe quiſnimo dolor ille maius eſt.

15. Atque hinc iſtud obiter diſce, non tamen obiter animadvertendum: ſuſpectum illicò debere eſſe dolorem illum corporis, qui nimiâ vehementiâ animum afficit. Et ſi eo dum perſtringeris, minima mentem ſubeat cogitatio, quæ te in malum propellat, minimamque ſuſpicionem denegandæ tibi miſericordiæ ingerat, aut animos quibus ad meliora contendas labefactet, perſuaſum tibi ſit, non eſſe dolorem ſcelerum id quod perſentiſcis, ſed deſperationis à Dœmone ſuggeſtæ initia. Ac propterea magno ſtudio quantociùs excutienda ſunt hæc dolorum ſemina, quæ non niſi in fructus amatiſſimos matureſcent. A Deo ſanè, à quo tamen ſunt & ipſa Contritio & Contritionis initia, cruciatus hi tam immodici eſſe non poſſunt. Etenim cùm Deus ſibiipſi non poſſit eſſe contrarius, nihil quod ab ipſo hominem abducit, ab ipſo poteſt ortum ducere. Abducunt autem, imò & in transverſa pœnitentem agunt cogitationes ejusmodi; non igitur ſunt à Deo. Et denique vera quæ à Deo exoritur Contritio, medias inter lachrymas, corporisque concitati affectiones, fiduciam ingerit, animos ſubdit, & menti facit delicias inexplicabiles; ubi cruciatus hi exorbitantes, peccatori tenebras offundunt, intempeſtivis conſiliis mente interturbant, tumultusque toto animo cient intolerabiles. Atque hæc quidem explicatiùs aliàs exponenda ſunt. Iſtud jam maneat; lachrymas & ſuſpiria, cæteraſque corporis

Dolor corporis dum excrêſcat, etiamſi ex peccatis ortum habeat, numquam à Deo eſt.

poris affectiones, Contritionem veram comitari ut poſſint, prout mox videbimus, Contritionem tamen ipſam non eſſe: neque de iis Pœnitentem debere admodum eſſe ſollicitum: ad alia, & à ſenſibus magis remota, deducenda eſt mens.

§. IV.

Contritionem in actu Intellectûs & Voluntatis conſiſtere. Exponitur in quibus. Explicatur Doctrina Concilii Tridentini de dolore, & propoſito non peccandi.

Proponitur Concilii Tridentini doctrina de Contritione.

VT itaque res omnis penitiùs explicetur, à Sacroſancto Concilio Tridentino petenda eſt, quæ de Contritione traditur doctrina. Ita habet. *Contritio, animi dolor ac deteſtatio eſt de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.* Deinde interjectis nonnullis, configens Novatorum hæreſim, contendentium Contritionem non aliud eſſe, quàm nudam anteactæ vitæ, ſine ullâ commiſſi ſceleris retractatione, emendationem (quod quidem quàm à ratione ſit alienum & abſonum, nemo non videt) mox ſubjungit. *Declarat igitur ſancta Synodus, hanc Contritionem, non ſolum ceſſationem à peccato, & vitæ novæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, juxta illud: Projicite à vobis omnes iniquitates veſtras in quibus prævaricati eſtis, & facite vobis cor novum & ſpiritum novum.* Tertium quod de perfecto dolore, qui antomaſticè Contritio à Theologis appellatur, eſt quod ſubnectit Synodus. *Docet præterea, etſi Contritionem hanc aliquando charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare priuſquam hoc Sacramentum* (nempe Pœnitentiæ) *actu ſuſcipiatur; ipſam nihilominus reconciliationem, ipſi Contritioni, ſine Sacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam. Illam verò Contritionem imperfectam quæ attritio dicitur &c.* Atque ex his patet Contritionem dividi in perfectam & imperfectam: quarum quæ perfecta eſt, charitate perfici dicitur, id eſt, ex amore Dei ſuper omnia dilecti, ortum ducere. Et quamvis ſine ſuſceptione Sacramenti hominem Deo reconcilier, non tamen id facit ſine Sacramenti ſuſcipiendi deſiderio. Atque hæc eſt ſtrictè dicta Contritio. Altera enim imperfecta

16 Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

Ezech. c. 18. v. 31.

imperfecta dicitur, quòd ex non tam perfectâ radice ducens originem (uti ſequenti Tractatu explicabimus) ſine Sacramento reipsâ ſuſcepto, peccatorum veniam minimè conſequatur; atque hæc eſt Attritio. Utrique commune eſt, quòd ſit animi dolor & deteſtatio de peccato commiſſio, cum propoſito non peccandi de cætero. De Attritione quæ ſunt dicenda, mox perſequemur: nunc verò quæ Contritionem ſpectant, enucleatiùs, & quantum ad rem meam ſufficit, ſunt exponenda.

Quid ſit dolor Intellectus & dolor Voluntatis

17 Eſt itaque, uti docet Tridentinum, Contritio animi dolor, & deteſtatio commiſſi peccati: quæ quidem, dum perfecta eſt, ex inde naſcitur, quòd Divinæ bonitati ſuper omnia diligendæ & dilectæ, commiſſum ſcelus adverſetur. Dolor animi dicitur; non igitur eſt corporis. Animum verò duo conſtituunt ac veluti componunt, Intellectus & Voluntas. Dolor itaque animi, dolor eſt Intellectus & Voluntatis. Tunc autem dolere Intellectum ſtatuo, cùm judicat ſe malè de re quâpiam judicaſſe, & judicium latum cum pudore retractat. Voluntatem verò dolere tunc dico, cùm diſplicet voluiſſe quod voluit; velletque, ſi fieri poſſet, numquam id, quod modò diſplicet, voluiſſe. Utrumque Contritioni quo pacto competat, exponamus.

Quo pacto Intellectus dolor inuratur ex peccati miſſi conſcientia.

18 Et primum quidem in animo pœnitentis ſic peragitur. Simul atque memoriæ adminiculo, ſcelus commiſſum cum circumſtantiis illud aggravantibus, mentis tribunali proponitur; illico rei indignitate perculſus Intellectus, liquido ſtatuit, indignum in modum egiſſe ſe, tanto Numini ſe quod oppoſuerit; præter omnem rationem, ea ipſa corporis membra, quorum uſum à Deo acceperit, in ejus opprobrium eſſe converſa; impiè denique actum eſſe, mandata tam ſancta, naturæ tam congrua, & ad juſtitiam omnem tam exacta quod contempſerit, jugumque tam benigni, & modis omnibus diligendi Domini, tam pertinaciter quod excuſſerit. His autem prorſus oppoſita cùm judicarit, tum nempè dum ſceleribus dabat operam; ſtatuebat enim ſatiùs eſſe libidini fræna dare, quàm Dei jugum pati; hominis, imò & viliſſimi ſcorti amicitiam, Divinæ longè præferendam: & præ caducis confeſtimque perituris deliciis, æternas habendas eſſe deſpicatui: hæc inquam, aliaque ejuſmodi judicia, his quæ modò fert tam contraria, tuliſſe ſe dum videt animus, pudore totus ſuffunditur; & duas inter ſententias ſibi tam oppoſitas quaſi con-

ſtrictus ingemit, horretque prius judicium, quod nunc pro tribunali Conſcientiæ videt à ſeipſo, ratione optimâ debere revocari. Atque hæc eſt quæ ab intellectu percipitur diſplicentia, ejuſque cruciatus.

Naturalis ordinis ratio, quæ de peccati commiſſi malitia judicatur non ſufficit ad contritionem. Debet eſſe ratio ſupernaturalis.

Hic tamen ſiſtendum non eſt, altiùs promovenda eſt res: 19.
neque enim ſufficit judicare actum malè. Nam ut rectè D. Augustinus, *Multi aſſiduè dicunt ſe eſſe peccatores; & tamen adhuc illos peccare delectat, Profeſſio eſt, non emendatio; accuſatur anima, non ſanatur; pronuntiatur offenſa, non tollitur.* Sic eſt. (D. Aug ſer. 3. de Navitate.) Sanè peccatorem ſeſe dicebat infelix Judas, nec tamen ſceleris verè pœnituit. Rurſus Samuelis oratione correptus Saul, peccaſſe ſe confeſſus eſt. *Dixitque Saul ad Samuelem, Peccavi, quia prævaricatus ſum ſermonem Domini*, neque tamen ſceleris gratiam eſt conſecutus. (1. Reg v. 24.) Quid enim? narrantis erat hæc vox, non ſeriò pœnitentis. *Primò* quidem; quod non tam commiſſo crimini, quàm jacturæ regni ingemiſceret, ita enim ei disertè Samuel edixerat, *Pro eo quòd abjeciſti ſermonem Domini, abjecit te Dominus ne ſis rex.* (v. 25.) E jacturâ autem rerum temporalium quæ peccatum conſequitur, quiſquis de malitiâ criminis commiſſi judicat, judicat quidem quod res eſt; ſed judicium non profert quod vera contritio conſequatur. E rationibus longè altioribus, quæque naturæ ordinem ſuperent, petenda eſt judicii de peccati perverſitate ferendi ratio, ſupernaturalis ut ſit dolor. Atque hic primus fuit Saulis error. *Secundò* dolor Voluntatis pœnitentiæ Saulis deerat: nihil enim quidquam de morum commutatione cogitabat; ſed honoris ſui apud populum conſervandi tantummodo ſtudioſus, reſpondit iterum, *Peccavi: ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei, & coram Iſrael, & revertere mecum*, ne fortè percipiant à Domino abjectum me, ſolitamque denegent obedientiam. (v. 30.) An hæc pœnitentis vox eſt, etiamſi peccaſſe ſe ingenuè fateatur? *ſane pronuntiatur offenſa, non tollitur.*

Quomodo ex parte Contritionis dolor ſubeat voluntatem.

Quid ergo ultra requiritur? *Odium*, inquit Sancta Synodus *veteris vitæ, deteſtatio peccati commiſſi*: quæ quidem Voluntatis dolor eſt, quam pœnitet & diſpudet, per ſummam procaciam, majeſtatem infinitam Dei ſe contempſiſſe, eamque lubentiæ ſuæ tam fœdè poſtpoſuiſſe. Redit itaque rea criminis voluntas ad offenſum Deum, & ad eum convertitur, per amoris actum, quo 20.

illum

illum tenere complectitur. Amat autem ideo quòd intellectus ſincerè judicet, Deum verè ſuper omnia eſſe amabilem, eumque qui ob naturæ præſtantiam, & bonitatem, creaturis omnibus, infinitis modis debeat anteferri. In hoc autem amoris complexu, quo ſummo ſuo bono inhæret voluntas irretita & abſorpta, dolore illicò ingenti corripitur, tam turpiter egiſſe ſe, creaturæ amoribus intricatam à tanto bono deſciviſſe, inimicitiasque geſſiſſe cum Deo tam amabili, amoris omnis centro, deliciarumque unicâ origine.

21. Hinc confeſtim ſubit odium ſui; imò creaturam omnium & voluptatum, quantùm quidem à dilecto Deo avocant, ejusque caſtiſſimos amores interturbant. Oritur deinde criminum deteſtatio, actus inquam voluntatis, quo quod factum eſt, infectum velles; utpotè quod ſeriò condemnas, judicasque præter rationem omnem & meritum, tam vili habitum tantum Deum, cui injuriâ tam atrox & tam indignè fuerit impacta. Atque hæc omnia, uti conſideranti manifeſtum eſt, animi fiunt, non autem corporis aut ſenſu aut adminiculo. *Item odium & deteſtatio peccati. Quid hæc ſit.*

22. Tum itaque vera habetur Contritio, cùm intellectu quidem actum exerces, quo certò judicas, Dei amicitiam tanti eſſe æſtimandam, ut ei nulla creatura comparanda ſit, nedum præferenda; æquiſſimumque eſſe ejus voluntati penitùs ſe ſubjicere: voluntate verò, ita Deum dum complecteris, eique inhæres, ut nullis ab eâ blanditiis, nullis minis ſis avocandus. Atque ita conſtitutus cùm eſt animus, pudore anteactæ vitæ ſuffunditur, impudentiæ pœnitet; eoque odio in perpetratum crimen fertur, ut ſi in manu jam eſſet, factum redderet infectum, planeque deſtrueret. Simili ſanè vero in re diſſimili optabat Anna Tobiæ mater, pecuniam numquam fuiſſe, ob quam conſpectu dilecti filii privabatur. *Numquam fuiſſet*, inquiebat triſtis mater, *pecunia, pro quâ miſiſti eum.* Hoc eſt votum deteſtantis rem, quæ doloris ingentis cauſſa eſt. Equidem ſcio deteſtationem hanc ſæpè tantam eſſe in animo, ut non rarò in corpus ipſum agat, magnosque excitet lachrymarum imbres, & ſuſpiria. Hæc tamen dolorem animi non conſtituunt, ſed comitantur aut ſubſequuntur, interioris affectus indices non vani, neque etiam pœnitendi. *Duo actus conſtituunt Contritionem.* Tob. 5. v. 24.

23. Denique poſt omnia, ut docet ſancta Synodus, ſequitur *Propoſitum*

Propoſitū de cætero non peccandi ſufficit quod ſit implicitum.

tum non peccandi de cætero. Quod quidem quamvis non ſemper explicito actu exerceatur, implicitè tamen & virtute, in ſincerâ Pœnitentis Contritione, & Dei ſuper omnia dilecti charitate decretum ejusmodi continetur. Sinceræ, inquam, Contritionis eſt conditio, numquam agere velle pœnitenda. Nam ut rectè D. Thomas. *Ille eſt irriſor & non pœnitens qui ſimul dum pœnitet, agit quod pœnitet, vel proponit iterum ſe facturum quod geſſit*; imò & qui non proponit à pœnitendis abſtinere : ut quid enim doleat, ſi dolendis delectetur ? Propoſitum autem non peccandi de cætero, idcircò in Contritione contineri virtute dicitur, quod iſtud Contritionis aut etiam Charitatis perfectæ actui ita proprium ſit & congenitum (efficax enim eſt) ut ſi eo fuiſſet imbutus animus, tum cùm ſeſe dabat peccati quod perpetratum eſt committendi opportunitas, numquam profectò peccatum admiſiſſet tam injurium illi quem nunc tantoperè diligit Deo. Et rurſus, talis naturæ & efficaciæ eſt ille actus, ut ſi is, prout nunc eſt, æternitate totâ animo inſiſteret, quodcumque etiam objectum ſcelus, æternitate totâ ſit excluſurum. Et hoc eſt virtute habere, *Propoſitum non peccandi de cætero*, quod ſacra vult Synodus.

Suar. 3. p. q. diſp. ſec. 3.

D. T q 84 ad 4.

Contritio cur dicatur efficax

Huic peccata omnia condonantur ſine ſacramento, non tamē ſine Sacramenti percipiendi voto.

24 Hàc itaque mente ſic contritâ, ſic contra ſcelus omne obfirmatâ, Deum ſupplex ſi adieris, illudque cum Davide dixeris, *Peccavi Domino*, illicò cum Nathano adjiceto : *Tranſtulit quoque Dominus peccatum tuum* : & quidem confeſtim, ipſoque illo, quo ſic pœnitet, temporis articulo; etiam Pœnitentiæ Sacramento, Sacerdotis abſolutione nondum perceptâ : quamvis peccata confitendi deinde, ex Chriſti præcepto, maneat obligatio. Quapropter etiam ſancta Synodus, criminum reconciliationem Contritione ſtatuit non impendi, ſine Sacramenti voto. Quod tamen in ea rectè includi dicitur, cùm sacramentalis Confeſſio à Deo præcepta ſit; neque quiſquam exiſtimandus ſit huic legi parère nolle, qui ex Contritionis & Charitatis vi, omnem omnino Dei legem ſtatuit adimplere.

2. Reg 12. v.

Trid.

Poteſt propoſitum non peccandi fuiſſe verum & legitimum, licèt poſtea peccetur.

25. Illud tandem etiam dicendum eſt, malè ex peccatis poſt Contritionem deinceps commiſſis, de Contritione præteritâ propoſitisque factis ominari nonnullos, quaſi ea nulla fuiſſent aut irrita, propterea quòd in vetera crimina, ſecuto dein tempore ſint relapſi. Perperam, inquam, ita judicant. Poteſt enim perfecta fuiſſe

fuiſſe Contritio, licèt ob imbecillitatem animi, qui numquàm in hoc mortali corpore eidem poteſt actui diu inſiſtere, voluntas
D. T ſup. poſtmodum per alium actum peccato ſuccumbat, eique conſentiat. Nihil autem quidquam bonitati actûs præteriti detrahit, præſens animi perverſitas & inconſtantia. Quod quidem D. Thomas rectè exequitur. *Quod autem aliquis*, inquit, *poſtea peccat vel actu vel propoſito, non excludit quin prima pœnitentia vera fuerit. Numquam enim veritas prioris actûs excluditur, per actum contrarium ſubſequentem. Sicut enim verè currit qui poſtea ſedet, ita verè pœnitet qui poſtea peccat.* Ita D. Thomas, quod quidem diligenter attendi vellem ab iis qui Sanctorum Patrum ſententiis malè perceptis, & duriorem in ſenſum explicatis, populo pro ſuggeſtu timores faciunt, vetereſque Confeſſiones arguunt, quaſi ſi emendandæ deinceps vitæ propoſito fuiſſent deſtitutæ, propterea quòd in antiquam vitam redierint, & Confeſſione eluta ſcelera rurſus attentarint. Moderandus eſt, inquam, dicendi ardor, & ad hanc D. Thomæ doctrinam aliquantulum molliendus; ne, dum nimio fervore, propoſitorum conſtantia exigitur & inculcatur, in deſperationem tandem adigatur plebs incauta, dum inepta & irrita credunt eſſe decreta & propoſita, quæ poſtmodùm per mentis inconſtantiam ſeſe vident infregiſſe. Sed hæc aliàs latius.

§. V.

Exponitur quis & quid ſit Amor Dei ſuper omnia dilecti, qui ad reconciliationem ſcelerum requiritur. Item quid ſit peccatum deteſtari ſuper omnia.

26. Verùm cùm perfecta Contritio, aut ipſe Amor Dei ſuper omnia dilecti eſſe debeat, aut ſanè, ut ſit legitima, ex eo debeat originem trahere; exponendum nunc eſt paullò accuratiùs, quid ſit Deum ſuper omnia diligere, & peccatum ſuper omnia deteſtari. Multis enim hîc hæret aqua; neque ſe Deum umquam credunt ſuper omnia diligere, quòd majori ſe in creaturas quaſdam amore ferri ſentiant, conjugem puta aut liberos: neque ſuper omnia deteſtari ſcelera ſeſe exiſtimant, quòd aut peſtis aut mor- *Error multorum circa amorem Dei ſuper om.*

tis

aut ſanè deliciis præter Dei mentem oblatis, renuntiandum ſit, iiſque penitùs deſiſtendum; his potiùs te omnimodis & æternum abdices, quàm ut dilecti à te Numinis amori, momento etiam unico, intercedas. Cum hoc tamen tam immenſo amore, rectè ſtat ſummus ſenſus quem natura percipiet, dum à deliciis illicitis, quas creaturæ faciunt, per vim avellitur. Verùm ſenſus ille amori Divino nihil quidquam officit, dum, ne ut eum quidem evadas, quidquam quod divinis legibus prohibetur agere, obfirmato animo eſt conſtitutum. Hoc enimverò eſt Deum *appretiativè* amare ſuper omnia. Sic virgo illa deliciis catelli aſſueta, quantumvis ingentes ex morte caniculi cruciatus percipiat, *appretiativo* amore adamantem præfert, quantumvis *affectuoſo* & tenero, magis impensè diligat catellum.

Item deteſtatio peccati appretiativa ſuper omnia mala requiritur non affectuoſa,

29. Eodem prorſus modo de peccati deteſtatione ſtatuendum eſt. Id enim Contritioni, & Amori perfecto proprium eſt, ut malitiam peccati ſuper omnia mala deteſtetur, nihilque ſit quod magis exhorreat. Quod rurſus non de *affectuoſo*, aut pœnali horrore, illo inquam, qui ſenſu & corpore percipitur, intelligendum eſt; ſed de eo, qui ex immenſo pretio & æſtimatione amittendæ per peccatum Divinæ amicitiæ, menti incutitur: ex quo fit, ut crimen omne, præ malo quocumque incurrendo deteſtetur validiùs, & fortiùs exhorreſcat: quamvis actu in ſenſus magis incurrente magiſque pœnali, mortem incurrendam, peſtem, injurias, cæteraque corporis aut animi incommoda deteſtetur. Iſtud enim ſemper ſtatuo, ita animo obfirmatum te, ut nullum omninò crimen admiſſurus ſis, prout nunc Deum diligis, ut pœnas quaſcumque, aut etiam mortem fortè oblatam detur effugere. Hæc animi obfirmatio ſufficit, ut ſuper omnia mala cenſearis peccatum deteſtari. Verè enim pluris æſtimas malum à peccato, quàm ab ipsâ morte inferendum, quamvis majorē longè ſenſum hæc incutiat. Sanè utrimque premebatur acerrimè, inter putridorum ſenum amores adulteros, & minas ſceleratas deprehenſa Suſanna: & tamen ſenſum ſuperavit peccati deteſtatio. Teſtantur id Sacræ

Dan 13 v. 22. litteræ. *Ingemuit Suſanna & ait: Anguſtiæ mihi ſunt undique: ſi enim hoc egero, mors mihi eſt: ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Dei.* Horrebat adulterii ficti veram infamiam pudica mulier: horrebat & mortem falſo ſub crimine

 infe-

inferendam, totoque tremebat corpore: magis tamen deteſtabatur verum crimen divinæ mentis fœmina, quod præ morte, quantumvis pudendâ longè vehementiùs formidabat.

Vt amorem Dei ſuper omnia, aut deteſtationem peccati ſuper omnia excites, non eſt inſtituenda cum aliis bonis aut malis cōparatio.

Cæterùm, quamvis Amor quo Deus diligitur, is eſſe debeat 30
qui dilectum præferat omni amabili; odium verò quô peccatum deteſtamur ejuſmodi ſit oportcat, ut illud præ omnibus quæ inferri poſſunt malis, execremur; non tamen id ita intelligendum eſt, quaſi ſi inter Deum, reliquaſque creaturas aperta & expreſſa inſtituenda ſit comparatio, & Deus ſingulis ſigillatim præferendus. Neque etiam deteſtanda ſic eſt peccati malitia præ omnibus pœnæ malis, ut ſingulas tibi priùs ob oculos ponas; puta bonorum honoriſve jacturam, opprobria, corporis carnificinam, ignes craticulamve D. Laurentii ſartagines, aliaque tyrannorum ſupplicia; & tum demùm forti animo ut aſſeras, majoris te facere peccati committendi malitiam, illamque te præ ſuppliciis propoſitis deteſtari. Non, inquam, comparatio iſta requiritur, ut amor Dei aut peccati deteſtatio ſit ſuper omnia, id eſt amorem omnem ſuperet, deteſtationemque omnem excedat. Nam ut egregiè Suarez, *objectum talis amoris*, nempe Deus; *& deteſtationis*, nempè peccatum, *ſecundùm ſe abſolutum eſt & perfectum; ergo poteſt, etiam ex vi illius objecti, perfectus amor elici, ſine tali comparatione. Sicut etiam Religio colit Deum ſupra omne adorabile; & fides* Divina *credit ſupra omne credibile abſque formali comparatione: idem ergo eſſe poterit in deteſtatione Pœnitentia. Ac propterea communiter auctores docent, has formales comparationes, non ſolùm non eſſe neceſſarias, verùm etiam non ſemper eſſe utiles, neque peccatoribus facilè proponendas: præſertim quando comparatio ſit in ſpecie cum aliquo malo ſenſibili, ut eſt mors, gravis injuria, contumelia &c. Quia homines regulariter loquendo, multùm moventur ab his ſenſibilibus; & ideo verendum eſt, ne dum hæ comparationes illis formaliter proponuntur, in novo periculo peccandi conſtituantur. Et quantum ad hoc, verum eſt quod ait Navarrus, nec Scripturam, nec Concilia aut SS. Patres à nobis exigere illas comparationes, & reflectiones pauciſſimis cognitas, & pauciſſimis viſitatas.* Ita graviſſimus ille auctor; cui calculum adjicit Cardinalis de Lugo, Quæ quidem doctrina, ſi praxim ſpectes, maximi eſt momenti.

Suar. to. 4. in 3. p. diſput. 3. ſect. 9. n. 9 Lugo. Diſput. 5 ſect. 2. n. 20. de Pœnit.

Quòd ſi ergo dum divinis illis actibus operam das, hæc tibi 31.
cogitatio

cogitatio obrepat, an ſi vivus lento igne comburendus eſſes, aut aliis exquiſitiſſimis tormentis objiciendus, conſtantiam Fidei, aut Caſtitatis non amitteres; aut quid demum cui, eo in articulo prælaturus tibi videaris, mortem crimini, aut morti crimen: hæc inquam, aut alia ejuſmodi ſi occurrant, phantaſiamque tibi ab objectis ignibus aut tormentis feriri perſentiſcis, adeò ut horrere te, & ſanguinem tibi commoveri ſentias; ſanè conſultiſſimum tunc eſſe judico, illico comparationes illas abrumpere, mentem avertere ad alia, illudque generatim ſtatuere, te nullo oblato prætextu, aut à fide, aut à conſtantiâ virtuti debitâ receſſurum: cæterùm ſi id Deo viſum fuerit, ejuſmodi luctas, virtutiſque exercendæ tibi campum offerre, fidere te omnino, tantam Dei eſſe miſericordiam, ut gratiam daturus ſit animoſque ſubjecturus, quibus & hæc, & verò etiam longè plura pro Dei gloriâ amoriſque experimento, forti animo ſis paſſurus. Ita excutiendæ ſunt hæ laruæ, quæ metus aliquando tantos facerent, quantos non facilè tunc eſſet ſuperare. Quos tamen ſi virtutis exercendæ ſeſe offerret occaſio, ſine gravi difficultate daretur perrumpere.

Dum comparationes illæ occurrunt in rebus horribilibus, rejiciendæ ſunt.

& excitandus in genere actus fiducia.

32. Profectò ſi Divus ipſe Laurentius aliquot ante martyrium annis, ſibi exquiſitiſſima quæ demùm ab igne pertulit tormenta, flammarum acrimoniam, craticulæ carnibus inuſtæ cruciatus, temporiſque quò hæc erant ſufferenda durationem, animo depinxiſſet viuaciſſimè, eaque phantaſiæ vi ſibi propoſuiſſet ob oculos; fortaſſis, & non ex nihilo, conſternatus fuiſſet animo, & a conſtantiâ ſibi viſus fuiſſet aliquantulum dimoveri. Et tamen gerenda cùm erat res, quantis inceſſit deliciis! ut tormentis omnibus major erexit animos! Non ſic medias inter roſas luſiſſet Laurentius, ut prunas inter geſtiebat: neſcio an in craticulâ luſerit fortis pugil; certè tyranno feſtivè illuſit, Notum eſt facinus, quòd dum cineribus aduſti corporis involuere nititur tyranni furor & invidia, ex iis ipſis enaſcens fama, quin & favillæ erumpentes, totoque orbe circumactæ divulgarunt. Iſtud jam quæro; cur, prout omnino eſt credibile, non eam animi corporiſque alacritatem oſtenderit vir fortiſſimus, tum cùm fortaſſis hæc aut ejuſmodi tormenta ſibi mente deſignabat? an quidquam perfecto amori deerat quo Deum arctiſſimè diligebat? Nihil quidquam. Sed gratia illi tunc non aderat, quam ad ſuſtinenda

Si tormenta magna ſufferenda fuerint aliquando, tum dabit Deus gratias peculiares, ut patet in D. Laurentio.

fortiter & hilaré ea tormenta, in ipſo rei agendæ articulo daturus erat Deus, & porrò ſuo tempore dedit opportunè. Sine dubio autem tormenta per ſolam phantaſiam menti repræſentata, terrorem ſui incutiunt quandoque horribilem: cumque perſæpe, qui naturæ viribus ſuperari facilè non poſſit. Ut quid igitur vanis imaginibus, rerumque fortaſſe numquam futurarum eventibus, tibi metus facis? Deus certè peculiarem tibi gratiam præſtare non tenetur, ut terriculamenta fortiter ſuſtineas, quæ ipſe tibi non ingerit, & tu pro tuâ lubentiâ tibi effingis. Cum Divo Laurentio pro fide ardendum tibi aliquando ſi ſit, Deus id decernet: & ſi per te gloriam ſuam vult promoveri, gratiam dabit atque animos malis pares, imò & majores. Tu Deum ut facis ama, eique toto animi niſu inhære; deteſtâre ſuper omnia generatim quæ tam ſancto amori officiunt; & futuris eventibus, vaniſque comparationibus mentem ne fatiga. Id certò ſcias, amare te poſſe modò Deum ſuper omnia, licet ad omnia ſufferenda mala, modò vires non habeas, tormentis omnibus ſuperandis, id eſt amori pares. Amori autem Divino ſi inſiſtis, etiam vires illi tuendo & conſervando, cùm res tulerit, ſufficiet eximius ſeſe amantium cultor Deus.

Eas autē gratias non dat Deus cū tibi illa tormenta ſine neceſſitate repræſentat

Cæterùm hæc quæ dixi, de comparationibus illis intelligenda 35
ſunt, quibus res terrificæ, naturæ inquam admodum horribiles ſuperatuque difficiles animo proponuntur, & phantaſiæ adminiculo clarè & perſpicaciter depinguntur: prout foret ignis aut fornacis viva repræſentatio. Nam ſi mala generatim tantùm attingas & curſim enumeres, non erit omnino inutilis eorum cum Deo, ſi amorem, aut cum peccatis ſi ſcelerum deteſtationem excitas, comparatio; uti mox ea minutim proponentem Paulum videbimus, n. 42. Nam quamvis ad perficiendum amoris aut deteſtationis actum, inſtituta cum creaturis comparatio minimè ſit neceſſaria, tamen plurimùm confertur actus ille diutiùs duret, ſæpiùs repetatur, & altiùs menti imprimatur, fructu ſanè ampliſſimo. Verùm robuſtioris virtutis ſunt hæc exercitia; ad quæ aſpirare unumquemque, uti eſt optabile, ita, prout benè Suarez, peccatoribus, id eſt hominibus tantam virtutem adhuc inexpertis, iſta proponere non admodùm eſt conſultum.

Poteſt tamen aliquando ea comparatio inſtitui cum rebus non adeo horribilibus, & in genere,

ſed à robuſtioribus & in virtute in actibus exercitatis.

§. VI.

Digitized by Google

§. VI.

Deteſtationem peccatoribus omnium, in amore benevolo Dei ſuper omnia dilecti, virtute contineri. Ad Contritionem excitandam non requiri ut omnia peccata, ſigillatim attingantur. Item non requiri moram temporis; momento perfici. Denique Contritionis ſubſtantiam in ſtrictâ Dei adhæſione conſiſtere.

Quæritur quid amor Dei cum Contritione habeat commune

54. Ut autem quæ ad Contritionis excitandæ exercitium ſpectant pleniùs explicemus, dicenda adhuc ſunt pauca. Ac imprimis, iſtud admirari quis poſſit, quâ ratione, dum de Contritione agimus, quam *deteſtationem eſſe peccati commiſſi cum propoſito non peccandi de cætero*, cum Tridentino dicebamus, nunc de Amore Dei ſuper omnia ſermonem inſtituamus, quaſi ea ſit pœnitentis legitima diſpoſitio; cùm tamen in actu amoris Dei, nulla fiat ſcelerum mentio, nulla eorum ſit deteſtatio, nulluſque animi dolor involvatur; quæ tamen omnia ad Contritionem videntur requiri. Imò ex adverſo potiùs, amoris actus, cùm ſit amicitiæ, totus in delicias abit, quibus Deum complectitur, liquidiſſimisque in tam ſancto amplexu perfluit voluptatibus.

Amor Dei ſuper omnia, deteſtationem peccati virtute continet.

55. Dicendum itaque eſt *primò*, quòd cum tota quæ à pœnitente requiritur actio, ſit animi ad Deum converſio, *Convertere* enim *ad me dicit Dominus exercituum & ego convertar, ad te*, prout antè expoſuimus; nihil admodum referre utrum per actum amoris & benevolentiæ, an verò per deteſtationem criminum ad Deum redeat, ejusque ſanctiſſimæ voluntati penitus inhæreat. Ubi id etiam diligenter obſervandum eſt, actum deteſtationis, ut Contritio perfecta ſit, ex amore benevolo Dei ſuper omnia dilecti, debere ortum ducere, & ſine hoc non eſſe legitimum Contritionis partum: amorem verò Dei ſuper omnia, quantumvis ſuavis ſit & placidus, veram tamen deteſtationem ſcelerum ſecum ferre. Et ſic, quamvis qui actum amoris Divini ſuper omnia excitat, actu explicito & formali, uti ajunt, peccata non

Zach. 1. v. 2.

deteſtetur; imò eorum nequidem meminerit; tamen implicitè ea maximè odit ac ejurat. Itaque amor Dei Pœnitentiam ſcelerum virtute continet: quod rurſus intelligendum ſic non eſt, quaſi ex eo deteſtatio dicta poſſit elici, ſicut arbor virtute ſemini ineſſe dicitur, licèt ſemen reipsâ arborem non complectatur; talis enim virtus necdum eſſet odium peccati, quod tamen ad reconciliationem cum Deo imprimis eſt neceſſarium: ſed quod deteſtatio peccati, Amoris actui ſit intrinſeca, non quidem formaliter, ſed virtute: & hoc demùm aliud non eſt, quàm quòd eadem efficacia Amoris actui inſit, quæ ineſt deteſtationi, cùm uterque actus æquali vi peccatum deſtruat, hominemque Deo reconciliet.

Quid hic ſit virtute continere exponitur.

Probatur hæc doctrina.

36 Elegantem doctrínæ hujus rationem dat Cardinalis Lugo. Juvat eam ejus verbis exprimere. „ Reſpondeo, inquit, quemcumque actum dilectionis Dei qui oriatur ex charitate, debere eſſe affectum amicitiæ: atque ideò non poſſe tendere ad ſolam bonitatem intrinſecam Dei, quin ſimul tendat ad conjungendum amantem cum amato. Quam conjunctionem eo etiam gradu volumus, quo gradu bonitatem illam amamus, cum quâ appetimus conjunctionem. Repugnat ergo quòd aliquis affectu amicitiæ amet Deum ſuper omnia propter ejus infinitam perfectionem intrinſecam, quin etiam ſe affectivè conjungat cum Deo ſuper omnia, atque adeò quin malit Deo conjungi, quàm aliis omnibus bonis. Hinc ergo neceſſariò ſequitur, quod quilibet actus dilectionis Dei ſuper omnia, continet virtualiter deteſtationem ſuper omnia peccati mortalis, quod nos ab illâ infinitâ bonitate ſeparat, cui affectivè conjungimur ſuper omnia........... hoc enim eſt, amare ſuper omnia illam bonitatem infinitam, conjungi affectivè cum illâ ſupremo vinculo, & nexu affectivo: cui nexui opponitur peccatum, quod noſtrum affectum ſeparat à Deo, cùm velimus (nempè per peccatum) reſiſtere & repugnare voluntati Dei. Hactenus ille Theologus eximius. Ex quibus manifeſtum eſt quâ ratione dicatur Amor Dei ſuper omnia deteſtationem peccatorum omnium circumplecti, etiamſi reipsâ formale peccati odium non exerceat.

Lugo de Pœnit. diſp. 5. ſec. 2. 2 ſ.

Ad Contritionem non requiritur.

37 *Secundò*, ſi de formali peccatorum deteſtatione agimus, iſtud etiam accuratè cum Suarez dicendum eſt, ad veram Contritionem

Suar to. 4

In 3. p. diſ. 4. ſect. 6. aſſ. 1. nem non requiri diſtinctam reminiſcentiam peccatorum omnium ſigillatim, nec quæ Contritionem antecedat, nec quæ eam comitetur; ſed ſufficere confuſam aliquam & indiſtinctam ſcelerum repræſentationem, eorumque deteſtationem univerſalem & generatim, ut juſtificatio peccatoris, ejuſque cum Deo reconciliatio conſequatur. Fusè hæc magnus ille Theologus perſequitur. Rem indicaſſe ſufficit, ad majorem Contritionis exercendæ declarationem. Atque exinde ſequitur anteactæ vitæ examen, ſingulaſque criminum actiones in lege veteri aut naturæ recogitandas non fuiſſe, niſi *Primò*, ratione reſtitutionis faciendæ, in genere juſtitiæ peccatum ſi quid ſit. *Secundò*, ſi aliqua occaſio peccati *Diſtincta peccatorum recordatio ſufficit confuſa.*

Ibid. Aſſ. 2. tollenda: *vel in univerſum*, inquit Suarez, *ſi aliquod neceſſarium remedium adhibendum ad præcavenda ſimilia peccata. Ad hæc autem tenetur homo ex vi Contritionis: & non poteſt illa præſtare ſine ſpecificâ conſideratione peccatorum.*

38 In lege autem Gratiæ, propter Confeſſionem à Chriſto præceptam, non ſpecifica tantùm, ſed & numerica peccatorum habenda eſt recordatio; non verò ut Contritio de ſingulis eliciatur, ad quam ſufficit deteſtari univerſa. Quod ut rectè exponat Suarez, hæc ſubjungit digna quæ ſigillatim attendantur. *Hinc verò fit*, Ib. n. 24. inquit, *ut etiam in hoc ſtatu* (gratiæ) *ſi contingat aliquem excuſari ab illa obligatione in ordine ad Confeſſionem, nimirum quia confiteri non poteſt ob inopiam Confeſſoris; tunc ſimpliciter excuſetur à tali recogitatione facienda, etiamſi oppoſitum aliqui ſenſerint ſine cauſa; cùm illa recogitatio non per ſe præcipiatur, ſed propter actum externum qui tunc exerceri non poteſt. Sicut qui non poteſt audire Miſſam, nec recitare Officium, quando aliàs tenetur ſi poſſet, non tenetur habere illam attentionem ad Deum, quam habere deberet, ſi Miſſam audire, aut Horas recitare poſſet.* Hæc viri graviſſimi ſententia: quam, quia eventus infiniti ſunt, tum mari tum terrâ iter agentibus, quibus Confeſſarii copia, etiam morientibus, eripitur, hîc libuit adſcribere, ut cunctis liqueat quid eo caſu ſibi faciendum ſit, & quod ſtudium eluendis peccatis, gratiæque cum Deo ineundæ debeat eo temporis & mortis periculo adhibere. Studium autem, ut jam patet, non in recogitandis ſceleribus (niſi quæ reſtitutionem, ſi hæc fieri poſſit, involuunt) ſed in excitandâ ſincerâ peccatorum deteſtatione, aut Amore Dei ſuper omnia *Diſtincta peccatorum recordatio requiritur tantùm in ordine ad Confeſſionem. Hinc qui confiteri non poteſt non tenetur ſingula peccata cogitare: ſed contentatur de omnibus.*

Exemplo S. Magdalenæ

omnia eliciendo, ſtudioſè & ſolidè eſt adhibendum. Neque verò credibile eſt, eam quæ famoſo nomine dicebatur in civitate peccatrix, ad pedes Chriſti cùm accederet, ſingula ſibi peccata objeciſſe ob oculos; deteſtata eſt omnia, & non ſingula, & tamen ei condonata ſunt ſingula: non multùm recogitavit ſcelera, omnium tamen ei facta eſt gratia, *quia dilexit multum.* Luc. 7. v. 47.

Facilitas Dei in condonando expenditur

39 Admirabilem enimverò facilitatem irati Numinis! O verè placabilem, & exorabilem Deum! Deum inquam: in quo enim invenientur hæc duo adeò diſparata, ſumma ſcilicet offenſa, ſumma, inquam, & quâ major dari non poteſt peccatoris averſatio, & ſumma nihilominus ad gratiam reo præſtandam benignitas: Quis iſta credat Deo competere, niſi ipſimet id aſſerenti Deo, & quidem jurato? En rurſus pro ſe apud Hieremiam agentem. *Vulgò dicitur, ſi dimiſerit vir uxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eum ultra? Numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.* Hier. 3. v. 1. Comparatione Deus utitur ſummè pudendâ; offenſamque arripit, cui condonandæ plerumque ſolent homines ſeſe præbere inexorabiles, ut facilitatem ſuam in diſſimulandis injuriis, etiam maximè pudendis, humano rigori comparatam, impenſiùs commendet. Revertere, inquit, tantummodò ad me, amando me quem offendiſti, aut deteſtando quæ per ſummam impudentiam commiſiſti, & ego ſuſcipiam te. O Deum amoris fontem, ô unicum miſericordiarum Patrem! tantillæ rei, tantum injuriarum cumulum remittere, ſolius eſt ejus qui *Dives eſt in miſericordiâ.*

Contritio momento temporis perficitur

40. Quid, quòd non longo temporis ſpatio producenda eſt Contritio, ut gratiam ſibi dari mereatur, ſed quòd unico temporis momento poteſt perfici? Atque hoc *tertium eſt*, quod erat indicandum, ut majoribus animis nos ad tam nobilem actum accingamus? Quod ſi per annos integros, imò & menſes tantùm, aut dies, aut etiam horas protrahenda foret Contritio, eique excitandæ intendenda nervis omnibus mentis acies; eſſet fortaſſe quod imbecillitatem animi, tam protenſo actui exer-

Digitized by Google

exercendo prætenderet humana perverſitas. Nunc autem quid excuſationis afferet? unico actu, unico temporis articulo tanta res peragitur. Peccatorem ut pœnituit; ut iram omnem poſuit Deus. Neque multis verborum ambagibus opus eſt, ut animi affectum exprimas: non indiget verbis ut mentem intelligat, qui mentis inſpector eſt. Duo verba protulit David, *Peccavi Domine*, & Davidis eſt miſertus Deus. Minus dixit Magdalena, ne unicum quidem verbum effata; amavit animo, atque illicò eſt dilecta. Nam ut docet Cæleſtinus Papa: *vera converſio mente potiùs quàm tempore metienda eſt, dicente Prophetâ, ſi converſus fueris, ſalvus eris.* Sanè non metitur tempora, qui amorem petit. Et ſi ut egregiè Auguſtinus: *Amor meus pondus meum*, profectò ab Amore Contritioni pondus datur, non à tempore; atque adeò ab Amoris vi, non à tractu temporis pœnitentia ponderanda eſt & expendenda.

Neque verbis illis opus eſt ut eam exprimas.

Cæleſtin epiſt. ad Epiſcop. Galliæ c. 2.

41 Hinc demùm patet liquidiùs, id quod initio dixi, Contritionem non in corporis affectione, quæ ſine dubio ut perficiatur, moram temporis exigit, ſed in ipsâ animâ eſſe conſtitutam. Si tamen lachrimæ, ſuſpiria, cordis viſcerumque contractio, corporis denique cruciatus Contritionem comitentur, dum non exorbitant, rejiciendæ non ſunt. Etenim cùm caro & ſanguis ad offendendum Numen fuerint & inſtrumenta, & verò etiam irritamenta per quæ à Deo averſus eſt animus; non eſt abs re, ut nunc demùm etiam pervicaciæ ſuæ ſentiant ſupplicia: ſic ergo dum animus Deo conjungitur, plorent ſanè interim oculi, gemat cor, & corpus totum ad conſpectum irati Numinis expaveſcat. Optanda eſt, inquam, illa corporis, malo ſuo indolentis, conſtitutio. Sed ſi fortaſſis abſit, nihil quidquam Contritioni veræ putes detractum. Hi enim motus, ab ipsâ ſanguinis temperie, ut plurimùm, dependent. Fœminis uti ſanguis eſt lenior mollioraque ſunt viſcera, ita illæ in has affectiones erumpunt faciliùs; difficiliùs omnino viri, quibus durior eſt tota corporis compactio. An autem credibile eſt, fœminas à Deo creatas, ſic ut præ viris faciliùs in veram Contritionem poſſint prorumpere? an illis præ his, expeditiorem voluit reconciliationis viam? Nemo ſanè id dixerit: non igitur in illis motibus, Contritionis ſumma eſt aut ſubſtan-

Dolor corporis, lachrymæ & ſuſpiria, bene ad deteſtanda peccata adhibentur.

Non eſſe tamen ad Contritionem neceſſaria pleniùs probatur.

tia, quamvis illius eſſe poſſint & ſint ſæpè indicia non pœnitenda. Denique hoc argumento res hæc tota conficitur & invincitur; quod ſi Dæmones ſcelerum ſuorum ſubire poſſet pœnitentia, ſanè ſine ullis ejuſmodi ſuſpiriis, lamentationibus, aut lachrymis dolerent: corporis enim ſunt expertes, atque hæc ſine corpore non fiunt. Perfectam nihilominùs Contritionem animi afferrent, & in priſtinam cum Deo redirent amicitiam.

Contritio perfecta in voluntatis cum Divinâ adhæſione perfecta conſiſtit.

42\. Maneat igitur iſtud ratum, veram perfectamque peccatoris ad Deum converſionem, ſive ea per actum Amoris Dei ſuper omnia dilecti, ſive per expreſſum & formalem deteſtationis ſcelerum actum fiat, in ſeriâ & ſincerâ voluntatis adhæſione conſiſtere, quâ ſic Conditorem ſuum creatura complectatur, ut ſi per imbecillitatem humanam daretur hunc actum æternitate totâ proſequi, etiam æternitate totâ daretur, nullis creati boni illecebris, à tam ſancto amoris nexu dimoveri. Hîc itaque obfirmandus eſt animus; huic complexui ſolidando, adhibendum eſt omne ſtudium; ſæpiùs etiam per diem, & identidem, præſertim dum peccandi ſeſe offert materia, firmanda mens eſt, ne vacillet; illudque Davidicum ore & mente repetendum: *Iuravi & ſtatui cuſtodire judicia juſtitiæ tuæ.* Denique divino favori, qui benevolentibus ſemper præſto eſt, confiſus animus, Dei inhærens ſanctis complexibus, iſtud cum Divino Paulo ſine ulla hæſitatione pronuntiet: *Quis ergo nos ſeparabit à Charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius, ſicut ſcriptum eſt: propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis.* Dignam profectò tanto viro amoris ſui exaggerationem. *Sed in his omnibus*, inquit, *ſuperamus propter eum qui dilexit nos. Certus ſum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Hoc enimverò amare eſt, ne morte quidem ab amati complexu poſſe avelli; hoc eſt quod Paulum ſanctum facit. Etenim non mira-

Hæc precuranda & quidē actibus ſæpè repetitis.

Pſal. 118. v. 106.

Ad Rom. 8. v. 35. & ſ. 39.

miracula, non Prophetiæ, non extaſes, eum Deo reddunt amabilem: unicum iſtud *Certus ſum*, omnia Pauli miracula exſuperat; unica hæc animi obfirmatio è Saulo Paulum facit, & quidem dignum Deo. Hanc igitur mentem indue peccator; vultum aſſume, ſed pœnitentis & amantis. Hâc fiduciâ adeamus thronum gratiæ, *ploremus coram Domino qui fecit nos*, quem per ſummam impudentiam offendimus; & *inveniemus gratiam in auxilio opportuno.*

inferendam, totoque tremebat corpore: magis tamen deteſtabatur verum crimen divinæ mentis fœmina, quod præ morte, quantumvis pudendâ longè vehementiùs formidabat.

Vt amorem Dei ſuper omnia, aut deteſtationem peccati ſuper omnia excites, non eſt inſtituenda cum aliis bonis aut malis cõparatio.

Cæterùm, quamvis Amor quo Deus diligitur, is eſſe debeat qui dilectum præferat omni amabili; odium verò quô peccatum deteſtamur ejuſmodi ſit oporteat, ut illud præ omnibus quæ inferri poſſunt malis, execremur; non tamen id ita intelligendum eſt, quaſi ſi inter Deum, reliquaſque creaturas aperta & expreſſa inſtituenda ſit comparatio, & Deus ſingulis ſigillatim præferendus. Neque etiam deteſtanda ſic eſt peccati malitia præ omnibus pœnæ malis, ut ſingulas tibi priùs ob oculos ponas; puta bonorum honoriſve jacturam, opprobria, corporis carnificinam, ignes craticulamve D. Laurentii ſartagines, aliaque tyrannorum ſupplicia; & tum demùm forti animo ut aſſeras, majoris te facere peccati committendi malitiam, illamque te præ ſuppliciis propoſitis deteſtari. Non, inquam, comparatio iſta requiritur, ut amor Dei aut peccati deteſtatio ſit ſuper omnia, id eſt amorem omnem ſuperet, deteſtationemque omnem excedat. Nam ut egregiè Suarez, *objectum talis amoris*, nempe Deus; *& deteſtationis*, nempè peccatum, *ſecundùm ſe abſolutum eſt & perfectum; ergo poteſt, etiam ex vi illius objecti, perfectus amor elici, ſine tali comparatione. Sicut etiam Religio colit Deum ſupra omne adorabile; & fides* Divina *credit ſupra omne credibile abſque formali comparatione: idem ergo eſſe poterit in deteſtatione Pœnitentiæ. Ac propterea communiter auctores docent, has formales comparationes, non ſolùm non eſſe neceſſarias, verùm etiam non ſemper eſſe utiles, neque peccatoribus facilè proponendas: præſertim quando comparatio fit in ſpecie cum aliquo malo ſenſibili, ut eſt mors, gravis injuria, contumelia &c. Quia homines regulariter loquendo, multùm moventur ab his ſenſibilibus; & ideo verendum eſt, ne dum hæ comparationes illis formaliter proponuntur, in novo periculo peccandi conſtituantur. Et quantum ad hoc, verum eſt quod ait Navarrus, nec Scripturam, nec Concilia aut SS. Patres à nobis exigere illas comparationes, & reflectiones pauciſſimis cognitas, & pauciſſimis viſitatas.* Ita graviſſimus ille auctor; cui calculum adjicit Cardinalis de Lugo, Quæ quidem doctrina, ſi praxim ſpectes, maximi eſt momenti. 30

Suar. to. 4. in 3. p. diſput. 3. ſect. 9. n 9
Lugo. Diſput. 5 ſect. 2. n. 20. de Pœnit.

Quòd ſi ergo dum divinis illis actibus operam das, hæc tibi 31.

cogitatio

cogitatio obrepat, an ſi vivus lento igne comburendus eſſes, aut aliis exquiſitiſſimis tormentis objiciendus, conſtantiam Fidei, aut Caſtitatis non amitteres; aut quid demum cui, eo in articulo prælaturus tibi videaris, mortem crimini, aut morti crimen: hæc inquam, aut alia ejuſmodi ſi occurrant, phantaſiamque tibi ab objectis ignibus aut tormentis feriri perſentiſcis, adeò ut horrere te, & ſanguinem tibi commoveri ſentias; ſanè conſultiſſimum tunc eſſe judico, illico comparationes illas abrumpere, mentem avertere ad alia, illudque generatim ſtatuere, te nullo oblato prætextu, aut à fide, aut à conſtantiâ virtuti debitâ receſſurum: cæterùm ſi id Deo viſum fuerit, ejuſmodi luctas, virtutiſque exercendæ tibi campum offerre, fidere te omnino, tantam Dei eſſe miſericordiam, ut gratiam daturus ſit animoſque ſubjecturus, quibus & hæc, & verò etiam longè plura pro Dei gloriâ amoriſque experimento, forti animo ſis paſſurus. Ita excutiendæ ſunt hæ larvæ, quæ metus aliquando tantos facerent, quantos non facilè tunc eſſet ſuperare. Quos tamen ſi virtutis exercendæ ſeſe offerret occaſio, ſine gravi difficultate daretur perrumpere.

Dum comparationes illæ occurrunt in rebus horribilibus, rejiciendæ ſunt.

& excitandus in genere actus fiduciæ.

32\. Profectò ſi Divus ipſe Laurentius aliquot ante martyrium annis, ſibi exquiſitiſſima quæ demùm ab igne pertulit tormenta, flammarum acrimoniam, craticulæ carnibus inuſtæ cruciatus, temporiſque quò hæc erant ſufferenda durationem, animo depinxiſſet viuaciſſimè, eaque phantaſiæ vi ſibi propoſuiſſet ob oculos; fortaſſis, & non ex nihilo, conſternatus fuiſſet animo, & a conſtantiâ ſibi viſus fuiſſet aliquantulum dimoveri. Et tamen gerenda cùm erat res, quantis inceſſit deliciis! ut tormentis omnibus major erexit animos! Non ſic medias inter roſas luſiſſet Laurentius, ut prunas inter geſtiebat: neſcio an in craticulâ luſerit fortis pugil; certè tyranno feſtivè illuſit, Notum eſt facinus, quòd dum cineribus adusti corporis involuere nititur tyranni furor & invidia, ex iis ipſis enaſcens fama, quin & favillæ erumpentes, totoque orbe circumactæ divulgarunt. Iſtud jam quæro; cur, prout omnino eſt credibile, non eam animi corporiſque alacritatem oſtenderit vir fortiſſimus, tum cùm fortaſſis hæc aut ejuſmodi tormenta ſibi mente deſignabat? an quidquam perfecto amori deerat quo Deum arctiſſimè diligebat? Nihil quidquam. Sed gratia illi tunc non aderat, quam ad ſuſtinenda

Si tormẽta magna ſufferenda fuerint aliquando, tum dabit Deus gratias peculiares, ut patet in D. Laurẽtio.

fortiter & hilarè ea tormenta, in ipſo rei agendæ articulo daturus erat Deus, & porrò ſuo tempore dedit opportunè. Sine dubio autem tormenta per ſolam phantaſiam menti repræſentata, terrorem ſui incutiunt quandoque horribilem: cumque perſæpe, qui naturæ viribus ſuperari facilè non poſſit. Ut quid igitur vanis imaginibus, rerumque fortaſſe numquam futurarum eventibus, tibi metus facis? Deus certè peculiarem tibi gratiam præſtare non tenetur, ut terriculamenta fortiter ſuſtineas, quæ ipſe tibi non ingerit, & tu pro tuâ lubentiâ tibi effingis. Cum Divo Laurentio pro fide ardendum tibi aliquando ſi ſit, Deus id decernet: & ſi per te gloriam ſuam vult promoveri, gratiam dabit atque animos malis pares, imò & majores. Tu Deum ut facis ama, eique toto animi niſu inhære; deteſtâre ſuper omnia generatim quæ tam ſancto amori officiunt; & futuris eventibus, vaniſque comparationibus mentem ne fatiga. Id certò ſcias, amare te poſſe modò Deum ſuper omnia, licet ad omnia ſufferenda mala, modò vires non habeas, tormentis omnibus ſuperandis, id eſt amori pares. Amori autem Divino ſi inſiſtis, etiam vires illi tuendo & conſervando, cùm res tulerit, ſufficiet eximius ſeſe amantium cultor Deus.

Eas autē gratias non dat Deus cū tibi illa tormenta ſine neceſſitate repræſentat

Cæterùm hæc quæ dixi, de comparationibus illis intelligenda 33.
ſunt, quibus res terrificæ, naturæ inquam admodum horribiles ſuperatuque difficiles animo proponuntur, & phantaſiæ adminiculo clarè & perſpicaciter depinguntur: prout foret ignis aut fornacis viva repræſentatio. Nam ſi mala generatim tantùm attingas & curſim enumeres, non erit omnino inutilis eorum cum Deo, ſi amorem, aut cum peccatis ſi ſcelerum deteſtationem excitas, comparatio; uti mox ea minutim proponentem Paulum videbimus, n. 42. Nam quamvis ad perficiendum amoris aut deteſtationis actum, inſtituta cum creaturis comparatio minimè ſit neceſſaria, tamen plurimùm confertur actus ille diutiùs duret, ſæpiùs repetatur, & altiùs menti imprimatur, fructu ſanè ampliſſimo. Verùm rubuſtioris virtutis ſunt hæc exercitia; ad quæ aſpirare unumquemque, uti eſt optabile, ita, prout bene Suarez, peccatoribus, id eſt hominibus tantam virtutem adhuc inexpertis, iſta proponere non admodùm eſt conſultum.

Poteſt tamen aliquando ea comparatio inſtitui cum rebus non adeo horribilibus, & in genere.

ſed à robuſtioribus & in virtute magis exercitatis.

§. VI.

§. VI.

Deteſtationem peccatoribus omnium, in amore benevolo Dei ſuper omnia dilecti, virtute contineri. Ad Contritionem excitandam non requiri ut omnia peccata, ſigillatim attingantur. Item non requiri moram temporis; momento perfici. Denique Contritionis ſubſtantiam in ſtrictâ Dei adhæſione conſiſtere.

34. Ut autem quæ ad Contritionis excitandæ exercitium ſpectant pleniùs explicemus, dicenda adhuc ſunt pauca. Ac imprimis, iſtud admirari quis poſſit, quâ ratione, dum de Contritione agimus, quam *deteſtationem eſſe peccati commiſſi cum propoſito non peccandi de cætero*, cum Tridentino dicebamus, nunc de Amore Dei ſuper omnia ſermonem inſtituamus, quaſi ea ſit pœnitentis legitima diſpoſitio; cùm tamen in actu amoris Dei, nulla fiat ſcelerum mentio, nulla eorum ſit deteſtatio, nulluſque animi dolor involvatur; quæ tamen omnia ad Contritionem videntur requiri. Imò ex adverſo potiùs, amoris actus, cùm ſit amicitiæ, totus in delicias abit, quibus Deum complectitur, liquidiſſimisque in tam ſancto amplexu perfluit voluptatibus. *Quæritur quid amor Dei cum Contritione habeat commune*

35. Dicendum itaque eſt *primò*, quòd cum tota quæ à pœnitente requiritur actio, ſit animi ad Deum converſio, *Convertere* enim *ad me dicit Dominus exercituum & ego convertar, ad te*, prout antè expoſuimus; nihil admodum referre utrum per actum amoris & benevolentiæ, an verò per deteſtationem criminum ad Deum redeat, ejusque ſanctiſſimæ voluntati penitus inhæreat. Ubi id etiam diligenter obſervandum eſt, actum deteſtationis, ut Contritio perfecta ſit, ex amore benevolo Dei ſuper omnia dilecti, debere ortum ducere, & ſine hoc non eſſe legitimum Cõtritionis partum: amorem verò Dei ſuper omnia, quantumvis ſuavis ſit & placidus, veram tamen deteſtationem ſcelerum ſecum ferre. Et ſic, quamvis qui actum amoris Divini ſuper omnia excitat, actu explicito & formali, uti ajunt, peccata non deteſtetur, *Zach. 1. v. 2.* *Amor Dei ſuper omnia, deteſtationem peccati virtute contine.*

deteſtetur; imò eorum nequidem meminerit; tamen implicitè ea maximè odit ac ejurat. Itaque amor Dei Pœnitentiam ſcelerum virtute continet: quod rurſus intelligendum ſic non eſt, quaſi ex eo deteſtatio dicta poſſit elici, ſicut arbor virtute ſemini ineſſe dicitur, licèt ſemen reipsâ arborem non complectatur; talis enim virtus needum eſſet odium peccati, quod tamen ad reconciliationem cum Deo imprimis eſt neceſſarium: ſed quod deteſtatio peccati, Amoris actui ſit intrinſeca, non quidem formaliter, ſed virtute: & hoc demùm aliud non eſt, quàm quòd eadem efficacia Amoris actui inſit, quæ ineſt deteſtationi, cùm uterque actus æquali vi peccatum deſtruat, hominemque Deo reconciliet.

Quid hic ſit virtute continere exponitur.

Probatur hæc doctrina.

36 Elegantem doctrinæ hujus rationem dat Cardinalis Lugo. Juvat eam ejus verbis exprimere. „Reſpondeo, inquit, quemcumque actum dilectionis Dei qui oriatur ex charitate, debere eſſe affectum amicitiæ: atque ideò non poſſe tendere ad ſolam bonitatem intrinſecam Dei, quin ſimul tendat ad conjungendum amantem cum amato. Quam conjunctionem eo etiam gradu volumus, quo gradu bonitatem illam amamus, cum quâ appetimus conjunctionem. Repugnat ergo quòd aliquis affectu amicitiæ amet Deum ſuper omnia propter ejus infinitam perfectionem intrinſecam, quin etiam ſe affectivè conjungat cum Deo ſuper omnia, atque adeò quin malit Deo conjungi, quàm aliis omnibus bonis. Hinc ergo neceſſariò ſequitur, quod quilibet actus dilectionis Dei ſuper omnia, continet virtualiter deteſtationem ſuper omnia peccati mortalis, quod nos ab illâ infinitâ bonitate ſeparat, cui affectivè conjungimur ſuper omnia........... hoc enim eſt, amare ſuper omnia illam bonitatem infinitam, conjungi affectivè cum illâ ſupremo vinculo, & nexu affectivo: cui nexui opponitur peccatum, quod noſtrum affectum ſeparat à Deo, cùm velimus (nempè per peccatum) reſiſtere & repugnare voluntati Dei. Hactenus ille Theologus eximius. Ex quibus manifeſtum eſt quâ ratione dicatur Amor Dei ſuper omnia deteſtationem peccatorum omnium circumplecti, etiamſi reipsâ formale peccati odium non exerceat.

Lugo de Pœnit. diſp. 5. ſec. 2. 2 5.

Ad Contritionem non requiritur.

37. *Secundò*, ſi de formali peccatorum deteſtatione agimus, iſtud etiam accuratè cum Suarez dicendum eſt, ad veram Contritionem

Suarez to. 4

Digitized by Google

In 3. p. diſ. 4. ſect. 6. aſſ. 1. nem non requiri diſtinctam reminiſcentiam peccatorum omnium ſigillatim, nec quæ Contritionem antecedat, nec quæ eam comitetur; ſed ſufficere confuſam aliquam & indiſtinctam ſcelerum repræſentationem, eorumque deteſtationem univerſalem & generatim, ut juſtificatio peccatoris, ejuſque cum Deo reconciliatio conſequatur. Fuſè hæc magnus ille Theologus perſequitur. Rem indicaſſe ſufficit, ad majorem Contritionis exercendæ declarationem. Atque exinde ſequitur anteactæ vitæ examen, ſingulaſque criminum actiones in lege veteri aut naturæ recogitandas non fuiſſe, niſi *Primò*, ratione reſtitutionis faciendæ, in genere juſtitiæ peccatum ſi quid ſit. *Secundò*, ſi aliqua occaſio peccati tollenda: *vel in univerſum*, inquit Suarez, *ſi aliquod neceſſarium remedium adhibendum ad præcavenda ſimilia peccata, Ad hæc autem tenetur homo ex vi Contritionis: & non poteſt illa præſtare ſine ſpecificâ conſideratione peccatorum.* (Ibid. Aſſ. 2.)

Diſtincta peccatorum recordatio ſufficit confuſa.

38 In lege autem Gratiæ, propter Confeſſionem à Chriſto præceptam, non ſpecifica tantùm, ſed & numerica peccatorum habenda eſt recordatio: non verò ut Contritio de ſingulis eliciatur, ad quam ſufficit deteſtari univerſa. Quod ut rectè exponat Suarez, hæc ſubjungit digna quæ ſigillatim attendantur. *Hinc verò fit* inquit, *ut etiam in hoc ſtatu* (gratiæ) *ſi contingat aliquem excuſari ab illa obligatione in ordine ad Confeſſionem, nimirum quia confiteri non poteſt ob inopiam Confeſſoris; tunc ſimpliciter excuſetur à tali recogitatione facienda, etiamſi oppoſitum aliqui ſenſerint ſine cauſa; cùm illa recogitatio non per ſe præcipiatur, ſed propter actum externum qui tunc exerceri non poteſt. Sicut qui non poteſt audire Miſſam, nec recitare Officium, quando aliàs tenetur ſi poſſet, non tenetur habere illam attentionem ad Deum, quam habere deberet, ſi Miſſam audire, aut Horas recitare poſſet.* Hæc viri graviſſimi ſententia: quam, quia eventus infiniti ſunt, tum mari tum terrâ iter agentibus, quibus Confeſſarii copia, etiam morientibus, eripitur, hîc libuit adſcribere, ut cunctis liqueat quid eo caſu ſibi faciendum ſit, & quod ſtudium eluendis peccatis, gratiæque cum Deo ineundæ debeat eo temporis & mortis periculo adhibere. Studium autem, ut jam patet, non in recogitandis ſceleribus (niſi quæ reſtitutionem, ſi hæc fieri poſſit, involuunt) ſed in excitandâ ſincerâ peccatorum deteſtatione, aut Amore Dei ſuper omnia (Ib. n. 24.)

Diſtincta peccatorum recordatio requiritur tantùm in ordine ad Confeſſionem.

Hinc qui confiteri non poteſt non tenetur ſingula peccata cogitare: ſed contentatur de omnibus.

omnia

Google

Exemplo S. Magdalenæ.

omnia eliciendo, ſtudioſè & ſolidè eſt adhibendum. Neque verò credibile eſt, eam quæ famoſo nomine dicebatur in civitate peccatrix, ad pedes Chriſti cùm accederet, ſingula ſibi peccata objeciſſe ob oculos; deteſtata eſt omnia, & non ſingula, & tamen ei condonata ſunt ſingula: non multùm recogitavit ſcelera, omnium tamen ei facta eſt gratia, *quia dilexit multum.* Luc. 7. v. 47.

Facilitas Dei in condonando expenditur.

39 Admirabilem enimverò facilitatem irati Numinis! O verè placabilem, & exorabilem Deum! Deum inquam: in quo enim invenientur hæc duo adeò diſparata, ſumma ſcilicet offenſa, ſumma, inquam, & quâ major dari non poteſt peccatoris averſatio, & ſumma nihilominus ad gratiam reo præſtandam benignitas: Quis iſta credat Deo competere, niſi ipſimet id aſſerenti Deo, & quidem jurato? En rurſus pro ſe apud Hieremiam agentem. *Vulgò dicitur, ſi dimiſerit vir uxorem ſuam, & recedens ab eo duxerit virum alterum, numquid revertetur ad eum ultra? Numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me dicit Dominus, & ego ſuſcipiam te.* Hier. 3. v. 1. Comparatione Deus utitur ſummè pudendâ; offenſamque arripit, cui condonandæ plerumque ſolent homines ſeſe præbere inexorabiles, ut facilitatem ſuam in diſſimulandis injuriis, etiam maximè pudendis, humano rigori comparatam, impenſiùs commendet. Revertere, inquit, tantummodò ad me, amando me quem offendiſti, aut deteſtando quæ per ſummam impudentiam commiſiſti, & ego ſuſcipiam te. O Deum amoris fontem, ò unicum miſericordiarum Patrem! tantillæ rei, tantum injuriarum cumulum remittere, ſoliuѕ eſt ejus qui *Dives eſt in miſericordiâ.*

Contritio momento temporis perficitur

40. Quid, quòd non longo temporis ſpatio producenda eſt Contritio, ut gratiam ſibi dari mereatur, ſed quòd unico temporis momento poteſt perfici? Atque hoc *tertium eſt*, quod erat indicandum, ut majoribus animis nòs ad tam nobilem actum accingamus? Quod ſi per annos integros, imò & menſes tantùm, aut dies, aut etiam horas protrahenda foret Contritio, eique excitandæ intendenda nervis omnibus mentis acies; eſſet fortaſſe quod imbecillitatem animi, tam protenſo actui exer-

exercendo prætenderet humana perverſitas. Nunc autem quid excuſationis afferet? unico actu, unico temporis articulo tanta res peragitur. Peccatorem ut pœnituit; ut iram omnem poſuit Deus. Neque multis verborum ambagibus opus eſt, ut animi affectum exprimas: non indiget verbis ut mentem intelligat, qui mentis inſpector eſt. Duo verba protulit David, *Peccavi Domine*, & Davidis eſt miſertus Deus. Minus dixit Magdalena, ne unicum quidem verbum effata; amavit animo, atque illicò eſt dilecta. Nam ut docet Cæleſtinus Papa: *vera converſio mente potiùs quàm tempore metienda eſt, dicente Prophetâ, ſi converſus fueris, ſalvus eris.* Sanè non metitur tempora, qui amorem petit. Et ſiut egregiè Auguſtinus: *Amor meus pondus meum*, profectò ab Amore Contritioni pondus datur, non à tempore; atque adeò ab Amoris vi, non à tractu temporis pœnitentia ponderanda eſt & expendenda.

Neque verbis ul-lis opus eſt ut eam exprimas.

Cæleſtin epiſt. ad Epiſcop. Galliæ c. 2.

41 Hinc demùm patet liquidiùs, id quod initio dixi, Contritionem non in corporis affectione, quæ ſine dubio ut perficiatur, moram temporis exigit, ſed in ipsâ animâ eſſe conſtitutam. Si tamen lachrimæ, ſuſpiria, cordis viſcerumque contractio, corporis denique cruciatus Contritionem comitentur, dum non exorbitant, rejiciendæ non ſunt. Etenim cùm caro & ſanguis ad offendendum Numen fuerint & inſtrumenta, & verò etiam irritamenta per quæ à Deo averſus eſt animus; non eſt abs re, ut nunc demùm etiam pervicaciæ ſuæ ſentiant ſupplicia: ſic ergo dum animus Deo conjungitur, plorent ſanè interim oculi, gemat cor, & corpus totum ad conſpectum irati Numinis expaveſcat. Optanda eſt, inquam, illa corporis, malo ſuo indolentis, conſtitutio. Sed ſi fortaſſis abſit, nihil quidquam Contritioni veræ putes detractum. Hi enim motus, ab ipsâ ſanguinis temperie, ut plurimùm, dependent. Fœminis uti ſanguis eſt lenior mollioraque ſunt viſcera, ita illæ in has affectiones erumpunt faciliùs; difficiliùs omnino viri, quibus durior eſt tota corporis compactio. An autem credibile eſt, fœminas à Deo creatas, ſic ut præ viris faciliùs in veram Contritionem poſſint prorumpere? an illis præ his, expeditiorem voluit reconciliationis viam? Nemo ſanè id dixerit: non igitur in illis motibus, Contritionis ſumma eſt aut ſubſtan-

Dolor corporis, lachrymæ & ſuſpiria, benè ad deteſtanda peccata adhibentur.

Non eſſe tamen ad Contritionem neceſſaria pleniùs probatur.

miracula, non Prophetiæ, non extaſes, eum Deo reddunt amabilem : unicum iſtud *Certus ſum*, omnia Pauli miracula exſuperat; unica hæc animi obfirmatio è Saulo Paulum facit, & quidem dignum Deo. Hanc igitur mentem indue peccator; vultum aſſume, ſed pœnitentis & amantis. Hâc fiduciâ adeamus thronum gratiæ, *ploremus coram Domino qui fecit nos*, quem per ſummam impudentiam offendimus ; & *inveniemus gratiam in auxilio opportuno.*

Digitized by Google

gratiam Dei in Sacramentis Pœnitentiæ impetrandam, diſponere. Magnis inquam tumultibus, ultimis hiſce annis, non tantùm ſcholæ perſtrepuêre, ſed & concionantium pulpita ſunt repleta, dum ſententiam illam & praxim communem Eccleſiæ, non tantùm vocant in dubium, ſed & proſcribunt penitùs: inutilem omnino aſſerunt ad gratiam, etiam cùm Sacramento promerendam; plebem ejuſmodi falſimoniis prorſus decipi, Sacramenta profanari, neque Pœnitentiam rectè adminiſtrari: denique ad Charitatem reducenda eſſe omnia virtutum exercitia, legitimæ virtutes ut ſint. Audio quidem iſtos Charitatis perfectiſſimæ patronos. Sed non ſatis id percipio, Charitatis tam ſtudioſi cùm ſint, non omnia ab iis etiam ex Charitatis præſcripto agi. Certe Paulina, id eſt Chriſtiana Charitas, *benigna eſt, non æmulatur, non agit perperam, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati.* Hæc autem quo pacto conviciis & calumniis aptari poſſint, quibus ipſis contrarios, id eſt orthodoxè ſentientes impetunt; publicèque, & privatim etiam, femellarum inter greges proſcindunt & dilacerant, ego ſanè hactenus non capio. Omnia quidem diſſimulari poſſent, & cum charitate *quæ omnia ſuffert*, æquo animo ſuſtineri: illd tamen tolerandum non eſt, populum hiſce clamoribus decipi, veritatemque clariſſimam obduci tenebris. Quid, quòd eò impudentiæ devenerit nuper neſcio quis anonymus, qui libello clanculùm evulgato & in Flandriæ Concilio meritiſſimè proſcripto, ſententiam Eccleſiæ tam conſtantem auſus eſt Impietatis accerſere, eamque *Impiam* proclamare, utpote ut ait, *quæ ex vanæ Philoſophiæ deducta ſit principiis, tam contra Deum impiis, quam animarum ſaluti pernicioſis.* Atrox imprimis viſa eſt hæc Cenſura, & Eccleſiaſticæ praxi, ac Sacro ſancto Concilio Tridentino admodum injuria. Itaque ut Attritioni detrahatur invidia, omnibuſque conſtet, non niſi fictos ementitoſque fucos eſſe quos illi objiciunt, ut populo imponant & in transverſa agant incautum: operæ pretium me facturum exiſtimo, ſi falſis rationibus quas paſſim obtrudunt, larvam detraxero; & quæ Attritionis ſubſtantiam atque effecta concernunt, liquidò proponam. Et hoc quidem Tractatu contra Lutherum agendum eſt primò, qui Attritionem omnino condemnat ut malam, ac proinde è virtutum

Multis cō- vitiis rectè de Attritione ſentientes impetuntur:

dubitatur an ex charitate Chriſtiana.

1Cor.13. v.4. & ſeq.

fodiuntur & luxantur à Doctore quodam Neoterico. Utrumque oſtendo.

2. Atque ut ordine & clarè tota decurrat diſceptatio, quæſtionis ſtatus exponendus eſt breviter. Satis id quidem notum eſt, quod cum teneris annis ex inſtitutione majorum hauſimus, duo eſſe quę animum à peccato committendo retrahant, & quæ ad commiſſi pœnitentiam ſeriam, peccatorem ſceleris conſcium reducant. Motiva Pœnitentiæ hæc vocant Theologi. Et primum quidem, quodque Tractatu præcedenti expoſuimus, ex mero ſinceroque Amore Dei ducit exordium; talis nimirum quòd ſit Deus, qui ob infinitam bonitatem ipſi congenitam, aut potius ut Theologicè loquar, identificatam, omni etiam amore ſit digniſſimus; & cujus ſanctiſſimam voluntatem omnes omnino, quotquot in orbe ſunt, aut futuræ ſunt creaturæ, jure meritiſſimo exequantur. Atque hinc oritur *Filialis ille timor*, Patrique amantiſſimo debita reverentia, quâ homo ab offendendo tam bono Deo retrahitur. Et ſi peccaſſe contingat; ex eâdem radice oritur Dolor animi: qui quia ex tam nobili ſtirpe, Amore ſcilicet Dei dilecti ſuper omnia, enaſcitur, virtutem radicis ſecum trahit, eſtque in ſuo genere omnino perfectus. Timor hic, filialis inquam, is eſt ad quem optandum eſſet unumquemque contendere, & ex eo quæcumque Deo exhibet virtutum exercitia depromere. Veriſſimum id eſt omnino, neque id quod nemo negat, toties ab adverſariis erat inculcandum. Iſtud autem hic non agimus quid ſit melius, nec quid ſit optimum, ſed quid ſit licitum, quid ſit bonum.

Quid ſit timor filialis & quæ ejus effecta.

3. Cùm itaque ad tantum perfectionis gradum non cuivis, neque etiam cui aliquando datur hæc gratia, tamen ſemper & quovis tempore detur aſcendere; ſecundus eſt Dei Timor, quem Theologi cum SS. Patribus *ſervilem* vocant. Is autem dicitur, cùm homo non ex amore benevolo quo Deum amat (fieri enim poteſt, atque etiam fit, ut Divinæ bonitatis nequidem meminerit) ſed ex mero divinæ juſtitiæ, & ſuppliciorum juſtè infligendorum metu, ab offendendo tanto Numine retrahitur; ſic ut dicat nolle peccare ſe, quòd ſupplicia juſtè intentata, & ex merito irroganda exhorreſcat. Cùm verò fortè per imbecillitatem & perverſitatem animi commiſſum eſt ſcelus, tum verò facti pœnitet, quòd ſuppliciorum reus ſit quæ tam juſtè ex æquo ſceleribus ſunt commenſurata & conſtituta, eaque meritò ſibi irrogan-

Quid ſit timor ſervilis.

da

Quâ ratione Attritio dicatur eſſe imperfecta, quæ ex timore ſervili oritur: & perfecta dicatur Contritio quæ ex timore filiali gignitur.

da, meritò etiam timeat. Ex hoc timore ſervili enata pœnitentia, Attritio dicitur: imperfecta ſine dubio, uti docet Tridentinum, ubi contrà ex timore filiali Contritio perfecta exiſtit. Non tamen idcirco perfecta eſt, quaſi actus ſit tam nobilis & numeris omnibus abſolutus, ut perfectio nulla ei poſſit adjici; datur enim Contritionis actus alter altero perfectior: ſed quod motivum habeat nobiliſſimum, ipſam ſcilicet bonitatem Dei. Perfectus itaque dicitur ratione motivi perfectiſſimi, licet abſolutiſſimus non ſit ſemper in ratione actus. Sic & timor ſervilis, Attritio dicitur imperfecta, non quòd actui quidquam deſit, ſed motivo; quod procul dubio Amor filialis habet perfectius. Juverit id curſim obſervaſſe, quod ſequenti Tractatu dicendum eſt uberiùs.

Status quæſtionis.

Quæritur nunc de Attritione, quæ ex ſervili timore naſcitur; ſeu de dolore animi, de odio & deteſtatione peccati, de propoſito non peccandi de cætero (hæc enim ad Pœnitentiam requirit Tridentinum) dum hæc ex inferni horrore, ſuppliciorumve aliàs ſed juſtè intentatorum metu oriuntur, dicendum quid ſit.

§. II.

Lutheri ſententia de Attritione proponitur. Refutatur ex Scriptura & S. Auguſtino: Hæreſis damnatur à Concilio Tridentino.

Lutherus docet omnem Attritionem eſſe malam.

Et quidem Lutherus rem omnem brevibus conficit & abſolvit: aſſerit enim Attritionem omnem malam eſſe, omnemque ejus uſum perverſum, quique meritò condemnetur. Hæc ejus verba. *Contritio (ſic enim cæpit vocari vera pœnitentia interior) duplici via paratur. Primò per diſcuſſionem, collectionem, deteſtationem peccatorum; quâ quis, ut dicunt, recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum gravitatem, damnum, fœditatem, multitudinem; deinde amiſſionem æternæ Beatitudinis, ac æternæ damnationis acquiſitionem, & alia quæ poſſunt triſtitiam & dolorem excitare, ſpe ſatisfaciendi per opera bona.* Ita eſt Luthere: hæc vera eſt attritio, ſeu contritio imperfecta. Quid autem de hâc ſentis tu? Jam id ediſſeret.

Hæc

6 *Hæc autem Contritio*, inquit, *facit hypocritam, imo magis peccatorem; quia ſolum timore præcepti & dolore damni id facit. Et tales omnes indignè abſolvuntur, & communicantur:*

Ratio ejus eſt, quia ſic dolentibus adhuc placet peccare.

7 Et ne videamus hæc de nihilô effutire, rationem mox ſubjicit dignam ſe. Nam inquit: *Si liberè deberent remoto præcepto, & minis pœnarum confiteri, certe dicerent ſibi non diſplicere vitam præteritam, quam ſic coguntur diſplicere confiteri. Imò quò magis timore pœnæ aut dolore damni ſic convertuntur, eò magis peccant, & afficiuntur peccatis ſuis; quæ coguntur, non autem volunt odiſſe.* Itaque ex mente Hæreſiarchæ, non inutilis tantùm, ſed & perverſa prorſus & damnanda eſt Attritio; utpotè quæ hominem peccatorem, majoris etiam peccati reum faciat. Rationum quas affert momenta, mox expendemus. De totâ verò ſententiâ dicendum quid ſit, videamus.

Refutatur ex Scripturis

8 Et primò quidem Sacris paginis hoc dogma manifeſtè adverſatur. Plurima ex iis teſtimonia poſſem congerere, ſed pauca
Job.1.v.1 afferam: *Primò* Jobus *vir ille ſimplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo*, ab hoc ſane timore juſtitiæ Divinæ, à peccatis fatetur avocatum ſe. Ita diſertè inquit *Verebar omnia ope-*
Job 9. v.28. *ra mea, ſciens quia non parceres delinquenti.* An malè locutus eſt Job? tamen ab ipſomet Deo laudatus eſt deinde *quod locutus*
Job. 42: v.8. *ſit ad ſe recta.* Quomodo autem locutus eſt recta, qui timendo pœnas factus eſt hypocrita, & peccator? *Secundò*, David vir ſe-
Pſ. 118. cundùm cor Dei: *Confige* inquit *timore carnes meas, à judiciis*
v. 20. *enim tuis timui.* Petit timorem hunc ſibi ſuggeri Rex ſanctus: an ergo rogat ut peccet? *Tertiò* apud Eccleſiaſticum dicitur *Ini-*
Eccleſ. 1: *tium Sapientiæ timor Domini.* Rurſus, *Timor Dei initium dile-*
v 16. & *ctionis ejus.* An autem Sapientia, quæ, ut ait Sapiens, *non introit*
c.21.v.16 *in animam malevolam, nec habitat in corpore ſubdito peccatis*,
[illegible] v.4 nunc à peccato incipit, & quidem graviùs peccando? an & ipſamet dilectio Dei animam ſubit per peccatum? *Quartò*, apud
Malach.1 Malachiam ſic homines inſectatur Deus. *Si ergo Pater ego ſum,*
v 6. *ubi eſt honor meus? & ſi Dominus ego ſum, ubi eſt timor meus?* Ecce, præter filialem timorem qui in honore & reverentiâ eſt poſitus, quem petit ut Pater, ſervilem etiam exigit ut Dominus. An ergo petit Deus ut peccent homines, fiantque hypocritæ? *Quintò*, Chriſtus ipſe apud Lucam, *Oſtendam autem vobis*, inquit, *quem timeatis. Timete eum, qui poſtquam occiderit, habet*

poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timere. Atqui ſi hunc timeam, majoris illicò inferni fio reus. An etiam Chriſtus ipſe nos decipit, & ad agendum malè hortatur, ut majori pœnæ faciat obnoxios? Et hæc quidem ex infinitis Sacræ paginæ locis deprompta ſunt pauciſſima. Neque multis opus eſt, ubi unica tantùm Dei vox ſufficit, ut mendacio obſtruatur os.

Refutatur ex D. Auguſtino. Deinde hoc dogma SS. Patrum effatis planè eſt contrarium. Et quia hi numero, ut ita dicam, ſunt infiniti, D. Auguſtini ſententiæ nunc inhæreo: eòque libentiùs, quòd ad ſanctiſſimi hujus Doctoris auctoritatem, in re trepidâ, auxilii petendi cauſâ, adverſarii plerumque confugiant. Mentem ſuam locis ſanè plurimis explicat Auguſtinus. De multis pauca dabo, & quæ ſufficient.

D. Auguſt. ad. Virg. lapſam. *Pœnitentia ſic agitur, ſi tibi ante oculos ponas de quâ gloriâ rueris, & de quo libro vitæ nomen tuum deletum ſit; & ſi te jam credis propè ipſas poſitam tenebras exteriores..... Quantumvis laborem, quantamvis afflictionem ſubire eſto contenta, dummodo ab æternalibus pœnis libereris.* Dic modò ſodes, an pœnitentia, cujus agendæ modum tradit Auguſtinus, agitur per hypocriſim? aut perverſè agere Virginem lapſam docet Auguſtinus, & vetus peccatum novo accumulare? D. ad lap. c.

Rurſus in illud Iſaiæ, *Ignis eorum non extinguetur.* Ita Auguſtinus. *Audiunt hæc homines, & quia vero futura ſunt impiis, timent & continent ſe à peccato. Habent timorem, & per timorem continent ſe à peccato. Timent quidem & non amant juſtitiam* (amore ſcilicet benevolentiæ)..... *timent ne mittantur in gehennam ignis. Bonus eſt & utilis iſte timor.* Quid dici poteſt clarius, quodque pudorem Luthero luculentiùs incutiant, ſi ulla ſit tanti viri apud Hæreſiarcham, præ ſe omnes contemnentem, reverentia? D. in I...

Iterum in illud Pſalmi, *Beati omnes, qui timent Dominum,* ita disertè Auguſtinus. *Ille timor Domini nondum caſtus, præſentiam Domini & pœnas timet. Timore facit, quidquid boni facit; non timore amittendi bonum illud* (id eſt non timore filiali) *ſed timore patiendi illud malum* (id eſt ſervili.) *Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt, & iſte timor utilis eſt.* Ita ille. An autem umquam bonum eſt peccare? Verùm non expendo ſingula, utpote quæ luce ipſâ ſunt clariora. D. in P...

Clariſſimè

13 Clariſſime mentem ſuam exponit Serm. 18. de verbis Apoſto-
li. En ipſa verba. *Modò cum dicis mihi gehennam timeo, ardere ti-*
D. Aug *meo, in æternum punit; timeo quid dicturus ſum. Male times vanè*
ſerm. 18. *times? non audeo: quandoquidem ipſe Dominus ablato timore* (nem-
de verb. Apoſtoli. pe tyrannorum & hominum) *ſubjecit timorem* [nempe Dei] *&*
ait, ubi dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, poſtea non habent
quid faciant: ſed eum timete qui habet poteſtatem & corpus & ani-
mam mittere in gehennam ignis: ita dico vobis, hunc timete. Cùm
ergo Dominus timorem incuſſerit, & vehementer incuſſerit,
repetendo verbum, comminationem geminaverit, dicturus ego ſum
malè times? Iſta non dicam. Planè time, nihil melius times; nihil eſt
quod magis timere debeas. Quod non auſus eſt Auguſtinus, Luthe-
rum dicere non puduit, malè times.

14 Denique, ne ſim infinitus, contra adverſarium legis. *Salu-*
D. Aug. *briter*, inquit, *non ſolùm bonitatem, verùmetiam ſeveritatem Dei*
contra *Scriptura commendat; quoniam & amatur Deus utiliter, & timetur.*
adverſa- Omitto plurima alia loca, quibus Timorem hunc inducendæ cha-
rium le- ritati docet eſſe neceſſarium; acum eſſe quâ compungendus ſit a-
gis. l. 1 nimus, ut filum deinde, charitatis inquam nexus, ſubſequatur: &
c. 16 plurima in hanc rem. Ex quibus D. Auguſtini mens Luthero pror-
ſus oppoſita convincitur & declaratur. Quibus omnibus colopho-
nem ut imponam.

15. Aſſero tertiò Lutheranum dogma tribus vicibus à Concilio *Lutheri dogma à*
Tridentino eſſe condemnatum; & ne ullus detur effugio locus, bis *Tr[id]entino*
Trident. ſub anathemate, id eſt, ut manifeſtè hæreticum. Primò quidem *condem-*
Seſſ. 6. Seſſ. 6. can. 8. *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad Dei miſe-* *natum eſt*
can. 8. *ricordiam de peccatis dolendo confugimus, vel à peccando abſtinemus,* *[illegible]*
peccatum eſſe, vel peccatores pejores facere, anathema ſit.

16 Secundò Seſſ. 14. c. 4. *Illam verò Contritionem imperfectam, quæ*
Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione,
Seſſ. 14. *vel ex gehennæ & pœnarum metu concipitur, ſi voluntatem peccandi*
excludat cum ſpe veniæ declarat (Sancta Synodus) *non ſolùm non*
facere hypocritam, verùmetiam donum Dei eſſe, & Spiritûs Sancti
impulſum, quo pœnitens adjutus viam ſibi ad juſtitiam parat, id eſt
ad juſtificationem & reconciliationem cum Deo.

17 Tertiò hanc doctrinam in capitulo poſitam ſubſequitur Ca-
ibid. Ca- non. *Si quis dixerit eam Contritionem* (imperfectam ſcilicet quæ
non. 5. dicitur Attritio) *quæ paratur per diſcuſſionem, collectionem, & de-*

teſtationem peccatorum, qua quis recogitat annos in amaritudine animæ ſuæ ponderando peccatorum ſuorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amiſſionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis incurſum, cum propoſito melioris vitæ; non eſſe verum & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, ſed facere hominem hypocritam & magis peccatorem; demùm illum eſſe dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema ſit.

Lata eſt legitimè ſententia; condemnatus eſt hæreſeos Lutherus. Nihil hîc præterea dicendum reſtat ulli, qui Orthodoxæ 18
Eccleſiæ genuinus eſt filius. Illud tantùm obſervandum eſt obiter, contra Lutherum ex condicto intorta eſſe hæc fulmina, cujus verba Decretis ſuis & Canonibus inſerit Sancta Synodus; uti evidens eſt, ſi hæc quo modo ex Tridentino retuli num. 15. 16. 17. conferantur cum iis, quæ ex Luthero recitavi n. 5. 6. 7. Et hæc obſervatio dicendis erit non parvo uſui.

§. III.

Neotericus quidam ſententiam Lutheri nec planè probat, nec planè improbat. Diſtinguit inter timorem, & timentem. Refellitur ejus argutia.

Neotericus materiam hâc fusè exponendo involuit, & obſcuram facit.

Neotericus quidam, qui fusè admodùm per tredecim capita 19
rem hanc eſt complexus, multis verborum lenociniis, & D. Auguſtini auctoritatibus ad rem noſtram non facientibus, ejuſdemque rei repetitionibus accumulatis, materiam omnem ita involuit, veriſque falſa ita immiſcuit, ut non tam facilè poſſit deprehendi, niſi res tota penitus evoluatur. Tridentini Concilii auctoritatem eludit, & fulmen in Lutherum intortum detorquet callidè. Interim ſic rem agit, acſi nihil adeò haberet præ manibus, ac latam à ſanctâ Synodo ſententiam venerari. Equidem illum animo venerari eam credo; ſed doctrina quam tradit, *de ipſo timore gehennæ utrum bonus ſit an malus: itemque de peccati deteſtatione*, quæ inde pullulat, & quam ſeſe dicit juxta Sancti Auguſtini principia exponere: hæc, inquam, doctrina, quo pacto cum Sacroſancti Concilii definitione cohæreat, non ſatis intelligo: nec verò quiſquam intelliget, qui rem voluerit penitiùs conſide-

Janſ. l. 5. c

rate. Rem omnem clarè ob oculos ponam, mentemque Neoterici, imò & rationes penè omnes, quas per tredecim capita fusè explicuit, fide optimâ contraham in pauca: Numquam enim orationis nimium ſeſe diffundentis & luxuriantis veritas aut falſitas melius patet, quàm cùm ad pauca contrahitur, & uno veluti comprehenditur aſpectu. Agamus ergo rem, nec demus verba.

20 Itaque Tom. 3. l. 5. c. 21. ne in ipſo limine impingat, ſeſeque anathemati Tridentino videatur opponere, ita incipit. *Dico igitur timorem gehennæ ſive pœnæ in ſe conſideratum, ſive parvum ſive magnum, ſive remiſſum ſive intenſum, eſſe utilem & bonum*, idque tum Tridentini, tum D. Auguſtini, quæ nimis apertæ ſunt quàm ut negari poſſint, auctoritatibus confirmat. Hactenùs benè. Aſt inquit (columnâ ultimâ) quamvis timor gehennæ bonus ſit & utilis, tamen homines eo malè utuntur; & ſic, *timendo delinquunt: hoc autem non timoris, ſed timentium vitium eſt*, inquit. Quod quidem ſæpiùs accidere, oſtendit in *appetitu omnium naturalium bonorum, quem tamen nemo idcirco improbaverit.* Sic quamvis bona licitaque ſit voluntas aſſumendi cibi & potûs, &c. tamen delectabilibus inhærendo, gulâ peccatur, &c. *Ita nihil mirum eſt*, inquit, *ſi etiam timendo, in malis ipſis, velut extremis hæreant, timendoque delinquant.*

Ib. c. 21.

Dicit timorem gehennæ bonum eſſe, ſed homines eo malè uti, & utendo peccare.

21 Sic eſt profectò; nihil mirum eſt quòd homines gehennam timendo delinquant, ſi eam malè timeant: poſſet enim quis eo timore in deſperationem adigi; & tunc non eſt dubitandum timendo peccari. Aſt iſtud diſertè petò, an timor gehennæ, ejus naturæ ſit, ut eo nemo hominum perſtringi poſſit, niſi peccet timendo; atque adeò, ut nemo illum actionibus ſuis poſſit benè & rectè adhibere? aliud enim eſt dicere quod multi re aliquâ abutantur, aliud verò eam eſſe ejuſmodi, ut nemo eâ rectè poſſit uti: primum, eſt vitium re utentium; ſecundum, eſt vitium rei. Quod ſi ergo timor gehennæ is ſit, quô quamvis multi abutantur, benè tamen etiam datur uti; tum ſanè non ita fervidè debuiſſet promiſcuè timorem omnem generatim proſcribere: non debuiſſet, inquam, tam facilè ſtatuere c. 27. *ex puro timore pœnæ non poſſe ita fugi peccatum, ut nullum aliunde peccatum incurratur*, quod nihil aliud eſt quàm dicere, ſemper peccari eâ ipsâ actione, quâ ex timore pœnæ peccatum evitatur. Neque rurſus decretoriâ ſententiâ

Ib. c. 27.

Callidè hic non dicit, ſeris pertimendo peccari

nam ſi aliquando datur benè timere, non debuit omnem timorem proſcribere, uti facit.

tentiâ configere debuerat univerſim omnem timorem gehennæ, neque omnia ejus effecta reprobare c. 30. ubi diſertè aſſerit, quòd infernum timens, *quidquid ex illo timore fecerit, nihil ex animo, nihil ex corde, nihil volenter, nihil coram Deo; ſed tantùm in ſpeciem coram hominibus operetur.* Et paullò inferiùs. *Hinc igitur conſequenter naſcitur, ut tales homines qui coacti timore pœnæ juſtitiam legis operantur, aut operari videntur, non ſint amici rectitudinis & juſtitiæ, hoc eſt ipſius Dei qui eſt juſtitia, ſed potiùs hoſtiles adverſus eum animos gerant.* Hæc, inquam, & ſimilia dici non debuerant, de omni omninò timore gehennæ, ſi aliquis dari poteſt qui violentiam non ingerat, qui voluntatem humanam rectè inſtituat, & quô peccatores rectè uti poſſint. De hoc ergo timore inſtituendus fuerat à Neoterico peccator, docendusque quo pacto timere pœnas debeat ut rectè timeat; neque tam ſeverè edicendum univerſim, timendo peccata ex metu gehennæ, peccare ſemper hominem, ex hoc capite, quod, *Timore qui bonus eſt & utilis*, ſemper utatur malè, atque id, *Timentis eſſe vitium non Timoris.* Ib. c

Aut ſi nūquam detur Timere bene uti poſſe, nō potuit Timor dici bonus & utilis.

Quod ſi autem Timor gehennæ iſtiuſmodi naturæ eſt, ut nihil boni ex eo nec fiat nec adeò fieri poſſit (& hoc ſanè tota Neoterici deinceps præfert oratio & contextus) quid enim boni ex illo Timore poteſt exiſtere, ex quo, ut ipſe vult, nec Dei præcepta obſervare, nec peccatum fugere, nec commiſſum deteſtari umquam datur, niſi novum committendo peccatum? Hæc, inquam, ex timore gehennæ fieri ſi numquam poſſint, adeoque nihil quidquam boni; profectò jam non video quo pacto Timor ipſe vitioſus non ſit & malus; & peccatum exinde exoriens, non tam timentis ſit vitium, quàm timoris. Etenim nemo dicet colorem eum album eſſe, qui omnes quotquot afficit, nigredine inficit & fuligine obducit. Nemo pharmacum utile dicet & bonum, quod nemo ullus, quâcumque demum preſſus ægritudine poteſt aut malo ſuo attemperare, aut ſumere, ſine inſigni valetudinis detrimento, novique morbi paroxiſmo, aut veteris incremento. Neque quiſquam virtutem bonam dicet, quam nemo niſi perverſè poſſit exercere; imò nec virtus quidem nominanda eſt, quæ malum facit habentem aut exercentem ſe. Itaque nec bonus dicendus eſt gehennæ Timor, qui neminem non. ſic timentem, novo ſcelere inficit: & rurſus qui nunquam ad expellendum peccatum, aut ad obſervanda Dei præcepta poteſt adhiberi 22.

beri

beri timor ſine novo peccati recentis augmento, nullo modo poteſt dici utilis: ad quos enim uſus rectè adhibebitur, ſi ad præſtanda bona, & ad mala fugienda, non niſi ſceleſtè poſſit applicari? aut quo pacto virtus eſt Timor, qui ſemper malum facit ſe habentem?

23 Atque hinc patet ingens differentia inter Timorem gehennæ, & voluntatem comedendi; ex quâ oſtendere contendebat Neotericus, Timorem bonum eſſe poſſe, quamvis ex timentis vitio malè applicetur. Etenim inquiebat, voluntatem comedendi nemo condemnaverit, quamvis comedentis vitio, in gulæ peccatum poſſit exereſcere, & ſic degenerare in malam. Fateor; voluntatem comedendi, cæteroſque naturæ inditos appetitus, nemo rectè condemnarit univerſim: nam ut ſæpè detorqueantur in peccata, appetentis vitio; tamen & fieri poteſt, & verò fit ſæpiſſimè, ut quis iis utatur rectè, temperanter, modoque rationi conſono. At Timore gehennæ, ex mente Neoterici, numquam quiſquam quid boni egerit, quantumcumque ſtudium adhibuerit; timor enim ille bene actionibus humanis applicari non poteſt: & tamen bonum vult dici & utilem. Profectò ſi voluntas comedendi, cæterique naturæ appetitus, numquam niſi malè agendis poſſent applicari, nec ſine ſcelere; nemo non eos malos dixerit, neque negaverit peccari, non comedentis tantùm vitio quòd bonis utatur male, ſed quod appetitu eo ſe ſinat ferri, qui ſine ſcelere numquam poteſt ſatiari. Etenim iſtud ſemper malum eſt, quod numquam fieri poteſt bene.

Appetitibus naturæ datur bene poſſe uti ideò poſſunt dici boni.

Hic, ſecundum Neotericū Timori non competit.

24 Itaque non eſt quod mentem ſuam involuat Neotericus. Clare id dicat oportat, an ex Timore gehennæ aliquid boni quod ad ſalutem æternam conferat, (de hoc enim ſolo bono eſt quæſtio) agi poſſit, an non poſſit. Si poſſit; igitur aliquod præceptum Dei ex illo timore obſervari poteſt, aut aliquod malum evitari: alia enim bona non ſunt quæ ad ſalutem conferant. Hoc autem ſi fieri poſſe concedat Neotericus, jam ſibi è diametro adverſatur; utpote qui totâ reliquâ Diſputatione nihil magis neget. Sin autem nihil quidquam boni fieri, aut mali evitari ex illo Timore poſſit ſine novo ſcelere; jam ſane nō bonus & utilis, ſed prorſus malus, & cum Luthero condemnandus eſt hic timor: & ſic anathema Concilii Tridentini, quod à ſe verbis amoliebatur, reipsâ incurrerit, eoque cum Luthero penitus involvetur.

Neotericus debet fateri Timorem omnem gehennæ malum eſſe ut loquatur conſequenter.

Verùm

Verùm hoc nunc magnoperenon urgeo: iſtud urgeo & dico, Timorem gehennæ bonum eſſe & utilem ex hoc capite, quòd rectè & benè actionibus humanis aliquanoo ſaltem poſſit applicari. Benè autem applicat, quiſquis ex eo ad præcepta divina obſervanda, aut ad deteſtanda malè acta animum induxerit: ita ſentit evidenter Auguſtinus. Et quidem de virtutis exercitio per timorem elicito, ſuprà num. 12. *Ille timor Domini nondum caſtus ..... Timore facit quidquid boni facit...... bonus eſt & iſte timor utilis eſt.* De vitandis autem peccatis ita loquitur ſuprà n. 11. *Audiunt hæc homines* (ſcilicet tormenta inferni) *& quia verè futura ſunt impiis, timent & continent ſe à peccato..... timent ne mittantur in gehennam ignis. Bonus & utilis iſte timor.* Duo hic aſſerit Auguſtinus: *Primò*, ex timore gehennæ aliquid fieri poſſe boni, & peccata devitari. *Secundò*, timorem ex quo hæc fiunt bonum eſſe, atque adeò abſque peccato. Utrumque negat Neotericus: quàm rectè, & quàm ex mente D. Auguſtini, ipſe viderit, iique qui Neoterici doctrinæ hâc in parte conſentiunt.

Timor gehennæ bonus eſt & utilis quia eo datur benè uti.

D. ſup 12.

§. VI.

Timorem gehennæ ad evitanda peccata & reconciliationem cùm Deo faciendam prorſus inutilem, imò & malam eſſe, tribus potiſſimum argumentis probat Neotericus. Proponitur ſummatim tota ejus de attritione doctrina fusè per tredecim capita ab ipſo expanſa.

ISTud ſanè neque mirari neque ferre ſatis poſſum, cur Auctor hic, cap. 21. bonum & utilem timorem gehennæ dicat, cùm reliquo deinceps diſputationis decurſu, malum prorſus & inutilem eſſe tribus contendat argumentis. Nam neque præcepta Dei ex eo obſervari poſſe, nec peccata evitari, nec ſi jam commiſſa ſunt ad reconciliandum Deum, ne cum Sacramento quidem, quidquam conducere, acriter pugnat: quinimo ſi actionibus illis eliciendis adhibeatur, peccari denuo. Et quidem inutilem eſſe timorem hunc, quem à Charitate expelli docet c. 22.

Neotericus docet attritionem ex timore gehennæ inutilem eſſe & malam.

Jan l.,

Ibi

Probat

Probat primò, ex eo capite quòd timor gehennæ, ſemper ſit
27. actus naturalis, ſeu ſolius naturæ viribus elicitus: non enim procedere ex Gratiâ Chriſti, ſed ut ſummum ex generali quâdam gratiâ, quàm potiùs beneficium dixeris Providentiæ Divinæ per univerſas creaturas diffuſæ, quâ creata omnia dirigit & gubernat. Proſequitur id quatuor capitibus 23. 24. 25. 26. Totaque argumenti vis, in falsâ hypotheſi, quam toto libri ſui decurſu ponit & numquam perſuadet, eſt conſtituta; nempè nullum omninò opus ex Gratiâ Chriſti profluere, niſi quod ſi Charitatis benevolæ erga Deum. Cùm itaque actus timoris gehennæ, naturæ vires non excedat, utpotè ab eâ elicitus, manifeſtum eſt, inquit, ex regulis fidei, inutilem eſſe ut quidquam ex eo fiat boni, ſeu ad ſalutem æternam aſſequendam quòd conducat, prout ſunt obſervatio præceptorum, & amiſſæ gratiæ per Pœnitentiam redintegratio.

Ibid. c. 23 24. 25. 26

Inutilem dicit, quia actus naturalis eſt nec ex gratia Chriſti procedens.

28. *Probat ſecundò.* Quia id omnibus in confeſſo eſt, numquam à Deo peccati commiſſi præſtari gratiam, niſi peccator ſtatuat reſipiſcere, crimenque commiſſum impoſterum penitùs evitare. Sic eſt, nemo id dubitat. Atqui, inquit c. 27. *ex timore pœnæ non poteſt ita fugi peccatum, ut nullum aliunde peccatum incurratur.* Advertat hic Lector, verba illa: *Non poteſt. Ne quidem ex timore gehennæ*, inquit c. 28. Et ratio quam & his capitibus & 29. proſequitur, eſt, *quòd qui nudo timore pœnæ peccatum fugit, invitus & animo repugnanti fugit; ideoque non fugit peccatum, ſed aliud quidpiam*, nempè pœnam: atque adeò quotieſcumque peccator ex timore non peccat, animo ſic eſt conſtitutus ut peccatum amet, ei adhæreat, paratus id rurſus committere ſi pœnæ nō eſſent peccantibus conſtitutæ. Hic verò, plurima congerit D. Auguſtini loca, quibus acerrimè ſanctus Doctor perverſum hunc timorem perſequitur. Et meritò perſequitur; nam reverâ perverſus eſt. Atqui non datur alius timor, inquit Neotericus: nam quicumque ex timore gehennæ à peccatis abſtinent, coacti id agunt; inviti ab opere externo manus detinent, ſed perverſam peccandi retinent voluntatem. Jam verò cùm mala voluntas, non niſi per bonam poſſit emendari, bona autem voluntas ſit. *Amor juſtitiæ*, uti fusè probat ex Auguſtino c. 30. evidens rurſus eſt, ad retractanda peccata, Timorem nihil conferre; cùm non ſit *Amor juſtitiæ*, ſed potiùs amor ſui ipſius, ut probat c. 31. atque adeò obſervatio legis,

Ibid. c. 27

Ibid. c. 28 & 29.

Ibid. c. 30

Ibid. c. 31.

Malum dicit, quia attritus, invitus peccatum deſerit, & retinet voluntatem peccandi.

aut pœnitentia exinde exorta, opus humanum eſt, & non ex Gratiâ Chriſti. Quod paucis & nihil ad rem facientibus, uti reliqua omnia, probat c. 32.

Attritio ſecundum Neotericũ non poteſt quidquã conferre ad obſervandam totam legẽ

Probat tertiò. Nam iſtud etiam indubitatum eſt, gratiam peccatori à Deo non impendi, niſi non tantùm quod commiſſum eſt ſcelus, ſed omnia etiam quæ committi poſſunt animo excludat penitus, firmiterque ſtatuat legem omnem futuro vitæ tempore obſervare. Iſtud quidem fateor rurſus eſſe veriſſimum. 1

Atqui, inquit c. 33. *Attritio ſeu dolor peccati ex gehenna metu conceptus, non poteſt excludere omnem voluntatem peccandi, & continere propoſitum bonæ vitæ, ſeu ſervandi totam legem*, quod quidem ex *Auguſtini ſolidiſſimis principiis*, oſtendere ſe, more ſolito aſſeverat: igitur attritio ſic concepta, ad reconciliationem cum Deo offenſo faciendam eſt inutilis. Tota autem aſſertionis hujus vis ex eo petitur, quod excludere peccata omnia, totiusque legis obſervandæ propoſitum, non niſi Charitatis effecta ſint, neque ab aliâ quàm ab hac virtute poſſint effluere. Sic ſemper eandem trahit ſerram; & ubi de variis fundamentis iiſque ſolidiſſimis gloriatur, non niſi unicum affert, illudque, uti mox videbimus, admodùm carioſum. Ac ſic demùm tota Neoterici diſſertationis baſis eſt, quod Dolor de peccatis ex metu gehennæ conceptus, reconciliando peccatori Deo non ſit utilis, quia dolor iſte non eſt Charitas. Egregium enimverò fundamentum, cui tanta verborum & capitum machina, ſic quaſi projectim & coacervatim prout caſus tulerit, ſuperſtruatur. Concludit nihilominus, dolorem iſtum, cùm neceſſariò voluntatem peccandi ſecum afferet, nec excludat peccandi deinceps voluntatem, & *denique cum ex amore ſui ipſius & ſalutis ſuæ corporalis oriatur* (ita habet c. 33. in fine) *non majoris pretii eſſe apud Deum, neque majorem ad juſtitiam acquirendam proportionem habere, quã amor quô quis integritatem corporis ſui diligit.* Tandem, cùm rurſus Timorem, invitum, coactum, & reluctantem mandatis Divinis deſcripſiſſet, ita concludit caput: *Cujuſmodi animi diſpoſitio quomodò ad juſtificationem diſponere poſſit, fateri cogor, captum meum omnino ſuperare.* Neque tuum tantùm ſuperat vir erudite, ſed & meum & Theologorum omnium. Verùm cur tu talem Timorem fingis, affingiſque Theologis? An alium ergo Timorem non eſſe exiſtimas, quam eum quem tibi velut monſtrum præfigis in

Neotericus fingit ſibi Timorem, quem expugnet.

quod

quod tela tua intorqueas, ut ignorantibus videaris aliquid dicere, & verò etiam monſtrum tam horridum, quod tamen nuſquam eſt, expugnaſſe? Quis autem verus ſit Timor, quem cum Tridentino commendant Theologi, mox videmus, dum hæc commenta detexerimus, & deſtruxerimus detegendo.

Neotericus docet Tridentinum non loqui de Attritione quæ ex timore gehennæ oritur, ſed de Contritione vera, ex Charitate orta ſed quæ ſine Sacramento imbecillis ſit.

Palmare verò eſt iſtud quod de Concilii Tridentini definitio-
30. ne adfert c.34. *Declarat*, uti vidimus num. 17. ſancta Synodus,
Ibid. c. 34 *Contritionem illam imperfectam quæ attritio dicitur ...... verum eſſe Dei donum & Spiritûs Sancti impulſum .... Et quamvis ſine*
Trid. ſeſſ. 14. c. 4 *Sacramento Pœnitentiæ per ſe ad juſtificationem perducere peccatorē nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam diſponere.* Hic ſe dum deprehenſum videt Neotericus, unoque hoc dogmate omnia ſua commenta de Charitate confiſcta difflari, ſi Attritio quæ ex Charitate non oritur, ad juſtificationem nihilominùs viam ſternat. uti hîc apertè docet Tridentinum: ad explicandam mentem Concilii, quam proculdubio in Auguſtino legerat, ſe covertit. Aſſerit itaque, *non medio-*
Janſſ. ib. cap. 34. *criter hic hallucinari Theologos*, (familiaris hæc ei eſt phraſis) non de Attritione imperfectâ quæ ex timore gehennæ oritur loqui Concilium, ſed de *alia quadam Contritione veri nominis, & rationis & eſſentiæ, quæ tamen nonniſi cum Sacramento ad juſtificationem acquirendam ſufficit. Talis enim datur*, inquit: Contritio nempè quæ verè ex Charitate Dei ſuper omnia dilecti oritur, ſed tamen tam eſt imbecillis, ut ſine Sacramento juſtificationem non conſequatur. De tali autem contritione impetfectâ loqui Tridentinum, aut certè loqui debuiſſe, tam facilè probat quàm facilè vulpes pirum comeſt. Sic enim ſe habet tenor & vis argumenti, quod ex toto illo capite tandem educitur. Tridentinum hîc docet Contritrionem aliquam imperfectam dari, quæ ſola per ſe ad juſtificationem non poteſt peccatorem perducere, poteſt autem cum Sacramento. Atqui nec ſine Sacramento nec cum Sacramento, Contritio imperfecta quæ ex timore gehennæ exſurgit, peccatorem poteſt ad juſtificationem perducere: quod quidem validiſſimis jam à Neoterico, uti ipſe de ſe gloriatur, probatum eſt argumentis: itaque Tridentinum de illo Timore non agit, neque ullo modo poteſt agere, niſi corruant Neoterici argumenta, totaque iis ſuperædificata doctrina: quòd tamen

Tota vis argumenti Neoterici aut potius paralogiſmus exponitur

 fieri

fieri poſſe, ipſi ejusque ſectatoribus non eſt admodùm credibile. Itaque cùm de illâ Contritione non agat Concilium, reſtat ut de aliâ quâdam Contritione ſermo ſit, quæ veræ eſſentiæ ſit Contritio, ſed tamen imbecillior quàm ut ſe ſolâ ſine Sacramento, tantæ rei, quanta eſt juſtificatio impii, conficiendæ ſufficiat. Ac ſic mentem Concilii paululùm, & prout oportet, ſi placet, immutando, rectè cohæret Tridentini definitio, cum Neoterici, imò & cum Lutheri aſſertionibus. Atque hæc eſt demum tota Neotericæ doctrinæ de Attritione, quantumvis involutæ, & ſententiarum phaleris exornatæ, clara analyſis, & expoſitio. Videndum nunc eſt breviter per partes ſingulas, quàm infeliciter ſententiam dixerit, & pro Charitate, contra Timorem gehennæ, quâm malè perorarit.

§. V.

Commentitium eſt quod dicit Neotericus, Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 4. de aliâ imperfectâ Contritione locutum, quàm quæ ex gehennæ metu &c. exoritur. Item, Contritio veri nominis, quæ tamen ad juſtificationem ſine Sacramento non ſufficiat, novitium commentum eſt, & in Eccleſia inauditum.

Veritas anfractus nō habet.

UT tela hæc quæ *multis rerum obſcurarum anfractibus*, ut ipſemet fatetur, contexta eſt, retexatur, ab ultimo incipiendum 31.
eſt filo; atque inde ordiendum eſt, ubi auctor deſiit; ut rerum tam obſcurarum, aut potiùs ab ipſo ſtudioſè intricatarum anfractus liquidò detegantur. Videamus ſanè, an ut ipſe iſthic declamat, *Fallantur ſine dubio, & rerum obſcurarum anfractum non ſatis penetrent, quotquot adversùs fundatiſſimam ſuam doctrinam, timorem pœnæ nimis imprudenter extollunt.* Crede mihi Vir erudite, veritas, obſcura res non eſt, nec habet anfractus; nuda & aperta eſt res, facilè ſe conſpiciendam dat: neque ulla tam ſuſpecta eſt de veritate doctrina, quàm quæ obſcura eſt auctoris artificio, & quæ ſententiarum anfractibus involuitur.

Janſſen. cap. 33.

Hoc igitur ut evitemus, & ne quisquam in laberinthum abeat eoque

Tridentinum non loquitur de attritione ex Charitate imperfectâ, ſed ex mero timore ortâ.

eoque intricetur incautus, planâ procedendum eſt viâ: hæc autem ea eſt, quâ ducit Concilii Sacro-Sancti, & inter orthodoxos indubitati mens. Quæro igitur, qua demum fiduciâ aut potius quâ animi lubentiâ Neotericus dixerit, Tridentinum Seſſ. 14. c. 4. non de Attritione quæ ex timore gehennæ aut ſpe præmii oritur loqui, ſed de aliâ quâdam quam ipſe fingit? Quis id ante ipſum aſſeruit aut commentus eſt? Sed quid verbis opus eſt, ubi res ipſa clamat. Proferatur ſanè Tridentini locus, non detruncatus, ut non ſine artificio à Neoterico profertur, ſed ſanus & integer. Ita habet. *Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex conſideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ, & pœnarum metu concipitur, ſi voluntam peccandi excludat cum ſpe veniæ; declarat non ſolùm non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei eſſe, & Spiritûs Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam ſibi ad juſtitiam parat. Et quamvis ſine Sacramento Pœnitentiæ, per ſe ad juſtificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam diſponit.* Hæc verba ſunt Concilii. Jam verò fidem tuam appello Sapiens Lector, quæ obſecro de ſenſu verborum tam clarè mentem Concilii explicantium, homini ſuis anfractibus non irretito, incidere poteſt dubitatio? nulla hîc de Contritione ex Charitate ortâ, vel per umbram fit mentio. Apertè agit de *attritione quæ vel ex conſideratione turpitudinis peccati, vel ex gehennæ & pœnarum metu concipitur,* & idcirco dicit Contritionem eſſe imperfectam: quâ ergo fronte alio mens Concilii detorquetur, aliudque ſenſiſſe fingitur, quàm id quod tam apertis verbis explicat? Age porro: quod ſi Tridentinum dicere voluiſſet, ſe de Attritione quæ ex metu gehennæ concipitur agere, quibus tandem verbis mentem ſuam potuiſſet evidentiùs exponere, quam quibus nunc utitur? quæſo ſodes verba illa meditare, & profer, ſi potes, clariora. Quòd ſi autem evidentiùs non potuit exprimi Patrum mens & ſententia, quis adeò ſit impudens, ut de eâ dubitare audeat, non dico in alium omnino ſenſum detorquere? Hoc ante Neotericum hunc auſus eſt nemo, neque video quid excuſationis afferri poſſit, niſi fortè quòd alia debuerit eſſe Tridentini mens, præ eâ quam verbis exponit, ne in errorem dicatur incidiſſe. Quæ

Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

Probatur primò

 quidem

quidem profligatæ eſſet audaciæ, neque ab orthodoxo homine, ſed à Luthero quopiam novo, expectanda vox.

Probatur ſecundò.

Rurſus, an non Lutheranæ doctrinæ è diametro oppoſita ſunt 35 hæc Tridentini capita & canones, aut potius fulmina, uti dicebam ſupra n. 18. Itaque eodem ſenſu prolata & intelligenda ſunt verba Concilii, quô contraria Lutherus effutiit. Ridiculæ enim prorſus ſunt oppoſitæ Luthero definitiones, ſi de aliâ contritione agat hæreſiarcha, de aliâ verò feratur Concilii ſententia. Et hoc quidem nemo, niſi inſanè negaverit. At verò de quâ Attritione agit Lutherus? de eâ nempe (uti vidimus ſupra nu. 8. & 7.) *quâ quis ut dicunt* (ejus verba ſunt) *recogitat annos ſuos in amaritudine animæ ſuæ, ponderando peccatorum gravitatem, damnum, fœditatem, multitudinem: deinde amiſſionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquiſitionem.* Manifeſtum eſt itaque Lutherum agere de contritione imperfectâ, quæ ex amiſſione æternæ beatitudinis ac timore gehennæ concipitur, non verò de eâ quæ oritur ex Charitate. Igitur etiam manifeſtum eſt, ſententiam Tridentini quæ ſuper hâc contritione profertur, ſenſum Lutheri attingere ut ejus doctrinam profliget; alioquin eſſet toti orbi perridicula. Rurſus de hâc Contritione imperfectâ, aut Attritione aſſerit Lutherus *eam hominem hypocritam facere, imò magis peccatorem.* non hoc dicturus profectò de Contritione veri nominis & ex Charitate exortâ. Contrarium aſſerit Tridentinum, docetque *non ſolùm non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam eſſe donum Dei.* Lutherus docet omnes ex timore gehennæ pœnitentes *indignè abſolvi & communicari.* Condemnat Lutherum Sancta Synodus, & docet falsò id dici: *nàm quamvis ſine Sacramento*, inquit, *pœnitentiæ per ſe ad juſtificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandum diſponit.* An non hæc omnia de eâ attritione intelligenda ſunt, de quâ ſententiam tulit Lutherus? Aut ſi hoc non agitur, quid demum hic agitur? Non lubet rem adeò manifeſtam, omnium quotquot ſunt hominum rectè ſentientium oculis, pluribus proſequi. Hoc tantùm addo. Quod ſi Seſſionis decimæquartæ capite 4. & canone 5. per Contritionem imperfectam ſeu Attritionem, intelligenda eſt ea quæ ex Charitate oritur, & non ea quæ ex Timore gehennæ concipitur, fidenter

aſſero

aſſero Lutheri de Attritione dogmata, hiſce canonibus minimè eſſe hæreſeos condemnata. Quod ſanè clarum eſt; nam de alia attritione egit Lutherus, quàm ſit ea de qua ſententiam protulit Tridentinum. Lutherum autem hiſce canonibus confixum non eſſe, nemo Catholicus, imo ne Lutheranus quidem negaverit. Is ergo qui alium ſenſum, præter eum quem verba præferunt, Concilio affingit, procul dubio Lutherum anathemati eximit, & fulmen ei intortum facit evanidum, ſine neruo, imò deridiculum. Quid enim magis eſt abſonum, quam alio ſenſu à Judice proferri ſententiam quâ controverſia decidatur, quæ alio prorſus ſenſu inter partes altercantes diſceptatur? ſed ſatis ſit de hac re: alterū enim premendum eſt caput.

34. Quæro ergo ſecundò, ubi tandem gentium Neotericus invenerit, Charitatem illam imperfectam aut imbecillem, de qua Tridentinum loqui fingitur? nam inquit c. 34. *quædam eſt contritio veri nominis & rationis & eſſentiæ, quæ tamen non niſi cum Sacramento ad juſtificationem ſufficit.* Itane verò? à quo demùm tempore, talis Contritio è Charitate profluens, invecta eſt in Eccleſiam? ubi locorum ea tandem reperta eſt, quæ hactenus fuit ignorata? An in Sacris litteris? nuſquam de eâ fit mentio. An in Conciliis? ſanè proferantur. An in Eccleſiæ Traditionibus? inaudita certè fuit ante Baium. An in Sanctis Patribus? nemo hactenus eam agnovit, neque proferri quiſquam poteſt, ejus qui meminerit. Ubinam ergo ea Contritio tam imbecillis primò inventa eſt, niſi aut in Baii ſcribentis calamo, aut cerebro dictantis? Et ſoli ſibi, ſuæque fidei, ab Eccleſiâ vult concredi tanti momenti rem Neotericus?

Attritio orta ex Charitate imperfectâ, in eccleſia eſt inaudita.

35. At verò, qui fieri potuit ut Contritio, cujus nótitia Eccleſiæ Sacramentis dirigendis tam eſt neceſſaria, lynceos D. Auguſtini oculos effugerit? an is qui teſte Neoterico vidit omnia, hoc non vidit? aut ſi vidit reticuit? Afferatur enim ſanè locus, ubi Auguſtinus dicat *Quandam eſſe Contritionem veri nominis & rationis*, ſeu actum Charitatis, *quæ tamen non niſi cum Sacramento ad juſtificationem ſufficiat.* Hanc profectò numquam Auguſtini libris fuiſſe expreſſam, evidenti tenco argumento: quòd Neotericus, qui minima quæque dicta ſua, Auguſtini auctoritatibus conatur fulcire, huic tantæ molis doctrinæ, ne vincam quidem Auguſtini auctoritatem ſuppoſuerit. Et tamen in pervoluendis

Incognita fuit S. Auguſtino.

Probatur id ex ipſo Neoterico.

Auguſtini

Auguſtini libris non fuit indiligens. Nam ut Synopſis vitæ, præfixa ejus operibus habet, *familiaribus quandoque faſſus eſt, ſe decies & amplius univerſa opera Auguſtini, attentione acri, annotatione diligenti; libros verò contra Pelagianos facile trigeſies à capite ad calcem pervoluiſſe. Patres cæteros utiles eſſe, ſed Auguſtinum neceſſarium, imò unum pro omni materiâ Theologicâ ſufficere aiebat.* Ain verò tu? decies imò & trigeſies Auguſtinum pervoluit Neotericus, & quidem attentione acri, & annotatione diligenti, & tamen imbecillem hanc Charitatem non attendit nec annotavit Neotericus? non itaque quidquam de eâ protulit Auguſtinus, de quâ tam altum eſt in hoc authore ſilentium, Auguſtinum commentationibus ſuis præferre ſemper ſolito. Neque admodum eſt credibile, poſteritatem id celare voluiſſe Neotericum, quod in Auguſtino primus obſervaſſet. Non ergo id viderit fortaſſe Auguſtinus, quod ſine Auguſtino in materiâ Theologicâ vidit Neotericus. Hæc ſi dixeris, quo modo tunc verum eſt quod ajebat: *Unum Auguſtinum pro omni materiâ Theologicâ ſufficere?* hæc profectò Theologica eſt materia, nec pro eâ adſtruendâ ſufficit Auguſtinus, ut qui de eâ nihil dixerit. Aut certè dicendum eſt materiam hanc non eſſe Theoligicam, utpotè quam non attigerit Auguſtinus. Synopſis vitæ auctoris præfixa Janſſ.

36. Verùm ſi rem omnem, prout eſt, fateri volumus, quòd in antiquo Auguſtino non invenit commentatum Neotericus, invenit in Bajo commentum & in Sylvio: atque iſtud aſſuit ſuo Pſeudo-Auguſtino neoterico. Ita habet Bajana propoſitio 32. *Charitas illa quæ eſt plenitudo legis, non ſemper eſt conjuncta cum remiſſione peccatorum.* Item propoſitio 31. *Charitas perfecta & ſincera quæ eſt ex corde puro, & Conſcientia bona, & fide non ficta, tam in Catechumenis quàm in pœnitentibus poteſt eſſe ſine remiſſione peccatorum.* Rurſus propoſitio 70. *Homo exiſtens in peccato mortali, ſive in reatu æternæ damnationis, poteſt habere veram Charitatem; & Charitas etiam perfecta, poteſt conſiſtere cum reatu æternæ damnationis.* Propoſitio 71. *Per contritionem etiam cum Charitate perfectâ, & cum voto ſuſcipiendi Sacramentum conjunctam, non remittitur crimen extra caſum neceſſitatis, aut martyrii, ſive actuali ſuſceptione Sacramenti.* Eccum fundum unde charitatem ſuam eruit Neotericus: eccum, *rerum obſcurarum anfractus, quos non ſatis penetrari* dolebat, tandem penetratos & effoſſos. Bajanis aſſertionibus

eſt condemnata in Baio. — Sylvius q. 5. ſupp. D. T. a. 1. — Baii prop 31. 70 71 apud Ripald. to 3 de ente ſupern in proœmio

bus

bus propugnandis, tota hæc adinventa & admota eſt machina. Atqui hæ propoſitiones Bajanæ, à tribus Summis Pontificibus profligatæ ſunt & condemnatæ, nimirum à Pio V. anno 1567. Gregorio XIII. anno 1579. & Urbano VIII. anno 1644. Enumeratis enim Baii propoſitionibus, inter quas hæ tres leguntur, ita eorum fert Cenſura: propoſitiones, *has reſpectivè eſſe hæreticas, erroneas, ſuſpectas, temerarias, ſcandaloſ.is, & in pias aures offenſionem immittentes. Ac quæcumque ſuper iis verbo ſcriptoque emiſſa, præſentium auctoritate damnamus, circumſcribimus & abolemus. Deque eiſdem & ſimilibus poſthac, quoquo pacto loquendi ſcribendi & diſputandi facultatem, quibuſcumque interdicimus. Qui ſecus fecerint, ipſos omnibus dignitatibus, gradibus, honoribus, beneficiis, & officiis perpetuò privamus; ac etiam inhabiles ad quæcumque decernimus. Vinculo quoque anathematis eo ipſo innodamus, à quo nullus Romano Pontifice inferior valeat ipſos, excepto mortis articulo, enodare.* Hujus Bullæ ignorantiam nemo utcumque doctus poteſt prætexere, niſi craſſam admodùm & affectatam, cùm legitimè ſit promulgata. Interim qui damnatis tam præfractè inſiſtunt propoſitionibus, rem obſecro penitiùs conſiderent: conveniant non aliena judicia ſed ſuum; propriæ, inquam, dictamen Conſcientiæ: iſtudque ſecum ſtatuant, quid graviſſimo anathemate ſibi innodatis faciendum ſit. Ego ſanè miror non plurà vacare beneficia:

87 Ex dictis concludo ego, eum qui docuerit, quòd Attritio quæ ſecundùm Tridentini mentem, tantùm cum Sacramento ſufficit ad delenda peccata, eſſe *veram & proprii nominis* charitatem, debere fateri dari aliquam *veram charitatem*, quæ extra Sacramentum non deleat peccatum; atque adeò *poſſe haberi veram charitatem* (ſive perfecta ſit ſive imperfecta, nil moror, modò vera ſit & proprii nominis) *quæ conſiſtat cum peccato mortali ſeu reatu æternæ damnationis.* Atqui qui hoc docet, cum Bajo Propoſit. 71. in Cenſuras Pontificum incidit, & excommunicationis vinculo innodatur; igitur qui docet Attritionem quæ tantùm cum Sacramento ad delenda peccata ſufficit, eſſe veram & proprii nominis charitatem, excommunicationis vinculo innodatur, cenſurisque Pontificiis eſt obnoxius. *Excommunicationi videtur innodatus qui contrarium docet.*

88. Quidquid ſit, hoc certè fixum & ratum eſſe aſſero, nullam eſſe Charitatem quæ tam debilis ſit, ut ſine Sacramenti adminiculo *Licèt daretur aliqua charitas*

Imperfectâ tamen de ea non dicit Trident. quæ de Attritione docet.

peccatorem cum Deo reconciliare non poſſit: contrarium autem merum eſſe figmentum; & in Eccleſiâ ante Bajum prorſus inauditum. Deinde, etiamſi talis Charitas aut Contritio imperfecta daretur, numquam de eâ locutum eſſe Tridentinum. Loquitur enim de Contritione, *quæ imperfecta eſt, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur.* Quid poteſt dici evidentiùs? conſtat ergo quæcumque de Contritione imperfectâ à ſanctâ Synodo dicta ſunt & ſancita, de Attritione quæ ex Timore gehennæ, & ſpe præmii interturbata enaſcitur, eſſe pronuntiata. Ac proinde omnia quæ de Attritione credenda ſunt, non ex unius hominis privati judicio, ſed ex totius Sacroſanctæ Synodi definitionibus, deinceps determinanda Videamus porrò ea quæ ſint, & quàm è diametro Neoterici anfractibus oppoſita.

§. VI.

Poteſt dari Attritio ex timore pœnarum concepta, quæ ſit ſupernaturalis: & talis eſt quæ ad juſtificationem requiritur.

Prima objectio Neoterici.

ARguebat imprimis Neotericus, uti paullò antè num. 27. vidimus, attritionem ad juſtificationem minimè poſſe conducere, ex hoc capite, quod actus is eſſet planè naturalis, quòd nempè è gratiâ Chriſti non exortus, naturæ limites etiam non excederet: nullam autem actionem merè naturalem ad juſtificationem hominis quidquam conferre, Catholicis omnibus in confeſſo eſt. At verò è gratiâ Chriſti Attritionem non procedere, non alio probat quàm trito illo ſibique familiari, ſed falſo dogmate; nullam actionem è gratiâ Chriſti exiſtere, niſi quæ benevolæ Charitatis ſit Dei ſuper omnia dilecti. Ita ille. 39.

Probatur quod Attritio ſupernaturalis detur; ex Tridont.

Ego autem ex Tridentino, contraria omnia evidenter nunc conficio, Statuo enim cum Neoterico, certum & indubitatū eſſe nullam actionem eſſe bonam, id eſt cæleſtis gloriæ meritoriam, aut quæ juſtificationem ullo pacto mereatur, quæ non ex Chriſti gratiâ profluat. Et quidem ultimum quod dixi definit Tridentinum ſeſſ, 6, cap. 5. Hæc Synodi ſunt verba. *Declarat præterea ipſius juſti-* 40.

Trid. ſeſſ 6, c. 5.

juſtificationis exordium in adultis, à Dei per Chriſtum Ieſum præveniente gratiâ ſumendum eſſe. Quid clarius? Atqui ſtatim his dictis ſubjicit Concilium, inter exordia juſtificationis numerari Attritionem ex timore gehennæ conceptam. Ita enim habet. *Diſponuntur autem ad ipſam juſtitiam, dum excitati Divinâ gratiâ fidem ex auditu concipientes libere moventur in Deum..... & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à Divinæ juſtitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi, propter Chriſtum, propitium fore, illumque tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt.* Ex quibus, ſic rem meam conficio. Nulla hominis actio poteſt juſtificationi exordium dare, aut (quod aliis verbis idem ſignificat) ad juſtificationem diſponere, niſi quæ eſt ex verâ & præveniente gratiâ Chriſti. Atqui Tridentinum manifeſtè docet, Timorem juſtitiæ Divinæ ad conſiderandam Dei miſericordiam, Chriſtique tamquam omnis juſtitiæ fontis dilectionem diſponere, quod ſanè eſt eſſe juſtificationis exordium: igitur ex mente Concilii, Timor ille ex verâ & præveniente gratiâ Chriſti exoritur. Rurſus verò, quia apud omnes & apud ipſum Neotericum in confeſſo eſt, actionem quæ ex verâ gratiâ Chriſti profluit, ſupernaturalem eſſe, conſtat jam profectò timorem illum, Attritionemque ex eâ enaſcentem, ſupernaturalem eſſe, viresque naturæ prorſus excedere. Unde iſtud etiam fit manifeſtum, commentitium eſſe Neoterici effatum, nihil ſupernaturale eſſe, niſi quod fit ex Charitate benevolentiæ Dei ſuper omnia dilecti. Datur hic enim timor, ſupernaturalis qui ſit, & tamen adeò ex Amore non profluat, ut ipſe potiùs amoris ſeu Chriſti diligendi ſit initium; nam *hoc utiliter concuſſi*, ait Tridentinum, tum tandem, *Chriſtum tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt*

(Ibid. c. 6.)

41 Rurſus Synodus Tridentina ſeſſ. 14. c. 4. Ita ſtatuit. *Illam verò Contritionem imperfectam quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat.... declarat...... verum donum Dei eſſe, & Spiritûs Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantùm moventis, quo pœnitens adjutus viam ſibi ad juſtitiam parat*; jam verò ſic aſſumo. Attritio illa donum Dei eſt, & impulſus Spiritus Sancti peccatorem moventis: non eſt igitur motus ille aut actuo à naturâ,

(Trid. ſeſſ. 14. c. 4.)

turâ; ſupernaturalis ergo eſt. Deinde, pœnitentem adjuvat, ut viam ſibi ad juſtitiam paret, atqui quidquid juſtitiæ aut juſtificationis eſt oxordium aut adjumentum, ſupra naturam eſt; ergo & hæc Attritio ſupra naturam eſt. Tertiò, Concilium planè ſupponit Attritionem illam excludere poſſe voluntatem peccandi, & quidem omnem. Atqui ut rectè Janſſenius fatetur, *Tale propoſitum omnes vires humanas ſuperat* ejus verba ſunt) *nec niſi à Spiritu Sancto per veram & propriam Chriſti gratiam operante inſpirari, aut haberi ullo pacto poteſt*, ergo ſupponit Concilium Attritionem dari poſſe, quæ ſupra omnem naturam ſit: Non loquitur autem, uti hic §. 5. oſtendimus de Attritione quæ ex Charitate imperfectâ oritur, *ejuſque fœtus ſit*, ut perperam vult Neotericus, ſed de Attritione ſeu Contritione quæ ideò imperfecta ſit, *quoniam ex gehennæ metu concipitur*; igitur hanc planè ſtatuit eſſe ſupernaturalem, donum Dei, & impulſum Spiritus Sancti. Janſ. l. 5. de grat. Chriſt. c. 34.

Et ne quis de Tridentini mente ſuperſit dubitandi locus, illicò jam dictis ſubnectit: *Quamobrem falsò quidam calumniantur Catholicos ſcriptores, quaſi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ abſque bono motu ſuſcipientium, gratiam conferre; quod numquam Eccleſia Dei docuit, nec ſenſit*. Et tamen ſat multi Theologi, præcipuæ etiam famæ, ante Concilium Tridentinum docuerant, Sacramentum Pœnitentiæ conferre effectum attrito; quos vide apud Suarem, & inter hos D. Thomam invenies & Scotum. Miror ſanè calumniam illam olim à Tridentino convulſam & proſcriptam, nunc rurſus, non ſine Sacroſanctæ Synodi deſpectu, renovari. 24 Trid. ſup. Suar. in 3 p. to. 4. diſ. 20. ſect. 1. n. 9.

Probatur ſecundò ex D. Auguſtino.

Tantæ tam Sacri Concilii auctoritati, ejuſque manifeſtæ ſententiæ nihil addendum exiſtimabam. Tamen ut menſuram omnem expleam, libet etiam ex Auguſtino oſtendere, ſupernaturalem eſſe poſſe actionem eam, quæ ex Timore gehennæ & quidem ſervili depromitur. Ita haberuti n. 12. antè expoſui. *Ille timor Domini, nondum caſtus, præſentiam Domini & pœnas timet; timore facit quidquid boni facit*. Et ne detur ullus cavillandi locus, mox addit, *non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam*. Sole clarius eſt non de filiali, ſed de ſervili timore hîc loqui Auguſtinum. Atqui de hoc Timore dicit, quod ex eo peccator faciat, *quidquid boni facit*: ergo fatetur ex eo timore aliquid fieri poſſe boni, id eſt ad juſtificationem conducens. Atqui 45 D. Aug. in Pſ. 127.

qui id ſemper contendit Neotericus, nihil prorſus boni poſſe fieri viribus naturæ, ſed totum ex Chriſti gratiâ debere defluere, quod boni nomen ſortiatur & rem; hujus autem gratiæ defectu. Philoſophorum virtutes vitia eſſe: igitur cùm ex timore, boni aliquid eliquari poſſe fateatur Auguſtinus, etiam ſupernaturalem eſſe poſſe, & timorem ipſum & attritionem ex eâ emanantem, fateatur omnino neceſſe eſt.

44. D. Aug l. de gratia & libero arbitrio c. 18. Sed quid argumentis mentem Auguſtini inveſtigamus? en Auctorem ipſum ſententiam ſuam liquidè explanantem. *Cavere*, inquit, *debemus ne nos arbitremur non accepiſſe Spiritum timoris Domini: quod ſine dubio magnum eſt donum Dei.* Igitur timor ille non à naturâ eſt. Et quidem ut timorem, illum quem dono Dei peculiari accipimus, à mero naturali diſtinguat, Auguſtinus, ſtatim ſubjungit, *Non quo timore Petrus Chriſtum negavit* (ſcilicet naturali, quo timentur homines & ab iis inferenda mala) *ſed illum timoris Spiritum accepimus, de quo ipſe Dominus Chriſtus, Eum timete qui habet poteſtatem, animam & corpus perdere in gehennam.* Hic certè timor ſervilis eſt: & de hoc timore locum hunc interpretatur Auguſtinus. Et tamen eum ponit inter dona Spiritus Sancti; quæ ſanè dona, ad communis providentiæ ordinem, aut ad naturæ ſeriem nemo pro ſano referet.

45. Atque hinc quidem patere jam arbitror, inverſam fuiſſe à Neoterico argumentandi & rectè colligendi rationem. Negat enim Attritionem ex Timore gehennæ conceptam, rectè juſtificationi conſequendæ adhiberi, ex hoc capite quòd actus ſit naturam non exſupetans, adeoque minimè ſupernaturalis. Et contrà, idcirco ſupernaturalem eſſe dicere debuerat, quia ad juſtificationem utiliter & bene, ex ſententia Tridentini, admovetur. Niſi fortè quis credat, æquius eſſe, ſenſum Univerſalis Concilii, per vim ad mentem hominis privati detorqueri, quàm unius viri ſententiam totius Eccleſiæ judicio dirigi & conformari. *Inverſo modo de Attritione philoſophatur Neotericus.*

46 Ceſſent igitur poſthac cavillationes illæ, quibus ut orthodoxæ ſententiæ creent invidiam, adverſarii populo & ſibi perſuadere conantur, naturalem actionem eſſe quæ ad juſtificationem promerendam à nobis admovetur; quod ſine dubitatione eſſet erroneum. Nam quamvis attritio aliqua dari poſſit, quæ ordinis naturalis ſit; tamen ut jam oſtenſum eſt, datur etiam ſupernaturalis, *Concluſio Datur Attritio ſupernaturalis.*

 lis,

lis, quam Tractatu ſequenti deſcribemus: & hanc ſolam dicimus ad juſtificationem conducere.

§. VII.

Attritio ſupernaturalis orta ex timore pœnæ &c. excludit Voluntatem peccandi de cætero. Falsò dicitur quòd ſit coacta: libera eſt prorſus & Voluntaria.

Secunda objectio Neoterici.

ALterum quod in Attritionem telum intorquebat Neotericus ſupra n. 28. ex ſeriâ peccati commiſſi retractatione petebatur. Certum enim eſt & indubitatum, pœnitentem criminis, ita debere eſſe mentem conſtitutum, ut voluntatem omnem committendi deinceps ſceleris excludat cujus commiſſi jam pœnitet, prout Tractatu 12. n. 23. explicuimus. Atqui, inquit Neotericus, omnis attritio ex timore pœnæ ducens originem, involuntaria prorſus eſt & coacta; & ſic peccato abſtinet pœnitens, ut voluntatem illud rurſus committendi, reipsâ retineat ſi tormenta æterna non deterrerent: igitur pœnitentiæ rectè exigendæ, dolor ex timore conceptus prorſus eſt inutilis. 47

Datur timor aliquis malus, & qui voluntatem peccandi retineat.

Ingentem in adverſariorum ſcholis atque animis plauſum concitavit hæc objectatio, præſertim plurimis D. Auguſtini ſuffulta locis, quibus ejuſmodi pœnitentes graviſſimè proſequitur Sanctus Doctor, & verò etiam jure meritiſſimo perſtringit. Attamen & laruam argumentationi fucatæ facilè eſt admodum detrahere, & rem omnem quam tenebris conantur obducere, Sole clariùs explicare. Reſpondeo itaque veriſſimum id eſſe, fieri omnino poſſe, ut qui ob metum gehennæ ſceleribus abſtinet, voluntatem peccandi retineat nihilominus, eademque ſit paratus reipsâ committere, ſi aut inferni ignes non eſſens, aut illo ſupplicio peccata non plecterentur. Atque in hiſce fateor non eſſe prorſus voluntariam à peccatis abſtinentiam, ſed magnâ ex parte involuntariam, & coactam pereundi diſcrimine. Sic rectè dixeris, mercatorem, qui tempeſtatis evadendæ ſtudio merces in altum projicit; non tam voluntate id agere, quam mortis imminentis coactum periculo; neque ſi bona abjicit, animum idcirco deponere ea retinendi, ſi tempeſtas non urgeret. 48

Rurſus

Rurſus nec latro aut lupus, ut rectè] Auguſtinus urget, hic ab ovi- li, à domo cui expilandæ inhiabat, arceatur alter, accurrentium ſuaque propugnantium vi & impetu, idcirco prædandi deſideriũ deponit, quamvis pœnarum infligendarum metu, ingreſſum diſ- ſimulet & à vi inferendâ abſtineat : abſtinet enim, ſed coactus. Rectè, inquam, dicuntur hæc omnia: certumque eſt, ſupplicio- rum metu deterritos, à peccatis abſiſtere quamplurimos, qui ta- men inviti abſtinent; obfirmatamq; voluntatem peccandi præ ſe ferunt, ſi tanta ſupplicia aut non irrogarentur reis aut ea dare- tur evadere. Atque hi ſunt, quos in locis omnibus allatis à Neo- terico egregiè exagitat Auguſtinus, tamquam fucatè pœnitentes. Etenim re verâ non peccatum exhorreſcunt ejuſmodi homines, cujus perpetrandi flagrant deſiderio, ſed ſolam pœnam timent; neque tam deſiderant benè agere, quam ſibi cavere ne ſit malè. Sic autem pœnitentes, minimè abſolvi, nec per Confeſſionem reconciliationis gratiam impetrare, indubitata res eſt, & in con- feſſo. Neque quidquam præterea ex Auguſtino exprimet tota Neoterici argumentatio.

19 Verùm quâ tandem ratione evincet, nullam aliam, præter hanc quæ falſa eſt & ementita, Attritionem dari poſſe aut quæ ex metu pœnarum exorta, verè & ex animo commiſſum crimen de- teſtetur? hoc certè nuſquam docet Auguſtinus; neque quæ affe- runtur loca hoc uſquam inſinuant. Et tamen iſtud erat evin- cendum; in hoc verſabatur cardo controverſiæ. *Non omnis timor talis eſt.*

20 At inquies, omni hoc timori ingenitum eſt, ut voluntas agen- di in timente maneat, ſi pœna quæ metûs cauſſa eſt, per actio- nem incurrenda tolleretur. Hinc dicit Neotericus, *veriſſimum eſſe quod dixit, in omnibus illis qui ſolo timore pœnæ peccatum ca- vere volunt, manere voluntatis repugnantiam quâ nollent facere ſi pœna tolleretur; & ex illâ ipſâ conjunctâ voluntate, omnes coram Deo peccati eſſe reos* ita ille. Nihil certè amplius dixit Lutherus uti vi- dimus ſupra n. 6. & 7. ob hoc tamen dogma à Tridentino hæreſis condemnatus. An non ergo & cum Luthero, Neotericus hic eo- dem fulmine perſtringitur? verùm hoc nunc non ago. Hoc tamen peto; cum eam eſſe *timoris naturam*, dicat apertiſſimis D. Auguſtini teſtimoniis comprobari, ubinam Sanctus Doctor aſſerat, omni omnino timori id eſſe congenitum, quod aſſerit Neotericus? Aliquem talem dari fateor, & plurimos ex eo pœ- nitendi

Janſſ. to 3 l. 5. c. 9

D. Auguſtinus nuſquam dicit à natura timoris eſſe, retinere voluntatem conditionatam faciendi id quod ex metu non facit.

nitendi materiam petere, quos *procul dubio invitos* pœnitentes vocat Auguſtinus, & rectè: malunt enim peccare, & tantum coacti nolunt, *& in ipſa voluntate intus rei ſunt* : Fateor, inquam iſthæc omnia. Sed D. Auguſtinum aſſerere, omnis timentis eam eſſe naturam, ut reipsâ velit agere quod metus prohibet, ſi metuendi cauſſa tolleretur; hoc quidem prorſus nego aut aſſertum ab Auguſtino, aut ratione bonâ aſſeri potuiſſe.

Contrarium experientia multiplici demõſtratur in rebus naturalibus.

Quid enim ? an mihi quiſpiam perſuaſerit, ea omnia velle me, à quibus metu alicujus incommodi, aut mali naturalis nunc abſtineo, datâ conditione quòd malum aut incommodum à re agendâ tolleretur? ſi placet mentem advertite & videte, quàm hoc omni timori connaturale non ſit aut ingenitum. E turri non deſilio, mortis ex tam immani ſaltu certiſſimè incurrendæ metu perterritus. An idcirco reipsa voluntatem conditionatam habeo deſiliendi, ſi mors lapſui connexa non eſſet ? Domum peſte infectam non ſubintro morbi contrahendi metu: an ideo voluntatem habeo ſubeundi domum illam, ſi peſtis infamia non laboraret? Veſtes à pice amoveo, eas ne inficiam: an quia id metuo, voluntatem habeo conditionatam, qua ſtatuo eas pici immergere, ſi liquidior eſſet neque tam ſordida & tam viſcoſa materia? Ab igne manus abſtineo uſtulationis timore: an quia illo metu perterritus, flammæ manus non committo, illico ea mente ſum, ut ſi ambuſtionis abeſſet periculum, flammis eas ſim immiſſurus, cõplexuruſque ignem lepide, aut ſuaviter deſuaviaturus elementum tam amœnum? Quis iſthæc pro ſano dicta dixerit? Evidens itaque eſt, dari timorem aliquem, quô præſtricta mens ab aliqua actione deſiſtit, nec tamen ita ſit conſtituta, in actionem eam proruptura ut ſit, ſi timoris cauſſa detergatur. Non igitur ex ipſa timoris natura id colligi dicat Neotericus, quod cuidam timori ineſt, & non omni: neque à particulari timentis genio ad timoris naturam univerſim condemnandam progrediendum eſt. Non ſatis apta perſuaſioni eſt iſta collectio; neque à particulari ſpecie, ad genus univerſum, legitima eſt argumentatio. 51

Neotericus argumentatur à particulari timore, ad univerſalẽ timoris naturam.

atteruntur infiniti peccatores, qui

Ac ſic dico, quamvis ſit qui timore pœnæ peccatis ſic abſtinet, ut ea perpetrare deſideret voluntate conditionata, ſi pœnæ daretur indemnitas; tamen id non tam ex ipſa timoris natura provenire, quàm ex timentis vitio. Certum eſt enim infinitos eſſe homines, qui gehennæ metu perculſi peccata deteſtantur, abſoluta 52

lutâ omnino voluntate id agere; neque ipſis conditionem ullam (v. g. ſi infernus non eſſet, ſi peccata non punirentur) ne in mentem quidem venire. Quo pacto autem conditionatam voluntatem peccandi efformabunt, ſi illis conditio nulla aut à mente objicitur, aut ab alio proponitur? hoc certè eſt impoſſibile. Atqui qui ſic crimina deteſtantur, ſunt numero infiniti. Oderunt, inquam, abſolutè ſcelus, quod vident eſſe ejuſmodi ut æternis ignibus meritò caſtigetur; prout ſequenti Tractatu, cùm de modo Attritionem ex timore pœnæ efformandi agetur, explicabimus: de conditionatâ autem peccandi voluntate, ne quidem ipſis incidit cogitatio. Abſit igitur ut reipsâ ejuſmodi voluntas ſit efformata, & timori pœnæ ſemper ut ſit conjuncta, quod tamen volebat Neotericus.

de conditione, ſi infernus non eſſet, ne quidē cogitant. Atterun tur igitur abſolutè.

53. Verùm quid multis opus eſt? Evidentiſſima ea eſt. Concilii Tridentini mens, deteſtationem ejuſmodi abſolutam ſcelerum, concipi & dari poſſe. Ita certè loquitur: *Illam contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ aut pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, declarat ..... verum donum Dei eſſe & Spiritûs Sancti impulſum.* Quid poteſt dici manifeſtius? certè cum Attritionem ex timore conceptam, verum Dei donum eſſe doceat, *ſi voluntatem peccandi excludat*, indubitatim ſtatuit attritionem illam, voluntatem peccandi excludere poſſe; alioquin elanguida prorſus eſſet, imò & deridicula definitio rei, quæ naturâ ſuâ ſit impoſſibilis. Quomodo autem timor ille voluntatem peccandi poteſt excludere, ſi ſemper, & quidem ex timoris naturâ, peccandi voluntas conditionata attritioni ſit implexa? Rurſus, quo pacto *Spiritus Sancti* impulſus eſt, id quod ſine peccato non exercetur? An eò tandem miſeriarum fortè cum Calvino devenimus, ut ad peccandum à Spiritu Sancto impellamur? & talis impulſus dicitur donum Dei. Quis hæc audiat & non exhorreſcat? & tamen ex adverſariorum ſententiâ, utrumque, uti patet, ſequitur liquidiſſimè.

Probatur ex Tridentino.

Trid. ſeſſ. 14., c. 4.

34 Denique coactam & involuntariam eſſe ſcelerum abſtinentiam quæ ex gehennæ metu ducit exordium, non eſt quod multis oppugnem. Satis enim conſtat, timorem dari, qui adeò non tollat voluntarium, ut eum potiùs augeat. Item à veritate prorſus alienum eſt, invitum me facere quidquid ex metu ago.

Falſum eſt quod Attritio ſit actus coactus.

Probatur ratione. Et ut in actionibus poſitivè, ut dicunt, faciendis verum eſſet, non tamen in omni abſtinentiâ actionum id locum habet, à quibus exercendis metu mali abſtineo. Nam ut exemplis num. 51. allatis utar; à ſaltu è turri in ſubjectam planiriem faciendo quamvis metu mortis abſtineo, non tamen invitus aut voluntate reluctante. Nec ſi peſtis metu, domum infectam devito, devito invitus. Nec pice ſi abſtineo aut flammis, idcirco ullam ſentio animi repugnantiam, aut lubentiam. Non igitur timori omni id eſt congenitum, ut vim inferat voluntati, eamque ut ab actione, reluctantem & invitam removeat. Sanè voluntate prorſus liberâ, Timorem gehennæ partes ſuas agere Tractatu ſequenti demonſtrabimus. Sufficit modò oſtendiſſe me, non omnem pœnitentiam & abſtinentiam à peccato quæ ex timore concipitur, coactam eſſe, & ab invito animo concipi. Neque etiam tot verbis opus erat, ubi ea eſt clariſſima Lutherum condemnantis Concilii Tridentini definitio. Ita habet. *Sed & falsò docent* (nempe hæretici) *contritionem eſſe extortam & coactam; non liberam & voluntariam.* Quid clarius & rurſus. *Si quis dixerit eam Contritionem* (ſcilicet imperfectam) *eſſe dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium; anathema ſit.* Quid dici poteſt vehementius? Canonem integrum ſuperius retuli n. 17. neque tam ſacroſancto oraculo fas ſit mihi quidquam ſuperaddere.

Definitio idest à Tridentino.

Sup. c. 4. in fine & can. 5.

§. VIII.

Attritio ſupernaturalis ex timore pœna &c. concepta, ſufficit ad obſervandum totam legem: eamque qui ex tali timore obſervat, obſervare ex amore juſtitiæ demonſtratur. Oſtenditur quòd male ab adverſariis explicetur Amor Iuſtitiæ.

Tertia objectio Neoterici. 55 ULtimum quod Attritioni, quâ minùs apta ſit peccati medicina, obvolvebatur vitium & convitium, eſt, quod nullius fiat peccati remiſſio, niſi deteſtanti omnia, & quidem cum firmo animi decreto obſervandi totam Dei legem: & tum à commiſſo ſcelere, tum ab omnibus omnino deinceps abſtinendi. Talis autem voluntas ex timore non poteſt elici, cùm iſtud Charitati

tati ſoli ſit proprium, inquit Neotericus. Hæc ejus verba. c. 31. *Impoſſibile eſt eum qui peccandi voluntate detinetur, ſolo pœnæ timore mutare voluntatem, ſed hoc proprium eſt charitatis, quâ animus à peccati, tanquam injuſtitiæ dilectione, ad juſtitiæ dilectionem transferatur.* De voluntate autem obſervandi totam legem, ita ſtatuit c.33. *Hoc enim eſt unum ex difficillimis quod Charitas præſtare poteſt; ſed ſine Dei ſeu juſtitiæ dilectione poſſideri impoſſibile eſt.* Sententiam hanc cùm pronuntiaſſet Neotericus, nec tamen probaſſet, quaſi de re admodum præclarâ ſibi applauderet, ſtatim ſubjicit *Mirabile & novum eſſe paradoxum*, quod tamen ex D. Auguſtino ſe dicit eruere. Novum eſſe & paradoxum, fateor. Sed quia novum eſt dogma, ſuſpectum debebat eſſe auctori, veteris Eccleſiæ amanti; apud quam non de optimâ notâ commendabiles ſunt novatores & paradoxi. At dogma iſtud, etiam ipſimet auctori novum eruit ex vetere Auguſtino. Itane vero: & rem Eccleſiaſticæ inſtitutioni & doctrinæ adeo neceſſariam, in Auguſtino non vidit vetus Eccleſia, vidit autem heſternus homo? Hoc certè mihi accidit *præ novo paradoxo* admodum *mirabile*: fallor, niſi & hoc quoque inter hodierna paradoxa libeat annumerare. Loca autem D. Auguſtini, ex quibus hæc novitas paradoxa creditur erui, ea ſunt imprimis quibus docet S. Doctor, non caveri peccata ſi id fiat *timore pœnæ & non amore juſtitiæ*; item *Amicus erit juſtitiæ ſi ejus amore non peccet*, rurſus. *Non bonus eſt quiſpiam timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ.* Ad hanc ſententiam collimant omnia quæ ex Auguſtino afferuntur: quæ antequam exponam & oſtendam perperàm omnino à Neoterico intelligi.

Janſ. ib. c.31. — *ibid. c.33.*

Sententiã ſuam vocat Mirabilis paradoxi nomen. Sed novitas ſemper in Eccleſia eſt ſuſpecta.

56 Libet quærere; quod ſi verum ſit, per pœnæ timorem, nec voluntatem peccandi à peccatore mutari poſſe, nec legem obſervari, nec quidquam boni agi; quo ſenſu aut quam verè dixerit D. Auguſtinus, *Timeamus, mutemur, & non timebimus.* Certè de filiali timore intelligi hæc non poſſunt. Timor enim ille numquam perit, nec poteſt perire, quinimò per charitatem perficitur. Atqui mutatione vitæ factâ, dicit Auguſtinus, *Et non timebimus*; igitur de timore ſervili ſeu ex metu concepto hic agit. Atqui eo timore adhortatur nos *ut mutemur*: ſtatuit ergo timore illo induci poſſe *mutationem* peccatoris; aut certè futilis & vana eſt Auguſtini adhortatio. Rurſus, quo pacto ſibi conſtat

D. Aug. in pſ. 49.

D. Auguſtinus docet per timorem peccatorẽ converti poſſe.

 ſtat

rum quid his inhæreo, qui Sancti Concilii evidentiſſimam hac de re ſententiam habeo, quam ſuperiùs n. 53. attuli ? Certè non ſatis ſobriè, uti tum dicebamus, declararet, *Attritionem, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, donum eſſe Dei & Spiritus Sancti impulſum*, ſi per eam peccatum ; & quidem omne (quod ad ſpem veniæ eſt neceſſarium) excludi, cenſeret eſſe, ut vult Neotericus, impoſſibile, ſoliusque id charitatis opus eſſe, & *quidem unum ex difficillimis*. *Et Tridentino.*

58 Complanata, uti credo, forent omnia, ſi modò D. Auguſtini auctoritatibus, ex quibus novum dogma ſeſe eruiſſe gloriatur Neotericus, fuerit ſatisfactum. Et hoc quidem erit jam perfacile. Etenim quid dicit Auguſtinus ? *Amore juſtitiæ extingui peccatum, & non timore pœnæ. Amicum eſſe juſtitiæ, qui ejus amore non peccat : non eſſe bonum quempiam timore pœnæ, ſed amore juſtitiæ* : & multa his ſimilia. Fateor hæc eſſe veriſſima : at quid exinde conficit Neotericus ? Sanè pœnitentiam peccatoris non eſſe legitimam, niſi ex Charitate, tamquam radice enaſcatur. Hoc ei ſemper in ore eſt : ita velle Auguſtinum. Ego tamen id in nullo, quem ex Auguſtino affert, loco invenio. Dic enim, amabo, ubinam aſſerit Auguſtinus, Amorem juſtitiæ, eſſe Charitatem illam celebrem quâ Deus diligitur ſuper omnia amore benevolo, quamque tertiam nuncupamus virtutem Theologicam ſeu Divinam ? hoc autem ſi non aſſerat Auguſtinus, ut quid ejus auctoritas obvolvitur, quæ ad controverſiam noſtram nil quidquam facit ? in eo enim ſtat omnis noſtra diſceptatio, an ad deteſtanda peccata, amor Dei ſuper omnia dilecti, ſeu Charitas Theologica ita ſit neceſſaria, ut ſine eâ non detur vera pœnitentia. Negat id Neotericus, eò quòd Auguſtinus ſtatuat peccata evitanda *Amore juſtitiæ*. Vult id Auguſtinus, fateor, & benè vult ; ſed à Neoterico non benè intelligitur. Quis enim dicit Amorem juſtitiæ, eſſe Charitatem Theologicam, ſeu amorem Dei ſuper omnia dilecti benevolum ? hoc ſanè gratis fingitur. Cōſtat enim *Amorem*, non pro formali amoris actu, ſed pro mero deſiderio Latinè admodum, non à Cicerone tantùm profaniſque ſcriptoribus, ſed & à SS. Patribus, atque adeò D. Auguſtino aptè proferri : ſic & amor pugnandi, amor habendi, amor edendi, amor auri, rectiſſimè dicitur : & tamen an quiſquam dicet, hæc amari amore formali, ſeu *veri nominis & eſſentiæ*, qui ex mente D. Thomæ, & Theologorum, imò & Philoſophorū omnium, non

Amor juſtitiæ qui ab Auguſtino requiritur, eſt deſiderium ſeu voluntas juſtitiæ.

Probatur ex vulgata modo loquendi.

niſi ad id quod ratione ſit præditum, ſeſe extendit, in iisque terminatur? Deſideratur ſanè aurum, non amatur; & tamen ejus deſiderium, quamvis æquivocè, non ineptè tamen, amor dicitur; ſed metaphoricus & translatitius.

Error Neoterici.

Atque eccum jam manifeſtum, in D. Auguſtino intelligendo Neoterici errorem, quem hallucinationem ipſe in noſtris Theologis nominaret. Omnia cùm ad antonomaſticè dictam Charitatem ei propoſitum eſſet trahere, ubicumque Amoris nomen vidit expreſſum, de Amore Dei ſuper omnia dilecti, voluit eſſe ſermonem. Verùm, ita nos divinus Amor conjungat & Deus amet; quid quæſo *Amor juſtitiæ* ſignificat aut ſignificare poteſt, ſi verba ſpectes, quàm ſolum Juſtitiæ exercendæ deſiderium aut voluntatem? Quis, inquam, cùm hæc verba proferri audit, *Amor juſtitiæ*, de Amore qui tertia virtus Theologica ſit, fieri ſermonem intelliget? Quod ſi tamen eum hic exprimi præfractè vis, dicamus ſanè, *Amor*, id eſt actus amoris Dei ſuper omnia dilecti. Sed quid tum agam cum genitivo *Iuſtitiæ?* aut quem ſenſum habebo, ſi genitivum Juſtitiæ, nominativo Amoris Dei ſuper omnia dilecti conjunxero? Nullum omnino. At ſi per Amorem Juſtitiæ, nudum deſiderium intellexero, clara eſt conſtructio, clariſſima eſt D. Auguſtini ſententia. 59

Nõ poteſt nominativus amor cum genitivo juſtitia conſtrui ſi Amor hic ſit amor Dei ſuper omnia dilecti.

Error Neoterici in hoc eſt poſitus, quod putet deſiderium juſtitiæ non poſſe ex alia virtute quàm Charitatis divinæ profluere.

Quòd ſi dicas Amorem Juſtitiæ, ſeu deſiderium Juſtitiæ, ipſiſſimum eſſe actum Charitatis quò Deus ſuper omnia diligitur; aut ſi non ſit formalis actus Charitatis, tamen ex eo neceſſarium eſſe ut profluat; reſpondebo utrumque non ex vero dici, & aſſumi tamquam certum, id quod eſt in controverſia; nullâ verò id aut ratione aut auctoritate evinci. Jam enim demonſtratum eſt paragraphis præcedentibus Deſiderium juſtitiæ, Amorem voca, ſine Charitate Dei ſuper omnia dilecti poſſe obtineri: & quamvis ex Amore Dei ſuper omnia dilecti profluat Juſtitiæ amor, ſeu deſiderium tribuendi cuique quod ſuum eſt, præſertim Deo; quòd aliud nihil ſignificat quàm voluntatem, legem totam obſervandi: tamen eadem ſimilisve voluntas, etiam ex conſideratione fæditatis peccati, ut loquitur Tridentinum, & ſupplicii juſtè inferendi gravitate poteſt profluere. Et verò etiam profluit, dum ex pœnarum infligendarum acerbitate & diuturnitate perculſus peccator, gravitatem criminum, juſtamque Dei diſplicentiam intelligens, ea ſeriò totisque animi viribus averſatur. Mox hæc fuſiùs expone- 60

Digitized by Google

exponemus. Iſtud mihi jam ſufficit oſtendiſſe, neutiquam ex verbis Auguſtini, dum de Amore Juſtitiæ loquitur, poſſe colligi vel per umbram, eum de Amore Dei ſuper omnia dilecti, aut de deſiderio ex ejusmodi amore profluente ſermonem facere, ſed de mero Deſiderio ſeu amore complendæ juſtitiæ agere, undecumque demum is profluat, ſeu ex amore Dei benevolo, ſeu ex timore ſupplicii juſtè ab offenſo Numine infligendi. Undecumque enim oriatur tam ſancta reſipiscendi voluntas, tamen rectè dicitur, atque reipsâ eſt, deſiderium ſeu *Amor Iuſtitiæ.*

Il ex D. Auguſtini allatis ſententiis minimè conficitur

§. IX.

Explicantur loca D. Auguſtini, quæ in ſpeciem videntur contraria.

61 IStud autem priùs ſedulò attendendum eſt, ut teſtimonia quæ ex D. Auguſtino afferuntur, & primâ fronte videntur difficilia, rectè percipiantur; non eſſe ex mente ſanctæ Synodi, timorem ſolum aut ſolitarium, ad pœnitentiam, aut reſipiscendi voluntatem ſufficere, ſic ut finis ultimus pœnitentiæ, ſit ſola pœnarum evaſio; quod tamen omni attritioni ingenitum volunt adverſarii, licèt falsò & perperàm, uti vidimus §. 8. ſed neceſſarium eſſe, ut ex illo timore juſtè inflicto, peccator verum odium ſceleris concipiat, quô non tam pœnas quàm pœnarum occaſionem, ſcelus inquam, deteſtetur: & ſic juſtitiam, id eſt obſervationem legis tam juſtè latæ, & tam atrociter vindicandæ amet, deſideret, & totis viribus adimplere concupiscat, tamquam æquam, & à Deo etiam per intentata ſupplicia ſi ſecùs faxit expiandam. Conjungenda itaque ſunt ſemper hæc duo, Timor pœnæ, & ex eo enaſcens odium non tam pœnæ quàm peccati : item Timor pœnæ, & amor ſeu deſiderium juſtitiæ, & tunc habebitur legitima de Attritione ex timore pœnæ conceptâ ſententia : & teſtimonia D. Auguſtini, quæ Timori videntur oppoſita, intelligentur & verè & commodè. Omnia his inſerere quæ affert Neotericus, prolixæ & minimè neceſſariæ foret operæ. Quædam afferemus, & quidem ea quæ quia plus creduntur habere ponderis, majoribus etiam ab auctore characteribus c. 20. exprimuntur. Sed fidem tuam appello hîc

Solus timor pœnæ non facit verã Attritionem jũgendus ei eſt Amor ſeu deſiderium juſtitiæ.

Lector

Lector pattium ſtudio non præoccupate. Attende obſecro, quàm hæc ipſa, quibus ſanam doctrinam impeti credunt teſtimonia, eam magis explicent ſolidiuſque confirment.

Ex hoc, loca ex D. Auguſtino allata facilè & in verò ſenſu explicantur

D. Aug. in Pſ. 118 Conc. 11.

Unus quem ex Auguſtino affert locus eſt ex Conc. II. in Pſal. 62
118. *Qui timore pœna, non amore juſtitiæ opus legis facit, profectò invitus facit: Quod autem invitus facit, ſi poſſet fieri, mallet utique non juberi. Ac per hoc, legis quam vellet non eſſe, non eſt amicus, ſed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immundus eſt cogitatione & voluntate.* Miror ſanè has; & ejuſmodi ſententias ab adverſariis afferri, quibus orthodoxa ſententia, ipſis tamen contraria, ſtabilitur. Nam ſicut ex D. Auguſtini mente certum eſt, eum qui timore pœnæ tantummodò, excluſo amore juſtitiæ opus legis facit, profectò invitum facere; ita ex adverſo ejus mens eſt, eum qui ex timore pœnæ, amorem ſeu deſiderium ſincerum legis obſervandæ concipit, & ex hoc deſiderio opus legis facit, profectò ***non invitum facere:*** & propterea ***non malle utique non juberi, quod*** facturus eſt non invitè. ***Ac per hoc legis quam vult eſſe, inimicum non eſſe ſed amicum:*** & denique ***mundari opere qui mundus eſt cogitatione & voluntate.*** Hanc Auguſtini mentem eſſe, nemo ne adverſatius quidem poteſt inficiari. At inquies, ex timore pœnæ non poteſt elici amor Juſtitiæ. Hoc, inquam, nunc non agimus; egimus id modò, elici poſſe dum demonſtravimus. Iſtud nunc urgeo, contrarium hic ab Auguſtino non doceri; & ſi elici deſiderium hujuſmodi ex timore poſſit, ſententiam orthodoxam explanari hic ab Auguſtino aſſero, non oppugnari.

D. Aug. epiſt. 144

Explicatior eſt adhuc pro nobis locus, quem adfert Neotericus 63
ex Epiſt. 144. loquitur D. Auguſtinus rurſus de homine, qui tantùm ut pœnas evadat à peccatis abſtinet; nullo autem modo ex amore juſtitiæ, ſeu deſiderio rectè agendi. Illum autem meritò perſtringit. *Nam quantùm in ipſo eſt*, inquit, *mallet non eſſe juſtitiam peccata prohibentem & punientem. Et utique ſi mallet non eſſe juſtitiam, quis dubitaverit quod eam ſi poſſet auferret? Ac per hoc, quomodò juſtus eſt juſtitiæ talis inimicus, ut eam, ſi poteſtas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel judicantem ferat?* Eleganter hæc & veriſſimè Auguſtinus, uti & ea quæ ſubnectit, capitalibuſque litteris, neſcio quorſum, exprimit Neotericus: *Inimicus ergo juſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: amicus autem erit, ſi ejus* (ſcilicet juſtitiæ) *amore non peccat. Tunc enim verè timebit*

bit peccare; nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, ſed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit. Quis hic non videt Auguſtinum agere de peccatore, qui pœnas tantùm timet, nec ex timore, ad juſtitiæ amorem ſeu deſiderium mente enititur? Atqui de tali pœnitente nos non agimus, neque umquam egit Eccleſia. Cur ergo hic locus opponitur? Ideò ſanè, quia hoc ſibi mente deſignarunt penitus adverſarii, timentem gehennam non poſſe amare ſeu deſiderare juſtitiam. Atqui hoc erat demonſtrandum ex Auguſtino. Neque enim hic negat tale deſiderium ex timore poſſe exiſtere. Ut quid ergo & ſe, & Lectorem futilibus auctoritatibus defatigant? An ut incautum irretiant, malè & benè timentium diſſimulant differentiam?

Ponunt adverſarii tamquam certum id quod ex Auguſtino erat probandũ

64 Difficilior, ſaltem in ſpeciem, eſt locus, qui ex libro de Spiritu & Litterâ producitur. Apparens difficultas, ex æquivocatione *Charitatis* oritur; quâ expoſitâ, rurſus exſurget nova orthodoxæ ſententiæ confirmatio. Ita habet. *Mandatum ſi fit timore pœnæ non amore juſtitiæ, ſerviliter fit non liberaliter; & ideo non fit: non enim fructus eſt bonus qui de Charitatis radice non ſurgit.* Mirabar hunc locum à Neoterico non magis urgeri, præſertim id quod de radice charitatis disertè videtur pronuntiare, ſine eâ ſcilicet *nullum fructum bonum ſurgere*, id eſt, nullum bonum opus exerceri. Verùm crediderim diſſimulanter id factum, ut ſenſum Auguſtini non explicet, ſententiæ ſuæ nihil quidquam ſuffragantem; verba quæ ſibi facere in ſpeciem videbantur, protuliſſe contentus. Ut igitur Auguſtini mens rectè exponatur, ſciendum eſt, toto illo capite Auguſtinum agere de lege ut D. Paulus loquitur occidente per litteram, quam opponit legi vivificanti per gratiam. Illam docet occidere, ſeu ruinæ cauſſam eſſe, quia præcipit & non adjuvat ut mandata executioni mandentur; quod nunc agit lex gratiæ: non enim tantummodò præcipit quod faciendum eſt, ſed & gratiam ſubminiſtrat ut fiat benè; id eſt, amore ſeu voluntate exercendæ juſtitiæ, & agendi quæ recta ſunt, quod ingenui eſt & liberalis animi. Hiſce fusè expoſitis, tum demum relatam ſubjicit ſententiam, quâ utriuſque legis differentiam exponit, *Mandatum ſi fit timore pœnæ non amore juſtitiæ*, id eſt, ſi amorem aut deſiderium juſtitiæ excludat, uti fiebat in lege occidente, *ſerviliter fit non liberaliter, & ideo non fit*, ſcilicet benè, ſeu ſic, ut laude

D. Aug. l. de Spirit. & litt. c. 14.

præmiove digna ſit ejuſmodi legis obſervatio. Serviliter enim fit, id eſt coactè, & voluntate per violentiam extortâ; uti paſſim à mancipiis obſequia dominis præſtanda extorquentur. Liberalis enim (id eſt, quæ liberalem ſeu ingenuam facit eſſe legis obſervantiam) ea eſt quæ liberâ prorſus voluntate exhibetur. Quæ quidem omnia ſunt veriſſima. Sed in hoc & vehementer, & ſemper fallitur Neotericus, quòd ſibi fingat timorem dari non poſſe, è quo deſiderium ſeu amor juſtitiæ enaſcatur; quod ſanè nec hîc, nec uſquam docuit Auguſtinus. Quamvis enim dicat *ſerviliter* fieri & non *liberaliter* ſeu ingenuè, id quod *fit timore pœnæ non amore juſtitiæ*, non dicit tamen ſerviliter fieri, id quod fit deſiderio ſeu amore juſtitiæ, qui ex timore enaſcitur; quinimò contrarium ſatis inſinuat. Error ergo Neoterici in hoc eſt totus, quod non exiſtimet fieri poſſe ut ex timore ſervili, liberalis ſequatur legis obſervatio, ſtatuatque quaſi indubitatum, quidquid ex timore ſervili fit, fieri ſemper ſerviliter, id eſt, invitè & coactè. Quod tamen à Tridentino in Lutheri erroribus eſt condemnatum. Diſtinctionem hanc quæ ſummi momenti eſt Tractatu ſequenti fuſiùs exponemus; Neoterico reſpondiſſe nunc ſufficiat.

Quid ſit facere ſerviliter, quid liberaliter.

Ex timore ſervili poteſt oriri obſequiū liberale.

Quod verò ſubjicit Auguſtinus: *Non enim fructus eſt bonus qui de charitatis radice non ſurgit*, non eſt quod quemquam urgeat. 65
quaſi ſi mens Sancti Doctoris ſit, nihil boni nomen mereri, quod non ex Charitate Dei ſuper omnia dilecti ſit. Nomine enim charitatis non ſemper excellentem illam, & quæ antonomaſticè Charitas Theologica, ſeu Amor Dei ſuper omnia dilecti dicitur, exprimit Auguſtinus; ſæpiſſimè enim benevolentiam, id eſt, ut clarè, licèt minus Latinè, rem explicem, *boni volentiam*, ſeu voluntatem rectè agendi quia rectum eſt quod agitur, Charitatis nomine comprehendit. Sic ſæpenumerò, charitatem dicit eſſe bonam animi affectionem agendi benè. Libro 8. de Trinit. cap. 10. *Quid eſt dilectio vel charitas, quam tantoperè Scriptura laudat & prædicat, quàm amor boni?* id eſt deſiderium. Rurſus l. 2. contra duas Epiſt. Pelagian. c. 9. *Quid boni cupiditas, niſi charitas.* Et l. de gratia Chriſti c. 2. *Quaſi verò aliud ſit bona voluntas, quàm charitas*, è quibus plurimiſque quæ afferri poſſunt locis, manifeſtum eſt, per *Charitatis* vocabulum non ſemper virtutem illam Theologicam, quæ celebri titulo Charitas dicitur, intelligere Auguſtinum; ſed vulgari viſitatoque loquendi modo, voluntatem ſponte ſuâ & propenſione

Charitatis nomine ſæpè bonā voluntatis affectionem; ſeu boni volentiam comprehendit Auguſtinus.

D. Aug. l. 8 de Trin c. 10. item l. 2. cōtra duas epiſt Pelagian. c. 9. item l. de grat: Chriſti c. 2.

ſione animi ad virtutem exercendam inflexam, charitatem, ſeu boni amorem nuncupare. Et hoc modò charitatem hic ab Auguſtino accipi eſt manifeſtum. Opponit enim fructum ſeu actionem è charitatis radice profluentem, ei quæ ſerviliter fit, hoc eſt violentè & coactè. Nihil autem bonum eſſe definit aut laude dignum, niſi quod ex charitate, id eſt ex liberali & voluntaria propenſione animi ſeu boni-volentiâ præſtatur. Diſplicet enim Deo obſequium quod fit ſerviliter; id eſt invitè; qui non tam obſequium à creaturâ poſtulat, quam in obſequio ingenuam voluntatem.

66 Sed ſatis ſit. Credo enim Attritionis actum ſanctiſſimum, ab adverſariorum morſibus & arroſionibus, pro inſtituto meo, abunde vindicatum. Malum & perverſum actum eſſe docuit Lutherus: & à Concilio Tridentino anathematis fulmine eſt percuſſus. Bonum eſſe verbotenus fatentur adverſarii: ſed quo pacto bonus ſit, & nihilominùs, *omnes coram Deo peccati reos faciat.* Rurſus, *ex eo non poſſe ita fugi peccatum, ut nullum aliunde peccatum incurratur*: Hæc, inquam, quâ ratione cum Attritionis bonitate componantur, non ſatis intelligo. Statuat Lector dicendum quid ſit. Neque verò ſibi à Sancto Auguſtino patrocinii quidquam petant, quem ipſis minimè favere jam oſtenſum eſt: Et ut ſententiam orthodoxæ contrariam habuiſſet aliquando vir Sanctiſſimus, certè poſt Concilium Tridentinum, non auſus fuiſſet Pontificum & Eccleſiæ decretis refragari; *contra cujus auctoritatem*, verba ſunt D. Thomæ, *nec Hieronymus, nec Auguſtinus, nec aliquis Sanctorum Patrum ſuam ſententiam defendit.* Hæc cum dixi, dixi omnia. Videant autem quàm benè Sanctum Patrem hâc in parte imitentur, qui ejus, & putidè & falsò ſeſe jactitant diſcipulos & lectatores.

D. Auguſtinus nec ullus SS. PP. ſuam ſententiam contra Pontificum & Eccleſiæ auctoritatem unquam defendit.

D.T. 2. 2 q. 11. a. 2. ad 3.

TRACTATUS XIV.

DE CONTRITIONIS IMPERFECTÆ, SEU ATTRITIONIS CUM SACRAMENTO EFFICACIA.

Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui. *Pſal.* 118. *v.* 120

Oſtenditur quâ ratione, ex timore ſervili elicienda ſit Attritio, quæ ſervilis minimè ſit, ſed liberalis omninò & ingenua. Deinde quòd Attritio cum Sacramento ſufficiat ad abolenda peccata. Tertiò quod hæc ſententia omninò certa ſit; & tam ſecura, ut in mortis articulo, ultimæ Confeſſioni poſſit adhiberi, eique licitum ſit planè acquieſcere. Tandem quomodò populo commendanda ſit Contritio, ſive Attritionis præjudicio.

PROOEMIUM.

Xpoſitâ utcumque Attritionis naturâ & ſubſtantia, eâque à calumniis quibus aſpergebatur vindicatâ, ad reliqua, quæ materiam hanc concernunt, exponenda accingamur. Effecta ea ſunt, & imprimis peccatorum omnium condonatio. Hanc ei ſine Sacramento Pœnitentiæ non competere, planè certum eſt. Aliqui, ne cum Sacramento quidem, ei vires has concedunt, Et rurſus, quamvis eas Sacramento junctæ attribuant alii, tamen quòd incerta ſit hæc ſententia, eam nefas eſſe judicant, ultimæ ſaltem Confeſſioni in mortis articulo inſtituendæ adhibere. Sic

Digitized by Google

Sic varii variè Attritionem ipſam arrodunt primò ; & cum hoc rationibus convicti , meritò non poſſunt ; tum tandem Attritionis praxim exagitant , eamque conantur reddere pœnitentibus ſuſpectam : artificio ſanè ſubdolo, & Sacramento à Chriſto inſtituto , medicinæque tam pretioſo ſanguine peccatoribus præparatæ, ſatis injurio. Diſcutientur itaque omnia adverſariorum argumenta, quibus Attritionis praxim impetunt, illudque præcipuè demonſtrabitur, inanes eſſe cavillationes, artesque meras, quibus rudiores, majoris ſanctitatis & ſecuritatis prætextu implicantur, & ab Attritione in rem deducendâ deterrentur. Primò tamen, nequidquam deſit materiæ, exponendum eſt , quâ ratione excitanda ſit Attritio; ne ex timore ſervili, è quo ducit exordium, ei quidquam ſervile adhæreat ; ſed ut prorſus liberalis ſit & ingenua. Nam quod adverſarii fortaſſe fieri hoc non poſſe ſibi perſuadeant; hinc errorum omnium , quos deinde pertexunt, data eſt occaſio.

§. I.

Quâ ratione ex peccati comprehensâ turpitudine, & ex gehenna aut pœnarum ſervili timore, eliciendâ ſit Attritio, quæ tamen ſervilis non ſit, ſed liberalis & ingenua.

1 Contritionis & Attritionis quamvis ſit ſcelerum pœnitere, eaque & facta odiſſe , & facienda ex animo deteſtari; ingens tamen inter utramque eſt differentia, & quidem duplex. *Prima* quidem ſeſe offert, ſi motivum aut rationem ex quâ ſingulæ exſurgunt, attendas; ſecunda, ſi effecta utriuſque conſideres. Etenim ratio deteſtandi ſcelera, quam Contritio adhibet, eſt metus amor Dei ſuper omnia diligendi & dilecti, qui etiam celebri Charitatis, tertiæ, ſed præcipuæ inter Theologicas virtutes, titulo inſignitur. Amor benevolentiæ hic eſt, quô dum Conditorem ſuum creatura complectitur, ei bona vult omnia ; ac propterea in ſe reflectens mentis oculos, criminumque, quibus tam bonum Numen offendit indignitatem conſideratis, pœnitet jam ſui ; ſcelera deteſtatur, quæ Amori tam ſancto, fœdiſſimè interceſſere, tenerrimamque amicitiam per ſummam impudentiam infregere. Attritionis

Contritio & Attritio primò differunt in motivis.

Contritio ex Amore benevolentiæ enaſcitur.

 verò

Digitized by Google

verò excitamenta & veluti incunabula, longè minoris notæ motiva ſunt, quàm Amoris benevoli; omnis enim peccati per Attritionem deteſtatio, oritur ut Tridentinum affirmat, *vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu*: ad gehennæ autem metum refertur amiſſio juris ad gloriam ; & ſic Attritio præcipuè ex Spe enaſcitur, id eſt, amore Concupiſcentiæ, qui Amore Benevolentiæ, nobilitate multùm eſt inferior: Hic enim Deo omnia; ille verò Deum ſibi concupiſcit & deſiderat. Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

Attritio ex amore concupiſcentiæ.

Secundò differunt penes effecta.

Altera Contritionis & Attritionis differentia, ex effectis petitur. Contritio enim per ſe ſolam, peccatorum omnium veniam conſequitur : etenim Amor ex quo aut enaſcitur, aut certè cui congenita eſt ea peccati deteſtatio, perfectam ſecum fert Numinis amicitiam, eamque ſibi impendi, quaſi jure ſuo exigit; cùm amoris non ſit alia, quàm amoris reciproci compenſatio: & tam nobilis eſt Deus ingenii, ut à nemine ſeſe patiatur amore ſuperari: hinc fit quòd Contritio nullam in pœnitente hoſtilitatem patiatur conſiſtere, neque quidquam quod juſtam Dei averſationem mereatur. Atque adeò hinc etiam eſt, quòd Contritioni, perfectò, inquam, Amori benevolentiæ; omnium omninò ſcelerum commiſſorum detur impunitas, ne & amicus ſit Dei qui ſic amat, & ſimul etiam inimicus; & propterea dignus quem amet Deus, & quem etiam averſetur: quæ duo combinari, eſt impoſſibile. Attritio autem, licèt commiſſorum criminum ſit deteſtatio, non tamen ejus eſt naturæ, ut amicitiam Dei jure ſuo poſtulet. Cùm enim ex amore concupiſcentiæ, quo ſibi viſionem beatificam homo concupiſcit, & malum per ſupplicia inferendum averſatur, trahat originem; ſanè ſine mutuâ Dei amicitiâ, aut benevolentiâ reciprocâ, peccatoris animum poteſt afficere. Neque enim quidquam amoris aut amicitiæ tibi debet is, cujus hæreditatem tibi exoptas: neque Princeps ullius amicitiæ impendendæ ſubdito, lege obſtringitur, ex eo ſolùm capite quod ſuppliciorum metu, & legum reverentiâ, deinceps ab iis infringendis ſtatuat abſtinere. Atque hæc eſt ratio, quod Attritioni ſcelerum impunitas non impendatur, quamvis ad eam acquirendam diſponat; remiſſionem plenam relatura, dum ut mox dicemus, Chriſti meritis in Sacramento conjungetur. 2

Debetur contritioni divina amicitia,

non verò Attritioni.

Hujus deteſtationis, ſeu Attritionis naturam ſuperiore Tractatu expo- 3

expoſuimus : oſtendimusque, ut ſit legitima pœnitentis animi ſoboles,& ſupernaturale Dei donum (qualem ad Sacramenti valorem requirit, atque idcircò dari poſſe ſtatuit Tridentinum) eam & peccatum commiſſum verè deteſtari, & perverſam voluntatem verè corrigere, & ad totius legis obſervationem inducendam ſufficere : ingenuam denique & liberalem eſſe ſeu voluntariam, minimeque ſervilem id eſt non coactam nec refractariam.

Hoc nunc exponendum eſt, quo pacto hæc Attritio tam ingenua & voluntaria, ex Timore pœnæ, qui tamen ſervilis eſt, educi poſſit, & à mancipatûs ſordibus defæcari. In hoc enim tota adverſariorum verſatur difficultas, quòd ſibi perſuadeant, ex timore qui verè ſervilis eſt, non poſſe quidquam enaſci niſi quod ſervile, hoc eſt violentum & coactum : & ſic non exiſtimant conjungi poſſe Timorem pœnæ, cum ſincero amore juſtitiæ, id eſt cum verâ voluntate agendi rectè, ſeu quia rectum aut juſtum eſt quod agendum à timore proponitur. At in hoc errant toto cœlo, & multorum deinceps errorum ſibi jaciunt fundamentum. *Errat qui exiſtimat ex timore ſervili nõ poſſe naſci obſequiũ ingenuum & liberali.*

Etenim, quoties id etiam in rebus humanis uſuvenit, ut legem Reges ferant quam ſuppliciis intentatis etiam ſanciant? quòd certè nihil eſt aliud quam ſervilem timorem populis ſibi ſubjectis incutere. An ideo tamen ſervilem in morem, ſeu ſerviliter & coactè ab omni populo legi obeditur, & nemo paret ingenuè? Sanè pro diverſis hominum geniis & ingeniis, diverſa præſtabuntur obſequia. Erit qui ſerviliter, ſeu invitus legi ſe ſubjiciet, erit etiam qui liberaliter ſeu voluntariè. Et tamen uterque ex timore ſupplicii, legis obſervandæ ſumet exordium. Exponendum id eſt exemplo. Imperator, quòd ſic rebus ſuis planè conducere arbitratur, totis caſtris edictum jubet promulgari, quô ſeveriſſimè ſub mortis illicò inferendæ interminatione cavet, ne quis cujuſcumque ſit ordinis, caſtrorum limites eo die excedat. Paretur ei ab omnibus, utique terrore ſupplicii admodum perculſis. At, an etiam omnium eadem eſt parendi mens & modus ? Minimè verò. Nam lixæ, calones, militum aut prædonum fæx agrorum devaſtationibus vivere ſolita, ſic ſeſe domi continet, ut è caſtris excedendi voluntatem non deponat. Quod quidem manifeſtum eſt ; cùm latebras timentur undique, ut vigilum oculos fallant, ſeſeque è caſtris emittant. Hoc autem quia conſequi ſe poſſe deſperant, inter limites ſeſe continent. Parent itaqua ſed inviti, id eſt *Patet in legibus humanis. Exponitur in edicto caſtrenſi. cui ſ lixæ & prædones parẽt inviti.*

Nobiles voluntate,

id eſt ſerviliter; atque adeo non ut milites, ſed ut ſervi per vim mortis metu, ſub ſignis continentur. Nobilioris interim ſunt animi milites, ordinum primipili, Centuriones, & quibus non eſt ignava mens: quibus dum idem intentatur delinquentibus ſupplicium, non tamen idem eſt parendi genius: obediunt enim alacres, nec ullâ ſe cogi fatentur parendi violentia. Nonne tamen ex timore pœnæ, tam lixis & calonibus, quam fortiſſimis militibus, obediendi factum eſt initium? Sine dubio. Unde ergo tam diſpar obſequium; hoc voluntarium, invitum iſtud & coactum?

Unde hæc differentia fusè exponitur

Dicam. Vile iſtud & projectum hominum genus, ſupplicia per legem intentata dum exhorreſcit, ita ſecum argumentatur & ſtatuit; omnimodis evitandum eſſe ſupplicii incurrendi periculum. Itaque in omnem ſeſe partem conjicit, modum evitandæ pœnæ ut effugiat; quam donec invenit; domi ſe continet ſed invitus, & ſine dubio in apertum campum evaſurus, ſi evadendi detur opportunitas. Legem itaque hic ſervat, ut evadat ſupplicium: neque timet ut obediat; ſed obedit ut ne incurrat id quod timet, quodque alio modo evadere ſe poſſe deſperat. Hoc autem non tantùm eſt timere ſerviliter, ſed & ex timore ſervili obedire ſerviliter; ſive, quod repetendum eſt ſæpiùs, invitè, violentè, & coactè, ſic ut mallet non obedire. Longè alia eſt in generoſis militum pectoribus, è timore tamen ſervili educta obediendi ratio. Fateor, ſervilis eſt intentati ſupplicii timor, & ſic rectè nominatur, prout filiali opponitur; nec enim filiis à Patre ſolet mortis pœna intentari, aut ſi intentatur, paternæ non ſunt minæ. Fateor, etiam ex hoc timore exſurgere in nobili & ingenuo pectore parendi voluntatem. At quomodo? idcirco nempe, quod ex tam horrendo ſupplicio, legis neceſſitatem, & Imperatoris ſui juſtam voluntatem intelligit; quem ſcit eâ eſſe animi moderatione, ut tam cruentam, in optimum quemque fortiſſimumque militem, ſine ullâ exceptione aut Ordinum privilegio legem laturus non fuerit, niſi aut inimicorum vicinia, aut gravis aliqua expeditio, aut alia magna neceſſitas, virum moderatiſſimum ſuique potentiſſimum urgeret. Hinc fit ut legi, tanquam juſtiſſimè conceptæ & promulgatæ, pareat voluntariè & expeditè. 6

Pœna quam timor fugit oſtendit magnitudinem & gravitatem legis latæ:

& ſic timor eſt maximè cōformis rationi.

Atqui, inquies, qui ſic legem obſervat, non ex timore pœnæ, 7

ſed

ſed ex ratione ſolidâ, obediendi concipit voluntatem. Reſpondeo id eſſe veriſſimum, rationi conſonam ſeu ex ratione petitam præſtari debere obedientiam. Sed nonne mortis timor eo in eventu, rationi ſummopere eſt conformis? Quid enim eſt timor animi, aut Intellectus, niſi, ut paſſim dicitur, Fuga mali? ego malim dicere, Timorem animi, judicium eſſe quo ſtatuitur fugiendum malum quod imminet, aut imminere apprehenditur; cujus judicii effectus ſit, mali fuga. Quidquid ſit rationi conformis eſt omnis mali fuga: igitur & hic timor. Voluntatem itaque obediendi, parit Timor mortis in animo liberali & ingenuo, ratione, non vi aut violentiâ. Sed quomodo? *primò* quidem pœna legi appoſita, exponit juſtiſſimam Legiſlatoris mentem, quam miles ex ſupplicii atrocitate liquidiſſime percipit. *Secundò*, Timor ille quem ex apprehens à ſupplicii juſte intentati magnitudine concipit, aſſiduus eſt admonitor qui legis gravitatem æquitatemque repræſentet. Unde fit ut ſponte ſuâ ei ſe miles ſubjiciat, nec invitus, ſed verò parendi deſiderio. Obediendum enim prorſus judicat, non tam quod legis minas metuat, ſed quod ex minis meritò & verè metuendis, magnitudinem, æquitatemque præcepti, atque adeo Imperatoris juſta præcipere ſoliti, urgentem admodum voluntatem penitus percipiat. Hujus autem legis denuntiator ſeu præco eſt Timor quem reipsâ mente perſentiſcit.

Timor autē actualis eſt aſſiduus præco qui animæ legem proponit & denuntiat.

8. Fuſiùs exemplum hoc propoſui, quod in re admodum humanâ, totus Attritionis, ut ita dicam, conceptus eſt partus faciliùs intelligatur. Patet certè ingenua quàm ſit & liberalis mentis ſoboles, minimeque ſervilis, quantumvis ex timore gehennæ, qui vulgo ſervilis dicitur, ortum duxerit. Neque ſanè quæ à me jam dicta ſunt, neceſſe eſt Attritioni multis applicare; res enim ipſa in exemplo propoſita, ſe ſe prodit ſponte ſuâ. Etenim ſi praxim excitandi Attritionem exquiris, iſtud certum eſt, inanem eſſe peccati deteſtationem, aut legis obſervantiam, quæ eò tantùm exhibetur animo, ut ſupplicia à lege intentata evadantur, ſi interim voluntas perverſa maneat non parendi, niſi pœnæ timerentur. Hoc enim jam in calonibus & lixis vidimus quàm ſit ſervile, minimeque ingenuum aut voluntarium parendi genus. Ingenua autem & legitima ut ſit Attritio, quæ ex timore elicitur, hoc ordine eſt excitanda.

Quæ attritio ſervilis ſit & mala.

Lector partium ſtudio non præoccupate. Attende obſecro, quàm hæc ipſa, quibus ſanam doctrinam impeti credunt teſtimonia, eam magis explicent ſolidiuſque confirment.

Ex hoc, loca ex D. Auguſtino allata facilè & in verò ſenſu explicantur

Unus quem ex Auguſtino affert locus eſt ex Conc. II. in Pſal. 62
118. *Qui timore pœnæ, non amore juſtitiæ opus legis facit, profectò invitus facit: Quod autem invitus facit, ſi poſſit fieri, mallet utique non juberi. Ac per hoc, legis quam vellet non eſſe, non eſt amicus, ſed potiùs inimicus: nec mundatur opere, qui immundus eſt cogitatione & voluntate.* Miror ſanè has; & ejusmodi ſententias ab adverſariis afferri, quibus orthodoxa ſententia, ipſis tamen contraria, ſtabilitur. Nam ſicut ex D. Auguſtini mente certum eſt, eum qui timore pœnæ tantummodò, excluſo amore juſtitiæ opus legis facit, profectò invitum facere; ita ex adverſo ejus mens eſt, eum qui ex timore pœnæ, amorem ſeu deſiderium ſincerum legis obſervandæ concipit, & ex hoc deſiderio opus legis facit, profectò *non invitum facere:* & propterea *non malle utique non juberi, quod* facturus eſt non invitè. *Ac per hoc legis quam vult eſſe, inimicum non eſſe ſed amicum:* & denique *mundari opere qui mundus eſt cogitatione & voluntate.* Hanc Auguſtini mentem eſſe, nemo ne adverſarius quidem poteſt inficiari. At inquies, ex timore pœnæ non poteſt elici amor Juſtitiæ. Hoc, inquam, nunc non agimus; egimus id modò, elici poſſe dum demonſtravimus. Iſtud nunc urgeo, contrarium hic ab Auguſtino non doceri; & ſi elici deſiderium hujusmodi ex timore poſſit, ſententiam orthodoxam explanari hic ab Auguſtino aſſero, non oppugnari.

D. Aug. in Pſ. 118 Conc. 11.

Explicatior eſt adhuc pro nobis locus, quem adfert Neotericus 63
ex Epiſt. 144. loquitur D. Auguſtinus rurſus de homine, qui tantùm ut pœnas evadat à peccatis abſtinet; nullo autem modo ex amore juſtitiæ, ſeu deſiderio rectè agendi. Illum autem meritò perſtringit. *Nam quantùm in ipſo eſt*, inquit, *mallet non eſſe juſtitiam peccata prohibentem & punientem. Et utique ſi mallet non eſſe juſtitiam, quis dubitaverit quod eam ſi poſſet aufferret? Ac per hoc, quomodò juſtus eſt juſtitiæ talis inimicus, ut eam, ſi poteſtas detur, præcipientem auferat, ne comminantem vel judicantem ferat?* Eleganter hæc & veriſſimè Auguſtinus, uti & ea quæ ſubnectit, capitalibusque litteris, neſcio quorſùm, exprimit Neotericus: *Inimicus ergo juſtitiæ eſt, qui pœnæ timore non peccat: amicus autem erit, ſi ejus* (ſcilicet juſtitiæ) *amore non peccat. Tunc enim verè timebit*

D. Aug. epiſt. 144

bit peccare; nam qui gehennas metuit, non peccare metuit, ſed ardere. Ille autem peccare metuit, qui peccatum ipſum ſicut gehennas odit. Quis hic non videt Auguſtinum agere de peccatore, qui pœnas tantùm timet, nec ex timore, ad juſtitiæ amorem ſeu deſiderium mente enititur? Atqui de tali pœnitente nos non agimus, neque umquam egit Eccleſia. Cur ergo hic locus opponitur? Ideò ſanè, quia hoc ſibi mente deſignarunt penitus adverſarii, timentem gehennam non poſſe amare ſeu deſiderare juſtitiam. Atqui hoc erat demonſtrandum ex Auguſtino. Neque enim hic negat tale deſiderium ex timore poſſe exiſtere. Ut quid ergo & ſe, & Lectorem futilibus auctoritatibus defatigant? An ut incautum irretiant, malè & benè timentium diſſimulant differentiam?

Ponunt adverſarii tamquam certum id quod ex Auguſtino erat probandũ

64 Difficilior, ſaltem in ſpeciem, eſt locus, qui ex libro de Spiritu & Litterâ producitur. Apparens difficultas, ex æquivocatione *Charitatis* oritur; quâ expoſitâ, rurſus exſurget nova orthodoxæ ſententiæ confirmatio. Ita habet. *Mandatum ſi fit timore pœna non amore juſtitiæ, ſerviliter fit non liberaliter; & ideo non fit: non enim fructus eſt bonus qui de Charitatis radice non ſurgit.* Mirabar hunc locum à Neoterico non magis urgeri, præſertim id quod de radice charitatis diſertè videtur pronuntiare, ſine eâ ſcilicet *nullum fructum bonum ſurgere*, id eſt, nullum bonum opus exerceri. Verùm crediderim diſſimulanter id factum, ut ſenſum Auguſtini non explicet, ſententiæ ſuæ nihil quidquam ſuffragantem; verba quæ ſibi facere in ſpeciem videbantur, protuliſſe contentus. Ut igitur Auguſtini mens rectè exponatur, ſciendum eſt, toto illo capite Auguſtinum agere de lege ut D. Paulus loquitur occidente per litteram, quam opponit legi vivificanti per gratiam. Illam docet occidere, ſeu ruinæ cauſſam eſſe, quia præcipit & non adjuvat ut mandata executioni mandentur; quod nunc agit lex gratiæ: non enim tantummodò præcipit quod faciendum eſt, ſed & gratiam ſubminiſtrat ut fiat benè; id eſt, amore ſeu voluntate exercendæ juſtitiæ, & agendi quæ recta ſunt, quod ingenui eſt & liberalis animi. Hiſce fusè expoſitis, tum demum relatam ſubjicit ſententiam, quâ utriuſque legis differentiam exponit, *Mandatum ſi fit timore pœna non amore juſtitiæ*, id eſt, ſi amorem aut deſiderium juſtitiæ excludat, uti fiebat in lege occidente, *ſerviliter fit non liberaliter*, *& ideò non fit*, ſcilicet benè, ſeu ſic, ut laude

D. Aug. l. de Spirit. & litt. c. 14.

Quid ſit facere ſerviliter, quid liberaliter.

præmiove digna ſit ejuſmodi legis obſervatio. Serviliter enim fit, id eſt coactè, & voluntate per violentiam extortâ; uti paſſim à mancipiis obſequia dominis præſtanda extorquentur. Liberalis enim (id eſt, quæ liberalem ſeu ingenuam facit eſſe legis obſervantiam) ea eſt quæ liberâ prorſus voluntate exhibetur. Quæ quidem omnia ſunt veriſſima. Sed in hoc & vehementer, & ſemper fallitur Neotericus, quòd ſibi fingat timorem dari non poſſe, è quo deſiderium ſeu amor juſtitiæ enaſcatur; quod ſanè nec hîc, nec uſquam docuit Auguſtinus. Quamvis enim dicat *ſerviliter* fieri & non *liberaliter* ſeu ingenuè, id quod *fit timore pœnæ non amore juſtitiæ*, non dicit tamen ſerviliter fieri, id quod fit deſiderio ſeu amore juſtitiæ, qui ex timore enaſcitur; quinimò contrarium ſatis inſinuat. Error ergo Neoterici in hoc eſt totus, quod non exiſtimet fieri poſſe ut ex timore ſervili, liberalis ſequatur legis obſervatio, ſtatuatque quaſi indubitatum, quidquid ex timore ſervili fit, fieri ſemper ſerviliter, id eſt, invitè & coactè. Quod tamen à Tridentino in Lutheri erroribus eſt condemnatum. Diſtinctionem hanc quæ ſummi momenti eſt Tractatu ſequenti fuſiùs exponemus; Neoterico reſpondiſſe nunc ſufficiat.

Ex timore ſervili poteſt oriri obſequium liberale.

Quod verò ſubjicit Auguſtinus: *Non enim fructus eſt bonus qui* 65
de charitatis radice non ſurgit, non eſt quod quemquam urgeat. quaſi ſi mens Sancti Doctoris ſit, nihil boni nomen mereri, quod non ex Charitate Dei ſuper omnia dilecti ſit. Nomine enim charitatis non ſemper excellentem illam, & quæ antonomaſticè Charitas Theologica, ſeu Amor Dei ſuper omnia dilecti dicitur, exprimit Auguſtinus; ſæpiſſimè enim benevolentiam, id eſt, ut clarè, licèt minus Latinè, rem explicem, *boni volentiam*, ſeu voluntatem rectè agendi quia rectum eſt quod agitur, Charitatis nomine comprehendit. Sic ſæpenumerò, charitatem dicit eſſe bonam animi affectionem agendi benè. Libro 8. de Trinit. cap. 10. *Quid eſt dilectio vel charitas, quam tantoperè Scriptura laudat & prædicat, quàm amor boni?* id eſt deſiderium. Rurſus l. 2. contra duas Epiſt. Pelagian. c. 9. *Quid boni cupiditas, niſi charitas.* Et l. de gratia Chriſti c. 2. *Quaſi verò aliud ſit bona voluntas, quàm charitas*, è quibus plurimiſque quæ afferri poſſunt locis, manifeſtum eſt, per *Charitatis* vocabulum non ſemper virtutem illam Theologicam, quæ celebri titulo Charitas dicitur, intelligere Auguſtinum; ſed vulgari viſitatoque loquendi modo, voluntatem ſponte ſuâ & propenſione

Charitatis nomine ſæpè bonam voluntatis affectionem; ſeu boni volentiam comprehendit Auguſtinus.

D. Aug. l. 8 de Trin. c. 10. item l. 2. cõtra duas epiſt. Pelagian. c. 9. item l. de grat. Chriſti c. 2.

ſione animi ad virtutem exercendam inflexam, charitatem, ſeu boni amorem nuncupare. Et hoc modò charitatem hic ab Auguſtino accipi eſt manifeſtum. Opponit enim fructum ſeu actionem è charitatis radice profluentem, ei quæ ſerviliter fit, hoc eſt violentè & coactè. Nihil autem bonum eſſe definit aut laude dignum, niſi quod ex charitate, id eſt ex liberali & voluntaria propenſione animi ſeu boni-volentiâ præſtatur. Diſplicet enim Deo obſequium quod fit ſerviliter; id eſt invitè; qui non tam obſequium à creaturâ poſtulat, quam in obſequio ingenuam voluntatem.

66 Sed ſatis ſit. Credo enim Attritionis actum ſanctiſſimum, ab adverſariorum morſibus & arroſionibus, pro inſtituto meo, abundè vindicatum. Malum & perverſum actum eſſe docuit Lutherus: & à Concilio Tridentino anathematis fulmine eſt percuſſus. Bonum eſſe verbotenus fatentur adverſarii: ſed quo pacto bonus ſit, & nihilominùs, *omnes coram Deo peccati reos faciat.* Rurſus, *ex eo non poſſe ita fugi peccatum, ut nullum aliunde peccatum incurratur*: Hæc, inquam, quâ ratione cum Attritionis bonitate componantur, non ſatis intelligo. Statuat Lector dicendum quid ſit. Neque verò ſibi à Sancto Auguſtino patrocinii quidquam petant, quem ipſis minimè favere jam oſtenſum eſt: Et ut ſententiam orthodoxæ contrariam habuiſſet aliquando vir Sanctiſſimus, certè poſt Concilium Tridentinum, non auſus fuiſſet Pontificum & Eccleſiæ decretis refragari; *contra cujus auctoritatem*, verba ſunt D. Thomæ, *nec Hieronymus, nec Auguſtinus, nec aliquis Sanctorum Patrum ſuam ſententiam defendit.* Hæc cum dixi, dixi omnia. Videant autem quàm benè Sanctum Patrem hâc in parte imitentur, qui ejus, & putidè & falsò ſeſe jactitant diſcipulos & ſectatores.

D. T. 2. 2 q. 11. a. 2. ad 3.

D. Auguſtinus nec ullus SS. PP. ſuam ſententiã contra Pontificum & Eccleſiæ auctoritatem unquam defendit.

TRACTATUS XIV.

DE CONTRITIONIS IMPERFECTÆ, SEU ATTRITIONIS CUM SACRAMENTO EFFICACIA.

Confige timore tuo carnes meas, à judiciis enim tuis timui. *Pſal.* 118. *v.* 120

Oſtenditur quâ ratione, ex timore ſervili elicienda ſit Attritio, quæ ſervilis minimè ſit, ſed liberalis omninò & ingenua. Deinde quòd Attritio cum Sacramento ſufficiat ad abolenda peccata. Tertiò quod hæc ſententia omninò certa ſit; & tam ſecura, ut in mortis articulo, ultimæ Confeſſioni poſſit adhiberi, eique licitum ſit planè acquieſcere. Tandem quomodò populo commendanda ſit Contritio, ſive Attritionis præjudicio.

PROOEMIUM.

EXpoſitâ utcumque Attritionis naturâ & ſubſtantia, eâque à calumniis quibus aſpergebatur vindicatâ, ad reliqua, quæ materiam hanc concernunt, exponenda accingamur. Effecta ea ſunt, & imprimis peccatorum omnium condonatio. Hanc ei ſine Sacramento Pœnitentiæ non competere, planè certum eſt. Alii qui, ne cum Sacramento quidem, ei vires has concedunt. Et rurſus, quamvis eas Sacramento junctæ attribuant alii, tamen quòd incerta ſit hæc ſententia, eam nefas eſſe judicant, ultimæ ſaltem Confeſſioni in mortis articulo inſtituendæ adhibere. Sic

Sic varii variè Attritionem ipſam arrodunt primò ; & cum hoc rationibus convicti, meritò non poſſunt ; tum tandem Attritionis praxim exagitant, eamque conantur reddere pœnitentibus ſuſpectam : artificio ſanè ſubdolo, & Sacramento à Chriſto inſtituto, medicinæque tam pretioſo ſanguine peccatoribus præparatæ, ſatis injurio. Diſcutientur itaque omnia adverſariorum argumenta, quibus Attritionis praxim impetunt; illudque præcipuè demonſtrabitur, inanes eſſe cavillationes, arteſque meras, quibus rudiores, majoris ſanctitatis & ſecuritatis prætextu implicantur, & ab Attritione in rem deducendâ deterrentur. Primò tamen, nequidquam deſit materiæ, exponendum eſt, quâ ratione excitanda ſit Attritio; ne ex timore ſervili, è quo ducit exordium, ei quidquam ſervile adhæreat; ſed ut prorſus liberalis ſit & ingenua. Nam quod adverſarii fortaſſe fieri hoc non poſſe ſibi perſuadeant; hinc errorum omnium, quos deinde pertexunt, data eſt occaſio.

§. I.

Quâ ratione ex peccati comprehensâ turpitudine, & ex gehennæ aut pœnarum ſervili timore, eliciendâ ſit Attritio, quæ tamen ſervilis non ſit, ſed liberalis & ingenua.

1 Contritionis & Attritionis quamvis ſit ſcelerum pœnitere, eaque & facta odiſſe, & facienda ex animo deteſtari; ingens tamen inter utramque eſt differentia, & quidem duplex. *Prima* quidem ſeſe offert, ſi motivum aut rationem ex quâ ſingulæ exſurgunt, attendas; ſecunda, ſi effecta utriuſque conſideres. Etenim ratio deteſtandi ſcelera, quam Contritio adhibet, eſt merus amor Dei ſuper omnia diligendi & dilecti, qui etiam celebri Charitatis, tertiæ, ſed præcipuæ inter Theologicas virtutes, titulo inſignitur. Amor benevolentiæ hic eſt, quô dum Conditorem ſuum creatura complectitur, ei bona vult omnia ; ac propterea in ſe reflectens mentis oculos, criminumque, quibus tam bonum Numen offendit indignitatem conſiderans, pœnitet jam ſui ; ſcelera deteſtatur, quæ Amori tam ſancto, fœdiſſimè interceſſere, tenerrimamque amicitiam per ſummam impudentiam infregere. Attritionis

Contritio & Attritio primò differunt in motivis.

Contritio ex Amore benevolentiæ naſcitur.

verò excitamenta & veluti incunabula, longè minoris notæ motiva ſunt, quàm Amoris benevoli; omnis enim peccati per Attritionem deteſtatio, oritur ut Tridentinum affirmat, *vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu*: ad gehennæ autem metum refertur amiſſio juris ad gloriam: & ſic Attritio præcipuè ex Spe enaſcitur, id eſt, amore Concupiſcentiæ, qui Amore Benevolentiæ, nobilitate multùm eſt inferior: Hic enim Deo omnia; ille verò Deum ſibi concupiſcit & deſiderat.

Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

Attritio ex amore concupiſcentiæ.

Altera Contritionis & Attritionis differentia, ex effectis petitur. Contritio enim per ſe ſolam, peccatorum omnium veniam conſequitur: etenim Amor ex quo aut enaſcitur, aut certè cui congenita eſt ea peccati deteſtatio, perfectam ſecum fert Numinis amicitiam, eamque ſibi impendi, quaſi jure ſuo exigit; cùm amoris non ſit alia, quàm amoris reciproci compenſatio: & tam nobilis eſt Deus ingenii, ut à nemine ſeſe patiatur amore ſuperari: hinc fit quòd Contritio nullam in pœnitente hoſtilitatem patiatur conſiſtere, neque quidquam quod juſtam Dei averſationem mereatur. Atque adeò hinc etiam eſt, quòd Contritioni, perfectò, inquam, Amori benevolentiæ; omnium omninò ſcelerum commiſſorum detur impunitas, ne & amicus ſit Dei qui ſic amat, & ſimul etiam inimicus; & propthereà dignus quem amet Deus, & quem etiam averſetur: quæ duo combinari, eſt impoſſibile. Attritio autem, licèt commiſſorum criminum ſit deteſtatio, non tamen ejus eſt naturæ, ut amicitiam Dei jure ſuo poſtulet. Cùm enim ex amore concupiſcentiæ, quo ſibi viſionem beatificam homo concupiſcit, & malum per ſupplicia inferendum averſatur, trahat originem; ſanè ſine mutuâ Dei amicitiâ, aut benevolentiâ reciprocâ, peccatoris animum poteſt afficere. Neque enim quidquam amoris aut amicitiæ tibi debet is, cujus hæreditatem tibi exoptas: neque Princeps ullius amicitiæ impendendæ ſubdito, lege obſtringitur, ex eo ſolùm capite quod ſuppliciorum metu, & legum reverentiâ, deinceps ab iis infringendis ſtatuat abſtinere. Atque hæc eſt ratio, quod Attritioni ſcelerum impunitas non impendatur, quamvis ad eam acquirendam diſponat; remiſſionem plenam relatura, dum ut mox dicemus, Chriſti meritis in Sacramento conjungetur. 3

Secundò differunt penes effecta.

Debetur contritioni divina amicitia,

non verò Attritioni.

2

Hujus deteſtationis, ſeu Attritionis naturam ſuperiore Tractatu expo-

Digitized by Google

expoſuimus : oſtendimuſque, ut ſit legitima pœnitentis animi ſoboles, & ſupernaturale Dei donum (qualem ad Sacramenti valorem requirit, atque idcircò dari poſſe ſtatuit Tridentinum) eam & peccatum commiſſum verè deteſtari, & perverſam voluntatem verè corrigere, & ad totius legis obſervationem inducendam ſufficere : ingenuam denique & liberalem eſſe ſeu voluntariam, minimeque ſervilem id eſt non coactam nec refractariam.

4 Hoc nunc exponendum eſt, quo pacto hæc Attritio tam ingenua & voluntaria, ex Timore pœnæ, qui tamen ſervilis eſt, educi poſſit, & à mancipatûs ſordibus defæcari. In hoc enim tota adverſariorum verſatur difficultas, quòd ſibi perſuadeant, ex timore qui verè ſervilis eſt, non poſſe quidquam enaſci niſi quod ſervile, hoc eſt violentum & coactum : & ſic non exiſtimant conjungi poſſe Timorem pœnæ, cum ſincero amore juſtitiæ, id eſt cum verâ voluntate agendi rectè, ſeu quia rectum aut juſtum eſt quod agendum à timore proponitur. At in hoc errant toto cœlo, & multorum deinceps errorum ſibi jaciunt fundamentum.

Errat qui exiſtimat ex timore ſervili nõ poſſe naſci obſequiũ ingenuum & lirali.

5 Etenim, quoties id etiam in rebus humanis uſuvenit, ut legem Reges ferant quam ſuppliciis intentatis etiam ſanciant? quòd certè nihil eſt aliud quam ſervilem timorem populis ſibi ſubjectis incutere. An ideo tamen ſervilem in morem, ſeu ſerviliter & coactè ab omni populo legi obeditur, & nemo paret ingenuè? Sanè pro diverſis hominum geniis & ingeniis, diverſa præſtabuntur obſequia. Erit qui ſerviliter, ſeu invitus legi ſe ſubjiciet, erit etiam qui liberaliter ſeu voluntariè. Et tamen uterque ex timore ſupplicii, legis obſervandæ ſumet exordium. Exponendum id eſt exemplo. Imperator, quòd ſic rebus ſuis planè conducere arbitratur, totis caſtris edictum jubet promulgari, quô ſeveriſſimè ſub mortis illicò inferendæ interminatione cavet, ne quis cujuſcumque ſit ordinis, caſtrorum limites eo die excedat. Paretur ei ab omnibus, utique terrore ſupplicii admodum perculſis. At, an etiam omnium eadem eſt parendi mens & modus? Minimè verò. Nam lixæ, calones, militum aut prædonum fæx agrorum devaſtationibus vivere ſolita, ſic ſeſe domi continet, ut è caſtris excedendi voluntatem non deponat. Quod quidem manifeſtum eſt; cùm latebras timentur undique, ut vigilum oculos fallant, ſeſeque è caſtris emittant. Hoc autem quia conſequi ſe poſſe deſperant, inter limites ſeſe continent. Parent itaqua ſed inviti, id eſt

Patet in legibus humanis.

exponitur in edicto caſtrenſi.

cui, lixæ & prædones parẽt inviti.

ſed ex ratione ſolidâ, obediendi concipit voluntatem. Reſpondeo id eſſe veriſſimum, rationi conſonam ſeu ex ratione petitam præſtari debere obedientiam. Sed nonne mortis timor eo in eventu, rationi ſummopere eſt conformis? Quid enim eſt timor animi, aut Intellectus, niſi, ut paſſim dicitur, Fuga mali? ego malim dicere, Timorem animi, judicium eſſe quo ſtatuitur fugiendum malum quod imminet, aut imminere apprehenditur; cujus judicii effectus ſit, mali fuga. Quidquid ſit rationi conformis eſt omnis mali fuga: igitur & hic timor. Voluntatem itaque obediendi, parit Timor mortis in animo liberali & ingenuo, ratione, non vi aut violentiâ. Sed quomodo? *primò* quidem pœna legi appoſita, exponit juſtiſſimam Legiſlatoris mentem, quam miles ex ſupplicii atrocitate liquidiſſime percipit. *Secundò*, Timor ille quem ex apprehens à ſupplicii juſtè intentati magnitudine concipit, aſſiduus eſt admonitor qui legis gravitatem æquitatemque repræſentet. Unde fit ut ſponte ſuâ ei ſe miles ſubjiciat, nec invitus, ſed verò parendi deſiderio. Obediendum enim prorſus judicat, non tam quod legis minas metuat, ſed quod ex minis meritò & verè metuendis, magnitudinem, æquitatemque præcepti, atque adeo Imperatoris juſta præcipere ſoliti, urgentem admodum voluntatem penitus percipiat. Hujus autem legis denuntiator ſeu præco eſt Timor quem reipsâ mente perſentiſcit. *Timor autē attualis eſt aſſiduus præco qui animâ legem proponit & denuntiat.*

8. Fuſiùs exemplum hoc propoſui, quod in re admodum humanâ, totus Attritionis, ut ita dicam, conceptus eſt partus faciliùs intelligatur. Patet certè ingenua quàm ſit & liberalis mentis ſoboles, minimeque ſervilis, quantumvis ex timore gehennæ, qui vulgo ſervilis dicitur, ortum duxerit. Neque ſanè quæ à me jam dicta ſunt, neceſſe eſt Attritioni multis applicare; res enim ipſa in exemplo propoſita, ſe ſe prodit ſponte ſuâ. Etenim ſi praxim excitandi Attritionem exquiris, iſtud certum eſt, inanem eſſe peccati deteſtationem, aut legis obſervantiam, quæ eô tantùm exhibetur animo, ut ſupplicia à lege intentata evadantur, ſi interim voluntas perverſa maneat non parendi, niſi pœnæ timerentur. Hoc enim jam in calonibus & lixis vidimus quàm ſit ſervile, minimeque ingenuum aut voluntarium parendi genus. Ingenua autem & legitima ut ſit Attritio, quæ ex timore elicitur, hoc ordine eſt excitanda. *Quæ attritio ſervilis ſit & mala.*

Ingenuam Attritionem præcedit ſupernaturalis timor pœnæ

9. *Primò* quidem objicitur mentis operationi primæ, ſeu apprehenſioni, æternæ aut etiam temporariæ ut Cardinali Lugo placet, à Deo tamen juſtè ſibi infligendæ pœnæ repræſentatio. Ex hâc autem, timor tanti mali cervicibus ſuis impendentis, animo, quin & corpori nonnumquam non ſine ingenti horrore oboritur. Quod ſi autem timor ille apprehenſionis primæ terminos non excedat, aut non ulteriùs ſeſe extendat quàm ad ingenerandam generatim fugam objecti mali, tunc ſanè crederem nihil admodum ſupernaturale timorem hunc ſecum ferre, niſi fortè per actum Fidei qui neceſſariò huic timori innectitur; non enim timeret pœnas, niſi crederet & eas dari, & pro peccatis à ſe commiſſis infligi: utrumque autem credere, Divinæ Fidei actus eſt. At verò ſi Timor ille ita apprehenſionem primam afficiat & percellat, ut aliqua in Voluntate ipsâ fiat animi perculſio, ſeu motus primò primus, quoad ſcelera, timoris cauſſam, deteſtanda, & ad rectè deinceps agendum inclinatur, tum ſanè Timor ille ex omni parte ſupernaturalis eſt, & ex eo genere gratiarum actualium, quæ nobis non niſi propter Chriſtum, ut cauſſam earum meritoriam tribuuntur, & à Chriſto tanquam capite benigniſſimè derivantur.

Lug. diſp. 5. de pœnit. ſect. 9 n. 137.

Quandonã Timor pœnæ procedat à Gratia Chriſti, ſeu ſit ſupernaturalis.

Ex timore pœnæ juſtè à Deo intentatæ, diſplicentiam commiſſi ſceleris peccator intelligit.

10 *Secundò*, timore hoc, quo officii præſtandi, aut malè jam præſtiti admonetur, percita mens, illico gravitatem præcepti, cujus transgreſſori tam immanis pœna à Deo præſtituitur, percipit peccator. Videt enim liquido, fieri non poſſe quin juſta ſint ſupplicia, quæ qui naturâ ſuâ juſtus eſt, minatur. Rurſus id etiam percipit, fieri non poſſe, ut qui indole ſuâ tam eſt miſericors, æternis ignibus addicturus ſit *opus manuum ſuarum*, quod ipſe meritus eſt tantâ induſtriâ, tantâque providentiâ gubernavit, niſi ſummopere ipſi ſcelera diſplicerent, quæ tam immania benigniſſimo Numini, ac ferè invito, ſupplicia extorſerunt.

atque ex hac peccati indignitatem,

Hinc tandem oritur deteſtatio

11 *Tertiò* diſplicentiam infractæ legis, ex pœnis jure & meritò intentatis, peccator dum perſentiſcit, tum verò perpetrati criminis enormitatem intelligit, percipitque quam indignis modis tam juſtæ Numinis voluntati, per ſummam petulantiam fuerit adverſatus. Deteſtatur itaque commiſſum ſcelus, quod tam ſeriò & juſtè a Deo ſcit vindicandum. Juſtamque iram in poſterum ut evadat, ſtatuit juſtiſſimæ Dei voluntati, cujus gravitatem,

tatem, ex timore quo perculſus eſt nunc reipsâ percipit, obtemperare impoſterum, non tam ex timore pœnæ, quam ex amore juſtitiæ ſeu rectè & juſtè agendi deſiderio. Juſtitiam autem legis, cujus fortaſſis memoriam amiſerat ex ipſo, quo percellitur, timore intellexit.

peccati & legis obſervandæ voluntas.

12 Redit igitur per hunc Attritiònis actum, ad Deum, id eſt ad finem ſuum ultimum peccator; redit inquam, quia dum ſupplicia metuit, ad eum ſeſe tacitè convertit; non quidem actu Amoris Dei ſuper omnia dilecti & diligendi propter ſe, qui quidem tertiæ virtutis Theologicæ actus ſit, ſed affectu aut Amore proprio Spei, quo in Deum tendit, tamquam ultimum ſperantis bonum, id eſt ſuum.

Sic attritus redit ad finem ſuum ultimum per actum amoris concupiſcentiæ ſeu ſpei.

13 Patet itaque quàm in Attritiònis actu nihil illiberale ſit, id eſt nihil involuntarium, nihil coactum, nihil invitum; ſed ingenuum omnino & liberum prorſus eſſe, omne quod ex eâ Deo præſtatur obſequium; quamvis ex pœnæ timore ducat exordium. Timor enim veluti præco pœnas denuntiat. Ex pœnis, ſanctiſſimæ voluntatis juſtitia, Numiniſque diſplicentia rectè colligitur: ex hâc verò, criminis ſui enormitatem peccator colligit & deteſtatur; ex deteſtatione denique obſervandæ deinceps legis tam juſtè latæ amor oritur & deſiderium. Atque eccum Attritionis ex timore ſervili exortus non ſervilis, ſed nobilis & dignus Gratiâ Chriſti actuali, à quâ prima tam præſtantis virtutis ducta ſunt incunabula, & per ſingulos deinceps actus procurata eſt maturitas. Iſtud enim, peccatorum ſuorum hoc modo pœnitentes, dicere poſſunt, quod habetur apud Iſaiam, juxta 70. Interpretum lectionem *Propter* vel *Per timorem tuum Domine in utero accepimus, & parturiuimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.*

In attritionis actu nihil eſt ſervile.

Is. 26 v. 17.

14 Aſt inquies, cum Attritione illâ manet nihilominus aliqua adhuc ſuper peccandi voluntas & libido, aut naturæ propenſio, ſi pœnæ non proſtarent. Vellet enim adulterari ſcortator, ſupplicii ſi abeſſet metus. Miror ſanè hæc toties & tam putide à viris Theologis obtrudi, quibus tam perſpicua debet eſſe differentia inter *Volo* & *Vellem*. Aliud enim eſt dicere *Volo*, ſeu actualem adulterandi voluntatem habeo, ſi pœnæ ſceleri non eſſent conſtitutæ aliud autem *Vellem* ſeu conciperem peccandi voluntatem, niſi ſupplicia deterrerent. Primum ſine dubio peccatum

Neque in ea remanet ullus affectus peccandi, nequidem conditionatus.

Oſtenditur aliud longè eſſe dicere

 eſt,

Volo peccare, & vellem peccare ſi non eſſet infernus,

eſt, nec qui ſic peccato abſtinet, verè abſtinet: voluntate enim peccato afficitur, à cujus executione invitus deterretur. Neque cum hoc actu conſiſtit vera Attritio. Secundum verò; hiſtorica eſt rei veroſimiliter admodum eventuræ narratio; infirmitatis propriæ eſt ſincera confeſſio, quàm, experientiâ jam edoctus, tantam eſſe peccator novit, ut niſi valido frœno coërceatur, in vetera ſe fateatur crimina devolvendum. An autem imbecillitatis ſuæ conſcium eſſe, eſt vetera velle crimina? Sanè qui Religionis ſeveræ vinculis & legibus coërcetur, iſtud, ut ſibi de felicitate ſuâ gratuletur, poteſt ſecum ſtatuere, ſeſe ſi inter mundi illecebras datum fuiſſe vivere, multis ſceletibus ſine dubio fuiſſe implicandum, à quibus modò inter ſepta Cœnobii datur abſtinere. An tamen is reipsâ nunc vult ea committere, quæ præſcit ſeſe patraturum, ſi intra Religionis repagula, contracta non fuiſſet peccandi facultas & licentia? Quis hoc pro ſano dixerit? Certè, aliud eſt velle peccata, aliud ea prævidere & narrare facienda. Iſtud, voluntatis eſt negotium; hoc verò, ſolius eſt judicii non abſurda conjectatio: ſine voluntate verò non peccatur.

Cum hoc actu ſtat Attritio, imò & Contritio

Quid, quòd & cum ipsâ Contritione quantumcumque ſit perfecta, ſtet ejuſmodi infirmitatis ſuæ humilis agnitio & ſincera 15
confeſſio? quantumcumque enim de commiſſis ſceleribus conteratur reus, eaque deteſtetur omnibus animæ viribus; tamen cum voluntatis ſanctiſſimâ obfirmatione, poteſt, imò debet, ſi ad imbecillitatem ſuam mentis oculos inflectat, iſtud de ſe judicare, & verò etiam proclamare, ſi hæc mihi à Deo Contritionis gratia non adeſſet, vellem in priſtinis hærere flagitiis, meque ruſus in ea fœdiſſimè immergerem. An tamen pœnitentem hunc, ejurata ruſus velle crimina quiſquam dicent? Fateor quidem cum Attritione, imò & cum Contritione, propenſionem ſeu libidinem naturæ inſitam adhuc conſiſtere, unde ad peccandum deinceps proclivis ſit animus; non enim dum deplorantur ſcelera, Concupiſcentia, eorum radix prorſus extinguitur. Verùm ſicut vitioſa hæc animi affectio, nullum Contritioni infert vitium, quo minùs facta diſpliceant: ita & nullum Attritioni cenſenda eſt afferre præjudicium, ut non credatur commiſſa à ſe ſcelera, verè & ex animo, liberè, inquam, & ingenuè deteſtari. Atque hæc de Attritionis excitandæ modò, in præſentiarum dicenda occurrebant.

§. II.

§. II.

Attritio ſola, ſufficiens eſt diſpoſitio ad juſtificationem, & remiſſionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam. Actus autem Charitatis inefficax, qui præterea à quibuſdam requiritur, merum eſt figmentum, & quidem Neotericum.

16. Neque verò de effectu & efficaciâ Attritionis, quæ omnibus toto orbe terrarum Catholicis paſſim nota eſt, multa dicenda jam reſtant, cùm ea penitus complanata nunc ſint, quæ ad infringendam Attritionis vim & virtutem, ab adverſariis temerè obvolvebantur. Cauſabantur illi cum Neoterico de quo Tractatu præcedenti egimus Doctore, Attritionis actum, nec ſupernaturalem eſſe, nec peccandi voluntatem excludere, nec totius legis obſervantiam poſſe complecti; quinimò involuntarium eſſe atque coactum quidquid ea præſtaret obſequii; ac propterea reconciliationi cum Deo faciendæ, prorſus eſſe inutilem. Verùm cum futilitatem argumentorum, quibus commenta ſua adverſarii ſtabiliebant, manifeſtè nunc oſtenderimus; patet nihil omnino Attritioni deeſſe, quò minùs ea quæ à Concilio Tridentino de Attritionis energiâ pronuntiantur, prout paſſim ab Eccleſiâ fuere percepta, deinceps etiam ſine ullâ hæſitatione intelligantur. *Ad abſolutionem peccatorũ ſufficit Attritio cũ Sacramẽto.* Inter hæc verò præcipuum iſtud eſt, & quod non ſine animi quâdam acerbitate & pervicaciâ negarunt Neoterici quidam Theologi, Attritionem, quamvis reconciliationi cum Deo faciendæ & juſtificationi inducendæ, ſe ſolâ non ſufficiat; ſufficere tamen in Sacramento, ſeu per merita Chriſti, ex opere operato per Sacerdotis abſolutionem in Sacramentali Confeſſione Pœnitenti applicato.

17. Et id quidem ex ipſâ Confeſſionis aut Pœnitentiæ Sacramentalis inſtitutione, primò apertè convincitur. *Probatur primò ex inſtitutione Sacramenti.* Si enim Contritio ſemper ad criminum condonationem, etiam in Sacramento requiritur, jam ſanè Sacramentum Pœnitentiæ in Eccleſiâ fruſtraneum eſt; cùm Contritione ſolâ, ſatis ſuperque deleantur crimina.

mina. Neque virtute clavium ſolvuntur peccata, ſed Contritionis efficaciâ: deleta ſunt enim per eam ſcelera, antequam abſolutionis ſententiam Sacerdos pronuntiet. Ad quid ergo Judex dicit *Ego te abſolvo*, abſolutus ſi jam ſit? an ut pœnitentem abſolutum eſſe declaret juridicè? non igitur virtute clavium pœnitens umquam ſolvitur. Hoc autem poſt decretum Eugenii IV. in Concilio Florentino latum, orthodoxo homini nefas eſt ſentire. Atque ex hoc capite, Catholicæ de Attritione ſententiæ veritatem demonſtrat Catechiſmus Romanus, cui ſumma debetur reverentia, cùm ex Concilii Tridentini placitis juſſu Pii V. fuerit editus, totique orbi porrectus in manus. Ita habet. *Etenim ex Fidei Catholicæ doctrina, omnibus credendum & conſtanter affirmandum; ſi quis ita animo affectus ſit, ut peccata admiſſa doleat, ſimulque impoſterum non peccare inſtituat* (quæ jam oſtendimus ab attrito fieri) *etſi ejuſmodi dolore non afficiatur qui ad impetrandam veniam ſatis eſſe poſſit, ei tamen cùm peccata ritè Sacerdoti confeſſus fuerit, vi clavium ſcelera omnia remitti ac condonari. Vt meritò à Sanctiſſimis viris Patribus noſtris celebratum ſit, Eccleſiæ clavibus aditum ad cœlum aperiri. De quo minimè dubitandum eſt, cum à Concilio Florentino decretum legamus, Pœnitentiæ* (ſcilicet Sacramentalis) *effectum eſſe abſolutionem à peccatis*. Ita Cathechiſmus. Numquam autem abſolutio peccatorum eſſet Confeſſionis effectus, ſi abſolutio non niſi perfectè contrito eſſet irroganda: neque ullo in eventu, reconciliatio cum Deo, virtuti clavium, ſed Contritionis efficaciæ eſſet attribuenda, ſi attritio ad abſolutionem Sacramentalem percipiendam numquam ſufficeret. Catech. Roman.

Probatur ſecundò ex verbis Tridentini.

II. Secundò, verba Concilii Tridentini, quantumcumque detorqueantur, rem omnem conficiunt: neque quidquam in iis eſt obſcurum, niſi iis quibus conſtitutum eſt penitus, in manifeſtâ luce tenebras quærere, veritati, inquam claræ refragari. Ita fert decretum Concilii. Poſtquam de Contritione perfectâ vel quæ, ut loquitur Concilium Charitate perficitur, ſtatuiſſet, ipſi reconciliationem cum Deo, etiam ſine Sacramenti applicatione, *non tamen ſine Sacramenti ſuſcipiendi voto, quod in ea includitur eſſe adſcribendam*; mox de Attritione hæc ſubjungit: *Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur. quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, declarat,* Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

non

non ſolum non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam Donum Dei eſſe & Spiritus Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam ſibi ad juſtitiam parat. Manifeſtum eſt hic de quâ Attritione loquatur Concilium, eâ nempè quam hæretici inutilem reconciliationi, quinimò malam aſſerebant: de hac verò ſtatim ſubjungit. *Et quamvis ſine Sacramento Pœnitentiæ, per ſe ad juſtificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandum, diſponit.* Evidenter hìc dicit duo de Attritione Concilium: negat primò extra Sacramentum ad juſtificationem poſſe per ſe, ſeu ſolis ſuis viribus, peccatorem perducere. Secundò, in Sacramento, junctam ſcilicet Abſolutioni, aſſerit id poſſe. Diſponit enim ut abſolutionem ritè accipiat, quæ non niſi legitimè diſpoſito, cùm fructu datur. Aſſerit itaque in Sacramento id ab Attritione præſtari, quod extra Sacramentum ei competere denegabat. Atqui negabat extra Sacramentum peccatorem ad juſtificationem *per ſe* poſſe perducere; igitur etiam aſſerit, quod in Sacramento ad juſtificationem eum *per ſe* perducat; ſeu, quod idem ſignificat, eum ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam *per ſe diſponat*: & quidem diſpoſitione ultimâ. Nam diſpoſitione remotâ, etiam extra Sacramentum, ut quævis opera bona, ad gratiam reconciliationis viam facit. De hoc autem non agitur hic à Concilio, cujus mens eſt quid in Sacramento poſſit Attritio, declarare. Non lubet diutiùs rei claræ immorari, neque veritatem orthodoxam ex his Tridentini verbis altiùs demonſtrare. Fecerunt id præclarè Theologi quam plurimi: imprimis Suarez, & Cardinalis de Lugo, & fuſiſſimè ac doctiſſimè Nicolaus Yſambertus Doctor Sorbonicus, quem ſi placet conſule.

Suar. to. 4. in 3. p. diſp. 20. n. 10. 11. Lugo diſ. 5. de Pœn ſect. 9. Yſamb. to. 3. diſp 14. de Pœnit. a. 4. & ſeq.

19. Iſtud tamen diſſimulandum non eſt, plurimos adverſæ partis Theologos, doctrinam Neoterici contendentis ex Attritionis vitio fieri, quòd ea Sacramento juncta pœnitentem Deo reconciliare nequeat, planè deſeruiſſe. Fatentur enim convicti rationibus, Attritionem actum bonum eſſe, peccatum commiſſum verè deteſtari, & totius legis obſervantiam ſecum ferre; denique voluntariam eſſe & ingenuam voluntatis actionem. Tamen contendunt Attritionem ſufficientem non eſſe Abſolutionis in Sacramento ritè percipiendæ diſpoſitionem, niſi ſaltem actus aliquis Chari-

Neoterici quidam volunt Attritioni jungendũ eſſe tenuẽ & inefficacem aliquem actum Charitatis.

verò excitamenta & veluti incunabula, longè minoris notæ motiva ſunt, quàm Amoris benevoli; omnis enim peccati per Attritionem deteſtatio, oritur ut Tridentinum affirmat, *vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu*: ad gehennæ autem metum refertur amiſſio juris ad gloriam : & ſic Attritio præcipuè ex Spe enaſcitur, id eſt, amore Concupiſcentiæ, qui Amore Benevolentiæ, nobilitate multùm eſt inferior: Hic enim Deo omnia; ille verò Deum ſibi concupiſcit & deſiderat. Trid. ſeſſ. 14. c. 4

Attritio ex amore concupiſcentiæ.

Secundò differunt penes effecta.

Debetur contritioni divina amicitia,

non verò Attritioni.

Altera Contritionis & Attritionis differentia, ex effectis petitur. Contritio enim per ſe ſolam, peccatorum omnium veniam conſequitur : etenim Amor ex quo aut enaſcitur, aut certè cui congenita eſt ea peccati deteſtatio, perfectam ſecum fert Numinis amicitiam, eamque ſibi impendi, quaſi jure ſuo exigit; cùm amoris non ſit alia, quàm amoris reciproci compenſatio: & tam nobilis eſt Deus ingenii, ut à nemine ſeſe patiatur amore ſuperari: hinc fit quòd Contritio nullam in pœnitente hoſtilitatem patiatur conſiſtere, neque quidquam quod juſtam Dei averſationem mereatur. Atque adeò hinc etiam eſt, quòd Contritioni, perfectò, inquam, Amori benevolentiæ; omnium omninò ſcelerum commiſſorum detur impunitas, ne & amicus ſit Dei qui ſic amat, & ſimul etiam inimicus; & proptereà dignus quem amet Deus, & quem etiam averſetur: quæ duo combinari, eſt impoſſibile. Attritio autem, licèt commiſſorum criminum ſit deteſtatio, non tamen ejus eſt naturæ, ut amicitiam Dei jure ſuo poſtulet. Cùm enim ex amore concupiſcentiæ, quo ſibi viſionem beatificam homo concupiſcit, & malum per ſupplicia inferendum averſatur, trahat originem; ſanè ſine mutuâ Dei amicitiâ, aut benevolentiâ reciprocâ, peccatoris animum poteſt afficere. Neque enim quidquam amoris aut amicitiæ tibi debet is, cujus hæreditatem tibi exoptas: neque Princeps ullius amicitiæ impendendæ ſubdito, lege obſtringitur, ex eo ſolùm capite quod ſuppliciorum metu, & legum reverentiâ, deinceps ab iis infringendis ſtatuat abſtinere. Atque hæc eſt ratio, quod Attritioni ſcelerum impunitas non impendatur, quamvis ad eam acquirendam diſponat; remiſſionem plenam relatura, dum ut mox dicemus, Chriſti meritis in Sacramento conjungetur. 2

3 Hujus deteſtationis, ſeu Attritionis naturam ſuperiore Tractatu expo-

expoſuimus: oſtendimusque, ut ſit legitima pœnitentis animi ſoboles, & ſupernaturale Dei donum (qualem ad Sacramenti valorem requirit, atque idcircò dari poſſe ſtatuit Tridentinum) eam & peccatum commiſſum verè deteſtari, & perverſam voluntatem verè corrigere, & ad totius legis obſervationem inducendam ſufficere: ingenuam denique & liberalem eſſe ſeu voluntariam, minimeque ſervilem id eſt non coactam nec refractariam.

Hoc nunc exponendum eſt, quo pacto hæc Attritio tam ingenua & voluntaria, ex Timore pœnæ, qui tamen ſervilis eſt, educi poſſit, & à mancipatûs ſordibus defæcari. In hoc enim tota adverſariorum verſatur difficultas, quòd ſibi perſuadeant, ex timore qui verè ſervilis eſt, non poſſe quidquam enaſci niſi quod ſervile, hoc eſt violentum & coactum: & ſic non exiſtimant conjungi poſſe Timorem pœnæ, cum ſincero amore juſtitiæ, id eſt cum verâ voluntate agendi rectè, ſeu quia rectum aut juſtum eſt quod agendum à timore proponitur. At in hoc errant toto cœlo, & multorum deinceps errorum ſibi jaciunt fundamentum.

Errat qui exiſtimat ex timore ſervili nõ poſſe naſci obſequiũ ingenuum & liberali.

Etenim, quoties id etiam in rebus humanis uſuvenit, ut legem Reges ferant quam ſuppliciis intentatis etiam ſanciant? quòd certè nihil eſt aliud quam ſervilem timorem populis ſibi ſubjectis incutere. An ideo tamen ſervilem in morem, ſeu ſerviliter & coactè ab omni populo legi obeditur, & nemo paret ingenuè? Sanè pro diverſis hominum geniis & ingeniis, diverſa præſtabuntur obſequia. Erit qui ſerviliter, ſeu invitus legi ſe ſubjiciet, erit etiam qui liberaliter ſeu voluntariè. Et tamen uterque ex timore ſupplicii, legis obſervandæ ſumet exordium. Exponendum id eſt exemplo. Imperator, quòd ſic rebus ſuis planè conducere arbitratur, totis caſtris edictum jubet promulgari, quô ſeveriſſimè ſub mortis illicò inferendæ interminatione caves, ne quis cujuſcumque ſit ordinis, caſtrorum limites eo die excedat. Paretur ei ab omnibus, utique terrore ſupplicii admodum perculſis. At, an etiam omnium eadem eſt parendi mens & modus? Minimè verò. Nam lixæ, calones, militum aut prædonum fæx agrorum devaſtationibus vivere ſolita, ſic ſeſe domi continet, ut è caſtris excedendi voluntatem non deponat. Quod quidem manifeſtum eſt; cùm latebras timentur undique, ut vigilum oculos fallant, ſeſeque è caſtris emittant. Hoc autem quia conſequi ſe poſſe deſperant, inter limites ſeſe continent. Parent itaqua ſed inviti, id eſt

Patet in legibus humanis.

exponitur in edicto caſtrenſi.

cui lixæ & prædones parent inviti.

ſed ex ratione ſolidâ, obediendi concipit voluntatem. Reſpondeo id eſſe veriſſimum, rationi conſonam ſeu ex ratione petitam præſtari debere obedientiam. Sed nonne mortis timor eo in eventu, rationi ſummopere eſt conformis? Quid enim eſt timor animi, aut Intellectus, niſi, ut paſſim dicitur, Fuga mali? ego malim dicere, Timorem animi, judicium eſſe quo ſtatuitur fugiendum malum quod imminet, aut imminere apprehenditur; cujus judicii effectus ſit, mali fuga. Quidquid ſit rationi conformis eſt omnis mali fuga: igitur & hic timor. Voluntatem itaque obediendi, parit Timor mortis in animo liberali & ingenuo, ratione, non vi aut violentiâ. Sed quomodo? *primò* quidem pœna legi appoſita, exponit juſtiſſimam Legislatoris mentem, quam miles ex ſupplicii atrocitate liquidiſſime percipit. *Secundò*, Timor ille quem ex apprehens à ſupplicii juſtè intentati magnitudine concipit, aſſiduus eſt admonitor qui legis gravitatem æquitatemque repræſentet. Unde fit ut ſponte ſuâ ei ſe miles ſubjiciat, nec invitus, ſed verò parendi deſiderio. Obediendum enim prorſus judicat, non tam quod legis minas metuat, ſed quod ex minis meritò & verè metuendis, magnitudinem, æquitatemque præcepti, atque adeo Imperatoris juſta præcipere ſoliti, urgentem admodum voluntatem penitus percipiat. Hujus autem legis denuntiator ſeu præco eſt Timor quem reipsâ mente perſentiscit.

Timor autē talis eſt aſſiduus præco qui animo legem proponit & denuntiat.

8. Fuſiùs exemplum hoc propoſui, quod in re admodum humanâ, totus Attritionis, ut ita dicam, conceptus eſt partus faciliùs intelligatur. Patet certè ingenua quàm ſit & liberalis mentis ſoboles, minimeque ſervilis, quantumvis ex timore gehennæ, qui vulgo ſervilis dicitur, ortum duxerit. Neque ſanè quæ à me jam dicta ſunt, neceſſe eſt Attritioni multis applicare; res enim ipſa in exemplo propoſita, ſeſe prodit ſponte ſuâ. Etenim ſi praxim excitandi Attritionem exquiris, iſtud certum eſt, inanem eſſe peccati deteſtationem, aut legis obſervantiam, quæ eò tantùm exhibetur animo, ut ſupplicia à lege intentata evadantur, ſi interim voluntas perverſa maneat non parendi, niſi pœnæ timerentur. Hoc enim jam in calonibus & lixis vidimus quàm ſit ſervile, minimeque ingenuum aut voluntarium parendi genus. Ingenua autem & legitima ut ſit Attritio, quæ ex timore elicitur, hoc ordine eſt excitanda.

Quæ attritio ſervilis ſit & mala.

Ingentâ Attritionem præcedit ſupernaturalis timor pœnæ

Primò quidem objicitur mentis operationi primæ, ſeu apprehenſioni, æternæ aut etiam temporariæ ut Cardinali Lugo placet, à Deo tamen juſtè ſibi infligendæ pœnæ repræſentatio. Ex hâc autem, timor tanti mali cervicibus ſuis impendentis, animo, quin & corpori nonnumquam non ſine ingenti horrore oboritur. Quod ſi autem timor ille apprehenſionis primæ terminos non excedat, aut non ulteriùs ſeſe extendat quàm ad ingenerandam generatim fugam objecti mali, tunc ſanè crederem nihil admodum ſupernaturale timorem hunc ſecum ferre, niſi fortè per actum Fidei qui neceſſariò huic timori innectitur; non enim timeret pœnas, niſi crederet & eas dari, & pro peccatis à ſe commiſſis infligi: utrumque autem credere, Divinæ Fidei actus eſt. At verò ſi Timor ille ita apprehenſionem primam afficiat & percellat, ut aliqua in Voluntate ipsâ fiat animi perculſio, ſeu motus primò primus, quoad ſcelera, timoris cauſſam, deteſtanda, & ad rectè deinceps agendum inclinatur, tum ſanè Timor ille ex omni parte ſupernaturalis eſt, & ex eo genere gratiarum actualium, quæ nobis non niſi propter Chriſtum, ut cauſſam earum meritoriam tribuuntur, & à Chriſto tanquam capite benigniſſimè derivantur. 9

Lug. diſp. 5. de pœnit. ſect. 9 n. 137.

Quandonam Timor pœnæ procedat à Gratia Chriſti, ſeu ſit ſupernaturalis.

Ex timore pœnæ juſtè à Deo intentatæ, diſplicentiam commiſſi ſceleris peccator intelligit.

Secundò, timore hoc, quo officii præſtandi, aut malè jam præſtiti admonetur, percita mens, illico gravitatem præcepti, cujus transgreſſori tam immanis pœna à Deo præſtituitur, percipit peccator. Videt enim liquido, fieri non poſſe quin juſta ſint ſupplicia, quæ qui naturâ ſuâ juſtus eſt, minatur. Rurſus id etiam percipit, fieri non poſſe, ut qui indole ſuâ tam eſt miſericors, æternis ignibus addicturus ſit *opus manuum ſuarum*, quod ipſe meritus eſt tantâ induſtriâ, tantâque providentiâ gubernavit, niſi ſummopere ipſi ſcelera diſplicerent, quæ tam immania benigniſſimo Numini, ac ferè invito, ſupplicia extorſerunt. 10

atque ex hac peccati indignitatem.

Tertiò diſplicentiam infractæ legis, ex pœnis jure & meritò intentatis, peccator dum perſentiſcit, tum verò perpetrati criminis enormitatem intelligit, percipitque quam indignis modis tam juſtæ Numinis voluntati, per ſummam petulantiam fuerit adverſatus. Deteſtatur itaque commiſſum ſcelus, quod tam ſeriò & juſtè a Deo ſcit vindicandum. Juſtamque iram in poſterum ut evadat, ſtatuit juſtiſſimæ Dei voluntati, cujus gravitatem, 11

Hinc tandem oritur deteſtatio

tatem, ex timore quo perculſus eſt nunc reipsâ percipit, obtemperare impoſterum, non tam ex timore pœnæ, quam ex amore juſtitiæ ſeu rectè & juſtè agendi deſiderio. Juſtitiam autem legis, cujus fortaſſis memoriam amiſerat ex ipſo, quo percellitur, timore intellexit.

peccati & legis obſervanda voluntas.

12 Redit igitur per hunc Attritionis actum, ad Deum, id eſt ad finem ſuum ultimum peccator; redit inquam, quia dum ſupplicia metuit, ad eum ſeſe tacitè convertit; non quidem actu Amoris Dei ſuper omnia dilecti & diligendi propter ſe, qui quidem tertiæ virtutis Theologicæ actus ſit, ſed affectu aut Amore proprio Spei, quo in Deum tendit, tamquam ultimum ſperantis bonum, id eſt ſuum.

Sic attritus redit ad finem ſuum ultimum per actum amoris concupiſcentiæ ſeu ſpei.

13 Patet itaque quàm in Attritionis actu nihil illiberale ſit, id eſt nihil involuntarium, nihil coactum, nihil invitum; ſed ingenuum omnino & liberum prorſus eſſe, omne quod ex eâ Deo præſtatur obſequium; quamvis ex pœnæ timore ducat exordium. Timor enim veluti præco pœnas denuntiat. Ex pœnis, ſanctiſſimæ voluntatis juſtitia, Numiniſque diſplicentia rectè colligitur: ex hâc verò, criminis ſui enormitatem peccator colligit & deteſtatur; ex deteſtatione denique obſervandæ deinceps legis tam juſtè latæ amor oritur & deſiderium. Atque eccum Attritionis ex timore ſervili exortus non ſervilis, ſed nobilis & dignus Gratiâ Chriſti actuali, à quâ prima tam præſtantis virtutis ducta ſunt incunabula, & per ſingulos deinceps actus procurata eſt maturitas. Iſtud enim, peccatorum ſuorum hoc modo pœnitentes, dicere poſſunt, quod habetur apud Iſaiam, juxta 70. Interpretum lectionem *Propter* vel *Per timorem tuum Domine in utero accepimus, & parturivimus, & peperimus ſpiritum ſalutis.*

In attritionis actu nihil eſt ſervile.

Iſa. 26 v. 17.

14 Aſt inquies, cum Attritione illâ manet nihilominus aliqua adhuc ſuper peccandi voluntas & libido, aut naturæ propenſio, ſi pœnæ non proſtarent. Vellet enim adulterari ſcortator, ſupplicii ſi abeſſet metus. Miror ſanè hæc toties & tam putide à viris Theologis obtrudi, quibus tam perſpicua debet eſſe differentia inter *Volo* & *Vellem*. Aliud enim eſt dicere *Volo*, ſeu actualem adulterandi voluntatem habeo, ſi pœnæ ſceleri non eſſent conſtitutæ aliud autem *Vellem* ſeu conciperem peccandi voluntatem, niſi ſupplicia deterrerent. Primum ſine dubio peccatum eſt,

Neque in ea remanet ullus affectus peccandi, nequidem conditionatus.

Oſtenditur aliud longè eſſe dicere

§. II.

Attritio ſola, ſufficiens eſt diſpoſitio ad juſtificationem, & remiſſionem peccatorum in Sacramento Pœnitentiæ recipiendam. Actus autem Charitatis inefficax, qui præterea à quibuſdam requiritur, merum eſt figmentum, & quidem Neotericum.

16. NEque verò de effectu & efficaciâ Attritionis, quæ omnibus toto orbe terrarum Catholicis paſſim nota eſt, multa dicenda jam reſtant, cùm ea penitus complanata nunc ſint, quæ ad infringendam Attritionis vim & virtutem, ab adverſariis temerè obvolvebantur. Cauſabantur illi cum Neoterico de quo Tractatu præcedenti egimus Doctore, Attritionis actum, nec ſupernaturalem eſſe, nec peccandi voluntatem excludere, nec totius legis obſervantiam poſſe complecti; quinimò involuntarium eſſe atque coactum quidquid ea præſtaret obſequii; ac propterea reconciliationi cum Deo faciendæ, prorſus eſſe inutilem. Verùm cum futilitatem argumentorum, quibus commenta ſua adverſarii ſtabiliebant, manifeſtè nunc oſtenderimus; patet nihil omnino Attritioni deeſſe, quò minùs ea quæ à Concilio Tridentino de Attritionis energiâ pronuntiantur, prout paſſim ab Eccleſiâ fuere percepta, deinceps etiam ſine ullâ hæſitatione intelligantur. Inter hæc verò præcipuum iſtud eſt, & quod non ſine animi quâdam acerbitate & pervicaciâ negarunt Neoterici quidam Theologi, Attritionem, quamvis reconciliationi cum Deo faciendæ & juſtificationi inducendæ, ſe ſolâ non ſufficiat; ſufficere tamen in Sacramento, ſeu per merita Chriſti, ex opere operato per Sacerdotis abſolutionem in Sacramentali Confeſſione Pœnitenti applicato.

Ad abſolutionem peccatorũ ſufficit Attritio cũ Sacramẽto.

17. Et id quidem ex ipsâ Confeſſionis aut Pœnitentiæ Sacramentalis inſtitutione, primò apertè convincitur. Si enim Contritio ſemper ad criminum condonationem, etiam in Sacramento requiritur, jam ſanè Sacramentum Pœnitentiæ in Eccleſiâ fruſtraneum eſt; cùm Contritione ſolâ, ſatis ſuperque deleantur crimina.

Probatur primò ex inſtitutione Sacramenti.

mina. Neque virtute clavium ſolvuntur peccata, ſed Contritionis efficaciâ: deleta ſunt enim per eam ſcelera, antequam abſolutionis ſententiam Sacerdos pronuntiet. Ad quid ergo Judex dicit *Ego te abſolvo*, abſolutus ſi jam ſit? an ut pœnitentem abſolutum eſſe declaret juridicè? non igitur virtute clavium pœnitens umquam ſolvitur. Hoc autem poſt decretum Eugenii IV. in Concilio Florentino latum, orthodoxo homini nefas eſt ſentire. Atque ex hoc capite, Catholicæ de Attritione ſententiæ veritatem demonſtrat Catechiſmus Romanus, cui ſumma debetur reverentia, cùm ex Concilii Tridentini placitis juſſu Pii V. fuerit editus, totique orbi porrectus in manus. Ita habet. *Etenim ex Fidei Catholicæ doctrina, omnibus credendum & conſtanter affirmandum; ſi quis ita animo affectus ſit, ut peccata admiſſa doleat, ſimulque impoſterum non peccare inſtituat* (quæ jam oſtendimus ab attrito fieri) *etſi ejuſmodi dolore non afficiatur qui ad impetrandam veniam ſatis eſſe poſſit, ei tamen cùm peccata ritè Sacerdoti confeſſus fuerit, vi clavium ſcelera omnia remitti ac condonari. Ut meritò à Sanctiſſimis viris Patribus noſtris celebratum ſit, Eccleſiæ clavibus aditum ad cælum aperiri. De quo minimè dubitandum eſt, cum à Concilio Florentino decretum legamus, Pænitentiæ* (ſcilicet Sacramentalis) *effectum eſſe abſolutionem à peccatis.* Ita Cathechiſmus. Numquam autem abſolutio peccatorum eſſet Confeſſionis effectus, ſi abſolutio non niſi perfectè contrito eſſet irroganda: neque ullo in eventu, reconciliatio cum Deo, virtuti clavium, ſed Contritionis efficaciæ eſſet attribuenda, ſi attritio ad abſolutionem Sacramentalem percipiendam numquam ſufficeret.

Catech. Roman.

Probatur ſecundò ex verbis Tridentini.

18\. Secundò, verba Concilii Tridentini, quantumcumque detorqueantur, rem omnem conficiunt: neque quidquam in iis eſt obſcurum, niſi iis quibus conſtitutum eſt penitus, in manifeſtâ luce tenebras quærere, veritati, inquam claræ refragari. Ita fert decretum Concilii. Poſtquam de Contritione perfectâ vel quæ, ut loquitur Concilium Charitate perficitur, ſtatuiſſet, ipſi reconciliationem cum Deo, etiam ſine Sacramenti applicatione, *non tamen ſine Sacramenti ſuſcipiendi voto, quod in ea includitur eſſe adſcribendam*; mox de Attritione hæc ſubjungit: *Illam verò Contritionem imperfectam, quæ Attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati conſideratione, vel ex gehennæ & pænarum metu communiter concipitur, ſi voluntatem peccandi excludat cum ſpe veniæ, declarat,*

Trid. ſeſſ. 14. c. 4.

non

non ſolùm non facere hominem hypocritam & magis peccatorem, verùm etiam Donum Dei eſſe & Spiritus Sancti impulſum, non adhuc quidem inhabitantis, ſed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam ſibi ad juſtitiam parat. Manifeſtum eſt hic de quâ Attritione loquatur Concilium, eâ nempè quam hæretici inutilem reconciliationi, quinimò malam aſſerebant: de hac verò ſtatim ſubjungit. *Et quamvis ſine Sacramento Pœnitentiæ, per ſe ad juſtificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandum, diſponit.* Evidenter hîc dicit duo de Attritione Concilium: negat primò extra Sacramentum ad juſtificationem poſſe per ſe, ſeu ſolis ſuis viribus, peccatorem perducere. Secundò, in Sacramento, junctam ſcilicet Abſolutioni, aſſerit id poſſe. Diſponit enim ut abſolutionem ritè accipiat, quæ non niſi legitimè diſpoſito, cùm fructu datur. Aſſerit itaque in Sacramento id ab Attritione præſtari, quod extra Sacramentum ei competere denegabat. Atqui negabat extra Sacramentum peccatorem ad juſtificationem *per ſe* poſſe perducere; igitur etiam aſſerit, quod in Sacramento ad juſtificationem eum *per ſe* perducat; ſeu, quod idem ſignificat, eum ad Dei gratiam in Sacramento impetrandam *per ſe diſponat*: & quidem diſpoſitione ultimâ. Nam diſpoſitione remotâ, etiam extra Sacramentum, ut quævis opera bona, ad gratiam reconciliationis viam facit. De hoc autem non agitur hîc à Concilio, cujus mens eſt quid in Sacramento poſſit Attritio, declarare. Non lubet diutiùs rei claræ immorari, neque veritatem orthodoxam ex his Tridentini verbis altiùs demonſtrare. Fecerunt id præclarè Theologi quam plurimi: imprimis Suarez, & Cardinalis de Lugo, & fuſiſſimè ac doctiſſimè Nicolaus Yſambertus Doctor Sorbonicus, quem ſi placet conſule.

Suar. to. 4. in 3. p. disp. 20. ſ. 10. 11. Lugo diſ. 5. de Pœn ſect. 9. Yſamb. to. 3. diſp 14. de Pœnit. a. 4. & ſeq.

19. Iſtud tamen diſſimulandum non eſt, plurimos adverſæ partis Theologos, doctrinam Neoterici contendentis ex Attritionis vitio fieri, quòd ea Sacramento juncta pœnitentem Deo reconciliare nequeat, planè deſeruiſſe. Fatentur enim convicti rationibus, Attritionem actum bonum eſſe, peccatum commiſſum verè deteſtari, & totius legis obſervantiam ſecum ferre; denique voluntariam eſſe & ingenuam voluntatis actionem. Tamen contendunt Attritionem ſufficientem non eſſe Abſolutionis in Sacramento ritè percipiendæ diſpoſitionem, niſi ſaltem actus aliquis Chari-

Neoterici quidam volunt Attritioni jungendũ eſſe tenuẽ & inefficacem aliquem actum Charitatis.

Charitatis accedat, *tenuis & inefficax*, qui neque efficacem peccati commiſſi deteſtationem, nec efficacem etiam totius legis obſervantiam præ ſe ferat aut ſaltem involvat; junctua tamen Attritionis actui, qui utrumque, deteſtationem nimirum perpetrati ſceleris efficaciam, plenumque vitæ deinceps rectè inſtituendæ decretum, ac propoſitum includat, perfecta ſit reconciliationis in Sacramento per Abſolutionem cum Deo ineundæ diſpoſitio. Sic ut neque Attritio, neque inefficax illa Charitas quidquam ſejunctæ efficiant, conjunctæ tamen queant omnia in Sacramento.

Ho: ſi tantùm volebant adverſarii, non debebant Attritionem adeo criminari.

En quo tandem deciderint, omnes contra Attritionem tanto 20 ſtudio, tantiſque ingeniorum defatigationibus erectæ machinationes & machinæ! Sanè ſi actus ille Charitatis tenuis & inefficax, Attritioni aſſociari debuerat, legitima ut eſſet in Sacramento reconciliationis diſpoſitio; cur id non dixerunt placidè, & veritatis ſtudio, amice? cur tantam Attritioni crearunt invidiam? cur eam, dum infernum timet, inferni januas non occludere pœnitenti, ſed pandere, non ſcriptis modò ſed & de ſuggeſtu paſſim apud rudem populum, non ſine ſummo ſcandalo proclamarunt? cur denique eo inſolentiæ inſurrexere nonnulli, ut *impiam* eſſe Attritionem auſi fuerint criminari? An enim impia dicenda eſt illa actio, quam *tenuis eſt inefficax* Amoris actus, momento temporis reddere poterat de pia omnino piiſſimam. Sanè ſi populi erudiendi cauſsâ de Attritionis naturâ & effectis diſputandum fuerat, non erat accuſanda Attritio ut mala; ſed inſtruenda plebs & veteri quam de Attritionis bonitate & præſtantiâ Orthodoxi omnes habebant opinioni, quamque adverſarii illi denegare non poſſunt aut detrahere; nova hæc inefficacis Charitatis, ſed *tenuis*, laſcinia, ſine ſtrepitu & criminationibus, ſi ita videbatur, modeſtè fuerat aſſuenda. Charitatis inquam ſtudio, quantumvis *tenuis* & exilis, peragenda fuerat hæc controverſia, non autem antiquos Eccleſiæ mores corrodendi & convellendi lubentiâ, non ſatis modeſtâ. Bene ſit itaque actui huic *tenui & inefficaci*; ex quo tandem id habemus, quòd totus ab adverſariâ parte adhibitus, *in tenui* ſit tandem labor. Verùm quantumcumque verſetur in tenui, liber modo oſtendere inefficacem prorſus eſſe, & non niſi figmentis adverſarios ſeſe palpare & paſcere.

Etenim

21 Etenim iſtud peto, ubi tandem invenerint Charitatis illius aſtruendæ, eamque cum Attritione componendæ neceſſitatem? In Tridentino inquiunt ſeſſ. 6. c. 5. Iſthic enim inter motus prævios ad juſtificationem requiſitos, diſertè recenſet Amorem Dei. Hæc ſanè Concilii ſunt verba : *A Deo juſtificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu ; & dum peccatores ſe eſſe intelligentes, à Iuſtitiæ Divinæ timore quo utiliter concutiuntur, ad conſiderandam Dei miſericordiam ſe convertendo, in ſpem eriguntur, fidentes Deum ſibi propter Chriſtum propitium fore ; illumque tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiunt : ac propterea moventur adverſum peccata per odium aliquod, & deteſtationem, hoc eſt per eam pœnitentiam quam ante Baptiſmum agere oportet : denique dum proponunt ſuſcipere Baptiſmum, inchoare novam vitam, & ſervare divina mandata.* Ita eſt; hæc ſunt verba Concilii.

Afferunt pro ſe adverſarii Tridentinum.

Trid ſeſſ. 6. c. 5.

22 At quid ſibi ex iis eliquare aut exprimere, ad rem ſuam quod faciat, adverſarii nitantur, id ſane nullus video. Non vides inquiunt ? illud imprimis, quod ad juſtificationem conſequendam, neceſſe ſit ut peccator Deum *tamquam omnis juſtitiæ fontem diligere incipiat*. Video quidem iſta in Tridentino verba. At iſtud jam ſic depeſco. Aut Concilium iſthic loquitur de juſtificatione extra Sacramentum, aut cum Sacramento percipiendâ. Quòd ſi de juſtificando peccatore citra perceptionem Sacramenti iſthic agatur, tum ſanè minimè dubitandum eſt, quin ad juſtificationem Amor Dei ſuper omnia dilecti requiratur, & quidem *non tenuis & inefficax*, ſed efficax planè & perfectus : hoc nemo diſputat, nemo unus revocat in dubium. Et quidem de tali juſtificationis percipiendæ modo, nempe citra Sacramentum, Concilium iſthic loqui, videtur manifeſtum. Statim enim ſubdit, ſic pœnitentem & amantem Deum, ſi baptizatus non ſit, nihilominus debere concipere votum ſuſcipiendi baptiſmum, ut juſtificationis gratiam percipiat. Hanc verò ſi obtineat voto baptiſmi ſuſcipiendi concepto; evidens eſt, iſthic, nempe Seſſione ſextâ. c. 5. de juſtificatione citra Sacramentum conſequendâ, Synodum agere; atque tunc Actum Dei ſuper omnia dilecti eliciendum definitur : idque omnibus in confeſſo eſt. Seſſione vero 14. c. 5. actura eſt Synodus, quid ad juſtificationem cum Sacramento requiratur. Quidquid ſit, locus Tridentini ſic acceptus, minimè

Sed malè.

Si enim agat de juſtificatione extra Sacramentum percipienda, uti verè iſthic agit nihil inde habent adverſarii præſidii.

commiſſis dolere imprimis debere, omnibus in confeſſo eſt, antequam ad Sacramentum accedant. Et poſtquam alias quaſdam rationes, & affectiones animi perverſas attulerat, quibus Cathecumeni quidam inducti, ad Sacramenti gratiam fruſtra conſequendam, perperam & vitioſè accedunt; tandem ita loquitur

D.Aug. to. 1. de Catheci. rudib. l. c. 17. de Attritis: *Qui autem propter beatitudinem ſempiternam & perpetuam requiem, quæ poſt hanc vitam Sanctis futura promittitur, vult fieri Chriſtianus, ut non eat in ignem æternum cum Diabolo, ſed in regnum æternum intret cum Chriſto, verè ipſe eſt Chriſtianus*, & quidem bonus, ut ex Auguſtini ſequenti oratione patet. Quomodo autem & Chriſtianus eſt, & bonus eſt Chriſtianus, ſi baptiſmi virtutem non recepit? ſin autem recepit, ſanè Attritione ſolâ præviâ, Sacramenti gratia ipſi facta eſt; nullam enim Charitatis efficacis aut inefficatis excitandæ mentionem facit Auguſtinus, cui tamen præſtitutum erat Cathecumeno neceſſaria ad remiſſionem criminum, juſtificationemque cum Sacramento referendam, præſcribere. Quorſum ergo fingitur, quod ignoravit Auguſtinus? Auguſtino tamen, omnia omnino Fidei myſteria prorſus fuiſſe perſpecta, declamant, dum ita eorum fert res, & neſcivit quid ad Baptiſmum legitimè percipiendum erat neceſſarium? aut ſi ſcivit, Cathecumenis ſuis, imo & poſteris ſcientiam illam invidit, ſaluti conſequendæ adeo neceſſariam? Verùm ne huic loco ſolùm inhæream, animadvertẽdum id eſt ſedulò quod mihi non exigui in dicendis erit momenti: ibidem ſeipſum Cathecumeno propter futuram requiem Baptiſmum expe-

ibid. c 16 tenti, gratulantem inducit, hiſce verbis: *Deo gratias Frater; valde tibi gratulor & gaudeo de te, quod in tantis tamq; periculoſis hujus ſæculi tempeſtatibus, de aliqua vera & certa ſecuritate cogitaſti.* Si veram & certam ſecuritatem ita baptizatus, eſt conſecutus, remiſſa igitur ei ſunt peccata; & tamen non habuit dolorem niſi ex metu gehennæ conceptum, id eſt ſolam Attritionem, nulli charitatis efficacis aut inefficacis actui intertextam: igitur nullo modo ex mente D. Auguſtini eſt. Attritionem ſolam cum Sacramento, peccatis eluendis non ſufficere. Quod ſi autem tanta Attritionis cum Baptiſmi Sacramento ſit energia, jam nihil eſt quod urgeat eam virtutem illi in Pœnitentiæ Sacramento denegari: cum eadem in utroque Sacramento ſit ratio pœnitendi, ut notum eſt omnibus Theologis, neque ab adverſariis etiam negatur.

 §. III.

Digitized by Google

§. III.

Oſtenditur certam eſſe de Attritionis cum Sacramento efficacia ſententiam. Fictum, quod ex Suare; frivolum, quod ex cujuſdam ſtudioſi Parienſis apparitione; nullius momenti eſſe, quod ex auctoritate contraria ſentientium, contra ſententiæ Orthodoxæ certitudinem, petitur argumentum.

Obiiciũt adverſariis, falsè incertam eſſe propoſitam de Attritione ſententiam.

COmplanatis omnibus quæ contra Attritionis ſubſtantiam, vim & energiam, difficultates fuerant obuolutæ, egregium adhuc reſtat detegendum artificium,& quaſi cuniculus, quo munitiſſimam hanc arcem adverſarii conantur ſuffodere. Ut enim ad eam accurrentes peccatores arceant, paſſim jactitant, ſaltem non eſſe certa quæ de Attritione afferuntur; plurimos Theologos contraria docere omnia; ac proptereà dubium cùm ſit Attritio peccatorum remedium, non etiam eſſe ejuſmodi, cui æternam animæ ſuæ ſalutem, præſertim in mortis articulo conſtitutus, prudenter poſſit committere. Multis incertitudinem illam populo coloribus depingunt, & verbis inculcant, ne nihil viſi ſint egiſſe. Eam autem cùm perſuaſerint, tum verò ſibi videntur peregiſſe omnia, evertiſſe nimirum omnem Attritionis uſum, cujus vim & efficaciam oſtenderint eſſe ſaltem incertam. Hoc igitur jam agendum eſt,& cùm veritatem rei demonſtraverimus, iſtud eſt videndum porrò,ad quem certitudinis gradum in Eccleſiâ Catholicâ Attritionis energia evaſerit.

Afferunt pro ſe Suarem, ſed malè.

Ad nullum inquient adverſarii. Et quidem id ipſius met P. Franciſci Suarez auctoritate interpoſitâ,planum facit P. Franciſcus Faruacques Ord.S. Auguſtini S.Theol.Doctor, theſibus quas in ep.1. D.Pauli ad Corinth.edidit Lovan. ann. 1660. Ita habet in ultimo, ut vocat, *Impertinenti.* Titulus hic, ut quod verum eſt fatear, eſt rei ab ipſo proponendæ ſatis accommodus. *Pater Franciſcus Suarez,* inquit, *docet quod opinio, quæ dicit Attritionem ex ſolo metu gehennæ conceptam & cognitam, cum Sacramento ſufficere ad juſtificationem, non ſit certa, & poſſit eſſe falſa; quodque nec valde antiqua ſit, nec multùm communis.* Et in margine locum ſignat,

ſignat, nimirum in 3.p.q. 90.art.4. Diſp.15.ſect.4. num.71. Quis non hic ſummi illius Theologi clariſſimam eſſe ſententiam dixerit, ſi verba attendantur, eaque bonâ fide ab auctore Theſium fuerint recitata (At qui fidem non alienam; ſed tuam amice Lector obteſtor. Locum inſpice,& videbis illicò, non eſſe hæc Suaris verba, ſed adverſariorum ea objectantium, ut ſententiam ſuam, quam primo loco, more ſuo, Suarez affert, confirment. Diſputat enim an in articulo mortis non ſit neceſſariò excitanda in Confeſſione Contritio. Et primò affert ſententiam eorum qui eam exigunt; exigunt autem inquit, *quod licet ſit probabilis opinio, attritionem cum Sacramento ſufficere ad juſtificationem, tamen non ſit certa, & poſſit eſſe falſa.* Item. *Quod ſi fortaſſe in re ita eſt, probabilis illa exiſtimatio non ſufficit ut homo ſaluetur. Ergo qui ſciens & videns ita ſe mori permittit, voluntariè exponit ſe periculo morali æternæ damnationis. Nam ubi eſt morale dubium, eſt morale periculum, præſertim in re gravi. Hic autem eſt morale dubium, cùm illa opinio nec valde antiqua, nec multum communis ſit.* Hactenùs verba ſunt Suarez. Iſtud jam enixè rogo, ubinam hic Suarez doceat, opinionem quæ Attritionem aſſerit ad juſtificationem ſufficere, non eſſe certam, ſed falſam eſſe poſſe; rurſus non eſſe valdè antiquam, nec multùm communem? An hoc eſt docere rem ita eſſe, adverſariorum objectationes producere & contrariæ ſententiæ fulcimenta proferre? Certè Suaris eam non eſſe mentem, ex num.19, ſtatim ſubſequente, ubi ſententiam à ſe relatam reiicit, rationeſque adverſariorum refellit, faxilè videre poterat Farvaquius, niſi forſitan libebat cæcutire. Neque prudenter poterat credere hæc eſſe ex propriâ ſententiâ à Suare prolatâ, cum mox Diſp.20. ubi quæſtionem de Attritionis efficacia diſputat ex inſtituto, diſertiſſimè eam confirmet auctoritate Theologorum antiquorum, inter quos recenſet D.Thomam variis locis,& Scotum Quo pacto igitur diceret ſententiam *non eſſe valdè antiquam*, quam primorum antiquiſſimorum Theologorum eſſe adſtruit? Rurſus quâ ratione diceret Suarez. *non eſſe certam opinionem, & poſſe eſſe falſam*, qui relatis auctoritatibus Theologorum pro Attritionis efficaciâ ſtantium, ſubdit: *Atque hanc ſententiam omninò veram eſſe cenſeo.* An autem cenſetur vera quæ cenſetur fieri poſſe falſa? Denique, ne de Suaris mente, ulla reſtet dubitatio, en ejus ſententiam manifeſtiſſimè ibidem expoſitam. *Dico ergo primo. Sacramentum*

Objectationem à Suare allatam, accipiunt pro eius ſententia.

Suarez contraria omnia disertè docet.

Suar. 3. p. 10.4. diſp 20. n. 9.

Ibi. n. 10.

mentum hoc habet virtutem ad juſtificandum peccatorem per ſolam veram, ſupernaturalem, & integram attritionem diſpoſitum. Et in hoc ſenſu, efficaciam habet ad efficiendum hominem ex attrito contritum. Hanc concluſionem exiſtimo hoc tempore adeo certam, ut non poſſit abſque errore negari, loquendo ut loquimur abſolutè de efficacia. Hæc mens eſt magni illius Theologi, hæc ſententia: & non ea quam illi aſſingunt, ex mente ſuâ, adverſarii. Credo tamen eam non malâ fide affictam ei eſſe à P. Farvaquio, * ſed deceptum, uti facilè fieri potuit, ex hoc capite, quòd cùm ſtilò Theologis aliàs uſitato, adverſariorum rationes Suarez dum affert, non adjecerit ſolitum illud *Dices* aut *obiicies*, crediderit eſſe verba auctoris, dum expreſſis verbis non dicit eſſe aliena. Quidquid ſit, nullum ſane incertitudini adſtruendæ ex Suare præſidium petant, neque ſententiæ ſuæ blandiantur, aut populo vendant fucos.

Hiſtoria Poriſienſis ſtudioſi exD. Antonino allata.

Ejuſdem ponderis eſt, quæ iiſdem Farvaquij theſibus, præfi- 2
gitur in præliminari paginâ, neſcio quorſum, ex D. Antonino hiſtoria. Diſſimulari poterat tamquam nullius momenti res, niſi eam aliquoties jam, neſcio an ex condicto impreſſam vidiſſem; fortaſſe quòd credant, magnam ſententiæ ſuæ auctoritatem ſe allaturos, ex auctoris dignitate. Ita fert hiſtoria à Farvaquio exſcripta, & quidem, ſi ſuperis placet, ex *S. Antonino Archiepiſco Florentino Ordinis Prædicatorum. Parte 4. Titulo 14. cap. 5. ſub initium ante §. 1. Quidam ſcholaris Parriſius infirmatus ad mortem, confeſſus eſt cum multis lachrymis, devotè ſuſcipiens omnia Sacramenta ſecundum humanum judicium. Doctor autem ejus frequenter viſitans eum in infirmitate, rogavit eum, ut ſi contingeret de hac luce migrare, Domino concedente, ſibi appareret ad revelandum ſtatum ſuum; quod & promiſit. Eo igitur viam univerſæ carnis ingreſſo, poſt dies aliquot (dictus ſcholaris) ei apparuit in lecto quieſcenti, in chlamyde pergamenea plena ſophiſmatibus; & igne foderata. Quem recognoſcens, & interrogans de ſtatu ſuo, reſpondit ſe fore damnatum. Cumque ille miraretur nimis, cauſam quærens cùm ipſe cum tantis lachrymis pœnituiſſet in fine, & Sacramenta devotè ſuſcepiſſet; reſpondit ille, Pœnitentia mea & lachrymæ illæ non fuerunt ex Amore Dei, & principaliter propter Dei offenſam, ſed propter Timorem inferni, ne ad illum deputarer; & ideo mihi non valuit.* Hæc S. Antoninus, inquit Farvaquius. Fa-

teor;

teor; ſed neſcio ego inquam, quâ mente Theſibus ſuis, uti & reliqua Impertinentia inſervierit Farvaquius: cùm ad epiſtolam D. Pauli faciant nihil. An ut cum reliquis clamorem exciter, iiſque placeat? Contemni inquam hæc à me poterant; ne tamen quidquam indiſcuſſum abeat, præſertim hoc quod adeo eſt populare, & factum ad concitandum plauſum in plebe.

29. Reſpondeo *primò*; nihil quidem illuſtrius, quàm D. Antonini, factum, ut videtur recenſentis, nomen habere hanc hiſtoriam, quod eam magnopere commendet. At ſcin quantâ Sanctiſſimi viri, in hiſtoricis narrationibus, apud doctos ſit auctoritas? ea quæ nimium creduli. Audi id non ex me, ſed ex Melchiore Cano, etiam Ordinis Prædicatorum, & Epiſcopo Canarienſi, & primariæ cathedræ in Academiâ Salmanticenſi olim præfecto. Hæc eius de duobus ſui ordinis hiſtoricis verba. De *Vincentio Belluacenſi, & D. Antonino liberiùs judico; quorum uterque, non tam dedit operam ut res veras certaſque deſcriberet, quam ne nihil præteriret quod ſcriptum in ſchedulis quibuslibet reperiretur. Ita ad hiſtoriam unamquamque exiſtimandam, momentoque ſuo ponderandam, non artificum ſtatera, ſed ne populari quidem trutina uſi ſunt.* Vin plura Farvaqui? audi quæ ſubnectit? *Quamobrem*, inquit, *boni licet ac minimè fallaces viri, qui tamen nec auctores eos à quibus ſuos exſcripſere libros diligenter examinarunt, nec res juſtis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graves atque ſeveros, auctoritate carent, Hiſtoricus autem qui Theologia decreto probandus erit, nec omnes ſchedas, lectione etiam indignas excutiet; nec anilibus fabulis accommodabit operam; nec priùs lecta auditaque excutiet, quàm ea prudenti accuratoque judicio expendat ac ſeligat.* Ita Melchior Canus, de D. Antonino, more ſuo ſatis clarè. Cujus judicium hiſce inſertum ſi quis ægriùs ferat, id ſanè non mihi, ſed iis qui ad hæc prodenda nos cogunt, imputandum eſt.

Quantâ apud Canum auctoritas D. Antonini ſit in hiſtoria.

Canus de locis Theol. l. 11. c. 6. ultra medium.

30. Reſpondeo *ſecundò*, D. Antoninum ipſum, fateri ſibi non aliundè conſtare de hâc hiſtoriâ, quàm ex libello aliquo *de ſeptem donis*. Hoc enimverò non ſine artificio in theſibus Farvaquij tacetur, ut tota hiſtoriæ veritas à D. Antonino peteretur. Itaque jam non major eſt narrationis hujus auctoritas, quam incogniti nobis libelli *de ſeptem donis*. Imò ne tanta quidem: ſed ea ſolummodo quæ Doctori danda eſt, qui ſibi id narraverit contigiſſe,

Hiſtoriâ hanc refert D. Antoninus ex libello quodam de ſeptem donis.

tigiſſe, quod fortè finxerit aut ſomniarit, aut alius quis ipſi affinxerit. Jam verò an quiſquam eſt Theologus qui ad ſententiam in Eccleſiâ ſummi ponderis confirmandam, quidquam auctoritatis dandum cenſuerit apparitionibus hominis cujuſdam incogniti, & de cujus virtute nil quidquam conſtet; imo de quo neſcitur an ejuſmodi ei apparitio obtigerit, niſi ex quâdam ſchedulâ de ſeptem donis? Ne ſi Doctor ipſe factum proclamaret, Doctori de re factâ credendum foret illico; multò minus hiſtoria tum dubio auctore prolata, ſententiis erat Theologicis applicanda. Quaſi verò ſi muliercula quædam pro concione vociferetur, triginta & quod excurrit millia hominum viſa ſibi à Chriſto judicari, & non niſi tres vitam æternam conſecutos, id ſufficiat, ut illico pro pulpitis id declametur terrendo nimirum populo, & percellendæ plebi planè accommodum. Sanè non id ſufficit libris contineri, quod pro concionibus exponitur: aniles etiam fabulæ in libros irrepunt; ſed ubicumque demum ſunt, debent eſſe contemptui: multum enim diſcedit veris ſolidiſque rationibus, quas ejuſmodi næniis vir acrioris judicii videt immiſceri. Et veræ revelationes hæreticis ſunt deludibrio cùm omnes illico credant eſſe ſimiles iis, quas ſine ullo delectu plebi credulæ, non ſine ipſorum riſu & ſacraſmate vident obtrudi. Revelationes quas viri aut fœminæ ſanctitati conſpicui ſibi accidiſſe ſanctè teſtati ſunt, de quorum teſtimonio & virtute conſtat, & demum quæ ab Eccleſiâ approbatæ ſunt & confirmatæ, hæ demum ſunt in pretio, & ideo apud Theologos ſolæ in uſu.

Non eſt credendū cuilibet dicenti ſibi revelationem obtigiſſe.

ob aniles fabulas hæretici contemnunt veras revelationes.

Reſpondeo *tertiò*, omnem apparitionem quæ falſum enuntiat, 31.
fictam eſſe, aut ab homine alios conante decipere; neque apparitionem tunc eſſe dicendam, ſed figmentum & mendacium; aut à Diabolo, eum, cui apparitio obvenit, faſcinante. Certiſſimum id eſt omnino: quandoquidem nulla, à Deo, falſi poſſit eſſe revelatio. Itaque ſi damnatum ſeſe dixerit Parriſius ille ſcholaris, quòd per Attritionem ſolam de peccatis pœnituerit, certè fàlſum dixit; eſt enim ſententia Tridentino adverſa, & uti Catechiſmus Pij V. loquitur *Fidei Catholicæ doctrinæ contraria*, igitur ſemper falſa fuit; neque quòd ei contrarium eſt, umquam a Deo potuit revelari. Conficta igitur eſt ea revelatio aut ab homine, aut à Dœmone. Sin vero totus ſcholaris demortui timor atque horror ex eo exſtiterit, quòd infernorum ignium, quibus

Falſi revelatio aut fictā eſt aut à Diabolo.

R voictio ... ilus dà na:ifo- ...

bus erat addicendus, ſpecies vivaque imago phantaſiæ objecta, ipſi extremum ſpiritum agenti verſaretur ob oculos; ſic tamen ut neque in ſpem erigeretur evadendi tanti mali, neque in deteſtationem aſſurgeret criminum, per quæ tanta ſupplicia juſtè infligenda fuerat promeritus; tum ſanè revelatio vera eſſe potuit. Eo autem in eventu, condemnatio ipſi non obtigit, quòd Attritus obierit (oſtendimus enim Attritionem iſthæc omnia involvere & ſecum ferre) ſed quòd nullâ omnino criminum pœnitudine, ne Attritione quidem tactus, ſceleribus ſuis ſit immortuus. Atque hoc videtur condemnati oratio ſat clarè innuere, dum fatetur lacrymas à ſe effuſas *non fuiſſe ex amore Dei, & principaliter propter Dei offenſam*, id eſt ex verâ pœnitudine, *ſed propter timorem inferni*, id eſt propter pœnas inferni clarè repræſentatas, quæ tamen timorem ſolummodo naturalem concitarent; pœnitudinem autem veram, id eſt aut Contritionem aut Attritionem animo non inducerent. Hoc ſi voluit condemnatus, nihil dixit Attritioni quod officiat, neque quod adverſarii in rem ſuam poſſint adferre.

habere bonum ſenſum.

Sed qui adverſariis non favet.

32. Jam verò quòd ob auctoritatem Theologorum quorundam ſentientium Attritionem ſe solâ cum Sacramento ad juſtificationem inducendam non ſufficere, jactitent adverſarii, orthodoxam de Attritione ſententiam ſaltem incertam eſſe: atque adeo in praxim non debere, imò ne quidem poſſe deduci, id certè numeris omnibus abſolutum eſt terriculamentum. Imprimis enim veteres Theologi admodum pauci sunt Attritionis adverſarii, & ferè ii qui olim cenſebant peccati culpam poteſtate clavium non deleri. Ex hâc autem hypotheſi, quæ in Florentino Concilio eſt condemnata, mirum non eſt, errorem hunc etiam coſtraxiſſe, & aſſeruiſſe Attritionem ad juſtificationem non ſufficere, quam judicabant ne in Sacramento quidem, clavium poteſtate conferri, ſed ſoli Contritioni à Deo tribui. Alios autem qui poſt Tridentinum ſcripſère Theologos contraria ſentientes, ad duos ferè reducit Yſambertus, eosque cùm nominavit, non immeritò interrogat, *ſed quid inter tantos?* quaſi dicat, tam præclaros inter Theologos, non partium ſtudio præoccupatos, omnium ordinum viros eadem ſentientes, auctoritate toti orbi conſpicuos, numero propemodum infinitos quanti, æſtimanda eſt duorum hominum ſententia, & pauculorum acclamatio, quibus

Pauci illi contrariæ ſententiæ veteres Theologi.

Yſamb. de Pœnit. Diſp. 14. art. 9.

iſtud in hiſce ſimilibuſque cauſſis præſtitutum videtur ſolummodo, duces ſequi, etiam quos errare cognoverint?

Theologi ſententia alicui adverſantis opinio, nō facit incertum, quod ante fuit certum.

Deinde iſtud profectò nimis inſulſum eſt, aſſerere, quoties Theologi alicujus opinio ſententiæ certæ & indubitatæ adverſa exoritur, illico hanc de certâ in incertam degenerare: niſi rationes eas afferat, quibus ſententiæ indubitatæ rationes aut convellat penitus, aut ſaltem probabiliter labefactet. Atqui quotcumque hactenus ab auctoribus contraria ſentientibus allatæ ſunt rationes, ſententiam de Attritionis cum Sacramento energiâ, adeo non labefactant probabiliter, ut ne contingant quidem. Oſtendimus enim Tractatu præcedento, falſis hypotheſibus nixa eſſe omnia, quibus machinas ſuas ſuperſtruunt: nempe Attritionem non eſſe voluntariam, eſſe coactam; non deteſtari peccatum ſed potius reipsâ illud expetere; ex eâ denique univerſæ legis obſervantiam non deduci. Quæ omnia cùm falſa & ficta eſſe demonſtraverimus, & contraria omnia oſtenderimus Attritioni veræ eſſe ingenita, jam ſanè manifeſtum eſt, Attritionem veram non oppugnare auctores illos qui efficaciam in Sacramento illi detrahunt, ſed phantaſticam aliquam Attritionem eos impetere, quam ſibi à ſe impugnandam, pro ſuo libitu effinxerint, non verò eam quam Sancta agnoſcit Eccleſia, ſuâque auctoritate confirmat. Hinc eſt quod eorum auctoritas, quantacumque demùm ſit, nihil quidquam de certitudine detrahat ſententiæ in Eccleſiâ indubitatæ.

Adverſariorum rationes nōn impetunt, nec tangunt veram Attritionem, ſed aliam quā ſibi fingunt ut impugnēt

Certitudo ſententia orthodoxa habetur ex conſenſu praxi communi totius Eccleſia.

Indubitatam autem facit Attritionis cum Sacramento energiam præter Theolorum communem conſenſum, uſus ipſe & praxis Eccleſiæ toto orbe divulgata, & inter omnes omnium nationum Chriſtianos uſitata. Etenim hæc ſententia paſſim in Cathecismo pueris & rudioribus, conſciis Epiſcopis, & Pontificibus adeo non reclamantibus ut eam etiam Cathecismo Romano inſeri voluerint. ubique gentium hactenus fuit propoſita. Rurſus à Confeſſariis in ſacræ exomologeſis foro paſſim & ubique fuit admiſſa, & Sacramentalis Abſolutio attritis omnibus hactenus conceſſa, nemini denegata. Et dicere quiſquam audeat, omnes hactenus egiſſe perperam; & quod pejus eſt, Chriſtum permiſiſſe, ut tot jam annis Eccleſia pene tota cæcutierit & erraverit, in materiâ graviſſimâ Sacramenti, à quâ infinitarum propemodum Confeſſionum valor, & juſtificatio ſincerâ & bonâ fide

fide pœnitentium dependebat ? Sanè qui tantam labem Eccleſiæ poſſe obrepere,tantamque in re tam gravi & ſancta cœcitatem oculis pro Chriſti grege vigilantibus poſſe induci crediderit, ne is mihi ſuccenſeat,ſi liberius dixero,eum præ nimio affectionum impetu cœcutire, nec ſatis ſobriè ſapere.

Item Concilii Tridentini auctoritas

35. Rurſus indubitatam facit Attritionis energiam, quod Catheciſmus Romanus juſſu Pii V. editus, uti vidimus ſuprà num. 17. hanc ſententiam vocet *Fidei Catholicè doctrinam*, item *omnibus credendam & conſtanter affirmandam*. Denique *de qua minimè dubitandum ſit*. Poteratne hæc ſententia magis indubitatim populo proponi ? Magis tamen indubitatam facit ipſius Concilii Tridentini ſacro-ſancta auctoritas: quæ in Prooemio ſeſſionis 14. in quâ quid de Attritionis efficaciâ ſentiendum ſit, exponitur, declarat omnia à ſe tractanda, eſſe *Catholicam veritatem & quam nunc Sancta hac Synodus Chriſtianis omnibus perpetuò ſervandam proponit*. Adeo ut ex hiſce verbis, non tantùm ea eſſe de Fide obligante quæ Canonibus ſolis, ſed & ea quæ capitibus continentur, non incommodè poſſit inferri.

Trid. ſeſſ. 14. in prooemio.

Etiamſi forte non ſit de Fide, non tamē ideo eſt incerta.

36 Quid, quod ex dictis, præclari admodum Theologi intulerint adeo indubitatam eſſe de Attritione ſententiam, ut etiam de fide obligante velint eſſe ? Verùm huic rei non inhæreo. Inſtituto meo ſufficit, *adeo certam eſſe* judicio Franciſci Suarez; ut ſupra vidimus n. 27. ut non poſſit absque errore negari. Iſtud enim diligenter eſt obſervandum, non illico incertum eſſe id quod de Fide obligante non eſt, Et hâc ratione dementantur rudiores non rarò, aut potiùs iis imponitur, dum, ut ipſos omni Attritionis uſu interdicant, eosque ab eâ deterreant, hâc eos argumentatione circumveniunt. Non eſt, inquiunt, de Fide, Attritionem cum Sacramento peccata delere; imò ſunt Theologi qui docent non delere; igitur ut minimum incerta eſt hæc res. Non igitur umquam reconciliandis peccatis adhibenda eſt Attritio, ne Sacramentum pœnitentiæ, quinimo ſalus ipſa æterna periculo committatur; quod omnino nefas eſt, cum certior ad reconciliationem via facilis ſit, & cuique ad manum. Ita illi.

Hic n. 27

Paralogiſmus quo ab adverſariis circumveniuntur rudes.

In ipſos retorquetur melior argumentatio.

37 Quibus antequam reſpondeam, libet illis aliud argumentum proponere, quod fortaſſe haud paullò majorem eis, quàm quod ab ipſis obvolutum eſt Attritioni, ſi dictis ſuis ſtare velint, adſeferet moleſtiam. Et quidem ſic rationem inſtituo, Certum eſt

 impri-

imprimis, de Fide obligante non eſſe ipſorum ſententiam, quæ ſtatuit Attritionem cum Sacramento ad reconciliationem non ſufficere: imò ex adverso, etiam ipſis, certum eſt, hæreticum non eſſe qui docet ſufficere; hoc enim nemo unus ipsorum dixit. Ex alterâ verò parte, non eſt certum, contrariam id eſt noſtram ſententiam non eſſe de Fide; ac proinde certum non eſt, non eſſe hæreticam opinionem quæ ſtatuit Attritionem cum Sacramento non ſufficere. Nam plures & maximi Theologi exiſtimant hæreticam; & qui verba Tridentini ſæpius allata penitus conſiderat, ut minimum debet fateri, admodum eſſe probabile, ſententiam Attritionis efficaciæ repugnantem, eſſe Tridentino contrariam, ac proinde probabiliter eſſe hæreticam. Unde cùm apud ipſos idem ſit eſſe dubium aut incertum, & eſſe probabile; etiam incertum eſt an ipſorum ſententia non ſit hæretica. Nunc verò ipſos amicè interrogo, quâ ratione mordicùs adhæreant ſententiæ, quam ipſis incertum eſt an non ſit hæretica, cùm alia ad manum ſit, cui ſine ullo hæreſeos incurrendæ diſcrimine poſſunt adhærere? An non hoc eſt æternæ ſalutis periculum, ſponte & prudenter adire? Et quidem ſi rem non tumultuariè ſed feriò introſpiciant, argumentum propoſitum potentiùs urget in eorum ſententiâ, utpote qui ſemper clamant, tutiora ſequenda eſſe; id ſanè adverſariis ſemper in ore eſt. Id profectò ſi verum cenſeant, auctor ipſis ſum, ut conſcientiam ſuam, quamvis hâc parte errantem, nihilominus ſequantur, & depoſitâ ſententiâ, quam nullo modo mirum foret eſſe hæreticam, eam ſequantur quæ nulli hæreſeos ſuſpicioni eſt expoſita, præſertim cùm ipſimet doceant, errore inuincibili neminem à peccato excuſari; quod ſaniores Theologi verum judicant in errore voluntario, qualem hîc intercurrere vehementer ſuſpicor. Hæc per tranſennam & curſim dicta ſit, non tamen curſim ponderanda.

Non omne quod de fide obligante non eſt incertum eſt.

Nunc verò ad propoſitum de orthodoxæ ſententiæ certitudine argumentum, breviter reſpondeo. Etiamſi ea de fide non foret (quod ſanè ego non urgeo,) tamen non id à Theologo homine dici debere, ideirco eſſe incertam. An enim nihil quidquam Theologicè certum eſt, niſi quod Fide obligante credendum proponitur? De fide obligante non eſt, uti fatetur D. Thomas, B. Virginem cum corpore in cœlum aſſumptam, an ideo 3

certa

Digitized by Google

certa non eſt hæc res, aut quiſquam incertam eſſe auſit dicere? Plurima ſunt ejusmodi quæ in Eccleſiâ cenſentur indubitata, neque tamen ſunt de fide obligante: eaque adferre foret perfacile, niſi Theologis paſſim eſſent perſpicua. Aliud ſanè eſt incertum quid eſſe aut certum, aliud verò de Fide obligante. Incertum eſt, cui aſſenſus meritò & ratione bona poteſt denegari. Certum eſt, cui immeritò quidem & non niſi per errorem denegatur aſſenſus, errore tamen ejusmodi qui culpæ à Deo non deputabitur. Hinc qui in ipsâ meridie Solem non lucere mordicùs pugnaverit, immeritò quidem nullâque ratione bonâ id facit; hunc etiam errore omnibus deridiculo implicatur; non tamen idcirco Divinam incurrit offenſam, quòd nulla ei id credendi à Deo poſita ſit neceſſitas. Fide verò obligante certum eſt id, cui nec meritò poſſis fidem denegare, & cui præterea diſſentire ſine crimine mortali non liceat. Hanc quæſo certitudinis diverſitatem ſtudioſiùs adverſarii introſpiciant; neque tam facilè & projectè dicent, incertum eſſe quidquid non eſt de fide obligante; neque ex eo capite, quòd fortaſſis non ſit Fidei, incertam contendent ſententiam, quam tot nominibus oſtenſum eſt in Eccleſiâ Catholicâ conſtantem eſſe, Concilii univerſalis decreto firmatam, uſu totius orbis Chriſtiani receptam, Theologorum denique optimorum calculo approbatam, tamquam certam omnino & indubitatam.

Differentia inter id quod certum eſt ſimpliciter, & quod certum Fide divina ſeu obligante.

§. IV.

Tutum omnino & ſecurum eſſe Attritionem abſolutioni præmittere, etiam in articulo mortis. Neque tunc ex præcepto, ſecuriora ſalutis remedia eſſe conquirenda; & ſufficere quòd aſſumantur ſecura, evidenter demonſtratur.

39 HÆc cùm ita ſint, indubitatam inquam Attritionis eſſe cum Sacramento efficaciam cùm jam conſtet, facilè nunc erit ſcrupulum quemdam hominum mentibus eximere, quem tamen tamquam ſaxum ingens, imò rupem inſuperabilem, hisce

Rationes quare adverſarii ſpatuant, ſaltem ultima con-

 diebus

feſſioni nõ eſſe adhibendam Attritionem.

diebus adverſarii populo obvolvebant, non ſine plauſu, ſibi ſuiſque facilè acclamantium. Quamquam enim ita ſit, inquiebant, neque negari poſſit, Attritionem Confeſſionibus quæ paſſim totâ vitâ inſtituuntur, rectè & legitimè inſeri, tamen exomologeſi ultimæ, quæ in mortis articulo aut periculo fit, nullo prorſus modo eſt adhibenda. Tunc enim de toto ſalutis æternæ negotio agitur, quod non niſi per ſummam imprudentiam, minimo etiam periculo committitur. Et verò lex ipſa charitatis, quâ ſibi quiſque obſtringitur, id exigit, ut certiſſimo ſibi ſalutique ſuæ modo quis conſulat, tum præſertim cùm certiſſima illi acquirendæ patet via. Certiſſimam autem reconciliationi cum Deo ineundæ rationem, Contritionem aut actum charitatis eſſe, cùm omnibus omnino ſit in confeſſo; omnibus ſanè, tum præſertim dum ab eâ reconciliatione pendet æternitas felixne futura ſit an infelix, ab hâc morituro petendum eſt præſidium, ſi prudenter agere vult rem tantam. Contritio autem aut Charitatis perfectæ actus facillimè exerceri cùm poſſit, ut quid ad Attritionem temerè recurritur? Multis hanc ſpartam exornant verborum floribus, & Rhetorum pigmentis adverſarii, populo ut ne diſpliceat. Detrahenda ſolummodo eſt larva, & fuci detergendi, ut cunctis pateat de re quid ſit.

Alia eſt quæſtio, an circa finem vitæ exercendus ſit aliquis actus Charitatis, alia verò an is Confeſſioni ultimæ debeat inſeri, ut Confeſſio hæc bona ſit.

40 Et ne diverſitate quæſtionum controverſia inſtituta intricetur, fateor communiſſimam eſſe Theologorum opinionem, hominẽ circa mortis articulum obſtringi, ut actum Amoris Dei ſupra omnia dilecti nitatur elicere. Cum enim inquiunt, lege divinâ cautum ſit, ut Deum homo reipsâ aliquando diligat ſuper omnia, nec tamen ullum à lege præſcriptum ſit tempus quo in hunc amoris actum debeat aſſurgere; ſanè videtur admodum rationi conſonum, ut huic præcepto parere debeat, eò in articulo conſtitutus, poſt quem nulla Deum in hac vita ſuper omnia diligendi dabitur opportunitas. Probabilis inquam eſt hæc oratio, neque jam de præcepto hoc examinando inſtituitur diſputatio. Non involvatur itaque actus hic Charitatis, cum eo de quo agimus; illo inquam qui Confeſſioni ultimæ eſt adhibendus; quem adverſarii volunt neceſſariò debere eſſe actum Contritionis perfectæ vel Charitatis, ut legitimè inſtituatur ultima Confeſſio. Hoc certè ex præcepto Charitatis in fine vitæ excitandæ, non ſequitur. Poſſet enim quis ultimam Confeſſionem attritus inſtituere

tuere; & poſtmodum in mortis articulo, aut intermedio aliquo tempore, actum Charitatis exercere, ſi hic ex præcepto requiritur.

Vltimum negamus.

41 Hisce ritè diſpunctis planior curret oratio, & non parva veritati oborietur lux quæ non modicè obducebatur, dum utrumque Charitatis in articulo mortis exercendæ actum, confundunt adverſarii, & ex unius neceſſitate, inferunt ſecundi præſtationem. Itaque iterum dico, me quid ſit de actu Charitatis in fine vitæ exhibendæ, an ſcilicet lege præceptoue divino ſub mortalis offenſæ interminatione, tempus iſtud ejuſmodi amori ſit præſtitutum, nolle diſputare; non enim id nunc agimus. Hoc agimus, an actus ille Abſolutioni ultimæ neceſſariò præmittendus ſit; ſive ut intelligamur clariùs, an peccati mortalis fiat reus, qui Confeſſioni ultimæ Attritionem ſciens prudens interferit, eaque ſeſe ad Abſolutionem recipiendam diſponit? Hoc inquam clarè edicant, an ſic Attritus, confitendo peccet mortaliter? Quòd ſi tam atrox Confeſſioni illi impingere non audent convitium, ut quid igitur Attritioni, eo in articulo exercendæ, nequidquam obſtrepunt? Sin autem peccati mortalis Confeſſionem illam condemnent, cedo præceptum, legem affer, quâ divino juſſu ab ultimâ Confeſſione Attritio proſcribatur, quæ toto vitæ tempore Confeſſionibus adhiberi permiſſa eſt. Rurſus cedo tabula, quibus juriſdictio Sacerdotibus eo temporis articulo ſit ablata, aut certè conſtricta. Non enim, ut aliàs, peccata quoad culpam abſolventur eo in rerum ſtatu vi Clavium, ſed Contritionis. Certè legem nullam de hâc re à Chriſto aut ab Eccleſia latam uſquam inveniunt, quæ nuſquam eſt. Cur ergo fingitur obligatio, cujus nulla exſtat lex?

quia nulla de hac re, à Chriſto aut ab Eccleſia lata eſt lex.

42 Extat inquiunt à ratione ipsâ naturæ inſculpta lex, imò innata, quâ quisque ſaluti ſuæ debet proſpicere, & quidem modo quàm poteſt optimo & ſecuriſſimo. Certius autem ſaluti obtinendæ remedium eſt Contritio quàm Attritio; adhibenda itaque eſt illa, reſpuenda hæc. Aries eſt hic adverſariorum validiſſimus, quo Attritionis uſum impetunt, ictu tamen debili admodum & imbecilli. Non caret tamen omni artificio. Veris enim dum miſcentur falſa, aliqua ſaltem roboris ſpecies, veritatisque color, cavioſo obducitur argumento. Vera itaque à falſis ſeparemus, & tota illico moles corruet. Fateor ergo naturæ legem id exigere, ut

Nequidē ex lege charitatis propria obligamur quærere quod ſecurius eſt.

ut quiſque ſibi de ſalute caveat; rationique id eſſe congenitum, ut mali incurrendi diſcrimen nitatur evadere. Fateor etiam contra prudentiæ leges peccaturum eum, qui facili certoque remedio id dum poteſt conſequi ut malum evitet, incerto tamen & dubio, ſalutem corporis, multò ergo magis animæ, temerarius ſponte committit. Vera inquam ſunt hæc omnia. At verò cùm duæ ſuppetunt ad ſalutem viæ, ambæ, certæ, ſecuræ ambæ, ambæ indubitatæ, eam tamen quæ certior eſt, ex lege charitatis ſibi debitæ ſervandam eſſe, hoc ſanè penitus nego. Nego inquam peccaturum aut mortali aut etiam veniali crimine, quiſquis dum certo inſiſtit itineri, iſtud deſerit quod aut eſt, aut alii ſaltem dicunt eſſe ſecurius. Niſi forte eos omnes ſtatuendum ſit peccare mortaliter, qui Antuerpiâ Bruxellam commeantes, nullo impenſarum, aut commoditatis reſpectu, ſed tantùm quia ſic lubet, vitam navigationi committunt; cùm iter iſtud terreſtri viâ poſſint conficere, quæ & ſecurior eſt ſine dubitatione ulla, & ſæpe etiam haud paullò commodior. Rurſus lethale committet crimen, qui ex Belgio tranſmiſſurus in Angliam, è duabus navibus quæ vela facturæ in portu ſtant, validæ ambæ, & de quarum firmitate nulla epibatas inter reique maritimæ expertos eſt dubitatio, eam tamen non conſcendit quæ recentior eſt, & quam ſi ſpectentur omnia, judicarent nautæ, ſi forte hac de re incideret diſceptatio, præ altera firmiorem. Profectò ſi toties peccarent homines, quoties ſibi vitæque ſuæ, modo & viâ quæ inter omnes eſt ſecuriſſima, non proſpiciunt; quàm perplexa peccatiſque expoſita eſſet mortalis vita! Etenim & quas inhabitamus ædes, non adeo firmæ ſunt ut firmiores non ſint aliæ & lapſui minùs obnoxiæ: nec cibi quibus quotidie veſcimur tam ſunt ſani, ut ſalubriores iis, tuendæ vitæ non proſtent, eodem & fortè minori etiam pretio venales. Atque hæc omnia ſedulò inveſtiganda forent, ſi lex charitatis ſibi debitæ præciperet non niſi certiores ſecurioreſque vias ſanitatis & vitæ conſervandæ ineundas, tum cùm præcipit vitæ propriæ valetúdiniſque curam gerere. Hoc autem aphoriſmus ille præcipit: cujus falſitas ex eo demonſtratur, quòd præcepta ſive divina ſive naturalia, non obligent niſi humano modo, ſeu ſecundùm hominum conditionem. *Iuxta quam* ut ſapientiſſimè ait Cardinalis Lugo, *nemo obligatur ad exquiſitam mediorum inquiſitionem & metaphyſicam diligentiam, ſed ad*

Si iſtud aſſumitur quod eſt ſecurum

Probatur in evitando vitæ periculo.

Lugo. D. 7. Pœnit. ſect. 18.

ad humanam & moralem. Hanc autem adhibuit, quiſquis invenit id quod ſecurum eſt, quamvis aliud fortè datur ſecurius.

Non magis licitum eſt peccare in conſervãda vitá corporis quam animæ.

Quòd ſi autem aliam dicis adhibendam animæ ſervandæ ſolli-
34 citudinem, aliam corpori. Fateor id ita eſſe. At ego dum de corporis habendâ curâ ſermonem inſtituo, non ago tam de conſervando corpore, quàm de mortali peccato incurrendo, niſi ea quam dixi corporis geratur cura: neque enim magis licitum eſt mortali ſeſe ſcelere polluere, conſcendento navim firmam, deſertâ ea quæ judicatur firmior, quàm in ultimo ex hoc mundo ad æternitatem tranſitu, Attritioni cum Sacramento ſe committere, non adhibita Contritione. Hoc autem ſi peccatum eſt atque animæ naufragium, certè & iſta navis conſcenſio peccatum erit atque animæ ruina. Quod tamen nemo prudens dixerit. Infinitis hæc eventibus in commercio humano paſſim occurrentibus poſſunt confirmari, in infinitum rem trahere ſi collibeat.

Probatur ſecundo ex incommodis inde oborturis ipſi morienti.

44 Si tamen in rebus Theologicis, animæque ſalutem preſſiùs ſpectantibus, aphoriſmi ab adverſariis propoſiti futilitatem placeat perſpicere: age, ita ſit ut tu vis, & certiora circa finem vitæ adhibenda ſint remedia; minùs autem certa admovere nefas ſit & peccatum. Itaque Contritio quia præ Attritione certius eſt ſalutis adipiſcendæ præſidium, neceſſario in exomologeſi ultima requiratur; & vide quantis te & pœnitentem difficultatibus irretias. Inprimis quantumcumque ſpeculativè certum ſit & de fide, actui Charitatis aut Contritionis omnia peccata etiam ſine Sacramento condonari, tamen iſtud nunquam eſt certum, practicè ab hoc pœnitente Charitatis aut Contritionis actum fuiſſe elicitum. Quantumcumque enim illum actum conatus fuerit excitare, incertus tamen eſt de eventu. At verò ſi bis, ſi centies, ſi millies eundem actum ſumma animi contentione repetierit, ſecurior eſſe poterit, ſe millenis repetitis vicibus, ſemel ſaltem ad verum Contritionis aut Charitatis actum fuiſſe eniſum, quàm ſi primo à ſe elicito actui penitus acquieſcat. Itaque cùm in ultimo vitæ periculo, idcirco Contritionis actum, abſolutioni moribundus, ſub mortalis peccati interminatione obligetur præmittere, quia certius eſt Contritio præ Attritione ſalutis remedium: jam ſanè non ad unum ſolummodò Contritionis actum, ſed ad millenos excitandos, præcepto charitatis propriæ obſtringetur; cum ſecurius & certius ſalutis remedium ſint millies repetiti actus, quàm unicus,

Primò enim debebit moribundus non unum tantũ Charitatis actum, ſed plures ex præcepto excitare.

de quo incertiſſimum eſt an Contritionis apicem attigerit; magiſque ſecurum ſit inter tam multos, unicum ſaltem id aſſecutum. An tamen unus omnino in orbe Chriſtiano eſt Theologus, qui talem moribundis obligationem aſſerat incumbere, etiamſi eam ad decem tantùm actus extenderit?

Secundò debebit moriturus in ipſo mortis articulo abſolui.

Deinde ſecurius eſſet morituro homini Abſolutionem imperti- 45
ri, dum jam jam exceſſurus eſt è vita, quàm eam aliquo ante tempore, pridie v. g. impendere. Poteſt enim peccatum aliquod exinde contraxiſſe: quod quamvis ignoret, tamen ſunt qui aliquam ignorantiam invincibilem non excuſant à peccato; & hi etiam docent ſecuriſſimum, ſaltem in fine vitæ, remedium eſſe peccatis adhibendum. Itaque cùm ſecurius ſit in ipſo mortis articulo à peccatis abſolvi, quàm aliquot ante horis; jam ſanè debebit eam moribundus, eo ſibi tempore largiendam, à Sacerdote poſtulare. Et rurſus cùm eam petere moribundus planè obſtringatur, debet profectò Sacerdos proprius aut Parochus, eam à ſe juſtè exigenti, etiam ex juſtitia impendere, ut præcepto ſecuriora adhibendi ſalutis remedia, moriturus ſatisfaciat. An autem hoc uſquam uſurpatur, ut Parochus ægris paſſim ultimum trahentibus ſpiritum Abſolutionem impertiat? An omnis Parochus articulum illum ſedulò operitur? an omnes Chriſtiani peccati mortalis rei ſunt, qui Sacramentis omnibus pie ſuſceptis, ſine Sacerdoris præſentis adminiculo afflant animam? Hoc ſi ita ſit, ſanè magna pars orbis Chriſtiani perijt, & plerique qnibus animarum ex officio incumbit cura, Sacerdotes ſunt condemnandi, qui paſſim ſic homines emori non ignorarunt, nec tamen eos admonuere officij, nec ipſi recordati ſunt ſui. Quàm autem omnia hæc ſint abſona, quis non videt? & tamen aphoriſmi ab adverſarijs pronuntiati, legitima ſunt conſectaria.

Tertiò, non poterit ſine peccato in ultimâ Confeſſione conari excitare Contritionem ſed Attritionem,

Quid, quòd evidentiſſimè demonſtraturus ſim, ex illo princi- 46
pio manifeſtè ſequi, non licere moribundo in ultima Confeſſione eniti ut Contritionem eliciat, ſed omnes animæ vires ad id impendendas, ut Attritio excitetur Abſolutioni præmittenda? Hoc autem ſi oſtendo, an non tunc ſaltem principij illius conſtabit ineptia, ex quâ tam abſurda elicitur conſecutio, eorumque ſententiæ è diametro oppoſita? manifeſta tamen eſt res, ſi, quod nemo quiſquam diffitebitur, longè præſtantiorem, magiſque arduum eſſe actum amoris Dei ſuper omnia dilecti, præ Attritionis actu

mihi

mihi concedatur. Majori ergo etiam niſu animi, majoribusque Gratiæ ſupernaturalis auxiliis opus eſt, ut Charitatis actus aut Contritionis perfectæ, quàm ut Attritionis excitetur. Hoc cum ita ſit, perfectò faciliùs eſt homini Attritionem elicere, quàm Contritionem. Et ſi alterutram præcipiatur excitare, Deo aut rationi ut obediat, prudenter ſanè operi illi manum admovet, quod ſuis viribus magis noverit attemperatum. Sic ſi puero imperetur, ut aut ſaxum mediocre elevet, aut aliud ingens quod fortè præ foribus obiacet, partis offenſi gratiam adepturus, alterutrum ſi attulerit; ſanè nemo ibit inficias, prudentiùs acturum puerum, ſi ſaxum moliatur, quod ſibi certum eſt vires ſuas præ altero minùs excedere. Non alio certè modo, cùm iſtud ſatis conſtet, magis arduam eſſe Contritionem quàm ſit Attritio; & alterutra cum Sacramento, reconciliationi ineundæ & Deo placando cùm ſuffiſciat, dicendus eſt prudentiùs agere pœnitens, ſi operam ei det actioni, ad quam proferendam, minori & conatu & gratiarum ſupernaturalium auxilijs opus eſt. Prudenter enim judicat, minores ſibi quàm majores gratias præſto eſſe. Iam verò rationem meam ſic inſtituo. Moribundus, ut volunt adverſarij, ſaluti ſuæ ut conſulat, neceſſariò eligere debet eam pœnitudinem, de quâ certior & ſecurior eſt eam ſibi profuturam. Atqui id etiam facilè fatebuntur, neque Contritionem, neque Attritionem quidquam pœnitenti collaturam præſidij, niſi aut hæc aut illa à moribundo reipſa excitetur. Itaque moribundus ſaluti ſuæ ut conſultat, neceſſario eligere debet eam pœnitudinem, de qua certior & ſecurior eſt; ſeu de qua prudentius judicat, eam ſi conetur, certius à ſe excitandam. Rurſus verò, prout oſtenſum eſt, prudentiùs judicat pœnitens Attritionem à ſe certiùs præ Contritione poſſe elici: igitur prudenter judicat, Attritionem ſibi ſecurius & certius futurum ſaluti conſequendæ remedium. Vnde cùm in ultima illa Confeſſione neceſſario adhibendum ſit quod eſt ſecurius, ut volunt adverſarij, neceſſariò Attritionem ſolam Abſolutioni recipiendæ debet præmittere, peccaturus profectò graviſſimè, ſi hac relicta, Contritionem elicere moliatur. Egregiam enim verò principi ab adverſarijs allati conſecutionem! En ut Contritionis in ultima Confeſſione uſum omnem abolent illo ipſo dogmate, quo eam ex præcepto & lege charitatis propriæ, illi per vim voluerunt inſerere. Neque dicas Contritionis eliciendæ ſtudium eſſe ſecurius,

Securior eſt moribundus ſe cum gratia quam habet, Attritionem poſſe dicere, quam Contritionem.

rius ex hoc capite, quòd actus ille ſi à Contritionis perfectione deficiat, ſaltem futurus ſit Attritio. Fruſtrà enim id dicitur, cùm Contritio ab Attritione, eſſentiâ ſua, quæ ex motivorum differentie petitur, prorſus diſtinguatur: atque adeò nec Attritio unquam ad Contritionis naturam, quantumcumque excreſcat, poſſit evadere; nec Contritio in Attritionem, quantumcumque decreſcat, poſſit degenerare. Vide Suarem.

Suar. in 3. p. q. 82. a. 1. diſp. 5. ſect. 3.

Sufficit prudenter agere quocumque tẽpore, ut legi charitatis propria fiat ſatis.

47 Plurima ſunt ejuſmodi, ex quibus principij illius toties declamati, & modis omnibus inculcati, nimirum ſaltem in mortis hora, tutiora & certiora ſalutis remedia eſſe conquirenda, falſitas demonſtratur. Conſilij id quidem eſſe, non in mortis tantùm articulo, ſed toto vitæ curriculo ſaluti ſuæ per tutiora incumbere, fateor perquã lubenter; præcepti verò id eſſe, hoc ſemper nego. Nullo enim tempore, aliud quidquam Deus aut ratio exigunt, quàm ut agamus prudenter: prudentius autem agendi, nulla eſt lex. Demonſtratum, id eſt hic num. 42. ſufficit ergo ea remedia adhiberi, quæ tuta ſunt & ſecura, ea denique cui prudenter acquieſcit animus, neque ulla dubitatione futuri effectus diſtinetur: hoc enim eſt prudenter agere. Tuta autem dum obtingunt, de tutioribus inquirendi nulla nobis à Deo aut à ratione impoſita eſt lex aut neceſſitas. Iam verò certum & indubitatum eſt, Attritionem veram cum Sacramento ſufficere. Certius & de fide quòd ſit, Contritionem id etiam præſtare, hoc nihil quidquam Attritionis virtuti & energiæ detrahit. Certo autem & indubitato ſalutis præſidio qui inhæret, non eſt quòd ſibi de ſecuritate quidquam metuat. Illud enim homini ſic attrito dicam, quod, ut ſupra vidimus, D. Auguſtinus Catechumeno cum Attritione ad Baptiſmum accedenti. *Deo gratias frater: valdè tibi gratulor & gaudeo de te, quòd in tantis tamque periculoſis hujus ſæculi tempeſtatibus, de aliquâ verâ & certâ ſecuritate cogitaſti.* Si autem Baptiſmus, cujus ſuſcipiendi ſola diſpoſitio fuit Attritio, veram & certam ſecuritatem præſtare poteſt baptizato; certè cum Attritio non minor ſit diſpoſitio Abſolutioni percipiendæ legitimè, de vera & certa ſecuritate non eſt ullo unquam tempore dubitandum, de cujus efficacia nullo umquam tempore quidquam detrahitur.

Hic ins.

§. V.

§. V.

Quo ſenſu Attritio à Tridentino dicatur imperfecta Contritionem præ Attritione non eſſe coram populo indiſcriminatim inculcandam; ſed vtramque generatim commendandam: particulatim verò, pœnitentibus à Sacerdotibus proponendam, pro pœnitentis diſpoſitione. Cenſura Sorbonæ contra adverſariam ſententiam lata.

48 VNus aut alter ſupereſt nævus, qui Attritioni inſpergitur: diſflandus is eſt, ne quidquam ejus candori & ſinceritati officiat. Cauſantur adverſarii, iſtud ſaltem conſtare Attritionem imperfectam eſſe contritionem verò eſſe perfectam; ita certè à Tridentino appellantur. Secundò, efficaciorem eſſe ad delenda peccata Contritionem, quod nemo vocat in dubium. Iam verò, cùm ad perfectiora contendere Chriſtiani hominis ſit officium; & ad efficaciora remedia confugere prudentioris; hoc ſaltem exinde conficitur, Contritionem præ Attritione omnibus commendandam, & ſuadendum ut in illam incumbant; ut amoris benevoli & amici nexu ſeſe Creatori ſuo, à quo receſsêre conſtringant, ejusque ſibi gratiam, amando ſtudeant demereri.

49 Probabilis admodum eſt hæc oratio, & ſi quædam rectè explicentur omnino veriſſima. Ne tamen ulla exinde Attritioni creetur invidia, iſtud primò exponendum eſt (ne fortè vox *imperfecta* perperam intellecta, rudibus ſit offendiculo, dum malum aliquod aut vitium crederent ſubeſſe rei quam imperfectam eſſe audiunt) imperfectum aliquid eſſe, dici dupliciter. Aliud enim eſt negativè imperfectum, aliud privativè. Privativè imperfectum eſt, quod aliquâ privatur perfectione, quæ tamen ipſi competit. Sic imperfecta eſt domus aut ſtatua, quæ numeris omnibus non eſt abſoluta, nec ea habet lineamenta aut partes, quæ in ſtatua aut domo requiruntur. Sic vir brachijs aut pedibus privatus, aut membris diſtortis maleque compoſitis, corpus dicitur habere imperfectum: atque ejuſmodi perfectionis aut ſpeciei privatio, rectè dicitur mala, & vitium rei; phyſicum quidem, ſi res ſpectetur phyſicè;

Aliud eſt imperfectum privativè, aliud negativè.

phyſicè; morale autem, ſi in ordine ad mores conſideretur. Atque hoc titulo, qui caret v.g. virtute temperantiæ, quæ tamen in viro frugi requiritur ut ſit perfectus, imperfectus dicitur, & quidem privativè. Negativè autem imperfectum dicitur, quod non omnem quæ dari poteſt perfectionem obtinet, habet tamen ſibi naturæque ſuæ competentum. Sic argentum perfectum metallem eſt quamvis non eam habeat, quam aurum, ab excellentiâ commendationem. Neque homo, perfectus homo non eſt, quamvis ei denegata ſit Angeli perfectio. Imò nec is qui membra habet decorè compoſita, imperfectus eſt vir, licèt ei data non ſit formoſiſſimi vultus ſpecies, aut robur Miloniano non abſimile. Negativæ ſunt imperfectiones hæ, & quæ nullum afferunt rebus vitium. Rectè enim hæc duo conſiſtunt, non habere perfectionem omnem quæ dari poteſt rebus, & tamen habere quidquid ad naturæ ſuæ perfectionem exigitur. Sic igitur Attritio imperfecta eſt, non privativè, quaſi ei quidquam vitij inſit, aut quidquam deſit quod ad Pœnitudinis veræ naturam & eſſentiam requiritur: ſed quòd nec tam grata ſit Divinis oculis, nec tantæ ad reconciliationem inducendam, delendaque peccata virtutis & efficaciæ, quàm ſit Contritio; quandoquidem hæc ſola gratiæ inducendæ ſufficiat; Attritio autem id non poſſit, niſi Sacramenti vi ſuffulta. Ne tamen exinde, quia debilior, vitioſam ſuſpiceris: habet cum ad Pœnitudinem perfectam requiſita omnia. Et hoc quidem ex eo apparet evidenter, quòd per Abſolutionem ad delenda penitus peccata poſſit elevari; non poſſet autem, niſi perfectus eſſet actus veræ Pœnitentiæ.

Attritio imperfecta negativè.

Ad ſecundum verò, nempè quod Contritio Attritione ſit efficacior, ac proinde omnibus præ Attritione magis commendanda & inculcanda impenſius: Reſpondeo *Primò*, quòd eodem jure quo Contritionis in actum deducendæ praxis, præ Attritione hominibus magis commendanda hodie adſtruitur, etiam Chriſto proponendum olim fuiſſe dum Eccleſiam inſtruebat, ne Confeſſionis Sacramentum ſic inſtitueret, ut homini liberum relinqueretur, an ad eam per Contritionis, an verò per Attritionis actum ſe diſponeret. Imò ſuadendum ei fuerat, ut Confeſſionis Sacramento penitus intermiſſo, ſoli Contritioni peccatorum omnium curationem committeret: neque rationes defuiſſent, quibus id ei poterat ſaltem amicè proponi. Verùm, cum utrumque Chriſtus inſti-

Non eſt hominis privati diſcernere quid magis cõmendandum ſit populo, Contritio an Attritio.

inſtituerit peccati eluendi genus; quid quæſo homunciones nos, cæci & miſeri volumus diſcernere, utrum altero ſit commendabilius, & quid ad curandos peccatorem opportunius, quorum tanta eſt diverſitas? Commendemus ſanè quidquid Chriſtus inſtituit; noſtrum eſt omnia ſalutis adjumenta à Chriſto nobis porrecta, cum ſumma ſubmiſſione animi & gratiarum actione accipere, non autem inter beneficia Divina diſcernere, & quaſi litem movere utrum utro ſit præſtantius; præſertim dum hoc fit cum ingenti unius, à Chriſto tamen præſtiti beneficij, præjudicio.

51 Reſpondeo *ſecundò*, verum quidem eſſe Contritionem ſi cum ſolâ Attritione comparetur, hac efficaciorem eſſe peccati culpam ut deleat: non verò ſi cùm Sacramento compoſita attendatur. Dico itaque: Attritionem cum Sacramento æque efficacem eſſe ad delendam culpam, quàm ſit Contritio: utraque enim delet omnem. *Tam efficax eſt Attritio cum Sacramento ut deleat culpam, quam Contritio.*

52 *Tertiò* denique reſpondeo, etiamſi fortaſſis aliqua delendis noxis major ineſſet Contritioni energia, non illico dicendum eſſe, hanc præ Attritione paſſim & ubique populo magis eſſe commendandam; præſertim cum Attritionis non modico deſpectu. Deſpici enim credit populus quidquid alteri poſtponitur. Imprudenter, inquam, inſtituitur hæc comparatio: & generatim cùm fit, ſatis temerè. Nam ut ita ſit, medicinam quandam eſſe dulcem admodùm & ſuavem quæ morbo curando ſit par, imò & præſtantior alia quæ abſynthium redolet & amarum ſpirat: an ſuavis iſthæc potio, omnibus illicò & paſſim eſt commendanta? Atqui infiniti ſunt ſtomachi, quibus nauſeam creat, quidquid dulcedinis præfert ſpeciem; ſunt etiam, quibus ſuavia in bilem degenerant; ſunt denique quibus tam cruda & afflicta eſt orexis, ut non niſi ſalſis & acutis eſculentis excitetur: & an his omnibus dulcem quam affers medicinam credideris indiſcriminatim offerendam, imò & ingerendam eſſe per vim? Suavis eſt fateor medicina, quam Dei charitas miſcet: verùm hanc ruſticano homini militi efferato, barbaro, rerum divinarum inexperto, effronti denique proſtibulo, aut ganeoni ſceleribus innutrito propina; affer quæ Divinam erga ſe charitatem commendent, commemora quæ ejus erga Deum amorem jure meritò poſtulent; denique demulce hominem quantum potes, & iſtud tunc attende, quantâ pœnitudine offenſi tam boni Dei moveatur. Enimverò aliis aſſuetus, ad teneriora iſta nauſeat ſtomachus; acutâ medicina *Contritio licet efficacior, non omnibus tamen convenientior eſt medicina.*

cina

Multis ad- [illegible] eſt timor.

ei a excitandus eſt. Igitur delictorum enormitatem & infamiam proponè, irati Dei vultus deſcribe, pœnas inferni jam dudum promeritas ei obuolve; & tunc deniq; ſenties quæ ei magis conveniet medicina. Neque rurſus Contritionis & Charitatis actum cuilibet homini etiam volenti, excitare tam facilè eſt, quàm quidam inepte jactitant: ut quid ergo quæ facilior eſt medicina contemnitur?

Tam Attritio quam Contritio populo commendanda.

Quidquid ſit, maximo ſanè ſapientiſſimoque conſilio providit Deus, ut in Eccleſia, quædam quaſi pharmacopœa conderetur, in qua diverſis morbis, diverſæ quidem, convenientes tamen ſingulis, recondere ntur medicinæ. Vna uni eſt aptior; & ſic temerarium planè eſſe judico, quænam ſit aptiſſima, generatim velle definire. Vbi omnes bonæ ſunt, laudentur ſanè & commendentur omnes. Quæ autem, cui applicanda ſit, deſpiciant id ſanè medici; Sacerdotes inquam, quorum eſt, quid cuique pœnitenti ſit oportunius, pro ægri cujusque diſpoſitione diſcernere, medicinamque pro morbi varietate, variam applicare. Eccleſiaſticæ interim munus eſt, unam dum pro populo commendat alteram non contemnere; auditoresque unicè commonefacere ut unum dum faciunt, uti Chriſtus alia occaſione ait, alterum non omittant.

Si populus in formanda Attritione erret docendus eſt; attritio vero non diſſuadenda.

Sed finis jam tandem ſit. Iſtud enim credo jam manifeſtè ſatis 53
omnibus eſſe demonſtratum, commenta prorſus eſſe omnia, quæ de Attritionis natura paſſim, non in ſcholis modò, ſed & pro concionibus jactata ſunt convitia. Aut ſi hoc durius videatur, patet nunc inquam, confictam eſſe Attritionem eam, quam ſibi oppugnandam, teliſque omnibus impetendam aſcivere; neque eam eſſe, quæ ab Eccleſia Chriſtianis omnibus exercenda proponitur. Quòd ſi autem, in Attritione vera excitanda, rudiorem plebem errare judicabant, dedoceri poterat hic error ſine ulla Attritionis injuria, aut orthodoxæ ſententiæ ſuggillatione & invidia. Quæſo ne medicinam pretioſo Chriſti ſanguine confectam, peccatoribuſque liberaliſſimè propinatam, ex eorum manibus excutiant: ſed ea ſi abutantur, corrigatur error, & maneat medicina.

Concluſio duorū præcedentium Tractatuū.

Ratum iſtud interim conſtanſque maneat, 1. Attritionem & bonam eſſe, & veram ſupernaturalemque animi pœnitudinem, quæ commiſſa ſcelera ſincerè deteſtetur, ſanctiorisque vitæ det initium; 2. Voluntariam eſſe minimeque coactam; nec ſervilem & illiberalem, quamvis ex timore ſervili ducat exordium, ſed liberam omnino & ingenuam. 3. Denique ad reconciliationem cum offenſo Deo ineun-

ineundam nullo charitatis inefficacis actu ſuperaddito, ſolam cum Pœnitentiæ Sacramento ſufficere; 4. Ac propterea tuto ab omni pœnitente, non toto vitæ ſolum curriculo, ſed & in ultimo mortis articulo, Abſolutioni poſſe admoveri; 5. Confeſſioniq; ſic inſtitutæ, pœnitentem non poſſe tantum, ſed dum facta eſt, etiam debere acquieſcere. Orthodoxa hæc eſt ſententia, toto orbe pervulgata, & totius Eccleſiæ praxi & judicio comprobata.

Cenſura Sorbona contra adverſam ſententiam lata.

54 De adverſariorũ ſententiâ, meum non eſt quidquam ſtatuere. Iudicium tamen Theologicum Sorbonæ contra propoſitiones quaſdam Seguenot latum Pariſijs anno 1638. 1. Iulij proferre me, non eſt quiſquam mihi quòd ſuccenſeat. Teſte Yſamberto Theologiæ Doctore Sorbonico & præclariſſimo; & ſi unus non ſufficit, teſte altero Moraines, ita habet decretum Sorbonæ. *Quæ tradit* (ſcilicet Seguenot) *de Attritionis inſufficientia, & Contritionis ex perfectâ Charitate abſolutâ neceſſitate ad recipiendum Sacramentum Pœnitentiæ: & quæ addit & approbat de Abſolutione: quod nihil aliud ſit quam declaratio juridica peccati jam remiſſi, damnavit quoque facultas; & cenſuit has propoſitiones, eſſe quietis animarum perturbativas; communi & omnino tutæ praxi Eccleſiæ contrarias, & efficaciæ Sacramenti imminutivas, & inſuper temerarias ac erroneas.*

Yſamb. de Pœn. diſp. 14. a. 6. Moraines in Anti Janſenio diſp. 29. de Grat. ſect. 7.

Aliud quod his addam non eſt, niſi quòd cùm de veritate Cenſuræ hujus à Sorbona lata juberet eſſe certioribus, ejus tenorem ex ipſis Facultatis Pariſienſis monumentis legitimè deſcriptum, & teſtibus obfirmatum, viſum fuerit hoc anno petere. Liberaliter Cenſuræ omnes totius libri, quem Claudius Seguenot Preſbyter Oratorij, de ſancta Virginitate conſcripſerat, tranſmiſſæ ſunt. Inter alias antepenultima eſt, ea quam fideli cura verbotenus, prout à monumentis Sorbonæ deſcripta eſt, modò expoſui. Auctoritatem autem tranſmiſſæ Cenſuræ legitimam dabant, hæc quæ ſubiiciebantur Doctorum manu propria ſubſcripta nomina & teſtimonia. Ita habent.

Nos infraſcripti Doctores ſacræ Facultatis Theologiæ Pariſienſis, teſtamur hoc extractum eſſe veriſſimum, eique Cenſuræ interfuiſſe. In cujus rei fidem hic ſubſcripſimus. Datum Pariſijs, die duodecimâ Martij anno 1666.

N. Pignan. L. Bail.

Adeamus ergo cum fiducia thronum gratiæ, in quo miſeriæ humanæ dominantur, ut miſeriis noſtris finem faciant.

5 Quid, quod deſtinato conſilio non innocenti homini, ſed ſummo nuper peccatori juriſdictionem ſuam Chriſtus tradiderit, tantùm ut fiduciam adeundi judicem, peccatori præſtaret peccandi ſimilitudo? & rurſus, ut Iudicis ſeveritatem, ad miſericordiam emolliret peccati à ſe commiſſi memoria? Quid enim? an non Petro commiſſæ ſunt claves regni cælorum? an non ei tradita poteſtas ligandi atque ſolvendi, quæ deinde in Eccleſiam per ejus ſucceſſores, filo non interrupto, feliciſſimè demanavit? Atqui perfidus fuit Petrus, benigniſſimum Dominum per ſummam infamiam ejuravit: & huic tam perjuro & infideli, juriſdictionem ſuam Chriſtus credit? Hoc verò facere ſi mente jam ſtatuerat, cur eum tam turpiter labi Chriſtus eſt paſſus? Dicam. Vt peccatorem ſe Petrus dum meminit, miſericordiæ ſibi tam de facili præſtitæ recordetur? eamque diſcat gratiam præſtare miſeris, quam ipſe in beneficientiſſimo Domino fuerat expertus. Hæc ſanè D. Auguſtini mens eſt. *Ideo*, inquit, *Beatum Petrum paululùm Dominus ſubdeſeruit...... ut Eccleſiæ rectori futuro, ignoſcendi quædam regula poneretur. Credendæ enim erant Petro claves Eccleſiæ, imò creditæ ſunt ei claves regni cælorum. Credenda quoque ei erat populorum innumera multitudò, quæ eſſet pro ſuæ naturæ vitiis paſſionibuſque, culpis involuta atque peccatis.* Quid tum? tradenda igitur ei eſt regula. Sed quæ? Audi Auguſtinum: *Videlicet ut in clavibus fidelis janitor, in ſententia eſſet clementiſſimus diſpenſator.* Optimè. At quo pacto clementiam à Petro, homine auſtero & rigido, extorquebimus? Non alio ſanè, quàm ſi & ipſe peccato, & quidem turpiſſimo obnoxius, clementiam diſcat, dum experitur. Ita agendum ſentit Auguſtinus. *Erat enim*, inquit, *reverà hic Petrus paulò durior & ſeverior, ſicut ejus auſteritatem truncata ob Chriſti injuriam ſervi Principiis Sacerdotum [illegible]rat auricula. Hic igitur tam dùrus tamque ſeverus, ſi donum non peccandi à Domino fuiſſet adeptus, quæ venia commiſſis populis donaretur? Sed idcirco Divinæ Providentiæ ſecretum ita temperavit, atque præmiſit ut primus ipſe laberetur ac rueret in peccatum, quò erga peccatores duriorem ſententiam, proprij caſûs intuitu, temperaret.*

D. Aug. ſer. 1. fer. 4. poſt Domin. Palm.

Neque innocentem hominem huic throno præfecit, ſed Petrum peccatorem aliquando, magno ſanè conſilio.

Collectio argumentorum.

6 Temperatam igitur cùm nòveris Iudicis in te ferendam ſententiam ô Peccator! ſuæque infirmitatis conſcios, tuæ imprimis

§. I.

Tribunal in quo criminibus Gratia concedenda eſt, rectè hominibus à Chriſto concreditur, ut in peccatoribus fiducia adeundi hunc thronum excitetur.

Suadetur peccatori ut thronum gratiæ ſupplex adeat.

OMnia nunc tandem in comperto ſunt ſcelera, quæ ſibi Deoque fidelis Conſcientia, pro ſibi impoſito munere potuit indagare. Deploravit miſeram ſortem peccator; pudet peccaſſe, criminis ſeſe agnoſcit reum, eaque meruiſſe ſupplicia quæ non niſi æternis ignibus ſint expianda. Deteſtatur itaque impudentiam ſuam à ſeipſo convictus reus, amicitiæque divinæ à ſe tam indignis modis violatæ redintegrationem, toto animo concupiſcit. Sed quid aget? quo ſe vertet? quæ merita redintegrandæ gratiæ ex ſuâ parte poterit adferre miſer homunico? aut quos cauſæ ſuæ patronos adhibebit, tot & tam infandis titulis hoſtis Dei? Patronos certè defendendæ cauſſæ tam perditæ ſi conquirimus, aut merita noſtra placando Numini ſi inveſtigamus, deſperata prorſus res eſt. Neque enim ad juſtitiæ tribunal evocanda eſt hæc cauſſa, nec ad judicij trutinam expendenda; cùm nulla prorſus defenſioni juſtæ pateat via. Hoc cùm ita ſit, atque adeo præcluſus in juſtitiæ ſubſelliis omnis evadendi modus, ſanè ex conſilio Apoſtoli, *Adeamus ergo cum fiduciâ thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur*, qui aliâ nullâ ratione juſtitiæ ſeveritatem poſſumus declinare. I

Ad Hebr. 4. v. 16.

Perplacet profectò opportunum in re perditiſſima conſilium; præſertim dum iſtud attendo, quod mihi de adeundi fiducia inſuſurrat Apoſtolus. Quid enim quæſo eſt in peccatore miſerrimo; & tamen impudentiſſimo, quod quidquam fiduciæ ad adeundum hunc thronum gratiæ poſſit meritò ſuppeditare; Nihil prorſus, Sic eſt; conclamatum eſt fateor, ſi te aſpicis ô peccator; ſi tua intueris, actum eſt de te. Verùm Iudicem attende huic throno præfectum, ait Paulus, atque illico redibit animo vigor. *Habentes ergo Pontificem magnum qui penetravit cœlos, Ieſum filium, Dei teneamus confeſſionem*, ſeu ut D. Ambroſius, *ſpei noſtræ confeſſionem* id eſt profeſſionem: *non enim habemus Pontificem qui non poſſit*

Ibid. v. 14 & 15.

poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato. Adeamus ergo cum fiduciâ thronum gratiæ. Quaſi ſi dicat Apoſtolus, tam miſericordem, noſtriſque miſerijs tam benignè indolentem judicem cùm habeamus, profectò magnis animis, magnaque conſequendæ veniæ fiducia adeamus eum qui naturæ noſtræ ſimilitudinem induit, ut naturæ perditæ ſubveniret. Nec verò te Iudicis nomen terreat: necdum enim juſtitiæ tribunal occupat, ſed gratiæ throno præſidet, ex illo tamen ſententiam laturus aliquando, ſi hunc adire neglexeris. Hæc quidem jam aliàs expendimus. Adeamus ergo ſi ſapimus thronum gratiæ, antequam in Iudicis ſeveriſſimi tribunal commutetur. Adeamus inquam, dum rebus noſtris ritè procurandis tempus eſt accommodum, *ut gratiam inveniamus in auxilio opportuno*, ſeu tempeſtivo: erit enim aliquando tempus, uti importunum precibus lachrymiſque fruſtra profundendis; ita & præſtandæ gratiæ minimè opportunum.

Tract. 12. § 2.

3 Neque verò hic multis inquirendum eſt, ubinam terrarum hic thronus gratiæ fixus ſit; ſcimus enim eum qui de ſeipſo apud Ioannem teſtatur, omnem ſibi generis humani dijudicandi juriſdictionem eſſe concreditam; *Neque enim Pater judicat quemquam; ſed omne judicium dedit filio, ut omnes honorent filium*: ſcimus inquam hunc Filium Dei, quia & Filius hominis eſt, humanæ imbecillitatis miſertum, thronum hunc in terris fixiſſe, ſuam juriſdictionem Eccleſiæ, ſponſæ ſibi dilectiſſimæ, concrediſſe, ejuſque exercitium Sacerdotibus, hominibus nempe, commendaſſe. Idque diſertè docet Tridentinum hiſce verbis: *Dominus noſter Ieſus Chriſtus è terris aſcenſurus ad cælos, Sacerdotes ſui ipſius Vicarios reliquit tamquam præſides & judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Chriſti fideles ceciderint; quo, pro poteſtate clavium remiſsionis aut retentionis peccatorum ſententiam pronuntient.* En iuriſdictionem Filii Dei communicatam filiis hominum; hominibus inquam naturæ fragilitati expoſitis: ut tantò majori cum fiducia humanos vultus ſubeat peccator, minuſque erubeſcat ſcelera ſua confiteri homini iiſdem criminibus aliquando involuto, aut ſaltem obnoxio. Quis enim non miſereatur de facili, qui ſe miſerum aut eſſe, aut eſſe poſſe prudens meminerit?

Ioh. 5. v. 22. — *Trid. ſeſſ. 14. c. 5.*

Et thronum hunc Sacerdotibus, tanquam Vicarijs concredidit.

ut majori fiducia peccator adeat tanquam ad ſui ſimiles accedat.

4 Hinc ſanè benevolentiæ fuit maximæ, Chriſtum neque per ſe

SEXTVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ.

Peccata commiſſa rite confiteri.

TRACTATUS XV.

DE SACRAMENTALI CONFESSIONE.

Adeamus ergo cum Fiducia ad thronum gratiæ,ut miſericordiam conſequamur,& gratiam inveniamus in auxilio opportuno. *ad Heb.* 4.V.16.

Si confiteamur peccata noſtra , fidelis eſt & juſtus(Deus) ut remittat nobis peccata noſtra , & emundet nos ab omni iniquitate, 1. *Ioan.* 1.*v.*

Quare gratia peccatori facienda, hominibus à Chriſto ſit commiſſa. Qualis gratia in ſacro Pœnitentiæ tribunali præſtetur. Quid exigatur ut Confeſſio ſit legitima. Quomodo facienda peccatorum enarratio. Denique quo pacto ſuperanda omnis à confitente verecundia.

PROOEMIVM.

Non ſufficit de peccatis pœnitere.

NEquidquam excuſſa ſunt anteactæ vitæ ſcelera , nequidquam ſeria pœnitudine animi retractata ; niſi & ad hoc allaboret Conſcientia , ut eorum gratia ab offenſo Numine aliquando tandem auferatur. Si enim per procacem petulantiam favore paterno excidit puer , ſanè Pædagogi munus eſt, non tantùm in actu clientis

tis ſui inquirere, eique fœditatem rei ponere ob oculos; allaborandum ei eſt pro viribus præterea, irato patri ut ſatisfiat, puero delicti veniam impetret, eumque benevolentiæ priſtinæ demum reſtituat. Hoc igitur ſextum officium eſt ejus quem Pædagogum nobis aſſignavit Deus, nempe Conſcientiæ: illius inquam munus eſt, ſcelerum, quæ negare non poteſt nec verò etiam excuſare, gratiam petere, infractamque tam indignè Patris optimi benevolentiam reſtaurare. Attende nunc, peccator, admirandam prorſus facilitatem offenſi Dei. Totum reconciliationis faciendæ negotium, ad homines ablegavit, eorumque, cauſam ſuam commiſit arbitrio, ne fortaſſe irati Numinis conſpectum fugias. Thronum gratiæ in terris erexit, ad quem tota gratiæ dandæ, amicitiæque componendæ, devoluta eſt juriſdictio. Huc igitur referenda eſt cauſſa, hic tota decidenda & componenda eſt lis. Inaudita autem cauſsâ cum nihil agatur legitimè, hoc nunc demum reſtat, ut ea fidaliter pro Curia ſpirituali recitetur, ſinceraque fiat criminum, quorum gratia facienda eſt, Confeſſio. Neque enim, ne in foro quidem humano, delictorum datur impunitas à Principe, niſi quorum in libello ſupplice facta eſt diſerta mentio. Iſtud igitur quo pacto à Conſcientia faciendum ſit; Confeſſio inquam qua ratione inſtituenda, ut ſit legitima, agendum eſt modò. Et primò quidem quanta ſit Throni gratiæ à Chriſto inſtituti juriſdictio, & quàm humanæ à Chriſto actum ſit, eam hominibus quòd commiſerit, exponemus. Deinde cùm Confeſſionem illam difficilem garriant hæretici, imò viribus humanis imparem, totum Confeſſionis faciendæ ordinem & ſtylum explicabimus: hoc modo calumnia impacta diluetur; patebitque omnibus quàm ſuave jugum à Chriſto peccatori impoſitum, quod ſola hominum aut improbitas, aut ignorantia facit eſſe difficile.

Ut eorum habeatur gratia, facienda eſt legitima fucti Confeſſio.

non accumulat: multùm eſt ſcelerato quod detur vivere, licèt ei amicitiæ honorumùe gratia denegetur.

8 Deinde, iſtud etiam video in humanâ quæ à Senatu datur, ſcelerum impunitate potius quàm gratia, contigere; ut quamvis ea reo obveniat, pœnæque meritæ condonentur, labes tamen commiſſi criminis non penitus eradatur. Vt enim condonata ſit rebelli perduellionis injuria; id eſt, ut eam puniri non velit Rex? manet id tamen hominum memoriæ altè impreſſum, rebellem aliquando fuiſſe te; unde neſcio quæ, non auctorem tantùm, ſed & in ejus poſteros infamiæ derivantur reliquiæ. Quid, quòd & Rex ipſe etiamſi reo perquàm familiaris ante commiſſum ſcelus fuerit, non æquis adeò ut ante oculis aſpecturus ſit hominem, cui perfidia condonata vitæ gratiam fecit: neque novis eum evecturus ſit honoribus, neque ad ſecretiora adhibiturus conſilia, neque ſua cum ipſo tam fidenter uti ſolebat diviſurus ſit imperia? Et hæc quidem pro humana prudentia Regis agunt; & ſæpe meritò & conſultò: rotaque quam præſtant reo gratia, ſceleris impunitate & ſupplicij meriti condonatione circumſcribitur. At hanc ſolùm extenditur Senatûs politici juriſdictio.

Nec tollit commiſſi ſcelerum infamiam, nec Principi ſaeit gratioſum.

9 At verò longè alia eſt ſacri tribunalis auctoritas. Nunquam enim in eo ſcelerum, quantumvis immanium, impunitatem reus conſequitur, quin & in amicitiam cum Deo intimam, tenerrimoſque oſtenſi Patris admittatur amplexus: & ſic non vitæ tantùm ſed & familiaritatis eximiæ, amoriſque cujuſdam ſinceri gratia tribuitur. Non condonantur itaque ſcelera, niſi & nova peccatori infundatur Gratia: quæ quia gratum Deo, dignumque qui à tanto Numine diligatur hominem facit, Gratia dicitur ſanctificans: qua tandem pro ſacro hoc Tribunali imbutus, in eam ſubitò miſerrimus peccator aſſurgit dignitatem, animæque ſpeciem, ut qui mox fuerat odium Dei, nunc is ſit qui à Patre indulgentiſſimo, tenerrimè, & tamen jure optimo diligatur. Ita disertè iuſtificationem omnem inſtitui docet Tridentinum; quam docet *non eſſe ſolam peccatorum remiſſionem, ſed & ſanctificationem & renovationem interrioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum. Vnde homo ex injuſto fit juſtus, ex inimico amicus, ut ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ.* Quid clarius? Vtramque autem hanc Gratiam in hoc throno exhiberi ſolitam, expreſſiſſe vi detur Paulus, cùm tam amice invitat, *ut adeamus thronum gra-*

In ſacro Tribunali non datur ſcelerum gratia, quin & detur gratia amicitiæ ſeu ſanctificãs.

Trid ſeſſ. 6. c. 6.

Probatur ex D. Paul.

Ad Hebr. 4. v. 16.

gratiæ ut miſericordiam conſequamur , & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Vt quid enim miſericordiam à gratiâ diſtinguit ? An fortè aliud eſt miſericordiam conſequi, aliud verò gratiam invenire ? Eſt prorſus. Neque differentia hæc benedicto Juſtiniano diſplicet. Invenire enim gratiam, inquit, Hebræâ phraſi, nihil aliud eſt quàm apud aliquem gratioſum aut eſſe, aut fieri, & ab eo præcipua quadam benevolentia diligi : miſericordia verò, eſt quædam mali miſeriarumque ſublevatio. Vtrumque autem quia in hoc throno profuſiſſimè præſtatur, idcirco à peccatoribus, tantis animis adiri eum vult Paulus, utpotè non tantùm impunitatem ſcelerum, id eſt miſericordiam conſecuturis ſed & inventuris gratiam, id eſt ſanctificantem Animæ formam & ſpeciem; quâ fiet ut in intimos offenſi Patris deducenda ſit complexus, ejuſque familiaritati intimæ, & amicitiæ prorſus ſinceræ minimèque fucatæ ſit adhibenda poſthac.

Iuſtinianus in huncloců Pauli.

Oblivi ſcitur penitus injuria condonata Deus.

Etenim, an non iſtud benevolentiæ amoriſque ſignum eſt 10
evidentiſſimum, quòd cùm ſcelerum facta eſt gratia, ita penitus
ea obliterentur, quaſi ſi eorum memoriam Deus ipſe amiſiſſet ?
En ut id apud Ezechielem de ſe teſtatur. *Si autem impius egerit pænitentiam ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt . . . . vitâ vivet & non morietur.* Ecce ſcelerum factam gratiam. Eorumdem autem extin- Ezech. 18. v. 21.
ctam penitus memoriam nunc accipe. Illico enim ſubjungit :
*Omnium iniquitatum ejus quas operatus eſt, non recordabor ; in juſtitiâ ſuâ quam
operatus eſt vivet*: & quaſi ſi rationem oblivionis ſuæ dare vellet Deus, v. 22.
mox ſubjicit : *Numquid voluntatis meæ eſt mors impij dicit Dominus Deus, &
non ut convertatur à vijs ſuis & vivat?* Quid ergo ? an eſſet mors impijs, v. 23.
ſi ſcelerum recordaretur Deus ? eſſet ſanè. Neque verò quiſquam mihi negaverit, aulico & nobili viro, Regiſque favoribus aſſueto, ſi fortè crimine aliquo juſtam Principis indignationem incurrerit, à quâ tandem ei facta ſit impunitas, vitaque precariò ſit conceſſa; morte ipsâ crudeliorem futuram vitam, ſi ſubiratos Principis vultus quotidiè cogatur aſpicere; ſi ſe notari oculis; neque conſilijs adhiberi perſenſerit; factique condonati, videat in offenſo quondam Principe adhuc perſtare memoriam. Sceleris hæc eſt perennis exprobratio omnique ſupplicio durior, quia numquam finienda. Et hic quidem inter homines vulgatus eſt mos. Idque exinde video provenire, quòd cùm inter eos ſceleris datur gratia,

tia, amicitiæ tamen gratia non præſtatur, niſi admodum ſuperficientius & ſuſpectæ. Procul hocà Deo, Diviniſque eſt moribus: ita gratiam peccati concedit peccatori, *ut omnium iniquitatum ejus non recordetur.* An ergo memoriâ excidere? aut Deus cujuſquam poteſt oblviviſci? Minimè verò: phyſica in Deo non poteſt dari rerum oblivio ſed moralis. Quæ quidem in hoc eſt poſita, uti rectè Theologi id explanant, quòd ita poſthac cum hoc peccatore, quem gratiæ ſuæ reſtituit, acturus ſit Deus, ac ſi nullo umquam ſcelere fuiſſet implicitus: eaque amoris & benevolentiæ ſigna præbiturus, acſi numquam amicitiæ jura fuiſſent violata. Sic non recordari dicimur injuriæ, cùm ejus memoria amoribus priſtinis non officit, & officijs, amico debitis amicitiæque cenſuetis non intercedit. Non recordatur modò ſcelerum à Petro & Magdalenâ quondam commiſſorum Deus: non quòd ea neſciat, ſed quòd amori, quô eos nunc complectitur, ne minimum quidem faciant vitium neque, minùs cæleſti gloria recreentur, quàm ſi numquam Divinam erga ſe benevolentiam, peccando interrupiſſent. *Quid ſit ſcelerum oblivisci Deum.*

11 Hæc cum ita ſint, taliſque cùm ſit ſcelerum impunitas quæ hic conceditur, ut & amicitiam offenſi Numinis involvat; neque fieri poſſit ut ſcelerum ſiamus immnnes, niſi & ad intimam Dei amicitiam admittamur, ſupremoſque in aula cæleſti honores conſequamur; unde & id ſit conſequens, ut memoria etiam ipſa commiſſorum ſcelerum obliteranda ſit penitus, neque ulla ex parte vertendum ſit vitio, aut ab ipſis Angelis ſit exprobrandum id quod amicitiæ divinæ & honoribus cæleſtibus viderint non obeſſe; profectò animis aſſurgite peccatores, agamus rem noſtram ubi agenda eſt. *Adeamus* inquam imperterritè *thronum gratiæ ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* In hoc throno juriſdictio eſt ampliſſima; gratia præſtatur maxima; & qui ei præſident, homines ſunt, peccatis obnoxij. Atque adeo ſunt judices admodum humani; ut qui nihil humani à ſe alienum cenſeant, quia ſentiunt. *Collectio argumentorum.*

§. III.

Modus procedendi in hoc tribunali eſt, non defendere ſe, ſed accuſare. 12

Diverſitas ſtyli in hoc throno obſervandi exponitur.

VErùm antequam tam ſancta ſubeamus adita; iſtud adhuc generatim admonendus es peccator, alium pro hoc tribunali obſervari agendi ordinem; & ſtylum prorſus diverſum eſſe ab eo, qui paſſim in Senatibus politicis uſurpatur. Contentioſum enim non eſt quod adimus forum: ad gratiæ thronum proſternimur. In illo ut ſis innocens, omnibus viribus annitendum eſt, ut objectum crimen aut neges aut diluas: innocentiam oportet ut comprobes, accuſationeſque omnes à te ut amoliaris neceſſe eſt, ut innocens declareris. At verò in throno gratiæ ſic non agitur. Certè non contenditur de innocentia, ſed gratia exquiritur; ubi autem ſceleris gratia petitur, fatendum eſt ipſum ſcelus ingenuè; neque innocentiæ ſententiam feres, niſi te nocentem & quidem tuamet confeſſione comprobaveris: nullumque Confeſſionis factæ pretium feres, feres niſi quæcumque cauſſam tuam aggravare potuerint, planè & ſine fuco deprompſeris. *Novum profectò judicij genus* inquit D. Zeno, *in quo reus ſi excuſaverit crimen, damnabitur; abſolvitur, ſi fateatur. O magna poteſtas, magna perita, magna pietas Iudicis noſtri, à quo univerſi generis peccatores ut poſſint beatè vivere, puniri feſtinant.* Quis enim non credat velle puniri reum qui commiſſa à ſe crimina Iudici fatetur? Atqui ſi puniri non vis, tu partes actoris præoccupa, actionem contra te inſtitue, eamque ſi ritè peregeris, ſalua eſt res: tantò promptiùs innocentiam conſequeris, quo te evidentiùs nocentem oſtenderis; tantò uberior gratia præſtabitur, quantò ea te comprobaveris magis indignum. Omnium hæc SS. Patrum concors eſt ſententia. Vnum, ne in re vulgatiſſima, ſi plures afferam ſim faſtidio, Chryſoſtomum do hæc luculentius explicantem. *Ieſus* ut ſacræ tradunt paginæ, *prior accuſator eſt ſui. Prior,* inquit Sanctus Doctor, *hoc eſt ne expectes arguentem te, ne præſtoleris actorem: ipſe præveni & rape ſermonis principium, ut accuſatoris linguam obmuteſcere facias. In humanis*

Non defenditur hic crimen, ſed accuſatur, ab ipſo reo.

D. Zeno ſerm. 2. ad Neophytos.

D. Chryſoſt. ho. 4. in Gen.

Digitized by Google

humanis quidem judicis, ſi quis hoc faceret, ut ante accuſationem crimina conſiteretur, quamvis apud humaniſſimum judicem, capitalem ſententiam omnino in caput ſuum accerſeret. At miſericordis Dei major eſt ineffabilis bonitas & clementia. Nam ſi adverſarium noſtrum prævertimus, Diabolum dico qui in die illâ ob faciem noſtram ſtabit, & jam in præſenti vitâ, antequam ad tribunal (nempe juſtitiæ) *ingrediamur, facinora confeſſi fuerimus, dicendique principium rapuerimus noſtri ipſorum facti accuſatores, in tantam miſericordiam provocabimus Dominum, ut non ſolùm nobis donet liberari à peccatis, ſed etiam in juſtorum catalogo numerari.*

Datur ratio cur reo prodendum ſit crimen.

13. En rurſum ex Chryſoſtomo miſericordiam, & ſimul amicitiæ gratiam conferri ſolitam in throno gratiæ, ſed fatentibus ſua crimina, non excuſantibus aut propugnantibus. Neque verò ſtylum hujus Curiæ tam ab alijs diverſum ego miror, cum ſit thronus in quo gratia conceditur. Non datur autem gratia niſi quæ petitur; nec peti cenſetur alia, quam illius criminis quod confiteris, & Principi exponis. Non igitur magis mirum eſt, exponenda & fatenda ſi dicam eſſe crimina ut gratiam obtineas, quàm ſi aſſeram petendam eſſe gratiam quam ſatagis obtinere; cum ipſa criminum confeſſio, ſit deſideratæ gratiæ poſtulatio, neque gratia umquam præſtetur niſi gratiam flagitanti.

§. IV.

Quâ corporis & mentis compoſitione inſtituenda ſit peccatorum Confeſſio. Calvinus eam dicit eſſe impoſſibilem ſed ex falſis hypotheſibus,

Corporis cōpoſitio ſit humilis, qualis pœnitentem decet.

14. HAc igitur officij à nobis præſtandi memoriâ muniti, edoctique nobis non defenſoris, ſed actoris potius, aut ut melius dicam, fatentis rei partes incumbere, adeamus tandem thronum gratiæ, ſed eâ mentis corporiſque compoſitione, quæ ſeriò pœnitentem deceat. Et quidem ſi de corporis conſtitutio ne quæritur, quæ qualiſue ſit adhibenda, facilis ſanè eſt reſponſio. Certè oculi deſultorij, elata ſupercilia, vultus projecti & neſcio quam ſpirantes arrogantiam, pœnitentis non ſunt habi-

tus. Sceleris convictus es ô peccator hoſtis Dei, ſupplicij æterni reus; & in ipſo judicij inſtituendi articulo inſoleſces? Neque verò attendum eſt quem apud homines dignitatis locum obtineas, ſed quem apud Deum habere te, tu te ipſe fatearis. Rex ut ſis, aut Princeps, aut reipublicæ moderator; certè non hic aut Regem, aut Principem, aut virum dignitate excellentem acturus es, ſed reum & quidem ſupplicem. Abſint igitur nobilitatis avitæ faſtus, titulorum ceſſet memoria, dignitatum ſubſidat tumor: ad pedes Iudicis accidiſti, age itaque quod eſt ſupplicijs, eaque ſit oris totiuſque corporis compoſitio, quæ te reum arguat, verèque pœnitentem. Pectus tundere ne te pudeat: antiquus iſte eſt in Eccleſia mos, D. Auguſtino teſte, peccatoris ſua ſcelera deteſtantis. *Tundere autem pectus*, inquit, *quid eſt, niſi arguere quod latet in pectore, & evidenti pulſu occultum caſtigare peccatum*? Rurſus oculos modeſtè demiſſos tantiſper contine, dum reus es. Certè eos ad cœlum attollere præ verecundia non audebat Publicanus, cœloſque dum non aſpicit, ad ſui miſericordiam penitus inflexit. Neque ſi corpori moleſta ſit tam humilis compoſitio, quidquam curandum eſt magnopere. Certe non abs re eſt, quin & rationi maximè eſt conſonum, carnem & ſanguinem, quæ criminum fuêre non fomenta tantum ſed & inſtrumenta, inſolentiæ ſuæ præmium ferre, humilemque vultum corpus gerere, ubi tota ſeſe conquirendæ gratiæ proſternet Anima. Anima ſe Iudici ſubjiciet, Domina inquam fiet ſupplex, & ſupplicem fieri pudebit ancillam? Hæc igitur ſit corporis compoſitio, quæ pœnitentem deceat: non quidem in ſuſpiria geſtuſue heteroclytos, & à communi hominum uſu abhorrentes contorta; ſed gravis, ſed modeſta, ſed verecunda, eaque quæ pœnitudinis ſeriæ præferat argumenta. Mentis verò ea debet eſſe conſtitutio, ut iſtud ratùm planèque ſibi propoſitum habeat, totam Conſcientiæ ſuæ rationem Iudici porrigere fide ſincera, & optima, nihilque ei ſubtrahere, quod ad legitimam criminis manifeſtationem à Chriſto requiri judicaverit. Hac mente ſi acceſſeris, evicta cauſſa eſt, & plana ſunt omnia, imò & ſi ritè peraguntur, admodum facilia.

D. Aug. ſerm. 8. de Verb. Dom.

Luc. 18. v. 13.

Mentis compoſitio qualis eſſe debeat.

15 Rideo enim ego hæreticorum inſanas voces, quibus Pœnitentiæ Sacramentum, in quo ſcelerum facienda eſt aperta declaratio, in invidiam vocare conantur: & ut perfidiæ ſuæ adulentur, vitiiſque,

Hæretici derident Confeſſionem

vitiiſque, quibus immerſi ſunt, palpum faciant, throno gratiæ faciunt convitium. Carnificinam dicunt eſſe animæ, ea exigi quæ præſtari non poſſunt. Etenim cauſſantur omnia prorſus enarranda eſſe peccata: quis autem inquiunt ea ingenio aut memoria humana poſſit complecti, quæ ad ſingula momenta committimus; & quæ indies ita agglomerantur & exereſcunt, ut tandem evoluto necdum anno, ſcientiam omnem & memoria humanam longè exſuperent? Quis itaque ea enumeret, quæ multitudine penè ſunt infinita? Et ut exponere ea quis velit ſeriò, quod tamen ei tempus, enarrandæ tam prolixæ anni elapſi hiſtoriæ, ſufficiet? Deinde quàm id pudendum eſt, & honeſtis auribus execrabile, occulta quæque prodere, eaque apud hominem proferre, quæ revelare prohibet ingenitus homini pudor? Audio quidem iſta hæreticæ contumaciæ obvelamenta: quæ ſanè cò prorumpit audaciæ, ut aut Chriſto, de Sacramento malè & præter rationem inſtituto, litem moveat & diem dicat; aut certè inſtitutum à Chriſto neget. Nolo huic argumento diutius immorari, neque Sacramenti veritatem, quam tota amplectitur Eccleſia, rationibus propugnare: hoc nunc inſtituti mei non'eſt. Iſtud, quod ad rem meam facit, Tridentini effatum veneror, quo liquidò inſolentiam hominum, ſacra omnia pro libitu arrodentium, condemnat. Ita ait. *Sed & impium eſt Confeſsionem, quæ hâc ratione fieri præcipitur, impoſsibilem dicere, aut carnificinam illam Conſcientiarum appellare. Conſtat enim nibil aliud in Eccleſiâ à pœnitentibus exigi, quàm ut poſtquam quiſque diligentiùs ſe excuſſerit, & Conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit. Reliqua autem peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in univerſum, eâdem Confeſsione incluſa eſſe intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus, ab occultis meis munda me Domine.*

Eſſe carnificinam & impoſſibilem, Et quare.

Impia in Chriſtum ſunt hac dicteria.

Trid. ſeſſ. 14. c. 5.

Condemnantur à Tridentino.

Videamus porrò quam bona fide heterodoxi garriant, impoſſibilem cùm dicunt Confeſſionem ex hoc imprimis capite, quòd dari non poſſit peccatorum omnium diſtincta recordatio: ita enim cauſatur Calvinus. *Hic cogitent lectores*, inquit, *quam poſsibile ſit ad rationem vocare totius anni acta, & quid ſingulis diebus peccarint, colligere: quando experientia unumquemque convincit, ubi ad veſperam excutienda ſunt unius tantùm diei delicta, memoriam con-*

Oſtenditur falſum eſſe tot eſſe hominum peccata, ut eorum impoſsibile ſit recordari.

Calvin. l. Inſt. c. 3. n. 17.

confundi: tanta ſe turba & varietas ingerit. Hanc eadem impudentia concludit; *Dicam in ſummâ qualis lex illa fuerit*, confitenndi nempè peccata omnia, *Primùm ſimpliciter eſt impoſſibilis. Itaque non niſi perdere, damnare, confundere, in ruinam & deſperationem conjicere poteſt.* Ita ille. Quid facies homini perdito, & in omnem audaciam projectiſſimo? errorem ex errore trahit, & tenebris quas ſibi miſer facit, miſerè obvolvitur. Quid enim? nec unius quidem diei peccata, humana memoria vult poſſe comprehendi; & quidem, ut ſibi fidem faciat, experientiam uniuſcujuſque convenit, & fidem obteſtatur. Credo ego hominem ſuo pede meriti velle univerſos. Atqui fidenter aſſeverant quotquot ſobriè ſapiunt, homines eſſe infinitos planè, ea ſanctitate conſpicuos, qui non dies tantùm, ſed annos integros traducunt tam innocuos, ut ne uno quidem peccato ſe contaminent, quod neceſſaria Confeſſionis ſit materia. Teſtantur hoc homines graviſſimi, ſæculis terrarumque ſpatijs maximè diſtincti: teſtatur id proxorum, ad quam inſulsè Calvinus appellat experientia, quæ ipſum pleno ore fronteque non perfricta, ſed innocenter explicata, mendacij arguit & convincit: teſtatur id denique Eccleſia univerſa. Et ſibi fidem præſtari vult vir unus, contra torrentem proborum omnium toto obnixus mentis impetu, tantùm ne non inſigniter ſit pervicax, & Eccleſiæ orthodoxæ rebellis?

Ibid. n. 18.

Error hic ex eo provenit, quòd falſo ſtatuat Calvinus nulla dari peccata venialia.

Scio ego unde ei tanta oborta ſit inſolentia. Errorem uti dixi ex errore elicuit. Infinita dixit eſſe peccata Confeſſioni ſubjicienda quæ ſint; quia nihil quidquam Calvino peccatum non eſt, & quidem mortale; cujus ſi merita expendantur non niſi inferni ignibus expiandum quod ſit. Audi hæreſiarcham. Primùm l. 2. Inſtit. c. 9. de peccatis ſtatuit, *Habeant filij Dei, omne peccatum mortale eſſe; quia eſt adverſus Dei legem rebellio, quæ ejus iram neceſſariò provocat; quia eſt legis prævaricatio, in quâ edictum eſt ſine exceptione judicium. Sanctorum delicta venialia eſſe, non ex ſuâpte naturâ, ſed quia ex Dei miſericordiâ veniam conſequuntur.* Ita ille. Itaque eam ſi non conſequuntur, æternis ignibus ob mendacium etiam minimum ſunt condemnandi. Ita eſt inquit Calvinus. Iam verò ſi quid peccatum ſit quæris, docet ſecundò, non peccari tantùm liberi arbitrii conſenſu & in peccatum prolapſu, ſed ipſis primò primis peccati motibus, id eſt, tentationibus, & titillationibus, quas perſentiſcere tantummodo, etiamſi fortiter iis reſiſtas,

17

Calvin l. 2. Inſt. c. 9. n. 59.

Secundò quod velit omnes tentationes, & motus primò primos eſſe peccata

Caluin. Inſtit. l. 2. c. 3. n. 10. ſiſtas, peccare eſt. Ita habet Inſtit. l. 2. c. 3. n. 10. Fatetur quidem D. Auguſtinum alia ſentire omnia, ſuam tamen ſententiam Auguſtino diſertè vult anteponi. En verba: *Auguſtinus*, inquit, *tum demum fieri Peccatum docet, ubi vel opus, vel conſenſus ad conceptionem vel apprehenſionem accedit; hoc eſt quando primæ appetitioni cedit voluntas. Nos autem.* Aſſurgite hîc quotquot eſtis toto orbe Chriſtiani; & oraculum, pro quo Auguſtini ſententia nugæ ſunt, ex ore Caluini excipite. *Nos autem*, inquit, *illud ipſum pro peccato habemus, quod aliquâ omninò cupiditate contra legem Dei homo titillatur. Imo ipſam pravitatem quæ ejuſmodi cupiditates nobis generat* (id eſt, concupiſcentiam atque animi affectiones) *aſſerimus eſſe peccatum. Docemus itaque in Sanctis, donec mortali corpore exuantur, ſemper eſſe peccatum; quia in illorum carne reſidet illa concupiſcendi pravitas, quæ cum rectitudine pugnat.* Quis ad hæc non exhorreſcat? itaque appetitiones omnes peccata ſunt, & quidem mortalia: minimam ſentire carnis petulantiam, aut in prava declinantem appetitum, etiamſi validiſſimè te opponas, mortale eſt: & Divus ipſe Paulus, cùm ei datus eſt ſtimulus carnis, peccato lethali involutus eſt; falſumque fuit Dei oraculum, cùm ad eos evadendos ter Dominum rogavit, eique reſponſum eſt *ſufficit tibi gratia mea.* Non enim ſuffecit gratia, ut ne Paulos ſtimulos carnis perſentiſceret: non ſuffecit igitur, ut ne mortaliter peccaret, cùm ſtimulis ejuſmodi titillari tantùm, ne dicam *colaphizari*, id eſt, urgeri & perurgeri, mortale admodùm ſit ſcelus. Verùm refellendis his ineptiis non immoremur, huc enim non tendit inſtituta oratio: aliud habeo præ manibus. Inquiro enim multitudinem illam peccatorum infinitam, quâ optimum quemque Caluinus vult involvi, etiam quotidie. Atque ut hanc plenè conficiat, eò tandem venit dementiæ, ut omnia omnino etiam proborum hominum opera, ſtatuat eſſe mortalia. Ita diſertè l. 3 Inſtit. c. 14. n. 9. *Habemus, nec unum à Sanctis exire opus, quod ſi in ſe cenſeatur, non mereatur juſtam opprobrij mercedem.* Et ne non ſatis clarè mentem ſuam explicuiſſe videatur, mox ſubjungit num. 10. *His fortiter inſiſtendum, nullum umquam fuiſſe pij hominis opus, quod ſi ſevero Dei judicio examinaretur, non eſſet damnabile.* Impietatem harum ſententiarum non examino, nec oſtendo: ipſa ſeſe falſitas manifeſtat.

Refutatur breviter hic error.

Calvinus ſtatuit omnia proborum hominum opera eſſe peccata.

Calu. Inſt. l. 3. c. 14. n. 9.

n. 10.

18 Hoc nunc ago. Quis, inquam, miretur modò, Calvinum Con-

SEXTVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Peccata commiſſa rite confiteri.

TRACTATUS XV.

DE SACRAMENTALI CONFESSIONE.

Adeamus ergo cum Fiducia ad thronum gratiæ, ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. *ad Heb.* 4. V. 16.

Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & juſtus (Deus) ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate, I. *Ioan.* 1. *v.*

Quare gratia peccatori facienda, hominibus à Chriſto ſit commiſſa. Qualis gratia in ſacro Pœnitentiæ tribunali præſtetur. Quid exigatur ut Confeſſio ſit legitima. Quomodo facienda peccatorum enarratio. Denique quo pacto ſuperanda omnis à confitente verecundia.

PROOEMIVM.

Non ſufficit de peccatis pœnitere.

NEquidquam excuſſa ſunt anteactæ vitæ ſcelera, nec quidquam ſeria pœnitudine animi retractata; niſi & ad hoc allaboret Conſcientia, ut eorum gratia ab offenſo Numine aliquando tandem auferatur. Si enim per procacem petulantiam favore paterno excidit puer, ſanè Pædagogi munus eſt, non tantùm in actu clien-

tis

tis ſui inquirere,eique fœditatem rei ponere ob oculos; allaborandum ei eſt pro viribus præterea, irato patri ut ſatisfiat, puero delicti veniam impetret. eumque benevolentiæ priſtinæ demum reſtituat. Hoc igitur ſextum officium eſt ejus quem Pædagogum nobis aſſignavit Deus,nempe Conſcientiæ: illius inquam munus eſt,ſcelerum,quæ negare non poteſt nec verò etiam excuſare, gratiam petere,infractamque tam indignè Patris optimi benevolentiam reſtaurare. Attende nunc, peccator, admirandam prorſus facilitatem offenſi Dei. Totum reconciliationis faciendæ negotium,ad homines ablegavit, eorumque, cauſam ſuam commiſit arbitrio, ne fortaſſe irati Numinis conſpectum fugias. Thronum gratiæ in terris erexit; ad quem tota gratiæ dandæ, amicitiæque componendæ, devoluta eſt juriſdictio. Huc igitur referenda eſt cauſſa, hic tota decidenda & componenda eſt lis. Inaudita autem cauſâ cùm nihil agatur legitimè, hoc nunc demum reſtat, ut ea fidaliter pro Curia ſpirituali recitetur, ſinceraque fiat criminum, quorum gratia facienda eſt, Confeſſio. Neque enim, ne in foro quidem humano,delictorum datur impunitas à Principe,niſi quorum in libello ſupplice facta eſt diſerta mentio. Iſtud igitur quo pacto à Conſcientia faciendum ſit; Confeſſio inquam qua ratione inſtituenda,ut ſit legitima, agendum eſt modò. Et primò quidem quanta ſit Throni gratiæ à Chriſto inſtituti juriſdictio, & quàm humanæ à Chriſto actum ſit, eam hominibus quòd commiſerit,exponemus. Deinde cùm Confeſſionem illam difficilem garriant hæretici, imò viribus humanis imparem,totum Confeſſionis faciendæ ordinem & ſtylum explicabimus: hoc modo calumnia impacta diluetur; patebitque omnibus quàm ſuave jugum à Chriſtó peccatori impoſitum,quod ſola hominum aut improbitas, aut ignorantia facit eſſe difficile,

ut ſcelerum habeatur gratia, facienda eſt legitima ſcelii Confeſſio.

non accumulat: multùm eſt ſcelerato quod detur vivere, licèt ei amicitiæ honorumùe gratia denegetur.

8 Deinde, iſtud etiam video in humanâ quæ à Senatu datur, ſcelerum impunitate potius quàm gratia, contigere; ut quamvis ea reo obveniat, pœnæque meritæ condonentur, labes tamen commiſſi criminis non penitus eradatur. Vt enim condonata ſit rebelli perduellionis injuria; id eſt, ut eam puniri non velit Rex? manet id tamen hominum memoriæ altè impreſſum, rebellem aliquando fuiſſe te; unde neſcio quæ, non auctorem tantùm, ſed & in ejus poſteros infamiæ derivantur reliquiæ. Quid, quòd & Rex ipſe etiamſi reo perquàm familiaris ante commiſſum ſcelus fuerit, non æquis adeò ut ante oculis aſpecturus ſit hominem, cui perfidia condonata vitæ gratiam fecit: neque novis eum evecturus ſit honoribus, neque ad ſecretiora adhibiturus conſilia, neque ſua cum ipſo tam fidenter uti ſolebat diviſurus ſit imperia? Et hæc quidem pro humana prudentia Regis agunt; & ſæpe meritò & conſultò: totaque quam præſtant reo gratia, ſceleris impunitate & ſupplicij meriti condonatione circumſcribitur. At hanc ſolùm extenditur Senatûs politici juriſdictio.

Nec tollit commiſſi ſceleris infamiam, nec Princeps ſat eſt gratioſum.

9 At verò longè alia eſt ſacri tribunalis auctoritas. Nunquam enim in eo ſcelerum, quantumvis immanium, impunitatem reus conſequitur, quin & in amicitiam cum Deo intimam, tenerrimoſque oſtenſi Patris admittatur amplexus: & ſic non vitæ tantùm ſed & familiaritatis eximiæ, amoriſque cujuſdam ſinceri gratia tribuitur. Non condonantur itaque ſcelera, niſi & nova peccatori infundatur Gratia: quæ quia gratum Deo, dignumque qui à tanto Numine diligatur hominem facit, Gratia dicitur ſanctificans: qua tandem pro ſacro hoc Tribunali imbutus, in eam ſubitò miſerrimus peccator aſſurgit dignitatem, animæque ſpeciem, ut qui mox fuerat odium Dei, nunc is ſit qui à Patre indulgentiſſimo, tenerrimè, & tamen jure optimo diligatur. Ita disertè juſtificationem omnem inſtitui docet Tridentinum; quam docet *non eſſe ſolam peccatorum remiſſionem, ſed & ſanctificationem & renovationem interrioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratiæ & donorum. Vnde homo ex injuſto fit juſtus, ex inimico amicus, ut ſit hæres ſecundum ſpem vitæ æternæ.* Quid clarius? Vtramque autem hanc Gratiam in hoc throno exhiberi ſolitam, expreſſiſſe videtur Paulus, cùm tam amice invitat, *ut adeamus thronum gra-*

In ſacro Tribunali non datur ſcelerum gratia, quin & detur gratia amicitiæ ſeu ſanctificans.

Trid ſeſſ. 6. c. 6.

Probatur ex D. Paulo.

AdHebr. 4. v. 16.

tia, amicitiæ tamen gratia non præſtatur, niſi admodum ſuperficientius & ſuſpectæ. Procul hoc à Deo, Diviniſque eſt moribus: ita gratiam peccati concedit peccatori, *ut omnium iniquitatum ejus non recordetur.* An ergo memoriâ excidere? aut Deus cujuſquam poteſt oblivisci? Minimè verò: phyſica in Deo non poteſt dari rerum oblivio ſed moralis. Quæ quidem in hoc eſt poſita, uti rectè Theologi id explanant, quòd ita poſthac cum hoc peccatore, quem gratiæ ſuæ reſtituit, acturus ſit Deus, ac ſi nullo umquam ſcelere fuiſſet implicitus: eaque amoris & benevolentiæ ſigna præbiturus, acſi numquam amicitiæ jura fuiſſent violata. Sic non recordari dicimur injuriæ, cùm ejus memoria amoribus priſtinis non officit, & officijs, amico debitis amicitiæque conſuetis non intercedit. Non recordatur modò ſcelerum à Petro & Magdalenâ quondam commiſſorum Deus: non quòd ea neſciat, ſed quòd amori, quô eos nunc complectitur, ne minimum quidem faciant vitium neque, minùs cæleſti gloria recreentur, quàm ſi numquam Divinam erga ſe benevolentiam, peccando interrupiſſent.

Quid ſit celerum oblivisci Deum.

11 Hæc cum ita ſint, taliſque cùm ſit ſcelerum impunitas quæ hic conceditur, ut & amicitiam offenſi Numinis involvat; neque fieri poſſit ut ſcelerum ſiamus immnnes, niſi & ad intimam Dei amicitiam admittamur, ſupremoſque in aula cæleſti honores conſequamur; unde & id ſit conſequens, ut memoria etiam ipſa commiſſorum ſcelerum obliteranda ſit penitus, neque ulla ex parte vertendum ſit vitio, aut ab ipſis Angelis ſit exprobrandum id quod amicitiæ divinæ & honoribus cæleſtibus viderint non obeſſe; profectò animis aſſurgite peccatores, agamus rem noſtram ubi agenda eſt. *Adeamus* inquam imperterritè *thronum gratiæ ut miſericordiam conſequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* In hoc throno juriſdictio eſt ampliſſima; gratia præſtatur maxima; & qui ei præſident, homines ſunt, peccatis obnoxij. Atque adeo ſunt judices admodum humani; ut qui nihil humani à ſe alienum cenſeant, quia ſentiunt.

Collectio argumentorum.

§. III.

Modus procedendi in hoc tribunali eſt, non defendere ſe, ſed accuſare. 12

Diverſitas ſtyli in hoc throno obſervandi exponitur.

VErùm antequam tam ſancta ſubeamus adita; iſtud adhuc generatim admonendus es peccator, alium pro hoc tribunali obſervari agendi ordinem; & ſtylum prorſus diverſum eſſe ab eo, qui paſſim in Senatibus politicis uſurpatur. Contentioſum enim non eſt quod adimus forum: ad gratiæ thronum proſternimur. In illo ut ſis innocens, omnibus viribus annitendum eſt, ut objectum crimen aut neges aut diluas: innocentiam oportet ut comprobes, accuſationeſque omnes à te ut amoliaris neceſſe eſt, ut innocens declareris. At verò in throno gratiæ ſic non agitur. Certè non contenditur de innocentia, ſed gratia exquiritur; ubi autem ſceleris gratia petitur, fatendum eſt ipſum ſcelus ingenuè; neque innocentiæ ſententiam feres, niſi te nocentem & quidem tuamet confeſſione comprobaveris: nullumque Confeſſionis factæ pretium feres, feres niſi quæcumque cauſſam tuam aggravare potuerint, planè & ſine fuco deprompſeris. *Novum profectò judicij genus* inquit D. Zeno, *in quo reus ſi excuſaverit crimen, damnabitur; abſolvitur, ſi fateatur. O magna poteſtas, magna perita, magna pietas Iudicis noſtri, à quo univerſi generis peccatores ut poſſint beatè vivere, puniri feſtinant.* Quis enim non credat velle puniri reum qui commiſſa à ſe crimina Iudici fatetur? Atqui ſi puniri non vis, tu partes actoris præoccupa, actionem contra te inſtitue, eamque ſi ritè peregeris, ſalua eſt res: tantò promptiùs innocentiam conſequeris, quo te evidentiùs nocentem oſtenderis; tantò uberior gratia præſtabitur, quantò ea te comprobaveris magis indignum. Omnium hæc SS. Patrum concors eſt ſententia. Vnum, ne in re vulgatiſſima, ſi plures afferam ſim faſtidio, Chryſoſtomum do hæc luculentius explicantem. *Ieſus* ut ſacræ tradunt paginæ, *prior accuſator eſt ſui. Prior,* inquit Sanctus Doctor, *hoc eſt ne expectes arguentem te, ne præſtoleris actorem: ipſe præveni & rape ſermonis principium, ut accuſatoris linguam obmuteſcere facias. In humanis*

Non defenditur hic crimen, ſed accuſatur, ab ipſo reo.

D. Zeno ſerm. 2. ad Neophytos.

D. Chryſoſt. ho. 4. in Gen.

humanis quidem judiciis, ſi quis hoc faceret, ut ante accuſationem crimina conſiteretur, quamvis apud humaniſſimum judicem, capitalem ſententiam omnino in caput ſuum accerſeret. At miſericordis Dei major eſt ineffabilis bonitas & clementia. Nam ſi adverſarium noſtrum prævertimus, Diabolum dico qui in die illâ ob faciem noſtram ſtabit, & jam in præſenti vitâ, antequam ad tribunal (nempe juſtitiæ) *ingrediamur, facinora confeſſi fuerimus, dicendique principium rapuerimus noſtri ipſorum facti accuſatores, in tantam miſericordiam provocabimus Dominum, ut non ſolùm nobis donet liberari à peccatis, ſed etiam in juſtorum catalogo numerari.*

Datur ratio cur ita prodendum ſit crimen.

13. En rurſum ex Chryſoſtomo miſericordiam, & ſimul amicitiæ gratiam conferri ſolitam in throno gratiæ, ſed fatentibus ſua crimina, non excuſantibus aut propugnantibus. Neque verò ſtylum hujus Curiæ tam ab alijs diverſum ego miror, cum ſit thronus in quo gratia conceditur. Non datur autem gratia niſi quæ petitur; nec peti cenſetur alia, quam illius criminis quod confiteris, & Principi exponis. Non igitur magis mirum eſt, exponenda & fatenda ſi dicam eſſe crimina ut gratiam obtineas, quàm ſi aſſeram petendam eſſe gratiam quam ſatagis obtinere; cum ipſa criminum confeſſio, ſit deſideratæ gratiæ poſtulatio, neque gratia umquam præſtetur niſi gratiam flagitanti.

§. IV.

Quâ corporis & mentis compoſitione inſtituenda ſit peccatorum Confeſſio. Calvinus eam dicit eſſe impoſſibilem ſed ex falſis hypotheſibus.

Corporis cõpoſitio ſit humilis, qualis pœnitentem decet.

14. HAc igitur officij à nobis præſtandi memoriâ muniti, edoctique nobis non defenſoris, ſed actoris potius, aut ut melius dicam, fatentis rei partes incumbere, adeamus tandem thronum gratiæ, ſed eâ mentis corporiſque compoſitione, quæ ſeriò pœnitentem deceat. Et quidem ſi de corporis conſtitutio ne quæritur, quæ qualiſue ſit adhibenda, facilis ſanè eſt reſponſio. Certè oculi deſultorij, elata ſupercilia, vultus projecti & neſcio quam ſpirantes arrogantiam, pœnitentis non ſunt habi-

Digitized by Google

tus. Sceleris conuictus es ô peccator hoſtis Dei, ſupplicij æterni reus; & in ipſo judicij inſtituendi articulo inſoleſces? Neque verò attendum eſt quem apud homines dignitatis locum obtineas, ſed quem apud Deum habere te, tu te ipſe fatearis. Rex ut ſis, aut Princeps, aut reipublicæ moderator; certè non hic aut Regem, aut Principem, aut virum dignitate excellentem acturus es, ſed reum & quidem ſupplicem. Abſint igitur nobilitatis auitæ faſtus, titulorum ceſſet memoria, dignitatum ſubſidat tumor: ad pedes Iudicis accidiſti, age itaque quod eſt ſupplicijs, eaque ſit oris totiuſque corporis compoſitio, quæ te reum arguat, verèque pœnitentem. Pectus tundere ne te pudeat: antiquus iſte eſt in Eccleſia mos, D. Auguſtino teſte, peccatoris ſua ſcelera deteſtantis. *Tundere autem pectus*, inquit, *quid eſt, niſi arguere quod latet in pectore, & evidenti pulſu occultum caſtigare peccatum*? Rurſus oculos modeſtè demiſſos tantiſper contine, dum reus es. Certè eos ad cœlum attollere præ verecundia non audebat Publicanus, cœloſque dum non aſpicit, ad ſui miſericordiam penitus inflexit. Neque ſi corpori moleſta ſit tam humilis compoſitio, quidquam curandum eſt magnopere. Certe non abs re eſt, quin & rationi maximè eſt conſonum, carnem & ſanguinem, quæ criminum fuêre non fomenta tantum ſed & inſtrumenta, inſolentiæ ſuæ præmium ferre, humilemque vultum corpus gerere, ubi tota ſeſe conquirendæ gratiæ proſternet Anima. Anima ſe Iudici ſubjiciet, Domina inquam fiet ſupplex, & ſupplicem fieri pudebit ancillam? Hæc igitur ſit corporis compoſitio, quæ pœnitentem deceat: non quidem in ſuſpiria geſtuſue heteroclyros, & à communi hominum uſu abhorrentes contorta; ſed gravis, ſed modeſta, ſed verecunda, eaque quæ pœnitudinis ſeriæ præferat argumenta. Mentis verò ea debet eſſe conſtitutio, ut iſtud ratùm planèque ſibi propoſitum habeat, totam Conſcientiæ ſuæ rationem Iudici porrigere fide ſincera & optima, nihilque ei ſubtrahere, quod ad legitimam criminis manifeſtationem à Chriſto requiri judicaverit. Hac mente ſi acceſſeris, evicta cauſſa eſt, & plana ſunt omnia, imò & ſi ritè peraguntur, admodum facilia.

D. Aug. ſerm. 8. de Verb. Dom.

Luc. 18. v. 13.

Mentis compoſitio qualis eſſe debeat.

Rideo enim ego hæreticorum inſanas voces, quibus Pœnitentiæ Sacramentum, in quo ſcelerum facienda eſt aperta declaratio, in invidiam vocare conantur: & ut perfidiæ ſuæ adulentur, 15

Hæretici decunt Confeſſionem

vitiiſque,

vitiiſque, quibus immerſi ſunt, palpum faciant, throno gratiæ faciunt convitium. Carnificinam dicunt eſſe animæ, ea exigi quæ præſtari non poſſunt. Etenim cauſſantur omnia prorſus enarranda eſſe peccata: quis autem inquiunt ea ingenio aut memoria humana poſſit complecti, quæ ad ſingula momenta committimus; & quæ indies ita agglomerantur & exereſcunt, ut tandem evoluto necdum anno, ſcientiam omnem & memoria humanam longè exſuperent? Quis itaque ea enumeret, quæ multitudine penè ſunt infinita? Et ut exponere ea quis velit ſeriò, quod tamen ei tempus, enarrandæ tam prolixæ anni elapſi hiſtoriæ, ſufficiet? Deinde quàm id pudendum eſt, & honeſtis auribus execrabile, occulta quæque prodere, eaque apud hominem proferre, quæ revelare prohibet ingenitus homini pudor? Audio quidem iſta hæreticæ contumaciæ obvelamenta: quæ ſanè cò prorumpit audaciæ, ut aut Chriſto, de Sacramento malè & præter rationem inſtituto, litem moveat & diem dicat; aut certè inſtitutum à Chriſto neget. Nolo huic argumento diutius immorari, neque Sacramenti veritatem, quam tota amplectitur Eccleſia, rationibus propugnare: hoc nunc inſtituti mei non eſt. Iſtud, quod ad rem meam facit, Tridentini effatum veneror, quo liquidò inſolentiam hominum, ſacra omnia pro libitu arrodentium, condemnat. Ita ait. *Sed & impium eſt Confeſſionem, quæ hâc ratione fieri præcipitur, impoſſibilem dicere, aut carnificinam illam Conſcientiarum appellare. Conſtat enim nihil aliud in Eccleſiâ à pœnitentibus exigi, quàm ut poſtquam quiſque diligentiùs ſe excuſſerit, & Conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit. Reliqua autem peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in univerſum, eâdem Confeſſione incluſa eſſe intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus, ab occultis meis munda me Domine.*

Eſſe carnificinam & impoſſibilem, & quare.

Impia in Chriſtum ſunt hæc dicterna.

Trid. ſeſſ. 14. c. 5.

Condemnantur à Tridentino.

Videamus porrò quam bona fide heterodoxi garriant, impoſſibilem cùm dicunt Confeſſionem ex hoc imprimis capite, quòd dari non poſſit peccatorum omnium diſtincta recordatio: ita enim cauſatur Calvinus. *Hic cogitent lectores*, inquit, *quam poſſibile ſit ad rationem vocare totius anni acta, & quid ſingulis diebus peccarint, colligere: quando experientia unumquemque convincit, ubi ad veſperam excutienda ſunt unius tantùm diei delicta, memoriam con-*

Oſtenditur falſum eſſe tot eſſe hominum peccata, ut eorum impoſſibile ſit recordari.

Calvin. l. Inſt. c. 3. 4. n. 17.

confundi: tanta ſe turba & varietas ingerit. Hanc eadem impudentia concludit; *Dicam in ſummâ qualis lex illa fuerit*, confitenndi nempè peccata omnia, *Primùm ſimpliciter eſt impoſſibilis. Itaque non niſi perdere, damnare, confundere, in ruinam & deſperationem conjicere poteſt.* Ita ille. Quid facies homini perdito, & in omnem audaciam projectiſſimo? errorem ex errore trahit, & tenebris quas ſibi miſer facit, miſerè obvolvitur. Quid enim? nec unius quidem diei peccata, humana memoria vult poſſe comprehendi; & quidem, ut ſibi fidem faciat, experientiam uniuſcujuſque convenit, & fidem obteſtatur. Credo ego hominem ſuo pede meriti velle univerſos. Atqui fidenter aſſeverant quotquot ſobriè ſapiunt, homines eſſe infinitos planè, ea ſanctitate conſpicuos, qui non dies tantùm, ſed annos integros traducunt tam innocuos, ut ne uno quidem peccato ſe contaminent, quod neceſſaria Confeſſionis ſit materia. Teſtantur hoc homines graviſſimi, ſæculis terrarumque ſpatijs maximè diſtincti: teſtatur id proxorum, ad quam inſulsè Calvinus appellat experientia. quæ ipſum pleno ore fronteque non perfricta, ſed innocenter explicata, mendacij arguit & convincit: teſtatur id denique Eccleſia univerſa. Et ſibi fidem præſtari vult vir unus, contra torrentem proborum omnium toto obnixus mentis impetu, tantùm ne non inſigniter ſit pervicax, & Eccleſiæ orthodoxæ rebellis?

Ibid. n. 18.

Error hic ex eo provenit, quòd falsò ſtatuat Calvinus nulla dari peccata venialia.

Scio ego unde ei tanta oborta ſit inſolentia. Errorem uti dixi ex 17
errore elicuit. Infinita dixit eſſe peccata Confeſſioni ſubjicienda quæ ſint; quia nihil quidquam Calvino peccatum non eſt, & quidem mortale; cujus ſi merita expendantur non niſi inferni ignibus expiandum quod ſit. Audi hæreſiarcham. Primùm l. 2. Inſtit. c. 9. de peccatis ſtatuit. *Habeant filij Dei, omne peccatum mortale eſſe; quia eſt adverſus Dei legem rebellio, quæ ejus iram neceſſariò provocat; quia eſt legis prævaricatio, in quâ edictum eſt ſine exceptione judicium. Sanctorum delicta venialia eſſe, non ex ſuâpte naturâ, ſed quia ex Dei miſericordiâ veniam conſequuntur.* Ita ille. Itaque eam ſi non conſequuntur, æternis ignibus ob mendacium etiam minimum ſunt condemnandi. Ita eſt inquit Calvinus. Iam verò ſi quid peccatum ſit quæris, docet ſecundò, non peccari tantùm liberi arbitrii conſenſu & in peccatum prolapſu, ſed ipſis primò primis peccati motibus, id eſt, tentationibus, & titillationibus, quas perſentiſcere tantummodo, etiamſi fortiter iis reſiſtas,

Calvin l. 2. Inſt. c. 9. n. 59.

Secundò quod velit omnes tentationes, & motus primò primos eſſe peccata

Caluin. Inſtit.l.2. c.3.n.10. ſiſtas, peccare eſt. Ita habet Inſtit. l. 2. c. 3. n. 10. Fatetur quidem D. Auguſtinum alia ſentire omnia, ſuam tamen ſententiam Auguſtino diſertè vult anteponi. En verba : *Auguſtinus*, inquit, *tum demum fieri Peccatum docet, ubi vel opus, vel conſenſus ad conceptionem vel apprehenſionem accedit; hoc eſt quando primæ appetitioni cedit voluntas. Nos autem.* Aſſurgite hìc quotquot eſtis toto orbe Chriſtiani; & oraculum, pro quo Auguſtini ſententia nugæ ſunt, ex ore Caluini excipite. *Nos autem*, inquit, *illud ipſum pro peccato habemus, quod aliquâ omninò cupiditate contra legem Dei homo titillatur. Imo ipſam pravitatem quæ ejuſmodi cupiditates nobis generat* (id eſt, concupiſcentiam atque animi affectiones) *aſſerimus eſſe peccatum. Docemus itaque in Sanctis, donec mortali corpore exuantur, ſemper eſſe peccatum; quia in illorum carne reſidet illa concupiſcendi pravitas, quæ cum rectitudine pugnat.* Quis ad hæc non exhorreſcat? itaque appetitiones omnes peccata ſunt, & quidem mortalia: minimam ſentire carnis petulantiam, aut in prava declinantem appetitum, etiamſi validiſſimè te opponas, mortale eſt: & Divus ipſe Paulus, cùm ei datus eſt ſtimulus carnis, peccato lethali involutus eſt; falſumque fuit Dei oraculum, cùm ad eos evadendos ter Dominum rogavit, eique reſponſum eſt *ſufficit tibi gratia mea.* Non enim ſuffecit gratia, ut ne Paulus ſtimulos carnis perſentiſceret: non ſuffecit igitur, ut ne mortaliter peccaret, cùm ſtimulis ejuſmodi titillari tantùm, ne dicam *colaphizari*, id eſt, urgeri & perurgeri, mortale admodùm ſit ſcelus. *Refutatur breviter hic error.* Verùm refellendis his ineptiis non immoremur, huc enim non tendit inſtituta oratio: aliud habeo præ manibus. Inquiro enim multitudinem illam peccatorum infinitam, quâ optimum quemque Caluinus vult involvi, etiam quotidie. Atque ut hanc plenè conficiat, eò tandem venit dementiæ, ut omnia omnino etiam proborum hominum opera, ſtatuat eſſe mortalia. *Calvinus ſtatuit omnia proborum hominum opera eſſe peccata.* Ita diſertè l. 3 Inſtit. c. 14. n. 9. *Habemus, nec unum à Sanctis exire opus, quod ſi in ſe cenſeatur, non mereatur juſtam opprobrii mercedem.* Et ne non ſatis clarè mentem ſuam explicuiſſe videatur, mox ſubjungit num. 10. *Hic fortiter inſiſtendum, nullum umquam fuiſſe pii hominis opus, quod ſi ſevero Dei judicio examinaretur, non eſſet damnabile.* Impietatem harum ſententiarum non examino, nec oſtendo: ipſa ſeſe falſitas manifeſtat. Calu. Inſt.l.3.c.14.n.9. n. 10.

18 Hoc nunc ago. Quis, inquam, miretur modò, Calvinum Con-

Ex his falſis hypotheſibus Confeſſio omnium peccatorum impoſſibilis.

feſſionem impoſſibilem eſſe adſtruere, infinita quòd ſit ſcelerum multitudo, quæ pœnitentis memoriam longè excedat? At infinitudinem illam quis invexit, niſi mera fingendi libido? Profectò ſi verum eſt, omnes omnino concupiſcentiæ titillationes & impertigines peccata eſſe, & quidem mortalia; rurſus omnino proborum opera, hoc eſt actiones etiam naturales, affectiones, deſideria, cogitationes denique omnes, ſcelera eſſe & rurſus mortalia, cum natura ſua non dentur venialia; fateor Confeſſionem inſtitui non poſſe quæ peccata omnia complectatur. At quis orthodoxus docuit hæc omnia paſſim eſſe ſcelera? & quis omnia ſic docuit explicanda, ut ne unum quidem integritati Confeſſionis materiali detrahatur? Hæreticorum commenta hæc ſunt, errorem alterum ex altero trahentium ut ſic catenam conficiant qua ſeſe irretiant, & ignorantium mentes ſibi devinciant. Falſa affingunt ſaluberrimo Sacramento, ut in invidiam trahant à Chriſto inſtituta peccatorum remedia, ab iiſque peccatores deterreant, dum perſuadent eſſe adynata. Ablegatis itaque ad Genevæ ſtagna & paludes hiſce figmentis, quid ab Eccleſia ad inſtituendam legitimè Confeſſionem requiratur, videamus porrò: iſtud illicò perſpecturi, quàm facilis, & humanæ infirmitati quàm accommoda ſit hæc medicina, quam ſola aut animi perverſitas, aut certè ignorantia facit eſſe difficilem.

§. V.

Exponitur quid ad ſubſtantiam bonæ Confeſſionis requiratur; eamque impoſſibilem non eſſe, eâdem operâ contra hæreticos demonſtratur.

Omnia mortalia peccata in Confeſſione aperienda eſſe probatur primò. Secundò

ATque iſtud imprimis ſtatuendum eſt, omnium prorſus quorum ſibi mens eſt conſcia, peccatorum mortalium faciendam eſſe integram in hoc tribunali Confeſſionem, neque quidquam prudenter reticeri poſſe. *Primò* quidem, quia thronus gratiæ eſt, uti dixiſſe me memini: gratia autem aut impunitas ſceleri non datur, niſi quæ petitur: non petitur verò gratia crimini, quod à reo non exponitur. *Secundò*, quia tota tribunalis hujus juriſdictio, hominibus tamquam Chriſti Vicariis demandata cùm ſit, manifeſtum eſt id illis incumbere, ut non pro ſuo libitu, 19 Hic. §. 1.

ſed

ſed pro rei gravitate & juſtitia, gratiam reo impertiant. Ac proinde ſtatuit Tridentinum, neceſſariò *omnia ad eos mortalia crimina eſſe deferenda. Conſtat enim Sacerdotes judicium hoc incognitâ cauſſâ exercere non potuiſſe, ſi in genere dumtaxat, & non potiùs in ſpecie ac ſigillatim, ſua ipſi peccata declaraſſent*, unde legitimè conſtare poſſit, cujus rei, reo facta ſit gratia, & quantum à Deo beneficium acceperit. *Tertio*, cùm, ut paullò antè dixi, numquam ulli peccato fiat gratia impunitatis, quin & gratia ſanctificans, & perfecta, non reconciliatio tantùm, ſed & amicitia cum Deo ineatur; evidens nunc eſt, omnia omnino peccatori condonanda eſſe ſcelera, unum dum remittitur: ne uno eodemque tempore amicus ſit atque hoſtis Dei. Omnia itaque remitti cùm debeant ſcelera, ut condonentur ſingula; non condonentur autem quæ non exponuntur, evidens fit exponenda omnia. *Quartò* denique, cùm non judicialis tantùm, ſed & medicinalis ſit tota hæc actio, liquidò rurſus conſtat, omnia penitus animæ vulnera, morbos atque ulcera apertè eſſe detegenda. *Qui verò ſecùs faxint*, inquit Tridentinum, *& ſcienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati remittendum proponunt*, quantumvis reliqua proponant omnia. *Si enim erubeſcat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat.* Neque etiam cenſendus eſt animæ ſuæ ſanitatem, & vitam multùm exoptare, qui non vult integram. Omnia itaque, & quidem occultiſſima vulnera detegenda ſunt, ut ſincera fiat animæ medicina.

Trid. ſeſſ. 14. c. 5. — Hic n. 9. — *Tertiò.* — *Quartò.* — Trid. ib.

20 Verùm, quamvis accuratiſſimam ſcelerum Confeſſionem requirat inſtitutus à Chriſto thronus gratiæ, non tamen multitudinem criminum reus exhorreat, neque ſibi perſuadeat eâ obruendum ſe. Multò autem minùs impoſſibilem dicat ejuſmodi Confeſſionem, aut carnificinam appellet, inquit Concilium: *Conſtat enim nihil aliud in Eccleſiâ à pœnitentibus exigi, quàm ut poſtquam diligentiùs ſe excuſſerit, & Conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit. Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in univerſum, eâdem Confeſſione incluſa eſſe intelligantur.* En legis, quam atrocem & crudelem vociferantur hæretici, divinum, humanæque imbecillitati accomodum temperamentum.

Decretum Concilij Tridentini Confeſſionem ſpectans. — Trid. ib.

cui nihil admodum eſt quòd ſe humana ratio protervè opponat, aut peccatorum exponendorum multitudine obruendum ſeſe pœnitens ex vano ſuſpicetur.

Venialia non ſunt neceſſaria materia Confeſſionis.

21 Exinde enim conſtat, nulla peccata venialia, neceſſariam eſſe Sacramenti hujus materiam. Quòd etiam diſertè Concilium hiſce verbis docet. *Nam venialia quibus à gratiâ Dei non excludimur* (en apertam Calviniani dogmatis condemnationem) *& in quæ frequentiùs labimur, quamquam rectè & utiliter, citraque omnem præſumptionem in Confeſſione dicantur, quod piorum hominum uſus demonſtrat; taceri tamen citra culpam, multiſque aliis remediis expiari poſſunt.* Ex quibus iſtud nunc patet, non admodum ſollicitè in venialia peccata inquirendum eſſe, neque anxiè, ne elabantur, infigenda memoriæ. Nam ſi ea non tenemur lege ulla in Confeſſione exponere, nulla etiam incumbit ea inveſtigandi neceſſitas. *Deinde* quamvis piè de iis ſe accuſet reus, non tamen multum inſumat operæ, ut exponat omnia: nam prætérquam quòd id fieri omnino non poſſit, nihil tamen de Confeſſionis ſinceritate diſcedet, ſi non confiteatur ſingula. *Tertiò*, denique ſi dum in venialia inquirit, animum ſibi perturbari pertentiſcit, aut ſollicitudine nimia perveſtigandi ſingula, aut anxietate judicii ferendi, aut alia quacumque capitis defatigatione fatiſcere, tum ſanè utiliſſimum eſt curam hanc deponere, examen abrumpere, eaque patefacere tantummodò, quæ citra omnem moleſtiam memoriæ occurrerint. Sic rectè ſtabit Confeſſioni debitus valor, & fructus exoptatus Sacramento. Trid. ibid.

Quomodo examinanda ſint venialia in ordine ad Confeſſionem.

Non examinanda venialia, ſi animus perturbetur, aut defatigetur, &c.

22 De mortalibus autem peccatis ſi agamus, tum verò peto ego, an homines frugi, pietatiſque utcumque amantes (his enim præcipuè hæc ſcribimus) tam frequentia paſſim committant ſcelera, ut eorum numero, ea dum indagant, obruantur? Certè hæc nemo mihi, niſi inſanire libeat, unquam perſuaſerit: nimis alta, tam ponderis res, in tam teneris mentibus infigit veſtigia, quàm ut tam facile queant oblivione obliterari. Oſtendent ea ſe, etiam invitis, & utcumque diſſimulantibus. His igitur non erit admodum difficile omnia, quibus mortaliter Deum offenderint, explicare. Nimis fidelem habent Conſcientiam, quàm ut ſibi quidquam per incuriam, in tanti momenti re patiantur elabi. Non igitur hac in parte ſint anxii: aperiet ſe aut ſua ſponte, aut minimo

Qui rarò ... ſcelerum conſcii ſunt, ... mortalium ... vix ... obliviſcuntur.

minimo appoſito ſtudio, quod latet ulcus, ubi tanta eſt aperiendi lubentia.

23 Quod ſi tamen quis in omnia projectus ſcelera vitam egerit, omnique ſalutis abjectâ cura, per multos jam annos vitiis inſenuerit, & nulla aut recti, aut pudoris, aut Dei reverentia in omne per ſummam impudentiam ſeſe nefas dederit; fateor huic homini tam projecto & perdito, difficile fore admodum ſingulorum meminiſſe, quorum tanta eſt copia, & quæ, quia ſic quaſi per contemptum ſunt patrata, nullam omnino aut certè valde tenuem ſui memoriam reliquere. Ne tamen de integritate Confeſſionis deſperet, ſi bona fide agat, omniaque, prout poteſt explicare ſtat, erit; nam ſi Confeſſionem materialiter integram inſtituere non poteſt, poteſt tamen formaliter abſolutam. Hoc eſt, quamvis ob ingentem peccatorum longo uſu & tempore aggeſtorum multitudinem, fieri fortaſſe non poſſit, ut omnem ſcelerum materiam exhauriat, ſic ut nullum prorſus ſit quod non explicet; poteſt tamen ea patefacere, quæ in præſentiarum, dum ſacer gratiæ adeundus eſt thronus, poſt diligentem excuſſionem memoriæ occurrerint. Atqui nihil ulterius requiri diſerte docet Tridentinum, uti jam vidimus n. o. Quid ergo cavillos hîc quærunt hæretici? quid nobis impoſſibilem legem obtrudi putidè criminantur? An quiſquam ſanæ mentis dixerit, ea exponere verbis me non poſſe, quæ reipſa occurrunt memoriæ? quid igitur garriunt, quid invidiam Sacramento creant meris falſimoniis?

Qui diu peccatis aſſuevit, confiteatur ea quorum tum recordatur.

Adde, quòd, uti rurſus clarè tradit Concilium, *reliqua peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in univerſum, eâdem confeſſione incluſa eſſe intelligantur*; ac proinde cum iis quæ ritè ſunt

24 expoſita, etiam virtute clavium condonata. An benignior reo potuit offerri conditio? Atqui exinde conſequitur, Confeſſione ritè peracta, nullum prorſus pœnitenti, in præteritam vitam inquirendi ulterius onus incumbere. Non enim aut quæſtor ullus, aut etiam debitor, poſtquam aut ille Reipublicæ & Principi, aut hic creditori rationes accepti & expenſi æris expoſuit fide ſincera & optima, eæque à Principe aut creditore ſubſcriptæ fuerint, ſic ut exinde conſter datis rationibus eos penitus acquieviſſe; non inquam ulla iis ſupereſt obligatio, rem omnem ordiri ab ovo, ſyngraphas rurſus diſcutere, ſingula debita ad calculos

Et reliqua quæ quis bonâ fide omiſit peccata, etiam cō-donantur.

Neque amplius ea ſunt inveſtiganda. Exponitur ſimili.

revocare. Intolerabile id eſſet profectò onus, neque humano commercio ullatenus accommodum. Deponat ſanè curam inutilem, & quæ non exigitur; ſufficit quæ data eſt ratio & tranſacta legitimè; neque enim aliam, quàm quæ adhibita eſt, diligentiam requirit Princeps, aut ratione bona poteſt exigere. Si quid interim imprudenter erratum eſt, condonatur utrimque. Et hæc quidem tranſactionis natura eſt; hoc certè eſt rationes concludere iiſque finem facere, ne numquam rerum agendarum finis ſit. An igitur accepti expenſique commentaria numquam tenetur poſthac inſpicere, ut errorem fortè commiſſum inveſtiget? Minimè gentium. Occludat ea ſanè, occluſiſque placidè indormiat. Quòd ſi tamen ſine ullo ſtudio rem indaganti, ſyngrapha aliqua debitumve occurrerit in rationes datas deductum quod non ſit, unde tamen in ære Principis ſeſe adhuc eſſe certò liquidòque cognoverit, ſanè eam in rationes primo tempore dandas, conjiciat; neque, cùm fide bona rem agi perſpexerit, Princeps aut creditor humanus errori commiſſo quidquam ſuccenſebit. Ita age peccator, & pacata ſunt omnia. Si quidquam à te ſcelerum bona fide omiſſum fuit, eadem quam ſincera mente inſtituiſti Confeſſione incluſum & condonatum eſſe intellige. Humaniſſimum habemus & Principem & creditorem. Nil ultra exigit, neque novum à te peccatorum examen vult inſtitui, ne duriſſimum tibi jugum incutiat, qui non niſi ſuave admodum ſeſe hominum cervicibus impoſuiſſe gloriatur. Igitur præteritis eruderandis, & ad novum calculum revocandis prorſus abſtine: modò ea ſis mente, ut ſi caſu aliquo, nulloque adhibito ſtudio quidquam in mentem venerit, quod certò & non dubiè à te commiſſum ſit, nec tamen expoſitum, proxima iſtud Confeſſione ſis aperturus. Vive interim ſecurus bene peractâ re; & cùm indirectè condonatum id jam ſit, non eſt quod illico rurſus ad Confeſſionis tribunal præter conſuetum ordinem accurras; ſufficiet peccatum iſtud confiteri tùm, cùm aliorum ſcelerum, aut voluntaria, aut præcepta fiet Confeſſio. Quid hîc rurſus eſt impoſſibile? imò quid ex diverſo non eſt omnino placidum, & rationi humaniſque moribus prorſus conſentaneum? poteratne benignior exigi ſcelerum Confeſſio?

Sed ſi fortè occurrerint, non ſtatim, ſed proxima confeſſione exponenda.

Neque quiſquam hîc mihi importunus oggerat, diligentem quam Tridentinum exigit criminum diſcuſſionem & examen, 25

Diligen- [illegible]

carnificinam

carnificinam eſſe; diligentiam hanc eſſe prorſus intolerabilem, utpote de qua præſtita, nemo ſibi poſſit fidem facere, reique bene tranſactæ præſtare fiduciam: hæc enim à me Tract. 11. §. 2. & §. 6. regula 1. & 2. complanata ſunt: oſtenſumque moralem, id eſt humanis moribus *uſitatam* & *accommodam* inquiſitionem requiri tantummodo. Eam autem *uſitatam* dicimus, quam viri prudentes, in aliis rebus alicujus momenti indagandis, ſolent impendere: humanis autem moribus *accommodam* appellamus, quæ ſine ingenti capitis perturbatione, atque animæ totius defatigatione, placidè fit & tranquillè; denique ſi ea ſit, cui meritò prudens debeat acquieſcere. Cardinalis Lugo eam ſolummodo docet adhibendam eſſe diſcuſſioni diligentiam, quæ Pœnitentiæ Sacramentum in invidiam non trahat, illudque Pœnitenti ſeriò agenti non reddat odioſum. Moralis hic inquirendi modus in quo conſiſtat, rectè id exponit Melchior Canus. *Verbi gratia*, inquit, *ſi ego adhibui aliquam diligentiam, & per parvam ulteriorem probabiliter exiſtimo aliqua mortalia fore in memoriam revocanda, teneor ulteriùs inquirere. Quòd ſi putem nullum aliud peccatum venturum in mentem, niſi forte ingenti quadam diſcuſſione, & magni temporis inquiſitione, non oportet eſſe ſollicitum: ſatis nempe eſt illa mediocris, & humana diligentia.* Ita ille. Vnde iſtud rectè arguas, multò minus de diligentia adhibita debere eſſe ſollicitum eum, qui poſtquam animæ ſinus omnes eſt rimatus, ita ſecum ſtatuit, nihil admodum ei venturum in mentem, quantumcumque tum de rebus à ſe peractis cogitet. Quæſo an iſthæc diligentia humanas vires ſuperat, aut pœnitentis carnificina ullo jure eſt appellanda?

examen peccatorum ſufficit.

Quæ diligentia dicatur moralis.

Lugo. de Pœnit. diſp. 16. ſect. 14.

Canus Relectione de pœnit. parte 6.

26 Quòd ſi verò, carnificinæ huic ſtabiliendæ afferas incertitudinem qua ſæpe diſtinetur animus, dum firmum fixumque de rebus à ſe peractis judicium nequit ferre, & ſic dubitationibus miſerè intricatur; huic ſanè incommodo jam à nobis obviam itum eſt ſatis. Juverit tamen dicta compendio repetere, & Confeſſioni faciendæ applicare.

1 *Atque imprimis iſtud ſtatuimus, inter id quod Probabile eſt & Dubium, magnum omnino eſſe, quin & immane diſcrimen: quod quidem Tract. 6. num. 2 & ſeq. rurſus Tract. 11. num. 51. luculentè ſatis explicuimus. Vnde iſtud planum fecimus ibidem num. 52. eum qui probabili ratione poteſt decernere, ſeſe

Qui probabiliter ſtatuit ſe non peccaſſe, non poteſt ea confiteri.

Hic Trac 6. n. 2. & ſeq. Trac 11. n. 51.

aut

aut non egiſſe id quod peccatum ſit; aut in eo quod egit, non peccaſſe; aut ſi certus de actione & ſcelere fuerit, tamen probabilitatione ſtatuit, crimen aliquando ſe fuiſſe confeſſum; hæc inquam ſi poteſt eo modo decernere, etiam debere ſe ab omni crimine innocentem declarare. Fuse id oſtenſum eſt ſuperiùs. Vnde id conſequitur neque debere, neque poſſe, in Exomologeſi, ſeſe criminis nocentem accuſare.

Quod ſi verò nullum, ne probabile quidem pro parte alterutrâ judicium ferre poſſit, ſed dubia utrimque mens hæſerit, tum rurſus diſcriminanda eſt dubitatio. Nam aut certus eſſe potes de perpetrato à te ſcelere, dubius verò an id aliquando in Confeſſione expoſueris; aut ſanè de ipſo crimine poteſt eſſe dubitatio, an id verè commiſſum ſit. 2

Certus de peccato, dubius an confeſſus ſit, tenetur id confiteri.

Et ſi de ſcelere quidem conſtet, dubitas autem an Exomologeſi factâ fuerit expiatum, tum ſane diximus Tract. 6. num. 38. Confeſſionem ſine ullo dubio inſtituendam. Certum enim cùm ſit debitum, ſatis conſtat illi dubiâ ſolutione minime ſatisfieri. 3 Hic Trac 6. n. 38.

Dubius an fecerit id cui certò annexum eſt peccatum, debet deponere dubium, & ſtatuere non feciſſe.

Si autem de peccato ipſo dubitatur, id quidem iterum diſtinguendum eſt. Nam aut dubium incidit, an actio illa à te fuerit aliquando exercita, cui, ſi ſit præſtita, dubium non eſt annexum eſſe peccatum; v. g. perjurium; quod quidem conſtat ſine ſcelere numquam præſtari; dubitas autem an id præſtiteris. Et tunc quidem dictum eſt ibidem num. 53. & ſeq. non tantùm poſſe, ſed & debere Conſcientiam criminis ſe abſolvere. Vnde iſtud ſequitur ne quidem poſſe dubitantem, ſe de ſic dubio ſcelere accuſare, cùm oſtenſum ſit debere abſolvere, & pro innocentiâ ſuâ dicere ſententiam. Ad hoc ergo conniti debet, & dubitationem animo eximat. 4 Ibid n. 53 & ſeq.

Qui ſolet tentationibus reſiſtere, ſi dubitat an certæ cuidam non conſenſerit non poteſt illud confiteri.

Sin verò conſtat ſeſe actionem aliquam exhibuiſſe, quæ & ſine ſcelere & cum ſcelere poteſt committi, dubitat autem animus an ſcelere ſeſe impl cuerit, tum tandem ad præſumptionis regulam recurrendum eſſe ſtatuimus ibidem num. 51. & ſeq & ſi quidem is ſis, qui peccata actionibus ejuſcemodi intercurrentia ſolitus es evitare, liquidò ſtatue, ſine dubio non peccaſſe te. Hinc qui ſolitus impudicitiam omnem exhorreſcere, ejuſque primis inſtigationibus validè reſiſtere, dubitat an cuidam obortæ impetigini conſenſerit, ſtatuat certò, conſenſum omnem fuiſſe denegatum: præſumptio enim habetur ex conſuetis, & ſeſe à Con- 5 Ibid. n. 51 & ſeq.

feſſionis

feſſionis onere liquidò abſolvat.

6 Ex adverſo aûtem, ſi quis facilè ſeſe abripi, & paſſim videat ſceleribus implicari; neque adeo peccandi pericula ſolitus ſit evitare, ut ea quinimo ſtudioſè quærere communis ei ſit mos, tum ſanè ſtatuat ſe peccaſſe actione ea de qua dubitat, actumque confiteatur.

Qui ſolet tentationibus conſentire, & dubitat an conſenſerit, ſtatuat ſe conſenſiſſe, & confiteatur.

7 Tandem, quòd ſi præ mentis imbecillitate & judicii impotentia, ex regulis jam traditis dubitationem animus non poteſt deponere, tum certè dubia peccata judicarem eſſe aperienda ut dubia; non alia inductus ratione, quàm quòd ita ferat communis praxis & piorum hominum conſuetudo. Atque hæc quidem de dubiis.

Qui dubium non poteſt deponere confiteatur ambiguum.

27 Certa verò & in comperto cùm ſunt ſcelera, tum quidem ſic ſtatuit Tridentinum, *non in genere dumtaxat, ſed in ſpecie ac ſigillatim peccata declaranda.* Sed neque hîc quidquam eſt moleſtiæ, quæ facilè ſuperari non poſſit. Nam quamuis ſubtilior videatur peccatorum ea diſtinctio, qua ſingula ad ſuas ſpecies revocantur, quàm ut ea ab ignaris hominibus in ſua membra metaphyſicè poſſit diſpeſci; iſtud ſatis conſtat, tam exactam ſpecierum omnium ſcientiam pro exomologeſi ritè inſtituendâ minimè requiri; vulgarem ſufficere nótamq; paſſim omnibus criminum differentiam. Qualis ea ſit, & unde deſumenda, exactè à P. Franciſco Suarez exponitur. *Rurſus*, inquit, *non obſtat difficultas quæ eſſe ſolet in diſcernendis ſpeciebus mortalibus: nam etiam ſufficit quòd regulariter nota ſint, ſaltem vulgari quodam modo per diverſitatem præceptorum, & rerum ſeu materiarum circa quas peccatur, vel etiam virtutum quibus peccata opponuntur. Et deinde Confeſſoris ſcientia & diligentia debet in hoc ſupplere ignorantiam pœnitentis. Ac denique ſi facta morali diligentia, aliquid ignoratum fuerit, & eâ ratione prætermiſſum, illud non obſtabit valori Confeſſionis & Sacramenti.* En totam quæ hac in parte occurrere poterat difficultatem, à ſummo Theologo clarè deterſam.

Trid. ſeſſ. 14. c. 5.

Suar. in 3 Part to. 3 Diſp. 22. ſect. 2. aſſert. 1.

Qualis ſcientia requiratur, ut peccata in ſuas ſpecies diſtinguantur.

28 Minorem habet peccatorum numerus ſigillatim explicandus. Nam ſi in comperto ſit pœnitenti quoties peccarit, facile eſt numerum exponere. Si vero id tam exactè non recordetur, ſufficit ut eum dicat numerum, qui ad verum proxime accedat, dicatque v. g. vigeſies plus minùſve ſacro per meram ignaviam non interfui. Neque ſi deinde certò compererit vigeſies bis aut

Quomodo peccatorum numerus ſit exponendus.

ter peccaſſe ſe, quidquam neceſſe eſt, ut certum hunc numerum, quem ut incertum anteà fuerat confeſſus, rurſus proximâ exomologeſi fateatur, cùm ſufficienter Confeſſione primâ fuerit expoſitus. Ita viſum eſt graviſſimis Theologis. Denique ſi tanta ſit ſcelerum in eadem ſpecie multitudo, ut ne dubio quidem modo ea poſſit enumerare; tum ſanè tempus quo ſic ſceleribus operam dedit, eorumque numerum per dies, ſeptimanas, aut menſes exerceri ſolitum, confuſo ſaltem modo fateatur. Sic nempè proſtibulum, ſi aliàs impudicitiarum numerum inire nequiverit, ſatisfaciet, ſi dicat per quinque v. g. annos omnibus omnium ordinum hominibus fuiſſe expoſitum, animumque habuiſſe peccandi cum omnibus paſſim occurrentibus, eosq; per ſeptimanas ſingulas, haud multò ſecus fuiſſe v. g. decem aut Cano. Relec. de Pœnit. par. 6. duodecim. Nam ut rectè Cano, *ex eo tantam accipit Confeſſor notitiam, quantâ opus eſt ad quemcumque finem Confeſſionis conſequendum; imò quantam poteſt pœnitens dare, etiamſi exprimat ſexies millies peccaſſe. Non ergo debet Confeſſor vexare pœnitentem punctim interrogando de numero, per anxiam & puerilem ſuperſtitionem, faciens eos vel mentiri, vel certe falſum dicere.* Ita ille. Diutiùs hiſce, utpote paſſim notis, non immoror. Sufficit mihi ſingula, quæ in Confeſſione occurrere poſſent moleſta del banti, demonſtraſſe, ex vano eſſe difficultates illas, quas heterodoxi ſibi fingunt, eas Confeſſioni ut affingant; nullamque carnificinam pro ſacro hoc tribunali exerceri, niſi pro male ſentientium ingenio. Novimus eorum artes & fallacias; jugum calumniantur eſſe intolerabile, ut iſtud tantò liberiùs & pervicaciùs excutiant. Atque hæc ſunt, quæ Confeſſionis ſubſtantiam ſpectant, quæque ab Eccleſia requiruntur.

§. VI.

Explicantur errores aliqui, qui in modo confitendi pœnitentium vitio aut ignorantiâ intercurrunt, confeſſionemque faciunt difficilem.

29 ALiæ nonnunquam obvolvuntur pœnitentibus, in ſingulari criminum enarratione moleſtiæ, quæ non quidem ex Sacramen- *Errores quidam Confitentium.*

cramenti inſtitutione,ſed ex hominum ignorantia enaſcuntur. Operæ pretium erit rem exponere. Plurimi enim neſciunt quis ſtylus,aut quis dicendi tenor in his ſubſelliis obſervandus ſit. Alii enim dum accuſare ſe volunt criminis, omnia exaggerant: alii dum ſuam rem agere ſeſe credunt, extenuant omnia: alii ut clarè cauſſam crimenque exponant, infinitis circumſtantiis, & narrationibus parergis, ad rem quæ faciant nihil, involvunt & ſe, & crimina: alii denique aliis ſe vexant modis, nec ſatis ſciunt in quam ſeſe vertant partem, ut officio ſuo legitimè defungantur.

30 Paucis rem omnem abſolvero,ſi iſtud in mentem revocavero, thronum gratiæ eſſe quem adivimus, neque pro foro contentioſo ſtare nos,in quo cauſſa utrimque diſcutienda ſit,& pro rationibus hinc atque hinc allegatis expendenda. Minimè gentium; non is ſervandus eſt agendi tenor, ubi nuda & aperta ſolùm requiritur Confeſſio, neque alia, quàm, quâ quid factum ſit,Judici conſtet ſimpliciter & ſine fuco. Hoc rectè ſi perceperis,plana ſunt deinceps omnia. *Vnde hi naſcãtur.*

31 Ac *primò* quidem errare mihi magnoperè videntur ii, qui, ut pœnitudinem animi verbis exprimant, criminis ſui indignitatem multis deſcribere allaborant: quin & in immenſum augent rei fœditatem, neque aliàs ſeſe pœnitentis officio rectè defunctos exiſtimant. Erras vir minimè male. Non Rhetorem acturus huc acceſſiſti, aut eloquentiæ daturus ſpecimen. Neque ſi accuſanda ſint ſcelera,id ita credas intelligi, quaſi ſi actoris partes agendæ ſint tibi, cujus ſit fœditatem criminis Judici exponere. Hæc omnia pro tribunali Conſcientiæ peracta jam ſunt; iſthic exhibetur facti perverſitas,iſthic exaggeratur rei indignitas, iſthic peccator criminis convincitur. At poſtquam in domeſtico Conſcientiæ tribunali ritè tranſacta hæc ſunt,in throno gratiæ tota criminis accuſatio,eſt nuda facti enarratio. Ceſſent itaque exclamationes, ceſſent hyperbolæ, ceſſent declamatorum figuræ,& Oratorum exaggerationes acerbæ. Legantur tabulæ prout ſunt, merum recitatorem age tu: diſcernet Judex quid ſit de re; quantum ſit ſcelus, ipſius eſt ſtatuere, tuum tantummodò eſt rem confiteri. Ne igitur tibi moleſtus ſis,dum videri vis nequidquam eloquens. Neq; Conſcientiæ ſeſe exonerantis has voces crede,ſed ut Tract. 11.n 42 dicebã *Abyſſus*,id eſt *Pœnitens non agat Rhetorē, nec crimina ſua exaggeret*

Conſcientia *dedit vocem ſuam, ab altitudine phantaſiæ ſuæ*, non verò ex rei peractæ veritate.

Non agat etiam Cauſſidicum, nec peccata excuſet.

Alter ex adverſo eſt error, & præ jam dicto cavendus haud paullò magis; nam ſi exaggeranda non ſint crimina, multò minùs ſunt excuſanda. Sic ſanè ſunt nonnulli, qui dum fatentur ſcelus, iſtud magno ſtudio conantur extenuare verbis. Et quidem modò adoleſcentiæ efferveſcentis impetiginem, modò allicientium & ad facinus inſtigantium illecebras, modò naturæ corruptæ infirmitatem, modò injuriarum quibus abrepti ſunt atrocitatem, modò neceſſitatem rei domeſticæ, modò neſcio quæ afferunt, quibus aut impudicitiæ, aut iræ, aut gulæ, aut injuſtitiæ aliquod præſtent patrocinium, labore magno, fructu prorſus nullo. Nam non cauſſidici, non patroni partes exiguntur à te; neque ſi pro te aut domo tuâ peroraveris, quidquam egeris ad rem tuam quod ſit. Parce itaque labori ſupervacaneo; neque cauſſas criminì commiſſo prætende, ſed factum expone; quòd cum difficillimum ſit defendere, imò ne defendi quidem poſſit, facillimum eſt ſimpliciter confiteri. 32

Non alios accuſet, ſed ſe.

Quid, quòd non paucos invenias, qui dum quod peccatum eſt à ſe magnâ animi ſubmiſſione deberent exponere, in alienos humeros ſarcinam conjiciunt, quam à ſuis conantur amoliri? Ira abreptos tota ſeſe fatentur tumultuatos domo, totam clamoribus exagitaſſe familiam, quin & viciniam perturbaſſe; at intolerabiles uxoris mores, aut prolis petulantiam, aut vicini ineptias turbarum omnium eſſe ſemina; & ne Angelum quidem ejuſmodi ingeniis ſine faſtidio poſſe convivere, adeò eſſe rancida, adeò turbulenta. Audio quidem iſta, ſed in quam rem dicuntur? an en in aliena confeſſurus acceſſiſti mala, an verò tua? Alius quid peccaverit, dicet alius; neque maritus uxoris confeſſionem inſtituat, nec mariti uxor, nec prolis pater, nec ancilla heræ, nec hera ancillæ. *Unuſquiſque onus ſuum portabit* ait Paulus, ac proinde *Opus ſuum probet unuſquiſque*, & quod probare non poteſt, fateatur, de alienis autem malis nulla tibi modò ſit curatio; agent ipſi dum videbitur res ſuas, tu tuam age: non enim alienis criminibus gratiam poſtulas, ſed tuis: quid ergo alienis exponendis nequidquam intricaris? Certè nulla ab uxore ſi maritus es, nec à marito ſi uxor es, gratiæ ſibi obtinendæ mandata accepiſti; neque ſi illi gratiam expeti eris, quidquam bonæ gratiæ retuleris. Ut quid igitur 33

ad Gal. 6 v. 4. 5.

tur

Digitized by Google

tur enarrandis eorum criminibus tantoperè allaboras? Itaque ut rectè D. Chryſoſtomus, *accuſa tua veſtigia non aliena*, dum tibi gratiam dari poſtulas, & dum alienæ cauſſæ non potes ſuffragari, quantumcumque aliena ſcelera expoſueris.

D. Chryſ. ho. 43. in Matth.

34 Tertiò denique, iſtud etiam memineris, Hiſtoricum hîc non agere te, ſed merum criminis commiſſi recitatorem. Incredibile eſt enim quàm faſtidioſum ſit hominum genus quoddam, qui cùm verbis pauciſſimis poſſunt rem omnem abſolvere, v. g. convitium ſe feciſſe, aut injuriam impegiſſe procaciter; totam narrationem jam inde à primis ut ita loquar inſtituunt rei geſtæ incunabulis; cauſſam, exordium, progreſſum diſſenſionum; locum, tempus deſignant accuratione improbâ, non ſecùs ac is qui *bellum Trojanum orditur ab ovo*. Atqui hiſtorici hæ ſunt partes, eas autem quid aſſumis, quas nemo tibi impoſuit, niſi ut tuam et ignorantia, aut nimia fortaſsè garrulitas, & loquendi prurigo, tibi Confeſſorique oppidò importuna? Equidem fateor in eventibus qui juſtitiam concernunt, & ubi reſtitutionis aut contractuum agitur negotium, validine an ſint, an invalidi, pluribus exponendam eſſe rei geſtæ ſeriem; quandoquidem à minima ſæpè circumſtantiâ totius controverſiæ pendeat juſta deciſio. At in aliis ſceleribus explicandis nihil admodum requiritur, quàm ut factum exponas, neq; alias narres circumſtantias, quàm quæ ſpeciem aliam crimini inducunt. Sic ſi conjugatæ vitium obtulerit, id ſanè eſt explicandum, cùm per conjugii circumſtantiam fornicatio aliàs futura ſimplex in adulterium degenerârit. Cæterùm peccata ejusmodi, quibus natura ipſa, ob rei fœditatem, verecundiam induxit, verbis claris quidem, ſed modeſtiſſimis explicanda ſunt; & quæ pudicè non ſunt admiſſa, minimè recitanda ſunt impudicè. Atque hæ demùm ſunt difficultates, quæ modo confitendi ſolent intercurrere, Confeſſionemque reddunt odioſam. At non id ex Confeſſionis inſtitutione rurſus, ſed ex pœnitentis aut ignorantia, aut vitio exortum ducere, nemo iam non videt.

Deniq; non agat hiſtoricũ, nec fusè narret peccata, ſed brevibus:

& claris ſed pudicis verbis

Qqq 3 §. VII.

§. VII.

Occurritur difficultati, quæ ex verecundia pœnitentis crimina fatentis petitur. Oſtenditur quanta ſit ſecreti ex Confeſſione exſurgentis obligatio. Denique injuſtum eſſe pudorem, & verè phantaſticum, qui à Confeſſione peccatorem deterret.

Objicitur verecundia Confeſſionis.

ULtimùm quod obvolvebatur caput, ex quo clarè conſtaret Confeſſionem nonniſi ingentem eſſe animi carnificinam, erat verecundia, ex criminum, præſertim occultorum declaratione, neceſſariò peccatori ſubeunda: quam quidem ita exaggerant aliqui, ut nullâ ratione ab homine modeſti oris eam aſſerant poſſe ſuperari. Quid facies huic hominum generi, omnia per calumnias & convitia agere ſolito: neque tam quid ferat ratio, quàm quæ grata ſint improbis, temerè declamanti? 35

Si ulla, exigua eſt in Confeſſione verecundiæ materia, quia uni fit Confeſſario.

Etenim ſi narratione rem diſcutimus, Verecundia eſt aut Timor inglorIationis, ut rectè D. Thomas cum Philoſopho ſtatuit, aut ex eo ſaltem trahit originem. Quanta igitur obſecro debet eſſe verecundia, ſi juſta ſit, ubi aut nullius, aut certè exiguæ admodùm infamiæ ſubeundus eſt timor? An enim gravem quis dicet adiri infamiam, uni omninò homini ſi ſcelus patefiat, & cui hauſtâ ex Confeſſione ſcientiâ nullo penitus eventu, niſi per ſummum ſacrilegium, datum eſt uti? ne tum quidem, cùm aliàs ſolus cum ſolo ſermones miſces, niſi fortè tu id volueris? 36

D.T. 2.2 q.144. 2. 1.in c.& a.2.ad 2.

Oſtenditur quanta ſigilli Confeſſionis ſit obligatio.

Et ut hac in parte pœnitenti penitus ſatisfiat, juvabit fortaſsè dicere, quanta ex ſigillo Confeſſionis oriatur tacendi obligatio. Quæ quidem tanta eſt, prout diſertè Suarez docet, *ut nullo caſu, & propter nullum finem, etiam pro tuendâ totâ Republicâ ab ingenti malo temporali aut ſpirituali, violare illud liceat*: & hanc dicit Theologorum omnium ſententiam, contra unum Altiſiodorenſem, qui ſolus docuit Confeſſionem revelari poſſe, *ſi revelatio ſit utilis ipſi pœnitenti, & credatur ei non fore ingratam, neque Confeſſionem* 37

Suar. to. 2. in 3. p. diſp. 33. ſ. 2.

feſſionem propterea ei reddendam oneroſam. Verùm ut rectè Suarez.
Ibid.n.17 *moraliter eſt impoſſibile quod aſſumitur; videlicet revelationem Confeſſionis non eſſe oneroſam pœnitenti. Tum etiam, quia licet demus ita contingere in peculiari caſu, hoc eſt per accidens; & ceſſante in particulari fine legis, non ceſſat ejus obligatio: præſertim, quia hîc non tam attenditur bonum pœnitentis, quàm ipſius Sacramenti.* Ita ille. Maximè autem officit bono Sacramenti, ſi Pœnitens ſibi perſuadeat,
Ibid.n.18 ullo in eventu Confeſſionem poſſe revelari. Atque ex hoc capite etiam conſequitur, ne ad evadendam quidem mortem poſſe Confeſſionis ſecreta detegi: non quòd cum tanto incommodo debeat quis pœnitentis famam tueri, ut quidam exiſtimant; ſed quòd Sacramenti à Chriſto inſtituti jura, etiam vitæ ſuæ impendio debeat Sacerdos propugnare. Sacramenti, inquam, bona atque integra fama non tantùm privati hominis vitæ, ſed & Reipublicæ totius indemnitati longè debet anteferri. Vnde fit ut etiam objecto morti corpore, omnibus enitendum ſit, ne quidquam res tam ſacroſancta in opinione hominum detrimenti patiatur. Pateretur autem quàmplurimum, ſi ullo in eventu crederent homines ea, quæ Confeſſioni commiſſa ſunt, à Sacerdotibus poſſe revelari.

Nullus datur caſus, in quo poſſit fieri Confeſſionis alicui revelatio.

38 Quòd ſi autem legis tam rigidæ latorem inquiris; præterquàm quòd juris naturæ eam doceant eſſe Theologi, Suarez ſtatuit hanc tacendi obligationem ipſius Sacramenti inſtitutioni à
Ibid.n.10 Chriſto fuiſſe conjunctam. Inſtitutionem verò, *talem fuiſſe* inquit, *conſenſus & traditio Eccleſiæ ſatis docent.* Vnde & illud clarè pronuntiat, *non poſſe Eccleſiam hanc legem abrogare, neque in illa diſ-*
Ibid.n.9. *penſare; imò etiamſi Summus Pontifex per impoſſibile præciperet hoc ſecretum revelare, non eſſet illi parendum: quia præciperet contra jus Divinum. Et hæc omnia conſtant ex ſenſu, & uſu Eccleſiæ.* Ita Doctor ille celeberrimus. Alterum, ex quo conſtare poteſt quàm hoc ſecretum Confeſſioni ſit intrinſecum, eſt, quòd ſi quis nonniſi per interpretem Sacerdoti confiteri poſſit, ab omni Confeſſionis onere liber ſit, & datis generatim pœnitentiæ ſignis, à Sacerdote nihilominùs ſit abſolvendus. Ex quibus iſtud conſtare jam exiſtimo, quàm exigua ſit, quæ per Confeſſionem ſubeunda eſt, infamia; cùm tota facinoris commiſſi fama, ex Chriſti inſtitutione, unius hominis ſcientiâ circumſcribatur; quæ rurſum talis eſt, ut etiamſi per ſacrilegam impudentiam ea Sacerdos revelaverit,

Obligatio ſecreti venit ab inſtitutione Chriſti.

Nemo tenetur cõfiteri per interpretem.

Digitized by Google

Chriſti providentia in cavendo ſecreto Confeſſionum ne revelentur ab Apoſtatis ſacerdotibus.

c. dilectus de Exceſſ. Prælatorum.

laverit, nullam tamen ejus teſtimonium in foro exteriori faciat fidem. Et verò (quod evidentiſſimum eſt Divinæ providentiæ argumentum inſtitutioni ſuæ præcaventis Dei) quamvis infiniti fuerint Sacerdotes apoſtatæ, qui Sacramenta omnia, Eccleſiaſticaſque conſuetudines per ſummam impudentiam exagitarunt, nullum tamen audivimus Confeſſiones à ſe auditas revelaſſe, aut ex revelatis per ejuſmodi apoſtatas confeſſionibus, cuiquam pœnitenti allatum incommodum, aut ſcandalum Eccleſiæ obortum. Adeò nimirum altè, etiam dum in hæreſim ſunt prolapſi, infixa eſt eorum animis obligatio tacendi ea, quæ dum Catholici eſſent à pœnitentibus audiêre: & rurſus, tanta eſt Christi à Sacramento, ejus auctoritate inſtituto invidiam omnem amolientis induſtria & providentia.

Conſulendo pudori licè: Confeſſarium adire cui reus ignotus ſit.

39 Quòd ſi autem ne hæc quidem præcautio, verecundiam omnem auferat; pudeatque nihilominùs pœnitentem, etiam penes unicum hominem diffamari; certè in manu ejus eſt Confeſſarium adire, cui minimè ſit cognitus. Nullâ enim lege cautum eſt, ut reus, qu s ſit, in hoc foro à Judice agnoſcatur; modò præſentis hominis, quiſquis is ſit, Rex an mancipium nihil refert, ſciantur ſcelera. Ignoti autem apud ignotum quæ demum poteſt eſſe infamia? infamiæ verò ubi timor non eſt, quæ demum poteſt eſſe verecundia? Ad incognitum autem Confeſſarium accedere, adeò non eſt illicitum, ut Suarez & Cardinalis Lugo clare docent, *ſi quis habeat ordinarium Confeſſarium, cui communia levia peccata confiteatur, quoties verò aliquid grave occurrit, alteri confiteatur ut ordinario Confeſſori id occultet*, ſolitamque apud eum virtutis non interruptæ famam obtineat, contra integritatem hujus Sacramenti minimè peccare, quantumvis Sylveſter crudè admodum doceat: peccari mortaliter. Vtitur enim pœnitens jure ſuo; judex ex hypotheſi eſt legitimus; & peccata prout oportet exponit pœnitens; neq; dum ad ordinarium redit, reticet peccata ulla, quæ non in foro pœnitentiæ ritè ſint explicata: nihil autem ad legitimam Confeſſionem, præter hæc, requiritur. Atq; hæc quidem ita intelligenda ſunt, ſi tantùm ad evadendum verecundiã hæc fiant, & non ut diutiùs in occaſionibus proximis peccandi mortaliter perſeveret pœnitens: ex eo enim capite poſſet ea occultatio lethale crimen eſſe: non tamen adeò quòd ſcientia ordinarii Confeſſoris declinetur, quàm quòd non ſit vera commiſſi

Suar. ibid diſp. 22. ſect. 1. n. 13. Lugo de Pœn. diſp. 16. n 57.

miſſi criminis pœnitudo, cujus emendationem planè neceſſariam tam anxiè ſubterfugiat: & tanto artificio detrectet. Atque hoc modo omnem penè difficultatem, quæ ex ſubeundâ per Confeſſionem occulti criminis verecundiâ petebatur, autumo eſſe deterſam.

Verecundia ex Confeſſione orta per cōfeſſionis cōmoda cōpenſatur.

40 Cæterùm etiamſi faterer ita ingenitam eſſe homini verecundiam, ut eam quivis ratione non poſſit penitus ſuperare, tum ſanè graviſſimum iſtud Concilii Tridentini Oraculum in mentem eſt revocandum. Ita habet. *Ipſa verò hujuſmodi Confeſſionis difficultas gravis quidem videri poſſet, niſi tot tantiſq; commodis & conſolationibus levaretur, quæ omnibus dignè ad Sacramentum accedentibus per abſolutionem certiſſimè conferuntur.*

Trid. ſeſ. 14. c. 5.

Declaratur in confeſſione ſcelera ut æternitate tota occultentur.

41 Etenim iſtud primùm interrogo, an quidquam difficile videri poſſit perpeti ei, qui æterna ſeſe ſupplicia promeruiſſe ſine dubio confitetur? An ulla reconciliationi ſcelerum, & gratiæ certiſſimò obtinendæ poteſt verecundia quantùmvis magna comparari? Deinde ſi reticendo ſcelera, ea hominum oculis, judiciſque ſententiæ in te aliquando ferendæ poſſes ſubducere, eſſet fortaſſe quo pudorem humanum aliquouſq; excuſarem. At verò ſi pudori ſubeundo conſulis, cur uni tantùm homini peccata non confiteris, aliàs pro totius orbis theatro per ſummum dedecus, & quidem à teipſo propalanda? Audi D. Auguſtinum rem hanc graviſſimè perpendentem, *Si non confeſſus lates, non confitendo damnaberis. Times confiteri, qui non confitendo eſſe non potes occultus. Damnaberis tacitus, qui poſſes liberari confeſſus.* Perpende hæc tecum ſeriò ô peccator! illudq; apud te ſtatue, quâ fronte infamiam occulti ſceleris in celeberrimo orbis univerſi conſeſſu laturus ſis, qui jam ad unius hominis vultum erubeſcis, nec tui perſimilis conſpectum fers. O præpoſteram mortalium verecundiam! ô curas perverſas! quantam heu inter homines ſtragem edidit humanus pudor! Liber profectò exclamare cum Bernardo insanumque famæ conſervandæ ſtudium deteſtati. *Etenim,* inquit, *peccatores eſſe volumus, & nolumus æſtimari; & ne ab uno quidem. Inverecundi ad obſcœnitatem culpæ, erubeſcimus agere pœnitentiam, quod extremæ dementiæ eſt: malè proni ad vulnera, pejùs in remedia verecundi.*

D. Aug. in pſ. 66.

D. Bern. ſer. 1. de circūciſ.

Erubeſcētia vel nō eſt per quā pe[...]

42 Et verò non poſſum ſatis admirari, quæ hìc ſatis apta ſit verecundiæ materia, ſi, ut Tridentinum rectè ſtatuit, commoda & conſo-

Digitized by Google

...catur fit juſtus & amicus Dei.

conſolationes, quas hoc Sacramentum certiſſimè confert, non humana ratiocinatione, ſed fidei lumine perpendamus. An non enim in liquido oſtenſum eſt, in hoc throno non indemnitatem tantùm ſcelerum, ſed & innocentiam ipſam præſtari? an non eſt demonſtratum, præſtitâ in hoc foro gratiâ, eo te poſthac apud Deum loco eſſe, quaſi ſi nullo umquam ſcelere Divina tecum amicitia fuiſſet interrupta; adeò ut ne ab ipſis quidem Angelis, peccatorem te fuiſſe, ullo tibi poſſit tempore exprobrari? Hoc autem profectò quid eſt, niſi criminis non declarari tantùm, ſed fieri innocentem? Hæc verò ſi ita ſint, quis mihi erubeſcendam rem eſſe perſuaſerit, per quam ipſius innocentiæ redditur gratia? Et hæc quidem D. Chryſoſtomi eſt oratio. *Oportebat*, inquit *quidem cum alacritate hæc ipſa facere: non enim confuſio accuſare peccata ſua, ſed juſtitia & virtus. Quis autem confunditur de opere quo fit juſtus? quis confunditur confiteri peccata ſua, ut ſolvat peccata ſua? Num propter hoc jubet [Deus] confiteri peccata ut puniat? Non ut puniat, ſed ut ignoſcat: nam in externis judiciis poſt Confeſſionem pœna.* Ita Chryſoſtomus. At in hoc miſeri decipimur, quod ab humano foro conſuetam nobis judicii formam ad ſacrum gratiæ tribunal transferimus. Alia certè hîc ſunt omnia. In illis, etiam cùm condonantur ſcelera, tamen ut publicè ea conſtent, exigitur facti confeſſio: in hoc verò ideò declarantur, ut perpetuò poſthac ſilentio involvantur. In illis ſola datur facti impunitas: in hoc autem ipſamet amicitia Divina reſtituitur. In illis reus ſolummodò juſtitiæ exercendæ eripitur; in hoc pœnitens juſtus fit. *Quis autem confunditur de opere quo fit juſtus?* quis centum millia æris debere ſe fateri erubeſcat, ſi ipſa debiti confeſſio apud creditorem habenda ſit æris ſoluti, & ſic expuncti præſtatio? Quis pudendam rem eſſe dicet, infirmitatis ſuæ confeſſionem humilem, ſi ea ipſa ſit dignitatis eximiæ, amicitiæque Regiæ acquiſitio?

D. Chryſ. ſerm. de P... & rem. Bo-ne.

Adhortatio ad peccatorem confitentem, ut ne vereatur vultum hominis optimam de ipſo exiſtimationem habituri.

Erige itaque mentem peccator: maleferiatum pudorem excute; non enim erubeſcendum eſt fateri quod es, ut poſthac non ſis, quem te fuiſſe pœnitet: neque hominis, ad cujus genua ſupplex ſis, vultum metue, aut de te ferenda judicia expaveſce. Quid enim? an alio apud hominem hunc te futurum loco exiſtimas, quàm quo ſcis apud Deum eſſe te? Quid igitur te vano metu torques? quid puerilibus terriculamentis nequidquam 43

quam te exagitas? Sanè Sacerdos te eſſe ſentiet, non quem tu te peccando feciſti, ſed quem ipſe te abſolvendo refecit: non attendet qualis veneris, ſed qualis abeas; abibis innocens, abibis

Pſal 95. D Aug. in illud pſal. ſanctus, abibis denique amicus Dei: de quo teſtatur David, quòd *Confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus: ſanctitas & magnificentia in ſanctificatione ejus.* Quæ quidem verba ſic exponit D. Auguſtinus: *Pulchritudinem amas? confitere. Fœdus eras? confitere ut ſis pulcher. Peccator eras? confitere ut ſis juſtus.* ..... *Si confeſſio & pulchritudo in conſpectu ejus, ſanctitas & magnificentia in ſanctificatione ejus.* Summa enim Dei magnificentia eſt, gratiam reo præſtitiſſe; ſupplicem in veterem gratiam benigniſſimè admiſiſſe; uno verbo, ut abſolvam omnia, Dei ſumma gloria eſt, reconciliatio peccatoris.

SEPTIMVM CONSCIENTIÆ OFFICIVM

Pro pœnis peccato debitis ſatisfacere.

TRACTATUS XVI.

DE SATISFACTIONE SACRAMENTALI ET VLTRONEA.

Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo ſemper. *Pſal.37. v.18.19.*

Quo jure imponantur à Sacerdote mulctæ pœnitentibus, & quantùm obligent. An ſemper graves injungendæ, uti volunt nonnulli, & an hæc fuerit praxis veteris Eccleſiæ, & mens Sanctorum Patrum. Commendantur pœnitentiæ ſpontè ſuſceptæ; earumque fructus multiplex, & uſus varius oſtenditur.

PROOEMIVM.

QVod in foro externo, etiam ubi criminum præſtanda eſt gratia, à Principibus rectè exigitur, id etiam in Divino Miſericordiæ tribunali video obſervari. Etenim quàmvis iſthic, reo ſua crimina fide bonâ jam confeſſo, vitæ concedenda ſit gratia; tamen ſeveritatem miſericordiæ admiſcet Princeps, mulctamque aliquam reo imponit: tum quòd ita exigat criminis condonandi enormitas; tum quòd mulctæ perſolvendæ obligatio beneficii præſtiti memoriam refricabit

bit reo, majoremque inducet legum reverentiam & obſervationem. Non aliter ſanè nobiſcum agit, miſericors ſit quantùmvis Deus. Culpam omnem, pœnaſque æternas, peccatori crimina ſua rite exponenti liberaliſſimè concedit; mulctas tamen exigit, imò imponit; quo jure, mox videbimus. Satisfactiones hæ vocantur, & ſunt: quas quidem ultroneas eſſe patitur: & ſponte oblatas refert in computus, debitique ſolutionem. Alias tamen legitimè à Sacerdotibus imponi vult, & à pœnitentibus acceptari: & ſunt eæ, quas Sacramentales dicimus. Magna inter has eſt differentia; quam quia nonnulli non obſervant, aut ſanè diſſimulant, turbant omnia clamore magno, fructu nullo. Itaque in duas partes dividenda eſt oratio. Et primò quidem exponendum eſt, quod pœnas in Sacramento injunctas ſpectat; quo jure exiguntur; quantum obligent; parvæne an magnæ paſſim imponendæ. Deinde quid de pœnis ultroneis & afflictationibus corporis dicendum ſit; quantùm his placetur Deus; quanta ex iis ad peccatorem emolumenta obveniant; & tandem quâ ratione ſanctum hoc carnis ſuæ odium ſit exercendum.

§. I.

Vnde poſt remiſſam culpam ſatisfactionis exiſtat obligatio. Satisfactio duplex eſt: Voluntaria, & Sacramentalis. Declaratur quid hæc poſſit, utramque rejiciunt Hæretici, ſed male, & contra ſacræ paginæ mentem.

1 UT rebus dicendis fundamentum ſubſternamus firmum & ſolidum, illud ante omnia ſtatuendum eſt; non[illegible] ſemper aut Contritioni, aut Sacramento Pœnitentiæ per Sacerdotis indulgentiam criminum culpam condonari, ut etiam omnis
Trid. ſeſſ. 14. c. 8. omninò pœna iis debita, præter æternam, pœnitenti illicò remittatur, ſic ut nihil quidquam luendum reſtet. Pluribus hoc nunc agere non eſt animus, quod aliàs fortaſsè fuſiùs proſequemur. Inſtituto meo ſufficit, Tridentini Concilii decreto id eſſe ſancitum. Ita habet, *Sancta Synodus declarat falſum omninò eſſe, & à*

condonatâ culpâ, non ſemper condonatur omnis pœna peccato ſibi debita.

verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin universa etiam pœna condonetur: perſpicua enim & illuſtria in ſacris litteris exempla referuntur, quibus, præter Divinam traditionem, hic error manifeſtiſſimè revincitur. Certè ſcelerum gratiam, culpæ inquam condonationem obtinuerat regius Pſaltes: & tamen pœnam omnem crimini debitam, ne efflictim quidem eam deprecando, à ſe potuit avertere. Ita ſacræ teſtantur litteræ. *Et dixit David ad Nathan, peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David; Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum; non morieris. Verumtamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur:* nequidquam niſus eſt David jejunio obſtinato, corporiſque afflictionibus pœnam ex dolore morituri pueri oriturам à ſe amoliri, *accidit enim die ſeptimâ ut moreretur infans.* Condonatâ culpâ, pœnas tamen remiſſi ſceleris exegit juſtus Deus: non eſt ergo diſputandum ulteriùs, an peccati obtentâ gratiâ, culpâque jam remiſsâ, pœnæ tamen à reo poſſint exigi; niſi injuſtum fortaſsè velimus Numen dicere, quòd has à Davide ſibi per pœnitentiam reconciliato exegerit: exegit nihilominus tam ſeverè. Indubitatum hoc & ſacro ſanctum Eccleſiæ orthodoxæ dogma, inſtituti mei jam non eſt pluribus demonſtrare: neque quod exinde conſequitur, ſatisfactionem meritò poſtulari, ubi juſtum eſt quod debetur. 2.Reg c. 12.v. 13. 14.

Hinc pœnitentiæ voluntariæ viam habent. Ex hoc principio ritè ſtabilito, & ab ipſis jam inde Eccleſiæ ſanctæ incunabulis, ab omnibus Chriſti fidelibus legitimè percepto, ortum duxit, *primò* quidem pœnarum corporiſque afflictationum voluntaria liberaque ſuſceptio; vigiliarum jejuniorumque, uti & cilicinarum veſtium, quin & verberum ſibi inflictorum ſanctus uſus; quò pœnis à ſe Deo debitis, & aut hîc incuſſis flagellis, aut purgatorii igne expiandis ſatisfacerent, eaſque perſolverent in anteceſſum. 2

Item Sacramentalis ſatisfactio: *Secundò* ex hoc nata eſt ſatisfactio, quam Sacerdos pœnitentibus, dum culpæ gratiam concedit, nihilominus imponit. Quæ quidem quamvis ad eſſentiam Sacramenti non requiratur (verum enim eſſet, abſolutioniſque virtutem omnem in condonanda culpa reo conferret, etiamſi nulla prorſus à Sacerdote pœnitenti imponeretur mulcta aut pœna) pars tamen integralis eſt, ut ajunt Theologi, & ſine qua Sacramentum non eſſet partibus requiſitis omnimodè abſolutum. *quæ fuit pars integralis Sacramenti.* Sic vir captus brachiis, quamvis ei adſint omnia, quæ homi-

hominem componant, partibusque conſtet, quæ humanam naturam conſtituunt, corpore inquam, atque anima ratione prædita, quorum gratiâ perfectus homo & eſt, & dicitur; tamen quòd partibus careat, quæ à corpore humano exiguntur, rectè negatur homo integer, cùm tamen nemo poſſit ire inficias, quin homo ſit perfectus.

3 Hoc verò pœnæ, quæ à Sacerdote imponuntur, habent eximii, & quod pœnitentibus ſtimulos dabit ad eas non acceptandas tantùm facilè, ſed & ad perſolvendas etiam animo libenti & prompto; quòd longè majorem ad ſatisfaciendum virtutem habeant præiis, quas ſponte ſua reus ſuſcipit. Adeò ut eadem prorſus abſtinentia, aut oratio, aut eleëmoſyna, quam ex præcepto Confeſſionis quis exequitur, longè plura pœnarum debita expungat quàm ſi proprio pœnitentis exhibeantur arbitrio. In his enim totus actionis præſtitæ valor ex operantis eſt opere; in illo autem præter operantis merita, fervorem agentis, actionisque bonitatem, accedit ſumma præſtantia ex opere operato, id eſt, ex meritis Chriſti, quæ per Sacramentum, Sacerdotisque juriſdictionem pœnitentis ſatisfactioni legitimè applicantur. *Sacramentales pœnitentiæ magis ſatisfactivæ quàm voluntariæ.*

4 Neque parum attendendum eſt, quòd ſatisfactionem ſic præſcriptam, Confeſſionis præceptum eſſe dixerim. Ab ea enim à Sacerdote impoſita, & à pœnitente acceptata, naſcitur in pœnitente parendi obligatio: quandoquidem tota hæc ca[u]ſſa virtute Clavium, & juriſdictione legitima peragitur; cui competit, non tantùm *ſolvere*, ſed *ligare*. Neque ab hac mulctæ impoſitæ obligatione quisquam ritè abſolvitur, niſi à legitimo judice; id eſt, aut ab eodem, aut certe ab alio, qui juridicundo legitimam etiam habeat poteſtatem. *Obligant ſub peccato.*

Matt. 16 v. 19.

5 Quòd ſi tandem illud quæritur, quanta ſit, quæ pœnitenti incumbit parendi obligatio: reſpondeo, pervulgatiſſimam eſſe Theologorum ſententiam, id pro pœnæ impoſitæ gravitate dijudicandum eſſe. Et quidem ſi mulctæ leves ſunt (v.g. quinæ orationis Dominicæ ſalutationisq; Angelicæ recitatio) non niſi ſub venialis peccati interminatione eſſe perſolvendas. Quòd ſi verò magnæ fuerint, eæ inquam, quæ communi prudentiq; hominum judicio vulgares non cenſeantur (has autem non pauci Theologi ad roſarium quinque decadum limitant) tum fatè mortalis incurrendi ſceleris, ſi negligantur, noxam induci. Quòd ſine *Et quidem ſub mortali ſi graves ſunt, & impoſita pro peccato gravi.*

dubi-

dubitatione ulla, ſi pro mortali crimine, & non pro venialibus ſolùm fuerint injunctæ, judicandum eſt; cùm & gravis ſit materia, quæ omittitur, & gravis ſit cauſa, quæ juſto præcepto dedit occaſionem. Atque hæc de Sacramentali ſatisfactione pro inſtituti mei brevitate communique hominum praxi, dicta videntur ſufficere: cætera quæ dici poſſent, Scholis relinquo.

Hæretici negant ullam ſatisfactionem eſſe utilem.

Iſtud tamen prætermittendum non eſt, non deeſſe, qui pro 6
ſuo genio arrodere uti ſolent omnia ita & ſatisfactionem ab Eccleſia ſanctiſſimè uſurpatam convellere, & inſectari non ceſſant. Duplex eſt id hominum genus. Hæretici enim ſatisfactionem penitus omnem contendunt, perſolvendis peccatorum pœnis, prorſus eſſe inutilem, nõ eas tantùm quas Sacerdotis imperium, ſed & quas pœnitentis animus pro pia affectione, liberoq; aſſumit arbitrio. Etenim garriunt à Chriſto perſoluta omnia, juſtum ab ejus ſanguine pro peccatorum debitis pretium appenſum eſſe. Ac propterea per ſatisfactiones hominum merita patientis Dei vel obſcurari, vel aliqua ex parte ſaltem imminui. Pœnas itaque ſatisfactioni neceſſarias ut evadant Novatores hi, prout Concilium Trident. atteſtatur, *optimam pœnitentiam, novã vitam eſſe docent, ut omnem ſatisfactionis vim & uſum tollant.* Trid. ſeſſ. 14. c. 8.
Nullâ itaque, ex eorum placitis, peccatorum pœnitudine aut deteſtatione opus eſt, peccata ut condonentur; neq; ullis afflictationibus impetenda eſt caro ſceleribus vindicandis, eluendisque eorum reliquiis: tantùm à peccatis abſtinendum eſt deinceps, vitaq; in melius efformanda, & ſalva ſunt omnia.

Refutantur.

Placidum enimverò hominum genus, charitatisque & pacis imprimis ſtudioſum. Adeò enim actiones omnes amoris trutinâ expendunt, & charitate dimetiuntur quidquid agunt, ut nec ſibi quidem, præ charitatis ſtudio, iraſci libeat, nec corpori proprio bellum indicere. Neſcio ſanè quid D. Paulo in mentem venerit, dum ſeverus ſui judex *caſtigabat corpus ſuum, & in ſervitutem redigebat*: aut quo pacto id 1. Cor. 9. v. 27.
contigerit, ut qui viſceribus charitatis complectebatur omnes, corpus proprium à tam benigno amoris amplexu excluſerit. Neſcio etiam cur *in flagella ſe paratum* exclamet David: nec cur *iniquitatem ſuam pronuntiet*, nec rurſus cur *cogitet*, id eſt, ſollicitus ſit Pſal. 37. v. 18. 19.
pro peccato ſuo ſemper: vitam enim in melius commutaverat; neque ant quis implicata criminibus, ſed nova prorſus ei ducebatur & innocens; ut quid ergo flagella cogitat, qui nulli crimini,

ni,propter novam vitam,eſt obnoxius ? Nolo hæreticorum ineptiis refutandis diutiùs immorari. Plenæ ſunt Sacræ paginæ,plenæ Patrum lucubrationes,teſtimoniis,quibus ſanctum hoc corporis petulantis odium commendatur,imò & præſcribitur : plenæ ſunt denique Sanctorum hiſtoriç caſtigationum & pœnarum,quas viri innocentiſſimi pro levibus etiam noxis vindicandis,ſeveriſſimè,& ſi carni accommodè loqui libeat , crudeliſſimè de ſe ſumpſerunt. Apage igitur hæreticorum ſeſe palpantium,carnique ſuæ molliter abblandientium teneras voces, imò & temerarias. Patiatur ſanè nunc caro quæ juſtè meruit ſufferre, ut non Spiritui tantùm,hoc eſt animæ,ſed & corpori benè ſit.

§. II.

Graves & ingentes pœnitentias in Confeſſione paſſim imponendas eſſe, aſſeritur præter mentem Tridentini, à quo ſalutares & convenientes dandæ præſcribuntur.

7 Aliud genus eſt hominum,in diverſa omnino abeuntium. Catholici hi ſunt,ſed nimio, Eccleſiaſticos mores & inſtituta reformandi,uti præ ſe ferunt,ſtudio abrepti,ſatisfactionem Sacramentalem non rectè in Eccleſiâ paſſim adminiſtrari contendunt. De voluntariis pœnis rarus ipſis eſt ſermo : ſed circa Sacramentales mulctas à Sacerdotibus pœnitenti irrogandas, omnis penes illos ſollicitudo eſt & cura;quaſi ſi à rectâ Sacramenti Pœnitentiç adminiſtratione , hâc in parte paſſim à Sacerdotibus aberretur. Cauſſantur enim exiles eſſe mulctas, ſeu, ut jam vulgò loquimur, pœnitentias,quas Confeſſarij paſſim peccata confitentibus imponunt ; neque eas eſſe,quæ ſcelerum gravitati reſpondeant : aliam fuiſſe olim Eccleſiæ veteris praxim, Patrumque ſententiam ; ſatis enim conſtare , graviſſimas olim pœnas ſceleratis impoſitas,quæ non unum tantùm tenerent diem, ſed & annos integros. Plenos eſſe Canones Eccleſiaſticos,quibus & temporis diuturnitas,& jejuniorum frequentia,& genuflexionum modus, atque alia longè graviſſima,ſceleribus deſignantur ſupplicia ; quæ quidem omnia exactè primitiva obſervabat Eccleſia. Nunc autem quid fit ? preces aliquot peccatori graviſſimo,ſic quaſi curſim recitandæ imponuntur,

Satisfactiones,nõ niſi graves , in Confeſſione imponendas, contendũt aliqui.

Proponũtur eorum rationes.

nuntur, neque quidquam ultra præcipitur: certè, longè aliter Poenitentiam procuraſſe Sanctos Patres; quos nihil adeò conſtat in ore habuiſſe, quàm ut ad graves à ſe exigendas poenas, adhortarentur populum. Hæc & alia, per hoſce annos, paſſim pro concionibus declamata ſunt in pulpitis: & quidem nonnullorum eò provecta eſt oratio aut licentia, ut Confeſſarios tam molli manu pœnitentem demulcentes, errare graviſſimè, ſatis ſeverè pronuntiarent; Sacramento vitium facere; ac à viris pietatem ſpirantibus ejuſmodi Confeſſarios omnino eſſe fugiendos; non enim eos pœnitentium ſaluti, ſed frequentiæ conſulere. Hæc magnis animis, ſed neſcio an mente optimâ, publicè privatimque divendita, & multa alia in hanc rem. Vnde id ſaltem conſecuti ſunt operæ ſuæ pretium, ut & graviores peccatores, uti mihi conſtat, à Confeſſionis Sacramento abſterruerint; teneriores que mentes admodùm perturbarint, dum ſibi perſuaſêre (quod etiam non obſcurè pro pulpitis dicebatur) non bonas fuiſſe admodùm exomologeſes illas, quas præter Chriſti mentem, ejus Vicarius Sacerdos frigidus & Judex imbellis, pro juriſdictione ſibi traditâ non adminiſtrabat. Ita illi. Quibus antequam reſpondeam, occurrendum eſt ante omnia perturbationibus & ſcrupulis, quos pœnitens ſibi poſſet efformare ex Confeſſione, poſt quam criminibus par ſibi à Confeſſario poenitentia aut mulcta non ſit impoſita.

Sacramentum pœnitentiæ conſtat & validum eſt, etiamſi nulla ſatiſfactio imponatur.

Dico igitur, ſive magna ſit, ſive parva, quæ à Judice Abſolutioni ſubnectitur mulcta; imò & ſi nulla imponatur, poenitentem tamen de gratiâ impertitâ & à ſe perceptâ, minimè debere ambigere. Nam quamvis nulla injuncta ſit poena, nihil tamen Sacramenti eſſentiæ defuit; cujus, uti diximus num. 2. ſatisfactio eſſentialis pars non eſt, ſed tantùm integralis: non eſt itaque dubitandum, quin quod verum eſt Sacramentum, verum etiam effectum produxerit eſſentiæ Sacramentali debitum; hic autem eſt, culparum omnium condonatio, eſto quòd de poenis peccato debitis nihil admodùm ſit remiſſum. Si autem levis impoſita ſit mulcta, minùs eſt quod de Sacramenti valore dubitetur; quandoquidem etiam conſtet parte integrante, licèt fortaſſis ad eluendas poenas non adeò robuſtâ & validâ. 8.

Et verò, ut ſatisfactionis Sacramentalis natura declaretur im- 9.

penſius

penſiùs, iſtud accuratè perpendendum eſt; in Sacramento Pœnitentiæ, non ex æquo pœnas exigi, ſceleribus nimirum pares & commenſuratas: quaſi verò à pœnitente poſtulari debeant tantæ pœnæ, quantæ præter æternas, quæ proculdubio cum culpâ ipſâ condonatæ jam ſunt, adhuc debentur. Fruſtraneum enim eſſet iterum imponere pœnitenti debitum, quo jam tenetur ex ſcelere: quapropter nulla omnino à Sacerdote imponenda eſſet ſatisfactio, ſi eandem ipſi deberet pœnam injungere, quam ex naturâ gravitateque ſceleris, pœnitens debuiſſet exhibere. In eo itaque ſtat Sacramentalis ſatisfactionis virtus & efficacia, ut minori mulctâ, ſed juridicè impoſitâ, & liberè acceptatâ, pro gravioribus pœnis legitimè ſatisfiat, ſuuſque interim & Deo offenſo & reconciliationi factæ ſtet honos; cujus nonnumquam intereſt, ſceleris commiſſi gratiam ita poenitenti conferre, ut tamen mulcta aliqua, reparandi honoris ergô, non ſumma quidem, aut honori Divino per peccatum ablato ex æquo correſpondens, aliqua nihilominus exigatur. Aliqua, quia Dei offenſi reverentia id poſtulat: non ſumma tamen, quia gratia quæ in Poenitentiæ Sacramento conceditur, uti eleganter aſſerit D. Thomas, *reconciliatio eſt amicitiæ.* Non ſolet autem inter amicos offenſæ ſatisfactio, rigori juſtitiæ commenſurari, ſed offenſi voluntati; cujus eſt maximam mulctæ jure imponendæ partem, amicitiæ condonare. Itaque, uti rectè D. Thomas, debita datur Deo violati honoris ſatisfactio, *dum offendens recompenſat ſecundum voluntatem ejus quem offendit. Sic igitur*, inquit, *requiritur ex parte pœnitentis, primò quidem voluntas recompenſandi; quod fit per contritionem. Secundò quòd ſe ſubjiciat arbitrio Sacerdotis loco Dei, quod fit in Confeſſione, Tertiò quòd recompenſet, ſecundum arbitrium miniſtri Dei; quid fit in ſatisfactione.* Ita disertè D. Thomas. Ex quibus omnibus id conficitur, poenitentem cuicumque demum ſatisfactioni, & quantumcumque exili, debere acquieſcere; officioque ſuo in Pœnitentiæ Sacramento, & gratiâ poſtulandâ feciſſe ſatis: cùm eâ mente tribunal hoc acceſſerit, ut quodcumque ſatisfactionis genus paratus fuerit acceptare, divinæque voluntati, prout ſibi innotuerit, morem gerere. Divinam autem voluntatem, ſatisfactionemque ab eo exigendam, non aliâ ratione potuit percipere, quàm ex Sacerdotis, Dei vicarias partes gerentis, voce & indicio. Nihil itaque prætorea à pœnitente poterit jure exigi, cùm ipſi nihil

Non debet in Confeſſione imponi mulcta quantam ferre mereretur pœnitens,

ſed longè minor;

D.T. 3. p. q. 90. a. 2.

quia non fit hic reconciliatio ad rigorem juſtitiæ, ſed ex amicitiæ legibus.

Hinc pœnitens planè ſatisfecit ſuo muneri, qui quantumvis parvam pœnitentiam in Confeſſione acceptavit.

quidquam jure conſtet, aut conſtare poſſit, præter id quod à Dei perſonam repræſentante, & pro tribunali jus dicente, legitimè præſcribitur. Ceſſent igitur Neotericorum plus nimio efferveſcentium voces; neque Abſolutioni conquerantur per minores pœnas impoſitas quidquam detractum: neque pœnitentibus, cum quibus actum eſt blandiùs, de præteritis Confeſſionibus metus faciant: fanatici enim ſunt qui ingeruntur timores; legitima fuit Abſolutio: neque in pœnitentiâ acceptatâ quidquam peccavit pœnitens. Si quid erratum eſt, Confeſſarii error fuit, qui tamen Confeſſioni non officit, ſed ſolum inficit Sacerdotem.

Objectio. Saltem Confeſſarios nimis languidè agere.

Hoc eſt inquies quod volumus; non adeò pœnitentes accuſamus, quàm Judices ipſos erroris arguimus. Non enim rem Dei agunt, exigua qui pro graviſſimis ſceleribus imponunt ſupplicia; nec auctoritatem offenſi Numinis, tam facilè indulgendo, tuentur. Imò nec pœnitentibus ipſis ſic rectè conſulitur; utpotè quibus inertes nimiùm, curandis ſceleribus adhibentur medicinæ; Magnæ imponendæ ſunt peccatoribus multæ; rigida ingerenda ſunt ſupplicia; ut malo ſuo edoctus reus, ſciat quid ſit offendere tantum Deum, & à tormentis, quæ nunc ex Sacerdotis præſcripto patitur, aliquando tandem ſapiat, & à criminibus reſipiſcat. 10.

Non eſt privati hominis legem Confeſſariis præſcribere.

11. Ain verò tu, pœnarum arbiter ſeveriſſime? ingentes tu pœnas pœnitentibus irrogandas adſtruis, blandioreſque Confeſſarios ignaviæ accuſas, imò & condemnas? At, quid ſi illi te interrogent, *Quis te conſtituit judicem ſuper nos*, qui juriſdictionem noſtram à Deo accepimus, noſtro, non autem alieno arbitrio moderandam? Hæc, inquam, ſi reſpondeant, quid quæſo tu illis, ratione bonâ poteris reponere? Clamabis illico ſat ſcio, juriſdictionem nihilominùs ex mente Dei exercendam, ne illi ſit injuria. At tum illi jure rurſus ex te quærent, à quo tandem debeant de mente Dei hâc in parte edoceri? An à te homine prorſus privato; an verò ab ipſa univerſali Eccleſiâ, Divinæ mentis legitimâ interprete, & cujus, uti Divina, ita & indubitata eſt auctoritas? Sanè ab hâc petenda eſſe reſponſa, Sacramentorumque rectam adminiſtrationem edocendam; eaque quæ profert oracula, privati cujuſdam viri placitis, infinito intervallo eſſe præferenda, ſanus nemo, nemo orthodoxus, rectè negaverit. Videamus ergo quid univerſa in Concilio Tridentino congregata

gregatâ Eccleſia Confeſſariis de ſatisfactione à pœnitentibus expetendâ, præſcribat. Ità habet ſanctum decretum:

12. *Debent ergo Sacerdotes Domini, quantum ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit; pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate,* *Decretū Tridentini de injungendis pœnitentiis.*

Trid. ſeſſ. 14. c. 8. *ſalutares & convenientes ſatisfactiones injungere: ne, ſi fortè peccatis conniveant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leviſſima quadam opera pro graviſſimis delictu injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.* Adde & rationem alteram, quam eodem capite præmiſerat Sancta Synodus, *ne* pœnitentes *occaſione acceptâ ex mulctæ impoſita levitate, peccata leviora putantes, velut injurÿ & contumelioſi Spiritui Sancto, in graviora labantur, theſaurizantes ſibi iram Dei.* Hæc Eccleſiæ, Sacerdotes ſuos inſtruentis, ſola eſt; & tota inſtitutio. Expendamus porrò ſingula.

13. Atque iſtud illicò interrogo: ubinam in hoc decreto, gravium atque ingentium mulctarum, vel ſpecie ſaltem tenus, facta ſit mentio? Certè neque gravium neque etiam levium ſatisfactionum, ſed *ſalutarium & convenientium* Synodus meminit; eaſque prudenter docet, non pro quantitate, ſed pro *qualitate* criminum eſſe exigendas. Aliis enim aliiſque morbis, aliæ atque aliæ adhibendæ ſunt medicinæ. Cùm autem injunctæ mulctæ, non ſatisfactionis tantùm, ſed & medicinæ, curandis animi morbis rationem habeant, rectè præſcribitur *pro qualitate criminum, ſalutares & convenientes* ſatisfactiones eſſe injungendas. Sic ſanè eleëmoſyna injuſtitiæ, jejunium gulæ, aliæ afflictationes corporis luxuriæ deinceps curandæ convenient, ſalubriterque illis vitiis infecto præſcribentur: oratio denique, morborum animi univerſalis medicina, rectè ex mente Tridentini injungetur, *pro qualitate criminum & pœnitentium facultate* nihilominus imponenda. Aſt de quantitate criminum, quid obſecro hic edicitur? Nihil prorſus. An enim, ut pro qualitate morbi alia atque alia medicina eſt convenientior, ita etiam pro quantitate, gravitate inquam mali majori aut minori, major etiam medicina ſemper eſt aptior? Sanè uti tam attritæ nonnumquam ſunt ſtomachi corporiſque vires, ut etiam in morbis acutiſſimis, non niſi debilia admodum præſcribenda ſint pharmaca; ne nimiâ potionis vi, quod reliquum eſt caloris naturalis ſuffocetur: ita non rarò contingit, ut tam altum ſit malum, virtuſque pœnitentis tam

Qualitas criminū in pœnitentiis injungendis ſpectanda *non vero ſemper quantitas.* *Datur ratio.*

exigua,ut ſatisfactione ingenti, medicinâ inquam validâ, debilitandum potiùs ſit quod reliquum virtutis eſt,imo extinguendum penitus, quàm ad debitum vigorem novamque vitam revocandum. Minoribus itaque medicinis prudenter admodum fovetur, & paullatim ſuſcitatur is qui pene extinctus eſt calor; donec per alia atque alia virtutum exercitia,ſenſim excitatus, in majora tandem aſſurgat,atque ad heroica ſatisfactionis opera,ſuâ ſponte enitatur. Non ergo,quamvis pro diverſâ qualitate criminum, diverſa etiam penſanda eſſe remedia, rectè ſtatuat Tridentinum, hinc tamen ad criminum quantitatem rectè argumentabere;quaſi pro majoribus, majores etiam ſint pœnæ imponendæ pœnitentibus. Non inquam rectè ſic argues: Major hic eſt culpa, ergo major eſt requirenda ſatisfactio. Minimè vero; ex mente Tridentini non eſt hæc conſecutio. Salubrem & criminis qualitati convenientem ſatisfactionem & medicinam exigit. Aliquando autem gravior,longè eſt aptior; aliquando autem minor eſt ſalubrior,& pœnitentis facultati (quod etiam prudenter attendi vult Tridentinum) id eſt ægrotantis virtuti, magis attemperata & accommoda. Quid autem, & cui pœnitenti magis conveniat, id quidem Sancta Synodus Sacerdotum judicio prudentiæque commiſit; quos diſertè aſſerit ſatisfactiones pro qualitate criminum,& pœnitentium facultate debere injungere, ſed uti diſertè ſubnectit,*prout ſpiritus & prudentia ſuggeſſerit.*

Temerarium eſt quod privatus homo. Confeſſariis omnibus velit legem dare.

14. Jam verò ſic mecum rationem inſtituo. Concilium Tridentinum, Patres è toto orbe congregati ſapientiſſimi & celeberrimi, Eccleſia inquam ipſa, & ſponſa Chriſti myſteriorum omnium interpres fideliſſima, Sacerdotibus ſatisfactionis in Confeſſionibus exigendæ negotium commiſit,pœnarum taxationem eorum prudentiæ concredidit. Quâ ergo fronte privatus quis, abſque auctoritate ullâ, legitimis judicibus audet metas figere, legemque præſcribere, quam ei Eccleſia non impoſuit? Quis inquam, uni homini auctoritatem dedit conſcendendi cathedram,ut declamabundè coram populo admordeat Confeſſarii legitimè Jus dicentis ſententias, mulctaſque pro ſuo arbitrio taxet & conſtituat, quas Eccleſia univerſa, nullius, niſi Sacerdotis reipsâ judicantis, ſubmiſit arbitrio? Ego ſanè non capio,Chriſtianæ ſubmiſſioni hæc qui conveniant. Et cùm charitatem ore ſemper crepent,Charitati hæc qui competant, prorſus

ſuis non intelligo. An ergo exiſtimant, omnem adeo in Theologis omnibus extinctam eſſe prudentiã, ut diſcernere nequeant, quid cuique pœnitentium præſcribendum ſit medicinæ, niſi quam ſuâ ipſi trutinâ appenderint? Aut Confeſſarios paſſim omnes tàm profligatæ cenſent eſſe conſcientiæ, ut quamvis ſciant quæ ſatisfactio ſit imponenda, eam tamen nolint exigere? Alterutrum ab ipſis ſanè dicendum eſt; illudque tum addendum, ſolos ſeſe ſapere; ſolos eſſe à quibus Sacramentorum rectè adminiſtrandorum petenda ſit inſtitutio; & ne quid tantæ rei deſit; iſtud denique edicendum, non obſcurè, ſed clarè admodum ita ut omnes intelligant, Concilium ipſum Tridentinum nimis molli manu egiſſe hanc rem, neque materiam hanc pro dignitate offenſi Numinis pertractâſſe; neque Chriſti ſciviſſe mentem, cujus Vicariis in divinâ juriſdictione exercendâ, non alia, Deoque magis honorifica dederit imperia. Hæc autem ita eſſe, orthodoxis cùm demonſtraverint, non erit quod opponam. Sin autem pro dicendi lubentiâ tantùm hæc & ſimilia declamaverint, non erit etiam quod hiſce dicteriis magnopere perturber, iiſque quidquam credam.

& quidē præter mētem Tridentini.

15. Cæterum, quòd toties ingerant, Sacerdotes debere meminiſſe Chriſti Vicarias ſeſe vices gerere, ac proinde & ejus honori debere conſulere; commodè id quidem monent. Aſt ubi demum in Sacris paginis traditum invenêre, honorem Deo majorem caſtigando peccatores comparari, quàm eorum flagitiis indulgendo; ubi contraria omnia Deus ipſe, ut ſuperiùs vidimus, infinitis propemodum locis atteſtatur? Vicariam fateor perſonam Chriſti Sacerdos gerit, ſed miſericordis & miſeriis hominum indulgentis Dei: perſonam inquam, non ex rigore juſtitiæ irrogantis ſupplicia; ſed ea etiam quæ ſunt debita, minori mulctæ condonantis. Etenim ut ex D. Thomâ nunc retuli, *amicitia eſt hæc reconciliatio*; non eſt autem amicorum, dum redintegratio infractæ amicitiæ initur, ſumma exigere. Aliquid tamen exigitur, ut juſtitiæ ſatisfiat; minus autem ab eo, qui majoris redditi amoris titulo, majori etiam amore eſt dignus. Hinc fit, ut qui majori pœnitudine, ad ſacrum hoc tribunal ſupplex Deo ſit, majori etiam gratiâ habituali perfundatur: atque hinc majori etiam eum benevolentiâ Deus complectitur; unde tandem id conſequitur, ut minor ab eo exigenda ſit ſatisfactio.

Sacerdotes Vicarij Chriſti ſunt, ſed miſerantis, non verò caſtigantis.

Quanta

Digitized by Google

Spiritus Domini eſt Spiritus lenitatis & miſericordia.

Quanta vero in hâc *amicitiæ reconciliatione* pœnitenti taxanda ſit, id quidem ſtatuet, totius cauſſæ paciſque ſanciendæ arbiter, Confeſſarius. Statuat autem, uti Tridentinum docet, *quam Spiritus & prudentia ſuggerit*, & muneri ſuo, Deoque, cujus partes gerit, fecit ſatis. At quis Spiritus? ſanè Spiritus lenitatis, ſpiritus miſericordiæ, ſpiritus charitatis, cujus ſecunda apud Apoſtolum laus eſt, eſſe *benignam*; denique Spiritus Domini; 1. ad Cor. 13. v. 4. non verò ſpiritus acrimoniæ, ſpiritus perturbationis, ſpiritus vindictæ; multò minùs ſpiritus arrogantiæ & elationis. Profectò genio ſuo Divinum ſpiritum commenſurans Elias naturâ utcumque aſperior, & caſtigandis ſceleribus aſſuetus, ingentem ventorum turbinem emolientem omnia inaudiit, & Dei ſpiritum eſſe credidit. Ecce inquit Sacer textus, *ſpiritus* id eſt ventus *grandis & fortis, ſubvertens montes & conterens petras ante Dominum, & non in ſpiritu*, illo nimirum, *Dominus*, rurſus *neque in commotione Dominus*, denique *neque in igne Dominus*. Et qui in turbulentis hiſce, & cuncta diſcerpentibus elementis non erat Dominus, erat tandem *in ſibilo auræ*, & quidem *tenuis*. Ita ſanè eſt. Non omnis qui flammas & vindictam ſpirat, Dei ſpiritus eſt; nec is qui tumultus excitat, perturbationeſque animorum ciet, nec qui magno latus impetu cuncta ſubvertit & proruit, is eſt ſpiritus qui Confeſſariis debeat ſuggere, quantis ſint pœnis peccatores Deo ſupplices caſtigandi; ſuggeret id ſpiritus *aura tenuis*, ſpiritus prudentiæ, ſpiritus miſericordiæ & lenitatis, ſpiritus denique humanæ fragilitati indolentis, amicèque pœnitentem miſerum complectentis Dei. Hunc tu ſpiritum Sacerdos ſequere, & Dei partes agis.

3. Reg. 14 v. 11. 12.

Demonſtratur imprudentia eorū qui dicūt ſemper graves pœnitentias injūgendas.

16. Magnus hic ſe mihi aperit dicendi campus, ſi imprudentiam quorumdam, Satisfactiones magnas ore ubilibet crepantium, ingenteſque & præter rationem omnem exorbitantes pœnas, etjam pro exiguis & venialibus peccatis ſeveriſſimè impoſitas luberet enumerare, & prudentium hominum judiciis condemnandas exponere: neminem tamen lædere nunc eſt animus. Amicè verò hos tam ſeveros judices interrogo, an magnæ prudentiæ id ſit, ingentes pro venialibus peccatis mulctas injungere, cùm magnorum Theologorum, Henriqueſii imprimis, Fabri, Nunezii, & Cardinalis de Lugo ſit ſententia, omnem gravem pœnitentiam in Sacramento impoſitam & acceptatam, etiam per veniale

Henriq. Faber. Nunnez. Lugo de

Pœn. diſp. 25. ſect. 5.

veniale peccatum promeritam, graviter & ſub mortali ut ajunt ſcelere incurrendo obligare. Quis autem id credet, prudentis eſſe pro veniali maculâ expiandâ, præcipere medicinam quæ mortem ipſam neglecta inferat? Cùm verò paſſim Theologi omnes ſtatuant, ſaltem de tantâ ſatisfactionis exhibendæ obligatione non eſſe dubitandum, dum mulctæ graves pro mortalibus peccatis pœnitenti præcipiuntur; rurſus quæro, an id prudentis Sacerdotis ſit, tam urgentis præcepti materiam homini objicere, quem aut infirmitatis & inconſtantiæ vitio, & virtutis non ſatis obfirmatæ defectu, aut negotiorum rerumque agendarum mole in alia omnia actum, ingentes illas mulctas contempturum, & deinceps habiturum ſuſpicaris? Quid enim id eſt aliud, quàm in certiſſimum peccati mortalis periculum, pœnitentem ſponte & deſtinatò conjicere, & quidem ſine neceſſitate prorſus ullâ? Sanè ſalubres ſatisfactiones imponi cùm velit Tridentinum, cavendum eſt omnino ab iis quæ prudenter judicantur nocituræ.

Non parva ſemper nec ſemper graves imponendæ pœnitentiæ ſed ſemper ſalubres.

17. Hoc itaque prudens Sacerdos ſibi præſtitutum habeat, non quidem aut magnas ſemper, aut ſemper exiguas pœnas imponere, ſed convenientes & profuturas. Eadem quæ hunc ægrum curat medicina, alteri eſt exitio. Prudentis id eſt medici, profuturum quid ſit diſcernere. Tantùm id caveat Confeſſarius, quod prudentiſſimè monet Tridentinum, *ne alienis peccatis conniveat, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo.* Vbi diligenter expendendum eſt, non levia opera gravibus delictis, ſed leviſſima graviſſimis opponi. Leviſſima autem cùm pro graviſſimis injungi prohibentur, non illicò gravia pro levibus, neque gravisſima pro gravibus delictis paſſim & omnibus imponenda imperantur. Certè tanta poteſt eſſe peccatoris pœnitudo, tantus dolor animi per ſuſpiria uberesque lachrymas ſeſe explicantis, ut Sanctisſimorum virorum exemplo, etiam levisſima pro gravisſimis delictis ſatisfactionis opera, prudenter omnino, & ex mente Tridentini, imponi posſint & quandoque debeant: tum nempè, cùm judicant ſeſe *peccatis non connivere,* neque *occaſionem dare in graviora relabendi* homini, qui à ſe commiſſa tam amarè deplorat, & tam ſeriò deteſtatur. Quid, quòd & non rarò contigerit, ut levisſima mulcta impoſita peccatori ſceleſtisſimo, occaſionem dederit, amarisſime deflendi ſcelera,

Trid ſeſſ. 14. c. 8.

Aliquando leviores pœnitentiæ maximo cum fructu fuere impoſitæ.

 eaque

eaque ingentibus exinde pœnis à ſe ſponte exactis vindicandi? pudebat enim hominem vehementiùs ſuæ impudentiæ, quòd cum tam indignis modis Deum offendiſſet, quem poſt tot atroces injurias, experiebatur in Vicariis tam facilem & benignum. Contigerunt iſta ſæpiſſimè. Certè Spiritus Dei ubi vult agit, & ſicut vult. Huic modùm aut metam ponere, non eſt hominis; & in hac materiâ, non eſt prudentis. Extrema tantùm ſunt cavenda. In medio reſidet, quæ virtutum moralium prima eſt, prudentia: hanc ſatisfactionibus erogandis & taxandis, adhibendam eſſe docet Tridentinum. Valeant igitur, certa & quidem acria ſemper medicamenta præſcribentium voces: illudque ipſimet, dum aliis dant conſilia, ſedulò obſervent, ne dum vitant vitia, in contraria currant incauti, & nimio effervеſcentis animi œſtro perciti.

§. III.

Graves pœnitentias pœnitentibus ſemper imponere, eſt contra praxim veteris Eccleſiæ, cujus uſus malè ex Canonibus petitur. Fallacia eſt, quòd contraria ſuadentes non diſtinguant inter pœnitentiam publicam, & privatam: item inter voluntariam, & Sacramentalem. Hinc etiam perperàm pro ſe afferunt antiquos Patres.

Objicitur veteris uſus Eccleſiæ.

DVo adhuc reſtant argumenta, quæ fervori ſuo acriores illi 15.
pœnitentium Judices prætendebant; antiquus videlicet Eccleſiæ primitivæ uſus, & Sanctorum Patrum placita. Etenim, inquiunt, ſatis conſtat non tam molli pœnitentes olim tractatos manu; utpote quibus non unius tantùm diei jejunia, humicubationes, genuflexiones, & publicæ ſcelerum deprecationes imponebantur, ſed & quadraginta diebus, imò & ſeptem etiam annis, per dies ſtatutos & interpolatos protrahenda præcipiebantur: prout paſſim videre eſt in ſacris Canonibus conſtitutum, & in Eccleſiaſticis hiſtoriis quotidiano uſu confirmatum. Nunc autem quid fit? ne unius quidem diei jejunium imponitur; cæterarum

vero

Digitized by Google

verò mulctarum, nulla eſt mentio. An non hoc eſt à priſtinâ, & antiquâ Eccleſiæ praxi turpiter deſciviſſe? cur autem ea in praxim iterum non revocetur? quòd verò ad Patres attinet; quid quæſo in eorum commentariis occurrit frequentiùs, quàm poenarum corpori infligendarum commendatio? quid adeò clamant, quàm carni indicendum acriter bellum, poenitentiam agendam eſſe in cinere & cilicio, carnem denique omni impetu edomandam, ut ſpiritus ſalvus fiat? *& ſancti Patres.*

19. Magno hæc animi ſtudio, quin & ingenti laterum niſû, clamoribuſq; per hæc tempora fuêre jactitata. Et quidem fidem non modicam apud non paucos reperêre, quòd ſanctitatis non vulgaris ſpeciem hæc dicta præ ſe ferrent; auctoritatemque conciliarēt non exiguam, vulgò credi hæc à præconibus ipſis in proprium corpus exerceri ſupplicia, ad quæ aliena membra tam fervidè condemnabant. Vt ut ſit, reſpondeo egregiam eſſe fallaciā, id quod de veteri Eccleſiæ uſu Sacris Canonibus expreſſo, contentioſè quidem, ſed incautè ſatis, effutiunt. Populo certè imponitur, dum nullum inter publicas poenitentias & privatas diſcrimen faciunt, mulctaſque promiſcuè eaſdem, ab Eccleſia exactas fingunt. Et ut fallacia detegatur, iſtud quidem dicendum eſt, olim, prout & nunc in uſu eſt, præter Confeſſarios, quos eo tempore Poenitentiarios vocabant, & privatim in Confeſſione peccata confitentibus jus dicebant, prout fusè hæc docentur à Baronio; etiā externum tribunal viguiſſe, in quo de ſceleribus publicis, & Eccleſiæ famam decoremque infeſtantibus, cognoſcebatur pro cauſſę meritis admodum acriter; pura de adulteriis publicis, veneficiis, ſacrilegiis, homicidiis, apoſtaſiâ, hæreſi, cæteriſque id genus ſceleribus. Neque nunc juriſdictio hæc extincta eſt, quàm ad Officiales ſuos ſeu Judices, Epiſcopi ſolent deferre. Scelerum ejuſmodi convictis, fateor, poenitentias, quas rigidiores illi Cenſores enumerāt, imponi ſolitas, & ſeveriſſimè exactas. Verùm, an à publicis illis mulctis, ad privatas recta eſt conſecutio? Et quæ in foro externo, in quo, ex juſtitiæ rigore & ad exempla populo facienda, poenæ imponuntur; ad forū gratiæ trahendæ ſunt illico? Sanè, & nunc quoq; adulteri convicti, concubinarii & ganeones publici, aſinis imponuntur, virgis coronantur, & ſic totius plebis exponuntur deludibrio, ut cunctis fidelibus innoteſcat, quàm pudenda ſint hæc ſcelera, quorum auctores Eccleſia tam rigide caſtigat. An idcirco prudentis eſſet Confeſſarii, hæc aut

Poenitentiæ aliæ ſunt publicæ pro publicis ſceleribus in foro externo infligendæ: aliæ Sacramentales.

Baron. an. Chri. 56. n. 24. 25.

Ab illis ad has nō eſt argumentandum.

 his

his ſimilia, adulteris ſeſe clanculum accuſantibus commendare, imo præcipere? Quòd ſi autem eæ quæ nunc ab Eccleſiâ exiguntur à publicis peccatoribus mulctæ, ad privatas Confeſſiones trahendæ non ſint; cur veteres illas, publicis etiam & ſcelerum convictis reis olim inflictas, in uſum privatæ confeſſionis volunt revocari? Sanè hodiernis Officialibus uſurpatæ pœnæ exomologeſi noſtræ adhibendæ ſi non ſunt, neque etiam veterum illarum facienda erat mentio: aut ſi hæ ſanctæ, quia rigidæ, quia ſeveræ; etiam hodiernæ ſeveritate ſuâ non carent, quas tamen nemo prudens, Confeſſionibus privatis rectè dixerit applicari.

Pœnitentia Sacramentales olim Sacerdotis prudentia ſunt commiſſa.

20. Dicamus ergo quod res eſt; à publicis pœnitentiis ad privatas ineptè trahi exempla, eaque ineptiùs populo proponi. Interim uti rectè Ægidius Coninck, *nulla jam lex eſt humana aut divina, præſcribens certam aliquam pœnitentiam, quam Sacerdos pro his vel illis peccatis debeat injungere; ſed hoc relinquitur ipſius arbitrio. Non quidem ita, ut pro libitu poſſit pro quibuſvis peccatis gravem vel levem pœnitentiam injungere; ſed quia ipſius eſt judicare, quæ, omnibus perſpectis, hic & nunc pœnitentia ſit injungenda. Eſt communis Doctorum, & eam apertè docet Innocent. III. c. Deus qui. 8. de pœnitentiis.* De veteris autem Eccleſiæ confeſſariis, ita pergit dicere ſententiam. *imò etiam olim ſimili modo fuiſſe permiſſum Sacerdoti, ut in hoc foro eam pœnitentiam injungeret, quam crederet hic & nunc maximè expedire injungi, colligitur ex c. Menſuram 85. de pœnitentia d. 1. Quare Canones pœnitentiales, qui habentur in quibuſdam Conciliis, aut ſolùm erant pro foro externo (quamvis etiam in hoc, multum permittebatur judicio Epiſcopi) vel non continebant præceptum, ſed tantùm quaſdam regulas, quibus Confeſſarii poſſent inſtrui, ut eas quantum judicabant commode fieri poſſe, ſequerentur.* Ita ille, & benè. Certum eſt enim ſcelera quædam eſſe tam enormia, ut & prudenter, iis curandis, ingentes etiam pœnæ præſcribantur. Quando id fieri debeat, Confeſſarii id eſt deſpicere. Prudentis vero non eſt, gravia ſemper applicanda eſſe remedia indiſcriminatim edicere; neque ſatis ſinceri Eccleſiaſtæ eſt, id Eccleſiæ veteris exemplo velle confirmare.

Coninck de Sacrã. diſp 10. dub. 1. concl. 6.

Quid in Canonibus pœnitentialibus ſpectandum ſit Confeſſariis.

Probatur ex antiquiſſimis Theologis.

21. Quòd ſi verò doctiſſimus Coninck recentior cuiquam videatur eſſe, quàm ut de veterum Canonum uſu rectam poſſit ferre ſententiam, veteres ſanè dabo Theologos. *Primò*, Albertum Magnum, D Thomæ Magiſtrum celeberrimum. *Dicendum*, inquit, *quod*

D. Alber. in 4. diſt. 20. a. 14.

quod numquam aperte præſcribitur regula pœnitentiæ, in Confeſſione ſcilicet obſervanda. *Sed tamen tria ad minùs attendenda ſunt; ſcilicet peccati qualitas, Contritionis quantitas, & ſtatus pœnitentis. Canon autem non attendit niſi unum* (nempè peccati qualitatem) *& ideò quod dicit, non eſt niſi quaſi exemplare ad dirigendum in aliis, ad minorandum ab illo, vel illi addendum, ſecundùm arbitrium diſcreti Sacerdotis, hæc tria ſolenniter obſervantis.* *Secundò*, huic accedit

D. Bonavent. in 4. diſt. 20. parte 2. dub. 3. D. Bonaventura. Ita ait: *Canones inſtruunt in generali qualiter imponenda eſt pœnitentia. Sed dum deſcendunt ad ſingularia, relinquunt Sacerdotibus diſcretis, qui conſiderent perſonarum circumſtantias, accedentes ad Canones, ſicut ad regulas directivas.* *Tertiò*, ſi circumſtantias perſonarum accuratiùs inquiris, quas attendendas eſſe vult D. Bonaventura, eas ejus ſententiæ ſubſcribens, de-

S. Raym. l. 3. ſummæ c. de Pœnit. ſcribit S. Raymundus his coævus. Ita loquitur in Summâ. *Videtur dicendum quòd arbitrio Sacerdotis pœnæ omnes taxantur, conſideratis circumſtantiis criminis; quantitate, & dignitate, & qualitate. Item, perſona dignitate, officio, paupertate, infirmitate ſeu debilitate complexionis, conſuetudine, ſocietate, lachrymis & devotione; item*

Alenſis 4. part. ſummæ qu. 21. membr. 3. a. 1. *regionis & temporis qualitate.* *Quartò*, Alenſis fatetur, *ſuo tempore omnes ferè Confeſſores tenuiſſe, quòd omnes pænitentiæ ſunt arbitrariæ*, id eſt inquit, *in voluntate Sacerdotis poſitæ.* Ex quibus omnibus nunc patêre exiſtimo quid Theologorum antiquiſſimi de veteris Eccleſiæ Canonicis pœnitentiis ſenſerint, & quo pacto eas in occulto Pœnitentiæ foro confitentibus judicaverint applicandas.

22. Non minor ſubeſt fallacia alteri, quod ex SS. Patrum auctoritate petebatur, argumento. Seriam inquiunt, pœnitentiam commendabant hi; corporis macerationes magnas, frequentia jejunia, & his ſimilia populo proponebant, & ad ea fideles omnes hortabantur impenſiùs: quin ergo adhortemur & nos? Perplacet profectò conſilium; & mox eò connitar non frigidè. Verùm deſpiciendum id eſt priùs, de quibus pœnitentiis Patres egerint. Id quidem frequentisſimè in ſacris eorum homiliis invenio, quòd peccatores ad vindictam criminum de ſe ſumendam ſint adhortati; iiſque ſtimulos indiderint, ut non vulgaria tantùm ſupplicia exercerent, ſed & inſigniter etiam pieque in ſe ſævirent. Neque verbis modò, verùm etiam exemplo fidelibus in tam ſanctæ crudelitatis exercitio, eos præluxiſſe, innumeræ *Patres voluntarias pœnitentias populo commendarunt.*

 teſtan-

de gravibus in Sacramento ſemper injungẽdis, numquã agére.

teſtantur hiſtoriæ. At ſuaſiſſe Sanctos Patres Confeſſariis, ut paſſim & generatim ingentes atroceſque pœnas imponerent, eoſque ad ſeverè cum pœnitentibus agendum fuiſſe adhortatos, hoc ſanè nuſquam legi: & quàm contrarius fuerit hâc in parte Patrum ſenſus, mox videbimus. Quâ igitur rurſus mente ea quæ à Patribus, de pœnis mulctiſque voluntariis ſeu ſponte ſuâ à peccatore aſſumendis dicta ſunt, ad pœnitentias à Sacerdotibus imponendas, perperam & falsò diſtorquentur? hoc certè non eſt bonâ fide agere.

Sacramentalis pœnitentia obligat ſub peccato.

An ergo inquies perinde habendæ non ſunt pœnitentiæ, ſive in Sacramento præſcribantur, ſive vindicandis ſceleribus ſpontè aſſumantur? Minimè gentium. Nam ut antè dixi, poenitentiæ graves à Sacerdote impoſitæ, præcepti vim habent, obligationemque ſecum trahunt, cui ſine noxâ lethali non ſatisfit. Hinc quamvis non prudenter tantùm, ſed & ſanctè, hominum torpor, ad inſignem corporis ſui contemptum & odium, caſtigationes, & verbera quinimo rebelli carni infligenda, à Divini verbi præconibus excitetur: imprudenter tamen, hæc à Sacerdotibus paſſim injungenda eſſe, nullo habito ſexûs, ætatis, perſonarumque diſcrimine, in pulpitis declamatur. Illæ enim uti liberè aſſumuntur, ita & omittuntur ſine ullo peccato, etiam minimo. Hæ verò quia legitimè ſunt præſcriptæ, præcepti vim obtinent: & quia graves ſunt, ſine mortali peccato non negliguntur. Quantæ autem id eſſet imprudentiæ, ubi mihi tam perſpecta eſt humana infirmitas, & ubi me inter homines aut agreſtes, aut claſsiarios, aut milites, aut inter eos verſari video, quibus non tantus eſt pietatis, rerumque divinarum ſenſus, iis novum præcepti genus imponere, cui prudenter, imò ferè certò metuere debeo, obedientiam non eſſe præſtandam? quaſi verò præcepto meo, in re ſibi difficillimâ, morem geſturi ſint ii, quibus de Divinis legibus obſervandis, non diuturna eſt curatio. Eſſetne hoc hominem peccatis eripere, & non potiùs novi criminis anſam dare? 23.

Hinc imprudentiæ eſſet promiſcuè graves imponere.

Imponendo leviores conſulitur uſi Sacramento.

Dicam igitur cur gravioribus poenis generatim abſtinendum ſit, nec ſine magnâ prudentiâ, pro poenitentium facultate, uti ait Tridentinum, & diſpoſitione, denique tantùm ubi profuturæ ſunt, irrogandæ; moderatæ verò cur paſsim adhibendæ. *Primò* quidem ut hominum imbecillitati ſuccurratur, *Secundò*, 24.

ut

ut ipſi Sacramento conſulatur; neque ab immodico Judicis, illud, juriſdictionemque ſuam adminiſtrantis exercitio, quidquam detrimenti patiatur: patietur autem indubitatim. & ex rigore odium feret: odioſa enim ſemper hominibus eſt auſteritas. Quis autem bono animo rem complectitur, cui non afficitur? & quis afficitur rei odioſæ? Deterrebuntur itaque paſſim homines, & à medicinâ avertent animum, quam ſibi præſtituunt tam amaram. Huic incommodo cavet Confeſſarii benigna moderatio; cujus eſt, non pœnitenti tantùm, ſed & Sacramento à Chriſto inſtituto, ejuſque bono nomini & famæ conſulere. Chriſti autem
Luc. 15. v. 2. præcipua fama ſemper fuit, *quia hic peccatores recipit*; infringitur autem hæc fama vehementer, imò tandem evaneſcet, ubi Chriſti Vicarius peccatores ſic recipit, ut à Sacramento deterreat, & tandem fuget. Neque dicas hæc fieri pœnitentium vitio: nam ut ita ſit, vitiis etiam occurrendum eſt ne ingraveſcant: maximè cùm id ſalvo Sacramento, ſervatâque Chriſti auctoritate & juriſdictione poteſt fieri, uti in hoc eventu prorſus poteſt, ac proinde cùm poſſit, debet.

25\. *Tertiò*, ſcin cur moderatæ mulctæ pœnitentibus ſint paſſim imponendæ, & ab exorbitantibus communemque modum excedentibus abſtinendum? Dicam. Ne fortè malè mulctatus à te pœnitens, oculos erigat, eoſque in Judicem ſuum conjiciens, miretur hominem erga ſeipſum tam benignum & moderatum, alienæ infirmitati tam parum indoleſcere. Rurſus ne & tibi dictum ſit id, quod Chriſtus hypocritis olim, legiſque Divinæ ſeveris nimiùm aſſertoribus apud Matthæum ingerebat, *Alligant enim onera gravia & importabilia, & imponunt ſuper humeros hominum; ipſi autem digito ſuo nolunt ea movere.* Quam quidem ſententiam nullo modo auderem ego, rigidis illis pœnarum infligendarum arbitris applicare, niſi eandem iis jam dudum admoviſſet D. Chryſoſtomus, in opere imperfecto in Matthæum. Et quamvis is commentarius incerti dicatur auctoris, tamen eum Chryſoſtomo attribuunt Sixtus Senenſis aliique quàm plurimi. Quidquid ſit, antiquiſſimus eſt hic auctor, & celeberrimus, & cui quid ſuo tempore, id eſt in veteri Eccleſiâ mos ferebat, proculdubio erat ſatis ſuperque perſpectum. Sententiam, quòd materiæ noſtræ ſit admodum opportuna, totam, licet longam, ejus verbis do, expendat Lector ſingula. Cum itaque expoſuiſſet

Scandalizantur fideles ſæpe ex nimio Confeſſarii rigore.

Matth. 23. v. 4.

Veteris Eccleſiæ in Sacramentalibus pœnitentiis injungendis mos à D. Chryſoſtomo declaratur.

fuiſſet Scribarum & Phariſæorum ſubdolam in exponendâ lege vafritiem, ore nimirum pleniſque buccis magna quædam & ardua concrepantium, & dura mandata interpretatione ſuâ populo deferentium, quæ ipſi *ne modicâ quidem ex parte* implerent: tum ad rem noſtram ita progreditur eleganter Chryſoſtomus. *Secundùm conſequentiam autem, tales ſunt etiam nunc Sacerdotes, qui omnem juſtitiam populo mandant, & ipſi nec modicè ſervant: videlicet non ut facientes ſint juſti, ſed ut docentes appareant juſti. Tales ſunt & qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt; qui dicunt, & non faciunt: & ſic, dum pœna pœnitentiæ præſentis fugitur, contemnitur pœna peccati futuri. Si enim faſcem ſuper humeros adoleſcentis, quem non poteſt bajulare, poſueris; neceſſe habet ut aut faſcem rejiciat, aut ſub pondere confringatur. Sic & homini cui grave pondus pœnitentiæ poſ[u]is, neceſſe eſt ut aut pœnitentiam tuam rejiciat; aut ſuſcipiens, dum ſufferre non poteſt, ſcandalizatus amplius peccet.*

D.Chryſoſt. in opere imperf. in Matt. homil. 43.

Vbi Deus benignus, Sacerdos non ſit crudelis in alios, ſed in ſe.

Deinde, etſi erramus modicam pœnitentiam imponentes; nonne melius eſt propter miſericordiam ratio-em dare, quam propter crudelitatem? Vbi enim Pater-familias largus eſt, diſpenſator non debet eſſe tenax. Si Deus benignus eſt, ut quid Sacerdos ejus auſterus? 26.

Vis apparere ſanctus? circa tuam vitam eſto auſterus, circa alienam autem benignus. Audiant te homines parva mandantem, & grandia videant facientem. Talis eſt autem Sacerdos qui ſibi indulget, & ab aliis gravia exigit, quemadmodum malus deſcriptor tributi in civitate, qui ſe relevat & onerat impotentes. Ita auctor hic graviſſimus. Vlcus tetigit, & prodiit quod intus latebat pus. Vtinam hoc cultro perſtrictus abeat quorundam tumor! 27.

Exemplo S. Xaverii.

Sanè ſi ex charitatis quâ flagrant lege, ſatisfactionem offenſo Numini à pœnitentibus præſtari appetant tantopere, ad manum eſt S. Franciſci Xaverii, magni admodum juris Divini propugnatoris exemplum. Cùm enim ſceleratiſſimus quidam è claſſiariorum fæce pœnitens ad pedes ejus acceſſiſſet, & enormium, longoque uſu inveteratorum criminum ſeſe feciſſet reum; homini cæteroquin perdito, Pater & Ave recitandum injunxit pater optimus: & debitæ à reo ſatisfactionis onere in humeros ſuos ſublato, in nemus proximum ſecedens, flagris tam immaniter eos proſcidit, ut ſanguine totus difflueret. Ita nimirum alienæ infirmitati indolebat, ut pœnâ ſcelerum in ſe translatâ, ſatisfa- 28.

Turſel. in vita S. Xaver. l. 3. c. 15.

ctionis

ctionis flagrorumque ſuo corpori inflictorum fructum, pœnitenti penitus tranſcriberet: ſic nempe, & juſtitiæ Deo debitæ, & miſericordiæ poenitentibus impendendæ, factum eſt ſatis. Habent hic quod imitentur in Xaverio rigidi divinæ juſtitiæ exactores; ſeveritatem nempe & benignitatem. Hanc, humano, id eſt, miſero & miſerando præſtent generi; illam, ſtrenuè alacreſque in ſe exerceant: & non apparebunt tantùm, ſed erunt verè ſancti, cùm ſancta hæc facient. Aliis interim Sacerdotibus legem ne importunè dicant; liberum, & prout ipſis à Chriſto eſt concreditum, juriſdictionis ſuæ exercitium relinquant: neque de eorum prudentiâ multùm ſint ſolliciti; aut ſe præ iis ſapere exiſtiment. Et ſi ſapientes videri volunt, *ſapiant* ſanè, ſed ut D.
Ad Rom. 12. v. 3. Paulùs monet, *ad ſobrietatem*.

§. IV.

Pœnitentiæ ultroneæ commendantur. Ac imprimis oſtenditur, prorſus rationi conforme eſſe, ut corpus criminum complex, etiam ſit conſors ſatisfactionis, & pœnas meritas luat.

29. NEque verò hæc eò à me dicta ſunt, quaſi ſi carnis corporiſque in ſua commoda nimiùm inhiantis, ſtatutum mihi ſit patronum agere, illudque poenis peccato debitis penitus eximere. Aliud enim prorſus eſt, quid à Judice in Sacramento poenitenti præcipiendum ſit, aliud verò quid ſponte ſuâ peccatorem agere conveniat. Neque dum benignitatem Sacerdotibus commendamus, odium ſanctum quò ſe poenitens perſequatur exercendum eſſe, imus inficias. Quin ex adverſo, id nunc contendimus, ſeveritatem peccatoris, judicis miſericordiâ debere exacui; & tantò majora à ſe exigenda eſſe ſupplicia, quantò plura, infirmitati humanæ, per meram miſericordiam, videt condonari, aut ab eâ non expoſci. Et hæc quidem Sanctorum hominum fuit antiquiſſima conſuetudo; corpus ſeveriſſimè affligere, carnem macerare, ejuſque petulantiam, ne rurſus laſciviat, flagris etiam loriſque, aſininum in modum, penitus affligere.

Pœnitentiæ eò graviores ſponte aſſumendæ, quò minores imponuntur.

Non religioſis tantùm ſed & ſæcularibus convenientes corporis caſtigationes.

gere. Quod ſi autem innocentiſſimis viris hæc ad virtutem retinendam, animæque negotium procurandum, præclariſſima fuerunt adjumenta; certè non video quâ ratione bonâ, nos qui tam indignis modis Numen offendimus, ea poſſimus excutere, aut ab iis corpori admovendis, carnem excuſare. Enimverò ad eremos ſolas & religioſa clauſtra amandanda ſunt cilicia & jejunia: iſthic ſcilicet ſunt laſciviæ incitamenta, iſthic ſunt illecebræ, iſthic ſunt homines ex carne compacti & ſanguine, reliquum verò orbis virtus inhabitat; ſpiritu vivitur; caro prorſus ſubacta eſt, imò extincta; neque quidquam in mortales hoſce, ſanguis aut corporis impetigo habet dominij. Aërij prorſus ſunt; & ſic credo non *caſtigant* cum D. Paulo *corpus ſuum*, ne fortaſſe cùm iſtud impetunt *verberent aërem*. Certè non ſatis percipio, ex quo capite, major aut D. Paulo, aut religioſis hominibus, quàm commune genus vitæ ducentibus, incumbat corporis edomandi obligatio. 1. Cor. 9. v. 26.

Probatur ex ſtatu in quo omnes fuimus.

30\. Scio equidem multa pro ſe corpus oppoſiturum; jam enim adoleſcentiam & necdum ſatis confirmatas vires; jam verò morbis afflictas; jam ſenectutem & devexam ætatem; jam molem negotiorum; jam hominum obloquia, & dicteria; jam ſtatum dignitatemque obvolvet; & ſeſe, cùm hæc dixerit, credet egregiè pro ſuâ cauſâ peroraſſe. Reliqua quidem nunc prætereo, aſt iſtud quod de ſtatu inſuſurratur, non diſſimulo. Enimverò quiſquis es, ſeu Princeps in republicâ, ſeu vile mendicabulum, an ſtatum peccatoris reipsâ non obtines, aut non obtinuiſti aliquando, aut certè in eo nonne es loco, unde ad eum ſtatum poſſis turpiſſimè facillimèque devolvi? Hoc autem ſi fateris, qua fronte ſatisfactioni te pœniſque exemptum vis, cùm in eo ſis ſtatu cui pœnæ illæ prorſus conveniunt? Satisfactionem inquis Deo non denego; meritas à me pœnas eſſe, lubens confiteor. At quandoquidem tota, non culpæ modò, ſed & omnis pœnæ peccatis debitæ, per pœnitudinem animi, actuſque Contritionis ſæpius iteratos, condonatio auferri poſſit, ut quid jam de exterioribus afflictationibus corpori admovendis ſermo inſtituitur, quaſi priora non ſufficerent ſatisfactioni integræ adminicula? Rectè mones: rationem dabo quantocius. Iſtud interim clarè video, profectò te corporis tui patronum eſſe egregium, & in mala cauſa propugnanda, cauſſidicum non indiſertum. Animæ itaque

Contra omnem rationẽ eſt carnem ſatisfactionis eximere totamque animæ committere.

itaque totum ſatisfactionis pondus vis imponere;corpus verò penitus eximere : mœroribus opplenda eſt anima , corpus verò deſuaviandum eſt tenerrimè : & ita demulcendum,ut ne in fletus abeat,& emarceſcat. Ita tu agendum cenſes : at videamus quàm perperam.

31. Etenim dic amabo , ſi fors ita tulerit aut malè agendi libido, ut duo in idem facinus latrociniumve conſpirarint, herus exempli gratiâ & ſervus,atque unus alteri ſubſidio fuerit: exinde verò à Prætore comprehenſi, ad ſupplicium à Regio actore poſtulentur:an eo in eventu , Juſtitiæ factum fuerit ſatis,ſi herus meritas pœnas ſolvat,ſervus interim abſolvatur ? Deinde, quid ſi bona pars prædæ ex latrocinio abactæ ſervo obtigerit,an non indignior erit caſtigato Domino ſervi impunitas? Magis rem urgeo. Quid ſi longè maxima ſpoliorum portio ſervo obveniſſet , & non niſi exiguæ heri uſibus ceſſiſſent reliquiæ ; quis non juſtitiæ plurimum detractum diceret , quantumvis heri ſupplicio vindicatæ? Nec hic adhuc hæreo ; ulterius promovenda eſt res. Quid ſi hærus tam atrox facinus deſignaſſet, tantùm importunis ſervi precibus,imò & expoſtulationibus adactus ; conquerentis nimirum, nihil ſibi dari pro obſequiis impenſis ſtipendii; atque adeò poſtulantis,ut ſuâ gratiâ latrociniis tantiſper operam det, cujus fructus pro tot laboribus impenſis ſibi totus cederet. His, inquam, aliiſque inſtigationibus compulſus herus , manus ſi dediſſet & ſervo & ſceleri : nonne indignam eſſe planè rem clamarent omnes rectа ſentientes , ſi hero in furcam abacto , ſervus interim malorum omnium & origo & complex , & uſutarius prædarum, non tantùm nihil luat , ſed & vivat opiparè , bonis incubans malè partis ; iiſque,malè mulctato domino, perfruatur interim bellè & ſuaviter ? Sanè ſi peccatum eſt utrimque, non diſtinguantur pœnâ rei ; & ſi rectè & ex æquo ſtatuendum eſt aliquid,& pœnæ eximendus alteruter , abſolvatur herus,puniatur ſervus; ut qui ex ſcelere plus retulit commodi , acerbiores etiam à judice pœnas ferat. *Probatur exemplo.*

32. Nunc vos appello , judiciumque veſtrum exquiro. Fertè ſententiam ſed rationi,quâ vos præditos eſſe non ineptè gloriamini, & conſcientiæ rectæ non difformem. Plerumque dum patramus ſcelera , Deique mandata dum excutimus , honoris Majeſtati tantæ debitæ invaſores injuſti & prædones; corporis adminiculo *Applicatur comparatio.*

Corpus ferè ſcelerum omnium eſt complex.

id aggredimur & exequimur: carnem habemus criminum complicem: neque exigua ei de confecto ſcelere cedunt lucra. Quid ergo tibi in mentem venit, ut cùm facienda eſt injuriæ Deo illatæ reſtitutio, velis præfractè tu, miſeram animam malè parta gaudia pœnitudine & triſtitiâ eluere; corpus interim nihil quidquam perſolvere; imò & voluptatibus, per ſummam injuriam comparatis, quietè admodùm delectari? An non id æquitas exigit, pœnas non minùs infligi corpori, quibus furtivæ voluptates amareſcant, quàm animæ dolorem inuri, quô malè comparata gaudia tandem deſipiant? Quæ demum lex, in eâdem culpâ, complicem eripit ſupplicio? & cui privilegio aut fundamento cauſſam corporis ſuperſtruis quàm temerè propugnas? Carnis fortaſſe nobilitatem & præſtantiam afferes, eique aliquid condonandum dices? Quaſi verò neſciremus nos, ex quâ fæce, ex quibus ſordibus ſtirpem trahat: quaſi verò terræ pondus vile & inutile, ex quo erutam jam olim novimus, omnem memoriam effugiſſet. Novimus ſanè luteam originem. Et tu terræ maſſam nobiliſſimæ cœleſtique animę audes anteferre, mancipium Domino, lutum ſpiritui, terram cœlo? Etiam conferre, quæ conditione tam ſunt diſparata, manifeſtum eſt piaculum, intoleranda animæ injuria.

corpori cedunt præcipua ſcelerum emolumenta.

Deinde ſi benè facinus attendis, non complex tantùm latrocinii fuit caro, ſed ejus ferè cauſſâ commiſſum eſt; & præcipua ex perpetrato crimine, ad ipſam devoluta ſunt emolumenta. Quid enim? Sanè ut corporis curet cuticulam, faucibuſque & abdomini ut ſit non malè, crapulæ totos dies indulget potator ſtrenuè. Corpori ut ſit ſuaviter, libidinibus miſcentur omnia. Corpori alendo & exornando nequidquam deſit, per ſummam injuſtitiam, fas omne & juſtum habetur deſpicatui, perjuriis & rapinis datur opera, nec quidquam inhoneſtũ cenſetur quod eſt utile. Corpori comendo & exornando, bona pars vitæ impenditur, ut laſciviat nimirum tantò impudentiùs, quantò ſibi videtur elegantiùs. Denique corpori cedunt omnia; & huic ut complaceat, abiicit ſeſe anima, & ſe in omne ſcelus projicit, neque veretur Deo bellum indicere, ejus honori manus injicere, & divinas gazas quodammodo deprædari. Interim committitur ſcelus. Peracto latrocinio, jus ſuum proſequitur Deus, injuriæque commiſſæ ſatisfactionem expetit. Ita ſit inquis tu, facinus deprecetur anima; lugeat illa, & quod debetur, ſanè perſolvat. Itanè verò? Et nullæ 33.

illati

Digitized by Google

illati damni à corpore reparatio exhibebitur? commodè vivet caro, & deliciis quinimo diffluet, eo ipſo temporis articulo, quo pœnitens facti anima dolore diſſolvitur, & res ſuas cum offenſo componit Deo? Quis tantam inæqualitatem æquus ferat? Et tamen humana injuſtitiam tam enormen tolerat ratio, eamque, ſibi ſemper indulgens natura, excuſat.

34\. Verùm quantumcumque corpori tuo patrocineris, ejuſque cauſſam mordicùs tuearis; quâ tandem ratione id pœnis perſolvendis eximes, ſi legitimè conſtet, pleraque ſcelera, ex eo promanare; eoque incentore committi? Quid ſi oſtendero, carnis effrænes appetitus eſſe, qui voluntatem inſtigant, verecundiam peccatis adimunt, reverentiam Divinis legibus debitam infringunt, mentem denique agunt in tranſverſa, animoſque faciunt per ſummum nefas audendi omnia? Sanè diſertè id teſtatur D. Jacobus. *Vnde*, inquit, *bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiſcentijs veſtris, quæ militant in membris veſtris?* & clariùs, hominis corrupti perſonam præterens D. Paulus; *condelector*, inquit quidem, *legi Dei ſecundùm interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis.* Tantam itaque carnis inſolentiam in humanâ naturâ dum agnoſcit Divinus Paulus, non abs re exclamat, ſortemque tam miſeram deplorat; *infelix*, inquit, *ego homo! quis me liberabit de corpore mortis hujus.* Expediri ſe à tam rebelli corpore efflictim poſtulat Apoſtolus; infelicem ſe conqueritur tam petulanti carni quòd inhæreat: ab hâc bella, ab hâc lites omnes exſurgunt, quibus & Deus impetitur, & infelix anima irretitur: & tamen dum de placando irato Numine agitur, excuſatur caro, mulctis eximitur; & quidem, quod eſt prorſus intolerabile, ab ipsâmet animâ corpus defenditur. In ipſam tota reconciliationis faciendæ, expiandorumque ſcelerum moles conjicitur à corpore; & imbellis mens, præ merâ ignaviâ, factum probat, deſidemque carnis mollitiem, quam corpori exprobrare debuerat, rationibus etiam tuetur ut pœnæ eximat.

Corpus animam ad peccãdum inſtigat.

Jacob. 4. v. 1.

Ad Rom. 7. v. 22. 23.

Ibi. n. 24.

Vt quid ergo pœna criminibus debita eximitur, & quidẽ ab ipsámet anima?

Sit ergo prout vis: ingemiſcat offenſis anima: illam ſcelerum pœniteat; doloris illa pondus ferat, & ſic demum pro illatis Deo injuriis ſatisfaciat: verùm de pœnis corpori admovendis,

Malè prætexitur carnis imbecillitas,

dis, non fiat poſthac mentio, nimis enim tenera eſt caro; quàm ut jejuniis enervetur; vires non ſufficiunt abſtinentiæ, quæ tamen ad explendam libidinem nimiô plus ſuppetunt: genuflexiones ſunt incommodæ: flagra, & cilicia nec nominanda quidem ſunt; ne vel ad ſolam tanti ſupplicii memoriam contremiſcat caro tenellula. Neque de vigiliis quidem aut humicubationibus, frigore aut æſtu perferendis, cogitandum quidquam; nimis aſpera hæc ſunt & immania, nec ea quæ corporis imbecillitati commenſurentur. Interim ut Deo rebellet, corpori nec vires deſunt, nec audacia; ut libidinibus vacet, & laſciviat; neque noctes inſomnes ducere, nec pro fornicibus, aëris inclementiæ expoſitum pernoctare, admodùm eſt difficile; jucundum quinimò cenſetur & lepidum. Sic vivimus; ad ſcelera fortes & projecti; ad virtutis exercitia imbelles & teneri. Atque hic quidem carnis corruptæ eſt genius, omnia ad ſe jucunda trahere, omnia verò aſpera à ſe amoliri; peccati fructum ad ſe derivare, ſatisfactionem verò, cum Animâ nequidem partiri, ſed totam ei committere. Age nunc corporis patrone haud impiger: ſi ratione metiris omnia; edic tandem an hæc rationi conſona ſit agendi ratio. Et tamen ſic paſſim agimus: corpori abblandimur, corpus deſuaviamur, corpus defendimus; & contra animam, id eſt contra ſeipſam, pro corpore pugnat ratio. An non hæc demum inſignis eſt dementia? Ex quibus omnibus id tandem conficio, complicem ſceleris, ſatisfactioni nullo modo debere eximi; quinimò adigendum vile mancipium ut poenas det, ſatisfactioniſque ſit conſors caro, utpote quæ ad inferendam injuriam, operam contulerit ex condicto.

quæ ad peccandû ſatis eſt robuſta.

§. V.

§. V.

Pœna corporea, ſecuriſſima ſunt ſatisfactionis via: nihilque ijs præſtantius ad avertenda irati Numinis flagella, alioquin inſligenda etiam in hâc vitâ.

36. VErùm inquies, cùm Contritio ſeu dolor animi tam eximius eſſe poſſit, ut non culpæ tantummodò, ſed & pœnarum omnium gratiam à Deo referat; cur præter dolorem animi, pœnam quoque corpori inurimus? Sanè contritioni incumbendum eſſet impenſiùs; & quod domandæ exercendæque carni ſtudium inſumitur, utiliori longè operâ in actus illos egregios animæ conferetur. Ita quidem tu. Et ut video, conſtitutum tibi eſt, corporis cauſſam agere, illudque omni prorſus eximere incommodo. Hoc vero ſi agis, en alterum tibi corporis liberandi pando viam, imprimis facilem & jucundam. De ſatisfactione in hâc mortali vitâ Deo exhibendâ, nulla tibi ſit curatio; vive hilariter, & placidi tibi fluant dies; tantùm tecum ſtatue, te, quidquid à te pœnarum pro peccatis commiſſis jure exigitur, in alterâ demum vitâ, purgatorios inter ignes, ſubiturum, debitaque omnia expuncturum iſthic fideliſſimè. In purgatoriis ignibus ſanè nihil quidquam patietur corpus; & ſic, carnem omni pœnæ ſubtraxeris, & tamen ſatisfactio plena, eaque quæ jure rigidiſſimo poteſt exigi, Numini exhibebitur. Ecquid arridet hic tam placidus cuticulæ curandæ modus? quin ergo eum rebus tuis admoves? facilior enim hæc longè eſt ſatisfaciendi via ſine corporis incommodo, quàm ſi contritionis actibus ciendis vaces, quorum reliquiæ ſatis aſperæ, non rarò in corpus ipſum ſolent redundare, non ſine carnis incommodo. Vt quid igitur tantillo etiam doloris ſuſtinendi periculo, tam teneram carnem committere, ubi tutior eſt pœnas omnes corporeas evadendi via?

Contritione poteſt deleri omnis pœna reatus

Poteſt etiam peccator omnem ſatisfactionem differre uſque ad alteram vitam in purgatorio.

37. Ne tamen adhuc quidquam præceps ſtatue. An enim, ſi vel Contritionem, vel per ignes purgatorios, pœnis debitis vis ſatisfacere, non vides illico te argumentis omnibus premi, quibus præcedenti paragrapho, ineptiam tuam demonſtravi? Iſtud enim rurſus urgeo, quâ fronte aut quâ mente tu carnem ſatisfactioni

Sed iniquum eſt nihil ad ſatisfactionem conferri à corpore.

ctioni ſubtrahis,ſociam criminis; totumque reconciliationis negotium à ſolâ mente vis confici, cùm corpus etiam, ut mox dicam, non exiguos poſſit, diſſolvendis debitis, ſumptus in commune conferre? Certè ſymbolam quam poteſt adferat, & pro ratâ portione, ubi debita ſunt communia, partem ſolvat: quod imprimis æquum eſt, & rationi conſonum. Vt quid enim ab animâ exigitur, ut ipſa aut mentis aciem ita intendat, ut unum Contritionis actum, aut certe iteratis vicibus plures excitet, per quos pro poenis debitis ſatisfiat, cùm nec anima ſola in ære alieno ſit, ut jam ſæpius dixi, & cùm præterea non ita conſtare poſſit, ecquando interiores illi animi actus rite efformentur; ac proinde non adeo certus ſit poenitens, an aliquam debitorum partem expunxerit? contrà vero poenæ corporeæ manifeſtæ ſunt & ſenſu ipſo percipiantur, neque ullam dum à corpore ſunt exactæ, ſatisfactionis, alicujus ſaltem, Deo datæ, relinquant dubitationem? Deinde ſi multiplicatis internis virtutum actibus, tota debitæ poenæ moles aliquando tandem poteſt exhauriri; ſanè multò id fiet citiùs, ſi duabus ex partibus fiat offenſæ illatæ reſtitutio: dolore ſcilicet interno animi, & corporis præterea externo cruciatu.

Neq; tam certa eſt ſatisfactio per actus internos data, quam per actus externos pœnitentia.

38. Quòd verò de ſatisfactione totâ omnino differendâ & purgatorij flammis committendâ dicebatur; fateor quidem iis tandem debitorum omnium, quorum poſt hanc miſeram vitam erimus rei, ſummam expiandam, & quidem uſquead noviſſimum quadrantem. Itaque ad hanc tam acerbam, omnibuſque quas nobis animo poſſumus effingere, graviorem poenam, ſi tibi creditorem Deum procraſtinare libeat, eôque animam ut debitis ſatisfaciat amandare; per me id quidem licet. Sed unde id tibi conſtat, acceptandam à creditore comperendinationem debiti? Quis tibi fidejuſſor fidem fecit, flagra dum adhuc in vivis es, non expediturum Deum, factæque ſibi injuriæ poenas, ſuâ manu de te non ſumpturum, quas tu, tam parum de placando Numine ſollicitus, in aliâ vitâ tantùm perſolvendas temerariè comperendinas? Differs quidem ſolutionem tu; ſed Deus fortè nolet differri. Etenim id nemo negaverit, plurimorum quæ quotidie nobis ingeruntur malorum cauſſam, è peccatis non de integro quoad poenam condonatis, ortū ducere. Hæc morbis modò, modò fortunarum jacturâ; modò charorum pignorum, ut in Davide vidimus, morte; aliis modò atque aliis immiſſis cladibus, ſeverum

Licet peccator ſatisfactionem differat dandā in purgatorio, Deus id non tenetur acceptare.

Et ſic ſæpe in hoc mundo peccata condonata caſtigat.

ſeverum Numen juriſque ſui imprimis tenax, ſæpe ulciſcitur: neque ſi in purgatoriis ignibus integra præſtanda eſt ſolutio, ſemper ei collibitum eſt expectare: & ſic in præſenti vitâ, per vim quodammodo ſolutionem extorquet, quam ſibi videt ſponte non offerri. Quæ cùm ita ſint, debitoreſque nos agnoſcamus; ut quid debiti præſtationi intercedimus? Et ſi corporis commoda amamus tantopere, cur iratam Dei manum non avertimus, dum prævertimus? Neſcis interim quâ te parte ſit aggreſſurus Deus; fortè eâ te impetet, quâ maximè dolebit. Quantæ igitui inſaniæ eſt, voluntarias, & quas tu tibi ſeligere potes, pœnas averſari; & ſe interim offenſi Numinis vindictæ committere, cui nihil adeo perſpectum eſt, quàm quâ parte feriendus ſis, ut pœna ſit acerbior, tibique doleat non perfunctoriè. Itaque tu pœnas tuâ ſponte tibi ſtatue: Dei manum præoccupa; & corporis commodo ſi ſtudes, corpus tu ipſe volens caſtiga, ne caſtigetur nolente te.

Itaque tu Deü præveni caſtigando corpus.

39. Et ut languorem omnem excutiam, ſtimuloſque ſubdam tam ſancto odio; iſtud non verebor ſubnectere, quod fortaſſis alicui novum videbitur; non eſſe alium ad ſatisfaciendum Deo, juſtamque ejus manum à nobis amoliendi modum tam expeditum & opportunum, quàm quæ à corporibus voluntariè expetuntur, iiſque inuruntur pœnæ. Sic ut neque orationes profuſæ, nec eleëmoſynæ effuſæ, neque miſericordiæ præſtita opera, adeo tantùmque ſatisfactionem promoveant, & debitas pœnas expungant, quantùm hæc, quæ tantopere commendamus, pœnitentiæ externa exercitia. Neque aliam dictis rationem affero, quàm Concilii Tridentini indubitatam auctoritatem, & verba manifeſta. Ita habet, dum pœnitentiæ externa opera Eccleſiæ commendat: *neque verò ſecurior ulla via in Eccleſiâ Dei umquam exiſtimata fuit ad amovendam imminentem à Domino pœnam, quàm ut hæc pœnitentiæ opera, homines cum vero animi dolore frequentent.* Vbi autem nulla via eſt ſecurior, ſanè omnes huic neceſſe eſt cedere, & hanc, extra dubitationem eſt eſſe ſecuriſſimam. Egregiam enimverò amicæ in ſe crudelitatis commendationem, ingens encomium! quod quidem peccatores miſeri, multiſque per totam vitam contractis debitis irretiti, ob oculos habere par eſt, ſi aliqua perſolvendi ipſis eſt cura; non aliud eſſe ſecurum magis ſatisfactionis genus, quàm quòd è corporis afflictatione

Securiſſima hæc eſt ad placandum Deü via.

Trid. ſeſſ. 14. c. 8.

Xxx petitur.

petitur. Adeoque non aliàs magis tibi es pius, quàm dum naturæ videris impius.

§. VI.

Etiamſi nulla pœna peccatis perſolvenda reſtarent, caro tamen afflictationibus exercenda, ob multiplices fructus, quos ea ſecum fert. Fructus hi exponuntur.

Animus, peracta bene cum Deo re- bus, debet nihilominus corpori ſubiraſci, illudq; caſtigare.

40. HActenus de ſatisfactione exhibendâ, eâque pro ratâ portione cum corpore dividendâ fuimus ſolliciti. Altiùs nunc promoveo, actionemque corpori indico ulterius. Demus inquam ſanè, animam ita cum Deo rationes ſuas inſtituiſſe, tantâque pœnitudine deteſtatam fuiſſe patrata crimina, ut non culpa modò condonata jam ſit, ſed pro pœnis omnibus ſic ſatisfactũ, ut nullis prorſus ſit in debitis, nihilq; pœnarũ perſolvendũ reſtet: an ideo cenſes tu, animam debere corpori acquieſcere, quod bellorum omniũ & litium incentor fuit & origo? Fateor, pax cum offenſo Deo jam coaluit, res acta eſt bene & ſanè feliciter: verùm, an quæ componendis omnibus tantam defatigationem ſuſtinuit anima, cum carne aget pacificè, per cujus petulantiam turbatum fuit & domi & foris? Periculoſa profectò, atque admodum temeraria eſt hæc diſſimulatio: malè agetur ab animâ, ſi agat flaccidè.

Exponitur id per exemplũ.

41. Etenim ſi per ſervorum ancillarumque, inter ſe debacchantium & pergræcantium petulantiam & proterviam, flammam temerè per jocum circumductam, ædes conceperint; quæ tandem patris-familias induſtriâ & accurrentium labore ſint ſopitæ: an, licet damni periculum diſcuſſum jam ſit, intempeſtivam ſervorum ancillarumque procaciam diſſimulabit herus, & incendio extincto, cum incendiariis amicè aget & placidè? profectò ſi ſapit, compoſitâ domo, flammis ſuperatis, tum demum iratos vultus induet, ancillarumque licentiam meritis pœnis refrænabit, ne rurſus per inertem indulgentiam, laſciviendi detur occaſio.

Alioquin corpus iterum inſoleſcet.

42. Peccator, quiſquis es, ſatis tibi conſcius es, quantis ignibus arſerit animus; ignibus inquam, qui æternas flammas provocabant; diſcrimini vix ereptus es, lachrymiſque quas ex animo expreſſas

expreſſas tempeſtivè adduxiſti, ſopitum eſt æternitate totâ duraturum incendium: gratulor imprimis tibi de benè peractâ re. Verùm an incendiarios non aggrederis? impunè illi totâ domo vagabuntur, vidente & injuriam diſſimulante te? Vnde enim tam ingens ortum eſt incendium, niſi ex carnis petulantiâ, & ſervorum ancillarumque plus æquo in tuis ædibus inſoleſcentium, projectâ audaciâ? certè quotquot carni inſident affectiones aut paſſiones, animæ mancipia ſunt & ancillæ: hæ totam incendunt animam, impuriſque conſumunt flammis. Et hoc tu pateris? Conſurge in iras aliquando tandem dignas te; ancillarum procaciam, etiam flagris, ſi neceſſe eſt, doma; & diſcant tandem dominum pati. Sciat caro mancipium eſſe ſe, mancipiorum pœnis dum afficitur; non facilè reditura in ſcelus, quod in ſe ſentit non diſſimulanter, ſed pro meritis caſtigari. Neque alio modo magis accommodo, mancipium eſſe ſe corpus ſciet, quàm ſi ſervitutis notas, vibices verberum, tergus ferat. Diſcet profectò tandem caro modeſtè agere, neque dominæ, animæ inquam, de tam facili inſultare.

43. Ne tamen, ſic agendo ſuſpiceris agere te crudeliter: miſericordiam Dei imitaris; quæ, ut graviſſimè docet Tridentinum, poſt condonatam culpam, pœnas tamen exigit. Eccur inquies? ne nimia indulgentia, relabendi cauſſam det. *Et Divinam decet clementiam*, inquit Synodus, *ne ita nobis abſque ullâ ſatisfactione peccata dimittantur, ut, occaſione acceptâ, peccata leviora putantes, velut injurij & contumelioſi Spiritui Sancto, in graviora labamur, theſaurizantes nobis iram in die iræ.* Tanta eſt enim naturæ corruptæ perverſitas, & placidis rebus in omnem inſolentiam tam eſt projecta, ut Divinam quoque clementiam deceat, non omnimodis eſſe clementem: quinimò miſericordiæ quoddam genus ſit, Deum condonatâ culpâ, remiſſiſque æternis ignibus, peccatori adhuc aliquantulum ſubiraſci. Ne tamen iram nomines: cautela eſt. Hanc tu, Dei peccata caſtigantis amicam inclementiam imitare; ſubigendum eſt corpus; domandi, quos altos nimium gerit ſpiritus, pœniſque inflictis continendum in officio, ne per antiquam petulantiam jugum excutiat, & per omnia præceps inſaniat. Nam ut rectè Tridentinum: *Proculdubio magnopere à peccato revocant, & quaſi fræno quodam coërcent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioreſque & vigilantiores in futurum, pœnitentes efficiunt,*

Severitas illa clementia eſt.

Trid ſeſſ. 14. c. 8.

Dum caro timet caſtigari, timebit peccare.

ciunt. Nihil verius : nam nullius rei expeditior eſt memoria, quàm patientiæ. Facillimè in mentem venit id, unde gravia ſumus perpeſſi. Poenarum itaque corpori inflictarum, ſi perfunctoriæ non fuerint ſed urgentes, promptiſſima erit recordatio ; à pœnis autem natura pro genio ſuo cùm abhorreat, etiam ſcelera averſabitur, è quibus ſupplicij de ſe ſumendi data eſt occaſio ; neque deinceps erit caro ad audendum inſolens, ubi pro audaciâ timet caſtigari : præſertim ſi experientiâ fuerit edocta, animum pro imperio agere, majoreſque admoturum corpori poenas, ſi pergat inſoleſcere. Atque hic eſt poenarum ſponte ſuſceptarum fructus eximius, futura nimirùm ſcelera reſecare ; & corporis ſui ſemper tumidi, ſemper rebellis, dominium exercere, & quidem deſpoticum.

Fructus primus pœnitentiæ corporea.

Fructus ſecundus.

Alter qui ex ſpontaneis afflictationibus carnis fructus petitur, 44.
eſt vitiorum per ſocordiam, aut etiam per ſcelera contractorum, egregia medicina. Præclarè id rurſus Tridentinum, *medentur,* Ibid.
inquit, *peccatorum reliquijs, & vitioſos habitus malè vivendo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollunt.* Sic nimirùm, conſuetam oculorum petulantiam corriges, eos continendo per vim, ubi aſpiciendi quæ grata ſunt datur occaſio : gulæ, ubi materiam ſubtraxeris, jejunio medeberis : luxuriæ carniſque impetigini, admotæ poenæ facient medicinam; non adeò quòd corporis vires infringantur, ſpirituſque laſciviæ detrahantur (non enim tam eximias poenas à quovis paſſim exigi ſatis ſcio) ſed quod contrariis actionibus decreſcant paulatim vitioſi habitus, qui paulatim vires ſumpſerant, naturæq; quaſi altera natura adhærebant. Deteritur nimirùm contraria agendo vitium ; & prout creverat, jam decreſcit.

Fructus tertius.

Adde, quòd cum ſummum ſubmiſſionis genus ſit, fla- 45.
gris mancipij adinſtar cædi ; & nihil adeò inter homines cenſeatur humile & inglorium, quàm verbera inultum pati; ſanè tam contemptibili ratione agendi dum caro excipitur, detumeſcet ancillæ faſtus, & diſcet tandem meminiſſe conditionis ſuæ.

Fructus quartus

Quid, quòd tam egregia de corpore relata victoria, novas 46.
eaſque eximias à Chriſto dandas gratias promeretur, quibus imbutus animus ea tandem vitia ſuperabit, pro quibus debellandis tantæ & tam crebræ exantlantur poenæ ?

Denique

47. Dènique ut caput hoc finiam: *Accedit ad hæc*, inquit Tridentinum, *quod dum ſatiſfaciendo patimur pro peccatis, Chriſto Ieſu, qui pro peccatis noſtris ſatiſfecit, ex quo omnis noſtra ſufficientia eſt, conformes efficimur; certiſſimam quoque inde arrham habentes, quod ſi compatimur, & conglorificabimur.* Pudeat ſanè ſegnem eſſe verum peccatorem, ubi tanta in corpore innocentiſſimo ſceleribus noſtris eluendis perpeſſus eſt *qui peccatum non fecit*, peccatoriſque ſimilitudinem aſſumpſit, *abſque peccato*, tantum ut pro peccatoribus moreretur, moriendoque ſatisfaceret. Ibid. Ad Heb. 4. v. 15. Fructus quintus.

§. VII.

Exponitur quibus pœnis corpus affligendum ſit. Et quomodò à Deo corpori immiſſa miſeria acceptandæ ſint, ut per eas pro peccatis ſatiſfiat.

48. Excitata ſunt fortaſſe quorumdam ſtudia: illudque ſibi clarè edici poſtulant, quæ tandem ſint afflictationes eæ, è quibus tam præclari animo fructus obveniant. Verùm ingrata corpori dum commemoro, neſcio ſanè an magna mihi præſtanda ſit audientia: nam quantumvis medicinæ oblatæ præſtantiam æger approbet; ejus tamen, ſi orexi adverſa eſt, memoriam exhorreſcit. Cùm autem de perdomandâ carnis petulantiâ mentionem fecerim, credent multi, me Sanctiſſimorum hominum provolututum exempla; qui ſancto quidem, ſed admirando odio corpus perſecuti, illud ſeveris modis pertractarunt: neque relatâ quamvis victoriâ poſuerunt arma, donec rebellantes quotidiè carnis impetus, quotidianis etiam præliis aliquando tandem debellaſſent. Tremunt hìc, ſat ſcio, quorumdam aures, & jam flagella aut loris aut funiculis intertexta; aut catenulas, aut virgarum ictus audire ſibi videntur, quibus, innocentiſſimi quamvis homines, corpus quotidie excêpere; non aliàs ab incepto ſupplicio deſtituri, donec ſanguine toti diffluerent. Timent alij, ne cilicia ſenſu horrida, aliaque poenarum inſtrumenta in medium proferam; quibus dum carni malè eſt, ejus impetigo enervatur. Quid verò ſi jejunia commendem, ablegataſque delicatiores epulas; iis tantummodò admiſſis, quæ non delicias faciant, ſed neceſſaria Pœnitentia quadã graviores exponuntur.

 tantùm

tantùm conſervandæ vitæ præſtent alimenta ? Quid ſi humi-cubationes laudem, aut culcitras ſtramineas, aut etiam meros aſſeres, quibus corpus temerè injectum, non tam ſomnum capit, quàm patiendi aſſiduam habet materiam ? Quid ſi per Divorum templa ſupplicationes nudis pedibus, iiſque diſſimulanter supernè obtectis inſtitutas afferam ? Quid ſi denique genuflexiones in multas horas, cum ſummâ corporis defatigatione protractas, aliaque, etiam auditu horrida, commemorem ?

Malè iis à quibuſdam obtenditur corporis infirmitas.

Obganniet, ſat ſcio, indignabunda caro: poenas has ad eremos amandabit, ſuâque ſe infirmitate involvens, vires oneri impares obtendet, & miranda hæc magis eſſe dicet, quàm à tam imbecilli naturâ imitanda. Neque verò hæc etiam promiſcuè ſuſcipienda aſſero. Verùm etiam iſtud, quod promiſcuè de corporis infirmitate, valetudineque infringendâ ſocordiæ prętexitur, audire prorſus nolo; rideo ego tales ſanitatis patronos oppidò intempeſtivos. Conſtat enim ſexcentas eos nugas facere, ut gulæ ſerviant, ut libidinibus indulgeant; quibus profectò longè magis valetudini officiunt, corporiſque infringunt vires, quàm ſi affligendæ carnis petulantiæ operam darent gnaviter. Video paſſim, imbecilles foeminas, teneraſque virgines, ſummam vim corpori inferre: iſtud premere & coarctare, frigora ſeminudas perpeti, aliaque incommoda fortiter ſuſtinere, ut ne videantur illepidæ. Atque hæc quidem earum valetudini nonnocent; prorſus tamen defecturæ ſunt, ſi peccatis eluendis, corpori tam tenero adhibendæ ſunt poenæ. Quis iſta non rideat ? 49.

Earum prudens ſit uſus.

Neque tamen hæc dico, quaſi ſi paſſim, & quotidie ſeveriora corpori admovenda ſint ſupplicia; non enim viri, etiam ſanctiſſimi, ea, aut omnia, aut quotidiè in ſe exercuêre. Commemoravi tamen ſingula, ut quiſque quædam ſeligat, ſuo tempore adhibenda. Scimus enim quot ſeptimanis, unum jejunio poſſe ſeponi diem; ſcimus, per ſacras quadrageſimæ ferias, aut Sanctorum feſtorumque inſigniorum privigilia, demum cùm major aliqua gratiæ à Deo impetrandæ urget neceſſitas; quædam ex recenſitis poenis, ſanctè & magno cum fructu corpori admoveri, quæ toto anno infligerentur fortaſſe non tantùm incommodè, ſed etiam imprudenter. 50.

Verùm

51. Verùm ſi ſeveriora hæc valetudini verè non conveniant, minora quædam ſunt quæ carni non admodùm officiunt, & tamen emolumento etiam maximo, præſertim iterata ſæpiùs, adhibentur. Oculos v.g. in templo per quadrantem contine, nec quidquam niſi terram aſpiciant. Duobus tribuſve lautioribus bolis dum comedis abſtine, aut ſale aut ferculo quo maximè delectaris; idque non quotidie, ſed aliquando & diſſimulanter. Rurſus dum genuflectendum eſt, quàm facilè inæquale pavimentum eligitur, cui non longo quidem tempore, ſed per quinque Pater & Ave, corporis aut tota aut dimidia moles incumbat? Et quid ſi aliquamdiu nuda ſint genua, an hoc adeo erit difficile? Denique ſi expanſis in crucis modum brachiis, in conclavi preces fundas, Deum ſupplici corporis habitu in miſericordiam inflectas, delictiſque veniam petas, an quidquam erit quod corpus opponat, & de imbecillitate ſuâ conqueratur? quis hæc non poteſt, etiam puer? Et quamvis exigua videantur iſta non nemini, dignaque quæ contemnantur; fructus tamen ſecum afferunt eximios, præſertim ſæpius iterata. Aſſueſcit enim hoc modo corpus animæ morem gerere; & quæ ſentit quotidie imperia, tandem reveretur. Dominum nempe diſcit metuere, cujus manum experitur, non procul à ſe abeſſe. Sic eques nonnunquam frænum retrahit, & lorum equo modeſtè infligit, etiam dum nulla aut non magna urget neceſſitas; ut ſenſu lori, quamvis exiguo, edoctus equus meminerit ſe Dominum ferre non ſomnolentum, ſed qui etiam benè progredienti invigilet. *Proponũtur pœnitentiæ minores.* *Earum fructus.*

52. Præter has tamen, quæ ſponte infliguntur, pœnæ aliæ ſunt numero infinitæ (quid enim eſt miſera hæc quam ducimus vita, niſi dolor aſſiduus perpetuuſque cruciatus) quæ licet liberum non ſit aſſumere, liberum tamen eſt iis piè ſanctèque aſſentiri. Deus bone, quanta hic ſeſe offert pro peccatis ſatisfaciendi materia, ô Peccator, ſi eâ dexterè noris uti! theſaurus hic ſeſe nobis aperit oppidò dives nec facilè exhauriendus, unde debitis expungendis affatim exiſtat copia. Eum autem contemnimus, quia pretium ignoramus, aut potiùs neſcimus pretium dare. *Pœnæ à Deo aut naturâ inflictæ.*

53. Theſaurum hunc ſi inquiris, non longè is petendus eſt; ad manum proſtat; ei innaſcimur, eum incolimus, eique tandem immoriemur. Miſeriæ humanæ hæ ſunt, quas corpori evadere cùm non datur, datur tamẽ benè pati. Ad triplex ferè rediguntur genus. *Primum*

Digitized by Google

Tria miſeriarum humanarum genera.

mum eſt, quotidianus qui omnes quotquot vivimus, urget labor; defatigationes corporis & animi, quæ omnibus ſubeundæ ſunt, ut quiſque munere ſuo defungatur: has ſanè effugere omnino non poſſumus. Quid autem commemorem quæ conjugio junctis ſufferenda ſunt incommoda? mulieri quidem ut fœtum gerat, infantem curet & nutriat; viro autem, ut neceſſaria domui alimenta procuret? Neque dubitandum eſt peccati hæc eſſe ſupplicia, jam olim in Paradiſo à Deo per ſententiam illam fatalem, & numquam obliterandam lata, *In dolore paries filios*: Gen. 3. & rurſus, *in ſudore vultus tui veſcêris pane tuo*. Statutum id eſt v. 16. omnibus omnino Adæ filiis, à quo cum origine, traximus & peccatum, & peccati juſta ſupplicia. *Secunda* patientiæ materia, eſt aëris cœlique intemperies & inconſtantia. Nunc ſicci ſunt dies, nunc pluvij; nunc frigore torpeſcunt membra, nunc caloribus aduruntur; & tota interim patitur, imo diſſolvitur etiam paulatim, artuum compago & corporis machina. *Tertia* denique, ſunt morbi corpori cuique proprij, non acres tantùm & periculoſi, & qui valetudinem prorſus labefactant; ſed etiam qui ſenſim ſine ſenſu corpus inficiunt, quoſque languentes trahimus. Capitis item aut dentium dolores; podagræ arroſiones; calculi tormina, & cœtera ejuſmodi, quæ carnem non modicè excarnificant, memoremque faciunt mortalitatis ſuæ.

Per miſerias humanas datur ſatisfactio, ſi patienter tolerentur.

Quid inquies? an ea quæ neceſſitate patior, & à Deo peccatis caſtigandis immiſſa mihi ſunt ſupplicia, poſſum ego in computus referre, & pro pœnis debitis, ſolutionis vice repræſentare? 55. Potes enimverò; & hoc eſt, quod theſaurum nominarim. Deus ea in ſolutionem recipiet, ſi tu noveris tua facere, quæ manu aut vi pateris alienâ. En Tridentini Concilij, Dei mentem explicantis evidens effatum. *Docet præterea* (Sancta Synodus) Trid. ſeſſ. 14. c. 9. *tantam eſſe divinæ munificentiæ largitatem, ut non ſolùm pœnis ſponte à nobis ſuſceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro delicti menſurâ impoſitis; ſed etiam, quod maximum amoris argumentum eſt, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus.* Quid à Deo potuit fieri munificentius, aut liberalius offerri? Flagella ab ipſo inflicta, & hæc quæ natura ſecum fert mala & incommoda, ſufferenda ſunt etiam ab invito: nec quidquam tibi Divinæ gratiæ demereberis, ita dum pateris. Quin ergo ex malis ipſis fortunam

fortunam nobis fabricamus, & merendi materiam facimus, quæ cœteroquin futura ſunt mera ſupplicia? Patienter modò feras quæ evitare non potes, & Deo facis ſatis.

55. Si verò quæris patienter ferre quid ſit, reſpondeo id quidem non eſſe, non ſentire moleſtias quæ feruntur, ſed eas velle ferre, prout in 1. parte Artis ſemper gaudendi fusè explicuimus, locum ſi placet conſule. Paucis dico. *Primò* quidem quotieſcumque mala hæc aut incommoda ingruent, manum caſtigantis te Dei ſupplex aſpice, & factum proba. *Deinde* cum Davide iſtud proclama, *Quoniam ego in flagella paratus ſum; quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo ſemper.* Atque hoc eſt *patienter tolerare*, ut loquitur Tridentinum, id eſt voluntariè ſuſcipere, quæ non voluntariè inflicta ſunt mala. *Tertiò* denique ſeverus objice reluctanti corpori, non eſſe quod queratur; juſta inferri ſupplicia, meritiſque longè inferiora. Sic & carni moderandæ frænum injicitur, & Divinæ juſtitiæ ſatis fit.

Tolerare patienter eſt tolerare voluntariè.

1. par. Artis Gaudendi Tr. 14. §. 3. & 4.

Pſal. 37. v. 18. 19.

56. Cùm itaque manum admoves operi, largusque diffluit è vultu ſudor; tum verò animos arrige, corpori ſervitutem exprobra, & hæc eſſe ad quæ natum eſt. Si frigore algeat, ſi calore diſſolvatur, dic illicò, manſuetè adhuc ſecum agere offenſum Deum. Si capitis, aut ſtomachi, aut dentium dolores urant; Eia inquies, patiantur membra, per quæ peccatum eſt; doleat caput quod nimiùm intumuit, ſpirituſque ponat: doleat ſtomachus cui plus nimio indultum eſt: doleant dentes & malè ſit ori, quo toties aliena arroſa eſt fama, & diſcat tandem ſapere malo ſuo. Si podagræ cruciatibus diſtineris, hæc dicas petulanti belluæ vincula convenire, ne rurſus in præceps abeat. Cætera, in hanc rem quæ ſint, facilè ſuggeret, corporis ſui compos animus, ſi ei ſtatuerit non obſequi, ſed ſtrenuè dominari. Atque in hoc pœnarum genere ſufferendo, non facilè errabitur, cùm non propriâ inferantur voluntate, ſed Divinâ. In ijs verò quæ ſponte propriâ aſſumuntur pœnis, quæ, quantæ, & quomodò corpori ingerendæ ſint, non eſt meum id generatim decernere; cùm & alia aliis ſit membrorum firmitas, alia in aliis carnis impetigo, aliæ denique atque aliæ rerum circumſtantiæ; quæ ſingulæ conſiderandæ ſunt, ut prudenter, quid cuique competat, ſtatuatur.

Exponitur praxis, quâ excipiendæ ſunt pœnæ à Deo immiſſæ.

57. Iſtud generatim dico, non nimiùm abblandiendum eſſe corpori: plura ſufferre poteſt aſinus quàm præ ſe fetat. Dum pœnas

Adhortatio.

nas caro, jugum excutit: vagari vult, non coërceri: & dum ferendo imparem ſeſe fingit, mentitur ſplendidè; obmurmurat, tantùm ut decipiat. Sanè, iterum id ingero; pœnæ ſit ſocius, qui conſors fuit culpæ. Itaque Paulinum iſtud intorqueo, quod quidem arbitror eſſe juſtiſſimum, *Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.* Injuſta fuêre quæ Divini honoris patrata ſunt latrocinia: hiſce faciendis exhibuiſtis membra veſtra. Juſta eſt quæ à Deo petitur honoris reparatio, juſtæ quæ exiguntur pœnæ. Juſtum igitur eſt ea ipſa membra exhiberi ut ſerviant juſtitiæ in ſanctificationem. Hactenus & oculi impudici, & lingua petulans, & cor fœdis amoribus æſtuans, & caro laſciviens quid quæſo fuêre, niſi *arma iniquitatis*, quibus Deo per ſummum nefas indictum eſt bellum; anima verò peſſumdata, ac prorſus proſtrata? Vides nunc, ſi quidquam vides, quàm ſit actum imprudenter. Juſtitiæ faciendum eſt ſatis. Itaque arma arripe, Deique cauſſam propugna ſtrenuè, imò & tuam. Arma hæc, ſint poſthac membra tua, hæc ſint, ut ait Paulus *arma juſtitiæ Deo.* Manus erige, ut corpus impetas; genua, ut illud in terram proſternas; oculos, ut ei libidinis incitamenta ſubtrahas; gulæ carniſque appetitus, ut eos frangas; ſenſum, ut illud excrucies, debitiſque etiam prives commodis. Et ſic tandem ſciat ſuperba caro, & Deum eſſe quem offendit, & animam cui ſubjicitur; & tandem ea quæ miſeræ naturæ præſtantur commoda, non tam deberi, quàm indulgeri.

Ad Rom. 6. v. 19.

Ibi. v. 13.

Corpori benè ſit, dum exercetur.

Quòd ſi autē, more ſuo, corpus obmurmuret, & de rigore nimio conquceratur; tum iſtud, ut ne planè deficiat, cū D. Bernardo, ei inſuſurrabis. *Quid adhuc murmuras miſera caro? quid adhuc recalcitras, & adversùs ſpiritum concupiſcis?* An non hæc, & verò etiam longè graviora meruiſti? toties rebellis, toties mendax, toties perjura dū morem te Deo geſturā promittebas, quid tibi nunc vis credi? ſanè ſubjicit Sanctus Pater, *ſi te humiliat* toties à te decepta anima, *ſi redigit in ſervitutem, id profectò in tuo genere non minùs tuâ intereſt, quàm ipſius.* An non id potius eſt & illi & tibi, pacificè agere, & amicū Deo vivere, cujus iram nemo niſi malo ſuo exacuit? Cauſam tuam agit anima, dum agit ſuā. *Propterea*, ut alio loco egregiè monet idē Sanctus, *noli, ô corpus, noli præcipere tempora: potes impedire animæ tuæ ſalutē, tuam ipſius operari non potes.* Igitur, *patere ut nunc anima pro ſe laboret, Magis autē etiā collabora; quoniam ſi cōpatoris, & conregnabis,* 58.

D. Bern. ſer. 2 de verb. Iſai.

D. Bern. ſerm. 6. de Adv.

OCTAVVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Animam ſecuram reddere acceptæ à Deo peccatorum gratiæ; literas abolitionis, ut ſic dicam, ſubſignando & porrigendo.

TRACTATUS XVII.

DE SECVRITATE QVAM IN HAC VITA HABEMVS OBTENTÆ GRATIÆ, AVT QVOD SIMVS IN STATV FILIORVM DEI.

Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſimus filij Dei: ſi autem filii, & hæredes. *Ad Rom.* 8. *v.* 16.

Oſtenditur Conſcientiæ ſolius eſſe, animam certam & ſecuram reddere obtentæ gratiæ. Hæretici volunt certitudinem illam debere eſſe Fidei: ſed refelluntur. Certitudo quam de obtentâ gratiâ habemus, eſt certitudo moralis. Exponitur, quàm illa reddat animam ſecuram obtentæ gratiæ. Denique oſtenditur quot modis Conſcientia ſecuritatem illam præſtet: & explicantur Scripturæ, quæ ſecuritatem omnem videbantur animæ denegare.

PROOEMIVM.

Peracta ſunt tandem omnia, quæ ad criminum gratiam obtinendam, pro ſacro Dei in terris tribunali, legitimè erant præmittenda. Et quidem facta jam eſt pœnitenti criminum gratia: authenticæ tantùm ei porrigendæ ſunt litteræ, quibus munitus, de obtentâ gratiâ certus ſit ipſe, & ſe quoque poſthac contra vim omnem, aut hominum obtrectanti-

um ora poſſit defendere. Hoc rurſus Conſcientiæ eſt officium; gratiam nempè relatam jam eſſe, menti legitimè denuntiare, eamque contra infeſtantium voces munire, ſic ut teſtimonio ab ipsâ dato certa ſit: & gratiæ imprimis ſecura, omnes circa ſe obortas tempeſtates videat quaſi ex tutô, & rideat tamquam minimè nocituras. Atque hæc eſt tandem, quam Conſcientia animo præſtat, mentis tranquillitas. Tres præcipuè habet adverſarios animi pax, & totius hominis læta ſerenitas. Seipſum imprimis; cogitationes inquam ſuas, quibus dum variè implicatur mens, de ſtatu ſuo dubitat, neque ſibi ipſi ſatis acquieſcit: hinc anguſtiæ, hinc ſuſpiciones, hinc tœdia, hinc denique vita ipſa ſalutis conſequendæ tam incerta, faſtidioſa fit & tetrica. Secunda tumultuum cauſſa, humana ſunt judicia ſed diſtorta; convitia nonnumquam, & optima quæque arrodentium dicteria. Tertia eſt Dœmonis inveterata perverſitas, homini tranquillitatem invidentis, eamque interpellantis undique; & tum præcipuè cùm decretoria inſtat mortis hora, ſaluti æternæ datura initium. Contra tres tam infeſtos hoſtes, paciſque omnis perturbatores, quo pacto Conſcientia mentem armet, ſic ut tela omnia imperterritus & plagæ immunis animus excipiat, tribus deinceps Tractatibus eſt peragendum. Nunc verò, quam ſecuritatem ſibi ipſi afferat, deſpiciendum eſt imprimis; illudque oſtendendum, Conſcientiæ teſtimonio certum reddi hominem, gratiæque obtentæ tam ſecurum, ut ne dubitare quidem de hâc re quidquam debeat. Secundò, contra hæreticos demonſtrandum, non eſſe Fidei hanc certitudinem; moralem tamen eſſe, eamque cui nemo prudens non acquieſcat. Tum demum viſuri ſumus, quibus vocibus tam præclarum Conſcientiæ teſtimonium menti detur; ſeu quæ ſigna ſint, quæ moralem de obtentâ gratiâ certitudinem, animo inducant.

Tres hoſtes gaudij & pacis internæ.

§. I.

§. I.

Conſcientiæ eſt, animam de relatâ à Deo peccatorum gratiâ ſecuram reddere. Hinc de eâ certus eſt, quiſquis Conſcientiæ ſecuritatem obtinet. Probatur id ex Scripturis, & ſanctis Patribus.

1. OFficio ſuo ritè dum perfuncta eſt, Deo pro peccatis à ſe commiſſis ſupplex anima; ſcelera nimirum perpetrata ſerio deteſtando, eaque, ſi fieri jam poſſet, ita penitus abolendo, ut ne in rerum quidem naturâ extitura fuerit tam enormis actio, quâ & Deo & Dei vicarias partes agenti Conſcientiæ fœdè ſit rebellatum: deinde poſtquam ſcelera omnia pro Chriſti tribunali ejuſque Vicario Sacerdote, ſincerè, & prout à Dei actore Conſcientiâ, poſt ſerium examen fuêre comperta, repræſentata quoq; fuerint, ſic ut tota pœnitentis cauſſa ſit in confeſſo: tum demum Conſcientia, quæ judicis interni partes egit hactenus, gratiæ obtentæ ſecuritatem Animæ tandem affert, ejuſque tabulas, pœnitenti in manus porrigit. En rei ordinem. Dolet de peccatis reus, & vitæ anteactæ pertæſus, gratiam poſtulat. Accurrit Conſcientia; & ne nihil non ritè fiat, examinat ſingula diſcutitque. Quæ proponenda ſunt pro tribunali, confitetur. Gratiæ ſententiam pronuntiat Sacerdos. Illam quaſi ſubſignat Conſcientia; & cùm ſe bonâ fide egiſſe ſciat omnia, de relatâ gratiâ dat cautionem, omnemque ſecuritatem præſtat animæ.

Gratiam à Deo peccatori factam teſtimonio ſuo ſignat Conſcientia, & de eâ præſtat animæ ſecuritatē.

2. Atque hinc demum, ubi turbata paulò antè erant omnia, maxima liquidiſſimaque ſubit animum tranquillitas. Nam ut rectè Propheta: *Et erit opus juſtitiæ pax, & cultus juſtitiæ ſilentium, & ſecuritas in ſempiternum. Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculo fiduciæ, & in requie opulentâ.* Quid enim Deus pacis, præter pacem optat? & peractis jam omnibus quæ juſtè requirebat, quid aliud expectari poteſt à tam benigno Numine, niſi pax & concordia, & turbarum, quæ totam mentem exagitabant, ſilentium, ac denique magna confidentis animi ſecuritas? Sanè pax hæc eſt, quam mundus poteſt promittere, ſed non dare. Exuperat omnem ſenſum quod exinde naſcitur gaudium,

Iſaiæ 32. v.17.

Hinc animæ Gaudium & pax ſumma.

dium,

dium, inquit Paulus. Et cùm illud Paradiſum terreſtrem Patres, cùm *Tabernaculum fiduciæ* vocet Iſaias, nil quidquam tamen præclari dicerent, niſi gaudium hoc quod in mortali corpore utcumque percipitur, arrha etiam eſſet cœleſtis gloriæ, quæ ſolos manet filios Dei. Non mirabor itaque deinceps, tanti facere has ſibi à Conſcientiâ porrectas gratiæ tabulas D. Paulum; omnia humana qui contempſit, & arbitratus eſt ut ſtercora, in his tamen gloriatur. *Gloria*, inquit, *noſtra hæc eſt*, *teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* Ingens teſtimonij vis, cui gloria tanti Apoſtoli tota quanta eſt, ſoli innititur.

Ad Phil. 4. v. 7.

2. Cor. 1. v. 12.

3. Si verò quid id ſit exquiris; reſpondeo Conſcientiæ teſtimonium, actum intellectûs eſſe, quô mens ſincerè & liquidò ſtatuit, omnia ritè peracta eſſe, quæ reconciliationi cum Deo faciendæ judicabantur neceſſaria. Vnde id ſtatim colligit anima, ſibi ſecum, id eſt cum Conſcientiæ judicio, benè eſſe. Judicat enim tam in examinandis, quam in deteſtandis criminibus operam quæ requirebatur eſſe collatam; judicat denique pro ſacro Tribunali omnia ritè declarata. Atque hinc demum, ſi Divinæ pollicitationes veræ ſunt & inconcuſſæ, quibus gratia pœnitenti ſeriò promittitur, rectè ſic ſecum argumentatur mens: Conſcientiæ meæ judicio ſatisfeci, igitur & Deo à me factum eſt ſatis; ac proinde de gratiâ obtenta ſecura ſum, nec quidquam eſt quod dubitem.

In pœnitente teſtimonium Conſcientiæ, eſt judicium intellectûs quo ſtatuit ritè à pœnitente peracta omnia.

4. Quid enim? An non ſignatò Paulus affirmat: *Ipſe Spiritus teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei: ſi autem filij & hæredes*? per ſpiritum autem noſtrum, uniuscujuſq; Conſcientiam intelligi docent Divus Hieronymus, & Origenes. Quòd ſi autem ipſemet Spiritus Sanctus Conſcientiæ noſtræ atteſtatur in filios Dei aſſumptos eſſe nos; ſanè non eſt quòd de Conſcientiæ teſtimonio ſecurus non ſim, cùm aliud mihi non annuntiet, quàm quod ei à Spiritu Sancto eſt ſuggeſtum, ejuſque teſtimonio & auctoritate confirmatum. Jam verò, ſi cum Græco textu legere libuerit, *Ipſe ſpiritus conteſtificatur ſpiritui noſtro*, ſeu Conſcientiæ, *quòd ſimus filij Dei*; tum ſanè hunc ſenſum elicio. Quotieſcumque Conſcientiæ ita ſatisfactum eſt, ut illa teſtetur filium Dei eſſe me, filius Dei verè ſum: etenim conteſtificatur Spiritus Dei ſpiritui noſtro; id eſt, teſtimonio Conſcientiæ calculum adjicit, illudque probat. Aut ſi Conſcientiæ auctoritatem & fidem adhuc altiùs

Ad Rom. 8. v. 16.

Teſtimonium Conſcientiæ ſecuritatem præſtare probatur primò ex D. Paulo cujus locus tripliciter exponitur.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

altiùs placet extollere, ſic locum hunc intellige. *Spiritus conteſtificatur ſpiritui noſtro*, id eſt, Spiritûs Sancti & Conſcientiæ teſtimonium in hâc causâ, unum idemque ſunt, neque alterum ſine altero aut teſtatur, aut ſecuritatem præſtat, fidemve facit pœnitenti. Neſcio quo pacto rem hanc explicem, niſi iſtud dixero, Conſcientiam eſſe, cui abſolutionis datæ tabulas ſubſignandas committit Deus. Et prout in forenſi Senatu, nihil quidquam reo ſecuritatis dat diploma Regium, quô gratia delicti conceditur, niſi à ſummo Præſide viſum fuerit, & verò etiam ſubſignatum; ſic ut hujus ſignatura conteſtificetur Principis voluntati: ita nequidquam peccatori conceſſa eſt criminum gratia, neque de obtentâ poteſt eſſe ſecurus, niſi à Senatûs privati & interioris Præſide Conſcientiâ, rei benè feliciterque cum Deo peractæ teſtimonium obtineat. Hoc ſi conſequitur ſalva & ſecura ſunt omnia. En quanta Conſcientiæ ſit auctoritas. Itaque ſi ſcire deſideras, quo in ſtatu res tuæ ſint, Conſcientiam adi, Deo à ſecretis eſt; nec quidquam in Divinis eſt tabulis à te quod exigatur, niſi quod illa ſubſcripſit, ſuoque teſtimonio approbavit. Rurſus ſi an malè tibi cum Deo ſit, aves intelligere, ſi quorum ſcelerum in cœleſti curiâ reus ſis exquiris; adi Conſcientiam, tabulas ad manum habet, edicet clarè omnia; & quæ non edicit debita, non exiguntur. Denique ſi de reconciliatione an facta ſit, vis eſſe ſecurus, ipſam interroga; & ſi fauſta nuntiet, acquieſce, & vive ſecurus tui. *Explicatur comparatione.*

5\. Neque ſanè, hæc ſine Sanctorum Patrum approbatione adſtruo. Certè D. Baſilius in Regulis breviter diſputatis, brevibus quidem, ſed nervosè rem ſtringit. *Quæres*, inquit, *quâ ratione perſuaderi poſſit anima cuipiam quòd à peccatis ſit libera?* Reſpondet: *Si quis in ſeipſo, animi affectionem ſimilem Davidis ineſſe animadvertit: apud quem eſt; Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum..... ut verè dicere poſſit: Non adhæſit mihi cor pravum..... tunc ſine dubio credat ſe eſſe liberum à peccato.* Ita disertè D. Baſilius. Conſcientiam itaque conveni & conſule. An illa judicat, Voluntatem commiſſa delicta ſincerè deteſtari? deinde non adhærere tibi cor pravum, ſeu rurſus relabendi deſiderium; contra verò, omnia deinceps acturum te ex Conſcientiæ mero rectoque dictamine? hoc ſi teſtimonium tibi dat, tunc ex mente D. Baſilij, *ſine dubio credas te liberum eſſe à peccato.* Mundamnè, & ab omni labe prorſus puram Conſcientiam an obtineas, eamque cui tutò fides adhi-

D. Baſil. in regul. brevit. diſp. interrog. 296.

Probatur ſecundò ex SS. Patribus.

Quænam à Conſcientiâ interroganda ſint, ut ſcias an peccata ſint condonata.

Digitized by Google

adhiberi poſſit, ſcire ſi deſideras; ipſam interroga an actionem ullam habeat, quam tibi poſthac ſubitò & confeſtim poſſit intentare, nullo deinceps inſtituto criminum examine; ſeu an alicujus, quod expoſitum Confeſſioni non ſit, ſceleris recordetur. An ſciat inquam interroga: non verò an per ſcrupulos agitata, quidquam ſiniſtri adhuc latere ſuſpicetur. Deinde roga diſertè, an ſciat aliquam adhuc delinquendi voluntatem ſupereſſe. Quod ſi utrumque neget, *ſine dubio crede te à peccatis liberum eſſe*. Nam ut manifeſtè Iſidorus, rem totam egregiè confirmans, ſine hæſitatione aſſerit, *Conſcientia munda eſt, quæ nec de præteritis juſtè accuſatur; nec de præſentibus injuſtè delectatur*. Juſtè inquit, accuſatur; & rectè: nam ſcrupulorum ſuggeſtiones injuſtæ ſunt, neque tam accuſationes cenſendæ, quàm convitia & calumniæ, quibus ſe turbata mens inſanè impetit, & miſerè incaſſùm torquet. Iſidor.l.2. Soliloq.

6. Denique ſcire vis an Deo gratioſus ſis; an accepta quæ agis, & clarè ut loquar, an Gratiæ ſtatum dignitatemque obtineas? Certè alia alii tibi ſigna porrigent, è quibus id poſſis conjicere, ſed nullum Conſcientiæ teſtimonio evidentius & ſecurius. Teſtem appello D.Bonaventuram in commentariis Theologicis. Ita habet. *Dicendum quòd quamvis de meritis non habeatur certitudo per ſcientiam neceſſariam; haberi tamen poteſt certitudo per probabilem conjecturam, & per quandam ipſius bonæ voluntatis confidentiam, quæ conſurgit ex Conſcientiâ. Puritas enim Conſcientiæ, quæ introducitur per expulſionem culpæ, dat ipſi animæ quandam ſecuritatem & certitudinem de merito jam inchoato* (en ſecuritatem obtentæ gratiæ) *& per conſequens, certitudinem de præmio conſequendo*. Quid in rem meam dici potuit accommodatius? plura profectò mihi dat D.Bonaventura, quàm petieram; non enim præſentis tantummodo ſtatûs, & gratiæ, ſed & futuræ gloriæ ſecuritatem, è Conſciētiæ teſtimonio petendam aſſerit.

Pura Conſcientia ſecuritatem præſtat obtentæ gratiæ.

D.Bon. in 3. diſt. 26.a.1.q. 5.ad.1.

7. Igitur ſi Conſcientia judicat, res tuas ex mente Dei fluere, ei ſine dubio crede, ejuſque teſtimonio fidem da. Neque enim te umquam decipiet, niſi & hoc etiam tacitè ſuggerat, ſic tamen ut intelligas, mentiri ſe & fallere. Igitur acquieſce bonâ fide teſtanti Conſcientiæ; ejus enim judicio acquieſcit ipſemet Deus. Hinc tantâ fiduciâ cum Deo agit Joannes Apoſtolus, agendumque à nobis docet. *Chariſſimi*, inquit, *ſi non reprehenderit nos cor noſtrum,*

Acquieſcendum igitur eſt teſtimonio Conſcientiæ.

1.Joan.3. v.21.

ſtrum, fiduciam habemus ad Deum, eſſe nos nimirum acceptos Deo, neque debere offenſum eum pertimeſcere, quos Conſcientia non reprehendit.

8. Atqui ſi res meæ cum Deo, loco ſint optimo; ſi Conſcientiæ pacem obtineo, ejuſque nitor teſtimonio; quid demum in hac vita requiro ulterius, ut meipſo contentus vivam? quid me vanis ſuſpicionibus nequidquam torqueo, & pacem quam in manibus habeo, ſollicitudine vana interturbo? denique quid mihi timendum eſt, ubi Deum habeo mihi propitium, & pro me, contra futiles agitationes animi, teſtimonio ſuo ſtantem Conſcientiam? prorſus nihil. Acquieſce igitur, & teipſo fruere, contentus te. En tandem ut Conſcientia, veram ſolidumque tranquillitatem animo afferat, hoc unico inſtructa teſtimonio, *quòd ſimus filij Dei*. *& viventiam latè.*

9. Summæ conſolationis, inquies, ſunt hæc omnia, eaque quæ in hac miſera vita beatitudinem mortalibus præſtare poſſent; niſi Sacris litteris viderentur adverſari; adeoque dici hæc non tam verè, quàm magnificè. Quid enim tritum magis, & magis tamen expaveſcendum, quàm iſtud Eccleſiaſticæ, *ſunt juſti atque ſapientes; & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo an amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta*? Deinde, quàm iſtud Eccleſiaſtici eſt durum, *de propitiatio peccato, noli eſſe ſine metu*? Denique laudat Philippenſes Divus Paulus, quod *cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur*. Vt quid ergo nos miſeri nobis abblaudimur? quid vana nos fiducia temerarij decipimus? quid Conſcientiæ teſtimonio, ſalutem committimus? Inſignis omnino, atque ut prima fronte ſeſe objicit, inſuperabilis videtur obvoluta difficultas. Verum uti ſpero, facilè complanabuntur omnia, rem ut expoſuero. *Objectio ex ſacra pagina.* Eccl. 9 v. 1. 2. Eccl. 5. v. 5. ad Phil. 2 v. 12.

Tria miſeriarum humanarum genera.

mum eſt, quotidianus qui omnes quotquot vivimus, urget labor; defatigationes corporis & animi,quæ omnibus ſubeundæ ſunt,ut quiſque munere ſuo defungatur: has ſanè effugere omnino non poſſumus. Quid autem commemorem quæ conjugio junctis ſufferenda ſunt incommoda? mulieri quidem ut fœtum gerat,infantem curet & nutriat; viro autem, ut neceſſaria domui alimenta procuret? Neque dubitandum eſt peccati hæc eſſe ſupplicia, jam olim in Paradiſo à Deo per ſententiam illam fatalem, & numquam obliterandam lata, *In dolore paries filios*: Gen. 3. & rurſus, *in ſudore vultus tui veſcêris pane tuo*. Statutum id eſt v.16. omnibus omnino Adæ filiis, à quo cum origine, traximus & peccatum,& peccati juſta ſupplicia. *Secunda* patientiæ materia, eſt aëris cœlique intemperies & inconſtantia. Nunc ſicci ſunt dies,nunc pluvij; nunc frigore torpeſcunt membra, nunc caloribus aduruntur; & tota interim patitur, imo diſſolvitur etiam paulatim, artuum compago & corporis machina. *Tertia* denique, ſunt morbi corpori cuique proprij, non acres tantùm & periculoſi,& qui valetudinem prorſus labefactant;ſed etiam qui ſenſim ſine ſenſu corpus inficiunt, quoſque languentes trahimus. Capitis item aut dentium dolores; podagræ arroſiones; calculi tormina, & cœtera ejuſmodi,quæ carnem non modicè excarnificant,memoremque faciunt mortalitatis ſuæ.

Per miſerias humanas datur ſatisfactio, ſi patienter tolerentur.

Quid inquies?an ea quæ neceſſitate patior, & à Deo pecca- 55.
tis caſtigandis immiſſa mihi ſunt ſupplicia, poſſum ego in computus referre,& pro pœnis debitis, ſolutionis vice repræſentare? Potes enimverò; & hoc eſt,quod theſaurum nominarim. Deus ea in ſolutionem recipiet, ſi tu noveris tua facere, quæ manu aut vi pateris alienâ. En Tridentini Concilij, Dei mentem explicantis evidens effatum. *Docet præterea* (Sancta Synodus) *tantam eſſe divinæ munificentiæ largitatem, ut non ſolùm pœnis ſponte à nobis ſuſceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro delicti menſurâ impoſitis; ſed etiam, quod maximum amoris argumentum eſt, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus.* Trid.ſeſſ. 14.c.9. Quid à Deo potuit fieri munificentius, aut liberalius offerri? Flagella ab ipſo inflicta, & hæc quæ natura ſecum fert mala & incommoda, ſufferenda ſunt etiam ab invito: nec quidquam tibi Divinæ gratiæ demereberis, ita dum pateris. Quin ergo ex malis ipſis fortunam

Digitized by Google

fortunam nobis fabricamus, & merendi materiam facimus, quæ cœteroquin futura ſunt mera ſupplicia ? Patienter modò feras quæ evitare non potes, & Deo facis ſatis.

55. Si verò quæris patienter ferre quid ſit, reſpondeo id quidem non eſſe, non ſentire moleſtias quæ feruntur, ſed eas velle ferre, prout in 1. parte Artis ſemper gaudendi fusè explicuimus, locum ſi placet conſule. Paucis dico. *Primò* quidem quotieſcumque mala hæc aut incommoda ingruent, manum caſtigantis re Dei ſupplex aſpice, & factum proba. *Deinde* cum Davide iſtud proclama, *Quoniam ego in flagella paratus ſum; quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo ſemper.* Atque hoc eſt *patienter tolerare*, ut loquitur Tridentinum, id eſt voluntariè ſuſcipere, quæ non voluntariè inflicta ſunt mala. *Tertiò* denique ſeverus objice reluctanti corpori, non eſſe quod queratur; juſta inferri ſupplicia, meritiſque longè inferiora. Sic & carni moderandæ frænum injicitur, & Divinæ juſtitiæ ſatis fit.

Tolerare patienter eſt tolerare voluntariè.

1. par. Artis Gaudendi tr. 14. §. 3. & 4.

Pſal. 37. v. 18. 19.

56. Cùm itaque manum admoves operi, larguſque diffluit è vultu ſudor; tum verò animos arrige, corpori ſervitutem exprobra, & hæc eſſe ad quæ natum eſt. Si frigore algeat, ſi calore diſſolvatur, dic illicò, manſuetè adhuc ſecum agere offenſum Deum. Si capitis, aut ſtomachi, aut dentium dolores urant; Eia inquies, patiantur membra, per quæ peccatum eſt; doleat caput quod nimiùm intumuit, ſpirituſque ponat: doleat ſtomachus cui plus nimio indultum eſt: doleant dentes & malè ſit ori, quo toties aliena arroſa eſt fama, & diſcat tandem ſapere malo ſuo. Si podagræ cruciatibus diſtineris, hæc dicas petulanti belluæ vincula convenire, ne rurſus in præceps abeat. Cætera, in hanc rem quæ ſint, facilè ſuggeret, corporis ſui compos animus, ſi ei ſtatuerit non obſequi, ſed ſtrenuè dominari. Atque in hoc pœnarum genere ſufferendo, non facilè errabitur, cùm non propriâ inferantur voluntate, ſed Divinâ. In ijs verò quæ ſponte propriâ aſſumuntur pœnis, quæ, quantæ, & quomodò corpori ingerendæ ſint, non eſt meum id generatim decernere; cùm & alia aliis ſit membrorum firmitas, alia in aliis carnis impetigo, aliæ denique atque aliæ rerum circumſtantiæ; quæ ſingulæ conſiderandæ ſunt, ut prudenter, quid cuique competat, ſtatuatur.

Exponitur praxis, quâ excipienda ſunt pœna à Deo immiſſa.

57. Iſtud generatim dico, non nimiùm abblandiendum eſſe corpori: plura ſufferre poteſt aſinus quàm præ ſe fetat. Dum pœnas

Adhortatio.

nas caro, jugum excutit: vagari vult, non coërceri: & dum ferendo imparem ſeſe fingit, mentitur ſplendidè; obmurmurat, tantùm ut decipiat. Sanè, iterum id ingero; pœnæ ſit ſocius, qui conſors fuit culpæ. Itaque Paulinum iſtud intorqueo, quod quidem arbitror eſſe juſtiſſimum, *Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.* Injuſta fuêre quæ Divini honoris patrata ſunt latrocinia: hiſce faciendis exhibuiſtis membra veſtra. Juſta eſt quæ à Deo petitur honoris reparatio, juſtæ quæ exiguntur pœnæ. Juſtum igitur eſt ea ipſa membra exhiberi ut ſerviant juſtitiæ in ſanctificationem. Hactenus & oculi impudici, & lingua petulans, & cor fœdis amoribus æſtuans, & caro laſciviens quid quæſo fuêre, niſi *arma iniquitatis*, quibus Deo per ſummum nefas indictum eſt bellum; anima verò peſſumdata, ac prorſus proſtrata? Vides nunc, ſi quidquam vides, quàm ſit actum imprudenter. Juſtitiæ faciendum eſt ſatis. Itaque arma arripe, Deique cauſſam propugna ſtrenuè, imò & tuam. Arma hæc, ſint poſthac membra tua, hæc ſint, ut ait Paulus *arma juſtitiæ Deo.* Manus erige, ut corpus impetas; genua, ut illud in terram proſternas; oculos, ut ei libidinis incitamenta ſubtrahas; gulæ carniſque appetitus, ut eos frangas; ſenſum, ut illud excrucies, debitiſque etiam prives commodis. Et ſic tandem ſciat ſuperba caro, & Deum eſſe quem offendit, & animam cui ſubjicitur; & tandem ea quæ miſeræ naturæ præſtantur commoda, non tam deberi, quàm indulgeri.

Ad Rom. 6. v. 19.

Ibi. v. 13.

Corpori benè fit, cùm exercetur.

Quòd ſi autẽ, more ſuo, corpus obmurmuret, & de rigore nimio conqueratur; tum iſtud, ut ne planè deficiat, cũ D. Bernardo, ei inſuſurrabis. *Quid adhuc murmuras miſera caro? quid adhuc recalcitras, & adversùs ſpiritum concupiſcis?* An non hæc, & verò etiam longè graviora meruiſti? toties rebellis, toties mendax, toties per jura dũ morem te Deo geſturã promittebas, quid tibi nunc vis credi? ſanè ſubjicit Sanctus Pater, *ſi te humiliat* toties à te decepta anima, *ſi redigit in ſervitutem, id profectò in tuo genere non minùs tuâ intereſt, quàm ipſius.* An non id potius eſt & illi & tibi, pacificè agere, & amicũ Deo vivere, cujus iram nemo niſi malo ſuo exacuit? Cauſam tuam agit anima, dum agit ſuã. *Propterea*, ut alio loco egregiè monet idẽ Sanctus, *noli, ô corpus, noli præcipere tempora: potes impedire animæ tuæ ſalutẽ, tuam ipſius operari non potes.* Igitur, *patere ut nunc anima pro ſe laboret, Magis autẽ etiã collabora; quoniam ſi cõpatoris, & conregnabis,* 58.

D. Bern. ſer. 2. de verb. Iſaiæ

D. Bern. ſerm. 6. de Adv.

Digitized by Google

OCTAVVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Animam ſecuram reddere acceptæ à Deo peccatorum gratiæ; literas abolitionis, ut ſic dicam, ſubſignando & porrigendo.

TRACTATUS XVII.

DE SECVRITATE QVAM IN HAC VITA HABEMVS OBTENTÆ GRATIÆ, AVT QVOD SIMVS IN STATV FILIORVM DEI.

Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſimus filij Dei: ſi autem filii, & hæredes. *Ad Rom. 8. v. 16.*

Oſtenditur Conſcientiæ ſolius eſſe, animam certam & ſecuram reddere obtenta gratiæ. Hæretici volunt certitudinem illam debere eſſe Fidei: ſed refelluntur. Certitudo quam de obtentâ gratiâ habemus, eſt certitudo moralis. Exponitur, quàm illa reddat animam ſecuram obtentæ gratiæ. Denique oſtenditur quot modis Conſcientia ſecuritatem illam præſtet: & explicantur Scripturæ, quæ ſecuritatem omnem videbantur animæ denegare.

PROOEMIVM.

PEracta ſunt tandem omnia, quæ ad criminum gratiam obtinendam, pro ſacro Dei in terris tribunali, legitimè erant præmittenda. Et quidem facta jam eſt pœnitenti criminum gratia: authenticæ tantùm ei porrigendæ ſunt litteræ, quibus munitus, de obtentâ gratiâ certus ſit ipſe, & ſe quoque poſthac contra vim omnem, aut hominum obtrectanti-

umora poſſit defendere. Hoc rurſus Conſcientiæ eſt officium; gratiam nempè relatam jam eſſe, menti legitimè denuntiare, eamque contra infeſtantium voces munire, ſic ut teſtimonio ab ipsâ dato certa ſit: & gratiæ imprimis ſecura, omnes circa ſe obortas tempeſtates videat quaſi ex tutô, & rideat tamquam minimè nocituras. Atque hæc eſt tandem, quam Conſcientia animo præſtat, mentis tranquillitas. Tres præcipuè habet adverſarios animi pax, & totius hominis læta ſerenitas. Seipſum imprimis; cogitationes inquam ſuas, quibus dum variè implicatur mens, de ſtatu ſuo dubitat, neque ſibi ipſi ſatis acquieſcit: hinc anguſtiæ, hinc ſuſpiciones, hinc tœdia, hinc denique vita ipſa ſalutis conſequendæ tam incerta, faſtidioſa fit & tetrica. Secunda tumultuum cauſſa, humana ſunt judicia ſed diſtorta; convitia nonnumquam, & optima quæque arrodentium dicteria. Tertia eſt Dœmonis inveterata perverſitas, homini tranquillitatem invidentis, eamque interpellantis undique; & tum præcipuè cùm decretoria inſtat mortis hora, ſaluti æternæ datura initium. Contra tres tam infeſtos hoſtes, paciſque omnis perturbatores, quo pacto Conſcientia mentem armet, ſic ut tela omnia imperterritus & plagæ immunis animus excipiat, tribus deinceps Tractatibus eſt peragendum. Nunc verò, quam ſecuritatem ſibi ipſi afferat, deſpiciendum eſt imprimis; illudque oſtendendum, Conſcientiæ teſtimonio certum reddi hominem, gratiæque obtentæ tam ſecurum, ut ne dubitare quidem de hâc re quidquam debeat. Secundò, contra hæreticos demonſtrandum, non eſſe Fidei hanc certitudinem; moralem tamen eſſe, eamque cui nemo prudens non acquieſcat. Tum demum viſuri ſumus, quibus vocibus tam præclarum Conſcientiæ teſtimonium menti detur; ſeu quæ ſigna ſint, quæ moralem de obtentâ gratiâ certitudinem, animo inducant.

Tres hoſtes gaudij & pacis internæ.

§. I.

§. I.

Conſcientiæ eſt , animam de relatâ à Deo peccatorum gratiâ ſecuram reddere. Hinc de eâ certus eſt , quiſquis Conſcientiæ ſecuritatem obtinet. Probatur id ex Scripturis , & ſanctis Patribus.

1. OFficio ſuo ritè dum pertuncta eſt, Deo pro peccatis à ſe commiſſis ſupplex anima ; ſcelera nimirum perpetrata ſerio deteſtando, eaque, ſi fieri jam poſſet, ita penitus abolendo , ut ne in rerum quidem naturâ extitura fuerit tam enormis actio , quâ & Deo & Dei vicarias partes agenti Conſcientiæ fœdè ſit rebellatum: deinde poſtquam ſcelera omnia pro Chriſti tribunali ejuſque Vicario Sacerdote, ſincerè, & prout à Dei actore Conſcientiâ, poſt ſerium examen fuêre comperta, repræſentata quoq; fuerint, ſic ut tota pœnitentis cauſſa ſit in confeſſo : tum demum Conſcientia, quæ judicis interni partes egit hactenus, gratiæ obtentæ ſecuritatem Animæ tandem affert , ejuſque tabulas, pœnitenti in manus porrigit. En rei ordinem. Dolet de peccatis reus , & vitæ anteactæ pertœſus, gratiam poſtulat. Accurrit Conſcientia; & ne nihil non ritè fiat, examinat ſingula diſcutitque. Quæ proponenda ſunt pro tribunali, confitetur. Gratiæ ſententiam pronuntiat Sacerdos. Illam quaſi ſubſignat Conſcientia ; & cùm ſe bonâ fide egiſſe ſciat omnia , de relatâ gratiâ dat cautionem , omnemque ſecuritatem præſtat animæ.

Gratiam à Deo peccatori factam teſtimonio ſuo ſignat Conſcientia, & de eâ præſtat animæ ſecuritatem.

2. Atque hinc demum, ubi turbata paulò antè erant omnia, maxima liquidiſſimaque ſubit animum tranquillitas. Nam ut rectè
Iſaiæ 32. v. 17. Propheta : *Et erit opus juſtitiæ pax , & cultus juſtitiæ ſilentium, & ſecuritas in ſempiternum. Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis , & in tabernaculo fiduciæ , & in requie opulentâ.* Quid enim Deus pacis, præter pacem optat ? & peractis jam omnibus quæ juſtè requirebat, quid aliud expectari poteſt à tam benigno Numine, niſi pax & concordia, & turbarum, quæ totam mentem exagitabant, ſilentium , ac denique magna confidentis animi ſecuritas ? Sanè pax hæc eſt, quam mundus poteſt promittere, ſed non dare. Exuperat omnem ſenſum quod exinde naſcitur gau-

Hinc animæ Gaudium & pax ſumma.

 dium,

dium, inquit Paulus. Et cùm illud Paradiſum terreſtrem Patres, cùm *Tabernaculum fiduciæ* vocet Iſaias, nil quidquam tamen præclari dicerent, niſi gaudium hoc quod in mortali corpore utcumque percipitur, arrha etiam eſſet cœleſtis gloriæ, quæ ſolos manet filios Dei. Non mirabor itaque deinceps, tanti facere has ſibi à Conſcientiâ porrectas gratiæ tabulas D. Paulum; omnia humana qui contempſit, & arbitratùs eſt ut ſtercora, in his tamen gloriatur. *Gloria*, inquit, *noſtra hæc eſt, teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* Ingens teſtimonij vis, cui gloria tanti Apoſtoli tota quanta eſt, ſoli innititur.

Ad Phil. 4. v. 7.

2. Cor. 1. v. 12.

In pœnitente teſtimonium Conſcientiæ, eſt judiciū intellectûs quo ſtatuit ritè à pœnitente peracta omnia.

3. Si verò quid id ſit exquiris; reſpondeo Conſcientiæ teſtimonium, actum intellectûs eſſe, quô mens ſincerè & liquidò ſtatuit, omnia ritè peracta eſſe, quæ reconciliationi cum Deo faciendæ judicabantur neceſſaria. Vnde id ſtatim colligit anima, ſibi ſecum, id eſt cum Conſcientiæ judicio, benè eſſe. Judicat enim tam in examinandis, quam in deteſtandis criminibus operam quæ requirebatur eſſe collatam; judicat denique pro ſacro Tribunali omnia ritè declarata. Atque hinc demum, ſi Divinæ pollicitationes veræ ſunt & inconcuſſæ, quibus gratia pœnitenti ſeriò promittitur, rectè ſic ſecum argumentatur mens: Conſcientiæ meæ judicio ſatisfeci, igitur & Deo à me factum eſt ſatis; ac proinde de gratiâ obtenta ſecura ſum, nec quidquam eſt quod dubitem.

Teſtimonium Cōſcientiæ ſecuritatem præſtare probatur primò ex D. Paulo cujus locus tripliciter exponitur.

4. Quid enim? An non ſignatò Paulus affirmat: *Ipſe Spiritus teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei: ſi autem filij & hæredes?* per ſpiritum autem noſtrum, uniuſcujuſq; Conſcientiam intelligi docent Divus Hieronymus, & Origenes. Quòd ſi autem ipſemet Spiritus Sanctus Conſcientiæ noſtræ atteſtatur in filios Dei aſſumptos eſſe nos; ſanè non eſt quòd de Conſcientiæ teſtimonio ſecurus non ſim, cùm aliud mihi non annuntiet, quàm quod ei à Spiritu Sancto eſt ſuggeſtum, ejuſque teſtimonio & auctoritate confirmatum. Jam verò, ſi cum Græco textu legere libuerit, *Ipſe ſpiritus conteſtificatur ſpiritui noſtro*, ſeu Conſcientiæ, *quòd ſimus filij Dei*; tum ſanè hunc ſenſum elicio. Quotieſcumque Conſcientiæ ita ſatisfactum eſt, ut illa teſtetur filium Dei eſſe me, filius Dei verè ſum: etenim conteſtificatur Spiritus Dei ſpiritui noſtro; id eſt, teſtimonio Conſcientiæ calculum adjicit, illudque probat. Aut ſi Conſcientiæ auctoritatem & fidem adhuc altiùs

Ad Rom. 8. v. 16.

Primò.

Secundò.

Tertiò.

altiùs placet extollere, ſic locum hunc intellige. *Spiritus conteſtificatur ſpiritui noſtro*, id eſt, Spiritûs Sancti & Conſcientiæ teſtimonium in hâc causâ, unum idemque ſunt, neque alterum ſine altero aut teſtatur, aut ſecuritatem præſtat; fidemve facit pœnitenti. Neſcio quo pacto rem hanc explicem, niſi iſtud dixero, Conſcientiam eſſe, cui abſolutionis datæ tabulas ſubſignandas committit Deus. Et prout in forenſi Senatu, nihil quidquam reo ſecuritatis dat diploma Regium, quô gratia delicti conceditur, niſi à ſummo Præſide viſum fuerit, & verò etiam ſubſignatum; ſicut hujus ſignatura conteſtificetur Principis voluntati: ita nequidquam peccatori conceſſa eſt criminum gratia, neque de obtentâ poteſt eſſe ſecurus, niſi à Senatûs privati & interioris Præſide Conſcientiâ, rei benè feliciterque cum Deo peractæ teſtimonium obtineat. Hoc ſi conſequitur ſalva & ſecura ſunt omnia. En quanta Conſcientiæ ſit auctoritas. Itaque ſi ſcire deſideras, quo in ſtatu res tuæ ſint, Conſcientiam adi, Deo à ſecretis eſt; nec quidquam in Divinis eſt tabulis à te quod exigatur, niſi quod illa ſubſcripſit, ſuoque teſtimonio approbavit. Rurſus ſi an malè tibi cum Deo ſit, aves intelligere, ſi quorum ſcelerum in cœleſti curiâ reus ſis exquiris; adi Conſcientiam, tabulas ad manum habet, edîcet clarè omnia; & quæ non edicit debita, non exiguntur. Denique ſi de reconciliatione an facta ſit, vis eſſe ſecurus, ipſam interroga; & ſi fauſta nuntiet, acquieſce, & vive ſecurus tui.

Explicatur comparatione.

5. Neque ſanè, hæc ſine Sanctorum Patrum approbatione adſtruo. Certè D. Baſilius in Regulis breviter diſputatis, brevibus quidem, ſed nervosè rem ſtringit. *Quæres*, inquit, *quâ ratione perſuaderi poſſit anima cuipiam quòd à peccatis ſit libera?* Reſpondet; *Si quis in ſeipſo, animi affectionem ſimilem Davidi ineſſe animadvertit: apud quem eſt; Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum..... ut verè dicere poſſit: Non adhæſit mihi cor pravum..... tunc ſine dubio credat ſe eſſe liberum à peccato.* Ita diſertè D. Baſilius. Conſcientiam itaque conveni & conſule. An illa judicat, Voluntatem commiſſa delicta ſincerè deteſtari; deinde non adhærere tibi cor pravum, ſeu rurſus relabendi deſiderium; contra verò, omnia deinceps acturum te ex Conſcientiæ mero rectoque dictamine; hoc ſi teſtimonium tibi dat, tunc ex mente D. Baſilij, *ſine dubio credas te liberum eſſe à peccato.* Mundamnè, & ab omni labe prorſus puram Conſcientiam an obtineas, eamque cui tutò fides adhi-

D. Baſil. in regul. brevit. diſp. interrog. 296.

Probatur ſecundò ex SS. Patribus.

Quænam à Conſcientiâ interroganda ſint, ut ſcias an peccata ſint condonata.

adhiberi poſſit, ſcire ſi deſideras; ipſam interroga an actionem ullam habeat, quam tibi poſthac ſubitò & confeſtim poſſit intentare, nullo deinceps inſtituto criminum examine; ſeu an alicujus, quod expoſitum Confeſſioni non ſit, ſceleris recordetur. An ſciat inquam interroga: non verò an per ſcrupulos agitata, quidquam ſiniſtri adhuc latere ſuſpicetur. Deinde roga diſertè, an ſciat aliquam adhuc delinquendi voluntatem ſupereſſe. Quod ſi utrumque neget, *ſine dubio crede te à peccatis liberum eſſe*. Nam ut manifeſtè Iſidorus, rem totam egregiè confirmans, ſine hæſitatione aſſerit, *Conſcientia munda eſt, quæ nec de præteritis juſtè accuſatur; nec de præſentibus injuſtè delectatur*. Juſtè inquit, accuſatur; & rectè: nam ſcrupulorum ſuggeſtiones injuſtæ ſunt, neque tam accuſationes cenſendæ, quàm convitia & calumniæ, quibus ſe turbata mens inſanè impetit, & miſerè incaſſùm torquet. Iſidor. l. 2. Soliloq.

6. Denique ſcire vis an Deo gratioſus ſis; an accepta quæ agis, & clarè ut loquar, an Gratiæ ſtatum dignitatemque obtineas? Certè alia alii tibi ſigna porrigent, è quibus id poſſis conjicere, ſed nullum Conſcientiæ teſtimonio evidentius & ſecurius. Teſtem appello D. Bonaventuram in commentariis Theologicis. Ita habet. *Dicendum quòd quamvis de meritis non habeatur certitudo per ſcientiam neceſſariam; haberi tamen poteſt certitudo per probabilem conjecturam, & per quandam ipſius bonæ voluntatis confidentiam, quæ conſurgit ex Conſcientiâ. Puritas enim Conſcientiæ, quæ introducitur per expulſionem culpæ, dat ipſi animæ quandam ſecuritatem & certitudinem de merito jam inchoato* (en ſecuritatem obtentæ gratiæ) *& per conſequens, certitudinem de præmio conſequendo*. Quid in rem meam dici potuit accommodatius? plura profectò mihi dat D. Bonaventura, quàm petieram; non enim præſentis tantummodo ſtatûs, & gratiæ, ſed & futuræ gloriæ ſecuritatem, è Conſcientiæ teſtimonio petendam aſſerit.

Pura Cõſcientia ſecuritatem præſtat obtẽta gratiæ.

D. Bon. in 3. diſt. 26. a. 1. q. 5. ad. 1.

7. Igitur ſi Conſcientia judicat, res tuas ex mente Dei fluere, ei ſine dubio crede, ejuſque teſtimonio fidem da. Neque enim te umquam decipiet, niſi & hoc etiam tacitè ſuggerat, ſic tamen ut intelligas, mentiri ſe & fallere. Igitur acquieſce bonâ fide teſtanti Conſcientiæ; ejus enim judicio acquieſcit ipſemet Deus. Hinc tantâ fiduciâ cum Deo agit Joannes Apoſtolus, agendumque à nobis docet. *Chariſſimi*, inquit, *ſi non reprehenderit nos cor noſtrum,*

Acquieſcendum igitur eſt teſtimonio Conſcientiæ.

1. Joan. 3. v. 21.

ſtrum, fiduciam habemus ad Deum, eſſe nos nimirum acceptos Deo, neque debere offenſum eum pertimeſcere, quos Conſcientia non reprehendit.

8. Atqui ſi res meæ cum Deo, loco ſint optimo; ſi Conſcientiæ pacem obtineo, ejuſque nitor teſtimonio; quid demum in hac vita requiro ulterius, ut meipſo contentus vivam? quid me vanis ſuſpicionibus nequidquam torqueo, & pacem quam in manibus habeo, ſollicitudine vana interturbo? denique quid mihi timendum eſt, ubi Deum habeo mihi propitium, & pro me, contra futiles agitationes animi, teſtimonio ſuo ſtantem Conſcientiam? prorſus nihil. Acquieſce igitur, & teipſo fruere, contentus te. En tandem ut Conſcientia, veram ſolidumque tranquillitatem animo afferat, hoc unico inſtructa teſtimonio, *quòd ſimus filij Dei*. *& vivendum latè.*

9. Summæ conſolationis, inquies, ſunt hæc omnia, eaque quæ in hac miſera vita beatitudinem mortalibus præſtare poſſent; niſi Sacris litteris viderentur adverſari; adeoque dici hæc non tam verè, quàm magnificè. Quid enim tritum magis, & magis tamen expaveſcendum, quàm iſtud Eccleſiaſticæ, *ſunt juſti atque ſapientes; & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo an amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta*? Deinde, quàm iſtud Eccleſiaſtici eſt durum, *de propitiatio peccato, noli eſſe ſine metu*? Denique laudat Philippenſes Divus Paulus, quod *cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur*. Vt quid ergo nos miſeri nobis abblaudimur? quid vana nos fiducia temerarij decipimus? quid Conſcientiæ teſtimonio, ſalutem committimus? Inſignis omnino, atque ut prima fronte ſeſe objicit, inſuperabilis videtur obvoluta difficultas. Verum uti ſpero, facilè complanabuntur omnia, rem ut expoſuero. *Objectio ex ſacris paginis.* Eccl. 9 v. 1. 2. Eccl. 5. v 5. ad Phil. 2 v. 12.

Tria miſeriarum humanarum genera.

mum eſt, quotidianus qui omnes quotquot vivimus, urget labor; defatigationes corporis & animi, quæ omnibus ſubeundæ ſunt, ut quiſque munere ſuo defungatur: has ſanè effugere omnino non poſſumus. Quid autem commemorem quæ conjugio junctis ſufferenda ſunt incommoda? mulieri quidem ut fœtum gerat, infantem curet & nutriat; viro autem, ut neceſſaria domui alimenta procuret? Neque dubitandum eſt peccati hæc eſſe ſupplicia, jam olim in Paradiſo à Deo per ſententiam illam fatalem, & numquam obliterandam lata, *In dolore paries filios*: & rurſus, *in ſudore vultus tui veſcêris pane tuo.* Statutum id eſt omnibus omnino Adæ filiis, à quo cum origine, traximus & peccatum, & peccati juſta ſupplicia. *Secunda* patientiæ materia, eſt aëris cœlique intemperies & inconſtantia. Nunc ſicci ſunt dies, nunc pluvij; nunc frigore torpeſcunt membra, nunc caloribus aduruntur; & tota interim patitur, imo diſſolvitur etiam paulatim, artuum compago & corporis machina. *Tertia* denique, ſunt morbi corpori cuique proprij, non acres tantùm & periculoſi, & qui valetudinem prorſus labefactant; ſed etiam qui ſenſim ſine ſenſu corpus inficiunt, quoſque languentes trahimus. Capitis item aut dentium dolores; podagræ arroſiones; calculi tormina, & cœtera ejuſmodi, quæ carnem non modicè excarnificant, memoremque faciunt mortalitatis ſuæ.

Gen. 3. v. 16.

Per miſerias humanas datur ſatisfactio, ſi patienter tolerentur.

55\. Quid inquies? an ea quæ neceſſitate patior, & à Deo peccatis caſtigandis immiſſa mihi ſunt ſupplicia, poſſum ego in computus referre, & pro pœnis debitis, ſolutionis vice repræſentare? Potes enimverò; & hoc eſt, quod theſaurum nominarim. Deus ea in ſolutionem recipiet, ſi tu noveris tua facere, quæ manu aut vi pateris alienâ. En Tridentini Concilij, Dei mentem explicantis evidens effatum. *Docet præterea* (Sancta Synodus) *tantam eſſe divinæ munificentiæ largitatem, ut non ſolùm pœnis ſponte à nobis ſuſceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro delictis menſurâ impoſitis; ſed etiam, quod maximum amoris argumentum eſt, temporalibus flagellis à Deo inflictis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Chriſtum Ieſum ſatisfacere valeamus.* Quid à Deo potuit fieri munificentius, aut liberalius offerri? Flagella ab ipſo inflicta, & hæc quæ natura ſecum fert mala & incommoda, ſufferenda ſunt etiam ab invito: nec quidquam tibi Divinæ gratiæ demereberis, ita dum pateris. Quin ergo ex malis ipſis fortunam

Trid. ſeſſ. 14. c. 9.

fortunam nobis fabricamus, & merendi materiam facimus, quæ cœteroquin futura ſunt mera ſupplicia? Patienter modò feras quæ evitare non potes, & Deo facis ſatis.

55. Si verò quæris patienter ferre quid ſit, reſpondeo id quidem non eſſe, non ſentire moleſtias quæ feruntur, ſed eas velle ferre, prout in 1. parte Artis ſemper gaudendi fusè explicuimus, locum ſi placet conſule. Paucis dico. *Primò* quidem quotieſcumque mala hæc aut incommoda ingruent, manum caſtigantis te Dei ſupplex aſpice, & factum proba. *Deinde* cum Davide iſtud proclama, *Quoniam ego in flagella paratus ſum; quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo ſemper.* Atque hoc eſt *patienter tolerare*, ut loquitur Tridentinum, id eſt voluntariè ſuſcipere, quæ non voluntariè inflicta ſunt mala. *Tertiò* denique ſeverus objice reluctanti corpori, non eſſe quod queratur; juſta inferri ſupplicia, meritiſque longè inferiora. Sic & carni moderandæ frænum injicitur, & Divinæ juſtitiæ ſatis fit.

Tolerare patienter eſt tolerare voluntariè.

1. par. artis Gaudendi tr. 14. §. 3. & 4.

Pſal. 37. v. 18. 19.

56. Cùm itaque manum admoves operi, larguſque diffluit è vultu ſudor; tum verò animos arrige, corpori ſervitutem exprobra, & hæc eſſe ad quæ natum eſt. Si frigore algeat, ſi calore diſſolvatur, dic illicò, manſuetè adhuc ſecum agere offenſum Deum. Si capitis, aut ſtomachi, aut dentium dolores urant; Eia inquies, patiantur membra, per quæ peccatum eſt; doleat caput quod nimiùm intumuit, ſpirituſque ponat: doleat ſtomachus cui plus nimio indultum eſt: doleant dentes & malè ſit ori, quo toties aliena arroſa eſt fama, & diſcat tandem ſapere malo ſuo. Si podagræ cruciatibus diſtineris, hæc dicas petulanti belluæ vincula convenire, ne rurſus in præceps abeat. Cætera, in hanc rem quæ ſint, facilè ſuggeret, corporis ſui compos animus, ſi ei ſtatuerit non obſequi, ſed ſtrenuè dominari. Atque in hoc pœnarum genere ſufferendo, non facilè errabitur, cùm non propriâ inferantur voluntate, ſed Divinâ. In iis verò quæ ſponte propriâ aſſumuntur pœnis, quæ, quantæ, & quomodò corpori ingerendæ ſint, non eſt meum id generatim decernere; cùm & alia aliis ſit membrorum firmitas, alia in aliis carnis impetigo, aliæ denique atque aliæ rerum circumſtantiæ; quæ ſingulæ conſiderandæ ſunt, ut prudenter, quid cuique competat, ſtatuatur.

Exponitur praxis, quâ excipiendæ ſunt pœnæ à Deo immiſſæ.

57. Iſtud generatim dico, non nimiùm abblandiendum eſſe corpori: plura ſufferre poteſt aſinus quàm præ ſe ferat. Dum pœnas

Adhortatio.

nas caro, jugum excutit: vagari vult, non coërceri: & dum ferendo imparem ſeſe fingit, mentitur ſplendidè; obmurmurat, tantùm ut decipiat. Sanè, iterum id ingero; pœnæ ſit ſocius, qui conſors fuit culpæ. Itaque Paulinum iſtud intorqueo, quod quidem arbitror eſſe juſtiſſimum, *Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſervire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſervire juſtitiæ in ſanctificationem.* Injuſta fuêre quæ Divini honoris patrata ſunt latrocinia: hiſce faciendis exhibuiſtis membra veſtra. Juſta eſt quæ à Deo petitur honoris reparatio, juſtæ quæ exiguntur pœnæ. Juſtum igitur eſt ea ipſa membra exhiberi ut ſerviant juſtitiæ in ſanctificationem. Hactenus & oculi impudici, & lingua petulans, & cor fœdis amoribus æſtuans, & caro laſciviens quid quæſo fuêre, niſi *arma iniquitatis*, quibus Deo per ſummum nefas indictum eſt bellum; anima verò peſſumdata, ac prorſus proſtrata? Vides nunc, ſi quidquam vides, quàm ſit actum imprudenter. Juſtitiæ faciendum eſt ſatis. Itaque arma arripe, Deique cauſſam propugna ſtrenuè, imò & tuam. Arma hæc, ſint poſthac membra tua, hæc ſint, ut ait Paulus *arma juſtitiæ Deo.* Manus erige, ut corpus impetas; genua, ut illud in terram proſternas; oculos, ut ei libidinis incitamenta ſubtrahas; gulæ carniſque appetitus, ut eos frangas; ſenſum, ut illud excrucies, debitiſque etiam prives commodis. Et ſic tandem ſciat ſuperba caro, & Deum eſſe quem offendit, & animam cui ſubjicitur; & tandem ea quæ miſeræ naturæ præſtantur commoda, non tam deberi, quàm indulgeri.

Ad Rom. 6. v. 19.

Ibi. v. 13.

Corpori benè ſit, ubi exercetur.

58\. Quòd ſi autē, more ſuo, corpus obmurmuret, & de rigore nimio conqueratur; tum iſtud, ut ne planè deficiat, cū D. Bernardo, ei inſuſurrabis. *Quid adhuc murmuras miſera caro? quid adhuc recalcitras, & adversùs ſpiritum concupiſcis?* An non hæc, & verò etiam longè graviora meruiſti? toties rebellis, toties mendax, toties perjurā dū morem te Deo geſturā promittebas, quid tibi nunc vis credi? ſanè ſubjicit Sanctus Pater, *ſi te humiliat* toties à te decepta anima, *ſi redigit in ſervitutem, id profectò in tuo genere non minùs tuâ intereſt, quàm ipſius.* An non id potius eſt & illi & tibi, pacificè agere, & amicū Deo vivere, cujus iram nemo niſi malo ſuo exacuit? Cauſam tuam agit anima, dum agit ſuā. *Propterea*, ut alio loco egregiè monet idē Sanctus, *noli, ô corpus, noli præcipere tempora: potes impedire animæ tuæ ſalutē, tuam ipſius operari non potes.* Igitur, *patere ut nunc anima pro ſe laboret, Magis antē etiā collabora; quoniam ſi cōpatoris, & conregnabis,*

D. Bern. ſer. 1. de verb. Iſai.

D. Bern. ſerm. 6. de Adv.

OCTAVVM OFFICIVM CONSCIENTIÆ,

Animam ſecuram reddere acceptæ à Deo peccatorum gratiæ; literas abolitionis, ut ſic dicam, ſubſignando & porrigendo.

TRACTATUS XVII.

DE SECVRITATE QVAM IN HAC VITA HABEMVS OBTENTÆ GRATIÆ, AVT QVOD SIMVS IN STATV FILIORVM DEI.

Ipſe ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſimus filij Dei: ſi autem filii, & hæredes. *Ad Rom.* 8. *v.* 16.

Oſtenditur Conſcientiæ ſolius eſſe, animam certam & ſecuram reddere obtentæ gratiæ. Hæretici volunt certitudinem illam debere eſſe Fidei: ſed refelluntur. Certitudo quam de obtentâ gratiâ habemus, eſt certitudo moralis. Exponitur, quàm illa reddat animam ſecuram obtentæ gratiæ. Denique oſtenditur quot modis Conſcientia ſecuritatem illam præſtet: & explicantur Scripturæ, quæ ſecuritatem omnem videbantur animæ denegare.

PROOEMIVM.

Peracta ſunt tandem omnia, quæ ad criminum gratiam obtinendam, pro ſacro Dei in terris tribunali, legitimè erant præmittenda. Et quidem facta jam eſt pœnitenti criminum gratia: authenticæ tantùm ei porrigendæ ſunt litteræ, quibus munitus, de obtentâ gratiâ certus ſit ipſe, & ſe quoque poſthac contra vim omnem, aut hominum obtrectanti-

um ora poſſit defendere. Hoc rurſus Conſcientiæ eſt officium; gratiam nempè relatam jam eſſe, menti legitimè denuntiare, eamque contra infeſtantium voces munire, ſic ut teſtimonio ab ipsâ dato certa ſit: & gratiæ imprimis ſecura, omnes circa ſe obortas tempeſtates videat quaſi ex tutô, & rideat tamquam minimè nocituras. Atque hæc eſt tandem, quam Conſcientia animo præſtat, mentis tranquillitas. Tres præcipuè habet adverſarios animi pax, & totius hominis læta ſerenitas. Seipſum imprimis; cogitationes inquam ſuas, quibus dum variè implicatur mens, de ſtatu ſuo dubitat, neque ſibi ipſi ſatis acquieſcit: hinc anguſtiæ, hinc ſuſpiciones, hinc tœdia, hinc denique vita ipſa ſalutis conſequendæ tam incerta, faſtidioſa fit & tetrica. Secunda tumultuum cauſſa, humana ſunt judicia ſed diſtorta; convitia nonnumquam, & optima quæque arrodentium dicteria. Tertia eſt Dœmonis inveterata perverſitas, homini tranquillitatem invidentis, eamque interpellantis undique: & tum præcipuè cùm decretoria inſtat mortis hora, ſaluti æternæ datura initium. Contra tres tam infeſtos hoſtes, paciſque omnis perturbatores, quo pacto Conſcientia mentem armet, ſic ut tela omnia imperterritus & plagæ immunis animus excipiat, tribus deinceps Tractatibus eſt peragendum. Nunc verò, quam ſecuritatem ſibi ipſi afferat, deſpiciendum eſt imprimis; illudque oſtendendum, Conſcientiæ teſtimonio certum reddi hominem, gratiæque obtentæ tam ſecurum, ut ne dubitare quidem de hâc re quidquam debeat. Secundò, contra hæreticos demonſtrandum, non eſſe Fidei hanc certitudinem; moralem tamen eſſe, eamque cui nemo prudens non acquieſcat. Tum demum viſuri ſumus, quibus vocibus tam præclarum Conſcientiæ teſtimonium menti detur; ſeu quæ ſigna ſint, quæ moralem de obtentâ gratiâ certitudinem, animo inducant.

Tres hoſtes gaudij & pacis internæ.

§. I.

§. I.

Conſcientiæ eſt , animam de relatâ à Deo peccatorum gratiâ ſecuram reddere. Hinc de eâ certus eſt , quiſquis Conſcientiæ ſecuritatem obtinet. Probatur id ex Scripturis, & ſanctis Patribus.

1\. OFficio ſuo ritè dum pertuncta eſt, Deo pro peccatis à ſe commiſſis ſupplex anima ; ſcelera nimirum perpetrata ſerio deteſtando, eaque, ſi fieri jam poſſet, ita penitus abolendo, ut ne in rerum quidem naturâ extitura fuerit tam enormis actio, quâ & Deo & Dei vicarias partes agenti Conſcientiæ fœdè ſit rebellatum: deinde poſtquam ſcelera omnia pro Chriſti tribunali ejuſque Vicario Sacerdote, ſincerè, & prout à Dei actore Conſcientiâ, poſt ſerium examen fuêre comperta, repræſentata quoq; fuerint, ſic ut tota pœnitentis cauſſa ſit in confeſſo : tum demum Conſcientia, quæ judicis interni partes egit hactenus, gratiæ obtentæ ſecuritatem Animæ tandem affert, ejuſque tabulas, pœnitenti in manus porrigit. En rei ordinem. Dolet de peccatis reus, & vitæ anteactæ pertœſus, gratiam poſtulat. Accurrit Conſcientia; & ne nihil non ritè fiat, examinat ſingula diſcutitque. Quæ proponenda ſunt pro tribunali, confitetur. Gratiæ ſententiam pronuntiat Sacerdos. Illam quaſi ſubſignat Conſcientia ; & cùm ſe bonâ fide egiſſe ſciat omnia, de relatâ gratiâ dat cautionem, omnemque ſecuritatem præſtat animæ.

Gratiam à Deo peccatori factam teſtimonio ſuo ſignat Conſcientia, & de eâ præſtat animæ ſecuritatē.

2\. Atque hinc demum, ubi turbata paulò antè erant omnia, maxima liquidiſſimaque ſubit animum tranquillitas. Nam ut rectè
Iſaiæ 32. v. 17. Propheta : *Et erit opus juſtitiæ pax , & cultus juſtitiæ ſilentium, & ſecuritas in ſempiternum. Et ſedebit populus meus in pulchritudine pacis , & in tabernaculo fiduciæ , & in requie opulentâ.* Quid enim Deus pacis, præter pacem optat ? & peractis jam omnibus quæ juſtè requirebat, quid aliud expectari poteſt à tam benigno Numine, niſi pax & concordia, & turbarum, quæ totam mentem exagitabant, ſilentium , ac denique magna confidentis animi ſecuritas ? Sanè pax hæc eſt, quam mundus poteſt promittere, ſed non dare. Exuperat omnem ſenſum quod exinde naſcitur gau-

Hinc animæ Gaudium & pax ſumma.

 dium,

dium, inquit Paulus. Et cùm illud Paradiſum terreſtrem Patres, cùm *Tabernaculum fiduciæ* vocet Iſaias, nil quidquam tamen præclari dicerent, niſi gaudium hoc quod in mortali corpore utcumque percipitur, arrha etiam eſſet cœleſtis gloriæ, quæ ſolos manet filios Dei. Non mirabor itaque deinceps, tanti facere has ſibi à Conſcientiâ porrectas gratiæ tabulas D. Paulum; omnia humana qui contempſit, & arbitratùs eſt ut ſtercora, in his tamen gloriatur. *Gloria*, inquit, *noſtra hæc eſt*, *teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* Ingens teſtimonij vis, cui gloria tanti Apoſtoli tota quanta eſt, ſoli innititur.

Ad Phil. 4.v.7.

2.Cor.1. v.12.

In pœnitente teſtimonium Conſcientiæ, eſt judicium intellectûs quo ſtatuit ritè à pœnitente peracta omnia.

3. Si verò quid id ſit exquiris; reſpondeo Conſcientiæ teſtimonium, actum intellectûs eſſe, quô mens ſincerè & liquidò ſtatuit, omnia ritè peracta eſſe, quæ reconciliationi cum Deo faciendæ judicabantur neceſſaria. Vnde id ſtatim colligit anima, ſibi ſecum, id eſt cum Conſcientiæ judicio, benè eſſe. Judicat enim tam in examinandis, quam in deteſtandis criminibus operam quæ requirebatur eſſe collatam; judicat denique pro ſacro Tribunali omnia ritè declarata. Atque hinc demum, ſi Divinæ pollicitationes veræ ſunt & inconcuſſæ, quibus gratia pœnitenti ſeriò promittitur, rectè ſic ſecum argumentatur mens: Conſcientiæ meæ judicio ſatisfeci, igitur & Deo à me factum eſt ſatis; ac proinde de gratiâ obtenta ſecura ſum, nec quidquam eſt quod dubitem.

Teſtimonium Cõſcientiæ ſecuritatem præſtare probatur primò ex D. Paulo cujus locus triplicitèr exponitur.

Ad Rom. 8.v.16.

4. Quid enim? An non ſignatò Paulus affirmat: *Ipſe Spiritus teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei: ſi autem filij & hæredes?* per ſpiritum autem noſtrum, uniuſcujuſq; Conſcientiam intelligi docent Divus Hieronymus, & Origenes. Quòd ſi autem ipſemet Spiritus Sanctus Conſcientiæ noſtræ atteſtatur in filios Dei aſſumptos eſſe nos; ſanè non eſt quòd de Conſcientiæ teſtimonio ſecurus non ſim, cùm aliud mihi non annuntiet, quàm quod ei à Spiritu Sancto eſt ſuggeſtum, ejuſque teſtimonio & auctoritate confirmatum. Jam verò, ſi cum Græco textu legere libuerit, *Ipſe ſpiritus conteſtificatur ſpiritui noſtro*, ſeu Conſcientiæ, *quòd ſimus filij Dei*; tum ſanè hunc ſenſum elicio. *Primò.* Quotieſcumque Conſcientiæ ita ſatisfactum eſt, ut illa teſtetur filium Dei eſſe me, *Secundò.* filius Dei verè ſum: etenim conteſtificatur Spiritus Dei ſpiritui noſtro; id eſt, teſtimonio Conſcientiæ calculum adjicit, illudque probat. *Tertiò.* Aut ſi Conſcientiæ auctoritatem & fidem adhuc altiùs

altiùs placet extollere,ſic locum hunc intellige. *Spiritus conteſtificatur ſpiritui noſtro*, id eſt, Spiritûs Sancti & Conſcientiæ teſtimonium in hâc causâ, unum idemque ſunt, neque alterum ſine altero aut teſtatur, aut ſecuritatem præſtat, fidemve facit pœnitenti. Neſcio quo pacto rem hanc explicem, niſi iſtud dixero, Conſcientiam eſſe, cui abſolutionis datæ tabulas ſubſignandas committit Deus. Et prout in forenſi Senatu, nihil quidquam reo ſecuritatis dat diploma Regium, quô gratia delicti conceditur, niſi à ſummo Præſide viſum fuerit, & verò etiam ſubſignatum; ſic ut hujus ſignatura conteſtificetur Principis voluntati: ita nequidquam peccatori conceſſa eſt criminum gratia, neque de obtentâ poteſt eſſe ſecurus, niſi à Senatûs privati & interioris Præſide Conſcientiâ, rei benè feliciterque cum Deo peractæ teſtimonium obtineat. Hoc ſi conſequitur ſalva & ſecura ſunt omnia. En quanta Conſcientiæ ſit auctoritas. Itaque ſi ſcire deſideras, quo in ſtatu res tuæ ſint, Conſcientiam adi, Deo à ſecretis eſt; nec quidquam in Divinis eſt tabulis à te quod exigatur, niſi quod illa ſubſcripſit, ſuoque teſtimonio approbavit. Rurſus ſi an malè tibi cum Deo ſit, aves intelligere, ſi quorum ſcelerum in cœleſti curiâ reus ſis exquiris; adi Conſcientiam, tabulas ad manum habet, edicet clarè omnia; & quæ non edicit debita, non exiguntur. Denique ſi de reconciliatione an facta ſit, vis eſſe ſecurus, ipſam interroga; & ſi fauſta nuntiet, acquieſce, & vive ſecurus tui.

Explicatur comparatione.

5. Neque ſanè, hæc ſine Sanctorum Patrum approbatione adſtruo. Certè D. Baſilius in Regulis breviter diſputatis, brevibus quidem, ſed nervosè rem ſtringit. *Quæres*, inquit, *quâ ratione perſuaderi poſſit anima cuipiam quòd à peccatis ſit libera?* Reſpondet: *Si quis in ſeipſo, animi affectionem ſimilem Davidi ineſſe animadvertit: apud quem eſt; Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum..... ut verè dicere poſſit: Non adhæſit mihi cor pravum..... tunc ſine dubio credat ſe eſſe liberum à peccato.* Ita diſertè D. Baſilius. Conſcientiam itaque conveni & conſule. An illa judicat, Voluntatem commiſſa delicta ſincerè deteſtari? deinde non adhærere tibi cor pravum, ſeu rurſus relabendi deſiderium; contra verò, omnia deinceps acturum te ex Conſcientiæ mero rectoque dictamine? hoc ſi teſtimonium tibi dat, tunc ex mente D. Baſilij, *ſine dubio credas te liberum eſſe à peccato.* Mundamnè, & ab omni labe prorſus puram Conſcientiam an obtineas, eamque cui tutò fides adhi-

Probatur secundò ex SS. Patribus.

D. Baſil. in regul. brevit. diſp. interrog. 296.

Quænam à Conſcientiâ interroganda ſint, ut ſciat an peccata ſint condonata.

Digitized by Google

ſtrum, fiduciam habemus ad Deum, eſſe nos nimirum acceptos Deo, ne-
que debere offenſum eum pertimeſcere, quos Conſcientia non re-
prehendit.

8. Atqui ſi res meæ cum Deo, loco ſint optimo; ſi Conſcientiæ *& viven-*
pacem obtineo, ejuſque nitor teſtimonio; quid demum in hac vi- *dum latè.*
ta requiro ulterius, ut meipſo contentus vivam? quid me vanis ſuſ-
picionibus nequidquam torqueo, & pacem quam in manibus ha-
beo, ſollicitudine vana interturbo? denique quid mihi timendum
eſt, ubi Deum habeo mihi propitium, & pro me, contra futiles agi-
tationes animi, teſtimonio ſuo ſtantem Conſcientiam? prorſus
nihil. Acquieſce igitur, & teipſo fruere, contentus te. En tan-
dem ut Conſcientia, veram ſolidumque tranquillitatem animo
afferat, hoc unico inſtructa teſtimonio, *quòd ſimus filij Dei.*

9. Summæ conſolationis, inquies, ſunt hæc omnia, eaque quæ *Objectio*
in hac miſera vita beatitudinem mortalibus præſtare poſſent: niſi *ex ſacra*
Sacris litteris viderentur adverſari; adeoque dici hæc non tam ve- *pagina.*
rè, quàm magnificè. Quid enim tritum magis, & magis tamen ex-
Eccl. 9 v. 1, 2. paveſcendum, quàm iſtud Eccleſiaſticæ, *ſunt juſti atque ſapientes; &*
opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo an amore an odio dignus ſit, ſed
omnia in futurum ſervantur incerta? Deinde, quàm iſtud Eccleſiaſtici
Eccl. 5. v 5. eſt durum, *de propitiatio peccato, noli eſſe ſine metu?* Denique laudat Phi-
ad Phil. 2 v. 12. lippenſes Divus Paulus, quod *cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur.*
Vt quid ergo nos miſeri nobis abblandimur? quid vana nos fiducia
temerarij decipimus? quid Conſcientiæ teſtimonio, ſalutem com-
mittimus? Inſignis omnino, atque ut prima fronte ſeſe objicit, in-
ſuperabilis videtur obvoluta difficultas. Verum uti ſpero, facilè
complanabuntur omnia, rem ut expoſuero.

§. II.

Certitudo generatim duplex eſt; alia objectiva; alia ſubjectiva, Objectiva rurſus triplex; nempè certitudo Fidei, Phyſica, & moralis. Explicantur ſingulæ, earumque naturæ.

INgens operæ præmium laturum me exiſtimo, ſi multorum non ſine faſtidio oborientes curas, hâc in parte ſedavero, clareque expoſuero, ubi tam varia ſunt Divinæ paginæ teſtimonia, quid ſit de re. Aliqua enim certitudinem omnem pœnitenti præſtant animos erigunt, & plenos reddunt bona ſpe: alia ex adverſo, incerta faciunt omnia mentem dejiciunt, totamque animam implicant ſuſpicionibus. Explicandum eſt igitur, quæ, & quanta ſit certitudo, quæ de obtenta gratia, Conſcientiæ teſtimonio obtinentur: ac proinde quanta ſit mentis ſecuritas, illi certitudini quæ innititur. 10

Hoc verò rurſus, ut clarè exponatur, dicendum eſt; certitudinem in duas diſpeſci ſpecies; quarum ſingulæ, ex varia origine differentiam trahunt. Et una quidem ex objecto naſcitur, diciturque *Certitudo objectiva*; altera ex ſubjecto, ſeu homine ipſo, exortum ducit, & dicitur *ſubjectiva*. Obſcura ſunt nomina, res perceptu ſat facilis. Certitudo enim quæ exoritur, ex evidentia rei poſitivæ, aut ex rationibus quæ ſufficiunt ut prudenter judicetur rem ita planè eſſe prout menti objicitur, ea cenſetur objectiva, ſeu nata ex objecto: adhæret enim rei propoſitæ intellectus, per actum judicii: non quia voluntas id tantùm vult aut imperat; ſed quia rationes ſunt ejuſmodi, ut de rei veritate dubitare non poſſit, nullo autem modo ei diſſentire. Sic certus ſum, Totum eſſe maius ſua parte: certus ſum me videre quæ video, columnam eſſe in rerum natura quam oculis intueor, aut ſenſu percipio. Sic denique ſi conſtanter à pluribus fide dignis victoria ab hoſte relata renuntiatur, quæ tum litteris, tum militum, qui res egerut teſtimonio confirmatur, tandem certus reddor, neque de victoria dubito, ea autem certitudo, ſeu intellectûs adhæſio, ex rei propoſitione obvenit; rationes enim credendi ſunt ejuſmodi, 11

Certitudo objectiva ſeu nata ex objecto quid ſit.

quæ

quæ prudentis animum meritò afficiant, ejuſque aſſenſum tandem extorqueant; niſi imprudenter omnino & ex animi pervicacia velit diſſentire.

12 Altera ex ipſo ſubjecto exiſtit certitudo, eaque eſt, dum quis cuidam ſententiæ aut effato mordicùs inhæret; non quia ratione ducitur quæ cogat aſſentiri, ſed quia vult. Atque hinc fit ex imperio voluntatis, ut ita judicet rem eſſe prout eſſe vellet; illique judicio ita affigitur, ut ratione nulla, nulla auctoritate, à concepta ſententia poſſit dimoveri. Sic rumores, de patriæ ſuæ fauſtis in hoſtico progreſſibus, quantumvis ſparſos temerè, ita deſuaviantur nonnulli, ut illico de victoria certi ſint, quam à ſuis optaverint eſſe obtentam. Certi ſunt, quia ſtatuunt de rebus fauſtis non dubitare. Hanc certitudinem, quam non malè Pertinaciam judicii dixeris, patet ex ipſo ſubjecto, ſeu homine certitudinem ſibi fabricante, non verò ex rei veritate rationibus propoſita provenire; hinc rectè dicitur *ſubjectiva*. *Certitudo ſubjectiva.*

13 Oritur autem hæc firmamentis adhæſio, aut potiùs pertinacia. *Primò* quidem, aliquando ex cerebri intemperie, & phantaſmatum repræſentatione viva, rem exhibentium quæ nuſquam eſt. Quod plerumque inſanis uſuvenit; qui ſe Reges modò, modò Deos credunt; & verò ita de ſua poteſtate certi ſunt, ut non ſine adſtantium admiratione & riſu, dignitates paſſim diſtribuant, & ſua cuilibet dent imperia. *Secundò*, nonnunquam ea certitudo, ex mera rerum ignorantia procedit. Sic ſunt nonnulli homines agreſtes, ſimplices, & ſtupidi, qui tam ſincere acquieſcunt circumforaneis nugatorum prognoſticationibus, quæ vulgò Ephemeridibus, quas Almanchos dicimus, continentur, ut ne Evangelio quidem, iſtud ſi pervolvant, maiorem habituri ſint fidem. *Tertiò*, non raro ex affectione animi, præſertim Amore & odio, certitudo hæc enaſcitur. Antiquum eſt iſtud: *Neſcis an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?* Et quod peſſimum eſt, quæ ſibi finxerunt ſomnia, habent pro indubitatis: neque pictor ulla arte, amicam ſic depinxerint, qualem amore percitus credit eſſe: neque quod odiſſe quis ſtatuit, ullus concipit quàm ſit fœdum, & quale ſibi præſtituit is qui odit. *Quartò* denique, ex mera perverſitate voluntatis plurimi certi ſunt; prout in hæreſiarchis plerumque evenit. Sanè aut certitudinem illam fingunt ut decipiant? aut ſi verè erroribus ſuis inhæreant pervicaciter, neque de iis ſeſe di- *Oritur hæc ex quatuor cauſis. 1 ex inſania. 2. ex ignorantia & ſtupiditate. 3 ex paſſionibus. 4. ex voluntatis perverſitate.*

cant dubitare, jam certè aguntur non rationibus, quas ſatis ſciunt contra ſe ſtare, ſed voluntatis ſolo imperio. Atque hæc demum eſt, *Certitudinis ſubjectivæ* natura & origo. Quæ quamvis ea non ſit, de quâ habendus eſt ſermo, explicanda tamen fuit ut prior, quæ vera cirtitudo eſt, objectiva nempe, intelligeretur commodiùs.

Certitudo objectiva triplex.

Hiſce ritè perceptis, dicendum eſt deinde, veram hanc certitudinem quæ naſcitur ex objecto, variam eſſe, pro rationum quibus innititur varietate & differentiâ. 14

Prima certitudo Fidei. Quid. Unde ſit, & unde oriatur.

Prima enim fundamentis iis innititur, quæ falſa eſſe aliquando, omnino eſt impoſſibile. Atque ex iis oritur, *Certitudo fidei.* Quòd enim Deum credam humanam Carnem aſſumpſiſſe, id quidem teſtimonio Divino innititur. Cùm verò illi nulla falſitas aut impoſtura poſſit immiſceri, illudque certò etiam judicem; exinde fit ut de Incarnationis myſterio nullus debitem; & ea menti meæ certitudo obveniat, quæ falſa fieri non poſſit, ne à Deo quidem. Atque hæc eſt firmiſſima mentis adhæſio, ſeu ſupernaturalis certitudo Fidei, iis ſuperſtructa fundamentis, quæ nullo prorſus caſu poſſunt fallere, nec à Deo deſtrui, potentiam ſuam etiam abſolutam applicante. 15

Secunda certitudo Phyſica. Ejus exortus.

Altera certitudo, ſeu mentis prudens adhæſio, non ineptè dicitur, *Phyſica aut naturalis*, nimirùm è naturæ conſonis petita argumentis aut proprietatibus. Quæ quidem, ſi Dei potentiam abſolutam ſpectes, quamvis poſſint deſtrui, ac propterea fallere; tamen ſpectata decretorum Dei curſu ordinario (quem ego naturam rerum eſſe exiſtimo) non deſtruentur ſine miraculo, ac propterea non fallent, quamvis fieri omnino poſſet ut fallerent. Sic certus ſum Solem occubiturum veſperi, oriturum manè: ignem aduſturum quæ objecero; lapidem gravitate ſua petiturum terram quem manu projecero; neque ulla menti meæ inſidet de his eventibus dubitatio. Et tamen fieri poſſet, imò factum eſt nonnunquam, ut Deo ſic agente, præter rerum naturam & proprietatem, alia omnia contigerint: neque ſi modò eadem obvenirent, quidquam de Divinitate Dei, ejuſque veracitate detraheretur. Vt enim ſtatuerit creaturis omnibus curſum ſuum, ordinariaſque naturæ leges permittere; nuſquam tamen promiſit, iis ſeſe, pro poteſtate ſummâ & abſolutâ, numquam interceſſurum. Certitudo itaque de his habetur phyſica: id eſt ex naturalibus petita rationibus; 16

nibus; & talis, quæ licèt omnino poſſit falli, aut fallere, non tamen fallet, niſi per miraculum naturæ actiones intercipiantur.

17 Tertia denique eſt, *Certitudo moralis*, aut humana. Inittitur autem ea aut rationibus aut conjecturis, quæ licèt ſingulæ poſſint fallere ſine ullo prorſus miraculo; tamen conjunctæ ſunt ejuſmodi, ut ſine miraculo, aut certè ſine caſu aliquo præter omnem exſpectationem prudentem oborto, mentem decepturæ non ſint. Et ſic quod ſingulæ rationes non poſſunt, poſſunt omnes: hominem nimirum certum reddere, ſuſpiciones omnes falſi amovere denique ita ſecurum facere, ut de rei veritate non ambigat; aut ſanè ambigat imprudenter. Sic dum in templo Sacris aut concioni interſumus, metu vacui res noſtras agimus, de templo ruinâ ſuâ nos oppreſſuro admodum ſecuri & certi. Molem enim multis annis omnem aëris intemperantiam, ventorumque vim, ſuâ firmitate ſuperaſſe jam vidimus: columnas ſolidas, muroſque ſibi conſtantes ſuo niti perpendiculo, nequidquam obnitente fornicis pondere: fornicem ipſum nec rimas agere, nec ſatiſcere, ſed ex omni parte ſibi cohærere, oculis ipſis perſpicimus. Quid ergò hic eſt quod prudenter timeatur? An tempeſtas aliqua qualem non vidit antiquitas, & quam ne decem quidem ſæcula ſemel ferunt? Inſolita hæc ſunt nimiùm, quàm ut ſecuritati meæ quidquam detrahant, aut de ruinâ templi perversè ſuſpicer. Et tamen ſi attendas ſingula, quæ ſoliditatem templo dant, ea ſunt ejuſmodi ut ſingula poſſint fallere. Muri enim poſſunt cedere; columnæ ſingulæ poſſunt è perpendiculo detrudi, & tum tota diſſolvetur fornicis conjunctura, ac templum abibit in ruinam. Sic eſt; ſed cùm ferramentis inter ſe conjuncta ſint ſingula, ſibi mutuo ſunt ſubſidio, ſeſeque conſtringunt nexu tam valido, ut ſecurus templum ſubeam, vitamque committam toti moli, quam ſingulis partibus non concrederem.

Tertia certitudo moralis.

Exponitur quid ſit & unde naſcatur.

18 Sic rurſus, dum victoriæ ab hoſtibus obtentæ rumor pervagatur, nihil quidem adhuc de rei veritate quid ſit, certi ſtatuo, niſi imprudenter. At ſi affluant quotidie & nuntii & litteræ, & quidem variis è locis exaratæ, quæ conſtanter idem afferant; certè qui primò fuerant rumores imbelles, nec ſat firmi quibus judicium de re actâ ſubjicerem, adeò ex mutuo nexu convaleſcunt, ut quæ ante fama fuerat, & ex fama nata opinio; nunc ſcientia vocari

Magis explicatur in fide humanâ.

 poſſit

poſſit, cui tutò quiſquis prudens eſt, & ſine ullâ falſi ſuſpicione aſſentitur. Atqui ſi ſingulos qui rem detulêre attendas, ſanè ſine miraculo mentiri poſſunt ſinguli. Sic eſt; ſed prodigium inauditum eſſet omnino, tot homines, locis adeò diſſitos, mihi incognitos, in hoc conſpiraſſe, ut mihi quod falſum eſt obtruderent Imò tanta poſſet eſſe idem atteſtantium multitudo, ut rectè poſſim, ſtatuere, ſine miraculo in unum idemque mendacium effingendum non potuiſſe concurrere. Quis enim aſſeret hominum arte potuiſſe fieri ut omnes omnium nationum homines jam inde à Remo & Romulo conſpirarint, ut Romam eſſe aut fuiſſe mihi perſuadeant, quam natura numquam tulerit? Et tamen ſinguli mentiri potuêre. Fateor; ſed quod potuêre ſinguli; ſine prodigio & præter omnem humanum morem, non potuêre omnes, & tam multi. Quid demum inquies, an non potuêre falſum dicere? Potuerint ſinguli; at non potuêre tam multi, locis tam diſſiti, temporibus tam differentes, in unum idemque mendacium, tanto tempore, & tam conſtanter conſpicare. Humanum id non eſt: hinc illa teſtium coacervatio, certitudinem mihi omnimodam, licèt ex humanis moribus petitam, adeoquè moralem adfert; neque ullam protſus in me patitur reſidere falſi ſuſpicionem.

Qua ratione unum altero dici poſſit certius.

Fatendum eſt tamen certitudinem hanc ſuos habere gradus & differentias. Quas tamen ego non tam ex adhæſionis modo, quàm ex rationum firmitate petendas eſſe credo. Sic certius dicitur Romam fuiſſe aliquando, quàm Antuerpiam; non quidem quod alterum altero ſit veriùs; veritas enim comparationem non admittit. Quod eſt, eſt; & quod eſt, verum eſt. Eſſe autem, conſiſtit in indiviſibili: itaque & verum. Sic igitur verò non datur verius. Aſt hoc ſenſu unum præ altero dici poteſt certius; quod nempè plures ſtent pro Româ teſtes quàm pro Antuerpiâ; atque adeò, minùs fieri poſſit, ut plures in uno conflando mendacio, quàm pauciores convenerint. 19

Non tamen ideo ſemper eſt certior, qui credit id quod certius eſt.

Nihilominùs quamvis hoc modo dici poſſit unum altero certius, tamen non eſt cur certior dici debeat qui credit Romam eſſe, quàm qui Antuerpiam. Certitudo enim eſt adhæſio judicii propoſitæ veritati firmiter & ſine falſi ſuſpicione inſiſtentis. Si ergo intellectus teſtium multitudine convictus prudenter aſſentitur & Romam eſſe & Antuerpiam, quid id refert an iſthic quàm hic plures ſint, modò utrobique ſint qui ſufficiant aſſenſum elicere, & propoſi- 20

propoſitæ veritati quaſi aligare? Sanè ſi una ex parte decem funibus palo, brachium affigatur, alterum verò quinque, quorum tamen vim ſuperare nequeo, æquè hoc brachium adhæret palo, quàm quòd pluribus eſt conſtrictum. Verum quidem eſt, quod ſi de brachio liberando inſtruatur quæſtio, difficilius eſſet decem, quàm quinque funium nexum ſolvere: ſed hic non de vinculorum excuſſione agimus, ſed de brachiorum ad palum adhæſione inſtituitur comparatio. Hanc autem utrobique parem eſſe nemo diffitebitur. Simili ergo modo, certitudinem, aſſero eſſe adhæſionem judicii veritati propoſitæ inſiſtentis. Si rationes eæ ſint, quæ Intellectui prudenter agenti quaſi vim inferant, aſſenſumque extorqueant, certum tunc aſſero eſſe judicantis intellectum; id eſt, veritati ita affixum & devinctum, ut ab ea ne ſuſpicando quidem poſſit deſciſcere. Alterius autem veritatis plura quod ſint argumenta, & quaſi funes quibus intellectus devincitur; hinc ſanè non eſt quod huic magis adhærere dicendus ſit, cùm de natura aut dubitet, aut poſſit dubitare: iſtud tantùm dici poſſet, quòd ſi alterutra foret neganda, negaret illam. Verùm non hic de neganda veritate agimus, ſed de certitudinis firmitate, & judicii adhæſione: & quærebamus utra major? utramque igitur moralem certitudinem ex parte ſubjecti eandem eſſe exiſtimo, utrobique enim adhæret anima, ea firmitate quam non ſuperabit, ſi prudentiæ legibus velit inſiſtere; licèt ex parte objecti alia dari poſſit alia maior.

Hiſce præſtitutis, veniamus nunc ad propoſitæ quæſtionis
12 disquiſitionem. Petebatur autem, quæ, & quanta ſit certitudo, quàm de relata à Deo peccatorum venia, eiuſque amicitia ſeu ſtatu gratiæ obtento, mortali homini Conſcientia præſtare poſſit. Diſcriminanda ſunt imprimis à veris falſa, ut tota res pateat.

§. III.

§. III.

Hæretici docent neminem fidelem eſſe, qui non credit ſe in ſtatu gratiæ eſſe certitudine quæ ſit Fidei, adeoque hunc eſſe articulum Fidei. Horum error demonſtratur.

DAbit mihi hanc Lector veniam, ut quid de peccatorum remiſſione, & de certitudine obtentæ gratiæ commenti ſunt hæretici, in medium proferam. Non erit abs re hæc diſſertatio; tum ut diſcuſſis errorum nebulis, manifeſtior orthodoxa veritas eniteſcat; tum etiam ut qui hæc fortaſſe legerint Calvini erroribus implicati, attendant ſedulo, quàm tremulo & exeſo, ſalutis æternæ negotium, ſuperſtruant fundamento. Hanc enim quam expoſiturus ſum ſententiam, Lutheranæ Calvinianæque ſectæ fundamentum & baſim eſſe, cui tota religionis prætenſæ incumbit machina, fatetur Daniel Chamier, Calvini aſſecla & propugnator inter ſuos non ignobilis. Commentum ſic ſe habet. Poſtquam multa garriuère de peccati natura, quod ſtatuunt numquam deleri, ſed Chriſti juſtitia veluti pallio obtegi, Diviniſque oculis ſubtrahi quodammodo; ſaltem ſic objectum peccatori non imputari; ſtatuunt demum, remiſſionem peccatorum, non animi pœnitudine aut ſcelerum deteſtatione; ſed ſola fide, ſeu fiducia filium Dei eſſe te, & te æterna ſalute conſequenda ſecurum, obtineri. Adeò ut item prorſus ſit apud heterodoxos, uti fatetur Chamierus de remiſſione peccatorum, aut te ſalutis obtentæ certitudine diſputare. Nam hoc ipſo ex capite quòd indubitanter credis filium Dei eſſe te, animumque ita obfirmás, ut certum indubitatumque eſſe ſtatuas vitam æternam tibi concedendam, remittuntur tibi peccata tua; id eſt, non imputantur. Illa autem animi obfirmatio; ſeu certitudo (ut mentem hæreticorum benè percipias) debet eſſe tanta, ut certitudinem fidei attingat: adeò ut ſi non fide Divina, ſed humana tantùm credas filium Dei eſſe te, verè fidelis non ſis, nec veram fidem habeas, ſed prorſus ſis infidelis. 22

Cham. to. 3. l. 13. c. 1.

Exponitur hæreticorũ fides aut fiducia.

Ibid. c. 1

In nerit

23. Juverit tam egregia figmenta, ex ipſis haurire fontibus, ne fortaſſe quis credat, hominibus, cœteroquin non indoctis, per contumeliam ea eſſe afficta. Imprimis Calvinus in Inſtitutionibus, poſt multa, ita tandem ſtatuit, & rem abſolvit. *In ſumma* inquit, *verè fidelis non eſt, niſi ſolida perſuaſione Deum ſibi benevolum propitiumque Patrem eſſe perſuaſus, de ejus benignitate omnia ſibi pollicetur: niſi qui Divinæ erga ſe benevolentiæ promiſſionibus fretus, indubitatam ſalutis expectationem præſumit.* Aſt quàm indubitata eſt iſta expectatio? ſanè quam indubitata eſt divina Fides; hæc enim te in *Fidelium* numero collocat. An ergo non ſufficit *fidelis* ut ſim, ſi cuncta quæ in Fidei ſymbolo continentur, Divina credam myſteria? minimè inquit Beza, Chriſtianam fidem ſic non obtines. Et rationem dictis ſubjicit dignam ſe. *Habent enim*, inquit, *ipſi quoque Diaboli hanc fidem, & eo magis tremunt.* Tum mentem & ſuam & Calvini clarè edifferens, ita pergit: *Sed fidem appellamus, certam quandam ſcientiam, quam Spiritus Sanctus, ſua una gratia, ac bonitate magis, inſculpſit cordibus electorum. Qua ſcientia fit, ut eorum unuſquiſque in ſuo corde certior electionis ſuæ factus, ſibi ipſi applicet promiſſionem in Ieſu Chriſto.*

ex Calvino, Calvin. Inſtit. l. 3 c. 2. § 16. Beza Côfeſſ. c. 4. a. 5. *& Beza.*

Itaque prout audio, ut de Calvini ſim ſectariis, de nullâ re me convenit eſſe ſollicitum, niſi ut promiſſiones Chriſti factas univerſim electis omnibus, mihi afferam aut applicem, & ſalva ſunt omnia; de electorum numero ſum, fidelis ſum. Non igitur Fideles ſumus & dicimur, tam quia credimus, quàm quia fidimus. Inaudita prorſus in Eccleſiâ eſt hæc locutio. Tamen per me licet, iis qui in ſacra omnia ſibi jus arrogant, demus etiam jus in nomina. Cæterùm, cùm fide divina credendum ſit mihi, ſalutem æternam obtenturum me, ſeu quod ipſis idem eſt, ut jam dixi, peccata mihi remitti aut non imputari, itaque id mihi eſt articulus Fidei. Hoc ſi ita ſit, tam debet id mihi certum eſſe, neque minus dubitare poſſum de ſalute obtinendâ, quàm quòd filius Dei humanam Carnem aſſumpſerit. Atqui quod Divinâ Fide certum eſt, uti jam dixi num. 15. ita certum eſt, ut nequidem per potentiam divinam abſolutam poſſit umquam falſum fieri: itaque dum ſemel hâc fiduciâ obfirmavi animum, & Chriſti promiſſiones mihimet-ipſi applicui, certum jam eſt me ſalute nō poſſe excidere; & quidem ita certum, ut ne per potentiam quidem

Refutatur eorum ſententia, primò ex duobus abſurdis. *Primum* *Secundū*

Digitized by Google

dem Dei abſolutam id falſum poſſit reddi, aut ego condemnari: eſt enim Fides Divina, quæ falli numquam poteſt. Rurſus cùm nullus ſit articulus Fidei, pro quo tuendo non debeam mortem oppetere; etiam mihi ſubeunda eſt potius mors, quàm ut ab abreptâ ſemel fiduciâ vel latum unguem desciſcam, aut negem de ſalute æternâ certum eſſe me. Hæc quantumvis abſona ſint, imò & de nugarum genere, fortaſſis Calviniſtæ admittent non invitè.

Secundò, hac ſententia manifeſtè viam aperit ſceleribus.

Iſtud tamen iis oggero etiam ingratiis, non eſſe quod clament 25.
tantopere, calumniari Catholicos, dum objiciunt, operum bonorum neceſſitatem eos prorſus deſtruere, ſceleribuſque latiſſimas fores pandere. Sanè ſi hæc, quæ docent, vera ſunt; ſi Fide Divinâ ac proinde indubitatâ, & quæ falli nullo modo poteſt, credere debeo in electorum me eſſe numero, ac propterea commiſſa à me ſcelera mihi non imputari; profectò non video quid aut perjuria, aut adulteria, aut homicidia, aut alia quæ carni & ſanguini grata ſunt crimina, mihi vitanda ſint tantopere: iis enim, dum à me patrantur, Deus non ſuccenſet, nec iraſcitur. Neque verò poteſt à me ſcelerum pœnas ſumere, non tantùm æternas, ſed ne temporales quidem; eas enim ſi ſumit, jam certè peccata commiſſa mihi imputantur. Si autem imputantur; fidelis, & ex electorum numero non ſum: quod tamen eſt impoſſibile me non eſſe, cùm Fide Divinâ de ſalutis obtentæ fiduciâ certus ſim. Avertat à nobis propitius Deus fidem ejuſmodi, quæ plus nimio carnem redolet, ei dum abblanditur; & in omnem inſolentiam, viam ſternit apertiſſimam.

Tertiò hæreticorum ſententiæ ſibi non hærent.

Hæc tamen curſim dicta ſint, aliàs explicatiùs ponderanda. 26.
Sed videte obſecro, quàm malè ſibi cohæreant Calvini dogmata, totius inquam hæreticæ conſtructionis commiſſuræ. Si quandò Conciliorum auctoritatibus, aut Veterum Traditionum ſanctitate à Catholicis impetuntur, illico Sacras Paginas appellant. Aſſerunt nihil omnino ſanctum & de Fide Divinâ eſſe quod iis litteris non continetur: in iis omnia tradi ſcitu neceſſaria myſteria: in iis quod non exprimitur, ad ſalutem non eſſe neceſſarium: denique Sacras litteras claras eſſe & perſpicuas, neque ullius explicatione poſſe contaminari. Nihil ipſis ita in ore eſt, nihil pro populo crepant eloquentiùs, dum reſpondendum eſt Catholicis. Itaque ſit ita ut volunt, nihil ſanè Fide Divinâ credendum

dendum ſit, niſi quod expreſſis ſignatiſque & claris omnino verbis, in Sacris Paginis Divino teſtimonio credendum exponitur, Ita ſit inquam. Hîc ſtemus, hic conſeramus manus: ſed ne pedem retrahant, nec à ſe toties dicta revocent, dum prementur.

27 Etenim, cùm Calvinus & Beza, & verò tota paſſim hæreticorum claſſis aſſerat, unumquemque de ſe debere credere, filium Dei eſſe ſe, electorum numero aſcriptum; idque ad inſtar articuli Divinâ Fide credendi, mordicus tenendum eſſe, fidelis ut quis ſit: iſtud imprimis peto, an diſertis verbis id in Sacrâ paginâ uſquam expreſſum ſit, Calvinum de numero electorum eſſe, & æternæ vitæ hæredem indubitatum? Si id ſanctæ ferant litteræ, locum cede. Sin autem; quo pacto Fidei Divinæ Calvino factum eſt articulus, id cujus in Sacrâ Paginâ nulla eſt memoria, veſtigium prorſus nullum? Atqui inquit Beza, Spiritus ſanctus Scripturarum auctor præcipuus, *id quoque ſua bonitate & gratia inſculpſit cordibus electorum*. Benè tibi ſit Beza cum *tuo corde*. Sacras paginas quæro, quibus id inſculptum ſit quod Fide Divinâ credendum tibi eſſe dicis: & dum has quæro, tu mihi *cor tuum* porrigis, cui inſculptum id ſit. An ergo *tuum cor*, Divinæ ſunt Paginæ? atqui ſi credere debes Divinâ Fide *quod tuo cordi* Spiritus ſanctus de tuâ electione inſculpſit; fatêre igitur aliquid eſſe articulum Fidei, ſeu Divinâ credendum Fide, quod ſacris tabulis non continetur. Non igitur ita clament poſthac, nihil ſe præter Scripturas, dum de Fidei myſteriis agitur recipere, nec verò debere recipi: ecce enim fundamentalem ſectæ ſuæ articulum, nimirum Filios Dei, electos eſſe ſe, unuſquiſque de ſe debet credere; & tamen id, de eorum nemine, expreſſis verbis Paginæ Divinæ tradunt.

Faciunt enim fidei articulũ, id quod in Scripturis non ponitur expreſſis verbis.

28. Hîc verò, malam cauſſam non feliciùs propugnaturus, aſſurgit Chamierus. Et quidem præfidenter admodum aſſeverat, claris omnino verbis à ſacro Evangelio aſſeri, Calvinum, eique ſimiles, de ſalute æternâ prorſus eſſe ſecuros. Manifeſtum eſt enim inquit, id quod de toto dicitur genere, dici etiam de ſingulis qui ſub eodem genere continentur: neque verò dici poſſe homines ratione eſſe præditos; quin id de Petro, qui nempe homo ſit, particulatim etiam aſſeratur. Cùm verò exquiritur, quo loco affirment Sacræ paginæ, omnes omninò fideles, de ſalu-

Reſpondet Chamierus particularem propoſitionem contineri in univerſali quæ in ſcripturis exprimitur.

te æternâ certos eſſe; tum ſanè iſtud ex D. Joannis Evangelio aſ- Io. 3. v. 36
ſertur, *Qui credit in Filium, habet vitam æternam.*

univerſalem de fidelium ſalute certò obtinenda propoſitionem, non habent Scripturæ

Antequam argumenti vitium detegam, illud prius quæro, cur 29.
ex his ſimilibusque locis non inferant, omnes Chriſti fideles quamvis corpori in hâc mortali vitâ incluſos, reipsâ tamen cæleſti gloriæ intereſſe; non enim habituros eos aliquando, ſed re-verâ *habere vitam æternam* Nicodemo teſtatur Chriſtus. An autem cœleſti gloriâ ſeſe perfrui, dicent vel defæcatiſſimi Calviniſtæ? an vitam æternam ſeſe habere credent ipſimet ſibi? Habent, inquit Chamierus, ſed in ſpe. Ain vero tu in ſpe? atqui nihil de ſpe hîc dicitur; Chriſtus planè loquitur, neque de ſpe, ulla hic fit mentio. Quod autem de ſpe interjicitur, illa quidem tua eſt, Chamiere textûs hujus explicatio; explicationibus autem, ut vos ubique declamatis, Scripturæ non indigent; etenim humanis expoſitionibus dicitis eas conſpurcari & inſici, non declarari. Ut quid igitur mihi hîc ſpem obtrudis tuo è cerebro? Nam quid ſi ego fideles aſſeram habere vitam æternam in radice; quòd nempe in Fide, vita æterna contineatur, ſicut fructus in ſemine? quid ſi dicam, fideles habere vitam æternam in ſpe, ſed non indubitatâ qualem ponunt hæretici, ſed tali quæ vitio hominis poſſit everti, & à rei ſperatæ conſecutione dejici; quid tu ad iſta repones? expoſitiones forſitan humanas adferre me? Atqui & tuas cenſeo de hoc genere, niſi nos docueris eſſe Divinas. Atque hinc conficio, ne id quidem generatim in Scripturis contineri clarè & apertè expreſſum, Fideles omnes de ſuâ ſalute aut ſtatu Filiorum Dei obtento, certos *debere* eſſe & ſecuros: quod tamen ipſi volunt. Neque video quâ fronte hoc dici poſſit, cùm ex adverſo contraria 2. Petr. 1.
omnia ſuis fidelibus D. Petrus inculcet. *Quapropter fratres magis* v. 10.
ſatagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis. Ecce, non vocatos modò, ſed electos Petrus alloquitur, certamque vult ab ipſis electionem fieri, bonorum operum exercitio. Non igitur adhuc de ſalute conſequendâ certi ſunt, ſic ut eâ non poſſint excidere. De ſalute ergo incertos Petrus alloquitur; & tamen alloquitur fideles. Non igitur fidelibus omnibus, ex eo ſolo capite fideles quòd ſint, ſalutis certitudinem dant Scripturæ, quod tamen volebat Chamierus: niſi forte, quod à à me certò creditur, alterius farinæ ſint Calviniſtæ, ab iis qui S. Petri lacte enutriti ſunt Fideles.

imo contrarium aſſerit D. Petrus.

30. Demus tamen ultro id quod petitur; & verum ſit, iſtud à Sacris paginis univerſim aſſeri, Fideles omnes de vitâ æternâ penitus eſſe ſecuros. Quid exinde bonæ rei conficiet Chamierus? an id etiam eo loco aſſeri, Calvinum aut Chamierum de ſalute æterna reddi ſecuros? Quis dubitat, inquis. Ego verò dubito: nam, quod tamen ad legitimam conſecutionem educendam propoſitione univerſali eſt neceſſarium, nuſquam in Scripturis dicitur Calvinum & Chamierum eſſe Fideles, & veram habere Fidem, ne illam quidem quam ipſi vocant Fiduciam ſalutis. Non igitur in Scripturæ loco, qui aſſereret univerſim. *Omnes omnino fideles certos eſſe de ſalute*, adhuc quidquam haberetur de Calvino aut Chamiero; quandoquidem eos fideles eſſe, iſthic diſertè non exprimitur. Verùm inquit Beza, *ſcientiam illam inſculpſit Spiritus Sanctus cordibus electorum*, eſſe nimirum fideles. Ita ſit. Igitur id ſaltem nunc eſt evidens, illam totius ſyllogiſmi partem quâ hæc res conficitur, & ſine quâ tota vis argumenti corruit. Sacris Paginis non contineri. Hæc enim deberet eſſe argumenti forma. Sacræ litteræ docent omnes fideles ſecuros eſſe de ſalute, ſeu habere vitam æternam. Atqui Calvinum eſſe fidelem ſacræ docent litteræ; ergo, docent etiam Calvinum (& idem de omni fideli eſto judicium) ſecurum eſſe de ſalute & habere vitam æternam. At quis non videt, falſum id eſſe, quod Calvinum hominem fidelem eſſe Sacræ doceant litteræ? quinimo eam ſcientiam ex Spiritu Sancto hauriri docet Beza, utpote qui id electorum cordibus inſcripſerit. Non igitur dicat Chamierus in univerſali propoſitione, dici Calvinum, & ſe ſuique ſimiles à Scripturis de ſalute certos reddi, adeoque id ſingulis credendum tanquam Fidei articulum, quòd id de ſingulis Scripturæ aſſerant: nimis enim inſulſa eſt hæc oratio, quam ut apud hominem argumentandi gnarum, fidem inveniat. Deberet namque priùs id etiam Scripturæ textu exprimi, Fidelem eſſe te; adeoque teſtari ſub Fidelium genere univerſo, te contineri, antequam univerſalis illa Scripturæ aſſertio, ex ipsâ Scriptura per legitimam conſequentiam ad te poſſit derivari.

Etſi univerſalis illa propoſitio in Scripturis haberetur tamen ſingulares homines peream non ita exprimuntur, ut Scriptura dici poſſint revelaſſe ſingulis quod de ſalute ſua certi ſint.

31. Itaque ut paucis dicta complectar; aſſero nuſquam in Scripturis revelatum eſſe Chamierum, aut quemvis particularem hominem certum de ſua ſalute eſſe. Nam quamvis aſſeruiſſet Deus, omnes fideles de ea certos eſſe ac ſecuros, non tamen id etiam

revelavit in ſacris litteris, hunc hominem Chamierum v. g. hominem verè fidelem eſſe; itaque Chamierus ſibi perſuadere non debet, certitudinem ſalutis ſuæ à Sacris ſibi paginis revelatam. Id ergo ſi Fide Divinâ credit, credit ſanè quod ſanctæ litteræ nuſquam tradunt: atque adeo credit, quòd Fide Divinâ credendum non eſſe, hactenus ad ravim uſque, heterodoxi declamarunt. Quod ſi autem id jam ritè facere ſe exiſtimant, ſanè poſthac mihi non jactitent, totam doctrinæ ſuæ molem, Sacræ Scripturæ ſoli & puræ inſiſtere; jam enim oſtendimus præcipuum ipſorum dogma, quodque fundamentale vocat Chamierus, à Sacræ Scripturæ baſi diſtare benè longo intervallo. Neque verò ſententiam illam, ſeu certitudinem fanaticam ex iis quæ Deus per ſacras paginas revelavit, ſed per particularem ſcientiam haberi fatetur Beza, imò & Calvinus ipſe, quam quidem Spiritus Sanctus inſculpſit, non ſacris Bibliis ſed *cordibus electorum*. Quo pacto igitur id in Sacris litteris vidit Chamierus, quod Calvinum fugit & Bezam? an Scripturæ jam clariores ſunt, aut lapſu temporis plura pandunt? Et tamen tam apertas eſſe jactitatis, ut à fœce populi poſſint intelligi; nullumque fidei articulum eſſe, quem non apertè tradant. Miror ſanè id in cordis ſui latebris quæſiviſſe Bezam, quod in Sacris litteris, omnium oculis apertum vidit Chamierus, & poſitum in propatulo.

Chamierus plura vide in Scripturis quà Calvinus & Beza.

32. Jam verò, ut rem hanc altiùs promoveam, nonne non arbitrarium tantummodò, ſed & temerarium prorſus eſt, cum Calvino & Beza, ſalutis adeptæ ſecuritatem ſibi particulatim à Spiritu Sancto revelatam eſſe aſſerere; eamque eſſe ſine quâ nemo fidelis ſit? Hâc enim ſi imbutus es ſcientiâ, ſanè ne per Dei quidem potentiam abſolutam, fieri poteſt, ſalute ut excidas. Manifeſtum id quidem eſt. Cùm enim Spiritus Sanctus mentiri aut fallere nequeat, neque quod Fide Divinâ creditur poſſit ullo umquam tempore falſum fieri; profectò cùm certum eſſe Spiritus Sanctus dixerit ſalvandum te, id neceſſariò fuit verum, totâque æternitate verum erit: fieri igitur nullo modo poteſt ut damneris. Nam ſi id fiat, falſum fuerit quod Spiritus Sanctus tibi revelavit, quod tamen eſt contra hypotheſim; ponebatur enim verum edixiſſe. Neque argumentis hoc magnopere urgendum jam eſt: fatetur enim Calvinus rem ita eſſe; docetque Fideles, non tantùm de præſenti juſtitiæ aut gratiæ ſtatu certos eſſe,

Quarto, cum ex Calviniana ſalutis obtinenda certitudine, nemo, qui tam habuit, poſſit excidere, (quod quidem probatur rationes & ex Calvino)

eſſe, ſed & de finali perſeverantiâ ut ipſe loquitur. Ridensque Catholicos, de gratiâ per conjecturas ſibi moralem certitudinem & fiduciam aſtruentes: *Egregia enimverò*, inquit, *ſalutis fiducia nobis relinquitur, ſi ad præſens momentum nos eſſe in gratia, conjectura morali æſtimamus, & quia in craſtinum futurum ſit neſcimus*. Vult itaque Calvinus certitudinem gratiæ, non ad præſentem tantùm vitæ ſtatum, ſed & ad perſeverantiam finalem, ſine ullâ dubitatione extendi: ac proinde qui ſemel gratiæ ſtatum obtinuit, ſeu qui ſemel fidelis fuit, ab eo nullo eventu poſſe excidere, eſt neceſſe. Hoc ſi ita ſit; igitur qui ſemel momento unicò, fidem habuit Calvinianam, liberè poteſt non Catholicam tantummodo amplecti religionem, ſed & Judaiſmum, imò & Mahumetanis caſtris ſuccedere, ſine ullo fidei ſuæ, ſalutiſue præjudicio. Quid enim? Calviniſta verus fuit; itaque & fidelis. Quod ſi fidelis fuerit, certus itaque de ſalute fuit & quidem certitudine Fidei; quæ quia non poteſt fieri falſa, ſanè de ſalute numquam excidet. Mahumeti igitur adhærebit ſine ullo ſalutis ſuæ detrimento. Imò verò, ne cum Fidei quidem ſuæ præjudicio, Chriſtum ejurabit, & ſacra omnia Religionis Chriſtianæ myſteria deteſtabitur. Nam cùm certus ſit de ſalute obtinendâ, eâque non poſſit excidere, profectò nec fide excidet; cum fides ipſorum ſit, de ſalute certum eſſe. Et rurſus, cùm is qui de ſalute certus eſt certitudine Fidei, neceſſariò etiam eam ſit adepturus, manifeſtum eſt ejuſmodi apoſtatam, quantumvis deteſtandum, fidem non amiſiſſe; niſi quis fateri velit, ſalvandum aliquem fidelis qui non ſit; quod ne ipſi quidem Calvini dicent aſſeclæ. En ut ad omnem impietatem latiſſima ſtrata eſt via.

Hinc ſequitur quod omnis verè fidelis poteſt quoties vult religionē mutare, ſine ſalutis, aut etiam Fidei ſuæ præjudicio.

Hinc ſanè miror ego, cur tantopere conturbentur, in ſuis, ut vocant, Claſſibus heterodoxi, ſi quando deſertis erroribus ad Sanctæ Eccleſiæ Romanæ gremium quis convolat; cur inquam eum adeò deteſtentur, cœtibus ſuis arceant, & tantùm non diris devoveant. Non inquam, ſatis capio, quò hæc vergant. Nam aut de eorum grege fuit, Calviniano modo fidelis, aut non fuit. Si non fuit; ut quid adeò inſectantur hominem, qui eorum juriſdictioni non ſubjacuit? aut cur per cenſuras, quaſi apoſtatam, arcent à grege, cujus numquam fuit pars? Mahumetanis certè inter ipſos verſantibus moleſtias non faceſcunt, infideles quamvis ſint. Quòd ſi autem, is qui Catholicum ſeſe jam profitetur, de gregè

Non debent itaque Calviniani eſſe ſolliciti de iis qui ab ipſorum ſecta d[illegible].

grege Calvini verè fuerit; ſanè fidelis fuit; non enim hic cœtus, infideles ſuis, uti credo, annumerat. Si autem fidelem fuiſſe non negatis profectò de ſalute æternâ certus fuit aliquando; atque adeò adhuc certum eſt, cum nec à vitâ æternâ, nec adeò à fide ſemel conceptâ poſſe deturbari. Itaque auctor ipſis ſum, ut ne de ove quaſi perditâ multùm ſint ſolliciti; ſinant illam agere res ſuas, & quæcumque demum Religionis Catholicæ caſtra pervagari: nam eo in ſtatu eſt hæc ovicula, ut perdi vel perire non poſſit; aut ſi poſſit, tum ſanè numquam de eorum grege ovis fuit: & ſic nulla ipſis de eâ deinceps ſit curatio: ibit illa vias non malas, & paſcua felicia inveniet.

Quintò ſi vera eſt hæreticorum ſententia, nemo damnatus umquam fidelis fuit.

Non lubet Calvinianæ huic fiduciæ & confictæ certitudini refutandæ diutiùs inhærere. Illud tamen adjiciendum eſt; ea ſententia ſi vera ſit, neminem ullum fidelem æternis ignibus eſſe addictum. Quod aliis verbis dicetur clariùs; neminem eorum qui damnati ſunt, umquam fuiſſe fidelem. Tenetur res. Cùm enim reipſa, æterna jam ſupplicia ſuſtineat, numquam profectò verum fuit, non condemnandum hunc hominem. Quod ſi id numquam verum fuit, numquam etiam de ſalute conſequenda certus eſſe potuit. Atqui uti ſuprà à Calvino traditum vidimus: *Verè fidelis non eſt niſi qui ſolida perſuaſione .... indubitatam ſalutis expectationem præſumit*; & de ea, certitudine fidei cui falſum ſubeſſe non poteſt, certus ſit: igitur cùm damnatos ea fide, fiducia, aut certitudine obfirmatos fuiſſe ſit impoſſibile; planum jam eſt, ex damnatis neminem umquam fuiſſe fidelem. Quis autem hoc ſanus dixerit? quis ejuſmodi commenta, vel per ſomnium in Eccleſia efformavit? Pluribus poſſem figmentum iſtud inſectari. Iſtud tantùm illi refellendo dicam; exinde ſequi, proditorem Sanguinis juſti Judam, numquam fuiſſe fidelem: etenim æterna ſalute excidit. Et tamen Matthæi 10. ab ipſo Chriſto in Apoſtolum eſt electus verſu 4. Ad prædicandam Evangelii veritatem miſſus eſt verſu 6. *Ite ad oves quæ perierunt domus Iſrael.....* Miraculorum gratia eſt inſignitus verſu 8. *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones ejicite.* Verſu 25. Diſcipulum eum Chriſtus nominat. Verſu 16. ovis titulo condecorat. Denique ut plura omittam verſu 40. teſtatur Chriſtus de Apoſtolis, inter quos Judas, *qui recipit vos me recipit.* An ergo infidelis, Apoſtolatûs munere fungitur? an ovis dici poteſt & diſcipulus, qui fide

uti necludas quantumvis fuerit Apoſtolus & ovis Chriſti.

Matt. 10. v. 4.

prorſus

prorſus caret ? an Chriſtum recipere dicendus eſt is, cum dum recipit qui Chriſtianâ fide eſt deſtitutus ? Quid ad hæc reſponſuri ſint heterodoxi, neſcio. Judam fortaſſe, præter mentem totius Eccleſiæ inferno eximent & cœlo inſerent : nam facilè dicent. Judæ, utpote fideli, tam horrendum crimen non fuiſſe à Deo imputatum. Denique proclive erit fingere proditorem, dum deſperaſſe viſus eſt, per fidem in patibulo, ſalutis ſuæ ſecurum adſmodum, triumphaſſe : iis, inquam, proclive erit id fingere, quos eò impudentiæ avexit furor, ut non exhorreant ore blaſphemo convitiari, & deblaterare, Dominum proditoris, Jeſum Chriſtum, pro alienâ morientem, de ſalute ſuâ in Crucis patibulo deſperaſſe.

35 Sed ſatis ſit. Sufficit hæreticorum ineptias detexiſſe, ut homo prudens & conſultus eas deteſtetur. Deteſtata eſt ſanè ſententiam hanc Eccleſia in Tridentino Concilio congregata: eique tandem dixit anathema. Ita habet. *Si quis dixerit omni homini ad remiſſionem peccatorum conſequendam, neceſſarium eſſe ut credat certò & abſque ulla hæſitatione propria infirmitatis & indiſpoſitionis, peccata eſſe remiſſa, anathema ſit.* Quô quidem Canone non perſtringuntur ii, qui bonâ fide peccata confeſſi, & munere pœnitentis ritè perfuncti, peccata per Dei miſericordiam. Sacerdotisque abſolutionem certitudine morali ſibi credunt eſſe condonata; ſed hæreticorum error configitur, contendentium non alio modo impetrari ſcelerum gratiam, quam præſumptâ, ut Calvinus loquitur, ſalutis expectatione, cui ſcelerum omnium debita ſit cõdonatio & indemnitas. Et hanc eſſe mentem hujus Canonis, tum verba ſatis indicant, tum ſequens Canon liquidiſſimè confirmat. Ita fert. *Si quis dixerit hominem à peccatis abſolvi ac juſtificari ex eo quod ſe abſolvi ac juſtificari certò credat : aut neminem verè eſſe juſtificatum, niſi qui credat ſe eſſe juſtificatum ; & hac ſola fide abſolutionem & juſtificationem perfici, anathema ſit.* Nihil addo Sacro-ſancto Canini. Miror tantùm præpoſteram hæreticorum fiduciam, & D. Joanni planè contrariam. Ita enim de ſe loquitur Apoſtolus. *Chariſſimi, ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum.* Priùs ergo ſtatuit Apoſtolus, nõ reprehendi à Conſcientiâ, ſive ſceleris conſcium non eſſe ſe, ut exinde in fiduciam conſequendæ ſalutis meritò erigatur. At heterodoxi contrariâ inſiſtunt viâ fiduciamque præſumendam eſſe ſtatuunt, ut eâ muniti, Conſcientiæ reprehenſio-

Sextò damnatur hæreticorum fiducia & certitudo ſalutis à Tridentino.

Trid. ſeſſ. 6. can. 13.

ibid. can. 14.

Hæretici invertũt fiduciam quam de ſua ſalute habet D. Ioannes.

1. Ioan. 3. v. 21.

henſionem evadant; aut etiam certitudine ſolutis ob os objectâ, vocem Conſcientiæ ſcelera caſtigantis intercipiant. Inverſum itaque habemus Evangelium, & reformatum: nam ſi cor Joannis eum non reprehenderit, tum demum aſſerit *fiduciam ſe habiturum ad Deum* Erravit hîc Joannes per hyſteron proteron: invertenda eſt hæc ſententia; dicere debuerat: *Si fiduciam habemus ad Deum, cor noſtrum non reprehendet nos.* Ita me Deus amet; nunc tandem intelligo penitus, cur ſeſe novatores hodierni Reformatores appellarint.

§. IV.

Exponitur Catholica de certitudine peccati remiſſi, ſeu Statûs gratiæ obtenti, ſententia. Item quam ſecuritatem moralis certitudo, in hac materia, menti afferat.

Certitudo de obtentâ gratiâ, nō eſt Fidei.

Errorum diſcuſſâ caligine, facilè jam ſeſe veritas aperiet, vultusque placidos explicabit. Dico igitur *imprimis* conſtare, 36
certitudinem eam quam poſt omnia pœnitentię exacta officia, de condonatione peccatorum, ac proinde de Gratiæ obtentæ ſtatu, in hâc mortali vitâ paſſim habemus, non eſſe Fidei, prout ſtatuunt heterodoxi; id eſt, non eſſe talem quæ rationibus iis ſit ſuffulta, ut ne ex Dei quidem potentiâ abſolutâ, poſſint eſſe falſæ; prout eſt certitudo, quæ Divinæ revelationi clarè cognitæ innititur. Sic ergo, quidquid egero, nō adeò certus ſum gratiam à Deo obtinuiſſe me, quàm quòd Filius Dei Humanam Carnem aſſumpſerit: hæc enim certitudo, ex rationibus enaſcitur, quas ne quidem Deus ipſe falſas poſſit reddere: talis autem naturæ non ſunt, quæ mihi de obtenta gratia ſecuritatem aſtruunt. Clariſſima eſt hæc Tridentini Concilii ſententia, qua controverſia tota deciditur. Ita graviſſimis verbis rem definit. *Sicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſto merito, deque Sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet; ſic quilibet, dum ſeipſum ſuamque propriam indiſpoſitionem & infirmitatem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poteſt. Cùm nullus ſcire valeat certitudine Fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam Dei eſſe conſecutum.* Sic prorſus eſt: nam etiamſi fide Divina certum ſit, eum qui debita contritione peccata deteſtatur,

Trid ſeſſ. 6, c. 9.

ſtatur, & legitimâ præparatione animi, ſcelera confitetur, immunitatem omnium conſequi, & filiorum Dei numero adſcribi: tamen certitudine Fidei mihi non conſtat, an contritio perfecta fuerit, & an reliqua quæ ad Confeſſionem legitimam requiruntur, ritè ſint exhibita. Id eſt, ut aliis verbis rem exponam, nulla revelatione, neque quæ per Sacram paginam, neque quæ ulli hominum particulatim ſit expoſita, mihi à Deo denuntiatum eſt, omnia condonationi neceſſaria, à me eliciendæ Divinæ gratiæ fuiſſe præmiſſa. Hinc impoſſibile non eſt falli me: atque adeò gratiæ impetratæ ſecuritatem non habeo, quam daret certitudo Fidei. Et hæc propoſitio eſt de Fide, utpotè à Tridentino graviſſimè definita.

37. *Secundò*, manifeſtum eſt etiam certitudinem quâ gaudemus non eſſe Phyſicam, id eſt, eam quæ ex naturæ congenitis proprietatibus elicitur, & quas num. 16. diximus ſine miraculo à Deo non ſuſpendi aut interverti. Sic non tam certus ſum de gratiâ obtentâ, quàm ab igne admotam manum adurendam, aut lapidem gravitate ſuâ deſcenſurum ſi naturæ ſuæ relinquatur. Nam quamvis iſtis contraria poſſint accidere, Deo concurſum ordinarium naturæ ſubtrahente; tamen id ſine evidenti prodigio non eveniet. At verò nullum eſſet miraculum, id eſt, nihil fieret naturæ curſui contrarium, nullaque ejus proprietas ſufflaminaretur, ſi dum omnia ad juſtificationem requiſita exegiſſe me exiſtimo, nihilominùs opinione meâ fallerer. *Neque eſt certitudo phyſica*

38. *Tertiò*, itaque dico cum Suarez, certitudinem quam mortales homines de ſtatu gratiæ obtento habere poſſumus, præter eam quam revelatio Divina hominibus virtute perfectis pro ſuâ benevolentiâ nonnumquam dat, moralem eſſe certitudinem: id eſt eam, quæ talibus innixa eſt rationibus, ut quamvis abſolutè poſſint fallere, paſſim verò & ordinarie ejus ſint generis ut non fallant. Itaque ſi rationes, præſertim ſingulas, particulatim & metaphyſicè aut etiam phyſicè vis diſcutere; tales certè ſunt quæ falſitatis aliquam ſuſpicionem ingenerare poſſint; ſed ſi morali, id eſt, prudenti judicio perpendantur, eas invenies eſſe, cui tutò poſſis acquieſcere, ſine ulla ulterioris indagationis aut examinis obligatione. Quod tum majorem locum habet, dum p[illegible]res, ad veritatem rei confirmandam, rationes ſimul con-[illegible]nt. *ſed moralis.*

Suar. to. 3 de grat. l. 9. c. 11. n. 10.

 Et

Hac certitudo tanta eſſe poteſt, ut tollat omnem falſi ſuſpicionem.

Et hæ quidem tot eſſe poſſunt ac tantæ, ut iis non ſolùm poſſis, ſed ſecundùm prudentiæ regulas, etiam debeas plenam omnino fidem dare: ſic ut ambigere eo in eventu, non tam ſit rationes inveſtigare, quam ineptire. Etenim an quiſquam noſtrum dubitat Nortlinganâ pugnâ præclariſſimam à duobus Ferdinandis de Succo relatam eſſe victoriam? An quiſquam in dubium ſenus revocet, Valencenas felici prælio, Gallorum obſidione liberatas? quis inquam, de hiſtoriæ tam aſſertæ veritate, ſuſpicionem movet vel minimam? Et tamen ſi ſingula perſcruteris quæ fidem fecerunt, ea eſſe comperies, quæ ſine ullo miraculo, aut naturæ defectione potuerunt non eſſe, atque adeo & fallere. Etenim potuit fieri ut numquam fuerit Nortlinga aut Valencenæ: potuêre numquam extitiſſe Ferdinandi aut hoſtes, quos credimus debellatos; potuerunt ſingulæ, quæ victoriam propalarunt, fictæ eſſe litteræ, hiſtoriæ poſſunt eſſe mendaces, mendaciique convincuntur quàm plurimæ. Et tamen de totâ re nemo jam dubitat, nemo falſi ſuſpicione tangitur, omnes de his ſimilibuſque eventibus, certos ſe eſſe aſſerunt: & aut peregrinum hominem rerumque noſtrarum ignarum penitus, aut certè emoti cerebri judicaremus eum eſſe, qui rei certiſſimæ, dubitationis nœvum, nimiâ indagandi curâ, conaretur affricare: non enim in rebus quæ mores hominum concernunt, demonſtratione Mathematicâ, ſed prudenti humanoque judicio ponderanda eſt veritas; ac denique elicienda eſt certitudo. 39.

Certitudo moralis gratia obtenta, tollit omnem actualem formidinem de oppoſito.

Ita prorſus, quamvis fatear rationes quæ pœnitentem de obtentâ peccatorum veniâ, & quemvis hominẽ de feliciſſimo Gratiæ ſtatu ſecurum reddunt, eſſe ejuſmodi, ut ad Matheſeos, Metaphyſicæque rigorem expenſæ, dubitationis aliquid poſſint afferre; ac ſic de rei veritate abſolutè quis *poſſet* Mathematicè aut Metaphyſicè dubitare; tamen tales quoque ſunt, ut moraliter, id eſt, prudenter dubitare quis non *debeat*: imo nonnumquam tot ac tantæ, ut ne quidem ambigere prudenter *poſſit*: non enim prudenter agere cenſendus eſt, qui humani moris metas atque ordinem prætergreditur. Animadvertenda eſt itaque ſedulò, ut res hæc percipiatur penitiùs, Tridentini quam num. 46. attuli ſententia. Aſſerit enim *quemlibet dum ſeipſum ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare & timere poſſe*, non tamen docet Concilium, formidare & timere 40.

quod

quòd debeat. Formidare quilibet quod poſſit, ex eo capite probat quòd numquam tanta ſit certitudo, ut Fidei divinæ certitudinem attingat, cui numquam poteſt ſubeſſe falſum. *Nihilominus tamen* inquit celeberrimus ille Theologus Franciſcus Suarez, *addendum eſt, tantam eſſe poſſe hanc certitudinem, ut regulariter ac moraliter excludat actualem formidinem. Hoc bene notavit Valentia & ſequitur Vaſquez, & declaratur ac probatur. Nam aliud eſt non poſſe formidare, quod in priori dicto* (ſcilicet dum quæreretur an certitudo hæc ſit Fidei) *negamus; aliud non formidare; quod nunc affirmamus. Nam formidare actu, non eſt neceſſitatis, ſed libertatis: & ideo licet quis poſſit formidare, nihilominus poteſt etiam non formidare, & ita aſſentiri abſque evidentia, ſine actuali formidine.* Ita ſummus ille Theologus ſanè peracutè.

Suar. ib. n. 10.

41. Jam verò quia actualis illa formido excludi poteſt, per ſolam opinantis & ſalutis ſuæ certitudinem ſibi aſſerentis pervicaciam; per quam fit ut nolit de gratiâ obtentâ formidare, quamvis ſecuritatis ſuæ rationes ſolidas afferre non poſſit; quæ quidem certitudo ex ipſo ſubjecto oritur, quam ſupra num. 12. 13. diximus, non tam certitudinem eſſe, quam aut affectionem animi perverſam, aut intellectûs ignorantiam, aut proterviam voluntatis: tamen ut rectè pergit Suarez, *Alio modo contingit non formidare actu, ex efficacia motivorum quæ valde determinant intellectum, & ita pacificant mentem, ut moraliter ac frequentiùs excludant actualem conſiderationem de poſſibilitate falſitatis; & ideo regulariter, & ſine temeritate excludant actualem formidinem.* Sic rationes quibus inductus Nortlinganam victoriam credidi, ejus ſunt naturæ, ut ne in mentem quidem veniat, eas iterum ad examen eſſe revocandas, aut quidquam iis fidei detrahendum. *Et hoc modo dicimus*, inquit Suarez, *poſſe certitudinem Gratiæ, actualem formidinem excludere*, idque perſuadent ea quæ §. ſequenti dicturus ſum. Sufficit enim oſtendiſſe modò, certitudinem moralem de gratiâ obtentâ dari poſſe; & eam quidem, quæ formidinem falſitatis penitus omnem, è mente expellat.

neque tollitur ex imperio voluntatis.

Suar. ib.

ſed ex efficacia motivorum.

42. Quòd ſi denique quanta ſit hæc certitudo exquiris, reſpondeo eam eſſe cui planè poſſis acquieſcere, & quam rebus agendis ſine temeritate ullâ, liberè prudenterque poſſis adhibere. Sic ergo, & pro remiſſis peccatis, & pro gratiâ ſeu ſtatu Filiorum Dei obtento, indubitanter & ſine hæſitatione, Deo immen-

Certitudo hæc permittit omnes actiones quæ ſunt ſtatus gratiæ

ſas gratias agere : rurſus, quaſi qui in amicitiam Dei intimam admiſſus jam ſis, familiariter cum Deo colloqui, tuaſque & amicorum miſerias exponere, novos item favores exorare iis fretus quos iam accepiſti : rurſus Sacramenta quæ ſtatum gratiæ prærequirunt, ſine ullâ cunctatione adire ; denique ea agere tibi eſt licitum, quæcumque ſtatui Filiorum Dei tam excelſo & præclaro, ab amico Numine permittuntur. Quid ultra in hâc mortali vitâ expoſcimus ? aut in quos uſus majori certitudine, quæ ad praxi.n nihil conferet, indigemus ?

Tam certus poteſt quis eſſe ſibi condonata peccata, quã certus eſt ſe baptizatũ aut ordinatũ Sacerdotẽ

43 Quod ſi tamen menſuram aliquam hujus certitudinis importune exquiris, dicam cum Suare. *Valde probabile cenſeo*, inquit, *poſſe aliquem juſtum ad illum ſtatum virtutis aſcendere, in quò non minùs certò credat remiſſa ſibi eſſe peccata actualia; quàm originale: ſeu non minus certò credat aliquam Sacramentalem abſolutionem validam in ſe fuiſſe & habuiſſe effectum, quàm baptiſmum vel Ordinationem.* Si ergo tam ſecurus eſſe poſſit pœnitens de ſtatu gratiæ recuperato, quàm baptizatum ſe eſſe, aut ſi Sacerdos ſit, legitimè ſacro Ordine initiatum; non video quid requirendum ſit ulterius. Tam enim indubitatim præ ſe poteſt ferre, Filium Dei eſſe ſe, eaque quæ ſtatûs hujus ſunt agere, quàm baptizatus quiſpiam gloriari ſe Chriſtianum eſſe, illudque publicè profiteri; & quàm Sacerdos poteſt ſacra celebrare, & quæ dignitati illi ſingularia ſunt munia exercere, honoreſque ſibi collatos acceptare, iiſque ſine ullâ injuſtitiæ ſuſpicione frui. Atque hæc de certitudine, quæ pœnitentem Gratiæ adeptæ ſecurum reddit, dicta ſint. Videamus nunc quæ tandem ſint rationes, aut ut vocant motiva, quæ certitudinem tam felicem, de ſuo ſtatu ambigenti animæ ſolita ſint conferre.

ibid. n. 11.

§. V.

§. V.

Enumerantur rationes & ſigna ex quibus certitudo moralis gratiæ obtentæ elicitur; & mens de ſuo ſtatu confirmatur: Oſtenditur autem ea potiſſimum ex Conſcientiæ teſtimonio eſſe petenda. Reſpondetur item ad quaſdam dubitationes ex certitudine Abſolutionis, Confeſſionis & Contritionis emergentes.

44. NOlo jam multis contendere ut oſtendam, ſupremam quandam Conſcientiæ auctoritatem à Deo eſſe attributam, cui dum mens ſincerè acquieſcit, nequidquam de Dei voluntate exquirendâ eſt ſollicita, cùm alia non ſit voluntas Dei, quàm quæ tibi à Conſcientiâ exhibetur. Jam dudum iſta expoſuimus: uti & Conſcientiam Deo à ſecretis eſſe; ab eâ exquirendum, ſi ſcire deſideras quo loco apud Deum ſint res tuæ: denique Conſcientiæ ſtandum teſtimonio, eique acquieſcendum penitus. Neque verò timendum eſt, ne fortaſſe mentiatur; id enim non videtur poſſe fieri, ſibi mentiri queat. Poſſetne enim judicare quis, ſe nihil quidquam judicare, cùm reipsâ judicat? Minimè inquis. Atqui teſtimonium Conſcientiæ, uti diximus, actus eſt judicantis animæ: & mentiri Conſcientiam, non eſt falſum de rebus ferre judicium, ſed dicere ſibi ſe judicare quod non judicet. Hoc autem ſibi dicere mens non poteſt; judicaret enim ſe non judicare dum judicat; & ſic ferret judicium de eâdem re & non ferret. Quæ duo, uni actui unam eandemque rem pertractanti, non competunt. Sibi ergo mentiri non poteſt Conſcientiâ, nec ſeſe fallere: id enim quod verè ſincereque de te judicat, id verè es. Et ſi non ſis, aut potius ſi non fueris, ita tamen deinceps à Deo reputaberis. Teſtimonium igitur Conſcientiæ ſi ſincerum eſt, ſemper verum eſt: & ſi ſincerum non eſt, Conſcientiæ profectò non eſt, uti fusè Tractatu 2. ſumus hanc rem perſecuti.

Sup. §. 1.

Conſcientia ſibi ipſi mentiri non poteſt

45. A Conſcientiæ itaque teſtimonio petenda cùm ſint felicis infeliciſve ſtatûs, victoriæ inquam à Dæmone relatæ cladiſue acceptæ

Vox conſcientiæ gratiam

Acceptam nunciunt ſe à multis non intelligitur,

ceptæ nuntia, non erit abs re indagare quibus modis Conſcientia rei bene actæ teſtimonium ferat, illudque variè confirmet ac ſtabiliat. Sanè Conſcientia mentem ſuam ſat clarè enunciat, & cuique in quo ſtatu res ſint animæ, apertè declarat: ſed prout homines hâc de re video admodum ſollicitos, vehementer ſuſpicor Conſcientiæ teſtatis voces non intelligi, aut fidem non invenire. Explicandæ ſunt igitur, ne fortè negligantur.

Prima vox conſcientia ſtatum gratia nuntiantis, præſens peccati horror.

Primò enim an non teſtatur tibi Conſcientia; id eſt, an non 46.
ſincere judicas abominari te quæcumque ſcelera; atque animo ſic conſtitutum te, ut mortem potiùs ſtet oppetere, quàm lethali injuriâ Deum offendere? hoc ſi Conſcientia atteſtetur, *ſine dubio* inquit Baſilius ut ſuprà num. 5. expoſuimus, *credat ſe liberum eſſe à peccatis.* Quis id aſſerit? ea ipſa quæ tibi *non adhærere cor pravum,* fidem facit Conſcientia. *Non dubitet ſibi adeſſe Deum, qui timet & cavet mortalia,* inquit ſpiritualium rerum expertiſſimus Taulerus.

Secunda vox præteritorum ſcelerum ſincera confeſſio.

Secundò, an Conſcientiæ teſtimonio tibi non conſtat, ve- 47.
tera à te commiſſa ſcelera deteſtari te? an non aſſerit bonâ fide examinata, diſcuſſa, confeſſa omnia? an quidquam eorum, ſponte & ex condicto, involutum eſt ſilentio? deniqae an alicujus tecti criminis reum, reprehendit nunc Conſcientia? Si tacet, ſi pacatè agit, ſanè bona nuntiat. *Chariſſimi, ſi non reprehenderit nos cor noſtrum, fiduciam habemus ad Deum,* inquit D. Joannes. Revelationibus Divinis gaviſus eſt Joannes; ab iis tamen fiduciæ ſuæ ſecuritatem cùm non peteret, non dubitat eam Conſcientiæ ſeſe non reprehendentis teſtimonio concredere, & vivere ſecurus ſui.

Taulerus apud Bloſium de Conſol. puſillam, c. 19. §. 2.

1. Io. 3. v. 23.

Tertia vox, diuturna à mortali peccato abſtinentia.

Tertiò, an non etiam fidem facit, te multo jam tempore, men- 48.
ſibus nempe aliquot, innocentem vitam duxiſſe, ſic ut nullo mortali ſcelere te contaminaris? venialia verò ſi quando committis, an non aliquo, non importuno tamen, tœdio afficeris, quô quidem quietem tibi interturbari perſentiſcis, nec animo tranquille eſſe; donec aut Contritione, aut exomologeſi, offenſo Deo ſatisfeceris? hæc ſi ita ſint, clariora longè habes argumenta, quibus acquieſcas: confirmatoriæ ſunt hæ litteræ & maximè authenticæ. *Da mihi animam,* inquit D. Bernardus, *cui vivere Chriſtus non tantùm ſit, ſed & jam diu fuerit....... non ambigo ſponſum adeſſe.* En quam conſtanter id aſſeveret Sanctus Pater,

D. Bern. ſerm. 69. in Cant.

ter, quod propriâ jam dudum experientiâ didicerat. Præclariſſimum enimvero, tam diuturna à mortalibus peccatis abſtinentia, amicitiæ Divinæ jam obtentæ, eſt indicium: neque enim tam ingentes ſingularesque gratiæ, quibus ad evitanda tanto tempore lethalia crimina mortalis indiget imbecillitas, facilè dantur ei, qui inimicus eſt Dei; neque tam eximii favores, amicitiæ veræ ſymbola, hoſtibus conceduntur.

49. Quartò, an non ſingulari jam Deum amore complecteris? an non ei ſupremam illam quâ gaudet, quæque perfectionem omnem in ſe includit, Divinitatem, benevolo animo gratularis? an non ei de gaudio quo ſemper fruitur applaudis? an non, quod verè amicorum eſt, optas inter homines famam & nomen tam amici Dei promoveri; & ſingulari etiam lætitiâ ipſemet afficeris, dum magna aliqua, reverentiæ ipſi debitæ, facta eſt acceſſio? Hos ſanè ſi in te ſinceri amoris motus percipis, minimè dubium eſt à Deo amari te. Quid autem eſt ſic amari, quàm ſtatum gratiæ ſeu amicitiæ Divinæ attigiſſe? Neque fallaciam hic aliquam reformida, inquit Bernardus, nam Chriſto deſponſa anima *non dubitat ſe amari, quæ amat.* Verùm, amabo te Bernarde (video enim te tuos amores in ſponsâ deſcribere) an aliqua forſan amoris reciproci, per revelationem, tibi data eſt ſecuritas? Minimè inquit: quidquid ſcio, Conſcientiæ teſtimonio didici: teſtatur illa me amare. Quid deinde? igitur & amari. En melliflui Bernardi verba: *Non timeo quia amo. Nihil dilecta timendum: timeant qui non amant. Quid ni enim aſſiduè inimicitias ſuſpicentur? Ego verò amans, amari me dubitare non poſſum, non plus quàm amare; nec poſſum vereri vultum, cujus ſentio affectum.* Non poterat Bernardus magis apta proferre, aut quæ magis ſint ex genio amoris, id eſt ex natura amantis Dei. Si enim amoris reciproci incitamentum eſt amor amato impenſus; an ab homine ſe ſuperari amore patietur is, qui amoris omnis auctor eſt & origo? an qui averſum à ſe peccatorem non eſt averſatus, redeuntem jam repellet? amat peccator; & oderit amantem Deus? Quaſi verò Amoris leges ignoraret is, qui tòtus amor eſt. Quaſi verò, inquam, humanitatem omnem exuiſſet is, qui humanam Carnem induit, tantùm ut eſſet humanus. Non dubitet ergo ſe amari, qui amat. Aut ſi dubitat, neſcit profectò amare quid ſit. Novit id Bernardus, & amore ſuo ſe involvens, amore fruitur, & deli-

Quarta vox alia amor Dei.

D. Bern. ſup.

ciis perfluit innocentiſſimis.

Quinta vox, mentis ſerenitas & gaudium ſubſequens confeſſionem vel contritionem.

Deliciarum verò mentionem cùm fecerim; an non aliquando, dum è Sacro Tribunali, Confeſſione, ut tibi videbatur, fide optimâ ritè peractâ egrediebare, animum ſenſiſti, gaudio quodam, voluptateque inſolitâ demulceri? an non exilire tibi cor, mentem ſerenari, depulſiſque terroribus malaciam optatiſſimam turbato animo expertus es redire? Expertus ſi es, certè gratulor; reconciliationis cum Deo initæ, non quidem neceſſaria, ſed dum obveniunt, certiſſima hæc ſunt argumenta. Ita certè Tridentinum ſtatuit: *Sanè verò res & effectus hujus Sacramenti, quantùm ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio eſt cum Deo; quam interdum in viris piis & cum devotione hoc Sacramentum percipientibus, conſcientiæ pax, ac ſerenitas, cum vehementi ſpiritûs conſolatione conſequi ſolet.* Hæc verò ſi in te perſenſiſti, quid adhuc de reconciliatione obtentâ dubitas, dum fructus ipſos percipis, qui à tali tantummodò radice poſſunt effluere & enaſci? 50. Trid. ſeſſ. 14. c. 3.

51. Necdum tamen tam claris obtentæ gratiæ argumentis uti video, acquieſcis; caput moves: & ut omnia quæ hic attulimus vera ſint, inquies, ſemper tamen incertus hæreo, an Confeſſionē ritè inſtituerim, an actum veræ Contritionis elicuerim, denique an Abſolutio à Sacerdote legitimè ſit impenſa. Benè eſt; nodum in ſcirpo quæris, & in Sole maculas: ſtatutum eſt, inquam tibi de re clariſſimâ dubitare. Ut tamen ſcrupulum omnem eximam, ab Abſolutione incipio. Potuiſſet illa, illegitimè fuiſſe collata, aut juriſdictionis, aut bonæ mentis, ſeu intentionis defectu. Fateor, ſic eſt. Audi nunc ſapientiſſimum Franciſcum Suarem. *Si quis in decurſu longi temporis, variis multiſque Sacerdotibus confeſſus eſt; & de nullo illorum habet rationem vel occaſionem ſuſpicandi, vel quòd ritè ordinatus non ſit, vel quòd intentionem abſolvendi non habuerit; tunc licèt generatim loquendo, in uno vel alio poſſit defectus ſeu deceptio timeri; tamen moraliter videtur impoſſibile, quòd inter tot miniſtros, nullus fuerit & verus Sacerdos, & fidelis in miniſtrando.* Ita viſum eſt Suarezio, & omni prudenti homini ſic videbitur. Quid deinde inquies? Dicam. Quòd ſi aut juriſdictionis aut bonæ voluntatis defectu, illegitima fortaſſe fuerit aliqua Abſolutio; per primam quæ deinde tibi impenſa eſt legitimè, omnia quæ illegitimæ Confeſſioni (quam tamen bona fide exiſtimaſti legitimā) expoſita ſunt crimina, aſſero eſſe ritè condonata. Quid hîc jam dices?

Reſpondetur ad objectionem petitam ex defectu juriſdictionis aut intentionis Sacerdotis abſolventis.

Suar. ſup. n. 7.

Quæcumque bona Abſolutio delet omnia peccata, quæ in præcedentibus confeſſionibus defectu judicis non ſunt condonata.

dices ? aut imprudenti hæſitationi tuæ quid prætendes? Dic ſanè ne pergas imprudenter agere, Sacerdotes omnino omnes, ex condicto conſpiraſſe, ut te unum non abſolverent. Hoc inquam apud te ſtatue, & ſi potes riſum tene.

52. At verò, inquies, forſitan non omnia à me commiſſa crimina expoſui. Antiquum obtines; pergis tibi eſſe importunus. Dudum ad hæc reſpondi: brevibus aliqua repeto, quod hic locus exigat: An ſponte aliquid reticuiſti ? Minimè inquies; faſſus ſum quæ ſciebam ſcelera: ſed poſtea occurrit novum. Benè eſt; occurrerit. At verò, an certò tibi conſtat, id Clavibus, non ſubjectum, ſeu non confeſſum te? Si ita ſit, illud nunc confitere, & ſalva ſunt omnia. An reliqua ſunt reiteranda, & nova inſtituenda Confeſſio? Minimè gentium: effectum ſortita eſt prima Abſolutio & quæ prolata ſunt crimina condonavit; quæ verò bonâ fide omiſſa fuerant, ſecunda eluit. Quòd ſi autem tantùm dubitas an ea quæ modò occurrunt confeſſus ſis, neque certò potes judicare, an ſponte à te fuerint prætermiſſa; certò & indubitatim ſtatue, ea te legitimè expoſuiſſe Sacerdoti. Tam enim Chriſtianus fuiſti à viginti annis quàm ſis modò; & tam ſedulò tibi confitenti erat propoſitum, Deo & Conſcientiæ ſatisfacere, quàm ſit modò. Eccur igitur quæſo te ſacrilegii jam condemnas? aut quod tibi jus in te eſt, judicandi te fuiſſe ſacrilegum, iis de cauſſis, ob quas id de alio, ſine temeritate ne quidem poſſes ſuſpicari? Acquievit olim Confeſſioni tuæ Conſcientia; ſententiam pro te dedit, dum res ferebat, & cauſſa cum circumſtantiis omnibus recenter propoſita id exigebat: multa nunc memoriæ exciderunt ad rem decernendam quæ facerent, itaque ſuperſedendum eſt novo judicio, & veteri ſententiæ acquieſcendum eſt omnino. Scis te confeſſum; dubitas an ſincerè, & validè: itaque dubitationem excute, & dic, quod à te factum eſt, factum benè. Nam ut prudenter juris Gloſſa: *Si conſtet aliquem actum interveniſſe, potiùs eſt ut validus quàm ut irritus pronuntietur.* Invalida autem eſſet Confeſſio, cujus integritati, perverſa voluntas quidquam ſuâ ſponte detraxiſſet. En rurſus dubitationes omnes quæ ex Confeſſione obvolvebantur, penitus deciſas & complanatas.

Reſpondetur ad defectū quē timetur in confeſſionē irrepſiſſe.

Si dubitas an benè ſis confeſſus, ſtatue certò, benè confeſſum te.

53. Non tamen complanata ſunt omnia inquies: de Contritionis enim, aut etiam Attritionis actu, numquam poſſum certus eſſe, ſupernaturalis cùm ſit; atque adeò non tantùm à ſolâ naturâ excitari

Moraliter fieri non poteſt, ut qui multos.

fide in aliquâ præteritarum Confeſſione commiſſus, quàm ſi ſingula totius vitæ peccata repetantur. Neſcio quid ad confirmandum hominem, dici poſſit luculentius? aut quid præter moralem hanc certitudinem, quam omnia hæc quæ enarravimus, præſertim ſimul concurrentia adferunt, humana curioſitas ultra prudenter deſiderare poſſit: niſi fortè jam cœlum ipſum occupare quis velit, ejuſque poſſeſſionem adire, ut obtentæ demum gratiæ certus ſit. Verùm, rem ne præcipita quisquis es: aderit aliquando dies optatiſſima. Interim cœlo fruere, quod Conſcientia bona & mortalis hæc vita fert.

§. VI.

Reſpondetur ad auctoritates ſacræ Scripturæ, quibus omnis certitudo obtentæ gratiæ, videtur elidi.

55. ILlud tandem reſtat, ut Sacræ Scripturæ teſtimoniis quæ nu- 9.
retulimus, quæque certitudinem omnem gratiæ obtentæ videbantur elidere, faciamus ſatis.

Eccl 9. v. 9. Et primum quidem ex Eccleſiaſte petebatur. Sic habet. *Neſcit homo an amore an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta.* Verba ſi attendis, conclamata eſt res. At ſenſum ſi inquiris, non eſt quod exhorreas: neque enim Spiritus Sancti, aut vox, aut mens, ſibi poteſt eſſe contraria. Scientiam ergo, & certitudinem quam ſit impoſſibile, excludit Eccleſiaſtes: eam nempè quæ ſit Fidei, & cui, ut Tridentinum exactè definit, *non poſſit ſubeſſe falſum*: non verò negat eam dari certitudinem, quam moralem dicimus, & quam ex conjecturis ejuſmodi educimus, quæ licèt Metaphyſicè expenſæ, præſertim ſeorſim ſingulæ, poſſint fallere; tamen conjunctim quaſi confœderatæ, nullam admodum humano modo, id eſt, prudenter expendenti omnia, relinquunt falſi ſuſpicionem. Nam ut rectiſſimè D. Auguſtinus, *eſt quidam modus in Conſcientia gloriandi, ut noveris Fidem tuam eſſe ſinceram; noveris Spem tuam certam: noveris Charitatem tuam eſſe ſine ſimulatione.* Quid deinde? Dicet id D. Cyprianus. *Viget apud nos,* inquit, *Spei robur, & firmitas Fidei: & inter ipſas ſæculi ruinas, erecta mens eſt, & immobilis virtus, & de Deo ſuo ſemper anima ſecura.* Quâ freta certitudine? eâ nempe quæ non ſit Fidei; id eſt, quæ Deo poteſtatem abſolutam, omnia invertendi adimat;

Exponitur locus Eccleſiaſtæ.

D. Aug. in Pſ. 149

D. Cypr. l. contra Demetr.

mat; ſed quæ homini fiduciam omnem præſtet, nec de Dei bonitate vel per umbram quidem ſinat dubitare.

Locus Eccleſiaſt. exponitur tripliciter.

Secundum ex Eccleſiaſtico intorquebatur telum. Clariſſimis
enim verbis dicit, *de propitiato peccato noli eſſe ſine metu*. Miror 56.
ſanè paſſim locum hunc adferri, & quaſi magni ſit ponderis, Eccl. 5. v.
magnificè ſemper appendi & expendi, ab iis qui puſillanimitatis 12.
ſuæ & diffidentiæ quærunt patrocinium. Nihil enim minus hic dixit Eccleſiaſticus, quàm quod ipſi ſibi fingunt. En ſenſum & quidem triplicem, quorum nullus ad rem ipſorum facit. Animũ, ſi placet, advertite.

Prima expoſitio.

Primò enim, dum Eccleſiaſticus monet, ne quis de propi- 57.
tiato peccato ſine metu ſit: non dicit metuendum eſſe, ne forte condonatum non ſit, uti quidam id intelligunt. Minimè verò: adverſaretur enim ſibi ipſi hæc propoſitio, & ſeſe deſtrueret. Quid enim? ſi propitiatum ſit peccatum ſeu condonatum, quo pacto prudenter vult me metuere factum non eſſe quod tamen factum ſtatuit? Profectò non planè ſanum ſibique cohærens videtur dare conſilium quisquis diceret, Condonatum eſt tibi commiſſum ſcelus, ſed metuæ condonatum ut ne ſit. Quid enim deinceps metuam, ſi tota metûs ablata eſt occaſio? Dico igitur, metum quem hoc loco commendat Eccleſiaſticus, non ad peccata præterita, ſed ad futura cavenda, eſſe referendum, ut mox oſtendam. Interim ſi etiam ad præterita placet applicare, tum ſanè aſſero, non de culpâ penitus remiſsâ (propitiatum enim peccatum, ſeu culpæ gratiam factam eſſe ipſiſſima propoſitionis eſt hypotheſis) ſed de pœnâ peccatis debitâ, ſermonem hîc eſſe. Quaſi ſi dicat; propitiato peccato, id eſt condonatâ jam culpâ, noli eſſe ſine metu pœnæ, pro quâ fortaſſe à te factum non eſt ſatis: præſtandæ hæ autem ſunt, ne juris ſui tenax Deus, eas aut in hac vita, aut in futura ſeverus exigat.

Secunda expoſitio.

Secundò; ſi ad præterita peccata trahatur propoſitio; alter 58.
hic ſenſus eſſe poteſt, & commodus. *De propitiato peccato noli eſſe ſine metu*, non an propitiatum ſit, ſed ne veſtigia fortè, deliciatumque deguſtatas reliquias animo impreſſeris; unde contracta ſit peccandi conſuetudo, quæ facilè rurſus in luctus tuos proſiliret, itaque peccato condonato, peccati reliquias timè, & timendo ſapies.

Tertia expoſitio.

Tertiò tamen, hæc verba omnino ad futura exiſtimo referenda 59.
eſſe

eſſe ſcelera; quaſi ſi dicat; Peccator, quamvis miſericordem Dominum ſis expertus, noli tamen *eſſe ſine metu*; id eſt ne licentioſiùs vive poſthac: aut quidquam de ſalutis curâ remitte, aut ſceleratè agere minus verere, quaſi ſi tibi facilis ſcelerum condonatio præſto ſit; neque magnopere timenda ſit offenſa, cujus tam parabilis & prompta eſt impunitas. Atque genuinum hunc eſſe ſenſum Eccleſiaſtici, præcedens, & ſequens deinde orationis contextus, facit manifeſtum. Ita habet: *Ne dixeris, Peccavi, & quid mihi accidit triſte? Altiſſimus enim eſt patiens redditor.* Atque hic ſubnectit, quaſi conſecutionem; igitur *de propitiato peccato noli eſſe ſine metu, neque adjicias peccatum ſuper peccatum.* Id eſt, ne ſuper remiſſum peccatum, temerè & quaſi per ludum, novum adjicias; rationemque graviſſimis verbis ſubdit. *Miſericordia enim & ira ab illo cito proximant, & in peccatores reſpicit ira illius.* Id eſt, Deum ne irrita; tam enim ei facilè eſt iraſci, quàm miſereri: miſericordia verò irritata, in iram degenerat; & patientia læſa fit tandem furor. Atque hunc eſſe proprium ſententiæ hujus ſenſum, clariſſimè indicat textus Græcus, ſic ut dubitationi non ſit locus. Ita fert. *De propitiatione non ſis ſecurus multùm, ut adjicias peccata peccatis.* En, quàm propitiati peccati ſecuritatem excludat Eccleſiaſticus: eam nempe quæ ad peccandum liberam facit viam, non verò quæ peccati remiſſi certam faciat. Itaque quamvis de obtentâ gratiâ certus ſis, tamen *noli eſſe ſine metu*, ne fortè per inconſtantiam, mentiſve perverſitatem rurſus relabaris: ne & pro ingrato animo puniatis atrociùs! & ne pro contemptâ Dei miſericordiâ, quæ tibi impudentiùs peccandi fuit occaſio, tibi aut per mortem ſubitam, aut per impœnitudinem animi & pervicaciam, ſubtrahatur tandem gratia à te toties, & tam improbè contempta.

60\. Tertia denique auctoritas D. Pauli eſt quæ objicitur. Admonet, inquiunt. Apoſtolus Philippenſes *ut cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur.* Sed quid deinde? aut quid exinde conficit? an certos de gratiâ non poſſe eſſe nos, quaſi qui de obtentâ ſemper debeamus eſſe incerti? Certè id non vult Apoſtolus: quinimo contraria innuit omnia. *Cum metu*, inquit *& tremore ſalutem ſuam operentur*; igitur ſalutem ſuam operantes alloquitur. At verò quis ſalutem ſuam operatur, niſi qui Gratiæ ſtatum obtinuerit? Manifeſtum eſt ergo Apoſtolum iis ſcribere; qui gratiæ dignitatem

ad Phil. 2 v. 12. — *exponitur D. Paul.*

dignitatem ſunt aſſecuti. His autem quid commendat, quid ſuadet? an ut timeant ſe ſtatum illum non obtinere quô fruuntur? Minimè verò; abſona enim eſſet hæc oratio, & quæ fidelium mentes non erigeret, ſed peſſumdaret. Et verò pro deridiculo haberetur, quiſquis viatori rectam tenenti viam diceret, Recta eſt via, bona eſt via, & ad optatum finem ducit; eam tamen ita perſequere, ut ſemper timeas, ne ſis in viâ. Ridicula inquam eſſet hæc propoſitio, prudens tamen futura, ſi dixerit, Dum rectam viam tenes, time eâ ne excidas.

Hoc eſt metu 'n-dum de gratia, ob tenta a fit, ſed ne perdatur.

Hæc profectò mens eſt Apoſtoli; non vult eos qui ſalutem ſuam operantur, dubitare an id agant, ſed metuere ne ab incepto deficiant: non vult de viâ formidare, an rectam teneant, ſed cavere ne ab eâ quam benè inſtituunt, deflectant, & in avia ferantur præcipites. Itaque *cum metu & tremore ſalutem operare*, id eſt, dum ſalutem operaris, quod nihil aliud eſt quàm dicere, dùm ſtatum gratiæ obtines, metue. Quid verò metuam? in gratiæ ſtatu non eſſe me? Nullâ ratione; ſed metue ne tantam rem, per incuriam amittas. Sic pretioſiſſimam gemmam domum deferenti, non inconſulto dicitur, cum metu & tremore, domum abi. An tamen ſuadetur ut metuat, ne gemmam fortè non deferat quam tamen manu tenet, atque oculis videt? aut debet formidare, ne ſuppoſititium quid ſit, & fictum gemmæ genus, quod à ſummo Rege, magnificentiæ oſtentandæ cauſsâ ſibi publicè datum accepit? Sanè in Principis contemptum timor hic cederet, & vanus metus. Quidquid ei timendum ſuadetur, eſt, ne tam pretioſum monile amittat: itaque agendum cautè, ne domum abiturus, in viâ perdat, quod in patriâ faciet fortunatum. Non ſecus, de chariſſimorum ſibi filiorum ſalute ſollicitus Apoſtolus, metuere eos vult. Sciebat enimverò, quàm pretioſa ſit Gratia, quam Chriſto, theſauros ſuos liberalitatis oſtendendæ ergô, elargiente, ſinguli acceperant. Hinc eos admonet, ſibi ut caveant, in viâ adhuc eſſe; theſauro ſuo metuant, ne à prædonibus ſpolientur, cumque omni conamine ſtudeant domum deferre; cum timore & metu, id eſt ſollicitì, ne quidquam tam bonæ rei per incuriam amittatur. 61.

Teſtimonium conſcientia fretum obtenta gratia.

Ex quibus omnibus iſtud tandem patet, quis habendus ſit metus, & quæ certitudo. Conſcientia tibi obtentæ gratiæ litteras dum porrigit, eaſque ſuo teſtimonio dum obſignat, eas ſupplex 62.

accipe;

accipe; & cùm ſint authenticæ, fidem habe, & vive ſecurus tui. Amicus Dei es; ab amico metuendum eſt nihil. Iſtud tantùm metue, ne rurſus gratiâ excidas, quæ tanti ſtetit; non tam tibi, quàm ſanguini innocentis Dei. Teſtimonium Conſcientiæ tecum fers; eo fruere lætus & alacer, ſed cautus ſerva: æternitati enim ſcriptæ ſunt ſecuritatis datæ litteræ, niſi tu nevis. Libet tandem exclamare cum D. Auguſtino. *O Conſcientia ſancta! in terra adhuc es, & in cælo habitas, Gaude anima, ſancta Conſcientia condecorata: gaude cæleſti & æterna gloria:* cujus nempe pignus & arrha, eſt Gratia quam circumfers, Conſcientiæ bonæ ſigillo & teſtimonio obſirmata.

D. Aug. ſerm. 10. ad frat. de ere.

Digitized by Google

NOVUM OFFICIUM CONSCIENTIÆ.

Animum contra externa hominum judicia & dicteria armare; & ſecurum reddere, ſic ut nihil ab hominibus timeat.

TRACTATUS XVIII.

DE SECURITATE QUAM IN HUMANO COMMERCIO PRÆSTAT CONSCIENTIA.

Gloria noſtra hæc eſt teſtimonium Conſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate cordis & ſinceritate Dei, & non in ſapientiâ carnali, ſed in gratiâ Dei converſati ſumus in hoc mundo. 2. *Ad Corinth.* 1. *v.* 12.

A Conſcientia dependet gaudium quod ex humana laude, & triſtitia quæ ex vituperio percipitur. Timor incurrendæ infamiæ ſi ſcelus prodatur, occultorum ſcelerum eſt tormentum. Hinc mali ſibi conſcius, ſemper trepidus, atque omnia habet ſuſpecta, timens ne prodatur. Contra verò, bona Conſcientia, non timet videri, imò gaudet; & perverſa de ſe judicia ridet intrepide.

PROOEMIUM.

SI à ſolo homine, ejuſque tantùm aut angoribus, aut ſuſpicionibus, dependeret mentis tranquillitas; ea ſanè, prout jam vidimus, non deeſſet illi, cui Conſcientia ſecuritatem omnem præſtit, dum ſeſe vadem oppoſuit rem intus agi benè; id eſt ex ſuâ ſententiâ, quæ quidem

dem eſt Dei. Verùm cùm & hominum paſſim nos circumſtantium, & pro libitu quævis vituperantium aut etiam laudantium judiciis ſimus expoſiti; unde etiam fit; ut non modicè perturbemur: videndum eſt porrò, quâ ratione Conſcientiâ foras prodeat clientem ſuum propugnatura, & domeſticam pacem contra obtrectatorum clamores non ſegniter aſſertura. Oſtendam itaque, non aliam æquè ſecuram eſſe in humano commercio quietem, quàm quæ à Conſcientia bona præſtatur: contrà verò, etiam ex humanæ Philoſophiæ placitis, non eſſe vitam magis tetricam & deteſtandam, quàm quæ cum malè ſibi conſciâ mente trahitur. Unde id liquidò videbitur, Conſcientiæ munus eſſe, improbum animum medias inter hominũ laudes torquere, eiq; omnẽ famæ bonæ; ſed injuſtæ, delectationem inficere & detrahere: probum verò injuſtis calumniis impetitum, ab omni infamiæ metu liberare. Ex natura petitis argumentis, demonſtrabuntur omnia; ut tandem appareat, quanti ab homine facienda ſit Conſcientia, etiamſi ei ignotum foret, aut quid ſit Deus, aut quid ſit, vicarias Dei partes à Conſcientiâ ſuſtineri.

§. I.

Iudicia ſibi adverſa non metuit, qui ſua innocens eſt Conſcientia. Hæc enim omnis triſtitiæ quæ ex vituperio, & gaudii quod ex humana laude percipitur, baſis eſt & fundamentum.

COmmune & pervulgatum eſt adagium, nullius domum quietè frui diutius, quàm in vicinis ædibus habitanti, ſit collibitum: nam quantumcumque quis pacatè agat inter ſuos, modeſtè vitam tranſigat, honeſtumque ſilentium obſervet domi; ſi tamen unus aliquis in viciniâ vociferetur, aut clamet, aut alio quovis modo ſtrepitum cieat; perſtrepent illicò clamoribus ædes, cæteroquin pacatiſſimæ, trement vitra, cõcutientur tabulata, neque quies dabitur homini, etiam modeſtiſſimo, non otium placidum, non ſomnus tranquillus. Hinc fit, admodùm non eſſe conſultum, ædes incolere fabrorum officinis intermixtas, ſive ferramenta-

Nemo diu tius quietè fruitur quam col libitum ſit vicino.

Cætera omnia, trepidationi & inconſtantiæ ſunt expoſita; illa ſola, teſte Biante Philoſopho, in mundo neſcit metuere, timoris expers eſt. Quod quidem diffuſiùs exponit D. Bernardus, quem non tam magnificè ad captandum plauſum, quàm experientiâ propriâ edoctum loqui arbitror. *Cùm mundus*, inquit, *omni volubilitate circumrotetur; ploret, rideat, pereat, tranſeat; numquam marteſcit bona Conſcientia. Subjiciatur corpus in pœna, injuriis maceretur, verberibus lanietur, eculeo diſtendatur, gladio trucidetur, crucis patibulo affigatur, ſecura eſt Conſcientia.* Ingens Conſcientiæ vis, præclara virtus! At quem ſecuritatis ſuæ habet ſponſorem? Neminem ſanè niſi ſe: id eſt, non alio contra adverſa omnia munita eſt præſidio, quàm ſuomet judicio, quô apud ſe ſtatuit prudenter & ſincerè, ſe à ſeipsâ ſceleris non coargui, & ne de mali quidem ſuſpicione reprehendi.

D. Bern. de interiori domo c. 23.

Scutum hoc eſt, unicum cōſcientiæ ſe nonreprehẽdemus judicium

5. At inquies, quid quæſo boni mihi conferet, quòd mihimet ipſi placeo, omnibus interea ſi displiceo? quid ego me criminis fruſtra abſolvo, ſi paſſim non accuſor modò, ſed & condemnor? Quid denique mihi vel commodi, vel conſolationis adfert, ſi mihi cum Conſcientiâ bene ſit, interim cum omnibus paſſim ſit malè; ſi undique exagitor; ſi telis undequaque arrodentium impetor; ſi nôn bonis tantùm fortunæ hâc de causâ exuor, ſed quæ omnibus debet eſſe chariſſima, ipsa etiam viri boni fama laceretur? Inter hæc adverſa quæris quid tibi collatura ſit recti bonique Conſcientia? Iſtud ſanè, ut tempeſtates illas viſurus ſis oculo irretorto, & excepturus adverſo apertoque pectore, ſic quaſi per contemptum: ut immotus animo, interfuturus tantùm ſis adverſis, quaſi qui ludis gladiatoriis ſpectator aſſidet in ſubſelliis: turbantur in circo omnia, & ſpectator interim ipſis etiam gladiis vulneribusque delectatur. Omnia, inquam, movebuntur quæ circa te ſunt, te ſolo immoto & inconcuſſo. Denique iſtud, tam verè quàm magnificè, cùm Divo Auguſtino exclamabis, dum te hominum obtrectantium clamores circumſiſtunt, & judicia perverſa impetunt: *Senti de Auguſtino quidquid lubet, ſola me in oculis Dei Conſcientia non accuſet.* Ejus judicio dum non condemnor, abſoluor: neque ullius ſententiam magni facio, qui ſolam Conſcientiæ meæ, ſi bona ſit, æſtimo; & ſi mala ſit, ſolam expavesco.

Conſciẽtia judicio ſuo freta, contemnit adverſa omnia, nec concutitur impetita.

D. Aug. l. 2. contra Manichæos c. 1.

Majus gaudium

6. Hæ tibi inexperto forſitan, ſi præclara magis videntur, quàm

 vera

cipi ſolet dulcedinem; nullumque mihi gravius opprobrium ob os poſſe objici, quàm ſi inter communes laudantium acclamationes, Conſcientia mihi tacitè inſuſurret, Falſum eſt quod de te dicitur; non competit tibi hæc laus; de alieno extolleris, nec laudem hanc mereris.

8. Stupenda profectò res eſt, & ex quâ ſumma, in humanis actionibus dijudicandis, Conſcientiæ jurisdictio prorſus eluceſcit. Millena pro te habeas hominum, virtutum tuam approbantium, & ab omni vitio abſolventium ſuffragia & ſententias; nihil tamen ex iis delectationis hauries, nec iis acquieſces, donec à Conſcientiâ, quaſi à Senatûs privati ſummo Præſide, ſubſcriptum ſit, *Vidit* Conſcientiâ *& approbavit*. Deinde tanta eſt Prætorio Divino Præfecti auctoritas, Conſcientiæ inquam; ut omnes omnium hominum pro te latas ſententias, ipſa ſola irritas poſſit reddere: ſicut inter tot plauſus, quos unica tibi Conſcientia, tanquam immeritos abjudicat, pudore ſuffundendus ſis liquidiſſimo. Neque verò nunc dico, idcirco id contingere, quòd in extremo judicii die, non ex hominum ſed ex Conſcientiæ teſtimonio, ferenda ſit à Christo decretoria æternitatis fauſtæ aut infauſtæ ſententia: non enim nunc de Chriſtianis tantùm loquor ſed & de Gentilibus, quibus noſtra ignota ſunt myſteria; aut iis etiam qui futura nihil penſi habent. Iſtud enim fateri eos neceſſe eſt, quod ſi paſſim, falsò tamen; habeantur viri ad probitatem facti, aut matronæ virginesve pudicæ audiant; hoc ſolùm ſe ex hominum approbatione referre delectationis & commodi; quod ſcelera ſua, libidines & propudia, unde graviſſima, ſi publicè proſtarent, ferrent dehoneſtamenta & vituperia, non ſint in propatulo: gaudent inquam quia latent. Sed quòd ex ejuſmodi judiciis, plenum ſincerumque gaudium percipiant, iiſque penitus acquieſcant, numquam id certè aut aſſerent; aut ſi aſſerant, numquam ipſimet credent ſibi.

Conſcientia ſola poteſt omnia judicia hominum irrita reddere.

Improbi laudati, tantùm gaudent, quia latère ſe credunt dum laudantur.

9. Denique illud etiam, ſi mentem advertas, experieris liquidò; quoties ad aliorum laudes fauſtasque acclamationes tibi cor turget, atque animus plenè delectatur; hoc exinde fieri, quod aliena judicia, tuo cenſeas eſſe conformia; eamque videas de tuis rebus circumferri opinionem, quam Conſcientia tibi deberi profitetur. Sic, quæ formæ appetens eſt virgo, venuſtatem ſuam commendari gaudet, ſi ſe formoſam eſſe judicet; ſin autem; ſanè

Nemo laudatus gaudet, niſi quia videt aliena judicia, judicio conſcientia ſuæ eſſe conformia.

nè de ſpecie non laudem tantummodò ſibi dari, ſed & ſermones de eâ inferri pethorreſcit. Sic ſuo quiſque tantum judicio lætus eſt; & alieno ſe metitur, dum exæquatur ſuo. Adeo ut tandem pateat, quod initio fortaſſe videbatur heteroclitum, veriſſimum eſſe, voluptatis omnis quæ ex humanis laudibus, id eſt, ſeu ex privatâ famâ, ſeu ex communi gloriâ percipitur, baſim & fundamentum eſſe, proprium Conſcientiæ teſtimonium. Quô qui caret, laudibus obtruſis non facilè acquieſcet: non enim ſolidè quiſquam de judicio gaudebit externo, qui non delectatur de proprio; nec de alieno beatus eſt, qui miſer eſt ſuo. 10

Cur D. Paulus teſtimoni-ſtimoniū conſcientiæ vocet Gloriam, cum tantum ſit judiciū privatum.

2 ad Cor 1.v.12

Hinc eſt quod tam amplè Conſcientiæ ſuæ teſtimonium D. Paulus deprædicet. *Gloria noſtra*, inquit, *hæc eſt, teſtimonium Conſcientiæ noſtræ: quod in ſimplicitate cordis*, id eſt ſine falſimoniis, *& in ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei converſati ſumus in hoc mundo*. Quæ quidem verba non ſic tantummodo nunc intelligo, quaſi ſi aſſerat, ſe de Conſcientiæ, pro ſinceritate ſuâ, latâ ſententiâ gloriari (qui tamen ſenſus eſt planè bonus & Paulinæ ſententiæ accommodus) ſed verborum ſingulorum ſignificationem libet nunc expendere. *Gloria noſtra hæc eſt*, inquit, *teſtimonium Conſcientiæ noſtræ*, ita ſit. Quid demum eſt Gloria? ſanè, niſi de verborum acceptione libeat altercari, Gloria dicitur, publica inter multos ſparſa fama, ſeu *clara cum laude notitia*; vulgata hæc eſt Gloriæ definitio. Hoc verò ſi ita ſit; an ſolum & unicum, quin & privatum Conſcientiæ de Pauli actionibus datum teſtimonium, publica fama eſt, aut Pauli gloriâ? Minímè gentium. Verùm hoc mihi velle videtur Apoſtolus: ac ſi dicat: Quid meâ refert, magna de me encomia circumferri? quid Pauli intereſt, ſuas laudes hominum ore decantari paſſim; eaſque non in famam tantùm, ſed & in gloriam quoque percrebreſcere? Sanè fama mea, mea gloria, ſola eſt Conſcientiæ meæ teſtimonium: id eſt, eam externis omnium hominum acclamationibus, infinito præfero intervallo; majoriſque facio, ea ſola quòd teſtetur, *in ſimplicitate cordis, & in ſinceritate Dei in hoc mundo converſatum me*, quàm quòd id mihi acclamaret orbis univerſus, ac propterea de theatro aſſurgeret & plauſum daret. Quid enim hominum ſententiæ mihi boni conferent, quæ niſi ſummi Præſidis, Conſcientiæ inquam meæ, manu ſubſcriptæ ſint, irritæ ſunt nec authenticæ? quid mihi aut ad-

dent

dent bonæ rei aut dement bonæ ſpei ? nihil quidquam. Conſcientiam itaque meam attendo. Laudat illa me, ſincerè in omnibus à me actum quòd ſit, neminem dolo circumveniſſe!, neque carnis ſapientiam ſed Dei leges ſectatum me; hæc mea fama eſt, hæc mea gloria, Neque hanc aliunde domum arceſſere neceſſe eſt ei, cui ea domi naſcitur.

11. Rurſus non caret energiâ, quod Gloriam hanc, *noſtram* Paulus appellet, id eſt ſuam. Quaſi ſi dicat; externa illa quæ nos circumſtrepit gloria, ſanè aliena eſt; quæ uti datur, ita & eripitur pro hominum in diverſa abeuntium arbitrio aut libidine. At teſtimonium Conſcientiæ, gloria ſincera eſt, & quidem noſtra, quia mihi inhæret; nec per hominum tantummodo ora circumvolitat, ſed menti meæ prorſus inſidet; noſtra denique, quia obtentam ita poſſideo, ut nemo quisquam eam mihi poſſit extorquere, niſi egomet mihi, idque agendo perperam. Patet itaque quòd Conſcientia non tantùm menti ſufficiat, ut eam voluptate compleat; ſed & adverſus debacchantium, & quieti ſuæ obſtrepentium obarmet ora. Tanta enim ejus eſt authoritas, ut non obtrectantium tantummodò, ſed & laudantium voces interpellet, iisque fidem omnem prorſus adimat, ſuo calculo non confirmatam.

tem cur voces Gloriam ſuā.

§. II.

Datur ulterior ratio cur animus, reclamante Conſcientia, humanis laudibus non acquieſcat, nec iis ſolidè delectetur. Et ratio eſt, timor infamiæ, ſi prodatur tectum ſcelus.

12. ET ut quæ dicta ſunt, accuratiùs demonſtrentur; non abs re erit perpendere, unde tandem id eveniat, ut quamvis hominum, facta approbantium gratæ quantumvis voces, animum prurigine quâdam demulceant, numquam tamen componant aut oblectent penitus, ſi externis judiciis Conſcientia intercedat. Quid quòd, ut dixi, pudore magis ſuffundatur, quò major laus eſt, ſi indebita ? Indaganda eſt viciſſitudinis tantæ, quæ

demum in naturâ ſit, origo. Unde inquam ad falſas laudes tanta oboritur menti agitatio, & tam dutus eſt animo Conſcientiæ cum externis judiciis conflictus? Nam quòd ſtimulos perurgentis Conſcientiæ, re malè actâ, mens perſentiſcat, quæ rationes in extremo judicio dandas, & à Conſcientiâ acerbiſſimè accuſandam ſeſe meminit; id quidem non miror ego: actorem ſuum metuit mens mali ſibi conſcia: & claras publicè accuſaturi voces meritò expaveſdit, cujus tacitos morſus nunc experitur tam acerbos. Verùm homo aut Ethnicus, aut quem futurorum cura non tangit, quid eſt quòd tamen ſceleris Conſcientiâ tantopere perurgeatur, & amariſſimè perturbetur? Hic ego te jam convenio, quisquis es impie, & contemptor Dei. Videbis tandem, quantùm deceat Conſcientiam revereri, & ex ejus præſcripto vivere; quamvis nec humana curaret Deus, nec ulla eſſet futuri expectatio.

Etiam ethnicus, & nefariſſimus ſtimulis conſcientiæ tangitur.

13. Quod quidem ut ritè exponatur, non incommodùm occurrit Seneca. Stupendum eſt, inquit, Lucili, ſceleratiſſimi quoque & perditiſſimi cujusvis hominis, in occultandis flagitiis familiare ſtudium. Nam utcumque impudentes ſint; & apud ſui ſimiles ex perditâ vitâ commiſſisque ſceleribus gloriam captantes inhoneſtam, ea impudico ore deblaterent; tamen alienis auribus non committunt omnia; quædam occultiora pudor ſupprimit, & reticentur. Unde manifeſtum eſt, aliqua ſemper in flagitioſiſſimo quoque, Conſcientiæ vellicantis animum, veſtigia ſupereſſe. En Senecam. *Alioquin ut ſcias*, inquit, *ſubeſſe animis, etiam in peſſima abductis, boni ſenſum; nec ignorari turpia ſed negligi; omnes peccata diſſimulant*, id eſt, tegunt, hominumque oculis conantur ſubducere. Igitur mali Conſcientiâ tanguntur improbi, hoc eſt, malum judicant eſſe, quod egerint. Si enim rectum & bonum crederent quod patrarint, jam certè diſſimulatione non eſſet opus: neque enim tegenda ſunt tam ingenti curâ, quæ bonus nemo, ſi bona ſint, non laudaverint. Interim quem lapidem non movet adulter, ut impudicos celet concubitus? & quid non agit ut lateat, injuſtus alienæ poſſeſſor rei? malè partis incubat, & ne deprehendatur, pertimeſcit omnia imo & ſe. Eleganter Chryſoſtomus: *omnia pavet*, inquit, *metuitque qui talis eſt umbras, parietes, ipſos lapides tanquam vocem emittentes. Omnia obſervat, omnes habet ſuſpectos; famulos, vicinos, hoſtes, amicos, eos qui norunt,*

Peſſimus quiſque ſcelera celat ſaltē aliqua.

Sen. ep. 97.

Sceleris ſibi conſcius omnia habet ſuſpecta, etiam tuta timet.

D. Chryſoſt.

eos

eos qui nihil norunt. Quid homini demum deeſt, aut quid ſeſe ſuis ſuſpicionibus miſerum interimit? quid timidè circumſpectat omnia; & omnia, etiam tuta timet, cùm tamen in occulto ſint omnia?

14 Sic eſt; ſed omnes qui latet, ſe non latet. Conſcientiam habet domi, ſceleribus oblatrantem: hinc timet omnia, qui Conſcientiam debet metuere. Quinimo ut præclare Sapiens, illa ipſa latendi ſollicitudo, ſceleris patrati eſt confeſſio. *Cùm enim timida ſit nequitia*, inquit Sapiens, *dat teſtimonium condemnationis ſuæ*, id eſt, timore ipſo ſe & prodit, & condemnat ſcelus; rationem ſubdit Sapiens, *ſemper enim præſumit ſæva, perturbata Conſcientia.* Verùm præſumat ſane ſæva & atrocia, per me licet, iſtud tamen ſemper urgeo, & quæro quid timeat? Deum certè non metuit, quem aut ignorat, aut habet deſpicatui; æternis non angitur, de quibus nulla eſt cura. Quid ergo reformidat? *Teſtimonium condemnationis ſuæ*, id eſt, propriæ, inquit Sapiens. Aſt quid ex hoc teſtimonio feret incommodi? Quid? iſtud ſanè graviſſimum, quòd ſe videat, ſi fortè caſu aliquo detegatur crimen, ab ſuâmet ipsâ Conſcientiâ deſerendum, neque ullum infamiæ ſubeundæ ab eâ patrocinium expectandum eſſe: condemnationi quinimò & infamiæ publicæ, tanquam ſceleri debitæ, ſubſcripturam. Objicit ergo ſcelerato homini ob os, crimina quantumcumque obliterata ſilentio, poſſe evulgari; dedecus exinde oborturum pudoremque repræſentat: & tandem clarè enuntiat, dignum eſſe te infamiâ, & qui paſſim, pro enormitate criminis, apud probos omnes habearis contemptui. Unicum hoc mentis tuæ judicium, pacem omnem interpellat, efficitque ut modò etiam infamiæ notam perhorreſcas, quam tuis facinoribus tu ipſe judicas meritiſſimo jure deberi. Atque hoc præterea habet immerita laus eximii, ut quò major tibi eſt apud homines virtutis fama, eò gravior timeatur futura infamia, ſi, quæ famæ nunc non officiunt occulta crimina, caſu aliquo detegantur.

Sap. 17. v. 11

Sap. 17. v. 10.

Conſcientia objicit ſibi infamiam apud homines juſtiſſimam, ſi ſcelus prodeat.

15. Ita eſt, inquit Seneca; *Ideò non prodeſt latere peccanti; quia latendi etſi felicitatem habet, fiduciam non habet. Ita eſt: tuta ſcelera eſſe poſſunt, ſecura non poſſunt.* Hinc eſt quod ſemper timet, quia, *ſemper præſumit ſæva perturbata Conſcientia.* Præſumit enim & patitur modò pudorem, quô perfundendus eſſet undique, ſi aliquando

Sen. ſupra.

Summum tormentū conſcientia, eſt timor futuræ infamiæ.

 do

do prodiret ſcelus. Et verò ſcire vis, quòd tandem ſummum ſit, quod à Conſcientiâ infertur naturæ tormentum? Si rem non jam ex Fidei principiis, ſed ex naturæ ſoliis, Philoſophorumque placitis expendimus; certe non alius eſt exquiſitior ſceleſti hominis, ſed famâ boni, cruciatus, quàm infamiæ incurrendæ timor. Senec. Ep. 97.
Calculum adjicit Seneca. *Prima & maxima*, inquit, *peccantium pœna eſt, peccaſſe. His conſentiamus* (ſcilicet Epicuro) *mala facinora Conſcientia flagellari.* Ita eſt, at quomodo? modum exponit, *Plurimum enim illi tormentorum eſſe, eò quòd perpetua illum ſollicitudo urgeat ac verberet, quòd ſponſoribus ſecuritatis ſuæ non poteſt credere. Hoc enim ipſum argumentum Epicuri eſt, natura nos à ſcelere abhorrere, quòd nulli non, etiam inter tuta, timor eſt.*

Malè fiditur latebrarum ſponſoribus.

At quinam ſecuritatis ſunt ſponſores, quibus tamen credi non poſſe aſſerit Philoſophus? Certè, tenebræ ſunt, ſecretus locus, temporis elapſi diuturnitas, hominum oblivio, fama optima: denique neminem commiſſum crimen aut ſcire, aut etiam ſcire poſſe. Sanè ſponſoribus iſtis admodum facilè, ſed & admodum temerariè fides datur. Vidimus enim abſtruſiſſima quæque, & quæ memoriam omnem effugiſſe videbantur, emerſiſſe tandem ſcelera; eaque leviſſimis etiam indiciis veniſſe in propatulum. Sic eſt criminibus tegendis, nuſquam & numquam tuta eſt fides. Deinde quantumcumque tibi perſuadeas latère poſſe te, tamen timore incutiendo ſufficit, quòd tacitus tibi fateâre, ingentem prorſus & intolerandum dolorem incutiendum animo, neque hominum ora laturum te, ſi quæ tanto ſtudio tecta eſt, erubeſcendi materia in vulgus erumperet. Hoc ſaltem negare non potes. Times itaque; quantumcumque ſtudeas, ut ne timeas. Atque hic ſolus timor ſufficit, ut vivas inquietus tui; ſuſpiceriſque ne propudia quibus implicaris, aliquando tandem, *decantet ab ilice cornix*, aut ex rupe corvus loquax. 16

Conſcientiæ exprobrationes ſecretò jactæ etiam tutis timentur.

Duo in hanc rem, eaque admodum eximia effatur Seneca. *Multòs*, inquit, *fortuna liberat pœna* (externo nimirum ſcelerum ſupplicio) *metu neminem. Quare? quia infixa nobis ejus rei averſatio eſt, quam natura damnavit. Ideò numquam fides latendi fit, etiam latentibus; quia arguit illos Conſcientia, & ipſos ſibi oſtendit.* Rectè. At quid quæſo affert quô coarguit? Aliud prorſus nihil, quàm latentis criminis exprobrationem acerbiſſimam. Iſtud nimirum cum ſarcaſmo exquirit; an non te pudeat alium dici te, 17 Sen. ibid.

Exprobrationes illæ

atque

atque alium eſſe? Per hominum ora volitas quaſi vir probus cùm ſis deterrimus; aut matronam honeſtam cenſent te atque oppidò pudicam, cùm libidinis ſis infame proſtibulum: decipitur interim fama publica; & hoc tu noſti; & hoc fers? An non digna eſt tam propudioſa improbitas, tandem erumpere, ut ne diutiùs credulitate ſuâ deceptus orbis honorem deferat immerenti? Hæc atque his etiam graviora ſunt interna tormina, quibus animum Conſcientia exercet identidem. His autem dum torquetur, omnia quæ foris allabuntur, habet ſuſpecta, etiam umbras timet: minimumque prætergredientis aſpectum, ſi paullò ſit ferocior, exprobrationem illico latentis criminis eſſe ſuſpicatur. Sic nempè, qui hoſtem aut proditorem ſuum intra arcis mœnia latêre Præfectus noverit, omnia quæ aguntur foris, inimicorum eſſe retur ſtratagemata: minimumque ſtrepitum, inſtantis ſibi jam jam hoſtis fragorem judicat; externa metuit, quia proditorem habet domi. Et quidem Conſcientiæ negotium longè eſt acerbius: non enim occultas, ſed apertas planè inimicitias gerit, & verò etiam præ ſe fert. Clarè enim edicit, proditionem moliri ſe: primus ut quis ingruerit qui rem aperiat, aut crimen qui improperet, aperturam ſeſe illico portam infamiæ, accuſantis partibus adhæſuram ſe; claraſque criminis patrati notas, ut tergiverſationi non ſit locus, tuæ fronti, quantumcumque ſis effrons, inſcripturam; ut te tandem tui diſpudeat, qui nunc vultu mentiris quod non es. Quid hoc hoſte infeſtius? quid hoc tormento crudelius? Et quod in hâc re eſt peſſimum, neque hoſtem hunc domo datur expellere, neque exprobrantis obturare os, neque quæ objectat, in manu eſt aut negare, aut refellere.

de[illegible] [illegible]òur.

Nihil tutum eſt, ubi hoſtis domi eſt.

Hoſtem ſe ſceleratæ mentis clarè profitetur conſcientia.

18. Egregium enimverò naturæ inventum! ut ipſa ſe coërceat, ipſa ſibi frænum facit, & quidem ex ſeipſa. Atque eccum Senecæ effatum alterum. *Malò de nobis actum erat, quòd multa ſcelera legem & judicem effugiant & ſcripta ſupplicia; niſi illa naturalia & gravia de præſentibus ſolverent; & in locum patientiæ,* (id eſt ſuppliciorum) *timor cederet.* Paſſim vulgi ore circumfertur tritum iſtud, *dat veniam corvis, vexat cenſura columbas*: infortunatis furibus, ſcrutorumque miſeris direptoribus, neque ſupplicia neque cruces ſufficere: interim magnis illis, honorumque titulo inſignitis latronibus, qui Reipublicæ rimantur viſcera; illis inquiunt fora & compita, atque atria ampliſſima luxuriantibus,

Timor quem ſibi facit conſcientia naturæ frænum eſt & ſupplicium.

Supplicium hoc nemo evadit quantumcumque fortunatus. ſi ſit ſcel[illegible].

 nimis

nimis eſſe anguſta: neque ulla ſceleratis conſtituta eſſe ſupplicia, niſi iis tantùm qui moderate & infeliciter ſunt nefarii. Equidem audio iſthæc dicta vulgo dici: non tamen, ut vulgus aſſolet, credo omnia. Etenim, magno ſane Divinoque cautum eſt conſilio, ne ulli deſint ſupplicia, à timore incurrendæ infamiæ neminem exemptum eſſe. Quantumcumque ergo, ſceleratorum pœnis à Republicâ conſtitutis, quoſdam feliciter ut videntur ſceleratos, aut ſors, aut fortuna, aut majeſtas imperii, aut latenti felicitas eripuerit; infamiæ tamen metui non ſubtraxit. Iſtud ſceleratos ſequitur tormentum prorſus inevitabile, quòd Seneca paullò ante recenſuerat, ſcilicet: *Timere ſemper & expaveſcere, & ſecuritati diffidere.* Hoc ne Regibus quidem, ſuper omnia, ut ſibi videbantur evectis, datum eſt effugere. Aut ſi datum eſt iis nil timere, uti contigit nonnumquam tyrannis, quibus efferata ſcelerum libido humanitatem omnem detraxerat; certè temeraria ſcelerum fiducia, ſupplicium iis ſummum fuit, & turpiſſimæ demum ruinæ accelerandæ initium. Plenæ ſunt de his hiſtoriæ; nullum in orbe regnum eſt, quod hæc ignorat; quia nullum eſt omnino, quod exempla hæc non vidit, & quidem plurima.

Regib. ne quidem.

David peccator latebras quærit,

19. Juverit tamen Davidis, potentiſſimi quamvis regis, ſed ſcelerum ſibi tum conſcii, ingentes metus cernere. Adulterio contaminatus thorus, & innocuo Uriæ ſanguine cruentæ manus, oberrant oculos. Ultorem tamen non eſt quòd timeat; nam regii throni ſublimitas, humanæ vindictæ ſubtraxerat homicidam. Et tamen latebras quærit fugitivus, nec in imperia vocem explicat, dum vultus hominum exhorreſcit. Audite meticuloſi peccatoris trepida ſuſpiria. *A voce gemitus mei, adhæſit os meum carni meæ:* Pſal. 101.
en ut metus vocem intereludat? Fugitivum videre vis? *Similis,* v.6.7.&.9
inquit, *factus ſum pellicano ſolitudinis.* Rurſus. *Factum ſum ſicut nycticorax in tecto.* Deus bone! angulos quærit ut lateat? Quid ſolitudinem ſuſpirat? quid noctuæ ad inſtar, tenebris ſe immergit & lucem fugit? quid denique in aulâ propriâ expaveſcit? En, Pſal 100.
is qui detecto vultu, & fronte explicata nullius ſibi ſceleris con- v.2.
ſcius dum eſſet, *Perambulabat in innocentia cordis ſui, in medio domus ſuæ,* is inquam, nunc deſertis atriis, tabulata conſcendit, & in tecti commiſſuris latibulo quærit locum. Quid ergo qui rex eſt metuit? Rationem ſubdit, & totum Conſcientiæ explicat tormentum

Digitized by Google

mentum. *Tota die*, inquit, *exprobant mihi inimici mei; & qui laudabant me* (ſcilicet olim) *adverſum me jurabant*. Ita quidem David. Verùm quis id factum fuiſſe mihi facilè perſuaſerit? Quis inquam, & quidem totâ die, Principi adulterium exprobare audeat? quis, non dico ore regem coarguere, ſed vel oculis notare non exhorreat? Vana ſunt hæc, & inania timoris deludibria & figmenta. Nemo Davidi obloquitur, nemo obſtrepit; & tamen omnes timet; amicorum etiam oculis & placido aſpectu perturbatur is, quem nec Goliathi feroces vultus, nec Saülis iræ perterruerant: motu amici capitis, dejicitur pectus regium, & tantis hactenùs impavidum malis. Exprobrant enimverò adulteros concubitus, quotquot Davidem intuentur; quia meritò exprobrari poſſe, id ipſi imprimis inſultabunda objicit Conſcientia: eaque jam patitur, opprobrii quaſi reipsâ impacti tormenta, dum ſceleſtus eſt David, quæ ſibi ex merito toleranda judicat.

A uicorū aſpectus, criminis exprobrationem ſuſpicatur.

20. Sic nemo, ne Rex quidem, Conſcientiæ ſuæ tormento ſubducitur: & quamvis ſcelus lateat, id tamen ſemper obverſatur animo, & identidem ſemper recurrit, fieri poſſe ut res in apertum prodeat. Hæc cura vocem occupat, hæc fauces perſtringit, & laqueo omni pejùs, metuentis animam ſtrangulat atque illidit. Quid illo crudelius eſt patibulo, in quo citra mortem dum quis pendet, ſemper moritur & numquam emoritur? Atqui hoc ipſum eſt ſupplicium, quod poſt omnia, quæ fusè enumerat, tamquam crudeliſſimum peccatori minatur Deus. Parum ſibi dixiſſe videbatur, niſi enumeratis cladibus, quas magno numero immiſſurum ſe rebelli populo aſſerit, iſtud coronidis loco adderet: *Dabit tibi Dominus cor pavidum, & deficientes oculos, animam conſumptam mœrore. Et erit vita tua pendens ante te.* Duplex enimvero ſupplicium unum quod pendeas, alterum quod ante te; ut ſcilicet ſcias ipſe quæ pateris, neque ſupplicii benè meriti infamia, ullius, ne tuis quidem oculis ſubtrahatur.

Timor infamiæ, patibulū eſt peccatoris, & laqueus quo ſtrangulatur.

Deuter. 28. v. 65, 66.

21. Aut ſi Dei minas alio libeat modo exponere. *Et erit vita tua pendens ante te*, id ſic intellige, quaſi ſi dicat: Peccator, etiamſi homines paſſim lateas, tamen fama tua, quæ hominis honeſti vita eſt, *erit pendens ante te*: etenim videbis à filo tantùm pendère, quam inter homines boni viri exiſtimationem obtines. Pendet à convitiantis ore, pendet à ſuſpicione etiam minimâ, pendet

E filo pendet ſcelerati fama

det ab amici irâ ſubitâ, pendet denique ab incerto eventu, nec tamen raro & inuſitato, tota vitæ tuæ gloria. Pendula eſt itaque vita tua; & quæ ſic pendet vita, trahitur profectò miſerè, non ducitur. Quid verò dum ſic angeris, humanæ quæ te circumſtrepunt, & non tam tibi quam fortunæ tuæ adulantium voces juverint? aut quid delectationis poterit aliena laus conferre, ſi iſtud ſemper pendeat ante te, Ecquid dicent homines, ſi quis ſim reſciant?

Futilis eſt laus humana nec delectat, cum ei ſcientia opponitur.

Hæc mecum dum meditatiùs expendo, tum verò me interrogo, an pro capitandâ hominum gloriâ, aut etiam curando corpore per enormem licentiam, aut denique an umquam operæ pretium ſit, Conſcientiâ reclamante, vitiis indulgere; cùm nullam mihi quietem ab eâ dandam non ignorem; mediosque inter triumphos, & populi geſtientis applauſus, omnem mihi ſciam bonæ famæ & gloriæ comparatæ dulcedinem ſubtrahendam, miſcendamque felle amariſſimo? Ah miſeri! quàm parum id perpendimus? & quæ perpendimus, quàm cautè diſſimulamus? Alterum hoc naturæ perverſæ malum eſt: miſeri ſumus & infelices; & tamen miſeri videri nolumus. Ridet ſceleratus ille, ille ſibi ſui conſcius; & riſu, animi ulcus tegit: tegitur ulcus, ſed non ſanatur: exedit quin imò vires animæ, quæ, dum foris rident ora, intus mœrore conficitur. Sanè non raro perſonata ejuſmodi felicitas, morte ipsâ longè eſt gravior. Certè ut truculentiùs puniretur Cain, pro morte vitam accepit, uti ex D. Ambroſio nuper vidimus, ne ſupplicium Timoris evaderet, & *ne mors aufferret ærumnam.* 22.

Tract.10 n.22.

§. III.

Conſcientiæ bonæ teſtimonio armatus, nullius hominis judicium aut magni facit, aut etiam declinat. Contemnit autem perverſa de ſe judicia.

Conſcientiæ bonæ ſecuritas.

TRiſtiora nunc evaſimus: caliginem inquam & nebulas, quas adverſantis humanis laudibus Conſcientiæ tormentum, menti obducit. Juvat tamen perturbationibus his interfuiſſe tantiſper; ut è nigris hiſce nubibus, Conſcientiæ boni ſibi conſciæ amœnitas, 23.

mænitas, tantò clariùs elucefcat. Itaque ſi rectè jam percipitis, quanta ſit tempeſtas quæ ex Conſcientiæ teſtimonio, & metu futuræ infamiæ, falſas inter laudes menti aboritur; videte nunc ex adverſo, quanta ſit animi, inter hominum opprobria & calumnias conſtituti tranquillitas, qui conſcientiæ ſolius laude fretus, ipſe ſibi innocentiæ ſuæ ſententiam pronuntiat.

24. *Primò* enim, prodire audet in publicum, neque cujusquam vultus exhorreſcit, qui ſuo non metuit ne pudore ſuffundatur. Ubique, tum in foro, tum in compitis, tum in privatis ædibus frontem explicat, honeſti viri titulo gloriatur; & non abs re; & abſque metu. Fas ei per omne limen: litteras enim parentes innocentiæ ſuæ teſtes, in fronte gerit exporrectas. Neque ſi opus eſt, aut res ſic ferat, laudes ſuas celat, quas neminem ſcit poſſe ire inficias. Alienis etiam laudibus tutus fruitur, iisque ſolide delectatur; utpote Conſcientiæ ſuæ conformibus, ejusque ſigillo confirmata. Scelera publica impune coarguit; eaque ſi privata ſubditorum ſint, liberè corrigit & caſtigat, ut qui iis meminit ſeſe minimè implicari. At verò quam timidè, & quàm perculsâ mente id agunt, qui ſecreti ſceleris Conſcientiâ perſtringuntur?

Primò inter quoſvis homines agit confidentior.

Timide alium corripit qui ſibi ſceleris eſt conſcius.

Pſ. 100. v. 2. 3. Profectò innocentem ſe cùm David noſſet, & *Perambularet in innocentia cordis ſui in medio domus ſuæ*, tum ſanè uti fatetur ipſe, perſequebatur in ſuis flagitia, ſecuruſque ſui audebat publicè

ibid. v. 7. proclamare: *Non habitabit in medio domus meæ qui facit ſuperbiam. Qui loquitur iniqua, non direxit in conſpectu oculorum meorum.* Ecce, innocentis Davidis oculos metuit procax os, nec eo

hic n. 19. coram, in libidinem ſolitam audet erumpere. At poſtquam in Berſabeæ formâ, oculos ſuos David infecit, & perdidit; tum ſanè oculos alienos ipſe metuit: & exprobari tacitè ſibi ſcelus autumat, tantùm cùm videtur. Quid illi ad corrigenda in aliis vitia erit animi, qui ſemper torquetur ſuis? Recti bonique ſibi conſcius, ambagibus non indiget; laudat & laudatur, corripit & caſtigat, ſine ullo metu; & qualem ſeſe novit intus, talem ſeſe defœcato animo, & libero præfert foris.

Secundò, non Conſcientiæ ſuæ teſtimonio tantùm acquieſcit ſibique applaudit domi; ſed, quod pulcherrimum eſt fiduciæ genus, omnes quotquot ſunt homines admittit, & actionum ſuarum patitur eſſe conſcios. Omnium inquam præter eas quas naturalis pudor tegit, hominumque conſpectibus docet eſſe ſubtrahendas

Secundò bona conſcientia patitur actiones ſuas videri.

hendas. Neque verò judicari ab omnibus metuit, qui à nemine ſe dolet videri. Hoc verò eſt probum eſſe, & probitate ſuâ verè fortunatum. *Tunc felicem te eſſe judica*, inquit præclarè Seneca, *cùm poteris in publico vivere; dum te parietes tui tegent, non abſcondent: quos plerumque circumdatos nobis judicamus, non ut tutiùs vivamus, ſed ut peccemus occultiùs.* Operæ pretium fuerit hominem Ethnicum audire de hâc re philoſophantem eximiè. Ita pergit. *Rem dicam ex qua mores æſtimes noſtros. Vix quemquam invenies, qui poſſit aperto oſtio vivere. Ianitores Conſcientia noſtra, non ſuperbia oppoſuit. Sic vivimus, ut deprehendi ſit, ſubitò aſpici. Quid autem prodeſt recondere ſe, & oculos hominum aureſque vitare? Bona Conſcientia turbam advocat; mala, etiam in ſolitudine, anxia atque ſollicita eſt. Si honeſta ſunt quæ facis, omnes ſciant: ſi turpia; quid refert neminem ſcire, cum tu ſcias? O te miſerum ſi contemnis hunc teſtem!* Addere debuerat, O te felicem, omnibus te accuſantibus, hoc ſolo teſte ſi abſolveris!

Sen. ep. 43.

Ingens eſt iſtud Livii Druſi encomium, quodque Vellejus Paterculus, dum viri probitatem deſcribit, minimè omittendum judicat virtutis argumentum. *Cùm ædificaret domum* inquit, *promitteretque ei architectus, ita ſe eam ædificaturum, ut libera à conſpectu, immunis ab omnibus hominibus eſſet, neque quiſquam in eam deſpicere poſſet: tu vero, inquit, ſi quid in te artis eſt, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perſpici poſſit.* 46.

Velleius Paterc. l. 2. Hiſt.

Quomodo ſecretas quaſdam actiones faciat is, qui ſibi boni eſt conſcius.

Sibi confidentis animi magnificam profectò vocem! Quam tamen non ſic intelligendam judico, quaſi ſi arcana omnia tam animæ, quàm rei familiaris, aut etiam publicæ negotia in aperto agenda ſint; aut jam acta, publicè ſint propalanda: tanta enim ſinceritas, in grave poſſit cedere detrimentum; & quidem præter fas & æquum non rarò ſecreta panderentur. Verùm prudentiſſimorum virorum hæc eſt, ni fallor, mens: hominem Conſcientiæ ſuæ teſtimonio, actioniſque fretum probitate, ita eſſe animo conſtitutum, ſi caſu aliquo per fas aut nefas, id quod ſecretò eſt commiſſum, evulgaretur in publicum; minimè tamen perturbandus ut ſit: cùm omnes, qui rem intellexerint, judicaturi ſint liquidò, non tantùm actum bene & ex æquo, ſed juſtum quoque fuiſſe quòd ageretur clanculùm. Multa certè agenda ſunt clandeſtinè, multa paucis committenda, multa uni, multa nulli. Non tamen rectè id agitur, quod, ſi factum evulgetur, clam iis quorum

Quænam clandeſtinè agenda ſint.

quorum non intereat factum fuiſſe meritò diſpudeat. *Sive* ut aliis verbis mentem, & fortaſſe clariùs exponam; non bene celatur ulla actio, quam hominum oculis ſubducendam non ſtatuit ratio & Conſcientia. Hoc verò ſi judicat, tum ſanè clandeſtina non eſt improbè, quæ ſi caſu aliquo fuerit in aperto, judicanda eſt ab omnibus clandeſtinam eſſe debuiſſe, nec niſi injuſtè potuiſſe propalari. Videri itaque vult Conſcientiæ ſuæ innixus animus; & quæ videri non vult, videri tamen cùm ſic caſus feret, minimè timet.

Boni ſibi conſcius non patitur tantùm, ſed gaudet ſi ſuaque videri.

27. Quid, quòd non tantùm oculos hominum non veretur, ſed quòd & teſtes & cenſores ultrò advocat, gaudetque eſſe qui res ſuas penitiùs examinent, & perſcrutentur? Quid enim? ſanè non cenſores ſeſe judicat in domum admittere, ſed innocentiæ ſuæ futuros teſtes. Egregiè fidentis animi inter emiſſitios oculos verſantis ſecuritatem, in Philoſopho divite deprædicat more ſuo Seneca. Dives ut ſit, & omnium linguis quamvis impetatur quisquis divitiis affluit vir ſapiens & probus, tamen Conſcientiæ ſuæ ſecurus inquit, *Patrimonio per honeſta quæſito, nec gloriabitur, nec erubeſcet. Habebit tamen etiam quòd glorietur, ſi aperta domo, & admiſſa in res ſuas civitate poterit dicere: Quod quiſque ſuum agnoverit, tollat. O magnum virum, optimè divitem, ſi opus ad hanc vocem conſonet; ſi poſt hanc vocem, tantumdem habuerit. Ita dico, ſi tutus & ſecurus ſcrutationem populo præbuerit; ſi nihil quisquam apud eum invenerit quò manus injecerit, audacter & propalam dives eſt.* Addo ego, & verè dives eſt, qui dives eſt ſuo.

Sen. l. de vita beata c. 23.

28. Rectè dicit Seneca, habiturum eum etiam quò glorietur, ſi ad examen publicum advocetur; nam quot admiſerit ſcrutatores, tot è domo ſuâ emittet teſtes innocentiæ, & gloriæ ſuæ præcones. Deinceps enim homo modeſtus, recti appetens, & abſtinens alieni, publico cenſorum audiet teſtimonio, qui antè, ſuo tantùm fruebatur. O quanta eſt illa viri boni delectatio, ita vixiſſe, ut à nemine aut falſi, aut malæ fidei, etiam diſcuſſis omnibus, jure poſſit reprehendi. Sanè hæc D. Pauli eſt gloria, teſtimonium nempe Conſcientiæ, *quòd in ſinceritate Dei & in ſimplicitate cordis, & non in ſapientia carnali converſatus ſit in hoc mundo.* Candida res eſt ſincerus animus; & ut gaudeat, ſibi ſufficit. Dives ſum; meis fruor; neminem circumveni, decepi neminem

Quanta hac homi nis probi felicitas?

2. ad Cor. 1. v. 12.

neminem; fidem ſi dedi, fidem præſtiti: aliena, dum debui, curavi ut mea; neque meo quidquam acceſſit ex alieno: munere meo defunctus ſum, fide prorſus optimâ. Fortunatum te quiſquis hæc ex vero dicis! Partis fruere; tuis felix. Delicias faciet fruſtum panis, quem Conſcientia tuum aſſerit. Verùm iſtud planè non intelligo, quid delectationis tandem conferant vina etiam meraciſſima, quæ Conſcientia tibi teſtatur, non tam ex uvis expreſſa, quam ex viduarum & innocentium venis per falſimonia, perjuria, & fraudem extorta, in tuas menſas defluxiſſe. An ſcriniorum ſcrutationem populo ſecurus præbeat, qui talem rerum ſuarum Conſcientiam habet domi? Haud equidem reor. Et tamen omnia judicio committet publico, qui vir eſt frugi. At quâ fiduciâ? nullâ, niſi quam ſibi præſtat conſcia recti mens. Idcirco. *Beata planè*, inquit Ambroſius, *vita honeſtas, quæ non alienis æſtimatur judiciis, ſed domeſticis percipitur ſenſibus, tamquam ſui judex.* D. Ambr. l. 2 offic. c. 1.

Tertiò bene ſibi conſcius contemnit ſeſe condemnantium dicteria,

Tertiò denique, cùm non tam benè agatur cum humano genere, ut optima quæque cunctis placeant; neque deſint tam perverſi, quibus nihil tam eſt volupè quàm virtutem arrodere; contra maleſana hæc judicia, imperretritam ſeſe præbet recti Conſcientia: iiſque ſe præcingit armis, quibus obtrectantium morſus, obloquia criminantium, invidentium contumelias, cōtemnentium ſe dicteria, & facilè eludat, & non ſine animi voluptate derideat. Arma hæc, ſi quæ ſint, quæris, jam dixi non alia eſſe, niſi ſimplicem Conſcientiæ ſententiam, ſtatuentis id te eſſe, quod ipſa ſuo declarat & obſignat teſtimonio: cætera habenda pro nullis quæ huic contraria circumferuntur judicia. Neque verò ſi communes vulgi laudes nihil quidquam tibi conferunt bonæ rei, dum mali te Conſcientia coarguit; quidquam etiam tibi dempſerint obtrectantium importunæ voces, ſi Conſcientia pro te ſtat. Bonum te Conſcientia pronuntiat, tibique calculum album adjicit? bonus profectò es, etiamſi præ invidiâ mundus pereat, & totus quinimò invertatur orcus. Quid enim? An alium te dicta facient aliena, ab eo qui reipsâ es? aut alius es, quàm quem te eſſe teſtatur Conſcientia? Quid igitur agendum eſt, maledicorum linguis undique expoſito, ſibiliſque impetito? Id quod inſanorum ergaſtula prætergredienti uſuvenit. Rident hominem mentis compotem malè fermentata capita; ſibilis excipiunt, eique pudenda 29.

& deridet ut inſana.

etiam

etiam crimina ob os objiciunt: nec tamen his movetur hoſpes; ridet quinimò feſtiva de ſe judicia, nec quidquam cuiquam iraſcitur: inſanos enim cogitat de ſuo loqui. At quid ſi perturbetur? quid ſi in iram frontem contrahat, ut ſtultis illis obturet os? Tum certè ego, ex inſanorum conſortio, cerebri intemperiem contraxiſſe eum dixero, & ſimili dignum ergaſtulo. Quid enim cujusquam intereſt, quid inſanus quis garriat, cujus ſtultum eſſe judicium conſtat tibi? Inter falſum verò & inſanum, quid quæſo eſt intervalli, ſi neutrum veritati eſt conforme? quinimò hoc ipſo inſanum eſt. Idcirco inquit, præclarè Ambroſius: *Benè ſibi conſcius* D. Amb. l. 1. offic. c. 5. *falſis non debet moveri; nec æſtimare plus ponderis in alieno eſſe convitio, quàm in ſuo teſtimonio.* Rectè. Nemo enim de rebus melius judicat, quàm qui gerendis interfuit, & quidem ſolus.

30. An ergo nulla omnino, penſanda ſunt aut æſtimanda hominum judicia? Sanè ad hæc reſpondimus Tractatu 9. §. 2. fusè ſatis. Brevibus nunc iterum aſſero, in rebus agendis quæ commercium humanum ſpectant, non eſſe negligenda hominum judicia, mores civitatis, conſuetudines Reipublicæ: non enim prudentis eſt hominis heteroclita pro ſuo genio ſectari, aut contra torrentem ſapere, & ſuo judicio actiones publicas paſſim uſitatas velle dimetiri & corrigere. Cedendum in his eſt vulgi opinionibus, quæ nihil præferunt inhoneſti. Sic veſte patriâ utitur ſapiens, ſalutationes adhibet uſitatas, ſermone vulgari loquitur, neque quidquam aut in conviviis, aut in colloquiis amicis profert, niſi quod communem morem ſapiat. In agendis itaque rebus, judicio humana, adeò contemnenda non ſunt, ut ſine impudentiæ notâ, ab iis, ſapientis hominis officia diſſentire non poſſint. At verò de rebus actis, bonæne an fuerint, an malæ; bonâ inquam, aut malâ fide præſtitæ; ac proinde laude dignus an ſis an vituperio id verò nullius eſt judicare, niſi ſolius Conſcientiæ. Hæc ſi te laudat, ſi criminis te abſolvit, ride tum ſanè perverſa hominum de te judicia, & tuo contentus vive hilariter.

Quæ hominum judicia ſint æſtimanda.

31. Quid ergo? an calumniantium ora obtundere non ſit fas? an famam propugnare non liceat, quâ nihil vita humana habet pretioſius? & quid ſi id major Dei gloria, aut vivendi neceſſitas jure expoſtulet? Scio ego iſta; nec eſt quod rem hanc urgeas, quam fateor non tantùm eſſe licitam, ſed & ſæpè neceſſariam adeò, ut nominis ſui famæque defenſio, ſine crimine negligi non poſſit.

Fama non negligenda, ſed magis æſtimanda cõſcientia.

 Verùm

Verùm id non ago nunc. Iſtud cùm Senecâ, quod ad rem meam facit, jam moneo: *Conſcientiam magis quàm famum attende. Falli namque ſæpè poterit fama, Conſcientia numquam.* Alterutrius itaque ſi facienda eſt jactura, potior eſt famæ quàm Conſcientiæ illius enim diuturna non eſt, hujus verò vix poteſt reparari. Et paſſim id video evenire, ut qui Conſcientiæ paſſus eſt naufragium, ſeriùs ociùs, aliquando tamen viri boni nomen omittat, quantumcumque famæ captandæ expandat vela, hominumque judicia per fallacias & artificia ſtudeat interpellare & decipere. Contra verò qui Conſcientiâ ſuâ probus eſt, boni viri famam tandem recuperat, quantumcumque obtrectantium convitiis infracta fuerit & diſturbata. 32.

Sen. l. de moribus.

Sic vivendum, ut vita probitas calumniatori pudorem injiciat.

Itaque humana de te judicia, nec expete magnopere ſi ſint fauſta, nec expaveſce ſi adverſa. Tantùm, quòd D. Petrus graviter monet, ſic ſemper agite, ut *parati ſemper* ſitis *ad ſatisfactionem omni poſcenti vos rationem, de ea quæ in vobis eſt ſpe. Sed cum modeſtia & timore*, (id eſt reverentiâ) *Conſcientiam habentes bonam: ut in eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur veſtram bonam in Chriſto converſationem.* Confunditur enim quidquid falſum eſt; neq; glorioſiùs calumnia vindicatur, quàm dū deprehenditur. Itaque cum D. Paulo tui ſecurus admodum iſtud aſſere, *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium Conſcientiæ noſtræ.* Alii gloriam foris captent, ego eam domi poſſideo. Stabit pro teſtimonio à ſe dato Conſcientia, & clientem ſuum apud homines propugnabit. Interim quidquid invidia deblateret, ita porrò age: ducentem tu Conſcientiam ſequere; ex ejus dictamine age omnia; & illa ſuis laudibus plauſum dabit, quô ſincerè liceat delectari: illa præſtabit pectus impavidum, ſicut opprobria quæ evitari non poſſunt, habiturus ſis contemptui: certus interim reparandam penitus famam detractam injuriâ, aut in hâc vitâ, aut ſi hoc non datur, indubiè ſaltem illo die, quô *veniet Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Et tunc laus erit unicuique à Deo*, & quidem conformis illi, quam pro ſecreto tribunali, Conſcientia ſibimet dedit.

1. Petr. 3. v. 15. & 16

2. ad Cor. 1. v. 12.

1. ad Cor. 4. v. 5.

DECIMUM

DECIMUM OFFICIUM CONSCIENTIÆ Animum contra Diabolicas impugnationes, ſeu angores diffidentiæ, in horâ mortis defendere.

TRACTATUS XIX.

DE SECURITATE QUAM IN MORTIS ARTICULO PRÆSTAT BONA CONSCIENTIA.

Juſtus ſi morte præoccupatus fuerit in refrigerio erit. *Sap.* 4. *v.* 7

Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum,.....Gloria autem & honor & pax operanti bonum. *Ad Rom.* 2. *v.* 9. 10.

In morte nihil magnopere eſſe terribile, præter malè actam vitam. Quædam tamen naturæ quòd ſint horrida; fit ex ignorantia futurorum, & ob diuturnum animæ cum corpore commercium. Metum hunc tamen ſuperatu non eſſe admodum difficilem, Nihil in illo articulo infeſtius mala Conſcientia, nihil bona jucundius. Rectè ab hac lætitiam in illo agone excitari. optimamque eſſe mortis præparationem, ad gaudium mentem componere, & lætas cogitationes advocare; quod egregiè præſtat bona Conſcientia.

PROOEMIUM.

NUmquam evidentiùs amicus quis ſit, dignoſcitur, quàm cùm ingenti neceſſitate quiſquã premitur. Ita communis fert ſententia. Ego verò aſſero præterea, numquam verè amicum fuiſſe, qui, quem fortuna deſtituit, amicum deſerit,

deſerit. Fortunæ forſitan amicus is fuerit aliquando, hominis verò numquam. Non inhæreamus claræ rei ulteriùs demonſtrandæ: iſtud nunc oſtendere eſt propoſitum, Conſcientiam, cum quâ amicam familiaritatem animus ſanctè coluit, numquam amicitiæ ſuæ vim exerturam efficaciùs, quàm cùm in ultimo vitæ & mortis agone conſtituta anima, ſummis naturæ neceſſitatibus videtur expoſita. Prout etiam vice versâ, nullo umquam tempore magis infeſtam experietur is, qui, dum viveret, habuit inimicam. Multa imprimis de morte per calumniam jactitantur. Ego convitia non morti impingenda adſtruo, ſed malæ vitæ. Videamus ergo, quàm ſeſe fidelem in mortis articulo Conſcientia, dum amica eſt, exhibeat; quo pacto inquam lætitiâ mentem demulceat & non tantum naturæ fatiſcentis angores deliniat, ſed & ſæpiſſime ita tollat, ut voluptati maximæ ſit tandem mori.

§. I.

A morte nihil admodum metuendum eſt in mortis articulo, ſed ab anteactæ vitæ mala Conſcientia.

1. IStud nunc tandem perſpiciendum eſt ſedulò, an tanta bonæ Conſcientiæ ſit præſtantia, ut contra id quod in naturâ eſt maximè terribile, clientem ſuum poſſit obarmare tutumque reddere. An inquam ſic obfirmare poſſit animum, ut dolores omnes angoreſque mentis reſpuat ac repellat, quos in ultimo vitæ articulo ſolet ingerere triſtis & amara mors.

2. Triſtem & amaram voco, non quòd ſic appellandam ego cenſeam; ſed quod eo nomine paſſim diffametur: diffamatur autem hôc nomine, quod eam aut amaram fingimus, aut vitio noſtro triſtem facimus. Cæterùm rei, nihil admodum ineſt funeſti. Tota mortis infamia eſt, quòd timeatur: jure an injuriâ, nihil penſi habent homines; quibus phantaſticus ille metus adeo eſt ingenitus, ut ne, mentio quidem mortis fiat, aut nec minima mentem, illius ſubeat recordatio, quin illico dejiciantur oculi, & vultus in mæſtitiam componantur. An ergo, inquies, nihil quidquam in morte timendum eſt? Non plus quam in vitâ: imò

Mors minùs eſt metuenda quam vita

D. Aug. de diſcipl Chriſtia. na c. 12. imò & longè minus. Quidquid enim in morte amatoris aut angoris perſentiſcitur, ex vitâ præteritâ malum traxit. Stupendam enimverò rem, exclamat D. Auguſtinus! *mori male times, & vivere malè non times.* An ergo pejus eſt malè mori, quàm vivere perverſè aut malè?

3. Eſt inquis. Etenim qui malè vivit, non ſemper vivet malè; datur enim pœnitudo ſcelerum & reſipiſcentia: at,qui malè mortem ſubiit, æternùm infelix eſt. Quæ enim finitâ jam vitâ, datur homini anteactæ retractio, aut morum emendatio? Ita tu quidem, ſed ex falsâ hypotheſi, argumentaris non incongruè. Ego enim prorſus nego, malè mori quemquam; malè tamen vivere, fateor quàm plurimos. Rurſus, id etiam facilè do, plurimos mori tum cùm vivunt malè; ſed & hos tunc malè mori id verò iterum diffiteor. Etenim, ut non hæreamus in ambagibus; claré ediſſere: quid tandem eſt mori? Sanè nihil quidquam, niſi vitam finire. Jam verò iſtud rogo, an quæ finitur vita, ad Dei leges, rationiſque aut Conſcientiæ dictamen exacta fuerit, adeoque fuerit bona: an verò ſcelerata & impia? Quòd ſi honeſta vita præceſſerit; profectò non niſi perverſè, mala appellatur mors. Quid enim, ſi Chriſtiani hominis quidquam in nobis factum eſt ſuper, quid inquam optandum eſt magis, quàm in Gratiæ ſtatu perſeverantem, bono fine vitam concludere; & ſic ſalutis, hactenus incertæ, indubiam adire hæreditatem? Certè perſeverantiæ ſecuritatem non dat vita, dat autem mors. Non igitur mala poteſt dici, niſi per injuriam, quæ tantum homini confert boni. *Mors nũquam eſt mala Nõ ſi rectè vixeris.*

4. Vita verò ſi perverſa fuerit; ſceleribus inquam maliſque implicata; ſanè ceſſante vitâ, ceſſabunt tandem aliquando ſcelera. Nihil certius. Atqui, quo pacto iterum mala mors dicitur, quæ malum finit, & non tam vitæ, quàm ſceleribus metam ponit? Hoc verò, inquies, ipſiſſimum eſt quod in morte eſt horrificum; quòd vitam nempe malè finiat; eamque in crimine conſtitutam, infauſtè claudat. Sic eſt. Sed rurſus ego quæro, an ipſa malum faciat, quod ſolùm terminat? etenim malam fuiſſe vitam anteactam, an hoc ſubſequens facit mors? Minimè verò; ſed malè agentem, in ipſo ſcelere occupavit. An verò fur dicendus eſt is, qui latronem in ipſo furandi maleficio verſantem, ſubitò deprehendit, eique injecit manus, ne plura furto ſubriperet? *non etiã ſi malè vitam tranſegeris.*

Digitized by Google

quis id pro ſano aſſerat? Atqui in ſcelere deprehendi te, non id quidem mortis eſt vitium, ſed vitæ. Vitam finit mors, prout vitam invenit; impiam an piam, id quidem mortis non eſt diſcernere. Finis itaque ſi malus fuerit, vitæ id imputa; quæ mala cùm eſſet, à morte id boni tantùm retulit, quòd malum terminarit. Non itaque morti infamiam ullam deinceps impingito; quidquid enim in eâ eſt terribile, à ſolâ vitâ eſt: neque enim fieri omnino poteſt, ut malus ſit terminus ejus rei, quæ mala non erat antequam finiretur. Quod quidem clariùs dicam ſi aſſeruero, malè mori non poſſe, quiſquis ante mortis articulum malè non vixerit.

Totū malum quod in morte invenitur à vita antecedente eſt

An non tamen horrendum eſt, hoſtem Numinis de vitâ diſcedere, & ex mortis faucibus ſubitò in manus incidere viventis Dei? Eſt ſanè. Verùm non morti tam funeſtum caſum, ſed vitæ impropera. An enim eâ ratione nunc vitam inſtituis, quâ nolles à morte deprehendi? Ita ſi agis, tum certè ne dixeris; *O quàm terribile eſt emori hoſtem Dei*; ſed, *O quàm funeſtum eſt vivere, & cum Deo, vitæ auctore, inimicitias gerere, & quidem immortales!* Nec rurſus exclamaris, *O quàm horrenda ſunt quæ malam mortem, ſed quæ perverſam vitam manent ſupplicia!* Non enim te mors Deo facit inimicum: ſed hoſtiles gerentem animos Deoque infeſtos, occupavit tandem mors: illudque tibi præterea præſtitit beneficii, quòd nec Divinam iram ſceleribus concitare poſſis infeſtiùs, nec tibi majora, quàm quæ perſolves, ſupplicia miſer arceſſere. 5.

Probatur ex D. Ambroſio.

Certè, nequidquam amaritudinis accuſatur mors, ait præclarè D. Ambroſius; nam, *non mors ipſa terribilis, ſed opinio de morte, quam unuſquiſque pro ſuo interpretatur affectu; aut pro ſua Conſcientia perhorreſcit.* An ergo, inquies, tum ſaltem non liceat mortem perhorreſcere, cùm me Conſcientia criminis & accuſat, & condemnat? Hoc quidem nullus dubito: neque quidquam eſt terribilius, præterquam ei, cui induratum ſceleribus pectus, omnem boni ſenſum, & ſalutis æternæ curam penitus ademit. Attamen ſubdit Ambroſius, id tibi imputa. *Sua igitur*, inquit, *unuſquiſque Conſcientiæ vulnus accuſet, non mortis acerbitatem.* Quid enim hanc timori noſtro ſemper prætendimus? Novimus ſanè Conſcientiæ ſuæ teſtimonio nixos quàm plurimos, adeò mortis acerbitatem non horruiſſe, ut ad eam, tamquam ad portum, delicias- 6.

D. Amb. l. de bono mor. c. 8.

ibid.

que

Digitized by Google

que ſuas,non ſine ſummo gaudio intermixtis ſuſpiriis anhelarint. *Liquet igitur*, inquit Ambroſius, *quia mortis metus, non ad mortem referendus eſt, ſed ad vitam. Non enim habemus quod in morte metuamus, ſi nihil quod metuendum ſit, vita noſtra commiſit.* Veritas hujus ſententiæ, ſæpius inculcanda eſt, & identidem repetitis vicibus animo repetenda dum vivimus, ſi veritatis hujus effecta, in mortis articulo, ſummâ cum delectatione, volumus experiri. Ad Chriſtiana Fidei dogmata, & æternæ vitæ principia revocanda eſt mens, iisque penitus imbuendus animus: ut terroribus, quos natura, in morte aut facit, aut invenit, longè ſuperior, naturam corrigat; eamque ita obfirmet, ut ipſa quoque tandem metus rideat, ad quorum ſolam memoriam expaveſcebat. Id verò, quâ ratione faciat Conſcientia, jam inquirimus.

Ibid.

§. II.

Quòd è corpore timeamus exire, ex futura vita ſit ignorantia. Aliqua in morte ſunt horrida, tantùm ex anima cum corpore, diuturno & familiari nimiùm commercio.

7. EQuidem nón ſum adeò apathos aut Stoicus, ut aut ſenſum omnem naturæ detraham; aut negem, qnidquam omnino eſſe in morte, quod ſit horribile. Iſtud tamen aſſero, non eſſe tantos quos facit metus, ut ratione, ſi eam adhibes, non poſſint haud adeò difficulter ſuperari: niſi naturæ malo, id eſt morti corporeæ, accedat malæ Conſcientiæ tormentum. Nam ſi rationem conſulimus, eâque vitam noſtram & non meris appetentiis expendimus aut dimetimur; quid obſecro vita hæc, poſt decretoriam in Paradiſo latam ſententiam, nobis fert niſi miſerias & dolores? Et rurſus quas quæſo delicias in hoc miſero habemus corpore, quas non plurima faſtidia interrumpunt? Quæ corporis voluptas, præſertim ſi ſit eximia, nō in triſtitiam degenerat? quis riſus, ſi ſit immodicus, non melancolicâ & gravi ſanguinis conſtitutione terminatur? Nonne ſollicitudines anxiæ, curæ infeſtæ, angores animi, amicorum defectiones, rerum eventus adverſi, atque hinc enata tœdia & ſuſpiria, paſſim tota eſt hominis mortalis vita? Nemo ſanè unus eſt, qui ſi corporis commoda ſolùm ſpectas, dicere ex

Vita noſtra plena miſeriis eſt, & tamen amatur.

non efficies. *Delectatione ſua vita capitur*, quisquis delicias non percipit alienæ. Hinc tanta nobis amaritudo oboritur, cùm è miſeriis noſtris à morte extrahimur: & quaſi per vim abrepti ſequimur inviti; quòd aliquibus ſaltem, quas vita mortalis fert, voluptatibus innutriti, iis dum catendum eſt ingemiſcimus; nec ſi majora promittuntur, amiſſæ rei ſenſum tollunt: quia futura, imaginationis adminiculo cùm non percipimus, præſentibus, licèt exiguis, ſtupide inhæremus. Diuturno & ignobili cum carne commercio, in carnem degeneraſſe videtur nobilitatis ſuæ immemor animus; eique penitus applicitus imò implexus, non ſine dolore ſummo avellitur à voluptatibus quæ carnem ſapiunt, & ſanguini abblandiuntur; neque patriæ ſuæ, cœli inquam delicias penſi habet, exilii ſui miſeriis innutritus.

Ex ignorantia futurarũ voluptatum, ſit ut quædam in morte ſint amara. Ea enumerantur.

Naturæ itaque commoda, quamvis agreſtia & animi noſtri nobilitate prorſus indigna ſi ſpectes, eaque per phantaſiam exaggerata ſi revolvas; fateor eſſe quædam in morte aſpera, & inamæna. Etenim ſatis durum dices, animæ cum corpore commerciũ quod jam per quinquaginta aut plures annos tenuit, abrumpi tandem: è domo quam tanto tempore incoluit quantumvis incommodè, conſueto tamen domicilio demigrandum quantociùs; diſcedendum ab amico corpore, cujus familiaritate uſura non ſit, niſi naturâ totâ fatiſcente, & in meliorem ordinem, per carnis reſurrectionem efformatâ. Quòd ſi autem in primâ juventute mors intercedit vitæ: quàm id durum eſt, in ipſo corporis flore demeti, neque vitæ fructum, niſi exiguũ, percepiſſe? Durum eſt, amicos, placidam uxorem, teneroſque liberos amittere, imò iis abſtrahi per vim: fortunis privari, quæ magno ſtudio congeſſeras: dignitatibus exui, quas virtute partas in familiam importaras: ulteriores interim ſpes præciſas. Durum eſt, caligine obducendos illico eſſe oculos, quibus ultimò charorum circumfuſam turbã conſpicies, ultimum vale-dicendum omnibus; corpus interim putredine diſſolvendum quantociùs; eique extremum iſtud & verò miſerandum ab amiciſſimis præſtandum eſſe obſequium, ut ſepulchro inferatur; atque inibi, eſca ſit vermibus, & cum exeſis olim defunctorum oſſibus, promiſcuum habeat domicilium. Hæc, inquam, omnia ſic expenſa, fateor ea eſſe, quæ naturæ metum incutiant: & ut iſta metuere, *vitium infirmitatis noſtræ* ſit, ut vult Ambroſius; tamen naturæ inſitus eſt hic timor, & fortaſſis

naturæ pars: iſtud certum eſt, naturæ corruptæ non minimum eſſe ſupplicium. Aſſero tamen ejuſmodi non eſſe, quòd non facilè poſſit ſuperari, ſi alia moriturum non afficit metuendi materiâ.

§. III.

Angores in morte maxime terribiles, à mala Conſcientia proveniunt; exponitur quomodo inferantur. His autem medetur bona Conſcientia; & clientem ſuum conſolatur bonorum operum memoria, & fiducia vitæ æternæ acquirendæ.

Omnibus naturæ malis in morte percipiendis, medicina eſt bona conſcientia.

ISTud certè non ſatis percipio, eccur adeò agamus ſtolidè, ut 10.
naturæ tormentum mortisque dolores, perverſitate prorſus intolerabili augeamus; mortisque ſecuri admodùm dum vita eſt ſuper, medicinam futuro malo non expediamus, quâ non tantùm angores mortis detur delinire, & imminuere, ſed ſæpè etiam prorſus evadere? Quid, quòd & ejuſmodi medicamen ſit parabile, quô delibuta mors, quidquid amaroris ſecum trahebat, deponat actùtum, & in dulciſſimos amores morienti convertatur? Aures hic arrigis. Et ecquæ hæc medicina, inquis, aut quô miſcenda eſt artificio? Non alio quàm Conſcientiæ rectè compoſitæ. Hæc ſola angores omnes poteſt elidere; hæc unicum doloris, in mortis articulo ingruentis, eſt lenimentum; hæc cordi oppreſſo præſentiſſimum pharmacum, & quidem unicum. Hôc armatus, mortis tela & excipit impavidus, & verò etiam deridet animus. Nam ut ex D. Ambroſio ante dicebamus: *Nihil habemus quod ex morte metuamus, ſi nihil quod metuendum ſit, vita noſtra commiſit.*

Mali conſcientia maximè torquet reum in mortis articulo.

Ex adverſo etiam, non invitus fateor, nihil eſſe mortis articulo, 11.
homini terribilius, cui à Conſcientiâ non eſt benè. Si enim umquam itas exacuit, ſi umquam animũ torquet, & tortoris adinſtar carnificinam exercet intolerabilem, hoc certè eo temporis facit momento: tum vires omnes exerit, & ætatis elapſæ, quâ ſceleratum animum non exercuit, damnum cum fœnore reparat: dolores ingeminat, ſtimulos multiplicat, & identidem novos prætcritis ſuperaddit, miſeriſque languentem animum & carnem dum [illegible] convel-

convellitur, exercet modis. Tum ſanè, ſi umquam, verum eſſe comperitur, quod in hanc rem præclarè docet Philo. cùm nefaſta illa & infelix hora appetierit, quæ infelicitati æternæ datura eſt initium. *Impio homini*, inquit, *neceſſe eſt aut adeſſe, aut imminere aliquid mali. Itaque futuri expectatio timorem gignit; præſentis uſus, mæſtitiam.* Videte obſecro, an non utrumque peccatori cum Conſcientiâ magis quàm cum morte colluctanti, in lecto, id eſt, in arenâ fatali competat. Atque hinc terrores infauſtæ vitæ, quos, dum finienda eſt, animo ingerit, paucis accipite.

Philo l. quod deterius potiori inſidiatur.

12. Præſentem enim miſeri peccatoris ſtatum ſi attendis, quid quæſo is afferre poteſt, præter ingentem, & verò etiam intolerandam animo mæſtitiam, & dolorem? Paucula adhuc ſuperſunt horæ: interim toto corpore nervi diſtrahuntur; tremunt membra; colliduntur viſcera; palpitat cor; dolores ingeminantur undique; pœnæ exacuunt aculeos, eoſque ingerunt, quaſi vindictam ſumpturæ de perceptis voluptatibus, quæ corpus per ſummam adulationem demulſerunt, totiusque cum Deo inſtituti belli fuère & cauſſa & initium. Interim ſuſque deque agitatur animus; & quaſi tempeſtatibus adactus, in omnem partem abripitur, teſte Iſaiâ: *Impii autem quaſi mare fervens quod quieſcere non poteſt; & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum. Non eſt pax impiis, dicit Dominus.* Quocumque enim ſe converterit nihil invenit, niſi doloris novi alimentum. Si enim ad divitias, etiam juſtè partas, adjicit animum: eheu deſerendæ jam ſunt tandem. Si voluptates nunc præteritas, ex effæto viribusque deſtituto corpore contemplatur; ah! quàm ſeſe nunc alias oſtendunt, quàm dum libidini faces ſubderent! quàm alios nunc vultus præferũt deliciæ, quàm dum deceptæ menti fucum facerent! Si ad amicos advertit oculos, eoſque advocat in auxilium, à pleriſque ſentiet ſè deſtitutum; utpotè qui non tam hominem, quam hominis fortunam ſequebantur: à præſentibus autem, lecto fortè circumfuſis, nihil quidquam eſt quod expectet præſidii. Uxoris adſtantis conſpectus nunc eſt faſtidio; filiorum verò, tormentum eſt; ut quos ſe videat, non tam opum, quàm ſcelerum ſcandalorumque à ſe datorum, hæredes inſtituere. Quò itaque ſe vertet miſer, ut ſolatii quidquam inveniat? Cœlum ſi aſpicit, ah quam ingens hic occurrit ſuſpirandi materia, cùm iſtud recordatur, expectatione quantâ exciderit! Ad Deum ſi accurrit, Judicem intuetur, & quidem

Primò per præſentem mæſtitiam

Iſaiæ 57. v. 20. 21.

deſcribuntur ejus cauſſa & ſtatus peccatoris morituri.

trarium tibi , & factus ſum mihimet ipſi gravis ? Iſtud etiam rogare non erubeſcis ? Factus es enimvero tibimetipſi gravis, *quia peccatum tuum aggravatum eſt nimis* : tibimetipſi gravis es ; quia rationibus tuis onus debitorum adjeciſti, quæ tibi expungere jam non eſt facile & in promptu. Fruſtra igitur rurſus interrogas iratum Deum , *Cur non tollis peccatum meum , & quare non aufers iniquitatem meam ?* profectò *peccatum tuum contra te eſt ſemper*, ut impudentiam tuam tuis ipſe oculis conſpicias ; ut te ſcelerum Conſcientia excruciet, ut tui ipſius te pudeat; denique ut ex teipſo tibi fiat carnificina, tuumque tibi ſis tormentum. Hæc perpende quiſquis es ; illudque nunc expende quantus futurus ſit, in mortis articulo , à Conſcientiâ malæ menti intortus dolor. Atque hoc primum eſt , quod Philone teſte , impio neceſſe eſt malum adeſſe , & quæ exinde gignitur , præſentis vitæ mæſtitia.

Gen. 18. v. 20. — Job. 7. v. 21. — Pſal. 50. v. 5.

14. Verùm eheu, cùm præſentis vitæ angoribus, expectatio futuri adjicitur, Deus bone ! quantis cruciatibus angi cor, atque animum conſtringi neceſſe eſt, quem vel minimus Chriſtianæ Fidei ſenſus tangit, aut aliqua ſalutis æternæ cura habet ſollicitûm ! Ad quem confugiet , cùm ei non tacitè , ſed clarâ voce Conſcientia exprobrabit ; omnia quæ hactenus latuêre ſcelera, pro Dei tribunali, audiente orbe univerſo propalaturam ſe, neque quidquam omiſſuram quod pudorem exacuat ? Actoris quinimo rigidiſſimi acturam ſeſe partes, atque omnes qui Judici Chriſto aſſeſſuri ſunt Sanctos , quin & ipſam miſericordiæ Matrem concitaturam ſe , ut juſtam condemnationis tuæ ſententiam aut ferant, aut latam calculo ſuo comprobent univerſi. Heu ! quàm triſte erit meminiſſe, corporis vix occludendos, quin mentis aperiendi ſint oculi , qui in irati Judicis incurrant vultus ! Quàm horrendum eſt, æternitatis viam ſubire , Conſcientiâ comite, iraſque gerente implacabiles ! An maior in hâc mortali vitâ infernus excogitari poteſt , quàm videre infernum jam nunc ſe circumferre ? Duriorne datur cruciatus, quàm corpus deſerere, fide datâ, non aliâ lege reddendum animæ , quàm ut æternas pœnas unà luant , rixaſque inter ſe conſerant immortales? Quis hæc aſtruit, inquis, quis hæc affirmat ? Tuamet Conſcientia tibi id exprobrat , ô peccator, nec metus ex vano facit. Et quod eſt acerbiſſimum genus opprobrij , nequidquam ei os obſtruitur,

Secundò torquet mala Cōſcientia per expectationem & metū futurorum.

ſtruitur, aut oblinitur. Quidquid obtrectanti oppoſueris, antiquum obtinet, eademque recantat identidem. Nec ſi fidem ei denegas, aures tamen tam truculentis Conſcientiæ tuæ vocibus potes ſubtrahere. Miſeram enimvero conditionem! infelicem morientis non jam ſtatum, ſed ruinam! O nimiùm miſerande, ſed non tibi! quis tui miſerebitur, qui tuis ipſe miſeriis non ingemiſcis, niſi ut majus tibi ſis tormentum? Et hæc quidem Conſcientiæ iratæ, ſibique infeſtæ, tormina ſunt, & juſti angores.

Conſcientia bona, moriente contra naturæ angores armat gaudio, & ſpe.

Verùm hæc vos non ſpectant, Conſcientiæ cultores eximii: 15. alia vobis arma ſuppeditabit illa, quibus inſtructi, quoſcumque metus facilè excutietis. Paulinum iſtud tantùm vobis accino; nempe *ut non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent.* 1. ad Theſſ. 4. v. 12. Quid enim tantopere mirandum eſt, dolore penitus confici & emarceſſere eos, quos præſentis vitæ delectatio prorſus deſtituit, & ſpes futuræ? Hæc verò quem obarmat, ſecurus agonem adeat, & lætus inſtantem mortem operiatur, quæ ſpei eximiæ fructus afferet. Quod ſi fortè exquiris, ubi tandem perquirenda ſit hæc ſpes; ſanè non multis opus eſt ut reſpondeam. Eam penes ſe invênit Job, in ſuis miſeriis felix ſcipſo. *Repoſita eſt*, inquit, *hæc ſpes mea in ſinu meo*, Job. 19. v. 27. id eſt in Conſcientiæ teſtimonio, quod in ſinu circumgeſtito, tanquam indubitatum & legitimum hæreditatis adeundæ codicillum: neque verò aliud quidquam continet, niſi quòd declaret, mihi rebuſque meis eſſe cum Deo benè. Hoc ſpei, hoc fiduciæ, hoc delectationis omnis, bonæ menti eſt fundamentum. Et ſi umquam; hoc certè ſalutis & temporis momento, verum eſſe comperitur, quod Philo præclarè aſtruit, *Qui virtutem ſectatur, delicijs huic convenientibus fruitur. Aut enim acquirit bonum;* Philo ſupra. *aut acquiret poſtea. Et habere quidem, affert gaudium, rem pretioſiſſimam: expectatio vero habendi, ſpem, quæ eſt alimentum virtutem amantium.* En ut utrumque, & gaudium inquam, & ſpem, morituro conferat Conſcientia.

Gaudium morientis ex placato Deo exoritur.

An non enim & ſolidiſſimæ, & verò etiam liquidiſſimæ delectationis eſt materia, retroſpicere exactos jam tot annos, Divino 16. tamen obſequio ritè impenſos? in ſtatu Gratiæ vixiſſe ſe; cujus tanta eſt præſtantia, ut minima etiam bona opera, novum ad futuram gloriam jus adjecerint, cujus jam adeunda ſit pacifica poſſeſſio? Peccata quæ aut incuriâ, aut etiam perverſitate animi commiſſa ſunt, penitus aut Contritione, aut exomologeſi deleta

leta eſſe; offenſo Deo factum pro culpâ ſatis: pœnas autem peccatis debitas aut per Indulgentiam remiſſas; aut iis per corporis afflictationes, olim perpeſſas, aut certè per morbum cui nunc immoritur, patienter à ſe toleratum, planè ſatisdari: nihil ergo admodum reſtare, quod dilectiſſimi ſponſi chariſſimos amplexus, Divinoſque vultus brevi contemplandos impediat. An non hæc ſunt, quæ animum ſincerâ voluptate demulceant?

17. Quàm verò jucundum erit, actiones totâ à ſe anteactâ vitâ, bene & religioſè præſtitas enumerare? & in computũ poſſe deducere, Sacra omnia & conciones quibus interfuit, exomologeſes ritè inſtitutas, Synaxes piè aditas, jejunia exactè obſervata, peccandi occaſiones ſtudio evitatas, carnis impetigines fortiter ſuperatas, infinitas denique Religionis, Obedientiæ, Chriſtianæ ſubmiſſionis, & tandem Fidei, Spei, Charitatiſque actiones ſtudioſè exercitas. Quis inquam tanto theſauro dives eſt, ſine ſummâ animi ſincerâque voluptate? Theſaurum hunc tibi aſſerit Conſcientia. *Et habere quidem*, Philone teſte, *gaudium affert, rem pretioſiſſimam*. Quid autem jam dicam, ſi & Chriſtianæ miſericordiæ adjiciantur opera? ſi inquam mentem ſubeant egeni, quorum à te fami eſt conſultum; pauperes, quorum nuditati proſpexiſti; afflicti, quos conſilio erexiſti; imo & defunctorum animæ, quas ex Purgatorii ereptas ignibus, tibi devinxiſti, & in hoc mortis articulo gratiſſimos habes patronos? Denique, ut rem abſolvam, quàm gratum erit meminiſſe laborum quos perpeſſus es, tempeſtatum quas ſubiiſti; dolorum, injuriarum, obtrectationum, fortunæ adverſæ, eorum denique quæ egregiam præbuêre patiendi materiam? atque hæc quidem præteriiſſe jam dudum, aut jam jam finienda; manere tamen Chriſtianæ patientiæ merita; & brevi, effuſas lachrymas, immortali gaudio permutandas. *Item ex bonorum operũ memoriâ.*

18. Neque rurſus mihi objeceris, actiones illas à te exhibitas, multis etiam fuiſſe vitiis interpolatas, neque debitam perfectionem attigisse. Vt enim nonnulli fragilitatis humanæ nævi adhæſerint, ſanè pœnitentiæ vi, aut Contritionis, Amoriſque Divini efficaciâ, quaſi igne perpurgatum eſt aurum; deterſa eſt ſcoria: actionibus inquam detractum eſt quidquid inerat vitii, & ſic tandem ſola ſuperſunt operum merita, quibus cœlum ipſum eſt venale. Hi ſunt theſauri, quos Conſcientia ſecum fert, atque ſpectan- *bonorum operum*

theſauro ſecuritatē adſtruit mors.

dos exhibet ex hâc vita diſceſſuro, itineris inſtituendi profectò grande viaticum. Horum autem poſſeſſionem, manifeſtum eſt *afferre gaudium*, *rem pretioſiſſimam*. Et quidem, quod in hac re longè eſt pulcherrimum, theſaurus hic jam ferè in tuto eſt: jam prope dilectæ patriæ lares adſtas; una tantùm aut altera reſtat hora; præcipua penè exhauſta ſunt viæ diſcrimina, & tota propediem ſalva eſt res. Quis mihi nunc negarit, mortis jam jam imminentis præſentiam, motus excitaturam jucundiſſimos theſaurum tam eximium deferenti: per quam divitiarum tam ingentium ſecuritatem ſibi præſtari, poſſeſſionemque videt aſſeri, nullo umquam tempore interrumpendam?

Spes futuræ gloriæ vincit angores naturales mortis.

19. Ne quæſo, ne requirite, quanta futura ſint morientis gaudia, quæ ei ſuggeret futuræ gloriæ expectatio; quæ futura ſint ſuſpiria, ad fontem ſuum & originem ſuſpirantis, & quis ſenſus ad æternas delectationes ſummâ cum fiduciâ commigrantis animæ: nimis enim divina hæc ſunt, quàm ut ab homine poſſint exprimi, aut percipi ab inexperto. Iſtud ſcio, ſpem tantam, & tam egregiè obfirmatam, *alimentum eſſe animarum virtutem amantium*, quô mens refecta, vires concipit itineri conficiendo non pares tantùm, ſed & majores; eriguntur animi, & facilè moleſtias omnes ſuperat, quas terrena corporis habitatio, deliciarumque prorſus ruſticarum memoria, & naturæ, mortali vitæ tenaciter inſiſtentis affectio, per exilia & vana mortis terriculamenta, rem inexpertis ſolet obvolvere.

§. IV.

Optimam eſſe in mortis articulo memoriam bonorum operum, ad excitandam lætitiam. Sanctos viros non fuiſſe tunc triſtes aut melancholicos. D. Hilarionis metus expenditur, & oſtenditur ſine fundamento adſtrui.

Objicitur D. Hilarionis in morte metuentis exemplū.

20. MAgna ſunt hæc inquies Conſcientiæ encomia: præſentiſſimum eſt, quod ab eâ morienti datur, præſidium. Aſt iſtud nunc exquiritur, an etiam conſultum ſit, bene acta in memoriam reducere,

Digitized by Google

reducere, iiſque mentem paſcere, & ſibi veluti de præclarè geſtis gratulari. Quod ſanè, ſaltem mortis articulo non videtur adeo competere, niſi ſi ſit volupe triumphum canere ante victoriam. An enim eo momento temporis, à quo dependet æternitas fauſta aut infauſta, ſatiùs non eſt ſcelerum recordari ut defleantur, quàm rectè geſtorum memoriâ delectari? Sanè non hæc Sanctiſſimorum virorum ſunt exempla: horruerunt illi fatalem agonem, quantumcumque ſibi de præteritâ vitâ benè actâ, eſſent conſcij. Enimvero quid tritum magis, quàm D. Hilarionis cum morte colluctantis metus? Cœleſtem in eremo vitam inſtituerat ſenex optimus; eamque ad ſeptuaginta annos innocentiſſimè protraxerat; & tamen quàm ſeriò timuit! quantùm exhorruit ex hâc vitâ d ſcedere, qui teſte D. Hieronymo id ſibi dicebat identidem, *Septuaginta prope annis ſervisti Christo, & mortem times?* timuit ille vir ſanctiſſimus, & bonâ rectè actorum fretus Conſcientiâ. Hæc verò ſi metum ab Hilarione non potuit propulſare, quid quæſo nobis à noſtrâ ſperandum eſt ſubſidij, quæ viri tam eximii merita nullo modo poteſt adæquare, neque bonorum operum multitudine, neque præſtantiâ?

D. Hier. in vitâ D. Hilarion.

21. Ad hæc ut reſpondeam, non erit abs re meminiſſe, duplicis generis eſſe angores. Primò quidem, qui à naturâ fatiſcente proveniunt, quoſque §. 2. deſcripſimus. Deinde verò, qui ab ipſamet Conſcientiâ ſalutis ſuæ diffiſâ, & futuri anxiè ſollicitâ ingeruntur, quoſque § 3. utcumque expreſſimus. Ad primos quod attinet, libenter fateor, homines etiam probiſſimos, naturæ ſe diſſolventis horrore perculſos, ſubinde non parvos dolores ſuſtinuiſſe: & verò etiam, ferendæ brevi ſententiæ metum ingerente Dæmone, exiguo nonnumquam tempore, expectatione futuri fuiſſe perſtrictos. Et quidem permittit id miſericors Deus, ut timoris, qui non mentem tantùm ſed & corpus malè afficit, aculeis patienter toleratis, pauculæ quædam peccatorum reliquiæ & debita perſolvantur, quæ purgatorii ignibus fuerant expianda. Magni Gregorii hæc eſt ſententia imprimis attendenda. *Solutioni ergo carnis appropinquans*, inquit, *nonnumquam terrore vindictæ, etiam justi anima turbatur:* non tamen irati Numinis hæc ſunt indicia. Permittit enim hos metus Deus, *quia iuſtorum animæ à levibus quibuſcumque contagijs, ipſo ſæpè mortis pavore purgantur.* Pœnam enim pavor cùm afferat, ſine dubio ſatisfactionis locum ſubit. Et ſummi

Natura horrorem in morte nonnunquam ſentiunt homines probi.

Permittit eũ Deus, ut plenius propeccatis ſatisfaciant.

D. Greg. l. 24 mor. c. 18.

Digitized by Google

mi interim eſt meriti actus ille verè heroicus, quô naturæ, ingemiſcentis ruinæ ſuæ tormina, fortiter ſuſtinentur; neque interim quidquam inter angores illos à ſanctiſſimâ Dei voluntate diſceditur, aut ei contradicitur.

Conſcientia verò angoribus raro probi in hora mortis agitantur, & non diuturnè.

Hæc, inquam, in hominibus innocentiſſimis contingunt aliquando. Verùm quòd aut diuturni ſint angores ejuſmodi, aut diffidentiâ ſalutis intermixti, id quidem nemo mihi facilè perſuaſerit: nimis enim fida eſt, quæ clienti ex hâc vitâ diſceſſuro ſemper adſtat Conſcientia, quàm ut metus vanos non diſcutiat, aut eos diu moleſtiam innocenti faceſſere patiatur. Atque hic rurſus eſt D. Gregorii ſenſus. Cùm enim juſti animam *nonnumquam* perturbari fateretur, & quidem, *ut à levibus contagijs ipſo mortis pavore purgetur*, mox addit, pavorem illum deſinere illico, eoque diſcuſſo, *æterna retributionis gaudia, jam ab ipsâ carnis ſolutione percipiunt*. Itaque ex mente D. Gregorij, juſti anima nonnumquam perturbatur in mortis articulo, & quidem non diu, nec ſine gaudij viciſſitudine. Si verò, non quid *nonnumquam*, ſed quid paſſim & plerumque juſtis accidat, ex D. Gregorio exquirimus, ita reſpondet. *Plerumque verò, contemplatione quâdam retributionis internæ, etiam priuſquam carne exſpolientur, hilareſcunt: & dum vetuſtatis debitum ſolvunt, novi jam muneris lætitiâ perfruuntur.* Quid ad rem noſtram accomodatius, & è re noſtra dici quid potuit opportunius? Amicæ Conſcientiæ hæc ſunt ſolatia, beneque ſibi conſciæ mentis gaudia. Tantùm autem abeſt, ut à Conſcientiæ aculeis juſto quidquam in mortis articulo timendum ſit; ut à pluribus animadverſum ſit, eos etiam qui graviſſimis ſcrupulorum concertationibus implicati, vitam duxêre imprimis tædioſam, & ſalutis acquirendæ prorſus incertam; in ultimo tamen vitæ agone, agitationum tenebris, ſcrupulorumque diſcuſſis nebulis, Conſcientiæ ſuæ vultum agnoviſſe, quem antea ſcrupuli obduxerant, aut potiùs ſub Conſcientiæ larvâ fuerãt ementiti: veræq; Conſcientiæ teſtimonio fidem dediſſe tandem, atque ei denique cum ſummâ tranquillitate animi, & ſalutis acquirendæ fiduciâ fuiſſe immortuos. 22.

D. Greg. ſupra.

Plerumq; autem ſpe pleni diſcedunt è vitâ.

Ibid.

etiam qui tota vita fuerunt ſcrupuloſi.

Iuſti moriuntur pleni gaudio.

Rurſus itaque aſſero, inaudiſſe ſæpius, imò & ſummâ animi voluptate nonnumquam me vidiſſe, homines probos, ingenti delibutos gaudio dum mors appeteret; ſic ut, lætitiam diſſimulare cùm non poſſent aut ſupprimere, in externa etiam, animi geſtientis ſigna prorumperent. Et alios quidẽ cùm mortis nuntius afferretur, 23.

retur, hymnum *Te Deum Laudamus* decantaſſe; alios feſtivum iſtud *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, gratiis agendis protuliſſe; alios etiam in cantus amœnos languentem vocem, non tamen languidè extuliſſe: alios cum loqui non daretur commodè, oculis in cœlum ſublatis, manibuſque exertis, ſubſilientis animi gaudia motu penè ludicro declaraſſe, non tantùm legi ſæpius, ſed & oculis meis ipſemet conſpexi. At verò quemquam eorum, mentis adhuc compotem, & tamen triſtem, anxium, cauſſæ ſuæ diffidentem, terroribus implexum, & de Miſericordiâ Divinâ minùs placidè ſentientem obiiſſe, numquam credidero. Ego certè nullũ ſcio: neque enim fieri poteſt, ut Conſcientiæ ſecuritatem præſtanti, non credatis qui novit eam mentiri non poſſe: & ſi credat, fieri haud quaquam poteſt, ut rationis exſors ſi non ſit, Conſcientiæ non acquieſcat.

numquã verò cum diffidẽtia quæ veros angores animo faciat.

24. Eccur ergo, inquies, tantopere ad mortis conſpectum exhorruit Hilarion? Reſpondere quidem poſſem, naturæ jam ferè oppreſſæ & extinctæ coarctationem fuiſſe quâ conflictabatur Sanctus Eremicola (ſi tamen conflictatus fuit) non verò Conſcientiæ ſibi timentis angorem: & ſic Hilarionis exemplo, toties, & libris, & pro concionibus, temerè ſatis & non ex fide hiſtoricâ decantatis, crederem me ſatisfeciſſe. Verùm aliâ nunc reſpondendum eſt ratione. Divi enim Hieronymi narrationem adij, & nihil in eâ quidquam reperi, quod vel ſpecie tenus, non tantùm Conſcientiæ ſibi diffidentis tormina, ſed vel naturalem mortis horrorem redoleret: quin & naturam, & mortem, ſic quaſi per jocum ludibundè deriſiſſe comperio. Etenim teſte Hieronymo, Heſychio diſcipulo ſuo tunc abſenti, cùm nullum haberet hæredem, litteras amænitate plenas ſuâ manu exaravit, eumque magnificè fortunarum omnium hæredem ex aſſe conſtituit: & ne quid bonorum per ignorantiam fortaſſe periret Heſychio, commentarium opum à ſe poſſeſsarum, eiq; teſtamento transſcriptarum adjicit, *divitias ſuas ei relinquens*, inquit Hieronymus, *Evangelium ſcilicet, & tunicam ſacceam, cucullam & palliolum.* An autem tale teſtamentum amænè condere, eſt mortem expaveſcere, an verò ei per jocum illudere? Deinde ſalutationis ultimæ causâ ad ſe accurrentibus, clarè enuntiabat abire ſe ad Dominum, & à *vinculis corporis diſſolvendum.* An rurſus hæc timentis mortem eſt oratio? Tum verò, à circumſtantibus enixè petebat, ut ne temporis momento unico

D. Hilarion mortem non timuit, neq; idem metu naturali.

unico poſt mortem paterentur corpus aëri exponi ; ſed illico , prout eum vita deſtitueret, veſtibus, uti erat indutum, in hortulo, terræ à ſe tot annis excultæ, ſedulò mandarent. Hæc ſcilicet mortem expaveſcentis eſt cura.

Exponũtur verba D. Hilarionis, & oſtenduntur fiducia eſſe pleniſſima.

Denique fateor quidem Hilarionem morti proximum , hæc verba protuliſſe : *Egredere anima mea quid dubitas ? ſeptuaginta prope annis ſerviſti Chriſto & mortem times ?* at quis verborum ſenſus ſit, ex D. Hieronymi narratione audiamus. Ita refert. *Iamque modicus calor tepebat in corpore, nec, præter ſenſum quidquam vivi hominis ſupererat : & tamen apertis oculis loquebatur ; Egredere, quid times ? egredere anima mea , quid dubitas ? ſeptuaginta propè annis ſerviſti Chriſto , & mortem times ?* Amabo te amice Lector, an hæc timentis verba ſunt , an mortem ſummo deſiderio exoptantis ? an egredi timet è corpore , qui egredientem animam urget, & hortatur, ut feſtinet ? Septuaginta , inquit, annis in hoc ergaſtulo deſudaſti ; & adhuc hæres cunctabunda dum libertati aſſereris ? eia anima, egredere tandem ex effœto corpore, & pudeat te tantæ moræ : momentum unicum , nimia eſt cunctatio, & ſeni emarcido prorſus pudenda. 25.

Expoſitio ſecunda.

Quòd ſi verò obſequium Chriſto ſeptuaginta annis præſtitum, & ab Hilarione commemoratum attendimus , tum ſanè præclariorem ſenſum magisque lætum præferunt. *Septuaginta* , inquit, *prope annis ſerviſti Chriſto, & mortem times ?* quaſi dicat : Eia egredere anima ; non eſt quòd mortem timeas. Non , inquam, te pudeat , dilectiſſimi Sponſi ſubire vultus. Septuaginta propè annis, omni ſtudio te exornaſti ; Gratiæ & ſpeciei , quam in Sacro Baptiſmi fonte acceperas , adjeciſti quidquid gratiarum per virtutis opera potuiſti conquirere : compta es ſatis ; & ſi quidquam ornamentorum deeſt votis tuis, dilectiſſimo tamen ſponſo perplaces , nec quidquam adjectum cupit : *Septuaginta prope annis ſerviſti Chriſto*, id eſt, Chriſto te exornaſti, itaque abeamus anima, comptum eſt ſatis. Hæc Hilarionis morientis eſt oratio ; quam non video , quo pacto quis tetricus in alienum ſenſum poſſit detorquere. Sanè prout egregiè Marianus Victorinus Epiſcopus Amerinus, inſignis D. Hieronymi Scholiaſtes aſſerit , *confidentis in Chriſto, cui ſerviverat, ex rectâ animi Conſcientiâ ſanctiſque prolata operibus hæc verba ſunt , non de ſeipſo vanè gloriantis.* Addo ego , & multò minùs mortem anxiè perhorreſcentis , ſed ei inſultantis potiùs. 26.

Marianus Victorinus in Scholiis ad ea verba Hilarionis.

§. III.

§. V.

Accommodiſſimam tempori praxim bene moriendi eſſe, in articulo mortis bonorum operum recordari, & ad lætitiam mentem componere.

27. ATque ex his ad alia quæ objiciebantur, complananda, gradum facio. Non videbatur enim ita ex re morientis eſſe, lætam bonorum operum memoriam advocare, & geſtientem animum morti objicere; quin potiùs deceant, eo in conflictu animos dejicere, & in pœnitudinem commiſſorum criminum ſeriò componere: ad hoc ſaltem, viros ſanctiſſimos omni ſtudio eſſe eniſos: Neſcio ſanè cur Sanctorum virorum mihi provolvantur in hanc rem exempla, cùm nemo unus contra me afferatur & ego Sanctiſſimi Hilarionis pro me factum teneam. An neſcivit is quæ demum morientis deberet eſſe legitima conſtitutio, qui ſeptuaginta annis tam religiosè vivendo, ſeptuaginta etiam annis artem bene moriendi didicit? Atqui ſenex ſanctiſſimus, vitæ à ſe bene actæ recordatur; annos divino obſequio impenſos exactè enumerat, & quidem jam jam moriturus. Fiduciam & *ſpem alimentum animarum virtutem amantium*, operum commemoratione in ſe vir Sanctus excitat: cur igitur bonorum operum memoria, quaſi ſi morti minùs conveniat, ſuggillatur? Certè cùm à mortis ſibi ab Iſaiâ denuntiatæ articulo, non multùm abeſſet pius rex Ezechiâs, uti ſacræ teſtantur litteræ, *oravit ad Dominum, & dixit, Obſecro Domine, memento quaſo quomodo ambulaverim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.* Et ut anteactæ vitæ opera in computum deducat Ezechias. Neque adeo narratio hæc Deo diſplicuit, ut audire meruerit, *Audivi orationem tuam.* Audi nunc D. Hieronymum hanc Ezechiæ fiduciam deprædicantem. *Iturus ad Dominum*, inquit, *narrat opera ſua, quomodo ambulaverit coram Deo in veritate. Felix Conſcientia, que tempore afflictionis, bonorum operum recordatur*, ut ſcilicet operum fiduciâ, & remunerationis expectatione obarmata, è difficultatibus, à naturâ objectis feliciter eluctetur. Quod quidem, ſi ullo umquam tempore eſt conveniens,

D. Hilarion bonorum in morte memoriam excitavit.

Item pius Rex Ezechias.

Iſaiæ. 38. v. 3.

v. 5.

D. Hieron. in hunc loc. Iſaiæ.

niens, ſanè illo eſt neceſſarium, cùm duriſſimum natura inſultum patitur.

28. Tamen inquies, quamvis ſancta ſit lætitia, quam in mortis momento Conſcientia, bonorum operum recordatione morienti impertit; tempori videtur accommodatius, ut peccata præterita, quantumvis etiam Confeſſione condonata, in memoriam reducantur: hâc enim imbuta mens, in plures pœnitentiæ actus prorumpet enixus, & commiſſa piacula plenius expiabit. Bona eſt omnino, quæ objectationi ratio prætenditur. Reſpondeo tamen, nihil admodum evincere. Etenim an aliâ de cauſsâ triſtem illam conſtitutionem animi commendas tu, quàm ut per dolorificos pœnitentiæ actus, peccata magis eluantur? Hæc ipſa cauſſa eſt inquis. Atqui meminiſſe oportuit, non Contritionis tantùm aut Pœnitentiæ formalis actibus, quos fateor doloris eſſe plenos; ſed & Amori, cujus jucunda ſemper eſt affectio, peccata omnia condonari, etiamſi ſingula ſemper non revocentur in memoriam prout Tract. 12. num. *37.* à me eſt explicatum. Quod cùm ita ſit, an quisquam mihi negaverit, alacriorem longè eſſe animum, lætis & ſpe plenis cogitationibus erectum, & proinde ad excitandos amoris actus magis expeditum; quàm dum præteritorum ſcelerum memoria, aut Dei diſtricto judicio, pœnisque inferni objectis, planè contrahitur, imò & dejicitur?

Læta animi affectio eſt expeditior ad excitandos actus Amoris.

29. Rurſus, veram contritionem ex Amore Dei ortum ducere oſtenſum eſt Tractatu. 12. n. 20. & ſequentibus. Amor autem cùm longè faciliùs, & verò etiam impenſiùs inter læta prorumpat; ſanè ſibi aptiſſimè conſulit Conſcientia, cogitationes advocando quæ mentem extendant, eaque nuntiando quæ gaudium afferant; quàm ſi triſtitiæ materiam obvolvendo, animum dejiciat, aut ſaltem ita contrahat, ut niſi moleſtè, in præſtantiſſimos actus poſſit exſurgere. Lætis autem nuntiis delibuta mens, quàm prompta eſt, quàm alacris, ut eximios actus excitet, Deoque gratiſſimos! *Primò* enim grati animi eximias notas dat pro tot acceptis à Deo beneficiis, quorum effecta, ſi umquam aliàs, jam ſanè impenſiùs experitur. Grati autem, primum & fere præcipuum eſt, beneficia lætè excipere & vultu hilari. *Secundò* ſolidiſſimam in ſe fiduciam excitat, totamque ſe Chriſti miſericordiæ libens committit; utpote quæ ſuaviſſimis plena voluptatibus, æternas in mortali corpore incipit delibare: futuratum enim,

Actus à moriente præcipuè exercendi

enim, præſentes deliciæ pignus ſunt. *Tertiò* non poteſt non amore prorſus eximio Sponſum complecti, quæ ab eo tam tenera amoris ſigna percipit: tenera inquam mentis gaudia, quibus in agone conſtitutam, ne forte deficiat, identidem reficit & conſolatur. Atque hæc omnia, à Conſcientiâ, bonæ mentis ſunt ſolatia.

Concluditur nihil conſcientia bonæ confidenti timendū, nec à morte.

30. Hiſce autem ritè perceptis, quæro ego nunc tandem, quid homini quem Conſcientia bona comitatur & defendit, magnopere in mortis articulo pertimeſcendum ſit? An forte mors ipſa, naturæ terror? Nihil ſanè in morte eſt horridum prout §. 1. oſtendimus, quàm quòd malè actam vitam, malè terminet. Atqui præteritorum ſecuritatem præſtat Conſcientia; authenticas innocentiæ litteras ſecum fert, item meritorum omnium commentarios, & theſauros legitimè obſignatos in cœlum defert. Cur itaque mortem timeat, quæ tantas opes ſalvas & incolumes patriæ laribus jam jam afferet, iſthic nullo umquam tempore, aut caſu deperdendas? An Dœmonem fortaſſe exhorreat, quem eo temporis articulo omnem movere lapidem ajunt, ut in ipſo patriæ conſpectu feliciter progredientem retardet, & neſcio quibus ſuggeſtionibus interpellet? Verùm, quid mihi veterator mendaciſſimus facilè impoſuerit aut perſuaſerit, qui Cònſcientiæ meæ nitor teſtimonio? An præterita ſcelera importunus objiciet? Objiciat ſane: & quam obſecro niſi gaudendi materiam dabit, cùm ea mihi per ſummam Dei miſericordiam, Conſcientia teſtetur penitus eſſe condonata? An diffidentiam quantumvis exiguam ingeret; cùm, propoſito totius vitæ curriculo, Conſcientia mihi teſtis ſit, quàm impenſas gratias mihi præſtiterit bonus Deus, toties tamen offenſus à me? Et hunc ego credam, in ipſo rei bene gerendæ poſtremo articulo mihi defuturum, cujus benignam manum toto vitæ tempore mihi ſingulari curâ adfuiſſe Conſcientia clarè demonſtrat? Apage ſis cum putidis tuis clamoribus inſulſe Dœmon. Alias ego voces audio, uti fiduciâ, ita & deliciis pleniſſimas. Hæ mihi morienti præſtantiſſimum ſunt viaticum: has audio, iis inhæreo, his vitam omnem ſecuriſſimè committo. Conſcientiæ meæ, hæ voces ſunt; in his agnoſco Deum.

nec à Dæmone.

Conſcientiæ aliæ voces.

31. Eia inquit anima: ſatis viximus: aſcendamus tandem in optatam patriam, ubi bene nobis æternùm ſit. Tu quidem in mortali

tali corpore conſtituta, partes tuas egiſti benè; obſervaſti me ſedulò, nutusque meos es reverita : nunc ego te defendam, & cauſſam tuam propugnabo. Ad rationes exacti temporis reddendas, à Chriſto Judice evocamur: ne metue, partes hæ meæ ſunt; fidejuſſorem me oppoſui; tu quieſce : fidem dedi, fidem ſolvam. Deponamus interim hoc corpus, ô Anima, & terræ mandetur vile depoſitum. Putreſcat ſanè: exiguæ rei, jactura eſt facilis. Erit aliquando tempus, quô ex cineribus tandem emerget miſera caro, & nobis novo aſtringetur amplexu; voluptatum quibus in anteceſſum fruitura es tu, futura tandem complex, quæ miſeriarum, quas toto vitæ itinere ſuſtinuimus, conſors fuit. Vale itaque hactenus amica caro; valete jam exeſa membra; vale quiſquis adhuc mortalis es. Noſtra res peracta eſt bene; tu tuam cura. Hæc valedicentis corpori ſuo Conſcientiæ, ſunt tenera ſuſpiria; hæc Conſcientiæ ſuæ fidentis animæ feſtiva ſunt gaudia.

Morientis feſtiva ſuſpiria & ſpe plena.

O magne mortis vitæque arbiter, quando hæc erunt! ô quan- 32.
do diſſolvente ſeſe naturæ machinâ, Deum meum aſpiciam, &
in chariſſimos Redemptoris mei complexus advolabo? Etenim
unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini Pſ. 26. v. 4. 5.
omnibus diebus vitæ meæ. Ut videm voluptatem Domini, & viſitem
templum ejus. Tanta certè eſt mihi à Conſcientiæ teſtimonio ob-
orta fiducia, ut *credam viſurum me bona Domini in terra viven-* v. 19.
tium. Crede ô anima; ſed ut Conſcientiæ tutò poſſis in morte fi-
dere, Conſcientiam imprimis, dum in corpore vivis, obſerva. v. 14.
Interim *exſpecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, &*
ſuſtine Dominum. Tándem cum D. Bernardi ſententia omnia à me
dicta confirmante finem facio. *Bona Conſcientia*, inquit, *ſecura* D. Bern.
erit, cùm corpus morietur: ſecura, cùm anima coram Deo præſentabitur: ſecura, cùm utrumque in die judicii, ante tribunal terrifici Iudicis ſtatuetur. Futuræ beatitudinis non eſt utilius remedium, nec certius teſtimonium bona Conſcientia. de interi. ordomo c. 23.

TRAC-

TRACTATUS XX.

DE OBSERVANTIA DEBITA CONSCIENTIÆ.

Concluſio hactenus dictorum eſt; Itaque cuſtodi tu tuam Conſcientiam, ut ipſa cuſtodiat te, veramque animo præſtet lætitiam.

Omni cuſtodiâ ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit. *Prov.* 4. *v.* 23

Exponitur egregia Conſcientiæ cum corde ſymbolizatio, ex qua quadam explicantur Conſcientiarum differentiæ; ac denique quomodo Conſcientia in aliquibus emoriatur & indureſcat. Datur praxis qua cuſtodienda ſit vita Conſcientiæ. Oſtenditur præcipuam eſſe, magnam Conſcientiæ ſibi ſemper præſenti exhibere reverentiam: item quanta debeatur. Denique hac praxi conſervari vitam Conſcientiæ, à qua vita totius animæ & pax dependet.

AD finem aliquando tandem decurrit oratio; atque utinam ad illius gaudii initia ſimus eniſi, quod nobis pleno ſinu conferendum Conſcientia bona, & non ex vano pollicetur. Gaudium enim ſi in hac mortali vita ſedulò perquiritis. iſtud ſanè eſt reliquum, ut Conſcientiæ benè attendatis, ab ipſo enim vita procedit; non tantùm æterna, quæ vita eſt Gloriæ; ac denique vita ſerena, quieta, tumultuum expers, quæ vera vita eſt Naturæ: non enim vivere hominem ego exiſtimo, niſi qui vi-

theſauro ſecuritatē adſtruit mors.

dos exhibet ex hâc vita diſceſſuro, itineris inſtituendi profectò grande viaticum. Horum autem poſſeſſionem, manifeſtum eſt *afferre gaudium*, *rem pretioſiſſimam*. Et quidem, quod in hac re longè eſt pulcherrimum, theſaurus hic jam ferè in tuto eſt: jam prope dilectæ patriæ lares adſtas; una tantùm aut altera reſtat hora; præcipua penè exhauſta ſunt viæ diſcrimina, & tota propediem ſalva eſt res. Quis mihi nunc negarit, mortis jam jam imminentis præſentiam, motus excitaturam jucundiſſimos theſaurum tam eximium deferenti: per quam divitiarum tam ingentium ſecuritatem ſibi præſtari, poſſeſſionemque videt aſſeri, nullo umquam tempore interrumpendam?

Spes futuræ gloriæ lenit angores naturales mortis.

Ne quæſo, ne requirite, quanta futura ſint morientis gaudia, 19.
quæ ei ſuggeret futuræ gloriæ expectatio: quæ futura ſint ſuſpiria, ad fontem ſuum & originem ſuſpirantis, & quis ſenſus ad æternas delectationes ſummâ cum fiduciâ commigrantis animæ: nimis enim divina hæc ſunt, quàm ut ab homine poſſint exprimi, aut percipi ab inexperto. Iſtud ſcio, ſpem tantam, & tam egregiè obfirmatam, *alimentum eſſe animarum virtutem amantium*, quô mens refecta, vires concipit itineri conficiendo non pares tantùm, ſed & majores; eriguntur animi, & facilè moleſtias omnes ſuperat, quas terrena corporis habitatio, deliciarumque prorſus ruſticarum memoria, & naturæ, mortali vitæ tenaciter inſiſtentis affectio, per exilia & vana mortis terriculamenta, rem inexpertis ſolet obvolvere.

§. IV.

Optimam eſſe in mortis articulo memoriam bonorum operum, ad excitandam lætitiam. Sanctos viros non fuiſſe tunc triſtes aut melancholicos. D. Hilarionis metus expenditur, & oſtenditur ſine fundamento adſtrui.

Objicitur D. Hilarionis in morte metuentis exemplū.

MAgna ſunt hæc inquies Conſcientiæ encomia: præſentiſſimum eſt, quod ab eâ morienti datur, præſidium. Aſt iſtud 20.
nunc exquiritur, an etiam conſultum ſit, bene acta in memoriam reducere,

reducere, iiſque mentem paſcere, & ſibi veluti de præclarè geſtis gratulari. Quod ſanè, ſaltem mortis articulo non videtur adeo competere, niſi ſi ſit volupe triumphum canere ante victoriam. An enim eo momento temporis, à quo dependet æternitas fauſta aut infauſta, ſatiùs non eſt ſcelerum recordari ut defleantur, quàm rectè geſtorum memoriâ delectari? Sanè non hæc Sanctiſſimorum virorum ſunt exempla: horruerunt illi fatalem agonem, quantumcumque ſibi de præteritâ vitâ benè actâ, eſſent conſcij. Enimvero quid tritum magis, quàm D. Hilarionis cum morte colluctantis metus? Cœleſtem in eremo vitam inſtituerat ſenex optimus; eamque ad ſeptuaginta annos innocentiſſimè protraxerat: & tamen quàm ſeriò timuit! quantùm exhorruit ex hâc vitâ diſcedere, qui teſte D. Hieronymo id ſibi dicebat identidem, *Septuaginta prope annis ſerviſti Chriſto, & mortem times?* timuit ille vir ſanctiſſimus, & bonâ rectè actorum fretus Conſcientiâ. Hæc verò ſi metum ab Hilarione non potuit propulſare, quid quæſo nobis à noſtrâ ſperandum eſt ſubſidij, quæ viri tam eximii merita nullo modo poteſt adæquare, neque bonorum operum multitudine, neque præſtantiâ?

D. Hier. in vitâ D. Hilarion.

21. Ad hæc ut reſpondeam, non erit abs re meminiſſe, duplicis generis eſſe angores. Primò quidem, qui à naturâ fatiſcente proveniunt, quoſque §. 2. deſcripſimus. Deinde verò, qui ab ipſamet Conſcientiâ ſalutis ſuæ diffiſâ, & futuri anxiè ſollicitâ ingeruntur, quoſque § 3. utcumque expreſſimus. Ad primos quod attinet, libenter fateor, homines etiam probiſſimos, naturæ ſe diſſolventis horrore perculſos, ſubinde non parvos dolores ſuſtinuiſſe: & verò etiam, ferendæ brevi ſententiæ metum ingerente Dæmone, exiguo nonnumquam tempore, expectatione futuri fuiſſe perſtrictos. Et quidem permittit id miſericors Deus, ut timoris, qui non mentem tantùm ſed & corpus malè afficit, aculeis patienter toleratis, pauculæ quædam peccatorum reliquiæ & debita perſolvantur, quæ purgatorii ignibus fuerant expianda. Magni Gregorii hæc eſt ſententia imprimis attendenda. *Solutioni ergo carnis appropinquans*, inquit, *nonnumquam terrore vindictæ, etiam juſti anima turbatur*: non tamen irati Numinis hæc ſunt indicia. Permittit enim hos metus Deus, quia *juſtorum animæ à levibus quibuſcumque contagijs, ipſo ſæpè mortis pavore purgantur*. Pœnam enim pavor cùm afferat, ſine dubio ſatisfactionis locum ſubit. Et ſummi

Natura horrorem in morte nonnumquam ſentiunt homines probi.

Permittit eũ Deus, ut plenius pro peccatis ſatiſfaciant.

D. Greg. l. 24 mor. c. 18.

mi interim eſt meriti actus ille verè heroicus, quò naturæ, ingemiſcentis ruinæ ſuæ tormina, fortiter ſuſtinentur; neque interim quidquam inter angores illos à ſanctiſſimâ Dei voluntate diſceditur, aut ei contradicitur.

Conſcientia verò angoribus raro probi in horâ mortis agitantur, & non diuturnis.

Hæc, inquam, in hominibus innocentiſſimis contingunt aliquando. Verùm quòd aut diuturni ſint angores ejuſmodi, aut diffidentiâ ſalutis intermixti, id quidem nemo mihi facilè perſuaſerit: nimis enim fida eſt, quæ clienti ex hâc vitâ diſceſſuro ſemper adſtat Conſcientia, quàm ut metus vanos non diſcutiat, aut eos diu moleſtiam innocenti faceſſere patiatur. Atque hic rurſus eſt D. Gregorii ſenſus. Cùm enim juſti animam *nonnumquam* perturbari fateretur, & quidem, *ut à levibus contagijs ipſo mortis pavore purgetur*, mox addit, pavorem illum deſinere illico, eoque diſcuſſo, *æternæ retributionis gaudia*, *jam ab ipſâ carnis ſolutione percipiunt*. Itaque ex mente D. Gregorij, juſti anima nonnumquam perturbatur in mortis articulo, & quidem non diu, nec ſine gaudij viciſſitudine. Si verò, non quid *nonnumquam*, ſed quid paſſim & plerumque juſtis accidat, ex D. Gregorio exquirimus, ita reſpondet. *Plerumque verò, contemplatione quâdam retributionis internæ, etiam priuſquam carne exſpolientur, hilareſcunt: & dum vetuſtatis debitum ſolvunt, novi jam muneris lætitiâ perfruuntur.* Quid ad rem noſtram accomodatius, & è re noſtra dici quid potuit opportunius? Amicæ Conſcientiæ hæc ſunt ſolatia, beneque ſibi conſciæ mentis gaudia. Tantùm autem abeſt, ut à Conſcientiæ aculeis juſto quidquam in mortis articulo timendum ſit; ut à pluribus animadverſum ſit, eos etiam qui graviſſimis ſcrupulorum concertationibus implicati, vitam duxêre imprimis tædioſam, & ſalutis acquirendæ prorſus incertam; in ultimo tamen vitæ agone, agitationum tenebris, ſcrupulorumque diſcuſſis nebulis, Conſcientiæ ſuæ vultum agnoviſſe, quem antea ſcrupuli obduxerant, aut potiùs ſub Conſcientiæ larvâ fuerãt ementiti: veræq; Conſcientiæ teſtimonio fidem dediſſe tandem, atque ei denique cum ſummâ tranquillitate animi, & ſalutis acquirendæ fiduciâ fuiſſe immortuos. 22.

D. Greg. ſupra.

Plerunq; autem ſpe plene diſcedunt è vitâ.

Ibid.

etiam qui tota vita fuerunt ſcrupuloſi.

Iuſti moriuntur pleni gaudio.

Rurſus itaque aſſero, inaudiſſe ſæpius, imò & ſummâ animi voluptate nonnumquam me vidiſſe, homines probos, ingenti delibutos gaudio dum mors appeteret; ſic ut, lætitiam diſſimulare cùm non poſſent aut ſupprimere, in externa etiam, animi geſtientis ſigna prorumperent. Et alios quidẽ cùm mortis nuntius afferretur, 23.

retur, hymnum *Te Deum Laudamus* decantaſſe; alios feſtivum iſtud *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, gratiis agendis protuliſſe; alios etiam in cantus amœnos languentem vocem, non tamen languidè extuliſſe: alios cum loqui non daretur commodè, oculis in cœlum ſublatis, manibuſque exertis, ſubſilientis animi gaudia motu penè ludicro declaraſſe, non tantùm legi ſæpius, ſed & oculis meis ipſemet conſpexi. At verò quemquam eorum, mentis adhuc compotem, & tamen triſtem, anxium, cauſſæ ſuæ diffidentem, terroribus implexum, & de Miſericordiâ Divinâ minùs placidè ſentientem obiiſſe, numquam credidero. Ego certè nullũ ſcio: neque enim fieri poteſt, ut Conſcientiæ ſecuritatem præſtanti, non credatis qui novit eam mentiri non poſſe: & ſi credat, fieri haud quaquam poteſt, ut rationis exſors ſi non ſit, Conſcientiæ non acquieſcat. *numquã verò cum diffidẽtia qua veros angores animo faciat.*

24. Eccur ergo, inquies, tantopere ad mortis conſpectum exhorruit Hilarion? Reſpondere quidem poſſem, naturæ jam ferè oppreſſæ & extinctæ coarctationem fuiſſe quâ conflictabatur Sanctus Eremicola (ſi tamen conflictatus fuit) non verò Conſcientiæ ſibi timentis angorem: & ſic Hilarionis exemplo, toties, & libris, & pro concionibus, temerè ſatis & non ex fide hiſtoricâ decantatis, crederem me ſatisfeciſſe. Verùm aliâ nunc reſpondendum eſt ratione. Divi enim Hieronymi narrationem adij, & nihil in eâ quidquam reperi, quod vel ſpecie tenus, non tantùm Conſcientiæ ſibi diffidentis tormina, ſed vel naturalem mortis horrorem redoleret: quin & naturam, & mortem, ſic quaſi per jocum ludibundè deriſiſſe comperio. Etenim teſte Hieronymo, Heſychio diſcipulo ſuo tunc abſenti, cùm nullum haberet hæredem, litteras amænitate plenas ſuâ manu exaravit, eumque magnificè fortunarum omnium hæredem ex aſſe conſtituit: & ne quid bonorum per ignorantiam fortaſſe periret Heſychio, commentarium opum à ſe poſſeſſarum, eiq; teſtamento transſcriptarum adjicit, *divitias ſuas ei relinquens*, inquit Hieronymus, *Evangelium ſcilicet, & tunicam ſacceam, cucullam & palliolum.* An autem tale teſtamentum amænè condere, eſt mortem expaveſcere, an verò ei per jocum illudere? Deinde ſalutationis ultimæ causâ ad ſe accurrentibus, clarè enuntiabat abire ſe ad Dominum, & à *vinculis corporis diſſolvendum.* An rurſus hæc timentis mortem eſt oratio? Tum verò, à circumſtantibus enixè petebat, ut ne temporis momento *D. Hilarion mortem non timuit, neq; eidem metu naturali.*

unico

unico poſt mortem paterentur corpus aëri exponi ; ſed illico , prout eum vita deſtitueret, veſtibus, uti erat indutum, in hortulo, terræ à ſe tot annis excultæ, ſedulò mandarent. Hæc ſcilicet mortem expaveſcentis eſt cura.

Exponũtur verba D. Hilarionis, & oſtenduntur fiducia eſſe pleniſſima.

Denique fateor quidem Hilarionem morti proximum , hæc verba protuliſſe : *Egredere anima mea quid dubitas ? ſeptuaginta prope annis ſerviſti Chriſto & mortem times* ? at quis verborum ſenſus ſit, ex D. Hieronymi narratione audiamus. Ita refert. *Iamque modicus calor tepebat in corpore , nec , præter ſenſum quidquam vivi hominis ſupererat : & tamen apertis oculis loquebatur ; Egredere, quid times ? egredere anima mea , quid dubitas ? ſeptuaginta propè annis ſerviſti Chriſto , & mortem times ?* Amabo te amice Lector, an hæc timentis verba ſunt , an mortem ſummo deſiderio exoptantis ? an egredi timet è corpore , qui egredientem animam urget, & hortatur, ut feſtinet ? Septuaginta , inquit, annis in hoc ergaſtulo deſudaſti ; & adhuc hæres cunctabunda dum libertati aſſereris ? eia anima, egredere tandem ex effœto corpore, & pudeat te tantæ moræ ; momentum unicum , nimia eſt cunctatio, & ſeni emarcido prorſus pudenda. 25.

Expoſitio ſecunda.

Quòd ſi verò obſequium Chriſto ſeptuaginta annis præſtitum, & ab Hilarione commemoratum attendimus , tum ſanè præclariorem ſenſum magisque lætum præferunt. *Septuaginta* , inquit, *prope annis ſerviſti Chriſto, & mortem times* ? quaſi dicat : Eia egredere anima ; non eſt quòd mortem timeas. Non , inquam, te pudeat , dilectiſſimi Sponſi ſubire vultus. Septuaginta propè annis, omni ſtudio te exornaſti ; Gratiæ & ſpeciei , quam in Sacro Baptiſmi fonte acceperas , adjeciſti quidquid gratiarum per virtutis opera potuiſti conquirere : compta es ſatis ; & ſi quidquam ornamentorum deeſt votis tuis, dilectiſſimo tamen ſponſo perplaces , nec quidquam adjectum cupit : *Septuaginta prope annis ſerviſti Chriſto*, id eſt, Chriſto te exornaſti, itaque abeamus anima, comptum eſt ſatis. Hæc Hilarionis morientis eſt oratio ; quam non video , quo pacto quis tetricus in alienum ſenſum poſſit detorquere. Sanè prout egregiè Marianus Victorinus Epiſcopus Amerinus, inſignis D. Hieronymi Scholiaſtes aſſerit , *confidentis in Chriſto, cui ſerviverat, ex rectâ animi Conſcientiâ ſanctiſque prolata operibus hæc verba ſunt , non de ſeipſo vanè gloriantis*. Addo ego, & multò minùs mortem anxiè perhorreſcentis , ſed ei inſultantis potiùs. 26.

Marianus Victorinus in Scholiis ad ea verba Hilarionis.

§. III.

§. V.

Accommodiſſimam tempori praxim bene moriendi eſſe, in articulo mortis bonorum operum recordari, & ad lætitiam mentem componere.

ATque ex his ad alia quæ objiciebantur, complananda, gradum
27. facio. Non videbatur enim ita ex re morientis eſſe, lætam bonorum operum memoriam advocare, & geſtientem animum morti objicere; quin potiùs deceant, eo in conflictu animos dejicere, & in pœnitudinem commiſſorum criminum ſeriò componere: ad hoc ſaltem, viros ſanctiſſimos omni ſtudio eſſe eniſos: Neſcio ſanè cur Sanctorum virorum mihi provolvantur in hanc rem exempla, cùm nemo unus contra me afferatur & ego Sanctiſſimi Hilarionis pro me factum teneam. An neſcivit is quæ demum morientis deberet eſſe legitima conſtitutio, qui ſeptuaginta annis tam religiosè vivendo, ſeptuaginta etiam annis artem bene moriendi didicit? Atqui ſenex ſanctiſſimus, vitæ à ſe bene actæ recordatur; annos divino obſequio impenſos exactè enumerat, & quidem jam jam moriturus. Fiduciam & *ſpem alimentum animarum virtutem amantium*, operum commemoratione in ſe vir Sanctus excitat: cur igitur bonorum operum memoria, quaſi ſi morti minùs conveniat, ſuggillatur? Certè cùm à mortis ſibi ab Iſaiâ denuntiatæ articulo, non multùm abeſſet pius rex Ezechiâs, uti ſacræ teſtantur litteræ, *oravit ad Dominum, & dixit, Obſecro Domine, memento quaſo quomodo ambulaverim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.* Et ut anteactæ vitæ opera in computum deducat Ezechias. Neque adeo narratio hæc Deo diſplicuit, ut audire meruerit, *Audivi orationem tuam.* Audi nunc D. Hieronymum hanc Ezechiæ fiduciam deprædicantem. *Iturus ad Dominum*, inquit, *narrat opera ſua, quomodo ambulaverit coram Deo in veritate. Felix Conſcientia, que tempore afflictionis, bonorum operum recordatur*, ut ſcilicet operum fiduciâ, & remunerationis expectatione obarmata, è difficultatibus, à naturâ objectis feliciter eluctetur. Quod quidem, ſi ullo unquam tempore eſt conveniens,

D. Hilarion bonorum in morte memoriam excitavit.

Item pius Rex Ezechias.

Iſaiæ. 38. v. 3.

v. 5.

D. Hieron. in hunc loc. Iſaiæ.

niens, ſanè illo eſt neceſſarium, cùm duriſſimum natura inſul-tum patitur.

28. Tamen inquies, quamvis ſancta ſit lætitia, quam in mortis momento Conſcientia, bonorum operum recordatione morienti impertit; tempori videtur accommodatius, ut peccata præterita, quantumvis etiam Confeſſione condonata, in memoriam reducantur: hâc enim imbuta mens, in plures pœnitentiæ actus prorumpet enixus, & commiſſa piacula plenius expiabit. Bona eſt omnino, quæ objectationi ratio prætenditur. Reſpondeo tamen, nihil admodum evincere. Etenim an aliâ de cauſâ triſtem illam conſtitutionem animi commendas tu, quàm ut per dolorificos pœnitentiæ actus, peccata magis eluantur? Hæc ipſa cauſſa eſt inquis. Atqui meminiſſe oportuit, non Contritionis tantùm aut Pœnitentiæ formalis actibus, quos fateor doloris eſſe plenos; ſed & Amori, cujus jucunda ſemper eſt affectio, peccata omnia condonari, etiamſi ſingula ſemper non revocentur in memoriam prout Tract. 12. num. *37.* à me eſt explicatum. Quod cùm ita ſit; an quiſquam mihi negaverit, alacriorem longè eſſe animum, lætis & ſpe plenis cogitationibus erectum, & proinde ad excitandos amoris actus magis expeditum; quàm dum præteritorum ſcelerum memoria, aut Dei diſtricto judicio, pœniſque inferni objectis, planè contrahitur, imò & dejicitur?

Læta animi affectio eſt expeditior ad excitandos actus Amoris.

29. Rurſus, veram contritionem ex Amore Dei ortum ducere oſtenſum eſt Tractatu. 12. n. 20. & ſequentibus. Amor autem cùm longè faciliùs, & verò etiam impenſiùs inter læta prorumpat; ſanè ſibi aptiſſimè conſulit Conſcientia, cogitationes advocando quæ mentem extendant, eaque nuntiando quæ gaudium afferant; quàm ſi triſtitiæ materiam obvolvendo, animum dejiciat, aut ſaltem ita contrahat, ut niſi moleſtè, in præſtantiſſimos actus poſſit exſurgere. Lætis autem nuntiis delibuta mens, quàm prompta eſt, quàm alacris, ut eximios actus excitet, Deoque gratiſſimos! *Primò* enim grati animi eximias notas dat pro tot acceptis à Deo beneficiis, quorum effecta, ſi umquam aliàs, jam ſanè impenſiùs experitur. Grati autem, primum & fere præcipuum eſt, beneficia lætè excipere & vultu hilari. *Secundò* ſolidiſſimam in ſe fiduciam excitat, totamque ſe Chriſti miſericordiæ libens committit; utpote quæ ſuaviſſimis plena voluptatibus, æternas in mortali corpore incipit delibare: futurarum enim,

Actus à moriente præcipuè exercendi

enim, præſentes deliciæ pignus ſunt. *Tertiò* non poteſt non amore prorſus eximio Sponſum complecti, quæ ab eo tam tenera amoris ſigna percipit: tenera inquam mentis gaudia, quibus in agone conſtitutam, ne forte deficiat, identidem reficit & conſolatur. Atque hæc omnia, à Conſcientiâ, bonæ mentis ſunt ſolatia.

Concluditur nihil conſcientia bona confidenti timendũ, nec à morte.

30. Hiſce autem ritè perceptis, quæro ego nunc tandem, quid homini quem Conſcientia bona comitatur & defendit, magnopere in mortis articulo pertimeſcendum ſit? An forte mors ipſa, naturæ terror? Nihil ſanè in morte eſt horridum prout §. *1.* oſtendimus, quàm quòd malè actam vitam, malè terminet. Atqui præteritorum ſecuritatem præſtat Conſcientia; authenticas innocentiæ litteras ſecum fert, item meritorum omnium commentarios, & theſauros legitimè obſignatos in cœlum defert. Cur itaque mortem timeat, quæ tantas opes ſalvas & incolumes patriæ laribus jam jam afferet, iſthic nullo umquam tempore, aut caſu deperdendas? An Dœmonem fortaſſe exhorreat, quem eo temporis articulo omnem movere lapidem ajunt, ut in ipſo patriæ conſpectu feliciter progredientem retardet, & neſcio quibus ſuggeſtionibus interpellet? Verùm, quid mihi veterator mendaciſſimus facilè impoſuerit aut perſuaſerit, qui Cònſcientiæ meæ nitor teſtimonio? An præterita ſcelera importunus objiciet? Objiciat ſane: & quam obſecro niſi gaudendi materiam dabit, cùm ea mihi per ſummam Dei miſericordiam, Conſcientia teſtetur penitus eſſe condonata? An diffidentiam quantumvis exiguam ingeret; cùm, propoſito totius vitæ cùrriculo, Conſcientia mihi teſtis ſit, quàm impenſas gratias mihi præſtiterit bonus Deus, toties tamen offenſus à me? Et hunc ego credam, in ipſo rei bene gerendæ poſtremo articulo mihi defuturum, cujus benignam manum toto vitæ tempore mihi ſingulari curâ adfuiſſe Conſcientia clarè demonſtrat? Apage ſis cum putidis tuis clamoribus inſulſe Dœmon. Alias ego voces audio, uti fiduciâ, ita & deliciis pleniſſimas. Hæ mihi morienti præſtantiſſimum ſunt viaticum: has audio, iis inhæreo, his vitam omnem ſecuriſſimè committo. Conſcientiæ meæ, hæ voces ſunt; in his agnoſco Deum.

nec à Dæmone.

31. Eia inquit anima: ſatis viximus: aſcendamus tandem in optatam patriam, ubi bene nobis æternùm ſit. Tu quidem in mortali

Conſcientiæ voces.

TRACTATUS XX.

DE OBSERVANTIA DEBITA CONSCIENTIÆ.

Concluſio hactenus dictorum eſt; Itaque cuſtodi tu tuam Conſcientiam, ut ipſa cuſtodiat te, veramque animo præſtet lætitiam.

Omni cuſtodiâ ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit. *Prov.* 4. *v.* 23

Exponitur egregia Conſcientiæ cum corde ſymbolizatio, ex qua quædam explicantur Conſcientiarum differentiæ; ac denique quomodo Conſcientia in aliquibus emoriatur & indureſcat. Datur praxis qua cuſtodienda ſit vita Conſcientiæ. Oſtenditur præcipuam eſſe, magnam Conſcientiæ ſibi ſemper præſenti exhibere reverentiam: item quanta debeatur. Denique hac praxi conſervari vitam Conſcientiæ, à qua vita totius animæ & pax dependet.

AD finem aliquando tandem decurrit oratio; atque utinam ad illius gaudii initia ſimus enisi, quod nobis pleno ſinu conferendum Conſcientia bona, & non ex vano pollicetur. Gaudium enim ſi in hac mortali vita ſedulò perquiritis, iſtud ſanè eſt reliquum, ut Conſcientiæ benè attendatis, ab ipſo enim vita procedit; non tantùm æterna, quæ vita eſt Gloriæ; ac denique vita ſerena, quieta, tumultuum expers, quæ vera vita eſt Naturæ: non enim vivere hominem ego exiſtimo, niſi qui vi-

vit placidè & tranquillè. Hanc ego dictorũ omniũ cõſecutionem modo perſequar; explicatiſque quibuſdam Conſcientiæ qualitatibus, quas quidem adhuc ſed curſim attigimus, praxim dabimus, quâ ſervanda ſit Conſcientia, felicitatis noſtræ, & præſentis, & futuræ exordium & fundamentum.

§ I.

Vti vita corporis à corde, ita vita ſpiritualis, à Conſcientia ducit exordium. Exponitur multiplex Cordis & Conſcientiæ ſymbolizatio.

Servandum præcipuè cor.

QUòd ſi in corpore cor vitæ fons ſit, ex quo motus omnes vitales & animales ducunt principium: utpote à quo alimentum purius, ſpiritibus generandis, cerebro ſubminiſtratur; quî deinde per nervos cæteraque membra diſperſi, omnem animali motum dant & vigorem: rurſus, ſi fatiſcente corde, totius corporis quantociùs ceſſant motus: denique ſi non tantum vitæ, ſed & commoda membrorum conſtitutio, aut incommoda; robur aut imbecillitas; bona aut mala valetudo; à rectâ vel perversâ cordis affectione ut plurimùm dependet: ſanè momenti maximi, eſt illa Salomonis admonitio, ergo *omni cuſtodia ſerva cor tuum*, id eſt accuratiſſimè obſerva, ne quidquam nocumenti cor accipiat, ut ne totâ corporis vitâ in ipſo fonte veneno infectâ, inde ad reliqua membra malum fluat. Aut ſi alia placet lectio, *ſuper omnem cuſtodiam ſerva cor tuum*: id quidem ſic intellige, quaſi ſi commendet Sapiens cordis cuſtodiam, præ omni reliquorum, quæ corpus conſtituunt, membrorum curâ: cùm enim ex ipſo procedat vita, quâ nihil pretioſius fert natura; etiam cuique pretioſiſſimum ſit oportet id, ex quo res tam chara, ducit, exordium. 1.

quia ex ipſo vita procedit. Oſtenditur quomodo.

Jam verò ſi de naturali vitâ obſervandâ Salomoni hic foret, ſermo; ſanè hanc gnomen, aphoriſmis Hypocratis opportunè inſerendam judicarem; quâ monerentur medici, in morborum ſymptomatis, primò & præcipuè, ad cor quaſi ad vitæ arcem eſſe recurrendum; & ab eo vapores infeſtos & quæcumque cordis temperamento poſſunt officere, tamquam à præcipua vitæ ſede, 2.

ſumma

ſummâ ſollicitudine eſſe arcenda. Et quidem notæ ſunt hæ medicis artes: quibus præcipua cura eſt cordi attendere, cujus temperiem ex arteriæ pulſu explorant; cùm motus ille reciprocus quem digito percipiunt, aliud quidquam non ſit, quàm ſyſtole & diaſtole, ſeu cordis contractio, & dilatatio. Diſtenditur enim dum ſanguinem ab hepate venâ cavâ defluentem, per auriculas ſupernè recipit: rurſus autem ſeſe contrahit, ut ſanguinem in ventriculis decoctum & defæcatum, in arterias per valvulas ejaculetur, inde per venas undique diſpergendum; ut frigidiori iſthic ſanguini, calore ſuo ſit præſidio, & commodum præbeat membris omnibus alimentum. Sic certè manifeſtum jam eſt, naturalem vitam ex corde procedere.

Vita Spiritus pendet à conſcientia.

3. Præſtantiorem tamen ſententiæ ſuæ ſcopum habuiſſe mihi videtur Salomon, nec tam corpori curando, quàm animæ conſervandæ conſuluiſſe; quaſi ſi diceret: Quiſquis es ô Homo, omni cuſtodiâ ſerva Conſcientiam tuam, quaſi cor tuum: prout enim cor vitæ naturalis eſt origo; ita & Conſcientia moralem & ſpiritualem vitam auſpicatur. Rurſus prout à cordis temperamento, & ſpirituum iſthic depurgatorum ſubtilitate aut craſſitie, agilitate aut ſegnitie, reliqui corporis exiſtit vigor aut imbecillitas, color feſtivus aut luridus, oculorum acies alacris & expedita aut ſubtriſtis, genæ rubicundæ aut pallidæ, tota denique corporis externa conſtitutio ad amœnitatem compoſita aut certè emarcida & dejecta; ita prorſus à rectâ Conſcientiæ conformatione, omne pendet animi Gaudium, à qua eſt rectè ſe habere. Illâ verò perturbatâ, in tœdium vertuntur omnia, nec quidquam jucundæ vitæ, faſtidia ſinunt ſuper. Itaque prout animæ vitam diligis, ita Conſcientiam ſedulus obſerva: illam ſi non æſtimas, hanc ſanè neglige: illa verò ſi tibi eſt in pretio, hanc accura, & ſuper omnem cuſtodiam ſerva, quoniam ab ipsâ vita procedit. Et hæc quidem Salomonis eſt ſententia, & conſequentia legitima, omnium quæ hoc libro expoſuimus.

Varia cordis & conſcientia ſymbolizatio.

4 Antecedentes autem propoſitiones, hic pluribus exponere, neque neceſſe eſt, neque etiam eſt animus. Non inquam lubet multis oſtendere, uti à corde vitam corporis, ita & à Conſcientiâ vitam animæ emanare; ſatis enim Tractatu tertio demonſtravimus, ab actuali Conſcientiæ judicio aut dictamine, omnes omnino humanas, id eſt laude aut vituperio dignas actiones, voluntates

mi interim eſt meriti actus ille verè heroicus, quò naturæ, ingemiſcentis ruinæ ſuæ tormina, fortiter ſuſtinentur; neque interim quidquam inter angores illos à ſanctiſſimâ Dei voluntate diſceditur, aut ei contradicitur.

Conſcientia verò angoribus, rarò probi in horâ mortis agitantur, & non diuturnis.

Hæc, inquam, in hominibus innocentiſſimis contingunt aliquando. Verùm quòd aut diuturni ſint angores ejuſmodi, aut diffidentiâ ſalutis intermixti, id quidem nemo mihi facilè perſuaſerit: nimis enim fida eſt, quæ clienti ex hâc vitâ diſceſſuro ſemper adſtat Conſcientia, quàm ut metus vanos non diſcutiat, aut eos diu moleſtiam innocenti faceſſere patiatur. Atque hic rurſus eſt D. Gregorii ſenſus. Cùm enim juſti animam *nonnumquam* perturbari fateretur, & quidem, *ut à levibus contagijs ipſo mortis pavore purgetur*, mox addit, pavorem illum deſinere illico, eoque diſcuſſo, *æterna retributionis gaudia, jam ab ipsâ carnis ſolutione percipiunt*. Itaque ex mente D. Gregorij, juſti anima nonnumquam perturbatur in mortis articulo, & quidem non diu, nec ſine gaudij viciſſitudine. Si verò, non quid *nonnumquam*, ſed quid paſſim & plerumque juſtis accidat, ex D. Gregorio exquirimus, ita reſpondet. *Plerumque verò, contemplatione quâdam retributionis internæ, etiam priuſquam carne exſpoliantur, hilareſcunt: & dum vetuſtatis debitum ſolvunt, novi jam muneris lætitiâ perfruuntur.* Quid ad rem noſtram accomodatius, & è re noſtra dici quid potuit opportunius? Amicæ Conſcientiæ hæc ſunt ſolatia, beneque ſibi conſciæ mentis gaudia. Tantùm autem abeſt, ut à Conſcientiæ aculeis juſto quidquam in mortis articulo timendum ſit; ut à pluribus animadverſum ſit, eos etiam qui graviſſimis ſcrupulorum concertationibus implicati, vitam duxêre imprimis tædioſam, & ſalutis acquirendæ prorſus incertam; in ultimo tamen vitæ agone, agitationum tenebris, ſcrupulorumque diſcuſſis nebulis, Conſcientiæ ſuæ vultum agnoviſſe, quem antea ſcrupuli obduxerant, aut potiùs ſub Conſcientiæ larvâ fuerāt ementiti: veræq; Conſcientiæ teſtimonio fidem dediſſe tandem, atque ei denique cum ſummâ tranquillitate animi, & ſalutis acquirendæ fiduciâ fuiſſe immortuos. 22.

D. Greg. ſupra.

Ibid.

Plerumq; autem ſpe pleni diſcedunt è vitâ.

etiam qui tota vita fuerunt ſcrupuloſi.

Iuſti moriuntur pleni gaudio.

Rurſus itaque aſſero, inaudiſſe ſæpius, imò & ſummâ animi voluptate nonnumquam me vidiſſe, homines probos, ingenti delibutos gaudio dum mors appeteret; ſic ut, lætitiam diſſimulare cùm non poſſent aut ſupprimere, in externa etiam, animi geſtientis ſigna prorumperent. Et alios quidē cùm mortis nuntius afferretur, 23.

retur, hymnum *Te Deum Laudamus* decantaſſe; alios feſtivum iſtud *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, gratiis agendis protuliſſe; alios etiam in cantus amœnos languentem vocem, non tamen languidè extuliſſe: alios cum loqui non daretur commodè, oculis in cœlum ſublatis, manibuſque exertis, ſubſilientis animi gaudia motu penè ludicro declaraſſe, non tantùm legi ſæpius, ſed & oculis meis ipſemet conſpexi. At verò quemquam eorum, mentis adhuc compotem, & tamen triſtem, anxium, cauſſæ ſuæ diffidentem, terroribus implexum, & de Miſericordiâ Divinâ minùs placidè ſentientem obiiſſe, numquam credidero. Ego certè nullũ ſcio: neque enim fieri poteſt, ut Conſcientiæ ſecuritatem præſtanti, non credatis qui novit eam mentiri non poſſe: & ſi credat, fieri haud quaquam poteſt, ut rationis exſors ſi non ſit, Conſcientiæ non acquieſcat.

numquã verò cum diffidẽtia quæ veros angores animo faciat.

24. Eccur ergo, inquies, tantopere ad mortis conſpectum exhorruit Hilarion? Reſpondere quidem poſſem, naturæ jam ferè oppreſſæ & extinctæ coarctationem fuiſſe quâ conflictabatur Sanctus Eremicola (ſi tamen conflictatus fuit) non verò Conſcientiæ ſibi timentis angorem: & ſic Hilarionis exemplo, toties, & libris, & pro concionibus, temerè ſatis & non ex fide hiſtoricâ decantatis, crederem me ſatisfeciſſe. Verùm aliâ nunc reſpondendum eſt ratione. Divi enim Hieronymi narrationem adij, & nihil in eâ quidquam reperi, quod vel ſpecie tenus, non tantùm Conſcientiæ ſibi diffidentis tormina, ſed vel naturalem mortis horrorem redoleret: quin & naturam, & mortem, ſic quaſi per jocum ludibundè deriſiſſe comperio. Etenim teſte Hieronymo, Heſychio diſcipulo ſuo tunc abſenti, cùm nullum haberet hæredem, litteras amænitate plenas ſuâ manu exaravit, eumque magnificè fortunarum omnium hæredem ex aſſe conſtituit: & ne quid bonorum per ignorantiam fortaſſe periret Heſychio, commentarium opum à ſe poſſeſsarum, eiq; teſtamento transſcriptarum adjicit, *divitias ſuas ei relinquens*, inquit Hieronymus, *Evangelium ſcilicet & tunicam ſacceam, cucullam & palliolum.* An autem tale teſtamentum amænè condere, eſt mortem expaveſcere, an verò ei per jocum illudere? Deinde ſalutationis ultimæ causâ ad ſe accurrentibus, clarè enuntiabat abire ſe ad Dominum, & à *vinculis corporis diſſolvendum.* An rurſus hæc timentis mortem eſt oratio? Tum verò, à circumſtantibus enixè petebat, ut ne temporis momento unico

D. Hilarion mortem non timuit, neq; idem metu naturali.

unico poſt mortem paterentur corpus aëri exponi; ſed illico, prout eum vita deſtitueret, veſtibus, uti erat indutum, in hortulo, terræ à ſe tot annis excultæ, ſedulò mandarent. Hæc ſcilicet mortem expaveſcentis eſt cura.

Exponũtur verba D. Hilarionis, & oſtenduntur fiducia eſſe pleniſſima.

Denique fateor quidem Hilarionem morti proximum, hæc verba protuliſſe: *Egredere anima mea quid dubitas? ſeptuaginta propè annis ſervíſti Chriſto & mortem times?* at quis verborum ſenſus ſit, ex D. Hieronymi narratione audiamus. Ita refert. *Iamque modicus calor tepebat in corpore, nec, præter ſenſum quidquam vivi hominis ſupererat: & tamen apertis oculis loquebatur; Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? ſeptuaginta propè annis ſervíſti Chriſto, & mortem times?* Amabo te amice Lector, an hæc timentis verba ſunt, an mortem ſummo deſiderio exoptantis? an egredi timet è corpore, qui egredientem animam urget, & hortatur, ut feſtinet? Septuaginta, inquit, annis in hoc ergaſtulo deſudaſti; & adhuc hæres cunctabunda dum libertati aſſereris? eia anima, egredere tandem ex effœto corpore, & pudeat te tantæ moræ; momentum unicum, nimia eſt cunctatio, & ſeni emarcido prorſus pudenda. 25.

Expoſitio ſecunda.

26. Quòd ſi verò obſequium Chriſto ſeptuaginta annis præſtitum, & ab Hilarione commemoratum attendimus, tum ſanè præclariorem ſenſum magisque lætum præferunt. *Septuaginta*, inquit, *prope annis ſervíſti Chriſto, & mortem times?* quaſi dicat: Eia egredere anima; non eſt quòd mortem timeas. Non, inquam, te pudeat, dilectiſſimi Sponſi ſubire vultus. Septuaginta propè annis, omni ſtudio te exornaſti; Gratiæ & ſpeciei, quam in Sacro Baptiſmi fonte acceperas, adjeciſti quidquid gratiarum per virtutis opera potuiſti conquirere: compta es ſatis; & ſi quidquam ornamentorum deeſt votis tuis, dilectiſſimo tamen ſponſo perplaces, nec quidquam adjectum cupit: *Septuaginta prope annis ſervíſti Chriſto*, id eſt, Chriſto te exornaſti, itaque abeamus anima, comptum eſt ſatis. Hæc Hilarionis morientis eſt oratio; quam non video, quo pacto quis tetricus in alienum ſenſum poſſit detorquere. Sanè prout egregiè Marianus Victorinus Epiſcopus Amerinus, inſignis D. Hieronymi Scholiaſtes aſſerit, *confidentis in Chriſto, cui ſerviverat, ex rectâ animi Conſcientiâ ſanctiſque prolata operibus hæc verba ſunt, non de ſeipſo vanè gloriantis.* Addo ego, & multò minùs mortem anxiè perhorreſcentis, ſed ei inſultantis potiùs.

Marianus Victorinus in Scholiis ad ea verba Hilarionis.

§. III.

§. V.

Accommodiſſimam tempori praxim bene moriendi eſſe, in articulo mortis bonorum operum recordari, & ad lætitiam mentem componere.

ATque ex his ad alia quæ objiciebantur, complananda, gradum
27. facio. Non videbatur enim ita ex re morientis eſſe, lætam *D. Hilarion bonorum in mortem memoriam excitavit*
bonorum operum memoriam advocare, & geſtientem animum
morti objicere; quin potiùs deceant, eo in conflictu animos dejicere, & in pœnitudinem commiſſorum criminum ſeriò componere: ad hoc ſaltem, viros ſanctiſſimos omni ſtudio eſſe eniſos: Neſcio ſanè cur Sanctorum virorum mihi provolvantur in hanc rem exempla, cùm nemo unus contra me afferatur & ego Sanctiſſimi Hilarionis pro me factum teneam. An neſcivit is quæ demum morientis deberet eſſe legitima conſtitutio, qui ſeptuaginta annis tam religiosè vivendo, ſeptuaginta etiam annis artem bene moriendi didicit? Atqui ſenex ſanctiſſimus, vitæ à ſe bene actæ recordatur; annos divino obſequio impenſos exactè enumerat, & quidem jam jam moriturus. Fiduciam & *ſpem alimentum animarum virtutem amantium*, operum commemoratione in ſe vir Sanctus excitat: cur igitur bonorum operum memoria, *Item pius*
quaſi ſi morti minùs conveniat, ſuggillatur? Certè cùm à mor- *Rex Ezechias.*
tis ſibi ab Iſaiâ denuntiatæ articulo, non multùm abeſſet pius rex
Iſaiæ. 38. v. 3. Ezechiâs, uti ſacræ teſtantur litteræ, *oravit ad Dominum, & dixit, Obſecro Domine, memento quaſo quomodo ambulaverim coram te in veritate & corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim.* Et ut anteactæ vitæ opera in computum deducat Ezechias. Neque adeo narratio hæc Deo diſplicuit, ut audire meruerit,
v. 5. *Audivi orationem tuam.* Audi nunc D. Hieronymum
D. Hieron. in hunc loc. Iſaiæ. hanc Ezechiæ fiduciam deprædicantem. *Iturus ad Dominum*, inquit, *narrat opera ſua, quomodo ambulaverit coram Deo in veritate. Felix Conſcientia, quæ tempore afflictionis, bonorum operum recordatur*, ut ſcilicet operum fiduciâ, & remunerationis expectatione obarmata, è difficultatibus, à naturâ objectis feliciter eluctetur. Quod quidem, ſi ullo umquam tempore eſt conve-

niens, ſanè illo eſt neceſſarium, cùm duriſſimum natura inſultum patitur.

Tamen inquies, quamvis ſancta ſit lætitia, quam in mortis momento Conſcientia, bonorum operum recordatione morienti impertit; tempori videtur accommodatius, ut peccata præterita, quantumvis etiam Confeſſione condonata, in memoriam reducantur: hâc enim imbuta mens, in plures pœnitentiæ actus prorumpet enixus, & commiſſa piacula plenius expiabit. Bona eſt omnino; quæ objectationi ratio prætenditur. Reſpondeo tamen, nihil admodum evincere. Etenim an aliâ de cauſsâ triſtem illam conſtitutionem animi commendas tu, quàm ut per dolorificos pœnitentiæ actus, peccata magis eluantur? Hæc ipſa cauſſa eſt inquis. Atqui meminiſſe oportuit, non Contritionis tantùm aut Pœnitentiæ formalis actibus; quos fateor doloris eſſe plenos; ſed & Amori, cujus jucunda ſemper eſt affectio, peccata omnia condonari, etiamſi ſingula ſemper non revocentur in memoriam prout Tract. 12. num. *37.* à me eſt explicatum. Quod cùm ita ſit; an quiſquam mihi negaverit, alacriorem longè eſſe animum, lætis & ſpe plenis cogitationibus erectum, & proinde ad excitandos amoris actus magis expeditum; quàm dum præteritorum ſcelerum memoria, aut Dei diſtricto judicio, pœniſque inferni objectis, planè contrahitur, imò & dejicitur? 28.

Læta animi affectio eſt expeditior ad excitandos actus Amoris.

Rurſus, veram contritionem ex Amore Dei ortum ducere oſtenſum eſt Tractatu. 12. n. 20. & ſequentibus. Amor autem cùm longè faciliùs, & verò etiam impenſiùs inter læta prorumpat; ſanè ſibi aptiſſimè conſulit Conſcientia, cogitationes advocando quæ mentem extendant, eaque nuntiando quæ gaudium afferant; quàm ſi triſtitiæ materiam obvolvendo, animum dejiciat, aut ſaltem ita contrahat, ut niſi moleſtè, in præſtantiſſimos actus poſſit exſurgere. Lætis autem nuntiis delibuta mens, quàm prompta eſt, quàm alacris, ut eximios actus excitet, Deoque gratiſſimos! *Primò* enim grati animi eximias notas dat pro tot acceptis à Deo beneficiis, quorum effecta, ſi umquam aliàs, jam ſanè impenſiùs experitur. Grati autem, primum & fere præcipuum eſt, beneficia læte excipere & vultu hilari. *Secundò* ſolidiſſimam in ſe fiduciam excitat, totamque ſe Chriſti miſericordiæ libens committit; utpote quæ ſuaviſſimis plena voluptatibus, æternas in mortali corpore incipit delibare: futurarum 29

Actus à moriente præcipuè exercendi

enim,

enim, præſentes deliciæ pignus ſunt. *Tertiò* non poteſt non amore prorſus eximio Sponſum complecti, quæ ab eo tam tenera amoris ſigna percipit: tenera inquam mentis gaudia, quibus in agone conſtitutam, ne forte deficiat, identidem reficit & conſolatur. Atque hæc omnia, à Conſcientiâ, bonæ mentis ſunt ſolatia.

30. Hisce autem ritè perceptis, quæro ego nunc tandem, quid homini quem Conſcientia bona comitatur & defendit, magnopere in mortis articulo pertimeſcendum ſit? An forte mors ipſa, naturæ terror? Nihil ſanè in morte eſt horridum prout §. 1. oſtendimus, quàm quòd malè actam vitam, malè terminet. At, qui præteritorum ſecuritatem præſtat Conſcientia; authenticas innocentiæ litteras ſecum fert, item meritorum omnium commentarios, & theſauros legitimè obſignatos in cœlum defert. Cur itaque mortem timeat, quæ tantas opes ſalvas & incolumes patriæ laribus jam jam afferet, iſthic nullo umquam tempore, aut caſu deperdendas? An Dæmonem fortaſſe exhorreat, quem eo temporis articulo omnem movere lapidem ajunt, ut in ipſo patriæ conſpectu feliciter progredientem retardet, & neſcio quibus ſuggeſtionibus interpellet? Verùm, quid mihi veterator mendaciſſimus facilè impoſuerit aut perſuaſerit, qui Conſcientiæ meæ nitor teſtimonio? An præterita ſcelera importunus objiciet? Objiciat ſane: & quam obſecro niſi gaudendi materiam dabit, cùm ea mihi per ſummam Dei miſericordiam, Conſcientia teſtetur penitus eſſe condonata? An diffidentiam quantumvis exiguam ingeret; cùm, propoſito totius vitæ curriculo, Conſcientia mihi teſtis ſit, quàm impenſas gratias mihi præſtiterit bonus Deus, toties tamen offenſus à me? Et hunc ego credam, in ipſo rei bene gerendæ poſtremo articulo mihi defuturum, cujus benignam manum toto vitæ tempore mihi ſingulari curâ adfuiſſe Conſcientia clarè demonſtrat? Apage ſis cum putidis tuis clamoribus inſulſe Dæmon. Alias ego voces audio, uti fiduciâ, ita & deliciis pleniſſimas. Hæ mihi morienti præſtantiſſimum ſunt viaticum: has audio, iis inhæreo, his vitam omnem ſecuriſſimè committo. Conſcientiæ meæ, hæ voces ſunt; in his agnoſco Deum.

Concluditur nihil conſcientia bona confidenti timendũ, nec à morte.

nec à Dæmone.

31. Eia inquit anima: ſatis viximus: aſcendamus tandem in optatam patriam, ubi bene nobis æternùm ſit. Tu quidem in mortali

Conſcientiæ voces.

TRACTATUS XX.

DE OBSERVANTIA DEBITA CONSCIENTIÆ.

Concluſio hactenus dictorum eſt; Itaque cuſtodi tu tuam Conſcientiam, ut ipſa cuſtodiat te, veramque animo præſtet lætitiam.

Omni cuſtodiâ ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit. *Prov.* 4. *v.* 23

Exponitur egregia Conſcientiæ cum corde ſymbolizatio, ex qua quædam explicantur Conſcientiarum differentiæ; ac denique quomodo Conſcientia in aliquibus emoriatur & indureſcat. Datur praxis qua cuſtodienda ſit vita Conſcientiæ. Oſtenditur præcipuam eſſe, magnam Conſcientiæ ſibi ſemper præſenti exhibere reverentiam: item quanta debeatur. Denique hac praxi conſervari vitam Conſcientiæ, à qua vita totius animæ & pax dependet.

AD finem aliquando tandem decurrit oratio; atque utinam ad illius gaudii initia ſimus eniſi, quod nobis pleno ſinu conferendum Conſcientia bona, & non ex vano pollicetur. Gaudium enim ſi in hac mortali vita ſedulò perquiritis, iſtud ſanè eſt reliquum, ut Conſcientiæ benè attendatis, ab ipſo enim vita procedit; non tantùm æterna, quæ vita eſt Gloriæ; ac denique vita ſerena, quieta, tumultuum expers, quæ vera vita eſt Naturæ: non enim vivere hominem ego exiſtimo, niſi qui vi-

ſummâ ſollicitudine eſſe arcenda. Et quidem notæ ſunt hæ medicis artes: quibus præcipua cura eſt cordi attendere, cujus temperiem ex arteriæ pulſu explorant; cùm motus ille reciprocus quem digito percipiunt, aliud quidquam non ſit, quàm ſyſtole & diaſtole, ſeu cordis contractio, & dilatatio. Diſtenditur enim dum ſanguinem ab hepate venâ cavâ defluentem, per auriculas ſupernè recipit: rurſus autem ſeſe contrahit, ut ſanguinem in ventriculis decoctum & defæcatum, in arterias per valvulas ejaculetur, inde per venas undique diſpergendum; ut frigidiori iſthic ſanguini, calore ſuo ſit præſidio, & commodum præbeat membris omnibus alimentum. Sic certè manifeſtum jam eſt, naturalem vitam ex corde procedere.

3. Præſtantiorem tamen ſententiæ ſuæ ſcopum habuiſſe mihi videtur Salomon, nec tam corpori curando, quàm animæ conſervandæ conſuluiſſe; quaſi ſi diceret: Quisquis es ô Homo, omni cuſtodiâ ſerva Conſcientiam tuam, quaſi cor tuum: prout enim cor vitæ naturalis eſt origo; ita & Conſcientia moralem & ſpiritualem vitam auſpicatur. Rurſus prout à cordis temperamento, & ſpirituum iſthic depurgatorum ſubtilitate aut craſſitie, agilitate aut ſegnitie, reliqui corporis exiſtit vigor aut imbecillitas, color feſtivus aut luridus, oculorum acies alacris & expedita aut ſubtriſtis, genæ rubicundæ aut pallidæ, tota denique corporis externa conſtitutio ad amœnitatem compoſita aut certè emarcida & dejecta; ita prorſus à rectâ Conſcientiæ conformatione, omne pendet animi Gaudium, à qua eſt rectè ſe habere. Illâ verò perturbatâ, in tœdium vertuntur omnia, nec quidquam jucundæ vitæ, faſtidia ſinunt ſuper. Itaque prout animæ vitam diligis, ita Conſcientiam ſedulus obſerva: illam ſi non æſtimas, hanc ſanè neglige: illa verò ſi tibi eſt in pretio, hanc accura, & ſuper omnem cuſtodiam ſerva, quoniam ab ipsâ vita procedit. Et hæc quidem Salomonis eſt ſententia, & conſequentia legitima, omnium quæ hoc libro expoſuimus.

Vita Spiritus pendet à conſcientia.

4 Antecedentes autem propoſitiones, hic pluribus exponere, neque neceſſe eſt, neque etiam eſt animus. Non inquam lubet multis oſtendere, uti à corde vitam corporis, ita & à Conſcientiâ vitam animæ emanare; ſatis enim Tractatu tertio demonſtravimus, ab actuali Conſcientiæ judicio aut dictamine, omnes omnino humanas, id eſt laude aut vituperio dignas actiones, voluntates

Varia cordis & conſcientia ſymbolizatio.

[P]rimo, A Conſcientia incipiunt omnes ſpiritus actiones ſeu voluntates.

luntates inquam & deſideria ortum ducere & gubernari. Satis enim conſtat deſideria, animæ motus eſſe, & quidem præcipuos. Atque hæc eſt *prima* Conſcientiæ & cordis convenientia & ſymbolizatio; quam fortaſſe non ingratum fuerit, nec etiam abs re, paucis perſequi, ut ex cordis quam habemus ſcientiâ, Conſcientiæ ars & neceſſitas meliùs innoteſcat.

Secundò itaque, animadvertendum eſt, corporis motus omnes, actiones vitales non eſſe: neque animæ tribuuntur, niſi ii 5
qui à principio vitæ (quod quidem in corde poſitum eſſe jam oſtendimus) ducunt principium. Quis enim humanum corpus è turri fortè deciduum, actione vitali centrum tendere dixerit? motus hic certè, illi, cum omni prorſus corpore labente eſt communis; neque à vitæ principio, ſed à gravitate, omni corpori ingenitâ, labentis motus eſt. Non igitur vitalis eſt actio, cujus principium, non in vivo tantùm corpore, ſed & in demortuo reperitur. Illi itaque membrorum motus, qui è vitæ principio, id eſt ex cordis operatione primâ procedunt, ſoli vitales appellantur, verèque ſunt viventis hominis. Ita prorſus, motus illi voluntatis, aut deſideria, quæ à Conſcientiâ, id eſt ab actuali judicio, actionem bonam aut malam, licitam aut illicitam eſſe decernente, non oriuntur, vitam ſpiritûs non aſſequuntur: ſed aut rationis expertes ſunt actiones aut emortuæ: id eſt, quantùm ad mores attinet, nec bonæ nec malæ: adeoque nec laude aut præmio dignæ, nec verò etiam ſupplicio obnoxiæ aut vituperio; non magis quàm quæ per ſomnium, dominante phantaſia exercentur. Sic edere, bibere, diſcurrere, ambulare, dormire, & cætera ejuſmodi, niſi à Conſcientia, id eſt à judicio dictante actiones iſtas hic & nunc rectè exhiberi aut neceſſariò exhibendas eſſe, ſumant exordium, moralis vitæ actiones non ſunt; ſed vel ab affectionibus & merâ phantaſiâ, vel à natura, & nomen ſortiuntur & rem: eaſque cum brutis communes habemus. Iis autem actionibus cùm deſit anima, patet cur neque à Deo gratiam, neque ab hominibus laudem ſibi poſſint demereri.

Deſideria quæ à conſcientia non procedunt, non habent vitam Spiritus; id eſt non ſunt laude digna aut vituperio

Quænam dicantur actiones naturales & indifferentes.

Tertia Conſcientiæ & cordis ſymbolizatio, ſyſtole eſt & diaſtole. Uti enim per hanc attracto mucrone, dilatatur cor, excipiendo ſanguini qui ab hepate devectus & jam depurgatus, 6
per ſyſtolen ſeu compreſſionem apertis valvulis, in arterias cæteraſque corporis venus emittitur: ita primò primos animæ motus,

id

id eſt prima deſideria rationis adhuc expertia, primos inquam rerum objectarum aſpectus, per ſenſus externos & phantaſiā internam immiſſos, & natas inde voluntatis inclinationes primas, veluti in hepate leviter decoctas. Conſcientia, uti cor ſanguinem primum & crudum, excipit: rebuſque bene perpenſis, ad Dei rationiſque legem examinatas tandem, quaſi à terrenis fœcibus depurgatas penitus, cogitationes illas, & affectiones primas tranſire patitur, iiſque vitalem motum tribuit, à quo bonæ deinceps erunt aut perverſæ; Deo gratæ aut odioſæ

Conſcientia eſt cogitationes primas admittere, & emittere in actionem.

7. *Quartò*, in humano corpore motus quidam ſunt, temperamento cordis prorſus adverſi, per quos ordinata tenerrimi membri interpellatur actio & harmonia. Quod quidem ſæpe contingit dum aut nimius eſt, aut admodum fœculentus qui ab hepate per venam cavam, ad cordis auricolas ſanguis affluit; illudque aut acrimoniâ ſuffocat aut copiâ. Sæpe etiam ex craſſis venenatiſque vaporibus id accidit, qui aut ab aere externo, aut etiam à ſtomachi cruditatibus malèque digeſtis cibis exhalati, cor undique circumſtant, & inficiunt, ſic ut ſeſe in conſueta officia, vix aut ne vix quidem poſſit explicare. Id autem dum contingit, cœtera membra illico languor occupat; major aut minor, prout majora vel minora cordis functionibus obvoluta ſunt impedimenta. Idem planè Conſcientiæ evenit. Sæpe enim tanto impetu deſideria prima & indigeſta ingruunt in animum, idque vel forinſecus immiſſa, vel etiam per pravas affectiones peccandique conſuetudinem excitata, ut Conſcientiæ vim afferant; eam vndique circumſiſtant, & quidem tam turbulentè, ut officio ſuo facere non poſſit ſatis: id eſt, ut ad rationis trutinam deſideria prima nequeat expendere. Hinc everſa Conſcientia, motus illi indigeſti & rerum terrenarum fœcibus infecti, tota diſcurrunt anima, & voluntatis occupant imperium. Conſcientiæ autem interturbato motu, totam mentem languere neceſſe eſt; & quidem mortalis aut non mortalis eſt ægritudo, prout Conſcientiæ infertur vis.

Conſcientia terrenis affectionibus ſæpe obruitur. Hinc animæ ægritudo.

8. *Quintò*, Prout gravitas morbi aut levitas, ex arteriæ pulſu dignoſcitur, qui quidem ſyſtolen cordis & diaſtolen, motu ſuo arguit: unde fit ut crebro, concitato, interpolato, & intermicanre pulſu arteriæ, anguſtias ſuas variè cor aperiat, & de vi ſibi internè illata quaſi conqueratur, externamque medici expoſcat

Ex pulſu Conſcientiæ, dignoſcitur animæ ægritudo.

manum: ita ex inordinata Conſcientiæ agitatione, crebriſque motibus, facilè eſt dignoſcere, quanta ſit mentis ægritudo, & in quo pereundi ſit diſcrimine.

Anima numquã eſt bene, niſi prius bene ſit conſcientia.

Sexto. Uti fieri omnino non poteſt, ut ægro corpori valetudo 9.
reddatur priſtina, membrorumque ſolitus uſus, niſi cordi reddatur à malo ingruente quies, ſic ut priſtina redeat temperies, conſuetiſque ordinatim, ab omni impedimento liberum, naturæ defungatur officiis: ſic nulla menti quies exſpectanda eſt, niſi Conſcientiæ benè ſit, ſic ut agere poſſit res ſuas, tranquillè, & ab omni vi & affectionum impetu expedita.

Vivente conſcientia adhuc eſt ſpes ſalutis.

Septimo. Sicuti vivente corde, vitamque ſuam pulſu aliquo 10.
indicante, adhuc reliquo corpori ſpes vitæ eſt ſuper, quantumcumque membra, vi morbi prolapſa conciderint: ita dum Conſcientiæ remordentis ſtimolos perſentiſcis, ô Peccator, quantumcumque peccatorum toxico infecta, & lethali morbo correpta ſit mens, non tamen adhuc conclamata eſt res: aliquod habes latentis vitæ indicium, imo Conſcientiæ allaborare ſi vis, reddendæ ſalutis initium.

Conſcientia emortua deſperata eſt ſalus.

Octavo Denique corde emortuo, ejuſque ceſſante motu, ne- 11.
ceſſe eſt totius corporis functiones intercipi: totaque deſperata eſt vita, ubi in vitæ principio, quod eſt cor, factus eſt vitæ exitus: ultimum enim quod in corpore emoritur eſt cor. Ita diſertè Ariſtoteles. In efformatione corporis animalis inquit *fit prius cor: idque officii primò, non modò ſenſu percipitur, ſed etiam quòd per obitum, vita hic ultimò deficiat. Evenit namque in omnibus, ut quod ultimum ſit, hoc primum deficiat: & quod primum, id ultimum: quaſi natura decurſionem agat; & à calce ad carceres, unde proruit redeat.* Sic ergò ceſſante motu cordis, quod vitæ eſt principium, cætera membra moveri deſinunt, id eſt, vivere. Non ſecus, ſi quando lethale ſcelus admiſſum eſt, nullus tamen in Conſcientia ſenſus mali, aut agitatio percipitur, actum eſt de ſalutis negotio, perdita eſt tota res: omneſque deinceps ceſſabunt ſpiritualis vitæ actiones, niſi priùs ad vitam Conſcientia revocetur, novo & præter communem ordinem inuſitato Gratiæ miraculo. Hinc alia Salomonicæ ſententiæ lectio ſic habet: *Omni cuſtodia ſerva cor tuum; quia in ipſo exitus vitæ.* Ibi vitæ totius ſpiritualis factum eſt naufragium. Ubi Conſcientia ſenſum

Ariſtot. l. 2. de Gener. c. 4.

Prov. 4. v. 23.

perdidit

perdidit, & ſcelere deſiit commoveri. Atque hæc eſt Conſcientiæ & cordis ſymbolizatio, tam varia, quam exacta.

§. II.

Quid ſit vitam & exitum vitæ ſive mortem animæ à Conſcientia procedere, explicatur. Nempe quid ſit Conſcientia tenera, agilis, & vivax; quid verò Conſcientia craſſa, dura & emortua. Item maximum peccati ſupplicium, eſſe duritiem ſeu mortem Conſcientiæ: & quomodo hac per peccati conſuetudinem, animæ inducatur.

12. LUbet tamen quæ paucis modo de Conſcientiæ interitu dixi, pluribus exponere, ut quanti ſit momenti Conſcientiæ ſedula cuſtodia, clariùs intelligatur. Id enim probè obſervandum eſt, quoties peccatum mortale, ſive ſuggeſtione dæmonis, ſive carnis petulantia, ſivè imbecillitate mentis, ſive etiam perverſitate admiſſum eſt; non illico ſic emortuam eſſe animam, ut ſpectato gratiarum, quas Deus exhibere ſolet, generali curſu, de ſalute æterna peccatoris deſperatum ſit: verùm ſi eo in eventu Conſcientia nihil quidquam perturbetur; actum eſt. Conſcientia verò profligata, omnia ſunt admiſſa: ea emortua, nihil quidquam vitæ eſt ſuper; *quia in ipſa exitus vitæ.* An vero inquis, an etiam Conſcientia poteſt emori, & omnem ſenſum boni amittere; Poteſt ſanè; & quo pacto tanta clades & mors tam funeſta homini rationis compoti obveniat, operæ pretium erit explicare. Aliquæ tamen Conſcientiarum differentiæ repetendæ hic ſunt: quæ licet utcumque à me ſuperius ſint declaratæ, hoc tamen loco recenſebuntur non incommodè; & tandem etiam quæ obſcurius fortaſſe dicta ſunt, percipientur clariùs.

Prov 4. v.23.

Conſcientia poteſt emori.

Quæ Conſcientia ſit bona.

13. *Imprimis* ergo, *Bona Conſcientia* dicitur, quæ de actionibus aut faciendis aut etiam factis, judicium fert ſincerum; prout ſe *converſari in hoc mundo* gloriatur Paulus, nempe *in ſimplicitate cordis & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali*, id eſt affectionibus carnis abreptum, commodi inquam ſtudiô, aut voluptatum. Dum itaque ſincerè agit Conſcientia, & de actioni-

2. Cor. 1. v.12.

bus ſuis judicat, prout fide bona exiſtimat Deum rationemùe eas exigere, bene agit partes ſuas etiamſi fortè à verò aberraverit. *Quæ verò mala.*
Mala verò Conſcientia tum dicenda eſt, cum præter mentem Dei ſibi cognitam, nihilominus, aut quia utile eſt, aut quia commodum, aut quia carni eſt volupe, id quod eſt præ manibus aut præ oculis, judicat contempta voluntate Dei rationiſque inſtinctu poſthabito aggrediendum, & actioni quamvis illicitæ navandam operam. Bene judicantem Conſcientiam quæcumque ſequitur voluntas, bona eſt. Mala vero & digna vituperio, quæ deſtinatò malè ducentis Conſcientiæ veſtigiis, infauſtè inhæret.

14. *Secundo*, dum in judicio de rei bonitate aut malitia ferendo, prompta eſt & facilis adeò, ut ad minimum Divinæ voluntatis perceptæ momentum, eò feratur quò pondus fert, tum ſanè *Tenera* dicenda eſt Conſcientia, & in agendis rebus *delicata*. Neque enim tenera eſt quæ facilè frangitur, aut ſcandalo alieno percellitur, ſed quæ facilè ad id quod bonum eſt inflectitur. Sic aurifabri bilanx, non idcirco de teneritudine laudanda eſt, quod ſit fragilis; id enim materiæ eſt vitium: ſed quod minimo commota momento aut pondere, illico in adjecti ſacomatis partes concedat. Sic quæ tenera eſt Conſcientia, tam exactum tenet in ponderandis & agendis rebus æquili brium, ut minimo voluntatis divinæ adjecto pondere, etiamſi præcepto gravi non exprimatur, illico tamen, exemplo Davidico, *Inclinat cor ſuum ad faciendum juſtificationes Dei in æternum.* Contra verò, prout bilances quibus in æde publica merces expenduntur, craſſoque injſiſtunt hypomoclio, lentiores ſunt; adeo ut non facilè exiguo adjecto lanci momento moveantur; inclinantur tamen, licet paulatim atque admodum pedetentim: ita Conſcientiam quæ non facile permovetur, niſi grave ſit præceptum Dei, & ſecum peccati mortalis pondus trahat, *craſſam* voca aut potius *torpidam*: non quod mala ſit; ſed quod ad agendum non proſiliat, niſi ea quæ ſub offenſæ Divinæ & quidem mortalis interminatione imperantur: ad cætera Dei placita, prorſus torpet. Ubi quæ tenerum divinæ voluntatis ſenſum habet Conſcientia, & momento ſolo tangitur, & ſic coacta, præcepti onere non indiget ut ad ferendum de actione exhibenda judicium pertrahatur: tantummodo Dei nutum percipit, atque illico in id incumbit, quò nutus fert; & voluntatem minimè torpidam ſecum trahit.

Quid ſit tenera ſeu prompta Conſcientia ad agendum bene.

Pſalm. 118 ver. 110.

Quid craſſa & lenta ad agendum.

Atque

Atque hæc eſt in agendis rebus teneritudo Conſcientiæ: promptitudinem voca, & idem dixeris: nam hæc ab illa eſt; uti bilancis promptitudo tota, à teneritudine eſt hypomoclij; lentitudo autem ab hypomoclij eſt craſſitie; cujus reniſum, pondus exiguum aut non ſuperat, aut ſuperat pedetentim.

15. In evitando autem malo *tenera Conſcientia* eſt, quæ ut ſeſe mali ſpecies menti ingerit, aut etiam phantaſiæ tantum ſubi pe-netrale, illico percellitur: perculſa verò, etiam voluntati terrorem incutit malumque ut caveat, ſedulò adhortatur. Sic ſanè cordis teneritudo in hoc eſt poſita, ut quoties ſanguis gravior accurrit, aut venenato vapore inficitur & à quo per vim opprimitur; illico alteretur cor, pulſu per arterias edito inimicum prodat, & totum corpus quaſi concitet, ut ſibi adjumento ſint membra omnia, mediciniſque adhibitis infeſtus hoſtis depellatur. Ubi hoc quoque animadvertendum eſt, quod quò tenerius eſt cor & temperamenti magis exacti, eò & promptior eſt cordis perturbatio & plura ſubrepentis mali, toto corpore emicant indicia. Teneræ inquam Conſcientiæ eſt, ad mali conſpectum percelli, atque illico diffidentem ſui, præſidium è cælo poſcere, ſibique interim advigilare quantocius. Et quo mens eſt delicatior, hoc etiam & perturbatur faciliùs, & auxilii rationes omnes circumſpicit enixiùs. Neque tamen ſcrupuloſas Conſcientias, teneras voco: hæ enim, Conſcientiæ nomen non merentur, utpote quæ non judicio aguntur, ſed peccatorum apprehenſionibus omnino ſtultis, rerumque falſis phantaſmatis. Tenera Conſcientia, vera mala & dijudicat, & perhorreſcit, & tandem cavet.

Quid ſit tenera Conſcientia in fugiendo malo.

explicatur comparatione cordis.

16. Ubi contra quæ pinguior eſt & temperamenti craſſioris, ad conſpectum peccati mortalis non admodum perturbatur; neque voluntatem periculi admonet; neque ſubingreſſas in mentem aut phantaſiam criminum ſuggeſtiones & ſcelerata phantaſmata, aut timet aut fugat; quin potius iis colludit & delectatur. Quid dicam? admittitur à Conſcientia hac impurus ſanguis: neque per judicij acrimoniam à fœcibus depurgatur cogitationes improbæ; ſed prout ſunt & prout fert caſus ad voluntatem emittuntur, iiſq; circumplexa, conſenſum tandem præbet ſceleri. Quodq; omnino eſt peſſimum, ne tunc quidem, cum admiſſum eſt flagitium, alteratur Conſcientia; ſed ruinam animæ ſpectat impavida. Sic cor ruſticum, gravi terrenoque aſſuetum ſanguini aut pabulo,

Craſſa Conſcientia in fugiendo malo quid ſit.

non multum veneno intromiſſo perturbatur, quo tenerum & delicatum ſuffocaretur & fatiſceret. Imo Mithridatem legimus, veneno, quod per gradus ſemper graviùs attemperatum ſumpſerat, ita aſſuefactum; ut tandem quòd præſentiſſima aliis fuiſſet mors, in quotidianum ei verſum ſit, naturæque jam accommodum alimentum. 17

Quæ ſit mortua Conſcientia, aut ſine ſenſu.

Atque hinc tandem eluceſſet, quid ſit *Conſcientia indurata*, ſine ſenſu emortua, quam D. Paulus *Cauteriatam* appellat, & quibus paſſibus in mortem eatur tam infauſtam. Talis Conſcientia eſt, quæ nec ad ſcelera committenda expaveſcit, nec commiſſis perturbatur; ſed contra potiùs, uti Propheta ejuſmodi peccatores deſcribit, *quaſi aquam bibunt iniquitatem*, id eſt facillimè; nec tantùm facillimè ſed & jucundè; utpote quibus jam ſcelera, naturæ facta ſint pabulum. Teſtatur id Deus ipſe; *uva eorum uva fellis & botri amariſſimi. Fel draconum, vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.* Ecce, ut peccatoribus vina jam facta ſint potuſque ſuaviſſimus, quæ tamen cruditate ſua non tantum inficiunt animum, ſed & mortem afferunt. 18

Iob 15. v.16.

Deut. 32. v.32.33.

Maximũ eſt peccatorum ſupplicium ea à Conſcientia non ſentiri: extremum verò ea etiam dulceſcere.

Ne tamen tibi abblandire, quiſquis boni ſenſu adeo es deſtitutus; ſummam enim irritati Numinis indicium eſt, peccati virus non ſentire; & poſtrema deſperataque calamitas, ita profligatum & perverſum eſſe animi ſenſum, ut tanta veneni amarities, etiam dulceſcat. Per hanc ſanè perverſitatem judicij, Iſraelitarum ſceleribus laſſatus Deus, ſe tandem de iis vindictam ſumpturum miniatur. *Confortaverunt*, inquit, *manus peſſimorum, ut non converteretur unuſquiſque à malitia ſua. Facti ſunt mihi omnes ut Sodoma, & inhabitantes eius Gomorrha.* Itane vero? ſimili ergo puniantur ſupplicio, qui pares ſunt ſcelere. Quin & majora ingeram, inquit Deus. Quæ? Audi, *Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego cibabo eos abſinthio, & potabo eos felle.* Quaſi ſi dicat; tantam eorum palato viciſſitudinem inducam, ut non modò peccati amatorem averſaturi non ſint, ſed illud, inſtar cibi appetentes famelici, poſituri ſint qui nimo in delitiis. Quid verò deinde? an enim hoc tam ingens eſt ſupplicium? Eſt ſanè. Eò enim calamitatis cùm devenerint, tum ſanè caſtigabit eos Deus, ſuppliciisque exercebit graviſſimis, ſine ulla emendandæ vitæ, pœnaſque evadendi ſuſpitione: quod profectò malorum omnium eſt extremum. Etenim qui Conſcientiæ motus & pul-

Ierem. 23. v.14.

ſus

ſus percipit, ſi quando Dei caſtigantis manum ſentit, admonetur illico ſceleris cuius amatorem in pœna ingeſta perſentiſcit,& ſic tandem redit ad officium, Deique à ſe flagella per pœnitentiam amolitur. At cui ſcelera non tantum in naturam, ſed & in delitias ſunt converſa; is ſanè, uti ſcelus non percipit, ita & quæcumque obveniunt flagella,non interpretatur Dei ſeſe vindicantis eſſe ſupplicia, ſed vel caſu ſibi obveniſſe exiſtimat, vel naturæ morbos eſſe, vel ætatis fatiſcentis ægritudines,vel ex aliena eſſe malitia quæcumque patitur,numquam verò Dei, mala per hos, tanquam per inſtrumenta, immittentis manum agnoſcit: neque anteactæ per ſummam licentiam vitæ credit eſſe ſupplicia qui ſcelerum commiſſorum Conſcientia jam non tangitur,Cruciantur itaque non ut emendentur, ſed ut orbi ſint exemplo: juſtitiæque divinæ terrorem aliis dum incutiunt, alieno medentur ſceleri, qui non terrentur ſuo.

Conſcientia mortua eſt de actionibus nihil iudicat ex ratione aut mente Dei.

19. Vides nunc denique,tandem indurari Conſcientiam & emori cuius ſane mors aliud quidquam non eſt, quàm juſtitium perpetuum, aut ceſſatio judicii quod de bonitate aut malitia actionum ſolebat ferre:nihil, etiam penſi habens quid rectum ſit aut honeſtum, ſed quid utile tantummodo, aut jucundum. Indurationem autem hanc aut mortem Conſcientiæ, & non alia cauſa inducit, quam diuturna peccandi conſvetudo & ſcelerum aſſidua

Ierem. agglomeratio. Diſertè id per Jeremiam tradit Deus, *Plaga*: inquit.
30: v. 14. *inimici percuſſi te* Infœlix Iſrael: Nam *propter multitudinem ini-*
15. *quitatis tuæ, dura facta ſunt peccata tua. Quid clamas ſuper contritione tua*, quod ſcilicet tam inimicè tecum agam : *Inſanabilis eſt dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua, feci hæc tibi.* Attendendum nunc eſt tantum modo, quibus paulatim paſſibus tanta Conſcientiæ durities ob-

Boni ſenſum amittit cõſuetudine peccandi.

20. veniat, aut ſenſum boni malique amittat.

Peccatur primò, cū conſcientia motu & renisu.

Et primo quidem, uti Mithridates exiguas initio veneni guttas aſſuefaciendo ſtomacho, non tamen ſine aliqua cordis affectione & reniſu inſtillabat, ita prorſus peccatorum ſpecies ad voluntatem allabuntur primò,iisque voluntas implectitur & cõſentit, reluctante tamen admodum Conſcientia: adhuc enim tenera eſt & vitæ plena. Iudicat itaque factum malè, ſententia ſua mentem torquet, facitque ut ſe ſui pudeat. Deinde accreſcente ſcelerum uſu, deteritur paulatim omnis pudor, & debita &

Deinde pudor amittitur.

Con-

Reverentia Conſcientia debita.

Conſcientiæ reverentia profligatur. Tandem conſuetudine delibuta voluntas, peccatorum ſordibus plene delectatur; & volupe jam fit agere, quæ antea non ſine aliquo, & quidem nonnunquam graviſſimo aggrediebatur animi cruciatu. Unde autem nunc tanta promptitudo & facilitas? Ceſſant nimirum Conſcientiæ judicia: affectionum enim clamoribus præpedita, & carnis naturæque fuligine excæcata, quidquid ſivè per oculos, ſivè per aures, ſivè per tactum, ſivè per guſtum, ſivè per phantaſiam, internaſque potentias ad mentem appellit, injudicatum an liceat an non liceat, atque indemnatum ſi non liceat, voluntati exhibet, atque eccum Conſcientiæ juſtitium. Quin imò, ne periculi quidem incurrendi mentem admonet, nec ullo officij ſui munere defungitur; prorſus ſine motu eſt: atque eccum, Conſcientiæ mortem ultimam, ad ſcelera non moveri. Excitabitur tamen à fatali veterno tandem in mortis articulo: & quod luctuoſius eſt in ultimo judicii ſubeundi die: ſed ad vitam revocabitur in luctus tuos infelix anima; vivet illa, ut morte pejus te excruciet, perpetuumque tibi vita ſua ſit tormentum.

Denique conſcientia actiones nec faciendas nec factas examinat & ab omni ceſſat judicio.

Mortua conſcientia ſine peculiari Gratiæ miraculo nō ſuſcitabitur.

An nullnm inquies tanto malo ſupereſt remedium? Profecto 21
ut clarè loquar, ſi ordinarium naturæ, imò & Gratiæ ſpectes ordinem nullum eſt ſuper, *in peccatis ſuis morietur.* Quo pacto enim à peccato deſiſtet is, qui ejus dulcedine demendatus, de malitia nil quidquam judicat? Emortua jam dudum eſt Conſcientia, *& in ipſa, exitus vitæ.* Scio equidem Gratiæ prodigio, ad priſtinum ſenſum à morte revocari poſſe: & quidem ad oſtentationem artis, famamque miſericordiæ conſequendam, nonnullorum profligatiſſimam Conſcientiam à Deo fateor emollitam. Sed quis ſalutis æternæ negotium miraculis ſanus credat? id eſt, quis Gratiis præter communem curſum ſibi dandis, æternitatis cauſam, niſi ſtultus ſit, committat? Certè conſultiſſimum eſt Salomonis monitum, *Omni cuſtodia ſerva cor tuum* id eſt Conſcientiam: primò quidem *quia, ab ipſa vita procedit*, id eſt actionum omnium humanorum decor, laus, & concinnitas. Deinde ejus curam diligen er gere, *quia in ipſa, exitus vitæ.* Conſcientia planè extincta, perdita eſt omnis res, quia deſperata eſt penitus ſalutis ſpes. Utrumque uti credo, manifeſtè ſatis expoſuimus.

Ioan. 8. v. 21.

§. III.

§. III.

Concluſio. Itaque ſerva cor tuum. Oſtenditur quòd nulla melior ſit praxis ſervandæ Conſcientiæ, quàm eam obſervare & revereri. Explicatur quanta ſit, quæ Conſcientiæ debetur, reverentia; & quanti momenti ſit hæc praxis, ad bene accuratèque vivendum.

Obſervãda plurimùm eſt Conſcientia, ob magnamquã pollet auctoritatem.

IStud denique, ut Salomonicæ ſententiæ fiat ſatis, inquiren-
dum reſtat, quæ demum cordis aut Conſcientiæ cuſtodia re-
23 quiratur; aut quâ tandem methodo ſervando ſit. Reſpondeo me
non aliam invenire æquè eximiam, & quæ aliarum multiplicium
futura ſit origo, quàm magnam de Conſcientiæ ſuæ auctoritate
exiſtimationem concipere, atque ingentem ei in omnibus exhi-
bere reverentiam. Uno verbo dixero: Conſcientiam obſerva,
& Conſcientia ſervabit te. Neque verò quanta ſit ejus auctori-
tas, multis eſt deſcribendum, ſatis enim ex dictis conſtat, illam
eſſe oculum Dei, ejusque vicarias partes agere; actionum om-
nium directionem ab ejus pendere dictamine; eam deſideriis &
cogitationibus etiam ſecretiſſimis intereſſe; ac denique ab ejus
ſententiâ, ſalutis æternæ cauſſam, hic in terris præjudicari, il-
lamque in extremo judicio, pro Chriſti tribunali legitimè con-
firmandam. Tanta itaque cùm Conſcientiæ tuæ ſit auctoritas,
eam imprimis obſerva,

Conſcientiam ſemper conſulẽ.

24 Et, quod primum obſervantiæ eſt indicium, nihil quidquam
actionis inſtitue aut ordire, niſi Conſcientiæ judicium exquiſie-
ris. Eam itaque ſemper conſule; tum præſertim, cùm affectio
num turbulentis motibus agitaris; cùm carnis, ſibi quod volupe
aut commodum eſt importunis clamoribus expoſcentis, petulan-
tiam perſentiſcis. Id inquam ſemper Conſcientiæ tuæ defer obſer-
vantiæ, ut eâ inconſultâ aggrediaris nihil: & verò etiam, ab e-
jus dictamine, ad latum unguem, non diſcedas. Sic non faci-
lè emoritur Conſcientia, dum officii ſui, id eſt judicandi exerci-
tio ſemper intereſt: & voluntas illi promptè diſcet obedire, cujus
juriſdictionem reipsâ quotidie ſponte ſuâ agnoſcit & patitur.

Digitized by Google

Recordare Conſcientiam tibi ſemper adeſſe tuiſque actionibus intereſſe.

Deinde magnum obſervantiæ indicium eſt, ſuperioris ſui conſpectum revereri. Hinc quiſquis Conſcientiam obſervare vult, iſtud identidem ſibi præſtituat, ſeſe in illius, Pædagogi inquam ſui, oculis ſemper obverſari: & ſi quidquam ſupereſt reverentiæ, ſanè pudebit, Conſcientiâ teſte, quidquam agere, quod ab eâ noveris non videndum tantummodo, ſed & jure merito condemnandum. Ingens id erit ſceleris frænum, ſi indomitis carnis animique affectionibus, ritè applicetur. Scio equidem præſentiam Dei, ſæpe & pene perpetuò meditandam, continendis in officio animi motibus, cum ſummo fructu ab Aſcetis commendari. Sed neſcio an hæc Conſcientiæ ſuæ ſemper ſibi aſſiſtentis memoria, non ſit æquæ futura ex re, & fortè etiam ſceleribus continendis magis accommoda. Nam præterquam quòd qui Conſcientiam reveretur, etiam Deo, cujus ea tantùm agit partes vicarias, obſervantiam defert; neſcio quid id ſit, quod longè facillimè Conſcientiæ præſentiam nobis præſtituimus, utpote quam ſenſu ipſo percipimus, cujus vocem exaudimus quotidie, & quam agentem perſentimus; cùm Dei, cui interſumus & in quo movemur, intimam præſentiam, non niſi actu Fidei, aut ratione à ſenſibus remotâ admodum, percipiamus: illa autem præ hâc, hominum uſibus eſt accommodatior; quibus etiam nihil tam familiare eſt, quàm ſenſu agi, iiſque quibus aſſuevimus. 24

Memoria præſentis conſcientiæ videtur homini expeditior, quàm præſentia Dei.

Numquàm te ſolum reputa, cui ſemper invigilat conſcientia.

Itaque conſcientiam ut obſerves, aſſidentem tibi, tuiſque actionibus intendentem ſæpius aſpice; ſed feriò & non perfunctoriè: atque ejus præſentiam & auctoritatem pudicè & ingenuè reverere. D. Ambroſii hoc eſt monitum, utile imprimis & grave. *Nemo igitur*, inquit, *vel ſolus, vel cum altero, quidpiam turpe faciat: & ſi ſolus eſt, ſeipſum præ cæteris erubeſcat*. Præclara eſt, quam ex hoc capite, Virginibus pudicè vivendi inſtitutionem Divus tradit Baſilius. Id ſanè ſanctiſſimè eas monet, caſtè ut agant etiam cùm ſolæ ſunt; neque corporis partes ullas, nudas eſſe patiantur in conclavi excluſis arbitris, quas alieno conſpectui ſine rubore non ferrent eſſe conſpicuas. Denique ita ſe gerant, prout neceſſitas fert, & prout quæ virginem honeſtam decet, pudicitia. Rationem adjicit hiſce verbis, in rem meam. *Etſi enim adſit nemo, ipſa tamen ſibi virgo adeſt, debetque ſeipſam revereri: neque enim quæ reveretur cæteros, ſeipſam reverentiâ indignam judicabit*. Dignam D. Baſilio, ejuſque pudicitiâ ſententiam! cui & iſtud libens adderem; 25

D. Ambroſ. l. 7. epiſt. 44.

D. Baſil l. de Virgi. paulo ante medium.

neque

neque enim, *quam reverentur cæteri*, ſeipſam reverentiâ indignam judicabit: neque quæ ullam ab alio pudicitiæ ſuæ, ne oculis quidem inferri labem pateretur, ullum etiam à ſeipſa dehoneſtamentum feret: ferret autem, ſi abſque neceſſitate ſic ageret, prout à nemine vellet deprehendi.

Conſcientiæ ſoli major deferenda eſt reverentia, quàm omnium hominum ſimul collectorum oculis.

27. Magna imprimis eſt hæc obſervatio, non virginibus tantùm Caſtitati corporis conſervandæ admodum neceſſaria, ſed & omnibus, quibus incorruptæ mentis pudicitiæ, & morum honeſtati propoſitum eſt conſulere. Si enim oculis hominum, quibus reverentiam debes, turpia ſubtrahis; cui quæſo deferenda eſt major, quàm Conſcientiæ, quæ & oculus eſt te tuaque intuentis Dei, & pædagogus actionumque moderator, & tandem judex? Sanè non vulgarem, hominibusque paſſim debitam, tantùm requirũt ſapientiſſimè Divus Ambroſius & Baſilius: ſed *præ cæteris* ille, hic verò *præ omnibus* vult, honorem ſibi-ipſi à Virgine, & à quocumque homine deferri. Quod quidem ego ſic intelligo, ut non ſingulis tantùm hominum, ſed & omnibus. id eſt toti humano generi in unum collecto locum, minor deferenda ſit reverentia, quàm ſoli & unicæ Conſcientiæ. Neque de hâc re ulla dubitatio relinquitur, ſiquidem Tract. 18. §. 1. & 3. oſtenſum eſt, majoris æſtimandam eſſe Conſcientiæ aut laudem aut vituperium, quàm totius orbis pro ſuo genio laudantis te judicia, aut etiam actiones tuas notantis contumelias. Magis ergo erubeſcendum eſt, turpiter agere conſcientiâ ſolâ teſte; quam eâ ignorante, ſi fieri poſſet, atque inſciâ ſceleris, & ſpectante totius urbis, imò orbis theatro ea committere, quæ ſint pudori. Hanc itaque exiſtimationem eximiam Conſcientiæ cùm altè imbiberis, tum ſanè alias ſervandæ & obſervandæ Conſcientiæ rationes aut methodos, neceſſe non eſt adferre me. Pædagogum habes fideliſſimum, qui cuncta ad rem quæ ſint, ſuo loco & tempore edicet. Ipſa tum Conſcientia ſic obſervata, ſervabit te; docebitque ſecuro fidentique, id eſt, læto animo inter homines verſari, neque eorum oculos expaveſcere, etiamſi ſecretiſſima mentis arcana rimarentur non tantùm, ſed & aſſequerentur penitus. Quis enim alienos oculos vereatur, qui honorat ſuos? non expaveſcit hominum vultus, qui Conſcientiæ præſentiam reveretur; id eſt, ſui ſibique ingeniti in terris Dei.

Felicem enimverò ſi ejus oculis placere ſtudeas: miſerrimum verò te, conſpectum ejus ſi contemnis: nam ut omnium oculos effugias, nulloque alio teſte convinci poſſis criminis, tamen inquit D. Ambroſius, *abundat locuples teſtis Conſcientia*. Idcirco qui rerum ſuarum ſatagit, *fugit etiam mala & opprobria, etiamſi credat non poſſe convinci. Nam etſi clauſis parietibus ſit coopertus tenebris, ſine teſte, ſine conſcio; habet tamen facti arbitrum, quem nihil fallit, ad quem facta omnia clamant*. Quid deinde? Quod peſſimum eſt, *ſeipſum unuſquiſque & animum ſuum, ſeverum judicam, ſui ultorem ſceleris, & vindicem criminis habet*. Ita Ambroſius. Et hinc fit, uti præclarè obſervat D. Bernardus, ut ſit, *nullus de tanta numeroſitate ſpectantium moleſtior oculus, ſuo: cujuſque non eſt aſpectus ſive in cœlo, ſive in terra, quem tenebroſa Conſcientia fugere magis velit, minus poſſit. Non latent tenebræ, ſed ipſa ſe vident*. Ecce quantam Conſcientiæ præ omnibus reverentiam exhiber Bernardus expoſcat: utpote cui nec in cœlo nec in terra, Divinum ſi excipias, aſpectum parem eſſe aſſerit, nec minùs evitabilem, nec magis formidandum.

D. Amb. l. 7. Epiſt. 44.

D. Bern. l 5. de Conſid. c. 1.

Magis erubeſcendũ eſt peccare in oculis Conſcientiæ, quàm in Sanctorũ conſpectu.

Atqui ex his liquidò ego conficio, majorem peccandi verecundiam debere incutere, ſolam Conſcientiæ intuentis præſentiam, quàm Sanctorum felicitate æterna fruentium, in ſcelus, dum committitur, defixi obtutus. Neque ſi rem penitiùs inſpicias, tam heteroclyta videbitur, ac prima fronte apparet propoſitio. *Etenim*, ut ſummam Sancti ex Divina familiaritate, & Dei conſpectu, felicitatem dignitatemque obtineant; tamen vicarias apud te Dei vices non obtinent. Atqui illas tamen jure ampliſſimo obtinet Conſcientia. Quis autem tibi venerandus eſt magis, an is qui Deum videt, an verò is qui apud te Deum agit, & quidem legitimè? *Deinde* Sancti juriſdictione nulla ſunt inſtructi, actiones tuas ut aut approbent; aut reprehendant; id verò ſi faciant, charitatis exercent opus, non poteſtatis. Et tamen Conſcientiæ in has, plena omnino competit juriſdictio; & quod vituperat, auctoritate vituperat. *Tertiò*. Sanctis actionum tuarum annotatio non eſt concredita, neque ex eorum actione contra te inſtituta, à Chriſto dicetur jus. Conſcientiæ hæc commiſſa; actoris partes gerit, ejusque ſola accuſatio habetur legitima, & teſtimonium authenticum. *Deniqne*, Sancti in hora mortis te non propugnabunt 25

bunt niſi precibus pro te fuſis. Conſcientia verò ſe id ipsâ præſtabit egregiè; omnibus quæ obvolventur moleſtiis, auctoritatem ſuam interponet; eâque contra Dæmonis inſultus reddet impervium. Tanta igitur Conscientiæ apud te majeſtas cum ſit & imperium quô nullum majus ſub Deo datur; manifeſtum jam credo eſſe, majorem etiam ei, præ omnibus, reverentiam eſſe deferendam; ac proinde & majorem erubescendi materiam peccatori à conscientiæ conſpectu, quam à Beatorum oculis ſubminiſtrari. Et tamen quanto & quàm intolerando pudore ſuffundendus eſſes, ô Peccator, ſi te agente turpiter, non dico totus Beatarum mentium cœtus, ſed ſi vel unicus tantùm Sanctus compareret, qui te infami vitio operam dantem ſubitò deprehenderet? ut toto corpore expalleſceres! ut latebras gemebundus perveſtigares! ut te denique, actionemque; jam tibi etiam pudendam, ejurares! Quî fit ergo ut jam parum te pudeat, ubi major peccantem turpiter, conscientiæ majeſtas intuetur? Certum mihi eſt auctoritatem ejus te non agnoscere, ad cujus conſpectum tam leviter erubescis.

29 O utinam excellentem illam quæ Conſcientiæ debetur opinionem, altè animo infixam gereremus! quantâ tum ſollicitudine, & cura quàm exacta, illi allaboraremus ſatisfacere & morem gerere! Quàm tunc humani oculi eſſent deſpicatui, quibus placere nunc omne eſt ſtudium! Eos dum evadimus, ſalva cenſemus miseri omnia. Hinc in omne nefas, modò occultum ſit, tam facilis eſt prolapſus; hinc cogitationem inhoneſtarum congeries; hinc deſideria impudica; hinc falſimonia & perjuria; hinc machinationes injuſtæ; hinc cædes clancularıæ; hinc adulteria; hinc denique ſcelerum tanta colluvies: nihil nunc inauſum facit latendi ſpes, aut fiducia. Interim illam non lates miſer, apud quam de mala nota inſigniri, extrema eſt infelicitas. Nihil eam præterit, nihil non in acta refert, nullius obliviscitur, nihil non accuſabit. Et tu, qui homines times nil quidquam nocituros, hanc non revereris quæ Dei vices agit? Infelicem enimverò te, qui non niſi latebris, tuam cauſſam ſperas te poſſe defendere: infeliciorem verò, quod latendi fiducia, ad peſſima quæque animos faciat, imò audaciam.

Ex parva Conſcientiæ exiſtimatione, in omne nefas itur

Annulum præſtigiis & incantationibus infamem habuiſſe dicitur Gyges, cujus attactu, hominum oculis ſubtrahebatur. Hoc armatus, quid non eſt auſus, homo nefarius? Certè Cicerone teſte, annuli hujus præſidio, reginæ Lydiæ vitium obtulit & ſtuprum intulit; Regem interfecit, & Lydiæ principatum tyrannus invaſit. Quid de annuli virture ſit, fides ſit penes auctores. Non annuli has aures fuiſſe exiſtimo, ut turpes adulteri celarentur concubitus; ſed complicis fœminæ fœdos amores, & mariter exoſo in alios procaciter ſuſpirantis amplexus: latendi quæſivit vias adultera, & facilè invênit. Quidquid ſit, audi nunc D. Ambroſium in rem meam. *Da hunc annulum Sapienti*, inquit, *ut beneficio ejus poſſit latère cùm deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quam ſi non poſſit latère. Non enim latebra ſapienti ſpes eſt impunitatis, ſed innocentia.* Non potuit quidquam in hanc rem dici præclarius.

Cicero l. 1. offic.

D. Amb. l. 1. offic. c. 1.

Homines dicunt te eſſe laude dignum, ſed non faciunt: conſcientia te facit, quod te eſſe dicit.

Ne itaque tantâ accuratione famæ ſtudeamus; nec de nomine apud homines obtinendo, tam anxiè ſimus ſoliciti: ſed ſi quid ſervandum eſt, *omni cuſtodia ſerva cor tuum, quoniam ex ipſo vita procedit*, & non ex bonâ famâ, & malâ interim re. Ex bono nomine conſequeris quidem, ſignari digitis *& dicier, hic eſt*: ſed quid hoc te juverit, ſi quod diceris non es? Certè aliena dicta nil proſunt, quæ nihil ſuperaddunt: quinimo excruciant magis: exprobrant enim tacitè te non eſſe, qui debueras. At verò Conſcientiæ voces æſtimandæ ſunt quam maximè: faciunt enim eſſe te, te eſſe quod pronuntiant. Neque ſi virum probum te proclamat Conſcientia, id tantùm aſſerit, ſed facit aſſerendo: id enim quiſque reipsâ eſt, probus aut improbus, quod conſcientiæ ſuæ eſt teſtimonio. Ipſam igitur ſedulus observa & reverèere quoniam *ex ipſo vita procedit*, nec qualiscumque tantùm vita, ſed jucunda prorſus, vegeta, alacris, timoris exors & triſtitiæ; denique quæ perpetuam animo ſereno inducat tranquillitatem. 30

Pacem cũ conſcientia ſerva, ut quietè vivas.

Animo itaqne, imò & corpori ſi benè vis, omni cuſtodiâ vitam Conſcientiæ, eam obſervando, ſerva: quoniam ab ipsâ eſt tota mentis ſerenitas, quæ corpus etiam ſuo vigore 31

gore afficiat. Expertus fortè es, quantos non animo tantùm, ſed & corpore cruciatus ſuſtinueris; quæ tœdia, quæ faſtidia, non mentem ſolummodò ſubierint, ſed & ſomnum interceperint, totamque vitam mœrore infecerint, quamdiu conſcientiam paſſus es infeſtam: pax jam coaluit, ſalva eſt res. Gratulor ſanè. Sed cautè amicitiam redintegratam cole; ne ſi eam rurſus irritaris, exprobret amariſſimè, fruſtra à ſe impenſa ſtudia, & gratiam ab offenſo Numine nequidquam tantis laboribus procuratam. Deinde iſtud age, ut ſemper in te vivat Conſcientia, nullumque in ſecreto mentis tribunali juſtitium intercurrat.

32 Itaque ſi Conſcientia tibi tranquilla eſt, nullamque de anteactâ vitâ actionem inſtituat; id eſt, ſi nullius tibi ſceleris commiſſi es conſcius, quod pœnitudine animi expiatum non ſit, teſte Conſcientiâ: deinde ſi tam fidelem officiique ſui tam ſtudioſam experiris, ut quantocius periculi te commonefaciat, quoties vel minima occurrit peccandi occaſio vel ſuſpicio: denique ſi ſtimulos illico & quidem acros admovet, quoties à recto eſt aberratum: eſt ſanè tibi quod applaudam. Conſcientiam habes optimam, pædagogum exactiſſimum, & cui tutò poſſis fidere. Non alios habet theſauros orbis, neque delicias alias hæc miſera vita, quàm quas, quæ talis eſt, liberaliſſimâ manu conferet Conſcientia. Paradiſus hæc eſt animæ, atrium cœli, ſponſi lectulus, cui dum incumbo, *in pace in idipſum dormiam & requieſcam*, quoniam dum Conſcientiæ teneris amplexibus circumfundor, *tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.*

Quænam ſit conſcientia cui tutò poſſis acquieſcere.

Pſal. 4. v. 9. 10.

33 Itaque dicamus cum Divo Paulo: *Gloria, & honor, & pax omni facienti bonum.* Gloria ſit apud Deum: apud quem glorioſum eſſe, ſolida tantùm eſt gloria: hanc autem nemo afferit, niſi ſola Conſcientia, cujus unicum teſtimonium, tota Pauli eſt gloria. Deinde honor ſit inter homines; qui quantumcumque actionibus hominis probi ac juſti officiant verbis & obganniant; tamen benè agentem animo laudant taciti, penitusque approbant, quod ſint qui, *in ſimplicitate cordis & ſinceritate Dei, & non in prudentia carnali, converſantur in hoc mundo.* Denique pax tibi ſit cum teipſo; eritque procul-

Concluſio operis.

ad Rom. 2. v. 10.

2. Cor. 1. v. 12

proculdubio, & quidem jucundiſſima. Etenim voluntas Conſcientiæ acquieſcit, Conſcientia voluntatem habet bonam, id eſt, in omnibus morigeram, in omnibus ſibi obſequentem: itaque indubitata eſt *pax hominibus bonæ voluntatis.* Neque aliud neque ſecurius gaudium quàm quod ab hâc pace confertur, in hac lachrymarum valle poteſt expectari. Hoc igitur læti fruamur; donec ab hoc exilio tranſlati, ad æterna admittendi ſumus gaudia, quorum pignus certiſſimum, bona, in ſinu ſuo, fert Conſcientia.

Ad majorem Dei gloriam.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERVM PRÆCIPVARVM
QVÆ IN SECVNDA PARTE
ARTIS SEMPER GAUDENDI
CONTINENTVR.

Actiones humanæ.

QVÆnam *actiones ſint laude aut vituperio digne. Item quæ naturales & indifferentes.* Tr. 20.n. 5.

Actionum humanarum arbitra eſt Conſcientia, in judicando infallibilis & incorrupta. Tr.9.n.12.13.14.

Aliud eſt agere vel egiſſe bene; aliud verò agere vel egiſſe bonum. Tr.9.n.13.

Actiones ſuas omnes condemnare, non eſt viri perfecti. Hujus eſt in nævos etiam minimos inquirere,ut operum bonitatem augeat. Tr.9.n.27.28 29.

Explicatur D. Gregorij ſententia aſſerentis, Bonarum mentium eſſe culpam agnoſcere,ubi culpa non eſt. Tr.9.n.30. 31.32.

Explicatur tripliciter locus Chriſti. Cum feceritis omnia quæcumque dixero vobis, dicite ſervi inutiles ſumus. Tr.9. n.33.

Diabolus perſuadere nobis vult, actiones omnes noſtras condemnandas eſſe velut malas,ut ad puſillanimitatem nos pertrahat. Tr.9.n.34.

Aliud eſt gaudere de actione bene à ſe præſtitá, aliud verò gaudere de ſe, & ſibi placere. tr.9.n.39.

Actiones quædam clandeſtinè agendæ ſunt etiam à boni ſibi conſcio. Tr.18.n.26.

Aculei Conſcientiæ: *vide* Stimuli.

Affectiones animi.

Per paſſiones obſcuratur Conſcientiæ dictamen aut ſententia. Tr.10 n.11.

Appetitibus naturalibus datur bene poſſe uti,& ideo non ſunt mali,& dici poſſunt boni. Tr.13.n.23.

Amor Dei.

Error multorum circa Amorem Dei ſuper omnia. Tr.12 n.26.

Amor alius affectuoſus,alius appretiativus: uterque exponitur. Tr.12.n.27.

Amorem affectuoſum ſuper omnem affectum,Deus non exigit: exigit autem amorem appretiativum ſui ſuper omnia. Tr.12.n.28.

Vt amorem Dei ſuper omnia bona excites, non eſt inſtituenda cum aliis bonis comparatio. Tr.12.n.30.

Amor Dei quid habeat commune cum Contritione. Tr.12.n.34.

Amor Dei ſuper omnia,deteſtationem pec-

cati virtute continet. Item quid ſit eam virtute continere. tr.12.n.35.36.
Amor Dei ſuper omnia, inefficax tamen ut peccata deleat extra Sacramentum, merum commentum eſt inauditum in Eccleſiâ. tr.13.n.34.35.
Et in Baio condemnatum. tr.13. n.36.37.
Amor juſtitiæ non denotat actum amoris Dei ſuper omnia apud S. Auguſtinum, ut quidam falsò aſſerunt; ſed ſignificat merũ deſiderium adimplendi juſtitiam. tr.13.n.58.
Actualis amor Dei, ſignum eſt evidens obtentæ à Deo peccatorum gratiæ. tr.17. n.49.
Moraliter fieri non poteſt, ut qui ſæpe amoris actum conatus ſit elicere, nullum umquam bonum aut ſupernaturalem elicuerit. tr.17.n.53.

Anima.

Animæ ægritudo quid ſit. tr.20.n.7.
Animæ ægritudo ex pulſu Conſcientiæ dignoſcitur. tr.20.n.8.
Anima numquam bene eſt, niſi prius bene ſit Conſcientiæ. tr.20.n.9.

Antiochus.

Antiochus dolorem habuit peccatorum, nec tamen contritus fuit aut attritus, Tr. 12.n.14.

Antiochena adultera.

Hiſtoria à S. Auguſtino relata de Antiochenâ adulterâ expenditur. tr.3.n.29. & ſeq.

Antoninus.

D. Antonini quæ ſit apud Theologos auctoritas in hiſtoricis. tr.14.n.29.

Attritionis natura.

Attritio quomodo dicatur à Tridentino imperfecta. Tr.13.n.3.
Attritio imperfecta eſt negativè, non tamen privativè. Tr.14.n.49. & ſeq.
Attritionem omnem malam eſſe docuit Lutherus. Tr.13.n.5.
Refutatur ex Scripturis, & D. Auguſtino. Tr.13.n.8. & ſeq.
Condemnatur hæreſeos à Tridentino. Tr. 13.n.15.& ſeq.
Tridentinum non loquitur de Attritione ortâ ex Charitate imperfectâ, ſed ex mero timore ortâ. Tr.13.n.32.& ſeq. item n.38.
Attritio orta ex charitate imperfectâ in Eccleſiâ olim inaudita. Tr.13. n.34. & ſeq.
Probatur id ex Janſenio. Tr.13.n.35.
Datur Attritio quæ ſit ſupernaturalis, idque probatur. Tr.13.n.40.& ſeq.
Attritio ſupernaturalis orta ex timore gehennæ, excludit voluntatem omnem peccandi de cætero. Tr.13.n.47. & ſeq.
Attritio non eſt actus coactus, ſed prorſus liber. Tr.13.n.54.
Attritio ſupernaturalis orta ex timore, ſufficit ad obſervandam totam legem; eamque qui ſic ſervat, obſervat ex amore juſtitiæ. Tr.13.n.55.& ſeq.
Attritionem non facit ſolus timor gehennæ, ſed adjungendus huic eſt amor, id eſt, deſiderium juſtitiæ. Tr.13.n.6.
Hinc ſolvuntur loca D. Auguſtini quæ in contrarium afferuntur. Tr.13.n.62. & ſeq.
Attritionis & Contritionis differentia varia. Tr.14.n.1.& ſeq.
Quæ attritio ſervilis ſit & mala. Tr.14. n.8.
Quomodo ex timore ſervili generetur Attritio non ſervilis. Tr.14.n.9.& ſeq.

In Attritione nihil eſt ſervile. tr.14. n.13.

Attritus redit ad finem ſuum ultimum per actum concupiſcentiæ ſeu ſpei. tr.14. n.12.

In Attrito nullus manet affectus peccandi, nequidem conditionatus. tr.14.n.14.

Aliud eſt dicere volo peccare ſi non eſſent pœnæ, aliud verò, Vellem : cum hoc actu ſtat Attritio, imo & Contritio. tr. 14.n. 14.15.

Attritionis efficacia.

Attritio cum Sacramento ſufficit ad abſolutionem peccatorum. Probatur id variè. tr.14.n.17.& ſeq.

Neoterici quidam volunt Attritioni jungendum eſſe tenuem & inefficacem aliquem actum charitatis. Fusè refutantur. tr.14.n.19.& ſeq.

D. Auguſtinus præter Attritionem, nullum actum Charitatis requirit, neceſſarium ad percipiendum fructum Sacramenti. tr.14.n.25.

Suarez numquam docuit ſententiam de Attritionis efficaciâ non eſſe certam, nec valde antiquam, nec multùm communem. Male à Fervacquio citatus Suarez qui omnia contraria docuit. tr. 14.n.27.

Adverſariorum rationes non impetunt, nec tangunt veram, quam Eccleſia docet Attritionem, ſed aliam ſibi fingunt ut eam impugnent. tr.14.n.33.

Orthodoxa & communis de Attritione ſententia, omnino certa eſt. tr. 14. n.34.35.

Etiamſi fortè non ſit de Fide, ideo tamen non eſt incerta. tr.14.n.36.37.

Attritio ſufficit in Confeſſione ultimâ quæ circa finem vitæ fit, nec illi neceſſariò ex præcepto præmittenda eſt Contritio. tr.14.n.41.& ſeq.

Nequidem ex lege charitatis ſibi debitæ. tr.14.n.42.& ſeq.

Attritio cum Sacramento tam eſt efficax ad delenda peccata, quàm ſola Contritio. tr.14.n.51.

Non eſt hominis aut doctoris privati decernere quid ſit magis commendandum generatim populo, Contritio an Attritio. tr.14.n.52.

Multis magis convenit per timorem excitari ad Attritionem. tr.14.n.52.

Tam Attritio quam Contritio populo commendanda. tr.13.n.53.

Cenſura Sorbonæ lata contra doctrinam adverſam efficaciæ Attritionis cum Sacramento. tr.14.n.44.

Auctores.

Catalogus Auctorum docentium licitè agi ex opinione probabili. Folio 133.

D.Auguſtinus.

D. Auguſtinus numquam dubitavit an mulier Antiochena licitè ad ſervandam vitam conjugis, adulterium commiſerit; ſed dubitavit, an id fœmina & maritus ex ignorantia invincibili putarint licere. tr.3.n.29.

D. Auguſtinus in hâc hiſtoriâ ſupponit dari poſſe ignorantiam invincibilem juris naturæ. tr.3.n.29.

D. Auguſtinus quædam ex ignorantiâ facta improbat. Exponitur quænam ea ſint. tr.3.n.34.

D. Auguſtinum ſemper in ore habent adverſarij; benè an malè, id quidem perinde eſt, modò ſibi plauſum faciant. tr.3.n.49.

D. Auguſtinus clariſſimè ſentit licitum eſſe operari ex opinione probabili. tr.4. n.35.36.

D. Auguſtinus nuſquam docet è naturâ *omnis*

omnis timoris eſſe retinere voluntatem peccandi ſi infernus non eſſet, aut faciendi id quod ex metu jam non facit. tr.13.n.50.

D. Auguſtinus per amorem juſtitiæ intelligit deſiderium juſtitiæ, non verò actum amoris Dei *dilecti ſuper omnia.* tr.13. n.58.59.

D. Auguſtinus nec ullus SS. Patrum ſuam ſententiam contra Pontificum aut Eccleſiæ auctoritatem umquam defendit. tr.5.n.43.tr.13.n.66.

D. Auguſtinus præter meram Attritionem, nullum actum Charitatis requirit neceſſarium ad percipiendum fructum Sacramenti. tr.14.n.25.

D. Auguſtinus Charitatis nomine, ſæpe intelligit bonam voluntatis affectionem, ſeu boni-volentiam. tr.13.n.65.

Calvinus Calviniſtæ.

Calvinus & hæretici docent Confeſſionem carnificinam eſſe, & eſſe impoſſibilem: refutatur utrumque. tr.15. n.15.& ſeq.item 20 & ſeq.

Calvinus falsò ſtatuit nulla dari peccata quæ ex natura ſuâ ſint venialia, ſed omnia eſſe mortalia. tr.15.n.17.

Calvinus vult omnes tentationes, & motus primo-primos eſſe veræ peccata. Quod refutatur. tr.15.n.17.

Calvinus diſertè ſe præfert D. Auguſtino. Ibid.

Calvinus & Calviniſtæ volunt quemvis debere credere ut articulum fidei, ſe eſſe filium Dei ſeu in ſtatu gratiæ. tr.17. n.22.23.

Refutatur fusè hæc hæreſis. tr.17.n.24.

Calviniana fiducia viam aperit omnibus ſceleribus. tr.17.n.25.

Calviniſtarum ſententiæ nullo modo ſibi cohærent. tr.17.n.26.

Faciunt articulum Fidei, id quod non eſt in ſcripturis. tr.17.n.27.& ſeq.

Nuſquam in Scripturis eſt quod Calvinus ſit in ſtatu gratiæ. tr.17.n.30 & ſeq.

Ex Calviniſtarum ſententia ſequitur quod omnis verè fidelis poſſit mutare religionem quoties vult, ſine ſalutis aut etiam religionis ullo præjudicio. tr.17.n.32.

Calviniani non debent eſſe ſoliciti de ijs qui ab ipſorum ſectâ deſciſcunt. tr.17. n.33.

Si vera eſt Calvini ſententia, nemo qui umquam fidelis fuit eſt damnatus; aut Judas proditor numquam fuit fidelis. tr.17.n.34.

Calviniſtæ reformant & invertunt fiduciam quam de ſuâ ſalute habuit D. Joannes Apoſtolus. tr.17.n.35.

Calumniæ, Convitia, Calumniatores.

Per calumnias & dicteria quidam conantur ſententias ſuas ſtabilire; cum his tamen agendum modeſtè. tr.3.n.37.

Ignorantia juris naturæ, & immunitas peccati ex eâ orta, acriter à quibuſdam, & per calumnias perſtringitur. tr.3. n.38.

Quidam ut ſibi plauſum faciant, magno apparatu multas Patrum ſententias congerunt, ut probent res quæ à nemine negantur. tr.3.n.39.

Quidam ſemper eadem argumenta voce & ſcripto aſſerunt, licet ſæpius clariſſimè ijs ſit reſponſum; & quidem linguâ vernaculâ id agunt, ut populo ſic imponant. tr.3.n.49.

Quidam calumniantur per ſententias quaſdam Catholicas deſtrui ſanctiſſima moralis Theologiæ fundamenta. Id ſemper ore crepant. Petitur ab ijs quanam ea fundamenta ſint. Exponuntur tria tr.3.n.51.

Calumniæ

Calumniæ & convitia in ſententiam de opinione probabili ſequendâ à quibuſdam jactitata. tr.4.n.14.
Item in omnes paſſim Theologos ſparſæ ab ijs injuria. tr.4.n.15.16.
Calumnijs & convitijs agere, adverſatur juri naturæ. tr.4.n.17.
Calumniari non eſt ſignum teneræ & ſtrictæ Conſcientiæ, quam tamen hi calumniatores ſemper verbis præ ſe ferunt. tr.4.n.18.
Calumniatores hi à Pontifice, & Senatibus Regijs Pariſienſi & Aquenſi condemnati, eorumque libelli exuſti. tr.4.n.19.
Callidè mutant adverſarij ſtatum quæſtionis, in controverſiâ an liceat ſequi opinionem probabilem relictâ probabiliori, ut hanc ſententiam calumniis liberiùs, & ut videtur non ſine fundamento impetant. tr.5 n.36.
Calumniæ quibus impetitur vera de Attritione ſententia. tr.13.in proœmio.
Calumniæ eorum qui non niſi graves pœnitentias in Confeſſione injungendas eſſe contendunt, fusè refutantur. tr.16.n.7.& ſeq.
Unicus calumniator ſufficit ut turbet pacem viri boni. tr.18.n.2.
Huic malo compeſcendo remedium eſt, contemptus. tr.18.n.3.
Probitas vitæ calumniatori pudorem injicit. tr.18:n.32.

Caro, Corpus.

Caro fere omnium ſcelerum eſt complex. tr.16.n.31.
Carni cedunt præcipua ſcelerum emolumenta. tr.16.n.32.
Caro animum ad peccandum inſtigat. tr.16.n.33.
Caro ad agendam pœnitentiam imbecillis, ad peccandum verò ſatis robuſta, etiam in tenerrimis. tr.16.n.34.
Carni debet anima ſubiraſci, eam quæ caſtigare ne inſoleſcat. tr.16.n.39.40.
Severitas illa, clementia eſt. tr.16.n.42.
Carni bene fit cùm duris exercetur. tr.16.n.57.
Cur major percipiatur verecundia ex peccatis carnalibus; quàm ſpiritualibus. Datur ratio. tr.10.n.31.32.
Vide. v. Pœnitentiæ corporales.

Certum, Certitudo.

Præceptum non agendi niſi ea quorum veritas & obligatio certò conſtat, ut fert aliquorum dogma, à Deo latum non eſt, nec ferri potuit. Probatur fusè. tr.4.n.39.& ſeq.
Non omne quod de fide obligante non eſt, incertum eſt aut non certum. tr.14.n.36.37.38.
Differentia inter id quod eſt certum ſimpliciter, & id quod eſt certum fide Divinâ ſeu obligante, exponitur. tr.14.n.38.
Certitudo objectiva quid ſit. tr.17.n.11.
Certitudo ſubjectiva quid ſit, & unde oriatur. tr.17.n.12.13.
Certitudo Fidei quid ſit, & unde oriatur. tr.17.n.15.
Certitudo phyſica, & ejus exortus. tr.17.n.16.
Certitudo moralis quid ſit, & unde naſcatur. tr.17.n.17,18.
Quâ ratione unum altero dici poſſit certius. tr.17.n.19.
Non ſemper eſt certior qui credit id quod eſt certius. tr.17.n.20.
De certitudine obtenta gratiæ, ſeu quod ſimus filij Dei, vide verbo Gratia.

Charitas.

Charitatem imperfectam dari quæ ſine Sacramen-

- cramento non deleat peccata, figmentum merum eſt, & inauditum in Eccleſiâ. tr.13.n.34.

Condemnatum id eſt in Baïo. tract. 13. n.36.

Charitatis nomine ſæpe bonam voluntatis affectionem, ſeu boni-volentiam intelligit D. Auguſtinus. tr.13.n.65.

Vide v. Amor Dei.

Chriſtus.

Chriſtus throno Gratiæ modò præſidet, quia hominum maximè miſeretur. tr.15. n.2.

Chriſtus thronum Gratiæ Sacerdotibus tãquam vicariis ſuis concredidit. tract. 15.n.3.

Cur Chriſtus poteſtatem abſolvendi ſibi non reſervarit, aut ſaltem cur eam non commiſerit Angelis. Cur Petro, & quidem quondam peccatori. tr.15.n.4. & ſeq.

Ex Chriſti inſtitutione provenit obligatio ſigilli Confeſſionis. tr.15.n.38.

Chriſti providentia in cavendo Confeſſionum ſecreto, ne revelentur nequidem à Sacerdotibus à fide apoſtatis. ibidem.

Concionator.

Concionatoris, eſt Theologica dogmata populo clarè explicare. tr.2.in proœm.

Confeſſionis Sacramentum.

Alia longè eſt quæſtio, an circa finem vitæ exercendus ſit aliquis actus Charitatis; alia verò an actus Charitatis præcisè in Confeſſione ultimâ ex præcepto ſit inſerendus, ut Confeſſio ſit bona. tr.14. n.40.

Confeſſioni ultimæ in fine vitæ faciendæ, non debet ex præcepto præmitti actus Contritionis, ſufficit Attritio. Probatur id fuſè. tr.14.n.41.& ſeq.

Confeſſionis Sacramentum cur concrediderit Chriſtus hominibus, tamquam ſuis vicariis. tr.15.n.3.

Cur peccatoribus in peccatores dederit Chriſtus abſolvendi juriſdictionem. tr. 15.n.5.

Differentia inter Senatum politicum, & ſacrum Confeſſionis tribunal in præſtandâ reo gratiâ. tr.15 n.7.& 42.

In Sacramento pœnitentiæ non datur ſcelerum gratia, quin & detur Gratia amicitiæ ſeu ſanctificans. tr.15.n.9.

Hæretici dicunt Confeſſionem peccatorum eſſe carnificinam, & eſſe impoſſibilem, ſed ex falſis hypotheſibus. Oſtenditur utrumque falſum. tr.15.n.15.& ſeq. item n.20.& ſeq.

Verecundia ex Confeſſione orta, per Sacramenti & Confeſſionis ingentia commoda compenſatur. Exponuntur ea commoda. tr.15.n.40.& ſeq.

Declarantur in Confeſſione ſcelera, ut æternitate totâ occultentur. tr.15.n.41.

Quæcumq; bona abſolutio delet omnia peccata quæ in præcedentibus Confeſſionibus defectu Judicis aut Confeſſarii non fuerant condonata. tr.17.n.51.

Confeſſionis faciendæ modus.

In Confeſſione non defenditur, ſed accuſatur crimen ab ipſo reo. Et datur ratio cur hoc ſic debeat fieri. tr.15.n.12.13.

Pœnitentem decet humilis compoſitio tum animi tum etiam corporis, dum ad Confeſſionem accedit. Et quare. tr.15. n.14.

Omnia mortalia in Confeſſione aperienda eſſe probatur quatuor rationibus. tract. 15.n.19.

Venialia peccata non ſunt neceſſaria materia Confeſſionis. tr. 15.n.21.
Peccator qui diu peccatis aſſuevit nec omnium poteſt recordari, confiteatur ea, quorum poſt factam moralem diligentiam, bonâ fide recordatur. tr. 15.n.23.
Neque poſt Confeſſionem ſic factam, amplius examinanda ſunt peccata. tr. 15.n.24.
Quid faciendum, ſi poſtea caſu occurrant non confeſſa. tr. 15.n.24.
An confitenda quæ probabiliter peccata non ſunt: an etiam dubia. tr. 15.n.26.
Quomodo in Confeſſione diſtinguenda peccatorum ſpecies. tr. 15.n.27.
Quomodo peccatorum numerus exponendus. tr. 15.n.28.
Pœnitens dum confitetur, non agat rhetorem, nec crimina ſua exaggeret. tr. 15.n.31.
Non etiam agat cauſidicum, nec peccata excuſet. tr. 15.n.32.
Non accuſet alios, ſed tantùm ſe. tr. 15.n.33.
Non agat hiſtoricum, nec fusè narret peccata, ſed brevibus & claris, ſed quàm poteſt maximè pudicis verbis. tr. 15.n.34.
Qui bonâ fide ſemper eſt confeſſus, curet non tam antiqua peccata per Confeſſionem repetere, quàm novam de omnibus generatim Contritionem excitare. tr. 17.n.54.
Conſulendo pudori licitum eſt, adire Confeſſarium cui reus ignotus ſit. tract. 15.n.39.
Nemo tenetur confiteri per interpretem. tr. 15.n.38.

Confeſſionis ſigillum.

Quanta ſit ſigilli Confeſſionis obligatio. tr. 15.n.37.
Obligatio hæc eſt ex ipſâ inſtitutione Chriſti, nec datur caſus, in quo licitum ſit Confeſſionem revelare. tr. 15.n.38.
Confeſſario deponenti ex ſcientiâ Confeſſionis, in Judicio non creditur. tr. 15.n.38.
Chriſti providentia, in cavendo ſecreto Cõfeſſionum, ne revelentur inter hæreticos à Sacerdotibus apoſtatis. tr. 15.n.38.

Confeſſarius.

Confeſſarius non det ſcrupuloſo dictorum ſuorum rationem. tr. 8.n.34.
Confeſſarius non ſinat ſcrupuloſum multis ſecum agere de ſcrupulis; nec ipſe veterum ſcrupulorum ei mentionem faciat. tr. 8.n.36.
Confeſſarium ſcrupuloſum ſæpius ob eandem rem ad ſe redeuntem non admittat. tr. 8.n.38.
Confeſſarius ſcrupuloſo aſſerenti ultimam hanc fore Confeſſionem quam poſtulat de præteritis inſtituere, nullo modo credat, ne jurato quidem: nec permittat eam Confeſſionem inſtitui. tr. 8.n.38.
Confeſſarius modò ad Contritionem, modò ad Attritionem excitet pœnitentem, pro hujus diſpoſitione. tr. 14.n.42.

Confeſſionales pœnitentiæ.

Privati hominis aut Doctoris non eſt Confeſſarijs omnibus in dandis pœnitentiis leges præſcribere. tr. 16.n. 11. 14.
Confeſſarius in pœnitentiis injungendis qualitatem criminum ſpectare debet, non verò ſemper quantitatem. tr. 16.n. 13.
Confeſſarij vicarij ſunt Chriſti, ſed miſerantis, non caſtigantis. tr. 16.n. 15.
Demonſtratur imprudentia eorum qui dicunt, ſemper graves pœnitentias injungendas. tr. 16.n. 16. 17.
Cum magno fructu ſæpe, pro gravibus delictis impoſita minima pœnitentia. tr. 16. n. 17.

Imprudentia

Imprudentis Confeſſarij eſt,promiſcuè graves pœnitentias imponere. tr.16.n.22.
Scandalizantur fideles ex nimio Confeſſarij rigore. tr.16.n.23.24.& ſeq.
Confeſſarius ſit benignus in alios, in ſe verò rigidus exemplo S. Franciſci Xaverij. tr.16.n.25.& ſeq.
Vide v. Pœnitentiæ Sacramentales.

Conſcientia in genere.

Conſcientia noſtra plenum actionum noſtrarum judicium ceſſit Deus. tract.1.n.17.18.
Conſcientia eſt arbitra actionum infallibilis & incorrupta. tr.9.n.12.13.14.
Conſcientia ſibi ipſi mentiri non poteſt. tr.17.n.44.
Conſcientiæ bonæ commoda & deliciæ. tr.1.n.19.20.
Varia de Conſcientiâ Patrum encomia. tr.1.n.22.tr.2.n.22.
Conſcientia bona cœlum eſt in terris. tr.1.n.23.
Conſcientiæ componendæ ars eſt præſtantiſſima, maximè neceſſaria, & facillima. tr.1 n.24.
Conſcientia quomodo rectè vocetur mortalium Deus. tr.2 n.3.& ſeq.
Conſcientia Vicarius atque oculus Dei. tr.10.n.10.
Conſcientia regula proxima eſt agendorum; actorum judex; malefactorum reconciliatrix. tr.2.n.4.5.6.
Conſcientiæ definitio. tr.2.n.7.
Conſcientiæ vis. tr.2.n.8.
Conſcientia non eſt in voluntate. Contra Ægidium, cujus rationes fusè refelluntur. tr.2.n.9.& ſeq. item n.15.& 20.
Conſcientiam malam quis habere poteſt, v.g. in materiâ pudicitiæ, & tamen habere virtutem pudicitiæ: & contra. tr.2.n.11.
Voluntas bona non eſt Conſcientia, ſed hanc arguit aut indicat. tr.2.n.14.
Conſcientia non eſt ſcientia agendorum in genere, ſeu Syndereſis; ſed eſt judicium agendorum in particulari. tr.2.n.15.& ſeq.
Qui maximam habent ſcientiam, ſæpe nullam habent Conſcientiam. tr.2.n.18.
Unde id fiat quòd multi boni ſpeculativi, practici autem ſint peſſimi. tr.2.n.20.
Conſcientia magis flagitanda à Deo, quàm ſcientia. tr.2.n.19.
Conſcientiæ cum Senatu ſupremo ſymbolizatio. tr.2.n.21.& ſeq.
Conſcientiæ cum corde varia ſymbolizatio. tr.20.n.4.& ſeq.
Omnis Conſcientiæ evariatio, per comparationẽ bilancis exponitur. tr.7.n.2.3.
Conſcientia obligans quid ſit. tr.2.n.23.
Conſcientia conſulens & permittens quid ſit. tr.2.n.24.
Conſcientia premens quid ſit; & quid ſit agere contra Conſcientiam. tr.2.n.25.
Conſcientia atteſtans quid ſit. tr.2.n.26.
Conſcientiæ judicium decretorium quid ſit. tr.2.n.17.
Conſcientiæ laus & bonum teſtimonium quid ſit. tr.2 n.28.tr.9.n.19.
Conſcientiæ morſus & vermis quid ſit. tr.2.n.29.
Conſcientia liber quid ſit. tr.2.n.30.
Conſcientia cur dicatur bona aut mala, cum bonitas & malitia ſit in voluntate, Conſcientia verò in intellectu. tr.2.n.34.
Conſcientia cur dicatur munda aut immũda, aut ſceleribus plena. tr.2.n.35.36.
Conſcientia cur dicatur cauteriata, aut cæca. tr.2.n.37.
Conſcientia cur dicatur læta. tr.9.n.22.

Conſcientia bona quid ſit, quid verò mala. tr.20.n.13.
Conſcientia tenera, ſeu ad agendum bene prompta, quid ſit. tr.20.n.14.tr.8. n.2.3.
Conſcientia craſſa, ſeu lenta ad agendum benè, quid ſit. tr.20.n.14.
Conſcientia tenera in fugiendo malo quid ſit. tr.20.n.15.
Conſcientia craſſa in fugiendo malo quid ſit. tr.20.n.16.
Conſcientia bona maximum in mortis articulo ſolatium. tr.19.n.10.& ſeq.
Synopſis eorum quæ ſex tractatibus de Cõſcientiâ dirigente dicta ſunt. tr.9.n.1. & ſeq.
Quænam ſit Conſcientia cui tutò poſſis acquieſcere. tr.20.n.32.

Conſcientia certa, erronea.

Conſcientia certa quid ſit. tr.3.n.1.
Conſcientiæ certò obliganti etiamſi erroneæ, ſed tamen bonâ fide erranti, ſemper nihilominus parendum. tr.3.n.6. & ſeq.
Conſcientiam errantem ſed bonâ fide, verè obligare probatur fusè ex D. Paulo. tr.3.n.9.10.
Conſcientiæ erroneæ auctoritas, tota à Deo eſt, non aliunde. tr.3 n.11.12.
Contra Conſcientiam erroneè obligantem non peccatur, niſi judicium Conſcientiæ ſit omnino certum & indubitatum. tr.3.n.14.
Item debet eſſe in errante libertas ad ponendam vel non ponendam actionem illam, circa quam erratur. tr.3.n.15.
Libertatis defectu, à peccato eximitur quædam pia virgo admodum blaſphema, & tamen innocens. tr.3.n.16.
Item quidam committens plurima, ut putabat, homicidia. tr.3.n.17.
Conſcientiæ per errorem, ſed bonâ fide actionem aliquam malam permittenti impunè paretur & abſque peccato. tr. 3.n.19.& ſeq.
Vide præter hæc v. Error, Ignorantia, Incogitantia.

Conſcientia ex opinione probabili formata.

Conſcientia probabilis, aut potius ex opinione probabili formata quid ſit. tr.3. n.2.
Aliud eſt certò judicare an lex obliget, aliud vero an hæc actio poſſit fieri nec ne. Sine hoc ultimo judicio nihil rectè fit. tr.4.n.2.
Poteſt non certa eſſe Conſcientia de legis obligatione, ob rationes utrimque occurrentes. Exponitur id familiari exemplo. tr.4.n.4.
Cætera vide Verbo, Opinio probabilis, Opinio improbabilis, Opinio tuta.

Conſcientia Dubia.

Conſcientia dubia quid ſit. tr.3.n.3.
Cetera vide verbo, Dubium, Dubia Conſcientia.

Conſcientia ſcrupuloſa.

Conſcientia ſcrupuloſa quid ſit. tr.3.n.4.
Cætera vide v. Scrupulus, Scrupuloſa Conſcientia.

Conſcientia Laudans, v. Laus Conſcientiæ, Gaudium ex Conſcientiâ.
Conſcientia reprehendens, v. Stimuli Conſcientiæ.
Conſcientia examinans, v. Examen Conſcientiæ.

Conſcientiæ ſecuritas *v. Securitas Conſcientiæ.*

Conſcientiæ teſtimonium. *v.* Teſtimonium Conſcientiæ.

Conſcientiæ vermis. *v. vermis* Conſcientiæ.

Conſcientiæ vita, mors.

Vita ſpiritus pendet à Conſcientiâ, ut vita corporis à corde. tr.20.n.3.

Vivente Conſcientiâ adhuc in peccatore eſt ſpes ſalutis; eâ emortuâ, deſperata eſt ſalus. tr.20.n.10.11.

Quæ ſit mortua Conſcientia, & ſine ſenſu. tr.20.n.17.19.

Maximum ſupplicium, ſupplicia à Deo immiſſa, à Conſcientiâ non ſentiri. tr.20. n.18.

Quomodo Conſcientia paulatim moriatur. tr.20.n.20.

Mortua Conſcientia ſine peculiari Gratia miraculo non revocatur ad vitam. tr. 20.n.21.

Conſcientię debita obſervantia.

Obſervanda plurimum Conſcientia, ob magnam quâ pollet auctoritatem. tr. 20.n.22.

Conſcientiam ſemper conſule. tr.20.n.23.

Memineris Conſcientiam tibi ſemper adeſſe, tuiſque actionibus intereſſe. tr.20.n 24.

Memoria præſentis Conſcientiæ videtur homini expeditior, quàm præſentis Dei. tr.20.n.24.

Nunquam te ſolum reputa cui ſemper invigilat Conſcientia. tr.20.n.25.

Conſcientiæ ſoli major deferenda eſt reverentia, quàm omnium hominum ſimul collectorum oculis. tr.20.n.26.27.

Magis erubeſcendum eſt peccare in oculis Conſcientiæ, quàm in Sanctorum conſpectu. tr.20.n.28.

Ex parvâ Conſcientiæ æſtimatione, in omne nefas itur. tr.20.n.29.

Conſilium, Conſulere.

Licitum eſt varios Doctores conſulere, donec inveniatur ſibi favens ſententia, ſed probabilis. tr.6.n.51.

Peſſimâ fide agunt, qui ex induſtriâ improbos conſulunt; & qui ſententias ſibi faventes auro venantur. tr.6.n.52.53.

Execrabiles hi ſunt Deo. tr.6.n.54.

Et ſæpe inopiâ puniuntur. tr.6.n.55.

Contritio perfecta.

Ad Contritionem non requiruntur lacrymæ, aut alius ſeu motus ſeu ſenſus corporis. tr.12.n.13.& ſeq. item n.41.

Exponitur doctrina Tridentini de Contritione perfectâ. tr.12.n.16.& ſeq.

Contritio eſt dolor animi, nempe Intellectûs & Voluntatis. tr.12.n.16.& ſeq.

Contritionem duo actus conſtituunt. tr.12. n.22.

Contritio cur dicatur efficax. tr.12.n.23.

Contritioni peccata omnia condonantur ſine Sacramento: non tamen ſine Sacramenti voto Contritioni incluſo. tr.12. n.24.

Ad Contritionem non requiritur amor affectuoſus Dei ſemper omnia, ſed appretiativus. tr.12.n.28.

Item ad Contritionem, appretiativa deteſtatio mali ſuper omnia mala requiritur, non verò affectuoſa. tr.12.n.29.

Ad Contritionem per ſe non requiritur diſtincta peccatorum recordatio; ſufficit confuſa. tr.12.n.37.

Hinc qui confiteri non poteſt, non tenetur ſingula peccata in mentem revocare, ſed conteratur de omnibus in genere. tr.12.n.38.

Contritio moram temporis non requirit; momento perficitur. tr. 12.n.40.
Nullis verbis opus eſt ut eam exprimas. tr. 12.n.40.
Dolor corporis & lachrymæ, bene ad deteſtanda peccata quandoque adhibentur, quamvis ad Contritionem non ſint neceſſaria. tr.12.n.41.
Contritio perfecta, in voluntatis cum Divinâ adhæſione perfectâ conſiſtit. tr. 12.n.42.
Adhæſio hæc procuranda, & quidem actibus ſæpè repetitis. ibid.
Contritio licet efficacior Attritione, non omnibus tamen convenientior eſt medicina. tr.14.n. 52.
Contritio non debet ex obligatione præmitti ultimæ Confeſſioni in fine vitæ faciendæ, ſufficit Attritio. tr.14.n.41.& ſeq.
Moraliter fieri non poteſt, ut qui multos contritionis actus conatus eſt elicere in vitâ, nullum umquam bonum & ſupernaturalem elicuerit. tr.17.n.53.
Vide v. Dolor.

Cor.

Uti incubus cor, ita Conſcientia animam peccati ream ſuffocat. tr.10.n.19.
Servandum præcipuè cor, quia ex ipſo vita procedit. Oſtenditur quomodo procedat. tr.20.n 12.
Varia cordis & Conſcientiæ ſymbolizatio. tr.20.n.4.& ſeq.

Creaturæ.

Creaturæ, numquam gaudium; ut ſummum voluptatem afferunt. tr.1.n.4.
Quæ ex creaturis oritur voluptas, naturâ ſuâ in triſtitiam degenerat. tr.1. n.5.

Deus.

Deus Conſcientiæ noſtræ ceſſit plenum actionum noſtrarum judicium. tr.1.n.17.
Dei vicarias partes agit Conſcientia; & ſic rectè vocatur Mortalium Deus. tr. 2. n.3.
Deus non patitur eos qui bonâ fide agunt, diu ignorare quæ ſcienda ſunt. tr. 3. n.43.
Deus nihil poteſt præcipere quod rationi adverſetur. tr.4.n. 37.
Deus permittit optimos ſuos amicos quandoq; ſcrupulis divexari. tr.7.n.9.
Deus ſcrupulis exercet animam, ut eam à vitijs purget. tr.7.n 44.
Deum eſſe, rectè colligitur ex ſtimulis Conſcientiæ. tr.10.n 7.& ſeq.
Quinam ſtimuli Conſcientiæ à Deo ſint. tr. 10.n.38.& ſeq.
Deus pronior eſt ad dandam gratiã, quàm peccator ad eam recipiendam, tr.12. n.6.
Deus pollicetur gratiam pœnitenti, & promiſſionem juramento confirmat. Datur ratio hujus juramenti. tr.12.n:7. & ſeq.
Vivit Deus, dum peccatoris miſeretur. Quare tunc dicatur vivere. tr.12.n.8.
Abblanditur peccatori Deus, ut impetrandæ gratiæ fiduciam in eo excitet, tr. 12. n.10.& 39.
Deus obliviſcitur planè injuriæ condonatæ, tr.15.n.10.
Quid ſit Deum obliviſci ſcelerum, tr. 15. n.11.

Diabolus.

Diabolus ſæpiſſimè eſt ſcrupulorum auctor. tr.7.n.31.& ſeq.
Quâ arte Diabolus ſcrupulos excitet & augeat. tr.7.n. 32.34.
Finis quem Diabolus in excitandis ſcrupulis ſibi,

ſibi præfixum habet, eſt delaſſare animi vires. tr.7.n.33.35.45.
Diabolus tenebras animæ quærit ut ſcrupulos ingerat: & per ſcrupulos tenebras animæ auget. tr.7.n.34.
Indicia quatuor ad diſcernendum an ſcrupuli ſint à Diabolo. tr.7.n.48.& ſeq.
Quinam ſtimuli Conſcientiæ ſint à Diabolo: tr.10.n.36.& ſeq.
Diabolus perſuadere nobis vult omnes actiones noſtras eſſe condemnandas velut malas, ut ad puſillanimitatem nos pertrahat. tr.9.n.34.

Dolor de peccatis.

Dolor qui ex naturalibus rationibus elicitur naturalis eſt: illi non datur condonatio peccatorum. tr.10.n.35.tr.12.n.19.
Dolor naturalis quo pacto elevari poſſit, aut mutari in ſupernaturalem. tr.10 n.36.
Dolor de peccatis non conſiſtit in lacbrymis, aut corporis triſti affectione. tr.12. n.13.& ſeq.
Dolor qui ex peccatis in corpore ſentitur, paſſio eſt ad Contritionem non neceſſaria. tr.12.n.14.
Dolor ille ſæpè ſine contritione eſt. ibid.
Quinimo dolor ille ſæpè malus eſt. ibid.
Dolor ille dum exorbitat, numquam à Deo eſt. Item quando exorbitet. tr.12.n.15.
Alius eſt dolor intellectus, alius verò dolor voluntatis. tr.12.n.17.
Quo pacto intellectui dolor inuratur ex peccati admiſsi Conſcientiâ. tr.12.n.18.
Quomodo ex peccati Conſcientiâ dolor ſubeat voluntatem. tr.12.n.10.
Vide v. Contritio.
Dolor ex peccatis, *Vide v.* Stimuli Conſcientiæ. *Item.* Peccati deteſtatio.

Dubium, Dubia Conſcientia.

Conſcientia dubia quid ſit. tr.3.n.3.
Conſcientia cur dicatur dubia. tr.6.in procemio.
Dubium & opinio probabilis, longè differunt. tr.6.n.1.
Non niſi ineptiſſimè à nonnullis confunduntur. tr.11.n.51.
Ponitur utriuſq; differentia. tr.6.n.2.3.
Dubium triplex. Aliud negativum, aliud poſitivum, aliud ex rationibus ſeſe elidentibus. tr.6.n.4.5.6.
Dubium ſpeculativum quid ſit. tr.6.n.8.
Dubium practicum quid ſit. tr.6.n.9.
Cum dubio practico ſemper illicitum eſt agere. tr.6.n.11.& ſeq.
Dubius an id quod veniale eſt ſit mortale, peccat mortaliter ſi pergat in agendo. tr.6.n.15.
Dubius peccat ſpecie peccati de quo dubitat. tr.6.n.16.
Dubius poſitivè dubio practico, eligere debet id quod tutius. tr.6.n.17.
Dubius negativè, poteſt licitè agere. tr.6. n.18.
Cum dubio ſpeculativo etiam agere non licet, donec formaris Conſcientiam, id eſt, judicium tuleris rem licitè agi poſſe. tr. 6.n.19.
Hinc dubius, primò debet conari deponere dubium, facta ulteriori veritatis inquiſitione. tr.6.n.20.
In dubio jure, humana poteſtas aut Reſpub. non dat poſſeſſori novū jus, ſed de veteri jure fert ſententiam. tr.6.n.25.item n.27.
In dubijs quæ ſpectant materiam juſtitiæ, rectè formatur Conſcientia ex bonæ fidei poſſeſſione, item ex juris præſumptione. tr.6.n.23.& ſeq.
Poſſeſſor bonæ fidei in dubio non debet rem

dimi-

dividere quantumcumque ſit juris dubium. tr.6.n. 28.29.
Dubium de paterna hæreditatis juſtitia, non eſt curandum. tr.6.n.30.
Dubius an debeat, non debet ſolvere. tr.6. n.31.
Certus de debito, dubius an ſolverit, debet ſolvere. tr.6.n.32.
Poſſeſſio in omnium virtutum materiâ, ſufficit ad formandam Conſcientiam in dubio. tr.6.n.33.& ſeq.
Lex dubia non obligat. tr.6.n.37.
Certus de lege, dubius an ei ſatisfecerit, legi adhuc eſt obnoxius. tr.6.n.38.
Inter diem Jovis & Veneris qui dubitat an ſit hora noctis duodecima, non tenetur abſtinere carnibus. tr.6.n.39.
Tenetur abſtinere carnibus, qui inter Sabbathum, & Dominicam dubitat, an ſit hora noctis duodecima. tr.6.n.40.
Dubius de anno vigeſimo-primo, non debet jejunare in quadrageſima. tr.6.n.41.
Dubius de 24. anno expleto, non poteſt ſacerdotium ſuſcipere, tr.6.n.41.
Dubius an votum emiſerit, voto non tenetur. tr.6.n.43.44.
Dubius de facto, facti obligatione non tenetur. tr.6.n.45.
Dubium affectatum numquam excuſat à crimine. tr.6.n.47.& ſeq.
Unde oriatur hoc dubium. tr.6.n.48. & ſeq.
Nefas eſt ex dubio jure certam litem intentare bonæ fidei poſſeſſori. tr.6.n.55.
Qui dubitat de facto ipſo, judicet ſe non feciſſe. tr.11.n.53.& ſeq.
Quænam ſit pars tutior quæ in dubio eligenda ſit. tr.11.n.55.
Qui graviter peccare non ſolet, in dubio judicet ſe non peccaſſe. tr.11.n.60. & ſeq.
Qui plerumque ſolet conſentire, in dubio judicet ſe conſenſiſſe. tr.11.n.63.64.
An & quæ peccata dubia ſint confitenda. tr.15.n.26.

Echo.

Echo abſtruſis Conſcientiis comparata. tr.11.n.42.

Error.

Error invincibilis efficit ut lex Dei cenſeatur ſic erranti non legitimè propoſita, & ſic excuſat à peccato. tr.3.n.19.20.
Error invincibilis tollit voluntarium, quod tamen ad peccandum requiritur. tr.3. n.23.
Error invincibilis & inculpatus, committi poteſt tribus modis. tr.3.n.24.
Error poſitivus quid ſit. tr.3.n.25.
Quod ex errore poſitivo fit, non eſt propriè dictum peccatum. tr.3.n.28.29.
Virgines pro caſtitate decertantes, ex mero errore, innocuè tamen & laudabiliter ſe occiderunt aut mutilarunt. tr.3.n.30.
Multis ex mero errore poſitivo hæreticis, non imputatur hæreſis ad culpam. tr.3.n.31.
Error alius eſt latè ſumptus prout opponitur Vero; alius autem ſtrictè, prout opponitur Certo, aut Evidenti. tr.4.n.24.
Cætera vide v. Conſcientia erronea, Ignorantia, Incogitantia.

Examen Conſcientiæ quotidianum.

Examen quotidianum Conſcientiæ, magnâ parte inſtitui debet ad agendum Deo gratias. tr.9.n.29.
Examen quotidianum faciunt viri probi, exemplo Davidis. tr.11.n.14.& ſeq.
Tempus nocturnum huic examini maximè accommodum. tr.11.n.16.
Aliud examen quod inſtituebat Seneca, aliud noctium. tr.11.n.18.

Humilis ſit conſtitutio corporis & animi ſe examinantis. tr.11.n.19.
Colligenda primo eſt mens per ſerias æternaſque rationes. tr.11.n.20.
Non tantùm peccata omnia, ſed & errores, & eorum cauſſa in examine quotidiano indaganda. tr.11.n.22.
Primus fructus examinis quotidiani, eſt futuri prudens cautio. tr.11.n.23.24.
Secundus eſt, ſecuritas de diligentiâ peccatis inquirendis legitimè adhibitâ, in ordine ad examen Sacramentale. tr.11.n.25.

Examen Conſcientiæ Sacramentale id eſt in ordine ad Confeſſionem.

Conſcientiæ jus competit ad examinanda peccata, & quidem omnia: nec niſi ſic examinatis gratia à Deo in Confeſſione datur. tr.11.n.2.& ſeq.
Fidelis debet eſſe Conſcientia in examinandis omnibus peccatis mortalibus. Et quare. tr.11.n.6.& ſeq.
Diligentia moralis examini impendenda. Explicatur quæ ſit diligentia moralis. tr.11.n.12.13.tr.15.n.25.
Conſcientia ubiq; habeat oculos, ut videat omnes ſuas actiones. tr.11.n.26.
Examen ſit ſincerum; repræſentet rem prout eſt ad inſtar ſpeculi plani. Nec extenuet ſua peccata, uti faciunt ſpecula convexa. tr.11.n.27.& ſeq.
Comperto aliquo crimine, in ipſo examine reprehendat animam Conſcientia, eamque caſtiget. tr.11.n.32.
Multiplex ex hâc caſtigatione fructus. tr.11.n.33.
Ut Conſcientia ſincerè & fideliter examen inſtituat, agat ſecum quaſi cum alio, imo quaſi cum debitore ſuo, aut adverſario. tr.11.n.34 35.
Conſcientia non augeat aut multiplicet in examine ſua peccata. tr.11.n.36.& ſeq.
Nimiæ diſquiſitionis incommoda. tr.11.n.40.
Aliquorum Conſcientiæ ſunt velut Echo, quæ multiplicat unam eandemque rem. tr.11.n.42.
In animâ mundâ non ſunt multùm inquirendæ ſordes ingentes, ipſæ ſe detegunt. tr.11.n.41.
Quantum temporis examini Sacramentali impendendum ſit iis, qui diu ſine ullâ Confeſſione peccatis inhæſerunt. tr.11.n.43.
Quantum temporis impendendum iis, qui ſæpe confitentur, aut examen faciunt quotidianum. tr.11.n.45.46.
Quantum impendendum ſcrupuloſis. tr.11.n.47.& ſeq.
Paſſim exiguum tempus dandum examini peccatorum, multum verò actibus Contritionis, Amoris Divini, deteſtationis, ſubmiſſionis &c. vulgò autem contrarium ſit & non benè. tr.11.n.49.
Qui probabiliter opinatur ſe non peccaſſe, poteſt & debet judicare, formaliter ſe non peccaſſe. tr.11.n.52.
Qui dubitat an fecerit id cui certò annexum eſt peccatum, debet judicare ſe non feciſſe, & ſe abſolvere à crimine. tr.11.n.53.& ſeq.
Qui graviter peccare non ſolet, in dubio peccati, judicet ſe non peccaſſe. tr.11.n.60.& ſeq.
Qui ſolent facilè peccare & conſentire, in dubio judicent ſe conſenſiſſe. tr.11.n.63.& ſeq.

S. Franciſcus Xaverius.

S.Franciſcus Xaverius auſterus in ſe, in pœnitentes benignus. tr.16.n.27.

Gaudium.

Digitized by Google

Gaudium.

Gaudium quæritur paſſim ubi non eſt. Error hic exponitur. tr.1.n.1.2.
Vita ſine gaudio, tetrior morte. tract.1. n.3.
Gaudium malè quæritur in creaturis extra ſe poſitis. tr.1.n.4.5.
Gaudium in animo ſolo ſitum eſt. tr.1. n.6.
Ex gaudio oritur voluptas ſincera, non vero gaudium ex voluptate. Hinc iſtud quære, ut hanc obtineas. tr.1.n.7.
Gaudium non invenitur; fabricandum eſt, tr.1.n.8.
Materia ex quâ fabricandum ſit gaudium. tr.1.n.9.
Gaudium & triſtitia, ex eâdem materia fabricantur. tr.1.n.10.
Gaudij impedimenta quædam interna. tr.1. n.11.
Quomodo circa externa gaudij impedimẽta gerendus ſit animus. tr.1.n.12.
In manu uniuſcujuſque eſt interna ſic componere, ut ſemper gaudeas. tract.1. n.15.16.
Læta animi affectio in horâ mortis, expeditior eſt ad excitandos actus amoris Dei dilecti ſuper omnia. Hinc magis optanda tum eſt animi læti conſtitutio, quàm triſtis. tr.19.n.28.

Gaudium ex Conſcientiâ.

Quid ſit gaudium exſurgens ex laude Conſcientiæ. tr.9.n.21.22.tr.17.n.2. & n.7.
Gaudium exortum ex teſtimonio Conſcientiæ maxime eſt delectabile. tr.9.n.35. tr.18.n.6.
Gaudium hoc non eſt vana gloria. tr.9. n.36.37.
Aliud eſt gaudere de actione bene à ſe præſtitâ; aliud gaudere de ſe & ſibi placere. Hoc vanum eſt; illud laudabile. tr.9. n.39.
Gaudium hoc, eſt maximum ad virtutem incitamentum. tr.9.n.37.
Gaudium hoc ſummi eſt meriti, & excellentis virtutis actus. tr.9.n.38.39.
Tres hoſtes gaudij & pacis internæ. tr.17. in proœmio.
Gaudiũ ſubſequens Confeſſionem aut Contritionem, evidens ſignum eſt obtentæ peccatorum gratiæ. tr.17.n.50.
Gaudium bonæ Conſcientiæ ex pacato Deo, in articulo mortis obveniens morituro, deſcribitur. tr.19.n.16.
Item gaudium in illo articulo obveniens ex bonorum operum memoriâ. tr.19.n. 17.18.
Item gaudium ex ſpe futuræ gloriæ. tr.19. n.19.
Pacem cum Conſcientiâ ſerva, ut ſemper gaudeas & quietè vivas. tr.20.n.31.

Gratia, Gratiæ obtentæ certitudo.

Alia eſt gratia, ſeu condonatio ſceleris, alia verò gratia amicitiæ, ſeu ſanctificans. tr.11.n.9.tr.15.n.9.
Utraque ſimul datur, nec prima ſine ſecundâ tr.11.n.9.
Differentia inter Senatum politicum, & ſacram Confeſſionis tribunal in præſtandâ gratiâ. tr.15.n.7.& 42.
Conſcientia competit gratiam à Deo peccatori factam ſubſignare, & de acceptâ gratia animæ præſtare ſecuritatem. tr. 17.n.1.
Gratiæ obtentæ certitudo hæretica qualis ſit. Fusè refutatur. tr.17.n.22.& ſeq.
Gratiæ obtentæ certitudo non eſt Fidei, nec phyſica, ſed moralis. tr.17.n.36. & ſeq.
Certitudo hæc tanta eſſe poteſt, ut tollat

omnem

Digitized by Google

omnem falſi ſuſpicionem, & omnem formidinem de oppoſito. tr.17.n.39. & ſeq.

Certitudo hac moralis permittit omnes actiones, ad quas requiritur ſtatus gratia. tr.17.n.41.

Tam certus quis poteſt eſſe de obtentâ gratiâ quàm certus eſt quis ſe baptizatum, aut ordinatum Sacerdotem. tr.17.n.43.

Gratia obtenta ſigna quinque. tr.17.n.45. & ſeq.

Explicatur locus Eccleſiaſta: Neſcit homo an amore an odio dignus ſit. tr.17. n.55.

Explicatur tripliciter locus Eccleſiaſtici; De propitiato peccato noli eſſe ſine metu. tr.17.n.56.& ſeq.

Explicatur locus D. Pauli, Cum metu & tremore ſalutem ſuam operentur. tr.17.n.60.

Non eſt metuendum de gratiâ ne obtenta non ſit, ſed ne perdatur. tr.17.n.61.

Ob gratiam obtentam non eſt præſumendum. tr.17.n.59.

D. Gregorius.

Explicatur D. Gregorij ſententia, quâ aſſerit, Bonarum mentium eſſe culpam agnoſcere ubi culpa non eſt, tr.9. n.30.& ſeq.

Hæreſis, Hæretici.

HÆreticis, qui ex mero errore poſitivo tales ſunt, non imputatur hæreſis ad culpam. tr.3.n.31.

Hæreticus non poteſt hæreſi ſuæ adhærere, eo quod judicet ex auctoritate ſuorum Doctorum opinionem ſe habere probabilem. tr.5.n.15.& ſeq.

Hæretici negant ſatisfactionem ullam pro peccatis eſſe utilem. tr.16.n.6.

Cætera Vide v. Calvinus.

D. Hilarion.

D. Hilarion in mortis articulo nullo modo timuit, ſed potiùs morti inſultavit. tr. 19.n.24.& ſeq.

Bonorum operum memoriam in mortis articulo excitavit. tr.19.n.27.

Janſſenius.

Dogma ſuum, quo ſtatuit peccatum eſſe quidquid ex ignorantiâ invincibili erroris committitur; malè vocat Janſenius, dogma Catholicum *&* Arcanum. tr.3.n.46.

Janſſenius ſubſcripſit ſententiæ de juſtitiâ Montium pietatis, quæ tamen ſententia tantùm eſt probabilis, & nihilominus tangit rem quæ eſt juris naturæ. tr.4.n.31.

Janſſenius rogat quid reſpondendum ſit ad Auguſtinum, quando hujus ſententia videtur modernis Pontificibus eſſe contraria. Eique reſpondetur modis tribus. tr.5.n.41.42.43.

Janſſenius dicit timorem gehennæ bonum eſſe, ſed homines eo malè uti, & utendo peccare. Refutatur clariſſimè hæc evaſio. tr.13.n.19.& ſeq.

Janſſenius docet Attritionem ortam ex timore gehennæ, inutilem eſſe, imo & malam. Proponitur ſummatim tota ejus de Attritione doctrina, quam per 13.capita fuſè & ſine neceſſitate expandit. tr.13.n.26.& ſeq.

Argumenti à Janſſenio allati paralogiſmus clarè oſtenditur. tr.13.n.50.

Commentitium eſt quod docet Janſſenius, Tridentinum ſeſſ.14.c.4.de aliâ imperfectâ Contritione locutum, quam quæ ex gehennæ metu exoritur. tr.13.n.31. & ſeq.

Janſſenius comminiſcitur Attritionem aliquam

quam novam ex Charitate imperfectâ ortam, ſed inauditam in Eccleſiâ. tr. 13.n.34

Condemnata ea eſt in Baio. tr. 13.n.36

Falſo docet Ianſſenius non dari attritionem vllam quæ ſit ſupernaturalis. tr. 13.n.39. & ſeq.

Inverſo modo, atque adeo perverſo de Attritione philoſophatur Ianſſenius. tr. 13. n.45

Fusè ſed falsò docet Ianſſenius Attritionem ſupernaturalem ortam ex timore gehennæ, voluntatem peccandi de cætero non excludere. tr. 13.n.47 & ſeq.

Ianſſenius à particulari timore malè argumentatur ad vniuerſalem naturam timoris. tr. 13.n.51

Falſo docet Ianſſenius Attritionem eſſe actum coactum tr. 13.n.54.

Ianſſenius ſatis mirè ſententiam ſuam appellat, Mirabilis paradoxi novitatem. *Sed paradoxa & novitates, in Eccleſiâ Catholicâ ſemper fuere ſuſpecta.* tr. 13.n.55

Error manifeſtus Ianſſenij, quod putet per τὸ Amorem Iuſtitiæ, *intelligi à D. Auguſtino actum amoris Dei dilecti ſuper omnia: cùm per amorem non ſignificetur niſi deſiderium Iuſtitiæ.* tr. 13. n.59.

Alter error Ianſſenij, quod putet deſiderium Iuſtitiæ non poſſe ex aliâ virtute quam ex Charitate profluere. tr. 13. n.60.

Ianſſenius in materiâ Attritionis iam à ſuis vt plurimum deſertus. tr. 14.n. 19

D. Ignatius.

D. Ignatius initio converſionis fuit enormiter vexatus à ſcrupulis. tr. 7.n.43

Ignorantia affectata.

Ignorantia vincibilis aut affectata, numquam à peccato excuſat. tr. 3.n. 5. tr. 6.n.47

Quæ ſit ignorantia affectata. tr. 3.n. 52.

Vnde oriatur ignorantia affectata. tr. 6. n.48. & ſeq.

Minima mali ſuſpicio bonam fidem actionis faciendæ tollit. tr. 3.n. 53

Ignorantia Lacedæmonum circa adulterij malitiam, in pleriſque fuit affectata tr. 3.n. 53

Ignorantia invincibilis.

Ignorantia invincibilis datur ſecundum D. Thomam. Tollit omne voluntarium, & conſequẽter omne peccatum. tr. 13.n. 23

Ignorantia invincibilis quid ſit. tr. 3. n. 26. 35

Ignorantiæ varia genera. Exponitur ignorantia iuris naturæ; ignorantia iuris divini poſitivi, iuris humani Eccleſiaſtici, iuris profani a, denique ignoranti facti. tr. 3.n.32

Quæcunque per ignorantiam invincibilem committuntur, propriè dicta peccata non ſunt. tr. 3.n. 33. & ſeq.

Quænam ſiut ea quæ ex ignorantiâ facta improbat D. Auguſtinus tr. 3.n.34

Ignorantia generalium legum naturæ, in homine non datur tr. 3.n. 39

Datur tamen ignorantia invincibilis legum naturæ, quæ ex primis per conſequentiam deducuntur. Quod probatur ratione, & experientiâ ruſtici apud Vaſquezium, Hiſpani occidentis pueros Maurorum à ſe baptizatos, &c. tr. 3.n. 40. & ſeq.

Ignorantia invincibilis Iuris naturæ, ſupponitur à D. Auguſtino in hiſtoriâ adulteræ Antiochenæ tr. 3.n. 29

Digitized by Google

Ignorantia invincibilis Juris natura à peccato excuſat. Non eſt hæc ſententia recenter inventa, ſed admodum antiqua, & per totam Eccleſiam pervulgata, teſte ipſomet Luthero. tr.3.n.45
Contraria doctrina malè à Janſſenio vocatur, Sententia Catholica, *item* Arcana. tr.3.n.46.47
Item malè dicitur ſententia Auguſtini. tr.3.n.48.
Quæ ex ignorantiâ invincibili fiunt, peccata impropriè ſunt apud D. Auguſtinum, id eſt Errata : non vero dicuntur peccata propriè, ſeu quæ mereantur pænam. tr.3.n.49
Contrarium adverſariorum dogma, malè cohæret, & ſecum manifeſtè pugnat. tr.3.n.50.

Incogitantia.

Incogitantia inculpata quid ſit. tr.3.n.27.
Facta ex incogitantiâ inculpabili, propriè dicta peccata non ſunt, ſeu quæ pœnam mereantur, aut culpæ imputentur. tr.3.n.36.

Judas proditor.

Judas doluit de peccato à ſe commiſſo ; & tamen adeo non fuit contritus, ut dolore ſuo rurſus peccarit. tr.12.n.14.

Judex, Jus.

Jura ſtatuunt in dubio criminis, benigniorem partem à Judice amplectēdam, & favendum reo. tr.11.n.55.
Probationes contra reum debent eſſe evidentes, non ſufficiunt dubiæ. tr.11.n.56.
Si rationes utrimque æquales, abſolvendus eſt reus. tr.11.n.57
Imo abſolvendus reus, etiamſi accuſatoris partes ſint longè probabiliores, quam rei. ibid.
Vide v. Poſſeſſio bonæ fidei.

Judicia humana.

Non ſunt contemnenda judicia humana, dum judicant homines quid ſit bonum, aut quid ſit malum. tr.9.n.16.tr.18.n.30.
Contemnenda verò ſunt hominum judicia, dum judicant te bene vel malè egiſſe aut agere. tr.9.n.16.tr.18.n.29.
Conſcientia ſola poteſt omnia hominum judicia irrita reddere. tr.18.n.8.
Condemnantium ſe judicia contemnit bona Conſcientia, imo ridet ut inſana. tr.18.n.29.
Judicia humana ne expete magnopere ſi fauſta; nec expaveſce ſi adverſa. tr.18.n.32.
Judicia humana te dicunt laude dignum, ſed non faciunt. tr.20.n.30.
Cætera vide v. Securitas Conſcientiæ.

Laus à Conſcientiâ data.

Laus humana laudato non ſatisfacit niſi accedat laus Conſcientiæ. tr.9.n.17.
Laus ſolius Conſcientiæ ſine aliâ omni, ſibi ſufficit. tr.9.n.18.
Laus Conſcientiæ eſt nuda operis facti approbatio. tr.19.n.20
Conſcientiæ eſt, & quidem ſolius, actionem præſtitam approbare, & laudare voluntatem. tr.9.n.10.11.
Conſcientiæ laus non eſt vana gloria. Patet in D.Paulo. tr.9.n.25.26.
Laudare ſe quandonam ſit vanum, aut inſanum. tr.9.n.26.

Sancti

Sancti non condemnarunt actiones ſuas tamquam malas. tr.9.n.27.& ſeq.
Quomodo ex præſcripto Chriſti, cum fecerimus omnia quæ præcepit Deus, dicere debeamus nos eſſe ſervos inutiles, exponitur multipliciter. tr.9.n.33.
Ex ſolâ laude Conſcientiæ majus gaudium oritur, quàm ex omnium hominum falsâ approbatione. tr.18.n.6.
Laus humana cruciat, ſi ei Conſcientia ſola contradicat. tr.18.n.7.
Improbi laudati tantùm gaudent, quia credunt ſe latêre. tr.18.n.8.
Nemo laudatus gaudet, niſi quia videt aliena judicia, Conſcientiæ ſuæ judicio eſſe conformia. tr.18.n.9.& 22.
Cur D. Paulus teſtimonium Conſcientiæ vocet Gloriam*, cum tantùm ſit judicium privatum.* tr.18.n.10.
Item cur vocet gloriam ſuam. tr.18.n.11.
Conſcientia dum te laudat, facit te eſſe quod dicit eſſe. tr.20.n.30.

Libellus repudij.

De libello repudij apud Judæos uſitati, duplex eſt Patrum ſententia. Neutra favet Wendrockio, aut ad ejus rem facit. tr.4.n.22.

Livius Druſius.

Livius Druſus domum optabat ſibi conſtrui, in quâ ab omnibus videri poſſet quid ageret. tr.18.n.26.

Lutherus.

Lutherus fatetur doctrinam quâ ſtatuitur, Facta ex ignorantiâ invincibili juris naturæ, peccata non eſſe, ſuo tempore in Papæ ſcholis & Eccleſiis fuiſſe pervulgatam. tr.3.n.45.
Lutherus Conſcientiæ ſuæ tormenta ferre non potuit, præſertim circa mortem tr.10.n.4.
Lutherus fatetur voluiſſe ſe emendare vitam aliquantulum, ſed non potuiſſe. ibid.
Lutherus docet omnem Attritionem eſſe malam. tr.13.n.5.
Refutatur ex Scripturis. tr.13.n.8.
Refutatur ex D. Auguſtino. tr.13.n.9, & ſeq.
Condemnatur hæreſeos à Tridentino. tr.13 n.15.& ſeq.

Melancholici.

Humori melancholico innaſcuntur ſcrupuli, tr.7.n.11.
Melancholici ſunt admodum tenaces ſcrupulorum. tr.7.n.13.
Melancholici fere circa rem unam aut alteram ſunt ſcrupuloſi: & ſcrupulis vexantur admodum triſtibus. tr.7. n.14.15.

Montaltius.

Montaltij cavilli. tr.4.n.14.
Montaltij litteræ Provinciales exuſtæ Aquis-Sextijs, & rurſus Pariſiis, utrobique per Senatus-conſultum. Item condemnatæ à Pontifice Alexandro VII. tr.4.n.19.

Mors.

Mors minus eſt metuenda quàm vita, tr. 19.n.2.
Mors numquam eſt mala. tr.19.n.3.4.
Totum malum quod in morte invenitur, ab anteactâ vitâ eſt. tr.19.n.4.& ſeq.
Mortem timemus, quia terrenas voluptates experti, de cæleſtibus imaginarias ſpecies non habemus. tr.19.n.8.
Ex ignorantiâ futurorum fit, ut quædam in morte ſint amara. Ea enumerantur. tr.19.n.9.

Digitized by Google

Deſcribuntur ſtimuli, quos peccatori impænitenti admovet Conſcientia in horâ mortis. tr.19.n.12.& ſeq.

Mors juſtorum, ſeu Conſcientiæ ſuæ confidentium.

Omnibus naturæ malis in morte percipiendis medicina, eſt bona Conſcientia tr.19.n.10.

Gaudium morientis iuſti exprimitur. tr. 19.n.16.& ſeq.

Morientis juſti feſtiva & ſpe plena ſuſpiria. tr.19.n.31.

Mali conſcientia maximè torquet reum in mortis articulo. tr.19.n.11. & ſeq.

Mors ſecuritati aſſerit bonorum operum theſaurum. tr.19.n.18.

In articulo mortis, naturæ horrorem nonnunquam ſentiunt iuſti. tr.19.n.21.

Permittit id Deus, vt plenius pro peccatis ſatisfaciant. ibid.

Conſcientia angoribus rarò, & non diuturnis probi in horâ mortis anguntur. tr. 19.n.22.

Mors iuſtorum plerumque eſt ſpe & gaudio plena. tr.19.n.22.23.

D. Hilarion in morte nullo modo timuit, ſed morti illuſit potius. tr.19.n.24. & ſeq.

Accommodatiſſima & ſanctiſſima moriendi praxis, eſt bonorum operum in mortis articulo recordatio, Exemplo Ezechiæ & D. Hilarionis. tract.19.num.27. & ſeq.

Actus à moriente præcipuè exercendi. tr. 19.n.29.

Opinio probabilis.

Poteſt non certa eſſe Conſcientia de legis obligatione, ob rationes probabiles vtrimque occurrentes. Exponitur totius quæſtionis ſtatus exemplo admodum familiari. tr.4.n.4.

Quid ſit probabile. Et quid ſit opinio probabilis. tr.4.n.6.

Opinioni probabili nulla omnino admixta eſt falſitas. tr.4.n.7

Opinionem probabilem qui habet de rei veritate, etiam de ejus falſitate habet opinionem probabilem, actualiter aut virtualiter. tr.4.n.8.

Opiniones duæ probabiles ſibique contrariæ, poſſunt eſſe ſimul in eodem intellectu. Ibid.

Quæ ſit opinio probabilior, quæ tutior, quæ minus tuta, exponitur familiari exemplo. tr.4.num.10.11.tr.5. num.28.

Auctoritas aliena poteſt facere opinionem aliquam probabilem. tr.5.n.3.

Tam probabile eſt quod ex auctoritate extrinſecâ eſt probabile, quàm quod ex rationibus mihi intrinſecis ſit probabile. tr.5.n.4.

Pluralitas auctorum facit opinionem probabiliorem ſaltem præſumptivè. tr.5. n.5.

Aliquando vnius viri auctoritas facit opinionem probabilem. tr.5.n.5 6.

Vna opinio, licet altera probabilior, non eſt tamen in actione dirigendâ infallibilior. tr.5.n.24.

Manichæorum opinandi modus apud D. Auguſtinum. nihil habet commune cum opinione probabili. tr.4.n.27

Ex opinione probabili formata Conſcientia.

Aliud eſt judicare an lex obliget certò aut probabiliter; aliud autem certò judicare quod hæc actio exerceri poſſit an non. Sine hoc vltimo judicio nihil rectè fit. tr.4.n.2.

Sen-

Sententiam docentem licitum eſſe ex opinione probabili ſibi formare Conſcientiam, ſeu iudicium actionis faciendæ, plurimis convitiis impetunt Sinnichius, Montaltius & Wendrockius. tr.4. n.14. & ſeq.

His reſpondetur. tr.4.n.17. & ſeq.

Reſpondetur locis S. Scripturæ perperam pro ſe allatis à Wendrockio. tr.4. n.20. & ſeq.

Reſpondetur loco S. Auguſtini quem Sinnichius aut malè intellexit, aut malâ fide attulit. tr.4.n 26.27.

Sententiam communem de ſequendâ licitè opinione probabili, tenēt Scriptores Theologi, & Canoniſtæ, centum octoginta novem. tr.4.n.30.

Catalogus horum auctorum. Fol.133

Item ſententiam hanc tenent Theologi & Epiſcopi omnes, qui ex opinione probabili caſus Conſcientiæ maximos reſolverunt. tr.4.n.31.

Item Profeſſores omnes & Doctores Academici, qui ſententias probabiles, etiam iuris naturæ propoſuerunt publicè & defenderunt. tr.4.n.32.

Item omnes Iuriſconſulti, Iudices, & Conſiliarij, qui ex opinionibus probabilibus certa rerum gerendarum dant reſponſa. tr.4.n.33.

Item D. Auguſtinus tenet hanc ſententiam. tr.4.n.36.37.

Aut D. Thomas aut D. Bonaventura, non eſt colendus vt Sanctus, imo neuter, ſi non liceat reſponſa dare ex opinione probabili. tr.4.n.33

Præceptum non agendi niſi ea quorum veritas & obligatio certò conſtat, vt fert aliquorum Dogma, numquam à Deo latum eſt, neque adeo ferri potuit. Probatur id fusè. tr.4.n.40. vſque ad n.47

Opinionem probabilem ſequens, nullo modo ſe exponit periculo peccandi. tr.4.n.49.

Ex æquè probabilibus poteſt eligi qualibet. tr.5.n.1.

Et ſemel electa poteſt deſeri aſſumptâ contrariâ. tr.5.n.2.

Licitum eſt ſequi alienam opinionem permittentem aliquod opus, contra propriam opinionem id vetantem. tr.5. n.9. & ſeq.

Quando alicuius legis aut rei veritas certa haberi poteſt vlteriore indagatione moraliter poſſibili, non licet agere ex opinione probabili quæ tuta habetur. tr.5.n.16.

Hinc non poteſt hæreticus hæreſi ſuæ adhærere, ex eo quòd probabilem opinionem ſe habere iudicet. tr.5.n.16.

Licitè ſequitur Conſcientia opinionem probabilem deſertâ probabiliore, niſi obſtet lex iuſtitiæ aut charitatis. tr.5.n.18. & ſeq.

Nullum in dicto caſu incurritur peccandi periculum, licet incurratur periculum errandi. tr.5.n.24.

Exponitur quæ ſit lex iuſtitiæ aut charitatis, quæ prohibet vti opinione probabili. tr.5.n.35. & ſeq.

In ſequendis opinionibus probabilibus, ſemper bonâ fide eſt procedendum. tr.5.n.26.

Licitum eſt tamdiu varios conſulere, donec inveniatur ſententia ſibi favens, ſed probabilis. tr.6.n.51.

Sed quinam, & quam bonâ fide conſulendi ſint, exponitur. tr.6.n.52. & ſeq.

Qui probabiliter opinatur ſe non peccaſſe, poteſt & debet iudicare, formaliter ſe non peccaſſe. tr.11.n.52.

Opinio tuta, tutior.

Quænam opinio dicatur tutior. tr.5.n.28.

Tutiorem ſequi, poteſt eſſe conſilij, numquam tamen eſt præcepti. tr.5.n.27.

Digitized by Google

Non poteſt ſemper diſcerni quæ opinio ſit tutior. tr.5.n.29.
In materiâ reſtitutionis, inter opiniones probabiles nulla datur tutior. tr.5.n.30
Nullum præceptum obligat ut ſequar id quod tutius eſt, nequidem ut formale peccatum evitetur, tr.5.n.31
Omnes probabiles ſententiæ, in praxi ſunt æquè tutæ quoad imputabilitatem culpæ. tr.5.n.33
Etiam ubi ſine ullo incommodo tutior eligi poteſt, ea non eſt eligenda, nequidem ſub peccato veniali. tr.5.n.34
Lex tamen charitatis & juſtitiæ vetat non rarò uti opinione probabiliore & tutiore in praxi. tr.5.n.36.37
Adverſarij in hâc materiâ callidè mutant ſtatum quæſtionis. tr.5.n.36

Opinio improbabilis.

Improbabilis opinio eſt quæ nulli rationi innititur. tr.5.n.37
Item cujus falſitas jam tenetur, aut definita eſt. tr.5.n.38.
Item quæ contraria eſt Pontificum decretis. tr.5.n.39.
Quid reſpondendum quando D. Auguſtini ſententia videtur contraria modernorum Pontificum definitionibus. tr.5.n.40.& ſeq.
Improbabilis & praxi paſſim nõ adhibenda opinio eſt, quæ parum admodum habet probabilitatis. tr.5.n.44.
Improbabilis tamen opinio adhibenda eſt praxi, in extremâ neceſſitate aut corporis, aut animæ. tr.5.n.45.

Parentes.

PArentes & nutrices ſæpe admodum improvidè infantium vitia exaggerantes, dicunt eos peccare mortaliter, & inferno caſtigandos.* tr.3.n.13

Pariſienſis ſtudioſus.

Hiſtoria Pariſienſis ſtudioſi poſt mortem apparentis, & aſſerentis ſe damnatum quòd cum Attritione fuiſſet mortuus, examinatur quanta ſit fides. tr.14. n.28.& ſeq.

Pariſienſe Senatus-conſultum.

Senatus-conſultum Pariſienſe, quo ad ignes damnantur Litteræ Provinciales Montaltij, & Notæ Gulielmi Wendrockij, nec non Pauli Irenæi. Folio 105.

Patientia.

Patienter tolerare miſerias à Deo inflictas eſt eas tolerare voluntariè. tr.16.n.54
Exponitur praxis patienter tolerandi afflictiones à Deo immiſſas. tr.16.n.55.

Peccatum.

Peccatum ſtrictè dictum, & vitium longè differunt. Negligitur aut diſſimulatur à quibuſdam auctoribus hæc differentia, ſed malè. tr.4.n.26.
Peccandi periculo non ſe exponit, qui in agendo ſequitur opinionem probabilem. tr.4.n.48.
Peccatum ut commiſſum eſt, redit menti claritas quæ per fuliginem paſſionum fuerat adempta. tr.10.n.13.
Peccato commiſſo ſtatim citatur peccator ad tribunal ſuæ Conſcientiæ, convincitur criminis, & damnatur à ſeipſo. tr.10.n.13.& ſeq.
Quos motus excitet commiſſorum peccatorum memoria quæ à Deo eſt. tr.10. n.40.
Diuturna à mortali peccato abſtinentia, ſignum eſt ſtatûs gratiæ. tr.17.n.48.

Digitized by Google

Peccatum veniale.

Nimia cura vitandi peccata venialia, nocet. Adhibenda eſt moralis, qualem prudentes rebus ſuis ſolent impendere. tr. 8. n. 41. 42.

Peccatum veniale non eſt neceſſaria materia Confeſſionis. tr. 15. n. 21.

Peccata venialia non ſunt multùm examinanda, ſi eorum examine animus perturbetur, aut defatigetur caput. tr. 15. n. 21

Peccati deteſtatio.

Præſens peccati horror ſignum eſt ſtatûs gratiæ. tr. 17. n. 46

Peccati deteſtatio debet eſſe appretiativè ſuper omnia mala, non verò affectuoſa. tr. 12. n. 29.

Ut deteſtationem peccati ſuper omnia mala excites, non eſt inſtituenda cum alijs malis comparatio. tr. 12. n. 30

Imo comparationes illæ ſæpè reijciendæ ſunt. tr. 12. n. 31.

Neque ejuſmodi comparationibus uſi ſunt SS. Martyres. tr. 12. n. 32.

Aliquando poſſunt inſtitui, ſed à robuſtioribus & exercitatis in virtute. tr. 12. n. 38.

Deteſtationem peccati Amor Dei virtute continet. tr. 12. n. 35. 36.

Cætera vide v. Dolor de peccatis. Contritio.

Peccator.

Peccator miſerum ſtatum ſuum intelligat, ne intumeſcat. tr. 12. n. 1

Peccator ſua ſcelera nec negare poteſt, nec defendere; nec Judicem ſubterfugere. tr. 12. n. 2. 3.

Itaque peccator adeat thronum Gratiæ, & miſericordiam ſupplex petat. tr. 12. n. 5.

Peccator adeat hunc thronum magnâ cum fiducia. Et quare. tr. 12. n. 6. & ſeq. item tr. 15. n 9. & ſeq.

Felicitas peccatoris eſt, contra Deum quod peccarit, & non contra Angelum aut hominem. tr. 12. n. 11.

Peccator non erubeſcat Confeſſionem, per quam fit juſtus & amicus Dei. tr. 15. n. 42. 43.

Peſſimus quiſque ſua ſcelera celat. tr. 18. n. 13.

Peccator omnia habet ſuſpecta; etiam tuta timet. tr. 18. n. 13. & ſeq.

Scelerati occulti, malè fidunt latebris. tr. 18. n. 16.

Scelerati fama pendet è filo. tr. 18. n. 21.

Phlegma.

Humori phlegmatico facillimè innaſcuntur ſcrupuli, eoque nutriuntur. tr. 7. n. 16. & ſeq.

Humor phlegmaticus facit timidum. tr. 7. n. 17.

Humor phlegmaticus veras rerum ſpecies alterat, & evertit. tr. 7. n. 18.

Oſtenditur quomodo phyſicè id fiat. tr. 7. n. 19.

Pœnæ peccatis debitæ ſatisfactio.

Condonatâ culpâ non ſemper condonantur pœnæ peccatis debitæ. tr. 16. n. 1.

Poteſt peccator omnem ſatisfactionem velle differre uſq; ad alteram vitam in Purgatorio. tr. 16. n. 35.

Pœnæ à Deo aut naturâ inflictæ reducuntur ad tria genera. tr. 16. n. 51. 52.

Per miſerias humanas datur Deo ſatisfactio pro peccatis, ſi patienter tolerentur. tr. 16. n. 53.

Eas

Digitized by Google

Eas tolerare patienter, eſt tolerare voluntariè. tr.16.n.54.
Exponitur praxis quâ fructuosè excipiantur pœnæ à Deo immiſſæ. tr.16.n.55.

Pœnitentiæ corporales vltroneæ.

Pœnitentiæ corporales eò graviores ſpōte aſſumendæ, quo minores in Confeſſione imponuntur. tr.15.n.28.
Omni hominum generi caſtigatiões corporis conveniunt. tr.16.n.28. & ſeq.
Contra omnem rationem eſt carnem ſatisfactioni eximere, eamque totam animæ committere. tr.16.n.29. & ſeq. item n.35. & ſeq.
Male prætexitur carnis imbecillitas, quæ ad peccandum ſat robuſta eſt. tr.16.n.34.n.38.
Non tam certa eſt ſatisfactio per actus merè internos data, quàm per externos pœnitentiæ. tr.16.n.36
Per caſtigationes corporis vltroneè aſſumptas, avertuntur flagella à Deo in hâc vitâ infligenda. tr.16 n.37.
Corporis caſtigatio, ſecuriſſima eſt inter omnes ad placendum Deum via. tr.16. n.38.
Pœnitentijs domandum corpus, etiamſi nihil reſtaret ſatisfaciendum Deo. tr.16. n.39.40.
Severitas illa, clementia eſt. tr.16.n.42.
Quinque fructus pœnitentiarum vltro ſuſceptarum. tr 16.n.42. & ſeq.
Enumerantur quædam pœnitentiæ graviores. tr.16.n.47.
Earum prudens ſit vsus. tr.16.n.49.
Pœnitentiæ minores exponuntur, & quis earum fructus. tr,16.n.50.

Pœnitentiæ Sacramentales.

Pœnitentiæ Sacramentales ſunt pars integralis Sacramenti. tr.16.n.2.
Pœnitentiæ Sacramentales cæteris paribus magis ſatisfaciunt quam vltroneè ſuſceptæ. tr.16.n.3.
Obligant ſub peccato. Quando obligent ſub mortali. tr.16.n.4.5
Hæretici negant ſatisfactionem vllam eſſe vtilem. Refutantur. tr.16.n.6.
Non niſi pœnitentias graves in confeſſione imponendas eſſe contendunt aliqui. tr.16.n.7.
Sacramentum Pœnitentiæ validum eſt, etiamſi nulla omninò imponatur ſatisfactio. tr.16.n.8
Qualis pœnitentia in Confeſſione ſit injungenda. tr.16.n.9. & ſeq.
Decretum Tridentini de injungendis pœnitentijs expenditur. tr.16.n.12. & ſeq
Qualitas criminum in pœnitentijs iniungēdis eſt ſpectanda, non verò ſemper criminum quantitas. tr.16.n.13.
Non ſemper graves, nec ſemper leves, ſed ſemper ſalubres pœnitentiæ injungendæ. tr.16.n.16.17.
Pœnitentiæ Sacramentales ſemper in Eccleſiâ prudentiæ Confeſſarij fuêre permiſſæ. tr.16.n.20.
Pœnitentiæ aliæ publicæ ſunt in Eccleſiâ, aliæ Sacramentales. Ab illis ad has non eſt argumentandum. tr.16.n.19.
Patres numquam egêre de gravibus pœnitentijs in Confeſſione imponendis, nec ad hoc Confeſſarios adhortati ſunt, ſed de caſtigationibus vltro ſuſcipiendis; & ad has adhortati ſunt populum. tr.16. n.21.
Veteris Eccleſiæ mos in pœnitentijs Sacramentalibus injungendis, luculenter à D. Chryſoſtomo declaratur. tr,16.n.24. & ſeq.
Imponendo leviores pœnitentias, ſæpè conſulitur ipſi Sacramento. tr.16.n 23.

Poſſeſſio bonæ fidei.

In dubiis materiam juſtitiæ concernentibus, ex poſſeſſione rectè formatur Conſcientia. tr.6.n.23.& ſeq.

In dubio jure humana poteſtas aut Reſpublica non dat jus bonæ fidei poſſeſſori, ſed antiquum jus tantummodò declarat. tr.6.n.25.& 27

Poſſeſſor bonæ fidei in dubio non debet rem dividere, quantumcumque ſit juris dubium. tr.6.n.28.29

Poſſeſſio in omnium virtutum materia ſufficit ad formandam Conſcientiam in dubio. tr.6.n.33.34

Explicatur quid ſit poſſeſſio, quæ in reliquis virtutibus eſt attendenda. tr.6.n.36

Unde dignoſcendum, pro quo ſtet poſſeſſio in materia virtutum, quæ non ſit juſtitiæ. tr.6.n.36

Hinc ſolvuntur varij caſus in dubio. tr.6.n.37.& ſeq.

Propoſitum.

Propoſitum de cætero non peccandi, non debet eſſe explicitum: ſufficit quòd ſit implicitum Contritioni. tr.12.n.23

Poteſt propoſitum non peccandi fuiſſe verum & legitimum, licèt ſtatim iterum peccetur. tr.12.n.25

Prudentia.

Prudentia optimè diſcitur ex ſeipſo; id eſt ex attenta actionum ſuarum conſideratione. tr.11.n.23

Revelatio.

Non eſt credendum cuilibet dicenti ſibi revelationem obtigiſſe. tr.14.n.30

Ob aniles fabulas, quæ ſæpè promulgantur, hæretici contemnunt veras revelationes. ibid.

Falſi revelatio aut ficta eſt ab homine, aut facta à diabolo. tr.14.n.31

Satisfactio v. Pœnæ.

Scientia.

Aliud longè eſt ſciêntia & Conſcientia. tr.2.n.15.& ſeq.

Multi habent magnam ſcientiam, & peſſimam Conſcientiam. Unde hoc fiat. tr.2.n.18.

Multi optimi ſunt ſpeculativi, practici autem peſſimi. tr.2.n.20

Scrupuli.

A ſcrupulis maxima oritur Conſcientiæ quietæ perturbatio. tr.7.n.1

Scrupuloſa Conſcientia malè vocatur tenera: multùm hæ duæ inter ſe diſſident. tr.7.n.6.tr.8.n.2.

Conſcientia ſcrupuloſa commovetur quidem, ſed nihil judicat. tr.7.n.6

Quid propriè ſit ſcrupulus. tr.3.n.4.tr.7.n.7.8.

Scrupuli oriuntur ſæpè ex humore melancolico. tr.7.n.11

Scrupulis ſæpè ſuperbia immiſcetur. tr.7.n.12

Melancolici ſunt admodum tenaces ſcrupulorum. tr.7.n.13

Melancolici ferè circa rem unam aut alteram ſunt ſcrupuloſi; & ſcrupulis vexantur admodum triſtibus. tr.7.n.14.15

Humor phlegmaticus mirè aptus cui innaſcantur ſcrupuli. tr.7.n.16.& ſeq.

Ægri & fœminæ maximè patent ſcrupulis, & quare. tr.7.n.23

Phlegmatici circa varias materias habent ſcrupulos deſultorios. tr.7.n.24

Scrupuli ſæpè oriuntur ex peculiari cerebri intemperie. tr.7.n.25

Multi ex hoc genere, uno tantùm ſcrupulorum genere inſaniunt; & unde hoc fiat. tr.7.n.26

Qui uno ſcrupulo laborat, plerumq; laborabit pluribus. tr.7.n.26

Ignorantia non eſt ſcrupulus, ſed aliquando in ſcrupulum degenerat. tr.7.n.27

In ſcrupulis plerumq; nulla eſt ſanctitas, aut virtutis adminiculum. tr.8.n.2.3.4

Scrupulorum cauſæ externæ indicia.

Scrupuloſi ſcrupulos ſuos aliis nonnumquam affricant. tr.7.n.29.30. tr.8.n.20.& ſeq.

Diabolus ſæpè eſt ſcrupulorum cauſa. tr.7. n.31.& ſeq.

Quâ arte diabolus ſcrupulos excitet & augeat. tr.7.n.32.34

Finis, quem ſibi diabolus præfixum habet in concitandis ſcrupulis, eſt delaſſare animi vires. tr.7.n.33.& ſeq.

Scrupulorum cauſa nonnumquam eſt Deus, & multiplices fructus, qui è ſcrupulis poſſunt elici. Ponuntur fructus ſex. tr.7 n.36.& ſeq.

Scrupuli immiſſi à Deo non diu durant, & cum magna animi tranquillitate diſcedunt. tr.7.n.43

Scrupuli immittuntur à Deo, ut animam à vitiis purget. Eâ purgatâ deſinunt illi ſcrupuli. tr.7.n.44

Indicia duo ad diſcernendum an ſcrupuli proveniant ex naturali corporis intemperie. tr.7.n.46.47

Indicia quatuor ad diſcernendum an ſcrupuli ſint à diabolo. tr.7.n.48.& ſeq.

Decem ſigna ex quibus dignoſci queat an quis ſit ſcrupuloſus. tr.7.n.52

Scrupuloſus.

Vix ullus ſcrupuloſus putat ſe talem eſſe, aut fert ſe talem haberi. tract. 7. in proœmio.

Miſera ſcrupuloſorum conditio exprimitur in Davide. tr.7.n.4.5

Commiſeratione digni ſunt ſcrupuloſi. tr.7. n.9

A Deo permittuntur optimi ejus amici ſcrupulis divexari. tr.7.n.9.& n.36. & ſeq.

Scrupuloſus ſibi fingit timores ubi non ſunt. tr.7.n.21.22

Aliqui ſcrupuloſi ſunt in rebus exiguis, & in aliis ſunt valdè diſſoluti. tr.7.n.51

Aliter viri perfecti errores parvos conſiderant, aliter verò ſcrupuloſi. tr.8.n.3

Scrupuloſi augent mutuos ſcrupulos mutuis colloquiis. tr.8.n.22

Scrupuloſi augent ſua peccata, ut ſpecula concava augent objectas ſpecies. tr.11. n.37.& ſeq.

Item ſunt velut Echo, quæ multiplicat unam eandemque vocem. tr.11.n.42

Qui totâ vitâ fuêre ſcrupuloſi, plerumque in articulo mortis liberantur ab angoribus ſcrupulorum, & ſpe bonâ pleni diſcedunt. tr.19.n.22

Cum ſcrupulis quo pacto agendum.

Scrupuloſus non poteſt judicare eſſe mortale, niſi de quo ita certus eſt ut jurare id audeat eſſe commiſſum. tr.11.n.50

Semper eſt licitum agere contra ſcrupulos. tr.8.n.7.8

Quomodo ſcrupuloſus ſibi Conſcientiam formare debeat, ut agat contra ſcrupulos. tr.8.n.9

Ut quis agere poſſit contra ſcrupulos, ſufficit quod probabile ſit eſſe ſcrupulum; imò quòd dubium ſit an ſit ſcrupulus. tr. 8. n.10

Conſultiùs eſt ſemper agere contra ſcrupulos. tr.8.n.11.12. item n.28

Scrupuli

Scrupuli creſcunt dum ijs obeditur. tr.8. n.12

Scrupuloſus ſæpè tenetur ex lege naturæ agere contra ſcrupulos. tr.8.n.13

Scrupuloſus in materia, quâ laborat, poteſt ſtatuere ſe non judicaſſe, ſed meram habuiſſe apprehenſionem mali. tr.8.n.16

Scrupulorum remedia.

Prima ſcrupuloſi medicina eſt, agnoſcere ſe eſſe ſcrupuloſum. Hanc perſuaſionem eis ſatagit dæmon eripere. tr.8.n.4.5. & 15

Scrupuloſis ſæpè adhibendæ ſunt medicinæ phyſicæ ad purgandum ſanguinem. tr.8. n.19

Scrupuloſus cum ſcrupuloſo non agat familiariter. tr.8.n.20. & ſeq.

Scrupuloſus otium & ſolitudinem vitet. tr.8.n.23

Scrupuloſus non multùm ſecum agat in ſcrupulorum materia, nec diſputet, aut deliberet de agendis, nec præterita multùm examinet. tr.8.n.24.& ſeq.

Contemptim agat cum ſcrupulis. Exponitur quid ſit cum ſcrupulis contemptim agere; & explicatur comparatione catelli latrantis. tr.8.n.29.& ſeq.

Scrupuloſus ex mente Confeſſarij conſcientiam ſibi formet, etiamſi Confeſſario ſit doctior. Et ſæpè ad id tenetur. tr.8. n.31

Scrupuloſus à Confeſſario dictorum rationem ne expoſcat. Neq; eam det Confeſſarius, etiamſi rogetur. tr.8.n.34

Scrupuloſus non adeat plures conſulturus de eadem re; idque ob quatuor gravia incommoda. tr.8.n.35

Scrupuloſus ne cum Confeſſario quidem multùm agat de ſcrupulis. Neq; hic colloquia illa admittat, ſed artificioſè declinet aut abrumpat. tr.8.n.36

Scrupuloſus ſuo marte diſcat ſcrupulos ſuperare; nec ad ſingulos Confeſſarium adeat. tr.8.n.37.38

Scrupuloſis aſſerentibus ultimam hanc fore Confeſſionem, quam de præteritis exigunt inſtituere, nullo modo eſt credendum, ne juratis quidem. Non permittantur repetere Confeſſiones. tr.8 n.38

Scrupuloſus non ſit nimiùm ſollicitus de ſalute. tr.8.n.40

Scrupuloſus non adhibeat nimiam in peccatis venialibus vitandis curam, ſed moralem impendat, qualem prudentes rebus ſuis ſolent adhibere. tr.8. n.41.42

Scrupuloſus contra ſcrupulos, tamquam contra diaboli tentationem peculiariter Deum oret. tr.8.n.43

Securitas Conſcientiæ.

Conſcientia bona ſui ſecura eſt, & nihil timet. tr.1.n.21

Securitas Conſcientiæ quid ſit. tr.2.n.32

Conſcientia adversùs calumniarum tela ſcutum eſt impenetrabile. Et quale hoc ſit ſcutum. tr.18.n.4

Conſcientia judicio ſuo freta contemnit adverſa omnia, nec concutitur impetita. tr.18. n.5

Conſcientia bona inter homines agit confidenter. tr.18.n.24

Patitur actiones ſuas videri. tr.18.n.25

Contemnit ſeſe condemnantium judicia; imò ridet ut inſanorum. tr.18. n.27.28

Famam quidem non negligit Conſcientia, ſed magis æſtimat ſeipſam. tr.18.n.31

Securitas bonæ Conſcientiæ in hora mortis. Fusè. tr.19.n.15.& ſeq.

Quænam ſit Conſcientia, cui ſecurè poſſis acquieſcere. tr.20.n.32

Sinnichius.

Sinnichius ad invidiam concitandam ſententiæ, quæ docet licitum eſſe ſequi opinionem probabilem, aſſerit opinionem probabilem à rectè ſentientibus vocari eam opinionem, quæ innititur rationi alicujus ponderis quantumvis exilis. Quod falſum eſt ab iis dici, & mera eſt cavillatio. tr.4.n.13

Sinnichii convitia. tr.4.n.14

Sinnichius confundit vitium & peccatum. Hinc malè intelligit locum D. Auguſtini. tr.4.n.26

Malè intelligit, aut malâ fide adfert locum D. Auguſtini, in quo non de probabili opinione S. Doctor, ſed de Manichæorum opinione, id eſt, modo opinandi agit. Is autem à modo opinandi probabiliter toto cœlo differt. tr.4.n.27

Somnia.

Somnia circa mediam noctem plerumque horribiliora ſunt & magis confuſa, quàm matutina. Unde hoc fiat. tr.7.n.19

Sorbona.

Cenſura Sorbonæ lata contra ſententiam Sequinotii, negantem Attritionis cum Sacramento efficaciam. tr.14.n.44

Speculum.

Conſcientia eſt inſtar ſpeculi plani repræſentantis peccata ſicut ſunt. tr.11.n.28

Specula convexa diminuunt objecta. Ita & animus tumidus diminuit ſua ſcelera. tr.11.n.30

Specula concava invertunt & augent ſpecies; ita & quorundam abſtruſa Conſcientiæ. tr.11.n.37.38

Defectus Solis indagandi ſunt per ſpecula plana. tr.11.n.40.41

Spiritus Dei.

Spiritus Domini eſt ſpiritus lenitatis & miſericordiæ. tr.16.n.15

Stimuli Conſcientiæ, & aculei.

Conſcientia exſtimulans ad pœnitentiam quid ſit. tr.2.n.31

Conſcientia uti laudandi, ita & auctoritatem habet reprehendendi voluntatem. tr.10.in proœmio.

Ex ſtimulis Conſcientiæ rectè colligitur Deum eſſe. tr.10.n.1.7.& ſeq.

Cruciatus Conſcientiæ ſunt exquiſitiſſimi. tr.10.n.2

Ab aliquibus dicitur pœna inferni in his conſiſtere. tr.10.n.3

Omnia tormenta hujus mundi ſuperat tormentum Conſcientiæ. tr.10.n.3.& ſeq.

Lutherus tormenta ſua Conſcientiæ ferre non potuit. tr.10.n.4

Etiam Ethnici Conſcientiæ ſuæ aculeis admodum fuêre torti. tr.10.n.5.6. tr.18.n.12

Stimuli aut aculei Conſcientiæ nihil aliud ſunt, quàm facti ſceleris amaræ exprobrationes. tr.10.n.15.17

Multis & modis, & vicibus fit ea exprobratio. tr.10.n.16

Voluntas inter has exprobrationes à nemine habet patrocinium. tr.10.n.18

Uti incubus cor, ita Conſcientia animam peccati ream ſuffocat. tr.10.n.19

In quibus actibus conſiſtat dolor, quem ex Conſcientiæ ſtimulis percipit anima. tr.10.n.20

Maximum

Digitized by Google

Maximus dolor eſt à ſeipſo torturam pati. tr. 10. n. 20. & ſeq.
Probatur id in Adamo. tr 10. n. 21
Dolorem hunc ipſâ morte duriorem eſſe probatur in Caino. tr. 10. n. 22. 23
Non ſemper urgere Conſcientiam permittit Deus, ne peccator doloris vi extinguatur; & ut poſſit reſipiſcere. tr. 10. n. 24
Conſcientia ut excruciet nulla arma habet niſi ſeipſam. tr. 10. n. 25
Sæpè non tam acriter cruciat Conſcientia eos, qui non ſunt pertinaces in ſcelere. tr. 10. n. 28
Aliquando tamen manent aliqui aculei, etiam poſt peractam pœnitentiam & obtentam gratiam. tr. 10. n. 29
Sæpè ob quadam minora peccata ſentiuntur graviores aculei, quàm ob majora. tr. 10. n. 30
Cur Conſcientia *magis acriter angat per verecundiam in peccatis carnalibus, quàm in ſpiritualibus.* tr. 10. n. 31. 32
Si peracto peccato aculei Conſcientiæ nimij ſunt, à diabolo ſunt. tr. 10. n. 36
Quis ſit nimius Conſcientiæ *aculeus, exponitur.* tr. 10. n. 37. & ſeq.
Nimius angor ob peccata venialia ſuſpectus eſt, & plerumque eſt à dæmone. tr. 10. n. 38
Memoria præteritorum peccatorum, quæ turbat mentem, à dæmone eſt. Quæ autem à Deo eſt, ſemper cum fiducia eſt. tr. 10. n. 39. & ſeq.
Qui perverſè vivens ſtimulos Conſcientiæ non ſentit, timendum eſt ne is deſertus ſit à Deo. tr. 10. n. 42. 43
Si peccato commiſſo pungeris, & ad pœnitudinem cum fiducia obtinendæ gratiæ revocaris, ſcias hanc eſſe vocem Conſcientiæ: *cui ſi ſapis, illicò parendum eſt.* tr. 10 n. 44. 45
Conſcientia *incumbit peccantem voluntatem ad Deum reducere.* tr. 11. n. 1
Conſcientia tormentum ſummum, eſt timor futuræ infamiæ, ſi ſcelus propaletur. tr. 18. n. 14. & ſeq.
Supplicium hoc nemo evadit. Oſtenditur id in Davide. tr. 18. n. 18
Deſcribuntur ſtimuli, quos Conſcientia peccatori impœnitenti admovet in hora mortis. tr. 19. n. 12. & ſeq.

Suarez.

Suarez numquam docuit ſententiam de Attritionis cum Sacramento efficacia, non eſſe certam, nec valdè antiquam, nec multùm communem. *Malè à Farvacquio citatur Suarez, qui omnia contraria diſertè docuit.* tr. 14. n. 27

Syndereſis.

Syndereſis quid ſit, & quomodo differat à Conſcientia. tr. 2. n. 15. & ſeq.

Teſtimonium Conſcientiæ.

Teſtimonium Conſcientiæ in pœnitente quid ſit. tr. 17. n. 3
Teſtimonium Conſcientiæ *ſecuritatem obtentæ gratiæ præſtare, probatur ex D. Paulo & Patribus.* tr. 17. n. 4. & ſeq.
Acquieſcendum eſt teſtimonio Conſcientiæ pœnitentiâ peractâ. tr. 17. n. 7

Theologi.

Valdè temerarium eſt dicere Theologos *omnes errare aut erraſſe.* tr. 3. n. 47
Theologorum communis conſenſus quantæ auctoritatis fuerit apud Patres congregatos in Concilio Viennenſi. tr. 4. n. 29
Pauci ſunt Theologi veteres, qui Attritionis efficaciæ fuêre contrarij; & ferè ij, qui ante Florentinum ſcripsêre, ex fundamento falſo & per Concilium proſcripto.

Poſt Concilium verò Tridentinum ferè tantùm duo. tr.14.n.32

Theologi alicujus opinio ſola & authoritas non facit incertum, quod anteà habebatur certum, tr.14.n.33

Theologia novitia.

Theologia cujuſdam novitia, qua tamen jactat ſe veteris Religionis inſtauratricem eſſe, fundamenta quadam egregia proponuntur. tr,3.n.51

Timor, timidus.

Timidus fingit ſibi timores ubi non ſunt. tr.7.n.21

Exponitur modus fingendi ſibi timores ex Ariſtotele. tr.7.n.22

Timidus exemplo ſuo timidum facit. tr.7. n.30

Timori dum ceditur, creſcit & invaleſcit timoris paſſio. tr.8..n.11

Timor facit,ut facilè recordemur rei, quam timuimus. tr.11.n.62

*Ex natura omnis timoris non eſt retinere voluntatem conditionatam faciendi id, quod ex metu jam omittit;aut omittendi quod jam facit. Quamvis id alicui timori ſit proprium.*tr.13.n. 50.& ſeq.

Timor gehennæ,ſeu ſervilis.

*Timor ſervilis & filialis quomodo differant, & qua utriusq; ſit natura.*tr.13.n.2.3

Timor gehenna bonus eſt,quia datur eo benè uti. tr.13.n.21.& ſeq.

Datur aliquis timor gehenna malus; eſtque is,qui voluntatem abſolutam aut conditionatam peccandi retinet. tr.13.n.48

Non tamen omnis timor talis eſt,& falſum eſt id eſſe ex ipſa natura omnis timoris. tr.13.n.49. & ſeq.

Per timorem gehenna poteſt peccator converti,& obſervare totam legem. Variè id probatur. tr.13.n.56.& ſeq.

Timor gehenna ſolus non facit veram Attritionem: ſed jungendus eſt ei amor juſtitia,id eſt,deſiderium juſtitia. tr.13. n.61

Ex timore ſervili poteſt oriri obſequium liberale. Oſtenditur quomodo id fiat. Item quid ſit facere aliquid ſerviliter, quid verò liberaliter,ſeu ingenuè. tr.13. n.64.tr.14.n.4.& ſeq.

Timor actualis eſt praco aut apparitor aſſiduus, qui anima divinam voluntatem & legem proponit & denuntiat. tr.14. n.7.& n.10

Timor infamiæ.

Summum tormentum Conſcientia eſt timor futura infamia, ſi ſcelera propalentur. tr.18 n.15

Timor,quem hinc ſibi facit Conſcientia, natura & frænum eſt,& ſupplicium. Nemo iſtud evadit. tr.18.n.18.19

Timor infamia patibulum eſt peccatoris. tr.18.n.20

Tridentinum.

Tridentini de perfecta Contritione doctrina exponitur fusè. tr.12.n.16.& ſeq.

Tridentinum damnat Lutherum docentem Attritionem eſſe malam. tr.13.n.15. & ſeq.

*Tridentinum ſeſſ.14.c.4. loquitur non de Attritione, qua naſcitur ex aliqua charitate imperfecta,ſed de ea, qua ex mero timore gehenna oritur,*tr.13,n.32.33

Exponitur doctrina Tridentini de Contritione & Attritione tradità ſeſſ.6.c.5. & ſeſſ.14.c.4. tr.13,n.40.53

Ex Tridentino probatur Attritionem ſolam ſine

ſine ullo ſuperaddito, ſufficientem eſſe cum Sacramento ſuſcipiendæ gratiæ diſpoſitionem. tr.14.n.18.21

Tridentini doctrina de Confeſſione. tr.15. n.19.20.24

Tridentini doctrina de ſatisfactione. tr.16. n.1.n.6

Tridentini decretum de injungendis pœnitentijs expenſum & explicatum. tr.16. n.12.& ſeq. item n.42

Ex Tridentino patet, quò modò per miſerias naturales ſatisfiat pro peccatis, ſi rectè tolerentur. tr.16.n.53

Damnantur à Tridentino hæretici docentes certitudinem, quam quiſq; de ſua ſalute habet, eſſe articulum Fidei. tr.17.n.35

Tutum, tutius.

Ne quidem in mortis periculo tenemur, ex lege charitatis propria, quærere aut facere id, quod eſt tutius. Sufficit agere id quod tutum eſt. Fusè id probatur. tr.14. n.42.& ſeq.

Vana gloria.

Laus, quam ſibi dat Conſcientia, non eſt vana gloria. Patet in D.Paulo. tr.9. n.25.26

Sine laude Conſcientiæ nemo eſt probus. ib.

Quandonam inſanum ſit aut vanum laudare ſe. tr.9.n.26

Verecundia.

Cur verecundia major percipiatur ex peccatis carnalibus, quàm ex ſpiritualibus, etiam ubi hæc illis graviora ſunt. tr.10. n.31.32

Verecundia eſt natura corruptæ frænum naturale. tr.10.n.31

Peccando amittitur verecundia. tr.20. n.20

Magis erubeſcendum eſt peccare in oculis ſuæ Conſcientiæ, quàm in conſpectu omnium hominum ſimul collectorum. tr. 20.n.26.27

Item quàm in conſpectu Sanctorum. tr.20. n.28

Virgo dum ſola eſt ſeipſam revereatur. tr. 20.n.25

Vermis Conſcientiæ.

Vermis Conſcientiæ quid ſit. tr.2.n.29

Vermis Conſcientiæ videtur aptior ad torquendam exquiſitè animam, quàm ignis inferni. tr.10.n.3

Virgines.

Virgines ex mero errore poſitivo, pro caſtitate tuenda putantes ſe ſibi poſſe manus inferre, ſine ullo alio inſtinctu Spiritus ſancti, innocuè imò & laudabiliter ſe occiderunt, aut mutilârunt. tr. 3. n.30

Virgines, cùm ſolæ ſunt, ſeipſas revereantur. tr.20.n.25

Vita.

Vita ſine gaudio morte eſt tetrior tr.1. n.3

Vita plena eſt miſerijs, & tamen amatur. tr.19.n.7

E vita timemus diſcedere, quia terrenas voluptates experti, de cœleſtibus imaginarias ſpecies non habemus. tr.19.n.8

Voluntas, Voluntarium.

Voluntarium ex mente D. Thomæ non eſt, quod ex ignorantia invincibili neſcitur. tr.3.n.23

Voluntas, Conſcientia actionem aliquam vetanti,

vetanti, aut imperanti bonâ fide, etiamſi erret, tenetur obedire ſub peccato. tr.3.n.7. & ſeq.

Voluntas Conſcientia *actionem aliquam bonâ fide permittenti, etiamſi erret, impunè obedit, & ſine peccato eam ſequitur.* tr.3.n.19.& ſeq. tr.9.n.4

Voluptas.

Voluptatem afferunt creaturæ, non gaudium. tr.1.n.4

Voluptas corporea naturâ ſuâ in triſtitiam diffluit. Et quidem eò citiùs quò major. Igitur moderanda eſt. tr.1.n.5

Voluptas ſincera oritur ex gaudio, non verò gaudium ex voluptate. Homines paſſim ſentiunt contra. tr.1.n.7

Wendrockius.

WEndrockius nugas agit, dum aſſerit mille quingentis annis ſletiſſe Eccleſiam, antequam exorirentur Caſuiſtæ. tr.3.n.45

Cur Wendrockius non prodit nomen ſuum ſi filius lucis eſt? ibid.

Wendrockius audacior eſt quia latet. Promuntur ejus convitia in ſententiam de opinione probabili ſequendâ, impacta. tr.4.n.14

Ejus convitia paſſim in omnes Theologos. tr.4.n.15.16

Wendrockij liber, cum notis Pauli Irenæi, & literis Provincialibus Montaltij, exuſtus Pariſiis à Senatu Regio, poſtquam judicio Epiſcoporum & Theologorum fuerat condemnatus. tr.4.n.19

Wendrockius planè perversè & abs re utitur Scripturis. tr.4.n.20. & ſeq.

Wendrockius non diſtinguit inter errorem oppoſitum vero, & oppoſitum certo aut evidenti. tr.4.n.24

Wendrockius malâ prorsùs fide, & per cavillationem aſſerit, D.Thomæ ſententiam eſſe, nemini abſque crimine licitum eſſe ſequi Magiſtrum probabili ratione opinantem. tr.4. n.25

Wendrockius & illi ſimiles, in afferendis pro ſe auctoritatibus Patrum, ſemper ſupponunt id, quod probandum eſt maximè. tr.4.n.23

Wendrockius malè infert, hæreticum poſſe adhærere ſuæ hæreſi, quando judicat ſe tenere opinionem probabilem. Reſpondetur ejus argumento. tr.5.n.15 & ſeq.

Alteri ſyllogiſmo Wendrockij, quamvis illegitimo & præter formam ſyllogiſticam propoſito, reſpondetur. tr.5.n.25.

FINIS.

ERRATA.

F*ol.106.Lin.14.*Rodii *l.* Rutenenſis.*fol.162.l.12.à fine* etiam *adde* materiale.*fol.185.l.6.à fine* indignitate *l.* indignatione.*fol.219.l.9.* à malo *l.* à bono *fol.297.l.3.*miſeria *l.*miſera. *fol.386.l.3.*invincitur *l.* evincitur. *fol.411.l.16.* Chriſtique *l.* ejusque.*fol.595.l.1.*intereat *l.*intereſſet.*fol.618.l.10.à fine.*ut niſi *l.*ut non niſi.

Digitized by Google

Digitized by Google